

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

Det här är en digital kopia av en bok som har bevarats i generationer på bibliotekens hyllor innan Google omsorgsfullt skannade in den. Det är en del av ett projekt för att göra all världens böcker möjliga att upptäcka på nätet.

Den har överlevt så länge att upphovsrätten har utgått och boken har blivit allmän egendom. En bok i allmän egendom är en bok som aldrig har varit belagd med upphovsrätt eller vars skyddstid har löpt ut. Huruvida en bok har blivit allmän egendom eller inte varierar från land till land. Sådana böcker är portar till det förflutna och representerar ett överflöd av historia, kultur och kunskap som många gånger är svårt att upptäcka.

Markeringar, noteringar och andra marginalanteckningar i den ursprungliga boken finns med i filen. Det är en påminnelse om bokens långa färd från förlaget till ett bibliotek och slutligen till dig.

Riktlinjer för användning

Google är stolt över att digitalisera böcker som har blivit allmän egendom i samarbete med bibliotek och göra dem tillgängliga för alla. Dessa böcker tillhör mänskligheten, och vi förvaltar bara kulturarvet. Men det här arbetet kostar mycket pengar, så för att vi ska kunna fortsätta att tillhandahålla denna resurs, har vi vidtagit åtgärder för att förhindra kommersiella företags missbruk. Vi har bland annat infört tekniska inskränkningar för automatiserade frågor.

Vi ber dig även att:

- Endast använda filerna utan ekonomisk vinning i åtanke
Vi har tagit fram Google boksökning för att det ska användas av enskilda personer, och vi vill att du använder dessa filer för enskilt, ideellt bruk.
- Avstå från automatiska frågor
Skicka inte automatiska frågor av något slag till Googles system. Om du forskar i maskinöversättning, textigenkänning eller andra områden där det är intressant att få tillgång till stora mängder text, ta då kontakt med oss. Vi ser gärna att material som är allmän egendom används för dessa syften och kan kanske hjälpa till om du har ytterligare behov.
- Bibehålla upphovsmärket
Googles "vattenstämpel" som finns i varje fil är nödvändig för att informera allmänheten om det här projektet och att hjälpa dem att hitta ytterligare material på Google boksökning. Ta inte bort den.
- Håll dig på rätt sida om lagen
Oavsett vad du gör ska du komma ihåg att du bär ansvaret för att se till att det du gör är lagligt. Förutsatt inte att en bok har blivit allmän egendom i andra länder bara för att vi tror att den har blivit det för läsare i USA. Huruvida en bok skyddas av upphovsrätt skiljer sig åt från land till land, och vi kan inte ge dig några råd om det är tillåtet att använda en viss bok på ett särskilt sätt. Förutsatt inte att en bok går att använda på vilket sätt som helst var som helst i världen bara för att den dyker upp i Google boksökning. Skadeståndet för upphovsrättsbrott kan vara mycket högt.

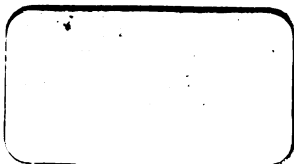
Om Google boksökning

Googles mål är att ordna världens information och göra den användbar och tillgänglig överallt. Google boksökning hjälper läsare att upptäcka världens böcker och författare och förläggare att nå nya målgrupper. Du kan söka igenom all text i den här boken på webben på följande länk <http://books.google.com/>

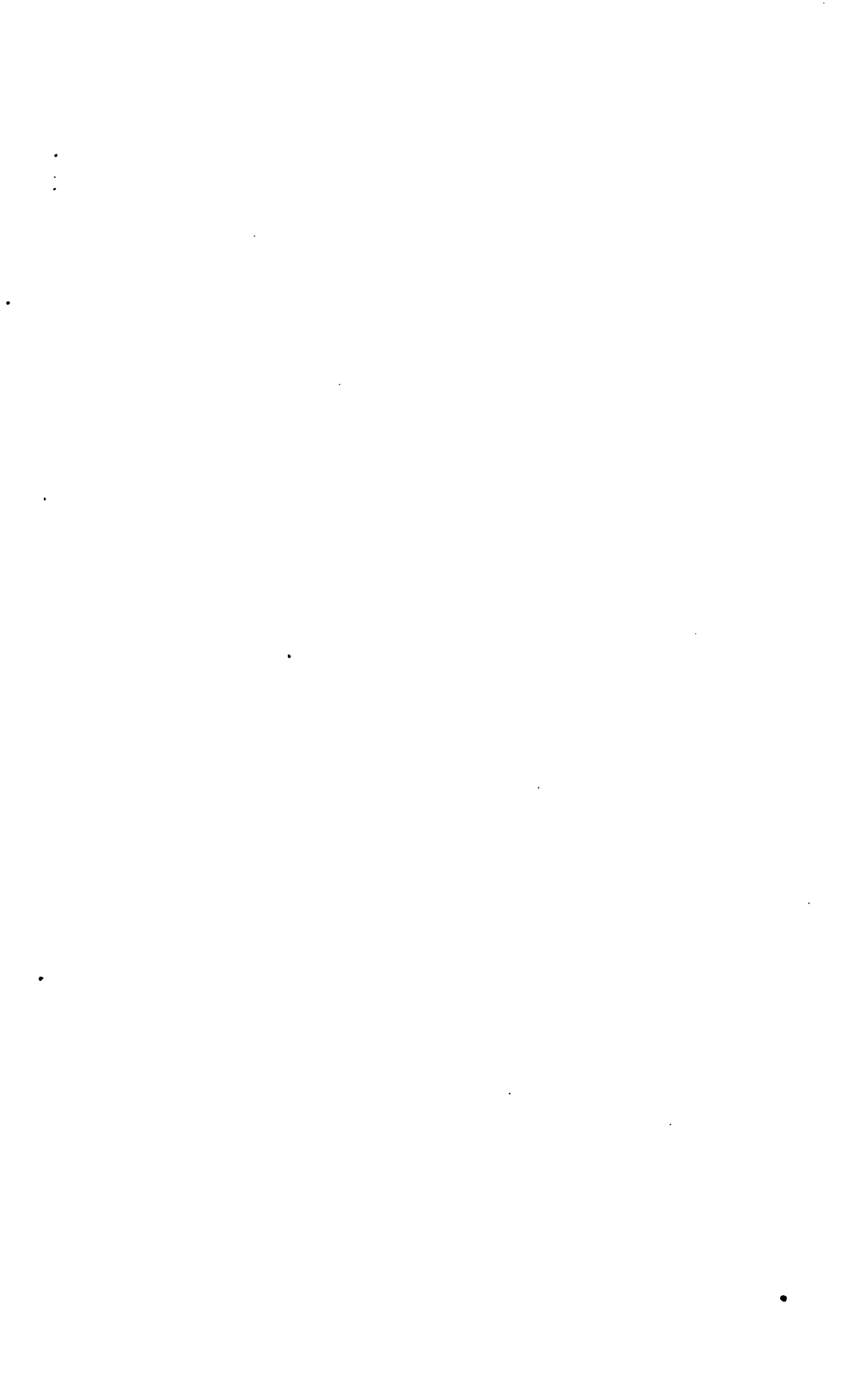

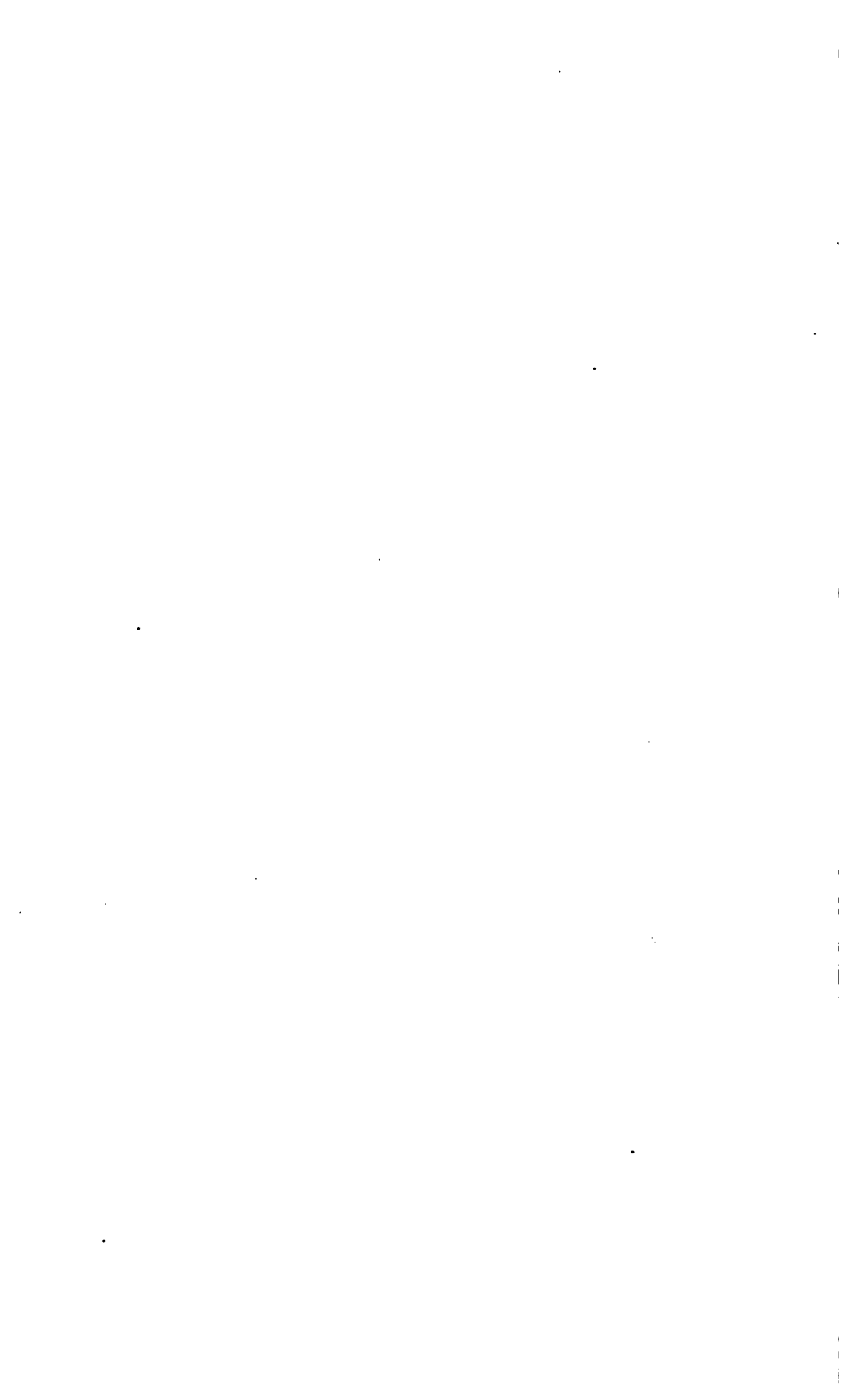
Page 1 A.4

SVENSKT
BIOGRAFISKT HANDLEXIKON.

ALFABETISKT ORDNADE LEFNADSTECKNINGAR

AF

SVERIGES NAMNKUNNIGA MÄN OCH QVINNOR

FRÅN REFORMATIONEN TILL NÄRVARANDE TID.

EFTER TRYCKTA KÄLLOR OCH MEDELST NYA BIDRAG

SAMLADE OCH UTARBETADE

AF

HERM. HOFBERG.

SENARE DELEN.

STOCKHOLM.
ALBERT BONNIERS FÖRLAG.

271

STOCKHOLM.
ALB. BONNIERS BOKTRYCKERI 1876.

Maclean, Rutger, patriot. Född d. 27 Juli 1742. Föräldrar: öfversten, friherre *Rutger Maclean* och *Vilhelmina Coyet*. — Med afseende på M:s offentliga lif må nämnas, att han inom militärståndet avancerade från fåurik till major vid Kalmar regemente; inom hofchergen från hofjunkare till kammarherre hos drottning Sofia Magdalena, samt att han var ledamot af Vetenskapsakademien och hedersledamot af Landtbruksakademien. Vid tillträdet af Svaneholms stora sätesgård i Skåne, hvilken han ärfde efter sin morbroder öfverste Coyet, fann han egendomen i vanhäfd och godsets underhafvande, genom okloka och obilliga kontrakter, försänkta i fattigdom, liknöjdhet, lättja och okunnighet. Med en viljekraft, som förtjenar lika mycket pris som beundran, grep han sig genast an med en omdaning, huru mycket hans underlydande stretade deremot. Hela godset enskiftades och indelades i farmar, som omhågnades och bebygdes. Arrendet, som förut utgått i arbeten och betingande körslor till herregården, förvandlades i en billig penningafgift. Åkerbruket förändrades och sköttes efter en af egaren själf uppgjord cirkulationsmetod. Och Svaneholmska godset, hvilket, när M. emottog det, med nöd kunde lifnära sjuhundra utsvultna, tröga och usla varelsar, hade vid hans död att uppvisa tolfhundra arbetsamma, välmående och förnöjda människor. I jemna steg med den ekonomiska förbättringen drogs försorg om den moraliska. Sjelf lät han anlägga folkskolor, afönade lärare, författade och utdelade till sina bönder och torpare en liten skrift, kallad *En husfaderns göromål* o. s. v. — Såsom vanligt möttes hans reformer af dem, som icke kunde lägga positivt hinder för desamma, af uppenbart begabberi, särdeles i Skåne, der man hade tillfälle att på nära håll följa hans företagsanden. Han var likväl lycklig att få upplefva den tid, då han såg dem både bära frukt och vinna efterföljd mångenstädes i landet. De högljudda ropen, att egaren gjorde sig utfattig med sin »fantasi», blefvo efterhand svagare och tystnade alldeles, då man vid hans död fann hans förmögenhet fördubblad. Vid 1800 års riksdag lät adeln, till erinran om hans förtjenster, öfver honom slå en

minnespenning, och vid riksdagen 1809 inbjöd prästeståndet de öfriga stånden, att gemensamt med sig hembära skånska jordbrukets och folkbildningens reformator uttrycken af deras aktning och tillfredsställelse för hans fosterländska och människovänliga verksamhet. — M. afled på Svaneholm den 14 Januari 1816: ogift.

Magni, Jonas, biskop. Född d. 11 Mars 1583 i Vexjö, hvadan han ömsom kallas *Vezionius* och *Vezionensis*. Fadren var d. v. sysslomannen vid hospitalet derstädes *Magnus Petri*, sedermera kyrkoherde i Lekaryd och Wirestad. — Sedan sonen någon tid begagnat undervisningen i Vexjö och Linköpings skolor, reste han till Upsala akademien 1600 och 1603 utomlands, samt blef magister i Wittenberg 1610. Hemkommen utnämndes han till ethices professor i Upsala 1614; blef politices et histor. professor 1624 och teologie professor 1626. Genom flera lärda skrifter, bland hvilka må nämnas *Synopsis Historiæ universalis*; *Tuba angelica*; *Gustavi Adolphi Elogium* m. fl., hade han väckt drottning Kristinas uppmärksamhet, hvarför han 1641 förordnades till biskop i Skara och undfick samma år teologie doktorsvärdighet i Upsala. Nitisk befrämjare af bildning och upplysning, utverkade han hos drottningen, att ett fullständigt gymnasium upprättades i Skara, och har så väl härigenom, som genom sin berömliga verksamhet, såsom stiftsstyresman i öfrigt gjort sig väl förtjent af efterverldens hägkomst. — Död i Skara den 3 April 1651. — Gift med *Sigrid Johansdotter Bubb*.

Magni, Petrus, biskop, författare. Född på Redbro i Tillberga socken af Vestmanland och son af höfvidsmannen på Vesterås slott *Måns Jönsson*, som vid hög ålder aflifvades af Kristian II, 1520. — Sonen studerade hemma och vid utländska högskolor samt egnade sig tidigt åt det andliga ståndet. I början af 1500-talet omtalas han såsom munk och ordensbroder af Birgittiner-samfundet i Vadstena och skickades 1507 till Rom för att söka återvinna St Birgittas hus derstädes, hvilket orätt blifvit afhändt Vadstena kloster. På ditressan blef han tillfångatagen af danska kryssare och måste med oförrättadt ärende återvända till Vad-

stena. Men icke afskräckt häraf, anträdde han i sällskap med en annan klosterbroder Peder Ingemarsson en ny resa och lyckades efter åtskilliga rättgångar och vidrigheter i Rom omsider komma i besittning af klostrets rättmätiga egendom 1511. Här kvarstannade han sedermera i flera år, såsom föreståndare i S:t Birgittas hus, och vann efterhand allt större anseende vid den påfliga kurian. Ryktet om hans lärdom och välvilja mot svenska pilgrimer spordes äfven till Sverige, och då Gustaf Wasa afsatte den upproriska biskop Peder Sunnanväder, föreslog han M. till efterträdare på Vesterås biskopsstol. För att i Sverige fortplanta den s. k. »successio apostolica», eller rättare för att undgå katolikernas beskyllning, att svenska kyrkan saknade en sådan, i händelse af en skillemessa från Rom, invigdes M., ionan han lemnade påfvens residenstat, till sitt embete af en kardinal och ankom till Vesterås i Juli 1524. Kort derefter utnämndes han af konungen till riksråd, den siste andlige som erhöll denna värdighet, emedan den för biskoparna upphäfdes på riksdagen i Vesterås, tre år derefter. Hans verkksamhet som biskop är af föga betydighet, då han för sitt motstånd mot lutherska läran snart af Gustaf I beröfvades all makt och fick en medhjelpare vid stiftsvården i dekanen i Vesterås Nicolaus Andreæ. Deremot är han så mycket märkligare såsom en af Sveriges första egentliga författare. Under sin vistelse i Italien sammanskref han nämligen en bok, som i hans egen handskrift nu finnes i Linköpings elementarläroverks bibliotek och innehåller en bearbetad öfversättning af *Sjökonsulatet*, ett slags sjörätt under medeltiden, vidare en omarbetning af *Joannis de Rupe-scissa Läkareböcker*, *Strjåhs-Konsth* som *Strids-Lagh*. Sannolikt är han äfven författare till ett i Upsala bibliotek befintligt handskrifvet arbete, innehållande tvenne afhandlingar, den ene med rubrik: *Ärligom, Welbördigom, vngom Barnom till godh Lärdom. Skriffs thenne Bock på Swensko*, och den andra: *Bergzmennom; Skriffz thenne book Snille blifvandes på Bergzbrukningh*. — Petrus Magni afled i Vesterås vid omkring sjuttio års ålder den 17 Maj 1534.

Magnus, hertig. Född d. 25 Juni 1542; den fjerde i ordningen af *K. Gustaf I:s* barn med drottning *Margareta*. — Vid fadrens frånfälle var prins Magnus på sitt nittonde år och tillträdde genast det honom genom konungens testamente tillerkända furstendöme, hvarefter han nämnes »Sveriges arf-hertig, hertig till Westanstäng^{*)}», samt grefve till Dal och Vassbo». Han var af ett vekt och blödigtt sinne, ehuru emellanåt häftigt och stormande och då icke olik sin äldsta

broder Erik. Då denne låtit döma hertig Johan från lifvet, och ständerna beseglat dödsdomen, åskades äfven hertig Magnus' underskrift. Ehuru svag och veksinnad, vägrade han i det längsta sitt medgifvande, och det var först efter många lockelser och böner han förmåddes att lemna sin underskrift. Men knappt var detta gjordt, förrän ångern instälde sig och förde vansinnet till utbrott. Detta var emellertid af en stilla och mild art. Från slottsafönstren i Vadstena tyckte han sig se hafsfrun höja sig ur Vetternas böljor och med snöhvita armar och sin förföriska sång locka honom till sina perlessalar. En gång skall han till och med under en sådan förvirring hafva störtat sig genom fönstret i slottsgraven, hvarur han likväl oskadd upptogs af sina väktare. För att skingra sina drömmar, fick han emellanåt ombyta vistelseort och flyttades från Vadstena till Kungäbro eller Norrbyhus, tvenne kungsgårdar belägna vid Motalaström; men ingenting förändrade hans olyckliga belägenhet. Likväl ljusanade under de sista timmarna af hans lif töcknet i hans själ så mycket, att han kunde emottaga sakramentet af kyrkoherden i Wreta, mästare Stephan. — Den 20 Juni 1595 afled den femtiotreårige hertigen på Kungäbro och blef begraven i Wadstena klosterkyrka, der en praktig minnehäll lades öfver hans graf. Hertig Magnus var ej förmäld; men egde med *Walborg* en naturlig dotter *Lucretia*, gift med ståthållaren öfver Upsala län och Vester-Norrland *Kristoffer Warnstedt*, samt med *Anna Hauwitz* en annan dotter *Helena*, gift med hofmarskalken *Wolmar Didriksson Yakull*, den förste med detta namn, som nedsatte sig i Sverige.

1. **Magnus, Johannes**, prelat, historiskrifvare. Född i Linköping den 19 Mars 1488. Föräldrar: *Magnus Pederson Store* och *Kristina Kruse*. — Johannes Magnus — senare namnet latinska öfversättningen af slägtnamnet Store — hade studerat i Tyskland, Holland och Frankrike och af Sten Sture d. y. blifvit skickad som sändebud till Rom och, efter riksföreståndarens död, der vistats som enskild man. I Mars 1523 sändes han af d. v. påfven Adrian VI till Sverige, att motarbota det der öfverhandtagande kätteriet och å påfvens vägnar vaka öfver kyrkans angelägenheter. Här emottogs han på det vänligaste af Gustaf I och valdes i Sept. s. å. till ärkebiskop. Just som han stod färdig att ånyo begifva sig till Rom, för att erhålla påfvens konfirmation så väl på sitt eget som några andra biskopars utväljande, anlände ett bref från den under tiden aflidne Adrian VI:s efterträdare, Klemens VII, som under hotelse med kyrkans strängaste straff befalde, att den landesflyktige Gustaf Trolle genast skulle emottagas i Sverige och insättas i sitt embete. Den nyvalde ärkebiskopens broder

*) *Westanstäng*: den del af Östergötland, som ligger väster om Stångån och består af Ydre, Kinds, Walkebo, Wifolka, Hanekinds, Gullbergs och Bobergs härad.

Olaus Magnuss afsändes därför till Rom för att erhålla den påfåga stadfästelsen; men hans värf misslyckades och allt hvad han kunde vinna var, att Johannes M. förordnades att förestå ärkestiftet, tills domen öfver Gustaf Trolle blifvit upphäfd. 1526 företog ärkebiskopen en visitationsresa kring sitt stift, omgifven af tvåhundra följesmän, med all den medeltidsståt en ärkebiskop kunde utveckla. Detta väckte Gustafs missnöje, som vid hans återkomst gaf honom en skarp tillrättavisning och anbefalde honom, att i stället för att sysselsätta sig med verldsligt prål, sjelf eller med andras hjälp öfversätta bibeln. Johannes M. var en mild och saktmodig man; men för svag och vacklande att kunna behålla sig på en så vigtig plats som ärkebiskopstolen under en sådan brytningstid. Att gå en medelväg mellan det gamla och nya var i sjelfva verket en omöjlighet, men likväl var det just detta ärkebiskopen försökte göra. Också förklarade K. Gustaf snart öppet, att »vår nåd och din nåd rymmas ej under samma tak» och tillade honom, att »se sig om efter en annan befattning och strax draga af landet». — Han befag sig då till Danzig och uppehöll sig en lång tid i Polen, i hopp att kunna komma till sitt embete igen. Härifrån skref han flera bref till Gustaf, med yrkande att denne skulle återställa katolska läran. Då han ändligen såg att han ingenting kunde uträtta, flyttade han till Italien, der han de sista åren lefde på påfvens och kardinalernas almosor och utarbetade sina historiska arbeten *Historia de omnibus Gothorum Sueonumque regibus* och *Historia metropolitana ecclesie Upsaliensis*. — Död 1544.

2. **Magnus, Olaus**, prelat. Född i Linköping 1490; den föregåendes bror. — Före dennes afresa ur riket hade M. varit domprost i Strengnäs; men åtföljde som sekreterare brodern till Rom 1527, och kvarstannade der sin öfriga lifstid. Efter Johan Magni fränfälle 1544, utnämde påfven Paul III Olaus Magnus till hans efterträdare på Upsala ärkebiskopstol, en utnämning hvarvid Gustaf I naturligtvis icke fäste något afseende. Under sina sista lefnadsår utgaf magister Olaus dels ett par historiska arbeten, som brodern efterlemnadt, dels sitt eget stora verk *De gentium septentrionalium moribus et rebus memorabilibus* (1555), ett kaos af patriotiska dikter, i hvilka det historiska blott är ett utdrag ur den äldre broderns arbeten. — Död i S:t Birgittas kloster i Rom d. 1 Aug. 1558.

Magnus, Sara, se Helnze.

Mallet, Fredrik, astronom. Född i Stockholm d. 10 Mars 1728. Föräldrar: tobaksfabrikören *Frans Mallet* och *Katarina Hök*. — Under sina studentår i Upsala var M. en af Klingensteriernas och Strömers flitigaste lärjungar, samt erhöi derjemte enskild undervisning af Elvius, hvilken 1745 föreslog

honom till vetenskapsakademiens ämnesven. Efter det han 1752 blifvit promoverad filosofie magister, biträdde han, i afvaktan på en passande docentur, Klingensterierna och Wargentin vid deras matematiska och astronomiska arbeten och företog 1754, kort efter sedan han blifvit förordnad till docent, en vetenskaplig resa till England och Frankrike. Hemkommen, efter tre års vistelse utomlands, utnämndes han till astronomie observator i Upsala och erhöi 1761 professors fullmakt. År 1769 uppdrogs honom att åtfölja de franske vetenskapsmän, hvilka på sin regerings bekostnad begäfv sig till Lappland för att göra observationer öfver planeten 'Venus' gång förbi solen. Af ansträngningar och nattvak hade emellertid hans helsa blifvit försvagad, hvarför han 1773 sökte och erhöi den matematiska professionen, som han bibehöll till 1794, då han afgick som emeritus. — Död d. 27 Juni 1797. Hans tryckta arbeten bestå af matematiska och astronomiska uppsatser i Vetenskaps-akademiens och Upsala Vetenskaps-societets handlingar, samt af en *Allmän matematisk beskrifning öfver jordklotet* (1772), i hvilket arbete han, enligt Melanderhjelm, »afgifvit egna upplösningar på flera märkvärdiga problem, äfvensom flera intressanta undersökningar om månens rörelser». — Gift 1773 med *Katarina Maria Justus*.

Mallmin, Gustaf Magnus, teolog. Född d. 6 Nov. 1768 i Stora Tuna i Dalarne, der fadren *Erik Mallmin* var härads höfding. — Sonen blef student i Upsala 1778, filosofie magister derstädes 1788 samt prästvigd i Vesterås 1794. Efter att i flera år ha varit kollega vid Falu skola, befordrades han 1809 till kyrkoherde i Sevala, hvarifrån han efter sex år förflyttades till kyrkoherdebeställningen i Vestra Fernebo. Kontraktsprost 1826, teologie doktor 1830; jubelmagister 1839. — Död den 26 Maj 1848. — M. var utan tvifvel en af Sveriges lärdate prästmän; men »genom en besynnerligt tempererad nyansering i själsförmögenheter, hade minnes- och uppfattningsgäfv tillfallit honom i utomordentlig grad; af ödmöie och smak var han deremot i total saknad. Utur denna i individualiteten liggande brist kan förklaras, att en lärdom, så rik som M:s, kunde blifva af så ringa inflytelse inom kretsen af dess verksamhet». Hans efterlemnade skrifter äro hufvudsakligen af polemisk art och äro alla mest Gnst. Knös och Joh. Tybeck, eller rättare Svedenborgianismen, för hvilken desse gjort sig till målsmän. — Gift med *Anna Maria Andersdotter*, tjänstpiga från Sevala.

Malm, Carl Vilhelm, krigare. Född i Finland 1772, antogs han 1790 till fänrik vid Savolax jägarregemente, blef löjtnant 1796 och kapten 1804. På denna grad deltog han i kriget 1808, och förvärfvade derunder namn af en af füska härens tappreste officerare. Bland de tillfällen vid

hvilka han isynnerhet inlade ära, må nämnas träffningen vid Pelgjärvs kyrka, der han, genom sitt djerfva väl beräknade anfall, krossade ryksa styrkan, som var fyradubbelt starkare än hans egen; samt vid det nattliga anfallet vid Wirta bro i Idensalmi, då han anförde förtrupperna och framstörtade med sådan häftighet, att en rysk bataljon genast sträckte gevär och gaf sig fången. Men, då den andra bataljonen hunnit reda sig till försvaret och fått förstärkning från Idensalmi kyrkoby, måste finnarna draga sig tillbaka, hvarvid M. blef sårad och tillfångatagen. Under krigets förtgång hade han avancerat till major och öfverlöjtnant i armén och pryddes, efter dess slut med svärdsordenstjernas storkors. Efter Fredrikshamnfredens tillkännagaf han sin önskan att qvarblifva i Finland och begärde sitt afsked, som beviljades honom med tillägg af adelsdiplom och — en hoffjägmästarfullmakt. — Död 1826.

Malmberg, Peter, fältpredikant, utnämnd biskop. Född d. 7 Febr. 1653 i Stora Malms socken af Södermanland, hvarest hans far var gårdsfogde. — M. studerade i Upsala från 1672 till 1679, hvilket år han promoverades till filosofie magister, samt befordrades till predikant vid K. gardet 1681. Sex år derefter förordnad till hovpredikant hos enkedrottning Hedvig Eleonora, erhöll han 1696 fullmakt att vara kyrkoherde i Katarina församling i Stockholm. År 1704 erhöll han Carl XII:s befallning att inställa sig vid armén i Sachsen, der konungen utnämnde honom till sin öfverhofpredikant och fältsuperintendent, i hvilken egenskap han sedan i nära sex år följde Carl genom Polen, Schlesien och Ukraine till Pultava och derifrån till Bender. Under denna tid hade han af teologiska fakulteten i Wittenberg (1706) blifvit förklarad för teologie doktor och af konungen 1709 utnämnd till biskop i Vesterås. Men afägsenheten från hemlandet och svårigheten att återkomma ditt utan militärbetäckning, nögdade honom att tillä vidare qvarstanna i Bender, der han afled d. 13 Febr. 1710 och fick sin hvilstad på en grekisk församlings kyrkogård vid sidan af kosakhöfdingens Mazeppa. — Gift 1684 med *Beata de la Vallée*.

Malmqvist, Alexander Magnus, historiemålare. Född i Skåne 1796. — Ledd af sin naturliga fallenhet för konsten, öfvade han sig i teckning på egen hand, tills slutligen hans önskingar uppfylles, och han fick bege sig till Stockholm och ingå som elev vid Målare-akademien. Sedan han här bland andra äfven vunnit Götiska förbundets pris, lemnade han 1822 Sverige för att söka sin fullbildning utomlands. Han uppehöll sig sedermera ömsom i Frankrike och ömsom i Italien, och lærer afidit omkring 1840. I Sverige har han näppeligen efterleunnat andra konstalter, än några historierade fram-

ställningar från sin första bildningsperiod, men äfven i dessa röja sig utmärkta anlag, i synnerhet i sammanställningen.

1. **Malmsten, Per Henrik**, läkare. Född d. 12. Sept. 1811 i Thuns församling af Skaraborgs län. Föräldrar: sedermera prosten och kyrkoherden i Flo *Hans Georg Malmsten* och *Sara Kristina Ekelund*. — Efter fadrens frånfälle måste han konditionera hos andra för att kunna fortsätta sina studier och blef, sedan han genomgått Skara skola och gymnasium, student i Upsala 1831: medic. kand. 1838; med. licent. 1839, samt erhöi medicine doktors-diplomet 1841, med andra hedersrummet vid promotionen. Han afstade sedan kirurg. magister-examen i Dec. 1841 och i början af följande året det föreskrifna embetsprovet. Under studietiden hade han varit stipendiat och pensionär i fältläkarekåren, tjenstgjort såsom amanuens dels vid akademiska sjukhuset i Upsala, dels vid medicinska kliniken å Serafimer-lazarettet, samt varit underläkare på medicinska afdelningen vid sistnämnda sjukhus. Sedan han utgifvit och i Juni 1842 offentligt försvarat en akademisk ahandling *Om Brightska njursjukdomen*, kallades han s. å. till docens i praktisk medicin vid Upsala universitet och företog omedelbart derefter en vetenskaplig resa till England, Frankrike och Tyskland, hufvudsakligen i ändamål att vinna kännedom om de större sjukvårdsanstalterna i dessa länder, samt återkom till Sverige hösten 1843. I Sept. sistnämnda år förordnad att under prof. Huss' tjenstledighet vikariera såsom medicine adjunkt vid Carolinska institutet, fortfor han med detta åliggande till i Maj 1847, då han utnämndes till ord. medicine adjunkt. Redan tre år förut, d. 1 April 1844, hade M. blifvit biträdande öfverläkare vid K. Serafimer-lazarettet och förordnades 1849 till andre öfverläkare derstädes. Utnämnd till e. o. professor i Maj 1850, befordrades han tio år senare (i Okt. 1860) till ord. medicine professor vid Carolinska institutet samt till öfverläkare vid Serafimer-lazarettet efter Huss, som blifvit förflyttad till ordförande i Sundhetskollegium. Under nu nämnda tid och äfven sedermera har M. företagit flera utländska resor för vidgaude af sin erfarenhet och för att taga kännedom om läkarvetenskapens framsteg i andra länder; likaså har han flitigt deltagit i de skandinaviska ländernas läkare- och naturforskaremöten. Jemte den lärorika kliniska undervisning han lemnat och lemnar de unge blifvande läkarna, har han utöfvat den mest vidsträckt medicinska praktik och alltid varit tillkallad vid svårare sjukdomsfall inom den kungliga familjen. — Svenska Läkaresällskapets handlingar, Hygiea, Medicuskt arkiv samt Läkaresällskapets förhandlingar innehålla af hans hand en stor myckenhet uppsatser i medicuskt-praktisk riktning, hvarigenom han så att säga fort-

farande verkat undervisande för hela landets läkarekår. — Förutom Svenska Vetensk.-akad., i hvilken han inkallades till medlem 1855, är M. ledamot af flera vetenskapliga samfund i Sverige och utlandet, R. N. O. i briljanter, komm. m. st. k. af V. O. samt komm. af N. S:t O. O. — Gift 1844 med *Emilia Kristina Margareta Hård*.

2. **Malmsten, Carl Johan**, matematiker, statoråd. Född på Uddetorp i Skara landsförsamling d. 9 April 1814; den föregående broder. — Student i Upsala 1833, innehade han främsta rummet på parnassen vid promotionen 1839 och förordnades till math. inferior. docens 1840. Den 29 Dec. 1842 befullmäktigad mathes. professor, i Upsala, fungerade han vid 1854 års lagerfest såsom promotor i filos. fakulteten, och var akademiens rektor 1855—1856. Den 29 Jan. 1859 utnämndes han till statoråd, hvilket embete af honom innehades till d. 4 Sept. 1866, då han förflyttades till landshöfding i Skaraborgs län. För vetenskapliga forskning har han åtskilliga gånger företagit resor till utlandet, såsom till Danmark, Tyskland, Belgien och Frankrike 1842, till Tyskland och Schweiz 1847, till Tyskland och Österrikiska staterna 1854 och 1856 till Tyskland, Frankrike och England 1858. Har dessutom deltagit i flera af de skandinaviska naturforskaremötena och ledde såsom förste ordförande förhandlingarna vid mötet i Stockholm 1863. År 1858 förordnades han till ledamot i den af K. Maj:t utsatta komitén för uppgörande af förslag till ett ändamålsenligt ordnande af pensionsväsendet i allmänhet; var en bland stiftarne af Svenska lif- och brandförsäkringsbolaget Skandia samt ledamot af dess styrelse ända från nämnda inrättnings början 1855 till 1867; valdes 1866 af Skaraborgs läns landsting till ledamot af riksdagens första kammare, hvilket förtroendeuppdrag han afsade sig 1870; förordnades 1869 till ordförande i komitén för utredande af frågan rörande ett förändradt myntsystem; och var ordförande vid Vestra Sveriges andra landbruks- och industrimöte i Mariestad 1874. Ledam. af Sv. Vetensk.-akad., af hvilken han flera gånger erhållit det Fernerska och 1858 det Wallmarkska priset; en af de 40 utländska ledamöterna af Academia dei novi Lincei i Rom; ledamot af Sociétés philomathique i Paris, af Vetenskaps-societ. i Upsala, Fysiografiska sällskapet i Lund jemte åtskilliga andra lärda samfund och sällskaper. Komm. m. st. k. af N. O., komm. af D. D. O. 1:sta klass, Inneh. af Tun. Nischen Iftikar, 1:sta kl. m. m. — Såsom vetenskapsman har han offentliggjort en mängd afhandlingar af rent matematiskt innehåll, dels i form af *Akademiska dissertationer*, dels i *Vet.-Akad:s Handlingar* och *Öfversigten af dess förhandlingar*, dels ock i *Nova Acta Reg. Societ. Scient. Upsal.*, i *Dillners m. fl. Tid-*

skrift för mathem. och fysik, i *Crelles Journal* för die reine und angewandte Mathem., i *Grunerts Archiv* für Math. und Physik, i *W. Thomsons Cambridge and Dublin Mathem. Journal*; i *Lionvilles Journal des Mathém.* pures et appliquées; i *Schölmichs Zeitschrift* für Mathem. und Physik. Har dessutom författat åtskilliga uppsatser rörande liföf-säkrings- och lifrättestatler, tullfrågor, bankväsendet, m. m. — Gift 1843 med *Fredrika Sofia Rosalie Anckaravärd*.

1. **Malmström, Bernhard Elis**, universitetäljare, skald, estetiker. Född på egendomen Stora Holmstorp i Tysslinge socken af Nerike d. 14 Mars 1816. Föräldrar: ekonomiedirektören *Carl Adolf Malmström* och *Hedvig Ulrika Styffe*. — Liksom många af de män, hvilkas namn sedan blifvit en prydnad för vår lärdoms- och vitterhets-historia, måste M. under sin ungdoms- och studietid kämpa sig fram genom nöd och försakelser. Efter att ha genomgått Strengnäs gymnasium, inakrefs han vårterminen 1835 till student i Upsala, aflade två år senare inför teologiska fakulteten den s. k. dimissions-examen samt blef filosofie kandidat med goda vitsord i flera vetenskapgrenar i Dec. 1840. Redan under de närmast föregående åren hade han offentliggjort några dikter, bland hvilka isynnerhet en, *Fiskarflickan på Tynnelö*, vid honom fast allmänhetens uppmärksamhet och förhoppningar. På hösten sistnämnda år utgaf han, tillsammans med skalden C. J. Bergman, den poetiska kalendern *Linnæa borealis*, i hvilken flera yngre författare då för första gången uppträdde offentligt. Bland dikter af M., som kalendern innehåller, förtjenar särskildt nämnas de tvänne större skaldestyckena *Fosterlandet* och *Julianus* samt det vackra i folkvisans tonart diktade poemet *Hvi suckar det så tungt uti skogen?* Några veckor senare d. 20 Dec. 1840 emottog han Svenska Akademiens stora pris för sitt skaldestycke *Angelika*. Lagerkrönt vid promotionen 1842, kallades han året derefter till docent i estetik och litteraturhistoria och erhöi inom kort förordnande att sköta de till estetiska professionen hörande föreläsningar och examina. Efter Franzén, med hvars sängmö hans egen egde en viss likhet äfven deruti, att redan innan han inträd i den egentliga manna-åldern, hans diktkonst uppnått sin höjdpunkt, kallades han till medlem af och intog 1850 en plats i Svenska Akademien, befordrades, efter att nästan oafbrutet, allt ifrån sin utnämning till docent, ha förestått den estetiska lärostolen, till densamma ordinarie innehafvare 1856, samt afled i Upsala den 21 Juni 1865. — Hans dikter, hvilka utmärka sig lika mycket för tankens och känslans ädelhet som formens fulländning, datera sig till större delen från förra hälften af 1840-talet. Efter hans inträde på den akademiska undervisarebanan, förde honom både

pligt och böjelse till vidsträckt forskning i de särskilda tidernas och folkens vittnerhet, och han har i sistnämnda egenskap efterlemnadt åtskilliga estetiska och litteraturhistoriska afhandlingar om *Shakespeare, Swift, Cervantes*, tal öfver *Geijer, Franzén* m. fl. Hans förnämsta kritiska arbete är dock *Grunddragen af Svenska Vitterhetens historia*, en teckning af vittnerhetens häfder i Sverige från Stiernhielm till början af 1820-talet, i hvilket arbete, dervid han dock ej fick lägga sista handen före sin död, han fördomsfritt bekämpar många traditionella föreställningar och trosäror inom litteraturhistorien. Hans samlade skrifter äro utgifna. — Ogift.

2. **Malmström, Carl Gustaf**, historiker. Född på Stora Holmstorp i Tysslinge socken af Nerike d. 2 Nov. 1822; den föregående bror. — Student vid universitetet i Upsala 1840, aflade M. filos. kand.-examen derstädes 1846 och erhöll vid promotionen 1848 filos. doktorsgraden. Följande året kallad till docent i fäderneslandets historia och efter ytterligare tvenne år (1851) antagen till e. o. biblioteks-amanuens, anträdde han, med understöd af statsmedel, hösten 1852 en vetenskaplig resa till Frankrike, England m. fl. länder och uppfördes 1856 på förelägarum till histor. professionen vid Lunds universitet. Efter att under längre och kortare tider 1856—1862 ha förestått Skytteanska professionen i Upsala, samt jemväl tidtals ifrån 1858 skött de till historiska lärostolen hörande föreläsningar, befordrades han till adjunkt i historia och statskunskap 1868 och erhöll samma år fullmakt som e. o. professor. Ledamot af K. Samfundet för utg. af handskrifter rörande Skandinavien historia 1855; ledamot af Vitt.-Hist. och Antiquitets-Akademien 1864. Historiograf vid K. Maj:ts Orden, samt R. N. St: O. O. 1868. R. N. O. 1874. — Af hans från trycket utgifna arbeten märkas förutom akademiska dissertationer, afhandlingar i Frey, Tidskrift för Litteratur, Nordisk universitetstidskrift m. fl.: *Sveriges politiska historia från konung Carl XII:s död till statsvälföringen 1772* (4 del. 1855—1874), belönt af Svenska Akad. med konungens pris; *Sveriges statskunskap i sammandrag* (1863; 2 uppl. 1864); *Schveden* (i Bluntachs och Braters Staatswörterbuch) (1855) o. s. v. — Gift 1: 1851 med *Eva Mathilda Carolina Tiger-sköld* och 2: med *Eva Charlotta Kijber*.

Malmström, Johan August, genre- och historiemålare. Född d. 14 Aug. 1829 i Vestra Ny församling af Östergötland, der fadren var bonde. — Medan M. i unga år måste göra sig förtrogen med fadrens yrke, yttrade sig hans konstnärliga kallelse i förfärdigandet af åtskilliga träsniderier och i målning af s. k. namnsdagelappar, hvilka senare hade en åtrykande afgång hos bygdens allmog. Fadren, hvars förståndiga öga

riktigt uppfattade gossens anlag, skickade med anlåtande af sina yttersta tillgångar sin son till Stockholm, der denne 1850 intogs som elev vid Konstakademien. Efter sex års studier, under hvilka han flera gånger erhöill akademiens loford och belöningar, anträdde han 1856 en studieresa till Düsseldorf. Sedan han här vistats ett år, utbytte han dervarande konstanstalt mot Paris, der han vann inträde i Contures atelier och ganska märkbart påverkades af denne mästars konstinflytande. Efter att ifrån 1857 ha varit Svenska Konstakademiens resestipendiat, begaf sig M. 1860 till Italien, studerade derunder någon tid i Rom, men återvände derifrån till Paris och återkom 1864 till fäderneslandet. 1861 kallad till agrée vid Fria kousternas akademi i Stockholm, invaldes han 1864 till hennes ledamot, anställdes kort derefter såsom vice professor och utvämdes 1867 till ordinarie professor i målning vid sistnämnda konstanstalt. Såsom historiemålare har han nästan uteslutande valt den nordiska myten och sagotiden till föremål för sina framställningar och framstår i dem såsom en skildrare med allvarliga afsigter och af stor skicklighet. Af hans arbeten på detta område må nämnas, utom hans tidigare: *Heimer och Aslöf, Ragnar Lodbroks söner*, samt *Vikingar, som begravna sina döda, Ingeborg emottagande underrättelsen om Hjalmars död, Signe, Viger Spa, Sverres tåg till Norge* samt *Elfvalek*, det senare en synnerligt poetiskt tänkt och omsorgsfullt utförd idé, hvaraf en reproduktion, tillika med ett par af hans förömnämnda arbeten finnes i National-Museum. Med sin obestriddliga talang såsom historiemålare, förenar M. ett fint sinne för genremålningar, hvarpå till bevis kunna anföras hans taflor: *Ogenhet, Tjufven, Odygd, Ryttnarne, Herrns och Fruens marknadresa*, med flera täcka och naiva skildringar. Äfven som lycklig illustratör har han uppträdt genom sina illustrationer till Tegnér's Frithiofs saga, äfvensom sina teckningar till Asbjörn-sens och Topelii sagor.

Mandelberg, Johan Edvard, historie- och bataljmålare. Född i Stockholm 1731. — Han erhöill sin första undervisning af fadren och öfvade sig sedan på egen hand, isynnerhet genom att kopiera Lemkes, Bourcignons och Parrocels bataljmålningar i Drottningholmsgalleriet. I Juni 1752 begaf han sig till Köpenhamn och studerade vid dervarande målarskola under Pilo, samt erhöill af danske konungen Fredrik V en pension, med hvilken han 1754 anträdde en färd till södern, uppehöll sig någon tid i Paris och målade för Alexander Roslin. 1755 fortsatte han resan till Italien, der han gjorde bekantskap med den berömda Rafael Menges, och qvarstannade i Rom till 1759. Återkommen till Köpenhamn sistnämnda år, utnämndes han till K. dansk

hofmålare och 1764 till professor vid Konstakademien samt tillbragte sina återstående lefnadsdagar i Danmarks hufvudstad. Bland stycken af hans hand, hafva åtta tafvor, framställande scener ur liaden och målade i kupolen å Fredensborgs slott, blifvit mycket berömda. — Han afled i Köpenhamn 1786.

Mandelgrén, Nils Månsson, tecknare, konsthistoriker. Född i Väaby socken af Luggude härad i Skåne d. 17 Juli 1813. Föräldrar: skomakaren *Måns Svensson* och hans hustru *Kerstin Jönadotter*. — Vid nitton års ålder antagen till elev i målning vid Höganäs lerkärlsfabrik i Skåne, fick han 1833 genom bemedling af d. v. excellensen greve Jakob De la Gardie komma till Stockholm och på fullt allvar egna sig åt konststudier såsom elev vid Konstakademien. Efter att i hufvudstaden ha tillbragt tiden till 1838, begaf han sig s. å. till Köpenhamn, ingick vid dervarande Konstakademi och qvarstannade der till 1841, då han företog en resa genom Tyskland, Belgien, Frankrike till Italien; och återkom till Sverige 1843. Här utvecklade han ett synnerligt intresse för inrättandet af Stockholms slöjdskola, deltog i inrättandet af Konstnärsgillet, samt var en bland stiftarne af Artisternas och Litteratörernas pensionsförening. Med understöd af allmänna medel företog han 1846—1851 en mängd resor i skilda delar af fäderneslandet för konsthistoriska forskningar samt utgaf 1855—1862 i Köpenhamn och Paris sitt stora verk *Monuments Scandinaves du Moyen-âge*. Sedan sistnämnda år har han med offentligt understöd, som ännu utgår, gjort resor i Sverige och de andra skandinaviska länderna i och för samlingar till konstens och industriens historia samt har utgivit *Samlingar till Svenska Konst- och Odlingshistorien* (2 Häft. 1866—1868). Har besökt åtskilliga af de sista årens internationela utställningar. — Ledamot af Nordiska Oldskrift-Selskabet i Köpenhamn, Konstakademierna af Florens, Amsterdam, San Lucca i Rom, o. s. v. R. V. O. — Ogift.

Manderström. Ättens stamfader *Erik Foremander* var född i Dalarne, blef slutligen öfverinspektör vid tullverket i Wismar och adlades 1703 med namnet *Manderström*.

1. **Manderström, Martin Ludvig**, embetsman. Född d. 20 Aug. 1691 och son af förenämnda *Erik Foremander* adlad *Manderström* och *Anna Wisnowska* från Polen. — Antagen 1704 till page vid hofvet, anställdes han till tjänstgöring hos hertiginnan Hedvig Sofia af Holstein-Gottorp och prinsessan, sedermera drottning, Ulrika Eleonora, hvarmed han fortfor till 1708, då han tog afsked och begaf sig till Upsala att fullända sin vetenskapliga bildning. Tre år senare befordrades han till generalguvernörsekreterare i Bremen, men begaf sig 1713 till Turkiet, der han utnämndes till hofjunkare hos Carl XII, och följde året derefter ko-

nungen på den hastiga färden till Stralsund. Efter K. Carls död befordrad till kammarherre hos K. Fredrik I, fortfor han med denna befattning i tjugutre år, eller till 1743, då han förordnades att förestå hofexpeditionen hos tronföljaren Adolf Fredrik, erhöll krigsråds-fullmakt 1747 och utnämndes till nordstjerneriddare 1751. Han innehade sedan sin post som chef för hofexpeditionen under Adolf Fredriks hela regeringstid och i flera år under Gustaf III:s styrelse och upphöjdes 1771 till friherre, sedan han året förut erhållit kommandörstecknet af nordstjerneorden. Under sin långvariga tjänstetid hade M. på lediga stunder förvärfvat sig utmärkta klassiska studier, och visade sig städe som en vän och gynnare af vetenskaperna. — Död i Stockholm, nyårsdagen 1780 i den höga åldern af åttio år. — Gift 1718 med *Maria Polhem*, en dotter till den store mekanikern.

2. **Manderström, Christoffer**, embetsman, vitter. Född d. 2 Dec. 1727; den föregående son. — Han erhöll i sitt föräldrahem en synnerligt vårdad uppfostran och inträdde, efter att någon tid ha studerat politik och historia vid Upsala högskola, i d. v. kronprinsens tyska kansli. Här befordrades han 1749 till Adolf Fredriks handsekreterare, hvarefter hela hans återstående tjänstetid egnade sig hofchergen. Utnämnd 1752 till drottning Lovisa Ulrikas kammarherre, uppdrogs honom 1760 att biträda sin far i vissa delar af hofövervaltningen och blef fyra år senare kammarherre hos kronprinsen Gustaf, sedermera dennes handsekreterare, hofmarskalk och öfverkammarherre. 1771 ståt-hållare på Ulriksdals slott och hofmarskalk hos drottningen, upphöjdes han sistnämnda år på samma gång som fadren i friherrligt stånd och afled i Stockholm d. 1 Sept. 1788. — Någon tid före sin död utgaf han med en den tiden hos oss ovanlig typografisk prakt en samling dikter, kallad *Mina poetiska arbeten* (1788), hvilka innehålla dels tillfällighetsrim på svenska, latin och fransyska, dels några öfversättningar till det förstnämnda af dessa språk. Bland skämtsamma stycken lästes en »Nyårsönskan» till den bekante morianen Badin, samt en »Bravisa», på uppländskt bygdemål, med mycket nöje. Större uppmärksamhet förtjena hans öfversättningar, bland hvilka flera operor då för första gången glädde den svenska teaterpubliken. Sina vittra idrotter krönte han slutligen genom utarbetandet af *Försök till ett svenskt rimlexikon* (1779). — M. var en af de första ledamöterna af Vitterhetsakademien, samt komm. af N. O. — Gift 1773 med *Virginia Charlotta Duwall*.

3. **Manderström, Christoffer Rutger Ludvig**, statsman, vitter. Född i Stockholm d. 22 Jan. 1806; den föregående sonson. Föräldrar: kammarherren frih. *Erik Ludv. Manderström* och *Kristina Britta Bennet*. —

Pem år 1819—24 hade M. vistats i Upsala, då han det sistnämnda året ingick som e. o. kanslist i handels- och finans-expeditionen af konungens kaval. 1830 befordrad till andre sekreterare i kabinettet för utrikes brefvexlingen, gjorde han der sin diplomatiiska skola under excell. Gust. af Wetterstedt, såsom statsminister och Alb. Ihre, såsom expeditionschef, eller kabinettssekreterare. Sedan han vidare, 1837, blifvit utnämnd till förste sekreterare i kabinettet och följande året förordnad till kammarherre, tjänstgjorde han 1838—39 som legationssekreterare och chargé d'affaires vid svenska beskickningarna hos ryska och engelska hofven och befordrades 1840 till kabinettssekreterare, i hvilken egenskap han i femton år förestod utrikes departementets expedition. Under åren 1855—1858 var M. ackrediterad envoyé och ministre plénipotentiaire vid kejserliga hofven i Wien och Paris och utnämndes sistnämnda året till statsminister för utrikes ärendena, hvarefter han innehade detta höga embete i tio år eller till 1868, då han afgick och blef president i Kammarkollegium. På diplomatens fält var M. om ej en stjärna af första ordningen, dock en tillräckligt stor och märkvärdig personlighet, för att ådraga både sig sjelf och sitt land den allmänna uppmärksamheten. Hvad han som statsman verkade tillhör historien och skall af efterverlden rättvist bedömmas. Framför allt skall den ej glömmas att det mål, han som diplomat aldrig lemnade ur sigte, var fäderneslandets gagn och anseende. Bland litteraturens och historieforskningens vänner intog han ett mycket aktadt rum, och de tjänster, han både såsom enskild och statsminister gjort forskningen och forskarne sjelfva, äro hvarken få eller obetydliga. Utrustad med en omfattande beläsenhet älskade han med värma vetenskaperna, både de allvarliga och glada. Hans författarskap var, om man undantager embetskrifvelserna ej af någon genomgripande eller vidsträckt art, dock tillräckligt att så väl i kabinetterna som i salongslifvet förvärfva honom namn af »erkänd bel-esprit». Redan förut ledamot af vetenskaps- samt vitt. hist. och antiqvitets-akademierna, kallades han 1853 till en af de aderton i svenska akademien efter Valerius. Vid Carl XV:s kröning erhöll han grefflig värdighet och bar utom Serafimerorden och danska Elefanterorden, femton storkors och tvenne riddarstjerner. Efter sitt utträde ur regeringen intog han en plats i representationen, såsom fullmäktig för Vester-Norrlands län i riksdagens första kammare. På återresan från Homburg, der han genomgått en brunneskur, träffades han af ett slaganfall och afled i Köln den 18 Augusti 1873. — Gift 1842 med *Ebba Märta Mathilda Johanna Banér*.

1. **Mankell, Carl Abraham**, musikförfattare. Född i Christiansfeld i Nord-Schles-

wig den 16 April 1802. Föräldrar: organisten och musikkdirektören vid brödräfsamlingens kyrka derstädes *Johan Herrmann Mankell* och *Johanna Maria Keyser*. — M. ankom 1823 till Sverige, med hvilket land han räknade släktkap genom modren, som var svennska, och erhöll s. å. anställning såsom sånglärare vid Klara skola i Stockholm. Året derefter kallades han till organist i Klara församling, blef 1826 musikkdirektör vid Stockholms Gymnasium och 1833 sånglärare vid Nya Elementarskolan. Alla dessa befattningar innehade han ända till sin död, och utvecklade under deras utöfning mycket nit och kärlek för saken. Han var jemväl under åtskilliga år lärare vid Musikaliska akademiens läroverk, vid Hillaes skolan å Barnängen, i Wallinska flickskolan och Tyska Lyceum. Skicklig exekutör på flera instrumenter och grundligt bildad teoretisk musiker, verkade han äfven för den musikaliska bildningen, genom anordnandet af en mängd musiktilställningar, och genom utgifvandet af skrifter och kompositioner, bland hvilka följande torde böra nämnas: *Harmonia, anteckningar till befrämjande af en allmänna bildning i musikaliska ämnen* (1833); *Lärobok i musiken med särskildt afseende på sång* (1835); *Musikalier till begagnande vid sångundervisningen i skolor och gymnasier* (1835); *Berättelser ur kyrkomusikens historia* (1841); *Blickar i musikens inre helgedom* (1849); *Sveriges tonkonst och melodiska nationaldikt* (1853); *Tonkonstens äldsta häfder* (1854); *Medeltidens skådespel i kyrkan och på teatern* (priäbelönt af Sv. Akad. tr. 1862); *Den kyrkliga orgelpelningen* (1862); *Musikens Historia* (3 Del. 1864); komponerat en kantat *Guds lof* (med text af Wallin); utgifvit samlade sångstycken vid piano; *Sveriges herrliga melodier*; *Koralbok för skolor* m. m. — M. invaldes till ledamot af Musik. akad. 1833, samt var R. V. O. och R. D. D. O. — Död i Stockholm den 27 Okt. 1868. — Gift med *Karolina Vilhelmina Lundberg*.

2. **Mankell, Julius**, militär, skriftställare, riksdagsman. Född i Stockholm d. 8 Juni 1828; den föregående son. — Efter att vid nitton års ålder ha blifvit antagen till sergeant vid Svea artilleri-regemente, afstade M. 1849 studentexamen i Upsala och erhöil s. å. transport till Göta artilleri-regemente, hvarest han befordrades till underlöjtnant 1850. Efter ytterligare tvenne år (1852) sökte och erhöil han transport till Vermlands infanteri-regemente, utnämndes 1855 till löjtnant, blef 1865 kapten i armén och 1869 kapten i regementet, samt tog 1874 afsked ur krigstjensten för att uteslutande egna sin tid åt litterär och politisk verksamhet. Under sin tjänstetid användes han ofta i en mängd särskilda uppdrag. Så deltog han 1851—1853 på vederbörandes befallning i samlandet

af handlingar för Arkiv rörande svenska krigens och krigsinnrättningarnas historia; tjänstgjorde 1858—1860 såsom sekreterare i det af kommandör Sandin stiftade sällskapet Krigsvetenskapsens vänner, ur hvilket sedermera Militärsällskapet utvecklat sig; tjänstgjorde 1863—1866 vid topografiska kårens krigshistoriska afdelning; deltog 1864—1865 såsom medlem i komitén för sjöofficersbildningens ordnande, utsågs 1866 till redaktör af K. Krigsvetenskaps-Akademiens Handlingar och Tidskrift, hvilken befattning han förestod till 1870; tjänstgjorde 1867 såsom sekreterare i riksdagens särskilda utskott för försvarsväsendet; fngades 1867—1868 såsom sekreterare i komitén för utredning af roterings- och rustningsbesväret; tjänstgjorde 1869—1871 såsom lärare i befästningskonst vid sjökrigsskolan, o. s. v. I och för studiet af främmande länders militära inrättningar företog han under sin tjänstetid trenne utrikes resor, nämligen 1856, 1860 och 1863, under hvilken sistnämnda han tros under främmande namn hafva deltagit i polska insurrektionen. Rörande hans offentliga och politiska verksamhet må i öfrigt nämnas, att han 1860—1863 ifrigt deltog i skarpkytterörelsens befrämjande, 1863 var medlem i polska komitén, 1864—1870 var medlem i nordiska nationalsföreningens styrelse, 1866 tillsammans med några andra intresserade personer bildade sällskapet för arbetareföreningars befrämjande, 1867 jemte andra bildade det nyliberala sällskapet, 1866—1872 var stadsfullmäktigt i Stockholm, 1870—1872 var riksdagsman i Andra kammaren för Stockholms stad, 1873—1875 statsrevisor och 1874—1875 registrator i Andra kammarens kansli. — Bland M:s utgifna militära skrifter må särskildt nämnas: *Studier öfver svenska skärgårdsflottans historia, krigsätt och användande vid Sveriges försvar* (1856); *Hvilket bör ändamålet vara med Stockholms befästning?* (1859); *Beväringar om Svenska Krigshistoriens märkvärdigaste fälttog* (3 del. med Atlas 1857—1859); *Arkiv för svenska krigens och krigsinnrättningarnas historia* (del. II och III 1860—1861) (1 del. af R. Klinckowström); *Exercis-Reglemente för skarpskyttar* (1861); *Svenska Regementenas historia* (1863); *Uppgifter rörande svenska krigsmaktens styrka, sammansättning och indelning sedan slutet af 1500-talet* (1865); *Finlands och Finska arméns krigshistoria* (2 del. 1870); *Lärobok i skärgårdsstridskonst* (1872); *Kan Sverige försvara sin sjelfständighet?* (1871). Desutom åtskilliga mindre, militära skrifter och uppsatser i tidskrifter, kalendrär m. m., hvarjett han utöfvat en ganska vidsträckt publicistisk verksamhet, samt under den fingerade signaturen S. L. utgivit skrifter: *Om vårt skatteväsende och dess reformerande* (1872). — Ledamot af Samfundet för utgifvande af Skrifter rörande Skandinavien historia, samt

medlem af K. Krigsvetensk.-akad. — Gift 1863 med *Maria Albertina Cochen* från Krakau.

3. **Mankell, Gustaf**, pianist, orgelvirtuos. Född i Christiansfeldt i Schleswig den 20 Maj 1812; den föregående farbror. Föräldrar: organisten *Johan Herrmann Mankell* och *Johanna Maria Keyser*. — Efter åttjuton undervisning i Brödräfsamlingens skola i sin födelsestad, inflyttade han 1833 till Sverige och bosatte sig i Stockholm såsom pianolärare. År 1836 antagen till organist och derefter till kantor i S:t Jakobs församling i hufvudstaden, anträdde han 1862 en utrikes resa och besåg derunder nästan alla större och berömdare orgelverk i Europa. Redan tre år förut (1859) hade han blifvit utnämnd till professor i orgel-spelningsskolan af Musikaliska akademien undervisningsverk, hvilket lärarekall han jemte sina befattningar vid S:t Jakobs kyrka ännu innehar. M. har såsom orgelspelare uppträdt vid en mängd kyrkokonserter, der vid hans kontrapunktiska improvisationer alltid tillvunnit sig musikkännarens stora och välförtjenta bifall. Han har jemväl gjort sig bemärkt såsom musikförfattare och utgifvare af åtskilliga samlingar orgelmusik, såsom: *Tolf lätta preludier; Tre häften preludier, med 20 i hvarje häfte; Stor fantasi för solostämmorna i Gerdaerums kyrkas orgelverk; Studier vid orgeln; Orgelstycken, preludier och fugor; »Orgelbibliotek», »Orgelisten», »Musik för kyrkan», »Orgelvännen», de sistnämnda samlingar af utmärkte tonsättare arbeten, jemte en del egna kompositioner. — R. V. O. — Gift 1839 med *Charlotta Lovisa Warnke*.*

4. **Mankell, Otto August**, tecknare. Född den 21 Juli 1838; den föregående brorson. Föräldrar: pianofabrikören i Göteborg *Wilhelm August Mankell* och *Margareta Igelström*. — Efter slutad kurs vid Chalmerska institutet i Göteborg, genomgick M. 1858—63 byggnadskolorna vid Konstakademien och inskrefs sistnämnda åf som e. o. auskultant i öfverintendentens-embetet. År 1867 tillförordnad lärare i lineartecknings- och målarperspektiv-skolan vid nämnda akademi, kallades han året derefter till agrée och företog 1872 en studieresa till Danmark, Tyskland och Rysland. — M. är egentligen känd såsom utgifvare af i lithografiskt färgtryck utförda fogelperspektiv öfver Stockholm, Göteborg och Visby — af hvilka den stora rundmålningen öfver Stockholm äfven i utlandet vunnit uppmärksamhet — samt såsom utgifvare af planchverket *Stockholm, aquarell-lithografer*, af hvilket hittillsdags (1875) sex häften utkommit.

Mannerheim. Släkten adlades 1693 och härstammar från *Henrik Augustin Mannerheim*, som var bokhållare i riksbanken. Hans söner upphöjdes 1768 i friherrlig värdighet.

1. **Mannerheim, Lars August**, justitieombudsman. Född d. 14 Okt. 1749. För-

äldrar: öfversten frih. *Johan August Mannerheim* och *Helena Maria Söderhjelm*. — Från 1764 till 1769 vistades M. vid akademien i Upsala; anställdes 1770 såsom kanslist i Kanslikollegii expedition och befordrades året derefter till kanslijunkare i d. v. presidentskontoret. År 1773 utnämndes han till andre och 1775 till förste protokollsekreterare i inrikes civil-expeditionen och deltog 1780 och 1781 i den resa till södra Europa, som C. A. Ehrensvärd tecknat i sina arbeten. Efter sin hemkomst, 1782 utnämnd till förste expeditionsekreterare, innehade han denna befattning till 1789 års riksdag, då han med afseende på sin oppositionella stämning mot konungen ansåg sig böra taga afsked. Han tillbragte sedan en följd år såsom privatman på sina egendomar; men deltog i riksdagarna och invaldes tid efter annan till revisor i banko-, diskont- och riksgäldsverken. Vid 1809 års statsvälfnng var M. den förste, som på ridarhuset föreslog Gustaf Adolfs afsättning, och utsågs, när ett konstitutions-utskott till-sattes för tillskapandet af en ny grundlag, till detta utskotts första ordförande. När sedan enligt den nya grundlagen en justitieombudsman skulle utses, blef M. vald dertill och fortfor på grund af nya omval med befattningen till 1823 års riksdag. Heders juris doktor i Upsala 1818; Ledamot af Vetensk.-akad.; Komm. af N. O. m. m. — Död vid åttiaårs ålder i Stockholm d. 18 Mars 1835. M. var en man af stränga grundsater, omtullig redbarhet och ekonomiskt oberoende, och skötte sitt höga förtroendekall i fullkomligt konstitutionell anda, lika obekymrad om de styrandes bevägenhet, som om folkgunstens bifall. — Gift 1787 med *Sofia Wadenstjerna*.

2. *Mannerheim, Carl Erik*, finsk-rysk embetsman. Född d. 14 Dec. 1759; den föregående bror. — Vid utbrottet af 1788 års krig var M. major vid Åbo läns regemente och blef snart en af dem, som ifrigast läto hänföra sig af Sprengtportens sjelfständighetsplaner rörande Finland. Invecklad i Anjala-konspirationen, dömdes han till döden, men benådades 1790, samt tog afsked ur krigstjensten 1795. Efter Finlands eröfring 1809 kvarstannade M. i landet och kom snart i synnerlig gunst hos ryska regeringen; blef sistnämnde år rysk-finsk krigsråd, sedermera geheimeråd, statsråd och lemt af regeringskanseljen i Finland; chef för ryska kausliexpeditionen; landshöfding i Åbo och Björneborgs län (1816) och slutligen 1823 rysk-finsk greve. — Död i Åbo d. 15 Jan. 1837. — Gift 1796 med *Vendela Sofia von Willebrand*.

Mannerskantz, Carl Axel, v. talman i riksdagens andra kammare. Född d. 27 Novr. 1809. Föräldrar: majoren *Carl Råbergh*, adlad och adopterad *Mannerskantz*, och *Anna Charlotta von Arbin*. — Efter

slutad kurs vid Carlberg utnämndes M. 1827 till underlöjtnant vid Vendes artilleriregemente och avancerade inom denna kår till löjtnant 1838 och kapten 1847. Tvenne år senare tog han afsked ur regementet för att ostördt kunna egna sig åt värden af sitt fädernegods Värnanäs i Småland, men kvarstod som kapten i armén till 1856, då han lemnade krigstjensten aldeles. Sin parlamentariska bana öppnade M. 1840 och deltog sedan med lifligt intresse i de följande ständeriksdagarna. Han var under dem flera gånger ledamot af bankoutskottet och en blaud dem af ridderskapet och adeln, som med öfvertygelsens värma talade och verkade för införandet af det nya stats-skicket. Vid detsamma öppnade vald till ledamot af andra kammaren, utnämndes han af konungen till denna kammares vice talman och innehade denna plats till och med 1872 hvarefter han valdes till ledamot af af riksdagens första kammare för Kalmar läns södra del. Gift 1847 med *Agneta Karolina Ulrika Anckarsvärd*.

Marci, Georg, präst. Född 1540 i Annerstads socken i Småland, der fadren *Marcus* var bonde. — Gossens goda fattnings-gåfvor föranleddes hans intagande i Vexjö skola, hvarifrån han omkring 1560 begaf sig till Upsala akademi. För sin synnerligt vackra handstil erhöi han en plats i Erik XIV:s kansli, och anställdes under danska kriget som skeppskrifvare vid flottan. Men då brist på dugligt sjöbefäl yppade sig, utnämndes M. till kapten och fick kommandot på ett fartyg. På Johan III:s önskan lät han 1568 viga sig till präst och befordrades till superintendent öfver hela fältklericiet. Sedan han några år följt hären och derunder bevistat flere fältslagningar, utnämndes han till konung Johans hofpredikant och blef 1575 kyrkoherde i sin födelsesocken Annerstad, hvilket pastorat på grund af ett konungens bref förklarades ärftligt inom hans slägt. Ehuru M. var gift ej mindre än fem gånger, efterlemnade han ingen son, hvareför pastoratet vid hans död 1613 öfvergick till hans måg Andreas Petri Osengius. M. tillhör äfven vår psalmhistoria och har författat psalmen 403 i gamla svenska psalmboken.

Marci, Jesper, superintendent. Hans födelseår och födelseort äro liksom hans härkomst obekanta. Han hade vid något utländskt lärösäte erhållit magistergraden och utnämndes af Erik XIV till kyrkoherde i Vadstena, samt underskref såsom fullmäktig för Linköpings stift mötet i Upsala 1572. Ehuru han vid riksdagen i Stockholm fem år derefter äfven undertecknade beslutet om liturgiens antagande, ogillade han densamma och tog sin tillflykt till hertig Carl, som satte honom till kyrkoherde i Ullervå och till prost öfver Vadsbo (1577). Då hertigen kort derefter upprättade en egen

superintendentia af Vermland med Vadsbo och Valla härader i Vestergötland, utnämndes M. till den förste superintendenten och erhöll sitt säte i den nyskolagda staden Mariestad. Han berömmes såsom »en man, den der skötte sitt kall med allo flit och mycket alvar» och räknas till våra äldsta skalder för sina visor, af hvilka en »Om then prophetian, som är taghen uthaf runstenen i Grönan dal» är aftryckt i Geijers och Afzelii svenska folkvisor. — M. afled i Mariestad d. 25 Mars 1592.

Marci, Mattias, superintendent. Han var född på Åland, studerade i Åbo, Greifswald och Wittenberg och var, sedan han blifvit magister, någon tid docent i Rostock. Hertig Carl, hos hvilken han stod i mycken ynnest, anställde honom först till skolrektor i Strengnäs, men kallade honom sedan till sin bikt-fader och hofpredikant och utnämnde honom slutligen (1592) till superintendent i Mariestad. I denna befattning underskref M. följande året Upsala mötes beslut, biträdde vid den anbefalda nya öfversättningen af bibeln; visiterade flitigt församlingarna i stiftet och införde enhet i kyrko-bruken. Genom hans omsorg inrättades Mariestads trivialskola och försågs med tillräcklig lärarpersonal. Han ifrade jemväl mycket för kyrkobyggnaden; men bortrycktes innan den nått sin fullbordan, af pesten d. 23 Aug. 1603. Gift 1598 på Marieholm med *Malin Kaze*.

Marcks von Würtemberg. Släkten, hvars stamfader *Marcks von Reulingen* under trettioåriga kriget inkom från Würtemberg och gick i svensk tjänst, introducerades 1720 på svenska riddarhuset.

1. **Marcks von Würtemberg, Gotthard Vilhelm**, krigare. Född i Riga d. 14 Maj 1688 och son af landtdomaren i Lifland *Johan Marcks* och *Anna Margareta Rehausen*. — M. hade gjort sina studier i Pernaу, innan han ingick i svensk tjänst och 1701 deltog i öfvergången af Düsa och belägringen af Dünamünde. Befordrad 1703 till konduktör vid fortifikationen lät han följande året anställa sig i franska armén och bevästade de stora fältslagen vid Ramelies, Odenarde och Malplaquet samt belägringarna af Menin och l'Isle. Hemkommen till Sverige 1710, befordrades han genast till regementskvartermästare och kapten, deltog under de följande åren i åtskilliga affärer i Finland och bevästade såsom tillförordnad generaladjutant vid Armfeltska arméfördelningen fälttåget mot Norge 1718. Två år senare naturaliserad svensk adelsman, hade han avancerat till öfverste för Jämtlands dragonregemente, när han bevästade kriget 1742 och derunder tillfångatog ett ryskt detachement på Åland. Befordrad 1747 till generalmajor, utnämndes han 1748 till Kom. af S. O. och chef för Södermanlands regemente; 1751 till ge-

nerallöjtnant, 1754 till serafimerriddare, 1755 till general af infanteriet. Upphöjdes 1759 i friherrligt stånd och erhöll slutligen 1763 fältmarskalkstafven. Död vid nittio års ålder på Gothardsberg i Södermanland d. 17 Febr. 1778. — Gift 1: 1710 med *Anna Elisabet Hauenschildt* och 2: 1744 med *Elisabet Gyllenstierna*.

2. **Marcks von Würtemberg, Nils Wilhelm**, embetsman, genealog. Född på Hökorum i Småland d. 16 Okt. 1743; den föregående brorson och son af öfverstlöjtnanten *Carl Gustaf Marcks von Würtemberg* och *Katarina Palmgren*. — Efter idkade juridiska studier i Lund beträdde M. 1764 embetsmannabanan, såsom e. o. kanslist i justitierevisions-expeditionen. Han befordrades sedermera till kopist och kanslist i samma expedition 1770, till sekreterare i kanslirätten 1771 och till förste protokollsekreterare i justitie-revisions-expeditionen 1775. Tillförordnad expeditionsekreterare samma år, sökte och erhöll han kort derefter afsked från kanslirätten och utnämndes till revisionssekreterare 1777. Sex ås derefter inkallades han till ledamot af allmänna ärendenas beredning, var under en längre tid en af kronans revisorer i allmänna brandförsäkringsverket, förestod 1806—07 justitiekanslerembetet och utnämndes 1810 till justitieråd. Han hade vid alla riksdagar sedan 1779 varit vald till riddarhusdirektör och kallades 1812 ånyo till samma befattning, men utslöts på grund af sitt innehavande justitierådembete och uppdrogs i stället, att hafva inseeende öfver riddarhusarkivet, med samma afseing som riddarhusdirektörerna. I denna befattning inlade han stora förtjenster om riddarhusgenealogierna, hvilka genom hans försorg blefvo ansenligt rättade och slutligen tillökade med hans egna samlingar i samma väg. Ledamot af Vitt., Hist. och Antiquitetsakademien. Komm. af N. O. m. m. Död, ogift, i Stockholm d. 10 Dec. 1817.

1. **Marderfelt, Konrad**, krigare. Född i Stockholm omkr. 1610. Föräldrar: pumpmakaren, enligt andra uppgifter hofslagaren, *Hans (Jürgen) Maasbock* och *Katarina Gese* Under Gustaf Adolfs polska krig ingick M. 1628 som frivillig vid svenska armén i Plessen och befordrades 1634 till ingenjör. 1637 generalkvartermästarlöjtnant och kapten vid blå regementet, utnämndes han fem år senare till generalkvartermästare och öfverste för Sarasins regemente, hvarjeme han för sina förtjenster såsom fortifikations-officer 1646 adlades med namnet *Marderfelt*. Sistnämnda år förordnad till kommandant i Demmin, uppdrogs honom att, jemte anläggningen af stadens nya fästningsverk, hafva inseeend öfver alla svenska fästningar i Pommern, Mecklenburg, Mark-Brandenburg, Bremen och Westfalen. Under Carl X bevästade han kriget i Polen

och utnämndes 1655 till generalmajor och kommandant i Thorn, året därefter till kommandant i Elbingen och 1657 till guvernör i Wismar. Sedan förmyndarstyrelsen 1664 utnämnt honom till generallöjtnant och 1668 förordnat honom till guvernör i hertigdömet Pommern, erhöll han 1673 generals rang och stälde 1675 i egenskap af fältmarskalk vid C. G. Wrangels sida under fälttåget mot Brandenburg. Den egentliga aktive överbefälhafvaren var, som bekant är, Wolmar Wrangel och det var hufvudsakligen efter slaget vid Fehrbellin som M. förde befälet. Han anklagades likväl för krigets olyckliga utgång men frikändes, då denna till större delen berodde af underbefälhafvarens misgrepp och oenighet. År 1677 upphöjdes M. i friherrligt stånd. Hans dödsår är obekant; man vet dock att han var död före 1688. Gift 1: 1640 med *Lucia Katarina Theophili*. 2: med *Augusta von der Lancken*.

2. **Marderfelt, Arvid Axel**, krigare. Den föregående son. Hans födelseår är liksom fadrens obekant; men tyckes hafva infallit omkring 1660. — Antagen i krigstjenst vid lifgardet 1677, bevisade han s. å. kriget i Skåne och följde 1680 Johan Gyllenstierna på hans präktiga ambassad till Köpenhamn. Sedan han blifvit fänrik och därefter löjtnant vid lifgardet, befordrades han 1682 till major vid svenska kretstrupperna i Bremen och Verden och följde 1690 »auxiliärtrupperna» till Rhen. Efter ett kort besök i Holland, utnämndes han 1693 till kapten vid lifgardet, hvarifrån han s. å. förflyttades såsom öfverstelöjtnant till Södermanlands regemente. Befordrad till generalmajor 1703, deltog och utmärkte han sig på flera sätt i polska kriget, hvarför han efter slaget vid Frauenstadt utnämndes till general af infanteriet. Vid Carl XII:s tåg till Sachsen, qvarlemnades han med några regementen i Polen och råkade der i en häftig träffning med Sachsarne vid Kalisch, då han blef omkringränd och tillfångatagen. Han frigafs väl på sätt och vis ur fångenskapen, men löftet om hans utverling uppfylldes aldrig, hvarför han måste qvarstanna i Polen der han dog i Jankin 1708. — Gift med *Katarina von Wedeman*.

Marées, Georg des, porträttmålare. Född d. 29 Okt. 1697 i Stockholm, och son af *Jean de Marées* som någon tid var inspektör på Gimo och Österby bruk i Roslagen — och *Sara Mytens*. — Tidigt föräldralös, upptogs M. till lärjunge af sin morfars bror hofmålaren Martinus Mytens och gjorde under denne mästars ledning sina studier ända till 1724, då han lemnade fäderneslandet och sökte sin undervisning af Piazzetta i Venedig, hvarest han från 1730 arbetade vid de sydtyska hofven, såsom ansedd och omtyckt porträttmålare. Slutligen

nedsatte han sig i München, der han öfvergick till katolska läran och afled 1776. Genom sin födelse, liksom genom sin tidigare konstnärsverksamhet tillhör M. vårt land, hvarest han ända från sitt tjugonde år utfört en del ganska förtjenstfulla porträtt i det Mytenska breda och effektfulla maneret. Detta förändrades med tiden och i hans senare arbeten, i hvilka den tidigare röd- och blåaktiga tonen öfvergår i en mera ljus och varm färg. I *Augsburgische Kunst-Zeitung* för år 1771 är i M:s biografi en förteckning intagen på hans många arbeten, bland hvilka uppräknas ej mindre än femtio olika porträtt af furstliga personer samt ett stort antal historiemålningar. — Gift 1731 med *Maria Barbara Schubbauer*.

Margareta, Konung Gustaf I:s andra drottning. Född nyårsdagen 1514 på Ekeberg i Nerike: dotter af riksrådet *Erik Abrahamson Leijonhufvud*, ett af offren vid Stockholms blodbad och *Ebba Vase*, hvilken afled såsom katolik i Vreta kloster 1549. — Innan K. Gustaf fästat sina blickar på Margareta Leijonhufvud, hade denna fattat ömhet för den unge ridderlige Svante Sture, hvilken känsla af honom besvarades. Det säges att de redan voro i hemlighet förlovade, när Sture, för att avsluta sin adliga uppfostran, företog en resa till utlandet. Under hans frånvaro afled K. Gustafs första gemål, och konungen, som föga sörjde hennes bortgång, såg sig snart om efter en annan maka. Hans val, då han beslutit gifta sig inom landet, kunde knappt blifva tveksamt. — Det föll på fröken Margareta Leijonhufvud. Tillhörande en af Sveriges yppersta ätter, befann hon sig just då i sin mest blomstrande ålder. Hennes ovanligt sköna ansigte omsvallades af ljusa långa lockar, ögonen voro blå, på en gång milda och alvarliga, näsan hög och välbildad, munnen liten och fin. Med detta, hvilade ett uttryck af på en gång godhet och majestät öfver hela hennes väsen och tilldrog sig allas uppmärksamhet. Hvad än Margaretas egen böjelse kunde hafva att invända mot en förening med sin konung, bevektes hon snart af släktens böner och föreställningar. Brölloppet firades d. 1 Okt. 1536 med all prakt och glädje, och om Gustafs första äktenskap varit olyckligt, blef det andra så mycket lyckligare. Det hårda och misstänksamma i hans lynne, frukten af det svek och de stora bekymmer han haft att bekämpa, veknade under hennes hand, hans hjerta öppnade sig för mildhet och försönlighet och i förening med henne njöt han all den frid, ett sinne sådant som hans kunde njuta. Femton års huslig lycka och tio barn, af hvilka åtta uppnådde mogen ålder, voro frukterna af detta K. Gustafs giftermål. Sommaren 1551 vistades hon på Gripsholm, när drottningen under en båt-

färd på Mälaren häftigt insjuknade och måste föras till det nära belägna Tynnelsö, der hon afled d. 26 Augusti s. å.

Maria af Pfalz, K. Carl IX:s gemål. Född 1562, dotter af kurfursten *Ludvig VI* af Pfalz och landtgreffvinnan *Elisabet* af Hessen, Filip den ädelmodiges dotter. — Om hösten 1577 hade hertig Carl företagit en resa till Tyskland, för att söka sig en brud. Landstigen i Greifswald d. 5 September, uppehöll han sig hos de regerande furstarna af Mecklenburg och Pommern till slutet af Okt., då han fortsatte färden till Ostfriesland, hvarest han på det hjertligaste välkomnades af sin syster greffvinnan *Katarina*. Sedan han stannat hos sin syster och sväger, greve *Edzard* i nära två månader, beslöt han i Januari 1578 fortsätta resan söder ut och ämnade begifva sig till sin andra sväger pfalzgreffen *Georg Johan*, då han erhöll en inbjudning från kurfursten *Ludvig* af Pfalz, att göra ett besök vid dennes hof i Heidelberg. Utan aning att han här skulle finna hvad han sökte, efterkom Carl inbjudningen och hade knappt sett den femtonåriga sköna *Maria*, förrän han upptändes af kärlek till henne. Genom sin sväger lät han samåla sig som friare och erhöi, efter någon betänketid, hvarunder han fortsatte sin resa upp efter Rhen och in i Schweiz, kurfurstens ja och samtycke. Den 3 Maj 1578 skedde förlofningen och den 11 Maj följande året firades deras bröllop. Genom sitt milda, vänliga sinnelag var *Maria* en synnerligt passande gemål åt den häftige hertigen. Också var deras sammanlefnad den aldri lyckligaste, men afbröts, efter elfva års äktenskap, genom *Marias* död, på *Eskilstuna* slott, d. 29 Juli 1589. Af deras sex barn uppnådde blott ett mogen ålder, nämligen prinsessan *Katarina*, sedermera förmodad med pfalzgreffen *Johan Kasimir*.

Maria Eleonora, K. Gustaf II Adolfs drottning. Född i Königsberg den 11 Nov. 1599. Föräldrar: kurfursten *Johan Sigismund* af Brandenburg och prinsessan *Anna*, dotter af hertig *Albert Fredrik* af Preussen. För att komma *Gustaf Adolf* att glömma sin böfelse för *Ebba Brahe*, förelagde landets diplomater ett par tyska furstinnor såsom värdiga att med honom dela kronan, af hvilka svenska sändebudet vid de protestantiska hofven i Tyskland *Birchholt* isynnerhet förordade den unga kurfurstinnan af Brandenburg. Konungen egnade i början föga uppmärksamhet åt dessa förslag; men huru mycket det talades om *Maria Eleonoras* skönhet, väcktes hans lust att sjelf se henne. Han begaf sig derfor till Berlin, der förlofning afslutades. Deras biläger firades sedan i Stockholm d. 25 Nov. 1620, hvarest *Maria Eleonora* kröntes till Sveriges drottning d. 28 i samma månad. Det kungliga paret's sammanlefnad tycktes för hvar och en bära alla tecken af en inre

lycka. *Maria Eleonora* älskade sin make ända till dyrkan och *Gustaf Adolf* visade henne all ömhet och uppmärksamhet tillbaka. Men hon stod för långt under honom både i själskraft och själshöghet, för att hon skulle kunnat göra honom lycklig. Dertill var hon obetänksam, nyckfull och häftig, och plågade honom till och med med sin hejdlösa och anspråkfulla kärlek. Hans död gjorde henne derfor alldeles otröstlig, och utan någon att stödja sig vid, blef hennes vistelse i Sverige, hvilket land hon aldrig kunde fördraga, ännu mindre älska, sedermera allt annat än angenäm. I tvist med rådet, försatt i ekonomisk förlägenhet genom sitt slösaktiga lefnadssätt, beslöt hon slutligen att rymma och lemnade hemligen landet. Hon uppehöll sig sedan i Danmark, derefter i Preussen; men återkom slutligen till Sverige, der hon afled i Stockholm den 18 Mars 1655 och blef begraven bredvid sin dyrkade herre i *Riddarholmskyrkan*.

Maria Elisabet, prinsessa. Född på *Bråborgs* slott i Östergötland d. 10 Mars 1596; dotter af hertig *Carl*, sedermera K. Carl IX, och *Kristina* af Holstein. — Vid fadrens frånfalle var prinsessan på sitt sextonde år och hade nyss blifvit förlofvad med sitt syskonbarn, hertig *Johan* af Östergötland. Man hade genom denna förbindelse velat förbygga farorna af hertigens gifte med en qvinna af något främmande furstehus, hvilken kunde vara ärelysten och ingifva sin man för vidtutseende planer. Brölloppet firades d. 29 Nov. 1612, hvarest de nygifva vid årets slut bosatte sig i *Vadstena*. Vi hafva tillföre (se hertig *Johan*) onatlat detta äkteuskap såsom föga lyckligt. Den unga furstinnan, som var sjuklig och svag och i följd deraf redlig till lynnet, hyste hvarken kärlek eller förtroende till sin man, och han icke heller till henne. I ett bref af 1614, således på andra året efter hennes förmålning, skref hon till sin moder: att hon hade ingen att förlita sig till, om hennes moder drottningen toge sitt trogna hjerta ifrån henne. Om hon hade beskyllt sin moder att hafva tvungit henne till detta giftermål, kunde hon icke påminna sig; men om så hade skett, skulle Gud veta, att det kommit af hennes svaghet, och hon anhöi derfor om tillgift. Den olyckliga förbindelsen upplöstes dock snart genom hertigens frånfalle. Fem månader derefter, d. 7 Aug. 1618, följde *Maria Elisabet* honom i grafven.

Marklin, Gabriel, naturforskare, samlare. Född d. 1 Juli 1777 i *Ersmarks* by i *Skelefteå* socken af *Vesterbotten*, der fadren var torpare. De fattige föräldrarna hvarken kunde eller tänkte på att bereda sonen någon annan bana, än att slafva som dräng i deras fotspår. Men en inre kallelse hade utstakat den annorlunda. Vid tjuu års ålder begaf sig *M.* först till *Piteå* och sedan

till Hernösand, för att studera. Under det han genomgick skola och gymnasium, högg han ved, bar vatten, borstade kläder och skodon hos sina lärare, för att på detta sätt lifnära sig. Ändtligen 1803 kom han till det länge efterlängade Upsala, der han 1824 blef amanuens vid akademins naturhistoriska museum och 1829 adjunkt vid Vetenskapsaceteten. Både förut och sedermera gjorde han nästan årligen vandringar genom olika delar af fäderneslandet, dels i naturvetenskapligt ändamål, dels för att uppköpa akademiskt tryck. Ett par gånger besökte han äfven utlandet, nämligen 1827—29, då han med understöd af konungen och Vetensk.-Akad. gjorde en resa genom Tyskland och Nederländerna, samt 1840, då han bevästade naturforskarmötet i Köpenhamn och derefter gjorde ett besök i Erlangen. Med de inskränkteste behof för egen del, egnade han alla tillgångar, all sin tid och all omsorg åt sina samlingar, som beträffande petrifikater, snäckor och insekter torde ha varit de första någon enskild i vårt land egt. Att föröka dem och äfven som inkomstkälla i öfrigt samlade han disputationer, programmer och theser, af hvilket tryck han släde nästan kompletta samlingar till K. biblioteket i Stockholm och universitetet i Helsingfors. Hans obetydliga skriftställarverksamhet vände sig och kring detta ämne, i det han utgaf *Catalogus Disputationum in Academia Scand. et Finland. Lidenianus continuatus* samt *Ad Catalogum etc. Lidenianum supplementa*. Såsom ett erkännande af hans förtjenster, gafs åt den åttioårige studenten vid promotionen 1857 hederslaggerkransen. Han ledde endast en kort tid derefter och dog i koleran i Upsala den 16 Sept. 1857. Några år före sin död hade han testamenterat sina dyrbara samlingar dels till Upsala akademi dels till Vetenskapsaceteten derstädes. Ogift.

1. **Martin, Elias**, landskapsmålare. Född i Stockholm 1739. Föräldrar: sedermera snickareäldermannen *Olof Martin* och *Ulrika Haupt*. — Under *Mis* lärotid hos en handverksmålare i Stockholm uppdagades hans konstnärsanlag af fältmarskalken *Augustin Ehrensward*, som tog den unge målaren med sig för att biträda vid målningsarbetena på Sveaborg. Här utvecklade han snart en så betydande skicklighet, både i olja och vattenfärg, att officerskåren allmänt begagnade sig af hans undervisning, hvarjämte han antogs till lärare i teckning för den unge *Carl August Ehrensward*. Med egna besparade medel reste han i Maj 1766 till Frankrike och Italien, och derifrån 1767 till England, der han qvarstannade i sammanlagdt femton år. Det var här han egentligen fick sin konstnärliga utbildning, hvilken skattades så högt, att han erhöill i uppdrag att utföra bilder ur skalden *Spencers Fairy-Queen* i *hodleyanska*

biblioteket i Oxford. Under sin Englandsvistelse besökte han 1782 fäderneslandet, der han uppehöll sig ända till 1788 och bland annat ombetrodde att i laveringar afteckna scener ur hovfests festlif vid *Drottningholm*. Emellertid öfvergick han från genre- och historiemåleriet allt mer till ett område, hvarest han varaktigt skulle rotfästa sitt minne, nämligen landskapsmålningen. Denna hade just nyss i England fått en betydlig lyftning genom flere anseede målare såsom *Wilson*, *Gainsborough* o. s. v. Men *M.* hade dessutom några år vistats i Frankrike, der *Claude Lorrain* var hans förebild. Han drogs emellertid både af naturlig böjelae och i följd af det inflytande, den lifskraftiga engelska skolan under hans mångåriga vistelse i England utöfvade på honom, allt mera till denna, och tillegnade sig hennes snabba och säkra naturuppfattning, breda anläggning och skizzerade utförande. Han intager också ett rum såsom en af Sveriges yppersta paysagister, lika utmärkt för sin poetiska stämning, som sin fina känsla för färg och ljusdunkel. Hans utflykter på historiemåleriets och genrens områden höra till hans mindre bemärkta verksamhet, liksom hans konstatöfning i karikatyrteckning, der man likväl återfinner åtskilligt af den engelska humorn. 1791 hemkallades *M.* af *K. Gustaf III* till Sverige, hvarest han blef ledam. af Mål.- och Bildhugg.-Akademien och afled sjuttio år gammal i Stockholm d. 25 Jan. 1818. Gift med *Augusta Lee*.

2. **Martin, Johan Fredrik**, gravör. Född i Stockholm d. 8 Juni 1755, den föregående bror. Liksom denne hade han i ungdomen egnat sig åt teckningskonsten, och reste 1770 till England för att åtnjuta broderns handledning jemte det han äfven inhemtade råd af *Woollett* och *Bartolozzi*. År 1781 på hösten kom han hem igen, begynte utgifva åtskilliga gravyrverk och företog 1785—87 flera resor genom fäderneslandet för att teckna utsigter. År 1797 utgaf han en samling *Utsigter öfver Stockholm*, utförda med etsade konturer och sedermera graverade i aquatinta. I samma mañer utförde han en samling *Svenska vyer*; graverade plåtarna till *Sköldebrands »Voyage pittoresque au Cap Nord»*, äfvensom till *Maerliez'* teckningar, broderns landskapsmålningar och dennes ritningar till *Bacchi tempel*. Dessutom har han utfört, till en del med grafstickeln, en myckenhet porträtt, och gravyrer i åtskilliga ämnen. Han var ledamot af Målar- och Bildhugg.-Akademien och dog i Stockholm d. 28 Sept. 1816. Gift med *Kristina Charlotta Westerberg*.

Martin, Roland, läkare. Född i Upsala d. 30 Juli 1726. Föräldrar: medicine adjunkten doktor *Per Martin* och *Vendela Rudbeck*, en dotter till prof. *Rudbeck d. y.* — Efter vunnen lärdomsgrad i medicinska

fakulteten i Upsala 1751, var M. under ett par somrar intendent vid Sättra helsobrunn och utnämndes till provincialmedicus i Halland 1752. För att skingra sin sorg vid förlusten af sin första maka, företog han 1754 en resa till Paris der han under ett par år studerade anatomi för den berömde Petit, afhördre Ferreus och Sues föreläsningar, öfvade sig i kirurgiska operationer vid hospitalen och deltog i stiftandet af ett vetenskapligt sällskap »Société d'émulation». Under sin frånvaro utnämnd till anatomie och kirurgie professor i Stockholm, begynte han, efter sin återkomst sommaren 1756, hålla föreläsningar; kallades till ledam. af Vetenskaps-Akad. 1758 och Kirurgiska societeten 1761. Fem år senare valdes han till assessor i Collegium medicum och hedrades 1777 af Vetenskaps-Akademien med hennes stora guldmedalj för sin afhandling *Om förmågan hos menniskonaturen att ersätta ett förloradt sinne genom större fullkomlighet hos ett annat*. Såsom praktisk läkare och kirurg åtnjöt han stort anseende, och hade som lärare ett lätt och angenämt undervisningssätt. Deremot var han icke lika tilltalande i sina skrifter, som tyngas af ett grumligt och diffust språk, och utgöras af en mängd medicinska afhandlingar och uppsatser i den tidens lärda journaler. Död i Stockholm d. 10 Sept. 1788. Gift 1: med *Eleonora Charlotta von Berco*; 2: med *Augusta Elisabet Schwinger* och 3: med *Maria Kristina Sibenius*.

Martini, Olaus, ärkebiskop. Född i Upsala 1557 och son af d. v. skolektorn *Martinus Olai Gestrucius*, sedermera biskop i Linköping, hvilket embede han såsom ifrig motståndare till liturgien måste lemna, och död såsom kyrkoherde i Nyköping. — Sonen studerade på hertig Carls bekostnad vid flera utländska lärosäten och blef magister i Rostock 1588. Efter sin hemkomst befordrades han till rektor vid skolan i Nyköping och vann ett sådant anseende, att honom anförtroddes att föra protokollet vid Upsala möte. Det var här till och med fråga om att göra honom till biskop i Vexjö; men han fick tillä vidare åtnöja sig med kyrkoherdebeställningen i Nyköping, hvarifrån han 1601 på Carl IX:s förslag förflyttades till ärkebiskopsstolen i Upsala. Med en ovanlig lärdom förenade M. nit i sitt kall, var derjemte from och saktmodig, men, när så behöfdes, alvarlig och orubblig. Detta ådagalade han på ett för sig särdeles hedrande sätt, då han, ehuru fastad vid konungen med alla tacksamhetens band, oförskräckt uppträdde mot dennes yttrade benägenhet för calvinismen. Han fick derför af Carl uppbära många hårda ord; men bibehöll sig oförändradt i hans förtroende ända till sin död, som inträffade d. 25 Mars 1609. — Gift med *Ragnhild Håkansdotter*.

1. **Masreliez, Louis**, historiemålare. Född 1747 i Paris och inkom vid sju års ålder till Sverige med sin far, ornamentsbildhuggaren *Jaques-Adrien Masreliez* (el. *Masrelier*), då denne inkallades för att utföra åtskilliga dekorationsarbeten vid slottsbyggnaden. — Den unge M. visade tidigt goda anlag för teckning, blef lärjunge vid konstakademien och fick 1769 anträda en resa till Italien. Här vistades han i fjorton år, alltså till 1783, och uppbar under denna tid ett årligt understöd af slottsbyggnadsfonden. Att han i Italien gjort goda framsteg, kan med skäl antagas, enär han 1771 vann de begge högsta prisen vid målarskademien i Bologna och hedrades med ledamotskap af akademien s. å. Efter sin hemkomst utnämnd till professor och ledamot af Målare- och Bildhuggar-Akademien 1784, förordnades han till rektor för teckning och modellering 1802, till hofintendent 1803 och till akademiens direktör 1805. Han afled i Stockholm d. 19 Mars 1810. M. »åtnjöt under den gamla tiden ett ofantligt anseende som tecknare och kompositör, ehuru han som målare, ej ens af sina varmaste vänner sattes synnerligt högt, på grund af sin grumliga och tunga färg. Själsfrände och vän med Sergel, hade han under sin vistelse i Italien företrädesvis studerat antiken. Deremot synas de stora målarna gjort föga intryck på honom, ty i allt hvad han efterlemnadt märker man suarare plastikern än färgbehandlaren. Också älskade han företrädesvis att utkastat kompositioner för friser o. d. och lärar en gång ha yttrat, att det varit bäst om man aldrig lärt sig måla annat än grått i grått, i efterbildning af skulpturen». Egentliga staffitaflor af M. äro derför mycket sällsynta. Bland sådana må nämnas: *Priamus begär af Achilles sin son Hectors lik*, i nationalmuseum, samt altartafeln i Maria i Stockholm *De vise männens tillbedjan*, hvilket sistnämnda arbete dock är måladt före hans utresa till Italien. I Gustaf III:s paviljong vid Haga har han åter lemnat prof på sinu förmåga i dekorerer och behandling af antika ämnen. Såsom lärare vid konstakademien var han nitisk och samvetsgrann och ansågs som grundlig konstkännare, hvars yttranden både begärdes och gälde mycket på sin tid. Ogift.

2. **Masreliez, Johan Baptist**, ornamentsbildhuggare. Född i Stockholm 1754; den föregående bror. — Han erhöi sin första undervisning af fadren och fortsatte dennes yrke såsom ornamentsbildhuggare. För att vidare utbildta sig gjorde han två särskilda gånger längre resor till utlandet och är egentligen minnesvärd, såsom den förste, hvilken i Sverige införde och använde pastellage vid orneringar. Död vid fyrtisju års ålder i Stockholm d. 25 Maj 1801. Gift med *Sofia Magdalena Malm*.

Matthiæ, Johannes, biskop. Född 1592 i Vestra Husby prestgård i Östergötland; son af kyrkoherden *Matthias Petri* och *Anna Grubbe*. — Han studerade i Upsala och blef magister derstädes 1617. För att utvidga sina kunskaper och lättare bereda sig tillträde till någon högre plats i statens eller kyrkans tjänst, företog han åtskilliga utländska resor och besökte de förmästa universitetet i Tyskland, Holland, England och Frankrike. Vid sin hemkomst från den sista af dessa resor 1625, utnämndes han till teologie professor vid det af adeln upprättade Collegium illustre i Stockholm och skötte denna befattning till 1629, då han kallades till K. Gustaf II Adolfs hofpredikant. I denna egenskap följde han konungen under alla hans fälttåg, och utsågs af Gustaf Adolf till lärare för hans unga dotter Kristina, hvilket förtroendekall M. tillträdde året efter konungens död. Af Kristina mottog han flera gåfvor och donationer på hemman, utnämndes 1635 till hennes »äldste hofpredikant» (öfverhofpredikant) och erhöll på hennes särskilda tillsägelse teologie doktorsvärdigheten vid promotionen i Upsala 1640. Tre år senare, eller 1643, kallades och utnämndes han till biskop i Strengnäs, hvilket embete han nedlade 1664, och afled i Stockholm d. 18 Febr. 1670. Genom de synkretistiska rörelser, som den tiden föreföllo i utlandet, hade M. blifvit hänförd till tanken på att se luterska och calvinistiska kyrkobekännelserna sammansmältas. Att verka för detta mål utgaf han 1644 ett arbete *Idea bona ordinis*, hvilket visserligen väckte ovilja hos den stränga renlirigheten, liksom hans 1656 utgifna skrift *Rami olivæ septentrionalis*, men stannade vid en skriftväxling mellau honom och teologerna i Upsala till 1661, då han utgaf en fortsättning af sistnämnda skrift. Härmed bröt stormen lös och striden hänsköts vid 1664 års riksdag under prästeståndet. Då M. ej kunde förmås att gifva vika, blef han till hälften på egen begäran och till hälften enligt dom skild från sitt embete. Han lefde sedan som enskild man på sina gods och bedyrade på sin dödsäng, att han alltid varit god luteran, ehuru han möjligen fällt oförsigtiga yttranden i de åtalade skrifterna. Gift 1: med *Katarina Bohm* 2: med *Beata Lillieram*. Hans barn adlades med namnet *Ollieqvist*.

Mazér, Johan, musikalkare, donator. Född 1790. Han erhöi sin uppfostran i en jesuitskola i södra Frankrike och förvärfvade sig tidigt stor språkfärdighet och mycken musikalisk bildning. Vid framskridna år egnade han sig åt köpmansyrket och var under en följd af år grosshandlare i Stockholm. Ekonomiskt oberoende och varm dyrkare af tonkonsten, anlade och ökade han en högt dyrbar samling af musikalier, särdeles för kammarmusik, och af musikaliska

instrumenter, af hvilka han sjelf påfann och förfärdigade flera. Sina samlingar, jemte ett kapital af sex tusen riksdaler, öfverlemnade han åt musikaliska akademien till upprättandet af en egen institution för kammarmusik, det sedan bekanta »Mazérska quartettsällskapet». M. var ledam. af Musikaliska akademien, som till hans minne 1852 lät öfver honom preglä en medalj. Sjelf hade han 1847 afidit i Stockholm, femtio-åru år gammal.

Medelpadius, Olaus Petri, präst. Född, såsom namnet antyder, i Medelpad, hade han 1546 blifvit promoverad till magister i Wittenberg och blef 1564 skolrektor i Stockholm. Härifrån kallades han 1567 till kyrkoherde i Storkyrkan och utnämndes af Erik XIV till hofpredikant. För att vinna honom för liturgien ärnade Johan III honom först till kyrkoherde i Gefle, men kallade honom sedan (1576) till domprost i Upsala, då M. gaf en skriftlig försäkran att erkänna liturgiska ärkebiskopen Laurentius Petri Gothus, samt att ej på något sätt motverka den nya messordningen. Detta obetänksamma löfte bröt han emellertid genast, i det han tre dagar derefter med de andra prästerna undertecknade den skrift hvori liturgien ogillades. Då han vidare i sin predikan angripit ärkebiskopen, som förrettat juldagens gudstjänst efter nya messoboken, kallades han till Stockholm, afsattes från sitt embete och stälde inför den bekante Kloster-Lasse, för att ledas på andra tankar. Då M. likväl stod fast vid sitt ogillande af liturgien, insattes han i fängelse på Håringe kungsgård. Han blef väl efter en tid frigifven, men återfick aldrig sitt embete, utan lefde på några kronoräntor, som anslogos till hans underhåll. Vid mötet i Upsala var han en bland de tolf som förordnades till ordförandens biträde. Hans dödsår lär inträffat 1595 eller 1596. — Gift, men hustruns namn obekant.

Meitens, Martin van, se Mytens.

Meijer, Carl Fredrik, fortifikationsofficer. Född i Stockholm d. 2 Dec. 1791, antogs han femton år gammal till volontär vid fortifikationen och egnade sedan åt denna gren af krigsvetenskapen sitt lifs verksamhet. Utnämnd till konduktör, åtföljde han 1813 svenska hären till Tyskland, der han användes vid flera fortifikationsarbeten, såsom befästningen af Stralsund, belägringen af Guckstadt, blokaden af Maestricht m. m. Prydd med guldmedaljen för tapperhet i fält och befordrad till adjutant vid den fortifikationsbrigad, som blifvit kommanderad att åtfölja första armén vid dess intåg i Norge, tjänstgjorde han efter freden vid åtskilliga fortifikationsarbeten, blef löjtnant 1818, kapten 1820 och s. å. adjutant hos kronprinsen Oscar. År 1828 åtföljde han en sjöexpedition till Medelhafvet, studerade derunder dels en mängd sjöfästningar, dels

flera landfästningar, som lågo i hans väg, då han från Livorno öfver kontinenten återvände till Sverige. Vid sin hemkomst dit, befordrades han till fortifikationsbefälhavare i Carlskrona och Carlshamn, bel 1831 major och undfick 1840 titel och rang af öfverste. Samma år erhöll han förordnande att vara befälhavare för fortifikations- och ingenjörkåren, hvilket förordnande tre år senare förändrades till innehafvande fullmakt på nämnda chefsplats. Efter femtio års officerstjänst sökte och erhöll han 1858 afsked från fortifikationskåren och undfick kort derefter rang af generallöjtnant. Den vunnna ledigheten använde han att författa ett arbete *Om kriget mellan Sverige och Danmark 1808—1809*, hvilket utkom 1867 och kan betraktas som en källkrift rörande denna tilldragelse i vår krigshistoria. Under åren 1862—65 var M. tillförordnad president i Krigskollegium. Kom. med St. K. af S. O. Död i Stockholm d. 16 Sept. 1872. — Ogift.

Meijerberg, Carl Jonas, folkskoleinspektör. Född d. 8 Okt. 1816 i Brunflo församling i Jämtland, der fadren var landtmätare. — Vid dennes frånfälle 1820 erhöll sonen ett hem hos sin morbroder, kyrkoherden Renström i Nordingrån församling af Ångermanland, och åtnjöt i hans hus sin första tidiga uppfostran. Vid sju års ålder skickades han till elementarskolan i Hernösand, genomgick sedermera gymnasium derstädes och blef student i Upsala 1836. Efter vid universitetet idkade filosofiska studier, inrättade han i början af 1840-talet tillsammans med tvenne andra skolmän Göteborgs realgymnasium; men afgick redan 1845 härifrån och grundade en egen läroanstalt jemväl i Göteborg, hvilken skola under de aderton år, som den stod under hans omedelbara ledning förvärfvade ett stort och välförtjent anseende. År 1861 kallades M. till folkskoleinspektör i Bohus län och erhöll 1863 i uppdrag att utöfva inspektionen öfver samtliga folkskolorna i hufvudstaden. I denna befattning har han oförtratat och framgångsrikt arbetat för folkupplysningens viktiga sak och hufvudsakligen bidragit till den utveckling folkskoleväsendet vunnit i Stockholm på det sista årtiudet. En af Stockholms stadsfullmäktige samt hufvudstadens ombud i riksdagens andra kammare 1867—70. R. V. O. och R. St. O. O.

Meijerfelt. Släkten härstammar från kastellanen i Riga *Johan Meijer*, som förde i vapnet en hvit skära i blått fält. Hans afkomling i femte led öfverstelöjtnanten *Anders Meijer* adlades 1674 och kallade sig *Meijerfelt*.

1. **Meijerfelt, Johan August**, d. ä., krigare. Född i Lifånd 1664 och son af förenämnda *Anders Meijer* adlad *Meijerfelt* och *Anna Katarina Wolff*. M. var tjugo

år gammal, när han ingick som frivillig i holländsk tjänst och hade der uppstigtit till major, då han efter fredsslutet 1698 återkom till Sverige. Här stälde han sig under Carl XII:s fanor och var öfverstelöjtnant, när armén i Juli 1701 gjorde den ärofulla öfvergången af Düna. Hans vidare befordringar gingo hastigt och voro för hvarje grad belöningar för utförda bedrifter. 1702 utnämndes han till öfverste för Åbo läns kavalleri och deltog s. å. i slaget vid Klissow. 1703 upptog han en brandskatt af Lublin och befordrades till chef för ett värfvadt regemente. 1704 generalmajor, slog han Sachsarna tvenne gånger vid Posen, upphöjdes 1705 till friherre och följde sedan Carl genom alla krigsäfventyr i Polen, Sachsen, Ukraine till Pultava, der han blef fången, men efter några veckor utvexlad mot en rysk general Butterlin. Af konungen hemskickad från Bender till Sverige, bevistade han 1710 slaget vid Helsingborg och blef s. å. generallöjtnant och öfverkommendant i Stettin; men återvände 1711 till Bender, der han af Carl utnämndes till vice guvernör i Pommern och general af infanteriet. Hans ytterligare befordringar och utmärkelser under Carls lefnad voro 1713 till K. råd och generalguvernör öfver Pommern och Wismar; 1714 grefve och året därefter kansler för Greifswalds akademi. År 1718 förordnades han till kansliråd och återtog efter freden styrelsen af Pommern, hvarmed han fortfor till 1748. Död på Söfdeborg i Skåne d. 9 Nov. 1749. Han var en karolin af äkta skrot och korn och därför mestadels i stor ynnest hos Carl XII. Efter konungens död intog han en betydande plats i det Holsteinska partiet, der åtskilliga drag af honom likväl vitna mer om slughet än egentlig statsmannaklohet. — Gift 1: 1707 med *Anna Maria Törnflycht*. 2: 1717 med *Brita Barnekow*.

2. **Meijerfelt, Johan August**, krigare. Född d. 4 Maj 1725, den föregående son. — Han ingick redan 1737 i krigstjänst och utnämndes s. å. vid tolf års ålder till kammarherre. Sedan han 1744, alltså nitton år gammal, blifvit befordrad till kapten, trädde han 1745 i österrikisk tjänst, och bevistade slagningarna mot Preussarne vid Sorr och Keaseldorf. Efter freden öfvergick han till Nederländerna och deltog i bataljerna vid Raucoux och Laufeld, samt råkade vid det senare tillfället i fångenskap, hvarur han likväl snart befriades genom freden i Aachen. Efter sin hemkomst utnämnd till major vid Cronhjorts regemente och R. S. O. 1751, gick han vid sjuåriga krigets början i de mot Preussen allierade arméernas tjänst och bevistade 1757 slaget vid Hastenbeck. När sedan äfven Sverige förenat sig med Preussens fiender, återvände han hem, deltog i några af de föga märkliga kampanjerna och avancerade under

krigets lopp till öfverste i armén. Under den derpå följande långvariga freden befordrades han 1768 till öfverste för drotninnens lifregemente och två år senare till chef för Vesterbottens regemente. Blef 1773 generalmajor, 1778 generallöjtnant, 1779 öfverste för Nerikes och Vermlands regementen och 1782 komm. m. st. k. af S. O. Under kriget 1788—90 erhöi M. öfverbefälet öfver armén i Finland och levererade flera lyckliga drabbningar samt utnämndes till ridd. af svärdsordens stora kors och till fältmarskalk. 1792 upphöjdes han till En af rikets Herrar och blef 1797 serafimerriddare. Död i Stockholm, d. 21 April 1800. Gift 1763 med *Elisa Augusta Sparre*, en af de af Kellgren besungna tre gracerna.

Melander, Erik, teolog. Född i Stockholm den 27 Okt. 1682. Föräldrar: prosten och kyrkoherden *Magnus Melander* och *Kristina Frondin*. — Sedan M. slutat sina akademiska studier och 1707 i Upsala erhållit magistergraden, antog han 1710 prästerlig ordination och anställdes s. å. som vice pastor vid domkyrkan derstädes. Förordnad till konsistoriinarie 1712 och tillika adjunkt i teologiska fakulteten 1719, utnämndes han 1727 till sjerde teologie professor och kyrkoherde i Danmark, 1729 till tredje och 1736 till andre professor i teologiska fakulteten. Prost öfver Ulleråkers kontrakt 1729 och teologie doktor 1732. Med undantag af 1720 års riksdag, bevisade M. alla riksdagar 1719—42 och var derunder fyra särskilda gånger prästeståndets notarie. Han var en myndig man, men utmärkt riksdagsman och hade stort inflytande på beslutet inom sitt stånd, liksom inom Upsala domkapitel, der alla grannliga mål först öfverlemnades till hans yttrande, innan de andra ledamöterna deltog i öfverläggningen. Död 1769. Gift 1713 med *Katarina Rommel*.

Melander, Anders, präst, länd. Född i Ramnåsa kronogård i Dädesjö socken af Småland den 16 Sept. 1801. Föräldrar: kyrkoherden i Berg, filos. doktorn *Olof Melander* och *Margareta Sofia Wahrman*. — Student i Upsala 1819, antogs han 1824 till amanuens vid Vexjö domkapitel och tjänstgjorde, dels såsom vikarierande lektor i åtskilliga läroämnen, dels såsom t. f. gymnasieadjunkt vid Vexjö gymnasium 1826—1831. Utänmd sistnämnde år till ord. gymnasieadjunkt och bibliotekarie derstädes, befordrades han 1834 till lektor i grekiska och hebreiska språken, lät prästviga sig 1837 samt utnämndes 1845 till kyrkoherde i Öjaby prebende pastorat; fullmäktig för Vexjö stifts prästerskap alla riksdagarna 1847—1858, statsrevisor 1855, kontraktsprost 1858 och teologie doktor 1860. Innehade sistnämnda år första förslagsrummet till biskopsambetet i Vexjö, utnämndes 1861 till kyrkoherde i Skeninge regala pastorat af Linköpings

stift. Död derstädes d. 30 Mars 1867. L. N. O. Ehuru aldrig graduerad, besatt M. ett stort mått af lärdom, särdeles i de gamla språken. Om denna hans språkkunskap vitna bland annat, den af honom utgifna *Xenophons Anabasis med anmärknin-gar och ordbok* 1850, samt *Grekiskt-svenskt handlexikon till Nya testamentet* 1855. Han har desutom författat och utgivit strödda predikningar, en mängd tillfällighetsverser m. m. — Gift 1833 med *Maria Katarina Lundh*.

Melanderhjelm, Daniel, matematiker. Född i Stockholm d. 29 Okt. 1726. Föräldrar: rektorn, sedermera kyrkoherden i Gefle, *Simon Melander* och *Justina Margareta Djurberg*. I Upsala blefvo hans ovanliga anlag för matematiken snart bemärkta af Klingenstierna, hvilken, så fort M. vunnit lagerkransen 1751, kallade honom till docent i fysiken. 1755 fick M. i uppdrag af direktionen för Trollhätte slussbyggnad att utföra en matematisk afteckning och beskrifning af kanalverket anläggningar och byggnader. När Klingenstierna två år senare tog afsked, anmälde sig M. bland de sökande till hans lärostol; men förbigicks vid utnämningen af den äldre Duræus. Det dröjde emellertid ej längre än till 1761, förrän M. fick emottaga den astronomiska professionen efter Strömer. Hans utmärkelser giugo sedan hand i hand med hans jemt stigande rykte. 1778 upphöjdes han i adlig värdighet, utnämndes 1785 till ridd. af N. O.; undfick 1801 titel af kansliråd och inkallades till ledamot af Vetensk.-Akad., Vitt., Hist. och Ant.-Akad., Krigsvetensk.-Akad., Vetensk. societeten i Upsala, samt de förnämsta akademier och lärda samfund i Europa. Då Gustaf III beslutit anlägga en särskild krigsakademi, för meddelande af undervisning i alla, till krigskonsten hörande, vetenskapliga elementer, kallades M. 1788 till Stockholm för att afgifva sitt betänkande rörande den nya läroanstaltens organisation och utarbete densammans lärokurser. När detta viktiga uppdrag, efter fem års oafbrutet arbete, var fullgjort, och den äldrige M. stod i begrepp att återvända till sin post i Upsala, erhöi han Vetenskapsakademiens kallelse att blifva hennes sekreterare och innehade sedan denna befattning ända till sin död i Stockholm d. 8 Januari 1810. Bland de många lysande namn, vår lärdomshistoria kan uppvisa från frihetstiden, är M. ett bland de utmärktare. Med djupa och omfattande studier i alla matematikens grenar, egde han alla för en lärare nödvändiga egenakaper, och var såsom författare mycket verksam för sin vetenskap. Af hans många arbeten må särskildt nämnas: *Commentarius de Theoria Lunæ*, som utkom i tvenne upplagor i Parma 1769 och 1782, *Meditationes de machinatione hujus mundi* (1773) samt *Astronomi* (2 Del. 1795), hvilken länge an-

vändes till lärobok vid Upsala universitet, liksom hans *Fundamenta Astronomiæ* (2 Del. 1760, 2 uppl. 1779) i det längsta följdes tid de offentliga föreläsningarna i Collegio delle Breve i Milano. — Gift 1758 med sin kusin *Margareta Katarina Frowdin*.

Meldercreutz, Jonas, matematiker, patriot. Född i Upsala d. 22 April 1715; son af domprosten *Lars Molin* (hvars barn i senare gifftet adlades med namnet *Meldercreutz*) och *Jakobina Hyltén*. — Ännu blott student åtföljde M. den bekante astronomen *And. Celsius* på en utrikes resa och ingick efter sin återkomst till Sverige 1734 såsom volontär vid fortifikationen. Inom denna kår framryckte han sedan till konduktör 1737, till löjtnant 1742 och till informationskapten 1746, då han äfven erhöll kaptens grad vid konungens lifgarde. Under tiden hade han 1736 åtföljt den franska vetenskapliga expeditionen till Torneå och under samma resa funnit, huru Lappland och Vesterbotten egde en mängd näringskällor, som kunde bli af oberäkneligt gagn, ifall de rätt användes. Ungefär samtidigt hade en kapten Thingvall upptäckt Gellivara malmfält och erhållit privilegium på anläggningen derstädes af ett järnbruk. Dessa rättigheter öfvergingo 1740 genom köp till en kapten *Steinholtz* och M., hvilka gemensamt anlade *Meldersteins bruk* i Råneå, af hvilket M. blef ensam egare 1744. Genom nya anläggningar och intågter utvidgade han efter hand denna possession så att de *Meldercreutzska* ezendomarna i Norrbotten åtminstone till arealen vida öfvergingo månget tyckt furstendöme. Om också afkastningen ej alltid återgåldade de kapitater och omsorger han derå nedlade, blir alltid hans namn minnesvärdt, för den odling han genom sina anläggningar utbreddes öfver vida sträckor i den afågsna norden. År 1751 befordrades kaptenen och brukspatronen M. till mathes. professor i Upsala, hvilken befattning han innehade till 1772. Hans enskilda affärsverksamhet var likväl af för omfattande art för att han kunde ha lemnat några synnerligt märkbara spår af sin verksamhet såsom universitetälärare. Från 1745 var M. ledamot af *Vetenak.-Akad.* Död i *Frebbenby* på Åland d. 21 Maj 1785. — Gift 1: 1738 med *Fredrika Yxkull*, 2: 1775 med *Magdalena Sofia Margareta Falkenberg*.

Melin, Hans Magnus, teolog. Född i *Wemmerlöfs* socken i Skåne d. 14 Sept. 1805. Föräldrar: kvartermästaren *Jon Ulrik Melin* och *Brita Katarina Seeberg*. — Sedan M. genomgått Ystad skola, blef han 1822 student i Lund och erhöi efter sju års oafbrutna akademiska studier primatet bland de lagerkransade vid promotionen 1829. I afvaktan på en eftersökt docentur, fortsatte han sina studier, särskildt i grekisk filologi och teologi, och utnämndes, efter

att 1831 ha blifvit förordnad till vikarierande rektor vid Lunds skola, tre år senare till docent i exegetik. Under åren 1837—1844 tjänstgjorde han som notarie i teologiska fakulteten; lät prästviga sig 1838 och höll 1841—1842 sina bekanta *Föreläsningar öfver Jesu lefverne* (tr. i Lund 4 Del. 1842—51) riktade emot *Strauss'* arbete öfver samma ämne. 1844 befordrad till teologie adjunkt och kyrkoherde i *Kärretorps* och *Glostorps* prebendepastorat, erhöi han s. å. teologie doktorsvärdigheten och förestod 1844—45 professionen i dogmatik och moralteologi. 1847 förflyttades han från sin adjunktplats till lärstolen i pastoral-teologi, hvilken han s. å. utbytte mot professionen i exegetisk teologi, och befordrades 1865 till domprost, allt vid förnämnde lärosäte. 1853 belönt af svenska akademien med dess stora guldmedalj, in kallades han i samma vittra samfund 1866 efter *Börjeason* och blef s. å. ledamot af *Vetenak.-Akad.*, liksom han år 1861 blifvit ledam. af Svenska Bibelkommissionen. Medlem af åtskilliga andra lärda samfund i Sverige och utlandet, Komm. af *Nordstjerneorden* m. m. Af M:s utgifna skrifter tillåter utrymmet endast nämna: *Teologisk kvartalskrift* (tills. med *E. G. Bring*) (1841—42), *Handlexikon öfver grekiska språket*; Bearbetning efter *Jacobitz* och *Seiler* (2 Del, 1842—53); samt *Den Heliga Skrift. I berättigad öfversättning och med förklarande anmärkningar* (1859—65), uppsatser i »*Studier, Kritiker och Notiser*», i »*Svensk kyrkotidning*» med flera andra tidningar och tidsskrifter; predikningar, tal, akademiska program m. m. Gift: 1: med *Helena Jakobina Hellstenius*, 2: med *Anna Helena Bååth*. 3: med *Carolina Bååth*.

Melin, Henrik Georg af, militär. Född d. 24 Mars 1769. Föräldrar: majoren *Lars Melin* och *Ulrika Herbst*. — Enligt den under hans tid vedertagna seden, inskrefs M. som barn i krigarullorna och erhöi sin första fullmakt 1788 såsom fänrik vid Södermanlands regemente. Han bevisade derefter kriget i Finland 1788—90 och deltog i flera under detsamma förefallande träffningar, men befordrades ej till löjtnant förrän fyra år efter krigets slut. 1802 utnämnd till kapten, åtföljde han 1805, såsom tjänstgörande öfveradjutant, *Gustaf IV Adolf* till Pommern och bevisade fälttåget i *Lauenberg* och *Hannover*; blef 1806 öfverstelöjtnant i armén, brigadchef vid fortifikationskåren, generalkvartermästarlöjtnant och adlades med namnet af *Melin*. Året derefter förordnades han till konungens öfveradjutant och chef för krigsexpeditionen, samt utnämndes till öfverste i armén och ledamot af krigshofvrätten. 1808 befordrad till generaladjutant och ledamot i krigsberedningen, befann han sig den skickelsedigna 13 Mars följande året såsom tjänstgörande hos

konungen, när Adlercreutz och hans följeslagare försäkrade sig om Gustaf Adolfs person, vid hvilket tillfälle äfven M. fick några timmars fängelse. 1812 utnämndes han till sekundchef för ingenjörkåren, blef 1821 generalmajor och 1837 chef för ingenjörkåren. Var förförigt ridarhusdirektör; ledamot af flera in- och utländska lärda samfund, komm. m. st. k. af S. O. m. m. Ehuru hvarken utrustad med det hufvud eller den viljekraft, som hade höfts en man i hans ställning under så stormiga tider, som då han var generaladjutant, både förtjenade och erhöill han allmän aktning för sin redbara karakter och sina kunskaper. Att dessa vida öfverstege mängdens, framgår både deraf, att han utan alla bördens och personlighetens illusioner uppsteg till de förtroendeposter han innehade, och af att han under en politiskt lugnare tid fylde dessa ganaka väl. M. afled i Stockholm d. 13 Jan. 1839. Gift 1: 1807 med *Vilhelmina von Mühlensfels* 2: 1818 med *Leonilda Augusta Charlotta Dahlepil*.

Mellin, Gustaf Henrik, präst, novellförfattare, historieskrifvare. Född i Revolax prästgård i Finland d. 23 April 1803. Föräldrar: d. v. kapellanen, sedermera kyrkoherden i Thun i Vestergötland, *Abraham Mellin* och *Sara Wacklin*. — Erhöll efter föräldrarnas inflyttning till Sverige sin första undervisning i den då för tiden berömda Thuns skola, samt vann efter fadrens död (1816) en faderlig vän i Franzén. Under denne sin landamans skyddskap genomgick han Strengnäs gymnasium och blef student i Upsala 1821. Prästvigd i Stockholm 1829, var han under en följd år komministers- och pastorsadjunkt i S:t Klara, utnämndes 1848 till bataljonspredikant vid Svea Lifgarde och tjänstgjorde såsom t. f. regementapastor under expeditionen till Fyen s. å. Vid 1844, 1847 och 1850 årens riksdagar förrättade han kanslistjänst i prästeståndet; befordrades 1852 till kyrkoherde i Norra Vram och Bjufs församlingars pastorat af Lunds stift, erhöill prostititel 1853 och var 1864—67 landstingsman i Kristianstads län. L. N. O. och R. D. D. O. På det litterära området, der M. länge haft ett berömdt namn, uppträdde han tidigt såsom arbetare och var under många år en af Sveriges verksamaste och mest populära författare. *Blomman på Kinnekulle*, hvarmed han öppnade raden af sina berömda historiska noveller, utkom 1829, och följdes tätt i spåren af andra såsom *Sivard Kruses bröllop* (1830), *Anna Reibnitz eller sångarflickan från Warschau* (1831), *Gustaf Brahe* (1832), samt romanerna *Johannes Fjällman* (1832), *Den unga grefvinnan* o. s. De flesta af sina historiska romaner och noveller sammanstälde han sedan efter tidsföljd i särskilda samlingar, »Svenska historiska no-

veller» och »Historiska minnen från fäderneslandets forntid». Samtidigt med sina första noveller begynte han utgifvandet af åtskilliga poetiska kalendrar: *Hebe* (1831) *Toilette-kalender* (1832) samt *Vinterblommor*, en af de utmärktaste i sitt slag, och af hvilken femton årgångar utkommo (1832—1846). Men utom de nu uppräknade och flera andra diktverk på fosterländskt-historiskt grund har han lemnat en mängd arbeten af rent historiskt innehåll, såsom: *Fäderneslandets historia för fruntimmer*, två upplagor: *Sveriges store män*, 68 häften, *Sveriges märkvärdiga fruntimmer*, 11 häften, *Svenskt Pantheon*, 16 häften, *Sverige framställt i teckningar*, 28 häften, *Gamla tidens historia för ungdom*; *Trettio-åriga kriget* (fortsatt af A. Cronholm), *Skandinaviska nordens historia* (ofullbordad), samt i *Museum för naturvetenskap, konst och historia*, 68 häften, och i *Skildringar af Skandinavians natur- och folklif* i tre delar, lemnat lysande teckningar af nordens egenomliga natur och folkseder. Äfven på det homileitiska området har han varit verksam och utgifvit *Den Christlige Predikaren* en årgång predikningar (1839—41). Efter det han i sin ungdom trenne särskilda gånger vunnit Svenska Akademiens pris för skaldestyckena *Erik den fjortonde och hans son*, *Gyrih* och *Slafven*, har samma samfund senare hedrat honom med Carl Johans priset för utmärkta litterära förtjenster. — Gift 1844 med *Henrietta Sofia Gyllenram*.

Mengel, Paul Fritz, riksdagsman, skriftställare. Född i Malmö d. 29 Nov. 1810. Föräldrar: kamereraren *C. Mengel* och *Laura Maria Klinteberg*. — Student i Lund 1828, ingick han två år senare såsom elev vid den af k. sekreteraren J. Th. Nathorst på Näs egendom inrättade landbrukskolan och besökte 1832 åtskilliga landbruksinstitut i Tyskland. Återkommen till fäderneslandet, inköpte han 1833 Klakeborgs säteri i Östergötland, men sålde det åter 1836 och tillbragte sin tid dels på Näs, dels i Stockholm till 1845, då han tillhandlade sig Wallby sätesgård i Uppland. Såsom fastighetsegare vald till riksdagsman i bondeståndet för Håbo, Åsunda och Trögds härader vid riksdagen 1856—1858, samt för Håbo härad vid riksdagarne 1859—1860 och 1862—1863, var han vid den först nämnda förste suppleant och vid de följande ord. ledamot af konstitutionsutskottet, samt vid den sistnämnda äfven ledamot af det särskilda utskott, som handlade förelaget till ny sjölag. 1862 utsedd till statarevisor, afsade han sig detta uppdrag, hvartill bondeståndet dock ej ville lemna sitt bifall, men ingick det oaktadt ej i revisionen. Allt sedan 1859 har M. varit medarbetare i *Af-tonbladet* och sedan 1864 under signaturen »Göran» korrespondent till Göteborgs-Posten,

der han författat alla under rubriken »Riksdags-kaleidoskop» förekommande uppsatser. Gift 1845 med *Olva Duwell*.

Menlöe, Daniel, matematiker. Född i Arboga d. 27 Nov. 1699. Föräldrar: harneskmakaren *Johan Menlös* och *Susanna Saack*. — Efter att i ungdomen ha lagt hand vid det yrke, hvarmed fadren förvärfvade sin utkomst, begynte han först 1717 sina studier vid Vesterås gymnasium och inskrefves såsom student i Uppsala 1720. Af naturen utrustad med stor fallenhet för mekaniska arbeten, utbildade han sin skicklighet på detta område genom åtskilliga resor i faderlandet, hvarefter han anställdes som biträde åt den bekante mekanikern *Mårten Triewald* vid dennes byggnads- och konstruktionsarbeten. Sedan han tillika hållit en serie föreläsningar i naturkunnighet och experimentalfysik på riddarhuset i Stockholm, utnämndes han 1731 till stipendiat i Bergskollegium. Mot sin förbindelse att af egna medel inköpa och förära Lunds universitet *Triewalds* samling af matematiska instrumenter, erhöll han 1732 fullmakt att vara *mathes. professor* vid nämnda lärosäte och bibehöll detta embete till sin död i Lund den 13 Juni 1743. M:s verksamhetsfält synes hafva varit de mekaniska uppfinningarnas och det praktiska handlagets, mera än vetenskapens, i dess strängaste mening taget. Detta framgår afven af hans skrifter, af hvilka vi för dess egendomliga innehåll nämna ett program, som afhandlar »sättet att segla, utan vind, segel och åror». I Lunds konsistoriiprotokoll har han efterlemnast talrika spår af sitt trätgiriga sinne, som gick derhän, att konsistorium slutligen måste anhålla om hans aflygsnande från lärosätet. Han afled dock, innan frågan var afgjord. — Gift 1733 med *Britta Schenström*.

Mennander, Carl Fredrik, ärkebiskop. Född i Stockholm d. 19 Juli 1712. Föräldrar: kyrkoherden i Pickels församling i Estland *Anders Mennander* och *Margareta Elisabet Ruuth*, hvilka makar undan rysarna flyktat öfver till Sverige. — M. studerade från 1728 i Åbo och från 1732—1734 i Uppsala samt blef magister på det förre stället 1735. Befordrad till filosofie adjunkt i Åbo och prästvigd följande året, utnämndes han 1749 till kyrkoherde i St. Mariæ prebende-pastorat; blef 1752 teologie doktor samt fjerde professor i teologiska fakulteten, hvilken lärostol han 1755 utbytte mot tredje teologiska professionen, samt kallades och utnämndes till biskop i Åbo 1757. Efter aderton års embetsutöfning på detta ställe, hvarunder han 1773 blifvit inkallad som ledamot i bibelkommissionen, utnämndes han 1775 till ärkebiskop och prokanslar i Uppsala och innehade detta höga embete till sin död derstädes d. 22 Maj 1786. Han bevistade nästan alla riksdagar 1750—1778, den sista som sjelfskrifven talman i

prästedstämnet, och var den första ledamot i andliga ståndet af nordtjernorden. På vetenskapernas fält egde han isynnerhet ett aktadt namn såsom teolog, natur- och historieforskare. Under hans tillagn och ledning fullbordades den förbättrade upplagan af finska bibeln, och genom hans kärlek för naturvetenskaperna erhöll Åbo universitet sitt första naturhistoriska museum. — Öfver hans graf i Uppsala domkyrka lät sonen, öfverintendenten och konstvännen *Carl Fredrik Frendenheim* uppsätta ett praktfullt epitafium af hvit marmor, förfärdigadt af *Gius. Angelini* i Rom. — M. var gift tvänne gånger, 1: 1741 med *Ulrika Paldén* och 2: 1747 med *Johanna Magdalena Hassel*.

Mentzer, von. En gammal slägt från Meissen i Tyskland, adlad 1663 och året derefter intagen på svenska riddarhuset.

1. **Mentzer, Johan von**, krigare. Född 1670. Föräldrar: kaptainen *Johan von Mentzer* och *Sofia Lilliehöök*. — 1686 ingick M. i krigstjänst såsom volontär vid lifgardet och trädde kort derefter i venetiansk tjänst, samt bevistade fälttåget på Morea. Härunder deltog han och utmärkte sig i belägringen af Napoli-Malvasia (1689), i belägringen och eröfringen af Valonia (1690), belägringen af Canea (1692), sjöslaget vid Andros (1693), belägringen af Xio (1694), samt sjöträffningarna vid Spalnedora och Metelin samt fältslaget vid Argos (1695). Sedan han en kort tid tjänstgjort såsom major vid fältnarskalken *Steinaus* regemente i Sachsen, återvände han under Sveriges fanor och deltog såsom öfverlöjtnant vid greve *G. A. Lewenhaupt*s regemente i slagningarna vid *Gemauerthoff*, *Liensna* och *Pultava* samt kom, efter nederlaget vid det sistnämnda stället, med *Carl XII* till Turkiet. Här utnämndes han af konungen 1710 till öfverste vid *Elfsborgs* regemente; blef generalmajor 1717 och bevistade fälttåget i Norge 1718, der han vid *Kristiania* genom en förlupen kanonkula förlorade sitt ben. Under *Fredrik I:s* styrelse erhöll M. 1728 fullmakt såsom landshöfding i Jönköping och 1731 friherrebrevet, ehuru han aldrig tog inträde på riddarhuset; och utnämndes slutligen till generallöjtnant. — Död 1747. — Gift 1718 med *Katarina Charlotta Falkenberg*.

2. **Mentzer, Thure Alexander von**, militär, författare, kartograf. Född den 16 Sept. 1807 på *Oltorps* bruk i *Vestergötland*. Föräldrar: kaptainen vid *Skaraborgs* regemente *Johan Julius von Mentzer* och *Karolina Charlotta Aminoff*. — Efter trenne års privatundervisning i Uppsala antogs v. M. till kadett vid *Carlberg* 1821, ingick 1828 såsom kornett vid *Lifregementets* husarkår, samt tog afsked efter fem års aktiv tjänst 1833. Utnämndes 1838 till underlöjtnant i armén, tjänstgjorde 1838—39 vid generalstabens litografiska inrättning, blef löjtnant i armén 1848 och var anställd i fångvårdens

tjenst från sistnämnda år och till 1851. — De korta mellantider han varit upptagen af tjänstebefattningar i statens ärenden ha medgifvit honom tillfälle att med få afbrott verka i de riktningar, som mest öfverensstämt med hans naturliga fallenhet, näml. i yngre år såsom författare och under ett senare tidskifte såsom utgifvare af en myckenhet kartografiska och statistiska arbeten af erkänd förtjenst. Af 1875 års riksdag erhöll v. M. såsom erkännande af hans gagnarika arbete för vårt lands geografiska undervisning ett lifstidsanslag. Af hans tryckta verk må nämnas: *Svenska kavalleriets fäktning* (1842); *Kalligrafien, tillämpad som grund för skriföfningarna inom svenska skolverket* (1844); *Samhället och staten i dess förhållande till brottlingen* (1853); *Skandinaviska halföns fysiska samt Sveriges och Norges politiska geografi* (1854); *Askädliggörande statistik* (2 häft. 1865); flera uppsatser rörande kavallerivapnet i Krigsvetensk.-akad. tidskrift (1845—1867). Att uppräknat alla hans geografiska, historiska, statistiska och astronomiska kartverk, utgörande mer än 230 särskilda kartblad och plancher, tillåter icke vårt begränsade utrymme. De förmästa äro: *Allmän fysisk- och politisk-geografisk atlas*, i 26 blad; *Kartbok för skolans lägre klasser*, 24 blad; *Skandinavisk atlas*, 12 blad; *Sveriges län*, 24 blad, med statistiska tabeller; *Atlas till Sveriges historia*, i 24 blad; *Atlas öfver gamla tiden*, 9 blad; *Atlas öfver medeltiden och nyare tiden*, i 20 blad; *Svensk historisk atlas*, i 18 blad; *Planiglob för folkskolorna*, i 8 blad; *Fysisk och politisk karta öfver Europa*; *Fysisk karta öfver Skandinaviska halfön*; *Politisk karta öfver Sverige-Norge*; *Serie af åtta fysiska och statistiska kartor (I—VIII) öfver Sverige och Norge*; *Svenska våldets tillväxt och oftagande*, 10 kartor på ett blad; *Vikingatiden och fornordiska handelsvägarna*; *Karta öfver Palestina*, i 4 blad; *Sveriges kommunikationer*; *Reskarta öfver Sverige*; *Skandinaviska nordens historiska perioder*; *Planetsystemet*; *Geografisk-statistiska skottabeller*, i 6 blad m. m. — Ogift.

1. **Messenius, Johan**, häfdatecknare, statsfånge. Född i Freberga by nära Vadstena 1579. Föräldrar: mjölnaren *Johan Nordson* och *Brita Andersdotter*. — Efter några års vistelse i Vadstena skola, hvarest hans lyckliga naturgåfvor fäste hans lärares upmärksamhet, skickades han 1598 till jesuit-skolan i Braunsberg, hvilken var anlagd förnämligast med beräkning på nordens omvändelse, och der han insöp den böjelse för katolicismen, som följde honom under hela hans lif. Sedan han hastigt och med beröm genomgått detta läroverk, företog han åtskilliga resor, blef 1606 filosofie doktor i Ingolstadt, samt i Prag af kejsaren utnämnd till poëta cæsareus. År 1608 återvände han till Sverige och utnämndes 1609 till juris

et polit. professor i Upsala. Här utmärkte han sig för sin outtröttliga flit; men också för sitt trotsiga och trätgriga lynne. I synnerhet råkade han och Johannes Rudbeckius i oenighet, som slutligen gick så långt, att Gustaf Adolf 1613 skilde dem ifrån universitetet, i det han kallade Rudbeck till sin hofpredikant och satte M. till vårdare af riksarkivet samt året derefter till ofrälse bisittare i Svea hofrätt. Knappt hade M. varit ett par år i Stockholm, förrän han äfven der blef invecklad i uya och häftiga tvister. Dessa gälde Chesneopherus, Tegel och några andra Carl IX:s gunstlingar, hvilka han vid sin ankomst till riket öfverhöljt med smicker, och hvilka å sin sida medverkat till hans beföring. Våren 1616 upptäcktes, att M. förehaft stämplingar till förmån för den polska grenen af vasahuset och fört en förädisk brefväxling med Sigismund och jesuiterna. Den företagna ransakningen slutade så, att M. dömdes till lifstidsfängelse. Han affördes och insattes den 30 Nov. s. å. på Kajaneborgs fästning, långt upp i Finlands skogar, nära ryska gränsen. Här kvarhölls han i nära tjugå år, blottställd för hård behandling och alla de obehag, som innefattas i ett fängelselif i förening med ett omildt luftstreck. Slutligen tillät regeringen honom 1635, att få utbyta Kajaneborg mot Uleå, der han tillbragte sina sista lefnadsdagar och afled mot slutet af år 1636. Johannes M. hade ett eldigt lynne, snabb uppfattning och stor lätthet att uttrycka sig, isynnerhet på latinska språket, både på vers och prosa. Sin samtida filosofiska och teologiska lärobyggnader kände han i grund; historia och vältalighet voro hans älsklingsstudier; tillika egde han en otrolig både förmåga och lust för arbete. Men dessa förtjenster fördunklades nästan alldeles af hans fel: en gräslös sjelfkärlek, som i allt hvad som rörde hans egen person, ledde till de orimligaste påståenden: en bitterhet och trätlygnad, som hvarken lemnade honom eller andra i fred, och som i förening med vankelmod och opålitlighet i karakteren för alltid störtade honom i olyckan. Af M. har man ej mindre än femtioåtta särskildt utgifna skrifter. Mest utmärkte äro hans dramatiska arbeten, genom hvilka han ämnade att i femtio olika skådespel framställa hela svenska historien, men hvilka stannade vid sex, som i Upsala ofta uppfördes af hans lärjungar: vidare det berömda arbetet *Scondia illustrata*, Sveriges första rikshistoria, först utgifvet af Peringskiöld (1700). Bland de öfriga må nämnas: *Theatrum nobilitatis* (1615); *Chorographia Scandinaviae* (1615); *Chronicon Episcoporum per Sueciam, Gothiam et Finlandiam* (1611) m. fl. — Gift med *Lucia Grothusen*.

2. **Messenius, Arnold Johan**, rikshistoriegraf. Född i Danzig 1608; den föregående son. — Vid åtta års ålder följde

M. sina föräldrar till Kajaneborg, der han någon tid åtnjöt fadrens undervisning. Men då man fruktade, att denne skulle uppfostra honom i katolska läran, fördes han på Gustaf Adolfs befallning 1621 till Stockholm för att erhålla lutersk uppfostran. Här anställdes med honom oupphörliga förhör om fadren, så att gossen slutligen förtviflad och uttrötad 1623 flydde ur riket. Då hans rymning endast förvårade saken och föranledde en ny och strängare ransakning med fadren, skyndade Arnold M. af sonlig ömhet tillbaka och lemnade sig frivilligt i svenska regeringens våld. Detta verkade likväl ingen förskoning. Ehuru hvarken anklagad eller öfverbevist om något förräderi, insattes han i fängelse, hölls 1624—26 fången i Stockholm samt derefter och till 1640 i fängelse på Kexholm. När han sistnämnda år frigafs, hade hans fångenskap varat i sexton år eller jemt hälften af hans uppnådda lefnadsålder. När drottning Kristina vid myndiga år sjelf öfvertog regeringen, begynte lyckan ändligen le emot den följde och blef honom snart så blid, som om hon velat godtgöra alla Messeniernas lidna missöden. 1646 utnämndes han till rikshistoriegraf, med uppdrag att skriva K. Sigismunds historia och erhöi året derefter adelskap med flera hemman i Upland till förläning. Olyckligtvis hade han ärfit sin fars oroliga lynne, hvilket blifvit ännu häftigare och bittrare genom den långa fångenskapen. Han kastade sig i politiska stämplingar och blef snart en af hufvudmännen för de missnöjda under senare åren af drottning Kristinas styrelse. Vid denna tid hade tronföljaren Carl Gustaf, som uppehöll sig på Öland, emottagit en anonym skrivelse, hvari, under de hätkaste utfall mot drottningen, Oxenskierna, De la Gardie u. fl., kronprinsen uppmånades att uppträda till fäderneslandets räddning och genast tillägna sig riksstyrelsen. Carl Gustaf skickade brevet till drottningen, som redan fått kännedom om innehållet, och att M. eller dennes son Arnold d. y. vore författaren. Far och son ställes till rätta och efter en ransakning, som upptog endast en vecka, blefvo båda afifvade d. 22 Dec. 1651. — Gift tvenne gånger; sista gången med en Karin Jonsdotter, enka efter bisk. Johannes Bothvid i Linköping.

3. **Messenius, Arnold**, politiskt offer. Född på Kexholms fästning 1629; den föregående son. — Ehuru, liksom far och farfar, utrustad med en lycklig fatningsgåfva, hölls den yngre Arnold M. ej till allvarliga studier, utan fick en s. k. adlig uppfostran, mest beräknad för hof- eller krigstjensten. 1647 antogs han till kammarven hos pfalzgreffen Carl Gustaf, hvilken han en tid följde på hans resor i landet och under hans vistelse i Tyskland. Från pfalzgreffen kom han till dennes bror Adolf Johan; men skilde

sig 1651 ur dennes hofstjenst, för att göra en utländsk resa och fullkomna sig i de öfningar, som den tiden tillhörde en adelsman. Under Carl Gustafs resor hade den unge M. en gång blifvit sjuk och qvarlemnad till vård hos kyrkoherden Kristoffer i Forssa af Södermanland. Denne var känd för sitt häftiga och öfverspända lynne och hade vid 1650 års riksdag utmärkt sig för sina hetsiga politiska predikningar. Utan tvifvel bidrog Kristoffer icke obetydligt att sätta den unge kammarparens Messeniska blod i svallning, hvilket säkert gick så mycket lättare, som M. fattat kärlek för prestens dotter. Huru som helst, skref han ej långt efter sitt tillfrisknande till kronprinsen Carl Gustaf det bref, som beredde så väl hans egen som fadrens ofärd. Då dom fallit, och fångarna sista gången möttes, föll sonen på knä för sin far och bad under tårar om hans tillgift för den olycka han dragit öfver honom. Den äldre M. blef halsluggen på Norrmalmstorg och begravnen på Maria kyrkogård. Men den yngre, såsom den mest brottalige, afträttades utanför Norrtull och steglades på afträtsplatsen, d. 22 Dec. 1651.

1. **Mesterton, Carl**, filosof. Född 1715 i Göteborg, der fadren var öfverkommissarie vid Amiralitetet. — Sedan M. blifvit filosofie magister i Lund 1738, reste han utomlands och uppehöll sig i fem år vid holländska och tyska universiteter, der han isynnerhet stunderade filosofi, och utnämndes efter sin hemkomst 1746 till professor i detta läroämne i Åbo. Promoverad teologie doktor 1752, utbytte han 1767 sin filosofiska lärostol mot tredje professionen i teologiska fakulteten och afled i Åbo d. 29 Nov. 1773. Från M:s läraretid daterar sig Wolfiska filosofiens inträde vid Åbo universitet, äfvensom ett lifdigare intresse för filosofiskt studium i allmänhet vid detta lärosäte. För nybegynnare utgaf han åtakilliga läroböcker i logik, psykologi och naturlig teologi, hvarjemte han riktade den akademiska litteraturen med en myckenhet filosofiska disputationer. — Gift med *Katarina Papke*.

2. **Mesterton, Carl Benedikt**, universitetslärare, läkare, kirurg. Född i Åbo den 30 April 1826. Föräldrar: stadskasören *Carl Daniel Mesterton* och *Anna Maria Ståhré*. — Efter förberedande studier vid Åbo högre elementarskola blef M. student i Upsala 1843, aflade med. kand.-examen derstädes 1852, blef medic. licent. 1854 samt medicine doktor och kirurgie magister 1856. Sedan han tjenstgjort såsom amanuens, och derefter som underkirurg, vid Serafimer-lazarettens kirurgiska klinik 1854—56, förordnades han det sistnämnda året till docens i kirurgi vid Upsala universitet, förestod 1856—57 professionen i kirurgi och obstetrik och utnämndes 1857 till innehafvare af lärostolen i dessa vetenskaper. Dels på egen bekostnad, dels såsom Letterstedtsk stipendiat har

han företagit resor i Tyskland, Frankrike, Österrike, Italien, Holland och England; är ledamot af Vetenskaps-societeten i Upsala, Societas medica fennica m. fl. sällskap samt R. N. O. I Upsala universitetets Årskrift, Hygiena och isynnerhet i Upsala Läkareförenings förhandlingar har han meddelat en mängd iakttagelser och uppsatser af medicinskt och kirurgiskt innehåll, samt äfven utgifvit åtskilligt i broschyrform. — Gift 1852 med *Maria Johanna Weman*.

Meves, Wilhelm, ornitolog. Född den 14 April 1814 i Delligsen i hertigdömet Braunschweig, hvarest fadren *Ludvig Meves* var präst; modren *Augusta Lüders*. — Redan i sina barnår visade M. en liflig håg för naturvetenskaperna, i hvilka han erhöå någon handledning af sin far, som sjelf var stor vän af naturalhistorien. När fadren afidit, upptogs han, tretton år gammal, af sin morfader, som var präst i en braunschweigisk by, och åtnjöt i hans hem uppfostran och undervisning till 1829, då han kom i lära hos en apotekare i Elbingrode am Harz. Efter en femårig lärokurs utexaminerad till provisor, erhöå han mera ledighet till fortsättning af sina studier i språk och naturvetenskaperna, samt var lycklig nog att kunna välja sina konditioner å platser, som voro mest gynnsamma för ornitologiska iakttagelser, såsom Mühlhausen i Thüringen, Otterndorf vid Elbes utlopp, Heiligeubafen, Kiel m. fl. År 1840 inskrefs han vid universitetet i sistnämnda stad till »studiosus medicinae et rerum naturalium» och anställdes såsom amanuens vid anatom. zoolog. museet derstädes, samt hade den lyckan att i den bekante ornitologen Fr. Boie finna en lika kunskaparik lärare, som välvillig gynnare och vän. Genom prof. C. Sundevall, som året derefter besökte Kiel, erbjöds honom konservators-befattningen vid riksmuseum i Stockholm, hvilken plats han tillträdde våren 1842 och för närvarande innehar. Till M:s många förtjenster om den zoologiska delen af riksmuseum hörer icke minst den att ha infört representerande serier af fogelarterna i deras olika utvecklingsstadier, samt att vid prepareringen hafva ägnat en synnerlig uppmärksamhet å det egendomligt plastiska i hvarje djurkroppas form. För vetenskapliga, särdeles ornitologiska, forskningar har han företagit en mängd resor i och utom Sverige; till Öland, Gotland, Skåne, Vestergötland, Jämtland, Nordvestra Ryssland, Ural, Schweiz, Frankrike, Holland, Tyskland m. fl. och från dessa färder medfört värderika naturföremål för riksmusei samlingar. I tryck har han meddelat en mängd uppsatser i Öfversigt af K. Vetensk.-akad:s förhandlingar, såsom: *Om färgförändringen hos foglar med och utan ruggning* (1854); *Till Gotlands Fauna* (1856); *Till norra Sveriges ornithologi* (1858); *Om den röda färgen hos Gypaëtus* (1860); *Bi-*

drag till Jemtlands ornithologi (1860); *Resa till Öland och Skåne* (1868); *Resa i nordvestra Ryssland* (1871) — spridda meddelanden i Naumannia, Journ. für Ornithologie; Proc. of the Zool. Society; Dressers the Birds of Europe m. m. — M. är ledamot af flera utländska naturhistoriska samfund samt R. V. O. — Gift 1844 med *Ida Lappe*, dotter af skalden Karl Lappe, samt lycklig öfversättarina till tyskan af flera svenska poetiska och vittra arbeten.

Meyer, Gerhard, styckgjutare. Född i Stockholm den 1 Aug. 1704. Föräldrar: *Gerhard Meyer*, af en gammal släkt, som son efter far i flera åtteled idkat styckgjutarkonsten i England, Holland, Lifland, samt *Katarina Kammecker*. — Vid sex års ålder förlorade M. sin far och tio år derefter erhöå han af konung Fredrik I bekräftelse på den styckjutarsysla fadren innehafte. Efter någon tids vistelse i Upsala anträdde han 1724 en resa till kontinenten der han, genom att låta anställas sig som arbetare vid de större gjuterierna, inhemtade en noggrann kännedom om allt det nya, som kunde vara af gagn i hans yrke. Återkommen till Sverige 1727, öfvertog han i början af följande året ledningen af det K. gjuteriet i Stockholm, derifrån en mängd utmärkta gjutarbeten snart utgingo och fördelaktigt vittnade om styresmannens skicklighet. Bland verk af mera monumental art, som under en följd af år utfördes vid det Meyerska gjuteriet, må nämnas: bröstbild af Carl XII modellerad af Bouchardon, samt dylika af Fredrik I och Adolf Fredrik, de medaljonger och trofer i bly, som pryda vestra och södra facaderna af K. slottet, samt Karolinska grafkoret i Riddarholmskyrkan, det vackra postamentet under predikstolen i slottskapellet, Gustaf Wasas staty på Riddarhus-torget, och Gustaf II Adolfs på torget med samma namn, båda modellerade af L'Archevesque, m. m. Jemte denna konstutöfning sysselsatte han sig med arbeten och uppfinningar af rent teknisk art. Så uppfann han och införde en ny borrhingsmetod för kanoner, använde först stålbeklädnad kring fånghålet på metallkanoner, uppfann ett slags nya och säkrare krutprovfare, än de förut brukliga o. s. v. Till belöning för dessa och andra förtjenster erhöå han 1746 titel af öfverdirektor, utnämndes 1772 till R. V. O., undfick 1774 adelsdiplom, ehuru han ej tog inträde på riddarhuset, invaldes till ledam. af Vetensk.-Akademien m. m. 1776 skänkte han till Målare- och Bildhuggare-Akademien sitt vid Röda Bodarna belägna hus, hvarför Akademien till betygnad af sin tacksamhet låtit öfver honom slå en medalj och kallade honom till sin hedersledamot. Död i Stockholm den 11 Nov. 1784. — Gift med *Maria Juliana Kammecker*.

Michaëli, Lovisa Charlotta Helena, skådespelerska, sångerska. Född i Stockholm

d. 17 Maj 1830. Föräldrar: kantorn vid Jakobs församlings kyrka, korsångaren vid K. teatern *Henrik Gustaf Michal* och *Sara Helena Malmgren*. — Hon antogs vid sitt nittonde år till elev vid K. operan och debuterade som *Elvira* i »Don Juan» s. å. Tre år senare (1852) anställdes hon som skådespelerska vid lyriska scenen, hvarst sängundervisningen då leddes af Julius Günther, och stannade här till 1854, då hon foretog en studieresa till Paris och London, i hvilken sistnämnda stad den berömda Garcia befann sig och för en tid blef hennes lärare. Sitt rykte äfven utom fäderneslandet, sasom en sängerska af betydande rang, grundlade hon genom de gästroller och konserter, hon under de två följande åren 1855—1856 utförde och gaf i Köpenhamn samt flera af Nordtysklands förnämsta städer; och med detta rykte som en behållen vinst återvände hon sistnämnda år till Stockholm, der hon tog nytt engagement vid K. operan för tre år, från 1856—1859. För den ovanliga framgång hon nu äfven vann i den komiska operetten, lär hon i ej obetydlig mån haft att tacka det intresse, hvarmed Foroni omfattade hennes konstnärskap. Efter den kontrakterade tidens utgång foretog hon en ny konresta, besökte flera af kontinentens och Storbritanniens förnämsta städer och tog för en tid anställning vid Her Majestys Theatre i London, då hon hade den lyckan att af nordens största sängerska, Jenny Lind, som äfven befann sig i London, erhålla icke allena en välvillig uppmuntran, utan de bästa praktiska råd och den säkraste vägledning, som den tiden torde stått att vinnas. 1864 ingick hon åter i svenska K. teaterns tjänst och bibehöll nästan utan afbrott detta förnyade engagement till 1873, då upprepade våra sjukdomsfall erinrade både henne själf och andra, att hennes herrliga stämman icke var fullt lika trygg i sin styrka, som i sin skönhet. Manad genom svårare anfall af sin bröstsjukdom, sökte hon 1874 hvila och förbättring under ett blidare luftstreck; men återkom med ännu mer nedsatta krafter och afled i Stockholm d. 23 Febr. 1875. På var K. scen innehade Louise M. som sängerska länge en plats, som stälde henne öfver all täflan. Om möjligt ännu större framstod hon i kyrkomusiken, der hennes oändligt sköna, starka men mjuka och välklangande röst, endast torde varit öfverträffad af Jenny Linds. Bland de betydande sängroller, hon med sin stämman tolkat, må nämnas: *Grefvinnan* i »Figaros bröllop», *Anna* i »Don Juan», *Pamina* och *Nattens drottning* i »Trollsköjten», *Isabella* i »Robert», *Bertha* i »Profeten» och i »Nürnbergerdoekan», *Agatha* i »Friskyttan», *Linda*, *Leonora* i »Kung Carls jagt», *Elvira* i »Ernani», *Mathilda* i »Vilhelm Tell», *Rezia* i »Oberon», *Leonora* i »Trubaduren», *Marie* i »Regementets dotter», *Margareta* i »Hugenoterna»,

Norma, *Selika* i »Afrikanskan» m. fl. — Fru M. innehade medaljen Litteris et artibus, kallades till ledamot af Musik. Akademien och utnämndes till hofsängerska 1854. — Gift 1860 med *Charles J. Michaëli*.

Miorander, Julius, biskop. Född d. 25 Dec. 1640 i Bro prästgård i Upland, der fadren, *Erik Miorander*, var kyrkoherde. — M. studerade i Upsala och blef magister derstädes 1668. Sedan hau vid utländska högskolor ytterligare ökat sina kunskaper och vunnit det lärda anseende, som fordrades för en mer framstående plats i kyrkans eller statens tjänst, utnämndes han 1676 till e. o. och två år senare till ord. professor i grekiska litteraturen i Upsala. Befordrad till teologie professor 1685, erhöll han vid promotionen i Upsala 1693 teologie doktorsvärdigheten och emottog 1694 fullmakt som superintendent i Hernösand. Med sin grundliga lärdom förenade M. ett allvarligt nit som själasörjare och efterlemnade ett i alla hänsende aktadt minne, då han afled i Säbrå d. 2 Mars 1702. — Gift med *Anna Hallenius*.

Millén, Johan Anton, biskop. Född d. 9 Jan. 1811 i Åsle socken i Lappmarken, der fadren var kyrkoherde. — Inskriften till student i Upsala 1830, promoverades han 1836 till filosofie doktor och blef teologie kandidat 1840. Omedelbart derefter kallad till docent i teologiska fakulteten, antog han prästerlig ordination 1842 och afled s. å. pastoralexamen. Åren 1842—43 gjorde han en utländsk vetenskaplig resa, besökte derunder Göttingen, Berlin, Tübingen, Bonn m. fl. tyska universitet och vikarierade efter sin hemkomst, dels som lektor vid Stockholms gymnasium, dels som Kalseniansk professor i Upsala, till i Dec. 1846, då han utnämndes till teologie lektor i Carlstad. Rektor derstädes från och med höstterminen 1847 och intill gymnasii förening med skolan, samt derefter det förenade läroverkets rektor till i Maj 1859. År 1853 befordrades han till kyrkoherde i Hammarö präbendepastorat och bevestade sasom riksdagsfullmäktigt riksmötet 1856—58 samt utnämndes sedan Agardh afidit i början af det derpå följande året, till biskop i Carlstads stift 1859. S. å. erhöll han äfven nordtjerneorden och vid Carl XV:s kröning 1860 teologie doktorsvärdigheten. Med god helse bevestade han rikedagen 1862—63 och stod just i begrepp att derunder göra ett kort besök i sitt hem, då han plötsligt öfverraskades af döden i Stockholm d. 11 Sept. 1863. Den korta tid M. innehade biskopsambetet tillät honom ej att på något mer genomgripande sätt handhafva stiftstyrelsen. Den sorgfälliga vård han redan derät egnat och hans stora förmåga innehöllo likväl de bästa löften för framtiden, då dessa så oväntadt tillintetgjordes. Såsom författare är han hufvudsakligen bekant för ett grekiskt Lexi-

kon till Nya Testamentet. — Gift 1846 med *Kristina Margareta Charlotta Boye*.

Minton, Tomas, läkare. Född den 29 Nov. 1804, under föräldrarnas flyttningsresa från England till Danmark; son af fabriksidkaren *Charles Minton* och *Karolina Finck*. — Efter fadrens död öfverflyttade modern med sin sjuårige son till Helsingborg, der han begagnade skolan, hvarefter han blef student i Lund 1821. Med. kand. 1828; med. licent. 1829, samt erhöll efter att ha utgifvit och offentligt försvarat en akademisk afhandling: *Observatione circa prophylaxin in morbis contagiosis acutis*, medicine doktors-diplom utan promotion 1831. Anställd s. å. såsom bataljonsläkare vid Helsingre regemente, förordnades han att tillika vara extra provinsialläkare i Ljudals distrikt och utnämndes 1832 till provinsialläkare i Söderhamn. År 1837 företog han en vetenskaplig resa till England och Frankrike; erhöll på egen begäran afsked från provinsialläkartjensten 1841 och nedsatte sig samma år i Stockholm såsom enskild praktiserande läkare. Här erhöll han snart en mycket vidsträckt verksamhet, i sin egenskap af ögonläkare, och rättvisade på ett utmärkt sätt sitt alltjemt stigande anseende, såsom en af landets förnämsta okulister. Hvad som gaf ytterligare värde åt hans vetenskapliga bemödanden, var hans stora välgörenhet, hvilken i första hand träffade fattiga patienter, men derjemte och i tysthet spreds i ganska vida kretsar. — M. afled i Stockholm, något mer än sextioett år gammal, den 15 Maj 1866. — Gift 1843 med *Suzette Dolder*.

Modée, Släkten, hvars adeligä ättgren nu är utgången i Sverige, är bördig från Brabant och härstammar från en rådsherre i Utrecht *Cornelius Modeus*.

1. **Modée, Reinhold**, krigare. Född i Lifland d. 1 Juni 1629; och son af generalmajoren *Gillis Modeus* och *Beata Örnflycht*. — M. blef vid sexton års ålder fänrik i svensk tjänst och befordrades till löjtnant 1647. Efter Westfaliska fredsslutet inträdde han i rysk tjänst, och blef öfverstelöjtnant vid ryska artilleriet. Vid fredsbröttet mellan Sverige och Ryssland 1656, flydde han ur Ryssland »så godt som hel afbränder», enligt Palmesköldes anteckning, och anställdes som öfverstelöjtnant vid artilleriet i Finland s. å. 1657 utnämndes han till inspektör öfver arsenalerna och tyghusen i Preussen och Pommern, befordrades till öfverstelöjtnant vid Vestgöta infanteri 1661, erhöll två år senare adlig sköld och utnämndes 1674 till öfverste för Bergaregementet. Följande året utbytte han denna chefsplats mot kommandantsbeställningen i Malmö, blef stuligen öfverste för drottning *Ulrika Eleonoras* lifregemente samt afled i Malmö den 30 April 1691. — Att M:s mod och skicklighet såsom krigare både var känt och af regeringen erkändt, visas bäst af hans anställ-

ning på kommandantsplatsen i Malmö, en af de allra viktigaste under det just då utbrutna kriget med Danmark. — Gift med *Maria Ulvfenklou*.

2. **Modée, Reinhold Gustaf**, lagsamlare. Född den 13 Mars 1698; den föregåendes sonson. Föräldrar: öfversten och kommandanten *Julius Modee* och friherrinnan *Emerentia de Mortaigne*. — M:s befordringar på embetsmannabanan voro i korthet följande. Efter att 1717 ha ingått som auskultant i Göta hofrätt och 1718 jemväl vunnit inträde i K. kansliet, befordrades han derstädes sistnämnda år till kopist i Tyska Expeditionen, 1719 till kopist i Kansli-kollegii expeditionen och 1728 till registrator. Befordrad till sekreterare i Kansli-kollegium 1741, tjänstgjorde han två år derefter såsom kommissions-sekreterare vid fredsslutet i Åbo: blef assessor vid dervarande hofrätt 1746 samt tog afsked 1750, då han erhöll kansli-råds titel. — Död d. 10 April 1752. — I Sveriges juridiska litteratur intager M:s namn ett framstående rum genom det af honom utarbetade stora lagverket: *Utdrag utur alla sedan 1718 utkomna publice Handlingar, Placater, Förordningar, Resolutioner och Publicationer, som rikens styrelse samt invärtes hushållning och författningar i gemen jemväl och Stockholms stad i synnerhet angå, med ett fullkomligt ordaregister öfver dess innehåll* (Del. I—XV, 1742—1829). Af detta omfattande verk utkommo ej mer än de fyra första delarna under M:s lifstid. Han har äfven gjort ett *Utdrag af de emellan H. K. Majjt och Kronan Seerige å ena och utrikes magter å andra sidan sedan 1718 slutna Alliance-Tractater och afhandlingar*, hvilket arbete icke heller utkom förrän efter hans död (1761). Mindre känt är att han äfven var en af våra tidigare dramatiska författare, i det han för »Kongl. svenska teatern» skref de äfven tryckta komedierna: *Håkan Smulgråt* (1739), *Fru Rangsjuk* (1741) och *Dårhuset* (1741). — Gift 1728 med *Hedvig Eleonora Lindhielm*.

3. **Modée, Carl Vilhelm**, amiral. Född d. 31 Mars 1735; den föregåendes son. — När M. vid tjugo års ålder vunnit löjtnantsgraden, sökte och erhöll han tillåtelse att för sin praktiska utbildning ingå vid franska flottan, med hvilken han deltog i aktionen mot engelsmännen vid deras landstigning på ön Daik och i den sjöbatalj, som levererades dem af marskalken de Constaucers flotta. Efter sin hemkomst till Sverige befordrades han efterhand till kaptenlöjtnant 1763, major 1773 och till öfverstelöjtnant vid första volontärregementet samt placemajor i Carlskrona 1774. Vid ryska krigets utbrott 1788 erhöll han befälet på skeppet *Hedvig Elisabeth Charlotta*, om sextio kanoner, och hade inom krigets slut icke allenast uppnått amiralsgrad, utan jemväl inflett sitt namn bland

svenska sjöbjeltars. I slaget vid Hogland ådagalade han det mest lysande mod och var med sitt skepp inne i den häftigaste eiden. Samma utmärkta tapperhet ådagalade han några dagar senare i sjöslaget vid Ölands norra udde och befordrades kort därefter till konteramiral samt erhöll riddargraden med stora korset af svärdsorden. Efter freden 1790 befordrad till kommandant i Carlskrona, utnämndes han 1792 till öfverståthållare i Stockholm och blef 1795 amiral och öfverkommandant i Carlskrona. — Komm. m. st. k. af S. O. — Död under ett tillfälligt besök på Dömostorp i Halland den 12 Oktober 1798. — Gift 1772 med *Ebba Ulrika Sparre*.

Modeer, Adolf, skriftställare. Född d. 15 April 1739. — Föröfrigt vet man om honom endast det, att han härstammade från kyrkoherden i Moheda af Vexjö stift Jonas Andreæ Moadensis, att han 1776 tog afsked från sin befattning som ordinarie landtmätare i Gefleborgs län och sedan under en följd af år var sekreterare i Patriotiska sällskapet, med titel af Kongl. sekreterare, samt att han afled i Stockholm den 16 Juli 1799. Såsom författare intager han ett märkligt rum genom mängden af sina skrifter, hvilka sysselsätta sig dels med statsökonomiska, pedagogiska och naturhistoriska ämnen, dels äro af historiskt innehåll. Flera af dem äro nu temligen sällsynta. Några af de viktigaste må här uppräknas: *Samling af K. förordningar m. m. rörande landtmäteriet* (1765); *Försök till en allmän historia om Svea rikets ändel* (1770); *Om nyttan för Sverige af handel och nybyggen i Indierna och på Afrika* (1776); *Handbok, innehållande huru mycket arbetsfolk samt tid och ämnen till åtkilliga göromål erfordras* (1780); *Anledning till stensrikets uppställning* (1785); *Bibliotheca helminthologica, seu enumeratio de auctoribus, qui de vermibus . . . scripsarunt* (1786); *Skrifter af sällskapet för allmänna medborgerliga kunskaper* (Bd I—V, 1794—98); *Anledning för sockenskolmästare till deras sysslas berättliga förvaltande* (1796); *Lärobok för allmogens barn* (i två kurser med pseudonymen A. Larsson, 1797—98); *Lärobok uti de första begreppen för allmogen* (1796); *Läsning för menige man* (N:o 1—22, 1798); *Om svenska mynt och skädepenningar* (1796); en mängd rön i Vetenskaps-akad. Handl.; fem prisskrifter i Patriotiska sällskapets handlingar o. s. v. Att M. bland sin tids lärda åtnjöt ett icke obetydligt anseende, bestyrkes dels af hans ledamotskap i Vetenskaps-akad., i Vet.- och Vitt.-sambället i Göteborg, Fysiografiska sällskapet i Lund och flera utländska vetenskapliga samfund, dels deraf, att trenne för svenska insektsfaunan nya arter efter honom blefvo uppkallade, nämligen: *Pyralis Modeeriana* och *Galleruca Modeeri*.

Molin, Lars, präst, partiman. Född i Kumla socken i Vestmanland den 25 Nov. 1657; son af komministern derstädes *Jonas Molinus* och *Anna Kumbåla*. — Såsom student i Upsala anställdes M. för en tid som bibliotekarie hos greve Magnus Gabr. De la Gardie och var den siste vårdaren af de De la Gardieska bokskafterna, hvilka icke långt därefter till stor del införlivades med biblioteket i Upsala. 1688 promoverades M. till filosofie magister och företog året därefter sina utrikes studieresor, blef 1692 teologie licentiat i Giessen och prästvigdes efter sin hemkomst 1693. Kort därefter utnämnd till ord. regementspastor, befordrades han 1694 till teologie professor vid universitetet i Dorpt och kyrkoherde vid S:t Laurentii församling derstädes och åtföljde 1699 universitetet vid dess förflyttning till Perna. Här hade hans verksamhet varat blott i tre år, när han vid ryska infallet flyttade öfver till Sverige, hvarest han 1702 utnämndes till enkedrottningens öfverhofpredikant. Tre år senare befordrades M. till förste teologie professor och domprost i Upsala och blef snart en ganska betydande man både inom stiftsstyrelsen och vid riksdagarna, der han tillhörde det icke obetydliga parti, som umgicks med planen att efter Carl XII:s död frammana ett friare statskick. Han satt äfven i den Görtziiska kommissionen och framstod der till föga heder för sitt minne, som en öfvermåttad fiende till den anklagade mera än som en opartisk och rättvis domare. — Död i Upsala d. 20 Sept. 1723. — Gift 1: 1695 med *Maria Staf* och 2: 1713 med *Jakobina Kristina Hylteen*. Hans barn i senare gifte blefvo adlade med namnet *Meldercreutz*.

Molin, Erik, religionsvärmare. Född i Gefle omkring 1709, studerade han en tid i Upsala (1727) och ingick vid ett landskansli; men drifven af ett svärmande religionsnit, som han ansåg för en högre andes ingifvelse, begynte han 1729 med konsistorii tillstånd predika, hvarjemte han tjenstgjorde som lärare vid en fattigskola till 1732, då han erhöll anställning vid ett handelskontor i Strengnäs. Det visade sig dock snart att M. blifvit hänförd af de den tiden synnerligt fruktade Dippelska lärosatserna, hvorför han både af konsistorium och höfträtt förbjöds att vidare predika. Då han ej ville ställa sig dessa utslag till efterrättelse, insattes han i ett lindrigt fängelse, hvarunder han flitigt besöktes och uppmånades af åtskilliga präster att afstå från sina meningar. När han envist fasthöll vid dessa och nekade att omfatta statskyrkans dogmer, sattes han (1739) på ett fartyg, och öfverfördes till Stralsund. Han uppehöll sig därefter någon tid i Rostock, sedermera i Altona och slutligen i Amsterdam, der han omkring 1741 fick anställning på Grills kontor. Men äfven här, under det han vid handelspulpeten sys-

lade med siffror och räkningar, fortfor han att genom sina skrifter, än på holländska, än på svenska och latin söka förvara sina trossater och värfva anhängare å en lära, som han ända intill döden ansåg för den rätta. — Han afled i Amsterdam, den 28 Juli 1755.

Molin, Johan Peter, bildhuggare. Född i Göteborg d. 17 Mars 1814. Föräldrar: bagaren *Anders Molin* och *Johanna Britta Boustedt*. — Soneu sattes tidigt i skola, men då hans framsteg icke motsvarade föräldrarnas förväntan, togs han derifrån och ställdes i handel, hvarjemte han hemma hos fadren emellanåt fick öfva sig i bageriyrket. På detta sätt sliten mellan boddikens och bageriets och slutligen egen handlande, hade han uppstått en ålder af tjugonio år, utan att hans plastiska konstsinne framträdde märkbart, hvarken för honom sjelf eller andra. Efter en svår sjukdom vid samma tid började hans kallelse likväl blifva för honom tydlig, hvarför han 1843 begaf sig till Köpenhamn, dit Thorvaldsen då nyss hemkommit från Italien. Af den store mästaren fick han åtakilliga goda råd beträffande sin bildningsbana, och begynte den kort derpå i medaljören Christensens atelier. Efter tvenne års studier hos denne utmärkte konstnär, följde han dansken Marstrand till Paris, men stannade endast der en månad, hvar-efter han fortsatte färdan till Rom. Det första arbete han hemsände derifrån, och hvarigenom allmänheten fick göra bekant-
skap med den lofvande konstnären, var en *Amor*, som inköptes af kronprinsen Carl 1848 och efterhand följdes af andra mer fulländade konstverk, såsom: *Hvilande bacchant*, *Neapolitansk fiskare*, tvenne *Amoriner*, *David*, *Ingeborg*, samt flera *porträttbyster* af värde. Han kvarstannade i Rom till 1853, ehuru hans vistelse der tidtals afbröts af resor för helsans vårdande och af ett besök i fäderneslandet för att modellera den staty af K. Oscar I, som nu pryder Göteborgs börs. Återkommen till Sverige det nämnda året, utnämndes han till vice professor vid Konstakademien, invaldes till en af akademiens ledamöter och blef ordinarie professor 1855. Samma år utförde han för nationalmusei façad *trenne genier*, samt *Nic. Tessins bild* och modellerade *Ehrenstråhls*, *Tegnér*s och *Wallins byster*. Under en 1859 företagen konstresa till Paris, fulländade han den mästerliga gruppen *Bältespännarne*, hvilken, i början på vissa håll klandrad, höjdes hans rykte i jernbredd med samtidens berömdare konstnärers. Hans nästa stora arbete var hans bekanta *Fontäns*, som, utförd i gips för att pryda 1866 års skandinaviska industriexposition i Stockholm, nu finnes gjuten i brons och har sin plats i Kungsträdgården. Hans tredje monumentala konstverk, modellen till *Carl XII:s staty*, fullbordades vid samma tid och har liksom den förenämnda blifvit

gjuten i brons och upprest i Kungsträdgården. Utom de nu uppräknade har M. utfört många andra arbeten af stort konstvärde, såsom en *kolossal byst af Thorvaldsen*, *bröstbyster af A. Retzius*, *Jr. Hwasser*, *Wadman*, *excell. Trolle-Bonde*, *Fr. Schartau* o. s. v. — 1855 prydd med Vasa-orden, erhöil han efter hvarstannat riddarstjernerne af St. O. O. och N. O., kommandörstecknet af V. O. samt preuss. ord. Pour le mérite, för att ej nämna flera guldmedaljer och kallelseber till konstnärliga samfund. — Död efter en längre tids sjuklighet å Ekudden vid Vaxholm d. 29 Juli 1873. — »M. var ett vakert exempel på huru långt den egna kraften kan föra, och huru kärleken till det ideala förmår öfvervinna alla materiella hinder, och huru konstnärssandan bryter sin väg i lifvet. — Hedrad såsom konstnär, var han och en vänsäll man i det enskilda, och han förtjente i fullt mått så väl det ensa som det andra». — Gift 1854 med *Emma Amalia Erhardina Broberg*.

Moller, Arvid, lärd. Född på godset Vorhoff nära Dorpt i Lifland den 19 Febr. 1674. Föräldrar: krigskommissarien *Kristian Moller* och *Maria Janadotter Jernelia*. — Vid sjuåttio års ålder blef M. student vid den af Carl XI återupprättade akademien i Dorpt och anställdes 1697 såsom rektor vid det af samma konung i Dorpt inrättade Karolinska lyceum. Tillika tjänstgjorde han som ett slags privatdocent vid universitetet, tills detta 1699 förlades till Parnau. Vid ryssarnas inbrott följande året flydde han med sina landsmän öfver till Sverige och utnämndes, efter sin återkomst till Lifland, 1702 till juris et mathes. professor vid gymnasiet i Reval. Efter åtta års berömlig verksamhet på denna plats, jagades han af kriget för andra gången från sin fädernebygd och lefde sedan dels i Sverige, dels i Finland, utan fast anställning, tills han 1717 befordrades till professor i praktisk filosofi vid universitetet i Lund. Under de tjuguaes år, han innehade denna lärostol, utmärkte han sig icke allenast som en skicklig och nitisk lärare, utan äfven som en lärd, den der höll jemna steg med vetenskapens utveckling och sökte göra denna fruktbärande för sitt fädernesland. Han var derjemte en man af stor praktisk förmåga och inlade äfven på det administrativa området stora förtjenster om det lärosäte, vid hvilket han var satt att verka. Sedan han 1743 sökt och erhållit afsked från sin lärostol, lefde han som emeritus ännu i femton år och afled i Lund d. 6 April 1758. — Gift 1708 med *Kristina Margareta Lagercrantz*.

Momma, Peter, boktryckare. Född 1711 på gården Harg, nära Nyköping, der hans far och förfäder äro bekanta genom några på samma ort anlagda meesingsbruk och andra verk. — M. ingick först på embetamannabanan och tjänstgjorde en kort tid i

K. kansliet; men beslöt under en resa i Holland 1733 att egna sig åt boktryckareyrket och tog för den skull anställning vid Anton de Groota ryktbara tryckeri i Amsterdam. Efter sin återkomst till Sverige, öfvertog han 1738 den af Johan Henr. Werner förut idkade tryckeri-rörelse i Stockholm och erhöll fullmakt såsom K. boktryckare d. 7 Mars s. å. Med utmärkt skicklighet och kraft upprättade och utvidgade han det efter Werners död förfallna tryckeriet, införskref holländska tryckpressar, och gjorde en mängd tidsenliga förbättringar, så väl i afseende på stiltryck som i »koppartrycket». Vid sin födelsegård Harg anlade han ett pappersbruk, som alltifrån 1742 försåg hans tryckeri med nödigt papper, och sedan var i gång till i slutet af 1830-talet. I sin egenskap af K. boktryckare erhöll M. titel af direktör och var under löppet af flera år banko-kommissarie (för bankens pappersbruk). Genom kontrakt af den 31 Dec. 1768 öfverlemnade han sitt tryckeri till sonen W. Momma, hvilken dock ej skötte sin sak bättre, än att han måste rymma ur riket (1771) och lemna sin egendom till sköfning åt borgenärerna. Den om svenska boktryckeriärendet så högt förtjente M. öfverlefde väl denna katastrof, men olyckan grep honom så djupt att han aded kort derefter i Stockholm d. 17 Mars 1772.

Montelius, Gustaf Osoar Augustin, arkäolog. Född i Stockholm d. 9 Sept. 1843. Föräldrar: hofrätterådet *Oscar Augustin Montelius* och *Clara Norin*. — Student i Upsala 1861, aflade han derstädes 1868 filos. kand.-examen och emottog året derpå lagerkransen. Efter att från början af 1863 ha biträdt vid historiska museets ordnande och samlingarnas förevisande, anställdes han 1868 som e. o. amanuens vid samma museum och erhöll konstitutorialt som andre ord. amanuens 1871. För sin vetenskap har han företagit en mängd forskningsresor inom landet, mest i Skåne, Halland, Bohuslän, Vestergötland och Gotland (grafundersökningar, samt studerande af offentliga och enskilda fornsaksamlingar), samt gjort åtskilliga resor utomlands, såsom 1869, 70, 71 och 73 till Köpenhamn, 1871 till Tyskland, Österrike och norra Italien samt 1872 till Kristiania. Hans hittills utgifna skrifter äro: *Från Jernåldern* (I, II, 1869); *Sveriges Forntid* (1872, 1874); *Om lifvet i Sverige under hednatiden* (1873); *Holländska fornsaker från hednatiden* (i Hallands fornminnesförenings Tidskr., 1869, 1872); *Bronsåldern i norra och mellersta Sverige* (i Antiqu. Tidskr. 1871—73); *Statens historiska Museum* (1872); *Bohuslänska fornsaker från hednatiden* (1874); flera smärre uppsatser i tidskrifter, hvarjemte han såsom Svenska Fornminnes-föreningens sekreterare från 1874 redigerat hennes tidskrift. — Gift 1871 med *Agda Reuterskiöld*.

Montgomery. Gammal slägt, ursprungligen från Normandie, der den omtalas redan i nionde århundradet. Med Vilhelm eröfraren öfvergick släkten till England och utgrenade sig till Skotland och Irland. På svenska riddarhuset finnas tvenne nummer af släkten, en, som inkom från Skotland 1720, naturaliserades 1736 samt uppflyttades i den s. k. kommandörsklassen, och den andra, som inkom från Frankrike öfver Hannover redan på 1600-talet.

Äldre ättegrenen:

1. **Montgomery, Robert**, krigare. Född d. 26 Juli 1737; son af brukspatronen *John Montgomery*, som på sitt nittonde år inkom till Sverige från Skotland, och *Anna Campbell*. — Efter att 1754 ha vunnit sin konnettsfullmakt, gick M. i fransk tjänst, bevisade under marskalken Closels befäl slagtingen vid Bergen med flera bataljer och avancerade till kapten vid regementet *Royal-Deux-Points*. Hemkommen till Sverige, befordrades han 1762 till löjtnant vid lifdragonerna, blef 1764 kapten, sex år derefter major och slutligen öfverste för Nylands och Tavastehus läns dragoner. Hos K. Gustaf III stod M. i början synnerligt väl, deltog i konungens tornerspel och hoffester, och till och med esterskrefs från Finland för att vid ett tillfälle föreställa K. Carl X. Det vänskapliga förhållandet förändrades emellertid i den mon konungens despotiska sinnelag blef mer uppenbart, och slutligen dömdes M. såsom invecklad i Anjalaförbundets planer till döden. Han benådades med förlust af tjänsten och sin orden (svärdsordens krachan), samt affördes till St. Barthelemy, hvarifrån han lösgafs 1793. Om sitt deltagande i 1788 års krig har han skrivit en berättelse (intagen i *Historiska handlingar*, till trycket befordrade af K. samfundet för utgifvande af handskrifter, rörande Skandinavien historia, I del. s. 323) *Relation om hvad mig vetterligen hänt i 1788 års kampanj*. Han har jemväl efterlemnadt en samling ännu otröykta memoarer, som lifligt måla de många äfventyr i hvilka han tagit del, så väl hemma i landet, som under de många år han tillbragte i fransk tjänst, och förofrigt skänka en tydlig föreställning om en briljant yng officers lefnadsätt på 1700-talet. — Död på Lindholmen i Upland d. 14 Maj 1798. — Gift 1: med *Anna Sibylla von Stalbourg*, som han enleverade från hennes första man; 2: med *Katarina Charlotta Rudbeck* och 3: med *Märta Ulrika Cederhjelm*.

2. **Montgomery-Cederhjelm, Robert Nilis Germund**, riksdags- och kommunalman. Född i Stockholm d. 4 Dec. 1820; den föregångendes sonson. Föräldrar: öfversten *Josias Montgomery-Cederhjelm*, hvilket senare namn han upptog såsom innehafvare af fideikommisset Segersjö (se *Cederhjelm, Josias*, sid. 167), och grefvinnan *Mathilda Valeria Bea-*

triz d'Orozco (se *Gyllenhaal*, sid. 380). — Sedan han i Upsala blifvit student 1837 och två år senare aflagt kansliexamen för inträde i konungens kansli, ingick han 1840 vid Lifgardet till häst, men lemnade redan 1844 krigstjensten för att egna sig åt värden af sina egendomar. Sin parlamentariska bana öppnade han vid 1847—48 års riksdag och här sedermera dels såsom riddarhusledamot, dels, efter det nya riksdagskicketts införande, såsom fullmäktig för Örebro län i riksdagens första kammare, deltagit i ej mindre än femton riksdagar och derunder vid nio varit ledamot af statsutskottet samt tvenne gånger statsrevisor. Under denna långa riksdagsmannabana har M. städse hyllat konservativa åsigtar och var sålunda bland dem, som röstade mot 1865 års representationsförslag. Med ifver och värme har han alltjemt arbetat för afskaffande af föräldrade skatter samt för reformer i skatteväsendet, och för den skull uppträdt för borttagandet af qvarn- och sågräntan, för skjutaningsbesvärens lindrande, för mantalspenningarnas afskaffande, för grundskatternas förvandling i penningar o. s. v. Det nit han visat för sitt fosterlands bästa har äfven blifvit taget i anspråk för en stor mängd uppdrag af mer kommunal art. Sålunda har han af K. Maj:t varit förordnad till ledamot i komitén för stuteriwaendets ordnande; i komitén för lindring af det på rust- och rothållare hvilande besvär; till ordförande i nämnden för reglerandet af prästeståndets löner inom Örebro län; till ordförande, under flera år, i Örebro läns landsting; af vederbörande korporationer och föreningar blifvit vald till direktör i Nora-Ervalla jernväg, till ordförande i Rosersberg-Lindberga jernvägsbolag, till ledamot af Köping-Hulta jernvägs direktion, till ledamot och sedan ordförande i Hjelmarens och Qvismarens sjösänkings-bolags direktion m. m. — R. N. O. 1858; komm. af V. O. 1866. — Gift 1844 med *Cecilia Nordensfelt*.

3. **Montgomery-Cederhjelm, Hugo**, skald. Född på Segersjö i Nerike d. 1 Juli 1847; den föregående son. — Inskrifven bland de studerande vid Upsala universitet, aflade han, efter sex års studier och sedan han utgifvit och förvarat en gradual-afhandling *Om det fantastiska lustspelet*, filos. kandidat-examen 1871 och anställdes strax derefter som attaché vid svenska beskickningen i Rom. I April månad 1872 deltog han med några landsmän i en utflykt till Sorrento, hvarifrån man en dag (den 25) beslöt att göra ett besök på ön Capri. De lustfärdande kommo öfverrens om att göra en vandring upp till spetsen af den beryktade Tiberii klippa. M. skyndade förut och satte sig bråskande på en vid klippbranten stående förfallen mur samt föll ut för den flera hundra fot höga bergspetsen. Året före sin död framlade han i ett häfte *Dikter* förtlingsblommorna af sina anlag

som diktare, hvilka om de än icke kunna fritagas från omogenhet, likväl inneburo de vackraste löften för en blifvande skaldeverk-samhet.

af yngre ättegrenen:

Montgomery, Gustaf Adolf, krigare, författare. Född i Finland d. 24 Maj 1791. Föräldrar: majoren *Gustaf Adolf Montgomery* och *Hedvig Helena Löthman*. — M., hvilken redan i barndomen utmärkte sig för ovanlig lidfighet och lätthet att fatta, började vid elfva års ålder sin militära bana såsom trumslagare vid Österbottens regemente; blef 1804 korpral, hvarefter 1808 års krig beredde honom tillfälle att, undes det han förvärfvade silfvermedaljen för tapperhet i fält, skyndsamt genomlöpa alla underofficersgraderna, så att han vid krigets slut 1809 för visad rådfighet och mod avancerat till löjtnant. Placerad vid Vermlands fältjägarkår, deltog han under kriget 1814 i de mest betydande affärerna och befordrades 1816 till kapten vid Vesterbottens regemente. Hans senare befordringar fortgingo i vanlig ordning och företedde ingenting ovanligt. Förordnad till inspektions-adjutant vid arméns norra inspektion sistnämnda år, utnämndes han till kapten i generalstaben 1817, blef major vid Jämtlands fältjägerregemente och chef för arméns norra inspektionstab 1818; blef Ridd. S. O. 1820 och tog följande året afsked ur regementet med tillstånd att kvarstå i armén, der han utnämndes till öfverstlöjtnant 1826 och vid sitt afskedstagande 1835 erhöill öfverste fullmakt. En bland delegarne, förvaltda han 1834—41 Gustafs- och Carlbergs kopparverk vid foten af Åreskutan, der han åstadkom en mängd vackra och solida byggnader, anlade vägar, uppförde kyrka och skolor för brukspersonalen och ifrade för ortens framåtskridande i så väl ekonomiskt som sedligt hänseende. Efter att en tid varit tillförordnad, utnämndes han 1842 till ord. landshöfding i Östersunds län; men flyttades redan s. å. till enahanda befattning i Vesterbotten. Led. af Krigsvetensk. akademien; komm. af N. O.; offic. af Fr. Hed.-Leg. m. m. Under riksdagen 1823 uppträdde M. på riddarhuset såsom flitig talare och ifrig reformator. Men det anseende han då och sedermera der förvärfvade sig, öfverglänses vida af hans rykte som skriftställare. I detta hänseende är han mest bekant genom sina biografier öfver fågra krigskamrater från finska kriget, såsom *Adlercreutz*, *Vegesack* och *Eek*, samt sin *Historia öfver kriget mellan Sverige och Ryssland åren 1808 och 1809* (2 Del. 1842). — Död i Stockholm d. 26 Maj 1861. — Gift 1826 med *Hedvig Elisabeth Wallmark*, dotter af den bekante skriftställaren, kanslirådet P. A. Wallmark.

Montin, Lars, läkare. Född på ön Hisingen utanför Göteborg d. 6 Sept. 1723. Föräldrar: teologie lektorn *Jonas Montin*

och *Elisabet Mosenius*. — M. blef student i Lund 1743 och ämnade enligt fadrens önskan egna sig åt det andliga kallet, då han 1745 kom till Upsala, der Linnés föreläsningar rubbade hans beslut och väckte hans lust för läkarvägen. Sedan han återkommit till Lund och derstädes (1751) vunnit den medicinska graden, nedsatte han sig som praktiserande läkare i Göteborg och förflyttades 1754 såsom provinsial-medicus till Halland. 1782 hugnades han med assessors namn, heder och värdighet och afled i Halmstad d. 2 Jan. 1785. Den tid hans läkarverksamhet lemnade honom öfrig användning till ett framgångsrikt studium af naturvetenskaperna. Hans dyrbara växtsamling öfverlemnades till Vetenskaps-akademien, af hvilken den afidne i lifstiden varit ledamot, och vetenskapen hufvudsake hans minne genom att uppkalla en insektsart och ett växtsläkte efter honom.

Moqvist, Carl Johan, elementarlärare, dramatisk författare. Född i Kalmar den 29 Sept. 1825. — M. blef student i Upsala 1843, aflade filosofie kand.-examen 1847 och promoverades året derpå till filos. doktor. Hösten s. å. (1848) konstituerades han till lärare vid Kalmar apologetiska skolan och utnämndes till lektor i främmande lefvande språk vid Kalmar högre elementarläroverk 1858. Såsom dramatisk författare uppträdde han först egentligen med lustspelet *En kärleksintrig eller Polkander i Stockholm*, hvilket i början af 1850 gjorde mycken lycka på Mindre teatern, den tiden under Stjärnström, som af titelrollen skapade en ganska lyckad Stockholmstyp. Samtidigt eller strax dert efter författade han: *Ett sommaräventyr på Djurgården; Polkander och hans fru; Mamsell Bager eller den emanciperades seger; Spindlarna*; samt senare *Bloomerismen eller den nya damtoiletten; Lefve Fåfången!*; *Spanska konsuln*; hans sista dramatiska arbete var *Munken*, romantiskt skådespel, som första gången uppfördes i hans födelsestad någon tid före hans död. 1865 uppsatte han och redigerade, så länge hans krafter medgäfvö det, tidningen *Kalmar*. Efter att under de sista åren af sin lefnad ha lidit af en nästan ständigt aftyning, afled han i Kalmar den 3 Juni 1869. — Gift med *Augusta Klingberg*.

Moræus, Johannes, läkare. Född i Falun d. 9 Mars 1672. Föräldrar: kronobefallningsmannen *Johannes Moræus* och *Barbro Svedberg*. — När fadren 1678 dog och lemnade enka och sju baru i små omständigheter, erhöll M. en vårdare i den sedermera å ryktbare biskop Jesper Svedberg, som då var pastor vid lifregementet till häst. Af honom sattes han först i skola och sedermera (1688) till elev på apoteket Svan i Stockholm, der M. qvarstannade i åtta år eller till 1696, då han fick flytta till morbrodren, som under tiden blifvit teologie

professor, och enligt sin böjelse egna sig åt läkarvetenskapen. Med understöd af Svedberg företog han hösten 1703 en resa till Holland, studerade ett år under den berömda Boerhave i Leyden och förvärfvade medicine doktorsgraden i Rheims 1705, sedan han nys förut emottagit kallelse att vara provinsialläkare i Skara. Efter fyra års vistelse derstädes, hvarunder han bodde hos sin morbror, biskopen, flyttade han såsom utnämnd bergslagsläkare och stadsfysikus till sin födelseort Falun, der han afled på sin gård Svedeu invid staden d. 29 Nov. 1742. Mer än genom egna förtjenster har M. blifvit bekant såsom svärfader åt Linné, som utverkade hans inkallande i Vetenskaps-akademien och efter honom uppkallade ett örtsläkte *Moræa*. — 1715 ingick M. äktenskap med en rådmansdotter i Falun *Elisabet Hansdotter* och hade med henne sju barn, af hvilka den äldsta *Sara Elisabet* blef Linnés maka.

Morray, Charles de, krigare. Född af en af de äldsta och mest ansedda släkterna i det forna landskapet Berry omkring 1514. — Om hans tidigare öden är ingenting bekant. År 1547 åtföljde han de franska trupper, som under greven af Essex' befäl sändes till England, och qvarstannade der till fredsslutet 1550. Troligen begaf han sig från Skotland till Sverige, der han redan före 1557 gjort Gustaf I så stora tjänster, att denne sistnämnda år skänkte honom en summa af två hundra mark. Han användes ytterligare af konungen i några diplomatiska uppdrag, men alöt sig allt mer till prins Erik och innehade redan vid dennes thronbestigning hans oinkränkta förtroende. Känd såsom skicklig underhandlare, skickades han af Erik i hans friareandren både till Elisabet i England och Maria Stuart i Skotland, anförde med vexlande lycka en afdelning af svenska hären i kriget mot Danmark och utnämndes af Erik till ståthållare på det eröfrade Varberg 1560. Kort efter det han mottagit denna viktiga befattning, anlände Dan. Rantzow, men möttes af ett så tappert motstånd från fästningen att han fann sig föranlåten att tåga derifrån. Med anledning deraf sattes M. i början af år 1566 till öfverbefälhafvare för svenska krigsmakten mot Rantzow, som härjade infallit i Vestergötland, men blef vid Nyköpse tillfångatagen och förblef sedan dansk krigsfånge i fem år. Återkommen till Sverige 1571, antog han tjänst hos konung Johan och steg högt uti hans ynnest. Han kunde dock icke glömma sin förre herre och välgörare, utan beslöt att störta konungen och åter sätta Erik på thronen. För detta ändamål ingick han en sammansvärjning med en Archibald Ruthwen, Gilbert Balfour och några andra bland anförarne för de skotska legotrupperna, som 1573 inkommit till Sverige. Planen uppgjordes så att skottarne

akulle på Stockholms slott uppföra en s. k. »svärdadans» och derunder mördade Johan och sedan skynda till Gripsholm och befria den fängslade Erik. Af. någon ännu ej utredd anledning blef dansen instäld, och sammansvärjningens utbrott dermed undanskjutet. Oaktadt konungens misstankar, förstodo dock de sammansvarne så väl bevara sin hemlighet, att en skotte Hugh Cahon, som yppat deras stämplingar, för falsk anklagelse måste tillåta lifvet. Emellertid gjordes en ny angivelse af Pontus De la Gardie, sedan skottarne vid en träta sins emellan röjt sin hemlighet. Några af de sammansvarna rymde ur riket, men andra blefvo häktade och förda till Stockholm. M. begaf sig öfver till hertig Carl i Nyköping, och begärde hans skydd, det han och erhöll, ehuru Johan utfordrade honom. Slutligen blefvo genom de andras bekännelser bevisen om hans brottlighet så otvetydiga att han sjelf ansåg för säkraat att lemna riket. Från Nyköping begaf han sig sjöledes på flykten, men upphanns af hertigens folk och sändes till Stockholm, der han öfverbevisat, dömdes till döden och halshögs d. 4 Sept. 1574. Hans sista ord voro: »I dag måste Carl dö, genom hvars välgärning konung Johan lever». Det var nämligen enligt hvad d. v. franska sändebudet Danqai försäkrar, ensam M., som genom sina böner och föreställningar hindrade Erik att låta döda sin broder Johan. — M. gifte sig 1564 med *Anna Trolle*, en dotter till Ture Trolle till Bergvara och Magdalena Eriksdotter Gyllenstierna. Hon lefde ännu i Januari 1610, då hon upprättade sitt testamente och till skolan i Vexjö donerade 1100 Joakimsdaler.

Mosander, Carl Gustaf, kemist. Född i Kalmar d. 10 Sept. 1797. Föräldrar: sjökaptainen *Isak Mosander* och *Kristina Maria Törnqvist*. — Sin bana började M. såsom lärling på apoteket Ugglan i Stockholm 1812, hvarefter han ingick som elev vid Karolinska institutet 1820 och blef kirurgie magister 1825. Under tiden hade han flitigt begagnat Berzelii undervisning och ansågs som en af dennes utmärktare lärjungar. Han antogs derföre af Hedensborg till biträde vid anläggandet af den första Carlshaderskurinrättningen i Stockholm, af hvilken M. blef egare, när Hedensborg lemnade Sverige 1825. Förordnad under Paschs tjänstledighet 1824 att förestå kemie adjunksbefattningen vid Karolinska institutet, erhöll han 1829 kompetensrätt för ansökning så väl till denna som professorssysslan vid nämnda läroverk. Utnämnd s. å. till ord. kemie och farmacie adjunkt, förordnades han att under den tjänstledighet, som kort derefter förunnades Berzelius, upprätthålla professionen i kemi och farmaci och antogs 1830 till amanuens vid Vetenskapsakademiens mineralogiska museum. Tillförordnad kemie och farmacie professor efter

Berzelius 1832, utnämndes han till ord. professor 1836; blef inspektor och lärare vid Farmaceutiska institutet 1845 samt intendent öfver Vetenskapsakademiens mineralogiska samlingar s. å. M. har författat en mängd uppsatser i den af honom och Ronander utgifna Tidskrift för läkare och pharmaceuter, i Vetenskapsakademiens handlingar, m. fl. journaler. Det märkligaste af hans vetenskapliga verksamhet består dock i hans upptäckter af åtskilliga nya enkla ämnen såsom *Lanthan*, *Didym*, *Ferbin* och *Erbinjord*, bland hvilka upptäckter den förstnämnda af Vetenskapsakademien 1838 belöntes med Lindblomska priset. — Ledamot af Vet.-akad., Landbruks-akad., Vitt.-societ. i Upsala samt åtskilliga samfund i utlandet; R. N. O. m. m. — Död på Angsholmen vid Drottningholm den 15 Oktober 1858. — Gift 1832 med *Hulda Filippina Forström*. **Muhrbeok, Lorens**, teolog, Född 1700 i Carlekrone, der fadren *Jöns Muhrbeck*, gift med *Maria Sporzelius*, var smed. — M. grundlade sin lärda bildning vid Lunds, Köpenhamns och Upsala universiteter och erhöll magisterkransen i Lund 1719. Sedan han fyra år derefter ingått i det andliga ståndet, blef han till en början kompastor vid tyska församlingen i Malmö, hvarifrån han 1728 förflyttades till Lund och blef andre komminister eller. s. k. ottesångspredikant samt tillika hospitalspastor. Fyra år senare befordrades han till förste komminister eller, såsom det då ännu hette, arki-diakonus vid Lunds domkyrka; men återkallades 1742 till Malmö, såsom utnämnd kyrkoherde vid dervarande svenska församling. Redan året derpå utnämndes han till amiralitetsuperintendent i Carlekrone, der han dog d. 11 Apr. 1769. M. var en af sin tids yppersta teologer och utgifvit åtskilliga predikningar. Till ett bevis på det anseende må nämnas, att han, blott komminister i Lund, erhöll i uppdrag att granska det förslag till ny kyrkolag, som utgafs 1736. Gift 1: 1727 med *Ingeborg Litholander*, 2: 1768 med *Anna Maria Neuman*.

Munck, Adolf Fredrik, K. Gustaf III:s gunstling. Född i S:t Michels socken i Finland d. 28 April 1749. Föräldrar: öfverstlöjtnanten *Anders Erik Munck* och *Hedvig Juliana Wright*, hvilka voro så fattiga, att då M. först kom till Stockholm, han hade sitt tillhåll hos en med modren beslagadt skräddare och ansågs göra en stor lycka, när han blef antagen till page vid hovet 1766. Två år senare anställdes han som kammarpage hos K. Adolf Fredrik och bibehöll denna post hos Gustaf III, som för hans »raske väsen och hurtiga utseende», genast omfattade honom med mycken nåd och 1771 gjorde honom till kornett samt följande året till förste kammarpage och ridd. af svärdorden. Sedermera befordrades

han 1775 till ryttmästare vid adelsfanan, 1776 till sekundmajor vid samma kår och 1777 till förste hofstallmästare. Året der-efter upphöjdes han jemte två sina bröder i friherrligt stånd, hvarjemte konungen sökte befordra hans lycka genom en förening med fröken Alströmer, kommerserådet Sahlgrens dotterdotter, och arfving till dennes stora förmögenhet. Fröken Alströmer undanbad sig dock denna ära, och M. fick trösta sig med ståthållarakapet öfver Drottningholms slott samt dess och Svartsjö län. 1782 utnämndes han till öfversteljtnant vid adelsfanan; men tog afsked ur regementet 1787 och befordrades följande året till landshöfding öfver Upsala län och president i Kammarrevisionen, samt undfick kort derefter grefvevärdigheten. Öfriga vedermälen af den kungliga nåden voro hans förordnande till öfverståhållare i Stockholm 1789 och ordförandeskapet i komitén för flottans utrustande och amiralitetsverkets förbättrande s. å.; hans inkallande i regeringen under konungens frånvaro 1780—90, samt serafimerordens blå band. Då dessa hopade ynnestbevis icke kunde på något sätt förklaras af den gynnades personliga egenskaper, sökte man förklaringen från andra håll och gissade till och med på förbindelser af den mest hemlighetsfulla art. Jemte fåfånga och njutningslystnad var girighet en af M:s mest utpräglade egenskaper. Med stor skicklighet förstod han att begagna den under kriget uppkomna oredan i penningväsendet till sin fördel. Han uppköpte mot rabatt Fahnehjelmiska obligationer, betalade med dem varor i Finland och sålde dessa med ny vinat i Stockholm. Slutligen antog hans handels- och vaxelrörelse ett sådant omfång att den begynte väcka misstankar. En jude, som varit hans ombud i Finland, häktades, och med detamma upptäcktes en under M:s ledning inrättad hemlig fabrik för tillverkning af dylika sedlar. Hertig Carl, som af konsideration med den forna favoriten icke ville befordra honom till laga straff, lät honom ställa säkerhet för de utpräglade falska papperen och i en egenhändig skrift afsäga sig sina embeten, grefvetitel och ordens-tecken. Han affördes derefter ur landet, förändrade sitt namn till *Menck*, naturaliserades 1817 såsom greve i Parma och aded i Carrara d. 18 Juli 1831.

Munck, Petrus, biskop, lärd. Född i Ljungby i Skåne d. 3 Juli 1732. Föräldrar: prosten och kyrkoherden derstädes *Zacharias Munck* och *Katarina Sofia Winding*. — Efter för det mesta enklid undervisning i hemmet, blef M. student i Lund 1745 och promoverades efter afslagda lärdomsprof 1751 till filosofie magister. Två år senare utnämndes han på kallelse af prof. Munthe till docent i österländska och grekiska språken, men begaf sig till Upsala och fortsatte sina studier der 1754—56 samt erbjöds en

docentur vid detta lärosäte af Ihre. Han återvände likväl till Lund, hvarest han till en början föreläste zoologi, och utnämndes 1757 till adjunkt i filosofiska fakulteten. Denna plats innehade han i tolf år eller till 1769, då han förordnades till professor i grekisk och österländsk litteratur, och öfver-gick 1775 såsom tredje professor till teologiska fakulteten. Sedan han här 1776 blifvit befordrad till andre och 1778 till förste professor och domprost, kallades han med öfvervägande röstetal och utnämndes 1794 till biskop och prokanslär i Lund. — Död derstädes d. 18 Juli 1803. — Både stiftet och högskolan hafva inregistrerat M. bland sina mera framstående män. Hans kraftfulla karakter, omfattande bildning och stora polemiska öfverlägsenhet gjorde sig alltid gällande och anvisade honom sin gifna plats inom så väl vetenskapen som kyrkan. Såsom författare har han efterlemnadt åtakilliga arbeten, af hvilka det mest bekanta är »Wöldickes Compendium Theologiæ thæticæ», med noter och anmärkningar, ett arbete, som utgick i fyra stora upplagor och under en lång följd af år spridits som lärobok i Sverige, Norge, Danmark och till och med i Tyskland. — Gift 1: 1765 med *Anna Katarina Bring* och 2: 1769 med *Ulrika Eleonora Rosenblad*. Hans barn adlades med namnet *Munck af Rosenschöld*.

1. **Munck af Rosenschöld, Eberhard Zacharias**, läkare. Född i Lund d. 3 Aug. 1775; den föregåendes son med *Ulrika Eleonora Rosenblad*. — Vid aderton års ålder promoverad filosofie magister, erhöi han ett år senare medicine doktorsgraden med första hedersrummet och befordrades efter nyss fyllda nitton år till adjunkt i medicinska fakulteten. Sina medicinska studier, hvilka han i Lund hufvudsakligen gjort under sin morbror, den berömde läkaren Eberhard Rosenblad, fortsatte han sedan med allvar i Köpenhamn och Stockholm, på hvilken sistnämnda plats han 1800 erhöi kirurgie magisterdiplomet. 1802 förordnades han att uppehålla professionen i praktisk medicin vid universitetet i Lund och fortfor dermed till 1805, då han vid trettio års ålder emottog den teoretisk-medicinska lärostolen. Detta lärarekall utöfvade han med kortare afbrott till 1832, då han sökte och erhöi ständig tjänstledighet. — Död i Köpenhamn d. 17 Maj 1840. — M. var en af Sveriges berömdaste läkare under innevarande århundrade. Med den mest solida teoretiska underbyggnad förenade han en skarp blick för sjukdomarnas art och väsen, som ibland gränsade till verklig ingifvelse. Dertill låg i hela hans personlighet en öfverlägsenhet, som välgörande inverkade på de sjuka, så att dessa nästan tyckte sig finna hellsa och läkedom i hans ord och blick. Hans ovanliga läkaregåfvor togos också i anspråk af sjuklingar från hela södra

Sverige, särdeles vid Ramlösa, der han under många år var brunnsintendent. Med sitt öppna öga för de etiologiska momenterna i sjukdomarna, omfattade han genast Jenners stora upptäckt af koppymningen och var den första i Sverige, som på allvar införde och använde dettasyddsmedel. Ehuru hans lärareverksamhet ej så litet led intrång af hans stora läkarepraktik, lust för riksdagskallet samt tätt återkommande utländska resor, utöfvade han dock ett icke obetydligt inflytande på den medicinska bildningen genom det snillrika och originela i sin personlighet och den föresyn han lemnade såsom praktik utöfvare af läkareyrket. För fadrens samhällställning hugnad med adelskap 1799, debuterade han såsom riksdagsman och parlamentarisk talare vid riksdagen i Norrköping följande året. Han besökte sedan punktligt alla riksdagar och spelade en ej obetydlig politisk roll bland oppositionsmännen på riddarhuset. De utmärkelser som tillföll honom voro vaccinationsmedaljen i guld och nordstjärneorden. — Ogift.

2. **Munck af Rosenschöld, David**, universitetslärare, präst. Född i Lund d. 20 Sept. 1786; den föregående broder. — Han studerade liksom brodern i Lund och vann der vid nitton års ålder lagerkansan. Hans ljusa hufvud, blixtrande qvickhet och stora kunskaper i flera riktningar bebildade någonting stort, så att det var med stora förhoppningar universitetet tillagnade sig hans förmåga. Han kallades till docent 1807, lät prästviga sig 1810 och blef s. å. teologie kandidat samt efterträdde Tegnér 1812 såsom vice bibliotekarie och adjunkt i estetik. 1814 förestod han äfven professionen i detta läroämne; men då ingen utsigst visade sig till snar akademisk befordran, sökte och erhöill han Qvistofta pastorat i Skåne 1816, undfick professors namn 1819 och prosttiteln 1820. — Död d. 21 Nov. 1840. — Liksom alla biskop Muncks barn var han en person med utpräglad originalitet, hvarom en mängd anekdoter länge gingo kring land och rike. Han hade en synnerlig lätthet att skriva och har bland annat utgivit *Journal för religionslärare* (2 Del. 1812—13); *Den patriotiske forskaren* (5 häft. 1829) m. m. De sista femton åren af sin lefnad egnade han sin penna åt publicistiskt författarskap och strödde omkring i alla tider och öfver alla ämnen en massa artiklar, på sin tid bekanta under namn af »Qvistofta-artiklar». — Gift 1811 med *Hedvig Juliana Bruselius*.

3. **Munck af Rosenschöld, Eberhard**, läkare, naturforskare. Född i Lund d. 11 Juli 1811; den föregående broder. Föräldrar: häradsbördingen och lagmannen *Johan Munck af Rosenschöld* och *Maria Rebecka Lemchen*. — Sonen uppfostrades hos en släkting C. F. Liljewalch; blef student i Lund 1825, filosofie doktor 1835 samt me-

dicine kandidat 1839. Efter att någon tid ha tjänstgjort på serafimer-lazarettet och på anmodan af Vetenskaps-akademien varit selsatt att ordna dess entomologiska samlingar, åtföljde han den expedition som kapten G. A. Oxehufvud föranstaltade till S. Amerika 1840. Här kvarstannade han för naturvetenskapliga forskningar någon tid i Buenos Ayres; hvarefter han för samma ändamål nedsatte sig i Assuncion i republiken Paraguay. En del af de samlingar han hemskickade till Sverige, förgingos vid ångkorvetten Carlskronas förolyckande 1846. Under sitt fortsatta vistande i Paraguay gjorde han ånyo rikhaltiga samlingar och vann ett stort förtroende såsom läkare. I denna egenkap tjänstgjorde han äfven hos republikens president, diktatorn Lopez, d. y., på hvars befallning han blef afifvad i slutet af 1868.

4. **Munck af Rosenschöld, Thomas**, embetsman. Född i Lund d. 28 Juni 1813; den föregående kusin. Föräldrar: d. v. löjtnanten, sedermera svenska konsulin i Schleswig *Gabriel Munck af Rosenschöld* och *Hedvig Sara Lovén*. — 1829 inskrifven bland de studerande vid universitetet i sin födelsestad och 1835 promoverad flos. doktor, lemnade han kort derpå Lund och åfåde året därefter hofrättsexamen i Upsala. Efter flera års tjänstgöring som e. o. kopist i Justitie-revisionen och e. o. notarie i Svea hofrätt, förordnades han till ordin. kopist 1842 och utnämndes 1847 till assessor i Skånska hofrätten, hvarefter han 1849 befordrades till ordinarie revisionssekreterare. Från slutet af 1850 till slutet af 1856 utöfvade han expeditions-chefsbefattningen i Ecclesiastik-departementet, men återtog därefter sitt revisionssekreterare-embete till i Febr. 1858, då han utnämndes till president i hofrätten öfver Skåne och Bleking. Under de sista åtta ständeriksdagarna (1844—1866) var han ledamot af ridderskapet och adeln, samt arbetade i expeditions-, ekonomi-, lag- och konstitutions-utskotten, och var vid 1862—68 årens riksdag, då den nya riksdagsordningen blef hvilande, ordförande i konstitutionsutskottet. Efter det nya riksdagsskicket antagande af Kristianstads läns lands-ting kallad till representant i första kammaren, har han (1867—1874) årligen återvalts till detta ordförandeskap. — Komm. m. st. k. af N. O. och vid Lunds universitetsjubileum 1868 promoverad juris doktor. — Gift 1865 med *Augusta Charlotta Malmberg*.

Munktell. Släkten härstammar ifrå, och har sitt namn af, Munktorps församling i Vestmanland. Stamsfadren kallade sig *Muncktelius*, hvilket namn af hans efterkommande förändrades till *Munktell* och slutligen till *Munktell*.

1. **Munktell, Johan Fredrik**, präst, författare. Född på Eriksberg vid Falun den 26 Sept. 1764. Föräldrar: geschwornern *Johan Erik Munktell* och *Magdalena Nord-*

man. — Efter undfången elementarbildning vid Vesterås läroverk blef M. student i Upsala 1784 och vigdes till präst i Vesterås 1790. Sedan han ett par års tid tjänstgjort som pastorsadjunkt i Irsta af Vesterås stift, befordrades han 1794 till komminister i Kärbo, hvarifrån han 1815 flyttade såsom utnämnd kyrkoherde till Sevalla. Erhöll prosttitel 1816 och undfick fyra år senare fullmakt att vara kyrkoherde i den församling, hvarest han börjat sin bana såsom adjunkt. Ehuru ej gradnerad, hugnades han 1844 med teologie doktors värdighet. — Död i Irsta, såsom stiftets senior, den 5 Mars 1848. — Han var en flitig historieforskare och utgaf vid åttio års ålder sitt förtjenstfalla arbete *Vesterås stifts Herdaminne* (3 Del. 1843—1846), hvarpå han då arbetat i fyrtio år. — Gift 1796 med *Kristina Charlotta Nohrborg*.

2. **MunkteU, Johan Teofron**, mekaniker, industriärkare. Född i Kärbo socken i Vestmanland d. 20 Mars 1805; den föregående son. — Vid sjutton års ålder antagen till elev hos d. v. mynt-guardien, bergsrådet BroUing, blef M. verkmästare vid K. Myntet, då detta ombygdes 1826, samt konstruerade och tillverkade de flesta för myntpräglingen då erforderliga maskiner och redskap. År 1833 anlade han i Eskilstuna för egen räkning en mekanisk verkstad, hvilken sedan utvidgat sig till en af de betydligare fabriker af detta slag i landet och 1859 förnades med ett större jerngjuteri, Klosterströms gjuteri. Bland utmärkta arbeten, som utgått från det MunktelUka etablissementet, må nämnas: kopolen med rörligt maskineri till Upsala observatorium, det första i Sverige bygda jernvägskomotiv, för Frykstadshanan, hvilket sedan efterföljts af en mängd dylika för andra jernbanor, ångpumpverken till Malmö och Oskarshamns skeppdockor, de första inom landet tillverkade maskiner för gevärsfabrikationen i större skala vid vapenfabriker i Sverige, Norge och Danmark, ångsågar, ångvarnar, ångmudderverk och en stor myckenhet andra mekaniska verk med lokomobiler. Sedan han 1855 utverkat anslag af allmänna medel för anläggandet af en kanal med slussar från Torshälla till Eskilstuna, tog han hufvudbestyret vid detta arbete och bidrog i väsentlig mon till dess fullbordande 1860. Några år senare uppgjorde han plan för inrättandet af en pappersmassfabriks anläggande vid Sörstafors i Vestmanland, hvilken förnämligast genom hans medverkan blef färdig 1871. — M. erhöU 1836 direktörstitel, utnämndes 1849 till R. V. O.; inkallades 1865 i Landtbruks-akademien, blef 1866 nordstjerneriddare och erhöU 1869 Landtbruks-akademiens stora medalj i guld. — Gift 1833 med *Fredrika Vilhelmina IJfertstedt*.

3. **MunkteU, Johan -Henrik**, musiker. Född på Grycksbo bruk i Dalarne d. 9 Okt. 1804. Den föregående faders sysling och son af bergsrådet *Johan Jakob MunkteU* och *Eva GaUn*. Efter i Upsala aflagd kanalexamen, tjänstgjorde han några år i finansdepartementet af K. kaneli och inköpte 1836 af fadren den gamla familjegendom Grycksbo, den han sedan innehade till sin död, i Falun, d. 8 April 1861. En varm vän af tonkonsten, väckte han som piano-exekutor och särdeles som improvisatör uppmärksamhet till och med i utlandet. Jenny Lind, som en gång hörde honom apela, försäkrade att hon aldrig hört ett sådant anslag på pianot som hans. Ännu beundranvärdare var han för sitt musikaliska minne, hvilket var så stort, att han utan noter kunde återgifva på piano flera af Haydns och Mozarts stråkvartetter. Då han under en resa i Wien kom i tillfälle höra den der uppträdande ryska horrumusiken, upptecknade han vid hemkomsten till sitt logis de flesta stycken han hört sällskapet utföra. Följande dagen visade han dessa för sällskapets direktör Kaslow, som blef utom sig af bestörtning, emedan det var honom på det strängaste förbudet att utlemna några afskrifter af kårens musiknumror. Till hans lagnande berättade M. huru allt tillgått och lofvade att icke göra något misbruk af sina uppteckningar. — Gift 1836 med *Kristina Augusta Eggerts*.

Munthe. En gammal adlig släkt från Brabant, som undan hertigens af Alba följelser flydde till Danmark. Stammafadren för den svenska ättgrenen *Ludvig Hansson Munthe* var någon tid kyrkoherde i Skåne och dog som biskop i Bergen.

1. **Munthe, Sven Johan**, filolog. Född d. 3 Nov. 1714. Föräldrar: kyrkoherden i Slågerup af Lunds stift *Jöns Munthe* och *Kristina Engeström*. — Med grundlig underbyggnad meddelad af fadren, och efter någon tids vistelse vid Landskrona skola, skickades M. till Lund, der han erhöU lagerkrausen 1738. Tre år derefter förordnades han till docent i österländska språk, befordrades 1742 till adjunkt och 1745 till professor i samma läroämne. 1764 utbytte han denna lärostol mot fjerde professionen i teologiska fakulteten; men fortfor att jemte sin egen disciplin upprätthålla undervisningen i den orientaliska litteraturen, ända till 1769, då han emottog den teologiska fakultetens tredje lärostol. Teologie doktor. Död i Lund d. 29 Aug. 1774. Hans kunskaper omfattade hufvudsakligen österlandets språk och voro der så stora, att han af K. kaneliet nyttjades till tolk vid den beskickning från Tripoli, som 1745 besökte Sverige. Att han förofrigt ej blef mera bemärkt torde till någon del ha legat i hans stilla, blyga och tillbakadragna väsen. Hans litterära

quarvlätenskap utgöres af en myckenhet akademiska dissertationer, nästa alla af filologiskt innehåll. — Gift 1746 med *Magdalena Ulrika Hellichius*, en syster till den bekante kommandanten i Kristianstad.

2. **Munthe, Sven Hansson**, homilet. Född i Cimbrishamn d. 13 Juni 1718, den föregående brorson och son af tullförvaltaren *Hans Munthe* och *Anna Katarina Rosenius*. — Han blef student i Lund 1735 och disputerade för graden under Lagerbring, då denne intog katedern första gången såsom utnämnd professor. Filosofie magister 1745, sedan han året förut lätit prestviga sig, tjänstgjorde han såsom presterligt biträde i Malmö till 1749, då han befordrades till stadskomminister samt hospitals- och slotts-predikant derstädes. Utnämnd till proet och kyrkoherde i Malmö 1763; teologie doktor vid kroningen 1772 och kontraktsprest öfver Oxie härad 1779. Död i Malmö den 2 Mars 1790. Han var på sin tid högt uppburen som andlig talare och har efterlemnadt åtskilliga likpredikningar, ett predikoslag, i hvilket han lärar varit synnerligt utmärkt. — Gift 1: med *Ingrid Margareta Morsing* och 2: med *Maria Kristina Engeström*.

3. **Munthe, Lars Peter**, universitetäljare, filosof. Född d. 29 Juli 1752; den föregående son. I Lund, der M. 1766 inskrefs bland de studerande, erhöll han vid tjuu års ålder filosofie doktorsgraden och förordnades året derefter till e. o. amanuens vid akademiska biblioteket. Sedan han 1776 blifvit anställd bland universitetets lärare såsom docent i lärdomshistorien, utnämndes han 1780 till ord. amanuens och blef vice bibliotekarie 1784. Hans sista akademiska befordran var till juris et philosophiæ practicæ professor 1786, hvilket lärarekall han innehade till sin död d. 27 Maj 1807. »Sjelf på höjden af sin tids vetenskapliga bildning, var han lika förträfflig lärare som utmärkt målsman för sin vetenskap. Alla samtida vittnesbörd öfverensstämma i skildringen af hans vördnadsvärda, sannt menliga personlighet; och sällan har väl någon inom den lärda republiken i den grad som han åtnjutit allas odelade vördnad och tillgifvenhet». — Ogift.

Murusus, Stefan Larsson, präst, författare. Född i Mariestad under första decenniet af 1600:talet, blef M. student i Upsala 1630 och anställdes, sedan han ingått i det andliga ståndet, 1636 till hofpredikant hos riksamiralen Carl Carlsson Gyllenhielm, genom hvars bemedling han 1645 utnämndes till kyrkoherde i Kristinehamn. 1670 erhöll han »för sin höga ålders skull, såsom ock för andra besvär och klagomål församlingen hade mot honom», en medhjelpare i embetet; men afsattes »för någon förseelse» 1674 och dog 1675. I ungdomen försökte han sig som skald och har

utgifvit *Hieronymi Prophetia om veridene ända* (1633), åtskilliga andliga tal och skrifter, samt *Threnodia. Klagosång öfver Gustaf Adolfs hädanfärd* (1634). Mer än för något af dessa arbeten förtjenar han ihogkommas såsom den förste, hvilken öfversatte »Arnds sanna kristendom», en uppbyggelsebok, som haft det största inflytande på svenska folkets religiösa bildning och i mångfaldiga upplagor spridd sig ända till våra dagar. — Gift 1645 med *Kristina Fegraw*.

Murbeck, Peter, botpredikant. Född i Carlskrona 1708; son af smeden *Jöns Murbeck* och *Maria Sporzelius* och broder till den förut (sid. 32) omtalade amiralitets-superintendenten *Lorens Muhrbeck* i Carlskrona. — Peter M. blef student i Lund 1723 och missiverades, sedan han 1731 antagit ordination till presterlig tjänstgöring i Malmö. Här väckte han snart uppmärksamhet såsom botpredikant och fick genast ett parti för sig, men ett ännu större emot sig. Då det senare lyckats vinna den konsistoriella makten i sina led, skickades han från Malmö och anställdes som adjunkt i Hesselunda församling i Skåne. Men då äfven der en andlig rörelse uppstod såsom i Malmö, inkallades han 1740 att stå till rätta inför domkapitlet, »såsom misstänkt för oriktiga meningar». Han fick väl behålla prestembetet, men förblef utan prästerlig tjänst till 1746, då han erhöll kallelse att vara svensk högmessopredikant vid finska församlingen i Stockholm. Här blef han känd och mycket värderad af den bekante Tollstadius, som följande året antog honom till medhjelpare i Jakob och Johannes. 1750 utnämndes M. till komminister i Hedvig Eleonora församling, der några år senare en annan väckelsepredikant, Rutström, blef kyrkoherde. Mellan de båda embetsbröderna yppades genast en bedröflig söndring, som dock någorlunda hölls tillbaka så länge Tollstadius lefde. M., uppfostrad i pietismens skola, var strängt lagiskt sinnad och påminde i mycket om de metodistiska botpredikanterna, under det Rutströms omvändelsearbete hade en ensidigt evangelisk riktning. Efter Tollstadius död utbrast missämjan i full låga och gick så långt, att man ofta fick höra komministern M. i aftonsången vederlägga hvad kyrkoherden Rutström föredragit i högmessan. Ändligen skildes de begge stridsmännen, när den förre 1761 befordrades till kyrkoherde i Fridlestad och Rödeby pastorat i Bleking, der han sedan framgångsrikt verkade till sin död d. 8 Dec. 1766. Ett minne af hans vistelse i Stockholm är den s. k. Murbeckska inrättningen för fattiga flickors undervisning och uppfostran, hvilken barmhärtighetsanstalt ännu eger bestånd. Han anslag äfven en fond till förmån för präster, som blefve förföljda för

religionssaker; men hvilket kapital skall hafva blifvit användt för — teatern. — Gift 1: 1733 med *Katarina Kragg* och 2: 1746 med *Kristina Maria Cederbeck*.

Murberg, Johan, pedagog, författare. Född i Gestrkland af medellösa föräldrar d. 4 Dec. 1734. — Genom en anförvandts hjälpsamhet genomgick han skola och gymnasium och ankom 1754 till Upsala, der han sju år derefter (1761) eröfrade lagerkransen med andra hedersrummet. Två år senare fästes han vid universitet såsom docent i hebreiska och erhöll efter ytterligare nio år (1772) fullmakt som e. o. adjunkt; men härmed voro hans akademiska befördrag slutade. Han sökte och erhöll 1778 historiska lektoratet i Gefle och förordnades, när gymnasium till följd af en öfvergången eldåda upplöstes, att vara rektor vid storskolan i Stockholm 1777. Redan förut hade han, dels som talare, dels som författare till några skaldestycken, blifvit bemärkt af K. Gustaf III, hvilken gaf honom i uppdrag att för svenska scenen öfverflytta Racines mästestycke »*Athalie*». Hos samtiden väckte denna öfversättning ett så stort uppeende, att öfversättaren, ehuru han på embetsmannabanan egentligen aldrig kom längre än till den nyssnämnda rektorsbefattningen, ordentligen öfverhopades med uppdrag, utmärkelser och förtroenden. 1786 kallades han till ledam. af Vitt-, Hist- och Ant-Akademien och året derefter till en af de första ledamöterna af Svenska akademien, förordnades 1792 till ledamot af bibelkommissionen, utsågs att granska den nya profpsalmboken, utarbetade en stor del af den nya skolordningen, skref flera afhandlingar i Vitterhetsakademien, utarbetade åtskilliga bokstäfver i Svenska akademiens ordbok och var i elfva år redaktör af Posttidningen m. m. Död i Stockholm d. 27 Mars 1805.

Murén, Per, riksdagsman, kommunalman. Född vid Gnarps masugn i Gnarps socken af Norra Helsingland den 12 Maj 1806. Föräldrar: bruksinspektoren *Olof Murén*, af en gammal slägt från Murgården i Ockelbo socken af Gestrkland, och *Anna Sofia Norelius*. — När M. var sexton år gammal sattes han i handel i Gefle och blef egen handlande derstädes hösten 1829. Hans redbarhet, ljusa förstånd och praktiska duglighet faste tidigt vid honom kommunens uppmärksamhet och beredde honom en mängd af de förtroendeuppdrag, denna hade att meddela. Annu helt ung invald bland borgerskapets äldre, var han i flera år denna institutions ordförande samt, efter de nya kommunalagarnas införande, ordförande för Gefle stadsfullmäktige, äfvensom ordförande i Gefleborgs läns landsting 1864—69. Vid 1847 års riksdag intog han för första gången en plats i borgarståndet, såsom riksdagsman för Gefle stad och bevestade sedermera, med

undantag af riksdagarne 1853—54 och 1859—60, alla riksmöten intill den nya representationens antagande, samt var under denna tid ledamot af statsutskottet vid 1857—58 års riksdag samt af bevillningsutskottet vid alla de öfriga riksdagarna. Efter det nya statsutskottets införande, deltog han såsom representant i Andra kammaren i de två första riksmöten, hvarefter han afsade sig sitt riksdagsmannakall, dels af behof till hvila, dels att mer ostördt kunna egna sig åt sin egen omfattande affärsverksamhet. På det parlamentariska området var M:s inflytande redan från början ganska betydande, och blef det ännu mer under hans fortsatta riksdagsmannabana. Flera af den sista tidens viktigaste reformer i närings- och tullagstiftningen kunna sägas haft honom att tacka för sin tillkomst, hvarförutom han vid genomförande af frih. Ericsons stambane-system, för anläggandet af enskilda järnvägar, och i allmänhet för utvecklingen af hela vårt lands kommunikationsväsen, verkat mer än de flesta. Beträffande Gefle stad, så står detta samhälle hos honom i outplånliga förbindelser. Gefle manufakturaktiebolag med Strömsbro bomullsfabrik, der han från början varit och ännu (1875) är verkställande direktör och direktionsordförande; Gefle—Dala järnvägsaktiebolag, hvar-est han under järnvägens anläggning och sedan länge var verkställande direktör samt intill 1874 ordförande i styrelsen; anläggningen af Nyhamn; upprättandet af Sandvikens storartade järnmanufaktur och besemer-tillverkning: Korsnäsbolagets omfattande träförädlings- och utseppningsaffär äro alla hans verk eller utgångna från hans initiativ och hafva honom förutna säkert varit ogjorda. Vid tilltagande ålder har han under senare åren afsagt sig alla offentliga och kommunala befattningar och äfven i väsentlig grad dragit sig ifrån bestyren med de industriella bolagen. Såsom yttre tecken af erkännande af hans för landet gagnarika verksamhet, har konungen tilldelat honom kommandörstecknen af Vasa-orden samt Nordstjerneordens riddarkors, hvarjemte Gefle stad låtit måla och offentlig uppsätta hans porträtt, samt Gefle—Dalabolaget väckt förslag om att genom mejselns konst bevara hans drag åt efterverlden.

Murray. Släkten är en utgrening af en gammal adlig ätt i grefskapet Perth i Skotland. Den första med säkerhet kände stamfadren för den svenska ättegrenen är *Johan Murray*, som lefde i slutet af 1600, och början af 1700-talet samt var jordegare i Preussen.

1. **Murray, Andreas**, präst, teolog. Född i Memel i Preussen den 9 Augusti 1695 och son af förenämnde *Johan Murray* och hans hustru *Anna Murray*. — Vid femton års ålder hade M. begynt sina akademiska

studier i Königsberg och fortsatte dem i Jena, der han blef magister 1717. Efter en utländsk resa, hvarunder han besökte England 1719, förordnades han till docent i Kiel och predikant i Haddeberg i Holstein samt inkallades 1736 till Sverige, såsom andre pastor vid tyska församlingen i Stockholm. Tre år senare befordrad till pastor primarius vid samma församling, undfick han vid K. Adolf Fredriks kröning teologie doktorsvärdigheten och afled i Stockholm d. 26 Nov. 1771. Han berömmes såsom utmärkt predikant och grundlig teolog, hvilket äfven bestyrkes af hans skrifter, som utom ett par akademiska disputationer alla äro författade på tyska språket. — Gift 1: med *Lovisa Katarina Strickert*; 2: med *Johanna Charlotta Golitz*.

3. *Murray, Johan Andreas*, läkare, botaniker. Född i Stockholm d. 27 Jan. 1740: den föregående son med *Johanna Charlotta Golitz*. — Med grundlig elementarbildning, inhemtad genom enskild undervisning i hemmet, ankom M. 1756 till Upsala, der han beredde sig för den medicinska banan genom flitiga studier och åhörande af Linnés, Aurivillii och Wallerii föreläsningar. Sålunda underbygd, begaf han sig 1760 till Göttingen, hvarest han 1763 erhöll medicine doktorsgraden och året därefter utnämndes till e. o. medicine professor. Lika grundlig vetenskapsman, som skicklig akademisk undervisare, vann han inom kort en ryktbarhet, som tillförde honom utmärkelser från de flesta europeiska länder. 1769, eller samma år han erhöll fullmakt såsom ord. medicine och histor. natur. professor, tilldelade honom filosofiska fakulteten i Göttingen hedersdiplomet såsom filosofie doktor och Vetenskapsakademien i Stockholm sitt kallesebref att vara hennes ledamot. Detta efterdöme följdes sedermera af en stor myckenhet vetenskapliga samfund och lärda sällskap, i Köpenhamn, Paris, Nancy, Edinburg, Zelle, Bern, Florens, Lyon, Weissingen, Orléans, Upsala, Lund, Göteborg m. fl. Af K. Gustaf erhöll han 1780 Vasaorden och emottog två år senare af sin landsherre K. Georg III i England titeln af hofråd. De stunder, hvilka icke upptogos af hans akademiska tjänstebefattningar, egnade han åt ett omfattande författarskap och är särskildt minnesvärd såsom öfversättare till tyskan af flera svenska verk af värde, såsom »Kalmes resa i Norra Amerika», »Bjerkéns afhandling om kräftsjukdomen», »Akrells kirurgiska händelser», »Rosenstein om barnsjukdomarna» o. s. v. Hans förnämsta arbete är likväl *Apparatus medicaminum*, som utkom i 6 delar 1776—92. Död i Göttingen, efter nyas fyllda femtiotvå år, d. 22 Maj 1792.

3. *Murray, Gustaf*, biskop. Född i Stockholm d. 28 Mars 1747; den föregående bror. — Han hade utom af sin far åtnjutit undervisning i tyska trivialskolan i Stock-

holm, då han 1760 skickades till Upsala, hvarifrån han 1766 begaf sig till Göttingen och derstädes erhöll magistergraden vid promotionen 1769. Härvid inträffade det märkliga att hans äldste broder, som var filosofie professor i Göttingen, vid tillfället var promotor och att hans andre broder, den förenämnde Johan Andreas, på samma gång emottog lagerkransen såsom hedersmagister. Återkommen till Sverige, lät han prästviga sig 1770 och biträdde sin far vid själavården inom tyska församlingen i Stockholm till 1774, då han utnämndes till K. hofpredikant samt till hertig Carls och hans gemäls biktfader. Fyra år senare teologie doktor, befordrades han 1780 till kyrkoherde i Jakobs och Johannis församlingar, om hvilkas fattigvårdsväsende och uppfostringsanstalter han under sin långvariga pastorstid inlade stora och redbara förtjenster. Omsider förflyttades han 1801 till pastor primarius och kyrkoherde i storkyrkoförsamlingen och utnämndes efter Carl XIII:s uppstigande på tronen på ett och samma år (1809) till öfverhofpredikant, ordförande i hofkonsistorium, ordensbiskop och komm. af nordstjärneorden. Hans sista prästerliga befordran var till biskopstolen i Vesterås, hvarpå han erhöll fullmakt 1811; och hans sista utmärkelse Carl XIII:s orden s. å., sedan han året förut fått sig tillagd adlig värdighet. Död i Stockholm d. 4 Maj 1825. — Gift 1783 med *Kristina Margareta Lamberg*.

4. *Murray, Adolf*, läkare, anatom. Född i Stockholm d. 13 Febr. 1751; den föregående bror. — Liksom den näst äldste brodern, valde Adolf läkarevetenskapen till lefnadsmål och vann sitt rykte såsom anatom då den förre gjorde sitt som botaniker. Vid sjutton års ålder voro hans anatomiska kunskaper redan så stora, att han förordnades att i Stockholm förestå prosectorstjänsten och två år senare att upprätthålla professor Martins föreläsningsskyldighet i anatomi. Promoverad till medicine doktor i Upsala 1772 och försedd med ett smickrande rekommendationsbref af Linné, begaf han sig s. å. utomlands och tillbragte ett år hos sina bröder i Göttingen, hvarest han utsträckt resan till Frankrike, Schweiz och Italien samt återkom till Sverige 1776. Här hade han under sin bortovaro blifvit utnämnd till prosector i Stockholm och kort därefter till anatomie professor i Upsala och tillträdde den sistnämnda af dessa platser i Dec. s. å. Under en tjugusjuårig utöfning af sitt lärarekall, förvärfvade han sig anseende såsom en af Upsala akademis mest förtjente lärare, på samma gång han genom sina skrifter och uppsatser berömligt bidrog till sin vetenskaps framsteg och utveckling. Bland utmärkelser som tillföll honom må särskildt nämnas, att Vetensk.-Akad. 1778 kallade honom till sin ledamot

och att konungen 1799 tillade honom namn och rang af sin förste lifmedikus. Af hans skrifter erinra vi om den förtjenstfulla *Descript. arteriarum corporis humani*, hvilket arbete först utkom i disputationsform och sedan utgafs i Leipsig 1794 och i Upsala 1798. Död i Upsala d. 4 Maj 1803. — Gift 1: 1783 med *Hedvig Charlotta Auvillius* och 2: 1789 med *Anna Sofia Lamberg*.

Müller, Carolina Fredrika, skådespelerska, sångerska. Född i Halle d. 5 Febr. 1755. Hon anställdes helt ung såsom sångerska och skådespelerska vid K. operan i Köpenhamn och gifte sig aderton år gammal med teaterns sekreterare, *C. T. Walther*, hvilket äktenskap dock snart upplöstes genom skilsmessa. Några år senare anlände till Köpenhamn en violinvirtuos *Kristian Friedrich Müller*, i hvilken den unga sångerskan förläskade sig. Teaterdirektionen, som fruktade att kärleken kunde leda till det att operan förlorade sin prima donna, utverkade Müllers förvisning från staden. Hon rymde då i April 1780 med honom öfver till Sverige, der de sammanviges i Göteborg och i Juni månad s. å. anställdes vid K. teatern i Stockholm, hon såsom första sångerska och mannen såsom konsertmästare. På svenska scenen gjorde fru M. sitt inträde i Febr. 1781 i titelrollen i Glucks opera *Alceste* och vann det högsta bifall. Men i början af följande året afveko de begge makarne hemligen ur landet för ekonomiskt obestånd och uppehöll sig ett år med att gifva konserter i främmande länder. Då de härunder gjorde ett besök i London, uppträdde på Gustaf III:s befallning genom svenska sändebudet vid engelska hofvet frih. G. Nolcken 1783 ett nytt kontrakt, hvarigenom de anställdes vid K. operan och fingo försäkran som full tillgift för det framfarna, så att de befriades från allt åtal, som före deras senaste afresa från Stockholm kunde göras. Hennes anställning varade sedan till Operans indragning 1806, då hon erhöll afsked med pension. Fru M:s yppersta roller voro förutom *Alceste*, *Kristina Gyllenstierna* i »Gustaf Wasa» och *Armidia* i operan af samma namn. Sista gången hon uppträdde var i Nov. 1810, då Gustaf Vasa gafs som galaspektakel i anledning af kronprinsen Carl Johans hyllning. »Hennes röst (en mezzosopran) var ingenting utomordentligt — yttrar en antecknare — och skorrningen i hennes organ stötte vid första åhörandet. Dessa brister glömdes likväl snart genom fullkomligheten i hennes föredrag, genom det intagande i hennes spel, den sanning, känsla, uttryck och energi hon visste inlägga i allt hvad hon både sade och gjorde». Under sin anställning vid teatern utnämndes hon till hofsångerska och invaldes till ledamot af musikalska akademien. Ifrån 1812

till 1815 var hon lärarinna i aktion för teaterns elever. Död på Djurgården vid Stockholm d. 17 Nov. 1826.

Müller, Daniel Anders Joakim, hortikultör, skriftställare. Född d. 9 Juli 1812 i Stralsund, der fadren var trädgårdsmästare. — Souen valde fadrens yrke och hade för sin utbildning besökt flera orter i Tyskland och Holland, innan han 1839 inkom till Sverige och antogs till orangeri vid botaniska trädgården i Upsala. Denna befattning lemnade han åter 1841 och anställdes såsom trädgårdsmästare hos Svenska Trädgårdsföreningen i Stockholm. Fem år senare besökte han på K. Oscars bekostnad Petersburg, för att taga kännedom om det sätt hvar på trädgårdar der sköttes. Som emellertid hans helsa begynte lida af de hopade grömölen och de ansträngningar i sitt yrke, hvartill han ansåg sig uppmannad af pligt och dem han fullgjorde af böjelse, lemnade han 1850 sin befattning hos trädgårdsföreningen och inköpte en liten lägenhet invid huvudstaden samt inrättade efter tyskt mönster en handelsträdgård och införde i Stockholm den första fullt utvecklade handelsträdgårdsrörelse, med kataloger, handelsbod o. s. v. År 1851 utnämndes han och tillträdde tidigt följande året sin befattning såsom örtgårdsmästare vid Upsala akademiska botaniska trädgård, hvilken, under den korta tid M. var dess omedelbara värdare, tillökades med flera tusen nya växter och ställdes i den lifligaste beröring med de största och berömdaste botaniska odlingsanstalter i hela världen. M. förde med skicklighet ej blott spaden, utan äfven pennan, och hans literära verksamhet omfattade icke blott hortikulturens, utan äfven skönlitteraturens område. Utom en myckenhet uppsatser i svenska och utländska tidskrifter har han inom trädgårdsodlingsvetenskapen utgifvit *Anvisning till fruktträds plantering och vård* (1848); *Handbok i trädgårdskötseln* (3 delar 1853); *Trädgårdsvännen* (1856); *Skogsvännen* (1857); och såsom diktare (jemte sin fru *Louise Müller*) *Gedichte* (1844); (tillsammans med sin fru, Fredrika Bremer och Tekla Knös) *Fyrväpplingen* (1855), samt (med sin fru och Tekla Knös) *Konvaljerna* (1855). Hans lefnad, ett mönster af nyttig verksamhet, pligtrogenhet, medborgerlig och huslig dygd, afbröts tidigt af döden d. 18 Sept. 1857.

Müllern, Henrik Gustaf, statsman. M. var född i Tyskland 1661 och antogs vid tjugufyra års ålder till guvernör för pfalzgrevarne Adolf Johan och Gustaf Samuel. Samtidigt, eller åtminstone kort derefter, anställd i svenska kansliet, erhöll han i uppdrag att bevaka Sveriges intresse vid tvistens biläggande mellan Kurpfalz och hertigen af Orléans och afgick som envoyé till kurpfalziska hofvet och något senare till Köln och Trier. 1708 utnämndes han

till kansliråd och statsminister för utrikes ärendena och blef, sedan Piper och Hermelin råkat i rysk fångenskap, för en tid Carl XII:s förnämste statsman och rådgifvare. Det oakadt har han lemnat mindre spår efter sig, än man skulle förmoda. Han var en kunnig, redbar, erfaren och arbetsam man, men föga beslutsam och, då han någon gång vågade motsäga konungen, skedde det ej med tillräckligt eftertryck. Den senare värderade honom för hans redbara vilja; men hade för öfrigt ingen hög tanka om hans statsmannavyer. Också hände ej sällan, att M. lemnades i okunnighet just om de allravgigtaste angelägenheterna. När kansliet med konungen flyttades till Bender, utnämndes M. 1711 till hofkansler. Vid kalabaliken följande året blef han tillfångatagen af turkarna, men var den förste af svenskarna som blef utlöst. Då Carl i Görts hade funnit en minister, som med sin statskonst skulle upphjälpa den under krigen sjunknasvenska makten, lemnades M. utan vidare afseende och lärar sedan tjänstgjort som en vanlig embetsman i kansliet. Han öfverlefde konungen endast helt kort och afled i Stockholm d. 9 April 1719. — Ogift.

Myhrberg, August Maximilian, krigare. Född i Brahestad i Finland den 31 Dec. 1799. Föräldrar: kaptenen *A. G. Myhrberg* och *Kristina Sovelius*. — Tolf år gammal skickades M. till Upsala och intogs i en enskild undervisningsanstalt, hvarifrån han vid sexton års ålder dimitterades till universitetet. Sedan han efter ytterligare ett par år absolverat kansliexamen, återvände han till Finland, der han genom fadrens år 1821 inträffade död kom i besittning af ett litet arf, som satte honom i tillfälle att följa sitt hjertas mening eller kanske rättare sin ide att egna sitt lif åt frihetens och förtryckta nationalitetens försvar. Då han 1823 lemnade Sverige, synes han haft för afsigt, att få deltaga i det krig, som då pågick på Pyreneiska halfön. I hvad mon detta lyckades är icke bekant, men 1824 stälde han kosan till Grekland och ingick som simpel ryttare i ett kavalleriregemente, som organiserades af d. v. ryttmästaren, sedermera marskalken *Regnaud Saint-Jean d'Angely*. Här utmärkte han sig så i de tätt återkommande drabningarna, att han inom två år från en man i ledet uppstigit till stabaryttmästare. År 1827 synes han ha lemnat kavalleritjänsten och erhållit plats som adjutant hos general *Fabvier*. Två år senare utnämndes han af Greklands president *Capo d'Istria* till kommandant på den viktiga fästningen *Palamedes*. Efter grekiska frihetskrigets slut begaf han sig till Paris och anmälde sig i den der bildade polska komitén, för inträde i de härar, som då begynt kämpa för Polens befrielse och återupprättelse. Om hans polska fälttåg känner man likväl ej mera,

än att han såsom varande finne tjente under ett främmande namn, att han aflagt lysande prof af tapperhet, och att han blef tillfångatagen af ryssarna, men på ett nästan underbart sätt räddad. Återkommen till Paris, deltog han efter några års förlopp i spanska kriget, derunder han tjänstgjorde vid *Don Carlos'* armé. Någon del af året 1836 uppehöll han sig i Skotland, återvände derifrån till Paris och återkom till Sverige 1840. Här utnämndes han 1842 till major och tjänstgjorde några år vid milisen på *S:t Barthélémy*. Den sista delen af sin lefnad tillbragte han ömsom i Sverige och Finland och ömsom på resor, af hvilka den sista var en till Rom, dit han blifvit inbjuden af familjen *Czartoryski*. De heders-tecken han under lifstiden sågs bära voro svärdsorden samt grekiska tapperhetsmedaljen och frälsarorden. Död i Stockholm d. 31 Mars 1867.

Myhrman, Gustaf, embetsman. Född d. 20 Juli 1780 vid Råmens bruk i Vermland och son af bergsrådet *Christofer Myhrman*. — Fadren, en vetenskapligt bildad man, skänkte sina många söner en utmärkt uppfostran. Efter några år begåfv sig M. och tre hans bröder 1799 till Lund, der deras sedan blifvande svåger, *Esaias Gustaf*, då äfven gjorde sitt inträde. Sedan *Gustaf M.* här hastigt aflagt kansli- och hofrättsexamen, ingick han 1800 i Konungens kansli, 1803 i Kammarrätten och blef 1805 ordinarie notarie i Järnkontoret. Sistnämnda år anställdes han äfven såsom ordinarie tjänsteman i utrikes expeditionen och blef 1810 kansliet i hofkanslerexpeditionen. Under det han fortgick på tjänstemannabanan till kansliråd (1829) och riddare af Nordstjerneorden, tjänstgjorde han 1826—34 såsom sekreterare och ombudsman i Järnkontoret, hvarest han ordnade och i flera år skötte en pensionsinrättning för kontorets tjänstemän samt utvecklade en i alla riktningar fruktbringande verksamhet för denna inrättning. Hans sista offentliga värf var ett förordnande 1837 till hofkansler, hvilken post han jemt sina öfriga befattningar lemnade 1838. Nära vän och förbunden med *Geijer*, var M. en bland stiftarna af Götska förbundet och förtjenar särskildt ihogkommas för den hjälp och det beskydd han egnade *Byström*, när denne såsom fattig handelsbetjent kom till Stockholm, för att taga de första stegen på konstnärbanan. Död i Stockholm vid nära nittio-två års ålder d. 6 Jan. 1872.

Myrberg, Otto Ferdinand, universitetslärare, teolog. Född i Göteborg d. 26 April 1824. Föräldrar: lektorn vid dervarande gymnasium, professor *Erik Myrberg* och *Maria Charlotta Blidberg*. — Genomgick Göteborgs elementarskola och gymnasium 1837—41 och blef student vid Upsala universitet det sistnämnda året. Sedan han inför teologiska fakulteten derstädes aflagt

dimissions-examen 1847, blef M. floas kand. 1849, promoverades två år derefter till fil. doktor och tog teol. kand.-exam. s. å. (1851). Förordnad 1852 till docent i teologiska prenotationerna vid nämnda högskola, befordrades han 1860 till teologie adjunkt och kyrkoherde i Näs' prebendepastorat, samt utnämndes, efter att längre och kortare tider 1859—66 ha förestått olika teologiska professurer, till professor i biblisk exegetik och kyrkoherde i Hel. Tref. förs. 1866. För vetenskapliga ändamål har han åtkämliga gånger gjort resor i Tyskland, Frankrike och Schweiz, förklarades för teol. doktor 1868 och blef L. N. O. 1874. Förutom akademiska disputationer, bland hvilka särskildt må nämnas: *Commentarius in epistolam Johanneam primam* 1859, har M. från trycket utgivit: *Om förhållandet emellan teologi och filosofi i allmänhet och om den Boströmska filosofien i synnerhet* (1861); *Den Igmallska teologien i dess förhållande till bibeln och kristendomen* (1862); *Bidrag till en biblisk teologi* (h. I—III, 1864—65); *Vittnet. Ny följd* (I—III, 1866—69); *Om apostelen Petrus och den äldsta kyrkans fiska gnosia. Äfven ett bidrag till frågan om äktheten af Petri andra bref* (1865); *Inledning till Romarbrevet. Med ett bifång, utgörande svar på anmärkingar mot en recension i Pedag. Tidskr.* (1868); *Pauli bref till Romarna. Ny öfversättning med textkritiska noter och förklarande anmärkingar, jemte bifång* (1871); *Frågan om ny katekes, anhängiggjord inför Bibeln, det vakna samvetets och den sunda smakens domstol. Med särskild hänsyn till katekeskomiténs arbete* (1873). *Den Hel. skrifts lära om försöningen; afhandlad i samtalsform* (2:dra utvidgade uppl., den 1:sta ingående i Vittnet, ny följd) (1874); *Betänkande med anledning af 1873 års proföversättning af Nya testamentet* (1874). *Salomos ordspråk. En lärobok i vishet för unga och gamla. Ifrån grundtexten öfversatt* (1875). — Gift 1869 med *Maria Sofia Hermanson*.

Myrin, Clas Adolf, botaniker. Född d. 27 Nov. 1808 på Vestgård i Vestra Emterviks socken af Vermland, der fadren var landbrukare. Sedan han genomgått Carlstads trivialskola och gymnasium, blef han student i Upsala 1823 och tio år derefter (1833) promoverad filosofie magister. Dessförinnan hade han 1829 företagit en botanisk färd till Gotland och 1831 en dylik genom Vermland till Dal, för hvilken senare han redogjort i *Anmärkingar öfver Vermlands och Dalslands vegetation* (i Vet.-Akad. Handl. 1831), en afhandling, som med rätta anses för ett mästerstycke af topografisk och växtgeografisk beskrifning. Hösten s. å. han erhöilit lagerkransen, utnämndes han till docent i praktisk ekonomi vid Upsala universitet och erhöill genast

förordnande att förestå professionen i detta ämne. Sedan han följande året (1834) afslutat sitt förnämsta arbete *Corollarium Florae Upsaliensis*, företog han s. å. med understöd af Vetenskaps societeten i Upsala en botanisk resa till vestliga Norge, öfver hvilken hans intressanta dagboksanteckningar blefvo efter hans död utgifna af prof. El. Fries. Deremot gingo hans under samma resa gjorda stora växtsamlingar förlorade utanför Carlskrona, och tron att dessa blifvit räddade utgjorde det ständiga ämnet för hans feberdrömmar i den våldsamma sjukdom, som slutade hans lif d. 22 Mars 1835. »Denne skarparne och snillrike författare» — säger Fries — »hörde till de få, som på en gång framtråda såsom fullbildade vetenskapsmän». Hvad han för vetenskapen blifvit, om en längre lifstid blifvit honom beskärd, är lätt att sluta till af det utmärkte han redan åstadkommit, när han vid ännu ej fyllda trettiofå år nedateg i grafven.

1. **Mytens, Martinus** *) målare. Född i »Gravenhage (Haag) omkring 1650; son af *Isaac Mytens*, tillhörande en länge blomstrande och bekant målarslägt, af hvilken flere medlemmar gjort sig ett namn i konsthistorien. — Om hans tidigare öden känner man intet; dock torde kunna antagas, att han i konsten handledts af sin fader, och att han för öfrigt som målare utbildade sig i den tidens holländska skola. Redan vid midten af 1670-talet finner man honom i Stockholm, tillsammans med en äldre bror, *Dietrich Mytens*, köpman, som snart derefter (1679) dog barnlös. M. blef inom kort mycket anlitad som porträttör och förtjänade i hög grad den uppmuntran, som kom honom till del. Hans bilder från denna tid äro mestadels förträffliga, ej blott genom den djupa, lugna färgen och den eleganta målningen, men ännu mer genom den själfulla skildringen af de framställda personerna och den rika omväxling han i detta hänseende förstod inlägga i sina verk. Efterhand får hans färg en ljusare, med Ehrenstrahls mer befyrdad hållning, och hans målningssätt, ännu lätt och angenämt, förlorar mycket af den kraft och riktighet, som utmärker hans tidigare alster. Gift och familjefader egnade han sig äfven med yttre framgång åt sin konst, hvilken skall hafva inbragt honom en ej obetydlig förmögenhet. Denna satte honom äfven i tillfälle att anlägga en dyrbar samlingsamling, hvilken efter hans död såldes till hertigen af Würtemberg. Med tilltagande år matades hans hand allt mer, och ej heller erhöjdes honom samma rika tillfällen som förut att öfva sin konst. Någon skola bildade han ej i likhet med sin stora samtida och medtäffare Ehrenstrahl; dock känner

*) Orätt kallad *Peter von Meytens, Meitens* o. s. v.

man några af hans lärjungar såsom De Murrés, sonen Martin m. fl. Enligt en slägt-sägen skall han på sistone någon tid lidit af sinnesrubning och under sådant tillstånd målade det självporträtt, som nu förvaras på Österby i Upland. Hans porträtt, de flesta ej tecknade med hans namn, finnas spridda, särdeles på herresätena i Mälardraget och i våra offentliga samlingar, men många af dem gå och gälla för arbeten af Ehrenstrahl. M. afed i Stockholm, enligt en gammal, ej vidare bestyrkt uppgift, 1736. Säkert är att han lefde ännu i midten af 1730. — Gift med *Johanna De Bruyn*, köpmandotter från Gorckum i Holland.

2. (Mytens) *Meytens, Martin van*, porträtt- och miniatyrmålare. Född i Stockholm d. 24 Juni (antagl. nya stilen) 1695; den föregående son. Hans medfödda anlag för konsten erhöi i fadren en skicklig och omsorgsfull ledare. Vid nitton års ålder — i Juni 1714 — lemnade M. Sverige och begaf sig till Holland och England, hvarifrån han 1717 öfverreste till Paris, der han träffade en tidigare utvandrad landsman, emaljmalaren Carl Boit, som för en tid blef hans läromästare. Snart begynte M. sjelf väcka uppmärksamhet, så att han fick måla icke blott konung Ludvig sjelf och regenten, hertigen af Orléans, utan äfven czar Peter, som då uppehöll sig i Paris. Genom Tyskland och öfver Wien, der han 1721 målade den kejserliga familjen, begaf han sig till Italien och hamnade i Venedig 1723. Efter några års vistelse i Italien, derunder han en längre tid uppehöll sig i Rom, men äfven gjorde utflygter till Neapel, Florenz, Bologna, Milano, Turin och Genua, återkom han till Wien, der han utnämndes till kejserlig »kammarmålare» och längre fram (1759) blef direktör för kejserliga konstakademien. Blott en gång, 1730 — 31, återsåg han sin födelsestad, då han vistades här i sexton månader och målade en del porträtt af framstående personer, bland andra K. Fredrik och drottning Ulrika Eleonora. Vid sin afresa från Stockholm medförde han trenne lärjungar, bland dem Sophonias Diederichs, som sedan kallade sig de Derichs och dog i St Petersburg. Efter att ha verkat i österriksk tjänst i mer än fyrtio år och deraf en längre tid såsom director för landets förnämsta konstinstitut, afed M. i Wien d. 23 Mars 1770. Om hans skicklighet såsom emalj- och miniatyrmålare sammanstämma alla i lofordande omdömen. Deremot står han såsom porträttör i olja ej obetydligt efter fadren. Hans teffor äro ganska sällsynta i Sverige, der de flesta finnas på Österby, några på Gripsholm, i konstakademien och i enskilda samlingar. Efter hans målningar finnas ej få kopparstick, särdeles af Frans I och Maria Theresia.

Månesköld, Carl Kristiernsson, embetsman. Född d. 17 Maj 1597; son af *Kristiern Carlsson* till Seglinge, som 1582 erhöi frälserätt, samt *Britta Björnsdotter Bådt*. — Han utnämndes 1616 till assessor i Svea Hofrätt, men förklarade, »att han heldre ville mista hufvudet» och blef då utnämnd till kapten vid ett båtsmanskompani. 1632 förordnades han till assessor i Åbo Hofrätt, men flyttades två år derefter till Göta hofrätt, såsom vice president. Att dessa befordringar voro berättigade och grundade på verklig förtjenst, synes framgå deraf, att M. förordnades till ordförande i den lagkomité, som 1643 sammanträdde till »några bristers remedierande i justitieverket», och i hvilken komité sådana män som Stiernhielm och Stiernhök sutto som ledamöter. När det uppgjorda förslaget inför regeringen granskades, svarade M. »strefulligen dristigt cancellario ad et per omnia, så cancellarius mycket commoverades». 1657 innehade han Närkehundrade härads domsaga i Upland och afed 1670. — Gift 1625 med enkedrottning Kristinas kammarjungfru *Anna Soop*.

Månsson, Nils, riksdagsgeman. Född af en fattig bondslägt i Starrarp, Frenninge socken af Färs härad i Skåne d. 5 April 1776. — Han uppfostrades enligt sitt stånd till arbetare och bonde och förblef till hela sitt lif i drägt, umgänge, lefnadsvanor och tänkesätt, under det att hans ord vid riksdagarna gälde mer än de flestes, och hela landet tåflade om att för den utmärkte mannen uttrycka sin beundran och högaktning. Genom sitt giftermål med *Ingar Olofsdotter* hade han erhållit en liten hemmansdel Sniberup i Östra socken i Skåne, hvilken han sålde, och köpte Skumparp i sin födelsesocken Frenninge. Det är under benämningen »Nils Månsson i Skumparp» han är ryktbar icke blott i vår riksdagshistoria, utan äfven i utlandet. År 1814 valdes han första gången till riksdagsman för Färs och Frosta härader, ett förtroende, som sedan förnyades för hvarje riksdag till och med 1834, då han äfven var fullmäktig för Onsjö, Rönneberga och Luggude härader i Skåne. Hvad som i synnerhet utmärkte Nils Månsson såsom offentlig man, var hans ovanliga förmåga såsom talare, i hvilket hänseende han kunde kallas en verklig improvisator. Då han vid 1829 års riksdag hade talat mot indragningsmakten, utträdde en af hufvudstadens tidningar: »Den djupa rörelse röjdes vid Nils Månssons tal, icke allenast hos de främmande åhörarne af alla klasser, utan äfven hos pluraliteten af sjelfva ståndets ledamöter. Hvarthän det tårade ögat vände sig afseglades samma rörelse i ett annat ögas tår». Såsom politisk person tillhörde han den moderata oppositionen. Hans godmodiga, människovänliga

sinelag förhindrade likväl honom, med sitt stora inflytande, att någonsin framstå såsom oppositionens ledare. Tvärtom uppträdde han ofta såsom medlare mellan detta parti och det motsatta läget. Hans redbara karaktär, som aldrig lemnade rum för en skytt af mistanke om dubbelt spel, förvärfvade honom också en lika oinskränkt aktning och tillgifvenhet af motståndare som af partivänner. Död i Skumparp d. 25 Juli 1837 och begrafven på Frenninge kyrkogård, der ett af hans graf upprest stenkrans har inristadt öfver hans namn de vackra orden: »En man af folket och för folket».

Möller, Johan, biskop. Född i Lenna socken i Södermanland d. 5 Mars 1738. Föräldrar: bonden *Jakob Jakobsson* och *Kerstin Eriksdotter*. — M. Studerade i Upsala och blef magister derstädes 1764. Prästvigd två år senare, förordnades han till e. o. bataljonspredikant vid Södermanlands regementet 1766 och anställdes som anagnost hos biskop Serenius i Strengnäs 1768. Fyra år derefter ordinarie bataljonspredikant, erhöll han 1776 fullmakt att vara kyrkoherde i Vesterhanninge i Södermanland. Utnämndes till teologie professor 1785 och till teologie doktor 1793, samt befordrades, efter att sistnämnda år hafva blifvit kallad till ledamot i ecklesiastik-komitén, till biskop i Visby 1796. Död derstädes d. 10 December 1805. Såsom stiftsstyresman gjorde sig M. genast känd för ordningskärlek, kraft och allvar och lyckades inom sitt stift under den korta tid han var biskop framkalla »en akta prästerlig och församlingarna gynnande samfundsanda». I författarväg har han lemnat en mängd skrifter, bland hvilka må nämnas: *Syndafallet och dess följder* (1766); *Försök till en i naturlig ordning inrättad lärobok i Christendomskunskapen* (1769); *Kort begrepp om Gamla och Nya Testamentets kyrkohistoria* (1774); *Försök till en mindre Lärobok i Kristendomskunskapen* (1780, sedermera utg. i flera uppl. och öfversatt på finska); *Försök till en större Lärobok i Kristendomskunskapen* (1781, sedan i flera uppl.), *Utkast till predikningar öfver de vanliga sön- och högtidsdagars evangelierna* (2 Del. 1789—90), *Läsning i blandade religionsämnen* (7 Delar 1801—1805) m. m. — Gift 1: med *Ulrika Charlotta Wickman*; 2: med *Ulrika Strömberg*.

Möller, Andreas, jurist, skriftställare. Född d. 6 Sept. 1800. — Vid Lunds universitet, der M. begynte sina studier 1818, gjorde han sig snart bemärkt för sitt ovanligt skarpa hufvud samt sina vidsträckt, både humanistiska och isynnerhet juridiska, kunskaper. Dessa senare ansågos så öfverlägsna, att han, utan att vara promoverad, af prof. Holmbergsson förordades att förestå en juridisk profession; men då han i Stockholm, dit han begifvit sig från Lund, icke

var känd af någon, kunde man icke finna hans adress, utan vände sig till en annan jurist med samma namn, som naturligtvis icke tilltrorde sig att emottaga förtroendet. Ett par humoristiska skaldestycken *Rikssoupern, en måltid vid tomt bord* (1830), samt *Resedejournern* (1830), till hvilka M. var författare och L. J. Hierta förläggare, inledde bekantskapen mellan dessa båda män, så att, då Hierta 1830 beslutit utgifva en ny tidning »Aftonbladet», blef M. en af medarbetarne samt den som hufvudsakligen och från början bidrog till tidningens framgång. Emellertid gjorde hans stora juridiska skicklighet sig äfven gällande i hufvudstaden, der han snart blef så upptagen af juridiska kommissioner, att han blott sällan kunde lemna några bidrag till Aftonbladet. Han kvarstod likväl i redaktionen till fram på året 1833, då han afträdde från den publicistiska banan för att uteslutande egna sig åt sitt sakkförarekall. En med åren tilltagande sjuklighet nödgade honom att efterhand afsäga sig äfven detta och ändade hans dagar i Stockholm d. 23 Sept. 1856. Säkert minnes ännu mängden af det äldre släktet *Andreas M:s* penna, hvilken var lika skarp och bitande i polemiken, som den var poetiskt ledig och fri, när han några gång spetsade den för ett skaldestycke, af hvilket skriftslag utom de båda ofvannämnda vi erinra om: *Till damerna vid magisterpromotionen i Lund 1820; Pompe den prisvärda favoriten; Farbror Märten's ridt till ärans tempel* o. s. v.

Möller, Didrik Magnus Axel, universitetäljare, astronom. Född i Sjörup af Vestra Ahlsted i Skåne d. 16 Febr. 1830. Föräldrar: kronolänsmannen, vice auditören *Olof Gissel Möller* och *Fredrika Bergh*. — Student i Lund 1846, autogs han 1851 till amannens vid astronomiska observatoriet derstädes och erhöll vid 1853 års promotion filos. doktorsgraden. Antagen s. å. till docent i praktisk astronomi, förordnades han 1855 till astronomie adjunkt och observator, samt blef e. o. professor i astronomi 1861. Efter att ha förestått de till astronomie professionen hörande föreläsningar och examina större delen af tiden 1853—1862, utnämndes han i Mars 1863 till ord. astronomie professor, hvilken akademiska lärareplats han nu innehar. För vetenskapliga ändamål har M. 1858—1859 besökt Tyskland, Belgien och Frankrike; 1860 England och Spanien, det sistnämnda landet för att observera den der då inträffade totala solförmörkelsen, samt 1873 Rysland. Har desutom bevisat astronomiska möten i Dresden 1861, i Wien 1869, i Stuttgart 1871 och Hamburg 1873. Verksam kommunalman, har varit ledamot af Lunds drätselkammare 1861—62; en af stadfullmäktige i Lund 1863—67; ledam. i direktionen öfver sparbanken för Lunds stad och kringliggande ort sedan 1863; i direktionen för Malmö-

hus läns kapitalförsäkrings- och lifräntestalt 1865—68; i styrelsen för Lunds—Trelleborgs järnvägsbolag sedan 1873; ordförande i Lunds domkyrkovård sedan 1865 m. m. Censor vid afgångsexamina vid elementarläroverken 1864—74; ledam. af komittén för universitetstatuternas omarbetning o. s. v. Såsom vetenskapsman har han offentliggjort en stor myckenhet afhandlingar af nästan uteslutande astronomiskt innehåll dels i form af *akademiska dissertationer*, dels i *K. Vet.-Akad. Handlingar och Öfversigten af dess förhandlingar*, dels ock i *Nordisk universitets tidskrift*; i *Lunds universitets årskrift*; i *Hülfsafsnar zur Berechnung specieller Störungen*; *Publication der Astron. Gesellschaft*; *Astronomische Nachrichten*; i *Berliner Astronomisches Jahrbuch*; i *Le Verrier's Bulletin international de l'observatoire impérial de Paris* o. s. v. Prof. M. är ledam. af K. Vet.-Akad., Fysiograf. sällskapet i Lund; Die Astronomische Gesellschaft; Association scientifique de France; R. N. O. m. m. — Gift med *Klara Kristina Rebecka Malmros*.

Möller, Jeanette, född *Holmlund*, genre-målarinna. Född i Stockholm den 5 Jan. 1825. Föräldrar: grosshandlaren *Nils Holmlund* och hans hustru *Johanna Helena Torsslow*. — Då Konstakademien på 1840-talet öppnade sina salar för ett inskränkt antal qvinliga elever, var Jeanette M. en af dessa, hvarefter hon för sin ytterligare utbildning företog en studieresa till Paris. Här uppehöll hon sig 1851—1854 och hade under denna tid genremålaren *Vautier* till lärare. Sedan hon tillbragt några år i hemmet, begaf hon sig 1858 till Düsseldorf. Här gjorde hon bekantskap, och ingick 1860 giftermål med norske landskapsmålaren *Nils Björnson Möller* från Drammen, hvarefter hon under vxlande vistelse i Sverige och Düsseldorf afed i sistnämnda stad d. 25 Mars 1872. Bland hennes arbeten, af hvilka flera blifvit inköpta af Stockholms Konstförening, nämna vi: *Schakspeare i sin studerkammare*; *Läsande munk*; *Sömmerska insomnad vid sitt arbete*; *Meditation*; *Flicka som matar höns* m. fl. — Några år före sin död kallades hon till agréé af Fria konsternas akademi.

Möller, Peter von, språk- och historieforskare, patriot. Född i Helsingborg d. 20 Maj 1809 och i dopet adopterad af kommerserådet *Peter Möller* och hans hustru *Elise Marie Ben*, fostersonens faster. — I sitt sjunde år skickades han till den berömda uppfostringsanstalten *Christiansfeld* i Schleswig; kom derifrån 1821 i en svenk privatskola och insattes som kadett vid *Carlberg* 1823. Utexaminerad derifrån 1827, utnämndes han till kornett vid skånska husarregementet; blef 1835 löjtnant och tog afked 1839, med ryttmästares namn, heder och värdighet. Ända till sitt femtonde år hade M. uppväxt i den öfvertygelsen, att

han var sina fosterföräldrars enda barn och laglige arfvingen till en väntad stor förmögenhet. Af en tillfällighet underrättad om motsatsen, sökte och erhöi han äfven bekräftelse härom af sin fosterfar. Förintelsen af alla lagliga anspråk på en förmögenhet, som han dittills kunnat anse som sin egen, gjorde på hans lifliga lyane ett djupt intryck och bestämde för alltid hans lifs riktning. Han undvek med omsorg alla rikedomens frestelser; men då han redan lärt uppskatta hvad ett ekonomiskt välstånd bjuder, föresatte han sig att förvärfa det genom eget flitigt arbete. Efter fosterfadrens död emottog han 1834 på arrende och 1847 genom köp sin fostermors egendomar *Skottorp* och *Dömostorp* i Halland och egnade sig med ifver åt landbruket. Åren 1835—36 företog han vidsträckt resor genom Tyskland, England och Skottland för att studera dessa länders senaste framsteg i landhushållningen och har sedermera, icke blott genom att upptaga och tillämpa det bästa häraf vid sitt eget stora landbruk, utan jemväl genom upplysande råd och kraftiga initiativ högst verksamt bidragit till den svenska modernärningens utveckling inom Halland, äfvensom i öfrigt nitiskt verkat för detta landskaps framåtgående i många riktningar. Den tid enskilda angelägenheter och allmänna värf lemnat honom öfrigt, har han använt till vetenskapliga forskningar och författarskap, af hvars frukter vi kunna nämna: *Ordbok öfver Halländska landskapsmålet* (1858); *Biografier öfver Ede. Nonnen* och *Wilhelm Kyberg* (i Vet.-Akad. Handl.); praktverket *Halländska Herregårdar* (1870); *Rimmerier* (tr. s. manusk. 1871); *Anteckningar af och om öfverste C. Westde* (tr. s. manusk. 1873); *Bidrag till Hallands historia* (Norra Hallands furstar och höfdingar och Hallands kloster (1874); *1867 års Första Kammare*. *Biografiska skizzer* (1875); åtakilliga uppsatser i *Arrhenii Tidsskrift*, Hallands fornminnesförenings tidskrift m. m. — 1842 ledam. af Landtbr.-Akad.; 1843 Hallands hush.-sällskaps sekreterare utan lön och sedan 1850 sällskapets ordförande. År 1860 erhöi M. adlig värdighet och bevestade såsom ledam. af riddersk. och adeln ständeriksdagarna 1862 och 1865, samt har sedan 1867 varit medlem af riksdagens första kammare. Ledam. af Vet.-Akad. 1866, af Vitt., Hist. och Ant.-Akad. 1874. Komm. af V. O. och R. N. S:t O. O. m. m. — Gift 1: 1838 med *Charlotta Brigitta Rooth* och 2: 1847 med *Sofa Elisabet Silfverskiöld*.

Möllerhjelm, Axel Johan Adam, militär, embetsman. Född d. 16 Jan. 1786. Föräldrar: d. v. kyrkoherden i Vesterhauninge af Strengnäs stift, sedermera biskopen i *Visby Johan Möller* och *Ulrika Stromberg*. På den militära banan, hvilken han 1803 beträdde såsom sergeant vid Göta garde och lifdrabant hos hertig *Carl*, utnämndes han

1806 till löjtnant vid lifregementets grenadierer och befordrades inom detta regemente till kapten 1811 samt till förste major och öfverstelöjtnant 1821. Utnämnd till öfverste i armén 1829, förflyttades han 1836 såsom öfverste och chef till Vestmanlands regemente och blef s. å. generaladjutant. Följande året generalmajor, förordnades han till president i krigakademien, blef året derefter tillförordnad öfverståhållare i Stockholm, nedlade detta embete 1842, och utnämndes 1844 till generalbefälhafvare i sjette militärdistriktet. Komm. m. st. K. af S. O. Född i en föga framstående samhällsställning, dröjde han länge inom militärståndets lägre grader, innan hans insigter och duglighet hunno göra sig gällande. En gång bemärkt, kallades han från den ens chefsplatsen till den andra och hade nysshunnit en af de högsta, en svensk militär kan uppnå under fredetid, då han bortkallades af döden d. 27 Sept. 1846. — Gift 1815 med *Britta Maria Gardell*.

Mörk, Jakob Henriksson, Sveriges förste romanförfattare. Född i Stockholm d. 12 Januari 1714. Föräldrar: spannlåshandlaren *Henrik Mörk* och *Britta Bark*. — Efter sina mindre bemedlade föräldrars död bestämd att träda i tjänst hos en handlande, undgick han detta, och med detsamma missödet att blifva ryckt från sin rätta bana, genom sin sväger assessor Everling, som upptäckte gossens läslust och understödde densamma. Med sina ovanliga naturgåfvor och utmärkta fit blef M. snart mogen för den akademiska undervisningen; men torftigheten hindrade honom att få åtnjuta den så länge att han kunde vinna den filosofiska lagern. Sedan han såsom informator hade vistats på flera ställen i södra Sverige, begaf han sig 1741 till Stockholm, der han började arbeta på sin roman *Adalriks och Götdildas äfventyr*, som utkom delvis (1742—1744), sedan en af hans vänner, Anders Törngren, sjelf författare och vitterlekare, förskjutit tryckningskostnaden. Detta arbete, den första egentliga roman Sveriges litteratur har att uppvisa, väckte stort uppsående och vann ett så lifligt bifall, att allmänheten med den allrastörsta längtan afväntade de utkommande delarna. Men med detta tänkte ingen på att understödja den omtyckta författaren, som troligen, med all sin ära, skulle fått dö af svält, om icke en af hans beundrarinnor, friherrinnan Kristina Funck, född Cronström, 1743 kallat honom till ärkestiftet, till hvilket hon hade patronrätten. Härmed var ock all den borgerliga lycka, som var honom i detta lifvet beskär, uppnådd. Flera gånger sökte han erhålla någon bättre lägenhet; men alltid förgäfv. Samtidens ärebetygelser saknade han dock icke. Landets förnämsta vetenskapliga samfund Vetenskapsakademien kallade honom

1748 till sin ledamot, och Vitterhetsakademien hedrade honom 1755 med sitt pris för hans skrift *En hjettes beskrifning*. Utom de nämnda finnas af M. följande vittra arbeten: *Thecla eller den bepröfvade Trones dygd* (3 Del. 1749—1758); *Åtskilliga målningar på mänskliga sinnen* (1754); *Tänkspel kalladt Eugenia eller den förvillade välmening* (1757); *Enigheten*, poem (1757) jemte åtskilliga mindre tillfällighetestycken och *Amiselsatal*. Dessutom anses han vara författare till sista delen af *Asiatiska Banise*, hvars första del öfversattes på svenska af A. Rosvall. För vår tids läsare äro naturligtvis M:s romaner onjutable genom deras tröttnande, moraliskt undervisande tendens, brist på karaktersteckning, löst ihopkommen plan o. s. v. Hans förtjänst består deri, att han, isynnerhet genom romanerna *Adalrik* och *Götdilda* samt *Thecla*, utbildat svenska prosastilen till en prakt och klangfullhet, som förgäfv sökas hos någon af de andra författarne på hans tid, liksom det är hans ära att hafva ledt allmänhetens och författares uppmärksamhet på det rika utbyte romanen och dermed beslägtade diktarter voro i stånd att skänka. Han afled i Bro den 26 Juni 1763, icke fullt femtio år gammal. — Gift 1745 med *Katarina Staf*.

Mörner. Släkten härstammar från Mark-Brandenburg, der den förste med säkerhet kände stamfadern, *Otto Ludvig von Mörner*, herre till Zellin och Clossow, lefde i medlet af 1400:talet. Till Sverige inkom ätten i Johan III:s tid och utgrenade sig i *Tuna* och *Morlandagrenarna*.

Af adliga ätten samt frih. och greff. ätterna af Tuna, märkas:

1. **Mörner, Otto Helmer**, embetsman. Född på Zellin i Mark-Brandenburg 1569 och son af Brandenburgska rikskammarrådet *Ludwig von Mörner* och *Katarina von Marwitz*. M. lärar i ungdomen gjort sig känd för ett häftigt och otygladt sinnelag, men förändrade sig med åren och berömmes sedermera för sina lyckliga naturgåfvor och hastiga framsteg i studier. I slutet af K. Johans regering ankom han såsom sändebud från Brandenburg, men hade äfven till syfte att utkräva en betydlig summa penningar, för hvilken fadren gått i borgen för en tysk köpman Eckhardt, och den han med sina trenne stamgods nödgats gälda. I Sverige blef han med välvilja emottagen af hertig Carl, som gjorde honom till sin hofmarskalk och följeslagare på flera af sina fälttåg. Af samme regent användes M. sedermera i flera beskickningar till Danmark och några tyska hof, samt utnämndes 1606 till landshöfding och stathållare i Åbo och 1611 till kammarråd. Död i Nyköping 1612. Han beskrives af Johan Skytte i ett bref till Elof Terserus, såsom en man med mycken lärdom och lika utmärkt för yttre skön-

bet, som sin belevnhet. — Gift 1604 med *Maria von der Grünau*.

2. **Mörner, Carl**, embetsman. Född i Stockholm d. 21 Febr. 1605; den föregåendes son. — Han studerade först i Upsala, men begaf sig 1622 utomlands och uppehöll sig i Holland och Frankrike till 1629, då han återvände till Sverige och anställdes såsom hofjunkare hos K. Gustaf II Adolf. Han åtföljde sedermera hären till Tyskland och tjänstgjorde vid kammarverket till 1634, då han vände tillbaka hem och blef följande året assessor i Göta hofrätt. Befordrad 1639 till kammarråd i kammarrevisionen, utnämndes han 1641 till ståthållare i Viborg, blef 1645 generalguvernör öfver Ingermanland, 1651 president i Dorpts hofrätt och erhöll 1652 friherrlig sköld, då han skref sig till Tuna, befordrades 1653 till riksråd; 1661 till hofrättsråd och utnämndes 1662 till president i Göta hofrätt. Död i Dorpt den 25 Maj 1665. — Gift 1636 med *Maria Ribbing*.

3. **Mörner, Carl Carlsson**, riksståthållare. Född d. 1 Dec. 1755; den föregåendes sonsons sonson. Föräldrar: hofjägmästaren frih. *Carl Gustaf Mörner* och *Margareta Fredrika Duse*. — Efter genomgången kadettkurs vid artilleriet, utnämndes M. 1772 till underlöjtnant i samma vapen och erhöll genast svärdsorden i likhet med de flesta gardes- och artilleriofficerarne; befordrades 1782 till löjtnant, 1787 till artillerikapten och utnämndes sistnämnde år till kavaller hos d. v. kronprinsen. Det inflytande han ansågs hafva utöfvat på prinsen gent emot Armfältets politiska spel, stälde honom högt i hertig Carls och Reuterholms bevägenhet. Inom ett enda år (1794) befordrades han efter hvartannat till öfverste och generaladjutant, till vice guvernör hos konungen, till chef för finska artilleriregementet, till sekreterare vid K. Maj:ts orden samt till komm. af N. O. Följande året öfvertog han genom tjänstebytte Kalmar regemente och erhöll tillika 1798 sekundchefskapet för konungens egen grenadier-bataljon. Utnämndes 1802 till sekundchef för Svea lifgarde, 1808 till generalmajor och efter statsvälfnigen 1809 till befälhafvare för södra armén i Skåne. Blef 1811 vice guvernör och militärbefälhafvare i Pommeru, 1812 general och serafimerriddare och utnämndes sistnämnda år till öfverståthållare i Stockholm. De fyra år (till 1816) han handhade denna viktiga befattning, utmärktes af en myckenhet gagneliga åtgärder till hufvudstadens bästa och beredde honom minnet af en bland Stockholms stads utmärktaste styresmän. Under tiden utnämndes han af konungen till En af rikets Herrar (1814), till landtmarskalk vid urtima riksdagen i Stockholm 1815 och till fältmarskalk 1816. Sistnämnda år förordnad till riksståthållare i Norge, tillvann han sig genast norrmännens stora tillgifven-

het, och då han efter tvenne år (1818) afgick från denna sin post, var det med »Nationens Agtelse och Erkjendlighet for den Dygtighed og hæderlige Nidkjarhed, hvormed han havde bestyret de ham anbetroede Embeder». Då han afträdde från riksståthållarekapet, nedlade han äfven sina öfriga embeten och nedsatte sig på ett landställe i närheten af hufvudstaden. Han afled i Stockholm d. 24 Juni 1821. — Gift 1810 med *Charlotta Arfvidson*.

4. **Mörner, Ludvig**, biskop. Född på Rödjenäs i Björkö socken af Vexjö stift d. 6 Dec. 1764. Den föregåendes bror. »Af börd och yttre omständigheter» valde M. till en början krigarens yrke och inträdde 1774 som kadett vid artilleriet. Under det han fortgick till styckjunkare och derefter till fänrik vid Södermanlands regemente, fortsatte han sina studier, blef student i Upsala 1786 och filosofie magister derstädes 1791. Han hade dock desförinnan lemnat den militära banan och förordnades, efter att 1798 ha utgifvit och ventilerat en afhandling *De veterum Romanorum theatris*, till docent i romerska antiqviteterna. 1794 kallad till ord. K. hofpredikant, lät han prästvig sig i Upsala och befordrades före s. års slut till kyrkoherde i Ljungby och Hosmo regala pastorat af Kalmar stift. Sex år derefter (1800) utnämndes M. till biskop i Vexjö. Ehuru han vid biskopsvalet fått de flesta rösterna, väckte dock utnämningen af den trettiofemåriga kyrkoherden, blott nio år förut i lagerkransad och fjorton år förut kaskbeprydd, mycken ovilja bland de gamla lärde inom stiftet, och harmen gaf sig till och med luft offentlig. Biskopens ädla personlighet utplånade dock missnöjet efterhand och gjorde honom mycket omtyckt, ehuru han som stiftschef aldrig intog något framstående rum. Såsom sjelfskrifven ledamot af prästeståndet bevisade han alla riksdagar, den sista (1823) såsom ståndets vice talman. Innan denna hann afslutas afled han i Stockholm d. 19 Okt. 1823 och blef begravd på Katarina kyrkogård derstädes. Teologie dokt. 1800 och Komm. af N. O. 1809. — Gift 1796 med *Hedvig Gustafva von Baumgarden*.

Morlanda ättgren:

5. **Mörner, Hans Georg**, krigare. Född d. 24 Juni 1623. Föräldrar: ståthållaren *Stellan Otto Mörner* och *Maria von der Grünau*. — År 1644 hade M. blifvit antagen till ryttare vid ett tyskt regemente och uppförde sig med sådan tapperhet, att han redan s. å. befordrades till kornett vid fältmarskalken Horns regemente och året derefter till ryttmästare vid den kavallerikår, som kommanderades af greve Rob. Douglas. Utnämnd 1646 till generaladjutant, blef han fem år senare öfverlöjtnant och kammarherre hos prins Carl Gustaf, befordrades 1655 till öfverlöjtnant vid kungliga lif-

gardet, 1657 till öfverste och chef för Smålands kavalleri, 1669 till generalmajor och 1672 till landshöfding öfver Jönköpings län. Upphöjd 1675 till friherre, med Morlanda såsom friherreskap, utnämndes han året derefter till generallöjtnant, blef 1679 guvernör öfver Kalmar och Kronobergs län och förflyttades 1680 till samma befattning i Kronobergs och Jönköpings län. Död i Jönköping d. 11 Augusti 1685. M. var en modig krigare, som med utmärkelse deltog i tyska och polska krigen. Bland hans krigarbragder anföres, huru han under fälttåget i Poien 1655 tillbakadref de fruktade »kvartianerna», som fört slagit svenska förtrupperna vid Krakau, och tvang en del af dem att gifva sig fångne; vidare att han i den blodiga slagtingen vid Warschau kastade tillbaka och nedgjorde fyra tusen tartarer och kort derefter intog den starka fästningen Wissnitz m. m. — Han var gift med *Beata Schulman*.

6. **Mörner, Carl Gustaf**, krigare. Född i Malmö 1658; den föregåendes son. — Liksom fadren började M. sin krigarbana såsom simpel ryttare och hade nyss blifvit befordrad till löjtnant och ryttmästare (1675) då han bevistade Carl XI:s danska krig och med utmärkelse deltog i träffningarna vid Halmstad, Lund och Landskrona. Utnämnd 1679 till löjtnant vid drabanterna och till kaptenlöjtnant vid samma kår 1680, ingick han i fransk krigstjänst under marskalken Duc de Luxembourg och bevistade 1691 och följande år franska härens fälttåg i Flandern. Efter sin hemkomst befordrad till öfverste för östgöta kavalleri 1695 och till generalmajor 1700, deltog han i Carl XII:s polska krig, bevistade öfvergången af Düna och slaget vid Riga, eröfrade kort derefter Mitau och lade hela Kurland under svenskarna, slog Oginski och Wiesnowiecki, bidrog i väsentlig mån till den lyckliga utgången af slaget vid Klissow, deltog i belägringen af Thorn och eröfringen af Elbingen m. m. Befordrad 1704 till generallöjtnant, återsändes han af Carl XII såsom generalmonsterherre till Sverige och bevistade den första norska kampagnen 1711. Utnämnd s. å. till general af kavalleriet, förordnades han följande året till guvernör öfver Bohus, samt inkallades 1716 i senaten, då han tillika blef generalguvernör öfver Göteborg, Bohus, Norrike, Vermland, Halland, Skaraborgs och Elfsborgs län och utnämndes slutligen 1717 till fältmarskalk. Efter Carl XII:s död tillhörde han dem, som arbetade för hertigens af Holstein utkorande till svensk konung. Han kom härigenom i ongunst hos drottning Ulrika Eleonora och förlorade 1719 fältmarskalkelönen och guvernementsbefattningen, samt förflyttades såsom president till Göta hofrätt. Död i Jönköping d. 27 Okt. 1721. — Gift 1:

1685 med *Katarina Margareta Bonde* och 2: 1705 med *Kristina Anna Bjelke*.

7. **Mörner, Hans Georg**, krigare. Född på Ålstorp i Östergötland d. 10 Aug. 1686; den föregåendes son. — Vid ännu ej fyllda fjorton år ingick M. såsom korpral vid östgöta kavalleri och deltog i de följande krigen i passagen öfver Düna, slagtingarna vid Klissow, Riga, Pultusk och Thornus belägring samt i bataljerna vid Holofzin och Pultava. Under tiden hade han avancerat till ryttmästare och blef vid Dnieperfloden tillfångatagen med den öfriga hären. Han lyckades emellertid komma lös; men blef vid Rigas öfvergång 1710 ånyo krigsfånge och kvarhölls i Ryssland till 1716. då han hemkom och två år senare bevistade fälttåget i Norge. År 1723 befordrad till öfverstelöjtnant, utnämndes han s. å. till kommandant i Stralsund, med indelning såsom öfverste för Skaraborgs regemente, och dog i Stockholm 1738. — Gift 1725 med *Eva Charlotta Sparre*.

8. **Mörner, Carl Stellan**, embetsman. Född på Gäfvetorp i Småland den 9 Mars 1761; den föregåendes sonson. Föräldrar: öfverstelöjtnanten *grefve Carl Gustaf Mörner* och *Sofia Elisabet Steuch*. — När M. var sju år gammal, lät fadren inskrifva honom såsom korpral vid Södra skånska kavalleriregementet, hvarefter han utnämndes till kornett vid Bohus läns gröna dragoner 1775, till löjtnant 1779, till kapten 1783, samt hade blifvit befordrad till förste major vid Kronobergs regemente, när han utgick i finska kriget 1788. Här deltog han med utmärkt tapperhet i regementets bataljer, marscher och skärmytelingar samt emottog af konungens egen hand svärdsorden på slagfältet. Likvisst befordrades han först 1792 till öfverstelöjtnant, och utnämndes året derefter, endast trettiofva år gammal, till landshöfding öfver Kronobergs län. De många och gagnande förbättringar, han utau befolkningens betingande här genomförde under sin trettiofyraåriga styrelsetid, hans omutliga rättvisa, nedlåtande vänlighet och ömhet om de fattiga hafva gjort hans namn till ett folkminne, som i det afågens Småland ännu lever i värnad och tacksamhet. Hans förtjänster undgingo ej heller regeringens uppmärksamhet. 1799 utnämndes han af konungen till komm. af S. O. och erhöll tre år senare kommandörsgarden med stora korset af samma orden; 1815 uddfick han presidentens namn, heder och värdighet, blef 1818 serafimerriddare och utnämndes 1824 till En af rikets Herrar. Såsom riksdagsman intog han en medlande och fredsstiftande ställning mellan de ministeriella och oppositionen; men åtnjöt från båda hällen ett stort förtroende och var under en följd af riksdagar omvexlande ordförande i ekonomi-, bevillnings- samt allmänna bevärs- och eko-

nomi-utskotten. Vid uppnådda sextiosex års ålder sökte och erhöll han afsked från sin landshöfdingbefattning; samt afed på Kronoberg den 24 Juli 1834. — Gift 1792 med *Eva Karolina Leijonhufvud*.

9. **Mörner, Hampus Elof**, militär. Född på Gäfvetorp i Småland den 4 Sept. 1763; den föregåendes bror. — Femton år gammal utnämndes M. till kornett vid Mörnerska husarerna; blef 1785 löjtnant och, efter sitt deltagande i finska kriget, 1790 ryttmästare och riddare af svärdsorden. Utnämnd 1792 till kapten vid lätta lifdragonerna, befordrades han året derefter till major och blef 1794 öfverste i armén och kaptenlöjtnant i survivance vid lifdrabantkåren. 1795 öfverlöjtnant vid Smålands kavalleri, utnämndes 1801 till öfverste och chef för Mörnerska husarregementet, blef 1807 generalmajor och 1812 generallöjtnant. 1816 förordnades han på en gång till chef för lifdrabantkåren, konungens förste adjutant och inspektör för 2:dra kavalleri-inspektionen. Komm. med st. k. af S. O.; Ridd. af R. St. Annæ O. 1:sta kl. m. m. — Död på Hörningsholm i Södermanland d. 24 Febr. 1824. — Ehuru han berömligt utmärkte sig under finska kriget, är det likväl ej som krigare, utan såsom improviserande humorist och jovialisk upptågsmakare Hampus Mörner vunnit en alldeles egendomlig ryktbarhet. I detta hänseende är hans namn en verklig folkmyth. Knappast berättas ett qvickt infall, lyckadt impromptu eller någon rolig anekdot ur den högre societeten från Gustaf III:s och hans begge efterträdars tid, som ej tillägges M. eller den qvicke greffe Rob. Rosen. Med sina öfriga snillegåfvor förenade den förre äfven förmågan af lycklig versifikatör, som ses af hans efterlemnade handskrifna poemers »Societeten», »Dnådrame», den för hofcirkeln författade skämttidningen »Argus» o. s. v. — Gift 1795 med *Magdalena Margareta Bonde*.

10. **Mörner, Gustaf Fredrik**, krigare. Född d. 15 Oktober 1768; de föregåendes bror. — Liksom sina bröder bestämdes M. för militärstämnet och blef vid fjorton års ålder (1782) fänrik vid amiralitetet. Sedan han under de näst följande åren deltagit i åtskilliga sjöexpeditioner, bevästade han de flesta sjöaffärerna under ryska kriget 1788 — 90, såsom slaget vid Hogland, hvarefter han utnämndes till löjtnant, sjösträffningarna vid Öland, Reval, mellan Kronstadt och Seskär och reträtten ur Viborgska viken. Ut-nämnd till kapten vid amiralitetet 1790, erhöll han tre år senare transport till land-armén såsom kompanichef vid Göta garde, samt utnämndes till förste major och öfverlöjtnant, till kammarherre hos drottning Fredrika Dorotea Vilhelmina och till ridd. af S. O. 1797. Befordrad till öfverste i armén och sekundchef vid lifgrenadierregementets rothållsfördelning 1802, kommanderades han 1805 till Tyskland, der han

följande året blef tillfångtagen i Lauenburg af fransmännen. Återkommen till Sverige efter statsvälföringen 1809, fick han året derpå i uppdrag att öfverföra underrättelsen om valhandling i Örebro till den utkorade tronföljaren och utnämndes 1811 till chef för lifgrenadierregementet och komm. af S. O. Under kriget 1813 tjänstgjorde M. som brigadchef under fältmarskalken greve v. Essen och anförde 1814 de trupper, som verkstälde landstigningen på Valöarna och Kragerön vid eröfringen af Frederikshald och Rolsön. Vid arméns fördelning 1816 i divisioner och brigader blef M. chef för första infanteribrigaden, utnämndes 1823 till generallöjtnant samt tog afsked 1826, då han utnämndes till ståthållare på Rosersbergs slott. Seraffimerriddare 1837. — Död i Linköping den 19 Januari 1841. — Gift 1: 1793 med *Augusta Lovisa von Höpken* och 2: 1813 med *Augusta Margareta Virgin*.

11. **Mörner, Carl Gustaf Hjalmar**, militär, bataljmälare, sedetecnare. Född i Stockholm d. 7 Maj 1794; den föregåendes son. — Efter slutad studiekurs vid Carlberg, utnämndes M. 1810 till kornett vid Smålands husarer och följde regementet 1813 till Tyskland, der han blef anställd vid general Sköldebrands stab och bevistade slagningarna vid Grossbeeren, Dennenwitz, Leipzig samt Bornhöft. Han utnämndes sedermera till löjtnant 1820 och erhöll fyra år derefter ryttmästare namn, heder och värdighet, med hvilken karaktersfullmaktt hans militära befordringar slutades. År 1816 hade han företagit en konatresa till Italien, hvarefrån han 1828 återkom till fäderneslandet. 1830 lemnade han detta änyo, besökte Danmark, England och Frankrike, der han efter ett långsamt aftynande, föranledt af ett organiskt hjertfel, afed i Paris d. 15 Sept. 1837 och blef begravnen på kyrkogården Père La Chaise. — Få konstnärer hafva varit af naturen rikare utrustade än Hjalmar Mörner. Redan i hans barnlekar med ritstiftet röjde sig en tydlig konstnärsande, och de teckningar, i hvilka han såsom kadett återgaf Caribergslifvets skämtsamma tilldragelser och upptåg, väckte allmän uppmärksamhet för den säkra blick, hvarmed tecknaren uppfattat det karaktéristiska och den förvånande lätthet med hvilken han utkastade sina skizzer. I Rom, konstens hufvudstad, ädrog sig denna snillrika lek med penna och pensel stort uppsende. Här utgaf han (1820) först sin *Carnavals di Roma*, ett arbete af honom sjelf etsadt på tjugu folio plancher, och som efterföljdes af *Neapolitanska folkscener*. Sistnämnda planchverk, som utgafs 1827, tilldrog sig stor och välförtjent uppmärksamhet och har sedan för andra konstnärer varit en mycket begagnad källa. Ankommen till Paris, stadgade han äfven der sitt konstnärstrykte, medelst i stentyrck utförda bilder ur folklivet, som vunno allmänt bifall. Af denna konst-

art, hvilken företrädesvis underhölls genom M:s ovanliga lätthet för komposition och teckning, lemnade han äfven talrika prof under sin vistelse i Stockholm och London, bland hvilka senare en samling, kallad *Konstrasterna* (1833) äro de utmärktaste. Ehuru han redan under sitt vistande i Italien utfört flera oljefärgstafar, för det mesta genre- och flockbilder, var det först på sist tiden han lade sig på att utbilda sin angenäma diletantfärdighet till en verklig målarkonst. Hans bataljbilder: *Carl X Gustaf i handgemäng med polska kossacker i Prag*, *Kabalikern i Bender*, *Carl IX* och *Henrik Vrede* m. fl., antyda, ehuru skizzartade, ett ganska fint färgsinne och ådagalägga, genom deras lif och snillrika anläggning, hvilken förlust drabbade den svenska konsten genom mästarens tidiga bortgång. — Ogift.

12. **Mörner, Axel Otto**, militär, statsråd. Född d. 8 Aug. 1774; den föregåendes farbror. Föräldrar: öfverstelöjtnanten greve *Carl Gustaf Mörner* och *Sofia Elisabet Steuch*. — Sedan M. från sitt tredje år stått inskrifven såsom volontär vid Sprengtportens regemente, samt i tur och ordning öfverflyttats i rollorna från den ena underofficersgraden till den andra, utnämndes han 1794 till löjtnant och anställes s. å. såsom kavaller hos hertig Carl af Södermanland. Följande året befordrad till kapten vid lifregementets värfvade lätta infanteri-bataljon, utnämndes han till kaptenlöjtnant vid hertig Carls lifdrabantkår 1803 och blef chef för lifregements-brigadens infanteri-bataljon 1808. Efter statsvälfoingen och Carl XIII:s uppstigande på tronen 1809, gingo den forne kavallerjeren befordringar hastigare. S. å. förordnad till kaptenlöjtnant vid konungens lifdrabantkår och utnämnd till Ridd. af svärdsorden, blef han 1810 adjutant hos konungen, 1812 öfverste för Smålands husarregemente, 1818 generalmajor och konungens förste adjutant, 1821 tillförordnad chef för 2:dra kavalleribrigaden, 1823 komm. m. st. k. af S. O., 1829 tillförordnad kavalleri-inspektör, 1837 generallöjtnant, samt 1840 statsråd och chef för landförsvars-departementet. År 1843 inträdde han ur konungens rådkammare, men bibehöll sina militära värdigheter till sin död, i Ekajö, d. 20 Oktober 1852. Ehuru hans minne egentligen lever i hans skicklighet och oväld som embetsman, må ej för desamma glömmas hans talang i gravry och landskapemålning, hvilken 1838 beredde honom en hedersledamotsplats i Fria konsternas akademi. — M. var sedan 1801 gift med *Ebba Vilhelmina Modé*.

13. **Mörner, Adolf**, embetsman. Född på Grönlund i Östergötland den 1 Januari 1705; den föregåendes farfars bror och son af sältmarskalken greve *Carl Gustaf Mörner* och *Katarina Margareta Bonds*. — Efter slutade akademiska studier i Upsala ingick M. 1721 såsom auskultant i Göta hofrätt,

hvarest fadren då var president. Sedan han 1724—26 gjort en resa till Tyskland och Frankrike, lät han 1727 inskrifva sig som auskultant i Kammarkollegium och Svea Hofrätt, utnämndes 1732 till krigskommissarie och blef 1737 krigsråd. I denna egenkap deltog han på Krigskollegij vägnar i den kommission, som 1745 nedsattes till statsverkets reglerande, var ledamot af den hemliga kommission som, i händelse af ett fredsbrott med Ryssland, hade att besörja arméns och flottans utredning, äfvensom i den s. k. förkortningskommissionen, som hade att föreslå och utarbota en lättare metod för räknenskapernas förande m. m. Den drift och det outröttliga nit, hvarmed han deltog i dessa och andra komitéarbeten, undgick icke regeringens uppmärksamhet. Han blef vid ordnarnas instiftelse 1748 Ridd. af N. O. och befordrades 1750 till landshöfding, först i Stockholms län och sedan efter hvartannat i Elfsborgs (1751), i Nerike och Vermlands (1756) och sist i Stora Kopparbergs län (1766). Här hade han likväl knappt tillträd befattningen, förrän han afled i Falun d. 31 Aug. 1766. Utmärkt skicklig embetsman, var han som höfding högt älskad och uppburen i de län, som voro anförtrödda åt hans omsorger. I riksdagsförhandlingarna deltog han med lif och intresse och insattes vid rikamötens, dels som ledamot, dels som ordförande i flera utskott, deputationer och expeditioner. Sina lediga stunder egnade han åt studier och forskningar, särdeles i historia och kameralvetenskapen, samt efterlemnade i handskrift flera arbeten, såsom: »Historisk berättelse om Mörnerska släktens första härkomst och fortplantning i Sverige»; »Kort underrättelse om svenska jordagodsen»; »Fullständig beskrifning öfver hela indelningsverket»; »Fullständig beskrifning öfver Nerikes och Vermlands höfdingedöme» m. m. — Gift 1734 med *Agneta Kristina Ribbing*.

14. **Mörner, Carl Gabriel**, embetsman, patriot. Född på Edsberg i Stockholms län d. 3 Okt. 1737; den föregåendes son. — I Upsala egnade sig M. åt lagfarenheten och ingick efter afslagd juridisk examen som auskultant i Svea hofrätt 1757. Han lemnade emellertid snart tjänstemannabanan, der hans befordringar inskränkte sig till e. o. notarie i hofrätten och e. o. kansliet i justitierevisions-expeditionen. År 1762 utnämndes han till kammarherre hos drottning Lovisa Ulrika och blef 1774 hofmarskalk hos hennes dotter prinsessan Sofia Albertina. Sedan han 1781 dragit sig tillbaka till det enskilda lifvet, egnade han sig med allvar åt vården af sina stora landegendomar, på samma gång han vid riksdagarna kraftigt och med värma höjde sin röst för de lägre klassernas upplysning och förbättrade ställning. Såsom landtushållare verkade han genom ett rationellare jordbrukssekt och blef genom den omsorg han egnade sina talrika underhaf-

vande en föresyn för landets öfriga jordbrukare. Såsom vedermälen af sitt faderslands tacksamma erkännande, emottog han 1801 Vet.-akad:s kallelse att vara hennes ledamot, och pryddes 1815 af konungen med nordstjerneordens kommandörs-insignier. — Han afled i Nyköping, vid nyss fyllda nitioett år, d. 5 Dec. 1828. — Gift med *Lovisa Ulrika Horn*.

16. **Mörner, Adolf Göran**, statsråd, politisk talare. Född på Esplunda i Nerike d. 27 Juli 1773; den föregåendes son. — Han inskrefs nio år gammal såsom fänrik vid Svea lifgarde och utnämndes året derefter till kammarjunkare hos konungen. Med grundlig underbyggnad, inhemtad i det fint bildade föräldrahemmet, skickades han 1788 till Upsala, der han tre år senare aflade kansliexamen och genast blef inskrifven i K. kansliet. Befordrad 1793 till kopist i Kammarexpeditionen, följde han året derefter såsom ambassadkavaljer envoyén frih. von Nolcken till Wien och förestod någon tid beskickningen derstädes. Efter sin återkomst 1795 utnämndes han till andra sekreterare i kabinettet för utrikes brefvexlingen, tog året derefter afsked från gardet och anställdes såsom kavaljer hos hertig Carl af Södermanland. I trots af sina förbindelser till hofvet, uppträdde han vid riksdagen i Norrköping 1800 såsom en af de häftigaste oppositionskämparna och hade säkert följt flere andras exempel och afsagt sig adelskapet, om han deruti ej blifvit förhindrad af sin mera sansade fader. Följden blef emellertid, att han entledigades från sina beställningar både inom hofvet och kabinettet. Han drog sig då tillbaka till sin egendom Esplunda i Nerike, egnande sin tid åt landthushållning, studier samt författandet af smärre tidningsuppsatser i patriotiska ämnen. Statshvalfningen 1809 förde honom åter in i det offentliga lifvet, i det han uppträdde vid riksdagen s. å. såsom en nitisk och verksam befordrare af sakernas nya ordning. Hans stora kunskaper och parlamentariska vältalighet fäste snart vid honom tronföljarens uppmärksamhet, och i Nov. 1812, kort efter det M. bevistat riksdagen i Örebro, kallades han till statssekreterare vid handels- och finansexpeditionen. Från denna tid gingo hans utmärkelser i jembredd med de viktiga uppdrag, som lemnades i hans händer. 1814 prydd med nordstjernans kommandörstecken, utsågs han s. å. till en bland kommissarierna, som underhandlade med storthinget i Kristiania om Norges förening med Sverige. Inkallad till statsråd efter Adlerbeth 1815, afslöt han jemte statsministern greve von Engeström 1817 en handelstraktat med Nordamerikas förenade stater, utnämndes 1818 till serafimerriddare, blef 1821 efter Edelcreutz direktör i K. Landtbruks-akademien, 1822 En af rikets Herrar och förordnades 1837 i

ledigheten efter greve af Wetterstedt till utrikes statsminister. År 1812 hade han vunnit Svenska Akad:s pris för sitt svar på en hennes prisfråga och sex år senare kallade samma vittra samfund honom till sin ledamot. Föröfrigt var han ledamot af Vet.-akad., hedersledamot af Vitt., Hist. och Ant.-akad., ledamot af Vetensk.-societeten i Upsala, samt en myckenhet in- och utländska vetenskapliga samfund. — Död d. 30 Jan. 1838. — »En man af mångsidiga kunskaper, mycket arbetsam, fast i sina principer, hederlig man, ypperlig fader, make och husbonde, samt afhållen och aktad af alla, som med honom hade beröring» (yttrande af greve J. De la Gardie). — Gift 1806 med *Katarina Ulrika Heijensköld*.

16. **Mörner, Carl Göran Detof**, statsråd. Född den 31 Okt. 1808; den föregåendes son. — Efter i Upsala aflagd juris kandidatexamen, och sedan han vid tjuguetå års ålder blifvit utnämnd till kammarherre, ingick han i Svea Hofrätt, der han 1833 förordnades till e. o. fiskal och 1834 erhöill häradshöfdings namn, heder och värdighet. Befordrad 1835 till fiskal i samma hofrätt, utnämndes han till assessor derstädes 1839 och blef två år senare kamrerare vid K. Maj:ts orden och R. N. O. Efter nio års tjenstgöring såsom assessor, befordrades han till hofrättsråd (1848) samt inkallades af K. Oscar I, 1851, i konseljen såsom konsultativt statsråd, hvilket förtroende-embete han innehade till 1858, då han på egen begäran erhöill sitt entledigande och utnämndes till president i Kammarrådet. Sistnämnda år utnämndes han af konungen, på grund af Landtbruks-akademiens val, till hennes direktör och valdes 1860 till ordförande i Riddarhus-direktionen. Verksam och inflytelserik representant under flera ständsriksdagar, har greve M. allt sedan det nya riksdagskicket införde varit fullmäktigt i första kammaren för Kronobergs län. Komm. af N. O. 1853, komm. m. st. k. af samma orden 1858, samt ridd. och komm. af K. Maj:ts orden 1873. — Gift 1861 med *Märta Charlotta Gabriella Leijonhufvud*.

17. **Mörner, Carl Otto**, militär. Född d. 22 Maj 1781. Föräldrar: landshöfdingen frih. *Carl Clas Mörner* och *Margareta Elisabet von Post*. — Såsom fänrik vid Uplands regemente, hvartill M. utnämndes 1796, väckte han, en gång under en exercis, Gustaf IV Adolfs uppmärksamhet och erhöill monarkens tillåtelse att utbedja sig en nåd. M. erhöill då att fritt få begagna föreläsningarna på Carlberg och sedermera erhålla tillstånd att gå i fransk tjänst. Båda delarna beviljades, och M. begaf sig 1803 till Frankrike. Hans bekantskaper derstädes föranledde sedan de förehafvanden, hvilka han vid äldre år skildrade i en *Kort berättelse om ursprunget till tronföljarevalet i Örebro år 1810*. När efter Carl Augusts plötsliga bortgång svenskarna sågo sig om efter en

ny tronföljare, förenade sig den allmänna meningen om prins Fredrik Kristian af Augustenborg. Under det Carl XIII genom sin minister i Paris som bäst ordade om dennes kandidatur, fick M., som blifvit dit-sänd såsom kurir, den tanken att på eget beväg verka för utväljandet af en af Napoleons generaler och uppvaktade för detta ändamål marskalk Bernadotte. Regeringen sporde med förtrytelse den djerfve löjtnantens tilltag; men då M:s förslag hastigt vann bifall, särdeles inom armén, och marskalken sjelf begynte verka för sin sak, vände sig bladet, och prinsen af Ponto Corvo utkorades till svensk tronföljare. År 1811 utnämndes M. till kapten i armén och kronprinsens adjutant, blef vidare major 1813, öfversteljtnant 1817 och öfverste i armén 1818. Under året 1824 tjänstgjorde han som vice landshöfding i Jämtland och utnämndes 1829 till tullinspektör vid Blockhusudden i Stockholm, hvilken tjänst han som pensionerad lemnade 1841. Led. af Krigsvet.-akad. R. S. O. och inneh. af Carl Johans-medaljen. — Död i Vaxholm vid ättioju års ålder d. 17 Aug. 1868. — Gift 1: 1810 med *Sofia Emerentia af Wetterstedt*, 2: 1831 med *Katarina Charlotta Styrländer* och 3: 1848 med *Anna Gustafva Sofia Sundius*.

18. **Mörner, Kristina Charlotta**, vitter, tecknarinna. Född på Gåfvetorp i Småland den 2 Mars 1760; dotter af öfversteljtnant *Carl Gustaf Mörner* och *Sofia Elisabet Steuch*. — Vid tjugu års ålder ingick hon äktenskap med majoren frih. *A. Gyllenbrook*, hvilket äktenskap efter en nittonårig sammanlefnad upplöotes genom skilsmessa 1799, hvarefter hon 1805 ingick nytt gifte med den bekante krigspresidenten *Bror Cederström*. Hon har blifvit kallad sin tids frn Nordenflycht, mer för det hon omkring sig samlade skaldar och toonkonstnärer, än för egna vittra arbeten. Hon har emellertid skrivit flera skaldebref och småstycken på vers, till hvilka senare hon sjelf satte musiken. Det mest bekanta torde vara den för allmänt sjungna visan »*Välkommen, o måne, min äldrige vän*». Såsom tecknarinna utmärkte hon sig för snillrik gruppering och rask hand och röjde i detta hänseende mycket slagttycke med sin brorson Hjalmar Mörner. Hvarken hennes dikter eller handteckningar hafva blifvit offentliggjorda genom trycket. — Död på Benestad i Småland d. 22 Febr. 1832.

Nagel, Johan Jakob, violinvirtuos. Född den 18 Juni 1807 i Brünn, der fadren var fabriksidkare. — Redan utbildad musiker, då han anlände till Sverige, anställdes han 1830 som förste violinist vid K. hofkapellet i Stockholm och innehade denna befattning till 1865, dock med åtskilliga afbrott, under hvilka han företagit konstresor så väl i Eu-

ropa som Amerika. År 1864 utnämndes han till konsertmästare och erhöll 1867 V. O. Af hans tonskapelser ha i Stockholm utkommit: musiken till baletten *Blommorna*, samt *Duo för violin och violoncelle*, hvilken senare han komponerat tillsammans med d'Arien. — Gift 1835 med *Anna Sofia Noël*.

1. **Nathorst, Johan Theophil**, agronom. Född i Vexjö d. 19 Mars 1794. Föräldrar: regementsläkaren vid Jönköpings regemente *Johan Theophil Nathorst* och *Hedvig Meurling*. — N. undergick kansliexamen i Upsala, just vid den tid brytningen pågick mellan gamla och nya skolan i litteraturen, och räknade bland sina närmaste vänner den senares banerförare Atterborn, Hedborn, Stenhammar, Palmblad m. fl. Sedan han lemnat universitetet, tjänstgjorde han någon tid i K. kansliet; men öfvergaf snart embetsmannabanan för att egna sig åt landtbruket. Isynnerhet gjorde han sig noga förtrogen med fårskötseln och emottog 1822 det på Flyinge stationerade schäferi, som K. Carl XIV Johan inköpt från Frankrike. Sedan han följande året gjort en resa genom Preussen och Sachsen, för att närmare studera dessa länders schäferiväsen, inrättade han 1831 på sin egendom Näs i Småland en herdeskola, från hvilken en mängd skickliga elever utgingo, och hvilken skola 1839 flyttades till Årup i Skåne. År 1841 efter en resa under sommaren genom Tyskland, Schweiz och norra Italien, öfvertog han ledningen af den nyanlagda landtbrukskolan på Väderbrunn i Södermanland och valdes s. å. till sekreterare i Landtbruks-akademien, hvilken senare befattning han innehade till 1861, då han på egen begäran erhöll afsked med pension för lifstiden. Såsom erkännande af hans verksamhet i akademiens tjänst valdes han kort efter sitt afskedstagande till hennes hedersledamot; var desutom ledamot af Vet.-akad., komm. af V. O., R. N. O. samt R. af N. St. O. O. — Död i Stockholm d. 2 Sept. 1862. — Det har blifvit sagt, att N. på det praktiska området var mer lysande än grundligt vägledande. På det teoretiska åter torde få haft ordet så i sin makt som han, när det gälde att muntligen eller skriftligen behandla något till landtushållningen hörande ämne. Bland hans skrifter märkas: *Handbok i ullkänadom och fårskötsel* (1825), belönad med Patriotiska sällskapets stora guldmedalj; *Förslag till läroanstalt i landtbruket* (1832), af Landtbruks-akademien prisbelönt täfningsskrift; *Praktiska regler i fårskötseln*; *Den kloke och förständige Fårgubben* (i Läsnig för folket); *Qvartalskrift för landtmän*, en mängd uppsatser i tidningar och tidskrifter, m. m. — Gift 1817 med *Lovisa Sofia Jonsson*.

2. **Nathorst, Hjalmar Otto**, agronom. Född d. 10 Sept. 1821 på Näs i Adelöfs församling af Jönköpings län; den föregående son. — Sjutton år gammal ämnade

N. öfverflytta till en äldre i Amerika bosatt broder, men led skeppsbrott vid Skagen och kom med yttersta lifsfara i land. Fadren, som kort derefter öfvertog Väderbrunnus landbrukskola i Södermanland, önskade få sonen till biträdande lärare, hvareför denne slog vidare resplaner ur hägen och ingick sommaren 1840 såsom elev vid Degeberg. Efter att det följande året hafva besökt flera af de förnämsta landbruksinstituten i Tyskland och i sällskap med sin far gjort en vandring genom Schweiz och norra Italien, anställdes han d. 24 Okt. s. å. (1841) såsom underlärare vid Väderbrunn och öfvertog derjemte skötsel af sjelfva egendomen. Denna plats innehade han i sju år eller till 1848, då fadren afsade sig skolan och N. blef densammaas föreståndare, samt sekreterare i Nyköpings läns hushållningssällskap. Vid en uppkommen schism mellan honom och skolans styrelse lemnade han sin plats 1855 och öfvertog Dagaholms egendom i Dalaland på arrende. Här öppnade han en landbrukskola för Elfsborgs län, hvarjemte han antogs till sekreterare i samma läns norra hushållningssällskap. Dessa befattningar innehade han till hösten 1861, då han utnämndes till föreståndare för Alnarps landbruksinstitut i Skåne, hvilken plats han ännu bekläder. Nyss bosatt på Alnarp, anträdde han en resa till Tyskland, för att besöka dervarande landbruks-läroverk och taga kännedom om de der då nya bildade agrikulturkemiska försöksstationerna. Med understöd af allmänna medel företog han 1862 en resa till England och besökte detta land åter 1863. Utsedd till sekreterare vid det allmänna svenska landbruksmötet i Malmö 1865, autogs han 1867 till sekreterare i Malmöhus läns hushållningssällskap, har besökt verldautställningarna i Paris och Wien samt åtskilliga landbruksmöten och kreaturställningar i Danmark. Ledamot af K. Landbruks-akad. 1849, Fysiografiska sällskapet i Lund 1862, samt en stor mängd ut- och inländska hushållningssällskap. R. V. O.; R. N. St. O. O.; R. D. D. O. samt R. N. O. De af N. utgifna arbetena äro: *Anvisning till ängsvattningens anläggningar* (1845); *Det skotaka plöjningsåttet* (1846, 2 uppl. 1867); *Om Guano* (1856); *Om vilkoren för svenska åkerbrukets utveckling* (1858); *Om Belgiens åkerbruk* (1858); *Allmän boskapskötsel* (1859); *Nötboskapskötsel* (1861); *laktagelser under en resa i Tyskland* (1861); *Om foderämnenas sammansättning* (1861); *Beskrifning öfver Alnarp* (1863); *Berättelse öfver det elfte allm. sv. landbruksmötet* (1867); *Tidskrift för landthushållning* (1863—1869); *Landtmannabok för 1867, 1868, 1869; Praktisk gödsellära* (1868); *Anvisning till slättervallars anläggande* (1867); *De olika foderämnenas penningevärde* (1874) etc. Han har derjemte lemnat flera öfversättningar af utländsk landbruklitteratur,

samt redigerat åtskilliga hushållningssällskaps handlingar, såsom Nyköpings 1848—1855, Elfsborgs läns norra 1855—1861 samt Malmöhus läns 1867—1875. — Gift 1847 med *Maria Charlotta Georgii*.

Natt och Dag. Af denna ätt, en af de mest lysande i Sveriges medeltidshistoria, äro efter reformationen följande de mest bekanta.

1. **Natt och Dag, Måns Johansson**, riksråd. Son af riksrådet *Johan Månsson* till Göksholm, Säby och Bro, samt *Alfrid Jönsdotter* (Tre rosor). — Af hans tidigare öden känner man nästan intet. Att han varit en man af utmärkt egenskaper redan i unga år, kan man sluta deraf, att han var en af dem, som vid Gustaf I:s kröning slogos till riddare, och att han året derefter (1529) upphöjdes till riksråd. Af konungen åtnöjt han mycket förtroende och återgåldade detta med en orubblig trohet och tillgifvenhet. Sedan han någon tid varit slottslofven på Kalmar, utnämndes han 1543 till lagman i Östergötland och Småland, med undantag af Tio härade lagsaga. I denna utnämning yttrar sig Gustaf I:s tillit till mannen, enär just dessa landskap då befunno sig i full upprorsälg. Den nye lagmannen utpräddes der också icke blott som medlare, utan äfven som härförare och var en af de få, som vågade personligen möta Dacke för att dagtinga. 1552 förordnades han att vara ståt-hållare på Vadstena slott och blef tre år senare slottslofven på Viborg. — Död i slutet af år 1555. — Gift 1: med *Märta Åkesdotter* och 2: med *Barbro Eriksdotter* (*Bjelke*).

2. **Natt och Dag, Åke Axelsson**, riksmarskalk. Född på Göksholm 1594; son af häradshöfdingen *Axel Johansson* till Göksholm, Traneberg och Käffås, samt *Ingel Bonde*. — Sonen skickades till Upsala att studera under uppsigt af den lärde *Johan Meassenius* och kom 1612 till hofvet, såsom kammarjunkare hos Gustaf II Adolf. Kort derefter anträdde han en studieresa till Tyskland, hvarunder han 1614 disputerade i Tübingen, och utnämndes efter sin hemkomst s. å. till hofråd hos hertig Carl Filip. Befordrad till kammarråd 1621, bevistade han såsom vald hufvudman för sju ått riksdagen 1629 och utnämndes året derefter till vice president i Svea hofrätt. Landtmarskalk vid riksdagen 1631 och vid riksdagarna i Febr. och Nov. 1632; riksråd 1633 och tillika assessor i Svea hofrätt. År 1634 erhöll han i uppdrag, att jemte *Axel Oxenstierna*, *Herman Wrangel*, *Sten Bjelke* och *Johan Oxenstierna* afhandla om fred eller stillestånd med Polen: Genom hans och *Gabriel Oxenstiernas* bemödanden stillades de oroligheter, hvilka i flera landsorter uppstått i följd af småtullarnas inrättande. Utnämnd 1643 till riksmarskalk, förordnades han 1644 till lagman i Nerike och 1647 att tillika vara

häradsbörding på Gotland. Erhöll 1651 på begäran afsked från riksmarskalksambetet »för sin ålders och svaghets skull», samt upphöjdes följande året till friherre med åtskilliga gårdar och hemman i Ijo socken i Osterbotten till friherrskap. — Död på Rinkesta i Södermanland d. 1 Febr. 1655. — Gift 1: 1626 med *Elsa Ozenstierna* och 2: 1653 med *Anna Crusu*.

3. **Natt och Dag, Jakob Otto**, militär, skriftställare. Född den 14 Febr. 1794. Föräldrar: löjtnanten *Johan Georg Natt och Dag* och *Margareta Maria Didron*. — Efter slutade studier vid Carlberg, utnämndes N. 1812 till fänrik vid Svea lifgarde. Tre år derefter utgaf han en skrift, kallad *Project till en ny organisation af svenska armées*, hvilken uppsats väckte mycket missnöje hos regeringen och det högre befälet, hvarför författaren tillsådes att utbyta sin underlöjtnantsplats vid gardet mot en dylik vid Jämtlands regemente. Förbittrad häröfver begärde han sitt afsked och begaf sig till Tyskland, der han i Baden lät utgifva sitt arbete på tyska, under titel: *Entourff zu einer neuen Organisation des Schwedischen Heers* (1815). Då skriften i Sverige ansågs inuehålla ämnen, »hvarigenom åsyftats en kränkning af nationens ära och lagarnas heild», blef författaren af Svea hofrätt dömd att mista lif, ära, gods samt adligt namn och stånd; men undandrog sig domens verkställande genom att resa öfver till Amerika, hvarst han under namnet *Otto* lefde såsom jordbrukare ännu omkring 1870.

Nauckhoff, Henrik Johan, sjömilitär. Född d. 13 Okt. 1744. Föräldrar: majoren *Henrik Nauckhoff* och *Margareta Hederhjelm*. — Sexton år gammal begynte N. sin militära bana såsom volontär vid Uplands regemente, men öfvergick snart till sjövapnet, inom hvilket han, efter afslagda examina och ett par års utländska sjöresor på handelsfartyg, utnämndes till löjtnant vid örlogsfloTTan 1769. Åtta år senare blef han jemte sina bröder naturaliserad svensk adelsman och befordrades 1778 till kapten i amiralitetet; hvarefter han under amerikanska frihetskriget ingick i fransk sjötjenst och utmärkte sig så fördelaktigt, att han vid sitt afskedstagande 1783 hugnades med en lifspension och pryddes med orden »*Pour les mérites militaires*». Utnämnd vid sin hemkomst till major s. å., deltog han i sjökriget 1788—90 och bevisade sjöslagen vid Hogland och Öland, anfallet på Reval samt reträtten ur Viborgska viken, vid hvilket sistnämnda tillfälle N:s fartyg, som fått grundskott, kantrade, och han sjelf blef tillfångtagen af ryssarna. Utvexlad efter freden, förordnades han 1791 till ledamot af direktionen öfver amiralitetets krigsmans- och in-quarteringskassa samt till ledamot af Krigshofrätten och befordrades 1793 till öfverste, 1797 till konteramiral och vice ordförande

i komitén för örlogsfloTTans ärenden samt 1802 till chef för andra volontärregementet. Vid utbrottet af 1808 års krig utnämndes han till befälhafvare öfver örlogsfloTTan, som var stationerad vid Hangö; blef efter statsvälningen 1809 vice amiral och komm. af S. O. m. st. k., tjänstgörande generaladjutant vid floTTan 1812, friherre 1813, chef för första volontärregementet 1816; amiral och befälhafvare för örlogsfloTTan, samt befälhafvande amiral och öfverkommendant i Carlskrona 1817. — Död i Stockholm den 18 Febr. 1818. — Gift 1: 1787 med *Magdalena Sofia Wrangel*, 2: 1790 med *Elsa Johanna von Schönfeldt* och 3: 1800 med *Fredrika Kristina Ehrenbill*.

Naumann, Johann Gottlieb, musiker, tonsättare. Född d. 17 April 1741 i byn Blasewitz, nära Dresden, der fadren var landbrukare. — Sonen, som tidigt röjde ovanliga anlag för musiken, erhöll sin första undervisning af byns skollmästare, hvarefter han skickades till Kreuzskolan i Dresden, för att der vidare utbildas. Vid samma tid anlände till Dresden en svensk A. Weström, som händelsevis kom under fund med den unge N:s musikaliska begäfnings och föreslog honom att åtfölja sig till Italien. N. antog förslaget; men fick snart anledning att ångra sin lättrogenhet; ty Weström behandlade honom såsom dräng i stället för kamrat eller lärjunge. I Padua, der Weström tog lektioner af den berömda Tartini, måste N. genom notakrifning förskaffa uppehälle både åt sig sjelf och sin kärfve reskamrat, och på köpet besörja matlagningen. En dag då han enligt vanligheten varit Weströms violin till Tartini, tog han mod till sig och begärde mästarens tillåtelse att få höra musikundervisningen, hvilket beviljades, då Tartini med förundran upptäckte den förmeente betjentens stora musikaliska insigter och upptog honom bland sina lärjungar. N. skilde sig genast från Weström och förvärfvade under ett treårigt studium i Tartinis skola den stora musikaliska bildning, som gjorde honom till en af sin tids utmärkte tonkonstnärer. År 1777 kallades han af K. Gustaf III till Stockholm för att komponera musikverk för den nya svenska operainrättningen och leda deras öfning för scenen. Han författade först operan *Amphion*, som under hans eget anförande gafs första gången 1778. Då han icke kunnat erhålla längre tjänstledighet från sin kapellmästarebeställning i Dresden, måste han återvända hem; men återkom i Juli 1782 till Stockholm och inöfvade der sin redan förut i Dresden fullbordade opera *Cora och Alonzo*, hvars första uppförande egde rum vid nuvarande operahusets invigning d. 30 September s. å. Han kvarstannade sedan mer än ett år i Stockholm, sysselsatt med kompositionen af operan *Gustaf Vasa*, hvilken likväl ej kom att uppföras förrän 1786. Utom de nämnda ope-

rona har N. författat tjugueju messor, aderton simfonier, sånger, oratorier och kantater. — Död, såsom öfverkapellmästare i Dresden d. 23 Okt. 1801.

Naumann. Släkten härstammar från Sachsen och inflyttade till Sverige i medlet af förra århundradet.

1. **Naumann, Christian**, rättelärd. Född i Malmö d. 1 Juli 1810. Föräldrar: Äldermannen vid snickarembetet i nämnda stad *Johannes Naumann* och *Cecilia Florman*. — Sedan N. vid Lunds universitet, der han blef student 1826, aflagd de för filosofiska graden föreskrifna lärdomsprof, samt 1832 blifvit promoverad filos. doktor, egnade han sig åt rättsstudiet, ingick 1834 som e. o. kanslist i Ecklesiastik-expeditionen af konungens kansli, samt tjänstgjorde under riksdagen 1834—35 såsom kanslist i bondeståndet. Efter att ha aflagd juris utriusque-kandidat-examen i Lund 1836, förordnades han s. å. att mot särskildt arfvide ur akademikkassan handleda de studerande i deras studier af lagfarenheten. År 1838, en tid då näringsfrihetens omfång utgjorde en med särdeles liflighet omfattad ekonomisk tvistefråga, utgaf N. sin afhandling *Landsköp enligt svensk lag*, hvori han ådagalägger nödvändigheten af handeln på landet frigifvande. Utnämnd till vice härads höfding 1839, tjänstgjorde han vid den märkliga 1840—41 årens riksdag, såsom förste notarie i bondeståndet, samt förrättade såsom tillförordnad äfven sekreterare-görömmålen under någon del af samma riksmöte. I Juli 1841 utnämndes han till sekreterare och ombudsman vid Lunds universitet, samt utsågs följande året till sekreterare i det af K. Maj:t särskildt förordnade utskott för granskning af lärosätets konstitutioner och styrelselagar. År 1844 utgaf han första bandet af sitt stora arbete: *Sveriges statsförfattningarätt*, hvilket, sedermera fortsatt, fullständigt utkommit med 4:de bandet 1874. Under d. v. universitetskansleren, kronprinsen Carls vistelse i Skåne åren 1847 och 1848 innehade N. förordnade att tjänstgöra såsom kansler-sekreterare. Utnämndes 1852 till professor vid Lunds universitet i stats- och processrätt. Redan 1845 hade han utgifvit en afhandling *De delictis publicis, præcipua juris publici et criminalis ratione habita*, hvilket arbete 1849 efterföljdes af skriften *Om straffrätts-theorien och penitentiar-systemet*, öfversatt på tyska med en förordande inledning af C. N. David, samt 1854 af första upplagan af hans bekanta edition af *Sveriges grundlagar*. Efter föregånget specimen inför juridiska fakulteten vid universitetet i Kiel promoverades han 1854 vid nämnda universitet till juris utriusque doktor; fungerade 1856—1860 såsom inspektör för Malmö högre elementarläroverk, samt utnämndes det sistnämnda året till ett af de då lediga justitierådsembetena. Under den tid N. varit ledamot af landets

högsta domstol, har han varit anladt för flerhanda uppdrag utanför den trägna embetsverksamheten, varit ledamot af Svenska missionsällskapets styrelse, blifvit vald och återvald till stadsfullmäktig, samt biträdd vid åtekilliga sällkaps välgörenhetsinrättningar. Men hvad som för honom företrädesvis upptagit de lediga stunderna, är hans fortsatta författareverksamhet. Så har han ombesörjt två nya och tillökade upplagor af Sveriges grundlagar med anmärkningar och historisk inledning, fullbordat Sveriges statsförfattningsrätt; utgifvit sedan 1864 *Tidskrift för lagstiftning, lagskipping och förvaltning*, af hvilken 12:te årgången (1875) utkommer, och som innehåller mera än tjugu afhandlingar af Naumanns hand. — 1873 en af de trettiöotta ledamöterna af L'Institut de Droit international. Komm. af N. O. 1 kl. samt K. D. O. 1 gr. — Gift 1841 med *Sofia Keyser*, som afled 1875.

2. **Naumann, Carl Fredrik**, läkare, anatom. Född i Malmö d. 12 Januari 1816; den föregående bror. — Vid Lunds universitet, der N. femton år gammal inskrefs bland de studerande, promoverades han 1841 till filosofie doktor, aflade medicine licentiat-examen 1847 och blef året derefter kirurgie magister. Förordnad 1847 till medicine theoret. et forensis docens, samt utnämnd till anatomie adjunkt och prosektor 1849, förestod han en del af året 1848 samt åren 1849—51 professionen i anatomi vid Lunds akademi och undfick fullmakt 1852 såsom denna lärostolens ordinarie innehafvare. R. N. O. m. m. Tryckta skrifter: *Om Hyraz capensis* (I, II, 1848); *Om byggnaden af luftörö-hufvudet hos den fullvexta människan* (I—III, 1851); *Några ord om byggnaden af den främre extremiteten hos släktet Vesperitilio* (i Vet.-Akad. Handl. 1850 och belönt med Flormanska priset); *Om missfoster* (i Lunds univ. Årsskr. 1865) m. m. Gift 1848 med *Mathilda Sofia Jönsson* (förf.-sign. »Sorellan»).

Næzén, Daniel Erik, läkare, naturforskare. Född i Skara d. 11 Mars 1752. Föräldrar: stadskommministern *Anders Næzenius* och *Anna Margareta Leenberg*. — Med intyg om berättiga studier ankom N. 1770 till Upsala och aflade derstädes medic. licent. exam. 1782. Kort derefter anställd såsom provincialläkare i Umeå, inlade han stor förtjenst om helsövrården i denna afägsna landsända; införde koppympning; genomdref stånd-sättandet af Umeå läns lazarett; upptäckte och upptog nya helsobrunnar vid Piteå och Ratan o. s. v. Men isynnerhet bidrog han till kändedomen om norra Sveriges fauna, hvilken han riktade med flera nyupptäckta insektsarter, af hvilka en efter honom blifvit kallad *Tortrix Næzeniana*. År 1793 inkallades han till ledamot i Vetenskapsakademien, hvårs handlingar innehålla flera af honom författade uppsatser, såsom: *Beskrifning på okända arter skalbaggar funna i*

Umeå (1792); *Beskrifning på några i Umeå funna insekter* (1794); *Om Umeå stads läge och klimat* (1798); *Berättelse om en svart domherre Lozia Pyrrhula nigra och en hvit kussvala Hirundo urtica alba, funna i Vesterbotten* (1804). Andra af honom författade och tryckta skrifter äro: utdrag af hans *Meteorologiska Dagbok*; *Flora Stockholmensis*; uppsatser i »Läkaren och Naturforskaren» m. m. Död i Umeå d. 2 Dec. 1808. — Gift 1783 med *Kristina Beata Strödtman*.

Nehrman, David, se Ehrenstråle.

Neikter, Jakob Fredrik, historiker, estetikern Född 1744, nära Köping i Vestmanland, der fadren var kronofogde. — N. blef student i Upsala 1764; men hindrades mycket i sina studier, emedan han efter fadrens frånfälle, nödgades genom att handleda andra, själf sörja för sitt uppehälle. Emellertid vann han lagerkranen vid 1773 års promotion och förordnades s. å. till poëses docens. Kort derefter företog han en resa till Danmark, Tyskland, Nederländerna och Italien, sammanträdde i det sistnämnda landet med K. Gustaf III, hvilken utnämde honom 1784 till professor regius och universitetsbibliotekarie i Upsala. Förut hade bibliotekarien endast haft värden om akademins boksamling, men enligt en instruktion, hvilken N. fick befallning att själf förelä, skulle bibliotekarien tvenne gånger i veckan offentligen föreläsa i vitterheten, hvarjemte han egde att deltaga i konsistorii zöromål och examina, liksom de öfriga professorerna. År 1787 erhöll N. af rikmarskalken greve Gyllenstierna kallelse till Skytteanska lärostolen, hvilken han innehade till kort före sin död, den 4 Maj 1803. N. är egentligen känd som en historiker af värde, ehuru hans skrifter i detta fack endast bestå af kortare uppsatser om en och annan historisk detalj, och äro författade på latin. Det var blott undantagsvis han uppträdde som skriftställare på svenska; men då på ett sätt och i en tonart, hvar till den gustavianska prosan knappast torde erbjuda något motstycke. Detta gäller isynnerhet hans inträdetal i K. Vitt.-Hist. och Ant.-Akademien *Om smakens olika förhållande hos olika folkslag*, ett föredrag som i innehållets anda och stilens prakt mer påminner om Tegnér, än en af Gustaf III:s akademister. — Gift med *Agneta Petersson*.

Nelander, Johan, filosof. Född i Fornåsa församling i Östergötland d. 4 Oktober 1709. Föräldrar: kyrkoherden *Andreas Nelander* och *Margareta Rydelius*. Då N. tidigt förlorat sin far, upptogs han som eget barn af morbrodern, den berömda filosofen, biskop *Anders Rydelius* i Lund, och blef, efter att 1722—30 hafva studerat vid universitetet, sistnämnda år promoverad till magister. Af sin anförvandt och handledare, i hvars filosofiska skola han bildades till den utmärkte

lärare han blef, hade han tillegnat sig den nes klarhet i framställningen och herravälde öfver språket, då han 1735 utnämndes till adjunkt i filosofiska fakulteten och 1743 befordrades till professor i naturrätt och moral. Prästvigd i Lund 1764, emottog han s. å. såsom brebende Stäfvie och Lackälänga församlingar, öfver hvilka han kort derefter utnämndes till prost. Vid Lunds akademies jubelfest 1768 promoverad till teologie doktor, sökte och erhöll han 1782 afsked från sin lärostol och afled såsom emeritus i Lund d. 26 Oktober 1789. Efter hvad redan är antyd, var N. en af det karolinska lärosätets utmärktaste lärare, och detta icke blott på grund af sin utmärkte föreläsarskicklighet, utan äfven genom sin författarverksamhet, ehuru hans tryckta verk endast utkommo i disputationsform. Han hade länge arbetat på och äfven fullbordat en *Jurisprudentia ecclesiastica universalis*, vid hvilken hans samtid fäst stora förhoppningar, då handskriften gick förlorad hos en af hans vänner, som emottagit den till genomseende. — N. var gift med *Magdalena Möller*.

Nenzelius, Segericus, präst, författare. Född år 1600 i Gudmunrå i Ängermanland af bondföräldrar. — Han kallade sig, då han började studera, efter sin födelseocken *Gunrodus*, hvilket namn han sedan utbytte mot *Nenzelius*; men var allmännast känd under benämningen »Mäster Seger». Efter att i Upsala hafva utgifvit åtskilliga lärda afhandlingar, promoverades han 1629 till filosofie magister och blef kort derpå vigd till präst. Följande året utnämndes han till K. hofpredikant hos Gustaf II Adolf och tjänstgjorde tillika, under tyska kriget, såsom öfverfältpredikant vid svenska armén. Befordrades 1635 till kyrkoherde i Stora Tuna i Dalarne och afled der den 16 Juli 1638. Han åtnjöt ett utmärkt förtröende för sin lärdom och ett ej mindre för sitt fromma fridsamma väsen. Såsom författare har han efterlemnadt några disputationer, ett latinskt skaldestycke öfver Kristi lidande, äfvensom en mängd handskrifter och anteckningar, hvilka icke blifvit utgifna. — Gift, men med hvilken är icke bekant.

1. **Nerman, Clas Ulrik**, embetsman. Född i Halland d. 5 Okt. 1792. Föräldrar: landssekreteraren *Johan Nerman* och *Margareta Kristina Kuylenstjerna*. — Enligt öfvig sed den tiden, inskrefs N. såsom barn vid Lunds universitet och undergick studentexamen derstädes 1809. Med hedrande vitsord af akademiska konsistoriet, begaf han sig 1813 till Upsala, hvarest han s. å. aflade examen för inträde i rikets rättegångsverk, och antogs kort derpå till auskultant i Göta hofrätt. Under det han de närmast följande åren innehade åtskilliga förordnanden såsom domare i landsorten, befordrades han inom hofrätten: 1816 till vice häradshof-

ding, 1818 till häradsböfding med tur och befordringsrätt, 1821 till kanslist och 1824 till civilnotarie. Utmäand 1827 till ordinarie domhafvanden i Nordals, Sundals och Valbo häraders domsaga på Dal, förordnades han 1830 till polismästare i Stockholm och utnämndes 1838 till justitiekansler. Under den starka jäsnig, som s. å. herrskade i hufvudstaden, med anledning af Crusenstolpeska tryckfrihetsprocessen, fick N uppbara sin goda andel af den allmänna oviljan. För att affägsna honom derifrån och bereda honom en lugnare verkningsekreta, förflyttades han i Mars 1840 till landshöfdingsplatsen i Kalmar, hvarest hans embetsutöfning, under en tolfårig tjenstetid, betecknades af många kloka och gagnande åtgärder. De utmärkelser — vasaorden 1832, nordstjerneorden 1834 och adelsdiplomtet 1843 — i hvilka opinionen, under inflytelsen af den kolosala impopularitet N. ådrog sig under 1838 års händelser, endast faun belöningar för hans blinda lydning i de styrandes tjenst, har en senare tid ansett fullt ut lika mycket såsom rättvisa erkännanden af hans embetsmannaduglighet och embetsmannaför-tjenster. Död i Kalmar d. 9 Okt. 1852. — Gift 1829 med *Amanda Olivia Melin*.

2. **Nerman, Vilhelm Samuel**, läkare. Född i Halland den 23 Febr. 1795; den föregående bror. — Student i Lund 1811 och med. kand. derstädes 1819, företog han kort derpå en resa till England för att öfva sig vid Londons lazaretter, blef efter sin hemkomst 1820 med. licentiat och året derefter kirurg. magister. Förordnad 1821 till bataljonsläkare vid Jämtlands fältjägarregemente, kallades han året derpå till docens i anatomi och kirurgi vid Carolinska institutet och förflyttades såsom bataljonsläkare till lifgasdet till häst. 1825 förklarad för medicine doktor, erhöil han 1828 fullmakt som hofmedikus och befordrades s. å. till regementsläkare vid hästgardet. Utom i den praktik, som ålåg honom i hans egenskap af militärläkare, rådfrågades han ofta af andra och var länge i rop, d. v. s. att det hörde till god ton att vara hans patient, det högsta en praktiserande läkare kan eftersträffa. Han var tillika 1833—1852 läkare vid Carlsbaderinrättningen i Stockholm. I författareväg riktade han isynnerhet Tidskrift för läkare och farmaceuter med flera uppsatser. Blef 1829 R. V. O., erhöil 1832 titel af lifmedikus och pryddes 1858 med nordstjerneorden. Död i Stockholm d. 28 Februari 1865. — Gift 1826 med *Emma Elisa Melin*.

Nescher, Daniel Georg, samlare. Född i Stockholm d. 16 Juli 1753. Föräldrar: källarmästaren samt föreståndaren för tyska skolan derstädes *Daniel Georg Nescher* och *Katarina Margareta Hahr*. Hvarken N:s enskilda lif eller samhällsställning företer några märkliga sidor, Han fortsatte såsom

vinhandlare fadrens yrke och antogs derjemte till öfverinspektör för vinproffningen vid tullhuset. Vid sidan af dessa borgerliga bestyr sysselsatte han sig hela sitt lif med samlandet af allt som kunde lända till upplysning af fäderneslandets historia i bok- och myntväg, en samlingslust, så mycket nämnvärdare, som den ej hos honom understöddes af någon lärd uppfostran. När 1809 en allmän förskräckelse gripit hufvudstadens invånare, att ryssarne skulle göra en påhelsing, sålde N. en sin myntsamlning till friherre Bonde. Hans stora bok- och handskriftsamling, den förra bestående af 5,637 och den senare 368 band införlifvades efter hans död — som inträffade d. 7 Jan. 1827 — med K. biblioteket. — Gift 1787 med *Katarina Johanna Lützens*.

Netherwood, Adam Fredrik, krigare. Född d. 1 Jan. 1770; som af kaptenen *Magnus Vilhelm Netherwood* och *Anna Elisabet Stålhammar*. — Sonen inskrefs 1784 vid lifgardet, blef under finska kriget löjtnant vid Jönköpings regemente och utnämndes till vice korpral vid lifdrabanterna 1793. För att fästa vid sig hertig Carls uppmärksamhet och påskynda sina befordringar, tillstälde han ett upptåg som skulle föreställa ett attentat mot hertigen men hvilket hade till följd, att han sjelf måste lemna landet. En oktoberafton 1795 aflossades utanför slotts-fönstren vid Drottningholm ett skott, och N., som för tillfället hade vaktten, instörtade, visade sin genomskjutna rock och berättade, att han blifvit öfverfallen af tre karlar, hvilka synbarligen misstagit honom för hertigen-regenten. Det upptäcktes emellertid, att N. var ensamt spelande i denna komedi, hvarpå hans kamrater uppsade tjenstgöringen med tillställaren af den mystiska mordanläggningen. Det troddes dock, att Reuterholm hade ett finger med i spelet, för att höja sina fallande aktier i hertigens förtröende, genom att visa hvilka farligheter omhvarfde hertigens person. Huru som helst lade Reuterholm sig så ifrigt ut för N. att denne befridades från allt tilltal och försågs med en ruodlig reskassa. Han begaf sig då till Frankrike, ingick som ryttmästare vid femte franska husarregementet, samt utnämndes 1796 till adjutant hos general Salm och till major i franska armén. År 1798 åtföljde han Bonaparte till Egypten, utmärkte sig allestädes, men isynnerhet i slaget vid Pyramiderna, så att Bonaparte lærer hafva yttrat i en bullethin att N. vore ämnad till marskalk. Sedan han såsom adjutant hos Bonapartes efterträdare, general Kleber, gjort det egyptiska fälttåget och blifvit befordrad till brigadchef, återvände han på ett kort besök till Sverige; men begaf sig ånyo till Frankrike, anställdes såsom förste adjutant hos generalkaptenen Rochambeau och deltog i expeditionen mot de upproriske negrerna på S:t

Domingo, der han slutade sitt lif i »den ty-
sta drabbningen» med gula febern d. 25
April 1803. — Gift, men med hvilken är
okänt.

Nettelbla, Christian von, embetsman,
författare. Född i Stockholm d. 26 Okt.
1696. Föräldrar: grosshandlaren *Kasper*
Nettelblad och *Anna Dorotea Bröndenburg*.
— N. studerade först i Upsala och sedan
vid tyska universitet till 1720, då han
anställdes såsom kanslist vid en beskickning,
som afgick till Braunschweig. När det »reds-
värf» denna hade till syfte misslyckats, och
beskickningen återvände hem, kvarstannade
N. i Tyskland, tog 1724 den juridiske gra-
den i Gröningen och erhöll kort därefter
fullmakt såsom juris professor i Greifswald.
År 1740 utnämnde honom K. Fredrik I, i
sin egenskap af hertig af Pommern, till
rikakammarrätts-assessor i Wetzlar, från hvil-
ken befattning N. af någon ännu obekant
anledning afsattes 1773. Han dog icke
långt därefter, i Wetzlar, d. 20 Aug. 1775.
Sedan han af kejsar Frans I erhållit adel-
skap 1746, utnämndes han vid K. Adolf
Fredriks kröning till R. N. O. och upphöj-
des af kejsaren 1762 till romersk riksfri-
herre. Såsom författare utmärkte han sig
för ovanlig flit och utgaf en mängd skrif-
ter, dels på latin och dels på tyska, af
hvilka *Schwedisches Bibliothek* (I—V, 1728
—36) innehållande samlingar till svenska
historien, utan tvifvel är den märkligaste.

Norolius, Olaus, biskop. Född 1638 i
Näs socken i Upland, der fadren *Erik Fil-
merus* var komminister. — I Upsala blef N.
filosofie magister 1672 och utnämndes, se-
dan han hemkommit från en utländsk stu-
dieresa, till bibliotekarie vid universitetet
1676. Året därefter erhöll han fullmakt
såsom e. o. professor i teologiska fakulte-
ten och förordnades till pastor i Hagby och
Ramsta 1682. Tio år senare befordrad till
prost och kyrkoherde i Vingåker af Streng-
näs stift, kallades och utnämndes han 1703
till biskop i Göteborg, och dog derstädes
d. 21 Juni 1710. N. var en lärd enligt
sin tid, d. v. s. kunnig teolog och latinare.
Under hans styrelse synas de flesta kom-
ministraturerna i Göteborgs stift ha blifvit
inrättade. — Gift med *Rebecka Vallerius*.

Nibelius, Gustaf, biskop. Född d. 18 Juni
1789 i Grangärdes församling af Vesterås
stift, der fadren var prest och kyrkoherde.
Efter fem års akademiska studier blef N.
filosofie doktor i Upsala 1812. Han hade
då nyss anträdt en resa till England, hvar-
est han biträdde som själasörjare vid sven-
ska församlingen i London 1813—1815
och återkom till fäderneslandet 1817. Se-
dan han s. å. i Upsala aflagt teologie kan-
didatexamen, lät han prästviga sig 1818 och
kallades omedelbart därefter till docens i
dogmatik och moralteologi. Teologie licen-
tiat 1820, utnämndes han 1822 till filosofie

lektor vid Vesterås gymnasium, blef teologie
doktor 1831 och befordrades året därefter
till kyrkoherde i Fellingsbro af Vesterås
stift. Uppförd å första föreläsrummet till
den efter *Kasper Wijman* lediga biskops-
stolen i Vesterås, utnämndes han till detta
embete 1839 och blef efter hvartannat L.
N. O. s. å., komm. af samma orden 1843
och komm. m. st. korset 1844. Under sin
pastorid i Fellingsbro bevistade han såsom
fullmäktig för stiftet riksdagen 1834—35
och deltog såsom sjelfskrifven ledamot af
prästatåndet i alla riksmöten, som inföllo
under hans biskopetid. Död genom våldig
händelse under segling utanför Strömstad
d. 14 Juli 1849. Med en djup fond af
lärdom förenade N. ett barns fromma sinne-
lag och vann alla, med hvilka han kom i
beröring, genom sitt öppna och oförställda
väsen. Äfven i yttre hänseende var han en
lyckans gunstling, och frå personerna lefnad
torde förete en så oafbruten kedja af lycka
och medgång, som hans. — Ogift.

Nicander, Anders, embetsman, vittnerhets-
idkare. Född d. 29 Aug. 1707, i Näshtals
socken af Vexjö stift, der fadren *Magnus*
Nicander var kyrkoherde. — Både vid skola
och universitet väckte N. en viss uppmärk-
sambet genom sina latinska skaldestycken,
men synes knappt ha aflagt någon akade-
misk exameu, då han 1729 ankom till Stock-
holm och antogs till auskultant i Svea hof-
rätt. I hufvudstaden erhöll han 1732 en
plats såsom lärare för presidenten greve
A. Fersens söner Axel och Carl och emottog
genom sin patronus ett anbud från ryska
ministrerna att ingå vid kejsarliga kansliet i
Petersburg. Kärleken till fäderneslandet för-
måde honom dock ett stanna i Sverige
och nöja sig med den obetydliga aktuariet-
tjensten i Tullarrende-societeten han genom
sin gynnare vunnit, hvarjemte han försäffade
sig hvad han behöfde genom öfersättnings-
arbeten. År 1736 sökte han eloqu. et poës.
professionen i Upsala, men hans ansökan,
ehuru skriven på latinsk vers, lemnades
utan afseende, och N. blef i stället 1737
kontrollör vid stora sjötullen i Vestervik.
Härifrån befordrades han 1758 till manu-
fakturkontorets ombudsman och peckhusin-
spektor, hvarjemte hans gamla gynnare Fer-
sen, som var landtmarskalk vid 1761 års
riksdag, åt honom utverkade en årlig pen-
sion, samt professorstitel, det senare med
afseende på hans meriter såsom latinsk skald.
Död i Vestervik d. 8 Mars 1781. N. skref
vers äfven på andra språk såsom svenska
och tyska, men alltid på hexameter. Hans
betydelse består egentligen i det att han,
genom sina öfersättningar af Virgillii skrif-
ter, sökt tillämpa den latinska prosodien
på svenska språket och derigenom i sin
mån bidragit till bestämmandet af reglerna
för en svensk metrik. — Gift 1: 1737 med
Gertrud Durietz, 2: 1744 med *Eva Bök*,

3: med *Elisabet Schörling* och 4: 1758 med *Lovisa Apiarius*.

Nicander, Henrik, matematiker. Född d. 18 Apr. 1744 i Vrena socken i Södermanland, der föräldrarna voro bondfolk. — Sedan N., genom att dela sin tid åt andras undervisning, uppehållit sig fyra år på Strengnäs gymnasium, inskrefs han 1763 till student i Upsala och eröfrade den filosofiska graden 1767. Förordnad 1770 till astronomie docens, flyttade han efter några år till Stockholm för att biträda Wargentin och intog vid dennes död 1784 hans plats såsom Vetensk.-Akademiens astronom och sekreterare. I denna befattning verkstälde han icke blott alla astronomiska observationer, utan redigerade alla af akademien utgifna kalendrar och almanachor från 1784 till 1803, då han för sin vacklande helsa nödgades begära afsked. År 1790 hade han blifvit antagen till sekreterare i tabellkommissionen och inlade stora förtjenster om dess arbeten, hvarföre han belöntes med kanslirådsvärdigheten 1812. Utom af Vet.-Akad., Landtbr.- och Musikal. Akad. var N. ledamot af flera lärda och patriotiska sällskap både i och utom Sverige. Af hans många vetenskapliga uppsatser, af hvilka Vetenskaps-Akademiens handlingar ensamt innehålla tjugutre stycken, torde hans inträdestal i nämnda samfund: *Om de gamla romerska, grekiska och hebreiska mått, mål och vigrer*, förtjena största uppmärksamheten. Han afed i Stockholm d. 12 Febr. 1815. — Ogift.

Nicander, Carl August, skald. Född d. 10 Mars 1799, i Strengnäs, der fadren var konrektor vid skolan. — N. fick redan i ungdomen smaka fattigdomens bitterhet. Tidigt faderlös, och derigenom med mor och syster lemnad i ganska förtiga omständigheter, kunde han genom enskildt och ofentligt understöd likväl komma till Upsala, der han inskrefs till student 1817. Efter att 1820 ha meddelat några smärre poemer i den af Bruzelius utgifna »Kalender för Damer», utgaf han följande året sin dramatiska dikt *Runesvärdet och den förste riddaren*, hvilken väckte stort bifall och fäste allmänhetens uppmärksamhet vid den unge skalden. Detta större arbete efterföljdes snart af en samling lyrika stycken *Fjärilar från Pinden* samt idyllen *Rosalfs lefnad och död*, hvilken senare dock stod betydligt under hans förnt utgifna skaldestycken. Innan han lemnade universitetet, författade han sina bekanta *Runor*, hvilka likväl ej trycktes förrän i första samlingen af hans Dikter (1825). Efter i Upsala af lagda examina inträdde han 1823 på embetsmannabanan, såsom e. o. kanslist i K. kansli, och erhöill vid promotionen följande året lagerkransen. År 1826 eröfrade han Svenska Akademiens stora pris för *Tassos död*, ett skaldestycke skimrande af sydländsk

färgprakt och affattadt i de mest välljudande verser. I detta poem, liksom i *Kung Enzo* i Nya Dikter (1827), hade N. hunnit höjden af konstnärskap såsom lyriskt skildrande skald och erhöill sistnämnda år af kronprinsen Oscar ett understöd, hvarmed han antrodde en resa till Italien. Här tillbragte han några månader, utan tvifvel de lyckligaste i hans lif, och hemförde derifrån en samling noveller och skaldestycken, hvilka han utgaf under titeln *Hesperider*. Hemkommen till Sverige, fattig samt utan den praktiska förmåga och arbetskraft, som behöfdes för att vinna framgång på embetsmannabanan, egnade han sig ensamt åt författarkallet; men »nu började en kedja af förödmjukelser och behof, hvilka slutligen förkrossade den arme skaldens hjerta». Emellertid utgaf han sin resebeskrifning *Minnen från södern* (I Del. 1831; den II:dra utkom först efter hans död 1839), samt några bearbetningar för teatern, såsom Schillers »Röfvarbandet» och »Jungfrun af Orleans». För att rycka honom undan det närvarande behofvet och gifva honom tillfälle att mera ostörtdt arbeta, tog en af hans Upsalavänner, frih. Hugo Hamilton, honom till sig på sin egendom Boo i Nerike. Här vistades han ett par år, men återvände till Stockholm och föröjnk till djupt armod, tills han slutligen fann ett skydd hos bokhandlaren Ad. Bonnir. Hans sista arbete *Lejonet i öken* var en apoteos öfver Napoleon, och med detta till svauesång, inslurade den varmhjertade skalden i den sista hvilan d. 7 Febr. 1839 samt begrofs vid sidan af sin vän *Stagnelius* på Maria kyrkogård. Inom skaldekonsten synes N. med förkärlek hafva fastat sig vid Italiens måstare, hvilkas språk och versformer han tillegnade sig så fullkomligt, att han i Rom skref italienska poemer, som vunno allmänt bifall. Med Petrarca och Tasso var hans skaldegenius också närmast befreundad, i det han mer utmärkte sig genom ljufhet och ömbet, i förenig med ett klangrikt språk och harmonisk versifikation, än genom originalitet eller djef och poetisk flygt. *Samlade dikter af C. A. Nicander* utgäfvo i 4 delar 1839—42 med skaldens väl träffade porträtt och hafva sedan flera gånger blifvit utgifna.

Nicolai Arbogensis, Erasmus, biskop. Efter att ha studerat vid utländska lärosäten, anställdes han 1554 vid skolan i Arboga, men lemnade sin befattning 1558, för att göra en ny resa, hvarunder han 1560 blef magister i Wittenberg. Här slöt han en nära bekantskap med Melancthon och vistades till och med i hans hus, samt anställdes för en kort tid såsom lärare vid det i Wittenberg inrättade filosofiska kollegiet. Återkommen till Sverige 1562, befordrades han genast till rektor i Vesterås och blef tre år derefter pastor vid domkyrkan derstädes. År 1567 utnämndes han till prost

och kyrkoherde i Stora Tuna i Dalarne, hvilket embete han innehade, när han vid riksdagen i Stockholm 1569 intygade de nördade Sturarnas oskuld. Vid denna tid lärar han af Konung Johan III blifvit gjord till hofpredikant, hvarefter han (1571) genom byte med Olaus Canuti erhöill domprostysflan i Vesterås, och har såsom domprost undertecknat Upsala-mötets beslut följande året. Slutligen utnämndes han 1574 till biskop i Vesterås, samt invigdes följande året, sedan han underskrifvit liturgien, af ärkebiskop Laurentius Petri Gothus med all påfvisk ståt till sitt nya embete. Med godo och ondo sökte han att i stiftet få »rödboken» i gång, men mötte härvid ett kraftigt motstånd af den kärffe domprosten Moræus. Han skall dock på sitt yttersta bittert ångrat sin ifver för liturgiens befrämjande och afled i Vesterås d. 10 Maj 1580. — Gift 1563 med *Valborg*, en dotter till rådmannen Olof Gröms i Stockholm.

Nicolai, Helsingus Olaus, biskop. Hans födelseår och härkomst äro obekanta. Antagligen hade han studerat utomlands och var väl känd för sin lärdom, då han af K. Gustaf I antogs till hofpredikant och derefter befordrades till kyrkoherde i Gefle. Af K. Erik XIV förordnades han 1562 till biskop i Strengnäs och underskref följande året jemte de andra biskoparna och flera lärare ärkebiskop Laurent. Petri Nericii skrift emot liqvoristerna, eller dem, som påstodo, att man i nödfall i stället för vin kunde begagna vatten eller mjölk inattvaran. År 1568 afåt han till K. Erik en alvarsam skrifvelse, hvaruti han uppmanade honom, att tira en allmän bot- och bönedag till försöning för sina på Sturarne och andra förfövide mord, och undertecknade året derefter ständernas bref om Sturarnes oskuld. Äfvenledes var han bland dem, som på mötet i Upsala 1572 skriftligen förbundo sig, att oryggligen förblifva vid den evangeliska läran och antaga kyrkoordningen. Han afled 1585 och efterlemnade ett äradt namn såsom en rätt evangelisk lärare och biskop. Gift med *Elia Larsdotter* af Buresläkten.

Nicolaus, August, prins. Född på Drottningholms slott d. 24 Aug. 1831, fjerde sonen af d. v. kronprinsen, sedermera K. Oscar I, och hans gemål kronprinsessan *Josephina Maximiliana Eugenia*. — Den unge prinsens första undervisning begynte 1838 under ledning af d. v. läraren vid Nya elementarskolan, sedan kyrkoherden i St Jakob, doktor Lundberg, och fortsattes under samma lärare till 1850. Året förut på hösten undergick prinsen studentexamen på Tullgarn, i närvaro af några tillkallade professorer från Upsala, samt bevistade under sex läseterminer 1849—1853 föreläsningarna vid Upsala högskola, och tog derunder en skild undervisning af flera bland universitetets lärare. Inskrifven i arméns rullor

1847, utnämndes han två år senare till underlöjtnant vid lifgardet till häst samt dalregementet, avancerade genom de militära graderna, blef 1859 generalmajor i armén, 1866 generalmajor vid skårgårdsartilleriet och utnämndes 1872 till generallöjtnant. Tillika var han under någon tid förste adjutant hos sin broder Carl XV, samt exercisinspektör för skårgårdsartilleriet. Om hösten 1856 anträdde han sin första längre resa, nämligen till Schweiz, hvarifrån han återkom till Sverige 1857 på våren. Sedermera gjorde han flera resor utomlands, bland annat 1860 till Orienten. Från hösten 1863 till våren 1864 vistades han på kontinenten och företog efter dansk-tyska krigets slut en resa till Tyskland och Schweiz, för att inhemta närmare kännedom om den frivilliga sjukvården i fält. Åt detta viktiga ämne egnade han sedan det lifigaste intresse och gagnade den förening, hvilken i Sverige bildade sig för samma ändamål, mer än hvad för de flesta torde vara bekant. Flärdfri, god och enkel, undvek han allt som kunde stöta på uppseende och sökte äfven i sin välgörenhet, en dygd, som af honom öfvades i ej ringa skala, gå till väga på ett så tytt och granlagg sätt som möjligt. Efter att under de sista åren ha sett sin helsa vacklande, nedlades han vintern 1873 på sotsängen af ett bröstlidande och bortgick d. 4 Mars s. å. — Förmåld 1864 med prinsessan *Theresia Amalia Carolina Josephina Antoinetta* af Sachsen-Altenburg.

Nieroth, Carl Gustaf, krigare. Född i Finland omkring 1650; son af *Reinhold Nieroth* och *Elisabet Farensbach*. — 1671 antogs N. till korsett vid generallöjtnant Wolmar Wrangels regemente, bevistade fälttåget mot Brandenburg och kriget mot danskarna i Skåne samt utnämndes 1679 till löjtnant vid drabanterna. Befordrad 1692 till öfverstlöjtnant vid södra skånska ryttariet, förflyttades han tre år senare med samma grad till lifdrabantkåren och blef 1700 generalmajor och chef för Smålands kavalleriregemente. I denna egenskap bevistade han landstigningen på Seland, öfvergången af Düna, slagtningen vid Klissow, träffningen vid Pultowsk, hvarefter han erhöill generallöjtnants grad 1704. Vid K. Stanislai kröning i Warschau följande året, beordrades N. af K. Carl XII att med en liten härafdelning, af tre kavalleriregementen och två regementen infanteri, skydda staden för ett befaradt fiendtligt anfall. Denna försigtighet visade sig särdeles välbetänkt, då midt under kröningshögtidigheterna general Paykull med en öfverlägsen sachsisk kår i ilmarscher nalkades Warschau. En häftig drabning uppstod, som slutade så, att N. dels tillintetgjorde och dels fördref den fiendtliga styrkan, samt gjorde en mängd krigsfångar, bland hvilka fiendens öfverbefälhafvare äfven befann sig. I slutet

af sistnämnda år utnämndes N. till K. råd och president i Göta hofrätt, samt blef någon tid derefter på samma dag — d. 26 Juni 1709 — både friherre och grefve. Sedermera förordnad till guvernör öfver Estland med Reval, utnämndes han 1710 till general en chef öfver alla trupper i Finland och lyckades genom sin käckhet att i två år skydda landet mot ryssarnes infall. Död i sitt ståndqvarter Gielmo d. 25 Jan. 1712, till stor förlust för svenska hären, som efter N. fick till anförare den fege och oakicklige Lybecker. — Gift med *Kristina Margareta Horn*.

Niger, Petrus Andreæ, biskop, krönike-skrifvare. Hans födelsetid och härkomst äro ingendera bekanta. Man har antagit, att han var en af de unge män, som på K. Gustaf I:s befallning underhölls att studera teologien i Tyskland, för att sedan användas i svenska kyrkans tjänst. Omkring 1548 antogs han till konungens hofpredikant och innehade detta förtroendekall tills han 1556 befordrades till biskop i Vesterås. Död derstädes d. 5 Okt. 1562. I vår äldre litteraturhistoria är Petrus Niger, eller såsom han på svenska kallades Peder Andersson Svart, ett aktadt namn, genom de arbeten han lemnat efter sig. Det mest bekanta af dessa är hans *Historia om de forna Vesterås stifts biskopar* (utgifven af von Stiernman 1744), ett i anseende till innehållets noggrannhet dyrbart verk och äfven till stilen mera värdadt, än den tidens annalistiska arbeten. I stillistiskt hänseende öfverträffas det dock af hans *Ärarpredikning öfver K. Gustaf I:s kristliga lik* (utgifven af Sylv. Phrygius 1620). Ett tredje arbete är *Gustaf I:s krönika* (utgifven af G. E. Klemming 1870) egentligen afsedd att utgöra en vederläggning af några danska uppgifter om Gustafs lif och regering och sträckande sig från konungens födelseår till hans äldste son, prins Eriks födelse 1533. — N. var den förste af Vesterås-biskoparna, som igick ätenskap och hade till hustru en *Britta Larsdotter*.

Nilsson, Sven, zoolog, arkäolog. Född i Alfatorp af Asmundstorps socken i Skåne d. 8 Mars 1787. Föräldrar: landbrukaren *Nils Nilsson* och *Thora Svensdotter*. — N. blef student i Lund 1802 och promoverades 1811 till filos. doktor. Då prof. A. J. Retzius anmodat honom att qvarstanna vid universitetet, utgaf N. 1812 en akademisk afhandling *De variis mammalia disponendi modis* och kallades s. å. till docens i naturalhistoria samt amanuens vid Lunds universitets naturalie-kabinett. Vintern 1815 —16 tillbragte han i Köpenhamn, för att studera geologi hos stadsrådet Wad och anatomi hos prosektorn Gebhard; och begynte med sin färd till nordliga Norge sistnämnda år sina forskningsresor, icke blott inom den skandinaviska norden, utan många gånger till utlandet. Utnämnd 1816 till akademie

adjunkt, aflade han två år senare med kand. exam. och förordnades 1819 till intendent vid universitetets zoologiska museum, hvilken institution, grundlagd af Retzius, under N:s händer vann en rik och hastig utveckling. År 1821 erhöill han professors namn, heder och värdighet och året derefter professors lönetur, samt förordnades 1828 till intendent vid Vetensk.-Akad:s i Stockholm zoologiska museum. Denna nu så rika och utmärkte samling, som, då den af N. öfvertogs, befann sig i det uselaste skick, förflyttades af honom till sin nuvarande lokal i Vetensk.-Akad:s hus, ordnades på ett tid enligt sätt och ökades hastigt dels genom gåfva af den stora Grillska samlingen på Söderfors, dels genom insända naturföremål från jägare och zoologer, med hvilka N. satte sig i förbindelse. Som hans intendentbefattning i Stockholm likväl endast stödde sig på konstitutorialt, beslöt han vid prof. Falléns frånfälle att återvända till Lund och föreslog docenten Bengt Fries till sin efterträdare vid riksmuséet. Vid sin återkomst till Carolinska högskolan 1831, förordnades han att förestå naturhistoriska professionen och utnämndes, efter en befordringsstrid, der frågan var om ingenting mindre, än att utestänga honom från zoologiska professuren till innehafvare af denna lärostol 1832. — Sex år senare lät han viga sig till präst och erhöill s. å. (1838) fullmakt att vara kyrkoherde i Nöbbelöf och Skifvarps pastorat såsom personligt prebende; blef hedersprost 1839; afgick från professionen såsom emeritus 1856, blef filosofie jubeldoktor 1862 samt hedersmedicine doktor vid Lunds universitets jubelfest 1868. »Hvar och en som något skall framtränga på naturforskningens bana» — säger prof. Fries i en biografi öfver N — »måste ovilkorligen egna sig deråt, medan sinnet är öppet för naturens intryck, för den rena kärlek, som ålekar utan att fråga *hvarför?* Det var under denna ålder Nilsson grundlade denna skärpta iakttagelseförmåga, hvilken ur den konkreta världen framtvingar den abstrakta sanningen; ur nämnda skola utgick han för att grundlägga en ny era för zoologiens studium i Sverige, liksom sedermera ur barndomens dunkla sagoverld småningom Skandinavians urinnevånare för honom klarnade». Efter åtskilliga mindre zoologiska arbeten till föregångare, utgaf N. 1820 första delen af sin *Skandinavisk Fauna*, däggdjuren, som efterhand följdes af tre delar öfver Skandinavians andra vertebrater. Med detta nationalverk kan zoologiens studium i Sverige sägas ha blifvit väckt till lif och intresset för denna vetenskap ha nedstigit från katedern till alla samhällsklasser. Under fortsatta forskningar inom de lägre djurklasserna, leddes hans uppmärksamhet till den förgångna djurverld, som gömmer sig i våra yngre jordbildningar, och frukten

af hans undersökningar på detta fält, framträdde i hans *Petrificata Suecannae formationis cretaceae* (fol. med. pl. 1827). Genom dessa sina forskningar var han ett godt stycke inne på geologien, och derifrån var steget endast helt kort till fornforskningen. Samtidigt med statarådet Thomsen i Köpenhamn hade han under sina studier kommit till insigt om, att den förhistoriska tiden i Norden måste indelas i tre stora tidsåldrar, en sten-, en brons- och en järnålder, representerande skilda och hvarandra efterföljande bildningsperioder i det menaskliga utvecklingsarbetet. I inledningen till andra upplagan af sin fogelfanna (1834) framstälde han först sina åsigtter om den antiqvariska etnografien; men utvecklade den kort därefter fullständigt i sitt ryktbara arbete *Skandinaviska Nordens vinstänare* (4 häft. 1838—43). Detta stora verk, som utkommit i nya upplagor, och öfversatts på tyska, engelska och franska, har gjort hans namn käudt i både den gamla och nya världen såsom en af grundläggarna till den arkologiska vetenskapen och tillskyndat honom en myckenhet utmärkelser från skilda håll. Redan 1821 kallad till ledam. af Vetensk.-Akad. i Stockholm, är N. nu ledamot och hedersledamot af mer än trettio in- och utländska lärda samfund, har tvenne gånger 1836 och 1856 erhållit Vetensk.-Akad:s stora Linnéanska guldmedalj, 1862 af Sv. Akademien fått emottaga K. Carl XIV Johans pris för litterära förtjenster, samt bär såsom utmärkelsetecken stor-korset af N. O. och D. D. O. samt riddarskjernan af V. O. och Fr. Hedersleg. Efter honom har ett fossilt växtsläkte *Nilssonia* blifvit uppkalladt, liksom åtskilliga djur- och växtarter efter honom ha erhållit sina namn.

— Gift 1824 med *Elisabet Cecilia Berg*.

Nilsson, Per, riksdagsman. Född d. 12 Maj 1816 uti Grönby socken i Wemmenhögsk härad af Skåne, hvarst fadren, rusthållaren *Nils Jönsson*, då var boende. — Sin barndom och första ungdom tillbragte han i föräldrahemmet, der han tidigt fick vänja sig vid kroppsarbete och utbildade sig till en duglig landthushållare. I läsning var modren hans enda lärarinna; men på den grund hon lade, har Per N. sedermera genom egna studier tillegnat sig en ganska omfattande boklig bildning. År 1840 köpte han Rydeholms väderqvarn och gifte sig s. å. med en hemmansegardotter *Hanna Jnsdotter* från Espö. Men emedan hans håg företrädesvis var riktad åt jordbruket, sålde han efter ett par år qvarnen och inköpte ett skattehemman Sjötorp i Dalby socken af Torna härad, hvilket han 1856 utbytte mot det hemman i Espö, som han för närvarande innehar. Tre år förut hade han öppnat sin riksdagsmannabana såsom ombud i bondeståndet för Torna och Bara härader och valdes 1856, sedan han flyttat till Espö, till riksdagsman för Oxie, Skytta

och Wemmenhögsk härader. Då år 1864 Wemmenhögsk härad afsöndrades från Oxie och Skytta härader samt förenades med Ljunits och Herrestads härader till en domsaga, blef Per Nilsson representant för sistnämnda domsaga och har efter den nya riksdagsordningens införande (1867) representerat Wemmenhögsk härad. Under alla dessa riksdagar har han innehaft en mängd förtroendenppdrag, så väl inom bondeståndet, som inom Andra kammaren. 1853—54 var han suppleant i Konstitutionsutskottet, 1856—58 ledam. i Bevillningsutskottet och vid alla riksdagar under tiden 1859—70 ledam. af Statsutskottet. Vid 1871—1875 årens riksdagar har han varit öfverflyttad i Konstitutionsutskottet. 1860 valdes han af bondeståndet till direktör vid riksbankens lånekontor i Malmö. Tre gånger, nämligen 1857, 1868 och 1869 har han innehaft uppdrag att vara statsrevisor. Af öfvertygelse ifrån för representationsreformen, kan Per N. efter densammas införande icke sägas hafva tillhört något visst parti. Om han än i viktigare frågor befunnit sig på samma linie med Andra kammarens majoritet, har han likväl i andra gått sin egen väg, oberörd af andras inverkan och partigrupperingar. Hans erfarenhet och sunda omdöme hafva gjort honom till en af de mest använda män vid våra riksdagar liksom inom det kommunala lifvet i hans hembygd. Hans kärlek för studier, särskildt af allt, som rör Nordens forntid och Skånes äldre historia, har föranledt honom att samla ett såredes rikhaltigt bibliotek (omkr. 3,000 volymer) samt anlägga vackra samlingar af mynt och nordiska fornsaker.

Nilsson-Rouzaud, Kristina, lyrisk sångerska, skådespelerska. Född d. 20 Aug. 1843 inom Wederlöfs socken af Kronobergs län, af ett fattigt torparfolk, som 1852 flyttade med sina sju barn till hemmanet Löfhult Sibbagård under Huseby bruk i Skatelöfs socken. — Redan som litet barn visade Kristina N. ett ovanligt sinne för musik och sång och skall redan vid åtta års ålder lärt sig sjelf spela fiol. Med en dylik för ackompanjemang, och sin silfverklingande röst till hufvudinstrument, började hon med föräldrarnas tillåtelse vandra omkring till landtmärknaderna i trakten, der hon snart väckte uppmärksamhet för sin ovanligt musikaliska begåfning. Vid sommarmarknaden i Ljungby 1858 bemärktes hennes ovanligt sköna röst af häradshöfdingen Turnerhjelm, som erbjöd henne vård och undervisning, om hon ville afsäga sig sitt kringvandrande lif och med allvar egna sig åt sångkonsten. Efter någon tvekan, mest derfor att hon ansåg föräldrarna icke kunna undvara de små inkomster hennes blygsamma konserter inbragte, antog hon anbudet och inackorderades i Halmstad, der hon anförtroddes åt fröken Valerius,

numera friherrinnan Leuhusen. Under hennes ledning gjorde hon de hastiga framsteg, att hon kunde öfverlemnas åt tonsättaren Franz Berwald, som egnade sin elev den sorgfälligaste omvårdnad. Knappast mer än halft-annat år från det hon sjöng på Ljungby marknad, hade hennes röst vunnit så i säkerhet och välljud, att hon (i Febr. 1860) kunde uppträda på en konsert i Stockholm — den enda gång hon der offentlig låtit höra sig. — Genom friherrinnan Leuhusens outtröttliga välvilja bereddades henne tillfälle att s. å. få öfverresa till Paris, vid hvars konservatorium hon under professorerna Maaset och Wartel utbildades till fulländad sängerska. Efter att med utomordentlig framgång ha debuterat i Verdis opera »Traviata», och som Nattens drottning i »Trollflöjten», anställdes hon 1864 vid Theatre lyrique, der hennes aföning snart bestämdes till femtio tusen francs och tre månaders tjänstfrihet årligen. Ifrån Paris har hennes rykte gått segrande ut öfver världen, och England, Ryssland och Amerika hafva täflat om att få höra samt med lager och guld få uttrycka sin beundran för den utmärkta sängerskan. Liksom hos Jenny Lind förenar Kristina N. med röstens utomordentliga välljud ett fulländadt mästerskap i dramatiskt häseende. Hennes förnämsta roller hafva varit *Martha*, *Nattens drottning*, *Violetta*, *Mignon* samt *Ophelia*, bland hvilka den sistnämnda isynnerhet är en triumf, hvartil man i sjelfva det af konstnjutningar öfvermåttade Paris knappast sett något motstycke. — År 1865 besökte Kristina N. sitt födelsehem i Småland, der hennes första göromål var att med det guld, hon redan då samlat, försätta sina föräldrar och anförwandter i en i ekonomiskt häseende bekymmerfri belägenhet. — Från sina konstresor i Europa och Amerika har hon återvänt till Paris och är der sedan 1872 gift med *Emile Rouzaud*.

Nissen-Saloman, Henriette, sängerska. Född af judiska föräldrar i Göteborg 1821. — Sedan hennes vackra, klangfulla sångröst vunnit den utveckling, att hon med fördel kunde göra en studieresa utomlands, begaf hon sig 1840 till Paris, der hon erhöll Garcia till sin lärare. 1843—44 var hon anställd vid Italiensku operan i Paris, men gjorde under begge åren besök i sitt fäderne-land, hvarest hon med sällspord framgång låt höra sig på konserter i hufvudstaden. Hon uppträdde sedermera i flera af Europas förnämsta städer, alltid med stort bifall, samt var under en vinter engagerad för Gewandhaus-konserterna i Leipzig. Efter att ha haft anställning såsom prima donna vid Italiensku operan i S:t Petersburg, antogs hon till lärarinna vid musik-konservatoriet derstädes och förestår nu ett af de mest besökta och berömda sånginstitut i det stora ryska riket. — Gift 1860 med danske violinisten och tonsättaren *Sigfrid Saloman*.

Nobel, Immanuel, vattenminorans och sprängoljans upptäckare. Född d. 24 Mars 1801 i Gefle, der fadren *Immanuel Nobel* var biträdande provinsialläkare. — Sonen visade i ungdomen föga hog för studier, och sattes därför af fadren i lära hos en skomakare. Men i stället för att göra skor sysselsatte han sig mest med att rita fartyg, hvarför en vän öfvertalte fadren att låta sonen på försök, och såsom förberedelse för en möjligen blifvande skeppsbyggmästarebana, göra en sjöresa till Medelhafvet. I Alexandria, dit han åtföljt ett Geflefartyg »Thetis», blef han händelsevis känd af amiralen Ismael Gibraltar, som tog honom med sig på några sjöresor. Återkommen till hemmet efter fyra års bortovaro, anställdes han 1818 som skeppsbyggerielew hos konduktören Loell i Gefle. Vid ett besök, som K. Carl Johan s. å. gjorde i staden, väckte N. öfverstlöjtnant Bloms och prof. Krafts uppmärksamhet för en äreport, till hvilken han gjort ritning, och på deras uppmaning sökte han inträde vid Konstakademien i Stockholm 1819. Här tillbragte han sedan tiden intill 1832, först såsom akademiens elev och sedan som biträde åt Blom vid dennes byggnader. Det nämnda året öfverflyttade han till Ryssland, der ett af honom uppfunnet snabbkjutningsgevär, och ännu mer hans upptäckt af undervattensminorna, förskaffade honom storfursten Mikael's protektion. Genom ryska regeringens frikostighet anlade han en stor mekanisk verkstad i S:t Petersburg, som en tid sysselsatte ända till tusen arbetare. När vid kejsar Nicolai död det beviljade anslaget och ännu mer regeringens beställningar upphörde, måste N. nedlägga sin rörelse och återkom 1859 till Sverige lika fattig, som han lemnade det tjugusju år förut. Nu vände han sin uppfinningsförmåga på något nytt sprängmedel, af mindre volym än krutet, men med större sprängkraft än detta, och löste problemet genom uppfinningen af nitroglycerinen eller sprängoljan, likväl efter flera kännbara förluster, af hvilka den smärtsammaste var förlusten af en sons lif vid en explosion af nitroglycerinfabriken vid Heleneborg utanför Stockholm. Han fortsatte likväl oförtrutet sina forskningar och arbeten på egen hand, till dess en af hans söner bildade det s. k. Nitroglycerin-aktiebolaget. Hans son Alfred har sedan lyckats gifva det farliga ämnet fast form under namn af »dynamit», och med detta framsteg kan den stora uppfinningens framtid anses betryggad. — Död i Stockholm d. 3 Sept. 1872.

Nohrborg, Anders, bättringspredikant. Född den 9 Maj 1725 i Norbergs församling af Vesterås stift, der fadren *Olof Nohrborg*, gift med *Kristina Barchous*, då var komminister. — Vid tjugu års ålder afgick N. från gymnasium i Vesterås, till universitetet i Upsala och erhöi der efter sju års grundliga studier filosofie doktorsgraden 1762. Sedan han

ytterligare i tvenne år beredt sig för det prästerliga kallet, till hvilket han invigdes 1754, anställdes han såsom adjunkt vid Finska kyrkan i Stockholm och kvarstannade på denna underordnade plats i elfva år eller till 1765, då han på förslag af riksrådet, greve H. H. von Lieven, kallades till e. o. hofpredikant. Hans af naturen klens helsa var då redan bruten genom öfveranstängningar och han ätted i Polkerna prästgård i Dalarne d. 30 Nov. 1767. Bland svenska predikoförfattare intager N. ett af de aldra förnämsta rummen. Hans berömda postilla, som efter hans död utkom 1771 under titeln: *Den fallna människans salighet* ordning, förestäld i åtskilliga betraktelser öfver de ärliga sön- och högtidsdagars evangelier, är icke allenast vår mest spridda andaktsbok, ur hvilken allvarliga sinnen än i dag kunna hemta en sund uppbyggelse, utan den förträffligaste populära dogmatik, der äfven teologen kan hafva mycket att lära. Utgifvandet besörjdes af den äffidnes broder, prosten Daniel Nohrborg, och boken försägs med ett utmärkt företal af öfverhofpredikanten Gabriel Rosén, som sjelf var en af tidehvarfvets yppersta predikanter.

Nolcken, Erik Mattias von, embetsman. Född i Riga d. 24 Maj 1694. Föräldrar: öfversten och landtrådet på Osel *Christofer Reinhold von Nolcken* och *Ingeborg Kristina Stackelberg*. — För att avsluta sina studier hade N. företagit den sedvanliga utrikes resan samt under återvägen hunnit till Stralsund, då staden inneslöt af de belägrande arméerna. Han måste derfor stanna kvar och uthärda belägringens alla vidrigheter, samt begaf sig efter stadens kapitulation (1716) till Holland, derifrån ministern Görtz skickade honom med en angelägen desepche till Sverige. Här träffade han Carl XII i Lund och antogs på hans befällning genast till e. o. kansliet i utrikes expeditionen. Befordrad 1718 till ord. kansliet, följde han 1719 greve Leijonstedt till fredskongressen på Åland och tjänstgjorde 1720—25 och 1726—29 såsom kommissionsekreterare i Berlin, hvarefter han 1730 utnämndes till regeringsråd i Pommern. Efter några års hvil från de diplomatiska bestyren, anställdes han 1738 såsom svensk envoyé och minister vid hofvet i St Petersburg, hvilken kinkiga befattning han med stor skicklighet förestod tills han med anledning af kriget återkallades 1741. Under tecknade såsom andre kommissarie fredshandlingen i Åbo 1743, blef året derefter statssekreterare, 1747 hofkansler och slutligen 1750 president i Göta hofrätt. Redan 1726 hade N. blifvit naturaliserad svensk adelsman; 1747 upphöjdes han till friherre och blef året derpå komm. af N. O. — Död i Stockholm d. 18 Okt. 1755. — I sin tids partistrider vid riksdagarna intog N. mestadels en förmedlande ställning och åtnjöt af de motsatta partierna ett stort förtroende för sin redbarhet, rätt-

vis och skicklighet. Under sin ministertid i Ryssland hade han gjort allt för att förebygga det olyckliga finska kriget, men hans varningar undanhölls sekretets utskottet, liksom han sjelf lemnades i okunnighet om hattstyrelsens beslut och åtgärder för att framkalla kriget. — Gift 1: 1731 med *Kristina Margareta von Lode* och 2: 1741 med *Anna Regina Horn*.

Nonnen, Eduard, det rationella landtbrukets grundläggare i Sverige. Född d. 30 Juni 1804 i Hamburg och son af handlanden derstädes *John Nonnen*. — Sonen uppfostrades i London och öfverflyttade med sin far och öfriga slägt 1819 till Göteborg, der han kvarstannade i två år eller till 1821, då han afreste till Stockholm, för att fortsätta sina studier i kemi, botanik och veterinärvetenskap. För sin utbildning i det praktiska landtbruket vistades han först (1823) vid Engeltofta i Skåne och sedermera vid Möglin, der han åtnjöt den berömda Thaers handledning 1824—25. Efter att hafva gjort en resa till Schlesien, återkom han 1827 till Sverige och inköpte följande året Degeberg i Västergötland. Deenna egendom, som befanns i fullkomlig lägervall, då N. blef egare af densamma, förvandlade han inom få år till en mönstergård och inrättade här med ett jemförelsevis obetydligt understöd af staten det första landbruksinstitut i Sverige 1835. Exemplet hade ett betydande välgärande inflytande, och den ofantliga utveckling, jordbruket sedan dess vunnit i vårt fädernesland, kan till stor del betraktas som en frukt af N:s verksamhet på Degeberg. Derigenom, att en vetenskaplig undervisningsanstalt för jordbruket uppstod, vanns det dubbla målet: kännedom om sätet för ett rationellt jordbruk och adlandet af opinionen för det förut temligen föraktade yrket. Svenska regeringen gjorde och sitt till att i N:s person höja landbrukarens anseende, då hon utnämnde honom till ridd. af nordstjernen och kommandör af vassorden. Af Landbruksakademien kallades han till hedersledamot, och Vetenskapsakademien räknade honom sedan 1856 bland sina medlemmar. Human och välvillig, upplyst och verksam utan buller, hade N. allestädes vunnit vänner och lemnade sålunda både i den enskilda vänkretsen och det offentliga ett kämbart tomrum efter sig, då han bortgick d. 2 Mars 1862, endast femtioåtta år gammal.

Norbeck, Anders Erik, teolog. Född i Orlanda församling af Linköpings stift den 29 Maj 1805. Föräldrar: kyrkoherden derstädes *Nicolaus Laurentius Norbeck* och *Anna Juringius*. — Efter vid Upsala universitet idkade studier blef N. filos. magister 1833; aflade 1834 teol. kaud.- och 1838 teol. licent.-examen, samt promoverades 1844 till teol. doktor. Under tiden hade han blifvit prästvigd, samt anställd såsom docens och i flera terminer förestått adjunktur inom

teologiska fakulteten. I slutet af år 1844 utnämndes han till teologie lektor vid Vexjö gymnasium; blef tio år derefter L. N. O. samt var utsedd till präses vid prästmötet i Vexjö 1868. Den skrift, som det åläg honom att som sådan författa, utgaf han ock, men var af sjukdom förhindrad att själf presidera. Hans sjuklighet tilltog sedan allt mer, tills han afled i Vexjö d. 27 April 1870. — Säsom lärare utöfvade N. medelbart inflytande inom en vidsträcktare krets, än kanske någon af då levande skolkarlar, genom sina förträffliga läroböcker, *Lärobok i Theologien* samt *Lärobok i Kyrkohistorien*, af hvilka den förra vid hans död upplefvat nio upplagor, och under en följd af år varit antagen vid alla Sveriges samt flera af Finlands undervisningsverk; och den senare utkommit i tvenne upplagor. Han har dessutom verkställt öfersättningar af flera religiösa och teologiska skrifter.

Norberg, Anders, homilet, vitter. Född i Hubbo prästgård i Vestmanland den 13 Dec. 1745. Föräldrar: lektorn och kyrkoherden *Olof Norberg* och *Kristina Petras*. — Student i Upsala 1765, eröfrade han derstädes 1770 den akademiska lagern och blef tvenne år derefter kallad till docent i historien. Sedan han ingått i det prästerliga ståndet, erhöil han 1779 fullmakt såsom pastor vid lifdrabantkåren och utnämndes s. å. till K. hofpredikant. År 1780 företog han en längre resa genom flera europeiska länder och besökte derunder Rom, hvarest han påskhelgen 1784, under Gustaf III:s vistelse i den katolska världens hufvudstad, tilläts att predika i St Peterskyrkan. Efter sin hemkomst till Sverige, utnämndes han i Dec. s. å. till kyrkoherde i Söderköping, erhöil teologie doktorsvärdigheten vid kröningen 1800 och afled den 5 Sept. 1820. Redan under sin vistelse i Upsala förvärfvade han sig ett »vittert» anseende för ett *Tal vid kröningsfesten* 1772 och invaldes med anledning deraf i sällskapet *Utile Dulci*, som den tiden ansågs för hallstämpeln på snille. Förutom nämnda tal har han författat ett *Äreminne öfver Clas Grill*, lemnat en mängd bidrag till Gjörwells Resebeskrifvare, m. fl. tidskrifter, samt öfersatt några arbeten af Gellert och Robertson. — Gift 1787 med *Sigrid Kolmodin*.

Norberg, Johan Erik, mekaniker. Född i Vesterås den 12 Sept. 1749. — Efter i Upsala idkade studier, hvarunder han isynnerhet vinnlade sig om matematik och naturvetenskaperna, ingick han som auskultant i Bergskollegium, utnämndes till löjtnant-mekanikus 1778 och blef kapten-mekanikus 1780. Under tiden användes han vid åtskilliga byggnadsföretag, bland annat byggnaden af den nya hamnen i Carlskrona, men lemnade, såsom det synes, af missnöje Sverige 1783. Han återkom likväl efter några år och befordrades 1793 till bergsråd,

inkallades 1798 i Vetensk.-akad., och blef året derefter direktör för mekaniken vid Målarakademien. 1804 lemnade han för andra gången fäderneslandet och ingick i dansk tjenst; men vände sig kort derpå till Ryssland, der han anställdes som marin-ingeniör, med statsråds titel. Här uppjorde han planen till den stora och vackra hamnbyggnaden vid Reval, som begyntes 1807 och först blef färdig efter hans död, men i allt fullföljdes efter den plan han uppjort. Hans stora förtjenster om ryska marinen belöntes på flera sätt; 1809 utnämndes han till verkligt statsråd med excellenstitel, hvarefter han med afseende på sin rang skref sig *von Norberg*, blef 1816 ridd. af St Vladim. ordens 2 kl. med st. korset, erhöil en hedersäkänk 50,000 rubel, o. s. v. — Död, utan att hafva återsett sitt fädernesland, i St Petersburg d. 11 Juli 1818. — Han har utgifvit flera skrifter i mekaniska ämnen, dels på svenska och dels på franska.

Norberg, Mattias, orientalist. Född i Nätra socken i Ängermanland i Juni 1747. Föräldrar: kronolänsmannen och direktören öfver norrländska linnetillverkningen *Mattias Norberg* och *Kristina Walanger*. — Sin första undervisning erhöil han jemte tvenne bröder vid läroverket i Hernösand, dit han skickades 1759 och hvarest — ett bevis på den tidens enkla och allvarliga uppfostringsätt — de unga skolarerna finga på holmar i skärgården sjelfva upphugga och införa till staden den ved de för vintern behöfde. Vid tjuuett års ålder (1768) student i Upsala, promoverades han derstädes 1773 till filosofie doktor och förordnades året derefter till docens i grekiska litteraturen. År 1777 anträdde han de utländska resor, under hvilka han lade grunden till sin europeiska ryktbarhet, och besökte derunder icke blott Tyskland, Holland, England, Frankrike och Italien, utan äfven Grekland och Turkiet. I Konstantinopel kvarstannade han mer än ett år och sysselsatte sig dels med det praktiska studiet af Österlandets tungomål, dels med forskning i turkiska och arabiska handskriftsamlingar. Under återresan upptäckte han i Paris bland några orientaliska handskrifter, den namnkunniga »Adamsboken», zabiernas religions- och lagcodex, och afskref på ambrosianska biblioteket i Milano den ryktbara *Codex syriaco-hexaplaris*. Under sin frånvaro utnämnd först till e. o. teologie adjunkt i Upsala (1779) och kort derefter (1780) till professor i österländska och grekiska språken vid Lunds universitet, intog han, efter hemkomsten mot slutet af 1781, sin lärostol med början af det följande året. Han innehade den derefter i trettonio år och tog afsked 1820, sedan han under sin långa tjenstetid blifvit teologie doktor i Köpenhamn 1806 samt 1812 utnämnd till R. N. O. och s. å. erhållit kanslirådsvärdigheten. Efter

sitt afskedstagande tillbragte han det mesta af sina återstående lefnadsdagar i sin födelsebygd; blef vid promotionen i Upsala 1824 jubelmagister och afled derstädes, under sysselsättningen att ordna akademiens orientalska handskriftssamling, d. 11 Jan. 1826. — Bland Europas lärda intog N. tidigt ett högt rum, isynnerhet genom sina upplagor af de ofvannämnda urkunderna *Codex Syriaco-hexaplaris* (1787), och *Codex nazarenus Liber Adami appellatus* (Tom. I—III, 1815). Under senare delen af sitt lif utgaf han åtskilliga öfversättningar af handskrifter, rörande Turkiets och Arabiens geografi och historia, såsom: *Beskrifning om regemensförändringen i Cirkassiska riket af Schili Effendi* (1816); *Gihan Numa, Geographia orientalis* (I, II, 1818); *Turkiska rikets annaler, sammandragne ur dess egna urkunder* (I—IV, 1822). Föröfrigt har han utgifvit en mängd disputationer och orationer, af hvilka ett urval blifvit omtryckt i de af professor J. Norrman utgifna *M. Norbergi Selecta opuscula academica* (1817—1819). Utom i sin egenskap af lärd orientalist, åtnjöt N. ett högt anseende såsom latinare eller, närmare uttryckt, såsom väl-talare och författare i en egendomligt kraftfull Tacitansk stil. En betydlig del af sin samlade förmögenhet anlog han till Lunds universitet, hvarest den utgör grundfonden för den profession, som efter honom kallas den Norbergiska.

Norby, Nils Olofsson, präst, lärd. Född i Klinte på Gotland d. 25 Mars 1675. Föräldrar: kyrkoherden *Olof Persson Norby* och *Kristina Nilsdotter Gardea*. — N. ankom 1691 till Lunds akademii; lemnade denna 1692 och begaf sig till Upsala, samt reste derifrån 1696 till Rostock, hvarest han under D. Fechts presidium disputerade *De hierarchia ecclesiastica*. Året derefter begaf han sig till Greifswald, vann der synnerlig gunst hos den lärde doktor Henning och promoverades till filos. magister 1699. Han gjorde derefter nästan oafbrutet under tretton år resor och akademiska besök i Tyskland, umgicks med den tidens ryktbare lärde och utgaf disputationer och skrifter, hvarigenom han vann ett sådant anseende, att orientalisterna ansågo honom för en rabbin; ja, hans »taugomåls kunskap var så digert», att han talade latin, grekiska, tyska, hebreiska och talmudiska, och förstod arabiska, syriska, kaldeiska och persiska. År 1704 hade han blifvit förordnad till svensk pastor i Stettin och predikant vid ett infanteri-regemente; men bragtes här i stort trångmål och mången gång i verklig nöd, genom det pågående kriget. För hans ovanliga lärdom, i synnerhet i språk och teologi, erbjöds honom teologie lektoratet i Linköping och en teologie profession i Åbo, till hvilken sistnämnda han af konungen utnämndes 1725. Men för sin »ålder och sjuklighet» undanbad han sig

denna befattning och befordrades i stället 1727 till kyrkoherde i När på Gotland, der han afled den 12 Juli 1742. Linné, som nysst förut rest på ön, yttrar om honom: »Han var en genomlärd man af oändlig mycken lecture, sådan vi intet förmodat finna här liggande gömd bakom buskarna. Han hade mycket rest och utstått; hans lärda diskurser uppehölo oss». — Gift 1727 med sin kusin *Bodilla Hansdotter Norby*.

Nordblad, Carl, läkare. Född i Gefle d. 15 Sept. 1778. Föräldrar: provinsialläkaren, assessor *Erik Nordblad* och *Margareta Dorotea Strömback*. — Efter idkade elementarstudier i Gefle blef N. student i Upsala 1793 och erhöll medicine doktorsgraden i Lund 1800. Förordnad till provinsialläkare i Torneå distrikt s. å., tillbytte han sig 1801 provinsialläkarebefattningen i Söderhamns och befordrades 1830 till stadsläkare i Gefle. Erhöll 1837 professors namn, heder och värdighet; ledamot af Vetensk.-akad., Ridd. af V. O. — Död i Gefle d. 27 Juli 1855. — N:s lifsgerning var ett vackert intyg om huru en till sena ålderdomen fortsatt mödosam läkarepraktik låter sig förenas med ett fortlevande intresse för vetenskapliga undersökningar och meddelanden. Jemte tvänne större medicinska handböcker: *Sundhetslärobok för menige man* (1827) samt *Skeppalläkaren, eller anvisning att förekomma och behandla alla de ut- och invärtes sjukdomar, som allmännastr inträffa under sjöresor* (1842), har N. i Vetensk.-akad:s och Svenska Läkar-sällskapets handlingar meddelat åtskilliga fysiologiska och kirurgiska iakttagelser samt utgifvit embetsberättelser för flera år. — Gift 1: 1800 med *Hedvig Margareta Forevall*, 2: 1813 med *Anna Helena Holm* och 3: 1833 med enkefru *M. Osenius*, född *Rosenbaum*.

Nordblom, Johan Erik, musiker, tonsättare. Född d. 12 April 1788 i Upsala, hvarest fadren var skräddare. — Af sina föräldrar sattes han 1803 i handel i Stockholm; men återkom snart till Upsala och studerade tonkonsten under Hæffners 1808—14. Sistnämnda år befordrad till musikdirektör vid Gefle gymnasium; lemnade han denna befattning 1821 och flyttade till Stockholm, samt antogs i Sept. 1824 till lärare i sångklassen vid Musikaliska akademien, af hvilken konstanstalt han kallades till ledamot 1827. Efter Hæffners död 1833 anställdes han såsom director musices vid Upsala universitet, med hvilken befattning han två år senare fick förena organisttjensten vid dervarande domkyrka. År 1846 öppnade han i Stockholm ett sånginstitut, gjorde derefter åtskilliga konserter i landsorten och uppträdde sjelf såsom sångare vid flera konserter. — Död i Upsala den 26 December 1848. — N. har komponerat en mängd större och mindre sångstycken, af hvilka många såsom: »Sången», med ord af Graf-

ström, »Ungmön i lunden», »I fallets stund» vunnit stor spridning och varit mycket omtyckt; vidare flera stycken för stor orkester, en flöjt-konsert, en fagott-konsert m. m. Genom sin *Sångskola eller Lärobok i sång för lägre och högre undervisningsverk* (3 kurs., 1836—40) har han inlagt stora förtjenster om vokalmusiken, synnerligast vid våra läroverk. — Gift med *Johanna Elisabeth Horner*. Deras dotter *Johanna Maria*, född 1827, biträde fadren på hans konstresor och har såsom konsertångerska i hufvudstaden vunnit bifall för sin vackra röst och väl nyanserade föredrag. Gift med kammarskrifvaren *P. A. Ölander*.

Nordeman, Martin, universitetlärare. Född i Nordvik i Ångermanland d. 24 Juli 1636. Föräldrar: *Olaus Nordeman*, borgmästare i Hernösand, och *Kristina Danielsdotter*. — N. hade studerat i Upsala 1653—63, när han, i egenskap af lärare för en brorson till riksrådet *Gustaf Soop*, fick företaga en resa till Tyckland, Frankrike, England, Holland och Italien. Stadd på återresan, emottog han 1666 i Paris kallelse att vara »professor euclideus», d. v. s. matheseos professor vid det nyinrättade universitetet i Lund, och var en af dess första lärare som voro närvarande vid högskolans invigning. Jemte sin profession, förestod han någon tid äfven räntmästare- och sekreterare-befattningen vid universitetet och var under sitt sista lefnadsår jemväl bibliotekarie. År 1682 ökades hans tjänstlängdanden med skyldigheten att undervisa den akademiska ungdomen i fransyska språket. — Död i Lund d. 10 Januari 1684. — Gift 1672 med *Anna Katarina Ehrenborg*.

1. **Nordenanckar, Johan**, sjömilitär. Född d. 2 Okt. 1722; son af prosten och kyrkoherden i Hagbyhöga af Linköpings stift *Daniel Corvin* och *Kristina Lindvall*. — Efter någon tids vistelse i Upsala, ingick han 1749 vid amiralitetet och utnämndes året derefter till löjtnant. För att vinna praktisk erfarenhet i sitt yrke, sökte och erhöll han kunglig tillåtelse att gå i utländsk sjöföretjenst och tjänstgjorde någon tid, dels på engelska, dels på maltesiska fartyg. Han deltog härunder i flera expeditioner och bevistade i Maj 1752 en häftig sjödrabbning mellan maltesiska och algieriska galärer. Återkommen till Sverige, utnämndes han 1755 till kaptenlöjtnant och upphöjdes året derefter i adlig värdighet, då han antog namnet *Nordenanckar*. Känd för utmärkta insigter, erhöll han 1760 förtroendet att undervisa rikets stormaral, den tolfårige prins Carl, i sjömansyrket; befordrades 1766 till kommandörkapten och året derefter till generaladjutant, blef 1772 konteramiral samt fyra år senare vice amiral och amiralitetsråd. Erhöll på begäran afsked från sina militära befattningar 1791; död, ogift, på sin egendom

Fliseryd i Kalmar-län den 3 Sept. 1804. Femton år före sin död kallades han till ledamot af Vet.-akad., en utmärkelse, af hvilken han hade gjort sig väl förtjent genom sina förträffliga sjökartarbeten. Han har äfven skrivit åtskilligt i sjövetenskapen, såsom *Inledning till styrmanskonsten* (1756); *Om förmonen och nödvändigheten af en sjö-makt*; *Tal om strömgångarna i Östersjön* m. m.

2. **Nordenanckar, Fredrik**, militär. Född på Bankeberg i Småland 1769; den föregående brorsön. Föräldrar: öfversten *Alexander Nordenanckar* och *Kristina Dorotea Hammarshöld*. — Antagen i krigstjenst 1778, utgick han såsom artilleri-underlöjtnant i 1788 års krig och utmärkte sig på det berömligaste. *Gustaf III*, härom underrättad, ämnade först pryda honom med svärdsorden, men då han fått veta att N. var blott underlöjtnant och helt ung, skickade han honom i stället tvåhundra riksdaler ur sin handkassa. N. återlemnade genast pennningarna och yttrade till den, som hade i uppdrag att tillställa honom dem: »Jag släss för min pligt, men ej för drickspenningar». *Gustaf III* tog svaret såsom det egnade en konung och förvandlade penningbelöningen i en hedersvärja med silfverfäste, som på konungens vägnar tillstaldes den unge krigaren. 1789 befordrad till löjtnant, utnämndes han 1794 till kapten vid Göta artilleri, blef 1798 major och året derefter R. S. O. 1808—09 var N. chef för artilleriet vid norska gränsen, och medvetande om, ehuru ingen aktiv deltagare i, revolutionsförelaget. Han skördade ej heller någon af de frukter, som i rikligt mått tillföllö statshälfingens befordrare. Redan året derefter (1810) begärde och erhöll han sitt afsked, som beledsagades af öfverste-titeln och afsed på *Hammarsten* i Grums socken af Vermland d. 5 Mars 1821. — Gift 1798 med *Fredrika Charlotta Löwenhjelm*.

3. **Nordenanckar, Fredrik Vilhelm**, militär, riksdagstalar. Född på *Hammarsten* i Vermland d. 19 Sept. 1800; den föregående son. — Aderton år gammal ingick N. som kornett vid lifregementets husarkår; utnämndes till löjtnant 1824, ryttmästare 1827, major 1837 och lemnade krigstjensten med öfverstlöjtnants fullmakt 1850. R. S. O. Dessa militära befordringar midt under den djupaste fred visa, att det ej var på krigarbanan N. förvärfvade sitt rykte. Detta skedde på riksdagsbänken, och det var i finansiella frågor han först och egentligen gjorde uppseende. I dessa inträngde han allt djupare och utvecklade med ökad parlamentarisk vana dem allt grundligare och klarare, så att han under de sista riksdagarne gälde för ett orakel i finansväg, åtminstone för den mer liberala fraktionen af riddarhuset. Ädel, mild, upplyst och rättänkande, värderades och högtaktades han af alla, äfven af dem, som i po-

litiska och statekonomiska frågor voro hans afgjorda motståndare. — Död, ogift, i Carlstad d. 8 April 1858.

Nordenberg, Bengt, genremålare. Född i gården Komperkskulla af Jämsbogs församling i Bleking den 22 April 1822. Föräldrar: torparen *Per Jönsson Nord* och hans hustru *Sissa Bengtdotter*. — Ifrån hans spädeste ungdom bestod N:s käraste nöje i att rita och teckna, och denna afgjorda hog föranledde föräldrarna att, när han uppnått sitt tolfte år, sätta honom i lära hos en målare Brodin i Sölvesborg. Här tillbragte han sju års lärotid och förklarades, efter dennas förlopp, 1841 för välbestäld gesäll. Under de sista åren hade hans hog oupphörligt stått till Stockholm; men bristande tillgångar tvungo honom att tillä vidare slä resan ur hägen och genom målning på landet anskaffa det oundgängligaste för sitt uppehälle. Ändtligen såg han sig genom stränga besparingar i tillfälle att utträda den efterlängtda Stockholmsfärden och anlände full af förhoppningar till huvudstaden i Juni 1843. Här fann han emellertid att hans sparpenning icke länge skulle räcka, hvarför han antog kondition hos en målaremästare Hallgren och var så lycklig att i denne finna både en vän och en välgörare. Sådana påträffade han äfven bland sina lärare, af hvilka prof. A. Retzius och öfverintendenten Anckarsvärd hos n. v. enkedrottning Josepha utverkade åt honom ett årligt understöd. Efter att med loford och flera belöningar ha genomgått Konstakademiens särskilda skolor, anträdde han den vanliga studieresan och anlände till Düsseldorf d. 7 Okt. 1851. Här dröjde det ej länge, förrän hans offentliga konstnärsbana började, och denna vidgade sig ännu mera, sedan han 1856 erhöill ett af svenska statens restipendier, hvarmed han 1857—59 fortsatte sina studier i Paris, Rom och Neapel. Från sistnämnda tid har han varit bosatt i Düsseldorf, derifrån han likväl gjort åtskilliga sommarbesök i Sverige. Hvad Tidemand såsom konstnär är för Norge, är N. i visst fall för Sverige, nämligen den mästertlige framställaren af de rika skatter, som gömma sig i vårt ännu i många hänseenden egendomliga folkli. Hans taflor äro öfverallt spridda i Tyskland, England, Frankrike, Österrike och de skandinaviska länderna, samt hafva ofta blifvit reproducerade i träsnitt och stentryck. Allmänt bekanta torde följande vara: *Organist i en svensk landskyrka*; *Nattvardsgång*; *en svensk landskyrka*; *Tjondemöte i Skåne* (i Nationalmuseum); *Första och sista färden*; *Valkarlar återkommande från jagt*; *Brunnsällskap i Småland*; *Bröllop i Wärend* (i Nationalmuseum) o. s. v. — N. är ledamot af Konstakademien och R. V. O. — Gift 1: 1850 med *Karolina Schultz* och 2: 1855 med *Nanny Sutthoff*.

Nordenbjelke, Lars, skeppsbyggmästare. Född i Göteborg den 7 Mars 1745. Föräldrar: amiralitetskaptenen *Lars Bogman* och *Mariana Chapman*, en syster till den namnkunnige skeppsbyggmästaren af samma namn. — Sedan sonen 1760—61 öfvat sig i skeppsbyggeriet på varvet i Göteborg, antogs han till elev af sin morbror F. H. af Chapman och fick 1763 följa honom till Sveaborg. Här biträdde han sin lärare vid byggnadet af flera skärgårdsfartyg och utförde 1765—68 gravyrerna till hans stora verk: »*Architectura navalis mercatoria*». Befordrad 1776 till skeppsbyggmästare, hade han intill 1788 års krig närmast under Chapman tillsynen vid byggnaden af dessa från hafven längesedan försvunna drakar, hvilkas namn så ofta möta oss i historien, såsom Faderlandet, Aran, Dygden, Försigtigheten, Tapperheten, Manligheten, Dristigheten, Bellona, Thetis, Galathée, Esplendian, Amadisa o. s. v. Sedan kriget utbrutit, undfick han förordnande såsom öfverskeppsbyggmästare och ombesörjde i denna egenskap flottans utrustning. Förflyttades 1790 som skeppsbyggmästare till arméns flottas station i Stockholm, befordrades 1793 till öfverstelöjtnant vid den då nyinrättade flottornas konstruktionskår och blef 1805 öfverste för samma kår och tillika chef för konstruktionskontoret. Vid K. Carl XIII:s kröning 1809 upphöjdes han i adligt stånd med namnet *Nordenbjelke* och afled i Stockholm den 19 Maj 1814. — R. V. O. Ledamot af Vet.-akad., Krigsvet.-akad., Fria konst. akad. m. m. — Hans stora skicklighet i sitt yrke öfverträffades endast af hans blygsamhet, hvarigenom hände, att många uppfinningar af honom aldrig offentliggjordes, utan gömdes med honom i grafven. — Gift med *Anna Margareta Ståhl*.

Nordencrantz, Anders, embetsman, skriftställare. Född i Brunfo socken af Jämtland d. 5 Jan. 1697. Föräldrar: kronofogden, sedermera borgmästaren i Sundsvall *Lorens Bachman* och *Margareta Svedonius*. — Sonen, som kallade sig *Bachmansson*, egenade sig tidigt åt handeln och kom derigenom, att en längre tid vistas i London, hvarest han flitigt studerade de engelska handels- och näringsförhållandena, sysselsatte sig med mekaniska arbeten och påbegan sitt stora verk *Arcana Oeconomica et Commercii*. Återkommen till Sverige 1724, vände han sig med allvar åt mekaniken, förfärdigade ett pumpverk för dockan i Carlskrona och ett dylikt för ryska statens räkning, som i Petersburg väckte stor uppmärksamhet. Tre år senare valdes han till riksdagsman för Sundsvall och gjorde sig inom borgarståndet genom sina memorialer en viss reputation, som ännu mer ökades, när hans förenämnda arbete utkom 1730. Till följd af den insigt hvarom detsamma

önskade, och då utan tvekan räckt handen åt N. — Året derefter erhöll denne titel af kansliråd och statssekreterare, samt adlades, då han utbytte sitt hittills brukade namn *Norcopsensis* mot det mer aristokratiska *Nordenskiöld*. — Död i Stockholm d. 23 Dec. 1694. — På lärdomens vida fält har N. vunnit sitt rykte som latinare och anses som en upprättare af det romerska språkets studium vid Upsala högskola. — Gift med *Kristina Jönsdotter*.

Nordenskiöld. En adlig ätt ursprungligen från Upland; hette förut *Nordberg* och *Nordenberg* och adlades 1751, samt har utgrenat sig i kommandörs-ätten N. samt i en gren med friherrlig värdighet.

1. **Nordenskiöld, Anders Johan**, militär, embetsman. Född i Nyland d. 21 Dec. 1696. Föräldrar: öfverinspektoren för salpeterstillverkningen i Finland *Johan Erik Nordenberg* och *Maria Kristina Björmarck*. — Sexton år gammal skickades han jemte en yngre broder till Upsala, der han isynnerhet vinlade sig om de matematiska kunskapämnena, hvarefter han 1716 ingick som volontär vid fortifikationen. Kort derefter fick han såsom fortifikationssekreterare åtfölja sin chef generalmajoren Palmqvist till Lund, der han blef förestäd K. Carl XII och af honom befordrad till konduktör. Med konungens död inträdde ett afbrott i hans beföring. Visserligen utnämndes han 1719 till fortifikationslöjtnant; men ehuru han utmärkte sig genom flera vackra arbeten, dröjde det ända till 1736, innan han hann nästa trappsteg eller till informationskapten. Han egde emellertid det anseende för skicklighet, att Vetensk.-akad. vid sin stiftelse fyra år senare kallade honom till sin ledamot, hvarefter han 1742 erhöll majorsfullmakten. 1744 utnämndes han till general-kvartermästarelöjtnant och fick sitt verksamhetsfält i Finland, der han några år sysselsattes med hamnbefästningar och anläggningar för kustförsvaret. Återkallad till Stockholm 1749, förordnades han till chef för hufvudbrigaden af fortifikationskåren och adlades 1751 med namnet *Nordenskiöld*. Året derefter förordnad till landshöfding öfver Sverolax och Kymenegårds län, förflyttades han 1756 i samma befattning till Nylands och Tavastehus höfdingdöme; tog afsked derifrån 1761 och afled i Helsingfors den 26 Juni 1763. — Gift 1725 med *Margareta Sofia Ramsay*.

2. **Nordenskiöld, Carl Fredrik**, militär, vetenskapsman. Född i Nyland d. 28 Sept. 1702; den föregående broder. — Jemte brodern ingick han 1716 vid fortifikationskåren och erhöll tre år derefter konduktörs fullmakt. Efter ytterligare tvenne år (1721), kommanderades han till tjänstgöring i Finland, der ödeläggelserna efter kriget gifvo fortifikationen tjenstemän full sysselsättning; befordrades 1731 till löjtnant och kallades

på samma gång som brodern till en af Vet.-akademiens första ledamöter. Såsom ingenjörkapten, hvartill han utnämndes 1741, erhöll han i uppdrag att vidtaga åtgärder för ett provisoriskt förvar af inloppet till Stockholm under det då inträffade finska kriget; befordrades 1745 till major, fick 1749 svärdsorden och adlades tillika med brodern 1751. Fyra år derefter erhöll han fullmakt såsom general-kvartermästarelöjtnant, med anställning vid Stockholms-brigaden, blef 1762 öfverste vid finska brigaden, samt tog afsked 1763. De sista åren af sin lefnad tillbragte han på sina egendomar i Finland, der han som god patriot verkade för höjandet af landets jordbruk och lyste genom sitt föredöme vid anläggningen af en mängd gagneliga inrättningar, såsom qvarnar, tegelbruk, skeppsbyggerier, vattenaftappningar, nyodlingar o. d. Tillika sysselsatte han sig med vetenskapliga forskningar, till och med i exeges, och efterlemnade åtskilliga handskrifver öfver flera delar af den Hel. Skrift. — Död på sin egendom Eriksnäs i Nyland d. 19 Mars 1779. — Gift 1731 med broderns svägerka *Hedvig Märta Ramsay*.

3. **Nordenskiöld, Otto Henrik**, sjömilitär. Född på Frugård i Finland d. 7 Mars 1747; den föregående son. — Han hade någon tid studerat i Åbo samt ett år tillhört kadettkåren vid amiralitetet, när han 1761 utnämndes till löjtnant vid galereskadern. Befordrad 1774 till kapten vid örlogsflootan och anställd som adjutant hos militäramiralen, blef han efter tvenne år major och ingick 1777 i engelsk sjötjänst vid amiral Derbys eskader. Vid krigets utbrott mellan England och Frankrike följande året, öfvergick han i fransk tjänst, såsom löjtnant i amiral d'Orvilliers flotta och deltog så väl på den som sedermera vid amiralerna de Vaudreuchs och d'Estaings eskadrar i franska flottans krigsrörelser till 1781, då han med ett hedrande intyg öfver sitt tappra förhållande och prydd med hederstecknet «Pour les mérites militaires» återvände till Sverige. Utnämnd till öfverlöjtnant vid amiralitetet s. å., förordnades han vid krigets utbrott 1788 till flaggkapten hos storamiralen hertiz Carl och bevistade i denna egenskap sjöslaget vid Hogland, sjödrabbningarna vid Öland och Kronstadt, och reträtten från Viborg, samt ledde, nyss utnämnd till konteramiral, anfallt på ryska flottan vid Reval. Under krigets lopp dekorerad med svärdsordens stora kors, utnämndes han 1790 till vice amiral och till ordförande i komitén för flottans ärenden. Friherre 1815; komm. m. st. k. af S. O. — Död på sin egendom Fårebo i Småland d. 8 April 1832. — N. var för sin skicklighet och kunskaper en af flottans mest användbara och mest brukade officerare. Ännu blott löjtnant höll han i Stockholm offentliga föreläsningar i artilleri- och bombkastningsvetenskaperna; användes

sedan i en mängd viktiga uppdrag och afgaf förslag till åtskilliga förbättringar vid sjövapnet, afmätte och kartlade flera delar af rikets skärgårdar, gjorde första utkastet till Sjöreglementet, uppsatte nytt förslag till ett artilleri-exercisreglemente; var en bland stiftarna af Örlogsmannasällskapet, m. m. — Gift 1789 med *Beate Jacqueline Wrangel*.

4. **Nordenskiöld, Carl Reinhold**, sjömilitär. Född på Fårebo i Kalmar Län den 22 Juni 1791; den föregående son. — Vid tolf års ålder kadett vid Carlberg, blef han 1808 underlöjtnant vid örlogsfloTTan och deltog i samma års sjötåg i de finska farvattnen, mestadels såsom signalofficer för svenska signalerna, å den med svenska förbundna engelska eskadern, under amiral Sanmarez. Befordrad 1810 till löjtnant, bevistade han såsom eskaderchefens adjutant blockeringen af Norge 1814 och utnämndes 1818 till kapten i flottornas generalstab. Tre år derefter ingick han med vederbörlig tillåtelse i engelsk sjötjenst och medföljde såsom marinlöjtnant fregatten Glasgow till Indien, hvarifrån han 1823 återkom till Sverige, sedan han under resan hemskänt flera värderika rapporter rörande sjökrigstjensten, handeln i Ostindien, och om möjligheten för Sverige att blifva delaktig af densamma. Under sin frånvaro utnämnd till kapten vid örlogsfloTTan, befordrades han 1823 till major med eget matroskompani och blef 1829 R. S. O. Under tiden inträffade den beryktade skeppshandeln, i hvilken N. så till vida kom att taga del, att han, okunnig om transaktionens beskaffenhet, var den som öfverförde fregatten Chapman till Ostindien. 1828 afgick han som flaggadjutant med en svenak-norsk eskader till Medelhafvet, var 1834 korvettschef och utnämndes året derefter till korvettskapten. 1837 deltog han som ordförande i en komité för ett unionellt signalsystem och utgick 1840 såsom chef för en åralång expedition till svenska och norska handelns skyddande i Medelhafvet. Befordrad till konteramiral 1844, förordnades han två år derefter till befälhavande amiral i Carlskrona och utnämndes 1858 till vice amiral. År 1863 sökte och erhöU han, vid sjuttioårs ålder, afsked ur rikets och flottans tjenst. Han hade då varit officer i femtio fem år och deraf tillbragt 15 år och 3 månader till sjö i aktiv tjenstgöring. Komm. m. st. k. af S. O.; komm. af D. D. O. samt Ridd. af en ryk och en prussisk orden. — Död på Spandelstorp i Bleking, natten till d. 16 Nov. 1871. — Gift 1: med *Margareta Lindway* från England, och 2: 1831 med *Augusta Fredrika Lovisa Odencrants*.

5. **Nordenskiöld, Carl Fredrik**, skriftställare, mystiker. Född d. 30 Mars 1756 på Erikanäs sätesgård i Nyland; den föregående farbror; son af öfversten *Carl Fredrik Nordenskiöld* och *Hedvig Märta Ramsay*. — Efter idkade studier dels under enskilda

lärare, dels vid Åbo universitet, ingick han sexton år gammal som auskultant i Svea hofrätt och blef året derefter (1773) e. o. kanslist i Justitie-revisionen. Sedan han jemväl sökt inträde i riksarkivet och der i fem år förestått registrators-befattningen, erhöU han 1778 fullmakt såsom protokolls-sekretärer vid utrikes statsexpeditionen och företog ej långt derefter (1783) en resa till England, hvars statsförfattning, och rättegångssätt han noga studerade. Återkommen till Sverige, utgaf han 1788, efter monstret af Addisons Spectator, en tidskrift *Medborgaren*, hvilken liksom en annan tidning *Allmänna Magasinet*, den han äfven utgaf, indrogs och sequesterades. Sedan han ånyo gjort en resa till England, skickades han såsom kommissionssekreterare till Hamburg; återkallades 1801; uppehöU sig derefter dels i Pommern och dels i Rostock, sedan han efter ett misslyckadt alkemistiskt försök på Drottningholm för alltid lemnat Sverige. Död i Rostock d. 28 Febr. 1828. — Utom de nämnda tidskrifterna har han författat ett i tryckningen afbrutet, aldrig offentliggjort, arbete *Considerations sur le christianisme actuel* (1819), i hvilket en stor del upptages af hans egen lefvernesbeskrifning. — Gift i Tyskland tvenne gånger, 1: med en fräulein *Sommar* och 2: med *Charlotta Brüske*.

6. **Nordenskiöld, Otto Gustaf**, sjömilitär. Född i Finland d. 9 Dec. 1780; den föregående brorson och son af öfversten *Anders Gustaf Nordenskiöld* och *Hedvig Eleonora Lilliehöök*. — Tidigt bestämd för sjötjensten, insattes han tidrigt vid kadettkåren i Carlskrona, hvarifrån han efter ett par år flyttades till Krigsakademien på Carlberg. Ut-nämnd 1795 till fabriik vid örlogsfloTTan, blef han efter hvartannat: 1803 löjtnant, året derpå löjtnant hos varfsamiralen i Carlskrona, 1807 kapten i flottorna, 1808 R. S. O., följande året kapten vid örlogsfloTTan och major, 1813 öfverstlöjtnant och 1817 equipagemästare i Carlskrona. Utnämndes året derpå till öfverste i flottornas generalstab, blef 1819 öfverste vid örlogsfloTTan och till-förordnad varfsamiral i Carlskrona, 1821 konteramiral, 1823 komm. af S. O., 1837 komm. m. st. k. af samma orden och 1840 vice amiral. Såsom krigare utmärkte han sig särdeles under kriget 1808—09 och förde 1814 befälet på den fregatteskader, som skulle blockera norska kusten. Bland förtroendeuppdrag, med hvilka han hedrades må nämnas: ledamotskapet i komitén för reglerandet af sjöförsvaret (1826), samt ledamotskap i unionskomitén (1839). I riksdagsverfvren deltog han lifligt och bidrog verksamt, såsom ledamot af statsutskottet vid 1823 års riksdag, till att sjöförsvarets anslag skildes från landförsvarets och upptogs på en särskild hufvudtitel, liksom han vid de påföljande, med värma och sakkän-

nedom, föresvarade den s. k. stora flottan mot detta vapens vedersakare. — Upphöjd i friherrligt stånd 1841, tog han fem år derefter afsked från sina militära befattningar och afled i Carlskrona d. 6 Dec. 1861, ättioett år gammal. — Gift 1808 med Anna Fredrika Lidström.

7. Nordenskiöld, Nils Gustaf, geolog, mineralog. Född den 12 Okt. 1792; den föregående bror. — Han hade vid Åbo universitet idkat juridiska studier och lätit inskrifva sig såsom auskultant i hofrätten i samma stad, då han med ens lemnade den beträdda banan och reste öfver till Sverige, der han i några år studerade kemi under Berzelii ledning och aflade bergsexamen i Upsala. Återkommen till Finland, utnämndes han till bergmästare 1818 och befordrades, sedan han gjort en längre vetenskaplig resa till Tyskland, Frankrike och England, till öfverintendent för finska bergstaten 1824. I denna befattning egnade han trettio år af sin lefnad åt ordnandet och förbättrandet af sitt hemlands bergsväsende, genomreste landet flera gånger i alla riktningar och meddelade till en mängd vetenskapliga tidskrifter sina upptäckter och rön inom geologiens och mineralogiens områden. Jemte några andra vetenskapsmän deltog han 1838 i stiftandet af finska Vetenskaps-societeten, hvars handlingar han tid efter annan riktade med en mängd värdefulla bidrag. Hans framstående verksamhet såsom embets- och vetenskapsman gjorde honom till föremål för i sådana fall öfliga utmärkelser: af ryska regeringen utnämndes han efter hvartannat till ridd. af S:t Vladim. O., S:t Stanial. O. och S:t Annæ Ord.; vid finska universitetets jubelfest 1840 hedrades han med filosofie doktorsdiplom, blef några år derefter tituleradt statoråd, erhöll från Sverige nordstjerneorden och ledamotsbref af Vetensk.-akad. och Vetensk.-societeten i Upsala m. m. — Sextiotre år gammal sökte och erhöll han afsked från öfverintendents-embetet, men fortsatte med oförminskad iver sina vetenskapliga forskningar till inemot sin död, som inträffade på Frugård i Nyland d. 21 Febr. 1866. — Gift 1829 med *Margareta Sofia von Haartman*.

8. Nordenskiöld, Nils Adolf Erik, geolog, mineralog, polarresande. Född i Helsingfors d. 18 Nov. 1832; den föregående son. — Student vid universitetet i sin födelsestad 1849, aflade han derstädes 1853 kandidat- och 1854 licentiat-examen inför den matematiskt fysiska fakulteten. Under åren 1854—1855 var han sin far följaktig på en resa till Ural, föresvarade strax efter hemkomsten till Helsingfors sin gradual-afhandling: *Om grafitens och chondroitens kristallformer* (1856) samt promoverades i Juni 1857 till magister och doktor i den nyssnämnda fakulteten, dervid han innehade första hedersrummet bland magistrarne och det andra bland doktorerna. Kort derefter föranledde

ett frisinadt tal, som han hållit i Helsingfors, hans öfverresa till Sverige, hvarest han 1858 blef en af prof. Torells följelagare till Spetsbergen och d. 8 Dec. s. å. kallades till professor och intendent vid riksmusei i Stockholm mineralogiska afdelning. Föga mer än två år derefter (d. 9 Jan. 1861) invaldes han af Svenska Vetenskaps-akad. till en af hennes ledamöter. I den stora svenska expedition, som afgick till Spetsbergen s. å., deltog äfven N. och beskref efter sin hemkomst frukterna af expeditionens upptäckter på det geografiska och geognostiska området i en afhandling *Geografisk och geognostisk beskrifning af nordöstra delen af Spetsbergen och Heerloopen strat.*, hvilken afhandling prisbelöntes af Vet.-akad. 1863. Året derefter företog han i sällskap med astronomen, adjunkten Dunér i Lund och zoologen doktor Malmgren en ny färd till Spetsbergen, i hufvudsakligt ändamål att utröna möjligheten af en gradmätning derstädes, samt utgaf redan s. å. (tills. med Dunér): *Anteckningar till Spetsbergens geografi* samt *Förberedande undersökning rörande en gradmätningens utförbarhet på Spetsbergen*. Sina geologiska iakttagelser under samma resa offentliggjorde han 1866 i *Utkast till Spetsbergens geologi*, hvilken afhandling äfven erhöi Vet.-akademiens pris, och liksom flera af N:s föregående arbeten öfversattes på engelska. Hufvudsakligt genom enskilda mäcenaters (O. Dicksons m. fl.) frikostighet utrustades 1868 en expedition till Beeren Eiland och Spetsbergen, med särskildt syfte att under N:s ledning söka upptränga så långt som möjligt mot polen; expeditionen lyckades uppnå 81° 42' n. br., den högsta breddgrad, hvarpå något fartiga flagga ännu svajat. Såsom ett erkännande af N:s stora förtjenster om kända dommen af de arktiska regionerna öfverlemnade Geographical Society, till honom s. å. sin stora guldmedalj. År 1870 företog N. åtföljd af tre andra naturforskare en resa till Grönland, från hvilken utom andra frukter af vetenskaplig lit äfven hemfördes de stora meteoriterna, som nu pryda Stockholms och Köpenhamns museer. För att om möjligt förverkliga sin älsklingsidé uppgjorde N. en plan att öfvervintra på Spetsbergen och tidigt på våren söka att med renar uppnå nordpolen. På bekostnad af hr O. Dickson utrustades 1872 under N:s ledning den s. k. svenska öfvervintrings-expeditionen till Spetsbergen och återkom efter hvarjehanda utståndna vidrigheter till fäderneslandet på sommaren 1873. Innevarande år (1875) har N. i vetenskapligt ändamål genomföret en del af kusterna vid Novaja Sembla och befinner sig då detta skrives (i Aug.) på undersökningar i Kariska hafvet. Då han mångsidigt och grundligt redogjort för hvarje särskild expeditions vetenskapliga utbyte, uppgå hans skrifter till ett betydande antal,

de sista intagna i Vetenskaps-akad. Handlingar samt i Öfversigt af Akademiens förhandlingar, och ganska många öfverflyttade på främmande språk. Såsom medlem af riddarhuset bevistade han de sista ständarikedagarne och utsågs 1869 till en af representanterna i andra kammaren för Stockholms stad. — Gift med *Anna Maria Mansserheim* från Finland.

Nordenson, Erik Jonas, präst, författare. Född i Lockne socken i Jemtland den 2 Juli 1805. Föräldrar: fältväbel, sedermera kronolänsmannen *Jonas Nord* och *Anna Persdotter*. — Med grundlig elementarbildning, inhemtad i Frösö trivialskola och vid Hernösands gymnasium, blef N. student i Upsala 1827. Här valde han det prästerliga kallet och antog ordination 1829, hvar-efter han 1832 afnade filos. kand.-examen och erhöll lagerkranzen med första hedersrummet vid promotionen d. 14 Juni 1833. Omedelbart derefter emottog han kallelse från direktionen för Hilleka skolan i Barnängen att blifva lärare derstädes; men utbytte redan följande året denna lärarebefattning mot en plats vid Nya Elementarskolan i Stockholm och innehade sedermera denna till i Maj 1847. Under tiden utnämndes han (1837) till e. o. hofpredikant, blef följande året predikant vid Borgerskapets enkhus; 1843 notarie i hofkonsistorium, hvarmed han fortfor till i Maj 1845, då han befordrades till ord. K. hofpredikant och pastor i hoffsamlingen. I november sistnämnda år befullmäktigad innehafvare af Lofö och Drottningholms pastorat såsom prebende, utnämndes han 1846 till kaplan vid K. Maj:ts Orden samt konfessionarius vid det K. hofvet och blef 1849 efter Heurlin öfverhofpredikant och præs i hofkonsistorium. År 1858 erhöll han K. Maj:ts fullmakt på Munktorps regala pastorat i Vesterås stift, hvilken befattning han ännu innehar. Teol. doktor; kontraktsprost; L. N. O. — Förutom en mängd strödda predikningar i den af G. H. Mellin utgifna »Christliga Predikaren» (1840—41) samt i »Postilla för den husliga andakten» (1849), har N. utgivit *En ärgång högmessopredikningar* (1845—1848); *Latinsk syntax, jemte explicationer och stilsfningar* (1834); *Frågor och svar i dogmatiken* (1840); *Missionshistoria eller framställning af kristendomens utbredande i verden*, svensk bearbetning efter V. S. Steger; uppsatser i Frey, Nordisk kyrkotidning. Läsnings för Folket, tillfällighetstal m. m. — Gift 1: med *Karolina Vilhelmina Samuelson* och 2: med *Jenny Adolfsa Fridtulla Kindeblad*.

Nordenstråle, Olof, riksråd. Född i Lund d. 26 Aug. 1688, son af en af universitetets första professorer *Martin Norden* och *Anna Katarina Ehrenborg*. — Med grundlig akademisk bildning, förvärfvad under ledning af sin stjuvader prof. J. Lun-

dersten, inskrefs N. 1706 som auskultant i Svea hofrätt och utnämndes, efter att någon tid hafva varit häradshöfding i Lifgedinget af Södermanland, 1721 till assessor i samma hofrätt. 1727 befordrad till revisionssekreterare och insatt som ledamot i lagkommissionen, egnade han under hela tio år åt kommissionens arbeten den sällsynta flit, som utgjorde ett af de utmärkande dragen i hans karakter. Utnämnd 1737 till justiti kansler, inkallades han två år senare i riksrådet samt efterträdde G. Cronhielm såsom ordförande i lagkommissionen och Carl Gyllenberg såsom Lunds universitets kansler. — Död i Stockholm d. 21 Maj 1742, den förste och siste af det namn, han upptagit vid sitt adlande 1719. — Ogift.

Nordensvärd, Niklas, krigare. Född den 29 Jan. 1684 i Örebro, der fadren *Johan Norin*, bruksegare och bergsfogde i Lekebergelagen, var boende. — Sonen bestämdes af fadren för bergstaten och erhöll en der-efter lämpad uppfostran; men jublet vid Carl XII:s första segrar öfver Ryssarna utöfvade på honom en kraftigare verkan än föräldrarnas önskingar, hvarför han 1701 begaf sig till svenska högkvarteret i Lais och erhöll plats såsom sergeant vid Vestmanlands regemente. Med karolinsk manhaftighet deltog han sedan i Carl XII:s alla fälttåg och derunder förefallande slagtingar, beläringar, marscher och skärmytslingar, samt blef mer än en gång svårt sårad. Före slaget vid Pultava hade N. uppsigt öfver arbetet i approacherna och fick vid ett tillfälle befallning att kasta fienden, som orade svenska lägret, tillbaka. N. verkstälde den gifna ordern skyndsamt och med eftertryck; men erhöll ej mindre än sju svåra blessyrer och blef liggande såsom död på valplatsen. Af Ryssarna plundrad in på bara kroppen, återvåkade han på tredje dagen till medvetande och släpade sig fram till ryska öfverbefälhafvaren Scheremetjeffs tält, samt gaf sig fången. Han fördes genast till Ryssland, der han sedan fick dela sina olycks-kamraters lott, att gifva glans åt czarens triumftåg, samt flyttades från det ena stället till det andra, tills han slutligen återkom till Moskwa. Här tillvann han sig stort förtroende af en förnäm och rik ryss, som gjorde honom till lärare för sina söner och vid sitt frånfalle förordnade honom till deras förmyndare. Med en faders omtanke och samvetsgrannhet sörjde N. för sina myndlingars bästa och utskiftade till hvar och en hans egendom, när befrielsens timme ändtligen slagit och han 1722 fick återvända till Sverige. Här uudfick han genast majorsfullmakt vid sitt forna regemente; men tog redan 1727 afsked, då han erhöll öfverståljtnants rang och adlades med namnet *Nordensvärd*. — R. S. O. — Död den 2 November 1762. — Gift med *Anna Ekebohm*.

Nordevall, Erik, mekaniker, kanalbyggare. Född d. 2 Juli 1753 i Öfver-Kalix socken af Norrbottens län, der fadren *Jonas Nordvall* var kyrkoherde. — Sonens håg för matematiska och mekaniska studier röjde sig redan under hans skolgång i Luleå och utbildades efter hans ankomst till Upsala (1770), under ledning af professor Meldercreutz. Inskrifven 1773 som auskultant i Bergskollegium, erhöll han 1778 det viktiga uppdraget, att hafva inseendet öfver Strömsholm's kanalbyggnad, ett förtroende, hvilket han bibehöll till kanalens fullbordan 1782. Under tiden utnämndes han till undermasmästare i Vesterbergslagen och till geschwornen, samt emottog 1784 styrelsen öfver Eskilstuna fristad, hvilken befattning han innehade tills platsen indrogs 1799, då han förordnades till smidesdirektör. Då frågan om Venerns förening med Vesterhafvet åter med allvar upptogs, ingaf N. en plan till den nya kanal- och slusbyggnaden vid Trollhättan och ditflyttade 1795, att som ledare utföra det viktiga arbetet. Efter fem år (d. 19 Aug. 1800) stod den nya kanalen färdig och segelbar, en ärofull minnesvård af byggmästarens snille och skicklighet. Bland de många vackra byggnadsverk N. dels förut, dels sedermera utförde, tillåter utrymmet oss endast nämna: de storartade fördämningarna vid Dannemorasjön, Signildskärs hamnbyggnad, konstbyggnaderna vid Falu grufva, Kumo kanalänläggning i Finland, uppsättningen och ordnandet af Carl Gustafs gevärsfaktori med dess vattenverk och maskinerier, Södertelje kanals avvägning och grundläggning m. m. Så utmärkte för tjänster saknade ej sitt erkännande: 1801 utnämndes N. till kaptenmekanikus och 1816 till öfversteljtnant vid flottans mekaniska kår. Vetensk.-akad., Fria konst. skad. och Landtbr.-akad. tillagnade sig honom såsom ledamot; Bruksassocieteten anslog åt honom en liftidspension, och konungen utnämnde honom 1807 till R. V. O. och tilldelade honom 1816 adlig sköld med namnet *Nordevall*. Efter hans död, d. 2 Maj 1835, lät Vet.-akad. öfver honom slå en minnespenning. — Gift 1785 med *Fredrika Branting*.

1. **Nordfors, Carl Gustaf**, militär, skriftställare. Född i Malingsbo kapellförsamling i Dalarne d. 2 Aug. 1763. Föräldrar: brukspredikanten, sedermera komministern i moderförsamlingen Söderberke *Anders Nordfors* och *Elisabet Arosén*. — Sonen erhöll af fadren en sorgfällig undervisning i hemmet, men måste, i saknad af tillgångar, söka sig en väg till utkomst, innan han hunnit till akademien. I Stockholm, dit han anlände 1785, begynte han sin bana såsom accesskrifvare i Tullverket och ådrog sig K. Gustaf III:s uppmärksamhet, först genom sin rådhighet vid en eldsvåda på Södermalm och sedermera genom sin *Sång öfver Baltzar*

Horn, belönt med Svenska akademien's stora pris 1789. Genom konungens bevägenhet befordrad till öfverraditör, hade han i denna befattning tjänstgjort under en del af ryska kriget, då han i ett skaldebref till Gustaf III anhöll om att få utbyta pennan mot svärdet. Hans anhållan beviljades, och N. anställdes såsom adjutant hos general Armfelt för det återstående af fälttåget. Efter krigets slut befordrad 1794 till regementskvartermästare och kapten vid Göta garde, blef han 1798 major, 1803 öfveradjutant hos konungen. 1812 öfversteljtnant i armén och 1815 öfverste. Död i Stockholm d. 27 Juli 1832. Under åren 1790—1818 var N. andre direktör för dramatiska teatern, hvilket öfverinseende ifrån 1799 äfven utsträcktes till den lyriska scenen. Inom litteraturen har han också egentligen vunnit sig ett namn genom arbeten för teatern. Bland dessa märkas isynnerhet *Tanddoktor* (1800); *Föreningen*, tillfällighetspjes (1815); en mängd öfversättningar och bearbetningar, hvaribland »Oedipe i Athen», »Cendrillon», »Don Juan», »Lilla matrosen», »De begge arresteranterna», »Målaren och modellerna», »Kalifen i Bagdada», »Allue» m. fl. Han har dessutom skrivit en af Svenska Akademien med dess stora pris 1810 belönt *Sång öfver Sveriges kronprins Carl August*, samt en af samma akademi 1822 belönt moralisk afhandling kallad *Viljan*, och som medarbetare lemnat bidrag till Journal för Litteratur och Teater, Allmänna Journalen, Anmärkaren o. s. v. — Gift 1: 1795 med *Hedvig Koerner* och 2: 1804 med *Katarina Vilhelmina Westrom*.

2. **Nordfors, Erik Ulrik**, militär, skriftställare. Född i Malingsbo den 31 Juli 1771; den föregående's bror. — Liksom brodern undervisades han af fadren i hemmet och ämnade gå prästvägen, men ändrade beslut och anställdes 1789 såsom kornett vid Lifkosackerna, en då nyss upprättad paradkår på hundra man. Tillika kommanderad som adjutant hos general Armfelt, deltog han i ryska kriget och placerades, sedan den dyrbara kosackkåren efter krigets slut blifvit upplöst, 1790 såsom löjtnant på Göta garde. Här befordrades han vidare 1795 till kapten, men började vid samma tid skriva i politik och ådrog sig derigenom den d. v. regeringens ovilja. 1796 utgaf han en tidning *Telegraf*, som mottogs med mycket bifall och lästes med nöje; men denna indrogs 1798. Under sådana förhållanden ansåg N. sig ej böra längre tjena kvar som militär. Han begärde derför och erhöll utan svårighet sitt afsked 1800 och egnade sig derefter uteslutande åt författarskap. År 1803 utgaf han *A-B-C-D i omvänd ordning eller Lexikon för dagen*, som genast anammades af censuren och högtidligen brändes. Han öfversatte sedan en del stycken för teatern och utgaf 1805 *Svenskt*

och *Fransyskt Handlexikon*, men dog snart d. 8 Maj 1806, trettiofem år gammal. — Gift med *Karolina Wallström*.

1. **Nordgren, Carl Vilhelm**, porträttmålare. Född i Stockholm 1804. — Hans färdighet mer än egentlig musikalisk begåfning föranledde honom att i ungdomen söka sin utkomst som musiker, dervid han likväl stannade på den anspråkslösa platsen af trumpetare vid Lifgardet till häst. Deremot lågo hans anlag obestridligen åf teckningskonsten, hvari han erhöll undervisning vid Målareakademien, under det Westin åtog sig att bli hans lärare i porträttering och oljefärgsmålning. Under denne beskyddares hägn vann han för en tid ett icke aldeles oförtjent rykte som lycklig porträttör; men undanträngdes snart af större förmågor och sysselsatte sig på senare åren med att kopiera andra mästares arbeten. — Död i Stockholm den 9 Januari 1857.

2. **Nordgren, Axel**, landskapsmålare. Född i Stockholm den 5 Dec. 1828; den föregånges son. — Han genomgick Konstakademien i Stockholm och begaf sig 1851 till Düsseldorf, der norrmanen Gude vid denna tid samlade omkring sig en skara unga konstnärsmän från de skandinaviska länderna. Under nämnde mästares ledning fortsatte han här flitigt sina studier, mellan det han flera gånger i Gudes sällskap företog studieresor till Norden. För närvarande bosatt i Düsseldorf, har han för sin pensels alster funnit tacksamme afnämare, icke blott i Sverige och Norge, utan äfven i andra länder, England, Belgien och Tyskland. I sitt fädernesland har N. vunnit titel af hofmålare och invaldes 1867 till ledamot af Konstakademien. Motiv för sina taflor har han ofta hemtat ur Nordens fjellnatur; men framförallt eger han en afgjord kärlek för skärgården, med dess disiga luft, nakna klippor samt fattiga, röda och grå stugor. Bland hans arbeten må särskildt nämnas: *Höstlandskap i dimma; Parti från Jöringefjorden i Norge; Höglansparti från Ronderne i Norge; Vinterlandskap i aftonstämning; Vattnfall i Romsdalen; Landskap i månken; Strandparti; En sommar dag vid kusten*, af hvilka de flesta blifvit inköpta af Svenska Konstföreningen.

Nordin, Daniel, teolog. Född den 7 Febr. 1778 i Östra Thorsås annexförsamling af Vexjö stift, der fadren *Bengt Nilsson* var bonde. — N. röjde redan i barndomen en brinnande håg för studier, och det berättas, huru han mången gång gråtande följde plögen vid tanken på att ej kunna tillfredsställa sin läslust. Bevekta häraf sände föräldrarna honom slutligen till Vexjö skola, hvarifrån han 1800 ankom till Upsala, der han blef magister 1806. Året derefter teologie kandidat, anställdes han 1808 som e. o. bataljonspredikant vid svenska gardet och bevisade i denna befattning fälttåget i Fin-

land, hvarefter han 1809 befordrades till ordinarie bataljonspredikant och pastorsadjunkt vid Kungsholms församling i Stockholm. 1810 utnämndes han till regementspastor och ledamot af hofkonsistorium, blef 1811 kyrkoherde i Villstads pastorat af Vexjö stift, 1820 hedersprost och 1828 kontraktsprost. Var riksdagsman 1828—30 och 1834—36; erhöll tjänstledighet från prostsyslan 1850 och från pastoralvården 1852; men deltog alltiemt i de prästerliga göromålen ända till sin död den 28 Sept. 1854. — N. berömmes synnerligen för sitt nit och sin kraft som pastor och för sin nitälskan om skolan och folkupplysningen. Om sig sjelf brukade han säga: »Andligt arbete har varit mitt nöje, boken min glädje och odlingar mina förnötelseer». — Gift 1812 med *Kristina Charlotta Nyman*.

Nordin, Carl Gustaf, biskop, historisk samlare, författare. Född i Stockholm den 2 Jan. 1749. Föräldrar: d. v. extra predikanten vid Lifgardet, sedermera kyrkoherden i Bygdeå af Hernösands stift *Carl Magnus Nordin* och *Margareta Steckenius*. — Student i Upsala 1763 och tio år derefter (1773) promoverad filos. magister, förordnades han 1774 till docens i filosofiska fakulteten och befordrades året derefter till eloqu. et poes. lektor i Hernösand. Historien hade alltid utgjort hans älsklingsvetenskap, och tidigt begynte han göra samlingar af handskrifter rörande Sveriges historia. Med anledning häraf och på förslag af bibliotekarien Gjörwell, kallades han af K. Gustaf III 1782 till Stockholm för att samla och utarbета ett »Corpus diplomaticum». Under det personliga förhållande, som härvid uppstod mellan honom och konungen, upptäckte den senare i N. icke blott en man af lärdom och snille, utan äfven ett villigt verktyg för sina politiska afsigter. Vedermälen af den kungliga nåden började och genast af flöda. 1786 kallades N. till en af de förste ledamöterna af Svenska Akademien och utnämndes, sedan han s. å. låtit prästvigga sig, till pastor i Skellefteå, med bibehållande af lektoratet i Hernösand. Med nämnda år begynte äfven hans politiska bana, då han, vald till riksdagsman för Hernösands stift, nitiskt och med stor förmåga verkade för konungens planer inom prästeståndet. Hos Gustaf III personligen täflade han om inflytandet med biskop Wallqvist, en man af samma förmåga och samma anseende hos ståndsbroderarna som han sjelf, och med hvilken han skiftevis stod högst i konungens ynnest. I Mars 1792, således blott några dagar före konungens död, kallades han att deltaga i Rikets allmänna ärenders beredning och omedelbart derefter till ledamot af Gustaf III:s enskilda konselj; men fick liksom monarkens öfriga politiska vänner genast rona den nya regeringens ovilja. Redan i Juli s. å. återsändes han till Hernösand,

att inträda i utöfningen af sitt lektorsembete, och fortfor dermed de följande åren. Vid Gustaf IV Adolfs anträde till regeringen uppgick likväl ånyo hans lyckas sol. Befordrad till teologie lektor 1797, erhöll han följande året transport från Skellefteå till Nora pastorat, blef 1800 prost i Ångermanlands Östra kontrakt och teologie doktor, samt utnämndes 1805 till biskop öfver Hernösands stift. — Ledam. af Vitt., Hist.- och Ant.-Akad. 1786; K. Serafimerordens historiograf 1787; L. N. O. 1797; tio år senare hugnad med adelskap för sina barn, och 1809 komm. af N. O. — Död på sin egendom Stenhammar vid Hernösand den 14 Mars 1812. — I Svenska Akademien författade han, alltifrån hennes stiftelse (1786) till 1811, de minnesteckningar som, enligt akademiens statuter, skola årligen uppläsas öfver någon namnkunnig svensk man. Hans efterlemnade handskriftsamlingar inköptes 1814 af kronprinsen Carl Johan och skänktes till Upsala bibliotek, der de jemte de Palm-sköldska samlingarna utgöra den rikaste källan för forskare i fäderneslandets historia. — Gift 1: 1776 med *Anna Katarina Högström*; 2: 1788 med *Anna Sofia Nenzén* och 3: 1795 med *Margareta Elisabet Claesson*.

1. **Nordin, Johan Magnus af**, embetsman. Född i Stockholm d. 16 Juni 1746; den föregående broder. — Han inskrefs 1763 till student i Upsala och antogs, efter tre års akademiska studier och sedan han utgifvit och försvarat en disputation, till aukskultant i Svea hofrätt 1766. Trenne år derefter befordrad till vice fiskal och vice häradshöfding, förordnades han 1769 att på advokatfiskalsembetets vägnar öfvervaka några ransakningar i Dalarne med åtskilliga personer, tilltalade för upprors försök, och utnämndes till landsssekreterare i Gefleborgs län 1770. Efter ytterligare fyra år, erhöll han fullmakt som häradshöfding i Gestriklands domsaga, blef 1777 lagman i Vestmanland och adlades 1788, då han förändrade namnet till *af Nordin*. År 1790 utnämndes han till landshöfding i Stora Kopparbergs län och erhöll s. å. nordstjerneorden. På konungens befallning förestod han 1792 under riksdagen i Gefle landshöfdingembetet i Gefleborgs län och pryddes vid riksdagens slut med commendörstecknet af nysnämnda orden. Vid Gustaf IV Adolfs kröning (1800) upphöjdes han till friherre, samt erhöll på begäran afsked från sitt landshöfdingembete 1812. De senare åren af sin lefnad sysselsatte han sig med vården af sina bruks- och landtegendomar och kallades, såsom ansedd landtbrukare, till hedersledam. af landtbruksakademien 1822. Död på Forsbacka i Gestrikland d. 15 Mars 1825. Konung Gustaf III, hvilken befordrat hans fortkomst, var han på det innerligaste tillgifven och deltog understundom i de hemliga rådslag, i hvilka konungen inlät sina

politiska väuuer. Efter Gustafs död öfverflyttade han sin undersåttliga tillgifvenhet på sonen och rönte af honom flera vederbörliga af kunglig nåd tillbaka. — Gift 1: 1772 med *Sara Lovisa Indebetou* och 2: 1801 med *Beata Charlotta Rosenborg*.

2. **Nordin, Carl Johan af**, embetsman. Född 1785; den föregående son. — Han tillhörde i yngre år militärståndet och började 1802 sin bana såsom kornett vid lifhusarerna eller lifgardet till häst. Efter fyra tjänsteår befordrades han 1806 till löjtnant och blef 1809 ryttmästare; men erhöil s. å. på egen begäran afsked med titel och rang af öfverstlöjtnant. Han drog sig derefter tillbaka i privatlivet och öfvertog på arrende en större egendom i Norra Sverige, der han förvärfvade ett välförtjunt rykte som ovanligt skicklig och driftig landthushållare. Vid 1815 års riksdag visade han sig åter i det allmänna; återkom vid 1818 och 1823 årens riksdagar och framträdde allt tydligare och bestämdare såsom en verksam representant för regeringens intressen. Efter Arnells fallissement, utnämnd 1825 till statssekreterare i krigsexpeditionen, kallades han 1828 till statåråd och utnämndes 1831 till president i Bergskollegium. Död på Forsbacka i Gestrikland d. 8 Juni 1850. — Gift 1810 med *Margareta Fredrika Falck*.

3. **Nordin, Gustaf af**, diplomat. Född på Stenhammar vid Hernösand d. 6 Dec. 1799; den föregående kusin och son af biskopen *Carl Gustaf Nordin* och *Margareta Elisabet Claesson*. — Gustaf af N. var den enda af sina bröder, som försökte sig i krigaryrket, och ingick efter slutad kurs vid Carlberg, 1817, såsom fänrik vid andra lifgardet. Här befordrades han 1822 till löjtnant och utnämndes 1825 till löjtnant i generalstabem; men tog s. å. afsked från gardet med tillfåtelse att kvarstå på sin generalstabsgrad. År 1826 afgick han såsom attaché vid svenska beskickningen i S:t Petersburg; men förordnades redan följande året till adjutant hos riksståthållaren i Norge greve von Platen. Utänmd 1838 till andre sekreterare i kabinettet för utrikes brefvexlingen, hade han under tiden erhållit majors fullmakt och kammarherres titel, blifvit prydd med R. S:t Annæ orden och Svärdsorden och ökade sina utmärkelser med att innan årets slut afgå såsom krediterad svensk chargé d'affaires till Förenta staternas regering i Washington. 1845 utnämndes han till öfverste i generalstaben, befordrades till generalmajor och anställdes som envoyé och minister vid kejsarliga hofvet i S:t Petersburg, hvilken diplomatiska post han sedan förestod till 1856, då han på egen begäran återkallades. Tre år senare förordnad att vara K. Maj:ts förste befälmäktigade ombud vid kongressen i Paris, utnämndes han s. å. till riddare och kom-

menör af K. Maj:ts orden. Afsked ur krigstjensten 1860. Död i Stockholm d. 17 Sept. 1867. — Gift 1846 i St Petersburg med ryska furstinnan *Helena Sergiewna Scherbatoff*.

Nordlindh, Daniel, biskop. Född vid Avesta d. 19 Febr. 1662. Föräldrar: landtdomaren i Vester-Dalarna *Erik Erlandsson Noranius* och *Katarina Brander*. — Med vidsträckt kunskaper, inhemtade, dels vid universitetet i Upsala, dels under en längre resa till flera högskolor i Tyskland, Holland och England, promoverades han 1691 till magister i Upsala och utnämndes kort därefter till regementspastor vid Dalregementet. 1695 förflyttades han i samma befattning till Lifgardet och antogs samtidigt till huspredikant hos K. Rådet, greve Fabian Wrede. Ehuru han 1700 erhållit K. fullmakt på Folkerna pastorat i Dalarna, kvarstannade han fortfarande i Stockholm, emedan han kort därefter utnämndes till konungens hofpredikant, hvarjemte han 1703 förordnades till lärare i teologi och kyrkohistoria för hertig Carl Fredrik af Holstein. Befordrad 1706 till kyrkoherde i Riddarholms församling, med Bromma pastorat till prebende, innehade han dessa befattningar till 1711, då han tillträdde kyrkoherdebeställningen i St Klara och St Olofs församlingar i hufvudstaden. Fem år därefter utnämnd till superintendent i Carlstad, erhöll han redan 1717 konungens fullmakt såsom biskop i Strengnäs och undfick teologie doktorsvärdigheten vid kröningen i Upsala 1719. Ifrån 1710 deltog han i alla under hans lifstid infallande riksdagar och var en af de få, som motsatte sig konungamakterns inskränkning vid riksmötet 1719. — Död hastigt i Stockholm d. 15 Dec. 1728. — Gift med *Anna Brunner*.

Nordmark, Zakarias, fysiker. Född i Luleå d. 29 Okt. 1751. Föräldrar: komministern *Hans Nordmark* och *Maria Plantin*. — Vid sexton års ålder åtföljde han en äldre broder till Upsala, der han isynnerhet vinnlade sig om matematiken, under det han för sitt uppehälle måste offra sin mesta tid åt andras undervisning. Emellertid aflade han filosofie kandidat-examen 1775 och emottog såsom primus lagerkransen vid promotionen följande året. Kort därefter förordnad till astronomie docens i Upsala, utnämndes han 1782 till astronomie observator och året derpå till physices professor i Greifswald. Ehuru han trifes temligen väl vid det främmande universitetet, sökte han dock och erhöll 1787 den fysiska lärostolen i Upsala och innehade den osfbrutat i fyrtio år. Såsom lärare och vetenskapsman åtnjöt han stort anseende, och hans berömliga förtjenster i begge dessa fall blefvo på flera sätt och från flera håll erkända. 1784 kallades han till led. af Vet.-societ. i Upsala, blef sedermera led. af Vet.-akad., Krigsvet.-

akad., Philos. Society i Filadelfia o. s. v. The Society for the encouragement of Arts i London och Svenska Järnkontoret tilldelade honom sina belöningsmedaljer i guld: konungen prydde honom med uordstjerneorden, och Marin-departementet i St Petersburg öfverlemnade till honom en penningbelöning för en hans afhandling *Principes d'une nouvelle théorie de la Résistance des Fluides* (1808). Utom denna har N. författat en myckenhet disputationer, ämnessættal och afhandlingar i sin tids vetenskapliga journaler. — Död i Upsala d. 26 Juli 1828, sedan han vid promotionen året förut emottagit jubelkransen. — Gift med *Kristina Elisabet Bergsten*.

Nordqvist, Per, landskapsmålare. Född omkring 1770, antogs han till elev vid Konstakademien och gjorde der de utmärkta framsteg, att han invaldes till agrée och 1801 af K. Gustaf IV Adolf erhöll ett reseunderstöd för att besöka Italien. Under sin vistelse i Paris, dit han anlände 1802, studerade han under historiemålaren Regnault, men egnade sig förnämligast åt landskapsmålingen. En stor vy af St Cloud som han målade under sin Pariservistelse väckte isynnerhet hans samtids uppmärksamhet och finnes liksom flera andra af hans arbeten i Bondeska samlingen på Säfetaholm. Om hösten 1804 anlände han till Rom, men ådrog sig der en elakartad frossfeber, som i förening med ett bröstitlidande utaläckt hans lif, i Neapel, i November 1806. — En konstkritiker yttrar om den tidigt bortgångne konstnären: »N. egde obestriddligen snille, åtminstone mycken qvickhet; men hann ej utbilda sig. I hans forsscener tyckes Everdingen hafva föresväfvat honom; hans oljetafnor, hvilka äro skäligen få, vittna om en ännu mycket utvecklade förmåga i färgens behandling. Hans teckningar, t. ex. de öfver ett af fru Leungrens stycken, visa som vi tro, bättre hvad han var, eller rättare kunnat blifva» (N. Arfwidsson: Frey 1841). Hans efterlemnade *Handteckningar* finnas till större delen utgifna i facsimile dels i 3 häften, dels i Boyes Magazin.

Nordström, Johan Jakob, rättälard. Född i Åbo d. 20 Dec. 1802. Föräldrar: svarfvaren *Matts Nordström* och *Katarina Holmberg*. — N. blef student i Åbo 1818 och erhöll lagerkransen vid promotionen derstädes 1823. Två år senare anställd såsom amanuens vid universitetets konsistorium, aflade han s. å. juris kand.-exam. och antogs 1826 till anskultant i Åbo hofrätt. Förordnad till adjunkt i ekonomisk och handelslagfarenhet 1827, förestod han under läseåret 1828—29 professionen i nämnda vetenskaper och aflade sistnämnda år juris utriusque licent.-examen. Efter att från vårterminen 1832 till och med höstterminen 1833 ha uppehållit professionen i folk- och statsrätt samt nationalekonomi, utnämndes han

1834 till professor i dessa discipliner och promoverades till juris doktor 1840. Var 1842 ledamot i en komité för utarbetande af förslag till skogsordning, blef 1843 ridd. af R. St: Vladim. O. 4:de kl. och s. å. ledamot af finska kyrkolagskomitén. I Januari 1846 begärde och erhöll han afsked från sitt professorembete vid Helsingfors universitet, hvarefter han öfvergick i svensk tjänst och utnämndes i Juni s. å. till riksarkivarie. Blef sekreterare i komitén för revisionen af universitetens statuter, samt en af komiterade för tryckfrihetens vård 1848, och s. å. kanslersekreterare för universitetet i Lund och året derefter för universitetet i Upsala. År 1849 utnämndes han till ridd. af nordstjerneorden och valdes 1853 af Vetensk.-akad. till riksdagsman i prästeståndet, hvilket uppdrag sedermera förnyades vid hvarje riksdag till och med 1863. Af prästeståndet valdes han 1854 till en af rikets ständers fullmäktige i riksgäldskontoret och fortför med detta uppdrag till och med 1867. Efter den nya riksdagsordningens antagande af Norrbottens läns landsting utsedd till dess ombud i riksdagens första kammare, bevistade han sedan alla riksmöten till sin död, hvarjemte han deltog såsom representant för Stockholms stad i 1868 och 1873 års kyrkomöten. Han var desutom 1858 ledamot i en komité för undersökning af Sveriges ekonomiska och finansiella utveckling, äfvensom ledamot af den nyligen upplösta kyrkolagskomitén. Ledam. af Vetensk.-akad., Vitt.-, Hist.- och Ant.-Akad., Vet.-Societ. i Upsala, Finska Vet.-Societ. i Helsingfors, Estländska Litteratursällskapet i Reval m. fl. lärda samfund. År 1848 invaldes han till ledamot af Svenska Akad., men afsade sig denna kallelse; komm. af N. O. 1853, R. af Pr. Röda Örn Ord. 2:dra kl. 1872. — Död i Stockholm d. 17 Maj 1874. — Finne till födseln, egnade N. senare delen af sitt lif åt vårt fosterlands tjänst och gagnade det med sin lärdom och erfarenhet. Inom det offentliga lifvet utfödade han företrädesvis en kritisk verksamhet, så mycket mer betydande, som den uppbars af en manlig och själfständig personlighet och hvilade på ett underlag af djupa och omfattande insigter. Såsom vetenskaplig författare åtnöt han ett stort och rättvist anseende, hufvudsakligen förvärfvad genom hans utmärkta arbete: *Bidrag till svenska samhällsförfattningens historia efter de äldre lagarna till senare hälften af sjuttionde seklet* (1—2 afd. 1839, 1840). Han har desutom utgifvit *Förslag till kyrkolag för Storfurstendömet Finland* (1845); *Afhandlingar hörande till Läran om krediten, I, Om bankväsendet* (1853), o. s. v. — Gift 1829 med *Anna Kristina Synnerberg*.

1. **Noréus, Jean**, embetsman. Född 1773. Föräldrar: landtränmästaren *John Noréus* och *Maria Ugglä*. — Sedan han i Upsala

1794 vunnit den filosofiska graden och kort derefter aflagt juris utriusque kand.-examen, utnämndes han 1797, endast tjugufyra år gammal, till landssekreterare i Stora Kopparbergs län och erhöll 1809 titel af lagman. 1818 erhöll han juridiska fakultetens i Upsala diplom såsom hedersdoktor; entledigades på egen begäran från sin landssekreterare-befattning 1822 och afled d. 15 Febr. 1831. Fullmäktig för Falu bergslag vid riksdagarna 1823 samt 1828—30, åtnöt han stort anseende inom borgarståndet och var vid den sistnämnda ståndets vice talman. Hans ljusa hufvud och ovanliga talarförmåga gjorde honom särdeles lämplig för riksdagsmannabanan, der han ofta uppträdde och alltid var regeringens man. Såsom embetsman utmärkte han sig för drift och duglighet; men afträdde vid ännu unga år från tjänstemannabanan för att egna sig åt en affärsverksamhet, som på den tiden var en af de största i landet. — Gift med *Ulrika Forsellind*.

2. **Noréus, Samuel**, embetsman. Född d. 22 Mars 1775; den föregående bror. — Efter aflagda examina i Upsala, antogs N. 1793 till auskultant i Svea hofrätt och e. o. kanslist i Justitie-Revisionen. Befordrad till kopist i nämnda kansliafdelning 1799, erhöll han följande året häradshöfdings fullmakt, utnämndes till protokollsekreterare 1805, förste expeditionsekreterare 1808, samt blef året derefter revisionssekreterare och generalauditör. Under samma tid tjänstgjorde han såsom kanslist i Serafimerordenagillet 1801—08, såsom ombudsman i riksdiaakonten 1800—12, samt hade någon tid (1811) förordnande såsom justitiekansler. År 1812 utnämndes han till justitie-råd, blef två år derefter R. N. O. och fullmäktig i Järnkontoret; 1824 komm. af N. O. — Död i Vestervik under en resa d. 13 Sept. 1826. — Liksom brodern utrustad med ett skarpt hufvud och mycken lätthet att uttrycka sig, var han genom sina kunskaper, sin rättskaffenhet och fasta karakter en af pelarna i högsta domstolen. Efter en i ungdomen något trög lycka i befordringsväg, framgick han sedan så mycket fortare, och var tretiosju år gammal när han inträdde i landets högsta rättskipande nämnd. — Gift med *Jeanette Marie Nordenström*.

Noring. En vestgöta slägt, som tagit sitt namn af Norunga församling af Skara stift, der stamfadren, dragon vid ett vestgöta regemente, var boende.

1. **Noring, Carl**, präst, donator. Född i Larfs prästgård af Vestergötland d. 16 Juni 1717. Föräldrar: kyrkoherden *Sven Noring* och *Helena Victorin*. — Med god akademisk underbyggnad, förvärfvad i Upsala, der han 1743 blef magister, besökte N. Oxford och Cambridge 1745, Holländska och Franska universiteter 1747 samt återvände 1748 till England och blef pastor vid svensk-lutherska

församlingen i London. Här hade han en morbroder Lars Victorin, som i yngre år nedsatt sig i City och genom lyckliga handelsaffärer samlat en stor rikedom, och hvilken vid sin död testamenterade N. en del af sin förmögenhet. Sjelf genom sitt gifte försatt i en oberoende ekonomisk ställning, fördelade N. den Victorinska testamentsfonden mellan sina bröder, men undantog derifrån 4,000 p. st., dem han anlog till stipendier för i Upsala studerande prästövner från Skara tift. Sedan han 1760 tagit afsked från sin prästerliga beställning i London, återvände han till Sverige följande året och inköpte Svensö gods i Västergötland, der han afled d. 3 April 1786. — Till ett erkännande af hans frikostighet, utnämndes N. 1755 till teologie doktor i Upsala, hvarjemte hans treåriga son 1761 förlänades med adelskap, och introducerades på riddarhuset under namnet *Noring*. — N. var gift med *Margareta Lindegren*.

2. *Noring, Jonas*, embetsman, konstälkare. Född 1755; den föregåendes kusin. Föräldrar: öfverhofspredikanten *Lars Noring* och *Theophila Unge*. — Tillsammans med den lärde *Mattias Norberg* anträdde N. 1777 en utrikes resa, besökte i denne utmärkte ledares sällskap de förnästa bibliotek på kontinenten och fattade derunder det intresse för vetenskap och konst, som sedan följde honom genom lifvet. Inskriften till e. o. kanslist i Kanslikollegii expedition, befordrades han 1780 till kopist och två år senare till kanslist, samt tillvann sig under sin tjänstutöfning i hög grad exc. Höpens och bröderna Scheffers bevägenhet. Genom samma gynnare blef han känd af K. Gustaf III, som 1785 gaf honom i uppdrag att göra en resa genom Portugal, Spanien, Frankrike och Italien och insamla konstverk och litterära märkvärdigheter för konungens räkning. Han synes likväl mest gjort afskrifter ur svenska missions-arkiverna, af hvilka »Svenska Handlingar», tio handskrifna quartband, efter hans död inköptes af K. Carl XIV Johan och skänktes till Upsala universitets bibliotek. År 1786 anställdes han såsom kommissionssekreterare hos frih. Nael von Holstein i Paris samt erhöi 1788 afsked med titel af expeditionsekreterare. Den senare hälften af sitt lif tillbragte han på sin egendom Ranåker vid Skara, upptagen af sina älsklingsstudier historia och språkvetenskaper, hvarjemte han emellanåt öfvade sig i målningskonsten. — Död derstädes d. 4 Febr. 1823. — Gift med *Sofia Lambert*.

3. *Noring, Laurentius Æmilius Alexis*, författare i ekonomi. Född på Ranåker i Västergötland den 22 Oktober 1799; den föregåendes son. — Efter att hafva genomgått Skara gymnasium, skickades N. till Upsala och blef magister derstädes 1827. Redan tre år förut hade han blifvit inskrifven

i Krigsexpeditionen af K. Maj:ts kanali samt tjänstgjorde der som e. o. kanslist och kopist till 1835, under det han samtidigt förvärtade tjänst i ett par andra embetsverk och 1828—1833 hade förordnande att bestrida sekreterare-befattningen vid stuteri-öfverstyrelsen. Såsom arrendator af den vid Lund belägna Klostergården, egnade han sig flera år åt landtbruket, synnerligast hästkulturen, och har i dessa ämnen utgivit: *Tidskrift för hästvänner och landtmän* (1830—33); *Ett och annat om boskapskötseln* (1835); *Quartalskrift för landbruk och husdjurskötsel* (1836—1842); *Handbok i åkerbruket för skånska bonden* (1839), ny upplaga med förändrad titel: *för svenska bonden* (1840); *Handbok i husdjurskötseln* (1841). — Död i Köpenhamn d. 5 Juni 1844.

Norlin, Theodor Arnold Valentin, universitetslärare, teolog. Född i Sala den 10 Okt. 1833. — Vid sexton års ålder inskrifven bland de studerande vid Upsala högskola, emottog han vid promotionen 1860 den filosofiska lagern, kallades till docent i svensk historia vid Upsala universitet 1861 och blef året derefter docens i kyrkohistoria. År 1864 utnämndes han till teologie adjunkt i Lund och kyrkoherde i Kärrstorps prestbendepastorat samt förordad från 1866 under åtskilliga läseterminer professionen i dogmatik och moralteologi. En tilltagande sjuklighet föränledde honom att, på läkares tillstyrkan, söka hellsan under ett blidare luftstreck, men slutade i stället med döden, i Venedig den 12 Juli 1870. — Förutom disputationer, mindre uppsatser, recensioner m. m., har N. efterlemnadt: *I Dalarne. Bilder från en resa sommaren 1858* (1858); *Bidrag till Upsala universitets historia 1593—1637* (i Nord. univ.-tidskr. 1861); *Svenska kyrkans historia efter reformationen* (1864); *Kort öfversigt af Svenska kyrkans historia från äldsta till nuvarande tid* (1866) etc. — Gift med *Emma Wieselgren*.

Norling, Sven Adolf, veterinär. Född i Göteborg d. 10 Nov. 1786. Föräldrar: borgaren *Börje Norling* och *Karolina Vilhelmina Winberg*. — Redan från barndomen hade N. fattat ett så lifligt intresse för djur och djurskötädel, att han beslöt att deråt egna hela sitt lifs verksamhet. Vid fjorton års ålder lemnades han derför till prof. Heruqvist i Skara, der han åtnjöt undervisning i veterinärvetenskap 1800—05, hvarefter han, blifven student i Lund 1806, fortfor att studera samma ämne i Lund under *Florman* och vid veterinärinstitutet i Köpenhamn under *E. Wiborg*. Inskrifven 1807 såsom kirurgie studiosus vid n. m. Carolinska institutet, kommanderades han till tjänstgöring såsom underläkare vid vestra arméns sjukhus under kriget 1808—09, och hade det sistnämnda året uppsigten öfver arméns hästlazarett. Samma uppdrag förnyades sedan under kriget 1814. Efter att

ifrån 1810 varit förordnad till förste lärare vid veterinärinrättningen i Skara, utnämndes han 1813 till föreståndare, förste lärare och lektor vid nämnda läroverk; förordnades 1820 att anlägga en veterinärinrättning i Stockholm och utsågs att tills vidare vara chef och förste professor vid densamma. Undfick s. å. titel af öfverdirektör, med tromans rang, heder och värdighet, utnämndes 1825 till ridd. af Vasa orden och erhöll året derefter denna dekoration i briljanter. R. af R. S:t Annæ Ord. 1846. Komm. af V. O. 1856. Ledam. af flera in- och utländska lärda samfund. — Död d. 20 Sept. 1858. — Om någonsin en person lefvat för en idé och varit denna fullt trogen, så var det visserligen N. liksom å andra sidan säkert få varit mera på sin plats än han. Nit och kärlek för saken, outtröttlig ihärdighet, skarp observationsförmåga och stor fyndighet att veta råd vid alla tillfällen voro isynnerhet de egenskaper, hvilka utmärkte honom såsom veterinär. Liksom det var Hernqvist förbehållet att blifva stiftaren af veterinärinrättningen i Skara och grundläggaren af denna vetenskapsgren i Sverige, så blef det N:s mission att fullkomna sin lärares verk och uppbunga det till ett anseende, som gjorde heder åt vårt land och väckte utlänningarnas beundran och afund. Mot slutet af sin lefnad nödgades N. till följd af den omorganisation, som blifvit beslutad för veterinärinrättningen i Stockholm, lemna denna sin skapelse. Han återvände då till Skara och verkade der, ehuru med brutna krafter till inemot sin död. — Gift 1822 med *Fredrika Eleonora Weidman*, en dotter till biskop Weidman i Skara.

Norman, Georg, »Svenska kyrkans ordinator och superintendent». — N. var född i Pommern, hade studerat i Wittenberg och der gjort sig känd för skicklighet och kunskaper, så att, då K. Gustaf I vände sig till Luther och den i Tyskland d. v. svensken Nicolaus Magni, samt bad dem utse en kunnig och lämplig lärare för sin äldste son, prins Erik, blef N. dertill utsedd och hitkom 1539. Året förut hade en annan tysk, Konrad von Pyby anländt till Sverige. De bägge främlingarna tillvunno sig snart konungens förtroende och erhöilo stort inflytande, förnämligast genom det sätt, hvarpå de visste begagna sig af konungens missnöje med reformationens långsamma framgång och hans önskan att bringa statsväsendet på en ordnad fot. N., som klokt framhöll kyrkoväsendet, sådant det blifvit ordnad af kurfursten i Sachsen, utnämndes af K. Gustaf redan innan årets slut till »Svenska kyrkans ordinator och superintendent», genom ett öppet bref, som konungen utfärdade till sina »biskopar, prelater, kyrkherrar och predikanter och i kraft af sitt konungliga embete». Enligt detsamma skulle superintendenten genast företaga en visitationsresa genom alla stift och

derunder ega full domsrätt öfver biskopar, prelater och andra andlige. Gustaf, särdeles belåten med hans åtgärder, och isynnerhet med hans förmåga att bopamla kyrkornas silfver, upphöjde honom 1541 till Svea rikes råd och använde honom äfven snart i diplomatiska ärenden utomlands. Hos Gustaf bibehöll N., deri olik de andra utländska gästlingarna, alltid ett odeladt förtroende. Han afled några år före konungen — 1553.

1. **Norman, Fredrik Vilhelm Ludvig**, musiker, tonsättare. Född i Stockholm den 28 Augusti 1831. — N:s rika musikanlag föllo från början i goda händer, i det han erhöil sin första musikaliska bildning i den utmärkte tonsättaren A. F. Lindblada undervisningsanstalt. Några konstväänner, som med uppmärksamhet följt hans ovanliga framsteg, bekostade för honom en resa till Leipzig, der han vann inträde vid konservatoriet och under åren 1848—51 studerade harmoni under Hauptmann, komposition under Riets och pianospelning för Moscheles. Efter slutad kurs, fortsatte han ännu ett år sina musikstudier i Leipzig och återvände 1852 till Stockholm. Här nedsatte han sig först som musiklärare och lemnade enskild undervisning i pianospelning intill 1858, då han utnämndes till lärare i komposition, instrumentering och partiturläning vid Musikaliska akademien. Detta lärarekall utöfades af honom i tre år eller till 1861, då han erhöil förordnande att bestrida kapellmästarebefattningen vid K. operan, hvarefter han 1862 tog afsked från akademien och utnämndes till kapellmästare. Han har sedan dess stätt i spetsen för det musikaliska arbetet vid landets första scen och oförtröttadt ledt hvad i tonernas konat der skapats och utvecklats. Han har tillika uppträdt som grundlig och bildad musikkritiker i flera tidningar samt i en mängd gedigna kompositioner, mest orkester- och konsertsaker, visat prof på sin förmåga såsom tonsättare. N. är sedan 1857 ledam. af Musikaliska akademien samt R. af V. O. och N. S:t O. O. — Gift (se följ.).

2. **Norman, Vilhelmina Maria Franzisca** fru, född NERUDA, violinvirtuos. Född i Brünn i Mähren d. 21 Mars 1838. Föräldrar: musikdirektören *Josef Neruda* och *Franziska Merta*. — Redan vid fem års ålder begynte hon röja sin ovanliga musikaliska begåfning och uppträdde i sitt sjunde år offentligen i Wien, dit hennes föräldrar och syskon för någon tid öfverflyttat. Här erhöil hon sin egentliga musikaliska bildning under den berömd violinisten Leopold Jansa, och anträdde ännu helt ung, med sina ännu yngre syskon, en musikalisk rundresa genom Tyskland och Rysland. Hösten 1861 anlände syskonen Neruda från Hamburg till Stockholm, och sågo efter sin första konsert sitt musikaliska rykte äfven i Sverige stadgådt. Efter detta blef hvarje deras upp-

tridande en seger, och många sådana vunnos, under deras flitiga konserterande, dels på Mindre och dels på K. teatern åren 1861—63. — År 1864 ingick Vilhelmina N. giftermål med kapellmästaren L. Norman och förordnades till biträdande lärarinna vid Musikaliska akademien 1867. Året derefter sändes hon likväl denna befattning för att företaga nya konserter. Hon har sedan uppträdt i Paris, men mestadels i London, der hennes spel, genom sin vetenskapliga grundlighet, allt öfvervinnande teknik och saunt konstnärliga prägel stält henne bland samtidens ryktbaraste konstnärer inom den musikaliska veijden. Af K. Carl XV utnämndes hon till hedersledamot af hans hofkapell, invaldes 1864 till ledamot af Musikaliska akademien, samt bär såsom ett ofentligt erkännande af sitt konstnärskap medaljen »Litteris et artibus» samt danska förtjenstmedaljen i guld.

Norrellius, Anders, lörd, författare. Född i Stockholm 1678. — N. hade redan uppnått trettio två lefnadsår, när han i Upsala (1710) erhöi den akademiska lagerkransen, hvarefter han 1713 utnämndes till en docentplats i filosofiska fakulteten. Året derpå företog han en utrikes studieress, som varade i sex år, eller till 1720, då han vid sin hemkomst befordrades till filosofie adjunkt. Efter ytterligare trenne år förordnad till akademisekreterare, utnämndes han 1729 till vice och 1735 till ordinarie universitetsbibliotekarie, och innehade ännu denna befattning när han afled d. 29 Dec. 1749. — N. var en man af stor lärdom. Om hans mångkunnighet i hebreiska och rabbiniska litteraturen, svenska bibliognosien och naturalhistorien vittna följande hans skrifter: *Xylobalanum artificiale* (1719); *Schediasma de Lege Cibaria Levit. VI* (1720); *Phosphorus orthodoxæ Fidei Veter. Cabbalistarum* (1720); *Strictura in Ol. Celsii Histor. Bibliothecæ Upsaliensæ* (1745); *De avidus esu licitiis* (1746); *Diatyposis Academiæ apud Judæos* (1746); *Bevis utur Sokar, att judarne af Gamla Testamentet haft samma lära som de christne, m. m.* — Gift med *Margareta Benzelius*, en dotter till ärkebiskop Er. Benzelius d. y.

Norrmann, Lars, biskop, lörd. Född d. 24 April 1651 på Norrby gård i Jäders socken i Södermanland, hvarest fadren *Johan Jönsson Norrmann* var kamrerare, med uppigt öfver rikskansleren Axel Oxenstiernas egendomar. Modren hette *Rebecka Barch*. — Redan som gymnasiist i Strengnäs väckte N. uppmärksamhet för sina ovanliga kunskaper och afgick 1668 till Upsala med rektors testimonium: »Talem nunc mitti Strengnesia, qualem nec vidit, nec videbit». I Upsala fortsatte han sina studier i elfva år eller till 1679, då han anträdde en resa till Tyskland och Holland, för att vid dess universiteter ytterligare utvidga sin sällsynta

filologiska lärdom. Genast vid sin hemkomst anställdes han (1681) af greve M. G. De la Gardie såsom hans enskilda bibliotekarie samt utnämndes följande året på hans förord till e. o. professor i hebreiska och grekiska språken vid universitetet i Upsala, hvarjemte han erhöi plats såsom assessor i Antiquitetskollegium. Redan på hösten 1682 kallades han till Lund, såsom ord. professor i nysnämnda ämnen; dock tillträdde han aldrig denna befattning, utan öfvertog i stället professionen i logik och metafysik, i Upsala 1684. Historia och språkvetenskap voro likväl fortfarande hans hufvudstudier, så att han redan 1685 utbytte den filosofiska professionen mot lärostolen i grekiska, hvarjemte han föreläste historien och isynnerhet fäderneslandets antiquiteter. 1691 utbytte han återigen sin profession mot en dylik i teologiska fakulteten, hvarjemte han 1698 förordnades till prefekt för akademiska biblioteket och blef 1702 förste teologie professor och domprost. Hans sista befordran var till biskop i Göteborg s. å.; men innan han tillträdde detta embete, afled han i Upsala d. 21 Maj 1703. — Icke blott fäderneslandet, utan hela det lärda Europa beklagade förlusten af denna »Athenarum uppsaliensium fulgissimum sidus». Och visserligen var djupt af hans insigter ej mindre förvånande än deras omfång. Hans studier omfattade bland annat hela den österländska litteraturen med alla dess dialekter, och allt som blifvit tryckt och offentliggjordt på grekiska språket. Af hans handskrifter förvarar biblioteket i Upsala en mängd, ehuru en del gått förlorade. De omfatta hufvudsakligen varianter, rättelser och register till olika upplagor af Theucydides, Aristophanes, Æschylos, Euripides och Lucianus. — Gift 1676 med *Eliabet Roman*.

Norstedt, Carl, boktryckare. Född 1797 i Örebro; son af handlanden och rådmannen derstädes, sedermera öfverdirektören och boktryckaren i Stockholm, *Per Adolf Norstedt*. — Inskrifven till student i Upsala 1809, fortsatte N. sina akademiska studier till 1815, då han tog kamalexamen. Embetsmannabanan öfverensstämde dock icke med hans böjelse, hvarför han 1816 lät inskrifva sig såsom underofficer vid Nerikes regemente. Af ekonomiska skäl skaffade han sig tillika anställning såsom kontrollör vid den under byggnad varande Hjelmarne-kanal och arbetade der till 1821, då fadren, som i Stockholm inköpt det af J. P. Lindhs enka dittills skötta tryckeriet, kallade honom till sitt biträde. Redan ifrån början egnade N. den outtröttligaste flit åt att grundligt lära känna sitt nya verksamhetsfält samt att väl ordna och leda dess arbeten. År 1823 upptog fadren sina söner Adolf och Carl till bolagsmän, då firmans namn, som dittills varit »G. P. Lindhs enka», förändrades till »P. A. Norstedt et Söner». Efter fem år (1828) utgick fadren, dertill manad af en tilltagande

sjuklighet, nr bolaget, hvarefter rörelsen oförändrad fortsattes till 1852, då äfven Adolf af sin vacklande helsa fann sig nödsakad att draga sig tillbaka. Carl N. fortsatte derefter tryckeriaffären såsom ensam egare till sin död, som inträffade i Stockholm d. 9 Febr. 1862. — Det Norstedtska tryckeriet, länge och ännu det största i de skandinaviska länderna, upparbetades af N. från en jämförelsevis ringa början till den ansedda ståndpunkt, det innehade vid hans död. För detta ändamål följde han med uppmärksamhet boktryckarekonstens utveckling i andra länder och tillagnade sig de uppfinningar, som på hans tid mer än annars gjordes på typografisens område. Vid sitt frånfalle egare af en icke obetydlig förmögenhet, lemnade han äfven efter sig minnet att hafva varit en rastlös arbetare, en god och välvillig arbetsgifvare, verksam i samhället och i sitt yrke, värderad af många vänner och därför sörjd i vida kretsar.

1. **Numers, Fredrik Adolf von**, militär, konstvän. Född den 3 Juli 1745. Föräldrar: häradshöfdingen och lagmannen *Carl von Numers* och *Britta Kristina Lundstedt*. — Bestämd för den militära banan, ingick han aderton år gammal som fänrik vid Lifgardet och beforderades efter hvarannat till löjtnant, kapten och major vid gardet (1778), till öfverste i armén (1790) och slutligen till öfverste och chef för Bohusläns dragoner (1792). Under tredje Gustafs tid var det ett mod, nästan en vurm, att sysselsätta sig med konstupföding. Att teckna med krita, måla pastell, gouache eller lavering, att gravera och etsa blefvo färdigheter, som allmänt öfvades i de förnämre familjerna. Bland de många, hvilka sålunda slogo sig på konstupföding, var äfven N., dervid manad och vägledad af anlag, som de flesta den tidens diletanter saknade. För att utbilda sig företog han 1771—73 en resa till Frankrike och Italien och vaan under densamma mycket, både i teckningens säkerhet och färgblandning. Hans lavisritningar i landskapsstil ega ett icke obetydligt konstvärde och äro ännu eftersökta artiklar af konst-samlare. — Han afled i Stockholm d. 25 Dec. 1792. — Ogift.

2. **Numers, Hedvig Constantia Fredrika von**, författarinna. Född d. 16 Okt. 1830. Föräldrar: statsrådet och chefen för Sjöförvarsdepartementet *Johan Fredrik Ehrenstam* och *Constantia Sofia Karolina af Trolle*. — Innan hon offentligt framträdde, hade hon länge under omväxlande pseudonymer strött omkring sig litterära alster, både på vers och prosa och äfven lemnat åtskilliga originalpjäser för teatern. Det arbete, som egentligen först lät allmänheten känna författarinuans namn, var en scenisk framställning *På Gröna Lund* (1856), hvilken likväl, som dramatisk skapelse, knappast öfverträffar hennes andra pjäser, såsom: *Fabrikskumra-*

terna; Andra tider, andra seder; Ett äfventyr på Djurgården i Carl Israel Hallmans tid; A. F.; I himmelen och på jorden, m. fl. Äfven romauer såsom *Andeskådaren. Agatringen* m. fl. föto ur hennes alsterka penna. Hvad som utmärker fru v. N:s författarskap är mindre innehållets rikedom, än en liflig och elegant stil, hvilken röjer en författarinna, hemmastadd i den förnäma världens kretsar. År 1858 ingick hon i Helsingfors äktenskap med protokollssekreteraren vid finska senaten *Carl Johan Oscar von Numers*, hvilken förening dock snart upplöstes genom hennes död i Stockholm d. 24 Sept. 1863.

Nyberg, Julia Kristina, skaldinna. Född vid Skultuna messingsbruk i Vestmanland d. 18 Nov. 1785. Föräldrar: bruksinspektoren *Per Svärdsström* och *Beata Elisabet Almgren*. — Såsom barn var hon en förtjust åhörarinna af de gamla folkvisorna, med hvilkas melodier modren och husfolket ofta lifvade sina göromål, och ansåg sjelf vid äldre år, att dessa intryck varit af stort inflytande på hennes slumrande poetiska anlag. Tretton år gammal, förlorade hon nästan på en gång sina föräldrar och skickades (1800) af sin förmyndare, bruksegaren C. J. Adlerwald, till en ansedd pensionsinrättning, som den tiden hölls i Stockholm af en emigrant, marquis Dariès och dennes hustru. Redan då utgjorde läsningen af våra äldre svenska skalders hennes älsklingsnöje och framkallade från hennes sida små viterbetsförsök, hvilka dock stannade inom hennes närmaste omgifning. Det var först 1817 hon offentligent uppträdde under det antagna namnet *Euphrosyne* med några stycken i Atterboms Poetisk kalender. Det vänliga bifall, som mötte dessa hennes lyriska förstlingar, och de litterära bekantskaper de förauledde, bestämde henne för att fortga på den beträdda banan. År 1822 utgaf hon en egen samling poemer under titeln *Dikter af Euphrosyne* och s. å. ett särskildt dramatisk poem *Vublina*. Sex år derefter utkom 2:dra bandet af hennes lyriska stycken: *Nyare Dikter af Euphrosyne* (1828), hvilka tvenne diktsamlingar, med några utslutningar och nya tillägg, omtrycktes och utgafvos under titel *Samlade dikter af Euphrosyne* (Örebro 1832). 1840 utgaf hon tillsammans med Dahlgren *Sylfiden*, poetisk kalender, som efterföljdes af ett 3:dje band *Nya Dikter af Euphrosyne* (1842). Euphrosynes skaldegenius utmärker sig för en innerlig och varm känsla och en liflig fantasi, som ofta, med sitt naturmystiska djupsinne, påminner om Atterbom. Mindre rik och känsofull än denne, öfverträffar hon honom likväl i åskådlighet och en frisk naturlig tåhet. Till hennes yppersta stycken höra: *Jungfrun i det gröna*, ett mästestycke i poetisk genre-målning, *Lärkan*, *Trasten*, *Mimosan*, *Liljan* och *spindeln*, *Blomsterglasen*, *Den gamla*

örnen i bur, Julljusen, Farmors porträtt, Vins, Jag flyr till dig, samt Christophorus, en förtäffligt dramatiserad legend. — År 1809 ingick hon äktenskap med kramhandlaren i Stockholm *Johan Henrik Asping*, hvilken förening såsom mindre lycklig upplöstes genom skilsmessa, hvarefter hon andra gången gifte sig 1822 med bruksinspektoren *A. W. Nyberg.* — Död å Fredriksberg vid Skultuna d. 18 April 1854.

1. **Nyblæus, Gustaf**, militär, gymnast, skriftställare. Född i Stockholm d. 23 Mars 1816. Föräldrar: justitierådet *Gustaf Nyblæus* och *Hedvig Gustafva Törneman.* — Efter att vid aderton års ålder i Upsala ha aflagt studentexamen, ingick han såsom underlöjtnant vid Svea artilleri-regementet 1836 och blef två år derefter underlärare vid Gymnastiska Centralinstitutet i Stockholm. Förflyttad till löjtnant vid Dalregementet 1841, förordnades han året derefter till fäktmästare vid Lunds universitet, och var samtidigt gymnastiklärare vid Lunds katedralskola. Efter att 1855 hafva befordrats till kapten vid Dalregementet, anställdes han 1862 såsom föreståndare för Gymnastiska Centralinstitutet i Stockholm; blef s. å. major i armén och 1864 öfverstelöjtnant med afsked ur Dalregementet; öfverste i armén 1872. Under åren 1850 och 1852 företog han resor till flera europeiska länder, för att taga kännedom om den gymnastiska undervisningen vid arméer och läroverk; samt besökte 1869 Schweiz för att studera dervarande kadettväsende och skolornas krigsbildning. Ledamot af komitén för omarbetande af infanteriets exercisreglemente samt instruktion för gymnastik och bajonettfäkning 1869—1872. Sietnämnda år vald till representant i riksdagens Andra kammare för Stockholms stad. R. S. O. och N. S. O. — I ungdomen utgaf han tvenne mindre diktsamlingar: *Harposlag* (1846), samt *Johan Banér, dikt i fem sånger* (1848). Senare omhandla hans arbeten uteslutande gymnastiska och militära ämnen; de viktigaste af dem äro: *Om det svenska infanteriet och vilkoren för dess stridbarhet* (1856); *Undervisning i Gymnastik efter Ling* (2 uppl. 1860); *Något om gymnastik och vapenöfning, såsom medel för allmän uppfostran* (1863); *Om krigisk uppfostran, folkbeväpning och armé* (1867); *Anvisning för undervisningen i gymnastik och vapenöfning för folkskollärarseminarier och folkskolor* (1867, 2 uppl. 1868); *Stå och gå. Grunden för praktisk krigsbildning* (I, 1867); *Text till scenen ur indelta soldatens lif* (1868); *Om försvaret af vår frihet och sjelfständighet. Politiskt-militära betraktelser af En svensk officer* (1871); *Några drag ur den indelta soldatens lif* (1871); *Om allmänna värneplikten* (1873); *Handledning i gymnastik och vapenöfning vid folkskollärarseminarier*

och folkskolor (1873), m. fl. — Gift 1844 med *Hedvig Karolina Norström.*

2. **Nyblæus, Johan Axel**, universitetslärare, filosof. Född i Stockholm d. 20 Maj 1821. Föräldrar: medicine doktorn *Johan Erik Nyblæus* och *Charlotta Rebecka Windahl.* — Student i Upsala 1839, egnade han sig isynnerhet åt filosofiska studier och var en bland prof. Boströms mest framstående lärjungar, när han emottog den akademiska lageru 1851. Följande året kallad till docent i filosofiens historia vid universitetet i Upsala, befordrades han redan 1853 till adjunkt i teoretisk och praktisk filosofi vid universitetet i Lund, och förestod professionen i praktisk filosofi derstädes hela tiden till 1856, då han utnämndes till ord. philos. pract. professor. Har i vetenskapligt syfte företagit resor till Tyskland 1850 och 1859, samt till Tyskland och Frankrike 1862. R. N. O. 1865. — De skrifter genom hvilka han verkat för sin vetenskap äro hufvudsakligen följande: *Om statens straffrätt. Undersökning ifrån den Boströmska filosofiens ståndpunkt* (1852, 2 uppl. 1865); *Är en praktisk filosofi möjlig efter Hegels verldssigt?* (1855, 2 uppl. 1856), öfvers. på danska af P. Klein; *Framställning och granskning af Aristoteles' lära om det högsta goda* (1863); *Om statsmaktens grund och väsende (ofullbordad)* (1864); *Om Pufendorfs plats i nyare praktiska filosofiens historia* (1868); *Trenne religionsfilosofiska uppsatser; jemte en föreläsning om materialismen* (1872, 2 uppl. 1874); *Om politisk frihet och sjelfstyrelse* (1869); *Den filosofiska forskningen i Sverige från slutet af adertonde århundradet, framställda i sitt sammanhang med filosofiens allmänna utveckling* (1 Del., 1 och 2 Afd. 1873—75); dessutom disputationer, uppsatser i tidskrifter m. m. — Gift 1859 med *Johanna Tasson.*

Nyblom, Carl Rupert, universitetslärare, skald. Född i Upsala d. 29 Mars 1832. Föräldrar: skräddarmästaren och rådmannen *Anders Nyblom* och *Anna Johanna Lundin.* — I Upsala katedralskola der N. intogs 1840, rönte han en liflig inverkan af d. v. lektorn, sedermera prof., P. J. Peterson, begynte på hans uppmaning att skriva svensk och latinsk vers, samt erhöi Tranérskas stipendiet för latinsk versskrifning. Student i Upsala våren 1850, aflade han derstädes filos. kand.-examen 1856 och promoverades året derefter till filos. doktor. Vikarierande lärare i svenska och tyska språken vid Upsala högre elementarläroverk 1859—60; kallades i början af sietnämnda år till docens i estetik och företog i Juli 1861 en vetenskaplig resa till Tyskland, Frankrike och Italien. Återkommen till Sverige 1863, höll han våren och hösten följande året offentliga föreläsningar i hufvudstaden och förordnades hösten 1865 att efter B. E. Malmström vid Upsala

universitet förestå professionen i estetik och litteratur- och konsthistoria. Utnämnd till ord. innehafvare af denna lärostol 1867, besökte han våren s. å. J. L. Runeberg i Finland, för att förbereda kompletterandet af dennes samlade arbeten, och företog på sommaren en resa till Nordtyskland, Nordfrankrike och Danmark. Vi nämnde nyss hans poetiska öfningar redan under skoltiden. — Efter att vid tjugu års ålder ha vunnit Svenska Akademiens pris för ett skaldestycke *Ariom*, utgaf han 1855 tillsammans med F. Sander, C. G. Strandberg och R. v. Kræmer en poetisk kalender *Quartetten*, samt öfversatte och utgaf 1858 *Th. Moores Irländska melodier*. År 1860 offentliggjorde han en samling af sina *Dikter*, hvilka, efter hans hemkomst från Italien, följdes af åtskilliga arbeten af estetik och konsthistoriskt innehåll, såsom *Konststudier i Paris* (1863); *Om den antika konsten och dess pånyttfödelse* (1864) och *Bilder från Italien af Carlino* (1864), hvarpå en samling *Nya Dikter* utkom 1865. I Febr. det sistnämnda året begynte han utgifvandet af *Svensk Litteratur-Tidskrift*, hvarmed han fortfor till slutet af år 1868. Utom de nu uppräknade arbetena samt några mindre afhandlingar, har han senare offentliggjort: *Vers och Prosa af Carlino* (1870); *Shakspeares Sonetter i svensk öfversättning* (1871); *Estetiska studier* (1873); ombesörjt en ny kritisk upplaga af »Runebergs skrifter» (1870), utgifvit »C. G. af Leopoldas poetiska arbeten» (1872) samt lemnat en mängd smärre dikter, anmälningar, kritiker och uppsatser, äfvensom flera prosaöfversättningar. — Gift 1864 med *Helene Roed*.

Nyblom, Johan, skald. Född i Upsala d. 8 Dec. 1815. Föräldrar: tullvaktmästaren *Johan Nyblom* och *Katarina Kristina Östman*. — Efter att som primus ha lemnat Upsala katedralskola, blef N. student i Upsala 1835. Redan under de sista åren af hans skoltid syntes underundom hans antagna signatur i d. v. tidningen »Upsala Correspondenten». Blifven student slöt han ett varmt vänskaps- och sångförbund med B. E. Malmström och C. J. Bergman; och dessa jemte C. A. Hagberg fortforo sedan att öfva ett icke obetydligt inflytande på hans studier och diktkonst. Efter att på våren 1836 hafva inom Uplands nation vunnit det af Israel Hwasser stiftade pris för ett poem *Katarina Månsdotter på Ljuzala* och året derefter samma pris för sin vackra dikt *Byron i Grekland*, erhöill han 1838 Svenska Akademiens pris för *Aminas Sång*, en episod ur ett senare fullbordadt skaldestycke *Sista natten i Alhambra*. Förutom en myckenhet poemer i tidningar och kalendrar, såsom Mellins Vinterblommor, Linnæa borealis, Svea, Norden o. a. samt sånger och kantater vid större akademiska högtidligheter, har han tid efter annat utgifvit följande skaldeverk: *Byron i Grekland* (1838); *Galleri af unga*

fruntimmer, med 9 porträtter, samt *Dikter* (1840); *Samlade Dikter* (i 4 del. 1844); *Dannemora och Österby* (1847); *Samlade Dikter* (3:dje tillökta uppl. 1863); *Minnen från en Sångarfärd* (1854). Det sistnämnda arbetet innehåller skaldens intryck och minnen från en färd, som han företog genom Sverige, derunder han i dess flesta städer gaf s. k. deklamatoriska soiréer. Af dessa var hans uppträdande för fullsatt salong på K. teatern i Stockholm hösten 1854 hans — såsom han sjelf yttrat — »gladaste segerdag». Med ett under denna sångarfärd samladt kapital nedsatte han sig 1860 i Vesterås, der han under några år egnade sig åt publicistisk verksamhet. Genom en väns irakade obestånd förlorade han likväl allt hvad han med så mycken ansträngning förvärfvat, hvarföre han 1869 åter fattade vandringstafven, uppträdde samma år i Upsala och Lund samt besökte 1870 Norrland. — Bland Sveriges nu levande skaldes intager N. utas fråga ett af de allra förnämsta rummen. Han är en snillrik lyriker, med glödande känsla och eldig fantasi, och hvars diktskapelser icke sällan utmärka sig för ett bildrikt bländande och högst effektivt språk. — Ogift.

Nylander, Johan, biskop. Född d. 20 Augusti 1698 i Viborg, hvarst fadren *Simon Nylander* var handlande. — Medan han ännu studerade vid stadens trivialskola, måste han med föräldrarna fly undan för ryssarnas och aukom till Upsala 1715. Här fortsatte han någon tid sina studier; men återvände till Åbo och blef magister der med första hedersrummet vid promotionen 1722. Tre år derefter förordnad till konrektor vid trivialskolan i Helsingfors, utnämndes han 1726 till filosofie lektor vid gymnasiet i Borgå och blef teologie lektor derstädes 1728. Genom sin stora lärdom, öfverlägsna förmåga som undervisare och älskvärda personlighet, tillvann han sig afsmänt förtroende och kallades i ledigheten efter Jusenius till biskop i Borgå stift, i hvilken kallelse han af konungen 1745 stadfästades. Ehrnu han icke invigdes i sitt embete förrän i slutet af följande året, emottog han genast värden af stiftet och helade inom kort genom sitt sittiska och allvarliga bemödande de skador kristendomskunskapen och sederna lidit under det nyss tilländagångna kriget. Teologie doktor i Upsala 1752. — Död i Borgå d. 10 Juni 1761. — Genom en dotter, gift med prosten och kyrkoherden i Jokus, Henrik Poppius, blef N. morfader till sedermera statsrådet m. m. G. Poppius.

Nyman, Per, präst, folktalare. Född d. 23 April 1794 i Vrå socken af Vexjö stift, der fadren var klockare. — Kämpande mot fattigdomens alla vidrigheter, genomgick han skola och gymnasium samt blef vid tjugufyra års ålder student i Lund. Efter tvenne års universitetsstudier, derunder han äfven responderade för graden, återvände han 1820

till Vexjö och invigdes der till kyrkaus tjenst. Anstald till tjenstgöring på stiftet, väckte han snart uppmärksamhet genom sina predikningar, eller rättare sitt predikosätt, som, improviserad och så likt talpråket som möjligt, bjärt afstaeck mot det gängse efter Lehnberg antagna framställningssättet. År 1826 förordnades han till bataljonspredikant på Vanås (n. m. Carlsborg) och utnämndes 1831 till garnisonspastor derstädes; befordrades 1835 till kyrkoherde i Wemmerlöfs pastorat i Skåne, hvilket han 1842 utbytte mot Stenbrohult af Vexjö stift. Hans sista befordran var till kyrkoherde i Urshult 1849, hvarefter han utnämndes till lokalprost samt afed i Urshult d. 2 Aug. 1856. — Genom sina predikningar har N. blifvit vida berömd, fastän folkminnet bättre bevarat ett och annat af hans besynnerliga uttrycksätt, än erinringen af den kristliga anda, som besjälade hans folkliga föredrag. — Gift med *Sof. Engström*.

Nyrén, Carl, präst, författare. Född i Gammalkils socken af Östergötland den 30 Aug. 1727; son af en trumpetare vid Östgöta kavalleri-regemente *Peter Nyman*. — Sedan N. genomgått Linköpings gymnasium, reste han 1749 till Lund, der han isynnerhet studerade de lärda språken, statekonomi samt sådana ämnen, hvilka ingå i slöjder och hushållning. Härigenom ådrog han sig *Jonas Alströmers* uppmärksamhet och kallades af honom 1754 till Alingsås samt erhöi i uppdrag att ordna Alströmerska biblioteket, hvarjemte han förordnades till vice direktör öfver Alingsås manufakturverk, under Alströmers vistelse i Stockholm vid 1756 års riksdag. Sedan han 1759 blifvit marker i Lund med första hedersrummet, lemnade han följande året Alingsås och besökte 1761 Upsala samt åtnjöt der under någon tid Linnés undervisning. Utnämnd 1762 till plantagedirektör samt lektor i ekonomi och naturkunnighet vid gymnasium i Linköping, utbytte han fyra år senare denna lärarplats mot lektoratet i grekiskan, prästvigdes s. å. (1766) och befordrades 1770 till kyrkoherde i Kudby. Kontraktsprost 1771, teologie doktor vid universitetet i Königsberg 1773. — Död i Kudby d. 25 Jan. 1789. — N. var en flitig författare och har utgifvit flera arbeten, af hvilka intet blifvit så bekant som hans bröllopskrift: "*Kul'n Abend, Präter Schwän!*" (1760), och sedan ofta omtr.). Utom några ekonomiska och biografiska arbeten i öfversättning, utgaf han *Snillenöjen* (1762), föravenskning af några mindre vittnerstycken, *Brefställare* och sex andra satiriska skrifter af *Rabener*, samt ett originalverk *Mappa geographica Sclestinae, eller Stora skälmslandets geografiska beskrifning* (1786), en efterhärmaning af *Gullivers* och *Klims* diktade resor. Den ojemförligt största delen af hans skrifter, mest öfversättningar, blef aldrig tryckt, utan förvaras

i handskrift på Linköpings läroverks bibliotek. — Gift 1763 med *Maria Hadelin*.

Nyström, Per Olof, embetsman, psalmist. Född d. 24 Sept. 1764 i Ystad, der fadren *Anders Gabriel Nyström* var kronofogde. — 1780 blef N. student i Lund och aflade följande året juridisk examen, hvarefter han antogs till auskultant i Svea hofrätt samt anställdes 1782 såsom e. o. i sjömilitekontoret och ett par andra embetsverk. För sin ovanliga och erkända duglighet användes han sedermera till en mängd uppdrag, i olika verk och korporationer, samt befordrades omsider 1825 till öfverkommisarie vid K. Maj:ts flotta och erhöi två år derefter titel af amiralitets-kammarråd. R. V. O. I sina yngre år var N. en ifrig dyrkare af sånggudinnorna, ehuru hans blygsamhet förbjöd honom, att offentligen uppträda med anspråk på ett rum bland skalderna. Att han skulle försvarat ett sådant med heder, visa hans sköna psalmer, af hvilka tvänne: N:o 260 "*o Gud, all sannings källa*", samt N:o 475 "*Matta öga, trötta sinne*", blifvit intagna i vår svenska psalmbok. — Död i Carlskrona d. 15 Juli 1830.

Nyström, Per Axel, arkitekt. Född i Stockholm d. 23 Febr. 1793. Föräldrar: skräddarmästaren *Anders Nyström* och *Anna Rebecka Höök*. — Efter undfångnen elementarundervisning, och sedan han från 1807 bevisat lärokurserna vid Konstakademiens tecknings- och arkitektur-skolor, inskräfs N. som lärling vid Stockholms murmästar-embete och blef gesäll derstädes 1811. Följande året antagen till extraordinarie vid Öfverintendentembetet och kort derefter utnämnd till konduktör, anställdes han till tjenstgöring vid åtskilliga statens byggnadsarbeten och erhöi 1818 fullmakt som hofarkitekt. Året derpå hugnades han med en respensio af Konstakademien för att studera byggnadskonsten i utlandet, uppehöi sig 1819.—21 i Paris, der han begagnade arkitekten *Hippolyte Lebas'* handledning, hvarefter han begaf sig till Italien och fortsatte der i tre år sina arkitektur-studier. Återkommen till Sverige 1825, förordnades han till arkitekt på stat vid Öfverintendentembetet samt till professor i byggnadskonst, blef 1838 stadsarkitekt i Stockholm och sex år derefter Konstakademiens ständige sekreterare, samt slutligen 1848 intendent vid Öfverintendentembetet, då han begärde och erhöi afsked från sin profession vid Konstakademien. Vid Konstföreningens bildande 1832 var N. en bland stiftarne och utsågs till föreningens förste sekreterare. Genast efter sin hemkomst från Italien erhöi han en vidsträckt verkningsskrets som byggnadskonstnär och har i sin mån bidragit till införandet af en bättre byggnadsstil i landet. Af hans efterlemnade arbeten i arkitektonisk väg nämna vi särskildt: *Adelsvärdska huset* på *Blasieholmen*, hufvudbyggnaderna på *Steninge* i

Södermanland och Rånäs bruk i Roslagen, Brunkebergs hotell och bazarbyggnaden på Norrbro i Stockholm, biskopshuset i Lund, m. fl. R. N. O. och R. V. O. — Död i Stockholm d. 31 Dec. 1868. — Gift 1829 med *Eva Sofia Rung*.

Näf, Jakob, ståthållare. Född i Skotland och friherre af huset Mitie derstädes, hade han, med rekommendationer från K. Jakob VI i England, anländt till Sverige och der blifvit af K. Johan III satt till ståthållare öfver Vestmanland och Dalarne. I början lärar han förvärfvat sig allmogens tillgifvenhet, som likväl, då han under stridigheterna mellan hertig Carl och Sigismund tog den senares parti, förbyttes i det bittraste hat. År 1596 hade han företagit en resa uppåt Dalarne, för att bevaka Sigismunds angelägenheter; men emedan allmogen var gynnsamt stämd för hertigen, och N. låtit undfalla sig några förgrifliga yttranden om denne, väckte hans närvaro en sådan förbittring, att han genast måste begifva sig till Vestmanland åter. Två år senare (1598) fick han af Lasey och Klas Bjelke i uppdrag att åter resa till Dalarne och utsprida gynnsamma tänkesätt om konungen, samt tillika meddela att hertigen blifvit landsförvist och hans anhängare fridlösa. N. åtog sig den vådliga beskickningen; men möttes öfverallt af en dof och hotande förbittring. Ilbud gingo kring bygderna för att kalla bönderna till Tuna, der N. och hans följeslagare uppehöll sig. Hans upplåsta kungörelser emottogos med hån och hotelser, och snart öfvergingo dessa till personliga angrepp. De utskickade blefvo på allt sätt mishandlade och slagna; slutligen framsprang en ung bonddräng och klöf med svärdsdhugg N:s hufvud. Liket nedkastades i en brunn, för sitt ikalla vatten kallad Frossbrunn, och blef der länge liggande, innan någon vågade upptaga och begrava det på kyrkogården. Den ohyggliga bragden kvarstår i historien under namn af »Näf-tåget». — I sitt äktenskap med *Katarina Kamps* hade Jakob N. en dotter Maria, gift med riksrådet Johan Skytte.

Obrecht, Elias, filolog. Född den 13 April 1653 i Strassburg, der fadren *Georg Obrecht* var prokurator. — Under sitt vistande i Köln, antogs O. af riksrådet Ehrenstern till lärare för hans söner, och denna lärarebefattning blef sedan den närmaste anledningen till O:s fästade vid Sverige. Då Skytteanska professionen i Upsala vid Schefferi död blef ledig, nämndes O. 1682 till »historie polit. et oratorie professor», förordnades tolf år senare (1694) till universitetets bibliotekarie och erhöll kort derefter K. Maj:ts skriftliga uppdrag, att ha tillsyn öfver så väl K. biblioteket, som öfriga offentliga biblioteker i riket. 1697 hugnades han med fullmakt såsom sekreterare i Kansli-kollegium, men afled redan året derefter d.

16 Jan. 1698. »O. var den siste utlänning i Skytteanska katedern, hvilken han med oförminskad aktning uti femton år innehade. Såsom talare anses han sluta latinitetens första epok vid Upsala universitet och tillika föreställa öfvergången till den, under hvilken vår latinska välतालighet upphann en sedan ej öfverträffad ära». — Af hans lärda skrifter äro endast hans disputationer, trettio till antalet, och ett sorgetal öfver hans välgörare Ehrensteen bekanta. — Gift med *Margareta Åkerhjelm*.

Odel, Anders, embetsman, skald. Född 1718 i Hångsdala socken af Skara stift: son af kyrkoherden derstädes *Anders Tore Odhelius*, hvilket namn sonen, enär han ej ingick i kyrkans tjänst, enligt tidens sed förändrade till *Odel*. — Sedan han några år studerat i Upsala, företog han 1748 en utrikes resa, för att ihemta kännedom om sidenmanufakturernas tillstånd i främmande land, samt blef efter sin hemkomst appretör vid Manufaktur-kontoret i Stockholm 1751; utnämndes till direktör i Hall- och manufaktur-rätten 1757 samt afled i Stockholm d. 16 Sept. 1773. — Han var — säger *Hammar-sköld* — den märkvärdigaste af sin tids författare af politiska och vittra skrifter, alla affattade i en blomsterrik och svassande stil. I skaldeväg utgaf han under det låta namnet *CelAdOn* åtskilliga stycken, såsom: *Det lystra och belevade Stockholm* (1739); *Hjalmars dröm och resa till Wallhall* (1741), samt *De makalösa högstaliga konungarnas K. Gustaf Adolphi och K. Carl den tolfte rop ifrån de dödas rike* (1741). Sin egentliga ryktbarhet vann han likväl såsom författare till den länge allmänt sjungna *Malcom Sinclairs visa*, hvilken anses väsentligen hafva bidragit till framkallande af krigsförklaringen mot Ryssland 1741. Visan hvars långa titel är: *Hjeltarnes samtal med den tappra och omistelige, men på sin hemresa från Konstantinopel i nejden af Breslau d. 19 Juni förrädeligen mördade svenske majoren vid Uplands regemente, den valborne herren, herr Malcom Sinclair, uppå de ljufva Eli-seiska fälten i de dödas rike: berättade af herden CelAdOn, som af en obskant gubbe blifvit oförmodligen dit och dädan förd*, — trycktes första gången 1739 och har sedan många gånger blifvit omtryckt, äfven i Geijers och Afzelii Folkvisor. O:s många statekonomiska och polemiska skrifter, alla anonymt utgifna, kunna vi här förbigå. — Gift 1756 med *Brita Kristina Rökk*.

Odelberg, Axel, kommunalman. Född i Stockholm d. 25 Nov. 1805. Föräldrar: kamreraren *Axel Odelberg* och *Britta Sofia Grahn*. — Efter i Upsala afslagd studentexamen 1822, och jur. filos. kand. 1824, ingick han 1825 såsom e. o. kanslist i handels- och finans-expeditionen, och sedan han afslagt hofrättsexamen, jemväl i Justitie-revisions-expeditionen samt Svea hofrätt 1826.

Han lemnade likväl efter blott fyra års tjänstgöring embetsmannabanan och egnade sig åt värden af sina egendomar Enskele och Flemingsberg i Södermanland, samt blef snart en i allmänna värf mycket anlitad man. Invald i Landtbruks-akademien 1837, var han en följd af år arbetande ledamot i dess landbruksafdelning och sedermera af dess förvaltningsutskott, samt är sedan 1870 akademien hedersledamot. Vice ordförande i Stockholms läns hushållnings-sällskap 1846 — 1868, är han sedan sistnämnda år ordförande i detsamma; ledamot i direktionen för ränte- och kapitalförsäkringsanstalten i Stockholm sedan 1850. Har dessutom varit ledamot af den år 1846 tillsetta komitén för ordnande af stamholländerierna i riket; medlem af bestyrelsen för första och andra allmänna landbruksmötena i Stockholm 1847 och 1848 samt andra ordförande i tolfte landbruksmötet 1868; ledamot i komitén för Sveriges deltagande i utställningen i Paris 1857; ordförande 1867 och 1868 i revisionen öfver Allmänna brandförsäkringsverket; en af stiftarne af Stockholms läns brandstodsbolag 1845, af Stockholms läns hushållnings-sällskap 1846; af Ränte- och kapitalförsäkringsanstalten i Stockholm 1850; af Mälareprovinsernas hypoteksförening och Stockholms läns sparbank samt vice ordförande i densamma 1861. Flera år landttingsman i Stockholms län, samt ledamot af riksdagens första kammare sedan 1867. — Komm. af V. O. och R. af Preuss. Kronordens 2 kl. med kraschan. — Gift 1831 med *Vilhelmina Amalia Friesenheim*.

Odelin, Lars, filolog. Född i Odenlanda i Vederslöfs socken af Vexjö stift 1686, studerade han först vid Vexjö skola och gymnasium och vände tidigt sin häg till grekiska språket. Från Vexjö ankom han till Åbo akademi 1707 och disputerade för graden under prof. L. Tammelin, hvarefter han 1712 promoverades till filos. magister. Sedan han två år derefter låtit viga sig till präst, utnämndes han 1719 till apologist i Vexjö, blef 1721 konrektor, 1725 græcæ lingu. lector derstädes samt 1733 förste teol. lektor och pastor i Vederslöf. Hans sista befordran var till kyrkoherde i Elmeboda af Vexjö stift, på hvilket pastorat han erhöll fullmakt 1739 och hvarest han dog 1755. — Han var på sin tid vida bekant för sina ovanliga kunskaper i grekiska språket och såsom författare mest känd genom sin synodaldisputation: *Horothesia facultatum humanarum in spiritualibus* (1737). — Gift 1717 med *Margareta Eliasdotter Wissel*.

Odelstierna, Erik, kemist, mineralog. Född i Upsala d. 26 Jan. 1661. Föräldrar: pastor primarius *Erik Odhelius* och *Margareta Laurelius*. — Efter fadrens tidiga frånfälle ingick modren nytt gifte med biskopen i Vesterås *Nicolanus Rudbeckius*, som egnade sin stufson all faderlig omvårdnad och skickade honom, då han var femton år gammal från Vesterås till Upsala. Här egnade sig den unge O. företrädesvis åt bergsvetenskap och läkarekonst, i hvilken senare vetenskap han hade till handledare den berömda Petrus Hoffvenius. Sedan han 1681 utgifvit och med lysande framgång försvarat en akademisk afhandling *De magnitudinis rerum*, begaf han sig 1683 till Sachsen, hvarest han en tid stufferade under den ryktbare apotekaren Heinrich Linck i Leipzig, samt i Freiberg gjorde så stora framsteg i bergsvetenskapen, att han af kurfurstlige proberaren Gabr. Süssmilch »gjordes till mästare i samma vetenskap både med bref och ceremonier». Efter vunnit medicine doktorsgrad i Rheims 1687, återvände han öfver Holland och England till Sverige, der han redan följande året erhöll fullmakt att vara bergmästare i Kopparbergs och Hellefors bergslag. Svenska bergshandteringen låg konung Carl XI varmt om hjertat, och då O. var den skickligaste af bergstatens tjänstemän, skickades han 1690 på konungens bekostnad ånyo utomlands, då han besökte de flesta europeiska länder ända till Ungern, Italien och Spanien, samt aflemnade vid sin hemkomst 1692 en redogörelse för sin resa, hvilken »innehåller de raraste och hemligaste anekdoter i hela bergsväsendet». Under sin bortovaro (1691) förflyttad till den fördelaktigare bergmästar-tjensten i Öster- och Vesterbergalagen, afslög han 1695 kallelsen till en medicinsk lärostol i Upsala och utnämndes i stället s. å. till assessor i Bergskollegium. Adlad 1698 med namnet *Odelstierna*. — Död i Stockholm den 12 Okt. 1704. — Hans tryckta skrifter utgöras förnämligast af *Bref till Urb. Hjärne* (i Sv. Bibl. 1762, 63) samt en afhandling: *Observationes chemico-metallurgica circa ortum et effluvia metallorum* (1687). Deremot hann han aldrig fullborda tvenne påbörjade större verk »*Lexicon metallicum*» samt »*Suecia subterranea*». — Gift 1695 med *Margareta Schomers*.

Odenrantz, Thor August, embetsman, konstvän. Född på Vårdsberg i Östergötland d. 22 Jan. 1782. Föräldrar: hofrättsrådet *Johan Rhyselius*, adlad *Odenrantz* och *Andrietta Fredrika Fröberg*. — Han erhöll sin första uppfostran i en enskild läroanstalt och skickades 1798 till Upsala, der han två år senare aflade juridisk examen och inskrefs som auskultant i Göta hofrätt. Han återvände emellertid redan s. å. (1800) till universitetet och begynte, såsom Helfmeltz stipendiat, studera bergsvetenskapen, hvori han sedan fortsatte sina forskningar under hela lifvet. Anställd 1802 i justitie-revisionen af nysnämnda hofrätt, utnämndes han 1805 till vice häradshöfding och erhöll två år senare häradshöfdinge fullmakt. 1808 — således endast tjugusex år gammal — befordrad till assessor i hofrätten, utnämndes han 1821 till hofrättsråd och erhöll några år

derefter nordstjerneorden. — Död i Jönköping d. 29 Okt. 1829. — Mer än för sin embetsmannaskicklighet, hvilken likväl öfvergick de flestes, har O. beredt sig ett minne genom sina medbotgerliga förtjenster och sin nitäliskan för skön konst. Långe den egentliga själen i Jönköpings läns hushållningsällskap, författade han under en följd af år nästan ensam detta sällskaps handlingar. Med afgjord framgång idkade han musik och målningskonst och var i dessa ämnen en lika bildad som fördomsfri domare. — Gift 1: 1809 med *Hillevi Posse* och 2: 1814 med *Karolina Lovisa Johanna Fleetwood*.

Odhelius, ursprungligen en gammal, i Vesterhögland bosatt, frälseslägt, af hvilken en gren efter *Odhs* socken antog namnet *Odhelius*.

1. **Odhelius, Erik**, präst, lärd. Född i Odhs prästgård d. 21 April 1620. Föräldrar: kyrkoherden *Haquinus Laurentii* och *Tolla* (Tollia) *Thorsdotter*. — Endast nitton år gammal invigdes O. till predikoembetet, men såsom högst fördelaktigt känd för sina grundliga kunskaper, övertaltes han att återvända till universitetet i Upsala, der han med utmärkt heder promoverades till magister 1646. Understödd af ett K. stipendium öfverreste han derefter till kontinenten och tjänstgjorde någon tid såsom svensk legationspredikant i Paris. Återkommen till Sverige utnämndes han 1648 till teol. adjunkt i Upsala, men begaf sig ånyo utrikes och befordrades efter hemkomsten 1652 till teologie doktor och teol. professor i Upsala. Han utnämndes sedermera 1656 till pastor i Börje och 1660 till pastor i Danmark samt erhöi, under det han 1665 befann sig i Tyskland för att söka hjelp för sin helsa, fullmakt att vara pastor primarius i Stockholm; men afled, innan han hann återkomma till fäderneslandet, i Hamburg d. 31 Juli 1666. — Med rätta räknas O. bland lärda svenskar af första ordningen. Han var isynnerhet utmärkt såsom teolog; men egde äfven stort anseende såsom orientalist och latinsk skald. Hans förnämsta arbete *Palma pacifera* sammanskrefs enl. regeringens uppdrag för att bilägga de tvister, som uppstått inom Svenska kyrkan, med anledning af biskoparna Terseri och Johannis Matthiæ skrifter. — Gift 1652 med *Margareta Laurelia*. En af hans söner adlades med namnet *Odelstierna* (se förnt).

2. **Odhelius, Johan Lorens**, läkare. Född i Strengnäs d. 2 Mars 1737; den föregående brosons sonson. Föräldrar: rådmannen och handlanden i Strengnäs *Samuel Odhelius* och *Maria Elisabet Helin*. — Inskrifven 1753 till student i Upsala, hade han redan bestämt läkarens yrke till sitt lefnadsmål och blef en bland de flitigaste åhörarne af Linnés, Wallerii, Sidréns och sedermera Aurivillii och Martins föreläsningar. Sedan han vid slutet af år 1757 af-

lagt de lärdomsprof, som erfordrades för medicine doktorsgraden, afgick han 1758 såsom fält-hospitals-medikus till Pommern, åtföljde under kampanjerna detta och följande året höggvarteret, och var under vinterns garnisonsläkare i Anklam och Greifswald. Frånvarande promoverad till medicine doktor i Upsala 1760, utnämndes han 1761 till hofmedikus och var från nämnda år och till 1766 intendent vid Djurgårdsbrunn nära Stockholm. År 1763 hade han blifvit anställd såsom assessor *Darellis* medhjelpare vid sjukvården inom Serafimer-Lazarettet och intog 1772, när *Darelli* tog afsked, dennes plats såsom öfverläkare vid sjukhuset. S. å. inkallad till assessor i Collegium medicum, erhöi han 1775 i uppdrag att, såsom Collegii deputerade, reglera medicinalväsendet i Carlskrona, ordnade 1796 kuranstalten i Vadstena och utsågs 1806 att jemte några andra af kollegii ledamöter utarbete ett sammandrag af gällande författningar, rörande medicinalverket. Åren 1807—08 deltog han i en komité för medicinalväsendets utvidgande och förbättrande och 1812 i en dylik för ordnande af fattigvården i Stockholms stad. Redan 1775 hade O. blifvit kallad till led. af Vet.-akad., 1802 invaldes han till ledam. af medicinska Societeten i Montpellier och erhöi vid medicine doktorspromotionen i Upsala 1810 jubel-doktors-diplomet. Först vid uppnådda sjuttiosex lefnadsår sökte och erhöi han entledigande från sin öfverläkarbefattning; utnämndes s. å. (1813) till ledam. af det nyss inrättade Sundhetskollegium och afled i Stockholm d. 23 Aug. 1816. — I Sveriges läkarhistoria intager O. ett framstående rum såsom driftig, kunskapsrik och menniskovänlig läkare. Af hans talrika skrifter äro följande de viktigaste: *Svar på K. Vet.-akad. fråga om orsakerna till gikt samt förvarings- och botemedel emot densamma* (af Akad. prisbelönt) (1762); *Försvär för svenska läkare om kinkinans nyttjande* (1766); *Påminnelser vid det brukliga sätt att bota ögonsjukdomar* (1772); *Underrättelse huru man i bria af läkare kan bota sig sjelf för den farliga veneriska sjukdomen* (1775); *Betänkning öfver quacksalvare* (1775); *Afhandling om ögonsjukdomar* (1808); *Läkarråd att med minsta kostnad kunna bota nu gängse fältsjukdomar* (1808). Han har dessutom lemnat en mängd öfversättningar, hvaribland »Pope, Våldet på Belindas lock» (1797) och »Younges sömnlösa nätter» (2 H. 1798), en myckenhet tal, minnestekningar och andra uppsatser i Vetenskaps-akad. Handlingar. — Gift 1: 1763 med *Maria Elisabet Bjurman* och 2: 1773 med *Brita Kristina Wählin*.

3. **Odhelius, Erik**, läkare. Född den 8 Nov. 1760; den föregående kusin och son af kyrkoherden i Flo pastorat af Skara stift *Thore Odhelius* och *Margareta Loning*. — I Upsala, der O. blef student 1777, gjorde

han medicinern till föremål för sina studier och promoverades med första hedersrummet till medicine doktor 1785. Samma år förordnades han af Collegium medicum till art. obstetr. adjunkt i Stockholm, hvarefter han i Dec. 1786 utnämndes till regementsläkare vid Skaraborgs regemente. Sedan han under krigrörelserna mot England (1807) varit stationerad i Göteborg, samt under fälttåget mot norska gränsen (1808) tjänstgjort såsom fältläkare, sökte och erhöill han 1812 afsked från militärläkarebefattningen och öfvertog i stället s. å. intendantskapet för Lunds helsobrunn i Västergötland. Här inlade han under en nioårig förvaltning stora förtjenster om brunns utveckling, särskildt om dess fattigrättning, och var förförigt i hela Västergötland mycket, ej blott anlitad, utan äfven fråd för sin ovanliga skicklighet. År 1809 hade han blifvit kallad till ledam. af Vet.-Akad. och invaldes fyra år senare i svenska läkaresällskapet. Drunknade under en isfärd på Dal d. 7 Febr. 1834. — Såsom lärд författare utmärkte han sig icke. Hans efterlemnade skrifter bestå endast af några rön i Vet.-Akad. Handlingar och ett par uppsatser i »Läkaren och Naturforskaren». — Gift 1804 med *Elisabet Kristina Rudén*.

Odhner, Clas Theodor, universitetslärare, historiker. Född i Alingsås landsförsamling d. 17 Juni 1836. Föräldrar: prosten och kyrkoherden i Medelplana på Kinnekulle, mag. *Clas Odhner* och *Carolina Ericsson*, en syster till Nils och John Ericsson. — Student i Upsala 1851, promoverades han till filos. doktor med första hedersrummet 1860 och kallades s. å. till docent i allmän historia vid nämnda lärosäte. Fem år senare (1865) befordrad till histor. adjunkt vid universitetet i Lund, gjorde han 1865—66 en utrikes vetenskaplig resa genom Frankrike, Italien och Tyskland samt idkade derunder arkivstudier i Venezia, München, Wien och Dresden, hufvudsakligen rörande Westfaliska fredskongressens historia. Ut-nämndes 1871 till professor i historia vid Lunds universitet; ledam. af kommissionen för granskning af läroböcker i historia och geografi 1867—68; ordförande i komitén för utarbetande af förslag till en pedagogisk seminari-inrättning 1873; ordf. i komitén för revision af gällande läroverksstadga 1874, censor sedan 1870 och ordf. för Lunds akad. förening sedan 1872 m. m. Ledam. af K. Samf. för utg. af handskrifter rörande Skandin. historia 1862 samt af K. Vitt., Hist. och Ant.-Akad. 1872. Såsom historieskrifvare, särskildt genom sina förträffliga historiska läroböcker, har O. på kort tid vunnit ett namn och en popularitet, som icke kommit många läroboksförfattare till del. Hans hufvudsakligaste arbeten utgöras af: *Sveriges äre historia under drottning Christinas förmyndare* (1865); *Lärobok i Sveriges, Norges och Danmarks historia för skolans högre*

klasser (1869, 3 uppl. 1873); *Lärobok i fäderneslandets historia för skolans lägre klasser* (1870, 4 uppl. 1874); *C. T. Odhners lärobok i fäderneslandets historia, bearbetad för folkskolan* (1872, 3 uppl. 1874); *Frankrike, Tyskland och Skandinavien* (1870); flera historiska och kritiska afhandlingar i Nordisk tidskrift, Upsala universitets årskrift, Svensk tidskrift m. fl., af hvilka uppsatser må nämnas: *Bidrag till svenska statsförfattningens historia* (1861); *Om möjligheten af historiens filosofi* (1862); *Om nationalitetsprincipen med särskildt öfseende på Norden* (1867); *Sveriges förbindelser med Venetianska republiken under 17:de århundradet* (1867); *Om svenska städernas kommunala utveckling under 17:de århundradet* (1867); *Unionen mellan England och Skotland* (1868); *Om Kalmarunionens betydelse i Nordens historia* (1869); *Gustaf II Adolfs tyska politik* (1872); tal, uppsatser och recensioner m. m. — Gift 1866 med *Emma Hedvig Charlotta Knös*.

1. **Oelreich, Bernhard**, superindendent. Född d. 5 April 1626 i staden Itzehoe i Holstein, der fadren *Johan Oelreich*, gift med *Elisabet von Essen*, var handlande. — Sina första akademiska studier hade O. gjort vid Köpenhamns högskola, der han tidigt helsades såsom en af de utmärktaste talarna. Efter en studieresa till nordtyska universiteter, hvarunder han i Rostock 1646 erhöill lagerkransen, återvände han till Danmark och anställdes vid Sorø akademi 1647, såsom e. o. professor i grekiska. 1648 anträdde han åter en utländsk resa, besökte Holland, Frankrike och Hannover och befordrades efter sin hemkomst 1651 till kyrkoherden i Åsum och Skepparslöf af Lunds stift. Blifven svensk undersäkte genom freden i Roskilde 1658, ankom han i egenskap af ombud för skånska prästerskapet till riksdagen i Stockholm 1664 och vann der med sina predikningar i hög grad sin landsmannans, enkedrottning Hedvig Eleonoras, ynnest. Kallad till hennes förste hofpredikant och »bikt-faders», verkade han kraftigt genom sin förbindelse med hofvet till upprättandet af ett universitet i Lund och utnämndes, ehuru han blott var landtpastor i Skåne, till universitetets förste prokansler 1666. Upphöjelsen var dock icke utan sina obehag, isynnerhet genom biskop Vinstrups ovilja och afundsjuka, att se O. såsom ett slags stiftschef vid sin sida. Icke utan tillfredsställelse lemnade O. derför 1672 både universitetet och landet såsom utnämnd superindendent i Bremen, der han förtrodd att verka till sin död d. 30 Mars 1686. — Under sin prokanslerstid, då han tillika hade tjänstgöringskyldighet i teologiska fakulteten, utgaf han åtkilliga teologiska disputationer. Efter hans affyttning ur landet känner man föga af hans författareverksamhet; några festpredikningar och minnestal äro dock af

honom utgifna på tyska språket. — Gift 1: med *Elisabet Laurenbergius* och 2: med *Maria Fossius*.

2. Oelreich, Niklas von, embetaman. Född i Örajö i Skåne d. 12 Jan. 1699; den föregående sonson och son af auditören *Nils Oelreich* och *Cecilia Wandalm*. — Efter att i ungdomen haft att kämpa med stor fattigdom, blef O. vid sjutton års ålder student i Lund och erhöi kort därefter till lärjunge den unge *Sven Bring* (Lagerbring), som alltjemt högt skattade denne lärars undervisning. Vid 1726 års promotion vann O. lagerkransen och anställes följande året såsom docent i geometri, trigonometri och usus globorum, hvarjemte han antogs till vic. præpos. vid kommunitetet. Omedelbart därefter befordrad till adjunkt i filosofiska fakulteten, kallades han till Stockholm såsom lärare för presidenten v. *Fersens* söner *Axel* och *Carl*, och fortfor härmed till 1734, då han lemnade sin plats i *Fersens*ka huset åt sin förre lärjunge *Lagerbring*. Under tiden (1732) hade han vid *Lunds* universitet blifvit befordrad till bibliotekarie och e. o. professor i filosofiska fakulteten. Med den förstnämnde af dessa befattningar fick han 1737 förena en för honom enskildt inrättad och med hans afgång upphörd profession i litteraturhistoria, hvarefter han 1739 utnämndes till professor i teoretisk filosofi. Han hade då redan anträtt en utländsk resa, från hvilken han först återkom 1744, hvarefter han utnämndes till censor librorum 1746. I denna egenskap och ännu mer såsom politisk publicist, blef han smånogom en af frihetstidens mest betydande män. Hugnad 1749 med kansliråds titel, adlades han s. å., blef statassekretärer med lön 1762 samt erhöi, sedan censorsbefattningen 1766 blifvit indragen, värdighet af hofkansler och befordrades året därefter till president i Kommersekollegium. — Död i Stockholm d. 4 Sept. 1770. — Under det O. gjorde sig känd såsom »nitisk för tankefrihet», användes han af det regerande hattpartiet att genom den offentliga pressen stödja de maktegende. För detta ändamål utgaf han före och under den vigtiga riksdagen 1755—56 en veckoskrift *Ärlig Svensk*, som för sin tid utöfvade ett dittills okänt inflytande på tänkesättet och ännu är ett viktigt bidrag till kannedomen af detta tidevarf. Till en del härledde sig den framstående ställning O. kom att intaga, af hans förbindelser med huset *Fersen* och isynnerhet den mäktige hattchefen *Axel v. Fersen*. Sjelf har han hvarken såsom politisk eller enskild man visat någon betydande personlig karakter, ehuru hans utmärkta egenskaper i många fall icke kunna förnekas. — Gift 1751 med *Anna Palbitzki*.

Ofeegh, Johannes Nicolai, biskop. Han härstammade sannolikt från någon utländsk släkt, men skall ha varit född i Glaushammars socken i Nerike. Första gången haus

namn förekommer i tidens handlingar, är under 1560 års riksdagsbeslut, då han tjänstgjorde vid någon församling i Stockholm. Efter biskop *Svarts* frånfälle befordrades han 1562 till biskop i *Vesterås* och höll redan i början af följande året visitation i *Fellingabro*. 1566 bevistade han riksdagen i Stockholm, året därefter herredagen i *Upsala* och underskref 1569 i *Upsala* intyget om *Sturnars* oskuld. Han undertecknade äfven kyrkomötesbeslutet derstädes 1572. Under *Erik XIV:s* danska krig hade brist på vin upplått så, att altarets sakrament på många ställen i landet icke kunde utdelas. Vid ett sammanträde inför konungen mellan ärkebiskopen samt biskoparna i *Vesterås* och *Streugnäs*, uttalade O. såsom sin mening, att man i nödfall kunde vid nattvarden begagna vatten eller mjöd i stället för vin, eller åtminstone utspäda det sistnämnda med vatten. Härom afiät han ock s. å. en skrivelse till prästerna i sitt stift, hvilken skrivelse framkallade ett skarpt motstånd af ärkebiskopen samt flera biskoper och präster, och ådrog sin upphofsman spenamnet »*Liquorista*». Han lefde sedermera i stillhet och skötte sitt embete till sin död, som inträffade i *Vesterås* d. 2 Jan. 1574. — Han var gift; men hans hustrus namn är obekant.

d'Ohesson, se D'Ohesson.

Olai, Martinus, biskop. *Martinus Olai* härstammade från den gamla *Bure*-släkten och tros ha varit född i *Gesle*, samt son af rådmannen derstädes *Olaus Martini* och *Katarina Grubbe*. — Sin lärda uppfostran hade han fullbordat i *Tyskland*, der han promoverades till magister 1550. Försedd med *Melanctons* rekommendationer, utnämndes han vid sin återkomst till *Sverige* 1559 till skolrektor i *Upsala*, antogs därefter till *K. Eriks* hofpredikant och befordrades 1562 till superintendent i *Norrand* och kyrkoherde i *Gesle*. 1569 undfick han fullmakt såsom biskop i *Linköping*, tillträdde embetet 1571, men invigdes ej till detsamma förrän 1575, då han, ärkebiskopen *Laurentius Petri Gothus* och den nyutnämnde biskopen i *Vesterås* *Erasmus Nicolai* på en gång installerades med stor prakt och alla påfviska ceremonier. När *K. Johan* ville införa sin nya kyrkoordning, underskref *Martinus* med en del af det öfriga prästerskapet liturgiens antagande, men ändrade snart åsigt och uppträdde med mycken häftighet mot konungens messeordning. *Johan*, högligen förtörnad, instälde sig 1580 i *Linköping* och befalde, sedan han gjort biskopen stränga förebräelser, denne att ikläda sig full biskoplig ornat och därefter, medelst densammas nedläggande på altaret i domkyrkan, offentligen afsägs sig biskopsambetet. Hans skriftliga förpligtelse att vidhålla liturgiien spikades på skampålen, och sjelf förklarades hau fredlös öfver allt konungens rike. *Martinus* begaf sig genast till hertig

Carl i Södermanland, som satte honom till kyrkoherde i Nyköping, der han slutade sina dagar 1585. — Gift med *Kristina*, präst-dotter från Forssa socken i Helsingland. Sonen *Olaus* uppfostrades på hertigens bekostnad och blef slutligen ärkebiskop (se *Olaus Martini*).

Olai, Nicolaus, se **Bothniensis**.

Olbers, Carl, universitetslärare, teologisk författare. Född i Romeleds församling af Göteborgs stift d. 18 Nov. 1819. Föräldrar: assessorn *Vincent Olbers* och *Helena Larsson*. — Student i Lund 1840, egnade han sig samtidigt åt filosofiska och teologiska studier och antog prästerlig ordination 1844. Efter halftannat års prästerlig tjänstgöring i sitt födelsestift, återvände han 1846 till Lund, blef filos. doktor derstädes 1847 och kallades året derefter till docens i pastoralteologi. Under åren 1849—50 biträdde han vid första stadskomministerstjänsten i Lund, förestod 1851—52 professionen i teoretisk filosofi vid universitetet derstädes och utnämndes 1853 till teologie adjunkt och kyrkoherde i Stångby. Prost i Febr. 1854; förestod professionen i praktisk teologi 1853—58, i kyrkohistoria och symbolik 1859—60, samt i praktisk teologi ånyo 1861—62. Utnämnd 1863 till professor i sistnämnda vetenskap, samt till kyrkoherde i Hellestads präbende-pastorat, öfvertog han genom byte lärostolen i kyrkohistoria och symbolik 1865, blef teologie doktor och L. N. O. 1868, samt var teologiska fakultetens i Lund ombud vid kyrkomötet 1873 och ledam. i komitén för granskningen af universitetens statuter 1874. Dessutom är han sedan 1866 inspektor för Lunds skollärare-seminarium, samt har under biskopsledigheten mellan Thomander och Flensburg och eljest tillfälligt fungerat såsom vice ordförande i Lunds domkapitel, verkställt kyrkoinvigning, pastorsinstallationer m. m. Hans af trycket utgifna skrifter äro: *Om Homiletikens princip* (1848); *De Sacramento* (1851); *Om Montanismen* (1853); *Om Konfirmands-själavården* (1862); *Om Cultus-predikans exordium* (1863); *Det ursprungliga Missionsbudet* (1870); *I Bibelöfversättningsfrågan* (4 häft. 1875). — Gift d. 8 Juni 1854 med *Charlotta Margareta Ström*.

Oldberg, Anders, präst, pedagog. Född i Botha i Södra Ångermanland d. 18 Sept. 1804; son af kyrkoherden *Anders Oldberg*, som slutligen blef prost i Sidensjö. — Vid tjugu års ålder blef O. student i Upsala, der han beredde sig för inträde i det andliga standet, hvarefter han prästvigdes i Heruösand 1827. Sedan han några år förestått åtskilliga e. o. prästerliga befattningar, utnämndes han 1831 till lärare vid hertigens af Upland folkskola i Upsala, samt tjänstgjorde såsom slottspredikant i Upsala 1835—1836. År 1842 utnämns han till föreståndare för Folkskollärare-seminarium i Upsala, hvilken befattning han innehade till

1845, då han utnämndes till kyrkoherde i Alfta församling i Helsingland, hvarest han sedermera fortför att verka till sin död, i Alfta prästgård, d. 21 Jan. 1867. — För folkbildningen, eller rättare för elementarundervisningen i våra folkskolor, har O. utträtt icke obetydligt genom sina skrifter: *Hemskola, 1:sta och 2:dra Cursen* som utkom 1842, och genaast antogs till undervisningsbok i de flesta folkskolor i riket, samt *Praktisk Handbok i Pädagogik och Methodik för svenska folkundervisningen* (1843), hvilken länge var den euda pedagogiska handbok, som begagnades vid folkskollärarseminarierna. — Gift med *Katarina Fredrika Öhrströmer*.

Olde, Emanuel Matthias, universitetslärare, linguist. Född i Stockholm den 8 Sept. 1802. Föräldrar: assessorn *Johan Olde* och *Elisabet Ehinger*. — O. inskrefs till student vid Upsala universitet höstterminen 1818. Tvungen att dela sin tid mellan andras undervisning och egna studier, tog han först i Juni 1829 filos. kand.-examen, med tjuguatta betyg, promoverades till filos. doktor 1830 samt utnämndes året derefter till e. o. amanuens vid universitetsbiblioteket. Efter att 1831—32 uppehållit sig i Tyskland, Frankrike och England för att vinna en förtroligare bekantskap med dessa länders apräk och litteratur, befordrades han till lärare i moderna språk vid Nya elementarskolan i Stockholm, innehade denna befattning 1833—46, samt besökte ånyo de förnämsta läroverk och universiteter i Tyskland, Frankrike och England och jemväl i Belgien, Schweiz och Italien 1840—41. Ut-nämnd 1846 till e. o. adjunkt i franska och engelska språken vid universitetet i Upsala, uppehöll han v.t. 1847 de till estetiska professionen hörande föreläsningar, afgick 1850 till Holland, för att undervisa Sveriges och Norges blifvande kronprinsessa i svenskt språk och litteratur, samt utnämndes sistnämnda år till professor regius. Efter att 1856 innehaft samma förtroendeuppdrag bekräftande den till svensk prinsessa utsedda hertiginnan Sofia af Nassau, utnämndes han 1858 till cancellist vid K. Maj:ts orden, samt kallades 1859 till ledam. af La société des antiquaires de Normandie. Sedan han tjänstgjort såsom examinator i levfande språk vid studentexamen i Upsala större delen af tiden 1846—60, befordrades han sistnämnda år till professor Norbergianus i nyuropeisk linguistik och modern litteratur vid universitetet i Lund, efter det deuna lärostol kort förut blifvit återställd till hvad stiftaren dermed afsett. År 1864 afreste han till Dusseldorf för att i svenska språket undervisa hertiginnan Theresia af Sachsen-Altenburg, sedermera hertiginna af Dalarne; företog 1867—68 en resa i Schweiz, Frankrike och Italien och besökte 1872 Spanien. R. N. O., R. N. S:t O. O., R. Sachs. Ernest. O., Åre-

kors Hobenz. Hus. O. — Förutom åtskilliga uppsatser och recensioner i tidskriften Frey, programmer m. m., har O. af trycket utgifvit följande arbeten: *De l'influence des idiomes Gotho-germans et Scandinaves sur la formation de la langue Française et des traces qu'on en trouve encore dans la langue actuelle* (1859); *Om de skandinaviska runornas omedelbara ursprung från det äldsta feniciska alfabetet* (1871); *Förberedande öfningar i franska språket* (1834); *Läsöfningar i engelska språket* (1834); *Fullständig fransk prononciationslära* (1840, 2 uppl. 1864); *Engelsk prononciationslära efter en förenklad plan* (1840, 5 uppl. 1863); *Öfversigt af franska språkets formlära* (1833, 3 uppl. 1857); *Fransk språklära för högre och lägre elementar-läroverk* (1843, 8 uppl. 1872); *Franska läs- och skriföfningar för högre och lägre elementar-läroverk* (1846, 8 uppl. 1870), om hvilka läroböckers värde, det förhållande bäst vittnar, att de i mer än trettio år varit begagnade i de flesta af rikets offentliga och enskilda undervisningsanstalter. — Gift 1850 med *Emma Kristina Vilhelmina Hagberg*.

Olderman, Johan, teolog. Född i Stockholm d. 3 Okt. 1660. Föräldrar: handlanden *Anders Olderman* och *Maria Gerdes*, efter mannens frånfälle omgift med Märten Cronstedt, hvilken 1693 erhöi Carl XI:s tillstånd att adoptera sina stufvarn på sin adliga nummer. — Johan, såsom sedermera präst, bibehöll likväl fadrens namn och skickades femton år gammal till Upsala, der han efter afstafda lärdomsprof 1685 promoverades till filos. magister. Hösten s. å. företog han en längre utrikes resa, besökte flera högskolor i Tyskland och blef 1688 teologie licentiat i Tübingen. Efter sex års vistelse i främmande land återkom han 1692 till Sverige, fördelaktigt känd för sin omfattande lärdom, och utnämndes strax till extra teologie professor i Upsala, kyrkoherde i Börje och prost öfver Ulleråkers kontrakt. Två år senare (1694) befordrades han till tredje teologie professor och kyrkoherde i Danmark, men borttrycktes af döden, i sin bästa ålder och till stor förlust för universitetet d. 22 Juli 1697. — Gift med *Anna Maria Adlerberg*, dotter till ärkebiskop Svebilius.

Olin, Johan Henrik, läkare. Född den 5 Dec. 1769 i Vexjö, der fadren *Henrik Olin* var kopparslagare. — I Upsala, der O. 1789 blef student, antogs han 1793 till amanuens vid akademiens naturalie-kabinett och promoverades 1794 till filos. magister. Han riktade derefter sina studier åt medicinen, blef medicine doktor 1797 och två år senare ledamot af Collegium medicum i Stockholm. 1802 utnämnd till provinsialläkare i Småland, med hvilken befattning han två år senare förenade intendentskapet öfver Lannaskede helsobrunn, erhöi han

professors namn 1812, samt afled i Vexjö 1824. — Såsom vetenskapman och i synnerhet såsom botaniker förvärfvade sig O. ett berömdt namn, hvilket å efterverlden bevarats i benämningen af örteläget *Olinia*. Såsom författare har han efterlemnadt åtskilliga disputationer, uppsatser i »Läkaren» och naturforskaren» samt flera öfversättningar. — Gift med *Hedvig Beata Rappe*.

Olin, Elisabet, sängerka, skådespelerska. Född d. 8 Dec. 1740 i Stockholm, der fadren *Peter Lillström* var organist i Katarina församling samt K. hofmusikus och modren »en ansedd skådespelerska vid K. svenska skådeplatsen». — Vid sju års ålder hade Betty Lillström på samma skådeplats med allmänt bifall utfört *Astrilda* roll i Sveriges första opera comique »*Syrinx* eller den till vass förvandlade vattunymphen», men man vet ej om hon vidare der uppträdde. Vid tjuu års ålder gifte hon sig med hofsekreteraren, sedermera assessorn, *Gabriel Olin*. Bland de framstående förmågor, Gustaf III lyckades fästa vid sin nybildade teater, var äfven fru O., som utförde *Thetis*' roll i operan »*Thetis och Pelee*», med hvilket musikverk den K. skådebanan invigdes den 18 Jan. 1773. Det af en dam, tillhörande societeten, den tiden djerfva vågstycket att uppträda på scenen, adlades likväl genom hennes talang till den mest lysande framgång, och fru O. fortfor sedan i mer än tio år, att vara den K. operans förnämsta prydnad. Bland de talrika roller, hvilka hon med stort mästerskap utförde nämnas i synnerhet *Galathea* i »*Acis*», *Athalie* i tragedien af samma namn, *Iphigenie* i »*Iphigenie i Tauriden*» och *Zulma* i »*Cora och Alonzo*». Samtiden kunde ej nog prisa »hennes öfvernaturliga sång, förenad med en sållant insigt i tonkonsten och den lyckligaste lätthet att fatta det finaste af en musikalsk tanke: hennes förträffliga spel, der behag i åtbörder, styrka och liflighet i deklamation, eld och uttryck i hvarit ögnkast och hvarje rörelse, frambragte en fulländad konstbild». Af sina beundrare kallades hon »skådeplatsens mycke», »den från spädaste åren af Melpomene och Polymnie uppmåden», — »som ännu vid mogen ålder bibehöll all ungdomens tjuning, vårens prakt och förmåner och hvilken sjelfva tiden tycktes vörda». — Af K. Gustaf III utnämndes hon till första hofsångerska och blef 1783 ledamot af Musikalska akademien. Från medlet af 1780-talet uppträdde hon ej vidare på scenen, med undantag af 1797, då hon enligt Gustaf IV Adolfs önskan uppträdde såsom *Svea* i den prolog, som gafs med anledning af konungens förmåning. Hon kvarstod likväl vid teatern ända till 1803 och afled först vid åttioåtta års ålder i Stockholm d. 26 Mars 1828.

Olin, Johan Axel, homilet. Född d. 11 April 1825 i Stockholm, der fadren var

vaktmästare. — Student i Upsala 1848, beredde han sig der för det andliga ståndet och antog prästerlig ordination 1850. Efter att i trenne år ha tjenstgjort såsom extra ordinarie prästman i ärkestiftet, anställdes han 1853 såsom pastorsadjunkt och vice kateket i Katarina församling i hufvudstaden och utnämndes 1857 till tjenstgörande e. o. kongl. hofpredikant. S. å. utnämndes han till kyrkoherde i Carlskrona, hvilken befattning han tillträdde 1859, och förordnades kort därefter till kontraktsprost i Östra härad. År 1864 förflyttades han från Carlskrona till kyrkoherde i St Petri församling i Malmö; inspekter för Malmö högre elementarläroverk s. å.; stadsfullmäktig 1867. L. N. O. 1872. Förntom strödda predikningar och griftetal har O. utgifvit: *Sabbatsstunder i hemmet; en ärgång predikningar* (1854, 3 uppl. 1858); *Passionspredikningar* (1859); *Bön- och andaktsbok* (1859); *Högmessepredikningar öfver första ärgångens nya texter* (1sta delen 1865), m. m. — Gift 1859 med *Maria Margareta de Mottoni*.

Olivecrantz, Johan Larsson (Paulin), statsman, latinsk skald. Född d. 1 Aug. 1633 i Strengnäs, der fadren, ärkebiskop *Laurentius Paulinus Gothus*, då var biskop; modren *Brita Erikusdotter*. — Efter att vid Upsala akademi ha ädragit sig uppmärksamheten för ett grekiskt tal, som han höll till drottning Kristinas ära, utnämndes han 1654 till aktuarie i K. kansliet och adlades s. å. med det af drottningen själf valda namnet *Olivecrantz*. År 1658 afgick han såsom legationssekreterare med ministrarna Bjelke och Biörnkrou till kejsarvalet i Frankfurt och utnämndes till envoyé vid holsteinska hofvet 1661. Befordrad 1662 till revisionsekreterare och 1665 till sekreterare af staten, erhöll han 1673 Norra och Södra Wedbo häraders domsaga i Jönköpings län och utnämndes 1674 till kansliråd. 1676 skickades han såsom svensk ambassadör till fredskongressen i Nimwegen; blef 1680 ståthållare i Reval och utnämndes 1681 till general-intendent och guvernör öfver drottning Kristinas underhållsländer. Följande året lagman på Gotland, förordnades han af drottning Kristina till hennes råd och generalguvernör öfver hennes domäner, med särskild befallning »att låta kalla sig excellens och icke cedere sin rang under de kongl. råden». Såsom stateman hade O. många utmärkte egenskaper och hade förvärfvat sig drottning Kristinas synnerliga nåd. Af konung Carl XI användes han icke; men utöfvade, ehuru han ej hade någon direkt befattning med ärendens, medelbart ett icke obetydligt inflytande på dessa. Liksom de flesta den tidens statsmän var han en grundligt lärd man och räknas bland våra förnämligare latinska skaldar. Han har också efterlemnadt flera värtalighets- och skaldeprof., såsom: *Epistola valedictoria ad nobilissimum J. Cl. Rising* (1653); *Concio cygnea a pa-*

rente in fest. omnium sanctorum habita cum epistola dedicatoria ad universum Clerum Suei Goth. (1686); *Magnus principatus Finlandiae epico carmine depictus* (1678); *Ode ad memoriam R. Ulr. Eleonora* (1693); *Epigramma de sole in Suecia non occidente* (1693); *Ode dicata sacro solenni Regiae unctiois Caroli XII* (1697); *Ode ad urbem Narvam a gravi Muscovitarum obsidione liberatum* (1700) etc. — Efter Carl XI:s död skall planen hafva varit att öfverlemnna ledningen af Sveriges utländska affärer i O:s hand i stället för åt Bengt Oxenstierna. Häraf blef likväl intet och O. ledde utan tjenst till sin död, i Stockholm, d. 10 Jan. 1707. — Gift 1659 med *Brita Biörnkrou*.

1. **Olivecrona, Hans**, embetsman. Född i Stockholm d. 20 Juli 1680. Föräldrar: handelsmannen i Stockholm *Tomas Permar* och *Margareta Nilsdotter*. — Sin tjenstemannabana började han 1702 såsom e. o. kanslist i riksarkivet, hvarefter han 1704 befordrades till auditör vid Kalmar regemente, som då befann sig i Polen. Efter nederlaget vid Pultava förordnad af Carl XII till legationsekreterare vid svenska beskickningen i Konstantinopel, bevakade han der med sådant eftertryck Sveriges intressen, att storviziren blef afsatt och underhöll med stor fyndighet brefväxlingen mellan Konstantinopel och svenska lägret i Bender, hvilken brefväxling var af divan vid strängt ansvar förbjuden. Återkommen till Sverige, förordnades han till registrator vid utrikes expeditionen 1714; blef assessor i Svea hofrätt 1718 och adlades jemte sin yngre broder (se följ.) 1719 med namnet *Olivecrona*. — Död i Stockholm d. 22 Jan. 1741. — Gift 1720 med *Margareta Isershjelm*.

2. **Olivecrona, Isak**, embetsman. Född i Stockholm d. 14 Juli 1681; den föregående broder. — Efter att 1707 hafva blifvit antagen till e. o. i riksarkivet och ansuktant i Svea hofrätt, utnämndes han till vice häradsbörding i Trögde, Åsunda, Ulleråkers med flera häraders domsaga i Upland 1710 och befordrades till ordinarie innehafvare af samma syssla 1714. Vid den reglering, som företogs med lag- och domsagorna 1718, förflyttades han till häradsbörding i Enköpings läns lagsagas första häradsbördingdöme; men återfick följande året sin förra domsaga, då den nya regleringen upphäffades och allt återkom i sitt förra skick. Adlad jemte sin äldre broder det sistnämnda året, utnämndes han 1728 till assessor i Svea hofrätt och blef tio år senare (1738) hofrättsråd. År 1755 — således efter en nära femtioårig tjenstemannatid — undfick han landsbördingens namn, heder och värdighet samt afled i Stockholm d. 4 Mars 1764. — Såsom ung tjensteman sammanskref han ett historiskt arbete: »De ducibus svenothicis historia», hvilket verk dock ej blef tryckt. Under senare delen af sin lefnad utgaf han

Kort samling om ursprung till åtskilliga folks skriftligen författade och utgifna lagar, hvilket arbete trycktes i Stockholm 1746. — Gift med *Sara Kristina Schwede*.

3. **Olivecrona, Samuel Rudolf Detlof Knut**, rättslärd. Född på säteriet Mäsevik i Bro socken af Vermland den 7 Oktober 1817; den föregående brorsous sonson. Föräldrar: häradshöfdingen *Hans Carl Olivecrona* och *Sofi Detlof Heijkenskiöld*. — Han uppfostrades i föräldrarnes hem, till dess han vid elfva års ålder insattes i Nya elementarskolan i Stockholm vid dennas grundläggning 1828. Efter fadrens död 1832 erbjöd honom d. v. statasekretären A. v. Hartmansdorff och hans fru, född Ehrencrona, med hvilken senare O. räknade en affägsen släktskap, ett hem i sitt hus, och genom föredömet af denne kunskapsrike, pligttrögne och fosterlandsälskande man lärde sig O. älska arbete och allvarliga sysselsättningar. Student i Upsala 1836, promoverades han till filos. doktor 1839 och aflade juris utriusque-kandidat-examen 1842. Efter slutade filosofiska och juridiska studier syselsatte han sig med juridisk praktik under åren 1843 och 1844 dels i Svea hofrätt, såsom e. o. notarie, dels i Justitie-revisions-expeditionen såsom e. o. kanslist, dels såsom svensk sekreterare vid den s. k. Unionskomitén och dels såsom biträde åt domare på landet vid handläggning af domaregöromål. Vid slutet af år 1844 återvände han till Upsala, beslutat att egna sig åt vetenskapliga forskningar. Efter att i Jan. 1847 utgifvit en akad. afh. *Om de kännetecken hvilka karakterisera tjufnadsbrott*, förordnades han s. å. till docent i svensk kriminalrätt, utnämndes 1848 till vice häradshöfding och utgaf s. å. en större afhandling *Om lagbestämd giftorätt i bo*, det första försök af någon svensk att meddela en historisk framställning af denna viktiga institutions utveckling. Under läsåret 1848—1849 förestod O. professuren i kriminal- och processrätt, samt 1849—50 professuren i allmän lagfarenhet, aflade 1851 juris utriusque-licent-exam. och utnämndes, sedan han sistnämnda år utgifvit en afhandling *Om lagbestämd giftorätt*, 1852 till professor i fäderneslandets allmänna lagfarenhet och i Romersk rätt. År 1863 promoverades han till juris utriusque doktor och lemnades i Januari 1868 universitetet, sedan han af konungen blifvit kallad att intaga en plats i högsta domstolen. Såsom medlem af ridderskapet och adeln bevisade O. alla riksdagarna 1859—1866 och var under nästan hela tiden ledamot af lagutskottet. Hufvudsakligen genom hans bemödanden blef i nämnda utskott det förslag till tillägg vid K. propositionen om ny lag, angående mord, dråp och annan misshandel infördt, hvarigenom äfven för mord under mildrande omständigheter straffarbete på listid kunde

ådomas. Detta förslag, som genom Förordningen d. 29 Jan. 1861 blef lag, har sedermera framträd som rättsprincip i senare lagbestämmelser och äfven i 1864 års strafflag. År 1866 utgaf O. sitt arbete *Om dödsstraffet*, hvilket kan anses hafva inom Sverige föranlett en ganaka märklig förändring i opinionen om nödvändigheten af att bibehålla den stränga tillämpningen af detta straff i den allmänna strafflagen, och med största loford blifvit omnämndt i en mängd utländska tidskrifter. Detta arbete efterföljdes 1872 af en annan skrift *Om orsakerna till återfall till brott och om medlen att minska dessa orsakers skadliga verkningar*, hvilken liksom den förra i utlandet blifvit lofordande anmald, samt öfversatt på franska och italienska. Öfriga af O. utgifna skrifter äro: *Om makars giftorätt i bo* (fullständig omarbetning af afhandlingen Om lagbestämd giftorätt i bo) (2 uppl. 1859; 3:dje uppl. 1868); *Om den juridiska undervisningen vid universitetet i Upsala och om den juridiska fakultetens förflyttande till Stockholm* (1:sta och 2:dra uppl. 1859); *Bidrag till den svenska Concurragästningens historia* (1862); *Blick på den juridiska undervisningens närvarande tillstånd i England* (1862); *Statistiska notiser om dödsstraffets tillämpande i Norge* (1869) öfvers. på norska och franska; *Om åkerbrukskolonien eller förbättringsanstalten i Val-d'Yèvre* (2 uppl. 1873); *Åkerbrukskolonien i Metray* (1873); *Har dessutom författat en mängd större och mindre uppsatser i Juridiska föreningens tidskrift, Naumanns tidskrift för lagskipning, v. Holtzendorffs Allgem. deutsche Strafrechts-Zeitung, Revue de Droit international et de législation comparée; Revue de droit international privé samt Revista penale*. Under åren 1855, 1857, 1861, 1868 och 1872 har O. företagit resor i Danmark, Tyskland, Schweiz, Italien, Frankrike, England o. s. v., för att dels taga kännedom om den juridiska undervisningens beskaffenhet vid främmande universitet, dels för att studera domstolsorganisationen, fängelseanstalter och åkerbrukskolonier i utlandet. Komm. af Nordstjerneordens 1:sta kl. samt af Spansk. O. Isabella catholica. Ledamot samt hedersledamot af flera utländska rättsvetenskapliga samfund och sällskap. — Gift 1: 1848 med *Maria Magdalena Charlotta Schenson* och 2: 1857 med *Rosalia Ulrika Roos*, bekant såsom begåfvad författarinna och en tid redaktör af *Tidskrift för hemmet*.

Ollieqvist, Johan, lärd. Född i Stockholm d. 11 April 1637; son af sedermera biskopen i Strengnäs *Johannes Matthia* och dennes första hustru *Katarina Bohm*. — Annu barn upphöjdes han jemte tre yngre bröder för fadrens förtjenster i adlig värdighet, och erhöil dervid namnet *Ollieqvist*. Sedan han i Sverige grundlagt sin lärda bildning, begaf han sig öfver till Tyskland

och uppehöll sig en lång tid hos den bekante teologen Georg Calixtus i Wittenberg, hvilken, liksom Johannes Matthiæ i Sverige, arbetade för synkretismen eller de skilda religionspartiernas förening och återgång till det apostoliska symbolom och de första kristna århundradenas enklara trosläror. Under sin vistelse i Tyskland uppmanade han fadren i bref att förfara i sitt nit och ej af några besvärligheter afskräckas att uppnå det mål, för hvilket han, liksom Calixtus, arbetade. År 1658 utnämndes han till kanonikus i Hamburg och ledde ännu i detta embete 1667. I vår lärdomshistoria är O. bekant såsom författare till *Historia Caroli Gustavi ad venerandum D. parentem Ozonia transmissa* (1661), samt *Epistola ad patrem de continuando studio concordia ecclesiastica* (1661).

Ollon, Gustaf, psalmförfattare. Född 1646 på Vikbolandet i Östergötland, antogs han i tjänst hos riksrådet friherre Knut Kurek, som utom andra gods egde Ollonö, efter hvilket ställe vår psalmsångare sannolikt antagit sitt namn. På friherre Kureks förord anställdes han såsom kamrer vid Stora-jötullen och afled i Stockholm 1703. Detta är allt hvad man känner angående Os timliga förhållanden. Såsom psalmsångare intager han en ganska hög rang och har i detta hänseende för alltid inskrifvit sitt namn i minnets pantheon. Af hans psalmer äro ju iotagna i vår nya psalmbok; bland dem den ofta vid gudstjenstens början uppstämde ången: *Mitt hjerta, fröjda dig; må själ och sinnen röras*, och den kristliga underzifvenhetens äktlingspsalm, *Min själ och sinne, låt Gud råda*.

Olsson, Lars, riksdagsman, talman i bondeståndet. Född på Grönö i Herrestada socken af Bohuslän d. 22 Jan. 1759. — Lars Olsson började sin riksdagsmannabana 1786, hvarefter han under elfva riksdagar, eller till 1828, var fullmäktig för flera eller färre härader i Bohuslän och under fem på hvarandra följande riksmöten ordförande i bondeståndet. Vid riksdagen i Norrköping 1800 invaldes han bland Hemliga utskottets ledamöter, samt till suppleant i bankostyrelsen, i hvilken han sedan inträdde som fullmäktig 1802. Första gången han förde klubban var vid riksdagen 1809, då han på bondeståndets vägnar underskref den nya reeringsformen och vid kroningen erhöll Vass-orden. Vid de fyra följande riksdagarna, nämligen i Örebro 1810 och 1812 samt i Stockholm 1815 och 1818 var han ånyo bondeståndets talman och rättfärdigade på allt vis detta förtroende. Sista gången han deltog i riksdagsöverläggningarna var under den långa riksdagen 1828—30, då han för sin höga ålder ansåg sig böra afsäza sig sitt fullmäktigskap i bankostyrelsen. Han ledde sedan endast ett par år och afled på sin gård Åker vid Uddevalla d. 10 Sept.

1832 — Gift 1: med *Börta Olofsdotter* och 2: 1805 med fröken *Ottilliana Vilhelmina Kunkel*.

Olthoff, Christian Ehrenfried Charisius von, embetsman, författare. Född i Pommern d. 17 Mars 1691. Föräldrar: regeringsrådet i Stralsund *Justus Ludvig von Olthoff* och *Julia Katarina Kochen*. — Han bevistade fälttåget mot Norge 1718 och ingick året derefter i Utrikes-expedition, der han 1740 befordrades till registrator, sedan han sju år förut blifvit utnämnd till kammarherre. År 1741 förordnades han till president-sekretärer i K. kansliet, blef tre år senare regeringsråd i Pommern och slutligen postdirektör derstädes 1745. — Död 1751. — O. är egentligen minnesvärd såsom den hufvudsakliga grundläggaren af »K. svenska skådeplatsen», en inrättning, som, omfattad med synnerlig välvilja af allmänheten, utöfvade ett icke obetydligt inflytande på tidens smak och vitterhet. Han försökte sig äfven såsom dramatisk författare, med en bearbetning efter *Legrand, Plutus eller Mammon*, hvilken gafs på scenen 1737 och utkom af trycket i Stockholm 1745. — Gift 1: med *Engel Charlotta Lindhielm* och 2: med en fröken *Riben* från Mecklenburg.

Oriensulanus, Jonas Nicolai, superintendent. Född under senare hälften af 1500-talet på Bolmsö i Småland, elef fadren *Nils* var bonde. — Med grundlig elementarbildning, inehmtad vid Vexjö katedralskola, begaf han sig 1600 till Wittenberg för att fortsätta sina studier. Här promoverades han till magister 1605 och förordnades efter sin hemkomst af Carl IX till rektor i Nyköping. År 1612 förflyttades han härifrån såsom superintendent till Mariestad och bevistade riksdagarna 1627, 1633 och 1635. — Död i Mariestad d. 9 April 1646. — Han var den fjerde i ordningen och siste af Mariestads superintendent, efter hvars afgång stiftstyrelsen flyttades till Carlstad, och superintendenturen förändrades till biskopsdöme. Han var en nitisk och kraftfull man och verkade mycket till stiftets bästa. Isynnerhet nitälskade han för skolorna och bragte undervisningen både i Mariestad och Carlstad derhän, att präster kunde omedelbart från dessa ställen ordineras. Också egde han i detta hänseende full biskoplig myndighet, hvilken deremot hans företrädare saknat. — Gift med *Margareta*, prästdotter från Lönneberga i Småland.

Osander, Olof, biskop. Född d. 5 Sept. 1700; son af kyrkoherden i Linneryd, prostens öfver Konga kontrakt, *Peter Osander*. — Sedan han från 1707 studerat vid Vexjö skola och gymnasium samt ifrån 1718 vid akademien i Lund, der han 1723 blef magister med mycken utmärkelse, besökte han åtskilliga akademier i Tyskland och slutligen den i Greifswald, hvarifrån han försedd med vackra lärdomsbetyg hemkom till Vexjö och

der förordnades till gymnasii adjunkt 1725. Följande året befordrad till teologie adjunkt i Lund, prästvigdes han 1726, hvarefter han någon tid förestod en teologisk profession vid universitetet. På församlingens enhälliga kallelse utnämnd till domprost i Vexjö 1730, innehade han detta embete i aderton år, erhöLL teologie doktorsvärdighet 1733 och befordrades efter Alstrin till biskop i Vexjö 1749. Död derstädes den 13 Juni 1787. — Biskop O. var isynnerhet berömd som teolog och för sin kunskap i de gamla språken. Hans författarskap inskränker sig till en mängd likpredikningar och disputationer. — Gift 1: 1730 med *Magdalena Birgitta Gooding*, 2: 1763 med *Elisabet Kristina Stobæus* och 3: 1774 med *Ulrika Althea Grundel*. Hans barn adlades med namnet *Sandersköld*.

1. **Osbeck, Per**, präst, botaniker. Född d. 9 Maj 1723 i Häländas socken af Göteborgs län på ett litet torp Oset, efter hvilken födelsestad han antog sitt namn. Föräldrarna voro torpareu *Hans Andersson*, som afled redan i gossens späde år, och modren *Ragnhild Andersdotter*. — Med understöd af några välvilliga personer i Göteborg fick han följa sin böjelse att studera, och kunde ändligen vid tjugotre års ålder besöka Upsala. Linnés namn, redan då af europeiskt rykte, hade kring mästaren samlat en skara unga vetenskapsidkare, bland hvilka O. snart intog ett af de förnämsta rummen. Sedan han under loppet af några år troget arbetat vid den snillrike lärarens sida och, på hans förord, åtkilliga gånger blifvit kallad till Stockholm, för att lemna hufvudstadens vetenskapslärare undervisning i zoologi och botanik, förordnades han 1750 att i egenkap af skeppspredikant medfölja ett af ostindiska kompaniets skepp till Cadix och China. Efter det han i Okt. s. å. låtit viga sig till präst, austräde han den långväga färden, egnande hvarje ledig stund åt vetenskapliga forskningar och med outtröttlig upmärksamhet följande de skiftande formerna af en för honom dittills främmande natur. Frukterna af dessa iakttagelser offentliggjorde han sedermera i sin *Dagbok öfver en Ostindisk resa åren 1750, 1751 och 1752*, som trycktes i Stockholm 1757 och innehåller ovärderliga skatter af hans flit och forskningsanda. Vid sin återkomst till Sverige emottogs han med förtjusning af sin gamle lärare Linné och invaldes kort därefter till ledamot af Vetensk.-Akad. Hans namn hade nu hunnit blifva bekant, hvarföre han 1753 kallades af Tessin till dennes huspredikant, med särskildt uppdrag att såsom botanikus och intendent hafva värden öfver det naturaliekabinett, Tessin åt sig samlat på Leckö. Här tillbragte O. en för honom särdeles angenäm tid af sex år (1753—58), hvarefter, sedan han under ett par år i embetet biträdt prosten Dahlberg i Haslöf och Vox-

torps pastorat i Halland, han utnämndes till kyrkoherde i dessa församlingar 1760. Teol. doktor 1778 samt led. af flera in- och utländska lärda samfund. — Död i Haslöfs prästgård d. 23 Dec. 1805. — Bland Linnés många lärjungar var O. en bland de utmärktaste och kanske den, som Linné af alla sjelf mest värderade. Hans fina empiriska kritik, omfattande vyer och äkta vetenskapliga forskningsifver hade ett visat slägttycke med Linnés egen och stälde denne naturforskare ganska högt bland samtida. Förutom den ofvannämnda dagboken har O. meddelat åtskilliga rön och berättelser i Vetenskaps-akademiens och flera lärda samfund handlingar. Efter honom äro tvenne naturalister uppkallade, ett träd *Osbeckia chinensis* och insekten *Phalana osbeckiana*. — Gift med *Susanna Dahlberg*.

2. **Osbeck, Carl Gustaf**, läkare. Född i Haslöfs prästgård i Halland d. 2 Ang. 1766: den föregående son. — Nyss blifven student i Lund, antogs O. (1786) till svadransfältkär vid Norra skånska kavalleriregementet och anställdes 1789 efter afslag kirurg.-stud.-examen såsom svadranskirurg vid Mörnerska husarregementet. Följande året erhöLL han konstitutiorial att vara bataljonsfältkär vid Norra skånska Vargeringsmanskapet, men följde det förra regementet till Fioland och bevistade fälttåget till dess slut. Återkommen till Sverige, fortsatte han sina medicinska studier, blef kirurgie magister 1793 och var under åren 1795 och 1796 oppbördsläkare vid örlogsfloatan. Efter att 1797—1800 såsom förste läkare ha gjort tvenne resor till Ostindien, förordnades han sistnämnda år till läkare vid kurinrättningen i Vadstena, der han snart väckte uppmärksamhet för en af honom upfunnen, och vid veneriskt sjukas behandling använd, kuremetod, den s. k. rök-kuren. Efter kriget 1813 erhöLL han i uppdrag att organisera Stockholms läns kurhus, hvilket han sedan förestod till sin död d. 27 Nov. 1841. — För sina förtjenster såsom läkare erhöLL han af staten 1810 en årlig pension och hugnades 1820 med namn och värdighet af assessor. — Gift 1801 med *Kristina Aulin*.

Oscar I, konung. Född i Paris d. 4 Juli 1799, medan hans fader, sedermera Konung Carl XIV Johan, ännu var marskalk af Frankrike och prins af Pontecorvo; moder: *Eugénie Bernhardine Désirée Clary*. — Då marskalk Bernadotte 1810 utvaldes till svensk tronföljare, utnämndes hans son till arfurare af Sverige och hertig af Södermanland, hvilken titel, såsom bekant är, K. Carl XIII äfven bar före sin thronbestigning. I det nya fäderneslandet fortsattes prinsens uppfostran med all sorgfällighet, under ledning af den till guvernör utsedde greve Cederström, då varande privat-docenten i Lund, Tannström, samt skalden Atterbom. Sedan 1811 öfverste-

löjtnant vid Svea lifgarde, blef han, efter sin fars uppstigande på thronen 1818, kronprins af Sverige och Norge, storamiral, generallöjtnant och chef för första kavalleribrigaden, samt kansler för universitetet i Upsala, Lund och Kristiania. År 1822 företog han en resa till Tyskland och Italien, förordnades två år senare till vice konung i Norge och utnämndes 1826 till generalfälttygmästare och chef för artilleriet. År 1828 förde han någon tid regeringen under sin faders sjukdom, företog 1830 en resa till Ryssland och blef 1833 generalbefälhavare i fjerde militärdistriktet. Vid K. Carl Johans fränfalle d. 8 Mars 1844 uppsteg K. Oscar på Sveriges thron, då redan fyrtiofem år gammal. Under den sista tiden hade hans ställning såsom kronprins ofta varit rätt brydsam, ställd som han var mellan oppositionens lockelser och uppmaningar och hans faders deraf föranledda misstänksamhet. Af detta ömtåliga förhållande utvecklades hos honom den varsamhet, hvilken utmärkte honom såsom regent och småningom öfvergick till en slutenhet, som ursprungligen icke låg i hans lynne. Sin långa ledighet såsom kronprins hade han begagnat till omfattande studier och iakttagelser på alla bildningens områden och hade äfven uppträdt såsom författare i stats-ekonomiska och militära ämnen. Sålunda författade och utgaf han: *Om fälttjänstens öfvaende inom fjerde militärdistriktet* (1836); *Undervisning i karteutkast för korpralskolorna vid fjerde militärdistriktet* (1836); *Soldatundervisning för svenska armén* (1836); *Geometri för korpralskolorna i fjerde militärdistriktet* (1837); *Några ord om spannmålslagarna* (1840), och *P. M. rörande infanteri-exercis-reglementet år 1844* (1844). En serie af honom skrifna afhandlingar om folkundervisningen infördes 1839 i Svenska Statistidningen och hans bekanta skrift *Om Straff och Straffanstalter* (1841) gjorde på sin tid ett stort och väl-förtjent uppseende samt vann bifall till och med af oppositionen. Med förkärlek älskade han målning och musik och utvecklade i den senare stor konstnärlig begåfning. Af hans musikalska kompositioner må särskildt nämnas fullbordandet af Brendlers opera »Ryno», stor festmarsch, sjöröfvarakör till ord af Victor Hugo m. m. Efter sitt uppstigande på thronen gjorde han sig med nit och alvar förtrogen med alla delar af sitt viktiga kall, och det låg intet smicker i hvad som en gång yttrades, att han sjelf skulle kunnat förestå hvilket som helst af de särskilda statsdepartementen. På regenter torde mer samvetsgrannt än han hafva uppfattat sina konungliga pligter. För dem uppoffrade han krafter, hvilat och mau kan säga till och med sitt lif. Också tillföll honom folkets kärlek allt rikare, ju mer man lärde känna hans värde såsom regent

och menniska. År 1852 angreps K. Oscar af ett leverlidande, som gjorde det för honom nödvändigt att begagna en utländsk brunnort. Knappt återkommen derifrån, afled oförmodadt i Kristiania hans andre son prins Gustaf. Träffad af detta slag, insjuknade konungen änyo och kunde först i April det följande året återtaga regeringen. Hans helse var emellertid för alltid bruten och då den under loppet af år 1857 änyo betydligt försvagades, uödgrades han d. 11 Sept. s. å. förklara, att han icke längre kunde befatta sig med riksstyrelsen, hvars förande han önskade skulle öfverlemnas åt kronprinsen. Med bifall till denna hans önskan, yttrade ständerna, att svenska folket »under hans milda, fridsälla styrelse vunnit en välmåga, som mer än under någon föregående tid spridit sig till alla samhällsklasser», hvarföre och konung Oscar »rest sig en oförgänglig thron i sina undersåtars hjertan och följdes af deras tacksamma välsignelser». — De sista månaderna af konungens lif utgjorde ett beständigt aftynande. Den 8 Juli 1859 nedsteg han i grafven efter en lefnad af sextio år och femton års regering öfver de förenade skandinaviska rikena. Under det tidigare skiftet af sin sjuklighet, och i aningen om ett snart förestående slut, nedskref han följande ord, hvilka kunna anses såsom hans afskedshelsning till sina anhöriga och sitt folk: »Hvile öfver riket och konungahus fortfarande den högstes välsignelse och nåd. Sådant min bön i närvarande stund! Sådant min sista suck!» — Den 19 Juni 1823 förmäldes K. Oscar med *Josefina Maximiliana Eugenia*, prinsessa af Leuchtenberg, dotter af prins Eugene Beauharnais, kejsar Napoleon I:s stufvson.

Oscar II, konung. Född på Stockholms slott d. 21 Januari 1829, tredje sonen af d. v. kronprinsen sedermera konung Oscar I och hans gemål *Josefina Maximiliana Eugenia*. Vid sin döpelse erhöil den unge prinsen titel af hertig af Östergötland. Under det han tillsammans med sina tvenne äldre bröder åtnjöt den mest värdade uppfostran, sysselsattes han särskildt, under ledning af d. v. kaptenen i norska marinen, sedermera statsrådet, Hassner, med studier rörande sjöväsendet och utnämndes, efter att hafva deltagit i åtskilliga sjöexpeditioner och i början af Juli månad 1845 hafva afslutat sjö-officers-examen, till sekundlöjtnant vid flottan d. 19 Juli s. å. Med manlig häg egnade han sig nu åt sjöyrket och tillagade sig under det han avancerade från den ens graden till den andra inom flottan en motsvarande insigt och skicklighet i sjövapnet. Kärleken till detsamma föranledde honom icke allenast till utarbetande af åtskilliga arbeten rörande sjötjänstgöringen, såsom: *Om skärgårdsflottans debarkeringsgrupper* (1849) och *Förelag till exercisreglementet*

för K. Maj:ts flottas landstigningstrupper (1855), utan inspirerade honom äfven till diktskapelser af hvilka en frisk hafsvind synes genomsäsa lyrans strängar och der sångarens själ är så införlifad med de tafnor han tecknat, att en höljans son lätt igenkännes i de lifliga sjelfständiga dragen», såsom B. E. Malmström yttrade, då han tillkännagaf att Svenska Akademien tillerkänt dikteykeln *Ur svenska flottans minnen* ett af sina pris. Utrustad med en omfattande bildning i nästan alla vetandets grenar, sysselsatte sig prins Oscar under en följd af år företrädesvis med historiska forskningar och estetiska studier; utgaf *Nytt och gammalt* (5 häft., 1859 ff.); *Cid* efter spanska romaner af J. G. von Herder, öfvers. (1859); *Några bidrag till Sveriges krigshistoria åren 1711, 1712 och 1713. Försök till historisk afhandling.* (i K. Vitt. Hist. och Ant. Akad. Handl. Ny följd; Del. 2 och 4; 1861 och 1864); *Torquato Tasso*, ett skådespel i fem akter af Goethe, öfvers. (1866) o. s. v. En samlad upplaga af hans vittra skrifter är nu (1875) under utgifning. På grund af sin höga börd intog prins Oscar tidigt en plats i de högsta befälsgraderna af svenska och norska armén, samt var efter de svenska militärläroverkens ombildning under flera år inspektör för dessa läroanstalter. Men äfven inom de fredliga värften, i vetenskapens, industriens och konstens intressen, har hans verksamhet varit i hög grad väckande och lifvande. Vi erinra endast om hans kraftiga bistånd för utförande af de sista årens arktiska expeditioner, hans mångåriga ordförandeskap i och uttålskan för Musikaliska akademien utveckling, hans omvårdnad för den svenska industriens höjande och värdiga representande på utställningar i och utom landet m. m. Vid K. Carl XV:s dödliga frånfälle uppsteg konung Oscar d. 18 Sept. 1872 på Sveriges och Norges throner, och kröntes med sin gemål i Sverige den 12 Maj och i Norge d. 18 Juli 1873. Den korta tid konung Oscar innehaft regeringen utmärkes isynnerhet genom en otrolig utveckling af vårt jernvägsväsen, en företeelse, som under hans milda spira innebär de ljusaste löften för landets fortsatta utveckling på de fredliga idrotternas bana. — Konung Oscar är sedan d. 6 Juni 1857 förmäld med *Softa Wilhelmina Henrietta*, prinsessa af Nassau.

Otter, Johan, orientalist. Född d. 23 Okt. 1707 i Kristianstad, der fadren var handlande. — När O., sjutton år gammal, inskrefs till student i Lund, hade han redan vunnit uppmärksamhet för sina ovanliga anlag för språkstudier, och när han fyra år senare (1728) lemnade universitetet, kunde han med lätthet tala och skriva de flesta europeiska språk. Han begaf sig då till Frankrike, hvarest han med mycken välvilja blef emottagen af kardinal Fleury

och anställdes, sedan han öfvergått till katolska läran, att börja med vid franska postverket. År 1734 sändes han från Paris till Konstantinopel i det dubbla ändamålet att studera österländska språk och undersöka huru Frankrikes förfallna handel skulle kunna återupplifvas. I Turkiet inlogerades han i franska ministern marquis de Ville-neuve's palats och grep sig genast an med arabiska och turkiska språken, hvilka han inom kort så fullkomligt tillägnade sig, att det väckte de inföddas förvåning. Ändtligen i November månad 1736 såg han sig i stånd att få fortsätta resan till Persien, der han till en början nedsatte sig i Isaphan, hvifrån han 1739 flyttade till Basra. Här hade han uppehållit sig i fyra års tid, då han erhöll franska regeringens befallning att återvända till Frankrike. Under tiden hade han gjort sig så förtrogen med arabiska språkets alla egendomligheter, att hvar och en som hörde honom tala ansåg honom för en infödd arab. Återkommen till Paris, utnämndes han 1746 till professor i arabiska språket och undfick två år derefter enhälligt kallelse, att vara medlem af franska vetenskapsakademien. Han afled icke långt derefter d. 28 September 1749. Af hans många lärda arbeten hafva endast två blifvit utgifna från trycket, nämligen hans *Resa i Turkiet och Persien* (på franska 1748) samt hans inträdestal i Franska vetenskapsakademien *Om Afrikas eröfring af Araberna*, hvilket trycktes i akademien handlingar 1754.

1. **Otter, Kasten**, patriot. Född 1589 i Bremen. Helt ung begaf sig O. öfver till Sverige och antog tjänst hos d. v. hertig Carl. Han tjente sedermera hos enkedrottning Kristina, såsom faktor vid den kopparhandel hon bedref, i det hon lät uppköpa koppar vid Falu grufva och sedan utskeppa den i Nyköping. Efter hennes död erhöll han någon befattning hos hertig Carl Filip, och innehade den till hertigens frånfälle 1622. När länen efter hertigens död indrogos, öfvertog han, i bolag med sin svärfader Joakim Danckwardt i Nyköping, arrendet af kronans ränta i Nerike och och Södermanland och anlade i Örebro, der han var bosatt, det första fabriki i Sverige 1624. För sina förtjenster begifvades han af Carl IX med några fastigheter vid Örebro och fick genom enkedrottning Kristinas bemedling tid efter annan donationer under Norrköpings riksdags beslut, hvilka förläningar dock vid reduktionen indrogos. År 1654 afträdde han sitt fabriki i Örebro till Samuel Örn och afled i nämnda stad 1657. — I sitt gifte 1: 1620 med *Anna Danckwardt* och 2: 1646 med *Kristina Hansdottter Schemmelkorn* hade han tjugu barn, af hvilka sonen Salomon adlades och baroniserades.

2. **Otter, Salomon von**, embetsman. Född i Örebro d. 11 Okt. 1647: den före-

giendes son. — Tjugu år gammal befordrades O. till kammarsekrivare i Kammarkollegii general-militie-kontor; men ingick 1669 i Statskontoret och tjänstgjorde 1669—80 såsom fältkommisarie vid den mot Norge, under danska kriget, uppställda svenska försvarstyrkan. Sedan han under de närmast följande åren varit utan tjänst, befordrades han 1684 till vice fiskal i Kammarkollegium, utnämndes 1687 till sekreterare derstädes och blef 1689 kamrerare vid Amiralitetstaten i Carlskrona. Hans stora embetsmannaskicklighet hade nu hunnit göra sig gällande hvarföre han också af regeringen fick emottaga det ena förtroende-uppdraget efter det andra. Sedan han 1691 blifvit adlad, utnämndes han 1693 till öfverkommisarie vid Amiralitetet, befordrades 1712 till krigaråd, förordnades 1719 till landshöfding i Bleking och erhöll s. å. friherrlig värdighet. — Död i Carlskrona d. 23 Nov. 1732. Några data skola gifva en föreställning om hvad denne arbetssamme och kunnige embetsman under sin lefnad uträttade för Sverige. Med egen hand utskref han 1662—65 årens landsböcker för Örebro län; utarbetade de digra förklaringsarna öfver de anmärkingar kamreraren Githrie gjort öfver Kammarkollegii förvaltning af krigsmedlen 1674—80; uppgjorde nya förslag till sysslor och räknenskaper vid Amiralitetstaten i Carlskrona jemte skriftliga instruktioner för hvar och en särskild af amiralitetets betjening; framlade plan till och instruktion för ett särskildt kammarverk eller statskontor för Amiralitetskollegium; ordnade Amiralitetets-krigsmanskassan, så att denna, som då O. öfvertog den var nästan förstörd, vid hans afträde hade ett fruktbart kapital af 400-tusen daler s. mt; uppgjorde den intrasslade likvidationen af flera millioner mellan kronan och åtskilliga föregifna fordringsägare; besöjde flera regementens öfverförande till Pommern m. m. — Gift 1682 med *Barbara Schaeij*.

3. **Otter, Salomon von**, embetsman. Född i Carlskrona d. 1 Maj 1693; den föregående son. — Efter att genom sex års studier vid universitetet i Upsala ha beredt sig för embetsmannabanan, inskrefs han 1714 såsom e. o. kanslist i Kansli-kollegium, samt fick kort derefter åtfölja hessiska generallöjtnanten Rank till Tyskland. Här stannade han någon tid i Stralsund, hvilken stad då som häftigast belägrades, och brukades af konungen i flere förtroendevärf. Vid sin hemkomst upptogs han af Görtz 1716 i den s. k. upphandlingskommissionen; men entledigades åter efter Görtz's fall och satte då i verket sin länge närda önskan att företaga en resa till utlandet. Han begaf sig därför 1719 öfver till Hamburg, uppehöll sig under tre år dels i Tyskland, dels i Frankrike och återkom 1722, då han återtog sin tjänst i kansliet. Åren 1723—

30 tjänstgjorde han såsom legations-sekretärer i Haag, under den skicklige diplomaten Joakim Preis, men återvände på egen begäran det sistnämnda året till Sverige och deltog med värma i 1731 års riksdagsförhandlingar, samt invaldes med stor röstpluralitet till riddarhus-sekretärer; blef 1741 kanalaråd och 1744 riddarhus-direktör. — Död i Stockholm d. 14 Okt. 1745. — »Var till sitt uppförande ganska stilla; men egde en stor sinnets qvickhet. Fördig, dock mogen och klyftig uti sitt tål. Ärlig mot sina vänner och välmärande mot alla. Hans umgänge söktes af dem, som älska lärdom och förstånd. Uti de prydliga studierna innehade han en vidlyftig läsning och talade fransyska som en infödd». Kort efter Vetenskapsakademien stiftelse kallad till hennes ledamot, ökade han dess fond med en betydlig penningesumma och lade derigenom grunden till de ärligen hållna offentliga föreläsningar, hvilka efter hans svärfader Seb. Tham, fått namn af de *Thamiska*. — Gift 1730 med *Johanna Kristina Tham*.

4. **Otter, Gustaf von**, militär. Född d. 1 Maj 1775; den föregående brorson och son af öfversten för Björneborgs regemente *Sebastian von Otter* och *Maria Margareta Hierta*. — Fadren, sedermera en af deltagarne i Anjala-förbundet, bestämde tidigt sin son för den militära banan och förskaffade honom 1782 en fänriks-fullmakt vid Björneborgs regemente. Den unge O. avancerade sedan i tur, så att han vid utbrottet af 1808 års krig var sekund-major vid Adlercreutzs regementet. Med detta deltog han i de flesta under fälttåget förfallande drabbningarna och utmärkte sig för mycken tapperhet. Af en händelse befann han sig d. 13 Mars 1809 i Stockholm och var en af dem, som medföljde general Adlercreutz på slottet, hvarigenom han kan sägas i sin mån hafva medverkat till samma års märkvärdiga statsvälfning. Kort derefter (1809) utnämndes han till öfverste i armén och öfverstelöjtnant vid Vestmanlands regemente; blef 1812 kabinetts-kammarherre, samt två år senare generalmajor och chef för andra brigaden. Komm. af S. O. Ridd. af Österr. Mar. Theres. Ord. m. m. — Död i Stockholm d. 19 Mars 1820. — Ogift.

5. **Otter, Fredrik Vilhelm von**, sjömillitär, stataråd. Född d. 11 Apr. 1833. Föräldrar: öfverstelöjtnanten, friherre *Kasten Fredrik von Otter* och *Anna Vilhelmina Dorothea Santesson*. — Intogs tolf år gammal vid d. v. krigsakademien på Carlberg och utnämndes till sekundlöjtnant i flottan 1850. Sedan han deltagit i flera expeditioner och sjökommanderingar, ingick han 1857 i engelsk örlogstjänst och kvarstannade i den till 1860, under hvilken tid han med särdeles utmärkelse bevistade engelsmäns krig mot Kina samt bär till intyg om sitt välförhållande under detta fälttåg engelsk

tapperhetsmedalj. År 1858 utnämnd till premierlöjtnant, förordnades han 1863 till underekipagemästare i Carlskrona och befordrades 1866 till kapten. Under flera af de derpå följande åren ledde han, dels såsom chef dels såsom second, åtskilliga sjöexpeditioner. Sålunda var han sistnämnda år chef å skonerten Falk under dennes expedition i Östersjön och Kattegat; 1867 chef å kanonbåten Ingegerd på dess expedition till Norges vestkust; 1868 chef å kanonångaren Sofia under den vetenskapliga expeditionen till Spetsbergen, under hvilken farliga färd han på ett högst lysande sätt ådagalade sina insigter och sitt mod såsom duglig och skicklig sjöman. År 1869 tjänstgjorde han såsom sekond å korvetten Josephina på dess expedition till Azorerna och Nordamerika; var 1871 chef å kanonbåten Ingegerd med befäl öfver briggen Gladan på dessa fartygs expedition till Buffins bay för att från Discöön afhemta de bekanta, af Nordenakiöld upptäckta, meteoriterna. S. å. förordnad till sekreterare i komitén angående organisationen af sjöförsvarets militärpersonal, samt utnämnd till adjutant hos H. K. H. Hertigen af Östergötland, befordrades han 1872 till kommandörkapten, blef s. å. ledamot i militärtekniska byrån samt adjutant hos H. M. Konungen. År 1873 ledde han såsom befälhafvare korvetten Balders expedition till Nordsjön och Atlanten, utnämndes 1874 till kommandör i flottan och kallades d. 23 Dec. sistnämnda år till ledamot af konungens statsråd samt chef för sjöförvarsdepartementet. Ledam. af Krigsvetensk. Akad. och Sv. Örlogsmannasällsk. Komm. af D. D. O., R. N. O., R. N. S:t O. O. jemte åtskilliga utländska ordnar. — Gift 1863 med *Mathilda Dahlström*.

Owen, Samuel, mekaniker, industriidkare. Född d. 12 Maj 1774 i grefskapet Shropshire i England, der fadren var landtbrukare. — Vid nio och ett halft års ålder sattes O. i en skola, der skolgången inskränkte sig till trefrederdels år, emedan han för fattigdom måste taga tjänst vid en herrgård såsom gåsvaktare. I dylika eller likartade befattningar på flera andra ställen förfört tiden till hans tjuguförsta år, då han sökte och erhöll inträde såsom arbetare vid Boulton och Watta då nyanlagda faktori Soho, vid Birmingham. Här fick han af gjutmästaren låna en beskrifning öfver Watta ångmaskin, och med ledning af denna beskrifning och några böcker, som funnos på stället, inhemtade han de första nödvändiga begreppen om ångmaskins sammansättning och sätt att verka. Sedan han i fyra år arbetat vid Soho, flyttade han derifrån till Fenton, Murray & Woods faktori i Leeds, som den tiden var ansedt såsom ett af de förnämsta i England. 1804, då kanslirådet Edelerantz från sistnämnda faktori införskrifvit några ångmaskiner, följde O. dem

hit för att ombesörja deras uppsättning. Efter förrättadt värf vände han tillbaka till England; men återkom till Sverige 1806 och erhöi anställning såsom verkmästare vid Bergaunds gjuteri vid Stockholm. Sedan han förestått denna befattning i tre år, sökte och erhöi han 1809 privilegium att för egen räkning anlägga ett gjuteri med maskinverkstad på Kungsholmen, hvilket, i sitt slag det första i Sverige, snart så öfverhopades med arbeten, att beställningarna vanligen voro flera, än som möjligen kunde medhinnas. De maskiner, som i början utgingo härifrån, voro hufvudsakligast qvarn- och trösverk; men snart vände sig O. till den vida viktigare uppgiften att konstruera och bygga ångfartyg och förvärfvade härigenom ett för alltid minnesvärdt namn i vår industris historia. Det första försöket gjordes 1817, då han i en båt, benämnd Witch, insatte en ångmaskin, ämnad att framdrifva farkosten medelst ett i aktern anbragt hjul, ungefär som en propeller. Försöket misslyckades, hvarför han öfverflyttade maskinen i en annan båt, Amphitrite, försedd med skofvelhjul, hvilken blef den första ångbåt i Sverige, som gick med passagerare. Dernäst kom i ordningen den lilla skonerten Experiment, som K. Carl Johan på sin bekostnad lät bygga vid Djurgårdsvarvet och som försågs med en tjuguhästars ångmaskin. Då Owen lemnade sitt faktori 1843, voro der tillverkade trettio ångmaskiner för fartyg, hvarjemte de två första jernfartyg, som blifvit bygda i Sverige Gustafsberg och Samuel Owen, utgått från detta etablissement. Anledningen till Owens skiljande från sina dyrbara mekaniska anläggningar var det obestånd, hvari han råkat genom sin hjälpsamhet och kostsamma experimenter, och som nödgade honom att, efter trettio års gagnande och outtröttlig verksamhet, afstå sin egendom ått sina borgenärer. Sedan han tillbragt ett par år i Småland, antogs han 1847 till verkmästare vid Åkers styckebruk i Södermanland och fortfor i denna befattning till 1851, då han för sjuklighet nödgades begära afsked. De sista åren af sin lefnad bodde han i Södertelje, men flyttade derifrån till Stockholm och afled der d. 15 Febr. 1854. I sin ungdom hade O. erhållit endast en ringa underbyggnad, men haus snille och ihärdighet ersatte bristen, och sålunda hade han på praktisk väg förskaffat sig kunskaper, förutan hvilka han icke skulle kunnat genomföra så många företag, af till en del mycket olika beskaffenhet, mot dem som i England utgjort hans sysseisättning. Hans ovanliga verksamhetsbegär och håg ått gagna inskränkte sig icke blott till det yrke han valt till sin uppgift, utan sökte sig arbetsfält äfven på andra områden. Så bidrog han jemte öfverste Forsell verksamt till bildandet af Kungsholms nykterhetsförening.

den äldsta i Sverige; införde i landet den Wesleyanska methodismen genom en till Sverige inkallad methodist-missionär Stephens o. s. v. I motsats till så många annans rönte O:s verksamhet och förtjänster lifligt erkännande redan under hans lifstid: Rikets ständer och Bruks-societeten analogo åt honom en lifstidspension, som slutligen uppgick till fyra tusen riksd.; konungen prydde honom 1825 med riddarstjernen af Vasaorden och Vetensk. akad. i Stockholm invalde honom 1831 till sin ledamot. — Hundra år efter O:s födelse, d. 12 Maj 1874, aftäcktes å hans graf på nya begravningsplatsen vid Stockholm en minnesvård, bestod af svenska industriidkare och vänner af den svenska industrien. — O. var trene gånger gift, 1: med en engelska, 2: med en mamsell *Seedell* och 3: med en dotter till kryddkramhandlaren i Stockholm *Z. Strindberg*.

Oxelgren, Magnus, präst, länd. Född på Visingsö d. 1 Nov. 1686. Föräldrar: konrektorn och komministern derstädes *Sven Oxelgren* och *Anna Andersdotter Kylander*. — Liksom många annan yngling måste O. i början kämpa mot behof och armod och såg sig mer än en gång försatt i det läge, att han misströstad om att kunna fortsätta sin med utmärkelse beträdda studiebanan. Inskrifven 1703 till student i Lund, der han så väl hos J. Steuchius som hos A. Rydelius hade ett faderligt skydd, måste han för danskarnas infall 1709 lemna Skåne, hvarefter han uppehöll sig som privatlärare i åtkilliga hua ända till 1717, då han äntligen såg sig i stånd att besöka universitetet i Upsala. Efter afädda examina lät han prästviga sig det följande året och erhöi 1719 i Lund lagerkrausen med första hedersrummet. Notarie i prästeståndet vid 1720 års riksdag, utnämndes han i Nov. året derefter till filos. lektor på Visingsö, hvilket läroverk genom hans skicklighet och outtröttliga bemödanden bragtes till ett förut okänt anseende. Efter åtta års verksamhet på denna plats, befordrades han 1729 till kyrkoherde i Skärsta af Vexjö stift och förordnades 1734 till prost och inspektör öfver Visingsö läroverk. — Död i Skärsta d. 21 Maj 1750. — I lycklig besittning af både snille och kunskaper, var O. en af sitt stifts och sin tids mest aktade och ansedde prästmän. Såsom mer enskildt berörande hans kall har han utgifvit: *En kristlig kommunikant* (1722) samt *Rätta grunden till otvifvelaktig visshet i kristendomens sanning* (1735). Han är äfven författare till en i disputationer utgifven beskrifning öfver Visingsö: *De insula Visingiana* (1714) samt *Observationes meteorologicae*, intagna uti engelska tidskriften Philosophical Transactions. — Gift 1823 med *Elisabet Rogberg*.

Oxenstierna. Ätten härstammar från *Benedikt* i Langserum i Vestra härad af

Jönköpings län, hvilken uppgifves ha varit konungarne Erik Läapes och Valdemars råd samt lagman i Vester götland. Hans afkomling i sjunde led var den i vår medeltidshistoria tryktbare ärkebiskop *Jöns Bengtsson*, som förklarade sin rättmätige konung krig och skickade sig som enväldig herre i landet. Ärkebiskopens brorsöns sonson, riksrådet *Gabriel Kristersson Oxenstierna* till Mörby, upphöjdes 1561 till friherre. Från dennes son *Bengt* härstammar greffiga ätten *Oxenstierna af Korsholm och Vasa* och från sonen *Gustaf* de nu utgångna greffiga ätterna *Oxenstierna af Södermöre* och *Oxenstierna af Croneborg*.

Af den äldre friherrliga ättegrenen märkas:

1. **Oxenstierna, Gabriel Kristersson**, riksråd. Född omkring 1500 och son af riksrådet *Krister Bengtsson* d. y. till Mörby och Steninge och hans andra fru *Anna Sehested*. — Med sin första fru — så berättar en sägen — hade *Krister Bengtsson* inga barn; med sin andra hustru hade han deremot haft icke mindre än tolf, hvilka alla dogo strax efter födelsen. Nys innan fru *Anna* skulle nedkomma med sitt trettonde barn, fick hon i drömmen en uppenbarelse, att detta skulle blifva en son och att, om han genast döptes med namnet *Gabriel*, skulle han icke allenast blifva vid lif, utan jemväl stamfader för en talrik och mäktig afkomma. Föräldrarna gjorde såsom det var dem befaldt; och till ett intyg om huru den nyfödde stod under försynens särskilda hägn — anför samma berättelse — att när barnets vaktarska inslurnat och gossen vaknade, framkommo små englar och sjöngo med spåda röster honom åter till sömns. Om hans ungdomöden berättas förförigt, att han skulle varit af *Kristian Tyrann* bestämd för bödelsvärdet, och att han, underbart räddad derifrån, skall hafva ingått som munk i *Sigtuna kloster*. År 1538 omtalas han såsom slottaloven på Stockholms slott och var 1542 bland de rikaens herrar, som på *K. Gustaf Is* vägnar dagtingade med *Nils Dacke* i *Linköping*. Upphöjd 1544 till *Svea rikets råd*, besegnade han i Januari s. å *Vesterås arfförening*; var 1549 för andra gången slottaloven i *Stockholm* och bland dem af rådet, som 1560 försegnade *K. Gustafs testamente*. Vid *K. Eriks* kröning förlänades han med friherrlig värdighet, då hans gods *Mörby* och *Steninge* förklarades för friherrskap; afsändes 1563 i konungens frieriärenden till *Hessen* och användes i flera diplomatiska beskickningar till *Ryssland* och *Polen*. År 1568 utnämndes han till amiral öfver flottan samt till ståthållare i *Estland*; underskref i *K. Johans* tid stadgan om konungens rättigheter i furstendömena, samt afled 1585. — Gift med *Beata Eriksdotter Trolle*, med hvilken han hade elfva barn,

sex söner och fem döttrar. — Sista året af sin lefnad inbjöd han alla sina barn, mågar och sonhustrur med deras barn att fira julen hos sig på Mörby. En afton under helgen bod han dem alla att taga tillsammans i en stor ring på salsgolfvet. De gamla makarna gingo inom ringen och dansade med hvar och en till och med med spädbarnen som buros af sina ammor. Denna dans lefde sedan länge i kärt minne hos den talrika släkten och omtalas ännu i dag af folket under namn af Mörby-leken.

2. **Oxenstierna, Krister Gabrielsson**, riksråd. Födelseåret icke bekant. Den föregående son. — Såsom hofjunkare hos K. Johan III utnämndes han till »öfverste» på Gripsholms slott, der Erik XIV då satt fången och förflyttades 1575 till samma befattning å Kalmar slott. Var 1582 lagman i Södermanland, befordrades två år derefter till ståthållare öfver Narva slott och län, samt skickades 1585 såsom sändebud till mötet mellan de ryska och polska legaterna. Upphöjd 1586 till Svea rikets råd, åtföljde han 1589 K. Johan till Reval var der en bland de rådherrarna, som afstyrkte Sigismunds återresa till Sverige, och därför kommo, i K. Johans synnerliga onåd. Krister Gabrielsson beskrifves af samtida såsom en sträng, allvarsam, rättskaffens och kunnig herre, hvarföre han åtnjöt högt förtroende. Detta egde han äfven hos K. Johan III, ehuru han var en häftig motståndare till liturgien, ända till den förömnämnda sammankomsten i Reval. Såsom bekant är, åvägabragtes under konungens sista år en försoning mellan honom och de i onåd fallna riksråden. När underrättelsen härom ankom till Krister Gabrielsson, låg han redan på sotsängen. — Han afled och kort derefter d. 22 Febr. 1592. — Gift med *Beata Gera*.

3. **Oxenstierna, Bengt Gabrielsson**, furstligt råd. Född omkring 1550; den föregående bror. — Sin bana började han 1575 såsom hertig Carls kammarjunkare och utnämndes till hans hofmarskalk 1578. Året derpå följde han hertig Carl på dennes friareresa till Pfalz och förordnades 1580 till hans furstliga råd, marskalk och guvernör öfver Södermanland, Nerike och Vermland. Ett bevis på det förtroende hertigen hyste till O:s trohet och duglighet är att den senare under hertigens frånvaro 1582 förordnades »att förestå hans furstliga nådes land och undersåter i furstendömet.» Carls förtroende bibehöll O. oförändradt under hela sin lifstid; men råkade derigenom i ogunst hos K. Johan III, som aldrig kunde rätt lida den furstliga gunstlingen. — O. afled i sin bästa ålder d. 12 Apr. 1591. — Gift 1: 1579 med *Sigrid Gustafsdotter* (Tre Rosor), 2: med *Britta Posse*.

4. **Oxenstierna, Bengt Bengtsson**, riksråd, resande. Född på Frösviks gård i

Upland d. 19 Okt. 1591; den föregående son. — När Bengt O. föddes, var fadern död, och några år derefter följde modern sin man i grafven. Den värlöse gossen upptogs då och uppfostrades af sin farbroder riksrådet Johan Gabrielsson, som 1607 skickade honom till universitetet i Rostock och derefter till några andra tyska högskolor. Det hörde den tiden till en ädligs uppfostran att han, efter slutad undervisning, skulle tillbringa ett eller annat år pa resor. Så skulle äfven Bengt O. göra: men en gång utomlands, fortsatte han sina resor så länge och så vida att han af sin samtid erhöill tillnamnet »Resare-Bengt» och än i dag omtalas såsom något ovanligt i den vägen. Efter att 1611—1613 ha genomrest de flesta europeiska stater, begaf han sig det sistnämnda året sjöledes till Jaffa och besökte Jerusalem, med Kristi graf, Betlehem, Jordan, Tabor, Kanaan, Sicheu, Rhodos, Patmos, Mindre Asien, Syrien, Arabien, Persien ända till Iapahan, Persepolis och Pisache vid Indiska hafvet. Under dessa färder bland vilda och halfvilda folkalag var han vid flera tillfällen i den största lifsfara, och räddades mer än en gång som genom ett underverk. Efter sin återkomst till Sverige 1620 blef O. kammarherre hos K. Gustaf II Adolf, skickades året derpå såsom sändebud till Venedig och beledsagade under de fyra följande åren konungen öfverallt på hans resor. År 1626 förordnades han till guvernör öfver Übingen, från hvilken befattning han likväl redan året derefter begärde att blifva entledigad, och utnämndes i stället till öfverste-stallmästare. Förordnad 1631 till konungens hofmarskalk, afgick han s. å. såsom ambassadör först till Holland och sedan till Frankrike; afsändes 1632 såsom legat till Danmark och förordnades s. å. till guvernör i Augsburg och öfriga orter dem K. Gustaf II Adolf innehade i Schwaben. Utnämnd 1634 till guvernör öfver Lifland och Ingermanland, ett embete, som han med stort beröm förestod, befordrades han s. å. till riksstallmästare och generalguvernör öfver Lifland och upphöjdes 1641 till riksråd. — Död i Riga d. 9 Juni 1643. — Bengt O:s »intressanta och lärrika dagbok öfver hans resor medföljde hans grefvinna till Hessen-Homburg; men återkom derifrån slutligen till hans slägt i Sverige. Hans vapen återfinnes på en af staden Augsburg slagen medalj, och hans namn hafva senare resande funnit inristadt vid ett kloster i Japahan, på ruinerna af Persepolis och i ett kloster i Bagdad. — Gift 1603 med *Margareta Brahe*.

5. **Oxenstierna, Gustaf Gabrielsson**, riksråd. Född 1551; den föregående farbroder och son af riksrådet, frih. *Gabriel Kristersson Oxenstierna* och *Beata Eriksdotter Trolle*. Efter slutade studier, valde

O fältlifret och deltog efter hvartannat i krigen mot ryssarna, mot spanjorerna i Nederländerna och turkarna i Ungern. Återkommen till fäderneslandet 1580, förordnades han genast till häradshöfding i Långhundra i Upland och utnämndes 1584 till öfverste och ståthållare öfver Reval. 1590 inkallad i rådet, förestod han, jemte hertig Carl och några andra rådherrar, regeringen efter Johan III:s död och underskref 1593 Upsala mötes beslut, samt hertigens och rådets förening om rikets styrelse. Af K. Sigismund utnämndes han 1594 till kammarråd och förordnades på samma gång till häradshöfding öfver Östra härad af Småland. — Död »allmänt högaktad och saknad» den 16 Jan. 1597. — Gift 1580 med *Barbro Bjelle*.

6. **Oxenstierna, Carl Eriksson**, riksråd. Född d. 12 Apr. 1582; den föregående brorson. Föräldrar: ståthållaren, frih. *Erik Gabrielsson Oxenstierna* och *Bengta Gera*. — Carl O:s första utnämning var, så vidt känt är, till häradshöfding i Norra Møre, hvarefter han 1613 förordnades till hertig Carl Filips hofråd. I denne hertigs testamente ihågkoms han med en gifva af dyrbara silfverkärl; nämndes 1618 till enkedrottningens marskalk och 1619 till ståthållare och landshöfding på Åbo slott med dess län Blef 1625 riksråd och 1626 kansliråd, samt erhöll sistnämnda år styrelsen öfver riksarkivet. — Död d. 3 Febr. 1629. — Gift med *Margareta von Winckel* från Sachsen, och genom detta sitt gifte stamfader för de ännu levande friherrarna *Oxenstierna af Eka*.

Grefliga ätten af Korsholm och Wasa:

7. **Oxenstierna, Gabriel Bengtsson**, riksskattmästare. Född på Lindholmen i Roslagen d. 26 Mars 1586; den föregående kusin. Föräldrar: riksrådet, frih. *Bengt Gabrielsson Oxenstierna* och *Sigrid Gustafsdotter (Tre Rosor)*. — För att utbilda sig för kommande statsvärf, företog han en vidsträckt utländsk resa och blef efter hemkomsten 1604 K. Carl IX:s kammarjunkare. Sedan han 1611 med utmärkelse deltagit i kriget mot danskarna, utnämndes han s. å. till guvernör öfver Reval med Eatland, upphöjdes 1617 till riksråd och förordnades fyra dagar derefter till öfverste-tygmästare. År 1627 utnämndes han till hofrättsråd och lagman i Vermland, blef 1631 guvernör öfver hela Finland och 1634 riksskattmästare, president i Kammaren och en af drottning Kristinas förmyndare. Sedan drottningen sjelf öfvertagit regeringen, befordrades Gabriel O. 1645 till guvernör öfver Lifland, upphöjdes 1651 till greve, med Mustasaari samt Lill- och Storkyro socknar i Finland till grefskap, och utnämndt 1652 till riksamiral och president i Amiralitetskollegium. Följande året erhöll han i för-

läning Korsholms kungsgård i Österbotten med särskildt föreläggande att skriva sig greve af Korsholm och Vasa. Han var en klok och i många hänseenden duglig man, ehuru blaud riksförmyndarne onekligen den minst utmärkte. Af drottning Kristina lofordades han mycket; af sin kusin, den store rikskansleren, var han deremot aldrig omtyckt. När rikskanslerens son var betänkt på att fria till en af riksskattmästarens döttrar, afrådde honom fadren och yttrade: »Skattmästaren är hvarken i embetet eller som enskild berömvärd. Girigheten föleder honom till mycket opassande och gifver anledning till tadel, tvister och trötter som ökas dagligen.» — För att få honom skild från penningväsendet, säges Oxenstiernska partiet hafva önskat honom utnämnd till drots, en plan, som dock ej gick i verkställighet. — Gabriel O. afled på Edsberg i Upland d. 12 Dec. 1656. — Gift 1610 med *Anna Baner*.

8. **Oxenstierna, Gabriel Gabrielsson**, riksmarsk. Född på Refse slott d. 6 Mars 1619; den föregående son. — Hemkommen från sina utländska studieresor, utnämndes han 1644 till häradshöfding i Lappvesi härad i Finland samt förordnades s. å. till öfverste för Uplands regemente, med hvilket han bevistade fälttåget mot de i Vermland infallande norrmen. Sedan drottning Kristina sjelf öfvertagit riksstyrelsen, voro hans befordringar och utmärkelser i ett beständigt stigande: 1645 kallades han till hofmarskalk; blef 1647 häradshöfding i Norra Satakunda; 1650 riksejgmästare; 1653 riksråd samt 1657 lagman i Vermland och riksmarskalk. — Död i Stockholm d. 12 Jan. 1673. — Gift 1644 med *Maria Kristina* grefvinna af *Löwenstein och Scharf-feneck*.

9. **Oxenstierna, Bengt Gabrielsson**, kanslipresident. Född på Mörby d. 16 Juli 1623; den föregående bror. — Sedan O. slutat sina akademiaka studier och nedlagt sin befattning såsom rector illustris vid universitetet i Upsala, utträdde han 1644 en utländsk resa, hvarunder han fick tillfälle att bevista de viktigaste förhandlingarna vid Westfaliska fredeslutet samt fredstraktatens undertecknande i Osnabrück och Münster 1648. Året derpå skickades han till svenska härens generalissimus Carl Gustaf, som då befann sig i Erfurt, i ett ärende rörande fredens verkställighet, och förordnades 1650 till svensk plenipotentiär vid executionstraktaten i Nürnberg. Sedan han derefter utfört några andra diplomatiaka beskickningar, utnämndes han 1652 till den förste presidenten i Wismarks Tribunal och blef två år senare riksråd och kansliråd. Af K. Carl X utnämndes han 1655 till generalguvernör öfver Warschau med Masuren och Hög-Polen, hvartill 1656 lades generalguvernörskapet öfver palatinatet Kulm

i Ostpreussen. Efter Carl X:s död, och under förmyndarregeringen, förordnades han till legat vid fredskongressen i Oliva 1660; till generalguvernör i Lifland 1662 och änyo till president i Wismarska Tribunalet 1666, hvilket år han äfven utnämndes till lagman i Ingermanland med Nöteborg och Kexholms län. 1671 befordrad till kansliråd, förordnades han återigen till president i Wismarska Tribunalet 1673, afgick året derefter som ambassadör till Wien och deltog 1676 som e. o. ambassadör i fredswerket i Nimwegen. Kanslipresident 1680: Åbo akademie-kansler 1681 och fem år derefter kansler för universitetet i Upsala. — Död i Stockholm d. 12 Juli 1702. — Det inflytande O. tillvann sig och bibehöll under större delen af Carl den elftes tid, var väl i hufvudsak grundadt på hans verkliga och öfverlägsna duglighet äfvensom derpå, att konungen sjelf föga förstod att bedöma de invecklade europeiska förhållandena och derfor lät sig ledas af sin kanslipresident, hvars utrikes politik öfverensstämde med konungens egen. Men derjemte bidrogo äfven andra omständigheter att stödja honom i konungens förtroende: först och främst enkedrottningens ynnest, hvilken O. tillvunnit sig genom sin belevnhet och sitt fina, artiga väsen; dernäst och kanske allra mest hans svågrar, bröderna Wachtmeister, hvilka begge konungens gunstlingar genom kanslipresidentens önskade stärka sitt eget parti. Till sin yttre menniska var O. liten, oansenlig och i sällskap tystlåten; i sitt enskilda lefnads-sätt praktiskande, till och med slösande, så att han nästan alltid befann sig i penningnöd. — Han var två gånger gift, 1: 1661 med *Eva Juliana Wachtmeister*; 2: 1667 med *Magdalena Stenbock*.

10. **Oxenstierna, Gustaf Gabrielsson**, riksråd. Född på Mörby d. 16 Mars 1626; den föregående bror. — Efter fulländad uppfostran infördes han likmätigt sin börd i drottning Kristinas hof och utnämndes 1653 till hennes öfverkammarherre: men som hans naturliga håg mera låg åt krigarens yrke, förordnade Carl X honom till öfverste först för Helsinges regemente och derefter för artilleriet. Han följde sedan konungen på hans fälttåg i Polen, Tyskland och Danmark och befordrades 1657 till generalmajor. År 1668 af förmyndarstyrelsen utnämnd till rikatsgymästare, upphöjdes han, efter att vid 1672 års riksdag ha innehaft landtmarskalkstafven, 1673 till riksråd och krigsråd. I Juni månad s. å. afsändes han jemte tre andra herrar, H. Tiesenhausen, J. Buttler och J. Klingstedt, att såsom fullmyndig legat vid ryska hofvet i Moskwa tillkännagifva Carl XI:s anträde till regeringen och förnya vänskapförbundet mellan Sverige och Ryssland. Återkommen till fäderneslandet, förordnades han 1674

att under Krister Horns frånvaro föra högsta befalet öfver krigsmakten och garnisonen i Estland, Lifland och Ingermanland, samt hade 1675—1677 befattning med försvarsverket i Södermanland. År 1678 förordnades han till lagman i Karelen och afled i Stockholm d. 18 Nov 1693. — Gift 1: 1665 med *Augusta Maria Babezin* från Holstein och 2: 1679 med *Barbro Cruus af Edeby*.

11. **Oxenstierna, Georg Gabrielsson**, krigare. Född på Martorp d. 7 Sept. 1699; den föregående brorson. Föräldrar: kammarherren, greve *Gabriel Oxenstierna* och *Magdalena Katarina Stake*. — Helt ung ingick O. i krigstjenst, gjorde 1718 fälttåget mot Norge och befordrades under belägringen af Fredrikshall af K. Carl XII till fänrik. Två år senare öfverste han till Frankrike, ingick som löjtnant vid baron Sparres värfvade regemente och deltog under ett par års tid i åtskilliga kommanderingar och garnisonstjänster. Efter sin hemkomst befordrades han till löjtnant med fänriks indelning vid Södermanlands regemente; men kommanderades redan 1729 till Finland, hvarest han som kompanibefälhafvare deltog i 1741 års krig och vid Villmanstrand blef blesserad och tillfångatagen af ryssarna. Återkommen till Sverige efter freden, måste han för de svåra följderna af sin blesstyr begära tjänstledighet och hugnades med majors titel 1746. Året derefter utnämndes han till öfverste i armén och kommandant på Carlstens fästning samt erhöill 1756 namn och rang af generalmajor. — Död på Skenäs sätesgård i Södermanland d. 23 Sept. 1788, efterlemnande minnet af en kunnig, rättsskaffens och fiärdfri man, som försmådde de vanliga medlen för framgång i en af partiränker uppfyllt tid och derfor ej heller vann de belöningar han förtjenade. — Gift 1749 med *Sara Gyllenberg*.

12. **Oxenstierna, Johan Gabriel**, skald. Född på Skenäs i Södermanland d. 4 Juli 1750; den föregående son. Modren Sara Gyllenberg var syster till skalden G. F. Gyllenberg, i hvars hus O. tillbragte en del af sina ungdomsår. Tillika förtrogen vän med skalden Creutz, och med skalden O. Bergklint till lärare, saknade O. icke handledare på den vittra banan. Efter slutade akademiska studier, ingick han 1768 i Kabinettet för utrikes brefvexlingen och sändes 1770 såsom kommissionssekreterare till Wien. Fyra år senare hemkallades han från sin diplomatiska post och utnämndes till andre sekreterare i President-kontoret samt till kammarherre. Genom den senare af dessa befordringar fästes han vid Gustaf III:s hof, der hans skaldebref, epigram och tillfällighetavers ej ringa bidrogo att förhöja de fester, som under de första åren af Gustaf III:s regering följde hvarandra i en oafbruten kedja. 1778 prydd med nord-

stjerneorden, väntade honom inom kort större och viktigare befordringar; dessa voro: Komm. af N. O. 1782; öfverstekammarjunkare 1783; e. o. ledamot i K. kanslikollegium 1785; riksråd 1786 samt förordnad att jemte riksrådet frih. De Geer förestå Kansliråds-embetet; 1789 vid rådets upplösning utnämnd till öfverste-marskalk hos drottningen; 1790 serafimerriddare och ledam. af regeringen under konungens frånvaro i kriget, samt 1792 riksmarskalk och ledamot af Allmänna ärendenas beredning. Efter Gustaf III:s död kvarstannade han val vid hofvet, men afsade sig sina öfriga befattningar. Blef under den nya regeringen 1802 ordenskansler och 1811 riddare af Carl XIII:s orden. Föröfrigt var han ledamot af Svenska Akademien, allt ifrån dess stiftelse, af Vetensk.-Akad. sedan 1804, samt af nästan alla vittna, lärda och patriotiska samfund i riket. — Död i Stockholm d. 29 Juli 1818. — Såsom skald uppenbarade sig O. först i sällskapet »Utile Dulci» med ett *Tal på vers* d. 24 Jan. 1770, kort före hans afresa till Wien; och ännu mer genom ett *Ode öfver Gustaf Adolfs död* samt sin, småningom utarbetade och styckevis meddelade, stora dikt *Dagens stunder*, på hvilken hela nationens uppmärksamhet riktades genom Kellgrens lyckönsningsång. Senare utgaf han *Skördarna*, ett didaktiskt beskrifvande skaldeestycke i nio sånger, som egentligen är en mängd kilda taylor, konstfärdigt sammanfästade till ett yttre helt. Till de berömdare af skaldens öfriga stycken höra sångerna: öfver *Hoppet*, öfver *Ödet*, öfver *Oskuldens religion*, *Sagan om Disa*, samt åtskilliga af hans *Skaldebref*. Dessutom skref han en myrkenhet *Tal*, jemte ett *Äreminne öfver K. Gustaf III*, hvares samlade skrifter utgifning han äfven besörjde. Sina sista lefnadsår egnade hun åt öfverflyttandet till vårt språk af »Miltons Förlorade paradisa» och »Tassos Befriade Jerusalem», hvilket senare arbete dock blef ofullbordadt. Tegner, som efterträdde honom i Svenska Akademien, har tecknat hans skaldegenius sålunda: »O. var född för skaldekonsten. Lättrörlig i yttersta grad, var hans känsla tilläfventyrs mera öm än stark, mera vidt omfattande än djupt inträngande. Hans poeti var sentimental, men icke i ordets vanfrenjade bemärkelse. — I allmänhet var hans tanke mera klar än djup, mindre dristig än sin och stundom nästan epigrammatiskt tillpetsadt. Han var rikare på bilder än på ideer; han var mera originel i framställningen, än i uppfinnigen. I språket hade han mera ledighet än kraft, mera rikedom än eftertryck, mera sirlighet än korrektion. Jemför man honom med hans begge äldre vänner, med Creutz och Gyllenborg, så var han måhända ej så innerlig, ej så genomglögd af poetisk eld

som Creutz; han var icke så väldig och allvarlig som Gyllenborg; men han var mera lysande än den förra och oändligt rikare och böjligare än den senare». — O:s samlade arbeten utkommo i 4 delar 1805—15, och hafva sedan blifvit utgifna i nya upplagor. — Han var gift 1791 med *Lovisa Kristina Wachsclager*.

13. **Oxenstierna, Georg Ludvig**, militär, vitter. Född den 4 Juli 1756; den föregående broder. — Han hade såsom gosse blifvit upptagen till page i Lovisa Ulrikas hof, hvarefter han 1774 utnämndes till fanrik vid lifgardet och 1778 befordrades till löjtnant. Förflyttad 1782 såsom kapten till Österbottens regemente, utnämndes han 1785 till major och deltog på denna grad i 1789 års fälttåg, hvarunder han blef svårt bleserad. År 1792 prydd med Svärdsorden, begärde och erhöill han följande året afsked ur krigstjensten och afled i Stockholm d. 1 Okt. 1804. — Lifvad af sin brors förordning, kanske också berörd af någon flukt af hans ande, egnade O. sina lediga stunder åt vittert författareskap och eröfrade 1790 Svenska Akademiens stora pris för *Lefversnesbeskrifningar öfver grefve Magnus Stenbock och hertigen af Villars*. Han har äfven lemnat en lyckad öfersättning af »M. Roche: Klosterbarnen» (3 del. 1802). — Gift med *Fredrika Cronstedt*.

Grefliga ätten af Södermöre:

14. **Oxenstierna, Axel Gustafsson**, statsman. Född på Fänö i Upland d. 16 Juni 1543. Föräldrar: rike- och kammarrådet *Gustaf Gabriellsson Oxenstierna* och *Barbro Axeldotter Bjelke*, en faster till drottning Gunilla. — Hans första undervisning leddes i föräldrarnas hem af en fattig smålandsstudent Isak Rothovius, som med tiden uppstog till, och dog som biskop i Åbo. Efter sin mans död 1597 beslöt modren skicka sina söner utomlands, för att undandraga dem de politiska strider och faror hon insåg länge skulle komma att oroa fäderneslandet. Under Rothovii ledning företogs 1598 en resa till Tyskland, hvarest de unga ädlingarna funno de utmärktaste lärare och besökte de förnämsta lärosäten. Jemte stats- och rättslära samt lefvande språk studerade Axel O. företrädesvis teologi, så att mången trodde att han ämnade gå den prästerliga vägen. År 1602, då Carl IX befalt, att alla svenskar, som vistades utrikes, skulle förfoga sig hem, återvände bröderna O. till Sverige. Redan vid första sammanträffandet fattade Carl ett synnerligt behag för den äldste Axel och utnämnde honom inom kort till sin kammarjunkare. År 1606 anförtröddes honom en beskickning till Mecklenburg och några andra tyska hof, hvilka värf han utförde så, att han 1609 — således endast tjugusex år gammal — af konungen kallades till riksråd. Genom en mängd andra väl värdade uppdrag vann han

alltmer den gamle konungens förtroende, så att denne vid sin död förordnade den tjugottaåriga maunen till en af sin son Gustaf Adolfs förmyndare. På riksdagen, som kort derefter sammanträdde i Nyköping, förmådde O. ständerna att förklara den unge konungen myndig, churu han icke uppnått den härfor lagliga åldern, hvarefter O. 1612 förordnades till rikskansler. Från denna stund blef, under det Gustaf Adolf med kraftig hand förde svärdet, O. själen och den verkande kraften i statsmaskineriet, vid riksmöten och rådslag, vid diplomatiska underhandlingar och den inrikes förvaltningen. Vid fredsslutet i Knärod 1613 var han Sveriges legat och den som förmådde Danmark att taga lösen för de eröfrade länderna. Nyss förut hade han blifvit förordnad till lagman öfver Jämtland och härads höfding i Snäfringe härad af Vestmanland. På riksdagen i Örebro följande året utnämndes han till friherre med en del af Kimito socken i Finland till friherrskap. Till 1617 års riksdag i Örebro hade han författat och framlade Sveriges första riksdagsordning, egentligen ett ceremoniel, men i hvilken man, jemte konungahusets medlemmar och Konungens Råd, jemväl finner de fyra riksens stånd, adel, präster, borgare och bönder. Då Gustaf Adolf s. å. kröntes, blef O. slagen till riddare. År 1620 afslöt han i Berlin giftermålskontraktet emellan sin konung och prinsessan Maria Eleonora, hvilken han beledsagade till Sverige. Två år senare utverkade han ett stillestånd med polackarna och bilade några ånyo uppkomna missälligheter med Danmark. Han deltog sedan verksamt i det förnyade kriget mot Polen, i sin egenskap af generalguvernör öfver Preussen, från hvilket land polackarna på hans inrådan angrepos. Omsider lyckades han 1628 med Polen utverka ett långvarigt stillestånd i Stuhmadorf, hvarigenom Gustaf Adolf fick fria händer att vända sig åt annat håll.

Axel O:s lif och verksamhet äro från denna tid så nära införlifvade med hans fäderneslands öden och offentliga tilldragelser, att hans lefnadshistoria i väsentlig mån är fosterlandets egen. Vi måste därför inkränka oss att angifva de viktigaste momenterna och framställa det hufvudsakligaste af hans egna lefnadshändelser. Efter Gustaf Adolfs död vårdare och ledare af Sveriges angelägenheter i Tyskland, förordnades han till Evangeliska förbundets direktor och, på grund af konungens testamente, till en af drottning Kristinas förmyndare. Från denna tid ledde han icke allenast Sveriges yttre politik, utan ingrep med hela sitt snilles kraft i landets inre förhållanden, bragte plan, och sammanhang mellan förvaltningens olika grenar och ordning i den förre oredan. År 1645 hade han den tillfredsställelsen att underteckna

den ärofulla freden i Brömsebro, då han erhöll stora förläningar och Södermöre i Kalmar län till grefskap. Tre år senare afslöts Westfaliska freden, med hvilken världshistoriska tilldragelse O:s politiska bana kan anses slutad. Under Kristinas senare regeringsår försvann den stora statsmannens inflytande nästan alldeles. Han sköts åt sidan af obetydliga, men mera gynnade, förmågor. Likväl lyckades han någon tid förhindra Kristinas afsägelse af kronan och Carl Gustafs utkorande till thronföljare, hvilket val O. icke gillade. O:s storhet och öfverlägenhet såsom statsman erkändes af hans samtids utmärktaste män och har af efterverldens dom blifvit bekräftadt. Hugo Grotius ansåg honom för sitt århundrades störste man, och polska storkansleren Lubormirski kallade honom »en präst utan prästvigning och eu konung utan konunganamn»; påfven Urban VIII yttrade att O. var en af de utomordentligaste män verden sett; Richelieu förklarade honom vara en utoelöslig källa af val uttänkta råd, och Mazarin sade, att om alla Europas ministrar befunno sig på samma skepp, skulle styret öfverlemnas åt den svenske rikskansleren. Till sitt yttre var Axel O. af realig, fyllig gestalt och hade en värduadsbjudande hållning. Hans hår var brunt, kort och bakåt kammat; pip-skägget krusigt, bredt och tvärklippt; det grånade tidigt liksom håret; paunan var hög med djupa jemalöpaude fåror; ögonen mörkblåa, stora, djupt liggande med uttryck af klokhet och välvilja, men derjemte allvar och befallande öfverlägenhet; munnen doldes af läpp- och pip-skägget; kinderna blomstrade ännu på gamla dagar; hans helsa var temligen god, ehuru han emellanåt plågades af ros i benen. O. insjuknade i rådsakammaren och fördes derifrån till sin dödsbädd. — D. 28 Aug. 1654 lemnade hans aude detta jordiska, i hvars händsers väf hans statskonst gjort så mångt inslag. Då konung Carl Gustaf några dagar derefter stod vid hans bår, utbrast han: »Lycklig den som så lefvat! — Lycklig den som så dör!» — År 1605 hade Axel O. ingått äkteuskap med *Anna Bådt* och hade med henne sex söner och fem döttrar.

15. *Oxenstierna, Johan Axelsson*, statsman. Född i Stockholm d. 24 Juni 1611: den föregående son. — Den store fadren ledde till en början sin sons uppfostran, examinerade honom ofta och undervisade honom sjelf i politik och i statsrätt. Sedan sonen derefter besökt Upsala, begaf han sig utomlands och blef i Oxford promoverad till filos. magister. Efter slutade studier, önskade fadren att han skulle någon tid pröfa fältlifvet och skickade honom till sin mög fältmarskalken Gust. Horn i Tyskland, der den unge ädlingen genast utnämndes till

öfverste; men då det alltid var meningen att han skulle utbildas till diplomat, kallade fadren honom snart till sig i Frankfurt och använde honom efter hand till allt vigtigare diplomatiska beskickningar. Med så utmärkt öfverstran, och dessutom med rikskanslaren till fader, behöfde Johan O. icke länge vänta på beföringrar. Vid hemkomsten till Sverige, förordnades han, tjugufyra år gammal, till kammarråd, hvarpå redan året derefter (1636) fråga uppstod att inkalla honom i rådet. Fadren afhöjde likväl förslaget, i det han skref till sin bror: »Jag ser visserligen icke många, som dertill äro dugligare än han; dock bör det ej ske, så länge jag lever, åtminstone ej utan desto kraftigare skäl. Vi Oxenstiernor äro redan förut belastade med nog afund, därför ätt så många af oss sitta i regeringen och rådet. Dessutom skulle till följe af exemplet andra rådherrar sedermera vilja indraga sina söner, fastän dessa och saktade all annan förtjenst. När vi då yttrade något deremot, skulle de stoppa oss detta exempel i munnen och sålunda hindra oss ifrån att tala för det allmänna bästa». — Saken förföll för den gången, och Johan O. fick åtskilliga andra uppdrag; men tre år senare (1639) pryddes han med rådspurpur på förslag af Jakob De la Gardie, ehuru enjot rikskanslerens uttryckliga varningar. År 1641 utsågs han till svenskt ombud vid Westfaliska fredeslutet med Adler Salvius vid sin sida. Det dröjde ej länge förrän missämja uppstod mellan de svenska fredsombudeu. O. var höjdragen, envis, häftig, med en ofta stötande framfusighet. Salvius hade äfven sin stolthet; och var dessutom egenkär, retsam och bakslug. Tvistigheterna fortforo också under hela fredenegotiationen, hvarunder O. i ständiga bref framförde sina klagomål till fadren och erhöi af honom uppmuntrade råd tillbaka. Efter fredstraktatens undertecknande, kvarstannade han någon tid i Osnabrück för densammans utväxling, hvarefter han 1650 på drottningens befallning begaf sig till Pommeru, för att organisera landastaten och reglera gränserna mot Kur-Brandenburg. Hemkallad till Sverige 1651, utnämndes han 1653 till lagman i Upland; året derpå till riksmarskalk och kansler för akademien i Greifswald, samt afsändes 1655 såsom e. o. legat till Tyskland, då han jemväl medförde sin fullmakt till president i Wismarska Tribunalen. Med flera utmärkta egenskaper, redbarhet, öppenhet, vältalighet och frikostighet, förenade O. andra af sämre halt. Han var såsom vi nyss nämnt höjdragen, envis, häftig och upprusande, samt förvärfvade sig derigenom många belackare och fiender. Hans stolthet föranledde honom äfven till ett prunkande lefnadsätt, och vid sin återkomst från sina första utländska beskickningar, utvecklade han en prakt, som dertills var osedd i Sverige. Han afled, endast

fyrtiosex år gammal, i Wismar d. 5 Dec. 1657. — Gift 1: 1636 med *Anna Margareta Sture* och 2: 1648 med *Margareta Brahe*.

16. **Oxenstierna, Erik Axelsson**, statsman. Född på Fiholm i Södermanland d. 13 Febr. 1624; den föregåendes bror. — Med utmärkt studier från universitetet i Upsala, företog O. 1643 sin utländska resa, besökte derunder sin broder i Osnabrück och genomreste England, Holland m. fl. europeiska länder. Vid hemkomsten 1645 utnämnd till öfverkammarherre, förordnades han följande året till guvernör öfver Reval och Estland, befordrades 1651 till riksråd och president i Kommercekollegium och var under sista tiden af Kristinas regering den som, jemte fadren, hufvudsakligen skötte de löpande regeringsärendena. År 1654, sedan han utfört en beskickning till Holstein och underskrifvit giftermälskontraktet mellan Carl Gustaf och prinsessan Hedvig Eleonora, utnämndes han af kongungen till fadrens efterträdare såsom rikskansler. När Carl sedermera begaf sig till polska kriget, var O. honom följaktigt, afslöt dels i Warschau traktaten med Kur-Brandenburg och bilade dels några tvistigheter med Holland. Rättrådig, klok, redlig och arbetsam, förenade han med dessa egenskaper ett mildt och saktmodigt lynne samt en brinnande fosterlandskärlek. Statens ärenden värdade han med samma nit och omsorg som fadren. Men snart skulle fosterlandet med sorg erfara att han icke egde dennes kroppskraft, utan tvärtom en svag och vacklande helsa. Matt och utarbetad, insjuknade han, i Frauenberg i Preussen, i en häftig feber och afled d. 23 Okt. 1656, trettiofva år gammal. — En sak, som länge faste allmänna uppmärksamheten vid Erik O:s person, var att man i honom gissade en friare till drottning Kristina. Då ryktet härin kom till rikskanslerns öron, uppmanade han sin son att skyndsamt gifva sig med en annan. Valet föll på *Elisabet Brahe*, och bröllopet firades på Åbo slott 1648.

Grefliga ätten af Croneborg:

17. **Oxenstierna, Gabriel Gustafsson**, riksråd. Född den 15 Juni 1587; son af riks- och kammarrådet *Gustaf Gabrielsson Oxenstierna*, med *Barbro Axeldotter Bjelke*, och således en yngre bror till rikskansleren Axel. — De studier han begynt i Upsala, fortsatte han vid utländska högskolor och utnämndes efter sin hemkomst (1604) till K. Carl IX:s kammarjunkare. Han följde derefter kongungen på krigstågen till Lifland; blef 1612 hertig Johans råd och kansler, samt upphöjdes 1617 till riksråd. 1618 förordnad till ståthållare öfver Stockholms och Upsala slott med underlydande län, af-färdades han 1622 såsom legat till Daumark och utnämndes s. å. till bisittare i Svea hofrätt och guvernör i Vester götland. Lag-

man derstädes 1623; vice president i Svea hofrätt 1628; öfverförde 1633 konungens lik från Tyskland och valdes i Jan. 1634 till Svea rikets drots och den unga drottningens förmyndare. Gabriel Gustafsson beskrives såsom »en förståndig, ärlig, gladlynt och frittalig herre, älskad af höga och låga». I rådet framhöll han vauligtvis adelsn pligt att göra uppoffringar för fäderneslandets bästa och ådagalade vid mer än ett tillfälle sin beredvillighet, att härutinnan styrka sina ord med handling. Han var förförigt vid rådsbordet den medlande länken mellan Jakob De la Gardie och sin bror rikskanslaren, och lyckades merendels förlika deras stridiga åsikter. Högakad och saknad icke blott af adeln, utan äfven af de ofrälse stånden, afled O. d. 27 Nov. 1640. — Med afseende på hans förtjenster om fäderneslandet, upphöjdes hans barn och barnbarn 1651 i greffligt stånd och skulle skriva sig grefvar till *Croneborg*. Till grefskap angelos åtskilliga byar i Kexholms Norra län och Kurskijoki pogost. — Gift 1: 1611 med *Märta Bjelke*, 2: 1622 med sin första hustrus kusin *Margareta Bjelke* och 3: 1631 med *Brita De la Gardie*.

18. **Oxenstierna, Gustaf Gabrielsson**, riksråd. Född d. 29 Aug. 1613; den föregående son. — Vid tjugusex års ålder begynte O. sin tjenstemannabana såsom landshöfding öfver Vestmanland med Silfver- och Järnbergslagen, hvarifrån han 1642 förflyttades till Reval såsom guvernör öfver Estland. Efter trenne års nitisk verksamhet på denna plats, dervid han isynnerhet höll noga vakt på ryssarnas rörelser, återkallades han 1645 till Sverige för att inträda i Senaten såsom riksråd och kansliråd. Med detta dubbla embete förstods — enligt Rosenhanc — hvad som både förut och efteråt kallades Riks- vice kanslersemetet, hvilkens innehafvare det tillhörde att vid inträffade förbinder för rikskanslaren, föra ordet i kansliet. År 1646 befordrades O. till häradshöfding öfver Stora och Lilla Savolax härader i Finland, och afled den 31 Maj 1648. — Gift 1643 med, den såsom befordrarinna af svensk industri ryktbara, *Maria Sofia De la Gardie* (se Del. I, sid. 218).

19. **Oxenstierna, Gabriel Gabrielsson**, rikskammarråd. Född på Sturefors i Östergötland d. 7 Juni 1618; den föregående bror. — Under enskild handledare grundlade han de studier, som han sedan fortsatte, först vid det af K. Gustaf II Adolf i Stockholm inrättade Collegium illustre och sedermera vid universitetet i Upsala, der han var rector illustris 1633. Sedan han låtit inskriva sig såsom e. o. i riksarkivet, anträdde han 1637 sina utländska resor, uppehöll sig någon tid i Leyden och Paris, besökte Schweiz, Venedig och Rom och återkom öfver Holland och England till Sverige 1640. S. å. utnämnd till kammarherre, er-

höll han, med afseende på sin vitsordade lärdom, särskildt tillåtelse att öfvervara rådslagen i senaten, hvarefter han 1643 affärdades i en angelägen beskickning till fältmarskalken Lennart Torstensson. År 1645 befordrades han till rikskammarråd och utsågs s. å. till landtmarskalk vid Ständernas utskottsmöte i Stockholm. Året derpå förordnades han till president i Dorpts hofrätt, hvilket embete han likväl ej kom att tillträda i anseende till sin kort därefter inträffade död, i Stockholm, den 25 Febr. 1647. — Han hade då ännu icke uppnått tjugonio lefnadsår. De många viktiga värf och uppdrag han under sin korta listid utförde, vitna derfor om en man af ovanlig förmåga och insigter. — Gift 1645 med *Beata Kurck*.

20. **Oxenstierna, Gabriel Turesson**, diplomat. Född d. 10 Okt. 1641; den föregående brorson. Föräldrar: landshöfdingen, greve *Ture Gabrielsson Oxenstierna* och *Sigrid Oxenstierna*. — Under sina utländska studieresor ingick O. 1666 såsom volontär vid engelska flottan och bevestade med densamma flera sjöträffningar under amiral Sprage. Efter sin hemkomst utnämnd till kammarherre hos K. Carl XI samt till kapten vid Amiralitetsholmen vid Stockholm, erhöll han 1668 titel af kansliråd och afgick s. å. i ett ministerielt uppdrag, först till England, och sedermera till portugisiska hovet. 1671 utnämndes han till verkligt kansliråd och skickades såsom envoyé till Danmark; förde, sedan han återkommit till Sverige, under danska kriget 1676, befälet öfver en eskader vid Göteborg och förordnades 1681 till svensk minister i Wien, med särskilda kreditiv hos kurfurstarna af Bayeru, Sachsen och Pfalz samt hertigarna af Neuburg och Holstein-Gottorp. Denna diplomatiska post, som han med få afbrott förstod i tio år, fick han 1691 befallning att utbyta mot ministerplatsen i England. Då han för det pågående kriget mellan engelsmän och fransmän icke kunde komma till London, åtföljde han engelska konungen i Flandern och utträdde under tiden åtskilliga uppdrag med Kurbayerska hovet. 1693 förordnades han att i hertigdömet Zweibrücken, som tillfallit Carl XI i arf, emottaga myndigheternas hyllning å konungens vägnar; afgick 1694 äfvo såsom minister till Wien och utnämndes 1696 såsom ambassadör vid fredsunderhandlingarna i Ryswijk. Hans sista offentliga värf var det af guvernör i Zweibrücken, hvartil han af K. Carl förordnades 1697. I denna befattning inlade han stora förtjenster och bidrog genom sin kloka förvaltning, att det under krigen ödelagda landet upplomatrade i förnyad och fördubblad välmåga. — Död d. 28 Febr. 1707. — Gift med sin sysling *Kristina Oxenstierna*.

21. **Oxenstierna, Johan Turesson**. Hans födelseår är obekant. Broder till föregä-

ende. — I sin ungdom genomreste O. nästan alla Europas länder, öfverallt firad och uppburen för sitt fina umgängessätt och sin vrickhet. Emellertid förlöste han på dessa resor sin icke obetydliga förmögenhet. För-säkt i armod, förstörd till helse och krafter samt tård af ånger, öfvergick han till katolska läran och blef först Malteserriddare och sedermera abbot och kanonikus i Köln. Efter loppet af en mängd år återvände han till Sverige, antog ånyo lutherska trosbekännelsen samt afled barnlös i Stockholm d. 15 Febr. 1733. — Under sina olycksår sammanskref han ett arbete: *Pensées de Mr le Comte d'Ozenstirn sur divers sujets, avec les Réflexions morales du même auteur*, hvilket blifvit öfversatt på flera språk och äfven på svenska under titlarna: »Betraktelser i ens-ligheten» (1731) och »Sedelexor» (1737). — Gift 1711 med *Anna Elisabet*, en dotter af riksgrefven Adolf Limburg-Stirum in Gomen, hvilket äktenskap genom båda parternas fel blif i hög grad olyckligt.

1. **Paban, Louis François**, lingvist. Född 1777 i Marseille och son af en der bosatt ingenjör *André Paban*. — Vid fjorton års ålder anlände P. till Sverige och vistades tvenne år i Stockholm hos den berömda målaren Desprez. Efter ett längre besök i sitt fädernesland, återkom han ännu en gång till Norden och uppehöll sig såsom privat-lärare och språkmästare ömsom i Finland och ömsom i Sverige, samt åtnjöt öfverallt stort anseende för sina språkkunskaper. I Stockholm gjorde han sig dessutom känd för en efter hans tillgångar ovanlig välgö-reuhet mot de fattiga, samt förtjenar äfven ihågkommas såsom stiftare af sällskapet »De nödlidandes vänner». — Död i Stockholm 1823. — Gift, men med hvilken är obekant.

2. **Paban, Louis Edouard**, lingvist. Född 1804; den föregående son. — P. ingick sexton år gammal vid Srea artilleri-regemente, men tog efter fyra års tjänstgöring afsked för att utslåtande egna sig åt språkstudier. Sedan han under året 1837 uppehållit sig i Frankrike, för att fullkomna sig i detta lands språk, återvände han till Sverige och åstälde 1841 såsom translator vid K. Sjö-förvars-departementet. Föröfrigt eignade han sig, liksom fadren, åt språkundervisning och lärar under sin långa lärareverksamhet undervisat i icke mindre än tjugusatta af hufvudstadens läroverk. — Död i Stockholm i Jan. 1863. — Från trycket har P. utgifvit: *Hand-bok för begynnare i franska språket; Me-todisk läskurs; Progressiva franska skrif-öfningar; Beautés de la Littérature fran-çaise (1834); Récréations (1837); Résumé de l'histoire de la Littérature française (1838)*; fransk text till »Svenska konungar och deras tidevarf» (af A. I. Arvidsson) m. m. — Gift med *Emilia Grankholm*.

Paikull; en gammal estländsk adlig ätt, som ursprungligen hette *Paikkull* och äfven *Paikull*. Naturaliserades och introducerades på svenska riddarhuset 1756. En gren af ätten har friherrlig värdighet under namn af *von Paikull*.

1. **Paikull, Otto Arnold**, politiskt offer. Född i Lifland 1662, lemnade han redan vid femton års ålder sitt fädernesland samt tjente i franska och preussiska, men för det mesta i sachsiska hären, inom hvilken han slutligen uppsteg till generallöjtnant. Efter fadrens fränfalle 1684 sålde sonen sina inom svenska väldets område belägna gods och betraktade sig från den tiden såsom sachsisk undersåte. I denna egenskap deltog han också i lifländska fälttåget 1700, och anförde 1705 de sachsiska trupper, som skulle an-gripa svenskarna i Warschau. Förvisad om sin framgång i detta företag, skref han några dagar förut till polska konungen: »Jag hoppas att inom fjorton dagar kunna åt Eders Maj:t lemna död eller lefvande den vilda och ras-sande svenske ynglingen», med hvilket yttrande han afsåg K. Carl XII. Emellertid aflopp anfallt på Warschau icke bättre, än att P. af general Nieroth blef besegrad, tillfångatagen, samt förd till svenska lägret. K. Carl betraktade honom som rymmare och för-rädare och påstod att han skulle straffas der-efter. P. åter förment sig vara sachsisk undersåte med rätt att behandlas såsom krigs-fånge. Skälen antogs likväl ej af konun-gen, som befalde att han skulle skickas till Stockholm, der han enligt hofrättens utslag d. 26 Nov. 1706 dömdes att såsom lands-förrädare mista lif, ära och gods. Under vistelsen i fängelset anförtrorde P. öfverste Hugo Hamilton, att han kände hemligheten att göra guld och lofvade skaffa konungen minst en million riksd. Årligen, blott han skonades till lifvet. Lockelsen gjorde isyn-nerhet ett lifligt intryck på enkedrottning Hedvig Eleonora, som uppbjöd all sin för-måga att få P. benådad; men Carl svarade: »Om P. också förvandlade hela Brunkeberg till guld måste han likväl dö»; hvarefter domen, i början af år 1707, gick i verk-ställighet.

2. **Paikull, Georg**, riksråd. Född i Reval d. 2 Maj 1605. Föräldrar: *Jörgen Claesson Paikull* till Innis och Tyrsevall samt *Margareta von Treijden*. — Sonen ingick som krigare i Gustaf Adolfs härar, befordrades alla graderna igenom till öfverste och in-sattes 1642 såsom kommandant i det eröf-rade Olmütz. Här blef hans första åtgärd att låta afbränna förstäderna, hvarefter två tusen soldater dagligen fingo arbeta på fäst-ningens verks iständsättande, så att dessa snart kommo i det förträffligaste skick. Af staden borgerskap tog han en dyr ed att ej på några villkor inlåta sig i underhandlingar med österrikarne; men då stämplingar icke

desto mindre upptäcktes, lät han halshugga tjugufyra af de förnämsta deltagarne och dömdo anstiftaren att såsom menedare sönderslitas mellan fyra hästar. Genom denna stränghet, förenad med ordning och vaksamhet, bragte han det derhän att fästningen höll sig ända till krigets slut, ehuru den i nära tre år blockerades af fienden. Befordrad 1647 till generalmajor, deltog han följande året i eröfringen af Prag, och utnämndes 1651 till generallöjtnant och friherre. Efter ytterligare ett år förordnades han till krigsråd och guvernör i Wismar och upphöjdes 1654 till riksråd. — Död i Stockholm den 1 Febr. 1657. — Gift 1652 med *Sigrid Horn*.

3. **Pajjkull, Gustaf von**, vitterhetsidkare, naturforskare. Född i Stockholm d. 21 Aug. 1757. Föräldrar: artillerimajoren *Carl Fredrik Pajjkull*, hvilken 1756 introducerades såsom svensk adelsman, och *Beata Charlotta Simming*. — På embetsmannabanan, der P. gjorde sitt inträde 1779 såsom e. o. kanslist i utrikes expeditionen, befordrades han efter hvartannat: 1781 till kopist, 1783 till protokollsekreterare, 1794 till förste expeditionsekreterare och 1796 till kansliråd. År 1805 utnämndes han till nordstjerneriddare, erhöll 1815 titel af hofmarskalk och blef slutligen 1818 friherre. — Död på Wallox-Säby i Uppland d. 28 Januari 1826. — Redan i sina ynglingår delade han sin lust mellan vitterheten och naturvetenskaperna. Såsom ledamot af sällskapet *Utile Dulci* fick han i dess »Vitterhetsnöjen» införda ett par oden, hvar efter han utgaf i Svenska Parnassen 1784—85 några vitterhetsförsök och öfversättningar af Anakreon. Äfven på det dramatiska området pröfvade han sitt snilles flygt och samman-skref tragedierna *Domald* och *Virginia*, samt en komedi *Ordensvurmen*, som af alla hans vittra skrifter anses som den mest misslyckade. Då han snart insåg, att den vittra banan ej för honom bar några lagrar, återvände han till sin första kärlek naturvetenskaperna och vann på detta fält både tillfredsställelse och utmärkelse. På sin egen-dom Wallox-Säby anlade han ett naturhistoriskt museum, som, i afseende på foglar och insekter, slutligen var det rikaste i Norden. Flera naturvetenskapliga arbeten utgingo ifrån hans hand, såsom: *Monographia Staphylinorum* (1789); *Monographia Caraborum Suecia* (1790); *Monographia Curculionum* (1792); *Fauna Suecica* (3 Tom. 1798—1800); *Monographia Histeroidum* (1811) m. fl. Dessa bemödanden till vetenskapens fromma belöntes med hans inkallande i Vetensk.-akad. och en mängd utländska naturvetenskapliga sällskap, hvarjemte flere lärde, med hvilka han stod i förbindelse, till hans ära uppkallade åtskilliga naturföremål med hans namn. På sin ålderdom skänkte han sina samlingar till Vetensk.-akademien, hvilken betydande gifva af regeringen gäldades

med hans upphöjande i friherrligt stånd. — Gift 1: 1790 med *Anna Elisabet Ehrensvärd*, 2: 1795 med *Johanna Möller* och 3: 1807 med *Anna Katarina Sandels*.

4. **Pajjkull, Carl Vilhelm**, geolog, kemist, skriftställare. Född d. 22 Okt. 1836; den föregående sonson. Föräldrar: kammarherren *Carl Samuel Pajjkull* och *Lorisa Vilhelmina Stiernstedt*. — P. blef student i Upsala 1853 och vände sig först åt den militära banan, samt utnämndes till underlöjtnant vid ingenjörkåren 1855. Redan s. å. förflyttades han på egen begäran till Helsingeregemente, men tjänstgjorde der endast en kort tid, innan han tog afsked och återvände till universitetet i Upsala, hvarest han beredde sig för den filosofiska graden och promoverades till filosofie doktor 1860. Kallad till docent i mineralogi i Upsala, företog han 1865 en resa till Island, hvilken resatur han beskrifvit i *En sommar på Island* (1867); flyttade på hösten 1866 till Stockholm, der han anställdes såsom adjunkt i matematik och fysik vid Nya elementarskolan samt öppnade en kemisk-analytisk byrå, med ändamål, att betjena allmänheten med kemiska analyser och utlåtanden i kemiskt vetenskapliga frågor. Under de tvenne år han vistades i hufvudstaden, egnade han sig åt en liflig litterär verksamhet, utgaf en mindre *Lärobok i geologi och mineralogi; Lärobok i naturläran; Stenriket; Istiden i Norden*, egentligen en serie föreläsningar på stora börsalen hösten 1867; öfversatte »Lubbock: Menniskans uttillstånd»; »Zimmermann: Urverldens under» o. s. v. År 1867 utnämndes han till folkskole-inspektör i Östergötland, hvilken tjänst han började med 1868. Ifrig skandinav, deltog han med värme i Nordiska nationsföreningens arbeten och såg i nordens politiska sammanslutning enda vilkoret för de skandinaviska ländernas framtida storhet och säkerhet; på sista tiden hängaf han sig med förkärlek åt folkkupplingsningens viktiga sak och ämnade just med sin befattning såsom skole-inspektör förena ledningen af Östergötlands folkskolekola, då han skördades af döden på Samuelsberg nära Motala den 12 Juni 1869. — Gift 1862 med *Fredrika Augusta Broström*, som efter sin mans död i Östergötland öppnade Sveriges första folkskolekola för kvinnor och för närvarande förestår en dylik vid Helsingborg i Skåne.

Palbitski, Mattias, diplomat. Född i Hinter-Pommern d. 23 Dec. 1623. Föräldrar: borgmästaren och landtrådet *Georg Palbitski* och *Anna Hoppe*. — Efter slutade studier vid Sorö riddarakademi i Danmark, begaf sig P. på en resa till kontinenten, deruuder han i Hamburg sammanträffade med fältmarskalken Gustaf Horn, som övertalade honom att gå i svensk tjänst och åtfölja sig till Stockholm. Här utnämndes han genast af drottning Kristina till hofjunkare och befordrades 1643 till kapten-

löjtnant vid lifgardet. Som han emellertid stod fast vid sitt beslut att göra en längre utrikes resa, erhöi han drottningens tillåtelse, att med bibehållande af tjänst och lön få vara frånvarande i fyra år. Han söträdde alltså 1644 sin långväga färd, besökte derunder Danmark, Tyskland, Holland, Nederländerna, Frankrike, Schweiz, Sicilien, Sardinien, Korsika, Malta, Candia, Grekland och Egypten. Återkommen till Rom emottog han 1648 drottningens befallning, att återvända till Sverige, hvarest den unge bereste ädlingen genast efter sin hemkomst utnämndes till kammarherre. Han användes nu i en mängd diplomatiiska beskickningar till Venedig och Toscana, Frankrike, Spanien, Nederländerna och kejsrerliga hofvet. År 1667 erbjöds honom riksrådsvärdigheten, som han likväl afsade sig hvaremot han uppbjödes 1675 till friherre. — Död på Julita i Födermanland d. 20 Okt 1677. — Med djupa kunskaper, iøynerhet i grekiska litteraturen och antiqviteterna, förenade P. en diplomatisk färdighet, som skattades högt till och med på denna tid, då Sverige icke led brist på utmärkta förmågor i den vägen. — Gift 1654 med *Anna Regina Khewenhüller*.

Palin, Nils Gustaf, diplomat, egyptolog. Född d. 15 Aug. 1765. Föräldrar: möbelhandlaren i Stockholm *Nils Palin* och *Katarina Åkman*. — Den unge P. ingick 1783 i konungens kansli och utnämndes kort därefter till kopist i Inrikes civilexpeditionen. I den afdelning af kansliet, som åtföljde Gustaf III till Italien, befann sig äfven P. Han fortsatte sedermera 1787 sina resor genom Europas flesta länder och tjänstgjorde dervid under kortare tider hos svenska beskickningarna i Paris och Madrid. Ändtligen befordrad till legationsekreterare på det senare stället, förflyttades han snart (1795) till samma befattning i Wien, blef chargé d'affaires i Dresden 1801, i Konstantinopel 1805, adlades 1814 och utnämndes s. å. till ministerresident vid turkiaka hofvet, från hvilken befattning han 1824 tog afsked. Efter slutad diplomatisk bana, återvände P. för en tid till fäderneslandet, men flyttade omkring 1830 till Rom, der Byström åt honom upplät en pavillon vid sin bostad å Villa Malta. Här ledde han den lärdes tysta och tillbakadragna lif, sysselsatt med antiqvariska studier och samlandet af konstföremål och antiqviteter. Under förevändning att sälja sådana, inträngde till honom en lösgifven galerslaf och mördade honom i Mars 1842. — P:s lärda forekningar omfattade förnämligast egyptiska hieroglyferna; om hvilka han skrivit flera arbeten, såsom: *Lettres sur les hiéroglyphes* (1802); *Essai sur les hiéroglyphes* (1804); *Analyse de l'Inscription en hiéroglyphes du monument trouvé à Rosette* (1804); *De l'étude des hiéroglyphes. Fragmens* (Tom. 1—5. 1812);

Supplément aux fragmens de l'étude des hiéroglyphes. — Nouvelles Recherches sur l'Inscription du monument de Rosette (1830). Hans vetenskapliga nit förskaffade honom inträde i åtakilliga lärda samfund, såsom Vitt. Hist. och Ant. Akad., Vetenskaps-Socitet. Upsala m. fl. — Gift 1798 med *Lucie Claire Mouradzea d'Ohsson*.

Palm, Lars Andreas, präst. Född i Carlshamn d. 9 Nov. 1769. Föräldrar: tullskrifvaren *Anders Palm* och *Helena Margareta Sommar*. — I Lund, der P. inskrefs bland de studerande 1783, erhöi han magistergraden 1790, hvarefter han vände sina studier till de teologiska vetenskaperna, och vigdes 1793 till präst, sedan han kort förut undfått kallelse att vara extra bataljonspredikant vid Södra skånska kavalleri-regementet. Ett par år senare befordrades han till regementspastor och utnämndes 1797 till kyrkoherde i Norra Vram och Bjufs församlingar af Lunds stift. Här verkade han sedan till sin död d. 10 Jan. 1826, under lifetiden högt aktad för sin lärdom, ädla karakter och outtröttliga nit såsom själasörjare. År 1810 erhöi han det förtroendefulla uppdraget att tillsammans med ärkebiskop Lindblom möta den nyutkorade thronföljaren Carl Johan i Helsingör och der emottaga hans evangeliskt-luterska trosbekännelse. Af sitt stift utsågs han till fullmäktig vid alla riksmöten 1812—23, förordnades 1820 till kontraktsprost öfver Luggude härad, sedan han vid kröningen två år förut blifvit nämnd till teologie doktor och ledamot af N. O. Fastän en af de utmärktaste andliga talare på sin tid, har han som homilet endast efterlemnadt några griffetal och likpredikningar. — Gift 1: 1797 med *Agneta Sofia Ståhl*, 2: 1811 med *Juliana Regina Schjött*.

Palm, Måns, embetsman. Född i Stockholm 1572 och hette ursprungligen *Mårtensson*. År 1604 hade han blifvit anställd såsom slottsekreterare på Narven, antogs änu år därefter (1611) af Jakob De la Gardie till fältsekreterare under ryska fälttåget och användes af honom vid flera underhandlingar, såsom i traktaten med ryssarna i Viborg 1613, vid fredsslutet i Stolbova 1617, o. s. v. Adlad 1615 med namnet *Palm* och s. å. förordnad till ståthållare i Novgorod med dess stad och län, utnämndes han 1621 till häradshöfding i Kexholms län, blef 1625 kammarråd, året därefter krigskommissarie i Riga, 1630 assessor i krigskollegium och slutligen 1635 häradshöfding i Vermland. — Död barnlös i Stockholm d. 9 Mars 1641 då hans ätt med honom utgick. Han hade sjelf gjort sin uppfostran i ertarenhetens och det trägna arbetets skola, och derunder bildat sig till en embetsman af framstående rang och en diplomat af mer än vanlig förmåga. — Gift 1628 med *Edda Wildeman*.

Palm, Gustaf Vilhelm, landskapsmålare. Född d. 14 Mars 1810 i Kristianstad. Föräldrar: artilleristen vid Vendes artilleriregemente *Adolf Vilhelm Palm* och *Kristina Ulrika Bergström*. — Sina egentliga konststudier började P. aderton år gammal vid Konstakademien i Stockholm; men måste 1837 anträda en resa till Berlin för att söka hjälp för en iråkad ögonsjukdom. Återställd till sin syn, fortsatte han resan till södra Europa och anlände, efter ett längre uppehåll i Sydtykland, 1840 till Italien. Här kvarstannade han elfva år i Rom, under hvilken tid han flera gånger gjorde utflygter till Neapel och Sicilien. förförigt utöfvade sin konst i vänligt samfl med andra nordiska konstnärer, hvilka vid denna tid vistades i verdensstaden. Omsider lemnade han 1851 Italien, uppehöll sig på hemresan ett år i Paris, och återkom efter sexton års frånvaro i främmande länder, 1853 till fäderneslandet. År 1855 företog han en ny resa till Paris, för att bese den stora konstatställningen och gjorde under samma tid utflygter till London och flera andra städer. Inkallad 1852 till ledamot af Pria konsternas akademi, förordnades han 1859 till lärare vid dess elementar-tecknings-skolor; är sedan sin vistelse i södern ledam. af Acad. Bella Arti i Venedig, och sedan 1867 Ridd. af V. O. Under sin långa studietid i utlandet utbildade sig P. till en framstående landskaps- och arkitekturmålare, och har så väl då, som sedermera med en lätt förklarlig förkärlek behandlat italienska ämnen, landskap och stadsvyer. Bland alster af hans pensel må nämnas *Uttåget från Civita castellana 1849; Vy af det inre af Stockholm med Riddarholmskyrkan före 1835*, m. fl. — Gift 1856 med *Eva Sandberg*, dotter af historiemålaren, professor Sandberg.

Palma, Jonas Germundi, teologisk författare. Född under senare hälften af 1500-talet och son af kyrkoherden i Göteryd af Vexjö stift *Germundus Jona*. — Det säges att sonen efter en stor säl, som stod vid hans födelsehem, och hvilket trädslag i Småland kallas palm, skall hafva kallat sig *Palma*. Han befinnes dock i sina skrifter hafva nyttjat äfven andra namn, såsom *Palmarus, Austriacus, Austrobergius*, de två sistnämnda sannolikt en latinisering af Sunnerbo härad, från hvilket han var bördig. Med understöd af Axel Oxenstierna fick han, efter förberedande studier i Sverige, fortsätta dessa i Danmark och Tyskland, från hvilket sistnämnda land han återkom såsom filosofie magister. Säkertligen på förord af samme gynnare, antogs han 1611 till Carl IX:s hofpredikant, samt förordnades till superintendent öfver Herjedalen och Jämtland. När det senare embetet indrogs, utnämndes han 1615 till kyrkoherde-beställningen i Riddarholmen, hvarifrån han 1617

förflyttades, såsom kyrkoherde till Falun. Här blef han på falska angifvelser af en sin sväger anklagad för åtakilliga förselser, och dömd förlustigt sitt prästerliga kall. Då anklagelserna befunnos ogrundade, insattes han åter i sitt embete och befullmäktigades af Gustaf II Adolf till kyrkoherde i Thors-tuna i Upland 1627. På denna plats verkade han i femton år eller till sin död, som inträffade d. 16 Maj 1642. — Hans efterlemnade skrifter ställa honom bland sin tids bästa författare. De förnämsta af hans tryckta arbeten äro: *Vadosa vita humana Charybdis* (1609); *Himmelskt apothek* (1610); *Christelig julsång* (1611); *Synopsis historia Jesu Christi* (1614); *Berättelse om vår christliga tro och gudsätjenst i Sverige* (1640); *Compendium Theologiae* (1648); *Volumen harmonicum* (1641) etc. — Gift med *Anna Nilsdotter*, och genom sin dotter *Elisabet*, som blef gift med borgmästaren i Sala, Johan Olsson, stamfader för friherrliga ätten *Cederhjelm*.

Palmér, Henrik Bernhard, publicist. Född d. 21 Aug. 1801 i Hjorteds församling af Linköpings stift, der fadern *Isak Magnus Palmér* var kyrkoherde; moderhette *Kindberg*. — Af naturen utrustad med blixtrande snillegåfvor, genomgick P. hastigt skola och gymnasium i Linköping och utnämndes, efter i Upsala vunnen lärdomsgrad inom filosofiska fakulteten 1830 till kemie och farmacie adjuunkt vid Carolinska institutet i Stockholm 1832. Med ett lynne, som ogerna trifes inom det utstakade området af regelbuunda sysselsättningar, och dessutom af temligen polemisk natur, lemnade P. efter trenne år sin befattning vid institutet och nedsatte sig i Linköping, der han 1839 tillsammans med C. F. Ridderstad begyute utgifva *Östgöta Correspondenten*. Han innehade sedan någon tid en lärareplats vid Sjögestad landbruksskola i Östergötland, var trenne särskilda gånger medarbetare i Aftonbladet och valdes till fullmäktig för Linköpings stad vid riksdagen 1847—1848. — Död i Linköping den 7 Juli 1854. — Hans pennas alster, hvilka utmärka sig för bitande qvickhet och ironi, äro till större delen kringströdda i en mängd tidningar och derföre nu mera synnerligen svåra att återinna. Särskildt utgifna äro: *Herr Lars* (1841—42); *Bytingen* (1843—44); *En liten lustresa skildrad i bref till W. v. B.* (1848); *Bref från Stockholm under riksdagen 1847—1848; Östgöta Gazette* (1854), m. m. — Gift med *Ulla Schylander*.

Palmberg, Johan, präst, naturforskare. Född i Södermanland och son af *Olaus Bondonis Palmberg*, hvilken först var komminister i Råby och Barbo och slutligen blef kyrkoherde i Tuna af Strengrås stift. — Sina elementarstudier hade P. idkat i Strengrås och kom derifrån 1663 till aka-

demien i Åbo. 1669 återvände han till Strengnäs och begynte undervisa den studerade ungdomen i medicin och naturalhistoria, samt utnämndes till physices lector 1674. Tre år förut invigd till prästembetet, kallades han 1687 till kyrkoherde i Turinge och afled derstädes 1691. — För sin tid var P. väl bevandrad i naturvetenskaperna. Efter mönstret af O. Rudbecks botaniska trädgård i Upsala anlade han en djolik i Strengnäs och utgaf 1684 *Serita forea suecana eller Svensk örtekrantz*, den första svenaka flora, ur hvilken till och med Linné inhemtade sitt första botaniska vetande, och som allmänt begagnades såsom undervisningsbok, till Linnés Flora suecica utkom sextio år senare. — Gift med *Ebba Lensing*.

Palmblad, Vilhelm Fredrik, universitetslärare, författare, lär. Född i Skönberga församling af Linköpings stift d. 16 Dec. 1788. Föräldrar: krigskommissarien *Carl Fredrik Palmblad* och *Eva Katarina Fahlstedt*. — År 1806 blef P. student i Upsala och kort derefter jemte Atterbom och några andra stiftare af Aurora-förbundet. För att medelbart beforda det mål, förbundet med ungdomlig hänförelse för sig uppställt, den svenska litteraturens pånyttfödelse, inköpte han tillsammans med en annan student *Carl Stenhammar* 1810 det s. k. Akademiska boktryckeriet i Upsala, från hvilket redan s. å. första häftet utgafs af förbundets tidskrift *Phosphoros*. Efterhand utgingo derifrån äfven skolans andra organer, Atterboms Poetiska Kalender och Svensk Litteraturtidning, i hvilka båda P. var en verksam medarbetare, liksom senare i *Hermes*, *Svea*, *Skandia*, *Mimer* och Litteraturföreningens tidskrift, som i andra former, innebära de sista spåren af den fosforistiska andan. Under tiden beredde han sig för den filosofiska graden och erhöll vid 1815 års promotion lagerkransen. År 1822 kallades han till docent i historien; förestod under flera terminer professionen i detta läroämne och utnämndes, efter att 1825 ha blifvit befordrad till e. o. adjunkt, 1827 till ord. adjunkt i historia och statistiken. Då emellertid någon befordran på det historiska fältet icke på länge var att emotea, sökte han den ledigblifna grekiska professionen och utnämndes till densamma 1835. Ifrån det han anställdes såsom akademisk lärare hade P. förnämligast egnet sin förmåga åt geografiska och historiska forskningar och gjorde snart epok i vår pedagogiska litteratur genom sina arbeten: *Palästina, geografisk-arkäologisk och historisk beskrifning* (1823); *Handbok i fysiska och politiska äldre och nyare geografin* (del. 1—5, 1; 1826—1827); *Lärobok i fysiska och politiska äldre och nyare geografin* (2 kurs. 1825) (1 kurs af *Chr. Stenhammar*); *Utkast till fäderneslandets geografi* (1829); *Berättelser ur gamla*

historien (1830); *Minnestafva öfver Sveriges regenter* (1831); *Lärobok i nyare historien* (1832) m. m. Såsom specimen för grekiska lärostolen utgaf han bland annat 1834 en metrisk öfversättning af *Sofokles' sorgspel Oidipos*. Detta poetiska öfversättningsförsök ökades sedermera med andra nya öfversättningar af samma skald (1838—1841) samt af *Aeschylus' sorgspel* (1841—1844), hvarjemte han, till ledning vid ett grundligare studium af den vetenskap, för hvilken han var måleman, utgaf *Grekisk Fornkunskap* (2 band 1843—45). Redan denna förteckning visar oss P. såsom en författare, lika fittig som mångsidig; men hans ovanliga arbetsförmåga räckte äfven till för andra fakt, af hvilka skönlitteraturens af honom odlades med både ära och framgång. Efter att i ungdomen ha bidragit till Poetisk Kalender med flera täcka noveller, såsom *Fjellhafvet*, *Amala*, *Holmen i sjön Dall* m. fl. lemnade han under senare delen af sin lefnad trenne större romantiska arbeten *Familjen Falkensvärd* (2 del. 1844—45) samt *Aurora Königsmarck* (1846—51), båda såsom konstverk af ej obetydligt värde. Liksom han under sina ynglingår och mannaålder med lif och värme deltagit i dagen litterära strider, inlät han sig sedermera i den politiska diskussionen, i hvilken han med talang och icke utan skärpa förde konservatismens talan i den af honom redigerade tidningen *Tiden*. För att fullkomna hans litterära karakteristik bör slutligen nämnas hans betydliga andel vid författandet af det stora arbetet *Biografiskt Lexikon öfver namnkunnige svenske män* samt hans talrika bidrag till *Brockhaus' konversationslexikon*, *Ersch* och *Grubers Encyklopädie* m. fl. tidskrifter. — Död i Upsala d. 2 Sept. 1852. — Gift 1828 med *Mariana Rebecka Loenbom*.

Palmcron, Andreus Nicolai, läkare. Född i Sparrsätra socken i Upland 1609. Föräldrar: kyrkoherden derstädes *Nicolaus Olai* och *Susanna Andersdotter*. — Sedan sonen blifvit inskrifven till student i Upsala 1621, begaf han sig till kyrkoherden *Magnus Ljubeckius* i Fernebo af Gestrilands, som vid den tiden vunnit rykte för sin medicinska skicklighet, och begagnade hans undervisning ett år. Återkommen till Upsala, disputerade han 1629, då han på sin disputation kallade sig *Schomerus*, hvilket namn han sedan utbytte mot *Sparrman*, efter sin födelsebygd. I Stockholm, der han i början af 1630 började sin praktik såsom läkare, kom han snart så i ropet, att staden lemnade honom ett stipendium till företagande af en utrikes resa, hvarunder han promoverades till medicine doktor i Leyden 1637. Återkommen till Sverige, utnämndes han 1641 till droctning *Kristinas* läkare, adlades 1647 med namnet *Palmcron*, antogs af Stockholms kommun till stadsfysikus

1652 och kallades två år senare af K. Carl X till hans lifmedikus. — Död i Stockholm d. 30 Nov. 1658. Hans tryckta arbeten omhandla endast medicinska ämnen; men att han äfven hade grundlig insigt i andra vetenskaper, synes af hans efterlemnade handskrifter, hvilka sysselsätta sig med etik, politik och ekonomi, samt till och med innehålla ett försök att versifiera Davids psaltare. — P. var tvenne gånger gift 1: med *Helena Isaksdotter*, 2: 1642 med *Susanna Lilliecrona*.

Palmerius, Nicolaus, rättslär. Hans födelseår och härkomst äro obekanta. — Såsom obemedlad yngling skickades han af K. Johan III att studera vid utländska högskolor och vann någonstädes i Tyskland juris doktorsgraden. För att behaga konungen, såvida det icke ingick i räkningen med hans sändning till främmande land, antog han under sin utrikes vistelse katolska trosbekännelsen och anställdes efter sin hemkomst till Sverige i konungens kansli. Efter Sigismunds mislyckade eröfringsförsök, begaf han sig till Polen, blef sekreterare hos prins Uladislans samt upphöjd till polsk adelsman under namn af *Palmerius à Palmgardens*. Genom sina utgifna skrifter: *De Militia aurata Suecia*, samt *De Testamento regis Gustavi I:mi*. bevisar han sig både såsom lär och väl hemmastadd i sitt fäderneslands förhållanden. — Hans dödsår är obekant.

Palmfelt, Gustaf, riksråd, vitter. Född i Stockholm 1680. Föräldrar: stadskommissarien *Gustaf Palm*, adlad *Palmfelt*, och *Maria Holm*. — Om sonens tidigare öden känner man föga; men att han utmärkt sig för flit och duglighet framgår af det, att han redan 1714 utnämndes till riksråd. År 1729 befordrades han till landshöfding i Bleking; men fick redan s. å. utbyta detta höfdingdöme mot Skaraborgs län, hvarefter han 1731 upphöjdes till friherre. Två år derefter förflyttad till styresman för Stockholms län, förordnades han 1737 till president i Kammarkollegium, blef 1742 riksråd och kansliråd, samt afled i Stockhom d. 14 Sept. 1744. Från sin ungdom en liflig beundrare och älskare af vitterheten, utgaf han anonymt några rimmerier af didaktiskt-satiriskt innehåll, som dock vunno föga anklang. Så mycket mera blef detta förhållandet med hans översättningar af Virgili Ecloger och början af *Georgica*, vid hvilka han på ett rätt lyckligt sätt tillämpat prosodiens lagar, till och med positionen. Såsom politiskt personlighet slöt han sig till mösspartiet och har af dettas organer blifvit upphöjd öfver all höfva, under det motsidans män, såsom förhållandet är i partitider, velat betaga honom allt värde både såsom författare och embetsman. — Gift med *Anna Lovisin*.

Palmqvist. Ätten härstammar från *Erik Gustafsson*, som under förra hälften af 1600-talet var arrendator af kronans inkomster i Marks och Kinds härad i Vestergötland. Tvenne hans söner blefvo adlade, den ena med namnet *Palmqvist* och den andra under namn af *Gyllenberg*.

1. **Palmqvist, Magnus**, krigare. Född i Stockholm d. 28 August 1660. Föräldrar: kommerserådet *Gustaf Palmqvist* och *Margareta Eriksdotter*. — Sedan P. genom grundliga studier, synnerligast i de matematiska vetenskaperna, beredt sig för inträde i rikets tjenst, ingick han 1678 såsom simpel soldat vid lifgardet, blef 1681 fänrik och fem år senare löjtnant vid samma kår. År 1689 sökte och erhöll han K. Carl XI:s tillstånd att företaga en utländsk resa för att fullkomna sig i militär-vetenskapen. Blef efter sin hemkomst 1691 kapten vid lifgardet; men begaf sig 1692 åter utomlands och deltog med franska armén i en mängd fältslag och beläringar i Nederländerna. Rik på kunskaper och erfarenhet, återkom han 1695 till Sverige, utnämndes 1696 till major vid lifgardet och befordrades 1699 till öfverste för ett värfvadt regemente i Wismar, samt till kommandant i samma stad. År 1706 förordnades han till generalquärtmästare och direktör för fortifikationen och företog följande året en resa till Östersjöprovinserna för att sätta Viborgs fästning i stånd och visitera fästningarna i Estland och Lifland. Tillkallad af Stenbock vid danska infallet i Skåne, kommanderade han venstra flygeln i slaget vid Helsingborg och befordrades för sin tapperhet s. å. (1710) till generalmajor. 1712 upphöjd till friherre, utnämndes han 1719 till generallöjtnant, blef s. å. landshöfding i Västernorrland, insattes 1727 till president i Bergskollegium och afled i Stockholm d. 27 Juli 1729. — Gift 1705 med *Ulrika Eleonora Stuart*.

2. **Palmqvist, Fredrik**, matematiker. Född d. 28 Juli 1720; den föregåendes son. — Redan som yngling aktad för sina ovanliga kunskaper, ingick han 1738 vid fortifikationen, men träffades året derefter af en lamhet, som för hans öfriga lif band honom vid sängen. Oförmögen att på ett mera verksamt sätt vara fäderneslandet till nytta, egnade han sig åt matematiska studier och vann inom kort genom sina utgifna skrifter rykte såsom framstående vetenskapsman. Af hans matematiska arbeten, hvilka han författade, dels såsom en sysselsättning, dels af verkligt behov, äro följande de viktigaste: *Afhandling om kroppars fasthet och styrka* (1744); *Inledning till Algebra* (3 del. 1745—49); *Tillämpning af arithmetiken, geometrien och plana trigonometrien på allmänna lefvernet* (1751); *Undervisning i räknekosten* (1750); *Beskrifning på koniska sektio-*

nerna (1752); *Grunder till mekaniken* (1756), hvarjemte han efterlemnadt flera mindre arbeten, åtskilliga översättningar, samt handskrifver i geometri, hydrostatik, fysik o. s. v. Med en liten pension af konungen och ständerna framlede han sitt afskilda, men gagnarika, lif först i Stockholm, sedan i Östergötland och till slut på Ebbesjö i Skåne, der han afled d. 18 Juli 1771. — Af Vetenskaps-akad. kallades han till ledamot 1747, hvarjemte han af konungen undfick rang och heder af major vid fortifikationen. — Gift 1758 med *Maria Ulrika Ridderborg*.

3. **Palmqvist, Magnus Daniel**, amiral. Född d. 6 Jan. 1760; den föregåendes son. — Från yngre åren ämnad för sjöyrket, inskrefs han 1775 vid Amiralitets-kadettkåren i Carlskrona, och erhöil, sedan han bevisat trenne sjöexpeditioner, hvaraf en till Medelhafvet, fullmakt som fänrik vid amiralitetet 1778. Kort derefter ingick han med kunglig tillåtelse i fransk tjänst och deltog med utmärkelse i flera sjöaffärer mot engelsmännen under det då pågående nordamerikanska frihetskriget. Återkommen till fäderneslandet i Okt 1783, såsom fransk lieutenant de vaisseau och riddare af orden Pour les mérites militaires, kommanderades han att följande året öfverföra till Sveriges nya besittning S:t Barthélémy dess första svenska guvernör baron Rajalin jemte den svenska garnisonen, och tjänstgjorde efter fredsbrottet med Ryasland 1788 såsom flygeladjutant vid örlogsfloatan. Kort efter slaget vid Hogland befordrades han till kapten och öfveradjutant hos storamiralen, deltog med örlogsfloatan i alla företag under kriget, och utnämndes 1790 till öfverste vid amiralitetet och konungens generaladjutant. Under de följande fredsåren användes han i åtskilliga uppdrag af militärisk-administrativ art, utnämndes 1797 till kontreamiral, 1809 till vice amiral och blef 1813 befälhafvande amiral och öfverkommandant i Carlskrona. Slutligen 1818 befordrad till amiral och inspektör öfver K. Maj:ts flottas sjötrupper, lemnade han dessa embeten 1832, sedan han beklädt dem med samma nit och skicklighet, som utmärkt alla hans handlingar under hans femtiosjuåriga embetsmannabana. Ledam af Krigsvetensk.-akad., Komm. m. St. K. af S. O. — Död i Carlskrona d. 6 Nov. 1834. — Gift 1800 med *Fredrika Emerentia Modde*.

Palmroot, Johannes, lörd. Född i Arboga d. 28 Mars 1659. Föräldrar: rådmannen *Nils Svensson* och *Elisabet Palmgren*. — Vid Upsala universitet, der P. 1685 promoverades till magister, hade han gjort sig så ryktbar för sin lärdom, att han tre dagar efter promotionen föreslogs till filosofie adjunkt och erhöil fullmakt på denna syssla. Fyra år senare företog han på K. Carl XI:s bekostnad en studieresa, som utsträcktes ända till Rom, och hvar-

under han besökte de förnämsta universitet på kontinenten. Sedan han hemkommit och återtagit sin akademiska lärarebefattning i Upsala, utnämndes han 1695 till kyrkoherde i Börje prebendepastorat och befordrades året derefter till professor i österländska språken. Efter den lärde Norrmans utnämning till biskop i Göteborg, förflyttades han till en teologie profession, med Vaksala pastorat til prebende, och fortfor att beklåda denna lärostol till sin död, i Upsala, d. 14 Maj 1727. — Af sin samtid berömmes P. icke blott för sin stora lärdom, utan ock för sin ovanliga undervisningsskicklighet, särdeles i österländska litteraturen, der »månge — medelst hans lätta method och oförlikneliga liflighet så upmuntrades til kärlek, lust och flit, at the woro redan gode orientaler, enär the thet sielwe som minst förmodade.» — Gift 1698 med *Cecilia Thel*.

1. **Palmskiöld, Erik**, arkivforskare. Född på gården Runså i Öfver-Selö socken af Södermanland d. 7 Okt. 1608. Föräldrar: häradskrifvaren *Laurentius Erici* och *Elin Eriksdotter*. — Under det antagna namnet *Runell*, efter födelsegården, inskrefs sonen nio år gammal i Strengnäs skola, der han kvarstannade i tre år, eller till 1620, då fadrens frånfalle och modrens fattigdom tvang honom att afbryta studierna och förblifva hos den senare i hemmet. På detta sätt förgingo fyra år, hvarefter modren med sin son flyttade till Stockholm, då tillfälle för honom åter yppades att besöka lärdomsskolan. Med sin utomordentliga flit gjorde han så hastiga framsteg, att han redan 1627 kunde begifva sig till universitetet i Upsala. Två år derefter antogs han på rekommendation af d. v. sekreteraren i Riksarkivet *Johan Bureus* till kanslist i nämnda embetsverk och befordrades derstädes 1644 till aktuarie. Någon tid derefter erbjöds honom en assessors plats i Åbo hofrätt, hvilken han dock afsade sig för att fortfarande få egna sina forsakingar åt skatterna i riksarkivet. Sedan han 1651 fått efterträda *Bureus* såsom riksarkivsekreterare, upphöjdes han 1681 i adligt stånd med namnet *Palmskiöld* och afled i Stockholm 1686. — Utom sina åligganden vid riksarkivet, hade P. sin anförtrodt, att under alla riksdagar 1649—1660 skriftligen uppsätta allmogens besvär och ingifva dem till regeringen, hvarjemte han 1654—1667 förestod förvaltningen af räntekammaren eller K. kanslikassan. Hos hvarje svensk häfdaforskare lever han för öfrigt i tacksamt minne, såsom den, hvilken först begynte ordna riksarkivets akter och öfver dem uppräta skrifna register. — Gift 1: 1635 med *Elisabet Ernest*, 2: 1666 med *Magdalena Gavelius*.

2. **Palmskiöld, Elias**, arkivforskare, och samlare. Född i Stockholm d. 18 Juli 1667; den föregåendes son. — Vid tolf års ålder

inskreps P. till student i Upsala, der hans af fadren väckta håg för historiska forskningar lyckligt utveckledes genom umgänge med den ryktbare Örnhielm, i hvars hus han någon tid var inackorderad. 1685, således året före fadrens död, antogs han till kanslist i riksarkivet, samt började 1689 tjänstgöra i Svea hofrätt, der han tog en noggrann kännedom om alla äldre handlingar, resolutions-, dom-, och kriminalböcker, referentieböcker och registraturer, och gjorde ur dem vidlyftiga utdrag. År 1693 förordnad till aktuarie, erhöll han 1702 fullmakt såsom sekreterare derstädes och skötte oafbrutet denna befattning till sin död i Stockholm d. 7 April 1719. — Med outtröttlig arbetsamhet ökade han de samlingar fadren börjat och afskref i riksarkivet samt ur andra arkivers och bibliotekers handlingar allt hvad han kunde öfverkomma, och som på något sätt bidrog att sprida ljus öfver fäderneslandets historia. Den ursprungliga afsigten med dem lär ha varit att få en grundval för en beskrifning till Dahlbergs *Suecia antiqua et hodierna*, som likväl uteblef. Hans samlingar äro af honom själf ordnade under följande titlar: 1: Beskrifning på orter i riket med hvad sig der tilldragit, 2: Märkvärdigheter om svenska folket, 3: Kalendarium om hvad på hvarje dag i Sverige sig tilldragit, 4: Register på alla recesser och publika handlingar från äldre tider, 5: Genealogiska samlingar och 6: Förteckning på alla af svenskar utgifna skrifter. År 1724 inköptes P:s samlingar för tretusen d:r k:mt till Upsala universitetsbibliotek, der de fortfarande förvaras, såsom en dyrbar skatt för alla forskare och ett evärdeligt minne af deras upphofsmans forskningsnit. — Gift 1700 med *Katarina Margareta Blizencron*.

1. **Palmstedt, Erik**, arkitekt. Född i Stockholm 1742, son af hofmusiken *Johan Palmstedt* och *Maria Segerlund*. — Egnade sig tidigt åt byggnadskonsten och gjorde sin skola under, den på sin tid såsom byggnadskonstnär mycket betydande, öfverintendenten Carl Fredrik Adelcrantz. I synnerhet efter sedan han 1778—1780 gjort en resa till Danmark, Tyskland och Frankrike, uppdrogs åt honom, i egenskap af stadsarkitekt i hufvudstaden, flera stora byggnadsverk, bland hvilka särskildt förtjena framhållas: Norrbro efter ritning af Adelcrantz, den förra Riddarholmsbron, Arrfurstens palats, ett motstycke till, det vid Gustaf Adolfs torg belägna och af Adelcrantz ombygda och utvidgade, K. Operahuset, Packhuset m. fl. Han var jemväl en skicklig utöfvare af tonkonsten samt i tjugusju år anställd såsom organist vid Riddarholmkyrkan. P. bar under lifatidens titel af professor och K. arkitekt, samt var ledam. af Musikaliska akad. — Död i Stockholm 1803. — Gift 1784 med *Hedvig Gustafva Rohsahmsson*, farestädes prisad i Bellmans sänger.

2. **Palmstedt, Carl**, fysiker. Född i Stockholm d. 9 Juni 1786; den föregåendes son. — År 1803 återvände P. efter en två-årig vistelse vid universitetet i Greifswald till Sverige, der han tillbragte de närmaste åren, dels såsom handlande i Stockholm, dels såsom landbrukare. Hans håg hade likväl länge varit riktad åt fysiska och kemiska studier, hvarför han, efter förberedande undervisning af prof. Sefström i dessa ämnen, 1816 sökte och vann inträde vid Berzelii laboratorium. I den store vetenskapsmannen fann P. icke blott den lifvande, sniållrike läraren, utan en vän, hvars tillgifvenhet först upphörde med döden. Vid Berzelii resor i och utom Sverige var P. oftast hans följeslagare och biträde, hvarjämte den senare, genom öfversättningar af mästarens arbeten till tyskan, i sin mån bidrog att sprida hans rykte och ära utom landet. Efter att i några år ha varit delegerad i och disponent öfver en vid Gripsholm inrättad kemisk-teknisk fabrik, emottog P. 1829 föreståndareplatsen för Chalmerska institutet i Göteborg och lade, i organisationen af denna slöjdskola, grunden både till dess fortfarande bestånd och sin egen medborgerliga ära. År 1852, vid uppnådd sextiosex lefnadsår, lemnade han sina befattningar vid Chalmerska skolan, sedan denna genom hans nitiska åtgärder vunnit en betydlig tillväxt både i lärarkrafter och lärjungarnas antal. Åter bosatt i Stockholm, biträdde han på Kommerce-kollegii anhållan detta embetsverk med vetenskapliga upplysningar och utlåtanen i en del ärenden, såsom patentansökningar o. d., var 1855 et bland jurymännen vid industriutställningen i Paris och 1862 ledamot af svenska centralkomiten och sedan juryman i London. Ledd af sitt alltid varma intresse för den tekniska undervisningens förbättrande, höll han som oftast föredrag inom den nybildade slöjdföreningen och föreläste tre år akustik för Musikaliska akademiens elever. Såsom en antydning i öfrigt om P:s outtröttliga arbetsamhet och förmåga att räcka till, anföra vi ur den lefnadsteckning, som legat till grund för denna skildring, att han från sina tjugufyra utländska resor hemfört trettio volymer med anteckningar, att han författat 490 särskilda afhandlingar och artiklar, af hvilka omkring 300 blifvit tryckta, att han äfven sysslat med poetiska försök och författat teaterpjesser samt fört en ovanligt vidsträckt brevafväxling på flera främmande språk. Ledamot af Vetenskaps-akademien 1837. Komm. af V. O., Offic. af Fr. Hed. leg. R. N. O. och R. N. S:t O. O. m. m. — Professor P. afled i Stockholm d. 7 April 1870.

Palmstjerna. Åtten härstammar från den gamla adliga Kula-slåkten, som redan på 1300-talet var bekant i Norge och derifrån inkom till Sverige. Den förste kände stam-

fadren var *Johan Kulle*, som ledde omkring år 1400. Dennes afkomling i åttonde led, lagmannen *Magnus Schiller*, fick 1692 förnyelse på adelskapet med namnet *Palmstjerna*.

1. *Palmstjerna, Nils*, statsman. Född i Stockholm d. 1 Nov. 1696. Föräldrar: förenämnde lagman *Magnus Schiller*, adlad *Palmstjerna* och *Brita Margareta von Preutz*. P. studerade först vid universitetet i Lund, der han inskrefs till student 1709 och aflade disputationssprof 1711, samt sedan i Upsala, hvarest han disputerade 1712. Utrastad med en för en militär den tiden ovanligt grundlig bildning, ingick han 1716 i krigstjenst, såsom volontär vid skånska stånddragonerna; blef 1717 kornett vid vestgöta rytteri och 1718 löjtnant vid östgöta kavalleriregemente. På denna grad bevistade han fälttåget mot Norge s. å. samt inträdde några år senare i Frankrikes härar, hvarest han 1725—1736 tjänade under grefven af Sachsen och förvärfvade sig öfversteegrad vid Languedocs dragoner. Vid sin hemkomst till Sverige under 1738 års riksdag, kastade han sig i de inhemska partistriderna och blef snart en af frihetstidens mest betydande politiska personligheter. Både genom ungdomsinne och sympatier fästad vid Frankrike, slöt han sig obetingadt till Hattpartiet, hvilket 1739 skickade honom såsom utomordentligt sändebud till Danmark, hvarest han under särdeles brydsamma och grannliga förhållanden kvarstannade till 1744. Redan 1741 befordrad till generaladjutant, inkallades han efter sin hemkomst, 1746, i rådet, der han sedan intill 1761 var en af de indytelserikaste i regeringen. Den stora roll, han spelte på sin tids politiska skådeplats, hans häusynlösa handlingssätt för upprättbällandet af det egna partiets makt och anseende, och hans fördomsfrihet att härtill begagna hvilket medel som bäst passade, äro saker, som falla inom den allmänna historiens område och äro derifrån bekanta. Naturligtvis skulle en sådan personlighet blifva föremål lika mycket för sina motståndares hat, som för sina partivänners beundran. Också kände de förres förbittring öfver gränser, under det de senare i honom sågo en sannskyldig fosterlandsvän och hedrade honom med benämningen »den svenske Cato». År 1761 inkallades han ånyo i rådet; men vägrade att emottaga kallelsen. Han nedlade äfven s. å. kansleriet öfver Lunds universitet, som han med berättigad innehåft sedan 1752. — Död på Sörby i Norrbyås socken i Nerike d. 10 Febr. 1766. — Gift 1752 med *Anna Kristina Lagerberg*.

2. *Palmstjerna, Nils Fredrik*, diplomat. Född d. 1 Dec. 1786; den föregåendes søn. Föräldrar: öfversten frih. *Måns Palmstjerna* och *Beata von Essen*. — Återkommen från Tyskland, der han under enskild

lärare besökt akademierna i Greifswald och Göttingen, inskrefs han 1805 till student vid Upsala universitet och aflade derstädes följande året kansliexamen. Redan förut (1804) utnämnd till fanrik vid Bohusläns regemente, avancerade han inom nämnda kår till löjtnant 1808 och kapten 1812. Härmed slutade hans egentliga militära bana, ehuru han fortfarande kvarstod i armén, der han slutligen (1843) upphann graden af generallöjtnant. Med det nya statskicket 1809 hade en ny bana öppnat sig för P., då han s. å. inlätts såsom andre sekreterare i konungens kabinett för utrikes brefväxlingen. Redan året derefter afgick han såsom legationssekreterare vid svenska beskickningen till Berlin, hvarifrån han 1816 förflyttades i samma egenskap till österrikska kejsarhofvet. Här förordnades han, såsom det säges på furst Metternichs särskilda anhållan, till svensk minister 1818, och förestod samma post i tvenne år eller till 1820, då han transporterades såsom svenskt sändebud till hofvet i St Petersburg. Hans för Sverige hedrande och gagneliga verksamhet på denna plats forrt ett fjerdedels århundrade, under hvilken tid han inom armén befordrades till generallöjtnant, inom hofvet till öfverstekammarjunkare och inom de K. ordnarna till banérförare. I början af K. Oscar I:s regering rappellerad, begärde han entledigande äfven från sina öfriga befattningar och bosatte sig i Hamburg, der han aflid d. 11 Juni 1863. — Gift med *Kristina Håkansson*.

3. *Palmstjerna, Carl Otto*, statsråd. Född på Årebergs bruk i Vestergötland d. 27 Nov. 1790; den föregåendes bror. — Från barnåren bestämd för den militära banan, genomgick han Carlberg och utnämndes 1807 till kornett vid Vestgöta dragonregemente; bevistade s. å. fälttåget i Pommern, samt 1808—09 kampagnen vid norska gränsen. Sistränmda år befordrad till löjtnant, transporterades han 1812 till skånska husarregementet, utnämndes 1813 till ryttmästare i armén och blef s. å. kapten vid Vermlands fältjägerregemente. Han bevistade derefter 1813—14 fälttågen i Tyskland, Nederländerna och Norge, förvärfvade sig derunder svärdsorden samt guldmedaljen för tapperhet i fält och tjänstgjorde, efter Norges förenig med Sverige, ett par år såsom adjutant hos riksståthållaren i Kristiania. Efter att 1816 ha blifvit anställd vid generalstabben, avancerade han inom densamma till öfverste 1828 och utnämndes 1835 till öfverste och chef för Vestmanlands regemente. Året derefter erhöi han konungens fullmakt såsom generaladjutant, sedan han några dagar förut blifvit utnämnd till landshöfding i Östergötland. Allt ifrån riksdagen 1823, då frih. P. gjorde sitt inträde på den parlamentariska banan, var han en af riddarhusets stödjelare i aristokratiska

kratisk-konservativ riktning och högt uppbrusen af majoriteten inom sitt stånd. Af detsamma insattes han under följande riksdagen till ledam. af statsutskottet och var vid riksdagen 1834—35 samma utskotts ordförande, hvarjemte adeln valde honom till ledamot af 1832 och 1837 årens statsrevisioner, då han begge gångerna var ordförande. Vid den minnesdigra riksdagen 1840 innehade P. enligt konungens förordnande landtmarskalkstafven och emottog, såsom vedermålen af monarkens tillfredsställelse med det sätt, på hvilket han fullgjort det honom anförtrudda värfvet genast efter riksdagens slut, fullmakt såsom öfverstekammarjunkare, jemte nordtjerneordens kraschan och insignierna af serafimerorden. Af K. Oscar I kallades han 1851 till statsråd och chef för finansdepartementet, hvilket förtroendekall han innehade till 1856, då han vid uppnådda sextiosex lefnadsår afgick både ur konseljen och kristgensten. — Gift 1819 med *Lovisa Eleonora Rudbeck*.

Palmstruch. Släkten härstammar från en gammal brabantisk adlig ätt, vid namn *Wittmacher*. En ättling af densamma, *Reinhold Wittmacher von Ermond* nedsatte sig i början af 1600-talet såsom handlande i Riga. Hans son var

1. **Palmstruch, Johan (Hans)**, finansier. Född i Riga d. 13 Juni 1611. — År 1651 hade Johan och hans bröder, för tjänster dem fadren gjort kronan i Gustaf Adolfs tid, fått svenskt adelskap med namnet *Palmstruch*, hvarjemte Johan 1654 utnämndes till kommissarie i generalkommerskollegium. För att underlätta penningrörelsen hade både Johan och Gustaf II Adolf uppmuntrat borgarståndet att inrätta lån- och vaxelbanker, hvilket då ej ledde till någon verkställighet. P. upptog förslaget och erhöll, förnämligast genom M. G. De la Gardie, 1656 privilegium till upprättandet af dylika banker i rikets städer. En sådan öppnades i Stockholm och synes i början ha motvarat sitt ändamål, ty ännu 1660 ansågo ständerna honom vara nyttig och väl ordnad. Emellertid tillstötte snart omständigheter, som gjorde dess ställning vacklande. Dels för det stegrade priset på kopparn, dels för att erhålla så stor vinst som möjligt, började banken efter 1661 utgifva kreditiv-sedlar, det första pappersmynt som funnits i Sverige. Härvid begicks den oförsigtigheten att utsläppa sedlar till mer än dubbla beloppet af innerliggande valuta. När sedlarnas värde därför hastigt föll, måste banken i Sept. 1668 inställa sina betalningar. Den allmänna oviljan vände sig mot P., som dömdes att mista adelskap, gå i landsflykt och ersätta bristen, eller i annat fall straffas till lifvet. Man känner ej, huruvida någon återbetalning egde rum; men emellertid blef P. 1670 benådad och afled i Stockholm

d. 2 Mars 1671. — Gift med *Margareta von der Busch*.

2. **Palmstruch, Johan Vilhelm**, militär, naturforskare. Född i Stockholm d. 3 Mars 1770; den föregående brorsnas sonson. Föräldrar: majoren *Urban Reinhold Palmstruch* och *Ulrika Sparfvenfelt*. — Af föräldrarna bestämd för militärståndet, utnämndes han, elfva år gammal, till fänrik vid Uplands regemente, hvilket han af egen böjelse utbytte mot Arméns flotta, dit han transporterades såsom fänrik 1786. Med denna bevistade han 1789 och 1790 de båda sjöslagen vid Svenskund och visade vid begge tillfällen så mycken manhaftighet, att han det förstnämnda året befordrades till löjtnant och året derefter pryddes med svärdsorden och Svenskundmedaljen. Sedan han 1791 varit öfverste Rosenstein följaktig på hans beskickning till Marokko, utnämndes han 1793 till kapten och transporterades 1796 på egen begäran till ryttmästare vid Adelsfanan. Från yngre åren en flitig idkare af naturvetenskaperna och i allmänhet utrustad med ett större mått af bildning, än hvad som belöpte sig på en militär vid den tiden, begynte han, med biträde af några vänner, 1802 utgifvandet af *Svensk Botanik*, ett sekularverk, till hvilket han sjelf gjort teckningarna och af hvilket vid hans död sex delar med fyrahundrettjotvå färglagda plancher voro utkomna. Uppmuntrad af det bifall, hvarmed detta arbete emottogs, begynte han 1806 utgifvandet af ett närbeslägtadt arbete *Svensk Zoologi*, hvartill han med biträde af C. V. Venus etsade planchererna, och som efter P:s död fortsattes med några häften af kammarrättsrådet Billberg. — Ännu i sina kraftfullaste år afled han efter en kort sjukdom i Venersborg d. 30 Aug. 1811. — Gift 1: 1796 med *Anna Eleonora Acher*, 2: 1801 med *Margareta Katarina Sundberg*.

1. **Papke, Christian**, biskop. Född i Greifswald d. 22 Dec. 1634 och son af en svärdfejare derstädes *Herman Papke* och *Maria Koten*. — Efter åtnjuten undervisning i skolorna i Greifswald och Anklam, upptogs han på gymnasium i Stettin och afgick derifrån till universitetet i Rostock. Sedan han 1662 blifvit promoverad i Greifswald, begaf han sig 1669 till Lund, der han så framgångsrikt uppträdde som enskild akademisk lärare, att han 1670 befordrades till ord. teologie adjunkt. Någon tid derefter förordnades han att upprätthålla föreläsningarna i fysik, hvarpå han 1672 utnämndes till professor i teoretisk filosofi, med hvilken befattning han ifrån slutet af år 1674 förenade en e. o. profession i teologiska fakulteten. När Lunds universitet med anledning af kriget 1676 upplöstes, tog han sin tillflykt till Malmö, der han fortsatte sin lärareverksamhet, till dess han, vid akade-

miens upprättande 1681, utnämndes till förste professor i teologi och domprost. Från denna plats kallades han sedermera 1688 till prokansler och biskop i Lund och innehade detta embete till sin död d. 9 Mars 1694. Såsom teoretiserande filosof var P. en bland de första som antog och framställde Cartesii läror, hvaremot efter hans anställning såsom förste lärare inom teologiska fakulteten hans akademiska skrifter endast sysselsätta sig med teologiska ämnen. — Gift 1675 med *Cecilia Torslow*.

2. **Papke, Carl**, biskop. Född i Lund d. 1 Nov. 1681; den föregångendes son. — Faderlös vid tretton års ålder, åttjöt han i modrens hus enskild undervisning, till dess han 1703 blef student och från den tiden isynnerhet begagnade *And. Rydellii* föreläsningar. Sedan han vunnit magistergraden i Lund 1706, gjorde han 1708—10 en studieresa i Tyskland, hvarunder han trenne gånger disputerade i Greifswald, och besökte åtskilliga andra af det tyska rikets högskolor. Återkommen till Lund det sistnämnda året, begynte han, under stort ekonomiskt betryck och utan all ersättning af det allmänna, en enskild undervisningsverksamhet till 1716, då han, under *K. Carl Alla* vistelse i Lund, undfick dennes fullmakt på professionen i romersk värtalighet derstädes. Vid hans sedermera skeende befordringar inträffade det egna förhållande, att P., som varit en af *Rydellii* utmärktaste lärjungar och för öfrigt honom lik i ädelhet och oegennyttia, efterträdde denne sin lärare i fem särskilda embeten, nämligen: 1730 såsom professor i logik och metafysik, 1731 såsom tredje, 1733 såsom andra och 1735 såsom förste teologie professor och domprost samt slutligen 1738 såsom prokansler och biskop i Lunds stift. Det sistnämnda embetet innehade han endast något öfver ett år eller till d. 1 Febr. 1740, då han efter en kort sjukdom afled. — Sjelf i ungdomen förtrogen med fattigdomen, och länge ett rof för densamma, understödde han med rikligare tillgångar hoppgifvande fattiga ungdomar både vid universitetet och skolorna. Denna ädla hjälpsamhet gick till och med så långt, att hans vänner bland stiftets prästerskap, vid hans fränfälle ansågo sig böra sammanakjuta medel till en honom värdig begrafning. — Gift 1714 med *Kristina Repplerus*.

1. **Pasch, Johan**, ornamentsmålare. Född i Stockholm d. 12 Mars 1706, och son af en dit inflyttad lybsk embetsmålare, målaräldermanen *Dankwardt Pasch* och *Juditha Larsdotter*. — Från början undervisad af fadern och ytterligare utbildad i *Krafts* skola, begaf sig P. 1732 utrikes för att i Holland och Paris fullkomna sina studier. Vid sin hemkomst två år derefter anställdes han vid dekorationsarbetena i Stockholms slott, och var, sedan de införskrifna utlän-

ska konstnärerna voro döda eller afskedade, den som lade sista handen vid slottets dekorering. Efter inrättandet af Målare- och Bildhuggare-akademien, förordnades P. till lärare derstädes; besökte ånyo Paris 1740 och gjorde 1755 en resa till Italien, der han stannade ett halft år i Rom och äfven besökte Neapel. Återkommen till Sverige, undfick han titel af hofintendent 1758 och afled i Stockholm d. 16 Jan. 1769. — Såsom hans förnämsta, eller åtminstone mest kända, arbete anföres plafonden i slottskapellet i Stockholm, som påbegyntes af *Taraval* och fullbordades af P. Han har förfärdigt efterlemnade dekorations- och ornamentsmålningar på Drottningholm, på åtskilliga herresäten i landsorten och äfven i några enskilda hus i Stockholm. Han egde och förskönade Lögeboda, det sedan för sitt täcka läge bekanta Bellevue vid Roslagstull. — Gift med *Anna Katarina Fristedt*.

2. **Pasch, Lorentz d. ä.**, porträttmålare. Född i Stockholm i Mars 1702; den föregångendes bror. — Sedan han en tid, liksom brodern varit lärjunge åt *David Kraft*, begaf han sig för ytterligare studier till London 1721. I denna stad, som just då begynt blifva en vallfartsort för Sveriges konstnärer, åttjöt han under en sjuårig vistelse sin landsmans, den utmärkte *Dahl*, undervisning och tillagnade sig, så långt han förmådde, dennes manér, utan att likväl kunna höja sig till honom i konstnärlig anda. Hemkommen till fäderneslandet, delade han tiden mellan sitt yrke som porträttör och sina barns undervisning. Men lyckligare medtäflare fördunklade honom snart, och med bristande uppmuntran gick äfven hans konst småningom under. Hans sista sorgliga dagar omhuldades af hans dotter *Ulrika Fredrika*. Med hennes och sin sons stigande konstnärstrykte till tröst slutade den gamle sina dagar i Stockholm i April 1766. — Gift med *Anna Helena Beckman*.

3. **Pasch, Lorentz d. y.**, porträttmålare. Född i Stockholm d. 6 Juni 1733; den föregångendes son. — Till förste lärmästare hade han sin far. Men denne, som sjelf pröfvat huru osäkert konstnärslönlösheten skänker bröd, önskade att sonen skulle blifva präst och skickade honom tio år gammal till Upsala. Då den medfödda böjelsen för måleriet likväl snart dref gossen till hemmet, kunde saken icke hjälpas, och fadren måste gifva efter. Sedan han meddelat sonen all den undervisning han kunde lemna, ansågs nödvändigt för den unge *Lorentz* att göra en studieresa. I sitt betryck vände sig far och son till *Johan Pasch*, som var barulöf och välmående, och begärde af honom hjälp till resan. De finga till svar att unge *Lorentz* kunde draga sig fram han, som de gamle fått göra, och att det enda *Johan* ville bestå vore ett rekommendationsbref till *Pilo* i Köpenhamn. Med detta begaf P. i väg och emottogs af

Pilo med dennes vanliga välvilja. Under tre års vistelse i hans hus gjorde han så hastiga framsteg, att svenske ministern föreslog honom till erhållande af ett statsunderstöd, som beviljades med vilkor att P. skulle åtfölja farbrodern och hofintendenten Rehn på deras resa till Italien. Men farbrodern försummade att afhemta honom i Köpenhamn. Med egna små besparingar begaf han sig därför 1758 till Paris i akt och mening att blifva historiemålare, i hvilket afseende han valde Eustache Le Sueur till föresyn och tog undervisning af Pierre, Des Hayes och Boucher. Äfven hans landsman Roslin, då bosatt i Paris, lemnade honom råd och vägledning. I besittning af ett aktadt konstnärnamn, presenterades han vid sin hemkomst 1766 af Rehn på hofvet och fick strax porträtterna Adolf Fredrik och Lovisa Ulrika, hvar på följde en myckenhet beställningar. På öfverintendentens begäran åtog han sig 1768 undervisningen i teckning vid Målareakademien, blef efter Pilos död 1793 akademis direktör, erhöll 1794 Vasaorden och afled i Stockholm d. 29 Apr. 1805. — »I sitt målningsätt påminner P. mycket om de franska förebilderna. Dragterna äro dekorativt utförda, karnationen understundom, men icke alltid, oklar. Redan samtiden anmärkte, och med skäl, att han lyckades bättre i porträtt af gamla personer än af unga, eller att återgifva den kvinliga skönheten.» — Jemte P. Kraft, den gustavianska tidens mest anlitade porträttör, har han efterlemnadt en stor mängd arbeten, bland hvilka vi särskildt erinra om hans serie af de äldre landtmarskalkarna på Riddarhuset.

4. **Pasch, Ulrika Fredrika**, porträttmålarinna. Född i Stockholm 1735; syster till föregående. — Från sina barnår visade hon de mest afgjorda anlag för ritning och målning, hvori hon, liksom brodern, undervisades af sin far. I den senare konsten kom hon ock snart nog så långt, att hon genom att måla små konungaföljder och dussinporträtt kunde afhålla den svåraste nöden från det torftiga fadershemmet. Efter broderns hemkomst till Sverige utvecklade hon under hans ledning sin konstnärlighet så, att många af hennes senare porträtt i fuhet och adelhet täfva med hans egna. Hennes talang beredde henne 1773 kallelsebref till ledamotkap i Målare- och Bildhuggareakademien. — Hon afled några år före brodern, i Stockholm, d. 2 April 1796. — Ogift.

Pasch, Gustaf Erik, teknolog. Född 1788 i Norrköping och son af en timmerman *Berggren* derstädes. — Under namnet *Pasch*, som han upptagit efter sin fosterfar, inskrefs han 1807 till student i Upsala; men var redan trettioåttre år gammal, när han erhöll magistergraden 1821. Han antogs s. å. till farmacie adjunkt vid Carolinska institutet och förordnades 1822 till

Thamisk föreläsare vid Vetenskapsakademien, med professors titel. Vid hemkomsten 1827 från en utländsk vetenskaplig resa, invaldes han till ledamot af nämnda akademi, i hvars handlingar han flera år redigerade årsberättelserna om teknologiens framsteg. Han var äfven en längre tid sekreterare i Patriotiska sällskapet och föredragande i den tekniska afdelningen af Landbruksakademien. — P. afled i Stockholm d. 6 Sept. 1862, sjuttifyra år gammal.

1. **Patkull, Georg Reinhold**, krigare. Född på 1650-talet och son af öfverstelöjtnanten *Henrik Johansson Patkull* till Rosendorf och *Vendala Rosenberg*. — P. började sin krigarbana 1677 såsom fanrik vid lifgardet, inom hvilket regementet han befordrades till löjtnant 1682. Fem år derefter ingick han i österrikisk tjänst och bevistade kejserliga härens fälttåg mot ungrarna under prins Eugène samt Belgrads belägring, och blef efter återkomsten till Sverige öfverstelöjtnant vid Vestgöta Dals regemente 1697. Tillsammans med major *Henr. von Tiesenhausen*, med hvilken han gjorde ett ströftåg inåt Lifland, slog han vid *Hakull* en öfverlägsen rysk styrka, men blef på återmarschen tillfångatagen af ryssarna och kvarhållen tills efter slaget vid *Narva*. År 1703 upprättade han fyr- och femmännings-regementet i Vestergötland, *Nerike*, *Vermland* och *Dal* samt utnämndes s. å. till dess chef, hvilken post han två år senare utbytte mot chefsplatsen vid sitt förra eller *Vestgöta Dals* regemente. 1708 förordnad till vice landshöfding i *Elfsborgs län*, utnämndes han 1710 till generalmajor och kommanderade i slaget vid *Gadebusch* med vanlig tapperhet den ena flygeln af svenska armén under *Stenbock*. Vid *Tönningen* föll han med den öfriga delen af svenska hären i danskarnas händer; men blef efter någon tid frigifven och utnämndes 1716 till landshöfding öfver *Jönköpings län*, hvilken befordran åtföljdes af friherrediplomet. Tog afsked 1718 och afled, barnlös, 1723. — Gift med *Anna Katarina Lovisa De Mortaigne*.

2. **Patkull, Johan Reinhold**, politiskt offer. Född i Lifland 1659 och son af landtrådet, ryttmästaren *Fredrik Vilhelm Patkull*. — P. utmärkte sig redan såsom ung för sin vackra gestalt och öfverlägsna bildning; men äfven för sitt oböjliga lynne och despotiska sinnelag. Såsom kapten i svensk tjänst anförde han 1689 den deputation af lifländska ridderskapet, som infann sig i Stockholm för att göra *Carl XI* föreställningar med afseende på flera af hans regeringsåtgärder. Den frimodighet, hvarmed han utförde detta värf, missagade till den grad konungen, att P. fann för klokast att taga till flykten. Öfver Preussen och Polen begaf han sig till Schweiz, der han lefde en tid under diktadt namn, selskapsamt med studier och öfersättning af *Pufendorfs*

skrifter. Efter Carl XII:s uppstigande på thronen sökte han hos honom benådning; men då sådan förvägrades, ingick han 1698 i Sachsisk tjänst och utnämndes till geheimerid. Lågande af hämndlystnad underblåste han K. August II:s plan, att i förening med Danmark och Ryssland bekriega Sverige och återförena Lifland med Polen. För att lättare fullfölja sina planer, öfvergick han efter krigets utbrott i ryak tjänst och följde 1704 såsom czarens sändebud K. August till Dresden. Redan fört hade han genom sitt öfvermodiga uppförande stött sig både med August och kejsaren, och efter en sammankomst mellan de begge monarkerna blef han såsom skäligen mistänkt för förräderi, inspirerad först på Sonnenstein och sedan på Königstein. Vid freden i Altranstadt ingick bland Carl XII:s fordringar äfven den att P. skulle utlemnas. Sachsiska sändebuden gjorde några invändningar, men ingingo snart på förslaget. En rättgång anställdes mot P., dervid, utom andra anklagelser, lades honom till last, att hafva sökt locka Lifland till uppror och Sveriges grannar till krig, hädat konungens majestät och fört afvog sköld mot fäderneslandet. Domen blef att han skulle mista ära och gods, råddråkas samt derefter halshuggas och steglas. Vid klostret Kasimierz nära Posen gick domen i verkställighet, och den olycklige blef under de gräsligaste marter afsvad i Apr. 1707.

Pauli, Vilhelm Mauritz, krigare. Född på Fluxerums sätesgård i Småland d. 5 Dec. 1730. Föräldrar: öfverjägmästaren *Vilhelm Mauritz Pauli* och *Britta Charlotta Strömfelt*. — Sedan han i nio år studerat vid universitetet i Upsala, antogs han 1751 till sergent vid Posseska regementet i Stralsund och fick s. å. fullmakt att vara fänrik vid greffe Fersens, sedermera prinsens af Nassau-Saarbrück, regemente i fransk tjänst. Med detta deltog han i en myckenhet bataljer, utfall och beläringar och hugnades, när han 1703 tog afsked, af franska regeringen med en årlig pension af 600 livres. Under sin frånvaro hade han avancerat i graderna vid det regemente, inom hvilket han tjente i Sverige och blef efter sin hemkomst 1764 stabskapten vid Jämtlands regemente, 1773 förste major, 1776 öfverlöjtnant på Vestmanlänningarna och 1785 öfverste vid Vesterbottens regemente. Vid 1788 års krig kommanderad med sin regementsskär till Finland, deltog han i träffningarna vid Uttismalm och Likala samt förvarade, under reträtten från sistnämnda ställe, passet mellan Memel och Anjala; kommanderade högra flygeln i slaget vid Valkiala och intog, efter att hafva slagit ryssarna vid Keltisbarackerna, lägret vid Verelä. För sin vid alla dessa tillfällen ådagalagda tapperhet, befordrades han till generalmajor och pryddes med svärdsordens

stora kors samt erhöi af konungens egen hand en guldvärja. Efter fredslutet utnämndes han 1790 till generallöjtnant, blef året derefter chef för Skaraborgs regemente och förste stallmästare hos hertigen af Ostergötland, samt slutligen 1792 generaladjutant och befälhafvande general öfver Vestgöta fördelning. — Död i Stockholm den 11 Aug. 1800, några månader efter det han träd i äktenskap med *Britta Sofia Schldtz*.

Pauli, Paulus, biskop. Son af kyrkoherden *Paulus Pauli* i Sköfde. — Efter slutade universitetsstudier i Tyskland, anställdes han 1576 till teologie lektor i Skara och blef kort derefter rektor vid samma läroverk. Sedermera (1587) befordrad till kyrkoherde och prost i Brodдетorp, underskref han Upsala mötes beslut, hvarefter han förflyttades såsom kyrkoherde till Ny-Lödöse, der han gjorde sig högligen älskad och ansedd. Vid biskop Kenicii utnämning till ärkebiskop, kallades han, sedan biskopen i Vexjö Petrus Jonæ afsagt sig stiftets kallelse, till Kenicii efterträdare på Skara biskopsstol. Under tiden hade Carl IX utsett till biskop, och äfven litit inviga, prof. i Upsala Laurentius Paulinus, »men som vissa orsaker kommit i vägen, gick stiftets kallelse igenom, och P. tillträdde biskopsambetet 1612.» Med på en gång allvar och välvilja satte han sig in i de pligter, som tillhörde hans nya kall, men fick ej vårda detsamma länge innan han bortkallades af döden 1617. — Gift, men med hvilken är ej känt.

Paulinus, Laurentius, se **Gothus**.

Paulinus, Petrus, präst. Född i Söderköping 1550. Föräldrar: smeden och borgmästaren derstädes *Povel Pedersson*, en bror till ärkebiskopen Laurentius Petri Gothus, samt *Karin Pedersdotter*. — Efter slutade studier vid högskolan i Upsala, reste han utomlands och blef magister vid ett jesuiteruniversitet i Tyskland. Hemkommen till fäderneslandet, prästvigdes han af farbrodern, då blifven ärkebiskop, och förordnades till rektor vid skolan i Enköping. För sina papistiska åsigtar kallades han 1584 af K. Johan III till hofpredikant och utnämndes till kyrkoherde i Storkyrkoförsamlingen i Stockholm, hvarest han oförstält uppträdde som liturgiens nitiske förvarare. Då han härigenom mot sig uppväckte en storm af ovilja, icke blott inom staden, utan hos hela landets prästerskap, nödgades han lemna kyrkoherdebefattningen 1590 och blef, sedan hans beskyddare konungen icke mera lefde, afstätt från sitt prästembete på mötet i Upsala tre år senare. — Han afled kort derefter på Munsö i Mälaren 1593. — På riksarkivet förvaras tvenne af honom till liturgiens förvarar författade skrifter: »Confessio de Liturgia», samt »Undervisningen om then Svenska messo». Han har desutom författat och utgifvit *Een rätt christeligh undervijning om heela menniskones leffnadt*

här på jordene (1590), samt *Een böön til Jesum vår näröföfva* (1892).

1. **Pechlin, Johan Niklas**, läkare, lörd. Född omkring 1640 i Leyden, der fadren *Johannes Pechlinus* var pastor vid lutherska församlingen. — Vid den tid P. växte upp stod Leyden redan i stort anseende för det medicinsk-vetenskapliga lif som utmärkte dess högskola. P. valde därför läkarevägen, promoverades 1667 till medicine doktor och utnämndes sex år senare (1673) till medicine professor i Kief. Antagen år 1680 till lifmedikus hos hertig Kristian Albert af Holstein-Gottorp, förordnades han till hertigens bibliotekarie 1689 och blef kort därefter assessor i Holstein-Gottorpska hofrätten, med titel af hofråd. År 1698 åtföljde han hertig Fredrik till Sverige, hvarifrån han snart återvände hem, men efterskrefs ånyo af prinsessan Hedvig Sofia. Under denna sin vistelse i Stockholm blef han illa sjuk samt påstod att de svenska läkarna sökt taga lifvet af honom med sina vedervärdiga medicamenter. — 1704 kallades han för tredje gången till Sverige såsom guvernör för den unge prinsen Carl Fredrik, upptogs der till medlem af Collegium medicum men afled icke långt därefter i Febr. 1706. — P. var en man af stor lärdom icke blott inom sitt egentliga fack, läkarekonsten, utan äfven i andra vetenskaper, samt har utgifvit både teologiska och medicinska skrifter, bland hvilka senare den märkvärdigaste torde vara hans *Diatriba de nigritudine Ethiopium*. — Gift 1679 med *Anna Dorotea Langelott*.

2. **Pechlin, Carl Fredrik**, militär, politisk partigångare. Född i Holstein d. 8 Augusti 1720; den föregående sonson och son af holsteinska ministern vid svenska hofvet *Johan Pechlin*, baron *von Löwenbach*, och *Margareta Amalia Floor*. — Vid sex års ålder öfverflyttade han med föräldrarna till Sverige, der han, efter att en kort tid ha studerat i Lund, 1733 inskrefs såsom volontär vid fortifikationen. År 1740 utnämndes han till fanrik vid Adlerfelts regemente och befordrades till löjtnant 1743. Han flyttades sedermera ifrån det ensa regementet till det andra; blef 1746 kapten vid Ruthensparres regemente och 1749 major vid samma kår; utnämndes 1750 till öfverstlöjtnant vid greve Spens' regemente och var 1751 öfverstlöjtnant vid Kalmar regemente, när han naturaliserades såsom svensk adelsman. Under pommerska kriget utmärkte han sig för skicklighet och mod vid flera tillfällen, hvarföre han 1760 belönades med chefskapet för Jönköpings regemente, och pryddes s. å. med svärdsorden. Hans sista militära befordran var 1770 till generalmajor, hvarefter han 1773 tog afsked ur krigstjensten. Redan hos honom såsom yngling framträdde hans förherrskaudegenskaper, slughet, mod, rådighet och försigtiga beräkningar, men äfven hans sämre in-

stinkter, sjelfviskhet, list och opålitlighet. Sin tvetydiga rol såsom politisk vinglare säges han hafva begynt under tronföljarestriden på 1740-talet, i det han spionerade på sin egen far, hvars bemödanden att få hertigen af Holstein förklarad för tronarftagare han förrådde för K. Fredrik. Efter sin hemkomst från pommerska kriget kastade han sig med ifver in i riksdags-intrigerna. tydligen i syfte att blifva ledare för ett politiskt parti, hvilket likväl ej lyckades derför att han aldrig kunde vinna något partis förtroende. Tvärtom träffade honom vid 1761 års riksdag den förödmjukelsen att blifva utvoterad från riddarhuset, oakadt både han sjelf och hans sväger Jennings uppbjödo alla krafter att afvärja faran. Kort före revolutionen 1772 var han en kort tid, under Rudbecks frånvaro, tillfördordnad öfverståthållare i Stockholm, men utverkade sig, då reningen i Kristianstad blef känd, att med sitt regemente få aftåga till Skåne. Under vägen dit arresterades han i Jönköping och fördes till Gripsholm, samt derifrån till Stockholm och ställdes inför krigsrätt. Han kunde likväl ej fallas, utan lösgafs efter fem månaders fångenskap, sedan han besvurit den nya regeringsformen. Efter sitt afskedstagande nedsatte han sig på sin egendom Ålhult i Kalmar län, der han underblåste böndernas missnöje med den nya bränneri-förordningen och ställdes derför under tilltal, men äfven här utan påföljd. Efter K. Gustaf III:s mord häktades han såsom skäligen misstänkt för delaktighet deri, hufvudsakligen på grund af Lilliehorns angivelse. Sannolikt var han också anläggningens själ, men han hade vetat att med så mycken skicklighet igensopta alla spår efter sig, att ingenting kunde bevisas. Han ansågs emellertid halft förvunnen till medvetenhet om mordet och insattes på Varbergs fästning, der han afled d. 29 Maj 1796. — Det har blifvit sagdt att illsluga planer voro P:s lifsluft, och att han satte en ära i att framstå för alla som en gåta. Också röjde han icke ens i döden något tecken till ånger och lemnade ej heller i lifvet några meddelanden om det brott, som ansågs tynga på hans samvete. — Gift 1749 med *Anna Kristina Plomgren*.

Peijron (Peyron). Adliga ätten *Peijron*, nu utgången på svärdsidan, samt friherrliga ätten *Peyron* häretamma båda från en fransk slägt *Peijron*, som inkom till Sverige 1740.

1. **Peijron (Peyron), Gustaf Abraham**, krigare, statsman. Född i St Petersburg d. 11 Juli 1783. Föräldrar: d. v. svenske generalkonsuln i St Petersburg *Claës Bartholomé Peijron* och *Magdalena van Brienen*. — Vid fjorton års ålder utnämnd till fanrik vid svenska gardet, beordrades han 1798 att såsom kadett åtfölja en sjöexpedition med fregatten *Ulla Fersen*, hvilken uppbringades

af engelsmännen och med sin besättning fördes till Deel i England. Återkommen till Sverige, befordrades han 1805 till löjtnant, och skickades följande året till Sachsen, Böhmen och Franken, för att vid preussiska armén åktgifva på de krigförändres rörelser och derom meddela underrättelser till Sverige. I slutet af sistnämnda år kommanderades han att vara fördelningsadjutant vid förposterna i Pommern under generalen greve Löwenhjelm mot konungens af Neapel arméer, samt utnämndes 1807 till stabsofficer hos konungen och till kapten i armén. Den 14 Mars s. å. deltog han under Cardells befäl i stormningen af redutten vid Kettenhagen, samt d. 16 April under general Easen i reträtten från Anklam, hvarjemte han tvenne gånger under samma krig skickades med muntliga uppdrag till franske marskalken Brune. Förordnad till öfveradjutant hos konungen och major i armén 1808, tjänstgjorde han under samma års krig såsom stabsofficer hos generaladjutanten för expeditionen, utnämndes 1810 till kapten vid drottningens lifregemente, samt blef 1811 kapten vid Bohusläns regemente och öfverstelöjtnant i armén. I början af 1813 anställd såsom öfveradjutant i kronprinsen Carl Johans stab, förordnades han i Aug. s. å. till chef de bureau vid norra tyska förbandens arméns generalstab, samt bevestade i denna egenskap bataljerna vid Gross-Beeren, Dennewitz och Leipzig. 1814 erhöil han fullmakt såsom öfverste i armén och gjorde s. å. kampanjerna i Brabant, Holstein och Norge, förde såsom öfveradjutant i generalstabens befälet öfver fyra af de bataljerna, hvilka blockerade Frederikssten, samt bevestade denna fastnings intagande såsom chef för general de Surenains stab. Efter återkomsten fred utnämndes han 1817 till öfverstelöjtnant vid Westerbottens regemente, till öfverste och chef för Jemtlands regemente 1818 samt till generaladjutant och chef för Lifbevärringsregementet 1821. Sedan han s. å. med Rysland avslutit ett fördrag angående riksgränsen och de norra gränsoarnas förhållande sinsemellan, emottog han 1823 chefsplatsen vid Vestmanlands regemente och upphöjdes 1825 i adlig värdighet, med bibehållande af sitt fädernamn. Sistnämnda år förordnad till landshöfding i Nyköpings län, utnämndes han 1827 till generalmajor, blef 1828 statssekreterare för krigsärendena, hvilken befattning han dock icke tillträdde, 1833 generalbefälhafvare i sjette militärdistriktet, 1837 tillförordnad generalpostdirektör, då han tog afsked från generalbefälhafvarebefattningen, samt 1838 president i Krigskollegium. År 1841 öfverlemnade konungen till honom friherrebrevet, hvarefter han skref sitt namn *Pejron*, utnämndes 1843 till generallöjtnant och kallades af K. Oscar I, vid dennes uppstigande på thronen, 1844 till statsråd och chef för

landtförsvarsdepartementet. Under de fyra år P. innehade krigsministerportföljen var han en tid t. f. chef för utrikesdepartementet, utnämndes vid sitt utträde ur konseljen 1848 till generalbefälhafvare i andra militärdistriktet, och afled i följd af ett svårt fall på gatan, i Stockholm d. 29 Febr. 1852. — En blick på den långa listan af P:s befordringar visar huru han, så att säga, arbetade sig fram från den ena platsen till den andra, och att det således var den personliga förtjensten och dugligheten, som förde honom till de höga förtroende-embeten, han under de två sista årtionden af sin lefnad innehade. Utom af serafimerorden, hvarmed han pryddes två år före sin död, var P. storkors, kommandör och riddare af åttekilliga utländska ordnar, inkallades redan 1815 i Krigsvetenskapsakademien och blef 1840 filos. doktor i Jena. — Gift 1: 1825 med *Anna Sofia Björkenstam*, 2: 1836 med *Karolina Tezier*, och 3: 1846 med *Jeanette Amelie Groen*.

2. **Pejron, Edvard August**, krigare. Född i Hamburg d. 15 Dec. 1796; den föregående broder. — Han hade erhållit sin uppfostran dels i sin födelsestad, dels i Dresden och Berlin, när han 1812 undfick sin första officersfullmakt såsom fanrik vid Andra lifgardet. Året derpå öfvergick han med sitt regemente till Stralsund, samt gjorde första officersvakten i högvarteret vid Rabenstein dagen före slaget vid Dennewitz. 1814 tjänstgjorde han såsom stabsofficer hos d. v. chefen för generalstabens frih. Adlercreutz, samt bevestade äfven fälttåget i Norge. Två år separe utnämnd till löjtnant vid Lifregementsbrigadens grenadierkår och till kapten i generalstabens, befordrades han 1821 till kapten vid Jemtlands fältjägarregemente, hvilket han kort derefter utbytte mot Södra skånska infanteriregementet, blef 1824 ordonnansofficer hos kronprinsen Oscar, året derefter adjutant hos samma höga person och major i armén samt utnämndes 1832 till öfverstelöjtnant i armén och 1834 till major vid Södra skåningarne. År 1836 hugnades han af konungen med adlig sköld, under eget nummer, och befordrades 1838 till öfverste i generalstabens och chef för generaladjutants-expeditionen för armén. Sistnämnda år anställdes han såsom kabinettskammarrher hos K. Carl Johan och inkallades i Krigsvetenskapsakademien. Sedan han 1841 erhållit fullmakt såsom förste major vid förtnämnda regemente, förordnades han 1844 till adjutant och tjänstgörande kabinettskammarrher hos K. Oscar I, blef 1846 öfverste och chef för Södra skånska infanteriregementet, då han tog afsked från chefsbefattningen vid landtförsvarsdepartementets kommando-expedition. 1848 generalmajor, förordnades han 1850 till generalbefälhafvare i första militärdistriktet, hvilken chefsbefattning han åter lemnade

1853, och erhöll 1858 förordnande att vara ordförande i Krigshofrätten. Storkors af S. O. samt ridd. och komm. af flera utländska ordnar. — Död i Stockholm den 8 Sept. 1858 och slöt sjelf på svärdssidan sin adliga ätt. — Gift 1: 1829 med *Adelaide Elisabet Schön*, 2: 1846 med sin broders svägerska *Anna Maria Groen*.

1. **Peringskiöld, Johan**, fornforskare. Född i Strengnäs d. 6 Okt. 1654. Föräldrar: lektorn vid d. v. gymnasium *Lars Fredrik Peringer* och *Anna Maria Mulich*. — Student i Upsala 1677, egnade han sig med rastlös flit åt studiet af fäderneslandets forminnen och antogs 1680 till extra ordinarie eller s. k. ämnesven vid det icke långt förut i Upsala inrättade Antiquitets-kollegium. Under de följande åren fick han åtfölja Hadorph på dennes forskningsresor i landsorterna, och biträde honom i att uppteckna och afrita runstenar, borgar, grafväll och andra minnesmärken. 1682 befordrad till ordinarie tjänsteman i kollegiet, utnämndes han 1689 till assessor derstädes och erhöll 1693 adelskap med namnet *Peringskiöld*. Sistnämnda år utfärdades fullmakt för honom att vara antiquitets-kollegii sekreterare, med hvilken befattning han 1698 fick förena translators-sysslan, som han dock fjorton år senare (1712) afstod till förmån för sin son. År 1719 sökte han entledigande från sina embeten och erhöll, då detta beviljades, kansli-råds titel, samt afled i Stockholm d. 24 Mars 1720. — Med outtröttlig arbetsamhet sammanbragte P. ansevärliga samlingar i fäderneslandets historia, af hvilka dock en betydlig del förstördes vid slottsbranden 1697. Hans handskrifter, bestående af topografier, diplomer samt öfersättningar af äldre sagor, förvaras i riksarkivet och Kongl. biblioteket, hvaremot hans genealogiska samlingar efter hans död inköptes till Riddarhusets arkiv. Han utgaf dessutom under sin listid en myckenhet skrifter, såsom *Historia Hjalmaris ex fragmento Runici mss* (1705); *Catalogus codicum mscr. et impressor. quos R. Antiqu. Archiv. legavit G. Sparfvenfelt* (1706); *Ätt och stamträd för K. Carl XII*; *Monumentorum sveogothicorum Liber I*, — *continens Thiundium* (1710); *En book af Menniskionens slächt och Jesu börd* (1713); *Wilkina saga* (1715); *Vita Theodorici regis Ostrogoth.* (1699); *Heimskringla eller Snorre Sturlesons Nordlänska Konungasagor* (1697); hvarjemte efter hans bortgång blifvit utgifna: *Ulleråkers Håradz minnes-merken med nya Upsala* (1727) samt *Ättartal för Seea och Göta Konungahus* (1725), m. m. Ehuru hans arbeten, liksom de flesta historie-skrifvares den tiden, lida af brist på kritik, står hans likväl i många stycken framom sina föregångare, hvarföre hans verksamhet också varit af vigt för senare forskningar. — P. var tvenne gånger gift, 1: 1687 med

Elisabet Eliasdatter, 2: 1711 med *Sofa Polus*.

2. **Peringskiöld, Johan Fredrik**, fornforskare. Född d. 13 Sept. 1688; den föregående son. — Tidigt af fadren införd på den historiska forskningsens område, utnämndes han, efter några års vistelse vid Upsala akademi, 1712 till translator vid Antiquitets-arkivet. När den äldre P. fem år senare lemnade arkivarie-tjensten, förordnades sonen, efter ackord med den förtjente, men älderstigne assessor N. Keder, till fadrens efterträdare; men afled ej långt derefter d. 2 Mars 1725. — Ogift. — Han var i oförtruten flit fadrens jemlike, men i öfrigt honom underlägsen. Hans litterära verksamhet omfattade mest utgifvandet af äldre arbeten och sagoverk. Bland dem märkas: *Chorographia Scandinaviae eller Mester Adams Caniks i Bremen för 646 år sedan författade beskrifning om Seerige Danmark och Norge* (1718); *Jornandes De rebus Geticis* (1719); *Sagubrot af nockorum Fornkongum i Dana och Seea veldi etc.* (1619); *Hjalmters och Olvers saga* (1720); *Asmund Kappabanes saga* (1722) m. m. Dessutom hade han vid sin bortgång i handskrift tryckfärdiga flera isländska sagor samt ett arbete: »*Proverbiorum Gothicorum Fasciculus*; eller *Samling af några forna ordaqväden*.»

Perseus, Edvard, historie- och genre-målare. Född i Lund d. 23 Dec. 1841. Föräldrar: arbetarkarlen *Bengt Persson* och *Kerstin Nilsdatter*. — Under sina studier i Lunds elementarskola erhöll P. sin första undervisning i teckning af akademiens ritlärare Körner; men föräldrarnas medellöshet och hans egen önskan att så fort som möjligt bidraga till sin utkomst föranledde honom att träda i målarelära hos en i Lund bosatt dansk Clausen. Hos denne tillbragte han ett och ett halft år, efter hvilken tid han ansågs mogen att blifva gesäll, vid hvilket tillfälle han autog sitt n. v. namn *Perseus*. Härefter begaf han sig 1861 till Stockholm, hvarest han lyckades vinna inträde i Konstakademien samt genomgick dess särskilda skolor till 1867. För att bereda honom tillfälle att fortsätta sina studier utomlands, anskaffade hans kamrater genom ett konstlotteri, en mindre summa, med hvilken han 1867 begaf sig till Düsseldorf. Med flit och ihärdighet egnade han sig här åt konstutöfning och hemskickade efter tvenne år sin första historiemålning *Katarina Månsdatter, besökande Erik XIV i fångelset*; som väckte de bästa förhoppningar om den unge konstnären och tillskyndade honom statens stipendium, med hvilket han hösten 1869 begaf sig till München, der hans talang vaun ytterligare utbildning under mästaren Piloty. Här utförde han och hemsände ett nytt stycke *Katarina Månsdatter på Ljusala*, som ännu mer befäste de förhopp-

ningar hemmavarande konstnärer fattat om honom. År 1872 fortsatte han sin resa från München till Italien, der han uppehöll sig sex månader i Rom och besökte de flesta af halföns städer. Sedan han ytterligare vistats halfannat år i Paris återvände han 1874 till Düsseldorf och återkom i Aug. 1875 till fäderneslandet. De prof P. hittills aflagt på sin omieskänliga talang äro sannolikt minst kända i hans hemland, hvarest man, utom de två redan nämnda styckena, egentligen endast haft tillfälle att se två andra, nämligen: *Läsande gubbe* och *Parisisk tjänsteflicka*. — Gift 1873 med *Agnes Claesson* från München.

Persson, Göran, K. Erik XIV:s rådgifvare. Född omkring 1530 vid Sala i Vestmanland och son af en der boende präst *Petrus Salemontanus*. — Han hade såsom yngling blifvit utsänd till Wittenberg att studera och medförde, när han återkom derifrån, ett hedrande intyg af Melancthon. Han upptogs i följd häraf i konung Gustafs hof; men uppförde sig så att han dömdes från lifvet. På hertig Johans och Svante Stures förböner mildrades straffet till landsflykt, men i stället för att resa ur landet, begaf sig Göran P. till prins Erik i Kalmar, i hvars hof han snart blef en inflytelserik person, och var vid Eriks uppstigande på thronen redan hans förklarade gunstling och förtrogne rådgifvare. Hans lif och handlingar voro från den stunden på det närmaste förenade med hans herres och äro af dennes historia allom bekanta. Enligt den vanliga föreställningen framstår Göran P. som konung Eriks onde ande, en dämon af ilska och blodföret, och erkännas måste, att han ej var någon engel i den allmänna meningen; men härvid får ej glömmas, att uppriktningen till hans historiska bild är gjord utaf hans fiender och motståndare, hvilka visserligen icke sparat på skuggorna, under det de omsorgsfullt undanhållit de ljusa sidor, som äfven denne man hade. Hit hörer, att han var sin konung innerligt tillgifven, och att hvad han verkade, då han ej var under inflytelsen af sina enskilda känslor af hämd och hat, jände både konungen och landet till nytta. De flera goda iurättningar och författningar, som utmärkte K. Eriks första regeringsår, tillkommo visserligen icke utan att Göran Persson vid dem lade sin hand. För öfrigt må ihågkommas att han aldrig begagnade sitt inflytande att sjelf vinna yttre storhet eller samla rikedomar, hvilket likväl många af de andra gunstlingarna gjorde, utan att ega hvarken hans skicklighet eller klokhet. Ehuru det säkert icke varit för honom omöjligt att undkomma, stannade han vid Eriks sida intill slutet och hade redan uppburit sina gerningars frukt, då hans herre rycktes från thronen. — Göran P. afträttades, såsom bekant är, på Norrmalm i Stockholm d. 28 Sept. 1568. — Han var gift med en

Anna Andersdotter. — Af hans barn kånner man *Erik*, som kallade sig *Tegel* (se detta namn) samt *Anders* från hvilken Cronhielm-ska ätten på mödernet härstammar.

Persson, Nils, riksdagsman, talman i bondeståndet. Född d. 3 Jan. 1798 i Hornaryds församling af Kronobergs län, der fadren var bonde. — Af modren, en qvinna med ovanlig bildning för sitt stånd, inhemtade han sin kristendomskunskap, färdighet i innanläsning samt skicklighet i att skriva och räkna. I sitt gifte med en bonddotter från Sjösa församling af Uppvidinge härad, erhöll han 1818 ett frälshe-mann Rings-torp, som han sedan bebadde med undantag af tiden 1825—31, då han innehade förvaltningen dels af ett järnbruk i grannskapet, dels af en egendom i Skåne. Först af sina grannar och sockenbor anlitad i deras enskilda angelägenheter, inläts han efter hand i allmänna värf och blef snart en sjelfskrifven ledamot i alla komitéer och nämnder, som rörde häradet och länet. Vid 1844 års riksdag var Nils P. första gången riksdagsman. Den derpå följande motarbetade han sjelf sitt återval; men utsågs vid 1850 års riksdag icke blott af sin valkrets till ombud, utan jemväl af konungen till talman i bondeståndet. Han bevestade sedermera riksdagen 1853, hvarunder han intog ett framstående rum i bondeståndets debatter, samt 1859, då han återigen var talman. Med ljusst förstånd, hvilket han sjelf odlat genom sjelfstudium, särdeles inom området af svensk civil och administrativ rätt samt kommunalväsen, skötte han sitt ordförandeskap redigt och väl både i bondeståndet och inom landtinget, der han förde ordet både såsom ordinarie och vice. En art af hans offentliga verksamhet, som förtjenar erkännas var den af ett slags fredsdomare för sin ort, hvarest han länge genom sitt inflytande lyckades förlika trivande parter och förekomma en mängd onödiga rättegångar. — Han aflid på sin gård Rings-torp d. 8 Aug. 1871, efter att redan flera år förut ha blifvit prydd med medaljen för medborgerlig förtjänst samt med Vasorden.

Peterson, Per Johan, filolog. Född i Skirö socken af Jönköpings län d. 8 Maj 1816; bondson. Student i Upsala 1835, gjorde han sig af lärare och kamrater tidigt bemärkt och faste vid sig stora förhoppningar. Efter aflagd flos. kand. ex. 1842, emottog han vid promotionen s. å. lagerkransen och utnämndes, efter att på hösten ha speciminerat för en docentur, innau årets slut till poés. docens. 1844 erhöll han Svenska akademien's andra pris för ett till akademien ingifvet skaldeestycke »Sapphos klagan», anställdes 1847 såsom adjunkt i latinska språket vid Upsala katedralskola och befordrades 1854 till litterar. human, adjunkt vid universitetet. Efter prof. Zedritz's frånfälle

utnämnd till hans efterträdare såsom professor i latinska språket och litteraturen 1859, innehade han denna lärostol, ehuru en allt mer tilltagande sjuklighet tvång honom att tidtals under de senare åren begära tjänstledighet — till sin död d. 19 Juni 1874. — R. N. O. Lycklig latinsk skald och väl förtrogen med det romerska språket, häfdade han från katedern dess rätt och bildade omkring sig skickliga lärjungar, under det han i en talrik krets af enskilda vänner värderades för sin trofasthet och gladlythet i umgänge. — Gift med *Louise Florman*.

Petræus, Eskil, biskop. Född 1593 och son af *Olaus Eschilli*, som var komminister i Nor i Vermland och sedan kyrkoherde i Filipstad. — Efter i Upsala idkade akademiska studier och derstädes 1619 vunnen magistergrad, uppehöll han sig en längre tid vid utländska universiteter och utnämndes efter sin hemkomst till adjunkt i filosofiska fakulteten i Upsala. Hans flit såsom akademisk lärare fäste på honom Gustaf II Adolfs uppmärksamhet, så att konungen 1626 gaf honom sitt eget stipendium för att vid tyska akademier studera teologi. Återkommen med de mest hedrande vittnesbörd af den lärde professor Johan Gerhardus i Jena, förordnades han 1628 till teologie lektor i Åbo, samt förklarades för teologie licentiat i Upsala 1630. Tre år senare erhöll han förmyndaregeringens fullmakt att vara kyrkoherde i Carlstad, men kvarstannade fortfarande i Åbo, der han utnämndes till domprost 1634. Vid Åbo universitets öppnande 1640, förordnades han till dess förste teologie professor och blef s. å. teologie doktor i Upsala. Vid biskop Rothovii frånfälle valdes P. 1652 till hans efterträdare på Åbo biskopstol och beklädde detta kall till sin död den 27 September 1657. I Finlands kyrkoförsamlings historia är P. ett framstående namn. Med nit och allvar deltog han i den finska bibelöversättningen, hvilken hufvudsakligen genom hans bedrivande utkom 1642. Såsom stiftsstyresman verkade han för införande af kateketisk undervisning samt ett lifskraftigare och mera bibeltroget predikossätt. — Gift tvenue gånger 1: med dottren till en holländsk adelsman *Pomerening* och 2: 1633 med *Anna Kock*.

Petré, Johan Thore, riksdagsstälare. Född 1798 på Hofors bruk i Gestrkland. Föräldrar: bergsrådet *Robert Fredrik Petré* och *Kristina Elisabet Nordenadler*. — P. skickades tidigt till Upsala universitet, der han ganska ung och med heder tog hofrätts-examen, hvarefter han såsom aukultant i Svea hofrätt några år biträdde häradshöfdingar på ting. Efter att under riksdagen i Örebro 1812 ha tjänstgjort såsom kanslist i borgarståndet, återvände han till sin tjänstefattning i Hofrätten och fortfor dermed till 1816. I Kommerce-kollegium, der han äfven

ingått, kvarstannade han till 1819, då han tog afsked från sin innehafvande notarietjänst och inköpte hälften af Hammarby bruk i Gestrkland, hvori hans far var den andra delegaren. Nu öppnade sig för hans mäktiga verksamhetsbegär ett arbetsfält, som ej blef ödeliggande. Det har blifvit anmärkt, att han under sin lefnad uppdräf det årliga smidet vid sina bruk till öfver 16,000 skeppund, verkställde odlingsföretag till sammanlagt 2,500 tunnland, bygde landvägar i en förenad stricka af 10 svenska mil och på sina egendomar införde vexelundervisning i flera af honom själf pryddigt uppförda skolor. En sådan förmåga kunde icke blifva obemärkt och obegagnad i viktigare och medborgerliga värf. År 1830 hade bruksdistrikternas fätt säte och stämna i borgarståndet. När riksdagskallelsen till 1834 års riksdag utgick, valdes P. till en af dess representanter, ett förtroende, som alltjemt upprepades till och med riksdagen 1850—1851. Redan vid det första af dessa riksmöten gjorde sig hans stora öfverlägsenhet gällande. Få om än ens någon i borgarståndet torde så som han förmått imponera på sin omgifning och i den parlamentariska diskussionen göra sin mening hörd. Också ansågs han inom det liberala partiet »mindre såsom en regulator, den der betänksamt bestämde och ordnade försvars- och anfallsplanerna, än såsom spetsen af den stormkolonn, hvilken var utsedd att först störta i elden och våga genombrytningen». Att redogöra för de reformer, till hvilkas genomdrifvande han bidrog med sitt parlamentariska anseende, tillåter ej dessa utkast. Denna redogörelse gömmer i våra riksdagshäfter, i hvilka P. framstår såsom en af de största förmågorna, i det på dylika visst ej fattiga forna borgarståndet. Säkert hade i vår politiska utvecklings historia ett än mer lysande namn varit honom förbehållet, om ej hans död mellankommit d. 6 Dec. 1853. — Gift 1823 med *Gustafva Elisabet Ulrika Munktell*.

Petrejus, Petrus, krönikeskrifvare. *Petrus Petrejus* eller *Per Persson Upsaliensis*, såsom han äfven kallade sig, antages ha varit född omkring 1570. — Sannolikt var han anställd i K. kansliet och af regeringen använd för beskickningar till Ryssland samt äfven af Jakob De la Gardie begagnad till dylika uppdrag. Hans lefnadshändelser äro således icke mycket kända, och äfven hans dödsår är obekant. Så mycket mera bekant är han i vår äldre litteraturhistoria genom sina skrifter, af hvilka de förnämsta äro: *Petri Petreji beskrifning om K. Carl IX:s kröning* (1607); *Vera Narratio . . . Een viss och sannfärdig berättelse om några förändringar, som thesse framledne år uti storfurstendömet Moskau skedde äre etc.* (1608); *Historia Pseudo-Demetrii seu Griska Drepeia Ducis Moschovitorum sermone suecico* (1608); *Een kort och nyttig chrönica om*

alla Sverikis och Gøthia Konungar (1611); *Regni Muschovitiæ Sciagraphia. Theſt ær een viss och egentligh beskrifning om Rydzland* (1615) m. fl. Bland dessa är den sistnämnda öfversatt på tyska. Hans svenska krönika var länge i skolorna nyttjad såsom lärobok.

1. **Petri, Olaus**, reformator. Född i Örebro 1497 och son af en smed derstädes *Peder Olafsson* och dennes hustru *Kerstin Larsdotter*. — Efter att hafva erhållit sin första undervisning vid Karmeliterklostret i Örebro, begaf han sig jemte sin yngre broder *Laurentius* till *Wittenberg*, der bröderna antogo tillnamnet *Phase* och på samma gång erhöilo magistergraden d. 10 Febr. 1518. Den religiösa lifutveckling, som just då pågick vid det sachsiska universitetet, gjorde på de båda svenskarna ett lifligt intryck och fann i dem mäktiga verktyg för nya segervinningar. Återkommen till Sverige 1519, begaf sig *Olaus P.* till *Strengnäs*, der han af biskopen *Matts Gregerson* (*Lillie*) blef vigd till diaconus vid domkyrkan, och begynte s. å. att för korgossarna och andra, som ville afhöra honom, föreläsa stycken af gamla och nya Testamentet. Dessa föreläsningar omfattades med stor begärlighet af många, och snart visade sig sjelfva erkedjeken *Laurentius Andreæ* bland åhörarna. Detta hade till följd att *Ol. Petri* erhöil ledningen öfver domkyrkoskolan, ett första, men icke ovigtigt, steg till hans reformatoriska verksamhet. Vid valriksdagen i *Strengnäs* 1523 lärde *K. Gustaf* känna honom och med detsamma innehållet och syftmålet med *Luthers* lära. Konungen kallade honom s. å. till *Stockholm* och gjorde honom till stadens sekreterare, hvarjemte han meddelade honom rättighet att predika i hufvudstadens kyrkor. Med oförskräckt mod begynte *Olaus P.* sitt predikare-värf och anföll med lågande kraft påfvens lära och den gamla kyrkoförfattningen. Följden blef, att så väl han som brodern 1524 kallades af domkapitlet till *Upsala* och då de, hvarken med lock eller hotelser, kunde förmås att återtaga sina yttranden, förklarades baunlysta. Vid jultiden s. å. lät *K. Gustaf* i *Upsala* anordna ett offentligt meningsutbyte, der katoliker och lutheraner skulle få tillfälle att framlägga sina skäl för och emot den nya läran. Domkapitlet valde till sin och den katolska trons försvarare den lärde *Peder Galle*, under det *Olaus P.* förde den evangeliska lärans talan. Den förre beropade sig på kyrkans tradition, den man nu föga saktade, då *Olaus P.* ensamt styrkte sina påståenden med bibeln. Vid *Vesterås* riksdag 1527 förnyades striden mellan honom och *Galle*, då *Olaus*, med afgjord seger behöll fältet. År 1531 utnämndes han till *K. Gustafs* kansler, hvilket embede han behöll i två år eller till 1533. Under tiden fortfor han att predika och nyttjades i många för

hans embede främmande värf, hedrad af konungens oinskränkta förtroende. 1539, sedan han låtit prästviga sig i *Strengnäs*, förordnades han till kyrkoherde vid *Storkyrkan* i *Stockholm*. Vid denna tid inträffade en betydelsefull brytning mellan konungen och *Olaus P.* eller rättare med de män, som i första hand medverkat till den timade religionsförändringen. På 1530-talet hade *Olaus Petri* författat en svensk krönika, deri åtskilligt förekom, som väckte konungens misshag. Stridsmodig och djerft hade han jemväl ådragit sig *Gustafs* missnöje genom en hop skarpa uttryck i sina predikningar, hvartill kom att han vid *Lübeckarnes* stämplingar mot konungens lif hade fått någon kännedom om dessa, men icke ansett sig böra yppa hvad han kände, emedan han fått veta det under biktens insegel. Han anförde också detta till sitt försvar; men konungen ville ej godkänna ursäkten, hvarför han af en för ändamålet nedsatt kommission d. 2 Jan. 1540 dömdes förlustig embede och lif. Först efter många böner lyckades det hans vänner utverka konungens nåd, så till vida att han blef fri, mot erläggande af femhundra ungerska gyllen. Han återvann aldrig *Gustafs* förtroende, men återfick 1542 sin första befattning såsom stadens sekreterare och året därefter sitt embede vid *Storkyrkan*, hvilket han med sitt förre nit skötte till sin död 1552. — I innerligt samband med *Olai P.* arbete såsom reformator inom kyrkan, står hans skriftställerverksamhet, vittnande om ett levande nit och ej ringa förmåga. Han författade många polemiskt-dogmatiska skrifter och *Een lichten postilla* (1530); grundlade genom *Een handbook på Svensko* (1529) samt *Then svenska messan* (1531) den gudstjenstordning, som ännu följes i svenska församlingen; skref *Tobie comoedia*, vårt första skådespel, öfversatte och författade flera psalmer, samt anses hafva uppsatt de förtäffliga *Domarereglor*, hvilka åtfölja 1734 års lag, m. m. — Gift 1525 med *Kristina*, »en jungfru af god börd».

2. **Petri, Laurentius**, reformator, ärkebiskop. Född i Örebro 1499; den föregående broder. — Studerade liksom han i *Wittenberg* och blef magister derstädes d. 10 Febr. 1518. Under de första åren efter hans återkomst till Sverige försvinner *Laurentius P.* ur sigte och de underrättelser man har om honom från denna tid äro hvarandra motsägende och osäkra. Sannolikt fortsatte han sina studier i *Strengnäs*, tills han begaf sig till *Upsala* och vann anställning vid dervarande skola 1527. Då val till ärkebiskop 1531 anställdes i *Stockholm*, hade han redan gjort sig så berömd, att han erhöil nästan alla de afgifna rösterna. Konungen bekräftade valet och öfvervarv sjelf hans högtidliga invigning i embedet, som egde rum i *Riddarholmskyrkau* den 29 Sept. s. å. Akten förrättades af biskopen i *Vesterås* doktor

Peder Magnusson, som K. Gustaf låtit viga i Rom, för att bibehålla den s. k. apostoliska successionen, och han öfverlemnade med egen hand åt den nyinvigde ärkebiskopen herdestafven. Laurentius P. var blott trettio två år gammal, när han från sin obemärkthet kallades till svenska kyrkans förnämsta biskopsstol och visade, under en fyrtioårig verksamhet på denna plats, sig fullkomligt värdig det höga och maktpåliggande embete, till hvilket han blifvit utsedd. Historieu omtalar utförligt hvad han, jemte sin äldre broder, verkade för den lutherska trosbekännelsens införande och stadgande i Sverige, samt huru han med aldrig svigtande kraft emotstod de försök, som under K. Johans styrelse gjordes till dess omstörtande. Under sin långa embedstid vigde han K. Gustaf I och hans tre gemåler, jordfaste konungen och hans två första drottningar samt krönte K. Gustaf, hans söner Erik XIV och Johan III samt den sistnämndes drottning Katarina Jagellonica. Något som ännu i vår tid och allt framgent skall påminna om hans oförtrutna flit och sträfvan att gagna i sitt kall, är hans verksamhet såsom författare. Utom översättningen af hela bibeln, som trycktes i Upsala och utkom 1541, finnes en myckenhet skrifter af ärkebiskop Laurentius. Både vid egna arbeten och andras, låg honom modersmålet varmt om hjertet, och han förmanade allvarligt sitt prästerskap att väl vårda det svenska språket. — »Så är ock godt» — heter det i hans 1571 utgifna kyrkoordning — »att predikarena vänja sig till att tala rätta svensko och bruka de ord, som allmänt kunnog äro, ty der man främmande ord bruka vill, såsom många göra pläga, förbistrar man de enfalldiga, som sig på sådana ord icke förstå kunna, och lycktas så dermed, att de föga förbättring kunna hafva af det, som taladt varder. Dertill varder och vårt svenska mål förkränkt och förvandladt genom sådana sätt, det icke heller hafver nytta med sig, helst när det sker i oträngda mål, der vi sjelfve hafva ju så god ord, som de främmande vara kunna». — Tröit af år och arbete af-somnade Laurentius Petri d. 26 Okt. 1573 i Upsala och blef begrafven i domkyrkans högkor. — Gift med *Elisabet Mattsdotter*, dotter af Matts Pederson Uplanning och K. Gustafs syskonbarn Birgitta Vasa.

1. **Pettersson, Abraham**, homilet. Född i Göteborg d. 17 Mars 1724. Föräldrar: postdirektören *Christian Pettersson* och *Anna Elisabet Lander*. — Han hade studerat först i Lund och sedan i Upsala, när han 1747 invigdes till predikoembetet och genast anställdes såsom amiralitets-predikant vid flottans station i Stockholm. S. å. utnämnd till K. hofpredikant, undfick han vid Adolf Fredriks kröning teologie doktorsvärdigheten, samt 1752 fullmakt såsom kyrkoherde i Riddarholmens och Brommas försam-

lingar. Hans lifstid blef dock ej lång. Med en redan från ungdomen undergräfd helsa, kämpade han länge mot en allt mer öfverhandtagande sjuklighet samt afled i Stockholm, vid ännu ej uppnådda fyrtio år, den 23 Maj 1763. — P. var en af Sveriges ryktbaraste predikanter och en nästan anses såsom grundläggaren af en egen homiletisk skola, som fortfor, tills nationens smak förändrades genom Lehnbergs predikosätt. Efter hans handskrifter utgafs, någon tid efter hans död, en huspostilla under titel: *Kyrkliga betraktelser öfver de ärliga sön- och högtidsdagars evangelier* (1764—68). — Gift 1752 med *Ulrika Elisabet von Hauswoltz*.

2. **Pettersson, Abraham Zacharias**, homilet. Född i Carlshamn d. 17 Nov. 1792; den föregående sonson. Föräldrar: borgmästaren *Abraham Pettersson* och *Ingrid Margareta Stenhoff*. — Vid nitton års ålder eröfrade P. den filosofiska lagerkransen vid promotionen i Lund 1811, och ingick fyra år derefter i det prästerliga ståndet. Förordnad till domkyrkoadjunkt och docent i teologiska fakulteten 1817, innehade han den förra af dessa befattningar till 1820 och den senare till 1826, då han befordrades till kyrkoherde i Landskronas pastorat och kontraktsprost i Rönnebergs härad. Riksdagman vid det långa riksmötet 1828—1830, gjorde han sig så fördelaktigt känd af hufvudstadens invånare, att han det sistnämnda året kallades till kyrkoherde i Jakobs och Johannis församlingar och erhöi i anledning af den kristna tusenårsfesten s. å. teologie doktorsvärdigheten. Två år derefter insattes han till fullmäktig i Riksgäldskontoret och hugnades med nordstjerneorden. Vid riksdagen 1834—35 invaldes han af Stockholms prästerskap till ledamot af präteståndet och insattes till bankofullmäktig, i hvilken befattning han genom nya val ofbrutet bibehölls till sin död. Efter doktor Hagbergs död 1841 kallad och utnämnd till pastor primarius i Stockholm, verkade han i detta kall under hela sin återstående lifstid och afled vid Drottningholm d. 16 Aug. 1857. — Såsom andlig talare var P. af sin tid högt appburen, och utom ärkebiskop Wallin torde ingen präst i hufvudstaden varit så anlitad om likpredikningar och minnestal som han. Af sådana utgaf han också en stor myckenhet af trycket, alla vittnande om en utomordentlig lätthet att författa och att i lycklig teckning återgifva den bortgångnes bild. — Gift 1819 med *Agneta Kristina Rothstein*.

Pettersson, Carl Anton, sjömilitär, skriftställare. Född af fattiga föräldrar 1818 i Carlskrona, riktades redan från barnåren hans fallenhet och studier till sjömansyrket. Med grundliga elementarkunskaper, särskildt i astronomen, utnämndes han 1838 till sekundlöjtnant vid flottan, genomgick någon tid derefter Mariebergs högre artilleri-läroverk och förvärfvade sålunda det högsta mått af

militärisk bildning, en svensk officer kan ådagaläggas. Den militära tjänstgöringens tvång öfverensstämde dock icke med ett lynne som hans. Nyss blifven kaptenlöjtnant, tog han afsked från flottan och egnade sig uteslutande åt vetenskapliga sysselsättningar, dels för enskild och dels för allmän räkning, tills han erhöll plats såsom ordinarie lärare vid navigationskolan i Göteborg. Den skicklighet, hvarmed han fylde detta värf, undföll icke de styrandes uppmärksamhet, hvarför han 1855 förflyttades såsom öfverlärare till navigationskolan i Stockholm. Man fann här snart att ett så rikt mått af kunskaper kunde och borde komma hela landet till god. Jemte det han fortfarande kvarstannade såsom ordinarie lärare vid Stockholms navigationskola, förordnades han derfor 1858 att vara inspektör för alla navigationskolor i Sverige, ett förtroende som han rättfärdigade på samma utmärkte sätt som vid allt hvad som lades i hans händer, och äfven bibehöll till sin död. Med förvånande lätthet att arbeta, egnade han sig derjämte åt en mängd vetenskapliga arbeten, som stodo i närmare eller fjernare gemenskap med hans tjänstbefattningar; utgaf flera goda läroböcker såsom: *Lärobok i navigationsvetenskapen, Praktisk afhandling i styrmanskonsten, Lärobok i trigonometriens elementer* m. m., anstälde magnetiska deklinationsmätningar vid Sveriges hafskuster samt sysselsatte sig alla somrar de sista åren af sin lefnad med mätningar, observationer och geografiska forskningar i Sveriges lappmarker. En frukt af dessa var, bland många andra, det vackra planchverket *Lappland*, hvartill han själf gjort originalteckningarna och som utgafs efter hans död. Denna inträffade efter en kort föregående sjukdom, i Stockholm, d. 23 Juni 1863.

Pfeiffer, Johan, läkare, publicist. Född d. 22 Jan. 1731 i Stockholm, der fadren *Elias Pfeiffer* var kopparslagarälderman. — Sina första akademiska studier idkade P. i Upsala, hvarest han 1755 disputerade under Linné; men reste s. å. till Greifswald, promoverades der till filosofie magister vid jubelfesten 1756 och blef följande året medicine doktor. Vid svenska arméns inryckande i Pommern 1757, antog han tjänst såsom fältläkare och återkom först efter fredsslutet 1762 till Stockholm, der han jemte medicinsk praktik begynte sysselsätta sig med öfersättningsarbeten. Utnämnd till fattigläkare 1763, befordrades han två år senare till amiralitets-medikus, blef 1766 läkare för tulltaten och 1770 assessor i Collegium medicum. 1772 erhöll han genom tjänstebyte stadsläkartjensten i Gefle, men afsade sig densamma redan året derefter och inköpte i Stockholm direktör Mommas stora tryckeri, som han sedan bibehöll i nära trettio år. Härifrån utgafs sedan 1767 tidningen *Dagligt Allehanda*, den tidens enda annonsblad, och tummelplatan för dagens

politiska och litterära strider. 1802 öfverlemnade han tryckeriet till en anförvärd och lefde sedan skild från alla befattningar till sin död i Stockholm d. 12 Dec. 1806. Han var en vän af vittighet; men isynnerhet utmärkt musikännare och invaldes derfor till ledamot af Musikaliska akademien. — Gift med *Margareta Vilhelmina Matzen*.

Philipson, Lorens Münter, läkare, skriftställare. Född d. 17 Mars 1766 i Ystad, der fadren *Jonas Vilhelm Philipson* var rådgång och handelsman. — I Lund der P. blef student 1782 valde han läkarens yrke och promoverades till medicine doktor 1790. Året derefter kallad till docens i medicinska fakulteten, lemnade han inom kort universitetet, och antog en fattigläkarbeställning i Stockholm, hvarjämte han förordnades till professor och lärare i målaranatomien vid Fria konsternas akademi 1792. Under närmare trettio år (1806—1835) tjänstgjorde han såsom sekreterare i Sundhets-kollegium och afled i Stockholm d. 3 Nov. 1851. — I början af sin Stockholmsvistelse utgaf han en periodisk skrift *Patrioten* 1793—1794 samt deltog med iver i Thorilds strid mot Leopold och akademisterna. Han utgaf äfven efter Thorilds förvisning ett par utaf dennes skrifter och är förförigt bekant genom sitt *Försök till Bonapartes historia* (2 del. 1803—1804) samt sin med omsorg redigerade samling af *Alla till K. Collegium medicum inkomna bref, rapporter och förklaringar, samt Collegii utåtanden rörande kronprinsens Carl Augusts helsotillstånd* (1810).

Phrygius, Sylvester Johannis, biskop. Född d. 25 Dec. 1572 i Kalmar, der fadren uppgifves hafva varit borgmästare. — Enligt tidens sed gjorde sonen sina studier vid utländska högskolor, blef 1602 magister i Wittenberg med tillagd hederstitel »poeta cæsareo-laureatus». Följande året antogs han till skolrektor i Linköping, förordnades 1610 af hertig Johan till kyrkoherde i Sköfde samt ett par år derefter till superintendent öfver Kåkinds härad med några andra delar af hertigdömet. När efter hertigens död hertigdömet återföll till kronan, anställdes P. 1619 såsom kyrkoherde i Göteborg och erhöll ett år senare fullmakt på den derstädes nys förut inrättade superintendentien. Död i Göteborg 1628. — Han räknas bland sin tids utmärktaste författare och kanske såsom den yppersta af samtida skaldar i latinsk verskonst. Endast förteckningen på hans tryckta arbeten upptager en ganska dryg lista. Flertalet af dem utgöras af likpredikningar och latinska skaldestycken. — Gift med en dotter till biskop *Petrus Oelandus* i Linköping.

Pilo (Pijlhov), Olof, målare. Född 1659 i Sverige, men härstammade från Polen, hvarifrån hans far under Carl X:s krig inflyttat till Sverige. — Till lärare i

måleriet hade han från 1692 Johan Sylvius, en i öfrigt föga bekant konstnär, som gjort sin artistiska uppfostran i Rom och förnämligast vid Drottningholm efterlemnadt spår af sin konstnärliga verksamhet. Här biträdde han vid målandet af slottstrappan, som han dock icke, enligt den vanliga uppgiften, fulländade, emedan han redan 1694 lemnade arbetet hos Sylvius. I början af Carl XII:s regering drog sig P. ur konstnärslivet och köpte ett litet hemman Göksäter i Runtuna socken af Södermanland, der han tillbragte sina återstående dagar såsom landtbrukare och afled vid nittiosex års ålder 1753.

2. **Pilo, Carl Gustaf**, historie- och porträttmålare. Född i Runtuna socken i Södermanland d. 6 Mars 1713 (eller, enl. en annan uppgift, d. 12 Mars 1712); den föregående son. — Den unge P:s tidigt vaknade konstnärslag märktes med bekymmer af fadren, som varnade honom för en väg, hvilken för honom sjelf burit så föga lagrar. Varningen blef dock utan verkan. Sedan gossen en kort tid besökt skolan i Nyköping, skickades han, elfva år gammal, till Stockholm, der han insattes i lära hos embetsmålaren Crisman och i sinom tid avancerade till gesäll. Återkommen från en resa till Wien, antogs han till elev vid den nyinrättade Målare- och Bildhuggare-akademien; men reste, i saknad af medel att längre uppehålla sig i Stockholm, 1737 till Skåne, der han hos den rika adeln fick full sysselsättning med att måla porträtt. Härifrån begaf han sig vidare 1740 till Köpenhamn, blef en af professorerna i dervarande konstakademi och under trettio år den mest betydande mannen inom densamma. Efter en inträffad brytning med hofvet i Köpenhamn, återvände han i början af Gustaf III:s regering till fäderneslandet, valdes till ledamot af Målare- och Bildhuggare-akademien 1773 och till dess direktör 1778. — Död vid hög ålder i Stockholm d. 2 Mars 1793. — Såsom hans förnämsta arbeten anföras vanligen: *Kain och Abel*; *En skomakarefamilj*; *La Charité romaine* samt *Gustaf III:s kröningsstafla*; den första på Säfstaholm; de tre sistnämnda i nationalmuseum; den sista aldrig fullbordad. Såsom konstnär hade P. »god uppfattning och kompositionsförmåga, men röjde någon svaghet i teckning; dock arbetade han sig fram till större säkerhet deruti. Han målade understundom med en mycket bred och saftig pensel, stundom åter med en tunn färgläggning. Grundtonerna äro städs brunt och grönt; koloriten kan icke fränkännas en viss harmonisk sammansmältning och ett visat poetiskt skimmer». Till sitt väsen var han manlig och allvarlig; som konstnär blygsam och flärdlös. Sergel åktade honom mycket högt. — Gift 1: med *Eva Maria Malmgren*, från hvilken han 1747 blef skild på grund af hennes tvegitte

och 2: i Köpenhamn med *Charlotta Amalia Dorotea De Maré*.

Pinello, Johan Baptist, krigare. Född i Genua d. 20 Juni 1682; son af en *Domenico Pinello*, som var kapten vid genuesiska galereskadern i Savona. — Vid fadrens fränfälle 1692 arfvig till flera palatser i Genua och en i öfrigt anseelig förmögenhet, skickades han af sin farfar 1694 jemte en lärare att studera i Leyden. Under resan dit råkade fartyget ut för en förfärlig storm, som kastade det såsom vrak till norska kusten, der läraren drunknade, hvarefter P. måste kvarstanna öfver vintern i Bergen. Efter någon tids vistelse i Leyden, dit han anlände på våren 1695, begaf han sig till Paris för att fullkomna sig i ridkonsten, hvarefter han helt kort var anställd vid K. stallstaten i Madrid. Under en resa till norra Europa 1697 träffade han i Schleswig tvenne svenskar, prosten Tayarden i Munktorp och en magister Humbla, hvilka han åtföljde till Sverige, der han efter föregångens beredelse antog lutherska läran. När med anledning häraf hans italienska egendomar blefvo konfiskerade, ingick han 1702 såsom ryttare vid Lifregementet, följde detsamma till Kurland, bevistade året derefter belägringen af Thorn: 1704 intagandet af Lemberg, 1706 slaget vid Frauenstadt och 1708 de blodiga drabbningarna vid Holofzin och Mohilew. Under tiden hade han avancerat till löjtnant vid Vestmanlands regemente och deltog i denna egenskap i slaget vid Pultava. Öfverhöjd af blessyrer, upptogs han från slagfältet och fördes i fångenskap till Tobolsk, hvarest han såsom språkkunnig, anställdes såsom lärare i generalguvernören furst Labanoffs hus. Under sin vistelse derstädes beredde han i all tydhet sin flykt och återkom 1716 till Sverige, der han utnämndes till kapten vid Bohusläns dragoner och deltog i samma års fälttåg mot Norge. Afskedad ur krigstjensten 1748, erhöll han för sin tapperhet svärdsorden, naturaliserades 1751 som svensk adelsman och hugnades 1759 med öfverstlöjtnants titel. — Död på Ramneberg i Bohuslän d. 20 April 1775, nittiotre år gammal. — Gift 1725 med *Justina Gyllenschruf*.

Piper. Ätten, ursprungligen tysk, kom öfver Lifland till Sverige och erhöll adelskap 1679. Den veterligen äldste stamfadern är *Berndt Piper*, hvilken dog såsom borgmästare i Viborg 1635.

1. **Piper, Carl**, statsman. Född i Stockholm d. 29 Juli 1647. Föräldrar: kamreren i Krigskollegium *Carl Piper* och *Jargrid Charlotta Eckerbom*. — Förberedd för sin, i så många hänseenden lysande, bana genom sex års akademiska studier i Upsala, ingick P. 1668 i K. kanalien, der han snart gjorde sig känd för sina ovanliga insigter och ontröttliga arbetsamhet. Detta blef ännu mer fallet, när han såsom tjänsteman

vid fältkansliet i skånska kriget, kom i tillfälle att arbeta under konungens egna ögon. Befordrad 1677 till registrator i stora kansliet, blef han två år derefter adlad och utnämnd till sekreterare i Kammarkollegium, en plats, som för den just då begynnande reduktionen fordrade ett oerhördt arbete, men också innebar en deremot svarande ganska betydlig makt. År 1689 blef han kansliråd och statssekreterare och från den tiden konungens högra hand vid handhafvandet och ledningen af de inrikes angelägenheterna. Det förtroende, K. Carl XI hyste till P:s bepröfvade embetsmannaskicklighet och öfverlägsna arbetsförmåga, lemnade han döende som ett testamenten åt sin son. Knappt hade denne uppstigat på thronen, förrän alla partier och personligheter försvunno i skuggan af den gynnade P. Carl ville genast öfverhoppa honom med utmärkelser, men P., för att ej uppväcka ytterligare afund, undanbad sig all befordran. Snart blef han dock, utan att han förut hade någon kännedom derom, utnämnd till K. statråd, med samma rang och värdighet som de Kongl. råden och fick brefvet härom som nyårsgåfva 1698, hvarefter han på en och samma dag d. 3 Jan. 1699 upphöjdes till friherre och greve. År 1702 erhöil han, efter Bengt Oxenstierna, kansleriatet öfver Upsala universitet och utnämndes efter Johau Gabriel Stenbock 1705 till riksmarskalk. Under förra hälften af Carl XII:s styrelse var P. själan i alla rådslag och den genom hvars hand alla ärenden gingo, så väl de ut- som inrikes. Hans förmak hvimlade af uppvaktande och tjänsteökande, som väl visste, att utan den mäktige konungakungstingens beskydd ingenting hos konungen stod att erhålla. Var P:s inflytande sålunda stort, var monarkens sjelfrådhighet icke mindre. Ofta kunde den förra med sitt ansende ingenting utträtta, och ej sällan, isynnerhet de senare åren, fattade Carl sina beslut, utan att någon gång förut rådgöra sig med P. Sålunda klagade denne att han oaktadt alla bemödanden och föreställningar icke kunde förekomma kriget med Polen och taget till Ukraine, båda af de olyckligaste följder för konungen och Sverige. Med afseende på det senare yttrade han till Lewenhaupt: »Jag har gjort alla möjliga föreställningar; jag kan icke mera göra än att efterkomma min herres vilja och låta sakerna gå såsom de kunna». Med all sin klokhet och skarpsinnighet var P. mera en driftig embetsman, än stor statsman. Han saknade den omfattande blick, som ser förhållandena i stort, hvartill kom att han var i högsta grad fal och svag för andras guld. Såsom vanligt ädrog honom hans gunstlingskap en stor skara afundsmän och ovänner. Förtalet tytnade icke en gång efter olyckan vid Pultava, då P. med de öfriga svenskarna fördes fången till Pultava. Här tillbragte

han sina första fångenskapsår i temlig frihet; men år 1714 fördes han till Schlüsselburg, der han i ett hårdt fångelae, afstängd från sällskap och i saknad af rörelse och frisk luft, afled d. 29 Maj 1716. — Gift 1690 med *Kristina Törnflycht*.

2. **Piper, Carl Fredrik**, embetsman. Född i Stockholm d. 20 Febr. 1700; den föregående son. — Under uppsigt af ärkebiskop Spegel och närmast handledt af prof. J. Steuchius, hade P. fått den mest värdade uppfostran, som ytterligare fullkomnades genom en åttaårig utrikes resa. Återkommen till Sverige, såsom fulländad ädling, utsågs han att, som kavaljer, åtfölja riksrådet frih. Cederhielm på hans beskickning till Ryssland och stannade med honom nära ett år i St. Petersburg. Vid trettioåttre års ålder kammarråd, utnämndes han 1742 till hofkansler och blef fem år derefter (1747) president i Kammarkollegium. Vid ordnarnas instiftelse pryddes han med serafimerordens blå band och var tre gånger uppförd på förslag till riksråd, hvilket embete, mera oroligt än ärorikt i dessa ombytliga tider, han dock undanbad sig. Han satt derjemte i tretton år som riksdagsman, merändels äfven som ledamot i sekreta utskottet. 1756 års riksdag, med sina blodadomar och sitt nesliga förödmjukande af konungamakten, uppskakade dock så den människovänlige och konungakt ännu P., att han tog afsked från sitt presidentembete och nedflyttade till sina egendomar i Skåne. Der tillbragte han de sista fjorton åren af sin lefnad i det enskilda lifvets lugn och afled på Krageholm d. 27 Augusti 1770. — Såsom en äkta frihetetidens aristokrat intresserade sig P. mycket för vetenskapliga och vittra idrotter och var ifrån sina yngre år nära fastad vid Dalin. På Ångö, der han under sin embetsmannatid plägade vistas om somrarna, sammanförde han en dyrbar boksamling, särdeles i svenska historien, och har med egen hand gjort en mängd anteckningar om Sveriges politiska och kamerala förhållanden, hvilka anteckningar i flera digra band ännu förvaras på stället. — Gift 1731 med *Ulrika Kristina Mörner*.

3. **Piper, Gustaf Abraham**, embetsman. Född den 15 Maj 1692; sysling till föregående; son af stathållaren *Henrik Piper* och *Hedvig Cronström*. — Nys utnämnd till fänrik vid Helsingre regemente, begaf sig P. sexton år gammal, nästan ensam till Polen för att uppöka svenska hären, som han träffade vid Dniepern. Placerad i sin fänriks grad på Ostgöta infanteri-regemente, deltog han 1708 i vinterkampanjen i Ukraine och följande året i slaget vid Pultava. Under den förfärliga kölden hvintern förut, hade han förfrusit sina båda fötter, hvarför han undgick sina medfångars öde att öka glausen af czarens triumftåg i Moskwa och fördes i stället till Galisch. Härifrån förflyttades han

en expedition till Marokko. Med insigter i sitt yrke, och med en år rik erfarenhet, gick han att del-88 års krig mot Ryssland. Kom på lineskeppet Prins Gustaf, träf i slaget vid Hogland af ett skrot-blef, när fartyget kort derefter tillfångatagen och förd till Wolowier och slutligen till Nischai-Nowonom detta missöde försatt ur tjänst-fördrades han likväl i tur och ut-1789 till kapten. Under de sju närmast följde på freden, upptogs af nästan ständiga sjökommande-:rvid han efterhand avancerade till mant vid amiralitetet, generaladju-lygeln samt till R. S. O. Dermed ans sjömansbana. Samtidigt köpte gendom Frugården vid Venersborg liksom förut i sjöväsendet, nu ett för landthushållare. År 1801 in-an till ledamot i Trollhätte kanal-irektion, hvilket förtroendenuppdrag l mognad hans länge hyta tanke attigt bringa till verkställighet, den nkta, men lika ofta öfvergifna, platenom en kanall förbinda Vester-ed Östersjön. Genom en år 1806 fhandling *Om kanaler i Sverige* han väcka regeringens uppmärk-na detta viktiga ämne, och två år inkallades en engelsk ingenjör Tomas för att göra förberedande undersök-eh yttia sig öfver det stora arbetets arhet. Båda delarua utföllo gyn-och vid 1809 och 1810 årens rika-slogo ständerna medel till kanalns påbörjande och fortsättande. d inträffade regementsförändringen . P., som vid riksdagen blifvit in-stitutions-utskottet, inkallades s. å. let, utnämndes till kontreamiral och ort derefter kommandörstecknet af en. 1810 vald till ordförande i albolags direktion, lemnade han 1812 i Carl XIII:s rådkammare för att, f andra angelägenheter, kunna oeda tid och krafter åt det påbegynta et. Närvarande utkast tillåter ej are följa den store mannen vid ut-af detta jätteföretag, hans strider, och vakor för denna sin älsklings-De blef honom ej heller förunnadt tt lefnadsverk fullbordadt; när han ännu en del af kanalen ofulländad. inien hade blifvit öppnad 1822. ontinentalkriget förordnades v. P. ill generalintendent vid den armé, mandrogs emot Norge och 1813 alguvernör öfver Holstein, Schleswig ud, ett uppdrag som vid den snart inträffade freden i Kiel, förbyttes igten öfver norska arméns provian-Såsom svensk kommissarie, deltog 4 i uppgöraudet af riksförenings-

akten mellan Sverige och Norge, befordrades s. å. till vice amiral, hvarefter han 1815 upphöjdes till grefve. Vid riksdagen 1823 var han ordförande i konstitutions-utskotte; och erhöil vid westgötalinien öppnaude året förut serafimerorden. Vid upplifvandet af storamiralsembetet, öfvertalades han 1827 att emottaga chefskapet öfver dess tredje afdelning; men kallades redan om hösten s. å. till riksståthållare i Norge. En af rikets Herrar; hedersledamot af Landbruks-akad., ledamot af Vetensk.-akad. m. m. — Död i Kristiania d. 6 Dec. 1829. — Några år före sin död hade han utvalt sin graf plats på kanalbanken vid Motala. Den jordades två år före fadrens bortgång han-förstfödde, en älsklig ung man, som redan med utmärkelse beträdd den militära banan. Den 5 Febr. 1830 bäddades i samma graf Baltzar Bogislaus von Platen »vid de blåjor sjelf han diktat, — vid den strand han sjelf har byggt». — Gift 1800 med *Hedvig Elisabet Ekman*.

3. **Platen, Baltzar Julius Ernst von**, sjö-militär, statsman. Född på Frugården i Vester-götland d. 16 April 1804; den föregående-son. — Fadren, som ansåg hvarje hederligt yrke godt, då det utöfwas med skicklighet och duglighet, lät sonen tretton år gammal inmonstra på ett svenskt handelsfartyg, med hvilket denne under trenne år gjorde sjör-esor i Medelhafvet och Svarta hafvet. In-skrifven till läraryrman vid amiralitetet, ut-nämndes han 1821 till sekundlöjtnant och antog, för att vidare utbildas sig i sjöyrket. 1823 hyra såsom andre styrman på ett från Göteborg till Ostindien utgående fartyg. hvarefter han 1825, för en tid af tvenne år lyckades vinna anställning i engelska marinen. Återkommen till fäderneslandet förordnades han till adjutant hos chefen för 3:dje afdelningen af det nyss inrättade stor-amirals-embetet, hvilkens chef var hans egen far, och utnämndes 1830 till premierlöjtnant vid flottan Tvenne år derefter ingick han äktenskap med fröken *Charlotta De Geer*, en dotter till excellensen greve Carl De Geer, — samt deltog under den närmaste tiden i ledningen af det af fadren grundade Göta-kanal-bolag, samt utöfvade ett ganska betydande inflytande på utvecklingen af den bolaget tillhöriga Motala verkstad. Då han militärtjänst, efter hans ingångna gifte, icke längre för honom var någon ekonomisk nö-vändighet, sökte och erhöil han 1838 afsked ur krigstjensten. Vid 1840 och de följande årens rikedagar uppträdde han och förordade med värma, i tillämpningen af vårt sjöför-svar, den s. k. »lilla flottan». Strax efter K. Oscar I:s thronbestigning kallad till tjänstgörande kabinettkammarherre, utnäm-ndes han 1849 till kommandör i flottan samt statsråd och chef för sjöförsvarsdepartemen-tet. I denna egenskap framlade han för de näst derefter sammanträdande ständerna

konungens proposition, angående sjöförsvarets omorganisation i enlighet med de åsikter han uttalat. Men då förslaget i afgörandets stund, af en ringa riksdags-majoritet, förkastades, afgick han 1852 ur staterådet. Fem år derefter (1857) utnämndes han till svensk-norskt sändebud vid storbritaniska hofvet, hvarest han kvarstannade till 1861, högt aktad i diplomatiska kretsar, och en välvillig hjälpare mot sina i England bosatta eller resande landsmän. Efter sin hemkomst, emottog han konungens uppdrag att leda och genomföra flottans ombildning till ett efter Sveriges förhållanden lämpadt kustförsvar och var 1862—1868 åter medlem af konseljen samt chef för Sjöförvarsdepartementet. Då 1871 någon svårighet uppstod, att besätta den genom greve Carl Wachtmeisters plöteliga död ledigblifna statsministerplatsen för utrikes ärendena, ingick v. P. för tredje gången i regeringen och kvarstod till i Dec. följande året, då han öfverlemnade det viktiga embetet i en annans hand. Under den forna ständsrepresentationen var greve v. P. lika mycket på grund af egen framstående förmåga, som genom mäktiga traditioner från far och svärfar, en af de inflytelserikaste medlemmarna af ridderskapet och adeln. Han var ock en bland dem, som förordade det nya riksdagskicket, och kallades efter dess antagande till Upsala läns ombud i Första kammaren 1866. Efter 1873 års riksdag lemnade han detta förtroende-uppdrag för att, efter en i så många hänseenden verksam och gagnrik lefnad, njuta en behöflig hvila i det enskilda lifvets lugn, hvilket dock helt oväntadt förbyttes i dödens ro den 20 Mars 1875. — År 1867 pryddes v. P. med Serafimerorden, sedan han tio år förut blifvit storkors af Vasaorden och 1860 erhållit samma grad af St: O. O. År 1854 invalde Vetensk.-akad. honom till ledamot, hvarjemte han såsom hedersledamot tillhörde Landtbruksakad., Fria konsternas akad. och Krigsvetenskaps-akademien.

1. **Plomgren, Anders**, grosshandlare. Född i Stockholm d. 11 Febr. 1700. Föräldrar: lärftskrämareu *Anders Plomgren* och *Margareta Le Clair*. — Efter att som yngling ha varit anställd på ett köpmanskontor i Göteborg, ingick han kompaniskap med sin yngre broder Tomas (se följ.), för idkande af grosshandel i Stockholm, och inrättade med honom den första direkta handelsförbindelse mellan Sverige och Marseille. Återkommen från en vidsträckt resa (1737—1738) till flera de förnämsta handelsplatserna i Europa, utarbetade han tillsammans med några andra planen för en sjöassuransförening i Stockholm, i hvilken han blef en af de första direktörerna och för hvars framgång han verkade under hela sin lifstid. Med en delegation af ledamöter i Svea hofrätt utarbetade han sedermera en

assurans- och hafveristadga, som vann kunglig stadfästelse. År 1745 invaldes han till ledamot i Levantiska och året derefter i Ostindiska kompaniet, blef 1747 fullmäktig i Tullarrendesocieteten och 1753 kommerseråd. År 1760 uppsade han sitt burskap såsom grosshandlare och erhöll följande året särskildt tillstånd, att besitta säterier, hvarefter han inköpte Hufvudstad invid Stockholm och gjorde det till fideikommiss för sina barn. Såsom grosshandlare var han länge en af hufvudstadens fyratioåtta äldsta och bland dem en af de sex, som under tyshetsed skulle gå K. Maj:ts och rikets kommerskollegium tillhanda i hvad som rörde rikets handel och navigationsförhållanden. R. N. O. — Död i Stockholm d. 2 Juni 1766. — Gift 1: 1726 med *Anna Katarina Claësson*, och 2: 1740 med *Margareta Björkman*.

2. **Plomgren, Tomas**, partiman. Född i Stockholm d. 16 Aug. 1702; den föregående bror. Nödgad af förhållandena att egna sig åt fädrens yrke, genomgick han sin handelsskola på ett köpmanskontor i Königsberg och återkom efter sex års vistelse i nämnda stad till Stockholm 1725. Här fäste han snart allmänna uppmärksamheten vid sin i flera riktningar sällsynta förmåga och invaldes, endast tjugufem år gammal, till en af stadens fyrtioåtta äldsta. Presidenten von Höpken, som genast insåg hvad den skicklige mannen kunde användas till, förmådde honom att inrätta sina handelsföretag efter af dem gemensamt uppgjorda planer, afsedda för den svenska handels förkofran i sin helhet. Härigenom tillväxte utomordentligt hastigt P:s både förmögenhet och anseende, och inom kort begynte det ena förtroende-uppdraget läggas till och aflösa det andra. 1735 antagen till fullmäktig för Stockholms och Göteborgs handelskår i kommissionen rörande konsulatet i Lissabon, valdes han 1738 till direktör i Levantiska kompaniet; blef 1739 fullmäktig i General-tullarrendesocieteten, 1741 ledamot i utredningskommissionen, 1742 fullmäktig i rikens ständers kontor, 1747 ledamot i Järnkontoret och s. å. titulär-assessor i Kommercekollegium, kommerseråd och handelsborgmästare; 1749 ledamot i ekonomie-kommissionen samt pryddes 1751 med nordstjerneorden och erhöll adlig värdighet för sina barn, enär han som handelsborgmästare sjelf ej fick tillhöra riddarhuset. I riksförsamlingen var han under fem riksdagar ombud för hufvudstadens borgerskap och vid den sista (1751) talman i borgarståndet. — Död i Stockholm d. 21 Juni 1754. — Bland de personligheter omkring hvilka den inrikes politiken, under Fredrik I:s tolf sista regeringsår, hufvudsakligen vände sig var P. en af de mest framstående. Utrustad med ett skarpt hufvud, böjd för intriger, samt orubbligt tillgifven hattstyrelsen, hvars finansplaner bäst

öfverensstämd med hans egna, var han ett mäktigt drifhjul i sin tids rikadagsmaskineri och den, genom hvars händer en stor del af bestickningsmedlen gingo. Genom att klokt begagna konjunkturerna, så väl de politiska som merkantila, lemnade han sina arfwingar en ofantlig förmögenhet, som det uppgifves, till flera millioner riksdaler. — Gift 1726 med *Brigitta Kristina Funck*

3. **Plomgren, Peter** von, militär. Född på Araslöf i Skåne d. 10 Juni 1770; den föregående sonson. Föräldrar: öfverstlöjtnanten *Carl Fredrik von Plomgren* och *Hedvig Charlotta Silfversköld*. — Anställd såsom fänrik vid konungens eget värfvade regemente, kommanderades han under 1788 års krig till tjänstgöring på örlogsflootan, bevistade s. å. sjöslaget vid Hogland och under de följande åren drabningen vid Kronstadt och reträtten ur Viborgska viken. Med Mörnerska husarregementet, till hvilket han sedan förflyttades, och vid hvilket han avancerade till löjtnant 1792 och ryttmästare 1796, gjorde han fälttåget i Pommern 1805 — 07, deltog i utfallen från Stralsund samt bevistade affärerna vid Lüdershagen, Anklam och Ückermünde. Vid sistnämnda tillfälle blef han af fransmännen tillfångtagen och förd till Frankrike, der han qvarhölls till 1810. Efter sin hemkomst till Sverige, der under tiden ett nytt statskick inträd, utnämndes han genast till major i regementet och bevistade på denna grad tyska kriget 1813. Med utmärkelse deltog han härunder i de tre stora bataljerna vid Grossbeeren, Dennewitz och Leipzig, samt i träffningen vid Bornhöft, der han öfvertog befälet af den blesslerade generalmajorens frib. Cederström. Sedan han året derefter gjort kampagnen i Brabant och fälttåget till Norge, erhöll han 1815 öfverste rang, utnämndes det följande året till öfverste i regementet, blef friherre 1818 och s. å. introducerad under namn af *von Plomgren*. Erhöll 1822 generals namn, heder och värdighet, samt utnämndes 1843 till komm. m. st. k. af S. O. — Död på Måstena i Södermanland d. 8 Juni 1848. — Gift 1816 med *Gustafva Berghman*.

Plommenfelt, Carl Anders, mystiker. Född d. 7 Aug. 1750. Föräldrar: förenämnda kommerseråd *Anders Plomgren* och *Margareta Björkman*. — P. hade erhållit en värdad uppfostran; ingick efter slutade studier i Upsala i Bergskollegium och utnämndes till vice notarie i detta embetsverk 1770. Året derefter företog han en vidsträckt utrikes resa till de förnämsta bergverk i Norge, England, Frankrike, Sachsen, Ungern och Italien, samt kallades derunder till ledamot i en mängd utländska, vetenskapliga och vittna samfund. Hemkommen till Sverige 1776, framdrogs han af sin svåger general Fredrik Horn och lyckades isynnerhet innästa sig hos hertig

Carl, under uppgift att han, under resan i Italien, kommit i besittning af frimureriets djupaste hemligheter. För fadrens förtjenster redan 1770 upphöjd i adligt stånd med namnet *Plommenfelt*, hindrade ingenting hans upptagande vid hofvet, der han 1777 förordnades till vice och 1778 till verklig ceremonimästare. Jemte sin befattning såsom hofffunktionär, sysselsatte han sig med att förlösa sin förmögenhet, och arbeta i den »högre sciencen». Schröderheim, som var en af hans bekanta, har beskrifvit en af P. anordnad »séance» i följande ordalag: »Han bodde uti möbelhandlaren Palins hus i Storkyrkobrinken. Klockan elfva om aftonen — Långfredagen 1779 — samlades hos honom konungen, begge hertigarne och åtakillige af oss andre. Vi hade då fastat hela dagen och hos höga vederbörande arbetade inquietuder af alla slag. P. visade sig ej förr än klockan slagit tolf, då han inkom uti ett hiskeligt utseende, med håret omkring öronen, en svart väst och skjortärmarne uppvikta till axlarna. Framför sig bar han ett krucifix, införde oss i sin sal, och placerade oss omkring en på golvet med kol dragen cirkel. Sjelf stälde han sig vid bordet. Ut tre quartz timme gjorde han allt det kakkolorum utaf den allmänaste necromancie, som man känner af böcker, med kol, krita, blod, spegel, linier och heta stenar m. m. Stundom syntes han konsultera sin spegel öfver något hvar af oss särskildt, stundom sjunka uti recueillement. Jag fann för mia del ingenting af alltsammans resultera; några starka slag hördes i väggarna, hvilka sades vara annonser af närvarande andar, dem vår sinlighet och peccadiller hindrade oss att skåda.» — — Hans kredit hos Gustaf III var eljest icke stor och rubbade aldeles vid Plomgrenska husets bankrut i början af 1780-talet; då P. äfven afskedades från sin ceremonimästare-ayassa. Ett par år derefter hade han på en fönsterruta i en af källarsalarna på »Claes på Hörnet» under en teckning: »Gustave III le premier citoyen» tillagt: »il y a été, mais à présent le premier fonrbe», och dömdes härför af Srea hofrätt till halshuggning. Han hade likväl redan satt sig i säkerhet, hvarföre i tidningarna tillkännagafs att hans ätt vore på svärdsidan utgången, hvarjemte hans vapsköld på riddarhuset blef med ett svart kors öfverstruken. Han skall efter åtakilliga irrfärder slutligen hafva hamnat i Amerika och dött der, ogift.

1. **Polhem, Kristofer**, mekaniker. Född i Visby d. 18 Nov. 1661. Föräldrar: handelsmannen *Wulff Kristofer Polhammar* och *Kristina Schening*. — När modren efter fadrens död ingick nytt äktenskap, upptogs den faderlöse gossen af en farbroder i Stockholm, som någon tid höll honom i tyska skolan. Då denne beskyddare snart afled, måste den tolfåriga P. söka sitt bröd hos

andra och tjente i flera år på åtskilliga herregods som gårdskrifvare. Under tiden använde han hvarje ledig stund till slöjd och mekaniska uppfinningar, men insåg snart att han föga kunde uträtta, utan vetenskaplig underbyggnad och att han, för att erhålla sådan, måste lära sig vetenskaperna då brukliga tungomål latin. En präst, till hvilken han vände sig, gaf honom ett latinskt lexikon att lära sig utantill, och en annan lexor i latinska grammatikan, men utan förklaring. Slutligen åtog sig kyrkoherden i Sorunda Dryselius att lemna honom ordentlig undervisning. P., som då hade tjänst på Follnäs i samma socken, gick i sju månaders tid, ofta i regn och oväder, dagligen den långa vägen mellan sitt hem och prästgården. Emellertid kom han genom sin outröttliga flit derhän att han kunde besöka Upsala. Försedd med ett rekommendationsbref af Dryselius till matematikern professor Spole, emottogs P. af denne med utmärkt välvilja. Inom kort var han Spoles förklarade gunstling, studerade på det grundligaste matematik och mekanik, lagade observatorii astronomiska pendelur och iståndsätte till och med Dasypodii konstur i domkyrkan. Så fort uppmärksamheten blifvit fästad vid den onge mekanikern erhöll han i uppdrag från Falun att konstruera ett vindspel för koppargrufvan. Han förfärdigade ett sådant jemte ett uppfodringsverk af så sinnrik beskaffenhet, att då det föरेvisades Carl XI, konungen genast utnämnde honom till bergmekanikus, en för P. enkom inrättad syssla. Med understöd af allmänna medel företog han 1694—1697 en resa till Tyskland, England, Holland och Frankrike och medförde hem en myckenhet nya ideer och uppfinningar. Nu uppenbarade sig hans mekaniska snille i hela sin öfverväldigande storhet. Han inrättade och förfärdigade sånings- och tröskmaskiner, tegelbråkor, valsverk, ufnfabriker, mekaniska väfstolar, väder- och vattenqvarnar, en stor fabrik för tillverkning af järnblockarbeten m. m. År 1712 skickades P. till Carlskrona för att tillsammans med skeppsbyggmästaren Sheldon lägga grunden till en ny dockbyggnad. För att afdämma vattnet under dockans uthuggande i hällberget, lät P. göra en noggrann undersökning af hafsbotten, byggde derefter ofvanpå vattnet dammen med alla de ojemheter, hafsbottens skapnad föranledde, och ned-sänkte den på en gång, då den med ringa jemkning passade. Ett annat storverk hvartill P. uppgjorde förslag, var en kanalled mellan Osterajön och Vesterhafvet. Arbetet begynte äfven med den s. k. Carls graf, förbi Rännumsfjällen nära Venersborg, men afbröts genom konungens död. Hamnbyggnaden vid Södersluss i Stockholm var äfven ett af hans många arbeten. Sjelf ansåg han förbättringen af de s. k. stånggångarna vid grufvor samt dockan vid Carlskrona för

sina förnämsta verk. Äfven i främmande land utfördes byggnader och arbeten efter hans föreskrifter. Både Peter I i Ryssland och K. Georg i England gjorde honom lysande anbud, men han kvarstannade för alltid i sitt fädernesland. År 1714 utnämndes han till assessor i kommerskollegium samt blef två år derefter kommerseråd och adelsman. Ledamot af Vetenskapsakademien från dess stiftelse och en bland de första riddarne och kommandörerna af nordstjerneorden. — Död i Stockholm d. 31 Aug. 1751. — Oktadt tillsyn och handläggning af så många, olikartade mekaniska verk, hade P. tid öfver att författa ett stort antal skrifter i mekanik, naturkunnighet, slöjd samt enskild och allmän hushållning. Dessutom lemnade han muntlig undervisning åt en mängd lärjungar, bland hvilka flera intogo ett rum bland Sveriges storheter. Lika förnadsvärd som vetenskapsman, framstår P. såsom menniska. I medvetandet om sin öfverlägenhet, kunde han aldrig förledas till öfvermodigt framhållande af egna förtjeuster eller ett förnekande af andras. Den foglighet i lynne, den orubbliga tillit till försynen och den ståndaktighet, som uppehållit och ledt honom i ungdomen, följde honom äfven under hans äras-tid och voro ännu desamma, när han nittio år gammal lade sitt trötta hufvud till hvila. — Gift 1691 med *Maria Hoffman*.

2. **Polhem, Gabriel**, mekaniker. Född i Falun d. 11 Febr. 1700; den föregående son. Under fadrens tillsyn eguade han sig från barndomen åt mekaniken och inöfvades tidigt att utföra mekaniska arbeten efter fadrens ritningar och anvisningar. Endast sexton år gammal, hade han vid tillfällén, då den äldre P. var upptagen af arbeten på andra håll, tillsyn vid dockbyggnaden i Carlskrona och vid aderton års ålder öfvervakade han, under fadrens frånvaro, kanalbyggnaden vid Rännum. Men desutom utförde han flera maktpåliggande arbeten på egen hand, såsom de dubbla lingångarna vid Falu grufva (1730, afvägningarna vid Trollhättan för den påtänkta slussbyggnaden (1742), fullbordandet af slussen öfver Söderström i Stockholm m. m. På anmodan af K. Fredrik bygde han 1733 ett nytt mynthus i Kassel, hvars maskinerier väckte allmän uppmärksamhet, för deras noggranna och sinnrika konstruktion. All den belöning, han för dessa och flera arbeten uppbär från det allmännas sida, bestod i ett årligt stipendium af Bergskollegium på trehundra r. s. m. Af Fredrik I erhöll han 1744 hofjunkaretitel; tio år derefter tilldelade K. Adolf Fredrik honom en kammarherre-fullmakt. Vetensk.-akad. invalde honom tidigt till sin ledamot. — Död ogift i Stockholm d. 1 Aug. 1772.

Pollet, Johan Franz, krigare. Född i Skeninge den 11 Mars 1729. Föräldrar: kyrkoherden *Frans Pollet* och *Elisabet Mar-*

garetu Gedda. — Sedan han någon tid stått inskrifven såsom sergeant vid Hessensteinska regementet, beslöt han följa flera sina laudsmännans föredöme och söka sin lycka under de franska fanorna. Han begaf sig alltså 1745 till Frankrike, der han genast fick anställning som sous-lieutenant vid regementet Royal Suédois. Under en lång följd af år kvarstannade han i franska armén, deltog i fälttågen i Nederländerna, Hessen och Hannover och avancerade efterhand till öfverste 1769. Återkommen till Sverige, med orden »Pour les mérites militaires», regeringens pensionsbref på 3,200 livres årligen och en meritlista, enligt hvilken han kunde åberopa sig på att hafva bevistat sju fältlag och tre stora beläringar, utom en mängd mindre affärer, upphöjdes han 1771 i vänskt adligt stånd och utnämndes 1776 till öfverste i armén, hvarefter han 1777 förordnades till kommandant i Stralsund. På K Gustaf III:s befallning bevistade han sedermera 1788—90 årens krig mot Ryssland, förde under konungen kommandot vid Walkiala och Svenskund, befordrades 1789 till generalmajor och blef efter freden 1790 generallöjtnant. Komm. m. st. k. af S. O. — Död i Stralsund d. 26 Febr. 1802. — Gift 1764 med *Johanna Karolina Helena von Pachelbel*.

Polus, Tomas, embetsman. Född i Reval 1634. Son af professorn vid gymnasiet derstädes *Timoteus Polus* och *Elisabet Wewendes*. — Vid fadrens tidiga frånfalle upptogs gossen såsom fosterson af en fadrens vän, domprosten Holstenius i Westerås, och sattes af honom i dervarande skola. Sedan han fullbordat sina studier i Sverige och gjort den sedvanliga utländska resan, anställdes han först (1665) såsom sekreterare hos hertig Adolf Johan, men utnämndes redan s. å. till referendaire-sekreterare och registrator i K. kansliet. År 1666 fick han såsom legationssekreterare åtfölja svenska ambassaden till England och bevista fredskongressen i Breda; hvarefter han 1671 anställdes såsom hofråd hos enkedrottning Hedvig Eleonora och adlades 1673 med bibehållande af sitt ofrälse namn. Ehuru han mycket användes af Carl XI och åtjöt konungens fulla förtroende, stannade han på denna underordnade plats i mer än tjugo år, eller till 1693, då han befordrades till kansliråd och utnämndes till statssekreterare för utrikes expeditionen. Året derefter antogs han till kronprinsen Carls lärare och stod honom sedermera mycket nära; upphöjdes efter hans uppstigande på throuen på samma gång som Piper till K. stateråd och blef jemte denne friherre och grefve. Liksom under de sista åren af Carl XI:s regeringstid fortfor han i början af Carl XII:s styrelse att med Bengt Oxenstierna värda de utländska ärendena, ehuru Piper äfven på dessa liksom på alla andra förvaltnings-

grenar utöfvade ett allt större inflytande. Från krigskådeplatsen hemskickades han, såsom gammal och sjuklig, snart nog och tillbragte några få år i lugn, innan han dog i Stockholm d. 24 Mars 1708. — Fastän i arbetsdrift och förmåga Piper underlägsen, har hans rykte gått mera äckfritt till efterverlden är dennes. I verklig lärdom stod han öfver Piper och åtjöt sin samtids beundran såsom latinsk skald. — Gift 1693 med *Margareta Elisabet Målier*.

Pontén, Johan, präst, naturforskare. Född d. 2 Maj 1776 i Wederslöfs församling af Vexjö stift, der fadren *Petrus Pontén* gift med *Rebecka Widegren* då var komminister. — Smålands magra jord har varit synnerligt bördig på berömlige män inom naturvetenskapernas område. Till deras antal högt äfven P., men emedan hans arbete försiggick i all tysthet, har han ej blifvit känd så som sina frejdade landsmän. Redan under gymnasiitiden hade han samlat sig ett naturhistoriskt museum, hvilket vida öfvergick mängden vetenskapsmans ex professo. Troiligen hade en lysande bana äfven stått honom öppen som naturforskare, om ej andra kraf gjort densamma om iutet. Af fadren kallad till predikobitråde, måste han i Upsala afbryta sina gradualstudier, för att längre fram (1800) vinna magistergraden i Greifswald. Sedan han några år varit fadrens medhjelpare i embetet, utnämndes han 1810 till komminister i Hultsjö, och någon tid derefter till kyrkoherde och fadrens efterträdare i samma pastorat. År 1836 sökte och erhöi han Korsberga konsistoriela pastorat i Småland, blef 1843 ledam. af V. O. och afled d. 23 Sept. 1857. — Med sin skarpblick för naturens företeelser, utbildade han sig äfvel till en skicklig praktisk läkare, hvars råd söktes till och med af långväga och hvars kurer voro iaynerhet lyckliga vid sinnessjukes behandling. Han har utgifvit åtskilliga populära handböcker på det medicinska och naturvetenskapliga området, såsom: *Läkebok eller anvisning till de mest enkla och minst kostsamma läkemedel samt deras användande etc.* (1841); *Uppgift på använda läkemedel, vård och behandling för sinnessvaga och galna människor* (1841); *Om predikoajukan i Småland* (1841); *Svensk Fauna, en handbok för insektsamlare* (1831) m. fl. hvilka vunnit förtjent uppmärksamhet. — Gift 1: 1800 med *Ero M. Kallström*, 2: med *C. C. Wetterling*.

1. **Pontin, Magnus Martin** af, läkare, skriftställare. Född i Askeryds prästgård af Linköpings stift d. 20 Jan. 1781. Föräldrar: kyrkoherden *Magnus Constans Pontin*, sonsos son af biskop Pontinus, samt *Maria Magdalena Meurling*. — Efter sju års studier i Upsala, blef P. medic.-licentiat 1805 och promoverades året derefter med andra hedersrummet till medicine doktor. Utnämnd 1807 till hofmedikus, uppvaktade han 1808

—1809 drottningen och de kongl. barnen på Haga, förordnades efter statsvälfnigen till läkare hos f. d. konungaparet, först vid Gripsholm och sedan under nedresan till Carlskrona, samt befordrades 1809 till lifmedikus. Dels i denna befattning, dels såsom medicine och kemie adjunkt, hvartill han blifvit befordrad efter Berzelius, erhöll han 1810 förtroendet att vara denne följaktig till Skåne för att öfvervara öppnandet af kronprinsen Carl Augusts lik och utrona förhållandet af hans dödssätt. På sommaren s. å. åtföljde P. drottningen till Strömsholm och Örebro riksdag och skickades på hösten till Helsingborg, för att under resan till Stockholm uppakta den nyvalde kronprinsen Carl Johan. År 1812 åtföljde han vid riksdagen hovtet till Örebro, 1814 de kungliga till Uddevalla-baden och förblef sedan fortfarande drottningens läkare till hennes död 1818. Utänämnd till ordinar. assessor i Sundhetskollegium 1813, upphöjdes han 1817 i adlig värdighet med namnet af *Pontin* och förordnades 1835 till medicinalråd. Ledam. af Vet. Akad. och Landbruksakad. Komm. af V. O. och R. N. O. Säsom författare gjorde sig P. äfven bemärkt och odlade icke utan framgång litteraturens fält, både på vers och prosa. Hans bäst versifierade arbeten voro dock endast öfversättningar såsom »Schiller: Greklands gudar» (1826); »Jony: Sylla, tragedi» (1828); »V. Hugos Hernani» (1835) etc. I Vetenskapsakademiens, Landbruksakademiens och Svenska Läkaresällskapets Handlingar har han efterlemnadt flera värderika uppsatser. Hans *Anvisning vid valet af läkemedel för allmänna sjukvården, granskad och gillad af Sundhetskollegium*, utdelades på regeringens befallning öfver hela riket och hans *Anteckningar öfver natur, konst och vetenskaper under en resa i Tyskland* (1831) har blifvit öfverflyttad på tyska. En upplaga af hans *Samlade skrifter* utkom i 3:ne band 1850—57. Sitt vackraste minne har P. kanske likväl vunnits såsom stiftare af Svenska trädgårdsföreningen, i hvars styrelse han länge var vice ordförande. Död i Stockholm den 30 Jan. 1858. — Gift med *Johanna Carolina Elfving*, bekant som skicklig aquarellist.

2. **Pontin, Erik Magnus Constans**, författare. Född i Stockholm den 23 April 1819; den föregåendes son. — Uppfostrad för embetsmannabanan, ingick han 1837 som e. o. kanslist i Hofkanslers-expeditionen och utnämndes 1843 till vice notarie i Kåmmererrätten; men lemnade snart embetsverken för att följa sin kallelse såsom publicist och skriftställare i den kåserande genren. Samtidigt avancerade han inom hovtet från kammarjunkare (1840) till kammarherre och vice ceremonimästare (1852). I den falang af skriftställare, som på 1840-talet benämndes »det unga Sverige», intog P. redan ett rum. Hans litterära ansende ökades sedan ytterligare genom flera med talang skrifna

arbeten, såsom det af Svenska akademien prisbelönta *Äreminnet öfver greve Dahlberg*, romanen *Lydia*, den romantiskt historiska skildringen *Vadstena förr och nu*, en resebeskrifning *Här och der bland Skandinaver och Tyskar* samt en myckeuhet skizzer och uppsatser i tidningar m. m. Hans författarbana liksom hans lefnad blef emellertid ej lång. Under en ångbåtsresa, som han gjorde till södra Sverige, sönderlogs en damejeanne med svafvelsyra öfver hytten der han låg och vållade hans död i Kalmar d. 30 Sept. 1852. — Ogift.

Pontinus, Magnus, biskop. Född i Kalmar den 11 Febr. 1653; son af en skräddare *Jöns Månsson* och dennes hustru *Elim Andersdotter*. — Sedan P. vid tio års ålder inhemtat allt, hvad som kunde läras vid den ofullständiga skolan i Kalmar, förgick en tid af åtta år innan han mäktade besöka Linköpings gymnasium. Detta genomgick han på den korta tiden af två år och anlände 1643 till Upsala, hvarest hans anspråklösa och blyga väsen länge hindrade honom ifrån att blifva bemärkt. Ändtligen fäste prof. Loccenius sin uppmärksamhet vid den flitige och kunskapsrike ynglingen, och upp tog honom till lärare för sina barn. Efter att i flera år ha vistats i Upsala, utnämndes han 1652 af pfalzgreven Carl Gustaf, som då uppehöll sig på Öland, till lektor i Kalmar; men snart återvåknade hos P. hans i ungdomen hysta önskan att få ingå i det andliga ståndet, hvarför han, efter afslagna prof. lät prästviga sig i Linköping 1654. Kort derefter, troligen 1656, fick drottning Hedvig Eleonora höra honom predika och blef så intagen af hans utmärkta gåfvor, att hon kallade honom till sin hovpredikant. År 1662 befordrades han till pastor i Jakobs och Johannis församlingar i Stockholm och utnämndes till amiralitets-superintendent. Efter Carl XI:s uppstigande på thronen, insatte han 1675 i gränskningskommissionen af förmyndarstyrelsen. Han deltog dock vederligen icke särdeles i dess arbeten och synes i allmänhet, så vidt möjligt varit, velat undandraga sig all inblandning så väl i denna som andra statsaker. Slutligen utnämndes han 1681 till biskop i Linköping. Hans helse, i ungdomen pröfvad genom umberärande och ansträngningar, var då mycket försvagad. Likväl uppoffrade han alla sina återstående krafter för att inom sin nya embetskrets upprätthålla och främja gudsfruktan, ordning och de rena fläckfria seder, af hvilka han sjelf alltid gifvit det vackraste föredöme. — Död i Linköping d. 21 Aug. 1691. — Gift 1: med *Anna Vallerius*, 2: med *Helena Strömsköld*.

Poppelman, Johan, biskop. Född i Varberg d. 6 Okt. 1649. Föräldrar: sjö-tullsvaktmästaren *Johan Kaspersson Poppelman* och *Katarina Krakau*. — P. var en af de första studerande, som inskrefs vid

det nyanlagda universitetet i Lund, och vinnlade sig der hufvudsakligen om de teologiska och filosofiska kunskapsarterna. Under den studieresa, han sedan företog till Tyskland, erhöill han 1672 magistergraden i Wittenberg och återkom till Sverige med berömligt vitsord om lärdom och skicklighet. År 1675 utnämndes han till lektor i Göteborg och innehade denna befattning ända till 1692, ehuru han af den tiden uppehöll sig sex år 1682—1688 vid utländska lärosäten, förnämligast i Wittenberg, der han 1688 promoverades till teologie doktor. Kallad från Göteborg till andra teologie professionen vid Lunds universitet, utnämndes han, efter en nittonårig verksamhet på denna plats, till biskop i Göteborg 1711 och dog derstädes den 30 Juni 1725. — Utmärkt för lärdom och isynnerhet ansedd teolog, utöfvade han — enligt Rhyzelius — sitt biskopskall »med mycken sachtmodighet, till allas nöje.» — Han var gift med *Rebecka Vallerius*.

Poppius, Gabriel, statsman, patriot. Född i Jokkas församling i Savolax den 12 Dec. 1770. Föräldrar; kyrkoherden, teol. doktorn *Henrik Poppius* och *Katarina Nylander*. — Vid Åbo universitet, der P. blef student 1786, egnade han sig åt embetsmannabildningen och ingick 1792 såsom auskultant i Åbo hofrätt. Sedan han under de närmast följande åren bestridt åtskilliga domareförordnaden i landorten, befordrades han 1799 till notarie i Åbo hofrätt och utnämndes s. å. till häradshöfding i Öfra Satakunda härad. Presidenten i hofrätten, som lärt känna P. utmärkte egenskaper, fäste nu regeringens uppmärksamhet vid hans grundliga kunskaper, klara uppfattning och säkra omdöme, hvarföre P. 1801 kallades att i Justitie-revisions-expeditionen föredraga finska egodelningsmålen. S. å. hugnad med lagmans titel, tur och befodringsrätt, förordnades han 1803 till embetsbiträde åt tillförordnade justitiekansleren greve Gyllenborg under hans resor i Finland. År 1805 kallades han att intaga en plats i Rikets allmänna ärendens beredning och besörjde, efter att i Juli månad 1806 blifvit insatt i den komité, som hade i uppdrag att uppgöra ett sammandrag af svenska lagverket, den s. k. 1807 års lagsamling. När rysarna 1808 inkräktat Finland, och hans domsaga derigenom blifvit honom fränhänd, förflyttades han såsom häradshöfding till Öster- och Vester-Rekarne domsaga i Södermanland, hvarjemte han, ifrån September sistnämnda år till revolutionsdagen den 13 Mars 1809, tjänstgjorde såsom enskildt föredragande hos K. Gustaf IV Adolf. Var under riksdagen 1809 sekreterare i Hemliga utskottet och blef s. å. justitieråd, i hvilken egenskap han sedan i sjutton år deltog i konungens domsrätt. 1826 förflyttades han till president i Kommersekollegium och eg-

nade från denna stund odeladt och rastlöst sitt nit åt statsökonomien, der han företrädesvis ifrade för färaköteln och ullkulturen, som genom hans anvisningar gjorde stora, och inom landet förut okända, framsteg. Slutligen kallades han i September 1833 till statsråd, på hvilken förtroendepost han kvarstannade i tre år eller till 1836, då han på egen begäran derifrån entledigades. Hans sista officiella verkningsskrets var såsom ständig direktör i Lantbruksakademien, der han med den skarpblick och oförtröttade nit, som voro honom egna, verkade för svenska jordbrukets och näringarnas utveckling och lossade under sin styrelsetid många af de band, som fjerrade dem vid förlutna tiders föräldrade grundsatser. P. var, som sig borde, ledam. af Vet. Akad., utnämndes 1812 till komm. af N. O. och pryddes vid K. Carl Johans regeringsjubileum med insignierna af Serafimerorden. — Död i Stockholm d. den 3 Jan. 1856. — Gift 1809 med *Anna Gustafva Hochschild*.

Porthan, Henrik Gabriel, länd. Född i Vilasaari socken i Finland, d. 9 Nov. 1739. Föräldrar: kyrkoherden *Sigfrid Porthan* och *Kristina Juslenius*. — Från barndomen omhuldad och uppfostrad af tvenne nära anförvänder, prosten Juslenius och hofrättsrådet Juslén, lade han tidigt i dagen de sällsynta naturgåfvor, som skulle bereda hans ära och göra hans namn minnesvärdt. Student i Åbo 1754, erhöill han vid 1750 års promotion lagerkrausen; förordnades 1763 till eloquent. docens och året därefter till amanuens vid biblioteket. 1772 befordrad till bibliotekarie, utnämndes han fem år senare till professor i värtalighet och förvärfvade på denna plats genast den popularitet och det anseende, som gjort hans namn till ett af de utmärktaste i Åbo universitetets historia. Sin skönaste lager vann han likväl såsom forskare i Finlands språk, litteratur, geografi och fornhäfder. I detta hänseende är han att anse för den finska historiens egentliga grundläggare. Hans samlingar, rörande Finlands språk, folksæder, gamla lagar och inrättningar, olika orters klimat, läge och gränser m. m. sprida en förut okänd dager öfver detta lands forna förhållanden och utgöra en guldgruva, ur hvilken senare författare öst med fulla händer. Från moderlandet Sverige erhöill P. såsom ett erkännande af hans utmärkte förtjenster, nordstjernans riddarkors, hvarfetter han 1802 undfick titel af kansliråd. Han var tillika ledam. af Vitt. Hist. och Ant. Akademien, Vet. societ. i Upsala samt flera andra lärda sällskap. — Död, ogift, i Åbo den 1 Mars 1804.

Posse. Såsom släktens stamfader uppgifves en *Nils Posa*, som skall ha lefvat på 1200-talet. En säkrare härkomst räknar ätten från *Lage Pedersson* till Löfås, som 1449 var Svea rikets råd och riddare. Efter

sitt opptagande på Riddarhuset, har Posse-släkten utgrenat sig i friherrliga ättgrenarna till Hedensund och Säby samt den grefliga, som introducerades 1719.

1. **Posse, Göran Nilsson**, krigare. Son af häradshöfdingen *Nils Axelsson (Posse)* till Gammelstorp och Säby samt *Anna Mattedotter Kagg*. — År 1591 nämnes P. såsom slottslofven på Narven och sedermera såsom ryttmästare vid Vestgöta kavalleri. Genom sitt nit för evangeliska läran råkade han i K. Sigismunds onåd och höll sig i flera år troget till hertig Carl. Men deenes egenmäktiga handlingar, kanhända äfven andra beveläsegrunder, föranledde honom att 1598 sluta sig till Sigismund. Efter konungens aftåg ur Sverige förläkte han sig med hertigen, men en förolämpning som tillfogades honom af Carls gunstling, Axel Leijonhufvud, sårade honom så, att han 1603 ånyo bröt med hertigen och öfvergick till konungen i Polen. Der sammanskref han och lät trycka ett arbete, som han kallade *Hertig Carls slagarbänk*, deruti han skildrar deenes blodiga bedrifter, men såsom fiende på ett alltför öfverdrifvet sätt. Boken, som nu är ytterst sällsynt, slutar med en förteckning på alla dem, som under hertigens styrelse blifvit afsträfvade eller flyktat ur riket. Hans dödsår är liksom hans födelseår obekant. — Gift med *Ingeborg Johansdotter (Natt och Dag)*.

2. **Posse, Göran Knutsson**, krigare. Född på Sätenäs i Vestergötland d. 14 Jan. 1556; den föregåendes kusin. Föräldrar: riksrådet *Knut Axelsson (Posse)* och *Ebba Göransdotter (Örneflicht)*. — Såsom page i K. Johans hof utnämndes P. 1580 till ryttmästare vid Vestgöta adelsfana och bevisade kriget i Estland 1581. Sedermera ryttmästare vid Vestgöta ryttare, deltog han i lifländska fälttåget 1590 och var kammarråd, när han utnämndes till riksråd 1591. Efter K. Johans död var P. bland de riksråd, som jemte hertigen skulle förestå regeringen till K. Sigismund hann ankomma, men råkade härunder i ett allt mer och mer spändt förhållande till hertigen, så att han slutligen ansåg för säkrast att alldeles lemna riket. På Sigismunds krigståg 1598 var P. i hans följe och tillika den, som i Stegeborgs-slaget bad konungen skona sina undersåter och ej utgjuta svenskt blod. Efter slaget vid Stångebro utlemnades han jemte de andra riksråden och ställdes för rätta på Linköpings riksdag. Han skonades dock till lifvet och återfördes i fängelse, sedan han åsatt de andras afträttande, och quarhölls till 1603 då han frigafs på finska adelns förböner. Icke destomindre fortsatte han sina stämplingar under det han visade sig som hertig Carls oppriktige tjänare. Om hösten 1604 var han med hertigen i Kalmar, då ankomsten af en öfverlöpare från Sigismund väckte en sådan förfaran hos honom och några andra ränkmidare, att de en mörk Oktoberkväll

kastade sig på hästarna och satte öfver danska gränsen. I Polen emottogs han, liksom alla svenskar, synnerligt nådigt och framstälde för Sigismund allahanda förslag att återvinna Sverige, af hvilka dock intet kom till utförande. — Död i Danzig d. 18 Mars 1616. — Gift 1584 med *Elisabet Gabrielsdotter (Oxenstierno)*.

Friherrliga ätten till Hedensund.

3. **Posse, Knut Göransson**, riksråd. Född på Hammarskog i Upland d. 2 Mars 1592; den föregåendes son. — P. uppfostrades i Polen och läser 1623 och 1624 haft något befäl vid flottan derstädes. Kärleken till fäderneslandet förmådde honom likväl att af Gustaf II Adolf söka utverka sig tillstånd att återkomma till Sverige. Hans rehabilitation bifölls, och sedan han afstog trohetsed, erhöll han 1625 sina till kronan indragna arfvegoda tillbaka. År 1633 nämnes han såsom ståthållare i Södermanland, blef året derefter landshöfding i Östergötland, 1635 drottning Maria Eleonoras hofråd och 1637 landshöfding i Södermanland. 1641 upphöjdes han till riksråd, blef 1648 öfverståthållare i Stockholm och s. å. lagman i Norrfinne lagsaga, 1650 assessor i Svea hofrätt samt året derefter friherre, då han skref sig till Hedensund. 1651 utnämnd till president i Göta hofrätt, förordnades han 1657 till lagman i Medelpad; tog afsked 1662 och afled på Hammarskog d. 5 April 1664. — Gift med *Ingeborg Torstensson* (af Forstena släkten).

4. **Posse, Gustaf Knutsson**, riksråd. Född i Stockholm d. 29 Maj 1626; den föregåendes son. — Han hade vid universitetet i Upsala förvärfvat sig grundliga studier, hvilka han ytterligare ökade genom resor 1645—1648 i Tyskland, Holland, England, Frankrike och Italien. Redan före hans hemkomst hade drottning Kristina utnämnt honom till sin kammарherre, och skickade honom, så snart han anmält sig vid hofvet, i ett viktigt ärende till Carl Gustaf i Tyskland. Han tjänstgjorde sedermera vid hofvet till 1653, då han utnämndes till landshöfding i Jönköpings län, med hvilket han året derefter fick förena Kronobergs höfdingedöme. Af K. Carl X, hos hvilken han stod i mycken gunst, utnämndes han till den i Sverige ditills ovanliga befattningen af geheimeråd, med åliggande att deltaga i kansliärendena och andra statsangelägenheter. Vid den i Januari 1660 samlade riksdagen i Göteborg, förordnades han af konungen till landtmarskalk och utnämndes kort derefter till riksråd. Under Carl XI:s ömyndighetstid blef han 1664 hofrättsråd i Åbo hofrätt, hvilken befattning han genast utbytte mot en dylik i Göta hofrätt, och förordnades till president derstädes 1665; erhöll 1669 en domsaga i Vermland och afled i Stockholm d. 26 Juni 1676. — Gift 1: 1651 med *Maria Eleonora Baner* och 2: 1662 med *Mårta Berendes*.

Friherrliga ätten till Säby:

5. **Posse, Mauritz**, riksråd. Född i Lübeck 1712, och sou af landshöfdingen frih. *Nils Posse* och *Henrietta Beata Horn*. — Säsom fänrik vid Lifgardet, hvartill han utnämndes 1732, ingick han med K. tillåtelse i fransysk krigstjenst och deltog i fransmannens fälttåg mot Rhen och Mosel 1735. Efter sin hemkomst befordrades han 1739 till löjtnant, 1745 till kapten och utnämndes 1749 till öfverste för ett värfvad regimente, hvars uppsättning han sjelf åtog sig; blef tre år senare envoyé vid kejsrerliga ryska hovet, 1756 komm. af S. O. och 1760 chef för Savolax regimente samt generalmajor. Återkallad från sin ministerpost i St Petersburg 1762, förordnades han året derefter till landshöfding i Elfsborgs län och upphöjdes 1769 till riksråd. Denna haus upphöjelse fortfor till 1772, då han af det då herrskande mösspartiet utelöts ur rådet. Han inkallades ånyo af Gustaf III i rådekammaren 1772, sedan han året förut blifvit utnämnd till greve, i hvilken egenskap han likväl aldrig tog inträde på riddarhuset. — Död i Stockholm d. 19 Juli 1787. — Gift 1738 med *Beata Kristina Posse*.

6. **Posse, Carl Henrik**, krigare. Född d. 15 Jan. 1767. Föräldrar: majoren, frih. *Carl Åke Posse* och *Beata Kristina Hierta*. — Efter att ifrån 1779, då han inträdde i krigstjenst, ha avancerat till kapten 1786, fick han under 1788—1790 års fälttåg i Finland omsider ett tillfälle att visa sin duglighet som krigare. I träffningarna vid Likala, Sippola, Pardaskoski, Kärnakoski och Savitaipal m. fl. ställen utmärkte han sig för ett lysande mod och stor skicklighet, hvarför han efter slutad fred, 1791 befordrades till andre major vid Södermanlands regimente. 1796 blef han förste major vid samma kår och 1799 öfverstelöjtnant i armén. Beordrad 1807 att med sitt regimente öfvergå till Pommern, utvecklade han, då svenskarna måste retirera undan franske marskalken Mortier, icke allenast en stor personlig tappperhet, utan jemväl en utmärkt förmåga såsom befälhafvare. Vid Danmarks krigsförklaring kort derefter erhöill P., då nyss utnämnd till öfverste och öfveradjutant, befallning att tjenstgöra som brigadchef på venstra flygeln af den arméfördelning, som schiekades mot Norge och befordrades 1809 till chef för Skaraborgs regimente. Efter statshöfvingen sistnämnda år utnämnd till generaladjutant och komm. af S. O., befordrades han till generalmajor 1813 och anförde under fälttåget i Tyskland och Danmark andra arméfördelningen, som intog Frederiksord. Vid arméns inryckande öfver Sveinesund i Norge 1814 kommenderade han första fördelningen, erhöill s. å. generallöjtnants rang och utnämndes till komm. m. st. k. af S. O. Vid den förändrade indelningen af armén 1816 förordnades han till inspektör

för fjerde infanteri-inspektionen, utnämndes till greve 1826 och tre år derefter till riddare af Serafimerorden. General af infanteriet 1832; året derefter generalbefälhafvare i tredje militärdistriktet och 1836 En af rikets Herrar. — Död i Mariestad 1843. — Den sällsynta kraft hvarigenom P. steg för steg uppådde de högsta värdigheter, till hvilka en svensk man kan hinna, stod i tydliga drag afspiegad i hans aktningabjudandeyttre och stördes endast någon gång af hans häftiga och upprusande lynne. Den verkliga dugligheten kunde dock i honom alltid påräkna en faderlig vän, hvarför han i hög grad egde sina underordnades tillgifvenhet och förtroende. — Gift 1800 med *Sofia Constantia Siegroth*.

7. **Posse, Johan August**, embetsman, rättalärd, publicist. Född d. 18 Mars 1815 på Ulfstorp i Vestergötland; den föregående kusins son. Föräldrar: majoren, friherre *Carl Henrik Posse* och *Sofia Augusta Riben*. — Student i Upsala 1832, lät han, sedan han vid universitetet aflagt förberedande lärodomsprof för den juridiska graden, inskrifva sig till e. o. kanslist i Handels- och Finanzexpeditionen 1835 och till e. o. amanuens vid Riksarkivet 1838. Juris utriusque kandidat 1839, ingick han året derefter såsom auskultant i Svea hofrätt, utnämndes till vice häradshöfding 1843; blef ledamot af riddarhusdirektionen 1851, i hvilken befattning han kvarstod till 1861; förste amanuens vid Riksarkivet 1852, samt aktuarie derstädes 1853. — År 1850 utgaf han *Bidrag till svenska lagstiftningens historia från slutet af sextonde århundradet till stadfästelsen af 1734 års lag*, hvilket arbete begagnats vid de akademiska studierna inom juridiska fakulteten i Upsala; samt begynte hösten 1853 utgifningen af *Väktaren, tidning för stat och kyrka*, åt hvilken han sedermera eguade hela sin författarverksamhet och som han helt och hållet ledde till sin död i Stockholm d. 5 Juni 1865. — Gift 1: 1850 med *Thekla Eva Amalia Heijkensköld* och 2: 1856 med följande.

8. **Posse, Katarina Elisabet (Betty)**, född EHRENBORG, författarinna. Född den 22 Juli 1818. Föräldrar: justitieombudsmannen *Kasper Isaac Mikael Ehrenborg* samt hans hustru *Anna Fredrika Carlqvist*. — Då hon allt ifrån barndomen visat anlag för poesi, både på det humoristiska och religiösa området, öfvade hon sig på vänners och anförvandrers uppmaningar i författarskap och blef, sedan hon 1856 ingått äktenskap med aktuarien, friherre *Johan August Posse* (se föreg.), en flitig, om än obemärkt medhjelparinna i hans litterära arbeten. Så vidt vi hafva oss bekant, uppträdde hon första gången 1841, ehuru anonymt, med ett litet diktstående *Småfoglar från Kinnekulle*, hvilket efterföljdes af en berättelse *En students äfventyr år 1845* (1846). Sedan dess har hennes

sångmö varit mest verksam på det religiösa området, der frih. P., dels anom., dels under signaturerna B. E. och B. E.—g bland annat utgivit: *Andeliga sånger* (1 H. 1851); *Visor för skolbarn och andra* (1851, 52); *Nya visor för skolbarn och andra* (1852); *Tvenne kristliga sånger för svenska folket* (1852, 54); *Tvenne christliga sånger för svenska folket* (1852; nya uppl. 1854, 56); *En vän på vägen. Christlig kalender* (1852); *Skolsånger* (flera uppl., 1852—61); *Sånger* (1854); *Visor och sånger. Skolsånger* (1854); *Gumma Guds ord. Beträktelser för barn* (1858, nya uppl. 1860, 1863); *Andeliga sånger för barn och ungdom* (1863); *Bibelsånger till uppbyggelse inom familjen* (1863); *Nya sånger för barn* (1866); *Berättelser till läsnig i Hemmet* (H. 1, 1866); *Fader vår. Barnsånger till katekesen i söndags-skolan*, m. fl.

Grefliga ättegrenen:

9. **Posse, Knut Göransson**, K. råd. Född på Tislegården i Vestergötland på 1640-talet; son af öfverstelöjtnanten *Göran Johansson Posse* och *Britta Hård*. — Han anställdes helt ung såsom page vid hovet och utnämndes till fanrik vid Lifgardet 1673. Under de två följande åren befordrades han till löjtnant och kapten, samt utmärkte sig såsom en skicklig och käck krigare i Carl XI:s fejd med danskarna, hvarföre han 1679 utnämndes till major och blef åny åter öfverstelöjtnant vid Lifgardet. Året före sin död öfverlemnade Carl XI till honom fullmakt såsom öfverste vid hästdrabanterna och kort derefter friherrebrevet. Vid utbrottet af Carl XII:s krig befordrad till generalmajor, följde han konungen vid landstigningen på Seland, i slaget vid Narva, vid öfvergången af Dünafloden i slaget vid Riga, i träfningen vid Klissow och belägringen af Thorn samt utnämndes omedelbart derefter till generallöjtnant. Slutligen 1705 upphöjd till K. råd och förordnad till öfverståthållare i Stockholm, förläntes han 1706 med greflig värdighet och afled i nyssnämnda stad d. 7 Aug. 1714. — Gift 1: 1681 med *Ingsborg Bjelke* och 2: 1686 med *Anna Kristina Natt och Dag*.

10. **Posse, Arvid**, riksråd. Född i Stockholm den 23 Nov. 1689; den föregåendes son. — Vid sexton års ålder ingick P. i krigstjenst och följde K. Carl till Polen. Efter slaget vid Grodno befordrad till grenadierfanrik vid gardet, deltog han 1708 i drabbningen vid Holofzin och blef för sitt valförmållande vid detta tillfälle utnämnd till löjtnant. Han följde sedan armén under de äfventyrliga öfvergångarna af Desna och Semströmarna till Pultawa, der hans, liksom så många annan krigares segerdrömmar upplöste sig i en neslig fångenskap. Förd till Kiew och derifrån till Moskwa, lyckades han helt oförmodadt rädda sig med flykten och återkom till Sverige 1711. Här utnämndes

han genast till kapten vid Lifgardet och förordnades efter K. Carls hemkomst 1716 till generaladjutant af flygeln och deltog, nyss utnämnd till öfverstelöjtnant, i norska fälttåget 1718. Efter Carl XII:s död och under de derpå följande fredsåren befordrades han: 1727 till öfverste vid Lifgardet, 1737 till generalmajor och slutligen 1739 till riksråd. Den sista utmärkelsen var egentligen en partisak och af så mycket mindre betydelse som P. var alldeles olämplig för detta kall. Modet, som aldrig brustit honom på slagfältet, öfvergaf honom alldeles vid meningsstriderna i rådkammaren, der han, till politiken mössa, bifående sökte förlika sitt parti med de stormiga hattarna. — Han afled i Stockholm d. 30 Jan. 1754. — Gift 1718 med *Hedvig Kristina Stenböck*.

11. **Posse, Fredrik Arvidsson**, krigare. Född d. 17 Maj 1727: den föregåendes son. — Krigarbanan som för de flesta af släkten varit en trappa till en upphöjd samhällsställning, valdes äfven af Fredrik P., hvilken 1735 ingick såsom volontär vid Lifgardet. Hans befordringar fortgingo sedan i vanlig tur, så att han uppnått majorsgraden och bar svärdsordens riddarstjärna, när han 1758 utgick i pommerska kriget. Utnämnd till öfverstelöjtnant i armén följande året, förde han såsom chef Elfsborgs regemente till 1760, då han befordrades till öfverstelöjtnant vid kronprinsens regemente. Chef för Nylands regemente 1769, utnämndes han genast efter Gustaf III:s uppstigande på thronen till generalmajor och förste generaladjutant och tillhörde i denna egenskap länge konungens närmaste omgifning. Chef för Vestmanlands regemente 1773 blef han två år senare komm. m. st. k. af S. O., 1776 ledamot af Krigskollegium och 1778, vid de utmärkelser, som utdelades med anledning af kronprinsens födelse, generallöjtnant. För att lemna rum åt öfverste Sinclair, hvilken vid denna tid lyckats tillvinna sig Gustaf III:s synnerliga ynnest, skickades han 1780 att såsom general en chef i Finland efter fältmarskalken Stackelberg emottaga befälet öfver der förlagda krigstyrka, hvarpå han utnämndes till serafimerriddare 1782. Efter krigets slut 1790 förflyttad såsom chef för Österbottens regemente, utnämndes han 1792 till general af infanteriet och befälhafvare för Smäländska fördelningen af armén, blef 1798 En af rikets Herrar och året derefter ledamot af allmänna ärendenas beredning. — Han afled i Stockholm d. 11 Dec. 1794. — Gift 1752 med *Ulrika Eleonora Wrangel*.

12. **Posse, Arvid Mauritz**, embetsman. Född den 5 Jan. 1792. Föräldrar: excellensen, presidenten, greve *Arvid Erik Posse* och *Katarina Charlotta von Otter*. — Efter slutade juridiska studier i Lund, inskrefs P. 1809 såsom auskultant i Göta hofrätt och e. o. kanslist i Justitie-revisions-expeditionen. Sedan han någon tid tjenstgjort i hofrätten,

utnämndes han till vice häradshöfding och befordrades 1813 till kanslist; erhöll 1814 häradshöfdings namn, heder och värdighet, blef adjungerad ledamot i Svea hofrätt s. å. och 1816 ordinarie assessor derstädes. 1821 befordrad till lagman i Skåne, förordnades han två år derefter att såsom vice landshöfding förestå Linköpings län under rättegången med friherre Nieroth; blef 1824 R. N. O. och utnämndes s. å. till landshöfding i Skaraborgs län. Förflyttad 1831 från denna plats till generaldirektör vid tullverket, kallades han 1840 till justitie-statsminister, men nedlade inom ett halft år detta förtroendeembete för att öfvertaga ordförandeplatsen i Göta kanalbolags direktion, ett uppdrag som han redan 1833 innehaft, och genom förnyade val innehade 1845 och 1849. Utsedd till landtmarskalk vid 1844 års riksdag, erhöll han under dess lopp serafimerorden och utnämndes, efter dess avslutande, 1845 till riksmarskalk. Af konung Oscar I inkallades han 1846 änyo i statsrådet såsom justitie-statsminister och innehade samma höga embete till 1848, då han på egen begäran entledigades derifrån, liksom året der efter från riksmarskalksambetet. — Död i Göteborg d. 22 Juli 1850. — Gift 1825 med *Juliana Lovisa von Platen*.

13. **Posse, Arvid Rutger Fredriksson**, riksdagsman. Född på Rosendal i Skåne den 15 Februari 1820; den föregående brorson. Föräldrar: landshöfdingen, greve *Fredrik Salomon Posse* och *Magdalena Charlotta Bennet*. — Vid Lunds universitet, der P. blef student 1838, egnade han sig åt juridiska studier och ingick, efter afslagd examen för inträde i rikets rättegångsverk, i Hofrätten öfver Skåne och Bleking. Här tjänstgjorde han några år och var under denna tid 1846 och 1848 adjungerad ledamot af hofrätten. Sistnämnda år lemnade han den civila tjänstemannabazan, för att sysselsätta sig med värden om sina gods och erhöll genast en mängd förtroendeuppdrag, så väl af sin provin, som den trängre kommun han tillhörde. Åren 1851—62 var han ordförande i skånska banken; erhöll 1861 samma plats inom skånska hypoteksföreningen, ingick 1865 såsom ordförande i styrelsen för sydskånska jernbanan, till hvars byggande han verksamt bidragit, har åtskilliga gånger varit ordförande och vice ordförande i Malmöhus läns landsting o. s. v. I alla riksdagarna 1856—1866 deltog P. såsom sjelfskrifven representant af Riddarhuset och var derunder på grund af sitt greffliga nummer ordförande i de olika utskott, i hvilka han af ridderskapet och adeln insattes, nämligen banko-, bevillnings- och statsutskotten. Af grundsaats tillgifven det gamla representationssättet, befaun han sig vid 1866 års riksdag i den riddarhusminoritet, som röstade emot det nya riksdagskicket antagande; men valdes icke desto-

mindre, på grund af sin kända förmåga, till representant i Andra kammaren för Herrestads och Ljunits häradet, ett val som för hvarje valperiod blifvit återförynadt. Redan vid det första af dessa rikemöten insatt till ordförande i statsutskottet, förvärfvade han inom kort ett betydligt inflytande och har varit den egentlige och verksamaste ledaren af det s. k. landtmannapartiet. Greffe P. är egare af säteriet Charlottenlund i Skåne, har, utom den medfödda titeln, den förvärfvade af vice häradshöfding och är sedan 1866 komm. af N. O. — Gift 1846 med *Amalia Karolina De la Gardie*.

Possieth, Johan, homilet. Född på Säbende gård i Roslagen d. 31 Dec. 1667: son af bokhållaren vid Ordala bruk *Johan Possieth* och *Katarina Berggren*. — Efter växlande öden, hvarunder han ihärdigt fick kämpa med armodets försakelser, blef han 1697 magister i Upsala; kallades till docent 1698 och lät viga sig till präst s. å. Hans fattigdom hindrade honom likväl att förlänga sin vistelse vid universitetet, hvarföre han 1700 antog kallelse såsom huspredikant hos K. rådet greve Wrede, hvilken skaffade honom plats vid Hamiltonska regementet. I Stockholm, der regementet då låg i garnison, väckte P:s ovanliga predikogåfvor stor upmärksamhet, så att senaten för honom utfärdade fullmakt som e. o. hofpredikant. Utnämningen stadfästes af konungen från Bender genom en ny fullmakt, som gjorde P. till ordinarie K. hofpredikant, men som också blef hans enda befördran ända till 1722, då han utnämndes till kyrkoherde i Riddarholms och Bromma församlingar. Hans verksamhetstid i detta embete blef emellertid icke långvarig, emedan han afled d. 27 Juli 1728. — Ilögt uppburen såsom andlig talar i sin tids smak, har han efterlemnast en hop minnestal och predikningar. Några tillfällighetastycken på latin och svenska antyda äfven hans gåfvor såsom skald. — Gift 1712 med *Katarina Bonde*.

Post, Hampus Adolf von, geolog. Född på Tisenhult i Skedevi socken af Östergötland d. 15 Dec. 1822. Föräldrar: majoren vid Östgöta Lif-regementet, sedermera postmästaren i Köping, *Ernst Reinhold von Post* och *Emilie Ulrika Borgström*. — Efter förberedande studier, dels vid Rosengrenska institutet i Linköping, dels vid trivialskolorna i nämnda stad och i Norrköping, ingick v. P. 1838 såsom volontär vid Första lifregementet, afade studentexamen i Upsala 1840 och utnämndes till underlöjtnant vid Vestmanlands regemente 1841. Under åren 1842—45 vistades han hos en farbroderbrukspatron G. v. Post på Frängeäter i Östergötland, såsom biträde vid dervarande jern- och glasbruk; men återvände 1846 till Upsala för att grundligt studera naturvetenskaperna, för hvilka han allt ifrån sin barn-dom egde den mest afsjörda fallenhet. Efter

en resa (1847) i Schlesien, Sachsen, Böhmen m. fl. tyska orter för att studera glasindustrin, arbetade han någon tid 1848 på L. Swanbergs laboratorium i Stockholm och antogs året därefter till lärare i kemi, fysik och geologi vid det då nyinrättade landbruksinstitutet vid Ultuna. Emedan undervisningen derstädes icke började förrän på hösten, använde han några månader till en resa i Tyskland, besökte landbruksinstitutet vid Eldene, Sprengel i Regenwalde, Berlin o. s. v. Öfvertalad af sina släktingar att öfvertaga disponentskapet öfver Reijmyre glasbruk i Östergötland, lemnade han 1852 sin plats vid Ultuna och sin tjänst vid regementet, vid hvilket senare han två år förut blifvit befördrad till löjtnant, samt innehade nämnda disponentbeställning till 1869, då han åter utbytte den mot sin förra lärareplats vid Ultuna och erhöll professors titel 1875. Ledamot af Vetenskaps-akad.; af Landbruks-akad.; Sällskapet pro fauna et flora fennica; R. N. O., m. m. Säsom förf. och vetenskapsman har v. P. meddelat afhandlingar i Bot. Notiser, i Arrhenii och Bergelinis tidskrifter, i Öfers. af K. Vet.-akad. förhandl., i Vet.-akad. Handl. o. s. v. — Gift 1851 med sin kusin *Beata Eleonora von Post*.

Pouget, Johan Nikolaus, präst. Född d. 25 Nov. 1697 i Stockholm, der fadren *Johan Pouget* var kammartjenare hos drottning *Ulrika Eleonora*. — Föräldrarna, som voro katoliker, uppfostrade sonen i samma trosbekännelse och skickade honom tolf år gammal till jesuiterseminariet i Linz. Sedan han här i fyra år blifvit undervisad, sändes han af jesuiterna till Rom, der han prästvigdes 1709 och tre år senare i påfven *Klemens XI:s* närvaro promoverades till teologie och filosofie doktor. Sålunda förberedd afgick han till påfveiga nuntien i Köln, som egde att efter godkännande använda hans duglighet för den katolska propogandan. Af honom missiverad till katolska församlingen i Utrecht, uppehöll han sig der någon tid, men åtföljde 1715 kejsrerliga ministern greve *Fuchs* såsom legationspredikant till Hamburg. Redan under hans vistelse i Holland uppstodo hos P. vissa betänkligheter, huru vida katolska kyrkoläran vore den sanna kristendomen. Vid ett besök i *Köpenhamn* 1716 rubbades hans tro på densamma ännu mer, så att han efter mogen öfverläggning och föregången beredelse 1719 öfvergick till lutherska läran. 1721 anställdes han såsom predikant vid St *Anne* klosterförsamling i Lybeck; men lemnade redan året därefter denna beställning och öfverreste till Sverige, der han 1724 antogs till aftonsängspredikant i Malmö. År 1729 kallades han härifrån till komminister vid tyska församlingen i Stockholm och befordrades 1731 till kyrkoherde i Katarina. Oktadt stora löften läser gjorts honom, ifall han ville återgå till ka-

tolska kyrkan, föredrog han att på en mindre lysande plats verka inom den kyrka, i hvars sköte han efter mogen öfvertygelse blifvit upptagen. — Död i Stockholm d. 12 Juli 1735. — Gift 1732 med *Helena Maria Sessing*.

Pramberg, Johan Bernhard, universitetslärare, läkare. Född i Östra Lyngby socken i Skåne d. 30 Okt. 1788. Föräldrar: gästgifvaren *Håkan Pramberg* och *Benedikta Maria Bergendorf*. — I Lund, dit föräldrarna i hans barnår inflyttade, inskrefs P. vid universitetet 1804 till student och blef 1813 medicine doktor. Förordnad till anatomie prosector s. å., tjänstgjorde han 1814—1824 såsom lärare i pastoralmedicin och hade tidtals förestått professionerna i praktisk och teoretisk medicin, äfvensom i anatomi och kirurgi, när han 1828 utnämndes till e. o. professor i sistnämnda läroämnen, med säte och stämma i medicinska fakulteten. Sistnämnda år jemväl vikarierande intendent vid Ramlösa helsobrunn, befordrades han 1832 till ord. innehafvare af lärostolen i anatomi och kirurgi, förflyttades derifrån 1847 till professionen i obstetrik och tog afsked 1857 såsom emeritus. R. N. O. — Död i Lund d. 16 Mars 1873. — Gift 1833 med *Jaquette Vilhelmina Bennet*.

Precht, Burohard, bildhuggare. Född i Bremen d. 28 Okt. 1651. Föräldrar: bildhuggaren *Johan Precht* och *Vendela Gause*. — P. var en af de konstnärer, som enkedrottning *Hedvig Eleonora* inkallade för att pryda Drottningholms slott. Han hade på något sätt blifvit känd af hofbildhuggaren *Nikolaus Millich*, hvilken hade skulpturarbetena vid slottets dekorerande på sin andel, och begärde den unge konstnären till sitt biträde. När *Millich* 1674 lemnade Sverige, kvarstannade P. såsom hofbildhuggare. Jemte det han bragte till fulländning den föres arbeten vid slottsbyggnaden, fylde han under en lång tid landets behof af skulpturprydnader, försåg kyrkor med epitafier och altardekorationer och enskildes hus med orneringar i bildhuggarväg. Då *Tessin* 1687 företog sin resa till Italien, fick P. vara honom följaktig och hemförde från utlandet en mängd modeller och ritningar. Han kvarstannade sedan för alltid i Sverige och afled vid åttiosju års ålder i Stockholm den 26 Febr. 1738. — Bland hans många arbeten nämnas företrädesvis: predikstolen och altarprydnaderna i *Uppsala domkyrka*; predikstolen, kungastolarna och minnesvärdan öfver *J. G. Stenbock*, alla i Stockholms Storkyrka, epitafiet öfver friherre *Knut Leijonhufvud* i *Riddarholmkyrkan* m. fl. Ifrån att ha varit nästan glömd, har P. i senare tider blifvit framhållen såsom den begåfvade odlaren af barockkonsten i Sverige. Båda delarna, så väl glömskan som det öfverdrifna berömmet, äro oberättigade. Han framstår vid närmare

granäkning visserligen såsom en utmärkt skicklig man i sitt fack, men också utan de högre vyer, som betinga den verkliga konstnären. — Gift 1: 1679 med *Brigitta Standoph* och 2: 1693 med *Susanna Krüger*.

Preis, Joakim Fredrik, diplomat. Född i Dorpt 1666. Föräldrar: generalsuperintendenten i Lifland *Georg Preissius* och *Hedvig Schoultz*. — Kongl. rådet greve *Hastfer*, som var generalguvernör öfver Lifland, upptog honom såsom gosse i sitt hus och lät inöfva honom för kansligörömlen. Sedan P. 1689 blifvit inskrifven i K. kansliet, begaf han sig 1692 utomlands, studerade vid akademierna i Leyden, Cambridge och Oxford och promoverades på det sistnämnda stället till juris doktor. I Paris, dit han sedan stälde färden, arbetade han under flera år i dervarande ministerresidentens *Palmqvists* kansli och förordnades, då den senare utnämndes till svenskt utomordentligt sändebud i Haag, att följa honom dit såsom kommissionassekreterare. Vid *Palmqvists* rappel derifrån och befördran till hofkansler 1715, qvarstannade P. såsom chargé d'affaires och skötte sin granlaga befattning med den skicklighet, att han 1719, efter att ha blifvit upphöjd i adligt stånd, utnämndes till ministerresident och 1721 erhöll kreditiv såsom *cuyoyé* och minister. Af utmärkelser och belöningar, som frihetstidens märkegande tilldelade den förtjente mannen, må nämnas hans utnämning 1723 till hofråd, 1725 till kansliråd, 1748 till riddare af N. O. och 1756 hans upphöjelse till friherre. Död i Haag d. 22 Dec. 1759, nittiotre år och sedan han i femtioåru år varit anställd vid svenska beskickningen i Holland. — "Han var" — skrifer *Tessin* i *Tessiniana* — "en flitig, öfvad, arbetsam, redlig, ordentlig och foglig man, som väl tjent och var riket tillgifven". P:s förnämsta statskrifter äro tryckta i *Lambertis Mémoires pour servir à l'Histoire du XVIII Siècle*. — Gift 1726 med *Maria Elisabet Reijnders*.

Preumayer, Franz Carl, fagottvirtuos. Född i Ehrenbreitstein nära Koblenz d. 24 April 1782. — Redan med auzende af grundligt bildad musiker, ukom P. till Stockholm, der han 1811 antogs som fagottist vid K. hofkapellet. Efter några års förlopp anställdes han tillika som musikdirektör vid Svea lifgarde, blef ledam. af Sv. Musikaliska akademien och ridd. af V. O. Sällan har ett för solosaker så omedgörligt instrument som fagotten klingat mjukare och mera melodiskt, än den gjorde i P:s händer. Också emottogs exekutören med det största bifall under den konstresa, han 1830 företog genom Tyskland, Frankrike och England. I Paris och London uppträdde han tillsammans med *Malibrau*, *Lablache* med flera tonkonstnärer af första rangen och erhöi från flera musikanstalter de mest lockande anbud. Han föredrog likväl att återvända till Sverige,

der han vunnit sina första framgångar och afled i Stockholm d. 15 Febr. 1833. — Gift 1821 med *Sofia Crusell*, dotter till den berömda tonsättaren.

Printz, Johan, embetsman. Född i Bottnaryds prästgård i Småland d. 20 Juli 1592. Föräldrar: kyrkoherden *Björn Hansson*, eller, såsom han enligt tidens sed på latin skref sitt namn, *Bero Johannis*, och *Gunilla Seensdotter*. — P:s ungdom utgjorde en sammanhängande kedja af de mest vidunderliga äfventyr. Sedan han af K. Gustaf II Adolf erhöi ett uderstöd att besöka utländska högsolor, blef han i Schwaben, jemte några kamrater, öfverfallen af en skara krigsfolk och tvungad att medfölja till Italien, der han iustacks i ett värfvad regemente. Då detta efter en tid upplöstes, ingick han i kejsersliga österrikiska armén och anställdes deretter som fänrik vid ett Braunschweigiskt regemente. Sedan detta tillika med grevens af Mansfeld armé blifvit besegradt af spanska generalen *Cordova*, tog han anställning som löjtnant vid danske öfversten *Rantzows* regemente, och kamperade med detta halfannat år i Frankrike. Återkommen till Sverige 1625 utnämndes han till löjtnant och följde *Gustaf Adolf* till Preussen, der han efter åtkilliga tapperhetsprof befördrades till kaptenlöjtnant i fältmarskalken *Totts* regemente. Sedermera deltog han i Sveriges tyska krig, avancerade derunder till öfverstlöjtnant vid Vestgöta kavalleri och adlades 1642, då han upptog namnet *Printz* efter sin morfader. Sistnämnda år sändes han af svenska regeringen såsom guvernör till Nya Sverige i Amerika, der han förde styrelsen i tolf år, anlade staden Nya Göteborg samt gjorde svenska namnet ansedt och aktadt i den nya verden. Hemkommen till fäderneslandet 1654, utnämndes han till öfverste, tjenstgjorde som kommissarie vid utskrifningarna till polska kriget 1655, blef 1658 landshöfding i Jönköpings län och afled den 3 Maj 1663. — Gift 1: 1622 med *Elisabet von Boche* och 2: 1642 med *Maria von Linnestau*.

Prosperin, Erik, astronom. Född på Närlinge sätesgård i Upland d. 25 Juli 1739. Föräldrar: bruksegaren *Gustaf Prosperin* och *Anna Enagrius*. — I Upsala utgjorde de matematiska vetenskaperna hans hufvudstudium, och han hade i dessa ämnen de högsta betygen, när han promoverades till filosofie magister 1761. Året derefter kallad till docent i fysiken, utnämndes han 1767 till *matheseos* och *physices* adjunkt; och qvarstod, oakadt sin ådalagda och erkända skicklighet, på denna befördringsgrad i trettio år, eller till 1797, då han kallades till astronomie professor. Han hade då redan uppnått en ålder af femtioåttu år, hvarför han 1798 begärde och erhöi afsked med bibehållande af professors lön. Genom sina astronomiska uppsatser, införda i Vetenskaps-

akademiens Handlingar och Act. Scient. Societ. Upsal., gjorde han sig ett aktadt namn, till och med i utlandet. Äfven i andra vetenskaper än de matematiska, egde han stor insigt; isynnerhet mycken smak och beläsenhet i sin tids vitterhet. — Död, ogift, i Upsala d. 4 April 1803.

Prytz, Andreas Johannis, biskop, dramat. författare. Född i Arboga 1590. Föräldrar: rektorn derstädes *Johannes Claudii Prytz* och *Margareta Persdotter*. — Efter trenne års vistelse i Upsala, der P. i den lärde Joh. Rudbeckii hus både ett gynnsamt tillfälle att utvidga sina kunskaper, besökte han under ett par år tyska universiteter och promoverades efter sin återkomst 1719 till filosofie magister. Två år senare befordrad till eloquent. professor i Upsala, utbytte han 1623 sin akademiska lärostol mot rektorsbefattningen vid Linköpings skola; kallades 1628 af Gustaf II Adolf till hofpredikant och utnämndes 1631, på anhållan af Göteborgs stad, till pastor vid dervarande domkyrka, hvarjemte han af konungen förordnades till superintendent öfver Göteborgs stift. Sedan han i fjorton år med nit skött båda dessa embeten, återberådades han af Linköpings stift såsom dess styresman och tillträdde biskopstolen derstädes 1647. — Död under en resa, i Norrköping, den 7 April 1655. — Såsom andlig talare ansågs han för en af de utmärktaste på sin tid. Han har äfven vunnit ett namn såsom dramatisk författare genom tvenne af honom sammanskrifva religiösa-historiska skådespel: *Hof Skottkonung* (1620) och *En lustig Comœdia om konung Gustaf I:ens första* (1622), hvilka visserligen röja hans tids orediga bezrepp om dramatisk form, men likväl ej sakna förtjenster i formelt hänsäende, isynnerhet det första nämnda. — Gift med *Katarina Stjernfelt*.

Prytz, Harald Oscar, militär, skriftställare. Född d. 21 Febr. 1836 i Malmö af utländska föräldrar, samt adopterad foster-son af d. v. tulldistrikt-chefen, sedermera landshöfdingen, *Lars Adolf Prytz* och hans fru *Fredrika Lovisa Rosenberg*. — 1856 utnämnd till underlöjtnant vid Svea artilleriregemente, befordrades han, efter genomgången kurs vid högre artilleriläroverket å Marieberg, till löjtnant vid nämnda regemente 1861, och erhöll året därefter K. tillåtelse att ingå i främmande vänskapligt sinnad makts krigstjänst. Sedan han (1862) vunnit anställning i kejserliga franska armén, tjänstgjorde han ett halft år i Afrika, men åtföljde 1863 en fransk truppsändning till Mexico, der han fick en plats i främlingsregementet och antogs till adjutant hos dettas d. v. chef öfverste Jeauingros. Efter att verksamt ha deltagit i en del anfalls- och försvarsoperationer under det guerillakrig, som fördes i de s. k. Tierras Calientes, kommanderades han att tjänstgöra såsom

adjutant hos chefen för revervartilleriet i Puebla och kvarstannade der till, med huvudstaden Mexicos öfvergång till fransmännen, kriget kunde anses slutadt. Med ny permission från Sverige, ingick han 1864 i danska armén under kriget mot Preussen-Österrike och erhöll, i egenskap af löjtnant vid artilleriet, befälet öfver en skans Kirkebatteriet på Als. Denna förvarade han med lika mycket mod som skicklighet vid preussarnes öfvergång d. 29 Juni sistnämnda år, och lemnade den först på förmäns order och sedan alla kanoner blifvit förnaglade. Afskuren från danska huvudstyrkan, retirerade han med sitt manskap genom den brinnande staden Sönderborg och lyckades under fiendens kulregn inskeppa sig vid Hörups Hav samt komma öfver till Fyen der han erhöll befäl öfver fyra mindre skansar. Omnämnd på arméns dagorder för d. 29 Juni, emottog han af danska konungen personligen danebrogsordens riddarstjärna. Förnt hade han för mexicanska fälttåget erhållit franska tapperhetsmedaljen i guld. — 1872 befordrades han till kapten vid Svea artilleriregemente och utnämndes i April 1874 till chef för 14:de batteriet, förlagd i Hernösand. Såsom författare har P. utgivit: *Historiska upplysningar om svenska och norska arméernas regementen och kårer jemte flottorna* (4 del. 1867—69); *Rococo i berättelseform af P. z.* en samling smärre skizzer från Afrika och Mexico; *Carlberg Förr och Nu af en f. d. kadett*, reseckildringar, uppsatser, afhandlingar, öfersättningar i tidskrifter m. m.

Psilander, Gustaf von, amiral, sjöhjelte. Född i Stockholm d. 16 Aug. 1669. Föräldrar: inspektoren i Kammararkivet *Per Persson Psilander* och *Elisabet Johansdotter*. — Tidigt faderlös, upptogs han af en rådmän Hagemeister och tillbragte tre år i dennes hus i Stralsund. Vid aderton års ålder austaldes han som kompani-skrivare vid amiralitetet, der hans medfödda håg för sjölivet vidare ökades, så att han 1688 ingick vid flottan såsom konstapelsmat och gjorde sin första sjöresa under amiral Anckerstierna. Efter att 1690 ha öfvergått i holländsk sjötjänst, bevistade han som simpel matros sjöslaget utanför Dieppe och återkom till Sverige som underlöjtnant. Under den närmast följande tiden befordrades han inom svenska sjöväpnet 1697 till löjtnant och 1700 till kapten, samt innehade ännu denna grad, när han, som befälhavare på skeppet *Oland*, d. 27 Juli 1704 levererade den drabbning med engelsmännen, som gjort hans namn odödligt i vår sjökrigshistoria. Stadd på en konvoj af svenska handelsfartyg, mötte han utanför Orfordness, åtta mil från engelska kusten, commodor Whetstone med en engelsk flottill, af åtta lineskepp och 450 kanoner. Tillagd att stryka sin flagg för den storbritanska, af

visade han en sådan skymf och erhöi derför ett glatt lag af det främsta engelska skeppet. P. svarade med ett dylikt och nu uppstod en fyra timmars mördande strid mellan britiska skeppen och det ensamma svenska fartyget, hvilket slutligen redlöst, och med större delen af besättningen dödad eller sårad, upbringades och infördes till Themsen. I London emottogs den tappre sjöhjelten af drottning Anna med den största aktning, samt erhöi af henne en guldvärja och anbud att gå i engelsk tjänst såsom kontreamiral. P. föredrog dock att vända åter till Sverige, der han först sju år derefter undfick adelskap och fullmakt såsom schoutbynacht. 1714 vice amiral, blef han följande året amiral och 1716 landshöfding på Gotland. 1717 landade vid Vestergarn en rysk flotta under Apraxin och begynte plundra och brandskatta landet. Den nykomne landshöfdingen samlade Visby borgare och ryckte modigt mot fienden; men möttes vid Kräklingbo af det budskap att fienden blifvit skrämmd och redan afslegat. 1720 landatogo ryssarne åter, men P. fördef dem genast från landet. När han 1719 upphöjdes i friherrligt stånd, insatte han det gotländska landskapsvapnet i sitt nya sköldmärke och när han sedan 1728 förflyttades till landshöfding-platsen i Kalmar, förärade Gotlands allmogge honom, såsom ett bevis på kärlek och tillgifvenhet, en dyrbar silfverbägare. Hans sista värf i statens tjänst var som president i amiralitets-kollegium, hvartill han utnämndes 1734. Sina sista dagar tillbragte han i Carlskrona och dog der d. 18 Mars 1738, »ärad, älskad och saknad. Hans tapperhet i stridens, hans klokhet i fridens värf, hans ridderliga väsen, hans ovanliga kunskaper och mogna erfarenhet rättfärdiga dessa samtidens känslor och påkalla efterverldens beundran.» — Gift 1697 med *Ingrid Lepin*.

Psilanderhjelm, Nils, bergavetenskapsman. Född den 26 Nov. 1706; den föregående bror. — Vid Upsala universitet omfattade hans studier förnämligast matematik och naturvetenskap. Sedan han vidare under ett par års vistelse i Stockholm sökt skaffa sig insigter i hvad som mer direkt rörde bergavetenskapen, begaf han sig 1724 till Sala, för att af den der boende bergmästaren Schnack lära sig malmkänning och proberkonsten. Efter en längre resa i Norge, der han gjorde bekantskap med den skicklige geologen Anton v. Svab, inskrefs han 1728 som auskultant i Bergskollegium och anträdde 1730 en resa till Tyskland. I Ilmenau träffade han åter Svab och besökte tillsammans med honom flera af de förnämsta bergverken i Europa. Genom Ober-Bergshauptmann Schönberg i Sachsen erhöi han 1736 anställning såsom bergshauptman i Ryssland med bergverken i Beeren-Insel vid Arkangel till distrikt. Genom hans

kraftiga anordningar blefvo dessa genast försatta i ett bättre skick, och en mängd nya verk anlagda vid Rusnizaströmmen. Efter utbrottet af kriget mellan Ryssland och Sverige, ansåg han likväl för en medborgerlig skyldighet att återvända till faderlandet, hvilket han 1743 återsåg efter tretton års bortovaro. Då hemma ingen syssla fanns ledig, som motsvarade hans ryska rang af ober-berghauptman, utnämndes han 1744 till kammarherre vid hovet och befordrades vid uppkommen ledighet 1747 till bergsråd. Såsom ledamot af svenska Vetenskapsakademien, hvartill han blifvit invald 1743, skänkte han dit sin dyrbara mineraliesamling, hvilken gäfvä efter hans fränfalle af arvingarna ökades med hans utvalda bibliotek. — P. afled i Stockholm d. 4 Aug. 1768. — Gift 1749 med *Margareta Katarina Löwe*.

Psilandersköld, Nils, sjöhjette. Född i Carlskrona d. 17 Nov. 1707; den föregående kusin. Föräldrar: öfverkommissarien vid varfskontoret i Carlskrona *Per Psilander* och *Petronella Mesterton*. — Uppväxt i det rörliga lifvet vid flottans hufvudstation, väcktes hos P. tidigt hägen för sjölifvet, hvarför han inskrefs till lärstyrman vid amiralitetet 1719. Befordrad till konstapel 1726, ingick han som midshipman i engelsk örlogstjänst och deltog med utmärkelse i engelsmännens krig mot Spanien. 1728 utnämnd till löjtnant, tjänstgjorde han någon tid som sjökaptän i holländsk tjänst, befordrades till kaptenlöjtnant vid svenska amiralitetet 1737 och blef varfskapten i Carlskrona 1745. Vid ordnarnes införande var P. en af de första som pryddes med svärdsorden, transporterades såsom varfsmajor till Stockholms station 1751 och erhöi s. å. adelskap då han antog namnet *Psilandersköld*. Återflyttad till Carlskrona, utnämndes han till equipagemästare derstädes 1754, blef fyra år senare schoutbynacht, vice amiral 1762 och året derefter varfsemiral. 1765 hignad med fullmakt såsom amiral och amiralitetsråd, erhöi han 1770 kommandörstecknet af svärdsorden och upphöjdes 1771 till friherre, hvilken utmärkelse han dock aldrig genom att taga inträde på riddarhuset, gjorde gällande. — Död i Carlskrona d. 9 Sept. 1783. — I ungdomen en utmärkt sjöofficer, inlade han som amiralitetschef stora förtjenster om amiralitetets förvaltning och var under flera riksmöten en framstående riksdageman. — Gift 1746 med *Brigitta Elisabet Dalman*.

1. **Pufendorf, Esaius von**, statsman. Född d. 25 Juli 1628 nära Chemnitz i Sachsen, der fadren *Samuel Pufendorf* var pastor — P. studerade i Leipzig och blef magister derstädes 1649. Hans fit, snille och kunskaper ådrogo honom Axel Oxenstiernas uppmärksamhet och föranledde hans inkallande till Sverige, der han användes i en

mängd diplomatiska beskickningar, till och med såsom svenskt sändebud vid kejsarliga hoffet i Wien. Adlad 1673, vederfors honom den då för tiden sällsynta utmärkelsen, att i England blifva förklarad för knight (ridhare), hvarefter han af Carl XI förordnades till regeringskanaler i Bremen 1681. Misshälligheter med Bengt Oxenstierna, kanske också missnöje med svenska styrelsesättet i sin helhet, föranledde honom att 1687 afvika från sin post, sedan han fört från Hamburg inskickat sin afskedsansökan tillika med ett bref, uppfyllt af häftiga och otillbörliga utlätelser mot konungen och hans regeringsåtgärder. Från Hamburg begaf han sig till Danmark, der Kristian V utnämnde honom till stateråd, hvarefter han som dansk sändebud afgick till Regensburg, der han afled d. 26 Aug. 1689. — I Sverige anställdes efter hans afvikande en rättgång, som slutades med att han, frånvarande, contumaciter dömdes från lif, ära och gods. Domen är daterad d. 2 Okt. 1689, således flera veckor efter det han redan var död. Fordom ansågs han af några såsom författare till det beryktade arbetet »Les anecdotes de Suede». Senare forskningar hafva likväl gjort troligt, att det förskrifer sig från brodern Samuel; men efter hans död blifvit förvrängdt och tillökadt utgifvet af en tysk vid namn Hein. — P. var tvenne gånger gift: 1: 1663 med *Anna Trotszig*, 2: med en *Veronica*.

2. **Pufendorf, Samuel von**, rättslär, häfdatecknare. Född d. 8 Jan. 1632 nära Kemnitz i Sachsen; den föregående bror. — Sin första undervisning emottog han vid skolan i Grimme, hvarefter han fortsatte sina studier vid universitetena i Leipzig och Jena. På det senare stället riktade den berömde matematikern och filosofen Weigel hans uppmärksamhet på den nya och vidgade synkrets, Grotii skrifter öppnat inom rättsvetenskapen, särdeles naturrätten, och föranledde honom att göra denna vetenskap till studium. Genom sin äldre bror Esaias, hvilken gått i svensk tjänst, erhöill han anställning hos svenske ambassadören i Köpenhamn Coyet, såsom handledare för dennes son. När vid utbrottet af Carl X:s andra danska krig Coyet fängslades, blef äfven P. arresterad och först efter en längre tids förlopp frigifven. Omedelbart derefter begaf han sig till Holland och utgaf der en skrift *Elementorum jurisprudentiæ universalis Libri II* (1660), som han tillägnade kurfursten af Pfalz Carl Ludvig. Denne upprättade för P:s räkning en egen lärostol i natur- och folkrätt vid universitetet i Heidelberg och utnämnde honom till dess innehafvare, hvarigenom P. blef den förste lärare i denna disciplin i Europa. Genom ett nytt arbete *De statu imperii germanici*, som han 1667 utgaf i Geneve, och hvori han, efter en snillrik framställning af det

romerska rikets historiska utveckling, uppvisade de betänkliga afvägar, på hvilka de statsrätteliga förhållandena just då befunno sig, hade han med ens gjort sig ett namn, såsom en af Europas förnämsta politiska skriftställare; men jemväl genom sitt framställningssätt retat emot sig både de maktägande och de lärde. Med så mycket större glädje emottog han derföre kallelsen att föreläsa i natur- och folkrätt vid det nydanade universitetet i Lund, hvilken lärareplats han tillträdde 1668. Under de närmast följande åren, i lugn utöfning af sitt akademiska lärarekall, fullbordade han sin filosofiska lärobyggnad och utgaf 1672 sitt ryktbara arbete *De jure naturæ et gentium*, hvilket året derefter följdes af en mindre skrift *De officio hominis et civis*. I båda dessa arbeten, liksom i sina föregående skrifter, hade han ställt sig på helt och hållet filosofisk grund och proklamerat sina lärosatser alldeles oberoende af teologien. Detta, jemte personlig afund, framkallade mot honom både fiender och anfall. Ett bland dessa, och det bittraste, leddes af tvenne hans embetsbröder vid universitetet professorerna Beckman och Schwartz och föranledde en process, som slutade med det, att hans angripare blefvo landsförvista. År 1676, då danskarna inföllo i landet och Lunds högskola upplöstes, begaf sig P. till Stockholm, der han 1677 utnämndes till rikshistoriograf och konungens handsekreterare. Denna förändring i hans yttre ställning föranledde den andra betydelsefulla sidan af hans författarskap, nämligen häfdateckningen. På uppdrag af Carl XI att sammanskrifva hans faders Carl X:s historia, författade han först *Commentarium de rebus suecicis Libr. XXVI: ab expeditione Gustavi Adolphi regis in Germaniam ad abdicationem usque Christianæ* (1686), som afhandla Sveriges öden från 1630 till 1654, hvarefter han på trenne år fullbordade Carl Gustafs historia, hvilken under titel: *De rebus a Carolo Gustavo rege gestis commentarii Libri VII* — utkom i Nürnberg 1696. Med anledning af den rättgång, som anställdes mot hans bror Esaias lemnade han 1688 Sverige och begaf sig till Berlin, dit han blifvit inbjuden för att sammanskrifva Fredrik Vilhelms, den store kurfurstens historia. Han fortfor likväl framgent att stå i vänskapligt förhållande till Sverige och Carl XI, af hvilken han till och med upphöjdes i friherrlig värdighet. — Han afled i Berlin den 27 Okt. 1694 — »Hvad Grotius, ledd af blott känsla och snille, hade i allmänna ordalag framkastat, blef af P. fotadt på vetenskapliga grunder samt ordnad och genomförd i alla sina delar och följder.» I detta hänseende har han utöfvat ett omätligt inflytande och kan anses som grundläggare af den nyare tidens praktiska filosofi. Såsom häfdatecknare ut-

märker han sig för pålitlighet, oväld och sanningskärlek, samt för en enkel och objektiv framställning, någon gång likväl grundad af för stor vidlyftighet. — I en af sina skrifter omtalar han sig sjelf som gift, men nämner ej med hvilken.

Puke, Johan, general-amiral. Född i Carlskrona d. 27 Febr. 1751; son af den vid 1756 års riksdag afstfede holsteinske kaptenen *Johan Puke* och *Maria Regina Branting*. — Vid tolf års ålder begynte P. göra längre och kortare kopverdi-resor och hade redan förvärfvat sig en icke obetydlig praktisk skicklighet, när han afade examen i sjöartilleri-vetenskap i Carlskrona 1770. Med vederbörandes tillåtelse ingick han deretter i främmande nationers sjötjenst; först i engelska flottan och sedan, han 1777 blifvit befordrad till löjtnant, i franska marinen under hvars flagg han bevistade åtskilliga drabbningar mot sina förra lär-mästare engelsmännen. Återkommen såsom fransk skeppslöjtnant, prydd med militärorden, utnämndes han 1783 till kapten vid svenska amiralitetet, blef major 1785 och befordrades 1788 till öfverstlöjtnant. Med synnerlig utmärkelse deltog han med liniefregatten *Freja* i sjöslaget vid Hogland och ledde, såsom chef på örlogsskeppet *Dristigheten*, en del af svenska flottan i sjöträffningen vid Öland äfvensom vid reträtten ur Viborgska viken. Hans välförhållande belöntes af Gustaf III med svärdsordens stora kors, hvarefter hans befordringar gingo med en förvånande hastighet: utnämnd 1793 till öfverste, blef han 1794 kontreamiral; ordförande ledamot i storamiralsembetet och öfverkommandant i Carlskrona; 1797 komm. af S. O., 1797 kommandant och chef för sjöartilleri-departementet och svensk adelsman; 1802 vice amiral, 1808 amiral, 1809 öfveramiral och friherre, samt slutligen tid efter annan: En af rikets Herrar, general-amiral, statsråd och serafimerriddare, samt greve 1814. — Död i Carlskrona d. 21 Apr. 1815. — Gift 1793 med *Kristina Charlotta Gjerta*.

Qvanten, Emil von, skriftställare. Född i Björneborg d. 22 Aug. 1827. Föräldrar: kaptenen *Johan Edvard von Qvanten* och *Karolina Fredrika von Kothén*. — Var först kadett vid finska kadettkåren i Fredrikshamn och blef student vid universitetet i Helsingfors 1846. Efter att några år ha idkat akademiska studier, måste han till följd af försvagad helse söka sig en vistelseort under ett mildare luftstreck och begaf sig till Godshoppudden, hvarest han uppehöll sig ett år, besökte derefter Ostindien, samt återvände öfver S:t Helena, England och Belgien till Sverige, der han bosatte sig 1853. Här deltog han såsom bufvudman för sin ätt i riksdagarne 1859—1860 och 1862—1863 samt anställdes 1864 såsom bibliotekarie hos K. Carl XV, hvilken befattning upphörde med konungens

död 1872. Redan, medan han ännu var kvar i Finland, framträdde v. Q. som diktare, först med en poetisk kalender *Larkan*, af hvilken tvenne årgångar utkommo (1844—45) och derefter 1851 med *Dikter*, af hvilka en ny och tillökt upplaga under titeln *Lyriska Dikter* utgafs i Stockholm 1859. År 1855 offentliggjorde han under det antagna författarnamnet *Peder Särkilars* en politisk broschyr, *Fennoman och Skandinavism* (2 häft. 1855), hvori han påyrkade Finlands särskiljande från Ryssland, samt framställde idén om en nordisk förbundsstat. Sedan han genom nämnda arbete så godt som frivilligt afsagt sig möjligheten att återvända till Finland, begynte han utgifvandet af en följdskrift *Finska förhållandena*, af hvilken fyra häften utkommo (1857—1861). År 1874 offentliggjorde han öfversigt af K. Vet. Akad. förhandl. *Några anmärkingar vid Helnholtz' vokallära*, en afhandling som i Tyskland väckt stor uppmärksamhet. Föröfrigt har v. Q. deltagit i redaktionen af, samt skrivit strödda politiska och litterära uppsatser i, Post- och Inrikes Tidningar, Svenska Tidningen med fl. Stockholmsblad, äfvensom korrespondensartiklar till finska, danska och franska tidningar. — Gift 1857 med *Aurora Magdalena Örnberg*, hvilken under pseudonymen »Turdus Merula» gjort sig känd såsom lycklig öfversättarinna samt författarinna af några belletristiska arbeten.

Qvarnström, Carl Gustaf, bildhuggare. Född i Stockholm den 23 Mars 1810 son af *Erik Gustaf Qvarnström*, kammartjenare hos prinsessan Sofia Albertina. — Enligt fadrens önskan och på hans rekommendation antogs sonen vid elfva års ålder såsom kypare på »Stora sällskapet» i Stockholm. Han hade redan då visat ovanliga anlag för teckning och äfven en kort tid fått deltaga i undervisningen i Konstakademiens principskola. Dessa öfningar fick han genom ett par konstvännemedverkan fortsätta; och att understödet icke fallit på en oförtjent, derom vittnade de belöningsmedaljer och hedrande intyg han vid hvarje uppvissning fick emottaga af sina lärare. Hans ihärdiga studier och snabba framsteg väckte äfven prinsessan Sofia Albertinas uppmärksamhet. Med ett af henne lemnadt understöd sattes han i tillfälle att, ostörd af andra förvärf, få utslutande hängifva sig åt sina konstnärsträfvanden. Sedan han, efter en jemförelsevis kort tid, blifvit uppflyttad i den högre antik- och modellskolan, togos hans studier om hand af professorerna Hasselgren och Westin. Men det visade sig härvid snart, att det ej var måleriet utan skulpturen som egentligen ingick i hans naturliga begäfnig. Han flyttades därför till Byströms atelier, der hans första försök — *En skjutande Amor* — visserligen företedde åtskilligt omoget.

men i det hela röjde så stora och väl uppburna anlag, att han 1836 erhöll den kungliga medaljen och med den akademiska stipendium för en resa till utlandet. I Rom, dit han begifvit sig närmaste vägen, togs hans vidare utbildning om händer af Fogelberg. Under de sex år han arbetade i dennes atelier, vaknade hans konstnärsmedvetande till full klarhet och bestämdhet, på samma gång han i det uppfriakande studiet af antiken's mästerverk sökte och fann den rätta riktningen för sin konstnärskallelse. Hemkommen till Sverige kallades han 1842 till ledamot af Fria konsternas akademi och utnämndes året derefter till densamma till vice professor i teckning. Efter en längre vistelse, 1850-1852, i Paris befordrades han det sistnämnda året till ordinarie professor och 1853 till direktör för Konstakademien. Han hade således lyckligt öfvertrunnit de hinder och svårigheter, konstnärsbanan gemenligen alltid uppställer för den framstötträfvaende talangen, och befann sig på den punkt, att han med tillfredsställelse kunde se tillbaka på vunna segrar och med glad förhoppning blicka mot framtiden, då döden plötsligt gjorde ett streck öfver både minnen och förhoppningar och bortkallade honom i Stockholm den 5 Mars 1867. — Påverkad af sin vän och lärare Fogelberg, har han i nordens gudasaga sökt och funnit motiv för flera af sina konstnärsskapelser, såsom *Uller*, *Iduna*, *Loke* och *Höder* m. fl. Hans milda, älskliga skaplymne gjorde hans förmåga dock mera ezad för idylliskt-romantiska ämnen, än för det kolossalt mytologiska, hvilket bäst ser sig tillkänna i hans sköna skapelser: *Heilan i öknen*, *De badande flickorna*, *Neapolitanska fiskargossen* och flera andra. Att han äfven besatt en stor och aktningvärd förmåga på den monumentala konstens område har han ådagalagt i sina efterlemnade mästerverk *Tegnér's-statyn* i Lund, *Berzelii staty* i Stockholm, *Engelbredsstoden* i Örebro, *Gustaf Vasas* kolossala byst i Vesterås o. s. v. — Gift med en enkefru *Norberg*.

Queckfelt, Erik Gustaf, krigare. Född på Ingårpsberg i Småland d. 14 Sept. 1688. Föräldrar: drottning Kristinas hofråd och öfverintendent *Gustaf Gustafsson Queckfelt* och *Anna Maria Slatte*. — Kort efter det han blifvit utnämnd till kvartermästare vid Uplands tremännings-kavalleri, deltog Q., tjugonårig, i slaget vid Holofzin 1708. På fåget till Staradub i Ukrain s. å. blef han vid ett öfverfall af kosackerna illa sårad i högra benet af en kosackpik. Medan han, ännu lidande af sin blessyr, fördes på trossen öfverfölls den trupp, vid hvilken han befann sig, af kalmucker, som misshandlade honom och de andra sårade samt utplundrade dem in på bara kroppen. Året derefter (1709), sedan han med utmärkelse bevistat stormningen af Wiprecht och drabningen vid

Krasnakut, befordrades han till kornett och deltog kort derpå i slagtingen vid Pultava. Genomskjuten af en karbinkula, lyckades han likväl rädda sig med konungen till Bender, der han 1710 erhöll Carls befallning att åtfölja grefre Lagerberg på hans beskickning till tartar-khan, hvarefter han deltog i tartarernas fälttåg i Ryssland. Han bevistade sedermera kalabaliken, utnämndes till löjtnant vid Smålands ryttare 1714, samt kvarstancade någon tid i Turkiet för att söka anskaffa penningar och föra de kvarlemnade svenskarna till fäderneslandet. Hemkommen, bevistade han fälttågen till Norge 1716 och 1718, befordrades det sistnämnda året till lifdrabant, blef 1720 korporal vid lifdrabantkåren, 1723 öfverstlöjtnant i armén, 1743 adjutant vid lifdrabanterna, 1746 löjtnant vid samma kår och öfverstlöjtnant vid Jönköpings regemente. Befordrad till öfverste och chef för nämnda regemente 1747, utnämndes han året derpå till R. S. O.; blef 1752 generalmajor, 1753 ledamot, och 1758 ordförande, i general-krigsrätten samt slutligen 1759 general-löjtnant. — Död åttiåtta år gammal på Stensholm i Småland d. 17 Aug. 1776. — Gift 1719 med *Brigitta Margareta Hammarfelt*.

1. **Qvensel, Konrad**, astronom. Född i Stockholm den 16 April 1676. Föräldrar: assessorn vid hofrätten i Åbo *V. J. Qvensel* och *Maria Broms*. — Hans akademiska studier begyntes i Upsala och fullföljdes vid universitetet i Åbo, der han vid aderton års ålder erhöll lagerkrausen. Från denna tid egnade han sig förnämligast åt de matematiska vetenskaperna och utnämndes, efter att ha utgifvit och försvarat en akademisk afhandling *De indifferentissima ethica*, till adjunkt i filosofiska fakulteten 1702. Tvenne år senare blef han af akademiska senaten i Pernaу föreslagen till mathes. professor derstädes och utnämndes af K. Carl XII till detta embete, med hvilket han kort derefter fick förena räntmästare-tjensten vid akademien. Sedan han i sex år med nit och skicklighet handhaft dessa båda embeten, måste han för de inbrytande ryssarnas lemna Lifland och öfverresa till Stockholm, der han möttes af en annan fiende — pesten. Hans maka *Anna Wallvik* och en son föllo offer för farsofen. Nedtyngd af sorg och förtviflande om sin framtida utkomst, emottog han i Maj 1712 konungens i Bender daterade fullmakt, att vara mathes. professor i Lund. Det rykte för lärdom och redbarhet, som föregått honom dit, rättfärdigade han på ett utmärkt sätt under hela sin läraretid, hvilken först afbröts af döden d. 13 Jan. 1735. — Djupt bevandrad i sitt ämne, förstod han göra sina föreläsningar icke allena lättfattliga, utan äfven intressväckande för sin åhörarekrets, som i talrikhet täflade med Ihres, Rydelii och andra

berömda föreläsares. Hans efterlemnade skrifter röja en man af mångsidig bildning till och med i ämnen, som för en vetenskapsidkare den tiden eljest voro främmande, såsom skön konst, konsthistoria o. d. — Gift 1: med *Anna Wallvik*, 2: med *Ingeborg Tholin*, 3: med *Anna Petronella Svågersdotter*.

2. **Qvensel, Konrad**, naturforskare. Född i Skåne d. 10 Dec. 1767. Föräldrar: prosten och kyrkoherden *Jakob Qvensel* och *Ulrika Benedicta Billberg*. — Promoverad filosofie doktor i Lund 1787, företog han två år senare en vetenskaplig resa till Lappland, der en mängd nya naturföremål, synnerligast insekter, af honom uppgadades. Efter återkomsten till Lund, antogs han till amanuens vid botaniska trädgården 1790, begynte derefter med allvar studera läkarekonsten och blef medicine doktor 1797. Året derpå flyttade han till Stockholm och öfvertog vården af Vetenskapsakademiens naturhistoriska samlingar, hvarjehnte han tjänstgjorde såsom lärare i kemi och naturalhistoria på Carlberg. Befordrad 1805 till professor i farmaci och naturalhistoria i Stockholm, angreps han oförmödat af en bröstsjukdom, som slutade hans verksamma lif, på Carlberg d. 22 Aug. 1806. — Inom den vetenskapliga världen har Q. förnämligast gjort sig ett namn, såsom litig medarbetare i Palmstruchs stora verk »Svensk Botanik» och »Svensk Zoologi». Han har dessutom författat: *Beskrifningar på Natfjärilar* (i Vet. Akad. handl. 1791); *Flundreslägtets arter* (i s. tidskr. 1806), utgifvit *Elefantens naturalhistoria, samt något till upplysning om det längesedan utdöda Mammut eller Bohemot-djuret* (1804) m. m.

Raab. En ursprungligen mecklenburgisk adlig slägt, hvars förste med säkerhet kände stamfader var kommandanten i Wittenberg generalmajoren *Reinhold Raab*. Han ättling i tredje led (se följ.) naturaliserades 1719 bland svenske adelsmän

1. **Raab, Carl**, sjöhjelte. Född i Stockholm den 14 Juni 1659. Föräldrar: löjtnanten *Axel Raab* och *Françoise de la Moen*. — Fadren hade, efter vexlande öden och militära befattningar i åtskilliga land, afslidit såsom svensk kavalleri-löjtnant. Sonen, som från början ingick i svensk tjänst, valde sjövapnet och inskrefs såsom frivillig vid amiralitetet 1674. Han deltog derefter i alla detta krigets sjödrabbningar, och ingick efter slutad fred i holländsk sjötjänst. Hemkommen, utnämndes han 1686 till underlöjtnant, 1689 till löjtnant och 1697 till kapten, i hvilken grad han förde befälet på skeppet *Wenden* vid landstigningen på Seland och under arméns öfverförande till Lifland 1700. Omsider befordrad till kommandör 1710, kommanderade han s. å. i sjöslaget vid Kjögubgt skeppet *Wenden* i amiral de Prou's

eskader. Tre år senare utförde han, detacherad från vice amiral Lillies flotta, med endast tre skepp Ösel, Estland och Wenden, ett i hög grad skickligt återtåg ur Finska viken, undan en rysk flotta af fjorton skepp och fregatter. Oaktadt han under sin tjänstetid bevisat elfva sjöslag, och såsom befälhafvare alltid ådagalagt både rådgighet som sjöman och skicklighet som taktiker, erhöll han aldrig flaggmans grad; deremot blef han upptagen såsom svensk adelsman på riddarhuset 1719. — Död i Carlskrona den 1 Mars 1724. — Gift 1680 med *Ursula Wentzell*.

2. **Raab, Adam Johan**, embetsman. Född d. 23 Juni 1703; den föregåendes brorson. Föräldrar: svenske pastorn i Reval *Carl Axelson Raab* och *Dorotea Eliasbet Wasenius*. — Tidigt anställd såsom skrivare vid den s. k. Upphandlingskommissionen, innehade han åtskilliga underordnade civila befattningar, tills han 1733 befordrades till varfskommisarie vid amiralitetet i Carlskrona. Utnämnd 1740 till amiralitetskamrerare, blef han tre år senare öfverkommisarie och 1751 amiralitetskamrarråd, då han s. å. upptogs på sin farbroders adliga nummer. 1766 hugnad med landshöfdingstitel, utnämndes han 1769, sextiosex år gammal, till landshöfding i Vexjö län, hvars styrelse han hade om händer till sin död d. 6 Febr. 1776. — Friherre 1771 och följande året ridd. af N. O. Med en arbetsamhet, hvarom vår tid knappt skulle kunna göra sig en föreställning, skötte han vid amiralitetet icke blott sin egen befattning, utan mestadels en eller flera af sina embetsbröders göromål och fann ändock tid öfrig, att författa ett vidlyftigt register öfver alla Kongl resolutioner, förordningar, plakater m. fl. publika handlingar från 1737—1745 i tre digra quartband. Äfvenså var hans verksamhet som landshöfding att mönster för andra länsstyresmän, liksom hans gudsfuktan var det för alla som kände honom. Såsom ovaultigt omtalas att han under sina sista femtio lefnadsår genomläste ett-hundrafemtio gånger. — Gift 1: 1730 med *Margareta Kristina von Heinen*, 2: 1741 med *Katarina Maria Grubbe* och 3: 1744 med *Maria Elisabet Rydingsvärd*.

3. **Raab, Johan Jakob**, embetsman, patriot. Född d. 26 Okt. 1782; den föregåendes sonson. Föräldrar: kaptenen vid amiralitetet frih. *Johan Erik Augustin Raab* och *Lovisa Ulrika Tornqvist*. — R. valde till en början fadrens yrke och utnämndes, sedan han genomgått sjökadettskolan i Carlskrona, till fänrik i amiralitetet 1798. I denna egenskap kommanderades han att deltaga i en sjöexpedition till Medelhafvet och bevisade derunder 1802 blokaden af Tripolis. Hemressan gjorde han genom Italien med flera europeiska länder; användes efter sin hemkomst mest vid de hydrogra-

fiska mätningarna och tog afsked ur flottan 1807. Från den tiden ledde han som enskild man på sin egendom Göingeholm i Skåne och gjorde sig der minnesvärd för sitt nit om en mängd allmänt nyttiga inrättningar, hvilka då voro nästan okända i landet, såsom hypoteks- och assurancesföreningar, privatbanker o. d. Efter hans bortgång utgäfvo hans i flera tidningar kringspredda statsekonomiska uppsatser under titel *Skrifter i medborgersliga ämnen* (1838). — Död i Helsingborg d. 1 Aug 1837. — Gift 1806 med *Katarina Ulrika Ehrenborg*.

4. **Raab, Adam Christian**, militär, riksdagstalare. Född på Ryssbylund nära Kalmar d. 13 Aug. 1801; den förägåendes kusin. Föräldrar: landshöfdingen, frih. *Claes Jakob Raab* och *Anna Beata Ehrenborg*. — Fjorton år gammal, skickades R. till universitetet i Upsala och inskrefs samtidigt vid Kalmar regemente, der han 1816 blef fanrik, 1827 löjtnant, 1838 kapten och vid uppnädd pensionsålder 1845 tog afsked ur krigstjänsten. Under samma tid hade han inom hovet 1827 blifvit kammarjunkare och utnämndes tio år derefter till kammarherre. Vid moderns fränfalle (1825) öfvertog han Ryssbylunds egendom, som han, genom nyodlingar och inköp af andra egendomar, förbättrade och förstorade, så att han snart var en af de största godsegare i Kalmar län. I följd så väl häraf, som hans erkända skicklighet såsom landthushållare, valdes han 1835 till vice ordförande i länets hushållningssällskap, der han sedermera blef ordförande och en lång tid utgifvare af dess tidskrift. Under de senare åren af sin lefnad sålde han Ryssbylund och inköpte en egendom i Stockholms-trakten. Af Landtbruksakademien inkallades han till ledamot 1845 och blef 1856 komm. af V. O. I riksdagsarbetet deltog han, såsom medlem af riddarhuset, i trettiåtta år 1834—1866, samt såsom representant i riksdagens första kammare i fem år från 1867 ända till sin död. Under det första af dessa skeden var det trenne frågor hvilka han företrädesvis egnade sitt intresse: representationsfrågan, en förbättrad bränvinlagstiftning och byggandet af järnvägar; under det senare sysselsatte han sig mest med den yttre politiken och hvad dermed egde sammanhang, såsom en nära sammanlutning mellan de skandinaviska länderna, ett starkt nationalförsvär m. m. Död i Stockholm d. 8 Juni 1872. — Gift 1. 1826 med *Carolina Charlotta Fleetwood*, 2. 1839 med *Engel Linnerhjelm*.

5. **Raab, Axel Arvid**, militär, Bellmans-sångare. Född d. 22 Juni 1793. Föräldrar: artillerikaptenen vid flottan *Axel Ulrik Raab* och *Anna Johanna Westerlund*. — Blef student i Upsala 1809 och ämnade först gå den juridiska banan samt tjänstgjorde till och med såsom kanslist i prästeståndet vid 1812 års riksdag; men ändrade kort derefter lef-

nadsyrke och ingick s. å. som underlöjtnant vid ingenjörskårens fältmätningbrigad. Hans vidare befordringar på samma väg inskränkte sig till: löjtnantsgraden 1820 samt till kapten vid den sedan s. k. topografiska kåren 1827, hvarjemte han 1834 erhöll svärdsorden. — Död ogift, i Stockholm den 20 Sept. 1837, och begravnen på nya begravningsplatsen utan för Norrtull, der sällskapet *Par Bricole* öfver hans otullt låtit upprepa en vacker minnesvärd. — R:s utomordentliga talang i att föredraga Bellmanssånger har gjort hans namn odödligt. Hans röst utmärkte sig ej för någon så ovanlig skönhet, men egde en i deklamatoriskt hänseende förvånande böjlighet, som satte sångaren i stånd att till förvillande illusion härma olika instrumenters klang, djurs läten och till och med, när föredraget så fordrade, döda naturljud. Mimikens konst hade han tillägnat sig i den allra fullkomligaste grad och hans snille förlånade åt hans produktioner något dämoniskt öfverväldigande.

Rabbe, Sten af, embetsman, författare. Född i Hedemora den 17 Augusti 1720. Föräldrar: kaptenen *Samuel Rabbe* och *Era Sofia Angerstein*. — Inskrifven vid Upsala universitet 1734, vinlade han sig förnämligast om matematik, naturalhistoria och statskunskaperna, och hade redan beslutit att välja den akademiska banan, när han af d. v. statssekreteraren Celsing erbjöds att ingå i kanslikollegium. Detta skedde 1740. Efter sju års tjänstgöring, under hvilken tid hans skicklighet beredt honom en mängd uppdrag och förordnanden, utnämndes han 1747 till ord. kanslist, blef 1751 protonotarie, samt förordnades under följande års riksdag till sekreterare i Kanslikollegium, en plats den han sedan som ordinarie öfvertog 1754. Sekreterare i Hemliga utskottets sekreta-deputation 1761, befordrades han 1762 till extraordinarie och fyra år senare till ordinarie kansliråd, kallades 1769 till ledam. af Vetensk. akad. och adlades 1770: men tog såsom barnlös ej inträde på riddarhuset. — Död, ogift, i Stockholm den 21 April 1773. — »Redlig patriot, utan partisyssel; lärd, utan skryt eller gräl; älskare af laglig frihet; hatare af sjelfsväld; aldrig kär i egna tankar, aldrig träl af andras; väfnast utan fiard; ifrig försvarare af den fattiges och värnlöses rätt emot öfvermodets eller egenyttans förtryck.»

Rabbén, Johan, läkare, agronom. Född d. 14 Dec. 1781 i Mustasaari församling i Finland, der fadren, *Anders Rabb*, var bonde. — I Sverige, dit han inflyttade vid unga år, genomgick han först den farmaceutiska lärokursen och blef student i Lund 1802. Genom understöd af en gynnare, kammarherren Strusenfelt, sattes han i tillfälle att egna sig åt läkarevägen och blef — sedan han bestridit åtskilliga förordnanden, bland annat såsom brunnsläkare vid Ramlösa 1814

—1816, — medicine doktor i Lund 1817. Jemte de medicinska vetenskaperna, hade landthushållning, eller — såsom det på universitetspräkt benämndes — ekonomien tidigt utgjort föremål för hans speciella studier. Med afseende härpå kallades han 1816 till docent i ekonomi, hvarefter han 1817 blef extraordinarie och 1818 ordinarie adjunkt i praktisk medicin, 1823 titulärprofessor samt förestod på grund af särskilda förordnaden längre och kortare tider professionerna i praktisk och teoretisk medicin. År 1846 emottog han föreståndareplatsen för Orups landbruksskola och inne hade densamma till 1851; erhöll 1855 afsked från sin adjunktur vid universitetet och afled på Dybeck i Skåne den 8 Sept. 1865. — Under den senare delen af sin lefnad reste R. omkring i Skåne, såsom ett slags »general-provinsialläkare och privilegierad agronom», orderade för sjuka samt gaf Skånes landtmän och magnater råd och anvisningar i landthushållning. Det var på en af dessa färder han afled vid den höga åldern af åttiofyra år.

1. **Rabe, Gustaf Reinhold**, pedagog, skriftställare. Född d. 25 Jan. 1813 i Tunhems församling af Vestergötland, der fadren var häradshöfding. — Sin akademiska bildning förvärfvade R. vid universitetet i Upsala och erhöll filosofie doktorsgraden vid promotionen derstädes 1836. Året derefter förordnades han till docent i estetik och bestred v. t. 1840 de till estetiska professionen hörande föreläsningarna. Efter att 1841—1842 ha förestått latinska lektoratet vid Stockholms gymnasium, anträdde han sistnämnda år på egen bekostnad en resa genom Tyskland och Frankrike och utnämndes, efter sin hemkomst, 1843 till innehafvare af den nämnda lektorsbefattningen. Tio år senare förordnades han till gymnasii rektor; utsågs till medlem af komitén för granskning af 1826 års skolstadga, till direktionsledamot samt studii-rektor vid statens seminarium för bildande af lärarinnor; invaldes 1857 till ledam. af Vitt. Hist. och Ant. Akad., och utnämndes 1860 till ridd. af N. O. — Död i Stockholm den 7 Nov. 1870. — I den dubbla egenskapen af pedagogisk skriftställare och praktisk skolman, förvärfvade R. ett allmänt och förtjent erkännande. Genom arten af sin egen bildning vän och försvare af de klassiska språkstudierna, begynte han kort efter sin anställning såsom elementarlärare utgifvandet af sina väl vitorderade läroböcker: *Latinsk grammatik* (1845, i ny uppl. och bearb. 1849); *Latinska skriföfningar* (1851, 4 uppl. 1869); *Latinsk läsebok* (1852, 2 uppl. 1857); *Grekisk formlära* (1856); *Latinsk och grekisk parallellgrammatik* (1857), hvarjemte han i filologiska och pedagogiska uppsatser, programmer och tidskrifter, häftrade klassicitetens rätt vid den allmänna undervisningen. Om

hans egenskaper såsom undervisare och skolstyresman vittnade den tillgifvenhet han af sina lärjungar förvärfvade och jemväl bibehöll efter det de lemnat hans undervisning.

2. **Rabe, Alida Kristina**, målariinna. Född i Vestergötland 1825; den föregående syster. — Med utmärkt fallenhet för teckning och målning, erhöll hon sin första egentliga undervisning i Stockholm af Köhler och Södermark. För att ytterligare utbilda sin talang, uppehöll hon sig 1855—58 i Paris, der Tissier och Scheffer voro hennes lärare. År 1863 gjorde hon åter en studiereis till Paris och vistades der en längre tid. I hennes arbeten röjer sig en synnerligt omsorgsfull och samvetsgrann behandling af ämnet, ehuru ofta med en viss matthet i koloriten. Bekanta från de senare utställningarna äro hennes *Oedipus* och *Antigone*. *Abrahams offer* m. m. — Död i Stockholm d. 9 Juli 1870.

Rabenius. Under detta namn hafva tvänne svenska släkter gjort sig minnesvärda, båda från Vestmanland; den ena stammande från hemmanet *Räby* i *Tortuna* och den andra från ett hemman *Räby* i *Lundby* socken.

Af *Tortuna*-släkten äro:

1. **Rabenius, Nils**, präst (tidsbild). Född d. 17 Okt 1648 i *Tortuna* socken af Vestmanland, der fadren *Nils Rabenius* då var komminister. — Student i Upsala 1671. Vigdes han två år derefter till präst och förordnades 1676 till kaplan i Munktorp. Här, liksom annorstädes, gjorde han sig beryktad för sina lustiga upptåg och berättas genom ett sådant fäst vid sig Carl XI:s uppmärksamhet och derigenom påskyndat sina befordringar. En gång da konungen passerade förbi Munktorps kyrka på väg mellan Kungsör och Strömsholm, fick han se R. iklädd prästrägt gå och plöja invid vägen, styrande ploget med ena handen och prediko-konceptet i den andra. Konungen höll stilla och kallade till sig den ovanlige plöjaren, som sade sig vara så fattig att han sjelf måste vara dräng och hustrun pige, samt bönföll att konungen ville hafva honom i åtanka vid tillsättningen af någon bättre lägenhet. Carl XI, i hvars smak detta uppträde var, befalde R. följande söndag predika vid Kungsör, der denne gjorde sig så omtyckt för sin qvickhet och munterhet, att han 1689 kallades till gårdspredikant och året derefter till K. hofpredikant. 1691 förordnad till pastor vid Lidrabankären, bevistade han Carl XII:s första fälttåg, samt utnämndes 1701 till kyrkoherde i Hedemora. Följande året tillträdde han pastoratet och blef kontraktsprost, samt inneade det till sin död d. 7 Sept. 1717. — Om förestående berättelse, liksom en mängd andra af samma halt, framställa R. såsom mindre passande till själsörjare, saknade han likväl icke andra för-

tenster, till hvilka kunna räknas hans nit att samla äldre handlingar och handskrifter. — Gift 1676 med *Kristina Buskagius*.

2. **Rabenius, Olof**, filolog, lär. Född i Tortuna d. 4 Aug. 1651; den föregåendes bror. — Redan på gymnasium i Vesterås, hade R. af lektor Thermentius blifvit förd till studiet af den grekiska litteraturen, i hvilken han sedan tillägnade sig den kändedom att han, efter den ryktbare professor Norrmans död, ansågs deri såsom den utmärktaste kännare i Sverige. Efter flera ars vistelse i Upsala, der han, under ett ofbrutet studerande af grekiska klassikerna försummade att anfåga någon akademisk examen, förordnades han 1686 till konrektor i Vesterås. Tvenne år senare utbytte han denna befattning mot eloquentiektionen vid gymnasium, med hvilken han efter ytterligare två år (1690) fick förena histor. och poes. lektoratet. De begge lärareplatserna afskildes likväl åter 1693, genom Carl XI:s kolordning, hvarefter R. blott innehade den förstnämnda, till sin död d. 22 April 1717. — Utom grekiskan egde R. en för sin tid sällsynt lärdom äfven i andra kunskapsgrannar; isynnerhet var han en utmärkt kännare af svenska lärdomshistorien, i hvilket ämne han förde en flitig brefvexling med Erik Benzelius. — Gift 1688 med *Margareta Larsson*.

Af Lundby-släkten äro:

1. **Rabenius, Olof Ingelsson**, universitetslärare, rättslär. Född 1730 i Romfartuna socken af Vestmanland. Föräldrar: kyrkoherden *Ingel Larsson Rabenius* och *Margareta Kalesenius*. — Vid Upsala universitet, der R. gjorde rättsvetenskaperna till föremål för sina studier, ansågs han så skicklig, att han redan var antagen till juridiska fakultetens notarie, när han, tjugutvå år gammal, erhöi juris-doktorsgraden. Kort derefter kallad till docens i juridiska fakulteten, förordnades han 1755 till vice akademisekreterare, blef 1759 notarie i akademiska konsistoriet, och utnämndes 1760 till akademiens ombudsman. Sekreterare i justitiedeputationen vid 1765 års riksdag, befordrades han året derefter till juris professor i Upsala; men afled till stor förlust för universitetet redan d. 16 Maj 1772. — Med osanlig skarpsinnighet förenade R. det svarligaste forskningsnit och var icke blott den utmärktaste jurist i Sverige på sin tid, utan anses med rätta för en af de yppersta juridiska skriftställare Sverige framalstrat. Hans inflytande på studiet af sin vetenskap var derför betydande och skulle varit ännu större, om han offentliggjort frukten af sina forskningar på ett mera åtkomligt sätt, än genom det lätt förspredda katedertrycket. — Gift med *Anna Kristina Bruncrona*.

2. **Rabenius, Lars Georg**, universitetslärare, rättslär. Född i Näs socken i Uppland d. 18 Jan. 1771; den föregåendes son.

Efter idkade akademiska studier i Åbo och Upsala, blef R. filosofie doktor på det senare stället 1791 och förordnades året derpå till extra ord. kanslist i akademiska kansliet. *Juris utriusque cand. s. å.* (1792), kallades han kort derefter till jurisprud. oeconom. et commerc. docens; blef juris licentiat 1800 och utnämndes 1807 till professor i nyssnämnda läroämnen. *Juris utriusque doctor.* 1810; arbetade ledamot i Lagkommissionen 1811—1814; ledamot af Landtbruksakademien, Vetensk.-societ. i Upsala och Vetensk. sällsk. i Throndhjem m. m. År 1834 upphöjdes han i adlig värdighet; erhöi på egen begäran afsked från sin profession, såsom emeritus 1837; jubelmagister vid promotionen 1842. — Död på Gotsunda nära Upsala den 23 Juli 1846. — Hans nit och samvetsgrannhet föranledde honom att utarbota särskilda läroböcker i de ämnen, som närmast tillhörde honom såsom akademisk lärare, nämligen *Lärobok i svenska kammerallagfarenheten* (2 del. 1825); *Lärobok i national-ekonomien* (1829), hvartill kan läggas *Lärobok i svenska kyrkolagfarenheten* (1836), genom hvilka arbeten han kan sägas hafva utöfvat ett betydligt inflytande på tjenstemannabildningen i landet, långt efter det han personligen upphörde såsom akademisk undervisare. — Gift 1: 1814 med *Margareta Maria Schulten*, 2: 1822 med *Eva Charlotta Bruncrona*.

3. **Rabenius, Olof Mattias Teodor**, universitetslärare, rättslär. Född i Upsala den 24 Augusti 1823; den föregåendes son. — Student 1839, lagerkröntes han vid promotionen i Upsala 1845 och afade 1850 *Juris utriusque cand. examen.* S. å. inskriptionen såsom e. o. notarie i Svea hofrätt, kallades han 1851 till jurisprud. oec. et commerc. docens, samt utnämndes till professor i administrativ rätt och national-ekonomi vid Lunds universitet 1854. Efter åttårig verksamhet på denna plats, återkallades han 1862 till Upsala såsom professor i ekonomi, närings-, finans- och politirätt samt innehar för närvarande detta akademiska embete. Var 1860—63 lagföredragande i Justitie-stats-expeditionen; juris-doktor och R. N. O. Af hans arbeten märkas: *Handbok i Sveriges gällande förvaltningsrätt* (1866), samt följande afhandlingar införda i samtida vetenskapliga tidskrifter: *Reformer i Tycklands åkerbrukslagstiftning före och efter 1848* (1852); *Engelska spanmållagens upphäfvande och dess följder* (1852); *Om de statsekonomiska följderna af 1853—1854 årens riksdag* (1856); *Om beskattningens grunder* (1862); *Om eganderätten till grufvor* (1863) m. m. — Gift 1866 med *Eva Sofia Karolina Bruncrona*.

Radloff, Fredrik Vilhelm, läkare, författare. Född i Mohijärvi socken i Finland d. 19 Sept. 1766. Föräldrarna, hvilka, när

sonen var fyra år, öfverflyttade till Sverige, satte honom först i tyska skolan i Stockholm, hvarifrån han 1782 ankom till Upsala. Här egnade han sig åt läkarestudier, promoverades 1788 till medicine doktor, hvar-efter han förordnades till fälmedikus vid den arméfördelning, som s. å. sammandrogs i Skåne. Utnämnd 1790 till provincial-läkare på Åland, innehade han denna befattning i nio år eller till 1799, då han öf-lyttades i enahanda beställning til Norrtelje distrikt i Roslagen. Erhöll 1805 professors titel med tur och befordringsrätt, och an-trädde kort derefter med statsunderstöd en resa till Danmark och Tyskland, för att studera dessa länders skogshushållning och skogaplanteringsmetoder. Efter hemkomsten 1806 utnämndes han till medicine adjunkt och botanikes demonstrator i Åbo samt be-fordrades efter Finlands fränskiljande från Sverige till referendarie-sekreterare i finna regeringskansliet. En tilltagande sjuklighet nödgade honom att redan 1811 begära af-sked, hvarpå han återvände till Sverige och afed i Norrtelje d. 18 April 1838. — Han stnjöt en allmän tillgifvenhet för sin oegen-nyttja och skicklighet såsom läkare, samt de lärdas aktning för sina djupa och mång-sidiga kunskaper. Af skrifter som han för-fatat och utgivit må nämnas: *Beskrifning öfver Åland* (1795); *Beskrifning öfver norra delen af Stockholms län* (2 del. 1804—05); *Muthmassungen über des Ursprung des Finnischen Volks* (1809) m. fl.

Rahm, Lars Erik, präst. Född den 24 Mars 1646 och son af kyrkoherden i Askers församling af Strengnäs stift *Erik Larsson Ramstadius*. — Prästvigd 1670, företog han följande året en resa till Tyskland, der han 1673 promoverades till magister i Witten-berg, och utnämndes efter sin hemkomst, 1677 till eukedrottning Hedvig Eleonoras hofpredikant. Kort derpå undfick han för-ordnande att, jemte sin hofpredikantsbefatt-ning, förestå kyrkoherdebeställningen i La-dugårdslands församling i Stockholm, med hvilken amiralitetsförsamlingen ännu då var förenad, samt befordrades 1680 till kyrko-herde i Fogdö och Helgarö församlingar af Streagnäs stift. Efter en tioårig tjenste-utöfning derstades kallades han 1690 till domprost i Strengnäs hvaräst han verkade till sin död d. 21 April 1729. — Allvar och nit för församlingens bästa förenades hos R. med en teologisk lärdom af den gamla grundliga sorten. Under sin lifstid utgaf han en predikosamling till förklaring af profeten Jeremias med den för våra öron något konstlade titeln: *Sundheets-drufwors bittra vijn och oljetråds ljufliga saft* (1713). — Gift tvenne gånger, 1: med *Magdalena Clerck*, 2: med *Margareta Elisabet Kempe*.

Rahmn, Cornelius, missionär. Född i Göteborg d. 16 Juli 1785. Föräldrar: kap-tenen vid Göta artilleri-regementet *Gustaf*

Samuel Rahmn och *Konradina Lampell*. — I enlighet med fadrens önsknings ikdade han juridiska studier i Lund 1799—1803; men kom härunder så småningom till insigt om att hans kallelse låg åt ett helt annat håll, nämligen det andliga ståndet. Sedan han därför 1810 lätit viga sig till präst och följande åren förestått ett par extra beställ-ningar, utnämndes han 1817 till e. o. ba-taljonspredikant vid Göta artilleri-regementet. Under det han verkade i detta kall, erfor han en allt lifvigare ähåga att utgå såsom missionär och arbeta för kristendomens ut-bredning bland hedningarna. Han utreste derfor sommaren s. å. till London, der han af missionsällskapet utsågs att afgå till mou-goliska Tartariet och predika bland Bergä-terna. I Mars månad 1818 anlände han till sin bestämelseort och nedsatte sig i Irkutesch vid Baikalsjön, men flyttade redan året derefter till Sarepta. Som de ankoma missionärernas verksamhet väckt misstankar hos ryska regeringen, under hvilka Bergä-terna lydde, måste han 1823 begifva sig till St: Petersburg, för att söka undanröjja hin-dren för missionen. Här fick han emellertid kvarstanna i två hela år och hade ännu ej fått sitt ärende afgjort, då han återkallades af missionsällskapet till London och erhöi uppdrag att tjenstgöra såsom sällskapets bi-trädande sekreterare för utrikes brefvexlingen. Härmed fortfor han sedan till 1832, då han förordnades till svensk legationspredikant och till pastor vid svenska församlingen i London. Utnämnd 1839 till kyrkoherde i Kalls, Håk-viks, Mårdaklefs och Frölunda församlingars pastorat af Göteborgs stift, lemnade han England 1840 och innehade sistnämnda prästerliga tjenst till sin död 1853. — Gift 1815 i London med *Betty Blackwood* från Skotland.

Ramel. Ramelska släkten härstammar från Pommern och skall redan 1190 ha beklädt armarskalksambetet i detta land. Den förste säkert kände anherren är *Henrik Ramel* till Wüsterwitz, som lefde på 1400-talet. Hans afkomlingar i femte led *Ove* och *Hans Ramel* blefvo, efter Skånes förening med Sverige, upptagna som svenske adelmän.

1. **Ramel, Malte**, magnat. Född på Lö-beröd i Skåne den 6 Aug. 1684; son af nämnde *Hans Ramel* och *Vivika Lindenow*. — Fadren hade någon tid varit landsdomare i Skåne och sonen ämnade följa fadrens före-döme och ingå på embetsmannabanan. Han förfogade sig derfor, efter slutade studier i Lund, till Göta hofrätt, der han en tid för-rättade en notariesyssla; men då modren i sitt enkestånd snart behöfde hans hjälp för skötseln af sina egendomar, lemnade han för alltid statens tjenst och blef landtushållare. Någon titel ville han icke hafva och undan-bad sig kammarherretiteln som Fredrik I ville gifva honom. Allmänheten kallade ho-nom »Rike Ramel», som i mångens ögon,

kanke också i hans egna, stälde honom öfver all rang. Han var förofrigt ett original, hos hvilken den gamla enfaldigheten i seder gick ända till besynnerlighet, och om hvilken otaliga anekdoter ännu äro gånge. Genom hushållning och den rika afkastningen af sina många egendomar, hade han samlat omätliga skatter af silfver, guld och penningar, som han hade förvarade i tunnor och knyten i kassahvalvet vid Maltesholm. Hvar gång han besökt sin skattkammare och tillåst dörren, qvarstod han och ryckte på den samma, tills han räknat till tolf. Oaktadt sin samlingeluset, såg han gerna att hans underhafvande stodo sig väl och att hans fogdar hade en skäligen vinning. Då han en gång beslog en sådan med att urräkningen ha uteslutit en hel veckas tröske, sade han endast: »Det var för mycket; — du skall laga, att vi få litet hvar». — En annan gång, då han besökte sin egendom Sireköping, och fogden, för att förkorta besöket, påstod att intet hö fans för hästarna, reste han i mörkret derifrån, i det han yttrade till förvaltaren: »Du må skämma dig! Att ej unna mina hästar så mycket hö, som de äta en natt». — En skogstjuf hade vid Maltesholm huggit en bok, som R. kallade sin egen. När gerningsmannen framfördes, var den enda förbårelse han fick höra: »Du må skämma dig! — Du måtte hellre tagit det största träd på hela skogen». — I sin audakt var han oskrymtad och läste alltid högt och med värme sina böner. I dessa upprepade han alltid sitt namn, så att, när han läste syndabekännelsen, han började denna: »Jag Malte Ramel, fattig syndig människa». — Vid ett tillfälle, då han låg på ett främmande ställe, i ett rum bredvid öfverste Barnekow, hörde denna honom om natten ropa: »Herre Jesus, hjälp Malte Ramel!» och trodde att någon ville mörda honom samt skyndade med dragen värja till hans undsättning, men fann honom knäböjande stadd i bön. Att han med alla sina besynnerligheter väl förstod att uppskatta sitt eget värde, visade han vid mer än ett tillfälle. — Då hans on beklagade sig att någon af kamraternas avancerat förbi honom, tröstade fadren honom: »Det betyder ju ingenting; — du är i alla fall Malte Ramels son». — Efter en lefnad, utmärkt lika mycket af patriarkalisk renhet och allvar, som oskyldiga egenheter i hans förhållande till andra, afd R. på Maltesholm d. 22 Jan. 1752, värdig den grafskrift Dalin skref öfver honom: »Malte Ramel, herre till Maltesholm, herre öfver sig sjelf, herre öfver lyckan, och större herre utan tjänst, än mången i stort embete, ett värdigt exempel på huru man kan blifva anedd för förnäm, utan att ega rang och odödlig, utan att göra buller af sig». — Gift 1: 1720 med *Hedvig Sofia Skytte* och 2: 1736 med *Gertrud Elisabet von Liewen*.

2. **Ramel, Hans**, militär, patriot. Född d. 2 Juli 1724; den föregående son. — Han blef vid tjugn års ålder kornett vid Södra skånska kavalleriet; två år senare kapten vid Hamiltonska regementet; rytmästare 1747, hvarefter han tog afsked ur krigstjensten 1754. Senare erhöill han öfverstes namn, utnämndes 1767 till R. S. O., upphöjdes 1771 till friherre och undfick 1772, första gången kommandörsvärdigheten m. st. k. af V. O. utdelades, detta äretecken. Huru väl utmärkelsern här kom på sin plats, visar en blick på hvad han uträttade till skånska landbrukets utveckling och förkofran. Enligt en anteckning, gjord vid slutet af hans lefnad, hade han uppdrifvit afkastningen till flera hundra procent af sina gods Widarp, Sireköping, Maltesholm, Tullsesjö, Öfvedskloster, med derunder lydande Åsum och Svansjö ladugårdar, hvilka gods nu hvar för sig värderas till millioner; prydt sina egendomar med furstliga slott; anlagt dyrbara vägar och broar till högst betydliga sträckor, verkställt vidträckta skogsplanteringar på ödsliga sandfält, låtit vid sina egendomar anlägga parker, trädgårdar och drifverier, införskrifvit utländska schäferier m. m. Vid dessa omskapningar, hvilka fordrade icke allenast oerhörda kostnader, utan en ofantlig arbetskraft, var han den mest omtänksamme och ömme husbonde för sina talrika underhafvande och verkstälde sina förbättringar mestadels med legda arbetare. Allmänt älskad och saknad afd han på Widarp d. 3 April 1799. — Gift 1746 med *Amalia Beata Lewenhaupt*, dotter af den såsom befälhavare i finska kriget olycklige generalen Charles Emil Lewenhaupt.

3. **Ramel, Malte**, riksråd Född d. 27 Maj 1747; den föregående son. — Hans befordringar voro i korthet följande: Efter nio års studier vid universitetet i Upsala, ingick han 1766 i kanslikollegium, blef 1770 kommissionsekreterare och kort derefter ambassadsekreterare i Paris; 1777 kammarherre hos drottning Sofia Magdalena; året derefter svenskt sändebud vid spanska hofvet, men på egen begäran återkallad derifrån 1780; hofkansler 1782; hedersledamot af Vitt.-, Hist.- och Ant.-akad. samt s. å. upphöjd till riksråd, den siste i Sverige som erhållit denna värdighet; En af de aderton i Svenska Akademien 1797; serafimerriddare 1798 och slutligen 1803 guvernör för d. v. kronprinsen Gustaf. — Död på Öfvedskloster d. 31 Jan. 1824. — Om det än måste antagas att R:s höga samhällställning i ej obetydlig mån bidrog till hans inval i Svenska Akademien, så bör å andra sidan erkännas att han, ehuru ej skald, knappt prosaförfattare, der försvarede sin plats genom sin fulländade humanistiska bildning. När Geijer 1824 intog hans rum i det vittra samfundet, tecknade han sin företrädare sålunda: »R. hörde till

det slägte af svenska riddersmän, som, oberoende genom sin ställning i lifvet, mera voro egnade att sökas af en monarks nåd, än att densamma söka. På menniskor ha i umgänget varit mera intagande. Det fans ej ett falskt ord på hans tunga eller en uppsättning orättvisa i hans själ. Den innerligaste, mest levfande gudsfrukten var själen i hans tänkesätt och i hans handlingar». — R. var gift 1778 med *Ulrika Amalia Beata Gustaviana Lewenhaupt*.

4. **Ramel, Charles Emil**, embetsman, konstvän. Född d. 14 Febr. 1750; den föregående bror. — Han ingick först såsom anskultant i Göta hofrätt, och hade vunnit befordran såsom civilnotarie, då han oförmodadt vände sin häg till den militära banan, blef fänrik vid Lifgardet 1774, och löjtnant 1778. När han tre år senare tog afsked, utnämndes han till kammarherre hos drottningen, samt befordrades 1819 till hofmarskalk. — Död, barnlös, på Öfvedskloster d. 9 April 1826. — Under sina vidlyftiga resor i ungdomen råkade han ut för ett äfventyr, som lätt kunnat kosta hans lif, men slutade med att göra honom till hjälten i ett romanförsök: »Svensken i Italien». En rik jude hade blifvit mördad på ett italienskt värds hus, der R. bodde. Värden, som föröfvat mordet, lade mordvapnet under R:s säng och lät några apilda bloddroppar likasom visa vägen från den mördades rum till R:s sofkammare. Vid rättsbetjenternas ankomst, blef denne häktad, såsom skäligen misstänkt för brottet, underkastades tortyr och dömdes, churu plågorna ej förmått framtvinga någon bekännelse, såsom mördare till döden. Emellertid rördes en af tjänstfolket till bekännelse och R. blef frigifven. Han skickade sedermera, så länge han lefde, en årlig pension till sin råddare. R. var en svärmisk beundrare af de sköna konsterna och en grundlig kännare på detta område. En stor del af de dyrbara konstakter, som ännu förvaras på Öfvedskloster, är ditsamlad genom hans försorg. — Gift 1816 med *Ulrika Amalia Lewenhaupt*.

Ramsay; en gammal skotsk ätt, som utgrenat sig i England, Frankrike, Ryssland och Sverige. Den svenska grenen räknar sin härkomst från en *Alexander Ramsay*, som lefde på 1400-talet och var son af »herren till Dalhousie» i Skotland. Till Sverige inkom ätten med *Hans Ramsay*, som var ryttmästare och slutligen chef för adelsfanau i Finland och naturaliserades såsom svensk adelsman 1633.

1. **Ramsay, Johan Carl**, krigare. Född 1675. Föräldrar: landshöfdingen i Vesterbotten *Anders Erik Ramsay* och *Dorothea Sofia Ritter*. — Vid början af K. Carl XII:s krig var R. sergent vid Lifgardet. Med en sannskyldig karolins mod och uthållighet följde han konungens fanor från landstigningen på Seland till olycksdagen vid Pul-

tava. På dessa nio år avancerade han till fänrik 1702, löjtnant 1704 samt till major vid Östgöta kavalleri 1706. På valplatsen vid Dnieper blef han tagen af ryssarna och förd till Kostroma, der han kvarhölls i en svår fångenskap till fredslutet 1721. Efter hemkomsten till Sverige placerades han med titel af öfverstlöjtnant på Savolax regemente, utnämndes 1723 till vice landshöfding öfver Savolax och Kymenegårds län; blef 1739 löfverste för Nylands dragoner, samt afled 1742 såsom generalmajor i kavalleriet. — Gift 1724 med *Inga Charlotta Silfvertrale*.

2. **Ramsay, Anders Henrik**, krigare. Född på Ihamäki i Nyland den 15 Febr. 1707; den föregående brorson. Föräldrar: öfverstlöjtnanten *Alexander Vilhelm Ramsay* och *Margareta Charlotta Nöding*. — Ramsay elfva år gammal följde han såsom frivillig med sin far på fälttåget till Norge, samt utnämndes till sergent vid Nylands och Tavastehus läns dragoner 1731. Tre år senare ingick han i fransk tjenst, vid Royal Suédois, bevistade med detta regemente franska arméns fälttåg vid Rhenströmmen och återkom till Sverige såsom kapten 1741. Året derefter befordrad till samma grad vid Tavastehus läns kavalleri, deltog han i finska kriget och utnämndes till major vid nyssnämnda regemente 1745. När vid 1756 års riksdag efterräkning vidtogs med hovets anhängare för det misslyckade revolutionsförsöket, befanns äfven R:s namn på de komprometterades lista, ehuru han, genom att hålla sig gömd en längre tid, undgick det då rådande partiets hämd. När sinnesstämmingen sedermera förändrades, erhöi R. för utståndna lidanden en större penningssumma, utnämndes 1762 till öfverste för prins Fredrik Adolfs regemente, samt befordrades 1765 till landshöfding öfver Savolax och Kymenegårds län. Året derefter upphöjdes han till friherre, men uttog aldrig friherrebrevet och blef således ej introducerad. Hans sista befordran var till generallöjtnant, hvarefter han inom kort afled d. 22 Dec. 1782. — R. omtaltes länge i Finland för sin ovanliga kroppsstyrka; huru han med blotta händerna kunde uträtta hästskor, hålla en vagn, som drogs af tvenne hästar och dylika mannarön. — Gift 1: 1753 med *Maria Charlotta Hising* och 2: 1773 med *Helena Katarina Malm*.

3. **Ramsay, Otto Vilhelm**, krigare. Född d. 5 Juli 1743; den föregående brorson. Föräldrar: löjtnanten *Gustaf Vilhelm Ramsay* och *Anna Juliana Taube*. — Efter att vid tolf års ålder ha blifvit inskrifven i kadettkåren, erhöi han sin första officersfullmakt 1761 och blef kapten vid Savolax fältjägarkår 1770. Vidare befordrad till öfverstlöjtnant, förordnades han till vice landshöfding öfver Kymenegårds län, utnämndes till öfverste i armén och blef till sist ordinarie landshöfding öfver nyss nämnda län 1793. — Död på Esbo i Nyland d. 22 Nov. 1806.

— Han bevistade med utmärkelse pommerska kriget 1761 och 1762 samt var en duglig landshöfding, ehuru hans verksamhet på denna plats icke blef särdeles långvarig. — Gift 1775 med sin kusin *Sofia Lovisa Ramsay*.

4. **Ramsay, Anders Vilhelm**, krigare. Född d. 28 Okt. 1777; den föregående son. — Säsom fänrik vid Svea lifgarde, hvartill R. utnämndes 1791, ingick han i ueapolitansk krigstjenst och avancerade i det främmande landet till major 1800. Hemkommen till Sverige, befordrades han till löjtnant vid förstnämnda garde 1802, blef kapten vid Tavastehus läns infanteri samt major i armén 1808. På denna grad deltog han i det vid samma tid utbrutna finska kriget, bevistade med lysande tapperhet träffningarna vid Pyhäjoki, Revolax samt Lemo och vann hjeltestedöden på det sistnämnda stället d. 20 Juni 1808. — Han var en krigare af de vackraste löften, och den ena af de af Runeberg, i hans vackra sång »Främlingens syn», i Fänrik Ståls sägner, besjunga bröderna Ramsay. Den andra är

5. **Ramsay, Carl Gustaf**, krigare. Född d. 17 Jan. 1783; den föregående bror. — Efter slutad kurs vid Carlberg utnämndes han till fänrik vid Enkedrottningens lifregemente 1800, blef koruet vid Nylands dragoner 1801 och löjtnant derstädes 1805. Vid början af 1808 års krig anställdes han säsom adjutant hos general Adlercreutz och bevistade i denna egenskap träffningarna vid Tammerfors, Pyhäjoki och Sikajoki; förflyttades därefter till adjutant hos general von Döbeln, samt stupade i slaget vid Lappo d. 14 Juli 1808. — Modren, friherrinnan Ramsay på Esbo, lät från slagfälten upptaga sina stupade söners lik samt föra dem till familjegraven i Borgå. Hon sörjde djupt deras död, samt lät prägla en medalj till deras minne, hvilket likväl på ett varaktigare sätt blifvit hufvudsakadt af Geijer och Runeberg.

Randel, Andreas, musiker, tonsättare. Född d. 6 Okt. 1806 i Ramdala socken i Bleking, der föräldrarna voro torparfolk. — En fattig byspelman, som först bemärkte den unge gossens ovanliga musikaliska bezafring, skänkte honom sin viol och gaf honom den första undervisningen i violspelning. Vid tio års ålder hade den unge virtuosen kommit så långt, att Carlskrona musikällskap antog sig hans musikaliska uppfostran under en teoretiskt bildad musiklärare, hvilken vid en musiktillställning för K. Carl XIV Johan i Carlskrona 1819 lät sin elev spela några variationer af Rode. En af de närvarande, hofmarskalken friherre De Geer på Finspång, blef så intagen af den trettonårige gossens genialiska spel, att han medtog honom hem och anställde för hans räkning en särskild lärare. Med understöd af De Geer och af d. v. kronprinsen Oscar, fick R. företaga en resa till Paris och vid dervarande konservatorium utbildade

sig under den berömda violinspelaren Ballot. Efter en sexårig vistelse i Frankrike, hvarunder han omfattades med den mest välvilliga uppmuntran af Cherubini, Viotti, Kreutzer och flera den tides storbeter inom den musikaliska världen, återkom R. till Sverige och anställdes 1828 säsom förste violinist vid hofkapellet. Tio år derefter utnämnd till konsertmästare, förordnades han 1841 till lärare i violspelning och 1859 till professor vid Musikaliska akademieus undervisningsverk, samt pryddes 1862 med vasaorden. — Död i Stockholm d. 27 Okt. 1864. — R:s konstnärliga betydelse var af flerfaldig art, men i alla sina riktningar gägnelig och hedrande för fäderneslandet. Säsom exekutor och virtuos intog han ett af de yppersta rummen bland svenske violinspelare. Hans stora insigter och praktiska skicklighet gjorde honom i hög grad lämplig för den plats vid musikaliska akademien som han på senare tider innehade. I sina tonskapelser förenar han en rik poetisk fantasi och ett fint musikaliskt sinne med ett jemu-mått i den formela behandlingen, som göra hans kompositioner till musikverk af bestående värde; bland dem må nämnas: *Duo concertant pour deux violins; Etudes caractéristiques pour le violon; Jubel-ouverture; Overture till folkskådespelet »Vermålandingarna»* och operetten *»Fiskarstugan»; Stråkkvartetter; Musiken till Mosenhals skådespel »Deboras»;* flera häften solosånger, sångkvartetter, hvaribland melodien till den bekanta sången *»Snabba äro lifvets stunder»*, m. m. — Gift 1835 med *Mathilda Cecilia Laurent*.

Rappe, Christofer Johan, embetsman. Född d. 15 Jan. 1719. Föräldrar: löjtnanten *Erik Rappe* och *Hedvig Leijoncrona*. — Ingick efter slutade studier 1739 säsom auskultant i Göta hofrätt och blef vice häradshöfding derstädes 1743. Sedermera befordrad till assessor i Åbo hofrätt 1748, utnämndes han 1756 till hofrättsråd; 1769 till landshöfding i Åbo och Björneborgs län, samt blef Komm. af N. O. 1775. — Död barnlös i Åbo d. 20 Sept. 1776. — Lagus i Åbo Hofrättshistoria tecknar honom sålunda: »R. intager ett rum bland Finlands utmärktaste män. Utrustad med stora naturgåvor, egde han en verksam, hög och dristig aude. Hans anseende som jurist och landshöfding var stort: säsom statsman ännu större. Han hörde till hattpartiets mest betydande anhängare, eller rättare sagt hufvudmän. — Synnerhet var hans inflytande utmärkt stort vid riksdagen 1769—70. Ledamot af sekreta-utskottet, var han en af dem, som hufvudsakligen bestämde gången och resultaterna af denna märkvärdiga riksdag. Flera af de viktigaste vid berörde riksmöte vidtagna beslut äro ock af honom uppsatta. Af sitt motparti var han fruktad och hatad och torde det icke varit tvifvel

underkastadt, att R., derest 1772 års regementsförändring icke hade inträffat, skulle hafva blifvit från landshöfdingembetet afsatt. — Hans diktamina, memorialer och riksdagenppsatser äro i sitt slag mästerliga och pläga derföre förekomma i de flesta samlingar, rörande svenska historien och politiken. — Gift 1750 med *Eva Katarina Linnerhielm*, dotter af biskop Linnerius i Lund.

Raumannus, Johannes Svenonis, präst, lärd. Född i Raumo socken i Finland, studerade han i Wittenberg och blef der magister 1597 med första hederarummet. Följande året utnämnd till professor i matematik vid universitetet i Upsala, beklädde han denna akademiska befattning till 1604, då han befordrades till pastor primarius vid Storkyrkan i Stockholm. S. å. hedrades han med diplom såsom teologie doktor i Marburg, den förste svensk, som innehade denna värdighet efter reformationen. Hans verksamhet i hufvudstaden förändrades likväl snart till en helt ny vid Upsala universitet, der han 1610 förordnades såsom uppsyningsman och öfverste-läsemästare, innefattande en prokanslers ällgande, jemte föreläsningsskyldighet såsom professor primarius. Härigenom kom han i tillfälle att gagna både med sin lärdom och sitt personliga anseende, det senare troligen med hänsyn till de störande stridigheter, som vid denna tid pågingo vid universitetet mellan Messenius och Rudbeck. Hans dödsår är obekant; men anses inträffat omkring 1620.

1. **Rayalin, Tomas von**, vice amiral. Född 1673 i Finland och son af en kyrkoherde *Johan Rayalin* derstädes. — R:s befördringar gingo långsamt till det mål, dit hans förtjenster likväl slutligen ledde. Efter att i några år varit som kopverdi-båtsman på Östersjön, begaf han sig 1690 till England, och gjorde, dels under engelsk flagg, dels på andra nationers fartyg, vidsträckt sjöresor ända till 1699, då han hemkom till Sverige. Anställd såsom lärstyrman vid amiralitetet, deltog han i de följande krigsårens sjöexpeditioner, landstigningen på Seeland, sjötåget uppåt Ladoga m. m., genomgick derunder officersgraderna och befordrades till underlöjtnant 1705. Fyra år senare öfverlöjtnant, utnämndes han 1712 till skeppskapten och blef tre år senare kommandör. 1717 utmärkte han sig på ett högst förtjenstfullt sätt vid Hangö, der han såsom befälhafvare på skeppet *Wenden* och förföljd af fem ryska örlogsskepp, vände om, dref dem tillbaka och förde sitt fartyg lyckligt till Carlskrona. Oakadt denna och andra mandater, kvarstod han i kommandörsgraden i sjuotton år eller till 1732, då han äntligen befordrades till equipagemästare, och blef 1741 vice amiral. Denna sista befördran åtföljdes af regeringens befallning till R. att öfvertaga befälet på den

observations-eskader, som utgick till skyddande af finska kusterna under det då pågående kriget. Han hann likväl ingenting uträtta innan han afled om bord på flottan i Östersjön den 4 September 1741. — Med kraftig vilja hade han i mannaåldern tillegnat sig en icke obetydlig bildning och uppträdde äfven som författare med trenne praktiskt dugliga arbeten: *Nödig underrättelse om navigationen eller styrmanskonsten* (1730) samt *Nödig underrättelse om skeppsbygget* (1730), som båda belöntes af regeringen. Ett af honom utarbetadt reglemente för flottan blef af konungen gilladt och stadfästadt. — Gift 1: 1706 med *Botilla Hallongren*, 2: 1738 med *Maria Brigitta Fuat*.

2. **Rayalin, Salomon Mauritz von**, embetsman, förste svensk guvernör på St Barthélémy. Född i Carlskrona d. 15 Aug. 1757; den föregåendes sonson. Föräldrar: landshöfdingen, vice amiralen *Johan von Rayalin* och *Barbara Eleonora von Gertten*. — Tidigt bestämd för samma bana, på hvilken både fader och farfar skördat utmärkelse, inskrefs han som barn i amiralitetet och utnämndes efter förberedande studier till fänrik i arméns flotta 1773. Snart han uppnått löjtnantsgraden (1778), sökte och erhöll han konungens tillåtelse att ingå i franska marinen, som under det då pågående kriget med England var eftersökt öfningskola för utländska sjöofficerare, särdeles svenskar. Under tre år som han var i fransk tjänst bevästade han flera sjödrabbningar mot engelsmännen och återkom till Sverige med hedrande vitsord 1782. Efter att 1784 ha blifvit befordrad till major i arméns flotta, förordnades han, att som första svenska guvernör afgå till St Barthélémy, hvarest han kvarstannade till 1787; och utnämndes, så fort han hemkommit, till öfverlöjtnant och generaladjutant af flygeln samt till landshöfding på Gotland, hvilken befattning han till namnet innehade i tjugو år, men mest skötte genom andra, då hans insigter och duglighet vanligen togs i anspråk till andra förtroendevärf i rikets tjänst. Under finska kriget, i hvilket han som provvad sjöman jemväl måste deltaga, pryddes han med svärdsordens stora kors och erhöll rang af generalmajor. Ut-nämnd 1791 till konteramiral och ätta år senare till vice amiral, förordnades han 1801 att som tjänstgörande generaladjutant föredraga sjöförvaltningsärendena inför konungen, förde under 1808 krigsbefälet öfver skärgårdsflottan, utnämndes efter statshvalfningen 1809 af K. Carl XIII till amiral och blef 1812 landshöfding i Geseborgs län. — Död i Stockholm d. 23 Sept. 1825. — Gift 1787 med *Fredrika, Lovisa Jägersköld*.

Reenhjelm, Jakob (Isthmén), militär, antiqvarie. Född i Upsala 1644; son af d. v. professorn, sedermera prosten och

kyrkoherden i Örebro *Isak Isthmenius* och *Anna Gesticrius*. — Efter Isthmenii död gifte modern om sig med den lärde fornforskaren *Olof Verelius*, under hvars tillsyn och ledning sonen erhöi sin akademiska bildning. krigarståndet tyckes dock för den unge Isthmen haft större lockelser än de lagrar, som vinkade på den lärda banan. Han inskrefs derföre i armén och hade der forfgått till löjtnant, när han 1675, antagligen på sin stjuffaders förord, befordrades till riksantikvarie. Fyra år derefter afsade han sig emellertid nämnda befattning och lugick 1679 åter i krigstjenst. Det var först efter det han andra gången inträdde i militärståndet, som han lemnade några spår af vetenskaplig forskning i det han utgaf *Torsten Vikingssons saga* (1680) och *Konung Olof Tryggvassons saga* (1681) i svenska öfversättningar. Kort efter sin utnämning till riksantikvarie upphöjd i adlig värdighet (1675) antog han namnet *Reenhielm* och afed på Täby gård i Upland 1691. — Gift 1669 med *Anna Böllja*.

Regnell, Anders Fredrik, läkare, mäcenat. Född i Stockholm d. 7 Juni 1807. Fadern *Anders Regnell* var rådmän i Upsala. — Student vid universitetet i sistnämnda stad 1824, afsade han med. kand. examen derstädes 1836, blef med. lic. 1836, samt året derefter kirurgie magister och promoverad medicins doktor. För att i ett varmare luftstreck söka bot för ett bröstlidande, begaf sig R. hösten 1840 till Brasilien. Sedan han i Rio Jaseiro s. å. aflagt föreskrifven ny examen för att utöfva läkarepraktik, blef han 1841 legaliserad brasiliansk läkare, och aedsatte sig kort derefter i Caldas i provinzen Minas Geraes, der han fortfarande vistas. Under sin mångåriga vistelse i en annan verldsdel, har han på flera hända sätt visat, huru han håller fosterjorden kär, och varmt nitalekar för dess vetenskapliga utvecklingsarbete. Förutom rika botaniska samlingar, som han hemskickat till Upsala universitet och Vetenskapsakademien, har han till en stipendiiford för Upsala studerande af Uplands nation; till ett botaniskt resestipendium; till en fysiologisk och patologisk-anatomisk institutiv vid nyssnämnda universitet; till medicinska fakulteten derstädes för medicinska studiers befrämjande; till Serafimer-lasarettet i Stockholm; till Svenska läkaresällskapets prisfond; samt till Vetenskapsakademien donerat kontanta medel, hvilka uppgå till den betydliga summan af närmare 340,000 kronor. Af skyldig erkänsla för denna patriotiska frikostighet har Svenska läkaresällskapet i Stockholm och Vetenskaps-societeten i Upsala kallat honom till deras hedersledamot, Sv. Vetensk. Akad. invalt honom bland sina medlemmar och konungen prydt honom med nordstjerneorden.

Regner, Gustaf, embetsman, skriftställare. Född i Fifvelstad socken af Östergötland d. 11 Okt. 1748. Föräldrar: komministern *Gustaf Regner* och *Ebba Katarina Kylander*. — I Upsala, der R. blef student 1767, upptogs han inom kort i sällskapet »*Apollini sacra*», och snart äfven i det än förnämligare »*Utile dulci*» i Stockholm. Anledningen härtill var några vittra försök, hvilka jemväl hade en annan fördel med sig, den att, sedan han 1774 blifvit inskrifven till e. o. kanslist i Kanslikollegium, bans för honom väg till kansliädet Sotbergs personliga bevågenhet. Befordrad 1775 till kopist i Utrikes expeditionen, utnämndes han följande året till kanslist; blef 1784 registrator, 1795 protokollasekreterare, och expeditionessekreterare 1809, då han vid kansliets omorganisering, jemte den öfriga expeditionen, sattes på in-dragningsstat. — Död i Stockholm den 22 Mars 1819. — R. var en flitig arbetare på litteraturens fält och har utgifvit en myckenhet arbeten. Allmänt bekant, man kan nästan säga ett kort barndomsminne, för den äldre, nu lefvande generationen, är hans *Första begreppen af de nödigaste vetenskaper*, som utgått i en mängd upplagor och länge nyttjades som lärobok i hvarje skola. Inom vittra akademier och samfund eröfrade han många gånger prismedaljer för originalpoemer, intagna i hans utgifna *Vit-torhets-nöjen* (2 del. 1815, 1817), men lyckades derför ej att inför en sundare kritik vinna något rum bland Sveriges skaldar. Deremot har han i sina *Försök till metrikska öfversättningar från forntidens skaldar* inlagt stora förtjenster om metrikens och öfersättningskonstens och kan i detta hänseende nästan anses såsom en vägbrytare för Adlerbeth. Från 1784 till sin död var R. jemväl redaktör af *Post- och Ivrikes-tidningar*. Hans kärlek för vitterheten beredde honom kallelser till ledamotskap i Vetensk. och Vitterh.-samhället i Göteborg och Vitt. Hist. och Ant. Akademien i Stockholm. — Gift 1779 med *Maria Elisabet Warnerberg*.

1. **Rehausen, Gotthard Mauritz von**, diplomat, vitterhetsidkare. — Född d. 29 Sept. 1762. Föräldrar: öfversten *Lorenz Rehausen* och *Henrietta Maria Cronhielm*. Befordrad 1782 till löjtnant vid Litgardet, skickades han 1787 såsom ambassad-kavaljer till Danmark och blef två år derefter legationessekreterare i Haag. År 1791 förordnades han af K. Gustaf III till envoyé i Holland, men återkallades af förmyndarestyrelsen och anställdes 1795 såsom legationessekreterare i Lissabon. Då han följande året på regeringens befallning afgick i enahanda befattning till Paris, erkändes han ej af direktorium, hvarföre han måste återvända till sin förra post, och förordnades der till chargé d'affaires 1797. Ätta år senare (1805)

förflyttades han såsom envoyé till storbritaniska hofvet; rappellerades af Gustaf IV Adolf 1807, men kvarstannade fortfarande i London. Vid de förändrade förhållanden, som inträdde i Sverige med och efter stats-hvålfningen 1809, återfick R. sin ministerpost 1812 och ledde med skicklighet de brydsamma underhandlingar, som detta och de följande åren föregingo mellan svenska och engelska kabinetten, rörande subsidier, Norges förening med Sverige o. s. v. Det sistnämnda året utnämndes han i armén till öfverste; blef 1813 Komm. af N. O. och 1814 friherre. — Död i Stockholm den 8 Dec. 1822. — Gift 1801 i Lissabon med *Harriet Louise Bulkeley*.

2. **Rehausen, Johan Gotthard von**, diplomat. Född i Lissabon den 8 Juni 1802; den föregående son. — Hans egentliga uppfostran gjordes i Sverige, der han begynte sin bana såsom e. o. kansliat i kanslistyrelsens expedition och 1824 befordrades till andre sekreterare i kabinettet för utrikes brefväxlingen. Efter att några år ha varit anställd såsom chargé d'affaires vid storbritaniska hofvet, förordnades han 1847 till envoyé och minister derstädes; samt afled i London den 2 Mars 1854. — Det fredliga utvecklingsarbete inom landet och vänliga förhållande till andra länder, som utmärkte K. Oscar I:s regering, gjorde R:s ministerpost i London till en jemnförelsevis lagn befattning. Hans diplomatiska åtgöranden omfattade också endast angelägenheter af fredlig art, bland hvilka särskildt bör erinras om den för svenska handeln vigtiga traktaten af 1849, hvarigenom, under reciprocitets-vilkor, svenska fartygingo sig medgifna samma behandling, som britiska fartyg i alla under britiska väldet lydande hamnar, med undantag endast af kustfarten. — R. var gift 1838 med *Maria Soane*.

Rehbinder. En urgamal släkt, ursprungligen från Westfalen, men som sedan utbredt sig i Östersjöprovinserna, Sverige, Danmark och Norge. Till Sverige inkom ätten i Gustaf II Adolfs tid och adlades 1668, ehuru då ej introducerad.

1. **Rehbinder, Henrik**, krigare. Född i Lifland d. 18 Okt. 1604. Föräldrar: ryttmästaren *Bernhard Rehbinder* och *Elisabet von Fitinghoff*. — År 1622, således aderton år gammal, antogs R. till s. k. vapenpage hos K. Gustaf II Adolf och följde sedan troget sin herre i polska och tyska fälttågen. Nyss före konungens död befordrad till löjtnant vid öfverste Grass' regemente, deltog han med den största tapperhet i slagningen vid Wittstock och stannade på valplatsen, höljd af aderton svåra bleasyrer. Med återsteld helse, bevistade han de följande årens krigsförelser, befordrades 1648 till ryttmästare vid drottningens lifgarde till häst och blef major s. å. När, efter Westfaliska fredsslutet, en mängd officerare afskedades,

sattes äfven R. ur verksamhet och erhöi ingen anställning förrän 1655, när Carl X förklarade krig med Polen. Utnämnd till öfverstlöjtnant vid lifregementet till häst, utmärkte han sig öfverallt för sitt djervs krigarmod och gjorde konungen betydande tjänster. 1656 öfverste, skickades han af Carl X s. å. till Riga för att såsom befälhafvare öfver der förlagda garnison leda fästningens försvar mot de belägrande ryssarna. När Carl XI sjelf öfvertagit styrelsen, utnämndes R. 1673 till chef för hela finska krigsmakten och upphöjdes 1680 i friherrlig värdighet, då han i hjertvapnet af sitt sköldemärke fick insätta tien gyllne kulor. i blått fält, med anledning af den sällsynta händelsen, att han hade tio söner i rikets tjänst. — Död i Stockholm den 13 Oktober 1680. — Gift 1: 1638 med *Hildegard Elisabeth von Yzkull*, 2: med *Anna Bure*.

2. **Rehbinder, Otto**, krigare. Född 1640; den föregående son. Liksom hans alla ni bröder, ställdes R. tidigt under fanorna, och var vid tjungonio års ålder major. Oaktadt denna snabba början och all tapperhet han ådagalade i Carl XI:s skånska krig, kvarstod han, i följd af den sedan inträdande långvariga freden, på sin majorsgrad, ända till dess Carl XII:s krig åstadkommo en hastigare omsättning i befalsgraderna. Af konungen utnämnd till öfverste för landtmilisen i Perneauska kretsen 1701, råkade han tre år derefter i fångenskap, när ryssarne eröfrade Narva. Han blef likväl efter någon tid utvexlad, och insattes af konungen till kommandant i Reval. Här måste han bevitnas huru ryssarna intogo den ena landsträckan efter den andra af det försvarslösa Lifland, medan inom Revals murar pesten rassade bland hans besättning, så att af femtuhundra man till slut endast ättio funnos kvar. I sådant tillstånd återstod ej annat än att underskriva kapitulationen med ryssarna. Detta skedde i slutet af September 1710 och några dagar derefter föll han sjelf ett bland de sista offren för farsoten i Okt. 1710. — Gift med *Gertrud Helena von Tiesenhausen*.

3. **Rehbinder, Bernhard Otto**, krigare. Född i Reval d. 21 Nov. 1662; den föregående son. — Efter att några år ha stått inskrifven såsom officer vid Lifgardet, reste han 1685 ur landet och ingick i främmande krigstjänst. Hans lefnadsöden sedan dess äro icke närmare bekanta. År 1706 kommanderade han i bataljen vid Turin, der fransmännen blefvo slagna, en del af sardiniska krigstyrkan. Hans militära skicklighet var alltid af sardiniska styrelsen högt uppburen och erkändes allt emellanåt genom någon ny utmärkelse. Slutligen blef han stormarskalk öfver hela sardiniska armén och riddare af S:t Anunciadaorden, hvilken värdighet medförde titeln af excellens och tilltalsbenämningen kusin af landets konung. — Han afled

i Turin den 12 Nov. 1742, sedan han förgäfs begärt att någon anförvandt i Sverige ville resa till Turin och blifva hans arving. Han begrafns i kyrkan Santo Spirito, der en praktig mausolé påminner om hans storhet. — Gift med en fröken *Neüburg* af tysk adel.

4. **Rehbinder, Robert Henrik**, embetsman, Född d. 15 Juli 1777. Föräldrar: majoren friherre *Reinhold Johan Rehbinder* och *Kristina Margareta af Palén*. — Först militär, och en tid kornett vid Lifregementet, tog R. 1795 afsked för att gå den civila banan. Han begynte den äfven s. å. som auskultant i Åbo hofrätt och blef 1797 e. o. kanalist i Justitie-revisions-expeditionen. Efter tio års tjenstgöring, hvarunder han erhöll häradshöfdingstitel och en tid var adjungerad hofrättsledamot, befordrades han 1807 till assessor i nämnda hofrätt och kvarstannade efter Finlands förening med Ryssland i det senare rikets tjenst. Utmärkt för duglighet, och med stor förmåga att tynna sig i nya förhållanden, ryckte han hastigt framåt, i det han 1811 blef hofrättsråd, ryks kammarherre och statssekreterare; 1812 verkligt statsråd; 1813 geheimeråd; 1826 vice kansler för Åbo universitet och rysk-finsk greve och slutligen, 1834 verkligt geheimeråd, och ministerstatssekreterare för storfurstendömet Finland. I jembredd med dessa höga embeten gingo äfven hans yttre utmärkelser. Han blef ridd. af St Anne, Vladimirs och Alexand. Newsky ordnarna samt svenska N. O., invaldes till hedersledamot af kejsarliga Vetenskaps-akademien i St Petersburg, blef heders-filosofie doktor vid Åbo universitets sekularfest 1840 m. m. — Död i Åbo den 8 Mars 1841. — Gift 1805 med *Anna Elisabet Charlotta Hedenberg*.

1. **Rehn, Johan Erik**, arkitekt, konst-ålskare. Född d. 18 Maj 1717. Efter idelka militärstudier, derunder han lade sig särdeles vinn om teckning, ingick han vid fortifikation och befordrades till löjtnant vid nämnda kår. Teckningskonsten, isynnerhet dess tillämpning på fortifikation och arkitektur, blef emellertid alltid hans huvudsak; hvarför de minnen, han lemnat efter sig såsom praktisk byggmästare, inskränka sig till några inredningsarbeten, gemenligen i fransysk smak. Hans betydelse för vår konst- och slöjd-utveckling är dock icke oväsentlig, i följd af hans nit att uppdraga och uppdraga adepter för konsten samt hans anställning som mönstertecknare för svenska sidenfabrikerna (1745—69). Bland hans lärjungar förtjena särskildt nämnas de K. prinsarna, K. Adolf Fredriks söner, Hilleström, Floding m. fl. Hans efterlemnade konstverk bestå mest i kopparstick och lavier i ett eget raskt maner, samt utmärkas för sina med säkerhet inlagda skuggmassor, bredvid stora besparade dagrar. I

Juni 1757 utnämndes R. till K. hofintendent, invaldes till ledamot af Målare- och Bildhuggare-akademien, erhöll 1772 V. O. samt afled i Stockholm den 19 Mars 1793. — Gift med *Johanna Kristina Rungren*.

2. **Rehn, Olof**, antiquitetaritare. Född i Stockholm d. 1 Dec. 1723; en släkting till föregående. Föräldrar: bisittaren i brygger-embetet *Carl Rehn* och *Katarina Fors*. — Sin första undervisning i teckning erhöll han af förutnämnda anförvandt, hofintendenten Rehn, hvilken han äfven biträdde såsom »patron- och mönster-ritare vid sidenfabrikerna». Under tiden deltog han i undervisningen vid Målare- och Bildhuggare-akademien och öfvade sig flitigt i teckning efter naturen. Då antiquitetaritaren *Wendelius* dött, anställdes R. 1754 såsom ritare i Antiquitets-arkivet, den siste som innehade denna befattning, och fortfor härmed till sin död. Under hofintendenten *Rehus* utländska resa 1756—57, erhöll han förtroendet att företräda dennes plats såsom lärare i teckning för de kungliga prinsarna *Gustaf* och *Carl*, och skall — efter hvad hans minnestecknare försäkra — fullgjort detta uppdrag »till vederbörandes synnerliga nöje». En del af R:s original-ritningar äro bilagda *Brocman*s berättelse öfver hans och R:s antiqvariska resa genom Norrland och förvaras å K. biblioteket. — Död omkring 1790. — Gift 1762 med *Anna Margareta Sundius*.

Rehnsköld, Carl Gustaf, krigare. Född i Greifswald den 6 Aug. 1651. Föräldrar: rikskammarrådet *Gert Antonisson*, adlad *Rehnsköld* och *Brita Torskesköld*. — Sin uppfostran erhöll han i Lund, till en del under den ryktbare *Samuel Pufendorf*, hvars då utryckta europeiska statshistoria han afskref med egen hand och ännu i manna-åldern studerade såsom en ovärderlig handbok. Vid tjugutvå års ålder ingick han som fänrik vid Vermlands regemente, samt anställdes 1676 till löjtnant vid gardet. Det nyss förut började kriget lemnade honom ett gynnsamt tillfälle att utmärka sig; och han gjorde det äfven, så väl i smärre skärmytslingar, som vid huvuddrabbningarna utanför Halmstad, Lund och Landskrona. Under kriget befordrad (1677) till öfverstlöjtnant, vid drottningens lifregemente, deltog han efter freden i indelningsverkets ordnande, samt utnämndes 1689 till kommandant i Landskrona. Ehuru redan fyrtio år gammal, begaf han sig 1691 till Holland, för att under Oranierna lära sig den högre krigskonsten och utnämndes efter sin hemkomst 1696 till generalmajor. Med Carl XII:s mypetigande på thronen intog R. genast ett mycket högt rum i konungens bevägenhet, samt bibehöll och befastade det under de följande kristiderna. 1698 general-löjtnant och friherre, anförde han vid land-

stigningen på Seland den venstra flygeln, deltog i krigsörelserna i Lifland, men vann egentligen först i polska kriget sitt faltherrenamn. Åren 1703—04 anförde han en i Stor-Polen särskild förlagd här, med uppdrag att framkalla och utveckla den sammansvärjning, som der då pågick, att afsätta August och uppsätta en ny konung. Det gifna uppdraget fullgjordes af R. med både lycka och skicklighet, och polackerna själva medgäfvö, att afsättningsplanen icke så lätt kunnat verkställas, utan hans medverkan. Hans framgångar nådde omsider sin höjd i den lysande segern vid Frauenstadt, der han med 9,000 man, men utan ett fältskycke, nedgjorde och förskingrade den 18,000 man starka fiendtliga hären, väl försedd med artilleri och skyddad af ett försöksansadt läger. Segern förevigades genom en skådepenning, och R. som redan året förut (1705) blifvit upphöjd till riksråd, belöntes nu med faltherrestafven och grefvebrevet. Men den lätt vunna segern var jemväl begynnelsen till hans fall. Den alstrade hos honom ett öfvermod, som stötte alla hans underordnade och en oförvägenhet som trotsade alla försigtighetsmått. Spänningen mellan honom och Carls andra gunstling Piper bidrog äfven i sin mån att framkalla de misgrepp, som ändade med olyckan vid Pultava. Nederlaget, för hvilket han inför efterverlden skulle bära ansvaret, grämde honom djupt, och bidrog jemte fångenskapen i Ryssland att kufva hans stolta sinne. I Moskwa, som han erhållit till förvisningsort, syselsatte han sig med att lemna undervisning åt de fångna svenska officerarna i krigskonsten, hvarjemte han gaf flera af dem fritt tillträde till sitt bord. Ändtligen efter nio års fångenskap, medgaf Carl XII hans utväxling. Den gamle generalen skyndade att ställa sin erfarenhet och befälhafvare-skicklighet till konungens förfogande, men fann, när han nådde norska gränsen, Carl redan död. Följande året förordnad till öfverbefälhafvare i Skåne, satte han efter ytterligare ett år (1720) vid K. Fredriks kröning såsom den äldste i rådet kronan på hans hufvud — och afed under en resa från Stockholm till Kungsör, på Läggesta gästgifvargård i Södermanland, d. 29 Jan. 1722.

— Gift 1696 med *Elisabet Funck*.

Remmer, Johan Erik, embetsman, författare. Född 1769. Han ingick tidigt på tjänstemannabanan, befordrades till kopist i Krigsexpeditionen 1800, blef kansliat 1808, protokollassekreterare 1809 och utnämndes till expeditionessekreterare 1811. — Död i Stockholm den 22 Maj 1843. — Det är såsom skicklig öfversättare af främmande skaldeverk R. gjort sig förtjent af att ihågkommas. I synnerhet har han riktat vår dramatiska litteratur med många värdefulla arbeten, såsom: *Cæsars död* af Voltaire, *Den högfärdige* af Destouches, *Marino Fa-*

liero af Delavigne, *Tartuffe* af Molière jemte en mängd andra, utmärkta för versens ledighet och lycklig behandling af språket.

Renström, Sven, patriot. Född den 3 Febr. 1794 på Uggleberg i Näs socken af Vermlaud, der fadren var arrendatör. — Från sitt femtonde år måste R. sörja för sig sjelf och antogs att börja med till s. k. »kolskrifvare» hos en brukspatron Uggle på Svaneholm. Sedermera upphöjd till bokhållare, fick han tidtals för brukets räkning vistas i Göteborg, der han 1813 antog en kontoristplats och tre år senare öppnade handelsaffärer för egen räkning. Med lika mycken redbarhet och punktlighet, som om-tänka och arbetsamhet, utvidgade han efter-hand sin affärsverksamhet, under det hans företag gynnades af goda konjunkturer. Med ökadt anseende som köpman, begynte han jemväl anlitas i kommunens värf, der hans klokhet och ordentlighet lika litet sparades, som i hans enskilda angelägenheter. Sedan 1828 invald i handels societeten, blef han 1832 en af borgerskapets äldste, var 1829 — 1839 medlem af fattigvårdsstyrelsen och kassör i barnhusdirektionen, samt iusatte 1842 i drätselstyrelsen, der han under hela tjugusex år utövade ett gagneligt öfverinseende å stadens finanser. Af det samhälle han tillförde, invaldes han 1856 till riksdagsman i Borgarståndet, hvilket val förnyades vid de båda följande riksdagarna 1859 och 1862. Han var derjemte, allt ifrån det kommunalrepresentationen borgerskapets äldste utbyttes mot den af stadsfullmäktige, så länge han lefde, en af dessa för Göteborgs stad. I barndomen vand vid ett tarfligt och hushållsaktigt lefnadsätt, bibehöll han detta under hela sitt lif, äfven efter det hans rikedomar vuxit till ett belopp, som till och med i Göteborg väckte uppmärksamhet. Vid hans fränfälle befans hans förmögenhet uppgå till tre millioner riksdaler. Af dessa voro något mer än hälften donerade till allmänt nyttiga ändamål. Främst bland dispositioner var den stora gåfvan till Göteborgs stad af halfannan million riksdaler, att användas på det sätt, att en half million genast fick disponeras, hvarefter den återstående millionen skulle så länge förräntas, tills summan åter stigit till en och en half million, då den halva på nytt fick användas. R., hvars namn och verk härigenom alltid kommer att kvarstå i ett outplånligt minne i Göteborgs stads häfدابöcker, afed i nämnda stad den 26 Junij 1869.

Retzius. Släkten härstammar från Kalmar län från kyrkoherden i Odenavi *Bengt Nilsson Cornukindius*, hvars söner, efter en nära vid Odenavi prästgård belägen pjö Resen, antogo namnet *Rossius*, sedermera förändradt till *Retzius*.

1. **Retzius, Anders Johan**, naturforskare. Född i Kristianstad d. 3 Okt. 1742. Föräldrar: provincialläkaren dr *Nils Retzius* och

Loris Katarina Schreiber. — Inskriften till student i Lund 1758, sysselsatte han sig med naturvetenskapliga studier, förnämligast för att af dem hafva gagna i apotekare-riket, för hvilket han från barndomen var bestäm'd. Han afstade också 1761, inför Collegium medicum i Stockholm apotekare-examen, men återvände redan året derefter till Lund och blef der 1766 filosofie ma-gister. S. å. förordnad till docens i kemi, kallades han 1767 till docent i natural-historia, hvarefter han 1768 lät inskrifva sig såsom aukultant i Bergskollegium och utarbetade, under sin deraf föranledda vi-telse i Stockholm, en lärobok i farmaci, som öfversattes på både latiu och tyska och på sin tid åtnjöt stort anseende. 1771 be-fördrad till adjunkt i naturhistorien vid Lunds universitet, begynte han sin, så att säga, ord. akademiska bana med stiftelsen af »Fysiografiska sällskapet», hvilket efter en mer än hundraårig tillvaro fortlefver med friskt vetenskapligt lif. E. o. professor 1777, nuddick han 1781 professors lönetur, ehuru han icke förrän 1795 efter .E. G. Lidbeck fick emottaga professionen i naturvetenskaperna. Denna innehade han sedan till 1812, då han såsom emeritus erhö'll tjänstledighet, men bibehöll ännu några år inseendet öfver botaniska trädgården; und-riek nordstjerneorden 1814 och emottog vid 1817 års promotion jubelkransen. — Död i Stockholm d. 6 Okt. 1821. — Rii verksamhet, såsom skriftställare, akademisk lärare, och ledare af yngre förmågor, var af en ganska stor betydelse för det naturvetenskapliga studiet i Sverige. Hans efterlemnade tal-rika arbeten omfatta icke blott zoologi, bo-tanik och mineralogi, utan äfven kemi, ekonomi och paläontologi, i hvilken sist-nämnda vetenskap han genom att väcka uppmärksamheten på fossila fynd, kan anses ha varit den, som först vändt hägen på zoologiska undersökningar. Sjelf lifvande med fröedömen af forskningslust och arbets-ifver, uppfostrade han omkring sig en skola af unga naturforskare, af hvilka många, så-som hans efterträdare Fallén, sonen Anders Retzius, C. A. Agardh m. fl., sedan bidragit att sprida glans både öfver Lunds akademi och öfver fäderneslandet. Läger man till dessa förjester hans gifva (1811) till uni-versitetet af sina dyrbara samlingar, hvilka ännu utgöra en vigtig del af den zoologiska institutionen, så har R:ii namn mera än mån-neus ett rättmätigt anspråk på att i ett fortlefvande och erkänsamt minne förvaras.

— Gift 1792 med *Ulrika Beata Prytz.*

2. *Retzius, Magnus Christian,* läkare. Född i Lund d. 22 Mars 1795; den före-gående son. — Vid universitetet i sin födelse-stad, der R. blef student 1806, afstade han efter idkade medicinska studier kand. ex. 1812; licent. ex. 1813; blef kirurgie ma-gister 1815 och erhö'll s. å. medicine doktors-

diplomet. År 1816 utnämndes han att vara läkare vid krigsakademien å Carlberg, med förordnande att hålla föreläsningar för fjerde kadettklassen i militär-helsovård, och antogs s. å. till hofmedikus vid K. lustalotten U-riksdal och Haga. 1818 biträdnade läkare vid barnbördshuset Pro Patria, förordnades han att jemte sina öfriga befattningar vid Carlberg jemväl vara lärare i kemi och naturalhistoria derstädes. År 1825 lemnade han alla sina uppdrag vid krigsakademien och förordnades till prosektor vid Carolinska institutet, hvilken lärarebefattning han inne-hade till 1830, då han utnämndes till regem-enteläkare vid Svea Lifgarde. Två år förut (1828) hade han blifvit förståndare och läkare vid barnbördshuset Pro Patria; erhö'll afsked från regementeläkaretjensten 1848 samt utnämndes 1849 till artia obstetr. professor vid Carolinska institutet och di-rectör vid Allmänna barnbördshuset. Und-fick på begäran afsked från professors-embetet 1864. Komm. af V. O. och N. S:t O. O., R. D. D. O.; Ledam. af Vetensk. Akad. samt flera utländska lärda samfund. Utom uppsetar i sin tids vetenskapliga tidskrifter han R. utgifvit: *Lärobok i militär-hygienien; Om bäckenförträngning* m. m. — Död i Stockholm d. 1 Okt. 1871. — Gift med *Mathilda Westin.*

3. *Retzius, Anders Adolf,* anatom, etno-log. Född i Lund d. 13 Okt. 1796; den föregående bror. — Student i Lund vid sexton års ålder 1812. Sedan han derefter undergått med. filos. exam. 1814 samt afstagt kirurg. stud. examen i Lund 1815, begaf han sig till Köpenhamn, der han studerade komparativ anatomi under Jakobsson och Reinhardt, auskulterade vid prof. Münsters klinik på Frederikshospital för invärtes sjukdomar, samt afhörde Orstedes föreläsning-ar i kemi. Återkommen till Lund, afstade han derstädes med. kand. ex. 1817; med. lic. examen 1818; blef kirurg. magister i Stockholm s. å. och promoverades 1819 till medicine doktor. Förordnad att vara lärare vid Veterinärinrättningen i Stockholm 1821, begynte han sin verksamhet med inrättandet af ett anatomiskt museum derstädes; vista-des sommaren 1822 i Jemtland, såsom till-förordnad läkare vid dervarande regemente. samt gjorde en resa inåt Norge och be-fordrades till theoretices eller andre profes-sor vid Veterinärinrättningen i Stockholm 1823. Erhö'll uppdrag att förestå anatomi-ska professionen vid Carolinska institutet 1824 och förordnades s. å. att vara lärare i hippologia militaris vid högre artilleri-läroverket å Marieberg. År 1830 t. f. ins-pektör vid Carolinska institutet, utnämndes han 1836 till vice professor i målare- och bildhuggare-anatomi vid Konstakademien, blef ord. professor vid sistnämnda akad. 1839, och året derefter ord. anatomie profes-sor och inspektor vid Carolinska insti-

tutet. — Död i Stockholm den 18 April 1860. — Vid riksdagen 1840—41 intog R. å Vet. Akad:s vägnar ett rum i prästeståndet, och blef af detta insatt i allmänna besvärs- och ekonomie- utskottet. Föröfrigt omfattade hans outtröttliga förmåga en myckenhet bestyr af allmän och kommunal beskaffenhet; många, som anförtroddes honom, men äfven andra, fill hvilka han sjelf tog initiativet. Carolinska institutet var och förblef likväl hans verksamhets hufvudsakliga föremål, och det, hvars anseende och gagnelighet framför allt annat låg honom om hjertat. Svenska trädgårdsföreningen och Sällskapet för nyttiga kunskapers spridande räkna honom bland sina stiftare, och han var en af dem, som började utgifvandet af den bekanta tidskriften för läkare och farmaceuter. Så länge hans öfriga göromål medgäfvö, innehade han ett rum i direktionen öfver Stockholms stads undervisningsverk. Hans forskning och upptäckter rörde sig nästan öfverallt på anatomiens och fysiologiens områden. Den sista delen af sin lefnad sysselsatte han sig mycket med de olika folkracernas hufvudsaklig byggnad, och resultatet af hans forskning på detta fält hafva verkat banbrytande i studiet af människoracerna. Såsom vetenskaplig författare har han efterlemnadt en dyrbar, och på säkra grunder stödd, quarlätenskap af den omväxling och mängd, att blotta uppräknandet deraf ej låter inrymma sig inom ramen af dessa till omfånget begränsade utkast. Vid alla sina forskning, i all slags spekulation stödde han sig på omedelbar erfarenhet och gick ej gerna längre än denna ledde. Man kan derför också dristigt säga, att på den vetenskapliga grundval, som And. R. lagt, kan alltid en byggnad med trygghet uppföras. De flesta vetenskapliga och lärda samfund i Europa kallade honom till sin ledamot, hvarjeme han under sin lefnad utnämndes till Komm. af N. O. samt R. Nederl. L. O. och D. D. O. — Gift 1: 1828 med *Vendela Sofia Westerberg*, 2: 1835 med *Emelia Sofia Wahlberg*.

4. **Retzius, Magnus Gustaf**, anatom, etnolog. Född i Stockholm d. 27 Okt. 1842; den föregående son. — Efter att hafva genomgått Klara skola och gymnasium i Stockholm, blef R. student i Upsala 1860; afstade med. kand. ex. derstädes 1866, blef med. lic. vid Carolinska institutet 1869, samt utnämndes, sedan han disputerat pro gradu medico i Lund 1870, året derefter till medicine doktor. Utnämndes 1871 till docens i anatomi vid Carolinska institutet. För vetenskapliga studier besökte han 1862 England, 1869 Tyskland, Schweiz och Italien, 1872 Belgien och Frankrike, 1873 Finland och Ryssland, samt erhöi sistnämnda år det Letterstedtska stipendiet för fortsättning af påbegynta antropologiska forskning i Finland och Ryssland, äfvensom för utfö-

rande af anatomiska undersökningar vid Medelhavet. R. är ledamot af svenska och norska Läkaresällskaperna; Société d'histoire natur. de Toulouse samt Soc. d'anthropologie de Paris. Utom flera afhandlingar i Hygiea, Medicinskt arkiv och Nord. medicinakt arkiv, har han offentliggjort *Anatomiske Undersökningen* (I, 1872); *Söderifrån, sonetter* (1871); *Några dikter af Rob. Burns i svensk öfversättning* (tills. med sin syster Elisabeth Retzius) (1872), samt utgifvit på tyska med förklarande noter och tafvor fadrens etnologiska skifter: *Ethnologische Schriften von And. Retzius* (1864); *Ur vår tids forskning* (följdskrift, tills. med Ax. Key) (16 häft. 1872—1875), i sistnämnda tidskrift författat: *Om de äldsta spåren af människans tillvaro på vår jord* (1873); samt med Ax. Key författat och utgifvit *Studien in der Anatomie des Nervensystems und des Bindegewebes* af hvilket gedigna praktverk i delen utkom 1875 och af Svenska Läkaresällskapet högtidsdagen s. å tillerkändes sällskapets stora pris, halfeakademaljen och två tusen kronor.

5. **Retzius, Lorens Kristoffer**, homilet. Född i Kristianstad den 21 Sept. 1745; den föregående farfars bror. Föräldrar: provincialläkaren *Nils Retzius* och *Lovisa Katarina Schreiber*. — Inskrifven till student i Lund 1762, förberedde han sig för den filosofiska graden; men måste för bristande tillgångar afstå derifrån och i stället ingå i kyrkans tjänst. Efter erhållen ordination. tjänstgjorde han någon tid såsom pastorsadjunkt i stiftet och kallades 1776 till huspredikant hos riksrådet grefve Johan Snoilsky. Utnämnd 1784 till squadronsprekiant vid Skånska husarregementet, blef han 1796 huspredikant hos direktör König på Storeberg i Tådene socken af Vestergötland; 1789 kyrkoherde i nämnda församling; 1801 prost. — Död i Tådene prästgård 1818. — Såsom skriftställare är det endast inom. homiletikens område R. uppträdt: men der med ej mindre än tre årgångars predikningar. Den första med titel: *Den sanna lifsens väg, för alla alvarligt w-kande öppnad uti Jesu, som är vägen, sanningen och lifvet* (1801); den andra: *Samling af predikningar om den korsfäste Jesum, såväl för, som uti syndare till förlösning och salighet* (1804) och den tredje: *Christliga predikningar öfver de ärliga söck och högtidsdags-evangelierna*. Af dessa postillor hafva isynnerhet de två första flera gånger blifvit upplagda och mycket spridda i fromma hem. — Gift med *Margareta Eleonora Skarin*.

Reuterdaahl, Henrik, ärkebiskop, teologisk författare, historieforskare. Född 1795 i Malmö, der fadren var härfrisör. — Tidigt föräldralös, framlefde han sina ynglingår i ytterst torftiga omständigheter, men »Gud

och goda människor kommo till hjälp», säger han i sin självbiografi. Sedan han 1811 blifvit student i Lund, blefvo utsigterna likväl ljusare, ehuru han med ansträngdt arbete måste bereda sig möjlighet till egen fortkomst. Efter att 1817 erhållit den filosofiska lagerkransen, kallades han s. å. till dokent vid teologiska seminarium och blef 1824 e. o. adjunkt i teologiska fakulteten. Prästvigd 1825, förordnades han följande året till prefekt vid teologiska seminarium och bognades s. å. med Kärrstorps präbendepastorat. Teol. doktor 1830, befordrades han tre år senare till teol. adjunkt och kyrkoherde i Uppåkra; blef 1838 akademibibliotekarie, 1844 professor i dogmatik och moralteologi samt kyrkoherde i Husie, och året derefter förste teologie professor och domprost i Lund. År 1852 kallades han af konung Oscar I till statsråd och chef för eklelesiastikdepartementet, samt innehade detta förtroendekall till 1855, då han utnämndes till biskop och prokansler i Lund. Icke fullt ett år efter det han mottagit dessa förenade embeten erhöi han kallelse och fullmakt att vara Svea rikets ärkebiskop och Upsala universitets prokansler. Vid de tre riksmöten, som inföllo 1844—51 var R. fullmäktig för Lunds stifts prästerskap; invaldes 1852 till En af de aderton Svenska akademien; blef 1858 Komm. m. St. K. af N. O.; 1860 Ridd. af K. Carl XIII:s O. och s. å. ledam. i andliga ståndet af serafimerorden. I det första svenska kyrkomötet 1868 intog han platsen som sjelfskrifven ordförande. — Död i Upsala d. 28 Juni 1870. — Det hos R. mest framstående och stora var — menniskan. Aldrig, ej en gång på sin äras höjd, glömde han, att han genom andra blifvit hvad han var, och betraktade sitt timliga goda endast som ett lån till andras understöd. Mången ung man hade honom att tacka för ett kraftigt handtag på sin studiebens, och många behöfvande välsignade i honom sin räddare och välgörare. På teologiens och den historiska forskningsens fält var han en sitig arbetare, och många af hans skrifter t. ex. hans *Svenska Kyrkans Historia* (Del. I—IV, 1838—1865) skola alltid hafva ett bestående värde. — Ogift.

Reuterholm. Svenskt slägt, härstammande från en *Per Gisslason*, som lefde vid medlet af 1600-talet och var fiskare under Stensjö på Nyckelön i Mälaren.

1. **Reuterholm, Nils**, embetsman. Född på Fibolm i Rytterne socken i Vestmanland d. 16 Sept. 1676. Son till en arrendator af nämnda egendom *Esbjörn Pedersson* och *Cecilia Rudelius*. — Efter idkade studier i Upsala, antogs han 1697 såsom biträde vid svenska ambassadens kansli i Haag under de då pågående fredsunderhandlingarna i Ryswijk. Sedan han derefter gjort en resa med ambassadören greve Bonde till England, anställdes han såsom kommissionssekre-

terare vid Kur-Hannoverska hofvet 1700 och medföljde fyra år derefter såsom kommissionssekreterare svenska ambassadören Wachchlager till konungavalet i Warschau. Knappt hade detta försiggätt, och Stanislaus blifvit utropad till konung, förrän staden öfverrumplades af konung August, och hela svenska beskickningen råkade i hans händer. Utväxling företogs dock så fort som möjligt, och R. uppsatte sedan nästan ensam förbunds-traktaten mellan Carl XII och Stanislaus. Efter slutad förrättning utnämnd till svensk K. hofsekreterare i fält, erhöi han 1708 adlig sköld med namnet *von Reuterholm*; blef två år senare krigskommissarie och 1715 krigsråd. I denna egenskap utvecklade han en synnerligen förtjenstfull verksamhet om Vadstena krigamanshuskassa, som genom hans välbetänkta åtgärder snart lemnade underhåll åt ett dubbelt större antal gratialister än förut. År 1732 förordnades han till landshöfding öfver Stora Kopparbergs län; upphöjdes 1735 till friherre, då han bortlade *von* framför namnet; förflyttades 1739 till landshöfding öfver Nerikes och Vermlands län, samt utnämndes 1748, ena dagen till riddare, och den andra till kommandör af nordstjerneorden. Sjelf utrustad med stor bildning, gynnade han vetenskaper och deras idkare, bland hvilka senare Linné var en af dem, som hade att fagna sig af hans understöd och välvilja. — Död i Örebro den 4 Dec. 1756. — Gift 1708 med *Hedvig Sofia Leopolden* från Hannover.

2. **Reuterholm, Esbjörn Kristian**, riksråd. Född d. 12 Mars 1710; den föregående son. — Såsom e. o. kanalist i Justitierrevisningen, utnämndes R. till hofjunkare hos drottning Ulrika Eleonora 1739 och blef kammarherre 1744. S. å. gifte han sig med fröken *Maria Gyllenstierna* och drog sig tillbaka från det offentliga lifvet, samt tillbragte omkring tjugu år på sin egendom Svidja i Finland. Här ansågs han för i hög grad besynnerlig och skall långa tider uppehållit sig i skogarna, utan att se eller tala vid någon människa. Under riksdagen 1760 framträdde han ånyo, med så öfverlägsen förmåga att 1765 års riksdag nämnde honom till riksråd. På denna plats utmärkte han sig framför sina kamrater genom en okufig kraft och en arbetsamhet som öfvergick allas. Uppriktig och varm anhängare af mösspartiet och friheten, afsade han sig det ordensprydnader, som efter dessa införande ansågos oskiljaktiga från rådsarbetet, kämpade med omutlig följdriktighet för det fria statskicket grundsatser; men motsatte sig jemväl på det bestämdaste de olagligheter, hans parti ville tillgripa, och kämpade för rättvisa och billighet äfven mot motståndare. När dessa senare 1769 kommo till styret, entledigades han ur rådskammarer; men inkallades dit ånyo 1771. Till

försvär för sitt parti i den märkvärdiga frågan om thronafsägelsen 1768, utgaf han, den på sin tid mycket omtalade skriften *Upplysning för svenska folket* (1769), som åtalades och hade flera öden. Vid Gustaf III:s statshöfving skildes han ur styrelsen och afled på Svidja sätesgård i Nyland den 20 Jan. 1773.

3. **Reuterholm, Gustaf Adolf**, Hertig Carls gunstling. Född på Svidja i Nyland den 7 Juli 1756; den föregående son. — Han »studerade temligen ytligt, men inläste sig i den tidens gällande retorik och vans af den mystiska filosofi, som under ordensvurmeriets mantel insmög sig i K. Gustaf III:s hof.» Vid tjugutre års ålder anställd såsom kammarherre hos drottning Sofia Magdalena, fördes han tillsammans med hertig Carl och vann öfver honom ett förunderligt välde med sina ordenshemligheter. Så länge Gustaf III lefde, inskränkte sig hans befordringar till den af ledamot i Tulldirektionen (1787) samt till öfverkammarherre hos drottningen (1792). Men efter hans död och sedan hertigen öfvertagit riksstyrelsen, steg R. hastigt och högt på ärens trappa. Första steget var hans utnämning 1792 till president i Kammarrevisionen. Året derefter upphöjdes han till En af rikets Herrar; blef 1794 Komm. af N. O. och serafimerriddare, hvarjemte han 1793—1795 var ledamot af den K. regeringen. Ledam. af Vet. akad., hedersledamot af Konstakademien, samt eftersträfvade ifrigt en plats i Svenska akademien, hvarför, då kallelse här till uteblef, akademien hotades med indragning. Af vår allmänna historia är föröfrigt bekant, huru R. under K. Gustaf IV Adolfs minderårighet var den egentlige ledaren af Sveriges öden; huru hans styrelse ej saknade sina stora förtjenster; men att dessa för dunklades genom hans aristokratiska öfvermod, förföljelsebegär och gränslösa fåfanga. »Haus minne» — säger en oveddig tecknare — »är likväl i alla tillgängliga källor grumladt, af större eller mindre personlig ovlja. Denne martyr för sin nu allt för sent framträdande tro på adelsblodets större kraft, blef mest hatad af samma adel, som ej fördrog, att en like hade så stor makt. — Möjligen vann Sverige mera på att Carl lemnade en allena inflytande, än om han skulle jemkat mellan olika partier eller lemnat ett visst parti öfvervignen. Det, som tillhör R:s personliga svagheter, hvilka ofta voru genom sjelfva sin öfverdrift mindre farliga, bör vid historiens slutdom afskiljas från omdömet om den karakter, som afspeglar sig i det hela af styrelsen. Ju djupare R. led af aristokratiska fördomar, desto ärofullare är, att han ej greps af fanatism mot det republikanska Frankrike till den grad att han dervid uppoffrade Sveriges fördelar.» — När Gustaf IV Adolf sjelf öfvertagit regeringen, blef hans första åtgärd att

afsägna R. Den nys allemäktige manne förvisades under onåd från hufvudstaden och lemnade genast fäderneslandet. Efter Carl XIII:s uppstigande på thronen gjorde han hos honom påminnelse om deras »gamla vänskap», men blef allvarsamt tillbakaviesad. Sina sista lefnadsår tillbragte han i Holstein och afled derstädes d. 26 Okt. 1813. — Ogift.

Reuterskiöld, Alexander Fabian Zephania, militär, statsråd. Född vid Ludvika bruk i Dalarne d. 3 Dec. 1804. Föräldrar: öfverjägmästaren, bruksegaren *Axel Fredrik Reuterskiöld* och *Anna Dorotea Cedercreutz*. — Utmäand till fänrik vid Vestmanlands regemente 1822, tjenstgjorde han följande året vid den då pågående gränsregleringen mot Ryssland, såsom adjutant hos rikskommissarien, generallöjtnanten frih. G. Peyron; samt anställdes 1824 vid den arbetskommissionering, som var beordrad till kanalbyggnaden vid Väddö, då han tillika var arbetschef vid norra stationen. Efter sju års militärtjenst (1829) befordrad till löjtnant, och efter ytterligare elfva år (1840) till kapten i armén, utnämndes han 1842 till kapten i regementet; blef 1847 öfverlöjtnant och förste major vid nämnda regementskår, samt 1856 öfverste och chef för Helsinges regemente, hvilken plats han 1860 utbytte mot chefsbefattningen vid Uplands regemente. Under denna långa tjenstetid vid mer än ett tillfälle pröfvad för sin sjelfständighet, sitt nit och sin sakkänedom i allt hvad som rörde militärväsendet, utnämndes han d. 28 Mars 1862, sedan han dagen förut blifvit befordrad till generalmajor, till statsråd och chef för landförsvarsdepartementet. I enlighet med hans uppfattning, att Sverige i sitt förhållande till andra makter har att antaga en neutral, eller i nödfall en defensiv, ställning, blef en af hans viktigaste åtgärder att afböja alla förslag om Sveriges uppträdande vid Danmarks sida i striden mot Preussen och Österrike; hvarjemte han med den kännedom han, under en mångårig vistelse i landsorterna, förvärfvat sig om den indelta armén, städe yrkade på att denna måtte bibehållas såsom en pålitlig stam för beräningssmannskapet såsom reserv, dock med bäddas utbildning i den riktning nutidens stridsätt kräfer. Varm vän och befordrare af skarpskytteväsendet, ville han hafva detta utveckladt till ortsförsvär, och såg äfven under sin ministertid denna styrka uppgå till närmare 50,000 man. Då år 1867 förslag framkastades, som ingrepp i den indelta arméns bestånd, begärde R. sitt entledigande från statsråds- och departementschefs-embetena, samt befordrades den 5 Juli s. å. till generallöjtnant och utnämndes till generalbefälhavare i 2dra militärdistriktet. Här verkade han till 1872, då han efter femtio års militärtjenst sökte och erhöi sitt afsked

Ledam. af Krigsvet. Akad. 1860. Komm. m. st. k. af S. O. 1866. — Gift 1833 med *Anna Charlotta Schenström*.

Rhyzelius, Anders Olofsson, biskop, krönikeförfattare. Född i Ods prästgård i Vestergötland d. 4 Okt. 1677. Föräldrar: kyrkoherden *Olof Andersson Rhyzelius* och *Sigrid Anderdotter Odhelius*. — Sedan han 1707 vunnit magistergraden i Upsala, föreslogs han till filosofie professor i Pernau och kallades 1711 till teologie professor i Åbo. Men emedan ryssarnas infall i Finland vid samma tid hindrade hans ditflyttning, förordnades han af ärkebiskop Spegel till underkyrkoherde (vice pastor) vid Storkyrkoförsamlingen i Stockholm, hvarjemte han erhöll fullmakt som teologie adjunkt i Upsala 1712. Han kallades emellertid redan året derefter af K. Carl XII till hof- och drabantpredikant, i hvilken egenskap han först tjänstgjorde vid hovet i Stockholm och efter Carls hemkomst hos honom f ält. År 1717 utnämndes han till konungens konfessionarius och präses i hoffält-konkistorium och följde honom sedermera på fält-tåget i Norge till den 30 November 1718. Efter ett par års tjänstgöring vid hovet i Stockholm, befordrades han 1720 till domprost i Linköping; blef teologie doktor 1732 och slutligen 1743 biskop öfver Linköpings stift. — Död i Linköping den 24 Mars 1761. — I Sveriges litteraturhistoria har R. efterlemnät talrika minnen såsom historisk och homiletisk författare och jemväl såsom latinsk skald. Hans *Monasteriologia suegotica eller Klosterbeskrifning* (1740); *Sviogothia munita, eller historisk förteckning på borgar, fästningar, slott, kungshus och kungsgårdar i Srea och Götha riket* (1744) samt *Episcoposopia sviogothica, eller Sticht och Biskopachronica* (1732) vitna om berömlig forskning och utgåra, med all deras gammaldags utrustning, icke oviktiga källor för vår äldre historia. — Gift 1721 med *Katarina Iwe*.

Ribbing. Enligt uppgifter, hvilka dock icke äro bevisliga, leder ätten sina anor från de norska *Ribbingarna* och skulle således bland sina ättfäder räknas både jarlar och konungar. — På svenska riddarhuset intogs den 1625 och har sedan dess utgrenat sig i tvenne adliga ättgrenar, *Österby*- samt *Ulfenäs-grenen*, samt i tvenne friherrliga släkter, *Ribbing af Zernava* och *Ribbing af Koberg*.

Adliga ätten:

1. **Ribbing, Bengt**, riksråd. Född på Fåstared i Vestergötland »måndagen före Margarethæ dag» 1541. Föräldrar: *Sven Ribbing* till Bjurbäck och Fåstared, samt *Anna Gyta*. — Vid några och tjugu års ålder utnämndes han af K. Erik XIV till ståthållare på Kalmar, samt behöll samma förtroendepost under Johans regering, jemte det han förordnades till lagman på Öland 1582.

Sex år senare upptog samme konung honom bland Svea rikets råd och utnämnde honom till lagman i Vestmanland, Dalarne och Bergslagen 1590. Hos Johan stod han i mycken gunst och användes till åtskilliga förtroendevärf. Efter Johan III:s död säges han hafva slutit sig till hertig Carl; men det oaktadt af honom fått sin bane. Enligt en gammal berättelse skall Bengt R. vid något tillfälle, då hertigen varit vred, så eftertryckligt fått smaka hans silfverhammare, att han deraf afled den 9 Juli 1594. — I alla händelser hvilat ett visst mörker öfver orsaken till R:s plötsliga död. I hvad hertigen angår visade han sig högst uppbragt öfver det utspridda ryktet och vidtog kraftiga åtgärder för att reutvå sig från den gjorda beskyllningen. — R. var gift med *Brigitta Gabrieladotter (Ozenatierna)*.

2. **Ribbing, Peder**, ståthållare. Född på Fåstared »annandag, pingst» 1544; den föregående bror. — År 1566 blef R. antagen till K. Eriks »skänk», d. v. s. uppsyningsman öfver källarsvennerna, till hvilket embete alltid utsågs någon af rikets äldsta ätter. Efter Eriks afsättning hade han någon tid i uppdrag att vakta honom i hans fängelse, utnämndes efter hans död (1577) till slottslofven i Vadstena och förordnades 1589 till ståthållare på sistnämnda slott. Efter konung Johans död höll han sig, liksom brodern, till hertig Carl och förordnades af honom till en af bisittarna i blodedomstolen i Linköping 1600. Enligt släktens uppgift skall han af Carl blifvit upptagen bland rikets råd 1604. — Död på Ulfanäs i Småland den 29 Mars 1604. — Gift 1: 1568 med *Märta Jonadotter (Ozæhufrud)*, 2: 1571 med *Britta Eriksdotter (Ulfsparre)*.

3. **Ribbing, Lindorm**, riksråd. Född på Svansö i Småland d. 25 April 1569; den föregående son. — Nämnes i ungdomen K. Johan III:s »fanjunkare» och erhöi vid tjufufem års ålder fullmakt såsom härads-höfding i Semminghundra härad af Upland. År 1604 utnämndes han till hofmästare och råd hos hertig Johan af Östergötland, blef året derefter befallningsman öfver Vadstena stad och län, samt 1615 lagman i Östergötland. Tre år senare förordnades han till ståthållare i Vadstena, med hela Östergötland till län, och upphöjdes till riksråd 1624. — Död den 1 April 1627. — Den 24 Sept. 1598 sändes han af hertig Carl till Sigismund, som då låg i Linköping, med ett fredsförslag, och kom derigenom att utöfva något inflytande på utgången af slaget vid Stångebro. R. hade nämligen ännu icke lemnat konungens höggvarter, då hertigens skaror tidigt följande morgon anryckte mot Stångån. Under den hetaste striden, då Sigismunds folk begynte vika och Johan Gyllenstierna med adelsfanan skyndade till undsättning, ropade R. som i detsamma kom ridande ur staden, att adelsfanan borde

stanna såsom vakt kring konungens person. Som detta ansågs som en order af Sigismund, stannade Gyllenstierna overksam och detta uppskof afgjorde i icke ringa mån hertig Carls seger. — Gift 1605 med *Märta Bonde* och genom sin son Peder R. stamfader för friherrliga ätten Ribbing af Zernawa.

4. **Ribbing, Seved**, riksråd och riksskattmästare. Född på Fästered i Västergötland »fastlagssöndagen» 1552; den föregåendes farbror och son af riksrådet *Bengt Ribbing* och *Britta Gabrielsdotter Ozenstierna*. — Af konung Johan III antogs R. 1591 till hofmarskalk och blef två år efter konungens död härads höfding i Vestra härad af Småland. 1602 upphöjd till riksråd, förordnades han 1604 till hertig Johans af Östergötland råd, samt till »riksens öfverste-räntemästare», blef 1607 lagman i Västergötland och 1612 riksskattmästare. Utan att vara någon förmåga af första ordningen, var dock R. en man, som både egde och förtjente sin konungs förtroende. Detta ses bland annat deraf, att ehuru Carl IX icke sällan var missnöjd med hans åtgöranden, och isynnerhet med hans långsamhet, han likväl i sitt testamente insatte honom bland dem, som, vid sidan af enkedrottningen och hertig Johan, skulle föra styrelsen till dess Gustaf Adolf blefve myndig. — R. afled i Stockholm den 29 Juni 1613. — Gift 1585 med *Anna Gyllenstierna*. — Han hade med henne sju barn, af hvilka dottern *Elisabet* 1620 ingick ett hemligt äktenskap med hertig *Carl Filip* och födde efter hertigens död en dotter, som fick namnet *Elisabet Gyllenhielm*.

5. **Ribbing, Bo**, riksråd. Född den 21 Okt. 1560; den föregåendes bror. — Enligt en i släkten gängse berättelse, skall R. i barndomen varit ansedd för mindre vetande, men i harmen öfver ett orättvist arfskifte begynte han sjelf bryta sin bana och beflita sig om kunskaper och duglighet. Detta lyckades honom också så fullkomligt, att han efter att 1590 blifvit nämnd till härads höfding i Vadsbo härad af Västergötland, 1592 kallades till hertig Carls furstliga råd, 1593 utnämndes till ståthållare i Vermland, 1599 till ståthållare i Kalmar med dess stad och län, 1602 till kansli- och hofråd hos hertig Carl, samt 1605 afsäudes som kommissarie vid fredaverket med Ryssland, hvarjämte han s. å. upphöjdes till riksråd. Flera maktpåliggande värf vitna, utom dessa befordringar, om det förtroende han åtnjöt hos den så mycket fördrande Carl IX. Han bibehöll detsamma äfven hos K. Gustaf II Adolf, hvilken 1612 satte honom till ståthållare öfver hela Vermland och Dal, med Vadsbo och Valla härader i Västergötland, samt 1624 utnämnde honom till landshöfding i Vermland. — Bo R. afled i Stockholm 1640. — Gift 1: 1600 med *Marina Gyllenstierna*, 2: 1605 med *Agneta Lennarts-*

dotter (af Forstena-slågten) och 3: 1619 med *Karin Kyle*.

6. **Ribbing, Sigurd**, universitetslärare, filosof. Född på Ulfsnäs i Öggestorps socken af Småland den 22 Okt. 1816. Föräldrar: härads höfningen *Seved Ribbing* och *Katarina Vilhelmina Rappe*. — Blifven student i Upsala 1835, egnade sig R. förnämligast åt studiet af filosofien, hvilken vetenskap då vid Upsala universitet representerades af Grubbe, samt något senare af Boström. Sedan han v. t. 1839 aflagt filosofie kandidatexamen, samt förvarat sin gradualafhandling *Anmärkingar vid prämisserna till Kants system*, promoverades han i Juni s. å. till filos. doktor, och kallades af sin lärare Boström till docent i praktisk filosofi 1843. Vid prof. E. A. Schröders fränfalle utnämndes R. 1850 till logices et metaphysices professor och innehar ännu denna lärostol. Representant i riksdagens andra kammare 1869—1872 samt derefter i första kammaren. R. N. O. Till den nyare filosofiska litteraturen har han bidragit med flera utmärkta afhandlingar, såsom: *Om Socrates*; *Om Panteismen m. fl.* samt med en utförlig *Genetisk framställning af Platos idélära*, ett arbete »lika märkvärdigt, antingen man fäster sig vid forskningens grundlighet, eller innehållens rikedom, eller resultatens historiska och rent vetenskapliga vikt.» Bland öfriga arbeten, för hvilka samtiden står i förbindelse hos R. är äfven E. G. Geijers *Föreläsningar öfver människans historia*, upptecknade efter det muntliga föredraget och utgifna efter Geijers död. — Gift 1847 med *Hanna Hafner*.

Friherrliga ätten Ribbing af Zernawa:

7. **Ribbing, Peder**, riksråd. Född på Vadstena slott den 10 Juni 1606; Föräldrar: ståthållaren, sedermera riksrådet *Lindorm Ribbing* och *Märta Bonde*. — Sedan sonen någon tid varit page hos K. Gustaf II Adolf, befordrades han till fanrik vid Johan Baners regemente och blef löjtnant derstädes 1626. Såsom kapten vid Lars Kaggs regemente, hvartill han utnämndes 1628, följde han svenska hären öfver till Tyskland, bevisade eröfringen af Greifswald och Rostock, blockaden af Wismar med flera krigshändelser och insattes, efter att ha blifvit förordnad till öfverste för ett regemente Vestgöta knektar 1640, året derpå till kommandant i Wismar. Efter fredsslutet 1648 förordnades han till landshöfding i Elfsborgs län samt erhöill 1654 på samma gång friherrebref och rådmanteln. — Död på Borholm i Östergötland den 14 April 1664. — Gift 1634 med *Kristina Rysning*.

8. **Ribbing, Per**, embetsman. Född på Gimmersta i Södermanland d. 14 Maj 1670; den föregåendes sonson. Föräldrar: landshöfdingen frih. *Lennart Ribbing* och *Katarina Falkenberg*. — När R. slutat sina eta-

dier i Upsala och tillbragt ett par år på resor, utnämndes han 1693 till kommissarie i Kammarrevisionen och befordrades 1710 till lagman i Halland. Två år senare kammarråd, förordnades han 1714 till landshöfding i Upsala län och utsågs till landtmarskalk vid den märkliga riksdagen 1719. Innan ständerna bunnit samlas, hade framtidspartiet, bland hvilkas ledare R. befann sig, redan vidtagit förberedelser till tvenne vigtiga åtgärder: Görtz's undanrödjande och införande af en ny regeringsform. I kommissionen, som skulle döma öfver den fallne konungansutnämningen, utsågs R. till ordförande och ifrade, likväl mer af politiska än personliga skäl, för domens snara fallande och verkställighet. Med afseende på regementsförändringen hade han redan åtskilliga år före Carl XII:s död med flera liktänkande öfverlagt om grunderna för ett friare samhällskick och gjort utkastet till den nya samhällsförfattningen. Af historien känner man huru skydsamt samma grundlag antogs. Sjelf fick R. emellertid ej bevitna hvarken dess fördelar eller olägenheter, emedan han afed under riksdagens lopp, i Stockholm, d. 14 April 1719. — Ogift.

S. Ribbing, Konrad, embetsman. Född i Stockholm den 6 Nov. 1671; den föregående bror. — Med grundliga kunskaper, förvärfvade dels i Upsala, dels vid utländska lärosäten, ingick R. på embetsmannabanan såsom auskultant i Svea hofrätt 1695. Först efter tio år (1705) befordrades han till assessor i nämnda hofrätt och insattes 1710 till ledamot i den kommission, som skulle undersöka hvarjehanda underslef, föröfvade af embetsmän, under konungens frånvaro; 1711 befordrades han till lagman i Nerike, förordnades s. å. till landshöfding i Östergötland och blef 1712 lagman i Halland. Efter att kortare tider ha förestått landshöfdingembetena i Nyköping och Vesterås höfdingdomen, förflyttades han, vid justitiestatens ombildning 1718, till lagman i Stockholms län; men återvände redan följande året till sin lagsaga i Halland. Kort derefter utnämndes han till landshöfding öfver Nerike och Vermland och inlade, under de tio år han hade detta län under sin styrelse, stora förtjenster om dess utveckling i många riktningar. Vid 1723 års riksdag erbjöds, honom presidentstolen i Kammarkollegium, som han likväl nekade emottaga, och han utnämndes i stället 1729 till president i Bergskollegium samt innehade detta embete sedan till sin död den 17 Okt. 1736. — Liksom brodern, var Konrad R. en varm försvarare af friheten och deltog verksamt i utarbetandet af 1719 års regeringsform. Äfven anses han, genom sin parlamentariska skicklighet och förmåga att vinna anhängare, i väsentlig mån hafva bidragit till författningens skyndsamma antagande. — Gift 1721 med *Ebba Charlotta Douglas*.

10. Ribbing, Gustaf, embetsman. Född d. 19 Mars 1719; den föregående brorson. Föräldrar: frih. *Lennart Ribbing*, generaladjutant hos K. Stanislaus af Polen, samt *Elsa Baner*. — Sedan han studerat dels i Lund och dels i Upsala, antogs han 1740 till e. o. kanslist vid K. Kollegii-expedition, samt gjorde 1744 en resa genom Frankrike och Holland. Återkommen till Sverige förordnades han 1746 till amanuens hos hofkanslaren, blef 1748 kanslijunkare samt 1755 presidentskreterare hos sin svägers kanslipresidenten A. J. von Höpken. Efter vor Stiernmans död sökte och erhöll han sekretärebefattningen i Riksarkivet och han gjorde sig på denna, af mången obemärkt plats, mest förtjent af det allmänna. Med föga understöd af staten, ordnade han mest med egen hand det i ordning bragta arkivet, lättade tillträdet för alla till dess skatter och lemnade beredvilligt sina egna anteckningar att offentliggöras i historiska samlingar. Redan 1762 hade R. erhållit titel af lagman; år 1770 undfick han kansliråds fullmakt, men lemnade icke arkivet förrän 1773, då han fick säte och stämma i Kanslikollegium. Sin rikhaltiga boksamling fördelade han mellan K. biblioteket samt Målare- och Bildhuggare-Akad., af hvilken han var hedersmedlem, samt skänkte äfven en del till Linköpings gymnasium. R. N. O. — Död i Stockholm den 19 Juni 1803. — Ogift.

Kobergs ättegren:

11. Ribbing, Fredrik, riksråd. Född i Göteborg den 23 April 1721. Föräldrar: landshöfdingen frih. *Bengt Ribbing* och *Ulrika Eleonora Piper*. — Friherre Fredr. R:s befordringar upp till riksrådsstolen voro i korthet följande: Vid tolf års ålder antagen till volontär vid fortifikationen, utnämndes han 1741 till konduktör samt var under 1742—43 årens krig adjutant hos generalmajoren greve Dohna samt öfveradjutant hos generallöjtnanten greve Axel Spens. 1746 kapten vid Hessesteinska regementet; 1750 major vid Jämtlands dragonregemente; 1753 major och tre år senare öfverlöjtnant vid Nerikes och Vermlands regemente, på hvilken grad han bevistade alla sex årens fälttåg i Pommern; utnämndes 1764 till öfverste för Eilsborgs regemente; blef 1766 riksråd samt guvernör för prins Fredrik Adolf; 1774 serafimer-ridhare, 1778 upphöjd till greve och året derefter utnämnd till enkedrottning Lovisa Ulrikas öfverstemarskalk. — Död i Stockholm den 11 Okt. 1783. — »Om någon förtjent den ärofulla titeln af en ärans man — säger Schröderheim i sina anteckningar — så var det han. Han var en af de sällsyntaste människor, som, utan stora kunskaper och utan snillegåfvor, kunna med värdighet pryda stora embeten och vinna högaktning genom ett allmänt förtroende. Hans uppförande vid

enkedrottningens sista sjukdom och efter hennes död förtjenar den största värnads. — Han dog verkligen saknad af sin konung och allmänheten.» Det måste dock anmärkas, att icke alla R:s pancyrister äro lika slösande på beröm, och att t. ex. Ehrensvärd framställer honom i en temligen skiljaktig dager. — Gift 1764 med *Eva Helena Löwen*.

12. **Ribbing, Adolf Ludvig**, delaktig i K. Gustaf III:s mord. Född i Stockholm d. 10 Jan. 1765; den föregåendes son. — Han valde tidigt den militära banan, ingick såsom fänrik vid gardet, der han befordrades till kapten; men tog afsked, då han vid tillsättningen af en kompani-chiefsbefattning såg sig förbigången af en yngre kamrat. Dels denna präjudice, dels det, att han genom någon konungens åtgärd gått miste om en fröken De Geers hand, anses ha varit orsakerna till hans delaktighet i sammansvärjningen mot Gustaf III:s lif. Det torde icke böra förbises, att hans deltagande i riksdagarna i Stockholm 1789 och Geste 1792 väl icke heller varit egnadt att utplåna hans misnöje. Före katastrofen d. 13 Mars det sistnämnda året hade han lottat med Ankerström och Claes Horn om ärau att bli konungamördare. I hofrättens dom af den 24 Maj dömdes han — »Adolf Ludvig Fredriksson» — från lif, ära och gods, samt att mista högra hand, halshuggas och steglas, hvilket straff den 15 derpå följande Augusti af hertigen regenten mildrades till förlust af adelskap samt ständig landsflykt. Han fördes derpå ur riket och begaf sig till Paris, der han antog namnet *de Leuven* och bodde till omkring 1815, då han efter restaurationen nedsatte sig i Bruxelles. Här utgaf han *le Vrai Liberal*; men då han till följd af denna publikation måste lemna Belgien, återkom han till Paris och blef såsom öfversättare från tyskan medarbetare i *le Courrier Français* och fortfor dermed till inemot sin död, som inträffade i slutet af Mars 1843. — Gift i Paris med en fröken *d'Aubigné*.

1. **Ribe, Ewald**, kirurg. Född i Stockholm den 25 Juli 1701. Föräldrar: hofkirurgen *Ewald Ribe* och *Augusta Grill*. — Under fadrens ledning förvärfvade han redan i ungdomen den kirurgiska färdighet, att han kort efter sin ankomst till Upsala 1721 verkstälde en lycklig starroperation. Med ett understöd ur konungens egen handkassa företog han året derefter en utrikes resa, uppehöll sig tvenne år i Leyden och afhöorde der Boerhaves, Gravesands, Albinis m. fl. föreläsningar. Om hösten 1724 fortsatte han sin resa till Paris och vidare till Rheims, der han 1725 erhöll medicine doktorsdiplomet. Genast efter sin hemkomst 1726 utnämnd till konungens hofmedikus, blef han fem år derefter lifmedikus samt 1740 K. arkiater och ordförande i Collegium medi-

cum. 1746 upphöjdes han i adligt stånd, på hvilken värdighet likväl först hans barn gjorde anspråk, genom att taga introduktion på riddarhuset, då de förändrade sitt ofrälse namn till *Ribben*. Ledam. af Vet. Akad. 1739. — Död i Stockholm d. 8 Okt. 1752. — Hos K. Fredrik I stod R. i mycken ynnest och vårdade konungen under hans sista sjukdom. Han omtalas förförigt såsom en värduadvärd man, grundligt lärd, samt välvillig, skicklig, men mycket varsam, läkare. — Gift 1: 1730 med *Johanna Höwet*, 2: med *Anna Elisabet Silfverhielm*.

2. **Ribe, Carl Fredrik**, läkare. Född i Stockholm den 29 Maj 1708; den föregåendes bror. — Med goda elementarstudier och icke obetydlig kirurgisk färdighet, anträdde han 1729 den utrikes resa, hvilken under det förfall, hvori den medicinska undervisningen då befann sig i Sverige, var ett nödvändigt vilkor för uppnåendet af någon större läkarekicklighet. Under denna instruktionsfärd vinnlade han sig hafvudsakligen om behandlingen af ögonsjukdomarna, studerade dessas olika natur under St Yves i Paris samt operationsmetoderna vid hospitalet Inseln i Bern under Helmlin. Efter sex års vistelse i främmande länder återkom han 1735 till Sverige och utnämndes genast till regementsfältläkare vid Lifregementet. Förordnad 1741 till fadrens efterträdare såsom K. lifkirurg, inkallades han 1745 till ledamot af Vetensk. Akad. och erhöll 1750 titel af assessor. — Död i Stockholm d. 20 Sept. 1764. — Han var på sin tid Sveriges förste ögonläkare och hade isynnerhet rykte om sig att vara en starroperator af första ordningen. — Gift 1: 1735 med *Anna Vendela Drakensköld* och 2: 1740 med *Charlotta Eck*.

Riben, Ewald, läkare, kirurg. Född i Stockholm d. 9 Nov. 1667, äldste sonen af direktören *Mattias Bernhard Ribe* och *Margareta Rosinia Salvius*. — Väl underbyggd i ungdomen, bland annat äfven i kirurgien, lemnades honom tillfälle att genom utrikes resor ännu mer öka sina kunskaper, hvarföre han sedermera utöfvade sin konst såsom kirurg på ett vida vetenskapligare sätt, än mängden af hans föregångare. Efter bepröfvad skicklighet, ingick han 1696 såsom ledamot i barberarembetet, samt erhöll konung Carl XII:s fullmakt att vara konglig hofkirurg, den förste som innehade denna eyssla på stat. Förordnad 1715 till ordförande och öfverdirektör i barberarembetet, utverkade han för embetet ett nytt reglemente, då detsamma erhöll namn af Kirurgisk societet samt öppnade för yngre kirurger ett vidsträcktare fält till både vetenskaplig och praktisk öfning, hvarigenom societeten erhöll ett förökadt anseende och kirurgiens yrke fick ett alldeles förändradt skick. År 1741 begärde och erhöll han afsked både från sin plats såsom hofkirurg

och sin befattning såsom öfverdirektör, samt afled i hög ålder, i Stockholm, den 2 Mars 1753, allmänt saknad för sina grundliga kuskaper, sin vidsträckt erfarenhet och sitt vänsälla väsen. — Gift 1: 1697 med *Marta Dorotea Schulzen*, 2: med *Augusta Elisabet Grill* och 3: *Kristina Johanna Schwartz*.

Richardson, Jakob, embetsman, arkäolog. Föddes i Halmstad 1687. Föräldrar: rådmannen, sedermera postinspektoren derstädes, *Richard Olofsson* och *Thala Albrektsdotter*. — R. hade 1715 blifvit förordnad till sekreterare vid Skånska fältstaten och emfick tre år senare fullmakt på denna tjänst. Då verket efter freden, 1722 blef indraget, fick han afsked samt tjänstgjorde därefter under många år, dels i Kammarrevisionen, dels som krigskommissarie vid regements- och generalmonstringar. Omständigheter erhöill han 1734 åter en fast plats, i det han utnämndes till assessor i Antiquitets-arkivet och fortfor med denna befattning till sin död i Stockholm d. 16 Sept. 1759. Hans antikvariska verksamhet, utom arkivet, omfattade en närmare undersökning af hans fädernebygd Halland, om hvilken han offentliggjort ett arbete: *Hallandia antiqua et hodierna* (2 del. 1752—53). Han har jemväl utgifvit: *Historisk inledning till krigsvetenskapen* (3 del. 1738—49); *Samtal mellan herr Sanskiljert och herr Lärderik, angående dalallmogens uppror* (1743), samt *Historiskt bevis om Svea och Göta rikens urgamla frihet*, — den sistnämnda egentligen en konjunkturskrift med afseende på riksdagshändelserna 1756. — Gift med *Hedvig Billman*.

Richert, Johan Gabriel, rättslär, politiker. Född 1784, blef R. student i Lund 1800, och inskrefa, sedan han året därefter aflagt juridisk examen, endast sjuåttio år gammal till auskultant i Göta hofrätt. Befordrad till vice häradsbörding så fort han blifvit myndig, fick han 1813 kunglig fullmakt på häradsbördingtitel med befordringsrätt, och inkallades året därefter (1814) såsom ledamot i Lagkomitén. Genast från sitt inträde i nämnda komité blef R. själen i densamma, dess verksamaste ledamot och den, som bar den största bördan af arbetet, hvilken hos honom underlättades af en sällsynt juridisk skicklighet och en beundransvärd arbetsförmåga. Vid riksdagen 1817—18 uppdrogs honom af ständerna, att vara ledamot af tryckfrihetskommittén och två år senare förordnades han af konungen till sekreterare vid Justitie-kanslersemetet, med titel af förste expeditionsskreterare i konungens kanal. År 1821 emottog han en domsaga i Kalmar län, hvilken han 1822 utbytte mot Kinnefjerdings, Kinne och Kälunds häraders domsaga i Skaraborgs län; afgick 1823 ur lagkomitén och valdes s. å. af ständerna till justitieombudsmannens supp-

leant, ehuru han afsade sig embetet, då justitieombudsmannen Ehrenborg kort därefter afled, och R. skulle ingå såsom hans efterträdare. 1824 inträdde han åter i lagkomitén och kvarstod der oafbrutet till 1832, då han återvände till sitt domarekall i Västergötland. Kallad 1844 till ledamot af lagberedningen, deltog han i dess arbeten så länge dessa varade, hvarefter han ånyo öfvertog sin domsaga och skötte den till inemot sin död d. 2 Jan. 1864. — R. var på en gång rättslär och politiker. Såsom rättslär intager han ett ganska högt rum i lagkunskapens häfder. Han egde en vidsträckt beläsenhet, en ovanlig kännedom om främmande länders lagar, en outtröttlig forskningsifer samt var såsom domare strängt rättrådig. Såsom politisk personlighet var han afgjordt frisinnad och en af stödjeplarne för 1830- och 1840-talens liberala fraktion. Gemensamt med greve C. H. Auckarsvärd utarbetade han också 1830 *Förslag till national-representation*, med den norska statsförfattningen till mönster, men modifierade längre fram sina politiska åsagter så till vida, att han ifrigt slöt sig till reformsällskapet och var en af dettas banförfare vid yrkandet på allmän valrätt. Både inom den rättsvetenskapliga och politiska världen gälde under en lång tid R:s omdömen och yttranden ofantligt, och man anser, att blott hans bestämda vägran hindrade hans inträde i konseljen, dit han lärar varit kallad af konung Oscar I. — Gift 1819, med *Sofia Schönherr*.

Ridderhielm, Hans Isak, krigare. Född omkring 1660; son af generallöjtnanten *Israel Israelsson* adlad *Ridderhielm* och *Anna Vendela Strömberg*. — Såsom löjtnant vid Lifgardet gjorde han sig först bemärkt under kriget i Skåne och befordrades under dess fortgång till ryttmästare vid Lifregementet 1678, samt till major vid Nils Bjelkes dragover 1679. Året därefter utnämnd till öfverstlöjtnant, fördes han af sin krigarlust till krigsteatern i Flandern, der han först med franska armén deltog i belägringen af Mons, och sedan med de allierade i slaget vid Leuse, eröfringen af Huy, anfallet på Fort-Knoch och belägringen af Namur. Efter sin hemkomst anställd såsom öfverste för Björneborgs regemente 1696, erhöill han Carl XII:s fullmakt som generalmajor, då han gick att deltaga i de då utbrutna krigen. Under dessa gjorde han i Polen svenska hären ovärderliga tjänster, hvarför han 1704 befordrades till generallöjtnant och guvernör i Wismar, samt upphöjdes till friherre, för hvilken värdighet han, såsom barnlös, likväl icke tog inträde på riddarhuset. Han fortfor äfven sedermera att kraftigt befordra svenskarnas krigsoperationer och hade just erhållit befallning att med åtta regementen understödja konung Stanislaus, när han för sjuklighet måste

lemnna ifrån sig befälet åt general Schults, och afled kort derpå i Wismar 1709. — Gift med sin kusin *Brita Sofia von Güntersberch*.

Ridderhjerta, Gabriel Fredrik, militär, partigångare. Född d. 12 Okt. 1768. Föräldrar: korporalen vid lifdrabantkåren *Johan Fredrik Ridderhjerta* och *Maria Magdalena Kjellberg*. — R. blef fänrik vid Vestmanlands regemente 1790, förste adjutant derstädes 1793, samt erhöll på begäran afked 1794. Tre år senare utnämnd till korsett vid adelsfanan, stod han ännu kvar på denna grad, när han deltog i 1808 års krig och under detsamma gjorde sig bekant såsom en lika skicklig som lycklig partigångare. Innan R. ankom till Finland, hade kustbefolkningen flera gånger tillkännagifvit sin önskan att bilda frikårer, blott hon erhöle befälhafvare och ammunition. Så fort R. landstigit vid Korsön, samlade han omkring sig några hunder från Valgrundön och försäkrade sig om socknens präst, hvilken mistänktes för ryssvän. Med några soldater och uppbådad allmog, begynte han derpå sina operationer och tillfångatog inom kort hundratjugu kosacker och jägare med befäl, samt ett icke obetydligt förråd spanmål, utrednings- och bevaringspersedlar. I spetsen för sin friskara, som efter hand ökt sig till tvåhundra femtio man, befästade han sig vid Sälfs by och gjorde derifrån utmarscher i trakten. Vid underrättelsen att Klingesporska hären var i antågande mot Wasa, skyndade han att understödja densamma och falla ryssarna i ryggen, men fann att dessa vid ryktet om hans annekande redan dragit sig tillbaka. Efter flera djerfva angrepp dervid han från fienden tagit en mängd fångar, flera officerare och öfver hundra kosackhästar, förenades hans friskara slutligen med Gyllenbögels och tillhörde densamma under den återstående delen af fälttåget. För sina bedrifter befordrades R. 1809 till kapten i armén och 1812 till kapten vid Gotlands nationalbeväring. Först 1829 ihågkomms den gamle krigaren med svärdsorden, erhöil 1834 majors namn heder och värdighet, samt afled såsom place-major i Visby d. 9 Jan. 1856. — Gift 1802 med *Katarina Maria von der Burg*.

1. **Riddermarck, Lars**, embetsman. Född i Jönköping 1650. Föräldrar: kommissarien i Kommerce-kollegium *Peter Håkansson Wetterhamn* och *Margareta Sturmhätt*. — Efter idkade universitetsstudier först i Lund och sedermera i Jena, antogs han 1674 till auskultant i General-kommerse-kollegium; blef året derefter sekreterare hos riksrådet frih. Bengt Horn och 1676 fältsekreterare vid armén i Jämtland. 1679 anställd såsom sekreterare hos den mäktige gunstlingen, riksrådet, frih. Johan Gyllenstierna, synes han hafva tagit denne till förebild såsom en bordsaristokratiens häftige vedersakare. Han

blef emellertid fort framdragen: vardt 1684 advokatfiskal vid riddarhuset, året derefter krigsfiskal samt K. aktor och ombudsman, och 1688 adlad, då han utbytte sitt dittills burna namn *Wetterhamm* mot *Riddermarck*. Sjelf lärd, kommenterade han andre lärdes arbeten, men öfvade sin egen författareförmåga i pamfletter mot adelsståndet. Redan 1693 hade han varit antastad för sin förvaltning af riddarhuskassan; men slapp den gången temligen skonsamt från saken. Sedermera invecklades han i ett par allvarssamma rättegångar för sitt närgångna skriftställer, af hvilka den sista slutades så, att han dömdes från ära och adelskap samt till fängelse på Marstrands fästning. Här tillbragte han såsom straffänga under namn af *Lars Person* hela tiden ända till 1719, då han omsider frigifven drog sig undan i skuggan af det enskilda lifvet, och afled på *Eckersholms bruk* i Småland i början af 1730-talet. — Gift 1688 med *Johanna Magdalena Keiser*.

2. **Riddermarck, Andreas (Wetterham)**, universitetlärare. Född i Jönköping d. 20 Nov. 1651; den föregåendes bror. — Sina första akademiska studier gjorde han vid det nyinrättade universitetet i Lund och fortsatte dem ytterligare under elfva årvidlyftiga resor i utlandet. Efter sin hemkomst utnämnd till e. o. historiarum professor i Upsala 1683, kallades han året derefter till mathes. professor i Lund samt innehade denna lärostol till 1702, då han förflyttades till professionen för svensk och romersk lagfarenhet vid samma högskola. Han hade förut på samma gång som brodern (1688) undfått adlig värdighet och kallade sig liksom han för *Riddermarck*. — Död i Lund d. 15 Maj 1707. — Att döma af de stora antalet akademiska afhandlingar han efterlemnadt, utöfvade han en icke obetydlig verksamhet såsom akademisk författare. Han försökte sig äfven på det vittra området och har utgifvit några latinska skaldestycker. — Gift 1697 med *Anna Maria Sacken-sköld*.

Ridderschantz, Ebbe Ulfeld, krigare. Född på Åkesholm i Skåne d. 8 Okt. 1686. Föräldrar: öfverstlöjtnanten *Johan Halfast*, adlad *Ridderschantz*, och *Maria Sofia Ulfeld*. — I Carl XII:s tid, då kriget kanske mer än någonsin lockade med ära och utmärkelse, utgick R. såsom simpel ryttare för ett under *Ovesholm* i Skåne beläget rustbäll och utmärkte sig snart så, att han, jemte förtjent befordran, tillvann sig konungens synnerliga nåd. Sedan han deltagit i alla Carls krig och derunder fortgått till vice korpral vid Lifdrabant-kåren (1714), lemnade han med kunglig tillåtelse svenska krigstjensten och ingick i kejsrerliga armén under prins Eugène. Utnämnd till öfverste vid ett kejsrerligt kavalleriregemente, och anställd såsom den store fältmarskalkens generai-

adjutant, följde han kejsarens härar på deras segerbana i Ungern, befordrades till generalmajor och erhöll riksgrefsig värdighet under sin moderneättas namn och vapen. Efter Eugenes död, återvände han till Sverige, hedrad med en ärlig pension af kejsaren, tillbragte sin öfriga tid i Skåne, der han afled, ogift, på Araslöf d. 6 April 1767. — Det berättas, att vid hans hemkomst till fäderneslandet hans första fråga varit efter hans rusthållarfolk och, då han fick veta, att gumman ännu lefde, gjorde han, enligt ett löfte som han afgaf vid sitt uttåg ur Sverige trettioåru år förut, det första besöket hos henne. På hans fråga om hon mindes någon af sina forna ryttare, beklagade hon isynnerhet junker Ebbe, som hon aldrig hört någonting ifrån. Hennes förvåning blef därför så mycket större, när hon i den främmande generalmajoren återfann sin förlorade ryttare, hvilken å sin sida lofvade att aldrig glömma sin redliga rusthållarmors ömhet vid hans afresa.

Ridderstad, Carl Fredrik, publicist, skald, romanförfattare. Född på Riddersholm i Upland d. 18 Okt. 1807. Föräldrar: understallmästaren hos drottning Sofia Magdalena *Carl Fredrik Ridderstad* och *Maria Charlotta Hedvig Wallenstråle*. — Han egnade sig i ungdomen åt den militära banan och anställdes efter slutad kurs på Carlberg såsom fänrik vid Helsinges regemente. Hans vidare befordringar stannade med löjtnantsfullmakten, som han erhöll 1839, hvarefter han tog afsked 1840. Han hade då redan gjort sig ett namn såsom skald och prosadiktare, genom talrika bidrag till kalendrarne *Psyche* och *Hebe*, äfvensom genom egna diktsamlingar: *Tidsrunor* (1831); *Frids- och Krigsbilder* (1836) m. m. Efter undfånget afsked nedsatte han sig först (1840) såsom boktryckare i Norrtelje och utgaf under några månader *Stockholms läns Tidning*; men inköpte s. å. boktryckeriet i Linköping, hvarifrån han alltaf utgafvit och redigerat tidningen *Östgöta Correspondenten*. Med ovanlig alstringsförmåga har han under loppet af trenne årtienden riktat vår skönlitteratur med en myckenhet fantasirika romaner och noveller: *Svarta handen* (2 del. 1848); *Drabantens, historisk roman* (2 del. 1849); *Samvetet eller Stockholms mysterier* (3 del. 1850); *Fursten, historisk roman* (2 del. 1852); *För och son* (2 del. 1853); *Drottning Lovisa Ulrikas hof* (2 del. 1855—1856) m. fl. utgafvit *Gömdt är icke gömdt, historiska bidrag* (12 häft. 1846—53); *Minnesrunor* (1849); *Minnen från äldre och nyare tider*; *Samlade dikter*; åtskilliga *Historiska skådeapel*; en myckenhet bidrag till tidskrifter, tidningar och kalendrar. — Såsom medlem af riddarhuset bevistade han 1844, 1847, 1850, 1856 och 1865 årens riksdagar; deltog såsom ombud för reformsällskapet i Östergötland i reformmötet i

Örebro 1849—50 och utsågs af Linköpings stad till representant i borgarståndet vid 1859 års riksdag, den förste adelsman, som i detta riksstånd egt säte och stamma. — Gift 1836 med *Anna Maria Hagtorn*, 2; med *Emilie Amalia Widlof*.

Ridderstierna, Johan, länd. Född på 1660-talet i Stockholm, der fadren, vid namn *Heizig*, var svärdfejare. Vid universitetet i Upsala förvärfvade han de ovanliga insigter, sådeles i vältalighet, lagfarenhet och historia, att ryktet om hans lärdom äfven spred sig utom Sverges gränser. Sålunda förberedd ingick han 1680 i drottning Ulrika Eleonoras kansli, och blef s. å. aktuarie hos riksdrotset M. G. De la Gardie. När drottningen 1681 på sin bekostnad lät Erik Axelsson Sparre (sedermera greve, riksråd och fältmarskalk) företaga en utrikes resa, antogs *Heizig*, såsom han ännu hette, till guvernör för den unge ädlingen. De resande stannade en längre tid i England, der H. väckte ett sådant uppeende, att han, af Royal Society kallades till ledamot, och vid universitetet i Oxford erbjöds doktorsgraden, utmärkelser, hvilka båda han likväl undanbad sig. Återkommen till fäderneslandet med ökad anseende, och just som alla väntade att han i kansliet eller vid universitetet skulle gå den mest lysande banan till mötes, öfverraskade han vänner och gynnare med att 1684 ingå såsom volontär vid gardet, der han 1685 befordrades till sergent och två år senare blef adjutant. Hans lärda anseende var emellertid så stort, att han på denna underordnade grad erhöi adelskap 1689 och samma år introducerades under namnet *Ridderstierna*. Fyra år senare företog han, sannolikt på K. Carl XI:s enskilda bekostnad, en ny resa till utlandet, hvarunder han afled i Hamburg 1695. — Under sina forskningar påträffade han originalskrifterna så väl till Upsala mötes beslut af år 1593 som den egenhändiga berättelse, ordföranden *Nicolaus Bothniensis* uppsatt om detta märkvärdiga möte. K. Carl XI, till hvilken de dyrbara handlingarna öfverlemnades, ansåg dem af så stort värde, att han till deras framtida förvarande lät förfärdiga ett silfverskrin och nedsatte det i riksarkivet.

1. **Ridderstolpe, Carl**, amiral. Född på Ullavi i Nerike d. 22 Maj 1684. Föräldrar: ryttmästaren *Peter von Frischen* och *Sara Clerk*. — Inskrefs 1697 som frivillig vid amiralitetet, der han blef arklimästare 1700; deltog med örlogsfloktan i landstigningen på Seland, samt i expeditionen och sjödrabbningarna på Ladogaön. Befordrad till underlöjtnant 1705, sökte han för sin utbildning i sjömansyrket anställning först i holländska och sedan i engelska flottan samt bevistade »med heder och godt beröm» flera af de bataljer, hvilka vid denna tid utkämpades mellan dessa flottor och fransmännens.

Under sin bortovaro befordrad till löjtnant (1709), blef han efter sin hemkomst amiralitets-kapten (1710) och tjänstgjorde de närmast följande åren vid den s. k. Nyenske eskadern. Utnämndes 1719 till holmmajor, 1736 till schoutbynacht, 1742 till vice amiral, och året därefter till chef för Stockholms eskader. Redan 1715 hugnad med adlig värdighet, då han antog namnet *Ridderstolpe*, blef han 1748 en af de första kommandörerna af svärdsorden, erhöll friherrediplomet 1751 och utnämndes slutligen 1754 till president i Statskonstret. — Han afled i Stockholm d. 14 Sept. 1762 och var sedan 1718 gift med *Maria Gyllenkrook*.

2. *Ridderstolpe, Carl Johan*, riksdagatalare. Född d. 10 Jan. 1719; den föregående son. — Han bestämdes af föräldrarna för fadrens yrke och inkrefts i barndomen vid amiralitetet, men valde sjelf, när han kom till universitetet, den civila banan och ingick efter slutade studier i Upsala, 1738 såsom auskultant i Svea hofrätt. Året därefter förordnad till amanuens vid hofrättens fiskalskontor, blef han 1740 extraordinarie och 1742 vice notarie vid kriminalprotokollet, utnämndes 1747 till notarie och kort derpå s. å. till assessor, samt blef slutligen 1756 hofrättsråd. Redan då hade han börjat framstå såsom en af de ntmärkare af mösspartiet, inom hvilket han vid de följande riksdagarna vann ett allt större inflytande och i många frågor ledde efter sina åsigtar. 1762 titulär-landshöfding med tur och befordringsrätt, insattes han af mössorna 1772 i råds-kammaren, der likväl hans verksamhet blef helt kort till följd af den i Augusti s. å. timade statsvälföringen. Af Gustaf III upptogs han aldrig bland råds herrarna, utan erhöll i stället 1773 kraschen af nordstjerneorden. — Död i Stockholm den 29 Jan. 1785. — Gift 1748 med *Britta Katarina Berchmer*.

3. *Ridderstolpe, Fredrik Vilhelm*, riksråd. Född i Stockholm d. 11 Juni 1730; den föregående bror. — I afseende på lefnadsbana liknade hans derutinnan den äldre broderns, att han, af föräldrarna bestämd för sjöyrket och antagen till underofficer vid Stockholms eskader, efter idkade universitetsstudier, valde embetsmannavägen och 1749 ingick som extra notarie i Svea hofrätt. Här tjänstgjorde han dock helt kort, för att mer odeladt kunna egna sig åt hofchargen, hvilken han beträdde som hofjunkare 1750. Tre år senare kammarherre, fick han 1762 med ständernas medgiftande lika tur och befordringsrätt med ceremonimästare och kollaggiiråd; blef 1766 öfverkammarherre, 1773 nordstjerneordens, året derpå kommandör af svärdsorden; hvarest han 1787 af Gustaf III inkallades till riksråd. Två år därefter, när konungen befästade sin makt genom förenings- och säkerhetsakten, och råds-kammaren upplöstes, förflyttades R.

såsom president till Bergskollegium, med bibehållande af sin rådslön; inkallades 1796 till ledamot af Konungens högsta domstol; blef grefvé 1800 och efter statsvälföringen 1809 riddare af serafimerorden. — Död i Stockholm d. 1 April 1816. — Hans milda, mot alla välvilliga, sinnelag afhöll honom ifrån att, likt brodern, kasta sig in i tidens partistrider. Från de upphöjda platser, han tid efter annan beklädde, såg han alltid med längtan till det enskilda lifvets lugn, i hvilket han, liksom i sin offentliga lefnad, af alla aktades såsom en hedersman och god medborgare. — Gift 1773 med *Eleonora Lovisa Antoinette Dohna*.

Rietz, Johan Ernst, präst, språkforskare. Född i Carlshamn d. 6 Sept. 1815. Föräldrar: skomakare-äldermannen *Carl Fredrik Rietz* och *Ulrika Eleonora Malmberg*. — Vid sexton års ålder blef R. student i Lund och promoverades till filosofie doktor med första hedersrummet 1837. Jemte det han de fyra följande åren tjänstgjorde som e. o. biblioteksamanuens, förordnades han 1840 till docent i teoretisk filosofi och utnämndes 1841 till adjunkt vid Lunds katedralskola. Åren 1843—44 förestod han professionen i teoretisk och åren 1845—51 i praktisk filosofi vid Lunds högskola. Prästvigd 1848, befordrades han 1851 till kyrkoherde i Tyngsjö pastorat af Lunds stift; blef prost s. å. och kontraktsprost 1860. Ledam. af Vitt. Hist. och Ant. Akad., af Nord. Oldskrift-selskabet i Köpenhamn: Finska Litteratur-sällskapet i Helsingfors m. fl. lärda samfund. R. D. D. O. och L. N. O. — Död i Köpenhamn d. 16 Juli 1868. — Inom den lärda världen vann R. sitt rykte såsom språkforskare och utgifvare af forntidskrifter. Under de år han var universitetslärare i Lund offentliggjorde han i disputationsform en del medeltidskrifter, hvilka han sedan samlade till ett särskildt verk under titel: *Scriptores Suecici mediæ ævi cultum culturamque respicientes e. ms. hucusque ineditis* (P. I—IV; 1842—51). Han har desutom utgifvit: *En Vadstena-nunnas bönbok* (1842); *En syndares omvändelse, ett gråde från medeltiden* (1842); *Fabula Alexandri Magni Suecano* (1850); *Svensk jättekens postilla*; samt författat: *Moralfilosofens historia* (1846); *Skånska skolväsendets historia* (1848); *Lunds domskolas historia* (1864). Hans sista stora verk var *Ordbok öfver svenska allmogens språket* (1862—67), ett jättearbetet af forskningsifver och samlareförmåga, som oaktadt enstaka misstag och fel, alltid skall blifva ett ovärderligt underlag för kommande forskares studier. Han hade äfven gjort betydande samlingar till andra språkarbeten, bland annat en ordbok öfver svenska medeltids-språket, hvilka ej hunno fullbordas innan den fitige lärde skördades af döden. — Gift 1841 med *Anna Maria Hallberg*.

Ringius, Hans Henrik, präst, botaniker. Född i Silfåkra i Skåne d. 30 Mars 1808. Föräldrar: prosten och kyrkoherden derstädes *Johan Adam Ringius* och *Erika Sinus*. — R. blef student i Lund 1828 och vann efter tio års akademiska studier filosofie doktorsgraden 1838. Prästvigd tre år senare (1841), sökte och erhöll han 1856 klockarelägenheten i Glimminge samt innehade denna anspråklösa plats till 1867, då han utnämndes till kyrkoherde i sin födelsesocken Silfåkra. — Död derstädes d. 28 Juni 1874. — R. var en för sin tid utmärkt botaniker; men tillhörde antalet af dessa anspråklösa forskare, som tjena hela världen med sina upptäckter och låta andra uppmätta frukterna af sina mödor. Säsom författare har han efterlemnadt blott ett enda arbete *Herbariones Lundenses* (1838), hans afhandling för graden. Han förtjenar emellertid ihågkommas säsom upphofsman till nationalverket *Herbarium normale*, af hvilket han utgaf de två första fasciklerna och som sedermera fortsattes af Fries i Upsala. — Gift 1858 med *Amalia Kristina Stendahl*.

Ringström, Johan Erik, språkforskare. Född i Roslagen 1778. Fadren, en förmögen källarmästare i Stockholm, hade i sitt hus visat gästfrihet mot en fransk officer, som för särskilda orsaker nödgades hålla sig afhängen från sitt fädernesland. Då fransmannen omsider kunde återvända hem, erbjöd han sig att medtaga sin värds son och skaffa honom anställning i Frankrikes härar. Anbudet emottogs och R., som då var student i Upsala, reste till Frankrike, der han fick plats säsom officer vid ett artilleriregemente. Snart fann han likväl ett krigaryrket icke öfverensstämde med hans böjelser, hvilka tvärtom voro riktade på studier, särdeles språkstudier. Hans franske gynnare understödde också R. genom sitt förord hos hans fader, som lemnade sonen medel att uppehålla sig i Frankrike och äfven besöka andra länder. R. studerade nu under Guigne i Paris de österländska, isynnerhet kinesiska och japanska språken, besökte Portugal, Spanien och Italien samt återkom till Sverige med ett dyrbart förråd af kunskaper och böcker. Här ingick han i K. kansliet och biblioteket; men lemnade snart dessa embetsverk, och ledde af sin ärfdas förmögenhet endast för sin älsklingsvetenskap till sin död i Stockholm 1819. — År 1816 utgaf han ett *Stjälags- och seglationslexikon*. Flera år efter hans död utkommo tvenne andra hans arbeten: *Afhandling om de förnämsta nationers handels-ussancer* (1826) samt *Kinesiska rikets kejsarhistoria* (1827). Han har dessutom i manuskript efterlemnadt »Kinesiskt och Franskt Handlexikon» samt öfversättning af en kinesisk roman »Dygdens och kärlekens belöning». Ingen svensk man lärer i kännedom af Kinas och Japans språk ännu kunnat täfna med

den föga bekante och under sitt lif obelönte R. — Gift, men med hvilken är obekant.

1. **Rinman, Sven**, bergsmekaniker, författare i bergsvetenskap. Född den 12 Juni 1720 i Upsala, der fadren var landtränmästare. — Efter slutade universitetsstudier inskrefs R. 1740 säsom auskultant i Bergskollegium, der han blef känd af De Geer och Grill, hvilka erbjödo honom att på deras bekoastnad få företaga en utländsk vetenskaplig resa. Så mycket detta anbud än öfverensstämde med R:s önskingar, begärde han dock att få dröja med resan tills han förvärfvat sig större och mer omfattande kunskaper, hvadan han icke förrän 1746 lemnade Sverige och besökte detta och följande året de förnämsta bergverk i Holland, Tyskland och Frankrike. Någon tid efter det han hemkommit till Sverige, kallades han (1750) till direktör och byggmästare vid Hellefors silfververk, der han gjorde en mängd anläggningar och förevigade sitt minne genom skrifter, forskningar och uppfinningar af mångfaldiga slag. Till dessa senare höra åtskilliga förbättringar i stålfrädding, förenklaede metoder vid alutillverkning, valning af kopparplåtar, nya bormaskiner för kanoner o. s. v. År 1760 förordnades han till direktör för grof- och svartsmidet i riket och inlade i denna befattning stora förtjenster om upprättandet af Eskilstuna fristad, till hvars direktör han utnämndes 1784. Redan 1775 hade han blifvit kallad till assessor i Bergskollegium och hedrades 1782 med titel af bergerråd, erhöill till sist vasaorden och afled i Eskilstuna den 20 Dec. 1792. Af hans skrifter ega några ännu ett klassiskt anseende, säsom hans *Försök till jernets historia; Anledning till stål- och jernförädlings förbättring* och hans *Bergverks-Lexikon*. Han har dessutom författat: *Afhandling rörande mekaniken med tillämpning isynnerhet till bruk och berg; Svar på (Vet.) Akademiens fråga: Om huru godt tegel hos oss med fördel kan tillverkas utan bränning?* — en mängd uppsatser i Vet. Akad. Handlingar och Patriotiska sällskapets Journal m. m. Oaktadt de nämnda titlarne, innehade R. aldrig något offentligt embete; men Brukesocieteten, som han i första hand gagnade med sin skicklighet och sina kunskaper, försåg honom med anständiga inkomster och har, säsom en aktningsgärd åt hans minne, låtit på Eskilstuna fristada torg åt honom uppressa en minnesvård af jern. — Gift 1758 med *Katarina Elisabet Odelstierna*.

2. **Rinman, Carl**, bergsmekaniker. Född den 7 Oktober 1762; den föregåendes son. Sedan han vid nitton års ålder blifvit inskrifven i Bergskollegium, fick han under fadrens ledning i flera år utveckla den vetenskapliga bildning han förut grundlagt. År 1792 skickades han på regeringens be-

fällning till Finland, för att undersöka der varande sjö- och myrmalmer, samt undersöka befolkningen i sättet att tillgodogöra sig dessa malmer genom smältning i blåsterugnar. Året derefter hugnades han med titel af bergmästare och förordnades efter fadrens död att vara direktör för svart-smidet samt hafva uppsigten öfver Eskilstuna fristad. Ifrån 1799—1803 förordad han såsom disponent af stora Ockelbo-verken i Gestrkland, samt inlade betydande förtjenster om dessa bruksegendomarers tidsenliga förkofran och utveckling. De sista åren af sin lefnad tillbragte han på ett af honom inköpt litet ställe Viggelens nära Hedemora och afled der den 15 Jan. 1826. — Med grundlig kännedom i hvad som rörde bergmekaniken, utsträckte han sin verksamhet ej blott till grofdrift, utan äfven till tackjersblåsning och stångjernsmide, i hvilka förädlingsprocesser nya, eller åtminstone af honom förbättrade, metoder infördes. Ett framstående drag i hans karakter var en sällsynt oegennyttia, som kom honom att vid hvarje företag, enskildt eller allmänt, endast se på det helas gagn och ställa sin egen rättmätiga förtjenst i sista rummet — Gift med *Lovisa Hellström*.

Risberg, Emilia Charlotta, författarinna. Född i Skara d. 9 Juni 1815. Föräldrar: postmästaren derstädes *Benjamin Risberg* och *Hedvig Smedberg*. — Fadren var en för sin tid utmärkt klaverspelare och violinist, som åtminstone någon gång i veckan såg hos sig stadens bättre musikikare och quartett-spelare, hvarjemte han med lifligt sinne delade sin hustrus intresse för litteratur och poesi. I detta åt smaken helgade hem uppväxte Emilie R. till sitt fjortonde år, då fadren dog, hvarefter modren med sina döttrar, på inbjudning af en släkting, general Esen, flyttade till en egendom Vreten under Käffås. Sedan modren der affidit 1832, inrättade E. R. en enskild läroanstalt för några familjers döttrar i Mariestad och fortfor dermed, tills hon 1850 kom såsom lärarinna i en familj i Örebro, hvarefter hon 1865 i sistnämnda stad öppnade ett elementar-läroverk för flickor, som hon nu förestår. Efter den stora branden i Örebro 1854, blef hon af en anförvandt ombedd att lemna en redogörelse för några Örebro-förhållanden, som Fredrika Bremer funnit anledning att önska sig. De små skizzerna behagade så mycket den frejdade författarinnan, att hon vid ett besök kort derefter hos E. R. enträget uppmanade henne att icke undertrycka sina anlag utan på allvar egna sig åt författarskap. Efter lång tvekan utgaf hon derför *En Carlsbader-skiss* (1856), hvilket föreläsningsarbete efterföljdes af *Rolf och Alfhild* (1860); *Varnhems Ros* (1862); *Ada, eller hvar är ditt fäste?* (1863); några *Stora svenske män, tecknade för folket* (1865); *Minnesblad ur svenska qvinnors lif*

(I. 1864) samt dikteykeln *Beatrix, en hägringsbild ur Folkunga-sagan* (1869). Jemte dessa har E. R. lemnat flera öfversättningar såsom af *Le Redempteur* och *La vie de Jésus Christ* af Pressensé, *Rose* och *La Maison Blanche* af madame de Pressensé, *Barndomens paradis* från tyskan m. fl.

Rising, Johan, embetsman, författare. Född i Risinge prästgård af Östergötland d. 22 Mars 1611. Föräldrar: kyrkoherden *Claudius Bothvidi* och *Kristina Larsson*. — Efter ikade akademiska studier i Upsala och Dorpt, anställdes han först såsom stadskrifvare i Göteborg och blef 1653 den förste sekreteraren i General-kommersekollegium. Redan s. å. flyttades han från denna plats till kommissarie och assistensråd vid guvernementet Nya Sverige i Amerika, adlades med bibehållande af sitt förra namn, och förordnades 1654 att förestå guvernörsbefattningen i den svenska kolonien. Hemkommen till fäderneslandet 1657, förordnades han till öfverinspektör öfver gränstullarna i Preussen och Pommern; blef assessor i sjörätten 1660, samt afled i Stettin d. 28 Jan. 1672. — Ehuru hans vistelse i Amerika endast varade i treone år, vidtog han flera åtgärder till den unga koloniens utveckling och förkofran. Jemväl såsom författare sökte han gagna genom några utgifna arbeten: *Itt uttogh om köphandelen* (1669); *Een landtbook eller några uppsatser till vår fäderneslands nytta* (1671) samt *Om landtbruk och landtlefverne* (1671). De två sistnämnda egentligen märkvärdiga, såsom det första blygsamma uppslaget till en ekonomisk litteratur, som under det följande århundradet öfversvämmade landet. — Gift 1: 1638 med *Elisabet Månsdotter*, 2: med *Kristina Ericsson*.

Ristell, Adolf Fredrik, dramatisk författare. Hans lefnadsöden äro ännu föga kända. För sina vittra förtjenster antagen till lektor hos drottning Lovisa Ulrika, förordnades han att vara bibliotekarie vid Drottningholm 1778—1787 och erhöll sistnämnda år öppet privilegium af direktionen för de K. spektaklerna att på egen bekostnad under sex år uppföra svenska skådespel på den s. k. Mindre kungliga teatern, eller teatern i Bollhuset i Stockholm. Den nya anstalten, som fick benämningen »Svenska dramatiska teatern», öppnades i Juni s. å. med en af R. bearbetad komedi »Visit-timman» och förnägs, så länge den hade bestånd, med dramer, komedier och proverber af framstående svenska författare. Men företaget ville icke bära sig. Inom ett år hade R. gjort bankrutt, med en ganska betydlig skuld, och måste rymma ur riket. Sedermera äro hans öden obekanta. Inom vitterheten var han en nitisk arbetare och eröfrade pris inom Vitterhetsakademien för ett *Ode öfver ett godt samvete*. Största uppmärksamheten vann han såsom utgifvare af *Vitterhets- och Gransk-*

nings-journal för år 1778, hvilken innehåller stekilliga af hans egna poemer, och i sin kritik anbefaller franska akademisternas verk såsom de enda mönstergiltiga. R:s öfriga arbeten bestå af franska operor, komedier och sorgespel, som han öfversatte för sin teater, samt det på sin tid beryktade arbetet *Characters and anecdotes of the court of Sweden* (1790), som samtidigt öfversattes på franska och tyska, och först långt senare utkom på svenska. — Gift med *Katarina Maria af Darelli*.

Robeck, Johan, katolsk andlig. Född 1672 i Kalmar, der fadren *Mattias Robeck* var justitie-borgmästare. — I Upsala skötte R. flitigt filosofiska och teologiska studier; men dessa, långt ifrån att stärka hans af naturen dystra lynne, gjorde honom endast svårmodigare och mera tviflande. I denna sinnesförfattning lemnade han 1704 Sverige och sammanträffade i Hildesheim med några jesuiter, som lätt förmådde honom att antaga katolska läran. Efter att ha genomgått de inom jesuiterorden föreskrifna pröfningsgraderna, ordinerades han 1712 i Wien till subdiaconus, blef kort derpå diaconus och präst. År 1714 förordnades han af polska biskopen till konfessor i dennes stift, samt förklarades två år senare af påfifva nuntien i Tyskland för apostolisk predikant och missionarius, med fullmakt och rättighet att hålla messa när och hvar han behagade. Sedan han i tio år utöfvat den missionsverksamhet, som med nämnda tillåtelse afsågs, nedsatte han sig 1727 nära Hamburg och öppnade ett enskildt hus för messa och öronbikt. De sjelfbeträktelser, till hvilka han under sitt ensliga lif på detta ställe hade så lägliga tillfällen, synas hafva fört honom på tanken att skiljas från lifvet. Om sommaren 1735 begaf han sig till Bremen, der man en dag såg honom i en båt sätta ut i Weser-floden. Någon tid derefter återfanns hans döda kropp i vattnet, tre mil från staden. Liket upptogs af några vänner och jordades vid en liten by nära stranden af floden. Nyss före sin död författade han en afhandling om sjelfmord, som trycktes 1736 med titel: *Joh. Robeck Calmaria Suedi, Exercitatio philosophica de morte voluntaria philosophorum et bonorum virorum, etiam Judaeorum et Christianorum*.

Roberg, Lars, läkare. Född i Stockholm d. 24 Jan. 1664. Föräldrar: hofapotekaren *Daniel Roberg* och *Ingrid Meinich*. — Fadren undervisade sjelf sin son i farmaci, och då gossen härvid ådgalade mer än vanligt anabba fattningsgåfvor, skickades han 1678 till Upsala, hvarest han flitigt afhörde de medicinska föreläsningarna. Förloppet af hans studiebanan var för öfrigt den vanliga. Sedan han i några år vistats i Upsala, anträdde han en resa utomlands och promoverades till medicine doktor i Leyden 1689. I Stockholm, der han nedsatte sig efter hem-

komsten, uppehöll han sig i början med att föreläsa anatomi, troligen i arkitekten *Durietz'* medicinska läroanstalt, och blef 1696 assessor i collegium medicum. Året derefter kallades han till professor i praktisk medicin vid universitetet i Upsala, en befattning, som han innehade i fyratiotre år eller till 1740, då han på egen begäran erhöll tjänstfrihet. Genom R:s nitiska bemödanden lades under hans embetstid grunden till inrättandet af ett akademiskt sjukhus, hvarjemte han bragte saken derhän att medicine studerande, utan att behöfva söka legitimation utomlands, promoverades till medicine doktorer i Upsala. Den första medicine doktors-promotionen anställes d. 10 Maj 1738, då en vid namn *Hamnerin*, som sedan blef provinsialläkare i Vermland, var den förste promoverade. Oaktadt sin lärdom, sin praktiska bildning och sitt lärarenit, utträttade R. i sjelfva verket föga till att höja medicinens studium ur det förfall, hvari det nedsjunkit genom hans företrädares liknöjdhet. Orsakerna härtill kunna varit flera; men en ganska vigtig var R:s egen personlighet, snålhet och cyniska väsen, som hindrade honom att medelbarligen, som sig borde, inverka på den studerande ungdomen. — Han afled i Upsala den 21 Maj 1742. — Ogift.

Roberg, Paul Emil Richard, scenisk dekorationsmålare. Född i Stockholm den 3 Jan. 1821 och son af bokhållaren *J. P. Roberg*. — Vid tolf års ålder moderlöse, upptogs han af en enkefru *Eggers*, i hvars hus han under sina barnår åtnöt den moderligaste omvårdnad. Med stor fallenhet för teckning och målning, samt lifligt intresserad för allt som rörde teatern, ingick han efter slutade skolstudier i lära hos en målare *Hammar* och qvarstannade i dennes tjänst tills han förvärfvat gesällbrevet. Om hösten 1839 hann han omsider målet för sina önsknningar, att få egna sig åt dekorations-måleriet, i det han antogs till elev hos dekorationsmålaren vid K. teatern *Müller*. Här arbetade han med all flit till 1843, då han erhöll i uppdrag att utföra några dekorationer för den samma år färdiga *Mindre teatern*. Flera af dessa, såsom »Slösarens», »Chevalier de Maisonrouge», »Klostret Castro» m. fl. ådrogo sig konstkännares lifliga uppmärksamhet och banade i sinom tid för honom vägen till ateliern vid K. teatern. Han qvarstannade emellertid vid *Mindre teatern* till 1850, då ett bröstitande gjorde en vistelse i varmare luftstroek för honom nödvändig. Med understödt af *Mindre teatern* och några konstvänner, anträdde han i Juli sistnämnda år en resa till Alger, besökte under hemvägen Rom och Paris samt återkom till Stockholm pingsttiden 1852. Genast efter hans återkomst uppdrogs honom af K. teaterns d. v. direktör frih. K. Bonde, att måla dekorationerna till ope-

ran »Profeten». Det sätt, hvarpå han löste denna uppgift, grundlade för alltid det rykte han sedan ärorikt försvarade genom sina arbeten till »Don Juan», »Trollfjötten», »Friskytten», »Oberon», »Axel och Valborg» samt en mängd andra. År 1850 hade han erhållit Konstakademiens högsta pris, den K. medaljen, och invaldes fyra år derefter till hennes ledamot. En allt mer tilltagande sjuklighet lät hans beundrare och vänner med oro ana hans snart förestående bortgång, hvilken likväl allt för plöteligt inträffade på Drottningholm den 25 Febr. 1859. — I ledet bland europeiskt ryktbare dekorationsmålare intog R. obestriddig en plats och skulle, om hans lifstid blifvit längre, gjort de flesta af dem företrädet stridigt. Det var honom »förbehållet, att med en, sedan Desprez' dagar icke snad, makt fortsätta denne mästares verk och genom natur-sanning i form och färg, i förening med beträdande af en ny väg för uppställningen af dekorationer, gifva en lyftning åt sin konst, som i betydlig mån bidrager till åskådarens införlifvande med de vidt åtekilda situationer, hvilka skådespelen framställa.» — R. var gift 1852 med *Sofa Elisabet Öfverberg*.

Rodin, Johan, målare. Född 1754 i Mariestad. Han är en af de många svenska konstnärer, om hvilkas yttre lefnadsöden man föga känner. Hans tidiga anlag för målningkonsten föranelde hans sändande till Målare-akademien i Stockholm, der han en längre tid öfvade sig såsom elev. Derefter sökte han blifva mästare i Göteborg och vann slutligen denna sin önskan 1780. Af de olika målningssätt, i hvilka han erhöll undervisning, bestämde han sig för pastell-målningen. I denna begagnade han, och apparbetade sig i, en alldeles egen metod, i det han anbringade sina färger på pergament medelst silfverstift. Härigenom erhöles hans teckningar en finhet, som i utseendet närmar dem till miniatyr-målningar. I enskilda samlingar träffas ännu ett och annat af hans arbeten, hvilka röja ämne till en mästare af stor fullkomlighet. Hans lefnad blef likväl för kort för att han skulle kunna uppnå höjden af konstnärskap. — Han afled i Göteborg den 24 Sept. 1783, endast tjugonio år gammal.

Rogberg. En i Sverige ansedd prästslägt från Rogberga församling nära Jönköping, härstammaude från en der född bondson *Johan Rogberg*, som i början af 1700-talet blef kyrkoherde i Unnaryd.

1. **Rogberg, Samuel**, präst, topograf. Född i Jönköping d. 18 Okt. 1698; son af förenämnda *Johan Rogberg*, som då var rektor vid stadsskolan derstädes. — I Upsala, der R. 1716 inskrefs till student, riktade han sina studier hufvudsakligen åt historia och blef magister vid promotionen 1725. Följande året anställd såsom histor.

et moral. lector vid Vexjö gymnasium, lät han prästviga sig 1730 och befordrades 1736 till andre teologie lektor. Tre år senare utnämndes han till kyrkoherde i Fröderyd: blef prost i Vestra härad 1743, samt var ledamot af prästeståndet vid 1738, 1741 och 1756 årens riksdagar. Vid det sistnämnda af dessa riksmöten satt han såsom ledamot i den kommission, som dömdo öfver Brahe och hans olyckskamrater. — Död under en brunnskur i Vexjö den 1 Augusti 1760. — En af honom författad *Historisk beskrifning om Småland* utkom, tillökt af E. Ruda, tio år efter hans död (1770), och utgjorde länge den enda källan till kännedom om Kronobergs och Jönköpings län.

2. **Rogberg, Johan**, homilet. Född i Unnaryds prästgård i Småland d. 22 Jan 1716; den föregående broder. — Med grundlig elementarbildning ankom R. 1734 från Vexjö skola till Lund, der han efter fyra års gradualstudier promoverades till magister 1738. Efter ytterligare en tids vistelse vid universitetet, återvände han till sitt födelsestift, blef gymnasii adjunkt i Vexjö 1743, präst 1748 och rektor vid Vexjö skola 1752. Åtta år senare befordrad till lektor i grekiska, erhöil han teologie doktorsvärdigheten 1768; blef tre år derefter teologie lektor och slutligen domprost i Vexjö 1774. Under tvenne riksdagar 1771 och 1778 var han ombud för Vexjö stifts prästerskap och vid det senare tillfället en af kronprinsens faddrar. — Död i Vexjö d. 28 Maj 1785. — »Hans gåfvor» — yttrar biskop Wallqvist — »för undervisning och disciplin vid skolverken voro sällsynta. Alltid stadig vid sin mening, full af välvilja och rättighet, ökade han äfven såsom konsistorial stifts förtroende hos stiftets prästerskap, som allmänneligen viste honom sådan förnödnad, i hvilken fruktas och kärlek äro blandade.» — Gift 1746 med *Eva Sofa Algerus*.

3. **Rogberg, Carl Georg**, universitetslärare, homilet. Född i Vexjö d. 6 Aug. 1789; den föregående broders son, och son af kyrkoherden i Åsheda *Johan D. Rogberg*. — Hos R., redan som barn, framträdde det sinnets allvar, hvilket utgjorde grunddraget i hans karakter, lif och verksamhet. Sedan han aderton år gammal blifvit upptagen bland de studerande i Upsala, emottog han efter afägd, om djupa kunskaper vittnande, lärdomsprof, lagerkransen vid promotionen 1815 och vigdes s. å. till präst. Kort derefter förordnad till docens vid seminariet och notarie i teologiska fakulteten, aflade han teologie kand. examen 1818, samt uppehöll 1820—23 brunnspredikant-befattningen vid Sättra. Det sistnämnda året förordnad till seminariiprefekt, erhöil han ett länge önskad och sedermera samvetesgrannt begagnadt tillfälle, att höja den praktiska prästbildningen vid

universitetet. Han uppgjorde och inlemnade jemväl till regeringen ett förslag att alldeles omdana seminariet, men hvilken plan, såsom för djupt ingripande i andra universitetsförhållanden, endast delvis blef antagen. 1827 hugnad med professors titel, inkallades han till ledamot af Upsala domkapitel samt året derefter i bibelkommissionen och fann i båda dessa befattningar vidsträckt fält för sin allt omfattande verksamhet. I synnerhet voro för bibelkommissionens arbeten hans grundliga kännedom af Nya Testamentets grundspråk och hans öfverlägsna stilistiska förmåga af mycket gagn. Hugnad med teologie doktorsvärdigheten 1830, utnämndes han följande året till professor i pastoralteologi samt kyrkoherde i Gamla Upsala och afed, efter en lång och tåränd sjukdom, d. 28 Jan. 1834. — Såsom lärare både vid universitetet och i församlingen intog R. ett af de mest framstående rummen på sin tid. Flera församlingar täflade om att tillägna sig den utmärkte predikanten, men han kvarstannade på den plats, der han ansåg sig kunna mest gagna, till sin död. Bland i Sverige tryckta predikosamlingar hafva få runnit och fortfarande bibehållit det anseende som Rogbergs *Predikningar* (2 del. 1835) och *Skriftetal* (1839). — Gift med *Gustafva Fant*.

Rohtlieb, Johannes, präst, författare. Född i Hamburg d. 17 Dec. 1807. Föräldrar: skolläraren *Bernhard Conrad Rohtlieb* och *Anna Elisabet Steiner*. — Sin första uppfostran erhöi R. i fadrens enskilda skola, hvarifrån han öfverflyttades till Gymnasium Johannæum 1822 och tillbragte tiden der till 1827, då han tog studentexamen, hvar-efter han stod inskrifven såsom civis academici vid akademiska gymnasiet i Hamburg till våren 1828. Student vid universitetet i Halle 1828—1830 och i Greifswald 1830—1832. Från våren 1831 var han tillika ledamot af Teologiska sällskapet vid det sebare universitetet, inom hvilket sällskap han af K. ministerium för ecklesiastik-ärendena belönades med ett utsatt pris för en latinsk afhandling. För sin utkomst förestod han under samma tid en privat-skola i Greifswald. Examinerad för prästembetet inför konsistorium i Hamburg 1832, emottog han kort derefter kallelse från Tyska församlingen i Stockholm till afäggande af predikoprof och blef, efter att hafva blifvit vald till predikant vid Tysk-Holländska kyrkan, prästvigd i Hamburg i April 1833. Vid doktor Lüdekes död förordnad till vice pastor vid Tyska St Gertruds församling i Stockholm i Januari 1839, utnämndes han af konungen till förste pastor vid nämnda församling och tillträdde sin befattning den 1 Maj s. å. 1857 kallades han till predikoprofs afäggande för återbesättande af den då lediga past. prim. beställningen vid Storkyrkan, hvilken kallelse han likväl icke emottog.

I Okt. 1859 utnämndes han till teologie doktor af universitetet i Giessen; blef L. N. O. 1853 samt riddare i andl. ståndet af Carl XIII:s orden 1861. Efter mer än fyrtyo åra prästerlig tjänstgöring i Sveriges hufvudstad, derunder R. länge utöfvade en vidsträckt själavård afven utom sin egentliga församling, sökte han vid uppnådda sexti-åtta lefnadsår afsked från sin innehafvande pastorsbefattning vid St Gertrude församling. Förutom en mängd strödda predikningar, griffetel, minnesord, tal, missionsböner, årsberättelser, uppsatser, recensioner m. m. har R. utgifvit *Samling af tyska fabler, parabler och legender med anmärkningar och ordbok* (1838); *Predikningar öfver evangelierna på årets sön- och högtidsdagar* (3 band 1859—60). — öfversatt från svenskan till tyskan »Wallins predikningar och högtidstal», »Björnstjernas: Om det britiska riket i Ostindien», samme författares »Hindernas teogoni, filosofi och kosmogoni», samt öfversatt och bearbetat »Hjorts Tyska grammatik», »Öhrlandens Skrif- och Läsöfningar i tyska språket» 2:dra uppl. m. m. — Gift 1835 med *Charlotts Juliane Philippine Friedrike Döhn* från ön Rügen.

Roman, Johan Heimik, musiker. Född 1694 i Stockholm, der fadren var hofkapellist. Undervisad i fadrens konst, antogs han 1710 till medlem af hofkapellet och skickades fyra år derefter på prinsessan Ulrika Eleonoras bekostnad till England, för att fullkomna sin musikbildning under Hændel. Här emottogs han och gynnades på det mest utmärkte sätt af hertigarne af Marlborough och New-Castle och omtaltes i Londons musikaliska kretsar aldrig under annat namn än »den svenske virtuosen». Vid sin hemkomst till Sverige 1721 inträdde han åter i hofkapellet, der han 1727 utnämndes till kapellmästare; erhöi 1735 titel af hofintendent och kallades 1740 af Vetenskapsakademien till en af dess ledamöter. År 1745 sökte och erhöi han afsked från sin befattning vid hofkapellet och afed i grannskapet af Kalmar den 20 Dec. 1758. — R. är den förste svenske tonkonstnär af någon större betydhet och har derföre blifvit hedrad med benämningen »den svenske musikens fader». Af hans kompositioner har endast en *Sonat* (1727) blifvit utgifven; men musikaliska akademiens bibliotek förvarar i handskrift af honom stora, herrliga tonskapelser i andlig stil. Åbo akademi, dit större delen af hans musikverk skänktes, gömde af denne musikers skapande snille dyrbara skatter, innan de förtärdes af lågorna vid branden 1827.

Romanon, Henrik Vilhelm, läkare. Född i Pumala socken i Savolax d. 5 Sept. 1776. Föräldrar: kapellanen *Henrik Romanus* och *Maria Helena Meckelin*. — Efter slutade studier vid Borgå gymnasium begaf sig R. 1797 till Upsala, der han efter afädda lär-

domsprof inför medicinska fakulteten promoverades till medicine doktor 1804. Följande året förordnad till anatomie prosektor i Upsala och kirurg vid akademiens sjukhus, legitimerade han sig 1807 såsom medlem af Collegium medicum i Stockholm och förordnades 1811 af medicinska fakulteten att hålla enskilda föreläsningar i fältkirurgien. Efter att 1813 ha erhållit professors namn, heder och värdighet, utnämndes han 1821 till adjunkt i praktisk medicin, förordnades 1824 till intendent vid Sättra helsobrunn och befordrades sent omsider 1830 till ordinarie anatomie och kirurgie professor. Vid uppnådda sextiättå lefnadsår sökte och erhöll han 1844 afsked från sin profession med emeriti lön, samt afled i Upsala d. 15 Maj 1853. — R. N. O. Hans efterlemnade litterära qvarlätenskap utgöres för det mesta af akademiska disputationer. Utom sådana har han utgivit: *Utkast till föreläsningar i kirurgien* (I st. 1812); *Försök till vägledning vid läkarevetenskapens utövande* (1830); *Barnläkaren, såsom vänlig rådgifvare vid barnsjukdomar* (1845); recensioner och uppsatser i Sv. Litter. Tidning m. m. — Gift 1: 1807 med *Katarina Johanna Ek*, 2: med *Ulrika Messman*.

Ronander, Carl Vilhelm Henrik, läkare. Född i Stralsund d. 23 Juni 1794. Föräldrar: krigsaffskalen *Henrik Gerhard Ronander* och *Rebecka Eleonora Meckern*. — Föräldrarna öfverflyttade 1802 till Sverige, hvar efter R. genomgick Hudikvalls skola och Gefle gymnasium, samt inskrefs till student i Upsala 1813. Efter att 1819 ha erhållit kirurgie magister-diplomet samt afsagt med. kand. ex., absolverade han följande året med. lic. examen och promoverades till medicine doktor 1822. Redan förut hade han tvenne gånger förestått sjukhusläkaretjensten vid Garnisonsjukhuset samt 1821 varit kommanderad såsom sjnkhvaläkare under öfningslägret i Norge. År 1825 af Sundhetskolegium utsedd till föreståndare för Carlsbaderkurinrättningen i Stockholm, förordnades han 1827 till med. och kirurg. adjunkt vid Carolinska institutet och utnämndes 1831 till öfverläkare vid Serafimerlazaretet. S. å. Ledamot af K. Vet. Akad. företog han 1833 en resa till Danmark och Tykland för att taga kännedom om dervarande kliniska anstalter och erhöj, efter sin hemkomst, 1834 Sundhetskolegii förordnande att hålla föreläsningar i teoret. medicin vid Carolinska institutet. Öfverläkare vid Danvika hospital 1821—1831; förordnades 1840, när Huss utnämndes till öfverläkare vid Serafimerlazaretet, till konsultativ läkare derstädes. — Afled i Stockholm den 10 April 1847 och lemnade efter sig minnet af en utmärkt vetenskapsman och särdeles lyckligt praktisk läkare. Bland R:s efterlemnade skrifter äro följande de märkligaste: *System i Pharmacologien, med särskildt af-*

seende på den svenska pharmacopoens sista edition (1825—1828); *Carlsbader-, Emser-, Marienbader-, Eger-, Pyrmonter- och Spaa-vattmens bruk och nytta* (1827); *Årsberättelse om Svenska läkarsällskapets arbeten* (1830—32). Han utgaf desutom ifrån 1832 *Tidskrift för läkare och farmaceuter*, samt har skrivit flera uppsatser i Sv. Läkarsällskapets handlingar; Sv. Läkarsällk. årsberättelser m. m.

Roos (Tre Rosor); en gammal förnämlig slägt, ursprungligen från Norge, hvilken utgrenat sig samt i senare tider fortlevat i andra ätter såsom: *Roos af Hjelmåter, Rosengren, Rosenhane* m. fl.

1. **Roos (Tre Rosor), Thure Jönsson**, rikshofmästare, upprorsman. Född på 1470-talet; son af riksrådet *Jöns* eller *Jon Knuts-son* till Lindholmen och Mörby, samt *Ingegård Skunk*. — Thure Jönssons namn förekommer flera gånger i diplomer, från slutet af fjorton- och början af femtonhundratalet, innan han, såsom en ganska märklig man, uppträdde i vår historia. År 1506 nämnes han såsom lagman i Vestergötland och blef troligen icke långt derefter riksråd. 1521 utnämndes han till höfvidsman i Vestergötland och kallades två år derefter i K. Gustafs bref för »vår hofmästare». Vid reformationsrikedagen i Vesterås (1527) kämpade han vid biskop Brasks sida med kraft och ihärdighet för katolska lärans rätt i Sverige. Men alla deras bemödanden voro förgäfvade. Papiemens sak var ohjelpigen förlorad och den af konungen uppskrämde församlingen biföll utan invändning hans fördringar. Efter detta nederlag begaf sig Thure Jönsson till sina gods i Vestergötland. Icke långt derefter råkade han i en arfstvist med Gustaf. Thures svärfader hade haft tvenne hustrur; men arvet efter den förra frun, Britta Sture, hade blifvit lika deladt emellan Gustafs fader och Thure Jönssons hustru. Gustaf påstod att detta var orätt, emedan den sistnämnda var dotter af den senare frun. Rikets herrar och råd dömde Thure att återbära en tredjedel af arvet; domen fälles på ett möte i Lödöse. Efter detta blef naturligtvis Thure Jönssons ägg till konungen ännu större. Han församlade Vestergötlands förnämsta adel, till stor del hans fränder och vänner, förmanade dem att afskudda sig Gustafs hårda regemete och utse någon annan mild och from konung, som aktade kyrkans rätt och rikets lag samt hvar mans fri- och rättigheter. Han fick medhåll af många och nu uppjordes ett förbund, att ej längre tåla en sjelfrådig konung. Biskopen i Skara förenade sig med dem och det återstod nu endast att förmå allmogen att förena sig med dem. Ett möte utlystes på Larfs hed i Vestergötland, der Thure höll tal till bönderna, tackande dem för all lydnad och välvillighet, som de visat honom, beklagande att den konung, som nu

regerade var blefven en Luther, som ville införa en ny tro, och därför ville »han nämna fram en annan herre». Allmogon förblef likväl stilla och två unga bönder menade, att »kung Gustaf dem intet oskäl gjort; tvertom mycket godt genom att befria landet från den omilde Kristian Tyrann och hålla allmogem vid fred.» Herrarna blefvo bekymrade; men läto ingenting märka, utan svarade att de voro väl tillfreds med hvad bönderna yttrat. Vid efterräkningen, som ej lät vänta på sig, erbjöd konungen Thure Jönsson lejd; men denne begaf sig i stället till Danmark. Hans öden blefvo derefter en landsflyktings. Då K. Christian 1531 gjorde sitt misslyckade försök att återtaga sin thron, infann sig Thure Jönsson hos honom och försäkrade, att missnöjet i Sverige var ganska stort mot Gustaf; han trodde till och med, att Christian mycket lätt skulle kunna återvinna sin krona. Men då en talrik svenskt här infann sig utanför Konghäll, ansåg sig Christian bedragen af öfverlöparen, och följande morgon fanns denne utan hufvud på Konghälls gata (1532). — Thure Jönssons uppträdande mot Gustaf i stämplas visserligen såsom förräderi; men såväl hans katolska sinnelag, som andra omständigheter gifva dock naturliga skäl för hans uppförande, emedan han i sjelfva verket var en man, som saknade ädlare tänkesätt. Han har äfven blifvit beskydd för feghet, men orätt; ty icke blott i sin hållning vid riksdagen i Vesterås, utan särskildt vid ett krigståg i Viken 1521, ådagalade han mod både krigsakt och borgerligt. — Gift med *Anna Johansdotter (Vase)*.

2. **Roos (Tre Rosor), Johan Thureson**, riksråd. Född på 1490-talet; den föregåendes son. — Ingick tidigt i krigstjänst under kejsar Maximilians fanor och blef af honom slagen till riddare. Återkommen till Sverige 1524 kallades han af K. Gustaf I till riksråd, var höfvidsman på Nyköpings slott 1530—1547, samt konungens regementsråd 1540—1544. I ungdomen var Johan Thureson förlovad med en fröken Karin Roos (till Hjelmäter) och hade med henne en son *Göran Johansson* till Torp och Haneberg, slutligen amiral och ståthållare på Nyköping (se Rosenhane); men denna förbindelse var icke i fadren Thure Jönssons smak, hvilken sträfvade efter att bereda sin sou ett gifte, som kunde blifva Thure Jönsson sjelf till stöd och nytta vid hans planer mot konungen. På fadrens inrådan anmälde sig Johan Thureson därför som friare till Kristina Gyllenstierna, Sten Stures enka. Han lyckades, framför sin medtänlare Severin Norby, vinna hennes tycke, gifte sig 1527, och hans forna förlovade, Karin Roos, fick med sin blygsel draga sig tillbaka. Hade allt hittills gått efter Thure Jönssons uträkning så hade han missräknat sig på hvad sedan skedde. Konung Gustaf, mot

hvilken han trott sig finna en motvigt i sonens gifte med den folkära *Kristina Gyllenstierna*, understödde på allt sätt föreningen och vann till gengäld de begge hvarandra värdiga makarnas önskränka tillgifvenhet och obrotteliga trohet för lifvet. — Johan Thureson afed 1566.

3. **Roos (Tre Rosor), Gustaf Johansson**, greve, riksråd. Född i Nyköping 1531; den föregåendes son. — Vid nitton års ålder skickades Gustaf Johansson såsom sändebud till kejsar Carl V och utträdde sitt uppdrag så väl, att K. Gustaf I (1554) inkallade honom i rådkammaren. Vid konung Erik XIV:s kröning var han den andre af de trenne ädlingar, som pryddes med grefvekronan och erhöll vid samma tillfälle S:t Salvatorsorden. Han innehade i hög grad Erik XIV:s förtroende och användes mycket af denne konung vid hans giftermålsbeskickningar. Efter sin upphöjelse skref sig Gustaf Johansson »greve till Enköping och friherre till Lindholmen». — Han afed trettifem år gammal på Haga i Upland den 3 April 1566. — Gift 1: med *Ingeborg Kristoffersdotter (Röd)*, 2: med *Cecilia Gustafsdotter (Stenbock)*.

Roos; en friherrlig nu utgången släkt, utgrenad från adliga ätten *Roos af Hjelmäter*.

1. **Roos, Carl Gustaf**, krigare. Född d. 25 Dec. 1655. Föräldrar: ryttmästaren *Gustaf Eriksson Roos af Hjelmäter* och *Kristina Svinhufvud*. — Han ingick 1674 i tyska kejsarliga armén såsom volontär vid fältmarskalk-löjtnanten de Grances regemente, bevistade följande året fältslaget vid Trier och 1676 belägringen af Philipsburg. Återkommen till Sverige, befordrades han 1677 till andre löjtnant vid enkedrottning Hedvig Eleonoras regemente till häst; blef sedermera löjtnant vid Lifgardet 1678; major vid Skaraborgs regemente 1686; öfverstlöjtnant vid Erik Soops regemente i Riga 1696; öfverste för Nerikes och Vermlands regemente 1701; upphöjdes 1705 till friherre och blef året derefter generalmajor. I slaget vid Narva utmärkte han sig för ett utomordentligt mod, då han åtföljd af endast några få anföll ryssarnas förskansningar. Han följde sedermera Carl i alla dennes fälttåg; deltog i öfvergången af Düna, slaget vid Klissow, drabbningen vid Frauenstädt, träffningen vid Malatize samt slaget vid Pultava. Då han här angrep några ryska retranchement, blef han lemnad utan förstärkning och måste gifva sig fången åt fienden. Han fördes, sedan han fått illustrera czarens segertåg in i Moskwa, till det inre af Ryasland och tillbragte sina fångenskapår i Kasan. När han äntligen vid freden blef utvexlad och skulle återvända till Sverige, afed han i Åbo 1722. — Gift 1: med *Kristina Maria Sparre*, 2: med *Magdalen Kristina von der Noth*.

2. **Roos, Axel Erik**, krigare. Född på Årnäs i Västergötland den 12 Aug. 1684 (enligt Svenska Magazinet d. 25 Maj 1686); den förgäendes son i första giftet. — När Carl XII öppnade sin hjeltebana med landstigningen på Seland, stod den sextonårige Axel Roos såsom page vid hans sida. Han följde sedan troget sin konung i fältlagen vid Narva, Düna, Klissow, Frauenstädt och Pultava till Bender, och hade, vid aukomsten dit, nyss blifvit befördrad till lifdrabant. I kalsabaliken utmärkte han sig för det mest uppoffrande modet. Då konungen vid turknarnas anfall ville störta ut bland fienderna, tvang honom R. att till en början försvara sig inom hus. När byggnaden blifvit skjuten i brand och nedfallande bjelkar och eldbränder nödgade Carl och hans bussar, att ta sin tillflykt in i konungens sängkammare, stälde sig R. mellan konungen och fönstret för att skydda sin herre för fiendens kulor. När vid reträtten ur huset konungen snafvade och föll, kastade sig den trogne lifdrabanten öfver honom för att skydda honom mot janitscharernas sablar och pikar. Efter återkomsten till Stralsund blef han vid ett blodigt utfall från staden illa sårad, först af en granat och kort derpå af en invid honom exploderande bomb. Efter striden i Bender hade R. blifvit befördrad till generaladjutant (1713) och utnämndes s. å. till chef vid Södra skånska kavalleriregementet. Återkommen från en beskickning till franska hofvet, träffade han 1715 K. Carl i Lund; och följde honom till Norge. Efter konungens fall, och sedan Sverige fått en ny styrelse, befordrades R. 1722 till generalmajor af kavalleriet; blef tre år senare chef för Nylands dragonregemente och 1728 öfverste för Bohusläns regemente; förflyttades 1740 till landshöfding i Elfsborgs län och blef vid ordnarnas instiftelse riddare och kommandör af svärdsorden. Då han 1749 tog afsked från sin landshöfdingbefattning, tilldelades honom generallöjtnants namn, hedder och värdighet. — Död på sin sätesgård Löfsås å Dal d. 14 Dec. 1765. — »Hans hela lefnad var en kedja af dygd, ära och hjeltebedrifter, och hans personlighet en fulländad typ af karolinernas hjeltealägt.» Man har antagit att det är bilden af denne Axel Roos, som föresväfvat Tegnér vid diktningen af romansen Axel. Sjelf har skalden uppgifvit, att hans dikt grundar sig på en berättelse om en karolin, som han hörde i sin barndom. Möjligen har det varit en folksägen, som uppväxt ur minnet af Carl XII:s vän och följeslagare, den trogne lifdrabanten Axel Roos. — Gift 1: 1718 med *Elisabet Juliana Lilliehöök*, 2: 1722 med *Hedvig Charlotta Cronhielm*.

Roos, Petrus, präst, författare. Född i Rödunge prästgård af Skåne d. 11 Maj 1740. Föräldrar: prosten och kyrkoherden *Andreas Roos* och *Kristina Filenius*. — År 1758 in-

skrefs R. bland de studerande i Lund, erhöill lagerkransen 1766 och prästvigdes s. å. hvarefter han började sin prästerliga bana såsom huspredikant hos landshöfdingen frih. von Lingen. År 1768 utnämndes han till e. o. predikant vid Södra skånska kavalleriregementet, kallades 1773 till Skartofta och Öfveds patronela pastorat af Lunds stift och utbytte 1789 denna befattning mot kyrkoherde-beställningen i Westerstads och Östraby församlingar af samma stift. Tre år senare utnämndes han till prost öfver sina församlingar; blef 1802 kontraktsprost i Färs härad; jubelmagister i Lund 1817 och året derefter huggad med teologie doktorsvärdigheten. — Vid sin död i Vesterstads prästgård d. 10 Nov. 1832 hade han uppnått en ålder af 92 och ett halft år och var den äldste inom svenska prästeståndet. — Nitisk själs-sörjare och församlingslärare, använde han alla lediga stunder till författarskap och studier, samt har utgifvit ett stort antal predikningar, andliga tal och afhandlingar. Bland dessa senare må nämnas: *Några folkslags olika tankar om religion och världens danande och dess ålder* (1815); *Gudaktighetens hemlighet är stor. Kort begrepp om vår salighetlära* (1816); *Medborgarens förstådd till sina pligter enligt husafåsen* (1817); *Äro life- och kroppstraff för förbrytelser enliga med religion och moral?* (1817); *Den Heliga skrift, såsom den säkraste anvisning till alla dygders utföjning* (1829); *Christliga tankar om skapelsen, återlösningen och helgelsen* (1830) m. m. — Gift 1: med *Andrietta Oliva Litholander*, 2: med *Johanna Carolina af Trolle*.

Roos, Adolf Vilhelm, general-postdirektör. Född i Finland den 21 Juni 1825. Föräldrar: pastorn i Kristinestad *Johan Henrik Roos* och *Maria Lovisa Venman*. — R. hade njutit undervisning i Vasa trivialskola och Åbo gymnasium, när han 1845 öfverflyttade till Sverige och s. å. inskrefs såsom studerande vid Upsala universitet. Året derefter eröfrade han Svenska akademien pris för ett skaldestycke *Runosångarens död* och blef, efter i Upsala afslagd kansliexamen hösten 1851, antagen till e. o. tjänsteman i Finansdepartementet och några andra embeteverk. År 1856 anställdes han såsom sekreterare hos den nybildade Telegrafstyrelsen och blef som sådan användt att uppgöra förslag till reglemente och andra författningar rörande den nya inrättningen. 1860 antagen till sekreterare hos Generalpoststyrelsen, befordrades han 1863 till kanslidepartementschef och utnämndes 1867 till generalpostdirektör. Både före och efter denna utnämning har R. flera gånger innehaft uppdrag att med främmande makter underhandla om avslutande af nya postfördrag: 1865, 1869 och 1873 med Danmark, 1864 och 1869 i Berlin med Preussen, 1867 i Paris med Frankrike samt var 1874 svenskt

ombud vid den allmänna internationella postkonferensen i Bern. De viktigaste förändringar i postlagstiftningen, med afseende å postverkets administration, som blifvit vidtagna under den tid R. stått i spetsen för nämnda verks förvaltning, äro för utrikes brefvexlingen: införande af ett likformigt porto för all brefvexling mellan Sverige, Norge och Danmark; utverkad rättighet för Sverige att på billiga villkor få posten genom de närmast liggande utlänternas befordrad i s. k. sluten brefsäck, en anordning af högte vägt för nedsättningen af portot för utrikes bref; för inrikes postvexlingen: införandet af ett medelporto för mindre paket, upphäfvande af frankotvånget, ombildning af assurancesäendet, afskaffandet af tidningsstämpeln och tidningars försändande under förändrade villkor; inskränkning af fribrefsrätten, postbefordringstungan afflyttad posthemmanen och postskjutens stäld på beting, utfärdandet af en allmän poststadga 1872, den första allmänna författning rörande postväsendet, som utgätt sedan 1707, samt förökande af postanstalternas i riket ifrån 440 (1867) till 1600 (1875) o. s. v. R. är sedan 1874 Ledam. af riksdagens första kammare; K. N. O. och St. O. O., storkors af D. D. O., Röda örns O. I kl. m. m. Förutom den nämnda prisskriften i Svenska akademien har han författat *Postverkets historia från inrättningens början till och med 1864* (i Sv. officiella statistik), åtskilliga uppsatser rörande telegraf- och postverket samt noveller och poemer, intagna i dagblad och poetiska kalender m. m. — Gift 1857 med *Sofa Maria Nordenfalk*.

Ros, Anders Emanuel, generaldirektör. Född i Leksand i Dalarne d. 30 Dec. 1806. Föräldrar: kronofogden *Lars Fredrik Ros* och *Lovisa Fredrika Wahrlund*. — Sedan han i Upsala aflagt hofrättsexamen, inskrefs han 1827 såsom anskultant i Svea hofrätt och blef följande året c. o. kanslist i justitiefördelningen i K. kansli. Redan i sitt tjugutredje år erhöi han sitt första förordnande såsom landtdomare, ett värf, af hvilket han nästan osfbrutet varit upptagen i tjugufem år. År 1843 befordrad till härads-höfding i Ängermanlands Norra domsaga, tjänstgjorde han under riksdagarna 1847 och 1850 såsom sekreterare i bondeståndet och utnämndes 1856 till landshöfding i Norrbottens län. Två år senare (1858) förflyttades han från sistnämnda befattning till generaldirektör och chef för skogstyrelsen, ett embetsverk, som då inrättades, och hvilket det blef hans första älligande att organisera, jemte det han hade att afgifva förslag rörande hushållningen med de allmänna skogarna. Af de många, till en del högst viktiga, författningar, som utgått från skogstyrelsen, sedan R. blef dess chef, må nämnas: Stadgar rörande skogsläroverken

1860 och 1871; Ny jagtstadga 1864; Utseyningsförordning, angående skogarna i de sex norra länen 1865 och 1874; Förordning om kronoparkens bildande 1865; Förordning om hushållningen med de allmänna skogarna i riket 1866; Cirkulär angående de allmänna skogarnas indelande till ordnad hushållning 1867; Instruktion för skogstyrelsen och skogstaten 1869; Förordning till förekommande af skogsförödelsten på Gotland 1869; Förordning, angående statens till bergshandteringen anslagna skogar 1873; Förordning till förekommande af öfverdrifven afverkning af ungskog i Norrbotten 1874 o. s. v. Ehuru somliga af förenämnda författningar tillkommit på grund af riksdagens beslut, äro dock de flesta en frukt af skogstyrelsens arbeten. År 1858 uppböjd i adligt stånd, bevistade han de följande ståndariksdagarna såsom medlem af riddarhuset, samt invaldes till representant i riksdagens första kammare för Vester-Norrlands län 1867. Komm. af N. O. — Gift 1847 med *Kristina Klementina Huss*.

Rosen, von. En ursprungligen böhmisk slägt, som före sitt stamträd upp till 900-talet. Den förste med visshet kände anherren är en *Karsten von Rosen*, som lefde omkring 1450. I Sverige naturaliserades ätten 1724 och har för ett par grenar vunnit friherrlig och grefflig värdighet.

1. **Rosen, Gustaf Fredrik von**, krigare. Född i Reval d. 6 Aug. 1688. Föräldrar: *Johan von Rosen*, »Mann-Richter» i Estland, och *Brigitta Stenbock*. — Sin militära bana begynte v. R. såsom dragon vid Stenbocks regemente och utnämndes till kornett vid detsamma efter slaget vid Grodno. Han öfverflyttades derefter såsom löjtnant till Norra skånska regementet och blef 1711 ryttmästare vid Lifregementet. Efter nederlaget vid Pultava, följde han K. Carl XII till Bender och kämpade ännu en gång mot ryssarna under Tartar-Khaus befäl. Efter freden mellan Turkiet och Ryssland, erhöi han Carls tillåtelse att ingå vid de Kiewska trupperna och förhöi sig i en fäktning vid Pruthströmmen så tappert mot en turkisk kår, att Carl vid hans ankomst till Timurtasch genast utnämnde honom till generaladjutant. Året derefter åtföljde han Grothusens beryktade ambassad till Konstantinopel och tjänstgjorde vid densamma såsom marskalk. När K. Carl omsider lemnade Turkiet, var v. R. under namn af *Johan Palm* en af konungens ledsagare och anlände med honom till Stralsund i November 1714. Kort derefter räddade han konungens lif i ett anfall mot preussarna vid Ysedom; utnämndes efter drabbningen vid Stresow till öfverste och följde Carl efter återkomsten till Sverige på hans första tåg mot Norge. 1716 skickades han af konungen till Carlskrona för att beordra flottans utrustning, utnämndes året derefter till vice direktör

vid amiralitetet, öfverste för artilleri-volontär-regementet samt öfverkommandant på fästningarna i Carlskrona och Carlshamn. År 1732 befordrad till generalmajor, blef han två år senare naturaliserad svensk adelsman; 1738 öfverste och chef för Vestmanlands regemente; 1731 friherre och 1739 riksråd. Fyra år senare generalguvernör öfver Finland, utnämndes han 1748 på en gång till Komm. af S. O. samt ridd. och komm. af serafimerorden och upphöjdes vid K. Adolf Fredriks kröning 1751 till greve. Vid pommerska krigets utbrott åtog han sig, oakadt sin höga ålder, enligt ständernas önskan högsta befälet öfver armén; men måste inom kort för skröplighet nedläggas detsamma. Han fortfor likväl att deltaga i rådets öfverläggningar ända till 1765, då han afgick med en årlig pension af ständerna. — Död vid åttioett års ålder i Stockholm den 17 Juni 1769. — Gift 1: 1717 med *Sofia Lovisa Wachtmeister*, 2: 1730 med *Ebba Margareta Baner* och 3: 1733 med *Feodora Beata Dücker*.

Rosen, Fredrik Ulrik von, riksråd. Född 1732; den föregåendes son. — Han ingick liksom fadren mycket ung i krigstjenst och erhöll sin första fullmakt såsom fänrik vid Hamiltonska regementet 1747. Två år derefter befordrad till löjtnant, utnämndes han 1754 till regementskvartermästare och blef följande året stabekapten. Inom hofvet, der han efter en längre tids vistelse i Frankrike, anställdes som kammarherre 1764, utnämndes han 1766 till hofmarskalk, och blef 1774 öfverhofstallmästare hos drottningen; 1776 landshöfding i Åbo, upphöjdes han 1788 till riksråd, men entledigades från detta embete, när rådet upplöstes det följande året. — Död i Stockholm d. 23 April 1793. — En stor del af sin ungdom tillbragte v. R. i Frankrike, der han såsom officer vid Royale Suédoise avancerade till öfverste och adjutant hos marskalken af Sachsen. Han hade helt och hållet tillägnat sig den i Paris då rådande tonen, hvilken gaf honom ett visst yttre anseende i Gustaf III:s hof. Hans upphöjelse till riksråd ansågs likväl vara mer en artighet mot mågen friherre Ruth, än något erkännande af v. R:s egna förtjenster. Hans plats i rådskamraren varade ej heller mer än några månader. — Gift med *Hedvig Sofia Stenbock*.

3. Rosen, Gustaf Fredrik von, embetsman. Född den 6 Jan. 1758; den föregåendes son. — Han egnade sig i början åt militäryrket, för att sedan likt mången annan på de fredliga idrotternas väg vinna sin medborgarkrona. Blef, efter att hafva ingått såsom korsett vid Södra skånska regementet 1773, löjtnant derstädes 1777, kavaller hos hertig Carl 1778, ryttmästare 1783, hofmarskalk 1794 och s. å. utnämnd till landshöfding i Malmöhus län. Vid hans

anträde till styrelsen öfver det bördiga skånska länet, hade Macleans reformerande verksamhet begynt och v. R. blef den hand genom hvilken de viktigaste reformerna kommo till utförande. Bland dessa var enskiftet det som framkallade alla de öfriga och därför företogs i den största möjliga utsträckning. Den insigtsfulle och verksamme landshöfdingen hade härunder en hård kamp att utstå mot ärfda fördomar och hans bemödanden möttes öfverallt med missnöje och klander. Men hans ihärdighet, understödd af åtskilliga framseende och inflytelserika män, vann dock till slut seger och — rättvist erkännande — ehuru först efter hans död. Olyckligtvis utbröt under hans tjänstetid (1811) med anledning af beväringensinstitutionens införande det bekanta skånska bondupproret. Personer, som tyckte sig hafva skäl till enskild hämnd, hopamidge hemliga polisrapporter, klandrande landshöfdingen att icke hafva närmat sig allmogen och förekommit ordningens utbrott. Han entledigades därför från landshöfdingembetet och afled icke långt derefter i Stockholm d. 2 Maj 1815. — En lika sann som vacker gärd åt v. R:s minne är det yttrande som öfver honom en gång fälades af en bland Skånes insigtsfullaste män: »Ingen af Skånes landshöfdingar har gjort Skåne så mycket gagn som han, och ändock är han den ende som på befällning måst taga afsked.» — Gift 1783 med *Maria Juliana Wobendorff*.

4. Rosen, Robert Magnus von, militär. Född d. 7 Jan. 1762; den föregåendes bror. — Såsom löjtnant på Nylands dragoner antog v. R. tjänst på fransyska flottan, deltog under amerikanska frihetskriget i åtskilliga bataljer under amiral La Motte-Piqué och bevästade på de beryktade flytande batterierna belägringen af Gibraltar. Hemkommen till Sverige, utnämndes han till kapten i amiralitetet samt till öfveradjutant hos konungen 1788, blef derefter kaptenlöjtnant och öfverste i armén 1790. I finska kriget deltog han med utmärkelse och bar såsom minne derifrån svärdsorden och Svensksund-medaljen. 1809 befordrad till generalmajor, blef han s. å. kaptenlöjtnant vid Carl XIII:s lifdrabanter och Komm. af S. O. — 1810, sedan han i Paris på konungens och ständernas vägnar för marskalk Bernadotte tillkännagifvit hans val till svensk tronföljare, nämnd till förste stallmästare hos kronprinsessan Desideria; 1814 Komm. med st. k. af S. O., 1815 öfverhofjägmästare. — Död i Stockholm, ogift, den 20 Maj 1825. — I drottning Hedvig Elisabet Charlottas hof, der ett godt infall alltid uppekattades till sitt fulla värde, var v. R. med sin outtömliga qvickhet en nästan omistlig rolighetsmakare. En mängd infall af honom äro ännu gängse till prof hvarpå kan anföras: Då v. R. blifvit utnämnd till generalmajor,

tillfrågades han af N. v. Rosenstein, som bar titel af landshöfding, hvar v. R. hade sitt regemente förläggd? »I herr landshöfdingens län,» svarade v. R. genast och utan tecken till förlägenhet.

5. **Rosen, Axel Pontus von**, militär, embetsman. Född på Bogesund i Upland den 28 Jan. 1773; den föregående bror. — Enligt vedertaget bruk hos adeln den tiden, inskrefs v. R. redan i vagnen till krigare och hade innan han uppnått tolf års ålder redan erhållit tre militära befordringar. Såsom fänrik vid Svea lifgarde, deltog han i Gustaf III:s finska krig, bevästade derunder flera drabbningar samt befordrades efter krigets slut (1791) till kapten vid Nerikes och Vermlands regemente. Adjutant hos hertigen regenten 1795 och s. å. utnämnd till kammarherre hos den till drottning utkorade prinsessan af Mecklenburg-Schwerin, befordrades han 1796 till andre major, och 1805 till vice landshöfding i Vermland, samt erhöll 1808 fullmakt såsom ord. höfding i nämnda län; men flyttades redan året derefter såsom landshöfding till Göteborg. Knappast ankommen på denna plats, förvärfvade han sig ej blott Göteborgs stads, utan hela fäderneslandets erkänsla för sin takt och skiicklighet, att afvärja den fara, som hotade Göteborg, med anledning af Sveriges anslutning till kontinentalsystemet. Då engelske amiralen Saumarez med en större flotta lagt sig för att blockera Göteborgs hamn, lyckades v. R. genom sina föreställningar få den engelske amiralen derhän, att han förklarade kustfarten fri för mindre fartyg, och snart låg han der blott för syns skull och lät handeln och sjöfarten hafva sin gång. Utan att djupare ingripa i sitt läns utvecklingsarbete var v. R. under sin långa styrelsetid högt uppborn för sin enskildt älskvärda personlighet. Bland hans sista värf såsom landshöfding var att leda samhällets ansträngningar vid hämmandet af kolerafaransotens härjningar 1834. Redan ansågs sjukdomen afägnad och all fara öfverstånden, då v. R. angreps af kolerasmitta och afled i Göteborg d. 22 Okt. 1834. — Han var vid sin död generallöjtnant, Komm. af N. O. samt R. S. O. och Carl XIII:s O., hedersledamot af Krigsvetenskapsakademien, Vetensk. och Vitterhets-sällsk. i Göteborg m. m. — Gift 1800 med *Johanna Henrika Ribbing*.

6. **Rosen, Adolf Eugène von**, svenska järnvägarne fader. Född i Malmö den 31 Dec. 1797. Föräldrar: landshöfdingen i Malmöhus län, greve *Gustaf Fredrik von Rosen* och *Maria Juliana Wahrendorf*. — Vid femton års ålder blef R. student i Upsala, ingick 1814 som arklimästare vid amiralitetet och bevästade s. å. kampagnen i Norge, der han var med vid intagandet af Valöarne och Fredriksstad. Befordrad till underlöjtnant vid örlogsflootan 1815, gick

han i engelsk sjötjänst och tjänstgjorde under amiral Parker såsom löjtnant i storbritanska flottan 1820—21. Efter att ifrån sistnämnda år och till 1823 ha varit anställd såsom adjutant hos riksståthållaren i Norge, utnämndes han till premierlöjtnant vid flottan 1824 och erhöll året derefter i uppdrag att ordna och utrusta de af svenska kronan till Sydamerika försälda linieskepp och fregatter, den på sin tid mycket omtvistade »skepphandeln». Ifrån 1828 till 1830 var v. R. styresman för Motala verkstad, anlade 1831 mekaniska verkstaden i Nyköping, samt utnämndes, sedan han sistnämnda år lemnat sin plats vid örlogsflootan, 1833 till major vid flottans mekaniska kår. Enligt aftal mellan Sverige och Grekländs konungar, afgick han 1834 till Grekland för att ordna dess sjöförsvaret och erhöll derstädes titel och rang af »préfet maritime». År 1837 lemnade han Grekland och öfverflyttade till Österrike, der han uppgjorde en försvarsplan för Adriatiska hafvet. Från Österrike begaf han sig till Frankrike och utarbetade der planen till den första fregatt (Pomone) med propeller och maskineri under vattenlinien, reste derefter till England, hvarest han arbetade tillsammans med John Ericsson, för att vinna användning åt propellern för krigsfartyg, och uppgjorde plan till en ny fregatt (Amphion), af liknande konstruktion med den föromnämnda. År 1845 återkom han till Sverige och erhöll der i November s. å. tjugu års privilegium, att bilda bolag för att under vissa vilkor bygga åtskilliga svenska järnvägar. Ehuru han på grund deraf att de fastställda villkoren icke kunde uppfyllas, förlorade sina rättigheter, kämpade han såsom representant på riddarhuset med hela öfvertygelsens värme för sin idé, att Sverige skulle komma i åtnjutande af de fördelar, järnvägar i andra länder visat sig medföra, och hade, efter mycket motstånd, den tillfredsställelsen att se landets första järnväg — Örebro-Norabanan — öppnas d. 5 Mars 1856. I Aug. året derefter öppnades järnvägen Örebro-Arboga och ur denna ringa början har sedan dess utspunnit sig öfver hela landet ett järnvägsnät, större, starkare och tätare än hvad greve v. R. troligen vågade hoppas, åtminstone vida mer omfattande än hvad hans förslag i början afsåg. Efter sin hemkomst till Sverige befordrad till öfverlöjtnant i flottans mekaniska kår 1846, utnämndes han till öfverste derstädes 1855, var ledamot i järnvägskomiten 1855—56 och anställdes det sistnämnda året till grekisk generalkonsul för Sverige och Norge. Såsom erkännande af hans förtjenster om Sveriges första järnvägar har riksdagen tilllagt honom en lifstidspension (från 1854) af tre tusen kronor årligen och konungen prydt honom med kommandörstecknen af Vasorden, hvarförutan greve R. från sin militär-

tid bär svärdsordens riddarstjerna, och från sin vistelse i Grekland grek. Frälsareorden med guldkorset. — Gift 1835 med *Euphrosyne Rizo-Rangabé*.

7. **Rosen, Georg Johan Otto von**, historiemålare. Född i Paris den 13 Febr. 1843; den föregående son. — Vid fem års ålder flyttade han med föräldrarna till Sverige, der han insattes i Konstakademiens principkola, samt gjorde så hastiga framsteg, att han kort derefter antogs till elev. Han fortsatte sedermera oafbrutet sina studier vid akademien till 1861, då han en tid uppehöll sig vid en i Weimar bildad konstskola. Följande året, under verdensutställningen i London, gjorde han bekantkap med den belgiske genremålaren Henri Leys' arbeten, hvilka, efter hvad han sjelf erkänt, först öppnade hans själs ögon och klart anvisade honom den väg han borde gå. Intrycket af denne mästars konstverk hade på honom varit så mäktigt, att han följande året uppsökte honom personligen och tillbragte någon tid i hans umgänge och i hans atelier. Våren 1864 eröfrade han inom Konstakademien den kungliga medaljen för sin behandling af akademiens prisämne *Sten Stures intåg i Stockholm efter segern på Brunkeberg*; hvarefter han s. å. företog en färd till Österlandet, besökte Egypten, Syrien, Palestina, Turkiet och Grekland, samt återvände öfver Svarta hafvet, Donaufurstendömena, Ungern och Tyskland till Sverige 1865. Sistnämnda år vald till akademiens agrée, lemnade han 1866, som konstnärstipendiat, ånyo fäderneslandet, besökte Italien och Rom och begaf sig från verdensutställningen i Paris 1867 ånyo till sin mästare och förebild baron Leys, i hvars närhet han närmare två år fortsatte sina studier. Den återstående stipendii-tiden uppehöll han sig dels i München, der han påbörjade sin, sedan i hemlandet fullbordade, stora tafla *Erik XIV, Katrina Månsdotter och Göran Persson*, dels i Italien, samt hemskickade under dessa år åtskilliga porträtt och studier i olja, aquareller, etsningar m. m. Återkommen till Sverige 1871, kallades han 1872 till ledamot af Konstakademien, utnämndes 1875 till professor, samt bevisade hösten s. å. såsom akademiens delegerade den af alla lands konstnärer fråde Michelangelo-festen i Florens. R. V. O. samt hedersledamot af La Société royale Belge des aquarellistes. Efter hvad af förestående lefnadskildring synes, är det blott några få år sedan grefve R. hemkom från sin officiella studieresa. Han står således, efter vanlig måttstock, ännu vid början af sin konstnärsbana; men denna har redan bragt i dagen så gedigna arbeten, att hans fädernesland för den svenska konstens framtid vid honom fäster de aldrastörsta förhoppningar. Utom de redan angifna, torde af hans arbeten böra nämnas: *Blomstermark-*

naden (aquarell); *Martin Luthers studerkammare*; *Porträtt af Carl XV*; ett dyl. af grefve E. von Rosen, konstnärens fader m. fr.

Rosén. Denna ansedda släkt, af hvilken åtskilliga ättlingar under olika namn blifvit upptagna på svenska riddarhuset, härstammar från en bonde i Ronsjö socken af Västergötland *Esbjörn*, som lefde på 1600-talet.

1. **Rosén, Gabriel**, präst, teolog. författare. Född i Sexdråga församling af Göteborgs stift d. 20 Dec. 1720. Föräldrar: kyrkoherden *Erik Rosénius* och *Anna Wekander*. — Efter vunnen ordination, kallades R. 1746 till huspredikant af presidenten friherre von Gedda, blef två år derefter extr. ord. och 1750 ord. K. hofpredikant. Utnämnd 1758 till öfverhofpredikant och predikant vid K. Maj:ts orden, antogs han att vara lärare i teologi för hertigarna Carl och Fredrik Adolf samt befordrades 1763 till kyrkoherde i Riddarholms och Bromma församlingar. Vid K. Gustaf III:s kröning 1772, var R. en bland dem, som hugnades med teologie doktorsvärdigheten; antogs s. å. till ledamot af bibelkommissionen. — Död i Stockholm d. 2 Okt. 1784. — Såsom predikant ansågs R. för »en af de ypperste med sann både kristlig och medborgerlig anda.» Såsom teologisk författare har han låtit trycka en stor myckenhet strödda predikningar och griftetal, samt *Anmärkingar vid tvenne nyligen utkomna skrifter den ene kallad: Vårt eviga nådaval i Christo Jesu; den andra: Apostolisk predikan för präster*) (1774). — Gift med *Margareta Roth*.

2. **Rosén, Johan**, publicist. Född i Sexdråga församling af Göteborgs stift den 8 Mars 1726; den föregående bror. — R. blef student i Upsala 1742, i Lund 1747 och filos. magister på det senare stället 1748. Förordnad till docent i Upsala året derefter. Öfvertog han 1751 en docentur i Lund och förstod derstädes professionen i romersk vältalighet och poesi 1754. Som han ej hade utiagt till någon snar akademisk befordran, lät han prästviga sig i Göteborg 1756 och utnämndes till eloquent. et. poe. lector vid dervarade gymnasium 1759, teologie doktor i Greifswald 1762. — Död i Göteborg den 6 Sept. 1773. — R. var kanske näst Gjörvell på sin tid Sveriges ifrigaste publicistiske skriftställare och utgaf efter hvarannan följande periodiska skrifter: *Göteborgska Magazinet* (1759—63); *Göteborgska Veckobladet* (1763—64); *Göteborgska Spionen* (1766); *Prästetidningar* (1768) samt *Hvad nytt? Hvad nytt?* (1771—73). Med sin embetsbroder d. v. rektorn, sedermera biskopen M. G. Wallenstråle ar-

*) Dessa tvenne skrifter hade utkommit i Stockholm 1772 och voro författade af den landsflyktige dr. Rutström.

betade han ifrigt för inlättandet af ett vetenskapligt och vittert samfund i Göteborg. Planen kom ej till verkställighet under R:s lifstid; men realiserades tretton år derefter i det ännu fortvarande Göteborgs K. Vetenskaps- och Vitterhetssambälle. — Gift med *Anna Hammar*.

3. *Rosén, Sven*, »separatist». Född 1708; den föregändes bror. — Utrustad med så ovanliga elementar-kunskaper, att han redan såsom gymnasiest brukade skriva sina bref till fadren på grekiska eller hebreiska, anlände R. till universitet i Upsala, der han med sitt stilla fromma väsen och allvarliga gudsfruktan af de ortodoxa fäderna betraktades med misstroende och snart utsattes för förföljelser, såsom farlig pietist. Han hade vid några tillfällen uttalat sina åsichter, rörande den yttre gudstjensten och kyrkoförfattningen, hvilka åsichter i vissa delar voro afvikande från de antagna satserna. Detta upptogs såsom högst betänkliga villomeningar och de mest ortodoxa i konsistorium yrkade på hans landsförvisning. Någon sådan dom kom väl ej till stånd; men R., som blifvit uttröttad af de ständiga trakasserierna, begaf sig frivilligt 1735 ur landet och uppehöll sig under flera år i Tyskland. Har gjorde han bekantkap med den lärde Fresenius och, på dennes förord, erhöll han vid 1747 års riksdag anvisning att resa till svenska församlingarna i Vestindien. Der gifte han sig med ett rikt adligt fruntimmer, hade med henne en son — och afled hösten 1750.

4. *Rosén, Johan Magnus*, romauffattare, pianist, tonsättare. Född d. 25 April 1811: den föregändes brorsonson. — Föräldrar: prosten och kyrkoherden i Stora Åby af Linköpings stift *Gustaf Rosén* och *Charlotta Prytz*. — Efter slutade universitetsstudier, ingick R. på embetsmannabanan i Stockholm; men lemnade 1839 sin ordinarie kammarskrivare-tjenst i Krigskollegium, för att mer odeladt kunna följa sin kallelse såsom musiker och skriftställare. Han hade då redan, utom med en mängd musikrecensioner och resebref i åtskilliga af hufvudstadens tidningar, utprädat med *Tidning för teater och musik* (1836), samt utgaf tio år derefter *Helios; tidning för litteratur och skön konst* (1846). Bland litterära alster som flutit ur hans penna må för öfrigt nämnas: *Den fria kärleken*, (1840); *En fiffig karls missöden* (1842); *Yttersta domen* (1846), roman, hvartill en särskild musikbilaga blifvit utgifven, lustspelen: *Aristokraten på landet*, *Assessorn och körsådern*, *Musiklämnarne* m. fl. Såsom tonsättare har han författat *Pompeji sista dag*, tonmålning för militärorkester, *Grande marche triomphale*; *Variations concertantes*, för klarinet och piano; en operett *Der Singmeister*; *Det brustna hjertat*, nattfantasi för kör; *Polonaise* för piano; 12

deutsche Gesänge; *Musikalisk katekes* (1852) m. m. — Har sedan många år uppehållit sig utomlands och vistas för närvarande i Hamburg.

5. *Rosén, Erik Gabriel von*, embetsman, musiker. Född i Stockholm d. 2 Maj 1775; den föregändes fars kusin. Föräldrar: öfverhofpredikanten *Gabriel Rosén* och *Anna Margareta Roth*. — Efter i Upsala afägdade embetsexamina, ingick R. 1793 på den juridiska banan, antog derjemte 1797 organistbeställningen i S:t Klara i Stockholm, men utbytte den tre år senare mot en dylik plats vid Storkyrkan. Blifven assessor i Svea hofrätt 1802, utnämndes han 1815 till hofrättsråd, tio år derefter till justitieråd och slutligen 1836 till president i Svea hofrätt. Under sin långa, hedrande tjenstemannabana, emottog han både af konung, offentliga institutioner och enskilde mångfaldiga prof af erkänsla och tillgifvenhet. Adlad 1816, uppflyttades han 1843 i friherrligt stånd och utnämndes efter hvarannat till ridd. af K. Carl XIII:s O. (1829); Komm. af N. O. (1832) och riddare af Serafimerorden 1860. Invald till ledam. af Musik. Akad. 1814, var han ifrån 1835 dess ordförande och såg sig efterhand kallad till medlem af flera andra akademier och fosterländska sällskap. Ehuru han sålunda uppnådde de högsta graderna inom den juridiska embetsmannaverlden, med åtföljande utmärkelser, öfvergaf han först sent sin organistbeställning och behandlade ännu länge, efter det han blifvit hofrätts-president, sitt älskings-instrument vid gudstjenesterna i Storkyrkan. — Död vid Djurgårdsbrunn nära Stockholm d. 10 Sept. 1866. — Såsom orgelspelare intog R. ett rum af första ordningen och besatt i musik-teoretiskt hänseende en stor och vidsträckt konstbildning. I Åhlströms koralbok återfinnas flera af honom författade koraler, och äfven Hæffners koralbok innehåller några sådana af hans hand. Han har desutom, till ledning för unga orgelspelare, utgifvit en bearbetning af Knecht's Orgel-Schule, samt efterlemnade såsom prof af en mer än vanlig insigt i orgelbyggeriet tvenne slags kabinettoorglar, med ny konstruktion: *Orchestrion* och *Organochordium*. — Gift 1: 1800 med *Charlotta Rydberg*, 2: 1847 med *Eva Margareta Widegren*.

1. *Rosenadler, Johan (Upmark)*, järd, vältalare. Född i Upsala 1664; son af en der bosatt borgare *Erik Hansson Ångerman* och *Maria Folcker*. — Under sin studietid gjorde han sig känd för sina ovanliga insigter i de klassiska och moderna språken, hvarjemte han ansågs för en af akademiens utmärktaste faktare. Efter i Upsala afägdade lärdomsprof, studerade han under sina utrikes resor nästan alla vetenskaper, till och med fortifikatiouen, och utnämndes efter sin hemkomst 1696 till filosofie adjunkt i Upsala. Tvenne år derefter befordrades han

med filosofiska fakultetens och det akademiska konsistoriets enhälliga förord, till skytteansk professor och blef alltså den förste svensk, som innehafte denna lärostol. Med vitsord att »med särdeles heder och till den studerande ungdomens stora bättnad» hafva skött sitt undervisarekall, lemnade han efter nitton års verksamhet skytteanska professionen, för att emottaga censorsbefattningen 1716. Tre år senare upphöjdes han i adligt stånd, då han bortlade namnet *Upmark*, hvilket redan lyst inom vetenskapen och vältaligheten, och antog det mer klingande *Rosenadler*. Erhöll 1722 titel af kansliråd, med säte och stämman i Kanslikollegium i allt som rörde censorembetet; samt hugnades, när han tog afsked 1737, med statssekreterares titel. — Död i Stockholm d. 26 Mars 1743. — »Upmark» säger en af hans minnestecknare — »var den romerska vältalighetens präktigastestjerna i Norden.» Han anses i detta hänseende af de flesta stå öfver sjelfva den ryktbare Lagerlöf. Blommorna af hans vältalighetskonst, hans orationer och parentationer, äro särskildt tryckta af P. C. Nettelbladt i hans »Schwedische Bibliothek» och dess »Memoria virorum in Snesia eruditissimorum rediviva.» Gift 1714 med *Eva Schwede*.

2. *Rosenadler, Carl Albert*, embetsman. Född i Upsala den 21 Februari 1717; den föregående son. — Endast sjutton år gammal, när han anställdes såsom e. o. kansliet i Riksarkivet, befordrades han 1746 till kansliet i Utrikes expeditionen, blef 1754 protokollsekreterare och 1763 titulerad kansliråd. Trenne år senare utnämndes han till ordin. kansliråd, samt erhöll 1777 afsked med namn och värdighet af president; R. N. O. — Död, barnlös och slöt sjelf sin adliga ätt i Stockholm d. 30 Dec. 1799. — Till Vetenskapsakademien, af hvilken han kallades till ledamot 1754, skänkte han vid sin död sin dyrbara svenska bokaamling, samt en betydlig penningsumma, hvarför akademien öfver honom till erkänsla lät prägla en minnespenning. Äfven Upsala universitet blef ihågkommet af hans frikostighet. — Gift 1756 med *Ulrika Boneauschöld*.

Rosenblad. Ätten härstammar från kyrkoherden i Sexdråga pastorat af Göteborgs stift, *Erik Rosenius*, af hvars söner tvne blefvo adlade, den ena med namnet *Rosenblad* och den andra under namnet *Rosén von Rosenstein*. Genom sin sonson presidenten *von Rosén*, är *Rosenius* äfven stamfader för den friherrliga ätten med detta namn.

1. *Rosenblad, Eberhard*, läkare. Född i Sexdråga prästgård i Vestergötland den 6 Nov. 1714. Föräldrar: förenämnda *Erik Rosenius* och *Anna Wekander*. — Sedan sonen 1732 med utmärkelse tagit studentexamen i Upsala, egnade han sig, under de två första åren af sin vistelse vid universitetet, åt teologiska studier; men öfvergaf dem för medicinerna, i hvilken han erhöll en säker handledare i

sin äldre broder, den sedan så bekante *Rosén von Rosenstein*, som då nyss blifvit befordrad till professor. Redan under sin studietid hade R. förvärfvat sig anseende såsom vetenskapsman genom tvne akademiska afhandlingar, hvilka han försvarade under sin brors presidium. Efter fulländade akademiska studier och sedan han vid tjugusju års ålder (1741) erhöillt medicine doktorsgraden, begaf han sig till Stockholm, der han snart blef en af de mest anlitade läkarna. Året derefter utgick han såsom expeditiosmedikus med flottan och invaldes 1743 till medlem af Collegium medicum. Vid ännu icke fyllda trettio år, kallades han till lärare vid Lunds högskola, i det han i September 1744, utnämndes till medicine professor. Året derefter företog han för ytterligare studier en resa till utlandet och knöt derunder, särskilt med den ryktbare anatomen *Haller* i Göttingen, de vetenskapliga förbindelser som utöfvade ett så välgörande inflytande äfven på den medicinska undervisningen vid Lunds högskola. Sedan han i fyrtio år med lika mycket nit som framgång verkat i sitt lärarekall, sökte och erhöil han 1784 afsked såsom emeritus, lefde sedermera i Lund till 1796, då han i den höga åldern af åttio två år afled d. 21 Mars. *Jemte Sv. Lagerbring* var R. utan tvifvel Lunds universitets mest lysande namn vid medlet af det adertonde århundradet. Såsom erkännande af hans utmärkta förtjenster om den medicinska bildningen, hans anseende såsom vetenskaplig skriftställare och berömliga verksamhet såsom läkare, inkallades han 1752 i Vetenskapsakademien och erhöil 1770 adelskap, då han förändrade sitt fädernamn *Rosén* till *Rosenblad*. — Gift 1746 med *Ulrika von Hermanson*.

2. *Rosenblad, Elof*, krigare. Född i Lund den 15 Okt. 1756; den föregående son. — Han inskræf tidigt vid universitetet, men lemnade snart de bokliga studierna för att egna sig åt militärståndet. Sedan han sjutton år gammal blifvit sergeant vid Jämtlands regemente, befordrades han fyra år senare till fänrik vid Sprengtportska regementet, utnämndes 1781 till löjtnant, 1784 till kapten och blef 1788 R. S. O. Under sjökriget s. å. bevistade han slaget vid Hogland, och kommanderade en del af sitt regemente vid anfallet på Reval, i träffningen vid Kronstadt, och vid genombrytningen ur Viborgska viken. Året efter *Gustaf III:s* död anställdes han såsom adjutant hos den unge konungen, blef s. å. major, 1796 öfverstelöjtnant vid Danckwardtska regementet, samt tvne år senare öfverste och chef för Konungens eget värfvade regemente, med hvilket det Sprengtportska då förenades. Förordnad till brigadchef i Skåne 1808, utnämndes han året derefter till friherre, samt erhöil fullmakt 1811 såsom öfverste och chef för Kronobergs regemente. Under

1813—14 års krig anförde han som general-major en härafdelning i Tyskland och Norge, utnämndes 1815 till tjänstförrättande inspektör för första infanteri-inspektionen och förordnades året derpå till brigadchef för femte infanteri-brigaden. Slutligen utnämnd till generallöjtnant 1819, förordnades han till inspektör för första infanteri-inspektionen och afled på Hofmanstorp i Småland den 11 Jan. 1838. — »Genom ordningsnit och skicklighet i tjensten rättfärdigade han de många befordringar, till hvilka han i ungdomsåren beredde sig tilltråde genom mod och tapperhet». — Gift 1797 med *Charlotta Elisabet Ström*.

3. **Rosenblad, Matthias**, statsman. Född i Lund den 23 Juni 1758; den föregående broder. — Inträdde, efter i Lund slutade studier 1775 i konungens kansli och utnämndes 1777 till kanslist i Generalauditörs-expeditionen. Under åren 1780—1784 tjänstgjorde han såsom sekreterare hos justitiekanslern och var jemväl 1783 sekreterare i Spanmåls-kommissionen. Sistnämnda år förordnad till revisions-sekreterare, författade han riksdagsbeslutet efter 1786 års riksdag och inkallades s. å. (1786) till ledamot i Ecklesiastik-beredningen. År 1792 befordrad till generalauditör och förordnad att förvalta justitiekansler-embetet, utnämndes han s. å. till statssekreterare vid inrikes civilexpeditionen, hvarmed han strax derefter fick förena handels-, finans- och ecklesiastikärendena. Sedan han vid 1800 års riksdag varit protokollsförande i hemliga utskottet samt författat samma riksmötes riksdagsbeslut, upphöjdes han 1805 till friherre och kallades efter regementsförändringen 1809 till statsråd. 1810 blef han En af rikets Herrar, och pryddes, efter att ifrån 1799 ha varit kommandör af nordstjerneorden, 1811 med serafimerordens blå band; var 1813 ordförande i General-tullarrende-societeten; året derefter ordförande för de till Norge afgående kommissarierna i ändamål att afsluta unions-konventionen, samt undfick 1815 grefvediplomet. 1818 utnämndes han af Upsala universitet till juris doktor; var under en del af året 1824 tillförordnad riksmarskalk; 1826—27 tillförordnad generaltulldirektör, hvarest han 1829 utnämndes till justitiestatsminister. Denna förtroendepost innehade han sedan i mer än tio år, eller till i Februari 1840, då han vid uppnådda åttitvå lefnadsår, samt sedan han i sextifem år hade varit anställd i statens tjänst, sökte och erhöll sitt afsked. Ledamot af Vet. Akad., hedersledamot af Landbruks-akad., af Vitt-, Hist- och Antiqu-akademien, Musik. Akad., Vetensk-Societ. i Upsala jemte en myckenhet andra samfund och sällskap. Ridd. och komm. af flera utländska ordnar. Efter sitt afskedtagande bebodde han om somrarne sin, på Eckerön i Mälaren belägn, egendom Staf-

sund, der han afled åttio år gammal d. 4 Sept. 1847. — En tjänstemannabana, utsträckt till måttet af en vanlig människålder, deraf en ej obetydlig del egnad rikets högsta embeten, gör R. till en ganska märklig personlighet i vår förvaltnings historia. Utrustad med ovanlig arbetsförmåga och en tjänstemannaskicklighet, som blifvit på det fördelaktigaste vittorad af de mest skiljakliga opinioner, ingrep han djupt i nästan alla förvaltningsgrenar, i hvilka lagstiftningen under ett halft århundrade kan sägas utgöra en återspeglning af hans grundsatser och åsagter. Stor beundrare af Carl XIV Johan, ansågs han på konungen utöfva ett inflytande, som mången gång blef besvärligt för de ansvarige rådgifvarne. Att han under sådana förhållanden icke var oppositionens man, faller af sig sjelf; också drabbade den impopularitet, som följde de år 1840 afgående statsråds-ledamöternas, ej minst konsejens förste man, den afträdande justitiestatsministern. — Excell. R. var sedan 1790 gift med *Charlotta Maria Toustin*, hvilket äktenskap vid mannens fränfalle var barnlöst, hvarföre ock grefliga ätten R. med honom utgick.

4. **Rosenblad, Bernhard Emanuel**, riksdagstalare. Född den 10 Maj 1796; den föregående broder. Föräldrar: öfversten vid fortifikationen *Nils Rosenblad* och *Eva Elisabet Richert*. — Utänmd 1812 till fänrik vid lifgrenadiererna, bevistade han 1814 års falltåg i Norge samt deltog i de flesta då förefallande krigsoperationerna. Sedan han 1819 i Upsala aflagt kansliexamen och s. å. låtit inskriva sig i kanslistyrelsens expedition, lemnade han 1823 militärståndet samt tjänstgjorde 1825—31 såsom legationsekreterare i Berlin och förestod dervid flera gånger beskickningen under envoyén Brandells fränvaro. År 1827 utnämndes han till kommerseråd och hade bland andra ärenden i uppgång att utreda förhållandet med Öresundstullen. Under åren 1843—44 deltog han som ledamot i den komité, hvilken hade sig förelagt att utarbete förslag till ordnande af vissa unionsföreländanden mellan Sverige och Norge och hvilken komité äfven afgaf betänkande rörande en ny och fullständigare unionsakt. Ifrån 1823 års riksdag bevistade han såsom medlem af riddarhuset alla riksmöten, derunder han gjorde sig bemärkt såsom utmärkt riksdagstalare samt såsom motionär i en mängd viktiga finansfrågor. Af ridderskapet och adeln insattes han vid 1833 års riksdag bland bankofullmäktige och fortfor på grund af nya val i denna befattning till 1848. Ridd. af N. O. och komm. af D. D. O. — Död i Stockholm den 16 Jan. 1855. — Gift med *Beata Sofia Eklund*.

Rosenfelt, Verner von, militär, författare. Född i Nov. 1630 på godset Myntenhoff i Estland. Fadren: krigskommissarien *David*

Reimers adlad von Rosenfelt. — Ledd af sin kärlek till matematiken, ingick sonen 1658 i svenska flottan; blef löjtnant i amiralitetet 1660; öfverstelöjtnant 1666; kommandör 1673; major och amirallöjtnant 1676; svensk adelsman 1679; vice amiral 1680 och slutligen amiral 1700. — Död i Carlskrona den 5 Dec. 1710. — Genom sitt grundliga arbete *Navigationens eller styrmanskonsten* (1693), äfvensom genom en *Karta öfver Stockholms stad* (1702) har R. bevisat sig såsom en man med djup och vidsträckt vetenskaplig bildning. Han har jemväl uppträdt som skald med en samling små poemer under titel: *Den Vaaksammes Roo eller Lustige Ledsamhet* (1686) samt genom sin *Lofdicht öfver Stockholms stad*, hvilka dock endast ega intresse i litteratur-historiskt afseende. De finnas nu jemte en mängd förr utryckta dikter i Hansellis samling, del. 16 (1873). — Gift med *Kristina Gyllenstake*.

Rosenhane. Aften leder sitt ursprung från den gamla ansedda släkten *Tre Rosor*, och härstammar närmast från *Söran Johansson (Rosenhane)*, hvilken 1574 var ståt-hållare på Nyköpings slott.

1. **Rosenhane, Johan Göransson**, embetsman. Född 1571 (eller enligt andra uppgifter 1562). Föräldrar: förenämnda *Göran Johansson* och *Märta Nilsdotter Böllja*. — Sedan han hemma öfvat de studier och idrotter, som ansågos tillhöra en ädling, begaf han sig 1588 till främmande länder och återkom ej till Sverige förrän 1596. Här antogs han i tjänst hos hertig Carl, som begagnade honom dels i kansliet, dels vid åtkilliga underhandlingar både i och utom landet. År 1599 utnämndes han af hertigen till »öfverste riksens sekretarius», med åliggande att ordna riksarkivet och hålla kansliet och andra embetsverk dess handlingar tillhanda. Tillika höll han på Carls befallning nästan hvarje år i landsorterna mönstringar, utskrifningar, vapensyner, ting och dylika förrättningar. Sina olika uppdrag skötte han med stor drift och skicklighet och stod därför synnerligt väl både hos Carl och hans son Gustaf II Adolf. — R. afed på Torp d. 24 Jan. 1624 — Gift 1606 med *Katarina Arp*.

2. **Rosenhane, Sohering d. S.**, riksråd. Född på Torp i Södermanland den 4 Juli 1609; den föregående son. — Sedan R. 1628 blifvit inskrifven i hofrätten, fick han 1629 åtfölja svenska ambassadören Jakob Spens till England, hvarefter han fortsatte sin resa på egen hand genom Frankrike och Holland, samt hemkom till Sverige 1631. Följande året förordnad till assessor i Svea hofrätt, skickades han 1632 att öfverföra Gustaf II Adolfs lik från Wolgast till Sverige, var en kort tid legat i Danmark, förordnades 1634 till den förste underståt-hållaren i Stockholm, och kallades 1635 af

enkedrottningen Maria Eleonora till hennes geheimeråd, samt ståt-hållare öfver Lifgediget. Såsom underståt-hållare inlade han stora förtjenster om hufvudstadens förkofran, och har såväl i dess ouvarande indelning som administrativa styrelse efterlemnadt flera minnen af sin skapande förmåga. Då fredunderhandlingarna i Tyskland kräfde hvarje diplomatisk talang, som hemma kunde undvaras, skickades R. 1642 såsom svensk resident till Münster, der han vann de främmande sändebudens förtroende och aktning framför både Joh. Oxenstierna och Adler Salvius. Helt övontadt anlände emellertid Kristinas befallning till R. att afgå såsom svenskt sändebud till Paris, der han kvarstannade till 1649, då han hemkallades och utnämndes efter någon tid till riksråd. Anledningen till hans hemkallande var, att han i den då pågående striden mellan hofvet och parlamentet, tagit det senares parti, hvilket förtröt Mazarin, som äfven fann sina planer i många fall genomkådade af den svenske ministern. 1650 förordnad till kansliråd och öfverståt-hållare i Stockholm, fortsatte han sitt ärofulla värf med hufvudstadens bebyggande och försökande; upphöjdes 1652 till friherre, samt utförde, jemte det han bibehöll sin plats såsom Stockholms stads styresman, ytterligare ett par utländska ministeriela beskickningar. — Död på Torp i Södermanland d. 6 Aug. 1663. — I raden af de utmärkte statsmän, som uppväxt under Gustaf Adolfs och Kristinas dagar, intager R. ett ganska framstående rum. Han var en person af både snille och lärdom, med aristokratiska, nästan republikanska tankesätt. Af Kristina aktades han högt och rådfrågades af henne ofta i vetenskapliga ämnen. En myckenhet af honom författade bref och uppsatser förvaras i Rosenhanses samlingen på biblioteket i Upsala. — Gift 1636 med *Beata Sparre*.

3. **Rosenhane, Johan**, riksråd. Född på Torp i Södermanland den 11 Febr. 1611; den föregående bror. — Efter idkade universitetsstudier gjorde han en utrikes resa, hvarefter han 1636 anställdes såsom guvernör för pafsregvern Carl Gustaf och följde honom på hans resor genom Tyskland, Holland, Frankrike och England. Förordnad 1643 till vice landshöfding i Linköpings län, intog han 1645 sin brors plats såsom underståt-hållare i Stockholm och utnämndes 1646 till landshöfding öfver Viborgs län. Nio år senare förflyttades han såsom landshöfding till Östergötland; upphöjdes 1654 till friherre och blef 1658 riksråd och tillika hofrättsråd. — Död 1661. — Från hans riksrådetid finnas af honom författade diaries 1658—61, hvilka förvaras i riksarkivet. — Gift 1644 med *Britta Ribbing*.

4. **Rosenhane, Gustaf**, embetsman, vitterhetsikare. Född på Torp den 19 Maj 1619; den föregående bror. — Liksom de

aldre bröderna erhöll han en vårdad uppfostran, som ytterligare fullkomnades genom utländska resor. Hemkommen till Sverige, ingick han i rikets tjänst, upphöjdes 1654, på samma gång som hans bror Johan, i friherrligt stånd, blef slutligen 1661 president i Dorpts hofrätt och afled ogift i Stockholm d. 26 Mars 1684. — R. älskade vitterhet och var för sin tid en diktare icke utan förtjenst. Det förnämsta af hans arbeten är *Veserid* (1680), hvari han, liksom Petrarca, besjunger sin kärlek till en annans maka, och i hvilken vidlyftiga diktsamling han sökt efterbilda den italienska sonetten. Han har dessutom författat: *Fyratijo små wijsor* (1682), samt *Svenska språkets klagemål at ihet som sig borde icke ädrat blifver* (1706), för hvilka vitterhetsverk han, liksom för den förstnämnda samlingen begagnat författarnamnet «Skogekier Bergbo». Hans arbeten äro omtryckta af G. E. Klemming och äfven intagna i Hansellis samling.

5. **Rosenhane, Johan Scheringason**, embetsman. Född i Stockholm den 16 Mars 1642; den föregående brorson. Föräldrar: riksrådet frih. *Schering Rosenhane* och *Beata Sparre*. — När fadren såsom resident afgick till fredsverket i Tyskland, anförtröddes den tvååriga sonen åt en anförvärd, landshöfding Johan Bibbing, och erhöll i dennes hus sin första undervisning. Efter fadrens hemkomst till Sverige, skickades Johan med sina äldre bröder till Upsala, der han under den lärde Schefferi uppgift i tio år vinnlade sig om lärda studier. Vid aderton års ålder ansågs han redan mogen för en utrikes resa och gjorde sig derunder iaynnerhet förtrogen med främmande länders historia och statsförfattning. Efter sin återkomst hem, utnämndes han 1664 till assessor i Kommersekollegium och afgick 1667 till Wismar för att upprätta ett nederlag för svenska handelsvaror. Kallad 1671 till hofmarskalk hos enkedrottning Hedvig Eleonora, förordnades han fyra år senare till ledamot i granskningskommissionen öfver förmyndarestyrelsen, utnämndes 1685 till president i Wismarska tribunalen och innehade denna befattning till sin död, i Wismar, den 3 Sept. 1710. — »Om jag hade velat blanda mig i ärendena för den tiden» — säger han i sina memoarer — »skulle det för ingen bättre lyckats än för mig, ty genom de förrättningar, som jag hade från 1675 till 1687, hade jag förvärfvat mig sådan kunskap om Sveriges invärtes stat, att jag bättre hade kunnat understödja konungens afsigter, än de öfrige unge gunstlingar, som icke förtodo sig derpå. Jag blef och ofta tilltalad öfver detta ämne af konungen, som frågade hvarföre jag icke ville bidra till statens härställande; men som jag fann afsigterna helt andra, undvek jag detta samtal, och efter min tanke har jag valt bästa utvägen, och den gode Guden

har bistått mig». — Gift 1: 1667 med *Kristina Wrangel*, 2: 1687 med *Märta Sparre*, 3: 1701 med *Eleonora Lillie*, 4: 1706 med *Eleonora Ozenstierna*.

6. **Rosenhane, Schering d. y.**, historisk författare. Född på Torp i Södermanland d. 6 Januari 1754. Den föregående brorsonens sonson. Föräldrar: kammarrhen, friherre *Fredrik Bengt Rosenhane* och *Eva Sofia Stenbock*. — R:s offtliga bana begynte 1772, då han, efter i Upsala aflagda examina, antogs till e. o. kansliet i Kanalkollegium. Sju år derefter utnämndes han till andre sekreterare i presidentskontoret (det n. v. kabinetet för utrikes breffvexlingen) och befordrades derstädes till förste sekreterare och byråchef 1786. Emottog 1792 befattningen såsom kabinettssekreterare och utnämndes kort derefter till kansliråd, hvilket embete han bibehöll, äfven sedan han 1800 tagit afsked från kabinettssekreterare-tjensten. Vid K. Gustaf IV Adolfs kröning befordrad till statssekreterare, förordnades han 1812 att öfvertaga öfverpostdirektörsemetet, men afled på Torp redan den 6 Nov. s. å. — Ledam. af Vet. Akad., Vitterh. Hist. och Ant. Akad. Komm. af N. O. och ridd. af K. Carl XIII:s O. De lediga stunder, R. kunde undandra en trägen tjänstebefattning i statens värf, använde han till förökande och ordnande af de betydliga historiska samlingar, han redan i ungdomen påbegynt, hvarjemte han utvecklade enganska betydande verksamhet såsom historisk författare. Bland hans många skrifter förtjena följande nämnas: *Svea Rikes konungalängd* (1789); *Afhandling om Svea Rikes Råd, dess upphof, embete, tidsvarf och öden* (i C. H:son Ugglas Rådälängd, 1791); *Afhandling om de fem höga riksembeten uti Sverige* (1799); *Utkast till konung Adolf Fredriks och dess gemäls lefvernesbeskrifning, i anledning af de öfver dem slagna skådepenningar* (1789); *Afhandling om Rikets jarlar* (1791), en mängd minnesteckningar, tal och afhandlingar i Vetenskaps- och Vitterhetsakademien handlingar m. m. — Ogift.

1. **Rosenheim, Johan von**, militär, konstvän. Född i Stockholm den 4 Aug. 1725. Föräldrar: assessorn i Svea hofrätt *Olof Olofsson Roselius* och *Katarina Margareta von Kraft*. — Sin militära förtjenster hade R. samlat såsom officer i fransk, holländsk och hessisk tjänst, när han vid sin återkomst till Sverige adlades 1758, och två år derefter befordrades till regementsquartiermästare vid Dalregementet. På krigarbanan fortgick han sedermera till öfverstelöjtnant vid Jämtlands regemente 1775 med öfverste afsked (1781), hvarjemte han någon tid var kommandant på Gustafsvärds fästning (1774) och vice landshöfding i Västmanland (1776). I ungdomen hadc han njutit undervisning i målningkonsten af den berömde pastellmålaren Gustaf Lundberg. Ehuru han aldrig gjorde

anapråk på att anses för annat än konst-
älskare, bragte han sin konstutöfning till en
ganska aktningsvärd höjd, hvarom samtiden
lemnade honom ett erkännande genom hans
inwälfjande till hedersledamot af Målare- och
Bildhuggare-akademien. — R. afled i Stock-
holm den 16 April 1803. — Gift 1754 med
Clasina De Graff, från Haag.

2. **Rosenheim, Vilhelm Fredrik Joakim**
von, vitterhetsidkare. Född under fadrens
vistelse i holländsk krigstjenst i staden
Tonnay i Flandern d. 31 Mars 1755; den
föregående son. — Anställd 1775 såsom
page i K. Gustaf III:s hof, inskrefs han
året derefter såsom e. o.-kanalist i Utrikes
expeditionen, utnämndes 1785 till hofjunkare
och förordnades s. å. till legationsskreterare
vid engelska hofvet; men lemnade sistnämnda
befattning 1786 i anseende till något miss-
förstånd mellan honom och svenske mini-
stern. Efter sin återkomst till Sverige, er-
höll han 1788 en lifstidspension på Gustaf
III:s enskilda aföningslista och sysselsatte
sig sedan mest med historiska forskningar
och litteratur. Hans tragedier *Frode* (1789)
och *Drottning Öda* (1816) vitna om stor
förmåga i formens behandling; men tillika
att författaren vid deras sammanskrifvande
utealutande haft franska mönster för ögonen.
Han har äfven författat flere smärre poemer
införda i samtida tidskrifter, gjort öfersätt-
ningar för teatern m. m. — Gift 1: 1785
med *Henrietta Schmidt*, 2: 1795 med *Anna*
Terserus.

Rosenius, Carl Olof, väckelsepredikant,
pietistisk skriftställare. Född i Nysätra för-
samling af Vesterbotten den 3 Febr. 1816.
Föräldrar: d. v. adjunkten, sedermera kom-
ministern i Burträsk, *Anders Rosenius* och
modren en dotter till skolmästaren *Norenius*
i Arjeplog. — Sedan R. genomgått Lule och
Pite skolor samt Hernösandens gymnasium,
anlände han 1838 till Upsala i afsigt att
blifva präst. Men en öfverhandtagande sjuk-
lighet tvang honom att afbryta studierna
och antaga en informatorsplats i Upland.
Vintern 1839—40 uppehöll han sig i Stock-
holm, der han lärde känna den af Samuel
Owen inkallade metodistpredikanten Scott.
Under de häftiga inre strider, för hvilka R.
vid denna tid var ett rof, och dem han
skildrat i en liten broschyr *Om de hemska*
tvifeln på allt heligt, sökte han upplysning
och tröst hos Scott, blef under hans ledning
lugn och fast i sin tro samt, utan att efter-
gifva något af de lutherska dogmerna, dennes
medhjelpare och efterföljare. Efter att 1841
ha blifvit antagen till sekreterare i den bi-
trädesförening för missionsverkets befräm-
jande, som då stiftades i Stockholm, gjorde
han tillsammans med Scott en resa till
England och Amerika s. å., samt öfvertog
1842 redaktionen af *Missionstidningen*. Från
sistnämnda år begynte han att jemte Scott
utgifva *Pietisten*, hvilken väckelseskrift han

efter Scotts afresa från Sverige ensam öf-
vertog och fortfarande utgaf till sin död.
Utom genom de två nu nämnda hufvud-
skrifterna verkade R. genom en myckenhet
smärre skrifter, genom predikningar, bibel-
förklaringar och bönestunder i mer än ett
fjerdedels sekel för uppväckande af en lif-
aktigare kristendom samt kan med skäl be-
traktas såsom en af upphofsmanen till den
andliga rörelse, som under de sista årtion-
dena, och inom alla samhällsklasser gjort
sig gällande. — Död i Stockholm den 24
Februari 1868. — Gift 1842 med *Agata*
Lindberg.

Rosenschöld, Munok af, se **Munck**.

Rosenstein, Rosén von. Denna nu ut-
gångna adliga släkt, af hvilken tre grenar
 varit under olika nummer introducerade på
svenska riddarhuset, härstammar, jemte åt-
terna von *Rosén*, *Rosenblad* och *Munck af*
Rosenschöld, från kyrkoherden i Sexdråga af
Göteborgs stift *Ericus Rosenius*.

1. **Rosenstein, Nils Rosén von**, läkare.
Född i Sexdråga i Vester götland d. 1 Febr.
1706. Föräldrar: förenämnde *Ericus Rose-
nius* och *Anna Vekander*. — Redan i hans
tidigaste ungdom röjdes hos honom en af-
gjord böjelse för läkarekonsten, hvilken hog
ytterligare styrktes af den lärde Rydelius,
sedan R. vid endast fjorton års ålder blifvit
student i Lund. Han vågade likväl ej yppa
sina framtidsplaner för föräldrarna, hvilka
önskade och hoppades att sonen skulle blifva
präst och fadrens efterträdare. Jemte det
han sålunda begagnade Stobæi undervisning
i medicin, afhörde han föreläsningarna i
teologi och filosofi; men måste af brist på
medel afbryta sina studier, och 1724 taga
plats såsom lärare för några ansedda mäns
barn i hufvudstaden. Under de fyra år han
der vistades, ökade han sina medicinska
kunskåper så, att de, när de sedermera blefvo
kända, väckte allmän förvåning. Ryktet om
dem hade också kommit till Upsala och
föranledde d. v. professorn i botanik och
anatomi Ol. Rudbeck d. y. att uppmana
honom till att söka en ledig adjunktur i
medicinska fakulteten. R. lät med möda
öfvertala sig till detta steg, och utnämndes,
sedan han utgifvit en medicinsk afhandling
1728, tjugutvå år gammal, till akademie
adjunkt och Rudbecks ställföreträdare. Då
föret upptäckte han för föräldrarna sin för-
ändrade lefnadsbana samt vann deras bifall
och samtycke. Året derefter fick han, så-
som lärare för en ung friherre Posse, före-
taga en utrikes resa, under hvilken han be-
sökte de förnämsta medicinska läroanstalter
i Tyskland, Schweiz, Frankrike och Holland
samt promoverades till medicine doktor i
Harderwyk 1730. Hemkommen till Upsala,
öfvertog han och skötte Rudbecks professjon
till 1740, då han utnämndes till professor
i anatomi och botanik, hvilken senare ve-
tenskap han kort derefter genom byte lem-

nade åt Linné, mot dennes uppdrag att undervisa i praktisk läkarekonst. Under tiden hade han blifvit kallad till assessor i Collegium medicum 1734, samt antagen till lifmedikus hos konung Fredrik I 1738. Inemot fyratio år verkade han vid universitetet under osfbrutet arbete, men också med växande framgång och rykte, både såsom lärare och praktiserande läkare. Men efter denna tid träffades han af flera tätt på hvarandra följande familjesorger, som krossade hans själskrafter och ändade hans dagar i Upsala den 16 Juli 1773. Såsom vetenskapsman stod R. högt, icke såsom framställare af nya och förvånande läror, utan såsom skarpsinnig bedömare och tillämpare af hvad äldre och nyare tider frambragt. Långt ifrån att sjelfkårt framhålla hvad han i ungdomen inlärt och älskat eller vilja monopolisera läkarekonsten för ett fåtal utvalde, tillagnade han sin vetenskap allt det nya han fann vara godt och sträfvade under hela sin lefnad, att så mycket som möjligt allmångöra den vetenskapliga läkarekonsten. Sålunda införde han bruket af kinan i frossfebrar, en ny och förbättrad behandling af maskajukdomar samt den då för tiden brukliga koppypmpningen. Roséns brötdroppar, barnpulver, ampulver m. fl. läkemedel utsträcka ännu i dag till tusentals människor de välgörande verkningarna af uppfinnarens snille och beräkningar. För att skingra den okunnighet som rådde om späda barns riktiga behandling, sammanskref han sin bekanta bok *Om barnsjukdomar och deras botande*, hvilken första gången trycktes 1765 och sedan utgäff i många upplagor. Ett annat arbete *Hus- och Reseapotek*, som han författade på Lovisa Ulrikas befallning, utkom äfven 1765 och blef liksom den förra en allmänt begagnad folkbok. Hans stora förtjenster som läkare blefvo både erkända och belönade. Han erhöll flera gånger betydande penninggåfvor af konung och ständerna; kallades 1739 till ledamot af Vet. Akad.; utnämndes af konungen till arkiater 1748, till nordstjernerriddarne 1757 samt erhöll 1762 adelskap, då han förändrade sitt förra namn *Rosén* till *Rosén von Rosenstein*. — Gift 1734 med *Anna Kristina Hermansson*.

2. **Rosenstein, Nils (Rosén) von**, embetsman. Född i Upsala d. 12 Dec. 1752; den föregåendes son. — Sin akademiska bildning hade han slutat före sitt nittonde år, och ingick 1771 såsom e. o. kansliet i konungens kansli. År 1778 befordrades han till andre sekreterare i Presidents-expeditionen. Ett äminnelsetal, som han ett par år senare höll öfver kanslirådet Bjerken i sällskapet *Utile Dulci*, ådrog honom Lovisa Ulrikas uppmärksamhet och föranledde hans utnämning till sekreterare i Vitterhetsakad. 1782. Samma år afgick han såsom ambassad-sekreterare till Paris, der han vista-

des i tvenne år eller till 1784, då Gustaf III kallade honom till guvernör för kronprinsen Gustaf Adolf och tillade honom titel af kansliråd. Följande året utnämndes han till kanslisekreterare för Upsala universitet och utsågs af konungen, vid Svenska akademiens stiftelse 1786, till akademiens ledamot och ständige sekreterare. Ehuru Gustaf den tredjes gunstlingar i allmänhet icke gynnades under förmyndareregeringen, erhöll likväl R. landshöfdinge-titel 1795 och utnämndes 1796 till ledamot i Allmänna ärendenas beredning. Efter statsvälföringen 1809 förordnades han till statssekreterare och föredragande i eklelesiastikären, hvilket förordnande af honom innehades till 1822. Ledam. af Vet. Akad. 1788; komm. af N. O. 1802. — Död i Stockholm den 7 Aug. 1824. — Under sin vistelse i Paris hade R. gjort personlig bekantskap med d'Alembert, Marmontel, Diderot, Condorcet samt blifvit af den snillrike kardinal Bernis rekommenderad hos Gustaf III. Mera behöfdes ej med den tidens smakriktning för att hemma i Sverige inrymma honom en plats bland tidehvarfvets vittra tänkare. Ännu mer tillväxte hans rykte, sedan han vid nedläggandet af presidiet i Vet. Akad. 1789, i stället för tal, lemnat ett *Försök till en afhandling om upplysningen*, hvilket arbete kännetecknades af Leopold såsom den mest filosofiska bok på vårt språk. I sin egenkap af ledamot i Svenska akademien samt hennes ständige sekreterare utöfvade R. ett betydligt inflytande på litteraturen. Ett af honom skrivet förord ansågs länge nästan som en försäkran om odödligheten. Också har han i sina *Företal* till andra författare arbeten, såsom Kellgrens samlade skrifter, Lidners nyare arbeten, Lehnbergs predikningar och fru Lenngrens skalde försök, lemnat en egen litteratur, i hvilken, liksom i hans äminnelsetal och lefnadsteckningar man alltid beundrar den formfulländade stilstilen samt ej sällan finner både tankedjup och nya träffande ideer. Hans *Samlade skrifter* utgäfvos 1838 i tre band, med lefnadsteckning af H. Järta. I yttre måtto företedde R. en märkvärdighet, som gjorde honom känd af hufvudstadens hela befolkning, nämligen en oformlig fetma, frukten af hans svaghet för ett godt bord, det han icke ens på sin sena ålderdom kunde förmås att öfvergifva. — Ogift.

3. **Rosenstein, Magnus (Rosén) von**, sjömilitär. Född i Upsala d. 9 Mars 1755; den föregåendes systerson och son af medicine professorn *Samuel Aurivillius* och *Anna Margareta Rosén von Rosenstein*, hvilkas barn 1773 blefvo adlade och adopterade på morfadrens, arkiater *Nils Rosén von Rosensteins*, adliga namn, men under särskild nummer introducerade på riddarhuset. Efter att ha blifvit utnämnd till fänrik vid Sveaborgskadern af arméns flotta 1771, befordrades

R. 1774 till löjtnant och gick två år senare i engelsk örlogstjenst. Sedan han här vunnit graden af midshipman, öfvergick han 1779 i fransk sjötjenst, samt bevästade på fransmäns flotta flera sjöslag mot den engelska under amerikanska frihetskriget. Härunder blef han en gång fången och af sin forne chef, amiral Parker, förd till England; der han likväl snart frigafs mot sitt hedersord att ej vidare strida mot engelsmännen. Återkommen 1783 till Sverige prydd med orden »Pour le mérite militaire», utnämndes han genast till sekundmajor vid Flottans Stockholms-eskader, samt befordrades till öfverlöjtnant 1785. Vid ryska krigets utbrott 1788 erhöll han befälet öfver galer-eskaderns tredje fördelning och ådagalade vid alla tillfällen ett utmärkt mod. I sjödrabbningen vid Svenskund d. 24 Aug. 1789 förvarade han med utomordentlig tapperhet passet, tills en del af den öfriga flottan hunnit undan, då han efter en tio timmars oupphörlig kanonad äntligen måste gifva sig och fördes såsom fånge till Rysland. Hemkommen till Sverige, utnämndes han 1790 till öfverste i armén och riddare med st. k. af svärdsorden; blef 1794 t. f. chef för Stockholms-eskadern, 1797 konteramiral samt 1799 komm. af S. O. — Död, ogift, i Upsala d. 4 Nov. 1801.

4. **Rosenstein, Carl (Rosén) von**, erkebiskop. Född i Upsala den 13 Maj 1766; den föregående bror. — Inskrifven vid universitetet samma år han föddes, aflade han 1788 filoa. kand. examen och promoverades s. å. till magister med första hedersrummet. Teol. kand. 1790, kallades han omedelbart derefter till docent i teologiska fakulteten, lät prästvigja sig 1791 samt aflade året derefter teol. licent. examen. År 1793 befordrades han till pastor vid Lifregementet och utnämndes 1796 till kyrkoherde i det den tiden särdeles indräktiga Kumla pastorat af Strengnäs stift. Der förblef han sedan framgent till 1808, då han förflyttades till Linköpings biskopastol, hvar efter han, vid erkebiskop Lindbloms död, 1819 uppnådde den högsta värdigheten inom svenska kyrkan. Prydd med doktorshatten 1809, utnämndes han 1818 till komm. af N: O. och ridd. af Carl XIII:s orden, samt blef 1829 andlig ledamot af serafimerorden. Med undantag af Konstakademien var R. medlem af alla akademier i Sverige, samt desantom ledamot af flera lärda samfund i och utom landet. I umgänget var han glad och underhållande och egde i hög grad förmågan att tala utan förberedelse. God och välgörande understödde han många, särdeles fattiga anförvandters barn, och råkade slutligen i ekonomiskt obestånd, som förbitterade hans sista lefnadsår. — Han afled, genom följderna af ett fall, på sin egendom Brunna nära Upsala den 2 Dec. 1836. —

Gift 1798 med *Henrietta Elisabet Cederström*.

Rosenstolpe, Johan, embetsman. Född i Vånga prästgård i Östergötland d. 1 Jan. 1668. Föräldrar: kyrkoherden *Bengt Retzius* och *Margareta Vangelia*. — Han studerade i Linköping och Upsala samt ingick, sedan han på sistnämnda ställe aflagt föreskrifna prof, år 1700 i Svea hofrätt, som sedermera för lifvet blef hans arbetsfält. 1716 assessor, erhöll han 1719 adelskap med namnet *Rosenstolpe*, befordrades 1724 till hofrättsråd och blef slutligen vice president 1734. I lagkommissionen, dit han tidigt inkallades, var han en särdeles verksam och samvetagrann ledamot, och en bland dem, som ha största förtjensten om utarbetandet af vår ännu gällande lagbok. — Död i Stockholm d. 28 Juli 1758, öfver nittio år gammal. — Ogift.

Rosir, Johan, embetsman. Född den 29 Nov. 1709 af fattiga föräldrar: landtbrukaren *Guno Petersson* och *Kristina Torbernij*. — Vid universitetet omfattade hans studier företrädesvis rättsvetenskaperna, såsom beredelse för hans inträde på den juridiska tjänstemannabanan. Denna började han äfven 1737 såsom e. o. kanslist i Justitierrevisjonen; befordrades 1741 till kopist: året derefter till kanslist och 1744 till registrator. Tre år senare förordnades han till aktor och åtog sig åklagarekallet i bloddomen öfver Blackwell, adlades 1756 och erhöll 1762 titel af statssekreterare. Af Hattpartiet, hvilket han tillhörde af politiska grundsatser, oppfördes han 1769 på riksrådsförslag; men utnämndes till justitie-kansler efter Stockenström, som i stället ingick i rikrådet. Året derefter (1770) kommandör af nordtjerneorden, upphöjdes han 1771 i friherrlig värdighet och blef 1772 president i Svea hofrätt. Isynnerhet af sina partivänner var R. högt uppburen såsom embetsman och »syntes af naturen danad till domare.» — Död i Stockholm d. 14 Juni 1789. — Gift 1753 med *Ulrika Bedoire*.

Roslin, Alexander, porträtt- och historiemålare. Född i Malmö den 15 Juli 1718. Föräldrar: amiralitets-medikus *Hans Roslin* och *Katarina Wertmüller*. — Med ovanliga anlag för teckning och målningkonst, lärde han sig rita af en amiralitets-kapten Ehrenbill i Carlskrona och begynte derefter öfva sig i miniatyrmålning. Vid sexton års ålder antogs han till lärjunge hos hofmålaren G. Engelhard Schróder i Stockholm och fick hos honom börja måla större porträtt i oljefärg. En grefve Lowenhaupt, som var anställd vid markgreffliga hofvet i Bayreuth, lärde i Sverige värdera den unge porträttören och öfvertalte honom att följa sig till nämnda hof. 1745 lemnade R. fäderneslandet och begaf sig efter ett par års vistelse i Tyskland 1747 till Italien för att

studera de stora mästarne verk. Här porträtterade han bland andra den furstliga familjen i Parma, men styrde redan 1752 kosan till Paris och bosatte sig der för sitt återstående lif. I Frankrikes hufvudstad emottogs han såsom en ypperlig mästare i sin konst, blef 1753 ledamot af franska konstakademien, erhöill 1771 en pension samt fria husrum i Louvern, en då alldeles ovanlig hedersbevisning mot en främling. Då han vid en pristäffing blifvit föredragen Greuze, blef han af dennes vän Diderot ganska strängt kritiserad, men fortfor att vinna erkännande och ansågs vid denna tid stå på höjden af sin konst både såsom porträtt- och historiemålare. Hans förnämsta arbete var en stor och figurrik komposition framställande *Ludvig XV:s återkomst till Paris från staden Metz*. Taflan med öfver trettio figurer, alla i olika dräkter, utfördes på beställning af staden Paris och uppsattes i Hôtel de ville. Han målade äfven flera gånger den franska konungafamiljen, samt en mängd främmande furstar, bland andra *Gustaf III och hans bröder*, hvilket lysande och effektfulla stycke nu har sin plats i svenska nationalmuseum. Åren 1774—75 besökte R. sitt fädernesland och målade då medlemmarna af konungafamiljen; men så vidt bekant är, blott två enskilda personer: riksrådet *Scheffer* och *Linné*. Vid återresan till Paris öfver Petersburg sökte kejsarinnan Katarina II på allt sätt fästa honom i sin tjänst; men R. afböjde hennes lockande anbud och återvände till Frankrike, der han afled i Paris den 5 Juli 1793. — Utom af Konstakademien i Stockholm, deri han intogs vid sitt besök 1774, var R. ledamot af Målareakademien i Wien, Konstakademien i Florens, R. V. O. (1772) m. m. — Ifrån att en tid varit nästan bortglömd intager han nu ett ganska högt rum i alla konstkännares aktning. Hans hufvudsakliga styrka ligger i hans öfvervåldigande färgprakt, och med denna isynnerhet var det han förtjuste och hänförde sin samtid. Deremot anses hans karnation i allmänhet något hård, ehuru hans ansigten icke, såsom skett, kunna kallas kalla och uttrycklösa. — Gift 1759 med *Marie Susanne Giroust*, skicklig målariinna och medlem af franska konstakademien.

Rossander, Carl Jakob, läkare, kirurg. Född i Stockholm d. 20 Juli 1828. Föräldrar: medicine doktorn *Erik Rossander* och *Johanna Sofia Back*. — Blef, efter att ha genomgått Maria skola och Stockholms gymnasium, student i Upsala 1844, med. känd. derstädes 1849; med. lic. 1852; kirurg. magister 1854 och med. doktor s. å. Såsom läkare åt en ung patient tillbragte han vinter-semestern 1851—52 i Montpellier, der hans håg för kirurgien ytterligare utvecklades af de berömda vetenskapsmännen Bouisson och Alquié. Efter slutad medicinsk

kurs, utnämndes han 1855 till kirurgie adjunkt vid Carolinska institutet, samt anställdes, sedan han 1856—57 gjort en ny utländsk resa, under hvilken han hufvudsakligen studerade oftalmologi under Jæger i Wien och kirurgi under Nélaton och Velpeau i Paris, det sistnämnda året såsom biträdande öfverkirurg vid Serafimer-lazarettet. Sedan dess har han gjort flera utrikes vetenskapliga resor, såsom 1858 till St Petersburg; 1859 till Berlin för att studera ögonsjukdomarne under v. Graefe; 1861 till Frankrike, Schweiz och norra Italien för att taga kännedom om dervarande militärmedicinska institutioner; 1865 åter till Berlin, 1867 till Paris o. s. v. Under fransk-tyska kriget 1870 besökte han i allmänt uppdrag flera af de nyinrättade militärsjukhusen i Tyskland och Frankrike, hvarjemte han flera veckor uppehöll sig i Versailles under belägringen. 1872 gjorde han längre och kortare besök i Amsterdam, London och Edinburgh, 1873 i Bonn, Heidelberg, Würzburg, Halle, Paris m. fl. städer. 1861—62 tjänstgjorde han såsom adjungerad ledamot af Sundhetskolegium, utnämndes till e. o. professor 1863, samt förstod en del af år 1864 samt hela läsåret 1868—69 kirurgiska professionen vid Carolinska institutet. Ledamot i direktionen öfver Allm. Barnhusinrättningen i Stockholm 1866—74, stadsfullmäktigt samt ledamot af sundhetsnämnden i Stockholms stad. Riksdagsman i Andra kammaren 1875. Led. af Krigsvetenskaps-akad. R. N. O. m. m. Ledam. af Hygieas redaktions-komite, en af hufvudredaktörerna i Medicinskt Arkiv, samt medarbetare i Nordiskt Medicinskt Arkiv, har han så väl i dessa tidskrifter som i Svenska Läkaresällskapets Handlingar offentliggjort en myckenhet uppsatser af oftalmologiskt och kirurgiskt innehåll, samt särskildt utgifvit: *Om blennorrhoea urethrae hos mannen*. Akad. afh. (1852); *Om etherisationen* (1856) samt *Om de militärmedicinska institutionerna i några främmande länder* (1861).

— Gift 1861 med *Emma Maria Godenius*.
Rossi, Frans Josef Anton, läkare. Född i Stockholm d. 26 April 1774. Föräldrar: optiske instrumentmakaren *Josef Rossi* från Milano och *Brigitta Lychou*. — Efter dels i Stockholm och Upsala, dels i utlandet idkade studier, afstade han 1795 kirurgie magister-examen och blef tre år senare (1798) medlem af Collegium medicum. 1799 företog han en utrikes resa, derunder han promoverades till medicine doktor i Jena 1800, samt blef efter hemkomsten till Sverige fattigläkare i Stockholm 1801. Följande året anställd såsom prosektor vid Theatrum anatomicum i hufvudstaden, öfvertalades han att emottaga befattningen såsom lifkirurg vid hofvet 1805 och tjänstgjorde i denna egenskap dels hos de kungliga barnen, dels hos *Gustaf IV Adolf*, som 1807 utnämnde

honom till sin lifmedikus, År 1810 erhöi R. samma befattning hos thronföljaren Carl August, och beordrades att inställa sig hos honom till tjänstgöring, efter prinsens afresa till de södra orterna i Maj s. å. Närvarande i Skåne vid kronprinsens derstädes timade död den 28 i samma månad, verkstälde han liköppningen ett par dagar der-efter i närvaro af ett par tillkallade läkare från Lund. Men knappt hade R. återkommit till Stockholm, förrän han anklagades för att ha varit vårdlös vid obduktionen, att ha försummat tjenliga medel till det kungliga likets förvaring mot förruttnelse, samt att vid liköppningen ej iakttagit den omtanka, hvarigenom det sedan blef möjligt att vederlägga de utspridda ryktena om en förgiftning. I följd af denna anklagelse blef R. häktad och genom konungens dom förklarad förlustig sin befattning såsom lifmedikus, hvarpå han i Januari 1811 lemnade Sverige och nedsatte sig som praktiserande läkare i Mecklenburg, först i Goldberg och sedan i Schwerin, der han afled d. 9 Juli 1854. — Samtida underrättelser skildra R. såsom en samvetsgrann och insigtfull läkare, samt såsom en oförvitlig och rättakaffens man. Också lärer väl nu icke vara mer än en tanke derom, att han mot all billighet blifvit lagförd, hans åra kränkt, hans hälsa förstörd och hans minne höljdt af en skugga som det icke förtjent. Sjelf hoppades han i det längsta att blifva återkallad till Sverige, men förgäfv; likaså halva de ansökningar, som efter hans död blifvit gjorda af hans barn om återupprättandet af fadrens heder, lemnats utan afseende. År 1812 utgaf han i Berlin en skrift: *Über die Art und Ursache des Todes d. Hochs. Kronprinzen von Schweden Carl August*, med företal och anmärkningar af dr S. G. Vogel. — Gift 1804 med *Kristina Charlotta Elmgren*.

Rostius, Christofer, universitetslärare, lärd. Född i staden Dachwisch i Thüringen d. 10 Sept. 1620. Föräldrar: dervarande stadskamreraren *Johan Rostius* och *Euphrosyna Hornia*. — Såsom lärare för tre unga danska ädlingar Ahlefeld, uppehöll han sig tvenne år (1647—1649) vid Sorö akademi i Danmark, hvarefter han afslutade sina påbegynta medicinska studier vid tyska och holländska lärosäten samt bosatte sig som läkare i Hamburg. På grund af sitt hastigt stigande läkarerykte kallades han härifrån till »arktiater» hos den bekante ståthållaren i Norge Hannibal Sehested; men afsade sig på vägen dit, i Köpenhamn, den antagna befattningen, på grund af några mindre fördelaktiga rykten om samme man. I stället nedsatte han sig såsom stadsläkare i Helsingör, men kallades härifrån redan 1664 såsom general-governements-medikus till Skåne och anställdes samtidigt till lektor i grekiska språket vid Lunds gymnasium. Efter uni-

versitetets stiftelse i samma stad, förordnades han 1667 till medicine professor primarius, med namn, heder och värdighet af arktiater, och utöfvade detta embete till universitetets upplösning genom kriget 1676. Under de inre politiska brytingar, som åtföljde de nyförvärfvade landskapernas införlifvande med Sverige, visade han alltid en fast och fläckfri karakter, och åtnjöt både såsom akademisk lärare och vetenskapsman ett stort och välförtjent anseende. — Död i Malmö den 24 Mars 1687. — Gift 1: 1666 med *Anna Olofsdotter*, 2: 1682 med *Petronella Suenonius*.

Roth, Carl Anders, vitterhetsikare. Född 1764. Hans lefnadshändelser voro ej af beskaffenhet att ådraga sig särdeles uppmärksamhet; också åro de i det närmaste okända. Man vet blott, att han, efter åtskilliga års tjänstgöring i hufvudstadens räkenskapsverk, till slut blef assistent i Rådhusrätten, samt att han afled i Stockholm d. 3 Maj 1803. — I vår vitterhetshistoria är R. bekant såsom författare till *Bacchi Ströskrifter* (1786), samt *Parentation i anledning af bränvinsbristen 1785* (1786), i hvilka stycken han visat sig som rätt lycklig härmare af Bellmans sångmö. De flesta af hans små poemer utgäfvos anonymt och spriddes kring landet i otaliga afskrifter: hvarföre de nu svårigen torde stå att återfinna, åtminstone i deras ursprungliga dragt. Särdeles omtyckt på sin tid var den af honom författade *Visa om Nya slagtarhuse* (tryckt i flera upplagor). Liksom Bellman har han äfven försökt sig i den andliga sången, genom ett poem *Den lidande Frälsaren* (1787), hvilket, om än svagt i vissa stycken, dock röjer en omiskänlig diktarbegäfvning och en känsla, som ej alltid var vänlig hos hans samtida. En samling af hans *Skaldestycken* är utgifven af Hanselli.

Rothlieb, Carl Fredrik, embetsman, genealogisk författare. Född på Sadeshult i Småland d. 24 Nov. 1783. Föräldrar: kaptenen *Carl Fredrik Rothlieb* och *Dorothea Maria Tesche*. — Inskrefes som barn vid Kalmar regemente, men ingick, efter slutade akademiska studier i Upsala och Lund, såsom e. o. kansliat i Inrikes-expeditionen. Kopist derstädes 1805, befordrades han två år senare till kansliat, blef 1812 kammarjunkare och erhöi vid sitt afsked från tjänstemannabanan 1814 titel af förste expeditionsekreterare. — Död i Stockholm d. 8 Nov. 1835. — R. var en flitig forskare och sysselsatte sig isynnerhet med svenska adelns personalhistoria. Han har lemnat fortsättningar af »Rehbinders Adliga matrikel» till 1823 samt en ny upplaga af Schönfelts »Handmatrikel» 1816; författat en *Beskrifning öfver K. Riddarholmkyrkan* (1822) och *H. K. H. Kronprinsessans (Josephinas) Attartal* (1823), utgifvit *Samling af K. författningar angående rang; Beskrifningar*

öfver Skokloster och Rosersberg, samt begynte 1824 utgifvandet af ett tidningsblad *Stockholms Tidning*, som utkom trenne gånger i veckan och särskildt behandlade historien om Sveriges hufvudstad, innehöll smärre litterära och politiska uppsatser, konstopptiser m. m. — Gift 1812 med *Beata Lovisa Vilhelmy*.

Rothlöben, Johan Martin — se Ziervogel.

Rothman. En berömd läkarsläkt, ursprungligen från Urshults församling i Småland; men som tagit sitt namn af *Rottens* annexförsamling i Vexjö stift.

1. **Rothman, Johan Svensson**, läkare. Född i slutet af 1620-talet i Rottne församling af Småland, der fadren *Sveno Jons* var komminister och en på sin tid mycket ansedd och tillitad folkläkare. — Sonen, som blef student i Upsala 1658, hade ämnat ingå i kyrkans tjenst, då han af professor Hoffvenius uppmanades att välja läkarevägen. År 1667 anklagades han af läkarne i Upsala inför konsistorium, förmodligen för någon praktik med fadrens arcana, och pliktäldes för det han till apotekarnes förfång tillreddt och försålt läkemedel. Han begaf sig då till England, samt studerade medicin och kemi i Oxford, hvarefter han företog en resa till Portugal. Härifrån anträdde han en fotvandring inåt Spanien, blef utplundrad af ett röfvareband och räddades endast genom sin vägisvares försäkran, att både han och den han ledsagade voro rättrogna katoliker. Öfver Pyreneerna fortsattes färden genom Frankrike och Holland, hvarefrån han hemkom 1676 och blef kort derefter medicine doktor. Kallad till medicine professor i Lund, afböjde han likväl detta anbud, och utnämndes i stället till amiralitetemedikus i Carlskrona, den förste som innehade denna befattning, efter flottans förläggande dit. — Död i Carlskrona 1695. — Säsom läkare egde han stort förtroende och anlätades af alla samhällsklasser. Hans minne qvarlefde länge i folkmedicin med det s. k. »Rothmans slagvatten» hvilket ansågs sammansatt efter fadrens hemliga farmakopé.

2. **Rothman, Sten Svensson**, präst, läkare. Född i Rottne 1640; den föregående broder. — I Upsala, der R. begynte sina akademiska studier 1662, blef han, liksom brodern, snart en af prof. Hoffvenii lärjungar och tilläts att under dennes nppsigst använda sin läkarskicklighet vid inträffande sjukdomsfall i staden. Han beredde sig derjemte för det andliga ståndet och vigdes till präst, samt tjänstgjorde såsom bataljonspredikant under Carl XI:s krig i Skåne. Efter freden förordnades han till hjälppräst i Hjelmteryd, utnämndes 1682 till hospitalspredikant i Vexjö och befordrades slutligen 1690 till kyrkoherde i Lenhofda pastorat af Vexjö stift. Under pligt-troget fyllande af sitt själasörjarekall, öf-

vade han med framgång den fäderneärfda konsten såsom läkare och bortgick allmänt älskad och saknad 1703.

3. **Rothman, Johan Stensson**, läkare. Född i Vexjö 1684; den föregående son. — Hans anlag för läkareyrket upptövades under flitiga studier i Upsala, der han 1709 aflade medicine kand. ex. Efter att ha tjänstgjort såsom fältmedikus på den s. k. fluska eskadern, öfverreste han 1713 till Holland, för att fullkomna sin läkarbildning vid den medicinska högskolan i Leyden, hvarest han också erhöll medicine doktors-diplomet s. å. Hemkommen till Sterige, förordnades han 1714 till provinsialläkare i Kronobergs län, samt innehade denna befattning till 1718, då han, med anledning af provinsialläkare-lönernas indragning, förordnades till lektor i naturvetenskap och medicin vid Vexjö gymnasium. Det var under utöfningen af detta lärarekall, som han, när de andra lärarne misströtade om den unge Linnés lämplighet för studier och rådde föräldrarna att sätta honom i handtverkslära, spårade det snille, som en dag skulle lysa öfver världen, och genom att sätta Plinius naturhistoriska skrifter i ynglingens hand, till en början gjorde honom hemmastadd med det förut tröglästa latinet. Endast den förtjensten, att hafva räddat Linné åt vetenskapen och fäderneslandet, gör R. minnesvärd; men han förtjenar jemväl ihågkommas för sin skicklighet såsom lärare, hvilken till och med beredde honom ett förelagerum till medicine professionen i Lund. Erhöll 1722 titel af assessor i Collegium medicum och var de sista åren af sin lefnad blind. — Död i Vexjö d. 20 Juli 1763. — Gift med *Anna Elisabet Rudebeck*.

4. **Rothman, Göran Johansson**, läkare, vitterhetsidkare. Född på Husaby bruk i Småland d. 30 Nov. 1730; den föregående son. — Han blef student i Upsala 1757, filos. magister 1761 och två år derefter promoverad medicine doktor. Under den närmast följande tiden tjänstgjorde han dels såsom läkare på Åland, »der han hämmade en i flera år gångbar farsot», dels såsom föreståndare för karantänväsendet i Stockholms skärgård. Vid denna tid vistades i Stockholm tripolitanske sändebudet Abdreman, som lofvade R. allt möjligt understöd, om han ville företaga en resa till Afrika. Förslaget upptogs af Vetenskapsakademien, som uppgjorde förslag för resan och lofvade att till någon del understödja den med penningar. Färdens företogs 1773 i Abdrehmans sällskap; men de resebidrag, som både denne och akademien lemnade voro så ringa, att R. alldeles utblottad återkom till Stockholm 1776. Genom nöd och ansträngningar hade äfven hans helsa blifvit bruten, så att han afled den 4 December 1778. — Vän af vitterhet, utgaf han under senare åren flera öfersättningar såsom: *Voltaire:*

»Zadigs historia»; Montague: »Om forna fria samhällens uppkomst och fall»; Pope: »Eloisas bref till Abelard»; Calzabigis opera »Orpheus och Euridice», som med musik arrangerad af Gluck med mycket bifall gafs på Nya teatern 1775; Metastasios dram »Alcides»; skref åtskilliga smärre poemer och uppsatser i tidningar, hvarförutom han i handskrift efterlemnadt åtskilliga afhandlingar och öfversättningar.

1. **Rothovius, Isak**, biskop, lärd. Född 1572 i Hederstorp by och Angelstads socken i Småland, der fadren *Börje Larsson* var en ringa bonde. — Under mycken fattigdom arbetade han och en bror sig fram, genom skola och gymnasium, till universitetet, der R. väckte det uppseende genom sina kunskaper och sitt alvarliga väsen, att han antogs till ledare för bröderna Oxenstierna och fick följa dem till utländska hof och akademier. Efter sin hemkomst till Sverige, utnämndes han 1603 af hertig Carl till kyrkoherde i Nyköpings vestra församling, hvarifrån han 1627 kallades till biskop i Åbo. Här, i det ännu halfvilda landet, var det R., såsom andlig styresman, vann åt sitt namn en oförgänglig ära. Genom det inflytande, han från sin lärartid bibehöll hos Axel Oxenstierna, utverkade han först att ett gymnasium anlades i Åbo 1630. Då detta genom hans kraftfulla bemödanden snart kommit i blomstring, förmådde han då varande guvernören öfver Finland, greve Per Brahe, och genom honom drottning Kristina, att förvandla gymnasiet till ett fullständigt universitet 1640. Nya trivialskolor inrättades i Åbo, Björneborg och Helsingfors; kyrkor anlades öfverallt i landet, ända upp till Enare träsk; en bibelkommission, i hvilken han själf var ordförande, öfversatte på två år hela bibeln på finska och utgaf den 1642. Derjemte höll han flitiga kyrkovisitationer, tillställde häradsprostar och vakade öfver att kristlig lära och kristligt lif rådde inom församlingarna o. s. v. Så genomgripande omskapningar stötte naturligtvis många vanor och intressen, hvarför R. flera gånger anklagades hos generalguvernören och regeringen. Men anklagelserna blefvo utan påföljd, och R. fortsatte med kraft sitt påbegynta reformationsarbete, tills det afbröts af döden den 10 Febr. 1652. — Gift 1: med *Anna Erikadotter* och 2: med *Karin Andersdotter*.

2. **Rothovius, Jonas**, superintendent. Född i Hederstorp af Angelstads socken i Småland d. 1 Nov. 1572; den föregående bror. — Det berättas att föräldrarna gjort det löfte, att en af deras söner skulle blifva präst. Med anledning deraf skickades först sonen Jonas 1581 till Kalmar skola, men behandlades der så illa utan att få lära någonting, att han 1583 rymde från staden och sökte en tillflykt hos en präst Björn i Arby. Denne antog honom till »getapojke»

men handterade honom ännu omänskligare och lät honom ligga tillsammans med getterna i ett kyffe på kyrkogården. Föräldrarna sörjde honom redan såsom död, när den andre brodern Isak kom till Vexjö och sporde att Jonas lefde och hölls i ett slags slafveri i Arby. Med en äldre kamrat begaf han sig strax dit och lyckades, ehuru nästan med våld få brodern med sig; den senare hade då varit på detta sätt i Arby öfver två år. I Vexjö studerade nu bröderna tillsammans till 1595; då Isak begaf sig till Upsala och Jonas med understöd af biakop Petrus Jonæ i Vexjö och kyrkoherden Petrus Magni i Angelstad gick att fortsätta sina studier utomlands. Berömd för sin lärdom, återkom han 1603 till Sverige och befordrades året derefter till kyrkoherde i sin födelsesocken Angelstad och häradsprost i Sunnerbo. Efter fjorton års utöfning af detta herdakall, befordrades han 1618 till superintendent i Kalmar, der han under en sjuårig verksamhet såsom stiftstyresman, upprättade skolan ur dess djupa förfall och inlade stora förtjenster om folkupplysningen och prästbildningen. — Död i Kalmar den 28 Febr. 1625. — Gift 1605 med *Scanborg Peradotter*.

Rothstein, Emil Edvard von, arkitekt, författare. Född på säteriet Eriksund, S:t Pehrs socken i Upland, den 1 Nov. 1821. Föräldrar: possessionaten, f. d. svenska konsulin i Nantes *Gustaf von Rothstein* och *Anna Kristina Thollander*. — Efter genomgångna skolår vid Nya elementarskolan i Stockholm samt fem års studier vid Fria konsternas akademi, i förening med praktisk handläggning af byggnadsyrket, reste han 1843 till Hamburg och anställdes året derefter af Hamburgs byggnads-deputation såsom ritare vid dess afdelning för vattenbyggnader. Efter genomgången inträdesexamen såsom elev vid Königl. Allgem. Bauachule i Berlin, deltog han i undervisningen vid nämnda byggnads-akademi 1845—48 och ingick, efter sin hemkomst till Sverige det sistnämnda året såsom e. o. arkitekt vid K. Öfverintendentsembetet, der han befordrades till ord. tjänsteman 1862. Anställdes 1849 såsom arbetschef för Stockholms stads vattenbyggnader samt har i denna egenskap uppgjort ritningar och förslag till flera större arbeten, såsom den nya hamnen vid Barnhusviken, Carlbergs-kanalen, Strandgatan utefter Blasieholmen och Ladvärdölandet m. fl. såväsom ritningar och förslag till det beslutade nya veterinärinstitutet i Stockholm samt till den nya bågbro af stål, hvars byggnad är påbörjad öfver Norrström. Från denna befattning sökte och erhöll han 1875 afsked med pension. År 1853 antogs han till lärare i husbyggnadslära vid Akad. för de fria konsterna samt utnämndes 1871 till professor. R. V. O. och R. N. O. Åren 1856—59

utgaf han *Handledning i allmänna byggnadslära, med hufvudsakligt afseende på husbyggnader*, den första i bokhandeln tillgängliga byggnadslära på svenska, af hvilken 2:dra tillökta och förbättrade uppl. utkom 1875. — Gift 1868 med *Kristina Elisabet von Knorring*.

Ruben, Ludvig, kopparstickare. Född i Carlskrona 1818. Föräldrar: handlanden *J. M. Ruben* och *Eleonora Philip*. — R. erhöll sin första undervisning vid elementarskolan i sin födelsestad, hvarifrån han tolf år gammal skickades till en privatkola i Hamburg, der hans anlag för ritning leddes och utvecklades af en talangfull lärare porträttmålaren *Lehmann*. År 1834 begaf sig R. till Köpenhamn, der han ingick som elev vid Målare-akademien, hvarefter han företog vidsträckt studieresor och vistades längre tider i München, Düsseldorf, Rom, Florens, Paris och Berlin. Till en början egnade han sig åt målarekonsten, försökte sig sedan en tid såsom bildhuggare, men öfvergick slutligen till kopparstickarkonsten, hvilken han studerade för *Ballin* i Paris, samt hos den berömde prof. *Mandel* i Berlin. Han var på senare tider den ende svensk, som vidmakthöll denna ädla gren af konsten, och vårt nationalmuseum eger af hans hand flera arbeten af framstående förtjenst. År 1860 blef R. ledamot af Konstakademien och bosatte sig 1868 i Stockholm, der han afled d. 31 Mars 1875. — Gift 1868 med *Gurli Lublin*, fördelaktigt känd som alt-sångerska och under flera år anställd vid K. teatern i Stockholm.

Rubens, Nils, språkforskare. Född omkring 1632 i Hvitaryds prästgård i Småland, der fadren *Nils Rubenius* var kyrkoherde. — Efter slutade studier i Vexjö, uppehöll han sig en längre tid i Upsala, der isynnerhet språkstudier, för hvilka han hade en ovanlig fallenhet, af honom drefses med yttersta iver. Vid omkring trettio års ålder (1662) lemnade han Sverige, förmodligen redan då antagen till lärare för en ung friherre *Soop*, — åtminstone hade han några år efteråt en sådan under sin behandling i Paris. Efterhand spred sig ryktet om hans ovanliga språkkieklighet vida omkring i utlandet och kom äfven till Sverige. År 1686 — R. var då femtiofyra år gammal och hade vistats från Sverige i tjugufyra år — skref K. Carl XI till honom, att välja mellan tvenne lediga professioner vid Lunds universitet. Ingendersa antogs likväl af den lärde lingvisten, hvarför kan, vid sin hemkomst 1687 anställdes såsom censor i K. kansliet. Hans verksamhet i fäderneslandets tjänst blef dock ej af lång varaktighet, emedan han afled redan d. 5 Febr. 1689. — Hans språkkännedom lärar hafva gränseat till det underbara. Han talade och skref en myckenhet främmande språk och ansågs

förstå nästan alla sådana med någon märkligare litteratur. — Ogift.

Rubenson, Albert, musiker, tonsättare. Född i Stockholm den 20 December 1826. Föräldrar: grosshandlaren derstädes *Wolf Rubenson* och *Jenny Levin*. — R. erhöll sin första undervisning i violinspelning af Elvers och studerade i Leipzig 1844—1848 harmoni och kontrapunkt för *Hauptmann*, komposition för *Gade* och violinspelning för *David*. Såsom violspelare medverkade han några år i *Gewandhaus* koncertorkester i Leipzig under anförande af *Mendelssohn* och *Gade*, vid Leipzigs teater, i musikföreningen i Köpenhamn samt vid K. hofkapellet i Stockholm. Efter sin första återkomst till Stockholm uppträdde han dels såsom tonsättare och dels såsom musikkritiker, under signaturen *R—n*, i »Ny tidning för musik» och »Tidning för teater och musik». I förstnämnda egenskap har han bland annat lemnat: *Simfoni i C-Dur*, uppförd af hofkapellet i Stockholm 1857; operetten *En natt bland fjellen*, till text af *Hostrup*, uppförd på K. operan 1858; *En violquartett*, flera *concert-intermezzi*, *suites* och *wertytyrer* samt flera häften sånger, musiken till *Björnsöns skådespel Halte Hulda*, gifven i Kristiania 1865, samt sedan uppförd på flera af Tysklands teatrar. Efter att flera gånger ha företagit vidsträckt konstresor till Danmark, Tyskland, Frankrike och Italien, har R. sedan hösten 1872 varit bosatt i Stockholm, der han samma år valdes till inspektör vid Musikaliska akademiens konservatorium, hvilken befattning han nu innehar.

Rubenson, Mauritz, publicist. Född d. 27 Aug. 1836 i Göteborg, der fadren var schweizeri-idkare. — Sonen uppfostrades i samma yrke; men begynte derjemte tidigt egna sig åt författarskap. Hans pennas förstlingar voro ett par historiska skådespel, som uppfördes på Göteborgs teater. Han öfvergaf likväl snart den vittra banan för publicistens; har sedan 1864 författat de bekanta »Göteborgs-revyerna» i tidningen *Nya Dagligt Allehanda* i Stockholm, samt i Göteborgs Handels- och Sjöfarts-Tidning, der han ingick såsom fast medarbetare 1865, under den antagna benämningen »Tidningens flygande korrespondent» skrifvit en myckenhet korrespondens-artiklar från både den gamla och nya världen, hvilka resebref blifvit samlade och utgifna i fyra olika arbeten i bokform.

Rubenson, Robert, fysiker, meteorolog. Född i Stockholm d. 10 April 1829. Föräldrar: grosshandlaren *Levi Rubenson* och *Amalia Lamm*. — Student i Upsala 1848, promoverades han derstädes till filosofie doktor 1851, samt tjänstgjorde såsom lärare vid Upsala lyceum i matematik 1857—59. Utsedd till Byzantinsk stipendiat, företog

han 1859—62 en resa genom Tyskland, Frankrike och Italien, under hvilken han 1860—62 i Rom och Segni (Volscebergen) verkstälde omfattande undersökningar öfver det atmosfäriska ljusets polarisation. Efter sin hemkomst till Sverige ordnade han och ledde de meteorologiska observationer, som 1865—68 anställdes vid Upsala observatorium hvarje timme på dygnet af en förening af 125 studenter, samt ledde, efter det dessa tidsobservationer blifvit ersatta genom automatiska iakttagelser utförda af registreringsinstrumenter, arbetet med observationernas beräkning och utgifning af trycket till 1872 års slut. År 1870 utnämndes han till e. o. adjunkt i meteorologi vid Upsala universitet, samt förordnades af K. Vet. Akad. att bestrida föreståndarbefattningen vid den med ingången af år 1873 nyinrättade Meteorologiska Centralanstalten, hvars uppgift var dels att öfvertaga inseendet öfver de allt ifrån 1859 i olika delar af landet utförda meteorologiska iakttagelser, dels att upprätthålla daglig väderlekstelegrafering med in- och utländska meteorologiska stationer. Ledamot af Vet. Akad. 1873 och s. å. Sveriges delegerade vid meteorologiska kongressen i Wien. 1875 ledamot i komitén för Sveriges deltagande i den geografiska utställningen i Paris s. å. och en af Sveriges tre kommissarier vid densamma. Ledamot af Vet. Societ. i Upsala 1875, Officier de l'Instruction publique (s. å.). Af hans arbeten, mestadels införda i samtidens vetenskapliga tidskrifter må nämnas: *Mémoire sur la polarisation de la lumière atmosphérique* (1864); *Är det möjligt att förutsäga väderleken?* (1869); *Om de förnämsta orsakerna till temperatursolikhet på olika delar af jorden* (1872); *Om uppkomsten af ett barometriskt depressionscentrum i det inre af Sverige d. 11 Maj 1873*; *Om psykrometers skötsel* (1873); *Vägledning vid begagnande af Meteorologiska Centralanstaltens väderleksskartor* (1874); *Om nederbörds mängden i Sverige etc.* (1874); *Om temperatur- och fuktighetsförhållanden i de nedersta luftlagren vid daggens bildande* (1875); har dessutom redigerat de fyra första årgångarna (1869—72) af *Bulletin météorologique mensuel de l'Observatoire de l'université d'Upsal.* m. m.

Ruckman, Johan Gustaf, gravör. Född d. 12 Dec. 1780 i Stockholm, der fadren var skomakare. — Sin artistiska uppfostran hade R. gjort så godt som på egen hand, när han uppmärksammades af Palmstruch, hvilken tog hans vidare utveckling om händer och emellanåt använde den skicklige lärjungen för sina stora verk »Svensk Botanik» och »Svensk Zoologi». Under de tre första årtiondena af innevarande sekel var R. en mycket eftersökt gravör, hvars arbeten i det s. k. punkteringsmaneret stodo i det

största anseende. Hufvudsakligen använde han sin konst till utförande af porträtter, bland hvilka vi erinna om hans lärmästare Palmstruchs, fogadt till ämnelsetalet öfver honom af Gustaf von Schantz, ärkebiskop Wallins, i dennes först utgifna predikosamling och många andra; men äfven en mängd vetenskapliga plancher och lättare illustrationer utgingo från hans atelier. Anmärkningsvärdt blef den utmärkte konstnären under hela sin lefnad förbisedd af Konstakademien, liksom han, under senare delen af sitt lif, var nästan alldeles förgäten af ett yngre slägte. — Han afled, i Stockholm den 20 Jan. 1862. — Gift 1808 med den berömda skådespelerskan *Maria Kristina Franck* (Se I Del. sid. 315).

Ruda, Elias Vilhelm, skald. Född den 3 Sept. 1807 på Häringe sätesgård i Södertörn, der fadren var trädgårdsmästare. — Efter att ett par gånger hafva måst afbröta sin studiebana, af brist på medel, erhöill R. i Upsala 1833 lagerkransen, hvars blad knappast hunnit förvisnas, innan hans eget sångarlif utsläcktes den 18 Aug. s. å. — Vid tjuguetå års ålder utgaf R. sitt första vittra arbete *Brynolfs äfventyr*, en humoristisk, ehuru just ej lyckad efterbildning af Tegners *Frithiof*. Följande året (1829) utkom hans poem *Vildsvinjakten*, en dramatisk dikt, kanske det bästa af han större skaldestycken. Efter detta följde *Hagbard och Signe* (i 2 afd. 1830), det litterärt kritiska arbetet *En tysk resandes ströfverier på svenska Farnassen* (s. å.), den täcka novellen *Fremlingen från Norden* (1831), samt *Aristomenes på Rhodus*, hvilket skaldestycke belöntes med Svenska akademien pris. Utom de nu nämnda skaldeverken har han lemnat en mängd smärre stycken i kalendrarna *Psyche*, *Hebe* och *Vinterblommor*. Åtakilliga tillfällighetavers och flera öfersättningar. Hvad hos R. såsom diktare saknades, var originalitet; deremot egde han en naturlig, frisk känsla, ett fint poetiskt sinne och framför allt en ovanlig lätthet att röra sig i olika versformer. Hans *Samlade arbeten* äro utgifna med företal af Atterbom.

Rudbeck. Den i vår lärdomshistoria vidfrejdade släkten Rudbeck härstammar från godset Rudbeck i Holstein och räknar sina anor ifrån en riddare *Oze Ofegasson (Overson)*, som var Erik XIII:s råd och hofmästare. I Sverige inkom släkten med *Johan Pedersson Rudbeck*, som af hertig Carl förordnades till landskrifvare i Nerike och afled såsom stadskrifvare i Örebro 1603. Flera ättgrenar hafva blifvit upptagna på Riddarhuset under olika namn såsom *Rudbeck, von Rudbeck och Rudebeck*.

1. **Rudbeck, Olof d. å.**, lärd, polyhistor. Född i Vesterås d. 23 Sept. 1630. Föräldrar: biskopen i Vesterås stift *Johannes Rudbeckius* och *Magdalena Hising*. — Utmärkt i flera hänseenden redan såsom sköj-

gosse i Vesterås, anlande R. till akademien i Upsala, der naturvetenskaperna just då befunno sig i ett föga blomstrande tillstånd. Inom Rudbeckeska släkten hade de likväl blifvit mer än vanligt uppdrifna och anlagen för dem kunna hos Olof R. nästan anses för ett fadernearf. I Upsala egnade han sig med brinnande iver åt anatomien, i hvilken vetenskap just vid den tiden flera stora upptäckter blifvit gjorda utomlands. Hvad läraren i ämnet kunde meddela hade han snart inhemtat och hans rastlösa forskningsahog dref honom derefter till studier på egen hand. Härunder uppogade han de sedan s. k. »lymfatiska kärlen», en upptäckt som gjort hans namn odödligt inom vetenskapen. Med ett understöd af drottning Kristina företog han en vetenskaplig resa utomlands, hvarunder han isynnerhet egnade sin uppmärksamhet åt botaniken. Återkommen 1655 till Upsala med en betydlig samling frön, växter och ritningar, ville han väcka den studerande ungdomens, och med detsamma allmänhetens, intresse för örtkunsken och begynte hålla offentliga föreläsningar. Då dessa ej besöktes så talrikt som han hade väntat, föresatte han sig att på en annan väg lifva ungdomens hog för växtverldens studium och aplade så Upsala äldsta botaniska trädgård. År 1658 förordnades han till e. o. professor och befordrades 1660 till ord. professor i praktisk medicin. En af svenska ambassadören i Holland Coyet inköpt och till Upsala högskola förärad växtsamling ingaf R. ideen, att låta utgifva trogna afbildningar af de deri förvarade naturalstern. Med afseende på den tidsutdrägt och kostnad, som plancherernas utförande medtog, utkom detta arbete som han kallade *Campi Elysei* icke förr än 1701—02. Han hade då redan hunnit höjden af sitt rykte öfver hela Europa genom det märkvärdiga arbetet *Atlantica* hvaraf fyra delar trycktes 1675—1702. Säsom bekant har han i det sistnämnda verket sökt bevisa, att det af Platon omtalade mönstersamhället Atlantis varit ingenting annat än Sverige i uräldsta tider, och att de flesta jordens folkelag utgått derifrån. Hans åsigter, framställda med alla lärdomens, snüllets och fyndighetens hjälpmedel, väckte ett oerhördt uppseende öfver hela den lärda världen, och voro länge gällande såsom de enda riktiga rörande vår äldsta historia. De måste likväl efterhand gifva vika för en sundare kritik och qvarstå nu endast såsom förundransvärda minnesmärken af författarens fantasi och sinnrika kombinationsförmåga. Föröfrigt sysselsatte sig denne ovanlige man med nästan allting, mekanik, byggnadskonst, skeppsbyggeri o. s. v. — Död i Upsala d. 7 Sept. 1702. — Gift med *Vendela Lohrman*.

2. **Rudbeck, Olof d. y.**, universitetslärare, botaniker, filolog. Född i Upsala d.

15 Mars 1660; den föregåendes son. — Under sin berömda faders inseende och skicklige lärares händledning, öfvades sonen i naturvetenskaperna och medicinen samt företog 1687 en utrikes resa, hvarunder han vann medicine doktors-graden i Utrecht 1691. Redan före sin utresa, och endast student, hade han 1686 blifvit befordrad till medicine adjunkt i Upsala och utnämndes efter sin hemkomst, i Januari 1692, till medic. et botanices professor i surveillance efter fadren. Tre år senare (1695) företog han på Carl XI:s befallning en resa till Lappmarken, hvilken färd han ämnade beskriiva i ett lärdt verk *Lapponia illustrata* i tolf tomer, af hvilka likväl endast den första utkommit, då manuskriptet förstördes vid den stora eldsvådan i Upsala 1702. Under sin vistelse i Lappland, hade han tyckt sig finna en viss likhet mellan lapparnes språk och hebreiskan. Efter hemkomsten kastade han sig derefter med iver på språkforskning och sammanskref ett arbete i tio tjocka band, för att bevisa icke blott lappskans öfverensstämmelse med hebreiskan, utan finskans med ungerskan och götiskans med kinesiskan, allt till försvar för en hop af fadrens atlantiska satser. Verket blef aldrig tryckt och hvarken samtid eller efterverld har bekymrat sig om att taga någou kännedom om innehållet. — År 1719 upphöjdes R. i adligt stånd och skref sig sedan till Brunna, Kydingeholm och Brolöfsta. Året derefter befriades han från skyldigheten att hålla de botaniska föreläsningarna, hvilka en kort tid sköttes af Linné, och frikallades 1730 jemväl från de medicinska. Vid uppnådda sjuttionio år (1739) utnämndes han till arkiater, men afled kort derefter d. 23 Mars 1740. — Af sin fader hade R. ärft smaken för vissa kunskapsarter, men saknade det skarpa, blixtrande snille, som på ett så förvånande sätt uppenbarat sig i den förres *Atlantica*. Det oakadt var han en man, som genom sin djupa lärdom och outtröttliga forskningsiver med heder häfdade det Rudbeckeska namnet och lemnade det till efterkommande i ofördunklad glans. Tillammans med d. v. bibliotekarien, sedermera ärkebiskopen Erik Benzelius, var han stiftare af Vetenskaps-societeten i Upsala. — Han var tre gånger gift, 1: 1690 med *Katarina Goeding*, 2: 1698 med *Katarina Schönström* och 3: 1721 med *Charlotta Rothenburg* och hade med dessa sina hustrur tjugufyra barn.

3. **Rudbeck, Thure Gustaf**, embetsman. Född den 21 Nov. 1714; den föregåendes sonson. Föräldrar: kaptenen vid Uplands regemente *Olof Rudbeck* och *Maria Törn-stjerna*. — R. ingick redan vid sjutton års ålder i krigstjenst och befordrades, sedan han genomgått de lägre tjenstegraderna, 1739 till fanrik vid Litfärdet. Efter det han 1742—43 deltagit i finska kriget, utnäm-

des han det sistnämnda året till löjtnant, öfveradjutant och major vid Uplands regemente, blef 1748 öfverstelöjtnant, tio år senare öfverste vid Björneborgs regemente och kallades 1759 till ordförande i General-krigsrätten. År 1760 förflyttades han genom byte till öfverste och chef för Uplands regemente, med hvilket han s. å. utgick till Pommern. Här begyntes, så att säga, hans politiska bana, då han under fälttåget af krigsbefälet blef vald till dess fullmäktige vid 1760 års riksdag. Ehuru blott öfverste hade han förvärfvat det anseende, att han under riksdagen uppfördes på riksrådsförslag och snart betraktades såsom en af mössornas anförare. Vid den stormiga riksdagen 1765, då nämnda parti vunnit öfvervigten, valdes R. till landtmarskalk och blef året derefter (1766) generalmajor, ordförande i Tulldirektionen, ledamot i Statsdeputationen och fullmäktig i rikets ständers bank. När mösspartiet vid 1771 års riksdag på nytt fått valdet, för att sedan behålla det till stathållningen 1772, befordrades R. inom mindre än ett år till friherre, öfverståthållare och storkors af svärdsorden. Det är föröfrigt bekant huru han af sekreta utskottet det sistnämnda året nedskickades till Skåne för att inhemta upplysning om de revolutionsplaner, som der troddes vara å bane, samt huru han af Tolls utskickade tillbakavisades från fästningsportarna i Kristianstad. Året derefter (1773) utnämndes han till landshöfding i Upsala län, från hvilken befattning han tog afsked 1782, samt afled på sin egendom Edsberg i Sollentuna socken af Upland den 8 Jan. 1786. Med brister, men utan fläckar, var R. en af de ädlare karaktererna under frihetstiden. Af grundsats tillgifven mösspartiet och dess sparsamma statsförvaltning, sökte han likväl vid hvarje tillfälle afstyra öfverdrifter och våldsamheter, och, så vidt i hans förmåga stod, endast hafva fäderneslandets bästa till ögonmärke. — Gift 1786 med *Magdalena von Mentzer*.

4. **Rudbeck, Olof**, vitterhetsikare. Född den 8 Dec. 1750; den föregående kusin. Föräldrar: vice presidenten i Bergskollegium *Johan Olof Rudbeck* och *Eva Elisabet Modde*. — En i barndomen iråkad sjukdom efterlemnade hos honom en kroppslig svaghet för lifvet. Det oaktadt ingick han, efter slutade studier i Upsala, i Riksarkivet 1774; blef 1775 kopist, och året derefter kanslist; men borttrycktes af döden vid föga mer än tjugusex års ålder den 23 Mars 1777. — Det berättas om R. att han tidigt röjde den kärlek för skaldekonsten, att hans undervisning i främmande språk skedde så att han fick begynna med läsningen af skalderna. Vid tjugufem års ålder författade han den komiska epopeen *Borsidiaden* (1776), som på sin tid väckte allmän uppmärksamhet, och några år senare (1784) utkom en dikt

Neri, vid hvars nedskrifvande Boileau's satiriska stycken tydligen varit hans förebilder. Han har jemväl lemnat efter sig en *Öfversättning af Voltaires Mahomet*, en *Afhandling öfver våra äldsta nordiska skaldar och deras imiterande i modern poesi*, samt många dels poetiska, dels prosaiska småstycken, till det mesta i samma ton som »Den svenska Argus». Hans förnämsta *Vitterhetsarbeten* äro utgifna af Hanselli. — R. var ogift.

5. **Rudbeck, Thure Gustaf**, skriftställare. Född i Stockholm d. 23 Aug. 1806. Föräldrar: öfverstelöjtnanten, frih. *Adolf Fredrik Rudbeck* och *Ulrika Charlotta Söderhjelm*. — Han ingick, efter slutade studier i Upsala, som extra kanslist i Kanslistyrelsens expedition 1826; blef kammarjunkare 1828 och tio år senare (1838) kopist i Hofkanslers-expeditionen. 1842 befordrad till registrator i Kabinetet för utrikes ärendena, utnämndes han 1855 till postmästare i Vimmerby och förordnades s. å. till tullkammarföreståndare och tullverkets ombud derstädes. R. har varit en särdeles flitig arbetare i litteraturens tjänst, samt har utgivit: *La Valette eller Maltas belägring 1565, dram* (1830); *Fruentimmershattarna, komedi* (1832); *Strödda anteckningar under en resa i Sverige 1831* (1833); *Skander-Beg, historiskt skådespel* (1837); *Förrädarna, historisk novell* (1837); *Den siste Hohenstaufen och hans vän; historisk roman* (2 del. 1840); *Resebilder, samlade i Tyskland 1839* (1841); *Det nya München* (1841); *Från Frankrike, Belgien och Holland* (2 del. 1843); *Varningen; Kapellmästaren och Öfverraskningen* (trenne noveller, införda i *Salongen, tidskrift för år 1843*); *Stockholms forntid* (3 del. 1845); *Novisen, berättelse från sextonde århundradet* (1850); *Några ord om Södertälje och dess vattenkurinrättning* (1854); *Förstik till beskrifning öfver Sveriges städer* (3 del. 1855—60); dessutom originalartiklar för åskilliga tidskrifter och kalendrar, såsom *Skandia*, *Europa m. fl.*, en myckenhet öfversättningar af större och mindre omfång o. s. v. — Gift 1845 med *Amalia Gustafva Fredrika Forsell*.

1. **Rudbeckius, Johannes**, biskop, lerd. Född den 3 April 1581 i Ormesta by i Almy socken nära Örebro. Föräldrar: häradskrifvaren i Vester-Nerike, sedermera stadskrifvaren i Örebro *Johan Pedersson Rudbeck* och *Kristina Bose*. — Sin undervisning hade han erhållit i Örebro skola samt i Strengnäs och Upsala, när han gaf sig ut till Wittenberg, hvarest han tjugutvå år gammal promoverades till magister. Hans anseende för lärdom var redan då så stort, att han både i Wittenberg och från Würzburg fick emottaga anbud att blifva professor. Han föredrog likväl att återvända till fäderneslandet, der han 1604, vid ännu ej fyllda tjugufyra år, utnämndes till

mathes. professor i Upsala. Under tiden odlade han med all flit österländska språk och teologien, besökte ännu en gång Tyskland, och befordrades i Upsala till professor i hebreiskan 1610 och i teologi 1611. — Själfständig och häftig, råkade han med en annan akademisk storhet J. Messenius snart i häftiga tvister, som afbröts derigenom, att Gustaf II Adolf kallade R. till sin hofpredikant. I denna egenskap följde han konungen i sju års tid, bland annat under de svåra fälttågen i Lifland 1614—15 och vann dervid i hög grad Gustaf Adolfs förtroende, såsom en lärjd, sanningsälskande och ovanligt driftigt man. Med anledning häraf emottog han af konungen uppdrag, att tillsammans med Terserus, Lenseus, Joh. Botvidi och några andra, utarbete en ny öfversättning af bibeln. Arbetet-sköttes af R. nästan ensam och bedrefs med den skyndsamt, att den nya bibelupplagan kunde tryckas 1618. Likväl var den verkställd med så stor noggrannhet, att den blifvit lagd till grund för de flesta senare bibelöfversättningar. Vid kröningen 1618 hedrades R. med teologie-doktorsgraden, en den tiden sällsynt värdighet och utnämndes 1619, sedan han året förut undersökt och på stället rätat några obehagliga uppträden i Vesterås, till biskop i detta stift. Han var då endast trettioåttå år gammal. Det var på denna plats R. vann sin stora ryktbarhet och ett oförgätligt namn i vår kyrkoförsamlingens historia. Af hvad han under de tjugusex år, som han innehade biskopembetet, utträttade till kyrkans och skolväsendets bästa, kan endast en ringa del här anföras. Domkyrkan, som var i hög grad förfallen, i ordningställdes och försågs med ny inredning; det gamla mörka skolhuset tillbyggdes och utvidgades med nya lärosalar, och hospitalet ombyggdes och försattes i ett tidsenligt skick. Under denna verksamhet i sjelfva stiftsstadens grep han med kraftig hand in i alla de ämnen, som hörde till hans förvaltning af stiftet. Han utgaf en ny och förbättrad kyrkoordning, och hade vid sin död tvenne gånger visiterat hvar kyrka i sitt vidsträckt stift. Två gånger om året hölls i stiftsstadens prästmöte med det underordnade prästerskapet; undervisningen vid skolorna anförtröddes åt skickliga lärare, och under hans uppsigt steg Vesterås läroverk till det anseende, att studenter ditkommo från Upsala för att bättre inhämta nödiga kunskaper; ett stiftsbibliotek anlades och ökades genom hans frikostighet; fattigvården i församlingarna ordnades, kyrkosången vårdades, ordentliga kyrkolånder och husförhörböcker infördes m. m. Genom den noggranna vård och ordning han sålunda egnade hvarje sak, som hörde till hans vidsträckt befattning, blef Vesterås stift aldeles omskapadt och ett mönster för de

öfriga. Det sätt, hvarpå han skötte sitt kall som stiftastyresman, gjorde att Gustaf Adolf 1627 befälde honom öfverresa till Ingermanland och Estland för att äfven ordna kyrkoväsendet derstädes. R. hörsammade befallningen, men kunde i anseende till okungheten och trotsset hos det halfvilda folket föga uträtta. Med hans ovanliga förmåga, urartade hans kraft och ihärdighet icke sällan till hallstarrighet äfven emot de styrande. Hans strider med regeringen gingo till och med så långt, att han åtskilliga gånger uppkallades i rådet och fick emottaga skarpa tillrättavisningar af Axel Oxenstierna, hvarjemte de otvifvelaktigt bidrogo till att han gick miste om ärkebiskopsstolen efter Keniccius. År 1642 ansåg han sig för ålder och sjuklighet böra taga afsked, men bibehöll på det då församlade prästmötets begäran biskopsembetet till sin död. De sista åren af sin lefnad låg han för det mesta till sängs, då domkapitlet samlades i hans rum och ärendena vårdades med samma nit som förut. — Efter svåra plågor afled han i Vesterås d. 8 Aug. 1646. — Gift 1: med *Kristina*, en dotter till ärkebiskop Nicolaus Olai Bothniensis, 2: med *Magdalena Hising*. — Det första äktenskapet var barnlöst; i det andra hade han elfva barn; bland hvilka märkas den ryktbare Olof Rudbeck samt följande trenne söner.

2. **Rudbeckius, Nils**, biskop. Född i Vesterås den 5 Jan. 1622; den föregående son. — Sedan han under fadrens uppsigt genomgått Vesterås skola, sedermera studerat i Upsala och vid utländska högskolor fullbordat sin lärda bildning, utnämndes han tjugutvå år gammal till eloqu. lector vid gymnasium i Vesterås och blef tillika konsistorii-notarie derstädes. Derefter förordnad till teologie lektor vid nyasämnda läroverk, befordrades han 1658 till kyrkoherde och prost i Hedemora, förflyttades 1662 till samma befattning i Stora Tuna i Dalarne, samt kallades 1666 till pastor primarius och kyrkoherde vid Storkyrkoförsamlingen i Stockholm. Utsedd, tillika med tvenne sina bröder, till teologie doktor vid promotionen i Upsala följande året, erhöil han kallelee att efter sin svärfader Laurelius intaga biskopsstolen i Vesterås samt undfick fullmakt på detta embede 1670. I stiftet voro fadrens förtjenster ännu i friakt minne, och sonen emottogs med glädje och förhoppningar af både prästerskap och församlingarna. Han ådagalade jemväl både vilja och förmåga att väl vårda sitt nya kall; men en redan förut svag helsa försämrades snart ytterligare och förhindrade honom att, såsom han önskade, fullgöra sina biskopliga åligganden. Slutligen träffades han af ett slaganfall hvarefter han afled i Vesterås den 2 Sept. 1676 vid nära femtiofyra års ålder. — Gift 1: 1644 med *Katarina Nentzenius*, 2: 1663

med *Anna Troilius* och 3: 1664 med *Margareta Lagersköld*, dotter till biskop *Lau-relius*.

3. **Rudbeckius, Jonas**, superintendent. Född i Vesterås den 3 Mars 1623; den föregående bror. — Hans lärda bildning grundlades, liksom brödernas, under en längre tids vistelse i Upsala och genom utländska resor, efter hvilka afslutande han befordrades till e. o. teologie professor vid Upsala universitet 1652. Utnämnd till ordinarie innehafvare af den teologiska lärostolen 1654, förordnades han, icke fullt ett år derefter, till öfverfältpredikant vid armén i Lifland, samt erhöll Carl X:s fullmakt såsom superintendent i Narva 1658. Knappt hade han likväl tagit denna plats i besittning, förrän han måste fly för ryssarna öfver till Sverige, der han utnämndes till prost och kyrkoherde i Falun 1663. Utsedd till en af dem, som skulle kreeras till teologie doktorer vid promotionen 1667, bortrycktes han af döden några månader dessförrinnan, d. 22 Maj 1667.

4. **Rudbeckius, Petrus**, biskop. Född i Vesterås d. 19 Juni 1625; den föregående bror. — Besökte 1631—40 skolan och gymnasium i sin födelsestad, samt studerade i Upsala till 1645, då han reste ut till högskolorna i Sachsen; men måste återvända följande året med anledning af fadrens timmade död. Under en ny resa besökte han de förnämsta lärosäten i Danmark, Tyskland, Holland, Schweiz, Frankrike och England; utnämndes till adjunkt vid universitetet i Upsala 1652 och blef e. o. teologie professor derstädes 1655. Efter åttaårig verksamhet på denna plats, befordrades han till ord. teologie professor; hugnades 1667 med teol. doktorsvärdigheten, samt utnämndes till förste teologie professor och domprost i Upsala 1674. Sedan han med framgång beklädt denna lärostol i nitton år, kallades han och nämndes 1693 till biskop i Skara och innehade detta embete till sin död d. 3 Nov. 1701. — Han hade, när han tillträdde sitt biskopskall, redan uppnått en ålder af sextiåtta år; det oakadt arbetade han med flit och alvar till församlingarnas bästa och upprätthöll den ordning och goda inrättningar som blifvit i stiftet införda af hans berömda företrädare, biskop *Spegel*. — Gift 1654 med *Margareta Stiernhöök*.

5. **Rudbeckius, Jacobus Bose**, skolman, lerd. Född i Örebro 1583; de tre föregående farbror och son af stadskrifvaren i Örebro *Johan Pedersson Rudbeck* och *Kristina Bose*. — Han sattes i sitt sjunde lefnadsår i Örebro skola och kom sjutton år gammal till Upsala. När fadren 1603 dog, hade sonen så när måst af medellöshet lemna studierna; men återtog dem på uppmaning af sina äldre bröder, som kort derefter hemkommo från Tyskland. År 1607 fick han följa brodern *Johannes* på dennes andra

resa till utlandet och återvände till Sverige 1609. Här stannade han till en början i Upsala och »docerade privatim» i fem år eller till 1615, då han kallades till rektor vid skolan i Örebro. »Genom sina utmärkte förtjenster om denna skola, är han att anse såsom dess fader, liksom dess historia först med honom börjar». Efter det han lemnat sin befattning såsom skolans rektor, följde han dess utveckling med det varmaste deltagande och skänkte i sitt testamente till henne sin i Örebro belägna fädernegård. År 1626 kallades han af konungen till professor i matematik vid det nystiftade collegium (gymnasium) i Strängnäs, och flyttades 1629 såsom professor till den högskola (Collegium illustre), som då begynte anläggas i Stockholm. Då denna emellertid upplöstes redan i sin begynnelse, sysselsatte han sig den följande tiden med författande af *Annales sui temporis* (fr. 1628—1639), hvilka förvaras i Palmisk. samlingsarna i Upsala, samt afled i Stockholm 1640. — Gift 1: med *Helena Olofsdotter*, 2: med *Gertrud Andersdotter*.

Rudberg, Fredrik, fysiker. Född i Norrköping d. 30 Aug. 1800. Fadren var anställd i Öfverståhållareembetet kansli i Stockholm. — Redan vid femton års ålder var sonen student i Upsala och vid tjuguetå års ålder filosofie magister och docens i matematiken. Han författade sjelf sin gradual-disputation *De principis virium vicarum* och hade redan 1819 till Vetenskapsakademiens handlingar insändt sin första afhandling. Kort efter promotionen uppfördes han på förslag till matematiska och fysiska adjunkten i Upsala, hvilken syssla han dock icke erhöll. Emellertid fortfor han att uteslutande egna sig åt fysikens studium. Af lyckan försatt i en oberoende ställning, företog han på egen bekostnad 1824 en resa genom Danmark och Tyskland till Paris, der han uppehöll sig en längre tid och gjorde bekantkap med flera den tidens utmärktaste lärde, Arago, Biot, Fresnel o. a. Efter hemkomsten blef han 1827 ledamot af Vetensk. Akad. och året derefter framför äldre medsökande utnämnd till phyciens professor i Upsala. Förförigt var han ledamot af Krigsvetenskaps-akad., Vetenskaps-societeten i Upsala och Polytek-niska societeten i München. — Död i Upsala, vid endast trettionio års ålder den 14 Juni 1839. — Sjelf genomträngd af rastlösforskningsiver, lifvade han andra till kärlek för sin vetenskap och var, vid sina föreläsningar i experimentalphysiken, alltid omgifven af ett stort antal intresserade åhörare. Sina vetenskapliga upptäckter har han meddelat dels i Vetenskaps-akad. handlingar och dels i *Poggendorfs Annalen der Physik und Chemie*. — Ogift.

Rudén, Thorsten, biskop, vitterhetsidkare. Född den 9 Mars 1661 i Lysviks

soken af Vermland. Föräldrar: kaplanen derstades *Håkan Thorstensson Rudenius* och *Kristina Falk*. — Han studerade från 1670 i Carlstad och ifrån 1678 i Upsala, der han blef magister 1691. Icke fullt tre månader efter promotionen utnämndes han till professor i Åbo samt erhöll 1699 Pemars prebendepastorat, hvilket han 1701 utbytte mot Pjåkis. Han befordrades sedermera till teologie professor vid nyssnämnda universitet 1706, samt till domprost och kyrkoherde vid svenska församlingen i Åbo s. å.; förordnades 1708 till superintendent i Carlstad och utnämndes 1716 till biskop i Linköping. Vid teologie doktorspromotionen i Upsala 1719, med anledning af drottning Ulrika Eleonoras kröning, innehade han första hedersrummet, besvarade å de promoverades vägnar doktorsfrågan, samt erhöll s. å. adelskap för hustru och barn. Prästeståndets talman vid riksdagarna 1723 och 1726. — Död i Linköping d. 9 Sept. 1729. — »Genom sin gudsfruktan, sitt fiärdfria väsen, sitt ostraffliga lefverne och sitt embetsnit gjorde han sig älskad i lifvet och saknad efter döden». Svenska litteraturhistorien bevarar hans namn såsom författare till *Helikons underdåniga Fägnesånger* (1704) samt några erotiska dikter, hvilka sistnämnda täfva med det bättre som samtidens skaldekonst frambragte. — Gift 1: 1692 med *Anna Brunell*, 2: 1696 med *Magdalena Wallvik*, hvilken jemte barnen upphöjdes i adligt stånd med namnet *Rudenschöld*.

1. **Rudenschöld, Carl**, riksråd, vitterhetsikare. Född i Åbo d. 12 Okt. 1698; den föregående son. I Upsala, dit sonen skickades 1713, idkade han, under inseeend af domprosten O. Celsius, sina studier till 1719, då han fick åtfölja fadren till riksdagen i Stockholm och begynda sin bana såsom embetsman. Redan s. å. hade han den lyckan att få följa riksrådet, greve T. G. Bielke, på dennes beskickning till Wien, hvarefter han snart fick åtskilliga diplomatiska uppdrag att utföra på egen hand. 1729 skickades han med generallöjtnanten Züllich såsom kommissionssekreterare till Polen, vid hvilket hof han tre år senare förordnades till chargé d'affaires. Efter sin återkomst till Sverige, insattes han vid 1738 års riksdag i sekreta utskottet, förordnades året därefter till svenskt sändebud i Berlin och upphöjdes till friherre; blef 1756 hofkansler och två år senare president i Kommercekollegium. Vid 1761 års riksdag inkallades han af Hattarna i rådet; men måste redan 1765, då Mössorna vunnit öfvertaget, afkläda sig rådspurpurn. Han invaldes vid partiförändringen 1769 likväl åter bland rådsherrarna och upphöjdes 1770 till greve; en värdighet, på hvilken dock hvarken han eller hans efterkommande genom introduktion gjort sina anspråk gällande. Då Gustaf

III uppötigt på thronen, öfvertog R. efter honom kansleriatet öfver Upsala universitet, afgick för andra gången ur rådet 1772, och afled i Stockholm d. 10 Juni 1783. — Redan tjung år förut hade han af Adolf Fredrik blifvit prydd med serafimerorden; han var derjemte en af de första ledam. i Lovisa Ulrikas Vitterhets-akad.; ledam. af Vet. Akad.; Musik. Akad.; Vetensk. Societ. i Upsala m. m. Af sin samtid skattades R. högt såsom vitter författare. Han har likväl blott efterlemnadt några mindre poemer (i Sahlstedts samling) samt i strökrifter. Såsom offentlig man framstår han ovanligt ädel och ren och »kanske uppbars, med hänseende till moraliskt värde, ingen af frihetstidens män högre i det följande tidehvarfvets ömdöme» än han. — Gift 1756 med *Kristina Sofia Bielke*.

2. **Rudenschöld, Ulrik**, embetsman, vitter. Född under föräldrarnas tillfälliga besök i Stockholm d. 29 Juni 1704; den föregående bror. — En långvarig sjuklighet i ynglingåren föranledde honom att, efter ett par kortare besök i Upsala, slå de akademiska studierna ur hägen och söka sig en plats på embetsmannabanan. Han lät därför inskrifva sig i Kommercekollegium och väckte inom kort, oakadt sin ungdom och underordnade ställning, så stor uppmärksamhet, att rikets ständer anslogo åt honom en större penningsumma för att göra resor i främmande länder och samla erfarenhet i sådana ämnen, som tillhörde hans tjänstebefattning. Efter en vistelse i Tyskland och Frankrike 1730—33, befordrades han till notarie i Kommercekollegium och förordnades 1740 att såsom kommissionssekreterare åtfölja en beskickning, som skulle afgå till Spanien. Sedan han hemkommit derifrån, anställdes han 1746 till assessor i Kommercekollegium, och blef kort därefter kommerseråd. Med all sin erkända duglighet och sitt intresse för de älliganden, som tillhörde hans tjänstebefattningar, förmådde han likväl ej verka så, som han önskade, till följd af sin merendels alltid störda helse. De sista åren af hans lif var ett långsamt aftynande. — Han afled ogift i Stockholm d. 6 April 1765. — Granskare hafva satt hans skaldegåfvor, icke allenast öfver fadrens och brodrens, utan jemväl öfver många samtidas, med större skalderykte än han. Hans smådikter, hvilka utmärka sig för en ledig, lätt form och vackra poetiska tankar, finnas intagna i Sahlstedts samling, samt i Hanssellis upplaga af äldre skalders arbeten.

3. **Rudenschöld, Magdalena Charlotta**. Född i Stockholm d. 1 Jan. 1766; den föregående brorsdotter. Föräldrar: riksrådet greve *Carl Rudenschöld* och *Kristina Sofia Bielke*. — Fröken R. var aderton år gammal, då hon anställdes vid K. Gustaf III:s hof, en farlig plats för en ung, skön och eldig qvinna, synnerligast under en tid, då

den förföriske, af naturen och monarken lika gynnade, G. M. Armfelt der utgjorde den sol, kring hvilken allas blickar kretsade. Den oerfarna flickan undgick ej heller faran. Fången i kärlekens garn, rjordes hon, utan att ega ens skytmen af den själskraft, som fordras för så farliga planer, af den lätt sinnige Armfelt till verktyg för hans politiska intriger och invecklades sålunda i de stämplingar, som afsågo att störtta den då varande förmyndarstyrelsen samt den allsmäktige och hatade Reuterholm. Man har påstått att den stränghet, som, vid domen öfver de i Armfeltets konspirationen invecklade, särskildt träffade fröken R., skulle hafva sin grund i någon förmädd hyllning från antingen hertig Carls eller Reuterholms sida. Huru som helst, yttrade sig hos vederbörande en alldeles ovanlig ifver, icke allenast att få henne dömd till vanärande straff, utan äfven att så hastigt som möjligt få detta bragt till verkställighet. Hennes dom lydde på schavott och spinnhus och den 28 Sept. 1794 undergick hon den första på Riddarholmen i Stockholm; men spinnhusstraffet upphörde på Gustaf Adolfs befallning så fort han sjelf öfvertagit riksstyrelsen. Af honom erhöll hon en gård på Gotland till sitt underhåll. Hon uppehöll sig sedan dels hos vänner och bekanta, dels någon tid i Schweiz och afled ogift i Stockholm d. 5 Mars 1823.

4. **Rudenschöld, Thorsten**, pedagog, filantrop. Född på Riseberga sätesgård i Nerike d. 30 Mars 1798; den föregändes brorson. Föräldrar: kammarherren, greve *Thure Gabriel Rudenschöld* och *Kristina Hedengren*. — Efter att ha bevistat Upsala universitet 1811—16, ingick R. vid Skaraborgs regemente, der han tjänstgjorde sin mesta tid såsom adjutant hos öfverstlöjtnanten vid regementet Jocknick, samt tog afsked såsom kapten 1824. Nu mera sjelf bestämmande öfver sin verksamhet och sin vistelseort, och då han vid samma tid gifte sig med sin kusin *Kristina Charlotta af Geijerstam*, ämnade han dela Manhemsförbundets idylliska odalmannalif i Vermlands skogar; men öfvergaf det så till vida, att han i stället arrenderade Kroppsjälls sätesgård i Vestergotland. Efter fyra år flyttade han härifrån till det närbelägna Melltorp, hvarest han efter ytterligare tvenne år begaf sig till Stjernfors i Vermland, för att sköta detta bruk åt Uddeholms-bolaget. Då han, sjuk och nedstämd till lynne, ansåg sig ej kunna förvalta denna plats så som han ville, flyttade han efter ett par år med maka och barn till granskäpet af en äldre bror, greve Carl Rudenschöld på Leckö. Här öppnade han på det vackra Djurgården en pensionsanstalt för unga gossar; men behofvet af ökade inkomster, kanske än mer af ökad verksamhet, föranledde honom att åter egna sig åt jordbruket. Med till det

mesta lånta penningar inköpte han åtakilliga ställen och hemman och omskapade dessa till en betydlig och vacker possession Narefors vid Lidan. Olyckligtvis för honom skedde detta under en tid, som var mindre gynnsam för landtbrukaren. Felslagna skördar och dryga räntor samverkade att bereda hans ekonomiska obestånd och efter några få år såg han sig nödsakad att lemna sin egendom åt fordringsägare. Dessa förnigningar vände hans uppmärksamhet på våra inre samhällsförhållanden; måhända ville han undersöka hvad del dessa kunde hafva i hans egna motgångar, och frukten af hans undersökningar blef de båda bekanta arbetena *Tankar om ständscirkulationen* och *Tankar om ständscirkulationens verkställighet*. Åter bosatt i närheten af Leckö, öppnade han för godsets barn en skola, som snart utvecklade sig till ett formligt ordnat skolväsen med centralskola och småskolor för Otterstads socken. Dagligen vandrade flera fjerdedels mil mellan sina skolor, utbildade han här icke blott de utmärkta läraregåfvor, han af naturen egde, utan jemväl sina åsigt om svenska folkskoleväsendet. Under tiden hade ryktet om hans menniskövärliga verksamhet börjat sprida sig i allt vidare kretsar, och kallelser anlände från församlingar i rikets olika delar om hans biträdande vid ordnandet af deras folkskolevisning. Vid 1853 års riksdag erhöll han ett årligt anslag för resor inom landet till folkskoleväsendets befrämjande. Detta arbete blef sedan hans lefnads uppgift, liksom det blifvit hans lefnads ära. — Thorsten R. afed i Upsala d. 27 Maj 1859.

Ruders, Carl Israel, präst, resebeskrifvare. Född d. 26 April 1761 i Stockholm, der fadren var språklärare. — Efter akademiska studier i Upsala och sedan han någon tid varit tillförorädd lärare vid Maria skola i Stockholm, vigdes R. till präst och antogs till adjunkt vid fransk-lutherska församlingen 1790. Åtta år derefter afgick han såsom legationspredikant till Portugal, der han kvarstannade till 1802, utnämndes 1806 till kyrkoherde i Nysättra af ärkestiftet; blef prost 1808 och afed d. 15 Febr. 1837. — Hans utrikes vistelse framkallade af hans hand tvenne arbeten: *Anmärkingar öfver Portugal* (1803) samt *Portugisisk resa* (3 del. 1805—09), hvilka på sin tid ansågos för de utförligaste och bästa, som blifvit offentliggjorda om detta rike. — Han var tvenne gånger gift; men barnlös.

Rudolphi, Israel Asmund, naturforskare, fysiolog. Född i Stockholm den 14 Juli 1771. Föräldrar: konrektorn vid Tyksa lyceum derstädes *Johan Daniel Bernhard Rudolphi* och *Eleonora Margareta Elisabet von Thienen*. — Modren öfverflyttade vid mannens frånfälle till Pommern, der sonen i Greifswald blef filosofie magister 1793 och medicine doktor 1795. Sedan han under

de närmast följande åren fortsatt sina medicinska studier på andra orter, förordnades han 1798 till medicine adjunkt och anatomie prosector vid universitetet i Greifswald; blef två år senare assessor i Sanitets-kollegium derstädes, hvarjemte han 1801 anställdes såsom lärare vid den nyinrättade veterinär-skolan. Efter Pommerns skiljande från Sverige, befordrades han 1810 till medicine professor samt till director vid anatomiska museet i Berlin; utnämndes sedan till geheime-medicinalråd, till riddare af prenas. Röda-örns O. samt R. N. O. Utom af flera utländska akademier och lärda samfund, var R. ledamot af Vetensk. Akad. i Stockholm och Vetensk. Societet. i Upsala. — Han afled i Berlin d. 28 Nov. 1832. — Hans förtjenster såsom fysiolog, anatom, zoolog, botaniker och öfver hufvud såsom skarpsinnig kännare och bearbetare af naturvetenskaperna, erkännes af Europas alla lärde. Han har författat och utgifvit en mängd värdefulla arbeten; men intet af dem på svenska.

Rugman, Jonas, häfdaforskare. Född d. 1 Jan. 1636 på gården Rugstadr i Holums socken på Island, der fadren *Jonas Gudmundi* var präst. — År 1658, under kriget mellan Danmark och Sverige, hade R. begifvit sig på ett handelsfartyg från Island för att fortsätta sina studier i Köpenhamn. Fartyget uppennades af svenskarna och fördes som pris till Göteborg, hvarest männen. Per Brahe händelsevis befann sig. Denna obetydliga omständighet blef af icke oväsentlig vikt för svenska litteraturen och historien. Den fångne isländaren vanns af Brahe för det land, han så oförtänt kommit att beträda. På Brahes och förmyndare-regeringens förslag, besökte R. flera gånger sin fädernö, för att samla isländska handskrifter och anställdes 1667 såsom adjunkt och translator vid det nyinrättade Antiquitets-kollegiet. Han innehade denna befattning till sin död i Upsala d. 24 Juli 1679. — R:s inflytande på vår historiska litteratur består egentligen deri, att de handskrifter, han med stor flit samlade, och af hvilka han själf utgaf ett par, enast kommo under de lærdas bearbetning och längre fram föranledde en fullkomlig omskapning af den äldre svenska historien. — Gift 1671 med *Brigitta Bring*.

Rundgren, Claes Herman, biskop. Född i Stockholm d. 12 Aug. 1819. Föräldrar: handlanden *Johan Rundgren* och *Inga Sofia Sandin*. — I Upsala, der R. blef student 1837, promoverades han 1842 till filosofie doktor och afnade teol. kand. examen 1845. Sedan han s. å. blifvit kallad till homiletics docens, lät han prästviga sig 1846 och anställdes 1848 såsom vice pastor vid Upsala domkyrka. Året derefter förordnad till docent i pastoral-teologi och notarie i teo-

logiska fakulteten, utnämndes han 1853 till kyrkoherde i Norrköpings S:t Olofs och S:t Johannis församlingar, erhöil s. å. förordnande att vara inspektor vid Norrköpings elementar-läroverk och blef kontraktsprost 1856. Ordförande i direktionen för Norrköpings teknologiska läroverk 1856; teologie doktor 1860; öfverhofpredikant, præses i hofkonsistorium och pastor i K. hofforsamlingen 1870. Vid biskop A. N. Sundbergs förflyttning till ärkebiskopastolen i Upsala, utnämndes R. till hans efterträdare såsom biskop i Carlstad 1871, och blef, efter att ha varit L. N. O. sedan 1864, komm. af samma orden 1873. Såsom fullmäktig för Linköpings stifts prästerskap har R. deltagit i alla ständsriksdagar 1856—1866, var 1870—1872 representant för Norrköpings stad i Andra kammaren samt 1876 representant för Carlstad; bevästade såsom ombud för Linköpings stift allmänna kyrkomötet 1868 och såsom biskop kyrkomötet 1873. Förutom disputationer, teologiska uppsatser och strödda predikningar har R. utgifvit: *Norrköpings Kyrkotidning* (1859—64); *Minnen* (I. 1861) o. s. v. — Gift 1847 med *Charlotta Maulé*.

Runeberg, Efraim Otto, matematiker. Född d. 29 Juli 1722. Föräldrar: slotts-predikanten, sedermera kyrkoherden *Lars Runeberg* och *Agneta Elisabet Marström*. — Vid universitetet i Upsala, dit han tidigt skickades med ett par äldre bröder, gjorde han i synnerhet de matematiska vetenskaperna till föremål för sina studier och ingick 1746 såsom volontär vid fortifikationen, hvarjemte han erhöil en privat anställning hos Louis De Geer på Finspong. Två år senare lemnade han dock denna plats för att med allvar begynna sin tjänstgöring i statens tjänst. På rekommendation af öfverdirektör Faggot, som lärt känna R:s redbara kunskaper, kallades han 1750 af Ehrens-värd till Sveaborg, för att biträda vid fästningsbyggnaderna derstädes. Här utnämndes han genast till konduktör; men hans duglighet och framstående personliga egenskaper hade från första stunden gjort honom så bemärkt, att han på Ehrens-värds förord s. å. utnämndes till direktör för Finlands geografiska landtmättnings-kommission. Under hans hand fick denna inrättning en aldeles förändrad riktning, i det R. utbytte det förut brukliga geografiska mättnings-sättet mot det geometriska, och själf författade topografiska och statistiska afhandlingar till mönster för sina underordnades arbeten. Sin lediga tid, särdeles vinter-månaderna, använde han till studier och författarskap, och sträckte det senare jernväl till ämnen, som lågo utom hans egentliga fack, såsom filosofi, konsthistoria o. d. Ansträngande arbete i ungdomen och svåra resor grundlade hos honom tidigt en sjuk-

lighet, som ändade hans dagar i Vasa den 30 Januari 1770. — Gift 1758 med *Hedvig Faggot*.

Runeberg, Johan Ludvig, skald. Säkerligen skall ingen Finlands son, som ännu hyser någon varmare känsla för det gamla moderlandet på andra sidan Bottenhafvet, förväna öfver att i detta arbete finna namnet Johan Ludvig Runeberg. Att vi upp-tagit honom bland våra namnkunnige män sker, icke för att tillägna oss hvad oss icke rätteligen tillhör, icke ens för det R. är född svensk undersåte, utan därför att det språk, på hvilket han diktat är vårt, och för det hans sånger redan länge varit älskade och beundrade af hela det svenska folket. — R. Föddes i Jakobstad i Finland d. 5 Februari 1804. Föräldrarna voro sjökaptenen *Lorenz Ulrik Runeberg* och *Anna Maria Malm*. — Då föräldrarna voro i mindre goda omständigheter, erbjöd sig en farbroder, som var tullförvaltare i Uleåborg, att taga gossen i sitt hus och skänka honom uppfostran. I dennes hem tillbragte R. några lyckliga år, från hvilka han fram-för allt bevarat tvenne minnen, dem han sedan framställt omgjutna af diktnes förklarade glans: Kulneff och von Döbeln. Vid sin välgörares död måste han återvända till det tortliga fadernehemmet, men sattes genom några deltagande vänners understöd i tillfälle att besöka Vasa skola, hvarifrån han 1822 afgick till Åbo och blef student. Under ihärdig flit och genom att ofra en dryg del af sin tid åt andras undervisning beredde han sig för den filosofiska graden. Kort efter det han blifvit lagerkansad vid promotionen i Åbo 1827, lades staden i aska af en härjande eldsvåda. När med anledning deraf universitetet följande året flyttades till Helsingfors, medföljde R. dit och förordnades 1830 till docent i latin. Här i Finlands hufvudstad tillbragte han de följande sju åren i ansträngd arbete; men äfven i själslöftande samlefnad med några rikt begåfvade unge män, som vid denna tid tillhörde det finska universitetet, såsom *Cygnæus*, *Nervander Rein*, *Snellman*, *Lönneroth*, *Castrén* m. fl. Under tiden hade R. gift sig, och omtanken för den tillväxande familjen föranledde honom att se sig om efter en mer betryggad ställning än den expektansplats han hittills innehaft vid universitetet. Han sökte och erhöll därför 1837 lektoratet i grekiska språket vid Borgå gymnasium, samt undfick några år derefter titel af professor. År 1830 utkom första samlingen af R:s dikter, och året derefter tillerkände Svenska akademien skalden sitt andra pris för det vackra skaldestycket *Grafven i Ferrao*. De första dikter R. offentliggjorde voro öfvervägande lyriska; i dikteykeln *Idyll och epigram*, som kan sägas stå på gränsen mellan lyrik och epos, låter han emellertid ana hvad han skulle blifva

som episk skald, och snart framträdde han såsom fulländad sådan i de naturasanna, folk-mässiga och hjertligt naiva idyllerna *Hanno*, *Elgskyttarne* och *Julqvällen*. Senare utgaf han *Nadeschda*, i hvilken han på grundvalen af en rysk folksaga skildrar kärlekens varma låga; *Kung Fjalar*, ett storslaget fornnordiskt ämne, besjunget i kraftiga gripande toner; *Fänrik Ståls Sägner*, ett nationellt epos i romansform, af lika stor betydelse för Finlands nutid, som *Kalevala* för dess forntida. Slutligen har han ökat sitt skalderykte genom två dramatiska dikter *Kan ej*, en anspråklös liten nutids karaktärsbild, samt *Kungarne på Salamis*, ett formfulländadt drama af ädel antik hållning. Han har äfven uppträdt som psalmist och skänkt sitt fosterland flera vackra psalmer. Från ungdomen stor älskare af jagt och fiske, brukade han ännu i senare år i dessa idrotter söka sin vederqvickelse efter hemmets arbeten. På en jaktfärd 1863 träffades skalden af ett slaganfall, som tyvärr gjort honom oförmögen till kroppsligt arbete, ehuru han ännu bibehåller själens krafter temligen oförminskade. Tvenne folks tacksamhet, kärlek och beundran är den belöning R. vunnit för det sköna han skänkt dem i dikt och sång; äfven i yttre måtto har denna känsla sökt sig uttryck på åtskilliga sätt. Sålunda har Rysslands kejsare tillförsäkrat honom en lifatidpensjon ur finska statskassan; svenska kongungen ut-nämnet honom till L. N. O., Finlands armé till honom öfverlemnad en äreskänk af silver, och finska folket genom subskription skänkt honom det inbjudande hem, der han nu tillbringar sin älderdoms dagar. — Gift 1831 med *Fredrika Tengström*.

Runius, Johan, vittnerhetsidkare. Född d. 1 Juni 1679; son af prosten *Arvid Runius* i Larfs församling af Skara stift. — Sonen skall redan under sin skoltid i Skara visat prof på de »snillegåfvor», som sedan skulle göra hans rykte. Kort efter hans ankomst till Upsala (1700) finner man honom också i full fart med sina tygellösa rimmerier. Sedan han vistats någon tid vid universitetet, utan att han der synes hafva vinnlagt sig särdeles mycket om allvarsammare studier, antogs han af generalguvernören, greve *Stromberg* till lärare för dennes söner och erhöll titel af handsekreterare. Detta blef hans samhällsställning för lifvet. — Han sted på sin trettiofemte födelsedag d. 1 Juni 1718. — Uppnådde R. inga äreställen i staten, så förvärfvade han dock sin samtids bifall och beröm för sina poetiska utgjutelser, hvilka samlade utgäfvos efter hans död, under titel: *Johannis Runii, V. Gothi Dudaim, eller adeliga blommar* (3 del. 1714—24). R:s skaldegloria har längesedan förvunnit och detta med allt skäl; enär hans dikter äro synnerligt torra och andefattiga och jemväl världslosa

till formen. Likväl torde han af efterverlden ha blifvit något för skoningslöst bedömd, då hans afsigt med sina rimmerier näppeligen var att vinna skaldenamn, utan att endast roa sina vänner.

Rutensparre, Johan Lorens, militär, -kriftställare i ekonomi. Född den 15 Jan. 1752. Föräldrar: kaptenen *Clas Rutensparre* och *Sigrid Ekrenstam*. — Sonen egnade sig i ungdomen åt sjöyrket och utnämndes under 1788 års krig till major i amiralitetet och R. S. O. 1792 erhöi han öfverste fullmakt och förordnades till kommandant på Carlstens fästning, från hvilken befattning han åter entledigades 1799, då han blef öfverstelöjtnant vid amiralitetet. Slutligen (1819) öfverste vid örlogsflootan. — Död på egendomen Dal i Halland d. 26 Juli 1828. — De lediga stunder hans militära tjänstebefattningar lemnade honom öfriga sysselsatte R. sig mycket med studier i ekonomi och har utgifvit flera skrifter i detta ämne, såsom: *Asmärkningar om sill-fisket i Bohuslän; Om vattens förvarande under sjöresor; Försök att förekomma sot i kvete; Försök till utdrönande af klöfvers afkastning m. m.* — Gift 1794 med *Britta Muria Hierta*.

1. **Rutström, Anders Carl**, präst. Född i Luleå d. 30 Nov. 1721. Kort efter sitt inträde på den prästerliga banan erhöi R. anställning som komministersadjunkt vid Storkyrkoförsamlingen i Stockholm. Varmt tillgifven de Zinzendorfska äsigtarna af kristendomen, dem han vidhöll och förfäktade, blef han genast af de öfriga prästerna misstänksamt bevakad och utsett för en kedja af förföljelser, hvilka icke upphörde förrän med hans död. Redan 1748 anklagades han för utspredande af villomeningar, hvilket åtal slutade med ett formligt förbud för honom af konsistorium att predika. Detta förbud var likväl återkalladt 1750, då han ånyo ställdes under tilltal för en predikan, som han hållit i Stockholms storkyrka: men hvilken process aflopp utan svårare påföljd. Sedermera förekommo litet emellan angifvelser vid konsistorium, med åttföljande förhör och suspensionsdomar till 1758, då han utnämndes till kyrkoherde i Hedvig Eleonora församling i Stockholm. Nu anordnades mot honom af hans övänner ett formligt spionerisystem. Lejda, under kyrkohalvten och i bänkarnas förstuckna, personer anskade ut hans predikningar löskyckta -tycken, hvilka, förvrängda och misstydda lades till grund för nya åtal. Det ena förhöret följde på det andra, och ehuru R. hvarje gång klart redogjorde för sina yttranden och vederlade sina anklagares anmärkningar, slutade processen, sedan den fortgått i nära nio år, med en dom på ständigt landsflykt. Biltog och utplundrad på allt, utom sitt rena samvete, tog han sin tillflykt till Danmark och Tyskland, der

hans förföljelse tillvunnit honom de varmaste sympatier, och der han lefde i kärleksfullt umgänge med åtakilliga den tidens utmärkte teologer och präster. I politiska åsichter bekände sig R. till hattpartiet, och utan tvifvel hade denna omständighet, i en tid af hatfulla partistrider, en icke ringa del i hans motgångar. När vid Norrköpings riksdag 1769 Hattarne ånyo kommo till valdet, återkallades R. till fäderneslandet och fick sina medborgerliga rättigheter åter-skänkta. Men knappt hade han kommit ian Stockholm's portar, förrän de gamla uppträdena börjades ånyo. Den 20 Augusti 1772 häktades han inom sjelfva det kungliga slottet och afled i fängelse d. 20 Okt. s. å. just som han mottagit konungens försäkran om en varaktigare upprättelse. För den större allmänheten är R. egentligen bekant såsom utgifvare af *Zions sånger*, hvilka trycktes i Köpenhamn 1778 och sedan utgått i ständigt nya upplagor. — Gift med *Britta Stiersman*.

2. **Rutström, Carl Birger**, naturkunnig, vitter. Född i Stockholm d. 22 Nov. 1758; den föregåendes son. — Student i Upsala 1772, egnade han sig åt språkstudier och naturkunnighet, jemte det han emellanåt sysslade med vittra öfningar. Lagerkransad vid 1785 års promotion, anträdde han med understöd af Vet. Akad. och ett stipendium från Upsala 1791 en utrikes resa, under hvilken han promoverades till medicine doktor i Harderwyk 1798. Följande året befordrades han till botanices demonstrator i Åbo, men lemnade denna syssla 1796, sedan han af Patriotiska sällskapet i Stockholm blifvit antagen till vice sekreterare. Denna befattning innehade han i tre år eller till 1799, då han af samma sällskap anställdes såsom ordinarie sekreterare. Vid Landbruksakademiens stiftelse 1812 antogs han till dess sekreterare och inkallades s. å. i Svenska Akad.; blef 1820 sekreterare i Vitt. Hist. och Ant. Akad. samt tillika riksantikvarie och Gardes des médailles. Kallades 1808 till ledamot af Vet. Akad.; erhöi 1814 titel af medicinalråd; blef 1818 nordstjerneverridare och 1821 hedersledamot af Sundhetakollegium. — Död ogift i Stockholm d. 3 April 1826. — Sin vittra ära vann R. genom ett *Skaldestycke vid magisterpromotionen i Åbo 1795*, några smärre poemer i åtakilliga tidningar samt en rimmad *Öfversättning af fabeln om Phaëton* efter Ovidius, hvilken insändes till Svenska Akad. efter den för täflingskrifterna bestämde tiden, men likväl af Akad. utmärktes derigenom, att den på högtidsdagen upplästes och intogs i handlingarna (7 del.). Större anseende än som skald vann R. såsom emblematiker, genom sina förslag till skådepenningar och inskrifter, bland hvilka senare det sköna epitaftet öfver Erik XIV i Vesterås domkyrka skattas som ett mästerverk.

stycke och antagligen beredde honom hans plats i Vitterhets-akad.

Ruuth, Erik, militär, embetsman. Född den 24 Okt. 1746. Föräldrar: riksrådet *Gustaf Ruuth* och *Ebba Kristina Sjöblad*. — Han uppfostrades för sjöväpnet och tjänstgjorde en kort tid vid flottan; men öfvergick till landtarmén och utnämndes till fänrik vid Lifgardet 1754. Af någon nu obekant anledning tog han afsked ur krigstjensten 1762, då han erhöll titel och värdighet af kapten. Efter *Gustaf III:s* antråde till regeringen blef han snart föremål för monarkens personliga ynnest, hvadan utmärkelser och befordringar begynte föda öfver honom i ymnigaste mått. År 1777 upphöjd till friherre, erhöll han 1781 öfverste rang och utnämndes s. å. till förste kavaljer hos hertigen af Södermanland samt till komm. af N. O. 1785 förordnades han till ledamot af Tulldirektionen och blef året derefter förste ställmästare hos hertigen. Samtidigt begynte han användas i statsvärf: förordnades sistnämnda år till statsekreterare för handels- och finans-expeditionen och tillika president i Statskontoret; blef 1778 ledamot i Allmänna utredningskommissionen och ordförande i Magazinsdirektionen; 1789 ledamot i Allmänna ärendenas beredning, 1790 president i Kammarkollegium samt ståthållare på Drottningholms, Svartsjö, Ulriksdals, Carlbergs och Haga slott; ledamot af regeringen under konungens frånvaro 1789—91 och sistnämnda år sersämmerriddare; landtmarskalk vid riksdagen i Gefle 1792 hvarefter han vid riksdagens avslutande erhöll grefve-diplomet. Efter *Gustaf III:s* död upphöjdes han i Sept. 1792 till En af rikets Herrar, men aflägnades omedelbart derefter, i det han bortsåndes såsom generalguvernör till Pommern, då han tillika blef Greifswalds universitets kansler. Sedan *Gustaf IV Adolf* själf öfvertagit regeringen, nedlade han sina befattningar i Pommern och återvände till Sverige, samt blef slutligen (1812) öfverstemarskalk hos drottningen. Ledamot af Vetenskaps-, Landtbr.- och Antiqv. akademierna. — Död i Stockholm d. 25 Maj 1820. — Grefve R. hade *Gustaf III:s* personliga bevägenhet att tacka för sina framgångar och var derföre konungen orubbligt trogen och tillgifven tillbaka. Han var mer en arbetsam och driftigt embetsman än någon statsman. Hans patriotism är dock värd allt erkännande. Af sin betydliga ärfta förmögenhet nedlade han stora summor vid Höganäs stenkolsfält i Skåne, af hvilka summor frukten först i en senare tid kommit helt andra personer till godo. — Han var tre gånger gift: 1: 1768 med *Fredrika Sparre*, 2: 1779 med *Ebba Ulrika Beata von Rosen* och 3: 1783 med *Elisabet Charlotta von Warendorff*.

Rühl, Johan Fredrik, krigare. Född 1675 i Pernau, der fadren var stadsekreterare. — Från korsett vid drottning *Ulrika Eleonoras* lifregemente, hvartill han blifvit utnämnd 1691, befordrades R. till lifdrabant 1700, och avancerade till korpral vid samma kår 1707. Dessa voro hans befordringar på den militära banan intill slaget vid *Pultava*. Ehuru han deltagit i de flesta drabbningarna i K. Carls krig och öfverallt utmärkt sig för sin okufliga tapperhet, var det egentligen först efter *Pultavaslaget* han vann sin namnkunnighet. Bortförd som fånge till Ryssland, förlades han till den lilla staden *Swiäsk* i närheten af *Kasan*, och uppgjorde der, med drabantkorpralen *Kurzell* och några ändra, en djerf plan att befria sig och sina fångna kamrater. Buligt nämnda plan skulle svenskar på en fört bestäm d dag öfverrumpla de svaga besättningarna i *Swiäsk* och *Kasan*, nedhugga alla ryska officerare, bemäktiga sig kassar och ammunition samt aftaga genom *Ukrain* till *K. Carl* i *Bender*. Tvenne från *Swiäsk* uppstigande raketer skulle vara signalen för svenskar i *Kasan* att kasta sig öfver ryssarna och bemäktiga sig slottet. Planen var i högsta grad djerf; men icke illa anlagd, emedan nästan all ryk milis var samlad i *Lifland*, och skulle troligen hafva lyckats, om ej en svensk vid namn *Brinck* dagen fört utupptäckt komplotten för ryska kommandanten. R. och öfriga svenskar blefvo genast arresterade och tio af dem arkebuserade på stället. R. nedkastades smidd i järnbojor i en underjordisk håla, der han fick förmäkt i nio jemmerfulla år, ofta utan annan föda än vatten och bröd. Efter freden i *Nystad* återkom han till fäderneslandet, erhöll titel af öfverlöjtnant med majors indelning på adelsfanan: adlades 1727 och befordrades slutigen (1732) till öfverste och chef för adelsfanan. — Död ogift i *Finland* 1740 och slöt själf sin adliga ätt.

Rühs, Fredrik, häfdatecknare. Född i *Svenska Pommern* 1780, begynte han sin lärda bana vid universitetet i *Göttingen*, der han förnämligast studerade historia och teologi, samt genom umgänge med historikern *Schlözer* bildade sig till häfdatecknare. Redan 1801 utgaf han i *Göttingen* *Versuch einer Geschichte der Religion, Staatsverfassung und Kultur der alten Skandinavien*, som föranledde universitetet i *Greifswald*, att kalla honom till professor i historien, ett anbud, som han tacksamt antog. För att på närmare håll lära känna Sverige, öfver hvilket land han hade en utförlig historia under utarbetning, och möjligen der vinna anställning såsom tjänsteman, företog han 1810—11 en resa genom flera svenska provinser, men erhöll, i stället för en plats i Sverige, den historiska professionen vid

Berlins nyinrättade universitet. För att söka bot för ett långvarigt bröstlidande, anträdde han 1819 en resa till Italien, hvarunder han afed i Florens d. 1 Febr. 1820. — R. N. O. Om Sveriges, och öfverhufvud hela Nordens, historia och litteratur har R. en oförliknelig förtjänst genom sina arbeten: *Geschichte Schwedens* (Th. 1—5; 1803—44); *Briefe über Schweden und Schwedens neueste Verhältnisse*, en vederläggning af Leopolds skarpa kritik öfver Acerbis reseskildring (1804); *Erinnerungen an Gustav Adolph* (1806); *Finland und seine Bewohner* (1809); *Die Edda nebst Einleitung über d. nordische Poesie, und Anhang über die historische Litteratur der Isländer* (1812); *Über den Ursprung der isländischen Poesie aus der Angelsächsischen* (1815); *Geschichte des Mittelalters* (1816) m. fl. I förordet till svenska öfversättningen af det sistnämnda arbetet yttrar Geijer: »R:s svenska historia är så skriven, som en utländning väl knappast någonsin skrivit ett lands historia; ej blott utan jämförelse det bästa af främmande arbeten om Sverige; den är på det hela inom oss och af oss sjelfva ännu öofverträffad.»

Rydberg, Abraham, donator. Född af fattiga föräldrar i Vestergötland 1784, ankom han såsom yngling till Stockholm, der han fick anställning på firman Bohnstedt & Co:s kontor. Genom flit och sparsamhet samlade han under loppet af åtskilliga år ett kapital, hvarmed han började handel för egen räkning och förvärfvade sig sedermera, med vidgade affärer såsom grosshandlare och skeppare, en högst betydlig förmögenhet. Vid sin död, som inträffade i Stockholm d. 25 Dec. 1844, befanns han i sitt testamente hafva anslagit en summa af 150,000 rdr banco till ett hotell för hufvudstaden, det sedermera inköpta och inredda »Hotel Rydberg» vid Gustaf Adolfs torg, och ett lika penningbelopp till bildandet af en navigationskola i Stockholm. Emedan en sådan redan förut fans, inrättades i stället en praktisk sjömanskola, i hvilken ynglingar, som beslutit egna sig åt sjölivet, undervisas i det praktiska af sjömanyrket, såsom fartygs upp- och aftackling, manövrer, segelsömnad o. s. v. För detta ändamål eger skolan ett mindre fartyg, med hvilket sjöturer företagas inom Östersjön hvarje sommar, för att invänja lärjungarna vid de praktiska handgreppen i navigeringskonsten. I sjelfva skolan besörjes undervisningen af en öfverlärare samt tre à fyra underlärare, hvilka, för att endast det praktiska i sjömannens bildning må tillgodoseas, sjelfve äro praktiske sjömän. — R. var ogift.

Rydberg, Carl Henrik, skriftställare, publicist. Född i Carlskrona den 6 Juni 1820. Föräldrar: hofrättskommissarien *Erik Rydberg* och *Anna Beata Swanberg*. — Efter undfången elementarbildning i sin

födelsestad, anlände R. till Stockholm, der han 1842 och 1843 tjänstgjorde som e. o. kontorskrifvare i Stockholms stads byggnadskontor samt en kort tid var e. o. kanalist i poliskammaren. Embetsmannabanan var likväl ej den, som öfverensstämde med hans böjelser. Då han från ungdomen gjort sig väl förtrogen med Sveriges skaldar och prosadiktare, lockade bekantskapen till efterföljd, hvarföre han 1843 debuterade med några följetonger i *Aftonbladet*. Året derefter fick han fast anställning i denna tidning och tillhörde dess redaktion, tills tidningen vid slutet af 1851 från L. J. Hierta öfvergick till ett bolag. Under tiden och intill 1852 deltog han verksamt såsom medarbetare i veckotidningen *Friskytten* samt lemnade, dels i öfversättning dels i original, flera lustspel, bland hvilka senare såsom de mest bekanta må nämnas: *Nyårs morgonen i Storkyrkotornet* (tills. med S. A. Hedlund); *Också en profet*; *En kopp thé* (ej att förblanda med den på K. teatern uppförda enaktskomedien af samma namn); *Aladdins lampa*; *Capriciosa* m. fl. År 1856 började R. utgifva den qvicka skämttidningen *Kapten Puff*, som utan afbrott fortsattes i tio år eller till 1865 och sedan, upptagen ånyo, utgafs 1872—74. Utom i de redan nämnda tidningarna har R. varit medarbetare i *Illustrerad tidning* (den gamla) och *Stockholms-Posten*; har författat åtskilliga minnesteckningar och minnesblad, öfversigter och årsberättelser öfver Sv. Slöjdföreningens verksamhet, redigerat anekdot-samlingar, skrivit en mängd uppsatser i kalendrar och tidskrifter, verkställt öfversättningar af romaner, noveller, strökrifter m. m. — Gift 1849 med *Emma Vilhelmina Adelaide Forslund*.

Rydberg, Gustaf Fredrik, landskapsmålare. Född i Malmö d. 13 Sept. 1835. Föräldrar: registratorn i riksbankens lånekontor derstädes *Gustaf Isak Rydberg* och *Elisa Charlotta Zickerman*. — Såsom vanligt med konstnärligt begåfvade naturer, röjde han tidigt anlag för sin konst. Vid sjutton års ålder afbröt han derför sina skolstudier, för att uteslutande egna sig åt den bana de medfödda anlagen anvisade såsom hans bestämmelse. Efter att några år ha vistats såsom elev vid Konstakademien i Köpenhamn, stälde han farden till Stockholm, der han ytterligare utbildade sig såsom elev vid Fria konsternas akademi 1857—59, hvarefter han det sistnämnda året begaf sig till Düsseldorf. Under de fem år han här vistades, åtnjöt han professor Gudes mäterliga handledning, hvarjemte han hvarje sommar gjorde besök i Skåne för att gästa sitt hem och göra naturstudier. Sedan han 1864 åter bosatt sig i fäderneslandet, har han endast gjort kortare utflykter, såsom 1868, då han fick åtfölja Carl XV till Norge, och 1869, då han på

konungens bekostnad gjorde en ny studiereja till samma land. 1873 gjorde han ett nytt besök i Düsseldorf och uppehöll sig der inemot ett år. Agrée af Fria konsternas akademi 1866 och ledamot af samma konstanstalt 1871. R. är i främsta rummet kolorist, som med säker uppfattning sätter sig in i den lokala fysionomien och återger stämningarnas djup i några enkla, men raska och tilltalande färgkombinationer. Af hans förtjenstfulla arbeten förvarar vårt nationalmuseum fyra stycken, näml.: *Värmlandskap i Skåne*; *Landskap med motiv från Mörrum* i *Bleking*; *Skånskt landskap*, samt *Vinterlandskap i månken*.

Rydberg, Olof Simon, historieforskare, skriftställare. Född på Cederdal invid Stockholm den 28 Dec. 1822. Föräldrar: possessionaten *Olof Rydberg* och *Kristina Krook*. — Student i Uppsala 1839, beredde sig R. för den filosofiska graden, men tvangs, efter några års vistelse vid universitetet, af ett hjertlidande att afbryta sina gradualstudier och tog i stället kanelixamen 1856. Sedan han under de följande åren tjänstgjort i Civildepartementet och Kommersekollegium, antogs han till tjänstgörande handsekreterare hos K. Carl XV samt innehade denna befattning till 1862. År 1864 köpte han frälseegendomen Älta i Södertörn och egnade sig ett par år åt landlifvet, men återflyttade, sedan han sålt egendomen 1866, till Stockholm samt utnämndes 1868 till protokollsekreterare i Hofexpeditionen. Från denna tid har han helt och hållet egnat sig åt historiska forskningar, af hvilka frukterna börjat visa sig i hans nys utkomna arbete: *Sveriges traktater med främmande makter, jemte dit hörande handlingar* (1 del. 1876, omfattande tiden från 822 till 1335). Detta på kritiska forskningar bygda verk, som är beräknadt att blifva 12 delar, äsyftar att innefatta alla officiella minnesmärken af Sveriges hela yttre politik och att i kronologisk följd meddela de akter, hvilka från äldsta till närvarande tid betecknat och reglerat vårt lands förhållande till utländska makter. För att förbereda detta omfattande och som källskrift en gång ytterst viktiga arbete, har R. företagit resor och gjort arkivforskningar i flera Europas länder, såsom 1870 i Moskwa och St Petersburg, 1871 i Köpenhamn, Hamburg, Hannover och Wolfenbüttel, 1872 och 1873 i Lübeck, Schwerin, Bruxelles, Brügge, Gent, Paris m. fl städer. Bland arbeten, han öfverflyttat till svenskan från fransyska, tyska och engelska språken, nämna vi endast Michel Chevaliers ryktbara bok »La Monnaie», samt de första delarne af Schlossers *Weltgeschichte*. Han har äfven utgifvit den berömde diplomatea greve Gustaf Lagerbjelkes på franska skrifna memoiren (1867) m. m. Ledamot af K. Samfundet för utgifvande af handskr. rörande

Skand. hist., af Hansische Geschichts-Verein m. m. R. af Fr. Hed. Leg. (1867), af Belg Leop. Ord. (1875).

Rydberg, Sven, universitetslärare, länd. Född i Carlskrona d. 11 Aug. 1789, blef R student i Lund 1806, och eröfrade lagerkransen vid magister-promotionen 1811. Kort derefter utreste han till England, der han i fyra år var anställd såsom bibliotekarie hos den berömde botanisten Sir Jos. Banks, egare af ett utmärkt privatbibliotek, som nu är forenadt med British Museum. Återkommen till Lund, förordnades han till docent i romersk och nordisk lagfarenhet 1815, samt till e. o. adjunkt i teoretisk filosofi 1821. Från år 1848 förordades han härmed befattningen såsom akademisk lärare i engelska språket, sedan han längre tillbaka hade förestått professionen i estetik och lefrande språk samt varit på förslag till sistnämnda profession, och till adjunkten i historia Jubelmagister i Lund 1862, död derstädes d. 2 Mars 1865. — En blick på förestående befordringlista visar att R. icke stod högt på förtjensternas rangskala. Han var likväl en länd af allrahögsta rang, hvilken med heder skulle kunnat förestå hvilken akademisk lärostol som helst. Att han kom att stå tillbaka, som han gjorde, härledde sig i första rummet af en öfverdriven anspråkslöshet, som hindrade honom att föra sig själf fram; i andra rummet kanske af bristande produktivitet såsom författare i hvilket hänseende han, utom några disputationer, blott utgifvit en historisk afhandling *Om Svearnas och Götarnas strid vid konungavalet* (1830—38).

Rydberg, Viktor, skriftställare, religionsfilosof. Född i Jönköping d. 18 Dec. 1829. Föräldrar: fanjunkaren, sedermera fängelseföreståndaren derstädes, *Johan Rydberg* och *Hedvig Kristina Däcker*. — Efter genomgången skolkurs i Jönköping afsändes R. till Vexjö gymnasium, der han af sin gymnasie lektor Rappe infördes i Tegnérns hus och röntte mångt prof af det biskopliga parets välvilja. År 1848 blef R. student i Lund. Känd endast af en fåtalig vänkrets tillbragte han här några år i största tillbakadragenhet, under det han med ytterlig flit skötte sina studier. Annu i skolan röjde han sin litterära begäfnings och skref tidigt följetonger och ledande artiklar i Jönköpingsbladet. Då nämnda tidnings utgifvare, Sandvall, öfvertog Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning, egnade R. sin penna åt detta blad; men inträdde ej i redaktionen förrän 1855, till en början såsom ansvarig för följetongsafdelningen, och har sedan fortfarande varit medarbetare i tidningen. Vid Sveriges första allmänna kyrkomöte 1860 var R. lekmannaombud för Göteborgs och Bohuslän och väckte de tre bekanta motionerna: om prästedens afskaffande; om ut-

slutande ur vår kyrkobibel af de bevisligen understuckna orden i 1 Joh. 5 kap. 7—8 v.; samt om skarpskyttekårernas öfning i vapens bruk på söndagen. Året derefter valdes han af Göteborgs stad till riksdagsman i Andra kammaren och bevistade riksdagarna 1870—1872, inberäknadt äfven det uttima riksmötet 1871. Efter att på slutet af 1850-talet ha utgifvit tvenne större romantiska berättelser *Singoalla* (2 uppl. 1865) och *Fribytaren på Östersjön* (2 uppl. 1867), framträdde han 1859 med sin berömda roman *Den siste Athenaren* (2 uppl. 1866), ett arbete, som genom sin ädelt antika hållning och glänsande stil med ens grundlade hans rykte såsom framstående författare. Af hans öfriga hittills utgifna skrifter, falla de flesta inom det religiöst-filosofiska området, och äro: *Bibelns lära om Kristus* (1862, 3:dje tillökta uppl. 1868); *Jehovah-tjensten hos Hebreerna före Babyloniska fångenskapen* (1864); *Medeltidens magi* (1864); *Urpatriarkernas släkttafa i Genesis och tidräkningen hos de sjuttio uttolkare* (1873); samt *Romerska sägner om apostlarna Paulus och Petrus* (1874), det sistnämnda en bland frukterna af hans resa till Frankrike och Italien 1874. Han har förförigt lemnat flerfaldiga förtäfliga uppsatser i Sv. Tidkrift; i språkforskning, konsthistoria m. fl. ämnen; en öfversättning af Göthes Faust (1876), samt utmärkta lyriska dikter m. m. R:s romaner äro öfversatta på flera språk. — Ogift.

1. **Rydellius, Andreas**, filosof, biskop. Född i Linköping d. 24 Aug. 1671. Föräldrar: d. v. domkyrkokomminister, sedermera kyrkoherden i Fornåsa, *Johan Rydellius* och *Katarina Horneer*. — Vid aderton års ålder skickades R. med ovanliga kunskapsbetyg från Linköping till universitetet i Upsala, der professorn J. Bilberg nyss förut framstätt såsom den Cartesianska filosofiens målsman. Vid denne utmärkte lärare fästes R. inom kort genom ett nära personligt förhållande, dels såsom lärare i Bilbergs hus, dels såsom mästarsens flitigaste och skarpsinnigaste lärjunge. Då Bilberg 1693 drog sig undan det akademiska splitet till kyrkoherdebeställningen i Örebro, följdes han dit af R. som fortfarande begagnade hans undervisning, och efter ett par år skildes från honom med en bildning, »i hvilken filosofiens dialektiska skärpa föränsade sig med en, på grundvalen af de gamla mönstern utbildad, fin känsla för formens och uttryckets skönhet.» Hans snilles och lärdoms företräden fäste och snart vid honom den allmänna uppmärksamheten. År 1699 begaf sig R. till Lund, der han likväl, i saknad af fast anställning, måste uppehålla sig i åtta år genom enskilda akademiska föreläsningar. Omsider erhöll han 1707 plats såsom kommunalprost och ut-

nämndes tre år senare (1710) till professor i logik och metafysik. Sedan han i tjugo år, med öfverlägsen skicklighet, och ett densamma motsvarande förtroende af sina lärjungar, föreläst filosofiens läror, lemnade han sin plats åt en sin lärjunge, sedermera biskopen, Carl Papke, och förflyttades såsom tredje professor till teologiska fakulteten 1730. Redan fem år förut hade han antagit prästerlig ordination och, såsom kyrkoherde i Hardeberga och Sandby prebendepastorat, begynt att egna sig åt kyrkans tjänst. »När han nu fullkomligt öfvergick till denna, blef liksom kronan satt på hans föregående lifs verksamhet, ty allt hans filosofierande hade ytterst afsett religionens grundsanningar och varit ett sträfvanne att från den Cartesianska lärobyggnadens ståndpunkt vinna försoning emellan filosofiskt vetande och uppenbarelsens tro.» Andra året efter det han inträdt i teologiska fakulteten, förflyttades han till andra och 1732 till första professionen, då han jemväl utnämndes till domprost, sedan han nyss förut emottagit teologie-doktorsvärdigheten. Vid biskop Linnerii död 1734 valdes han enhälligt af Lunds stifts prästerskap till universitetets prokansler och stiftets biskop. Med samma trohet och nit, som utmärkte alla handlingar, vårdade han dessa embeten, tills döden träffade honom i Ousby prästgård, under uppresan till riksdagen i Stockholm, den 1 Maj 1738. — Sannolikt var R. på sin tid Sveriges lärdeste man. Såsom filosof helades han för Cartesian och han var det visserligen i sin grundskädning af tingens, eller i läran om ideerna; men dock vida mer eklektiker än sin förebild, i det han vid all spekulation antog de protestantiskt kristliga dogmerna såsom ett regulativ, för hvilket allt annat måste vika. I närmaste sammanhang med hans lif och verksamhet såsom lärare står hans författarskap. Tvifvelsutan var R. en af de flitigaste och alsterrikaste författare Sverige frambragt. Hans största arbete *Nödige Förnuftsöfningar, at lära känna thet sundas vägar och thet osundas felsteg* (5 del. 1718) är det första utförliga verk i filosofi, som blifvit utgifvet på svenska och prisas såsom ett af de lärdeste och yppersta arbeten för sin tid. R. egde äfven betydande poetiska anlag och har författat flera svenska skaldestycken, hvilka först i våra dagar blifvit samlade och utgifna. — Ogift.

2. **Rydellius, Magnus**, universitetäljare, historiker. Född i Fornåsa församling i Östergötland den 24 Juni 1676; den föregående bror. — Sedan han genomgått Linköpings läroverk, fick han, ännu helt ung, åtfölja sin äldre bror till professor Bilberg i Örebro, och sändes af honom med hedrande vitsord 1694 till Upsala. Promoverad vid lagerfesten 1703, anställdes han

1711 såsom docens i filosofiska fakulteten i Lund, på samma gång han öfvertog rektorsbeställningen vid Lunds lärdomaskola. Sedan han under åren 1712—14, jemte förenämnda befattningar, förestått akademiska räntmästar-sysslan och uppehållit eloquentie professorns föreläsningar, befordrades han 1715 till professor i historia och poesi, hvilken lärstol han innehade till 1731, då han vid historiens fränskiljande såsom eget läroämne, öfvertog den återupplifvade professionen i poesi och vältalighet. År 1735 utnämndes han till teologie doktor och öfverflyttades s. å. till tredje professionen i teologiska fakulteten, befordrades till andre teologie professor 1739 och till förste professor och domprost 1740. — Död i Lund d. 1 Dec. 1742. — Ehuru sin broder mycket underlägsen, var han dock en ganska skicklig man samt utmärkt för både lärdom, undervisareskicklighet och skriftställarförmåga. Ett berömligt drag i hans karakter var hans ömhet mot nödlidande, hvilka han aldrig tröttnade att bispringa, ehuru tvenne stora eldevådor medtog en god del af hans egendom. — Gift 1716 med *Elisabet Stohæus*.

Rydin, Herman Ludvig, rättslär. Född i Jönköping den 13 Aug. 1822. Föräldrar: handlanden *J. S. Rydin* och *E. C. von Sydow*. — Han genomgick Jönköpings skola och Vexjö gymnasium, samt blef student i Upsala 1840. Efter åtta års akademiska studier, dervid en god del af hans tid npp-togs af andras undervisning, promoverades han 1848 till filos. doktor med andra hedersrummet, samt afjade juris utriusque kandidatexamen 1851. Under de derpå följande åren tjänstgjorde han dels såsom e. o. i Svea hofrätt och dels som biträdande domare vid rådhusrätt samt ting på landet. Efter att 1853 ha disputerat för en juridisk adjunkt i Lund med en afhandling *Bidrag till svenska skogslagstiftningens historia*, utnämndes han till adjunkt i administrativrätt och nationalekonomi vid nämnda universitet, och förordnades året derpå till vice häradshöfding. År 1855 utgaf och försvarede han en afhandling *Om svenska folkets beskattningsrätt* och utnämndes kort derafter (s. å.) till professor i svensk statsrätt, kyrkorätt, krigslagfarenhet och folkrätt vid universitetet i Upsala. Vid tillämpningen af det nya riksdagsskicket utsågs han af Vesterbottens landsting till riksdagsman i Första kammaren och invaldes der årligen till ledamot i konstitutions-utskottet, samt de särskilda utskott, som varit tillsatta i och för behandlingen af frågor, rörande undervisningsväsendet. För 1876—78 årens riksdagar är han vald till representant i Andra kammaren för Upsala stad. R. N. O. och R. N. S:t O. O. Förutom de redan nämnda arbetena har han utgifvit: *Om yttrandefrihet och tryckfrihet* (1859); *Flyg-*

blad i norska frågan (tills. med C. G. Malmström (1860); *Några anmärkingar om konungens rätt att göra nåd, dispensation och restitution* (i Upsala Univers. Årsskrift 1861); *Några erinringar vid det af K. Maj: till Rikets ständer öfverlemnade förslag till strafflag etc.* (1863); *Föreningen mellan Sverige och Norge från historisk och rättslig synpunkt betraktad* (1865); *Betraktelser i representationsfrågan af en svensk medborgare, som icke under-tecknat någon reformadress* (2. h. 1865). — Gift 1857 med *Eleonora Vilhelmina Genberg*.

1. **Rydqvist, Johan Erik**, estetiker, språkforskare. Född i Göteborg d. 20 Oktober 1800. Föräldrar: sekreteraren hos Borgerskaps-ets äldste samt Handels societeten i nämnda stad *Johan Rydqvist* samt hans hustru *Bria Kristina Askengren*. — I enlighet med fadrens önskan att sonen skulle egna sig åt handelsyrket, blef hans första bildning, under enskilde lärares handledning, uteslutande riktad åt detta mål. Vid femton års ålder anställdes han på ett handelskontor i Göteborg, i hvilken befattning han kvarstannade till sommaren 1819, då han ändligen fick följa sin böjelse för vetenskapliga studier. Han hade då ännu icke inhemtat de första grunderna till de gamla språken. Icke destomindre blef han genom utomordentlig flit student i Upsala vårterminen 1820 och disputerade pro exercitio 1822. År 1824 antagen till e. o. kansliat i Handels- och Finans-expeditionen samt året derefter i Kommersekollegium, afjade han 1826 juris kandidatexamen och lät s. å. inskrifva sig i Justitie-revisionen och Svea hofrätt. Likväl förblef han någon längre tid tjänstgörande endast i de båda förstnämnda läroverken. 1827 antagen till amanuens vid K. biblioteket och 1829 till enahanda befattning vid Svenska akademien, anställdes han sistnämnda år provisionellt vid d. v. kronprinsens kabinett med ett årligt expektans-arvode af 150 riksdaler, hvilket belopp sedan uppbars till 1859. Åren 1836—1837 företog han med understöd af Svenska akademien och svenska statsverket en längre resa genom Danmark, Tyskland, Belgien, F anrike, Tyrolen och Italien, utnämndes till K. vice bibliotekarie 1851, till K. bibliotekarie 1858, från hvilken senare befattning han inlade om afsked på sin födelsedag 1865. Kallad till arbetande ledamot af Vitt. Hist. och Ant. Akademien 1848; En af de aderton i Svenska Akad. 1849; ledam. af Vetensk. Akad. 1856, samt förförigt medlem af flere in- och utländska lärda och vittra samfund. Sedan många år ordförande i Svenska Fornskriftsällskaps styrelse, sedan 1856 en af komiterade till tryckfrihetens vård; efter frih. v. Beskows död någon tid tillförordnad sekreterare i Svenska akademien samt 1860—71 akademiens ledamot i K. direktionen öfver Stock-

holms stads undervisningsverk; komm. af N. O., R. D. D. O. samt filosofie hedersdoktor vid promotionen i Upsala 1860. Den betydelsefulla del R. tagit i samtidens litterära arbete och hviken alltid skall tillförsäkra honom ett mycket framstående rum i Sveriges litteraturhistoria, begynte först med några kritiska uppsatser och metriiska öfversättningar från de gräkiska idyllekalderna, i Göteborgs Allehanda och Aftonblad 1819—1824 samt några smärre poemer i Atterboms Poetisk Kalender 1821, 1822. Efter att 1827 ha erhållit Svenska akademias heders-accessit för ett litteraturhistoriskt arbetet *Framfarna dagars vittra idrotter, i jemförelse med samtidens*, utgaf R. en litterärt kritisk tidning *Heimdall*, 1828—32, samt deltog 1833—34 som medarbetare i Litteratur-Föreningens Tidning, dels anonymt med smärre uppsatser och underrättelser, rörande litteratur och skön konst, dels med recensioner under namnteckningen R--t. År 1833 utgaf han *Djurgården förr och nu*, hvilket historiskt-topografiska arbete följdes af *Nordens äldsta skådespel*, som 1836 belönades med Vitt. Hist. och Ant. Akad. högsta pris och först meddelades i Skandia, samt sedan trycktes i nämnda Akad. Handl. 19:de delen. Hans öfriga arbeten under den följande tiden äro: *De civila ämbetsmännen i Sverige* (1838) (anon.); *Resa i Tyskland, Frankrike och Italien* (1 del. 1838); *Joh. Olof Wallin minnesteckning* (1839) (anon.); *Tidens oro och tidens kraf* (2 häft. 1840); *Den historiska språkforskningen*, inträdestal i Vitt. Hist. och Ant. Akad. 1849 (i Akad. handl. 20 del samt särsk. utg. 1863). Året der efter (1850) utkom 1 bandet af hans sekularverk *Svenska språkets lagar*, af hvilket sedermera fem band blifvit utgifna (det 5:te 1874) och hvarur, särdeles ur 4:de bandet utbrutna stycken särskildt meddelats under titeln: *Ljudlagar och skriftlagar* (1870). För fortsatt utgifvande af detta språkverk, genom hvilket R. framstår såsom en af det närvarande tidehvarfrets grundligaste språkforskare, har han allt ifrån 1857 årligen uppburit 1,000 riksdaler banko. Förutom redan uppräknade arbeten har han offentliggjort *Ljus och irrsken i språkets värld* (i Sv. Akad. Handl. del 39); *Svenska akademians ordbok historiskt och kritiskt betraktad* (Sv. Akad. Handl. del 45); *Bernhard von Beskow*, minnesteckning bland Lefnadsteckningar öfver Vet. Akad. afidna ledamöter; samt i yngre år lemnat bidrag till Post- och Inrikes-Tidningar, Stats-Tidningen, Journalen, Kometen, Dagligt Allehanda, Svenska Minerva, Svenska Biet m. fl. tidningar. En utförlig karakteristik öfver R. särdeles som språkforskare förekommer i tidskriften *Framtiden* 1871. — Gift 1856 med *Augusta Charlotta Schweder*.

2. **Rydqvist, Carl Magnus**, embetsman, författare i statsekonomi. Född i Göteborg d. 12 Maj 1806; den föregående bror. — I Upsala, der R. blif student 1823, afled han v. t. 1825 kansliexamen och tog året derefter hofrättsexamen. Sedan han 1826 inträdit såsom e. o. idåvarande Ecclesiastik-expeditionen af K. kanal, Svea hofrätt, Kommersekollegium och åtakilliga andra embetsverk, samt tjänstgjort såsom tredje notarie i bondeståndet vid 1828—30 års riksdag, utnämndes han sistnämnda år till kopist i Ecclesiastik-expeditionen, från hvilken befattning han tog afsked 1833, samt blif jemväl kopist i Kommersekollegium, inom hvilket embetsverk han 1831 befordrades till kanslist i kollegii advokatfiskalskontor, samt 1834 erhöill advokatfiskals n. h. och v., med tur och befordringsrätt. Sedan han 1837 blifvit förordnad att förvalta det då lediga advokatfiskals-embetet, utnämndes han till ord. advokatfiskal 1839, samt tog afsked från denna tjänst i Nov. 1872. Under sin långa tjänstemannabana har R. innehaft flera magtpåliggande komitè-uppdrag, af hvilka utrymmet blott tillåter oss nämna: hans ledamotskap (1851) i Sveriges första jernvägskomitè (Köping-Hultbanan); i komitén för uppgörande af grunder för städernas beskattning (1858); i komitén för skjuts- och postväsendets ordnande, samt hans befattning såsom vice ordförande i Strömholms kanal-bolags styrelse, under hela tiden för detta kanalverks ombyggnad 1841—60, m. m. Utsedd 1869 af Elfsborgs landsting till ledamot af riksdagens Första kammare. Ledamot af Landbruks-akademien (1854); af Vetensk. Akad. (1857); af Musikaliska akademien (1861). R. N. O.; komm. af V. O. Hans af trycket utgifna skrifter äro: *Om tullagstiftningen i åtakilliga länder i Europa* (1841); *Fångars användande vid allmänna arbeten* (1845); *Nya brottmålslagen och cellfängelserna* (1848); *Nutidens kommunikations-anstalter* (2 del. 1848—50); *Ett och annat om svenska bruks-handteringen och jernexporten* (1852); *Svenska städernas administrativa och representativa förhållanden* (1856); *Historisk-statistisk beskrifning öfver Göteborg från dess anläggning till närvarande tid* (1860); *Om staden Malmö* (1861); *Om den nuvarande stenkolsproduktionen* (1861); *Handels- och sjöfartstraktaten med Frankrike* (1864); *Statsekonomiska betraktelser med särskildt afseende på Sverige* (1865); *Lefnadsteckningar i Vet. Akad. Handl.*; öfvers. m. m. Utrustad med stor musikaliisk bildning var R., under sista åren af sin vistelse i Upsala anförare för studentsången, samt en af de verksamaste ledamöterna i det gamla harmoniska sällskapet i Stockholm, der han uppträdde såsom tenorsångare. — Gift 1835 med *Maria Gustafva Johansson*.

Ryning. Släkten Ryning härstammar från *Greger Ryning*, som lefde i Skåne omkring 1360 och förde i vapnet en silfverbjälke i blått och rödt fält och på hjälmen fyra påfogelfjädrar. Ätten intogs på riddarhuset 1625 och vann genom en af sina medlemmar friherrlig värdighet 1651.

1. **Ryning, Axel Nilsson**, statsman. Född 1552. Föräldrar; *Nils Eriksson (Ryning)* till Gimmersta och *Tyresjö*, samt *Ingeborg Trolle*. — Axel R:s verksamhet begynte genast efter Johan III:s död, i det han utnämndes till hertig Carls råd och s. å. (1592) bemedlade försoning mellan hertigen och de sex rådherrar, hvilka 1590 blifvit för förrådiska stämplingar immanade i häkte, men bortvikit ur riket. Då Sigismund vid sin afresa 1594 förordnat Erik Brahe, som var katolik, till ståthållare i Stockholm, lät hertig Carl i stället insätta Axel R. och Carl Sture i dennes befattning och uppdrog åt R. 1599 att vara ståthållare i Viborg. Tre år senare utnämndes han af hertigen till riksråd och riksamiral, samt var jemte flera andra svenska herrar rikets fullmäktig vid fredsmötet med danskarna i Flacksjöbäck s. å. (1602). Gustaf II Adolf belönade R:s förtjenster mot hans fader och riket, genom att strax efter sitt antride till regeringen upphöja honom till riksmarsk och lagman i Södermanland (1611). Vid konungens kröning (1617) blef R. slagen till riddare. — Död 1620 på Penningby, barnlös. — Gift 1613 med *Margareta Bielke*.

2. **Ryning, Erik Eriksson**, riksråd. Född på Gimmersta i Södermanland d. 11 Nov. 1592; den föregående brorson. Föräldrar: ståthållaren öfver Vestmanland och Dalarne. *Erik Nilsson Ryning* och *Anna Månadotter Lilliehöök*. — Han hade i ungdomen tjent i Nederländernas härar, och blifvit befordrad till svensk öfverste, när han 1629 erhöi befäl öfver en del af flottan. Då K. Gustaf Adolf följande året öfvergick till Tyskland, kommenderade R. fjerde divisionen af krigskeppen, intog med dessa 1631 Wismar och förordnades till guvernör öfver nämnda stad med kringliggande område. 1633 kallad till riksråd och lagman i Södermanland, förordnades han 1644 till generalguvernör i Lifand, och hade redan afgått till Riga, då rådets bref aukom med befallning, att skyndsamt vända tillbaka och intaga den stupade amiral Flemings plats. Året derefter förordnade han sin eskader med Wrangels, intog Visby och hade just lagt sig i sundet utanför Köpenhamn, då underrättelse anlände att fred var sluten med Danmark i Brömsebro. Han förordnades då att, med bibehållande af amiralsembetet, vara guvernör på Gotland, som genom freden återkommit under Sverige; upphöjdes 1651 i friherrligt stånd och afled i Stockholm den 6 Dec. 1654; barnlös, hvarigenom friherrliga ätten

Ryning med honom utgick. — Gift med *Maria Elisabet Kurtzell*.

Rådberg, Adolf Fredrik, präst, författare. Född i Venersborg d. 23 Febr. 1789. Föräldrar: krigsrådet *Adolf Rådberg* och *Maria Kristina Thornton*. — R. hade aflagt juridiska examina, och äfven tjänstgjort ett par år i embetsverken i Stockholm, då han 1811 återvände till Upsala, tog filos. kand. examen 1816 och promoverades till filos. doktor 1818. Prästvigd s. å., anställdes han 1820 såsom lärare vid Hornsbergs vaxelundervisningsskola, under Fogelviks syster; men flyttade 1823 till Stockholm, för att deltaga i redaktionen af tidningen »Journalen», samt blef året derefter lärare och konstituerad rektor vid Nya elementarskolan. År 1831 utbytte han sistnämnda plats mot Tegneds sacellani i Skara stift, samt blef slutligen 1836 komminister i sin födelsestad Venersborg. — Död derstädes 1856. — R. nitalekade varmt för flera af samhällsleifvets viktigaste frågor och sökte genom en myckenhet utgifna skrifter bereda allmänna tänkesättet för de sociala reformer han äyftade. Några af dessa skrifter må här nämnas: *Staten betraktad som uppfostrings-institut* (1828); *Om de religiösa och politiska åsigternas samband och vaxelverkan* (1830); *Försök till populär framställning af Christus-panteismen* (1833); *Fridland* (1839); dessutom finnas af honom *Aforismer och paradoxer; skaldestycken* (1824); tal, predikningar, öfersättningar, samt en mängd uppsatser i religiösa och filosofiska ämnen, uppfostran, qvinnobildning o. d. i Aftonbladet, Dagligt Allehanda, Medborgaren, Venersborgs Tidning m. å. — Gift 1822 med *Carolina Castoria*.

Rålamb. Den äldste kände stamfadren i släkten är *Peder Raalamb*, häradsböfding i Gestrikland 1418 och tjuvugått år senare kallad »frölsisman i Helsingland». På riddarhuset intogs ätten 1625 och erhöi friherrlig värdighet 1674.

1. **Rålamb, Anders Sigfridsson**, krigare. Födelseåret obekant. Föräldrar: landsomaren i Helsingland *Sigfrid Andersson* och *Sissela Dufva*. — År 1541 gaf K. Gustaf Anders Sigfridsson förnyelse på hans frälsemannarätt, med hans fädernevapen »ett rålamm» i gult och blått fält. K. Erik XIV gjorde honom 1563 till befallningeman på Stockholms slott och satte honom till öfverste för det krigsfolk, som sändes till Finland för att fångsla hertig Johan. Sedan detta värf lyckligen utförts, utnämndes han s. å. (1563) till lagman öfver Norrland och förordnades 1564 till tygmästare öfver artilleriet. Kort derefter sändes han med manskap och fältstycken till Bleking, och intog Lyckö slott, samt bevästade 1566 Bohus belägring. Men nu förändrades konungens sinnestämning. Jemte Nils Sture, Erik Stenbock och Nils Boye stälde R. till rätta

för försumlighet vid slottets belägrande; men undslapp för sina forna tjänster ett oförskyldt straff. Ifall han verkligen låtit någon försummelse komma sig till last, återuppräddade han sitt krigarrykte två år senare, då han med en obetydlig krigsstyrka mötte danskarna i en skarp skärmytsling vid Engelholm. Efter Eriks afsättning var R. bland dem, som hade sig anförtrodt att bevaka den fångne konungen och intog der- efter ett förtroendefullt rum i K. Johans tjänst. — Död i Stockholm 1583. — Gift 1: med *Anna Laradotter (Björnram)*, 2: med *Anna Butz* eller *Store*.

2. **Rålamb, Lars Andersson**, krigare. Födelseåret obekant: den föregående son. — Han hade blifvit uppfostrad af jesuiter, hvaraf till någon del förklarar hans blinda tillgifvenhet för K. Sigismund. I Januari 1597 sändes han af denne med ett bref till ständerna, hvari Sigismund uppdrog styrelsen åt rådet, »eftersom han förnummit, att hertigen icke ville, efter den gifna regerings- formen, befatta sig med densamma,» och förbjöd den utlysta riksdagen i Arboga. Detta budskap höll på att stå R. dyrt. All- mogen, som blifvit uppretad mot konungen, hotade hans sändebud till lifvet, och her- tigen måste för att skydda R. omge honom med vakt. När Sigismund, efter slaget vid Stångebro (1589), lemnade Sverige, in- satte han Lars Andersson bland befälhafvarne i Kalmar och befalde honom och de andra att hålla slottet sig tillhanda. Då staden likväl kort derefter föll i hertigens händer sngo befälhafvarne dyrt umgälla sin trohet. Efter en kort ransakning dömdes Johan Sparre, Kristofer Gyllengrip och Lars An- dersson Rålamb till döden. Afrättningen egde rum den 16 Maj 1599, och deras af- huggna hufvuden uppsattes på jernstänger öfver Kalmar stadsport.

3. **Rålamb, Broder Andersson**, embets- man. Född på Bro i Bro socken af Up- land 1568; den föregående bror. — Han blef 1613 kammarråd; 1622 ståthållare öf- ver Nerike och Vermland med Arboga, samt Nora och Lindes bergslager; 1624 lands- höfding öfver Vestmanland och två år der- efter ståthållare på Vesterås slott; 1627 assessor och s. å. vice ordförande i Svea hofrätt, samt 1630 utnämnd till president i hofrätten i Åbo. Innan han likväl hann tillträda denna befattning, anlände från Gustaf Adolf, som då var i Tyskland, be- fallning till rådet att afsätta Broder An- dersson från hans embeten och indraga hans förlänningar, till dess han instälde sin son Erik att svara för den sidovördnad han visat konungen. Förloppet vid detta »majestäts- brott» omnämnes här nedan (se följ.). Emel- lertid blef den i sonens förseelse aldeles oskyldige fadren skild från sina befattningar och afhänd sina gods och återfick ingendera så länge Gustaf Adolf lefde. Efter konun-

gens död förordnades han 1634 af Axel Oxenstierna till landshöfding öfver Finland med Åland; samt afed på Bro den 3 Jan. 1647. — Gift 1: 1605 med *Anna Oxen- stierna*, 2: 1621 med *Anna Tott*.

4. **Rålamb, Erik Broderesson**, krigare. Hans födelseår är icke angifvet, men in- faller tydligen något af de aldraförsta åren på 1600; föröfrigt en son till föregående. — Liksom bröderna, erhöll han en vårdad, till och med grundlär, uppfostran och hade bland sina lärare den berömde orientalisten Hambreus, som till sina lärjungars, herrarna Rålambes, undervisning i gods seder lät på svenska utgifva »*Erasmi Roterodami Liber de civilitate morum puerilium*». År 1622 var Erik R. i Upsala, der han höll en oration: *De veritatis laudatissima virtutis praeminentio pra rege, vino et muliere* och befann sig 1629 i Paris, för att under Hambrei ögon afsluta sin uppfostran. När drottning Ma- ria Eleonora besökte sin gemål Gustaf Adolf i Tyskland, var Erik R. i hennes svit och kvarstannade hos konungen såsom kammar- herre. Vid en kunglig taffel i Hörst d. 19 Nov. 1631, då åtskilliga furstar och herrar voro inbjudna till aftonmåltid, befalde kon- nungen, »eftersom ingen annan var tillstä- des, R. träda till bordet och förrätta det vanliga credensse-ärendet.» Den unge äd- lingen, hvilken ansåg sin värdighet såsom kunglig kammarherre nedsatt genom befall- ningen, lemnade genast rummet och begaf sig på flykten. Denna sidvördnad förtröt Gustaf Adolf så mycket, att han vände sin ovilja äfven mot fadren (se föreg.) och al- drig kunde förmås att upptaga hvarken far eller son i sin gunst igen. Efter Gustaf Adolfs död använde Axel Oxenstierna unge R. åter i fäderneslandets tjänst, men denne dog icke långt derefter i Paris d. 16 Maj 1636. — Ogift.

5. **Rålamb, Clas Broderesson**, riksråd, rättslärd. Född i Stockholm den 2 Maj (enligt en annan uppgift den 8 Maj) 1622: den föregående bror. — Utrustad med rika naturgåfvor, erhöll han en vårdad uppfostran, dels i Upsala, dels under utrikes resor, från hvilka han återkom till Sverige i franska ambassadören De la Tuilleries sällskap 1644. Axel Oxenstierna, som genast fastade sig vid den lofvande unge mannen, införde honom på den diplomatiska banan, och skickade honom det följande året med de svenska sändebuden till fredsunderhandlingarna i Brömsebro. Emellertid drog sig R. snart tillbaka både från statens värf och från hofvet, samt lefde under hela återstående delen af Kristinas regering i stillhet på sina gods, sysselsatt med landtbruk och studier i rättsvetenskapen. Knappt hade Carl X uppstigit på thronen, förr än R. åter in- trädde i offentlig verksamhet. Strax efter kröningen kallades han till konungen och från denna stund blef hans lif en kedja af

maktpåliggande, ofta svåra, men alltid väl utförda värf. Utnämnd till krigs- och hofråd 1655, följde han konungen i polska kriget och sändes 1657 såsom underhandlare till Konstantinopel, en färd, som med sina skiftande och besynnerliga händelser nästan liknar ett sagoöfventyr. Vid 1660 års rikamöte bidrog han verksamt till hertig Adolf Johans utestängande från förmyndare-regeringen; förordnades samma år till landshöfding i Upland, samt utnämndes 1664 till riks- och rikskammarråd. Hans riksråds-utnämning genomdrefs förnämligast af M. G. De la Gardie, som i R. påräknade en bundsförvandt inom råds-kammaren. Men i stället slöt sig denne till Bielkepartiet emot högadeln, och det var endast i frågor om lärdom, vetenskap och vitterhet som han delade lika tankar med De la Gardie. År 1673 entledigades han på egen begäran från sitt embete såsom rikskammarråd och förordnades a. å. till öfverståthållare i Stockholm. Emedan han temligen tydligt visat, att han ej var någon vän af de regerings-åtgärder, som af Carl XI gjordes gällande, skickades han 1678 som president till Göta hofrätt, hvarpå 1680 följde hans utnämning till lagman i norra Finland. Som detta var så godt som en formlig onåd, nedlade han 1682 sina embeten och ledde sedan i lugn på sina landtgoods till sin död d. 14 Mars 1698. — I yngre år sysselsatte han sig, såsom vi nämnt, med forskningar och studier i rättsvetenskapen. Fruktarna af detta arbete nedlade han i en skrift *Observationes juris practicae eller åtskilliga påminnelser ojd rättegångsaker* (1664), ett arbete för sin tid utmärkt genom lärdom, klarhet och ett vackert språk. Han har jemväl efterlemnadt en del arbeten i handskrift, hvilka länge förvarades i det stora Rålambska biblioteket och nu, åtminstone delvis, finnas i universitets-biblioteket i Upsala. Clas R. var en af de utmärktaste männen i Carl X och Carl XI:s tid, och är utan gensägelse den mest lysande stjernan inom Rålambska ätten. — Gift trene gånger, 1: 1648 med *Anna Stålarin*, 2: 1666 med *Beata Soop* och 3: 1672 med *Elisabet Gyllenstierna*.

6. **Rålamb, Åke Classon**, krigare, skriftställare. Född på Länna i Almunds socken af Upland den 1 April 1651; den föregående son. — Hans lefnadshändelser äro fåga kända och ej heller synnerligt märkvärdiga. Sedan han i unga år blifvit inskrifven i krigstjenst, utnämndes han 1676 till kapten vid Lifgardet och erhöll öfverståthållarens rang s. å. Han befordrades sedan till öfverste 1711, och afled i Stockholm d. 25 Sept. 1718. — Sin hogkomat beredde han sig egentligen som författare och nämnes som sådan både i stats- och litteraturhistorien. Hans hufvudsakligaste verk är *Adelig öfning*, ett slags encyklopedi i flera grenar af nyttigt vetande, såsom: aritmetik

och landtmäteri, fortifikation, skeppsbyggeri och landthushållning, trädgårdsodling m. m., hvilket arbete var ämnadt att omfatta mer än tjugu band, af hvilka dock endast spridda delar utkommo (1690—94). Hårtill kommer vidare en *Concordantiebok* (1704) samt åtskilliga arbeten i handskrift: Samling af Kongl. bref, förordningar, beslut och plakater; en annan samling af Kongl. reskripter till Svea hofrättas tjenst; Diarium öfver danska kriget 1675—80 o. s. v. — Liksom fadren var Åke R. tre gånger gift, nämligen 1: 1680 med *Hedvig Fleming*, 2: 1689 med *Anna Maria Clodi* och 3: 1709 med *Britta Ulfsparré*.

7. **Rålamb, Bror Classon**, krigare, skriftställare. Född i Stockholm den 2 Oktober 1668; den föregående bror. — Han började sin offentliga bana 1690 såsom auskultant i Svea hofrätt, men ingick redan två år derefter vid gardet och blef fänrik derstädes 1693. Följande året trädde han i nederländsk krigstjenst och deltog bland annat i belägringen af Namur. Vid nordiska krigets utbrott erhöll han (1700) en plats bland Carl XII:s drabanter och följde sin herre från landstigningen på Seland till nederlaget vid Pultava, der han blef fången och förd till Tobolsk. Återkommen till Sverige 1722 befordrades han till öfverste för Vestgöta-Dals regemente; blef 1727 chef för Adelsfanan i Sverige och Finland och till sist (1733) landshöfding i Österbottens län. — Död i Vasa d. 27 April 1734. — Hans tryckta arbeten utgöras af tal vid högtidliga tillfällen samt minnesteckningar öfver aflidna märkliga personer. Under sin fångenskap i Ryssland öfversatte han ett religiöst arbete *Tidens rättliga bruknaes att ingå i evighetens evighet* (Tobolsk 1719), samt har efterlemnadt i handskrift en fransysk, latinsk och svensk ordbok, i 5 tomer, och ett konversations-lexikon, kalladt »Alfabetiskt tidsfördrif». Såsom författare eftersträfvade han en viss originalitet, som dock uppenbar sig mer i stafning och ordvändningar än i tankarnas djup eller innehåll. — Gift 1695 i Bryssel med *Jeanne Marie Calward*.

8. **Rålamb, Anders Classon**, krigare, lärd. Född 1678; den föregående bror. — Efter att ha blifvit anställd 1700 såsom löjtnant vid öfverste Putbus' östgöta tre-männings-regemente, deltog han i Carl XII:s krig och fortgick derunder till kaptenlöjtnant 1702, löjtnant vid lifgardet 1703 och till regementsquartermästare 1708. I Turkiet befordrades han af konungen till kapten 1711, hvarefter han deltog i kalabaliken 1713. Vid det turkiska öfverfallet i Bender blef han tillfångatagen af janitche-rerna, men utlöstes kort derefter af holsteinske ministern Fabritius. Emellertid hade R. fått nog af kriget, hvarför han, utan att taga afsked, lemnade Turkiet och

hemreste till Sverige, der han slog sig i ro på sin egendom Björkvik i Östergötland, egande sitt återstående lif åt studier och forskningar, hvilka eljest äro temligen ovanliga hos en krigare, nämligen i den orientalska litteraturen. Med sina sällsynta kunskaper i Österlandets tungomål, gjorde han en aldeles sjelfständig öfversättning af bibeln, likväl skrifven med så svårliet handstil att efterverlden icke kunde draga någon nytta af detta arbete, som kostat sin öfversättare nära ett halft århundrades mödor. — R. afled, barnlös, på Björkvik den 1 Maj 1762. — Gift 1730 med *Ingeborg Sperling*.

9. **Rålamb, Gustaf Classon**, embetsman, författare. Född den 5 Okt. 1675; den föregående broder. — Liksom bröderna, hade Gustaf R. fått en grundligt lärd uppfostran och började sin bana såsom kavaller vid besikningen till Ryswijk och England 1697. Hemkommen till Sverige, anställdes han såsom kammarherre hos enkedrottning Hedvig Eleonora 1698 och blef hennes hofmarskalk 1711; sedermera landshöfding öfver Skaraborgs län 1723, president i Kammarrevisionen 1727, president i Bergskollegium 1736 och komm. af N. O. 1748. — Död i Stockholm d. 22 Juli 1750. — Med ofantliga kostnader ökade han det Rålambska biblioteket, som ej mindre än trenne gånger skadades af brand under hans tid. Såsom författare har han efterlemnadt: *Stockholms stads beskrifning; Förteckning öfver Gustaf Rålamb's mynt- och medaille-cabinet; Förteckning på Sveriges råd, sammansteldt af G. Rålamb; Prof till ett alphabetiskt extrakt utaf åtskilliga förordningar, bref, resolutioner, privilegier, instruktioner, regeringsformer och författningar; Oratio de IV Monarchiis 1694, samt Diarium på resan till London 1697*, det mesta i handskrift. Den dyrbara myntsamling han inköpte efter Erik Benzelius, ökades af R. med stora kostnader och såldes efter hans död till riksbanken för 120,000 daler k. m:t. — Gift 1704 med *Hedvig Douglas*.

10. **Rålamb, Clas Gustaf**, embetsman. Född i Stockholm den 29 Jan. 1705; den föregående son. — Vid aderton års ålder udnick han af Fredrik I kammarherretiteln och utnämndes till e. o. kammarråd 1737. Efter en tid befordrad till ordinarie kammarråd, förflyttades han 1751 till landshöfding i Nyköpings län, blef 1758 komm. af N. O., 1761 president i Kommersekollegium, samt året efter president i Statskontoret. — Död i Stockholm d. 29 Mars 1765. — R. nämnes egentligen, emedan det var i hans hus som Dalin, på Rydelii förord, upptogs såsom lärare, och det är antagligt, att de lättade utvägar till studier och den fina umgängeston som här mötte den unge vitterhetsidkaren, högst väsentligt

bidrogo att utbilda hans anlag och gifva dem den riktning de sedaningo. Gezelius yttar om R. att »han var 'en man med godt hjerta, men vällustig och mindre ordningsman än fadren, att han ökade egendomar, men förstörde egendomen för familjen», derigenom att han köpte gods under höga egendomspriser, hvilka måste betalas när egendomar föllo i värde efter 1765 års riksdags våldsamma indragningskris. — Gift 1747 med *Kristina Sofia Sack*.

11. **Rålamb, Clas Hansson**, hofman. Född på Högsjö gård i Södermanland d. 1 Nov. 1750; den föregående kusins sonson. Föräldrar: hofmarskalken, greve *Hans Gustaf Rålamb* och *Katarina Magdalena Boij*. — Militärstämnet, som R. först tillhörde, lemnade han tidigt och utnämndes 1772 till understallmästare i Gustaf III:s hof. I denna egenskap var han konungens oskilkjaktige följeslagare under revolutionsdagarne, och den trohet han då visade dröjde ej att bära frukt. Befordrad 1774 till hofstallmästare, utnämndes han året derefter till vice korpral vid konungens lifdrabant, blef 1779 R. S. O., 1783 korpral i drabantkåren, 1790 komm. af N. O. samt 1792 ståthållare öfver Drottningholms och Svartsjö slott med tillhörande län, samt öfver Carlbergs, Ulriksdals och Haga lustslott. Under förmyndarestyrelsen sköts han med Gustafs andra vänner åt sidan: visserligen förordnades han i April 1792 till förste direktör vid K. teatern, men lemnades för öfrigt utan afseende. Knappt hade likväl Gustaf Adolf öfvertagit regeringen, förrän R. 1796 utnämndes till förste hofstallmästare och året derefter till »kommendör af alla K. Maj:st orden och ordens öfverste ombudsman.» Kort efter statshöfvingen 1809 pryddes han med serafimerorden, blef 1815 öfverhofstallmästare och slutligen 1824 En af rikets Herrar. Såsom medlem af riddarhuset bevistade han alla riksdagar från 1792 till 1817, med undantag af krönings-rikdagen i Norrköping och valrikdagen i Örebro. — Gift 1: 1781 med *Maria Sofia Rosenstjerna*, 2: 1783 med *Charlotta Augusta Adlerfelt* och 3: 1794 med *Ulrika Eleonora von Düben*.

Räef, Leonhard Fredrik, antiqvvarisk forskare, författare. Född på Tomestorp i Östergötland d. 18 Sept. 1786. Föräldrar: lagmannen *Leonhard Henrik Räef* och *Hedvig Charlotta Grönhagen*. — Efter undervisning af enskilda lärare, blef R. student i Upsala 1802, tog 1805 kansliexamen och inskrefs som e. o. kanslist i Krigsexpeditionen, samt ingick 1808 i Rikaarkivet. Under sin Upsala-vistelse var han en bland stiftarne af sällskapet »Vitterhetens vänner», och några år senare en bland de först in kallade medlemmarne af Götiaska förbundet. Vid 1809 års riksdag uppträdde han, tjugutre år gammal, bland talarne på riddarhuset

och insattes under riksdagens fortgång af sitt stånd i expeditiionsutskottet. Efter föräldrarnas nästan samtida död 1810, återflyttade han till sin hembygd Östergötland och bosatte sig som landtbrukare först på Tomestorp och sedermera på Millingetorp i Kisa socken. 1822 utbytte han detta ställe mot Bulsjö i Sund och flyttade 1843 till säteriet Fornäs i sistnämnda socken. Afskild från den vetenskapliga och litterära världen och hänvisad till sina ekonomiska bestyr i en afnägens landsort, vände han sina forskningar till de minnen, som lefva bland folket och till de skatter som gömma sig i våra föga påaktade härads- och pastorsarkiv. Under en lång följd af år sammanbragte han inemot 1000 afskrifter med sigillteckningar och facsimilier af i landsorterna befintliga permebref; samlade och upptecknade visor, lekar, sagor och sådana traditionella kunskapsarter, som benämnas skrock, signerier, trollerier och sympatier». När ropet på reformer i hvarjehanda riktningar mot slutet af Carl Johans regering begynte blifva alltför högljudna, infann han sig åter på riddarhuset, der han bevistade riksdagarna från 1840 till och med 1860 och med den oböjliga konservatism, hvilken var honom egen, motsatte sig hvarje lagförslag, som afsåg att åstadkomma någon förändring i gällande former och inrättningar. Redan 1818 utnämnd till kammarsjunkare, blef han för sina förtjenster om Svenskt Diplomatarium och Svenska Fornsänger (den Arvidsonska samlingen är hufvudsakligen hans verk) arbetande ledamot (1828) i K. Samfundet för utgifvande af handskrifter rörande Skandinavien historia och (1829) i Vitt. Hist. och Ant. Akad., sedan han förut varit korresp. medlem af båda. Inkallades tid efter annan i åtskilliga ändra för Nordens historia nitälekande samfund, erhöll 1859 Svenska Akademiens belöningsmedalj i guld, samt förklarades vid promotionen i Upsala 1860 för hedersfilosofie doktor. R. N. O. 1843 och komm. af samma orden 1871. — Död på sin egendom Fornäs, vid åttiosex års ålder d. 9 Juni 1872. — Utom åtskilliga uppsatser i Vitt. Hist. och Ant. Akad. Handlingar, Upsala Litteratur-Tidning, Mimer och Iduna, har R. utgifvit ett större sakrikt arbete *Samlingar och anteckningar till en beskrifning öfver Ydre härad i Östergötland* (4 del. 1856—65). Ett framstående drag i R:s statsborgerliga åskådning var hans uppskattande af adelsståndet, särdeles den bestutna delen deraf, såsom landets kärna. Härifrån härledde sig till stor del hans konservativa tänkesätt, hvilket allt för ensidigt utvecklades under hans mångåriga vistelse i en afnägens landsort. »Men hvad som ständigt höjde honom öfver mängden af både nya och gamla åsigtens män, var, utom kärleken till torrvan och föräderna, utom kärleken till arbete och kun-

skap, en kraftfull personlighet af utpreglad karakter och jernhård vilja.» — R. var sedan 1833 gift med *Jakobina Kristina von Heijne*.

Röhl, Maria Kristina, porträtt-tecknarinna. Född på Skönstavik utanför Stockholm d. 27 Juli 1801. Föräldrar: konsul *Jakob Elias Röhl* och *Kristina Kjerfoss*. — Såsom barn utmärkte sig Maria R. för mycken liflighet, lätt uppfattning och en för ett barn vid hennes ålder original smäkvickhet. Fadren, som genom studier och resor lärt sig att högt skatta bildningens värde, skänkte sina barn en ovanligt god uppfostran. Bland barnens lärare befann sig en artist *Hambren*, som undervisade i teckning och först inledde Maria på konstnärbanan. Efter ikade förstudier blef hon 1823 elev hos kopparstickaren, professor *Forsell*, och utvecklade under hans ledning samt, efter hans död, genom talrika, långvariga resor sin artistiska begåfning. Sålunda besökte hon 1849 Paris, 1861—52 England (London och Liverpool), 1853—56 Åyno Paris o. s. v. Som porträtt-tecknarinna i svartkrita och pastell är hon allmänt känd, och få svenska konstnärer hafva efterlemnadt så många minnen af sin talang som hon. Det fans en tid, då det hörde till god ton att hafva sitt porträtt af Maria R:s hand. En mindre begåfvad natur än hon skulle härvid lätt fallit offer för öfveralstring; men Maria R. ådagalade i sitt arbete en flit, som var beundransvärd, och en, ännu i sena ålderdomen aldrig svikande, hog att fullkomna sig på konstnärbanan. Bland hennes sista arbeten voro porträtter i pastell af målaren *Egrom Lundgren* och ett dylikt i kroppastorlek af *Es. Tegner*; på hvilken sistnämnda tafa hon i förkänslan af sin annalkande död tecknat: »Lofvat fridigt till den 8 Augusti, om jag då lever». Porträttet var i det närmaste färdigt, men likväl ofullbordadt, när hennes lif utsläcktes i Stockholm d. 30 Juni 1875.

Rönbeck, Carl Sonnerberg, präst, historisk samlare. Född i Vestra Ljungby af Lunds stift den 27 Sept. 1765. Föräldrar: d. v. vice pastorn *Lars Rönbeck* och *Magdalen Elisabeth Sonnerberg*. — Inskriften bland de studerande i Lund 1781, prästvigdes han derstädes 1789 och blef, efter afnågs lärdomsprof, filos. doktor 1793. Han innehade derefter några extra ordinarie beställningar i Lund till 1798, då han, på kallelse af excell. greve *Trolle Wachtmeister*, utnämndes till kyrkoherde i Ifvötofta, hvarifrån han 1806 befordrades till pastor i S:t Petri klostern och Nöbbelofs församlingar af Lunds stift. Två år senare erhöill han transport till Åsums pastorat, utnämndes 1810 till lokalprost och 1814 till kontraktsprost öfver Gårds härad, blef 1818 teol. doktor och L. N. O. samt var under alla riksdagarna 1812—1830 fullmäktig för Lunds stifts prästerskap. Ledamot af flera

vetensk. samfund. — Död i Åsums prästgård den 8 Aug. 1841. — Med lifvande intresse egnade han sig under många år åt forskningar rörande Skånes äldre förhållanden. Hans samlingar, mest omhandlande Skånes kyrkohistoria och namnkunniga skåningars lifnadsöden, förvaras i 21 folioband på Lunds universitets bibliotek. — Gift 1809 med *Kristina Cecilia Orrberg*.

Rönnou (*), **Magnus (Dublar)**, orientalist, latinsk poet. Född i Åhus nära Kristianstad omkring 1665, son af den från Carl XI:s historia bekante kyrkoherden *Kasten Rönnou*. — Maguus R. hade studerat i Lund och Upsala, när han 1684 afreste till Tyskland, der han af den lärde Edzardus i Hamburg leddes in på studiet af de österländska språken. Efter ett kort besök i Sverige 1687—89, begaf han sig åter utomlands och uppehöll sig ett par år i Holland, hvarest han med all ifver fortsatte sina rabbiniska studier. Hans mening lär hafva varit att framdeles bli professor vid något af de holländska universiteten, hvarom den lärde Gronovius skall ha ingifvit honom förhoppning; emellertid uppmanades han af sina vänner att återkomma hem under förepinglar om att få biträda vid det nya bibelverket. Han vände därför tillbaka till Sverige 1691; men då så väl befattningen med bibelöfversättningen, som andra planer logo fel, erbjöd han sig i England att utarbeta en öfversättning af Talmud, mot ett årligt underhåll, hvilket förslag dock icke antogs. Ändtligen 1714 befordrades han till protokollassekreterare vid inrikes ärendena, men utträttade föga i denna tjänst. Icke för thy erhöll han af Carl XII adlig sköld, då han upptog ett gammalt slägtnamn *Dublar*, ehuru han aldrig introducerades på riddarhuset. År 1719 utnämndes han efter E. Brenner till assessor i Antiquitetsarkivet, men missnöjd med denna befordran, begärde han genast sitt afsked och utreste till England, der han dog på ett hospital 1735. — Jemte sina österländska språketudier öfvade han latinsk verskonst, och fastän efterverlden tagit föga kunskap om hans poesier, satte han sjelf ett högt värde på dem och ansåg sig för deras skull berättigad att föra ett fritt, eller efter den tidens åsigt poetiskt, lifnadsätt. I ett afseende blef dock R:s verskonst märkvärdig. I ett af sina qväden till Carl XII:s ära hade han kallat konungen »*Magus Scandinavie imperator*» (Stor-Scandinaviens beherrskare), hvilket uttryck i briet af bättre skäl upptogs bland krigerskrifterna i danska manifestet 1710.

Rönnou, **Kasten**, läkare. Född i Carlsåhus den 15 Febr. 1700. Föräldrar: *Otto Rönnou* och *Vendela Reutermaa*. — Vid föräldrarnas tidiga död, upptogs han 1712 af farbrodern, stadsfältkären i Göteborg,

Johan Rönnou, hvilken drog försorg om hans uppfostran och tillstyrkte honom att såsom framtidsbana välja läkarevägen. Efter att 1716 såsom fältkirurg ha deltagit i krigståget mot Norge, fortsatte han sina medicinska studier dels i Stockholm och dels i Upsala till 1728, då han med understöd af ett dubbelt K. stipendium företog en resa öfver Danmark och Tyskland till Paris, der han utom genom sin flit i de medicinska vetenskaperna, utmärkte sig för sina teckningar till de förträffliga tabellerna i Le Draas arbete om stenoperationen. År 1730 promoverad medicins doktor i Rheims, erhöi han 1734 på en gång de mest lysande anbud från Österrike och England, men föredrog kallelsen att blifva lifmedikus hos K. Stanislaus af Polen och utnämndes 1735 till arkister. När de politiska händelsernas ström förändradt konungens öde, följde han sin herre till Lothringen, der han 1737 utnämndes till konungens »conseiller intime», samt att jemte sin befattning såsom lifmedicus hafva öfverinsesent öfver hela medicinalväsendet i de båda hertigdömena. I den sistnämnda befattningen, hvilken han innehade i trettio år; upprättade han ett medicinskt collegium i Nancy, föranstaltade om inrättandet af flera praktiskt-kirurgiska skolor, försatte de allmänna sjukhusen i ett tidsenligt skick o. s. v. År 1755 kallades han af Vetenskapsakademien i Stockholm till utländsk ledamot, förlänades 1759 af K. Adolf Fredrik med adelskap, hvarest han 1766 utnämndes till R. N. O. Efter K. Stanislaus död 1767 beslöt han att återvända till Sverige, anlände till Stockholm hösten året derefter och afled ogift den 5 Maj 1787. — En stor del af sin förvärfvade förmögenhet uppoffrade han till vetenskapens tjänst och till det allmännas bästa. Hans efterlemnade skrifter äro förvarade i Medicinska Societetens i Paris akter samt i Vetenskapsakademiens handlingar.

Röök, **Lars Jakob von**, konstännare. Född i Stralsund den 14 Okt. 1778. Föräldrar: chefen för Stralsundska fortifikationsbrigaden, öfverste *Carl Fredrik von Röök* och *Elisabet Maria Lästbom*. — Fadren, som önskade se sin son beträda samma bana, på hvilken han sjelf vunnit sina befordringar, lät tidigt inskrifva honom som konduktör vid fortifikationen. År 1798 anställdes den tjuguarige R. såsom kammarpage hos Gustaf IV Adolf och fick samma år åtfölja sin herre på hans friarerresa till Ryssland. Med sinne för skön konst och icke obetydligt uppöfvade anlag, företog R. 1807 en resa till Spanien, Portugal och Italien, samt uppehöll sig förnämligast i Rom, der landskapsmålning, figurteckning och antiqviteterna utgjorde ständiga föremål för hans studier. Hemkommen till Sverige, utnämndes han 1811 till tjänstgörande hofjunkare samt blef 1812 löjtnant vid fortifikations-

*) Så skref han sjelf sitt namn.

brigaden. Två år senare anställd såsom ambassad-kavaljer hos grefve De la Gardie på denna beskickning till Madrid, reste han derifrån 1815 till Italien och återkom ej till Sverige förrän 1818. Här tjänstgjorde han vid ingenjörskåren i två år, eller till 1820, då han tog afsked och ånyo begaf sig ut på resor. Härunder uppehöll han sig en stor del af året 1823 på Sicilien och aftecknade alla dervarande märkligare monumenter, hvilka han beskrifvit i sin år 1824 utgifna *Resa på Sicilien af en svensk*. Efter en kort vistelse i fäderneslandet vände han kosan för fjerde gången till Italien, der han i nära sex år utöfvade ett slags tillsyn öfver det kronprinsessan Josephine tillhöriga furstendömet Galeara, i trakten af Bologna. Under denna tid sysselsatte han sig mycket med studier i arkitektur, perspektiv och målning; återvände 1830 till Sverige för att emottaga kamreresysslan vid K. museet i Stockholm och inrättade deas konst-samlingar efter mönstret af utlandets museer. År 1837 utnämndes han till hof-intendent, blef ledamot af Konstakademien 1839, R. V. O. 1843, samt erhöll 1850 afsked från kamreresysslan, med bibehållande af intendentskapet öfver K. Oscar I:s enskilda konstsamlingar, hvarjemte samme konung använde honom till åtakilliga försköningsarbeten vid Haga slott. — Död i Stockholm d. 6 Febr. 1867. — Ehuru R. sjelf blygsamt kallade sig dilettant, egde han både skicklighet och kännedom i bildande konst. De samlingar, som voro anförtrodda i hans vård, gjorde han sig ett nöje af att förevisa, och stod gerna till deras tjänst, som vände sig till honom om anvisningar och råd i konstväg. — Ogift.

Sackensköld, Erasmus, läkare. Född i Giessen d. 23 Aug. 1683. Föräldrar: amtmannen *Kasper Sack* och *Amalia Hepin*. — Han hade studerat vid flera tyska lärosäten, när han anlände till Köpenhamn, der han af en händelse blef känd af svenske residenten Durell. Såsom lärare för en af dennes söner, fick S. företaga en resa till södern, under hvilken den unge Durell afed i Brüssel. S. återvände då till Köpenhamn, och studerade der en tid medicin under Bartholinus, hvarefter han begaf sig till Leyden hvarest han promoverades till medicins doktor 1666. Kort derefter förordnades Durell till curator, d. v. s. att å akademianslerens vägnar närmat utöfva öfverstyrelsen, vid det nyinrättade universitetet i Lund. På hans förord utnämndes S. 1668 till anatomie et botanices professor; men företog s. å. en vidsträckt utrikes resa och synes icke hafva tillträtt sitt akademiska embete förrän 1672. Under det kort derpå uppblossande danska kriget, fördes han fångslad till Köpenhamn; men blef af K. Carl XI utlöst och anställdes såsom

lifmedikus vid svenska hovvet. Efter universitetets upprättande 1682 återvände han till Lund, der han sedan var den ende läraren i medicinska fakulteten till sin död d. 1 Sept. 1697. — Med skal ansedd för en af de mest framstående lärarne vid universitetet på sin tid, upphöjdes han 1688 i adlig värdighet, då han förändrade sitt fädernamn *Sack* till *Sackensköld* och erhöll 1693 namn och värdighet af arkibater. — Gift 1670 med *Elisabet Broderasson*.

Sackén, Johan Fredrik, läkare, författare. Född d. 19 Sept. 1763 i Björneborg, der fadren var borgmästare med kommersråds titel. — Efter idkade medicinska studier i Åbo och Upsala blef S. med. kad. 1785; medic. lic. 1786 och promoverades 1788 till medic. doktor med första hedersrummet. Omedelbart derefter utnämnd till regementäläkare vid Södermanlands regemente, belästade han i denna egenskap hela finska kriget, samt bosatte sig efter dess slut i Nyköping. Här ifrade han bland annat för införandet af koppymoping och var, sedan Jenner gjort sin stora upptäckt af vaccinationen, en bland de första, som sökte få detta skyddsmedel känt och auvänt i vårt land. När det år 1809 hemkomna landtvärnet medförde och decimerades af röttebern eller den s. k. landtvärnsjukan, inrättade han skydsamt i Nyköping ett fältsjukhus, der en mängd soldater mottogos och vårdades. Redan 1796 hade han erhållit titel af assessor; år 1808 tog han afsked från sin regementäläkarebefattning, blef 1813 ledamot af Svenska läkarsällskapet, utnämndes 1817 till R. V. O. och erhöll 1833 titel af medicinalråd; blef 1849 Led. af Vet. Akad. samt 1850 riddare af N. O. — Död i Nyköping d. 12 Mars 1851. — Allt från sin studietid hade S. gjort omfattande samlingar af allt som rörde svenska medicinalväsendet och utgaf: *Sveriges läkarehistoria från Gustaf I:s till närvarande tid* (1822—1823) med *Supplement* (1835), samt *Sveriges apotekarehistoria från konung Gustaf I:s till närvarande tid* (1835). Han hade desutom författat och efterlemnadt i manuskript en ganska fullständig förteckning på böcker och skrifter i medicin, naturalhistoria, kemi, fysik, ekonomi och teknologi, utgifna af svenske författare till 1830 och af finska till 1809. Sitt naturaliekabinett, innehållande växter, foglar, snäckor, koraller, petrifikater och mineralier öfverlemnades enligt hans testamentariska förordnande till Strängnäs gymnasium, för att förenas med dervarande provinsmuseum. — Gift 1789 med *Maria Elisabet Ihlström*.

Sahlgren, Nicolaus, patriot. Född i Göteborg den 18 Mars 1701. Föräldrar: rådmannen derstädes *Nils Persson Sahlgren* och *Sara Hervig*. — Efter fadrens tidiga fränfalle, erhöll sonen genom modrens för-

sorg en särdeles värdad uppfostran, likväl förnämligast beräknad för köpmansyrket. Vid sexton års ålder begaf han sig till Holland, der han sammanträffade med sin landsman Jonas Alströmer, med hvilken han, då båda voro hänfödda af samma storslagna planer för Sveriges höjande i ekonomiskt och industrielt hänseende, snart knöt ett vänskapsförbund, som först upplöstes genom döden. Efter sex års vistelse i Holland företog S., under åren 1723—28, dels ensam, dels i sällskap med Alströmer, en mängd resor i England, Frankrike, Tyskland och Sverige, för att med egna ögon se och lära känna allt, som kunde vara gagneligt för landet och som kunde bidraga till dess inre lifskraftiga utveckling. Sålunda underbygd nedsatte han sig 1729 såsom grosshandlare i Göteborg, der han snart förvärfvade icke blott en betydlig förmögenhet, utan jemväl stort anseende för sina personliga egenskaper, sin redbarhet, sin ordningskärlek, sin arbetsamhet o. s. v. Efter att en kort tid ha varit direktör för ett Vestindiskt kompani, som han sjelf stiftade, efter en plan af Jonas Alströmer, invaldes han 1733 till direktör i Ostindiska kompaniet, en befattning, som han sedan bibehöll i trettiofem år eller till 1768. En del af de rikedömar, han med välbeträknad sparsamhet samlade, använde han till allmänt gagneliga ändamål. Sålunda donerade han säteriet Östad, på fjorton hela hemman, i granskapat af Alingsås, jemte ett större kapital till ett barnhus; vidare en större penningsumma jemte flera hemman till ett sjukhus för Göteborgs stad (Sahlgrenska sjukhuset); samt till Vetenskapsakademien i Stockholm 150,000 d:r k:mt, hvaraf räntan skulle användas till uppmuntran åt dem, som sökte bland svenskarne utbreda en förnt saknad kännedom i naturlära och lantthushållning. Utom dessa stora legater anvisade han mindre summor till Patriotiska sällskapet, Göteborgs arbetshus, fattighus, frimurarbarnhus m. m. Så stora förtjenster saknade icke erkännande. När Gustaf den tredje instiftade Vårnorden till belönande af borgerliga förtjenster, utnämndes S. till kommandör af samma orden. Kort derefter invalde Vet. Akad. honom till sin ledamot och lät 1773 öfver honom prägla en minnespenning. Men hvad S. högst skattade och som äfven tillföll honom i ovanlig grad var medborgares aktning och förtroende. Allmänt älskad och värdad afled han i Göteborg den 10 Mars 1776. — I svenska handels och näringsarnas historia intager han jemte Jonas Alströmer ett af de allra förnämsta rummen. Den gemensamma kärleken till fäderneslandet knöt också mellan dessa båda utmärkta män en tillgifvenhet, som ärfdes af barnen. — S. var tvenne gånger gift, 1: 1745 med Sara Mar-

gareta Wittmarck och 2: 1747 med Katarina Kristina Grubb. — Hans båda döttrar ingingo äktenskap med söner af Alströmer, och de båda sålunda förenade släktorna följde i fosterlandakärlek och hedrande verksamhet exemplet af stamfadrens dygder.

Sahlin, Carl Yngve, universitetslärare, filosof. Född i Frösöks församling på Dal d. 4 Mars 1824. Föräldrar: brukspatronen Maurits Reinhold Sahlin och Kristina Magdalena Svinkufvud. — Student i Upsala 1841, aflade han filos. kand. examen derstädes 1851 och promoverades s. å. till filos. doktor. Förordnad till docent i teoretisk filosofi vid universitetet i Upsala 1853, utnämndes han till adjunkt i teoretisk och praktisk filosofi vid Lunds universitet 1856, samt förestod professionen i teoretisk filosofi 1859—62, hvilket sistnämnda år han befordrades till professor i sagda vetenskap vid Lunds högskola. År 1864 lemnade han Lund såsom utnämnd professor i praktisk filosofi vid Upsala universitet, hvilken lärostol han ännu innehar. 1873 valdes han till lekmanneombud för Carlstads stifts södra valdistrikt vid allmänna kyrkomötet, ehuru för sent för honom att taga del i mötets förhandlingar, och förordnades 1874 till ledamot i komitén för utarbetande af förslag till ändringar i vissa delar af universitetens statuter. Promotor vid filosofiska doktorspromotionen i Upsala 1875. R. N. O. Utom disputationer har prof. S. utgifvit följande skrifter: *Om grundmotsatsen i världen* (1856); *Om det akademiska disputationssväsendet, med särskildt afseende på Upsala universitet* (1857); *Om motsatsen mellan subjekt och objekt* (1859); *Karakteristik af Kristian Claëssons vetenskapliga ståndpunkt och riktning* (1860); *Om grundformerna i etiken* (1869); *Om det stoisks högmödet* (1875); *Öfverensstämmar Platons sedelära med kristendomen?* (1875); de flesta af dessa införda antingen i Nord. Univ. Tidskr. eller i Ups. Univ. Årsskrift; dessutom uppsatser och recensioner i periodiska skrifter. — Gift 1857 med Maria Amalia Nordenfeldt

Sahlstedt, Abraham Magnusson, språkforskare, vitter granskare och samlare. Född d. 20 Maj 1716. Föräldrar: d. v. stabspastorn, sedermera prosten och kyrkoherden i Stora Tuva i Dalarne Magnus Sahlstedt och Katarina Arosell. — S. är endast känd genom sina skrifter. Man vet ej ens om han var anställd i statens tjenst, eller om ej benämningen »Konglig sekreter», som han bar under lifstiden, blott var en honom tillagd titel. Emellertid var han en person med vidsträckt kunskaper, och som med ovanligt nit och mycken framgång arbetad för svenska språkets och vitterhetens förädling. Såsom språkforskare utgaf han en *Svensk Ordbok, efter det nu i tal och skrifter brukliga sätt* (1757); *Försök till en*

svensk grammaticå (1757), i hvilken substantivernas deklinationer första gången bestämmas efter deras olika pluralis, *Dictionarium pseudo-suecanum, det är ordlista på främmande ord i svenska språket* (1769); *In Glossarium suo-gothic. Joh. Ihre observationes* (1773) och slutligen ett särskildt *Veckoblad om svenska språket och ordboken* (1767—68). I sin egenkap af vittor grauskarer och samlare har han isynnerhet gagnat genom sin *Samling af verser på svenska* (4 delar 1751—53), ett slags anthologi, som, jemte ett ringa urval af äldre skalders vittterhetsarbeten, meddelar dels en mängd i tidningar och tidskrifter strödda skaldestycken, dels förut uttryckta poemer, med utsättande af författarnes namn. Han har desutom utgivit: *Om tankar i Vittterhetsarbeten* (efter Bouhours) (3 delar 1756—1758); *Kritiska samlingar* (4 delar 1759—1765); *Sinnebildkonsten med en samling af sinnebilder* (1758), samt den på sin tid mycket bekanta *Sagan om tuppen*, med dess fortsättningar (1758—59) m. fl. Jemväl i ekonomiska och statistiska ämnen var han en mycket flitig författare, eburn allid som anonym. — Död i Stockholm, den 27 Okt. 1776. — Gift tvenne gånger; sista gången 1749 med *Kristina Regina von Wallbjök*.

Sahlström, Per, riksdagsman. Född i Borås d. 4 Aug. 1785, fyra månader efter fadrens död. Föräldrar: handlanden *Peter Sahlström* och *Johanna Kindgren*. — Vid tio års ålder måste han ut i världen, för att sjelf förvärfva sitt uppehälle, och när han vid mognad ålder tillkämpat sig en oberoende ställning, belöpte sig den bokliga underbyggnad han erhållit till trenne års undervisning i en mindre stadsskola. Med den ovanliga viljekraft och snabba uppfattning, som voro honom egna, tillagnade han sig dock under mannaåren, och sedan han blifvit sin egen herre, ett ganska omfattande mått af insigter i hvarjehanda ämnen. Vorden jordegare i Vårdinge församling af Stockholms län, valdes han till riksdagsman i bondeståndet vid 1840 års riksdag och deltog sedan i alla rikamöten till och med 1858 och var bland annat ledamot af 1846 års representations-komité. Sjelfständig, öppen och frisinnad, kämpade han såsom offentlig man för en del reformer, som till och med för det den tiden liberala bondeståndet understundom syntes alltför äfventyrliga, såsom afskaffande af indragningsskatten, införandet af den lika arferätten, borttagandet af börsrätten, hemmanskylfningens och jordaföndringsrättigheternas utsträckning, skatteförenkling, närings- och handelsfrihet, det nya straffsystemets och decimalsystemets införande, nationalrepresentationens ombildning, en förbättrad bränvinslagstiftning, bondeståndets förstärkning i

riksförsamlingen med nya intelligenta krafter, beväringsspligtens utsträckning o. s. v. Framför allt låg honom dock folkundervisningen om hjertat, och han förunnade lutet tillfälle, vare sig offentligt eller enskildt, att framhålla vigtan af dessa nationela angelägenhet. Redan innan han blef riksdagsman, hade han i detta ämne för fattat och utgivit *Beskrifning öfver Vårdinge socken* (1824), samt en synnerligen läsvärd afhandling: *Om folkundervisningen* (1833). Med 1856—58 års riksdag, drog han, med af åren brutna krafter, sig undan till det enskilda lifvets lugn och afed på sin egendom Berga i Södermanland d. 3 November 1866. — Gift 1: 1813 med *Anna Margareta Lundberg*, 2: 1823 med *Carolina Fogelström*.

Sahlberg, Johan Julius, farmaceut. Född d. 11 April 1680 i Stockholm, der fadren var kamrerare vid K. klädkammaren. — Med grundliga förstudier, särdeles i kemi och naturalhistoria, företog S. 1701 en utrikes resa, under hvilken han en längre tid förestod ett kemiakt laboratorium i Dresden samt åtskilliga år studerade farmaci på Melchers laboratorium i Berlin. På det senare stället anställdes han till och med såsom »provisor», ett bevis på det förtroende hans lärare och mästare satte till hans skicklighet. Vid underrättelsen om en moaters död återvände S. 1709 till Sverige, der han kort derefter inköpte apoteket »Morianen» i Stockholm. Känd såsom fäderneslandets förnämste farmaceut, erhöll han 1721 fullmakt såsom amiralitets-apotekare och kallades, vid Vetenskapsakademiens iurättande, till en af hennes första ledamöter. — Död i Stockholm d. 23 Mars 1773. — Hans af trycket utgifna vetenskapliga arbeten återfinnas nästan alla i Vetenskapsakademiens handlingar. Bland minnen af hans nitiska verksamhet må nämnas Sabbatsbergs helsobrunn, som efter hans anvisning och efter af honom verkställda analyser upptogs till begagnande 1734. — S. var tvenne gånger gift, 1: 1711 med *Kristina Specht*, 2: med *Margareta Maria Standert*.

1. **Salmson, Johan**, medaljgravör. Född i Stockholm 1799 och son till hofgravören *S. Salmson*. — S. var af judisk härkomst och hette ursprungligen *Isak*, men lät sedan döpa sig och antog då namnet *Johan*. Han egnade sig som elev vid Konstakademien åt skulpturen och utstälde åtskilliga basreliefer m. m., men öfvergick sedan till gravyren och studerade densamma i Paris, hvarest han lärar haft i uppdrag att utföra flera arbeten så väl för konung Ludvig Filip som kejsar Napoleon III, och der han fortfarande vistades till sin död 1859. — Han utförde äfven medaljer öfver excellensen De Geer (1823), öfver d. v. kronprinsen Oscar (1832) m. fl. arbeten samt tillämnade ett medalj-

galleri öfver Sveriges store män, ett företag som dock veterligen aldrig sattes i verk. S. var ledamot af Svenska Konstakademien.

2. **Salmson, Jakob Axel**, litograf. Född i Stockholm 1807, den föregåendes bror; hette, innan han antog kristna läran, *Sem Jakob*. — Liksom brodern ingick han vid Konstakademien, men egenade sig inom kort af den konstnärliga litografien, på hvars område han utgifvit flere på sin tid populära arbeten såsom: *Svenska konungar och deras tidevarf*, med text af A. I. Arvidsson (2 del. 1830—42); *Trettioåriga krigets märkvärdigaste personer*, med text af densamme (1844 ff.); *Gripsholmgalleriet* m. fl. Han grundlade i Stockholm omkring 1854 ett rätt betydligt litografiskt tryckeri; men saknade eget kapital till dess rätta bedrivande, råkade han ut för ekonomiskt bekymmer och lemnade 1862 fäderneslandet för att bege sig till Nord-Amerika, der han afled d. 20 Jan. 1876.

Saloman, Geskel, porträtt- och genremålare. Född den 1 April 1821 i staden Töndern i Schleswig, af judiska föräldrar. Fadren, som den tiden var en välburgen man, gaf sina barn en vårdad uppfostran, hvari äfven ingick undervisning i teckning. När S. var femton år gammal, fann sig fadren, af förändrade förhållanden i sin äfärsställning, föranledd att flytta till Köpenhamn, hvarest sonen vann inträde vid konstakademien och flitigt bevistade prof. Lunds målarskola. Efter några år öfver gick han till Eckersbergs atelier och vann, 1849, i täflan om det neuhansenska priset, detta för ett porträtt i helfigur af författaren Överskou. Efter fadrens frånfälle hänvisad till sin egen omtanke för beredandet af sin utkomst, appehöll han sig genom att måla porträtter, skriva noter, hvarjemte en och annan genretafsa lemnade hans staffli, såsom: *Ett parti l'ombre*, *Första undervisningen på sol*, o. s. v. År 1850 kom han af en händelse till Göteborg, der han snart blef en lika anlitad som omtyckt porträttör, hvarför han kvarstannade der till 1854, då han begaf sig till Paris, för att i Coutures atelier vidare utveckla sina anlag. Härifrån hemskickade han året derefter *Nouvelles de la Crimée*, en större tafsa, som för närvarande finnes på Göteborgs museum, samt målade efter sin återkomst till Göteborg *En väfverska*, som vid 1858 års salon i Paris vann mention honorable. Sedan han ett par vintrar vistades i Algier och derifrån hemfört tvenne vackra stycken *Hönsoffringen* och *Spaki utanför sin älskarinnas dörr*, stannade han i Göteborg och verkade under loppet af några år såsom lärare dels vid slöjdskolan och dels vid musei ritkola. 1868 kallad till ledamot af Konstakademien, nedsatte han sig 1871 i Stockholm, der han s.

å. blef vice professor i akademien. Af arbeten som han utfört efter sin bosättning i Stockholm må nämnas: *Flicka med ett öppet bref i handen*, på Nationalmuseum, *Porträtt af greffe G. Lagerbjelke* i Första kammarens samlingsall m. m. — Gift 1855 med *Ida Jakobsson*.

Saloman, Elias, läkare. Född i Stockholm d. 9 Mars 1751. Föräldrar: badare-åldermannen *Ernst Diedrich Saloman* och *Sofia Elisabet Schiller*. — Vid tjugu års ålder antagen till lärling hos stadsfältskären Stützer, åtnjöt han ifrån 1775 Acrels undervisning och användes af honom emellanåt såsom biträde vid mindre operativa förrättningar. Under något af sina sjukbesök på hofvet blef S. känd af K. Gustaf III, som lät för honom utfärda assessors fullmakt, och, fastän S. aldrig afgaf någon universitets-examen, år 1783 utnämna honom till förste lifkirurg i survivance och till regementsfältskär vid Svea garde. Under konungens italienska resa året derefter var S. honom följaktig och blef i Bologna upphöjd till förste lifmedikus och assessor i Collegium medicum. Efter sin hemkomst 1785, utnämnd till medicine hedersdoktor, förordnades han 1787 till regementskirurg vid K. lifregementet och blef s. å. tjänstgörande förste lifmedikus. I denna egenskap följde han Gustaf III 1788—89 under kriget i Finland och fortför att som läkare uppvakta honom till hans död. Kort derefter misstänktes, eller, rättare, anklagades han af några afundsmän, hufvudsakligen Dalberg, att genom afsigtligt vårdlös behandling af konungens skottsår ha varit vållande till hans död. Anklagelsen, framkastad utan den ringaste skytt af bevis, beröfvade den anklagade icke heller förtroendet hos Gustaf IV Adolf, som 1799 utnämnde S. till R. V. O., 1803 antog honom till sin tjänstgörande förste lifmedikus, utnämnde honom till vice præses i Collegium medicum och tillade honom namn, heder och värdighet af arkiater. Afskedad från sina tjänster 1807, afled S. i Stockholm d. 19 Febr. 1808. — Gift med *Maria Kristina Dellvik*.

Salthenius, Daniel, lerd. Född 1701. Föräldrar: kyrkoherden i Markims socken i Upland *Lars Salthenius* och modern en dotter till kyrkoherden *Chreiman*. — I Uppsala, der S. helt ung blifvit inskrifven till student, väckte han snart uppmärksamhet för sina insigter i teologi och hebreiska; men »han hade ej bättre läst skrifterna» — anmärker en hans biograf — »än att han forskref sig till hin o». Förskrifningen upphittades och brottet anmälades till laga beifran, hvarpå den unge studenten dömdes till stockstraff och förvisning från universitetet. I Göteborg, dit han begaf sig 1719, gjorde han bekantskap med några pietister, hvilkas lärosatser han antog, liksom han,

efter sin ankomst till Stockholm 1723, slöt sig till ett litet sällskap fromma kristne, hvilka hade sina sammankomster på Sicklaön. Då det emellertid blef honom klart att han i Sverige icke hade att vänta någon befordran, begaf han sig till Halle, der han, på Franckes, Langes m. fl. förord, 1728 antogs till inspektor för latinskolan å dervarande barnhus. Sedan han året derefter blifvit filosofie magister, kallades han af preussiska konungen till c. o. professor i logik och metafysik vid universitetet i Königsberg samt till inspektor öfver dervarande Friedrichs kollegium. År 1731 befordrad till e. o. teologie professor och rektor vid Königsbergs domskola, promoverades han 1733 till teologie doktor och blef slutligen teologie professor. — Död i Königsberg 1750. — Såsom lärare skötte S. sitt kall »flitigt och samvetsömt». Vid sitt frånfalle efterlemnade han en af de största boksamlingar som någonsin funnits i en enskild mans ego. Hans egna skrifter äro likväl få och utgöras blott af akademiska disputationer och programmer. — Ogift.

Saltza, von. Familjen von S., hvars ursprungliga riddarenamn läser varit *Drefurt von Normanstein*, härstammar från Über-Launitz i Sachsen, och delade sig med tiden i flera ättgrenar, af hvilka en gick öfver till Lifland och derifrån inkom till Sverige.

1. **Saltza, Johan Ludvig von**, krigare. Född i Lifland d. 8 Okt. 1685. Föräldrar: ryttmästaren *Anton Fredrik von Saltza* till Peinkull och Odenkat, samt *Anna Dorotea Taube*. — Efter att såsom helt ung ha blifvit inskrifven i svensk krigstjänst, antogs han 1701 till adjutant vid öfverstelöjtnant Wrangels bataljon, deltog i Carl XII:s fälttåg och avancerade derunder till kaptenlöjtnant vid Uplands regemente till fot 1700. Såsom ryttmästare vid Uplands femmänningsregemente bevisade han drabbningen mot danskarna vid Helsingborg och blef liggande på slagfältet med trenne svåra blesstyrer. Efter Carl XII:s död utnämnd till major, naturaliserades han såsom svensk adelsman 1731, befordrades till öfverstelöjtnant 1739, till öfverste för Elfsborgs regemente 1737 samt blef en af de första riddarne af svärdsorden 1748. Tre år senare förordnades han till landshöfding i Jönköpings län, och utnämndes till generalmajor s. å. (1751), kommandör af S. O. 1753, upphöjd till friherre 1755 och slutligen generallöjtnant; tog 1762 afsked från landshöfdingembetet samt afled i Göteborg den 29 Maj 1763. — S. har gjort sig minnesvärd icke blott för sin mandom och tapperhet, utan äfven för den orubbliga trohet han visade det land, i hvars krigareleder han kämpade och blödde. När, efter freden i Nystad, valet förelades honom att kvar-

stanna i sitt nya fädernealand eller blifva rysk undersåte, öfvergaf han sina stora gods Peinkull, Hebbet, Odenkat och Lecknitz och valde en frivillig fattigdom i Sverige. — Gift 1715 med *Anna Charlotta Kruse*.

2. **Saltza, Hugo Herman von**, krigare. Född d. 6 Aug. 1726; den föregåendes son. — Han hade några år tjänstgjort vid flottan, när han 1750 utnämndes till löjtnant vid Elfsborgs regemente, hvarefter han såsom kapten och major deltog i pommerska kriget. Under detsamma bevisade han stormningen af Svinmünde skans, anfallet på Anklam, affärerna vid Friedland och Nekahlen, samt uppförde sig öfverallt med utmärkt mod och tapperhet. Utnämnd till öfverstelöjtnant 1770, befordrades han efter Gustaf III:s revolution, i hvilken han var en af de invidiga, till öfverste i armén och komm. af S. O.; blef 1773 öfverste för ett värfvadts regemente i Finland, men flyttades redan s. å. derifrån till chef för Jönköpings regemente; förordnades 1774 till landshöfding i Halland, utnämndes till generalmajor 1776 och till landtmarskalk vid 1778 års riksdag, efter hvare slut han undfick grefvebrevet och pryddes med storkorset af S. O. — Död i Stockholm den 1 Mars 1785. — Hos K. Gustaf III stod v. S. i synnerlig nåd och fylde till hans stora belåtenhet sin plats såsom ridderskapets och adelns ordförande vid den nämnda riksdagen. Deremot var den redan då uppspirande riddarhusoppositionen icke alldeles af samma tanke och påstod temligen oförbehållsamt, att v. S. alls icke var vuxen det förtroendevärf, som varit honom pålagdt. Han var eljest en flärdlös och välmärande man, ehuru han under de sista åren, i följd af sin sjuklighet, visade mycken retlighet och häftighet i lynnet. — Gift 1751 med sin kusin *Beata Vilhelmina Kruse*.

3. **Saltza, Edvard Fredrik von**, hof-tjensteman, skriftställare. Född på Asakatorp i Vestergötland d. 15 Maj 1775; den föregåendes brorson. Föräldrar: kammarherren *Carl Fredrik von Saltza* och *Ann Katarina Danckwardt Lillieström*. — Vid tretton års ålder utnämnd till fanrik vid Elfsborgs regemente, bibehöll han denna befattning endast några månader, hvarefter han under hela sin långa lifstid delade sin verksamhet mellan uppvaktning vid hofvet, industriella företag samt författarskap, särdeles på det religiösa området. Förordnad till kammarjunkare 1798, utnämndes han 1809 till kammarherre, blef 1816 hofmarskalk, 1818 öfverste kammarjunkare, 1821 komm. af V. O., 1824 komm. af N. O. sam öfverofficiant och banérförare i surivance vid K. Maj:ts orden, 1843 storkor af V. O. och s. å. upphöjd i greddigt stånd. — Död på Mem i Östergötland d. 8 April

1859. — Bland hans talrika skrifter märkas en *Bönesbok* (1811, som sedan haft fyrtio två upplagor); *Nattvardsbok* (1816); *Råd-gifvaren, eller ett ord till alla åldrar* (1816); *Kristliga betraktelser öfver Johannis evangelium* (1829); *De sista Folkungarne, eller grundläggningen af S:t Clara kloster* (1836); *Måningar ur sällskapslivet* (1835); *Snö Sigvaldason och Gasta den fagra* (1834): en öfversättning från hebreiskan af Salomos Höga visa (1841); samt en originalroman *Johan von Turneisen*. Han har desutom omarbetat 119 psalmer i vår gamla psalmbok, af hvilka 39 äro tryckta, efterlemnast en öfversättning af profeten Ezechiel m. m. — Gift 1802 med *Beata Margareta Fredrika Hamilton*.

Salvius, Adler, se Adler-Salvius.

Salvius, Lars, boktryckare, skriftställare. Född 1706 i Stigtomta prästgård i Södermanland, der fadren *Lars Salvius* var kyrkoherde. — Sedan sonen bevistat Nyköpings skola och Ströngnäs gymnasium, samt under åtakilliga år idkat universitetstudier i Upsala och Åbo, inskrefs han såsom e. o. i K. Kansliet samt tjänstgjorde någon tid efter Vetenskapsakademien instiftande såsom hennes amanuens och protokollsförande. I hufvudstaden lärde han känna och gifte sig 1742 med enkan efter boktryckaren Joh. Laurentius Horra *Helena In de Betou* och erhöi med henne det redan då berömda Horrska tryckeriet. Liksom sin företrädare antagen till K. Antiquitetsarkivets boktryckare, genom Kanslikollegii resolution af d. 17 Dec. 1742, erhöi han 1757 af K. Maj:t för sina märkliga förtjenster om svenska bokhandlans upphjelpande direktörs namn, med lika rang och heder som assessorerne i kollegierna. — Död i Stockholm den 4 Mars 1773. — Såsom författare är det egentligen genom tvenne arbeten S. gjort sig minnesvärd, nämligen genom sin *Beskrifning öfver Sverige*, af hvilket storanlagda verk blott lista delen *Om Upland* utkom 1741, samt genom *Lärda Tidsningar*, en litterär tidskrift, som han utgaf från år 1745 till sin död. Han har desutom författat och utgivit: *Tänkar öfver den svenska ekonomin* (1788); *Den universala politiska historien för begynnare* (1771); *Svenska historien till yngsta begynnarens tjänst* (1771) samt *Samling af brud- och grafskrifter* (1757). Utom genom egna skrifter har S. beredt sig ett kändt namn såsom verksam förläggare, och för den stora utländska bokhandel han i Stockholm inrättade och idkade. — Gift 1: 1742 med förnämnda *Helena In de Betou*, 2: 1757 med *Charlotta Svedenstjerna*.

Samuelsson, Carl Gustaf Mauritz, historiemålare. Född i Stockholm d. 22 Dec. 1806. Föräldrar: grosshandlaren S. Samuelsson och *Rachel Periberg*. — Han eg-

nade sig tidigt åt konsten, ingick som lärjunge vid Konstakademien och åtnjöt en längre tida handledning af den skicklige professor Hasselgren. Hans tafior mest rörande våra historiska minnen samt porträtt, blefvo dock ej särdeles många. Hans hög drogs nämligen allt mer åt historiska och arkivariska forskningar samt åt samlandet af handlingar och autografer, med hvilket han sysslade under senare delen af sitt lif. Dock togos hans goda insigter i kostymväsen och hans artistiska blick en tid i anspråk af Torselow, hvars biträde han var vid uppsättandet af historiska stycken vid då varande Mindre teatern. Någon tid tjänstgjorde han i samma egenkap vid K. teatern, då han uppsatte »Sardanapalus» af Byron. De sista åren af sitt lif tillbragte han i temligen knappa omständigheter och afled i Stockholm den 12 Mars 1872. — Ogift.

Sandahl, Oskar Teodor, läkare, farmakolog. Född i Vings socken af Vestergötland d. 9 Nov. 1829. Föräldrar: hofrättskommisariern *Jonas Gabriel Sandahl* och *Anna Elisabet Undén*. — I Upsala, der S. blef student 1847, afsade han med. fl. kand. ex. 1849, fortsatte derefter sina medicinska studier i Stockholm och blef kirurg. magister vid Karolinska institutet 1854, samt, sedan han 1862 disputerat för medicinska graden i Lund, 1863 medic. doktor derstädes. Efter att ha bestridit åtakilliga förordnanden, dels såsom praktisk läkare, dels som lärare vid Karolinska institutet och Svenska trädgårdsföreningens elevskola, företog han 1856 en resa genom Tyskland och Österrike öfver Korfu till Egypten, der han utsträckt färdan uppåt Nilen till Abu-Simbul i Nubien. Efter några månaders vistelse i hemlandet, anträdde han hösten 1857 ånyo en resa till Egypten samt besökte under hemvägen Algeriet, Frankrike, England och Skotland för att taga kännedom om de farmaceutiska vetenskapernas och institutionernas tillstånd i dessa länder. Tillförordnad dels lärare vid Karol. institutet i medicina legalis 1858—59, dels examinator i apotekarexamen 1859—60, utnämndes han 1863 till adjunkt vid Karol. institutet i medicinak naturalhistoria och materia medica, företog i vetenskapligt ändamål nya resor: 1866 till Tyskland förnämsta brunns- och badorter, 1867 till Paris, 1869 åter till Tyskland, 1873 till Tyskland och Österrike, sam utnämndes 1873 till e. o. professor. S. har sedan 1865 varit tillförordnad lärare i naturalhistoria och farmakognosi vid farmaceutiska institutet, samt är sedan 1873 inspektor vid nämnda läroanstalt. Han är jemväl den förste som i Sverige infört användningen af komprimerad luft för vissa af luftvägarnas och andedräftsorganernas sjukdomar och har för detta ändamål i Stockholm anlagt en medico-pneumatisk an-

stalt. Ledamot af flera vetenskapliga samfund i Sverige och utlandet. Komm. af Sp. Ord. Isabella cathol. R. N. O. I samtida farmaceutiska och medicinska tidskrifter förekomma en mängd af S. författade afhandlingar och uppsatser, mest af botaniskt och farmakologiskt innehåll. — Gift 1854 med *Jenny Magdalena Fredrika Huss*.

Sandberg, Anders, präst, riksdagsman. Född d. 24 Jan. 1797 i Thorsås socken af Kalmar län, der föräldrarna *Anders Andersson* och *Ingrid Andersdotter* voro arbetsfolk. — Student 1816, lät han prästviga sig i Kalmar 1820, men återvände till universitetet, der han promoverades till magister primus 1823. Efter att ha blifvit erbjuden docentur icke blott i olika dicipliner, utan i olika fakulteter, förordnades han till docent i fysik 1825; men utnämndes redan s. å. till teologie lektor i Kalmar. Befordrad 1831 till kyrkoherde i Madesjö församling af Södra Møre härad, utnämndes han till kontraktsprost s. å., teologie doktor 1845 och till L. N. O. 1850, samt blef jubelfilos. doktor i Lund 1874. Under alla riksdagar 1840—65 var S. riksdagsman i prästeståndet, der han ståde med kraft och värme ifrån för den fattigare folkklassens höjande i socialt och sedligt hänseende, genom inrättande af nya folkskolor, inskränkning af brännvinsbränningen m. m. Hans tryckta skrifter utgöras af akademiska afhandlingar på latin, åtskilliga tal, samt talrika anföranden vid riksdagarne i prästeståndets protokoller. — Gift 1832 med *Mariana Charlotta Allgurén*.

Sandberg, Johan Gustaf, historie-, porträtt- och genremålare. Född den 13 Maj 1782 i Stockholm, der fadren var snickare. — Vid fjorton års ålder antagen till elev i Konstakademiens principskola, måste han, för att kunna lifnära sig, gifva musik- och ritlektoner, hvarjemte han biträdde Brusell vid K. teaterns dekorations-atelier. Under sådana förhållanden kom han att en längre tid qvarstå i elevernas klass och synes icke ens ha varit medveten om sin verkliga kalelelse, förrän han i umgänge med v. Breda leddes in på den rätta stråten och med ifver begynte uppbereta sina anlag för svensk historiemålning. Tvivvelutan bidrog hans inval i Götiska förbundet icke oväsentligt till stärkandet af hans konstnärsanda; liksom det var på en af detta samfunds utställningar han först väckte någon större uppmärksamhet genom exposition af sina berömda *Valkyrior*. År 1821 kallades han till ledamot af Fria konsternas akademi och utnämndes derstädes till professor 1828. Han hade då redan öfvergifvit den götiska riktningen dels för en modernare historisk framställning, såsom i hans bekanta arbeten: *Katarina Jagellonica visande sin förlofningsring för Göran Persson*; *Gustaf II Adolfs*

frieri; *Gustaf Adolfs räddning vid Stum m. fl.*, dels för genrer ur svenska folklivet, såsom: *Bondbröllop i Vingåker*; *Midsommarafstn vid Säfsta*holm o. s. v. Kronan så väl på sitt mästerskap som sitt rykte satte han likväl genom sina åren 1831—38 utförd: *fresker i Gustavianska grafkoret* af Upsala domkyrka, i hvilka monumentalmålningar han i Sverige tills vidare står oöfverträffad. År 1843 utnämndes S. till R. V. O. samt emottog två år derefter i uppdrag att vara Konstakademiens direktör, hvilken befattning han innehade till 1853. — Död i Stockholm d. 26 Juni 1854. — Om exempel vore af nöden för att visa, hvart medfödda anlag i förening med kraftig vilja kunna leda, m. S:s konstnärshans tjena såsom ett sådant Ehuru han aldrig var utom fosterlandet-gränser, förmådde han genom sannt konstnärlig intelligens icke allenast hålla jemns steg med sin samtid, utan i åtskilliga afseenden gå förbi densamma. Öfverhufvud utmärka sig alla konstalter från hans modernare år för mycken kraft och riktighet i teckningen, behag och rikedom i grupperingen samt för en djup och harmonisk färgblandning. Hans inflytande är äfven ganska märkbart på senare svenska historiemålare. såsom: Holmbergson, Wahlbom, Blommer m. fl., hvilka, ehuru hvar för sig självständiga, likväl i mycket erinra om honom såsom förebild. — Gift med *Sofa Dorothea Kökeritz*, bekant såsom skicklig pianist.

Sandberg, Johan Fredrik, pedagog. Född i Lindbergs församling i Halland den 9 September 1833. Föräldrar: landtbrukaren *Gustaf Sandberg* och *Anna Dorothea Schar*. — Student i Lund 1850, aflade han derstädes juridisk preliminär-examen 1851, kamalexamen 1852 samt tog 1857 filos. kand. ex. Med naturlig fallenhet för lärarkallet, anställdes han och tjänstgjorde såsom v. kollega i Halmstad till 1863, då han kallades till inspektör öfver Norrköpings stads undervisningsanstalter. Under de sju år han innehade denna befattning, genomförde han en fullständig organisation af detta samhälles folkskoleväsen. År 1868 utnämnd till rektor vid folkskolelärarinne-seminarium i Stockholm, tillträdde han denna befattning 1870 och innehar den ännu. För pedagogiska studier har han 1863, 1872 och 1873 besökt flera af Europas länder, anordnade de svenska skolafdelningarna i Moskva 1872 och Wien 1873 samt var vid den sistnämnda ledamot af den internationella juryn. Ledamot i flera af Stockholms stads styrelser för folkundervisningens befrämjande, af Sociéti Imperiale des sciences naturelles d'anthropologie et d'ethnographie i Moskva: R. V. O.; R. St. Annæ O.; R. Öst. Fr. Jos. O.; R. It. Kr. O. m. m. Såsom pedagogisk skriftställare har S. utgifvit mer än trettio olika arbeten, bland hvilka vi

blott kunna nämna några af de allra vigtigaste: *Småskolan, en handledning för dem, som syssetsätta sig med den första undervisningen i skolan*, 5 delar, 2 uppl.; *Bilderark för småskolan*, 5 uppl.; *Folkskolans sångbok*, 3 uppl.; *Biblika tafvor för skolan och hemmet*; *Biblika historien, jemte en kort öfversigt af kyrkohistorien och Bibelns böcker*, 4 uppl.; *Småskolans ABC-bok*, 5 uppl.; *Småskolans läsbok*, 6 uppl.; *Folkskolans geografi*, 4 uppl.; *Hemmet och småskolan*, 5 häft.; *Nya ABC-boken lämpad efter så väl bokstafverings- som ljud- och skrifläsemetoden*, 3 uppl. o. s. v. Under sina studentår egnade sig S. med förklarlek äfven åt musikaliska studier, utgaf åtkilliga kompositioner, grundlade det s. k. Akademiska Föreningskapellet i Lund samt reorganiserade studentsångföreningen derstädes. — Gift 1858 med *Anna Hedvig Elisabet Appeltoft*.

Sandelhjelms, Paul, embetsman. Född i Varberg den 10 Mars 1776. Föräldrar: rönt- och proviantmästaren *Hugo Öhrvall* och *Susanna Pyhlaon*. — Vid tjugotre års ålder utnämnd till revisor i Kammarrätten, befordrades han till kommissarie i Kammarrättens första revisionskontor 1805, blef ådjungerad ledamot i Kammarrätten 1808 och erhöll kammarråds namn, heder och värdighet 1812. Under 1813—14 års krig tjänstgjorde han såsom underhållsintendent vid general-krigskommissariatet för södra armén och hade sistnämnda år i uppdrag, att, som svensk special-kommissarie i Frankfurt am Main, afsluta, jemte de öfriga makternas kommissarier, liqvid om de tyska staternas prestationer i och för kriget, samt om de eröfrade ländernas inkomster under ockupationstiden. I samma egenskap bevisade han kongressen i Wien 1815 och skickades året derefter till Holland att reglera liqvidationen af svenska statskulden derstädes. Befordrad till ordinarie kammarråd 1818, blef han tre år senare (1821) landshöfding i Norrbottens län, hvarifrån han 1825 förflyttades såsom höfding till Elfsborgs län. Undeck adelskap 1826, då han antog namnet *Sandelhjelms*. — Död i Venersborg af koleran den 17 Oktober 1850. — Gift 1: med *Vivika Kristina Charlotta von Fuhrman*, 2: 1823 med *Sofia Dorotea Zetterman*.

Sandell, Jonas, präst, samlare. Född den 10 Januari 1790 i Lenhofda socken af Småland. Fadren: hemmansegaren *Nils Nilsson*; modren: *Ingeborg Hemmingsdotter*. — Upptagen till fosterson af en aflägsen släkting, blef S. student i Lund 1809, prästvigd 1813 och erhöll vid promotionen 1817 filosofie doktorsgraden. Året derefter befordrades han till kollega vid Vexjö skola, utnämndes 1829 till kyrkoherde i Frökyrda pastorat af Vexjö stift; blef prost 1836;

kontraktspastor i Vestra härad 1839. — Drunknade under en ångbåtsfärd på Vettern d. 24 Aug. 1858. — Såsom homilet på det muntliga meddelandets väg ansågs S. för en af de yppersta på sin tid. Derjemte har han gjort sig känd såsom nitisk samlare i naturalhistoria och antiqviteter, samt har efterlemnast värdefulla anteckningar, rörande Tiohärads topografi och bygdemål. — Gift 1816 med *Fredrika Engstrand*.

Sandels. Släkten, som 1772 upptogs på riddarhuset och sedermera har utgrenat sig i friherrliga och grefliga ätterna *Sandels*, härstammar från en gammal berömlig prästsläkt från Roalagen och närmast från *Andreas Sandel*, som var pastor vid svenska församlingarna i Amerika och dog såsom prost och kyrkoherde i Hedemora.

1. **Sandels, Samuel**, tekniker. Född i Hedemora den 14 Dec. 1724. Föräldrar: förenämnde *Andreas Sandel* och *Maria Dahlo*. — Efter idkade matematiska och tekniska studier i Upsala och Stockholm, lät S. 1746 inskrifa sig i Bergskollegium, der han snart väckte vederbörandes uppmärksamhet genom sin ovanliga arbetsförmåga, samt den ordning och reda, hvarmed han skötte de honom anförtrodda göromälen. Året efter sitt inträde i kollegium utnämndes han till vice notarie, befordrades 1750 till ord. notarie, 1756 till sekreterare, 1759 till assessor och 1762 till bergsråd. År 1770 prydd med nordstjerneorden, upphöjdes han strax efter revolutionen 1772 i adligt stånd, då han förändrade sitt fäderne-namn till *Sandels*. — Död i Stockholm d. 28 Mars 1784. — Med sin stora lätthet för arbete öfverhopades han med en myckenhet uppdrag och befattningar icke allenast för statens, utan äfven för bergslagens och enskildes räkning. Knappast något större företag vidtog eller utfördes under hans tjänstemannatid, i hvilket han ej var en verksam ledamot, så att han vid sin död hade deltagit i sex kommitéer och fjorton direktiouer. Särskildt må nämnas att det var han, som angaf planen till Strömsholms kanal, verkställde afvägningar, författade kartor och kostnadsförslag för densamma samt att han 1780 hade i uppdrag att låta upprena det uppgrundade strömdraget mellan Mälaren och Saltjöen genom Södertelje stad. Äfven hade han en stor förtjenst om Falu bergslag, så väl genom införandet af en förbättrad grufdrift och smältningsprocess, som genom den omvårdnad han tog om kopparens fördelaktigare förfärlning, emot hvad förut var händelsen. År 1769 kallades han till ledamot af Vetenskapsakademien, i hvars handlingar de mesta af hans skrifter äro intagna. Han har dessutom utgifvit: *Anmärkingar öfver Änansverket och statibrieten* (1765); *Memorial angående varuprisernas reglerande* (1766),

samt *Om varupris och arbetslöners reglervänd* (1767). — Gift 1753 med *Katarina Elisabet Brandt*.

2. Sandels, Johan August, krigare. Född i Stockholm d. 31 Aug. 1764; den föregående son. — Sin militära bana började han 1777 såsom löjtnant vid artilleriet; anställdes 1782 såsom adjutant vid samma kår samt förflyttades 1785 såsom stabarytmästare till finska kompaniet af adelsfanan. Två år der-efter befordrad till major vid Karelska regementet, uppsatte han under kriget 1789 en värfvad bataljon på sexhundra man, med hvilken han gick öfver till Finland och deltog i der förefallande krigshändelser. Prydd med svärdsorden för sitt modiga förhållande, utnämndes han efter freden i Verelå till öfverlöjtnant och sekundchef för karelska dragonregementet, samt blef tillika 1795 generaladjutant af flygeln, öfverste i armén 1799, och transporterad till chef för Savolax fältjägareregemente 1803. Med kriget 1808 öppnade sig för S. en ny och lysande bana. Sedan han d. 7 April sistnämnda år emottagit befälet öfver 5:te brigaden, anföll han och slog en stark ryk fördelning vid Pulkila kyrkby d. 2 Maj samt ryckte med sin lilla krigsstyrka modigt framåt. I det svåraste väglag, i ett glesst befolkadt land och under oafbrutna strider, jagade han innan månadens slut fienden femtio mil tillbaka, framträngde till Lappåvirta, Jorois, Jokkas, Rautalambi och Laukas socknar och sände en fördelning ända till riksgränsen vid Sordovalå. Öfverallt gjorde han fångar, borttog fiendens förråder samt dref ankommande förstärkningar tillbaka inom fiendens egna gränser. Omständigheter han likväl vika för öfvermakten och fattade stånd vid Toivola pass, en mil norr om Kuopio. Här hibe-höll han, oaktadt nästan dagliga anfäll af fienderna, sin ställning i öfver tre månader eller till den 30 Sept., då han till följd af en mellan finska hufvudarmén och ryssarne afslutad vapenhvila nödgades draga sig undan till Virta bro norr om Idensalmi kyrka, hvarest han d. 29 Okt. vaun, efter en af de blodigaste strider under hela kriget, en den mest lysande seger. Denna ljusglimt af framgång var dock den sista som omstrålade de svenska vapnen på Finlands jord. Kort derefter slöts konventionen i Olkio, genom hvilken svenskarne måste utrymma Finland och draga sig bortom Kemi elf. Under tiden hade S., som endast efter det mest behjertade motstånd gifvit vika, oftast icke förr än återtag stod på ordena, blifvit utnämnd till R. S. O. med st. k.; generaladjutant och generalmajor, hvarestefter han d. 29 Juni 1809 upphöjdes till grefve. Några veckor förut hade han erhållit befälet öfver arméfördelningen i Vester-Norrland, med hvilken han levererade träffningen vid Hörnefors och verkställde ockupationen af Umeå. — Efter freden förordnades han (1810) till

ordförande i Krigskollegium, samt befordrades 1812 till sekundchef för Svea-lifgarde, hvarjemte han utnämndes till komm. med st. K. af S. O. Af konungen befordrad till generallöjtnant, afgick han såsom befälhafvare för en del af svenska armén till Tyskland, der han deltog i fältlagen vid Grossbeeren, Dennenwitz och Leipzig, gjorde der-efter fälttåget mot Danmark, samt tågade efter fredslutet i Kiel (1814) till Belgien, der han hade sig anförtrödd belägringen af Maestricht. I Juli sistnämnda år mottog han öfverbefälet öfver andra fördelningen af de mot Norge sända trupperna; upphöjdes 1815 till grefve samt utnämndes s. å. sedan han någon tid förestått öfverståthållareembetet, till president i Krigskollegium, erhöll 1817 serafimerorden och utsågs i November s. å. till landtmarskalk vid den då i Stockholm öppnade riksdagen. — 1818 upphöjdes till En af rikets Herrar, befordrades han s. å. till general af infanteriet och utnämndes 1819 till rikståthållare i Norge. Detta viktiga och granliga embeta förstod han i åtta år eller till i Nov. 1827, då han på grund af försvagade kropps- och själskrafter begärde sitt entledigande. Under tiden hade han (1824) blifvit befordrad till fältmarskalk. Hans verksamma och kraftfulla lif slutades i Stockholm d. 22 Januari 1831. Till sitt yttre var excellensen S. reslig och lång samt af ett imponerande utseende. Hans lefnadsbana betecknar honom såsom en krigare af outtröttlig ihärdighet, af ett kallt och lugnt mannamod i förening med klokhet och djerfhet. Genom dessa egenskaper vann han öfver sina underlydande ett oinskränkt välde; också var han kanske den bland befälhafvarne i finska kriget, till hvilken finnarne satte det största förtroende. — Gift 1809 med *Ulla Elisabet Hermelin*.

Sander, Nils Fredrik, skald, konstnär, ambetsman. Född d. 26 Sept. 1828 i Vintrosa församling i Nerike af bondeslägt. — Afslade studentexamen i Upsala 1848, fil. kand. ex. 1855 och promoverades, efter att ha utgifvit en gradualdisputation: *Om Carl XII:s krigare under fångenskapen i Ryssland efter slaget vid Pultava till freden i Nystad, 1857* till filos. doktor. Under studenttiden anställd såsom lärare för öfverste B. v. Schiukels son, fick S. med sin lärjunge göra en resa till Italien vintern 1852—53. Efter hemkomsten belönades han sistnämnda år med Svenska Akademiens stora pris för dikt-cykeln: *Den fallande stjernan, Sånger till Selma*. Utgaf gemensamt med R. v. Kræmer, C. R. Nyblom och C. G. Strandberg: *Quartetten, poetisk kalender* (1855), samt har vidare utgifvit: *Carlavagnen*, en diktsamling (1856); *Dikter*, bilder från Grekland det forna och det närvarande (1870); *Fogel på grön qvist*, berättelse med lyriska poemer (1871); *Lefnadsteckningar öfver skalderna B. Lidner* (1859) och *C. G. Strand*

berg (1874). — På tjänstemannabanan ingick S. 1856 såsom e. o. i Eklelesiastikdepartementets expedition och tjänstgjorde såsom notarie i prästeståndet under de fyra sista ständersriksdagarne. Af Vitt. Hist. och Ant. Akad. utnämnd till Letterstedsak stipendiat, anträdde han under våren 1864 en utländsk resa, som räckte nära ett och ett halft år; tog vägen öfver Tyskland, Ungern och Konstantinopel till Grekland, der han vistades några månader i Athen samt gjorde utflygter i det inre af landet; genomreste därefter Sicilien och Italien samt i sällskap med greve C. Sniolsky Spanien och besökte under hemvägen Paris och London. Efter sålunda vid många främmande museer idkade konsthistoriska studier, ingick han såsom amanuens vid det nybildade nationalmuseum (1866), der han sedan i åtta år deltog i konstsamlingarnas ordnande och bearbetande samt såsom t. f. intendent (1873) emottog för statens räkning de af K. Carl XV till staten testamenterade samlingar. Har under denna sin verksamhet utgifvit *Sveriges nationalmuseum, dess byggnadshistoria, dess arkitektur och samlingar* (1866) äfvensom *Bidrag till tafvelgalleriets historia* (1872—76). För litterära och konsthistoriska studier har S. ytterligare gjort utländska resor till Tyskland, Belgien och Holland (1869), till Petersburg och Moskva (1870) samt ånyo till Grekland och Italien (1875). — Befordrad till kopist i Eklelesiastikdepartementets expedition 1866, till protokollsekreterare i K. Maj:ts Kansli 1870 och t. f. kanslieskreterare 1874, har han under de senare åren inom nämnda departement särskildt biträdt vid handläggningen af ärenden, rörande vetenskap och konst. Förordnad till ledamot af nationalmusei nämnd 1875. R. af Ital. Maur. och Laz. O. (1873), R. N. O. (1874).

1. Sandström, Carl Israel, musiker, tonsättare. Född i Linköping den 14 Nov. 1824. Föräldrarne: organisten och klockaren Nils Peter Sandström och Kristina Maria Rosengren. — Efter i Linköping och Upsala idkade elementarstudier egnade han sig någon tid åt teatern, men ingick 1851 såsom elev vid Musikaliska akademien, der han i Jan. 1858 afådde musikdirektörexamen. Utnämnd till musikdirektör och sånglärare vid högre elementarläroverket i Göteborg s. å., förordnades han 1854 till vice organist vid Göteborgs Tyska eller Kristine församling, samt befordrades till ord. innehafvare af denna befattning 1860. Sånglärare vid Göteborgs realgymnasium sedan 1858 samt vid Nya elementarläroverket för flickor i Göteborg från denna läroanstalts öppnande 1867; har för öfrigt varit lärare i sång vid åtskilliga mindre, dels offentliga, dels enskilda skolor, dirigent för musiksällskapen »Sångens vänner», och »Amatörernas sångförening». Led. af Musik Akad. 1864, inneh. af guldmedaljen Litteris et artibus m. m. — S. har utom

tidningsreferater och uppsatser, rörande musik, utgifvit *Elise Polkos musikalska sagor, fantasier och skizzer* (1865), komponerat *Sånger vid Piano* (1853); *Kör för mansröster* (2 b. 1863); *Kring sångarfanan, fyrstämmiga sånger arrangerade för skolvngdom* (2 h. 1874), författat en del tillfällighetsmusik, arrangerat musik till en mängd teaterpjäser m. m. — Gift 1854 med *Augusta Josefa Fogelgren*.

2. Sandström, Gustaf, lyrisk skådespelare. Född i Linköping d. 7 Juni 1826; den föregåendes bror. — Efter fadrens frånfalle sattes sonen af sin förmyndare först i handel och sedan på bruk; men en oemotståndlig lust för teatern dref honom att försaka båda dessa vägar och taga anställning som skådespelare vid Wallinska teatertruppen 1845. Vid detta sällskap kvarstannade han sex år eller till 1851, då han begaf sig till Köpenhamn och en tid tog sångundervisning af K. teaterns sångmästare Henrik Rung; sedan han 1852 en tid haft anställning vid ett danskt operasällskap i Kristiania och 1853 tillhört O. Anderssons trupp vid Humlegårds-teatern, erhöll han sistnämnda år anställning vid K. teatern, der han den 25 November debuterade såsom *Miller* i »Nürnbergdockan». Under den tid af mer än tjugu år som han sedan tillhörde den kungliga scenen, voro hans hufvudroller: *Maw* i »Alphyddan», *Aston* i »Lucies, Plumketti» i »Martha», *Jakob* i »Josef i Egypten»; *Nelusko* i »Afrikanskan», *Papageno*, *Wilhelm Tell*, *Rigoletto*, *Grejve Luna* i »Trabaduren», *Carl V* i »Ernani» m. fl. Af naturen dyster och tung till sinnes, hade han genom ansträngdt arbete, dels vid teatern, dels i en komité för ändring af stadgarne för K. teaterns pensionskassa, kommit i ett tillstånd af öfverretning, hvarunder han ändade sina dagar medelst ett gevärskött den 20 Aug. 1875. Såsom meniska och konstnär var S. ytterligt samvetsgrann och pligtrogen. »Hans röstmedel voro utomordentliga och han skulle säkerligen förvärfvat sig en vida större sfer för sin artistiska verksamhet och ett ännu mer vidt gående rykte om en i tid tillämpad skola fått böja denna väldiga stämman till en större undergifvenhet för fordringarne på ett mer innerligt musikallikt föredrag». — Ogift.

Sandström, Theodor, publicist. Född i Stockholm den 30 Augusti 1810. Föräldrar: besigtningrustmästaren vid tygetaten *Theodor Sandström* och *Kristina Sjöberg*. — Efter att vid tjugu års ålder ha afslutat sina examina i Upsala, lät S. inskrifva sig i åtskilliga hufvudstadens embetsverk, i hvilka hans tjänstgöring likväl hvarken blef djupt gående eller af lång varaktighet. — Med en i allo aktningavärd och ridderlig karakter samt utpräglat liberala tänkesätt, uppförde han för dem, särskildt i det Crusenstolpeska högmålet 1838, sin ställning och sina fram-

tidautsigtter såsom embetsman, men vann ett slags erkännande i det han intogs till kanslist i det liberala bondeståndet vid 1840 års och flera följande riksdagar. Här spelade han såsom de mest radikala böndernas »skrifkunnige vän» en betydande roll, nästan större än han gjorde i sin egenskap af redaktör för tidningarna *Stockholmsbladet* och *Dagen*. I den von ungdomsblodet svalkades af åren, lemnade han dageus frågor att behandlas af yngre förmågor och förordnades 1847 till intendent vid allmänna barnhuset i Stockholm. Om denna förut vanvårdade inrättning inlade han icke obetydliga förtjänster, och bidrog väsentligt till att införa den bättre ordning, som der nu eger rum. — Han afled i Stockholm något mer än fyrtiofyra år gammal den 21 Jan. 1854. — Gift med *Hedvig Charlotta Wallenius*.

Sandströmer, Anders Peter, embetsman. Född i Stockholm 1804; den föregående bror. — Sedan S. vid aderton års ålder i Upsala aflagt kameral-examen, inskrefs han 1822 som e. o. kammarkrifvare i Kommerskollegium och året derefter med samma e. o. tur i Krigskollegium. Utrustad med ett ypperligt hufvud, sällsynt arbetsförmåga, med en arbetsdrift, om möjligt ännu sällsyntare, lätt och klart framställningssätt, snabb uppfattning samt ett angenämt väsen, gjorde han sig genast bemärkt samt anförtröddes ofta samtidigt flera underordnade befattningar till 1835, då han såsom adjungerad ledamot i Kammarrådet utnämndes till kammarrådsråd. Vid riksdagen 1840 antagen till sekreterare i Statsutskottet, motsvarade han detta förtroende på ett sätt, som ännu mer stadgade ryktet om hans skicklighet och outtröttliga arbetsambet. Sedan han 1844 blifvit befordrad till landshöfding i Jemtland, insattes han två år derefter som ordförande i den komité, som skulle uppgöra förslag till beskattningsväsendets samt uppborä- och redogörelseverkets förenklande. Belöningen för hans nit vid detta svåra och maktpåliggande arbete blef adelsbrevet 1847, då han förändrade sitt hittills burna fadernamn till *Sandströmer*, hvarefter han 1848 inkallades till statsråd och chef för finansdepartementet. Äfven på denna plats lade han i dagen den rastlösa personliga arbetsamhet, som utmärkt honom i mer underordnade lägen, på samma gång han uppmuntrade och med synbar välvilja omfattade dem i sitt departement, hos hvilka han spårade förmåga och nit. Han lemnade emellertid konseljen efter tvenne år och förflyttades 1851 såsom landshöfding till Skaraborgs län, der han med den kraft, som var honom egen, genast tog sitt höfdingedömes angelägenheter om hand, och hvarst spåren af hans förtjenstfulla verksamhet fortvarat in i våra dagar. En härjande bröstsjukdom, som flera gånger hotat hans lif, tog, efter en ådragen förkyllning, ny fart och ändade hans

dagar å Marieholms landshöfdingresidens d. 1 Dec. 1857. Komm. af N. O. — Gift 1830 med *Klara Lidbeck*.

Santesson, Berndt Harder, patriot. Född på lägenheten Kärralund vid Göteborg den 15 Mars 1776. Föräldrar grosshandlaren *Gustaf Berndt Santesson* och *Dorothea Elisabet Matsen*. Af föräldrarna, som då bekände sig till herrnhutiska sekten, skickades han 1782 till den bekauta herrnhutiska oppfostringsanstalten i Kristiansfeld, men återhemtades 1786 och afsändes 1789 till Upsala. Men redan 1791 måste han afbryta sina akademiska studier och återvända till Göteborg, för att biträda modren, som året förut blifvit enka, vid hennes vidsträckt handelsrörelse. Inom kort blef han en verksam köpman, hvars anseende dagligen ökades både för hans egen duglighet och för det nit, hvarmed han omfattade allt, som kunde bidraga till de inhemska näringarnas upphjelpande. Med 1809 års förändrade samhällsskick begynte S:s offentliga bana, i egenskap af riksdagsman för Göteborgs stad. Redan förut hade han gjort greve B. v. Platens personliga bekantskap, och från des stund v. Platen meddelade S. sina förslag och planer, rörande Göta kanals anläggning. blef denne en af v. Platens ifrigaste medhjelpare för att bringa det stora fosterländska företaget till verkställighet. Med anledning häraf utsågs S. till en af de sex kommitterade, åt hvilka, sedan rikets ständer fattat sitt beslut om kanalbyggnadens befördrande, bolagets organisation uppdrogs ienlighet med de af K. Maj:t utfärdade privilegier och reglementen. Det inskränkta utrymmet tillåter oss ej att följa S. i spåren under hans ihärdiga kamp för Göta kanals fullbordan. Vare det nog sagdt att han icke blott i utskott och plena kraftigt arbetade för v. Platens förslag, utaa att den tyngsta bördan af bolagets ekonomiska och finansiella bekymmer ej sällan hvilade på hans skuldror. Utom om Göta kanal, som kan sägas varit hans lifsgerning, har han en utomordentlig förtjenst om utvecklingen af Motala mekaniska verkatad, om förbättringen af segelfarten på Göta elf, om Trollhätte slussverks ombyggnad, om konvoj-kommissariatsfondens ombildning till en handels- och sjöfartsfond o. s. v. Under sin långa riksdagsmannabana 1809—34, med undantag af 1817 års riksdag, tog han jemväl en ifrig del i alla ekonomiska och finansiella frågor, dervid beskattningväsendet och bevillningsgrunderna alltid lågo honom varmt om hjertat. Det synes väl som en sådan, mer än trettioårig, oegennyttig verksamhet i statsens och kanalbolagets tjänst bordt kräva en värdig belöning. Men så var ej fallet. Med undantag af kommerserådstiteln, kommandörbandet af Vasorden och nordstjerneordens riddarkors, som konungen tillade honom, belöpte sig dea nationalbelöning, ständerna hade för denne

utmärkte man, till en årlig pension af 500 r:dr b:ko, hvartill Götakanalbolag, i hvars tjänst han uppfötrat nästan hela sin stora förmögenhet, lade en lika summa. Efter att hafva bibehållit sina själsförmögenheter till sitt yttersta, afled S. vid åttiosex års ålder d. 26 Aug. 1862. — Gift med Johanna Mattson.

Santesson, Carl Gustaf, läkare, kirurg. Född på säteriet Säfvenäs vid Göteborg den 7 November 1819. Föräldrar: komministern i Örgryte och Majorna *Carl Gustaf Santesson* och *Maria Margareta Bliz*. — I Upsala, der S. blef student 1836, afslade han med. til. kand. 1838, hvarefter han begaf sig till Köpenhamn, studerade anatomi under Stein och Ibsen, samt tjänstgjorde såsom frivillig vid kirurgiska afdelningen på Fredriks hospital. Återkommen till Sverige, fortsatte han de medicinska studierna vid Karolinska institutet, hvarest han samtidigt 1840—41 var biträdande prosektor, samt blef medicine kand. i Upsala 1842. Under det han genomgick de föreskrifna praktiska öfningarna vid hufvudstadens kliniker, förestod han ånyo 1842—43 prosektorstjänsten vid Karolinska institutet, samt afslade derpå med. lic. ex. i Upsala 1844. Kort derefter antagen till underkirurg vid Serafimerlazarettet, förordnades han innan årets slut till biträdande öfverkirurg, förestod någon tid 1846 anatomi adjunkt- och prosektorstjänsten vid Karolinska institutet samt utnämndes till ord. prosektor s. å. Ungefär samtidigt anträdde han en vetenskaplig resa till Tyskland, Schweiz, Italien, Frankrike, Belgien, Holland, England, Irland och Skotland; erhöj efter sin hemkomst förordnande såsom lärare i medicinsk lagfarehet vid Karolinska institutet, blef 1849 tillförordnad öfverkirurg vid Serafimerlazarettet och kirurgie professor vid förordnande institutet, samt är sedan 1850 öfverkirurg vid Serafimerlazarettet. Under dansk-tyska kriget 1864 tjänstgjorde han som frivillig fältläkare i danska armén med station vid Augustenborgs sjukhus på Als; företog 1868—69 en ny vetenskaplig resa, som utsträcktes till Tyskland, Holland, England och Skotland. En af inbjudarne för upprättande af Stockholms sjukhem, samt tid efter annan ledamot af åtskilliga direktioner. Ledamot af Vet. Akad. 1852 och Krigsvet. Akad. 1873. Hedersledamot af Svenska Läkaresällskapet 1875 och led. af flera utländska medicinska och vetenskapliga samfund. Komm. af V. O.; komm. af N. O.; komm. D. D. O. m. m. Säsom praktisk operatör och klinisk lärare har S. för länge sedan eröfrat ett namn, som lyser bland de allra förnämsta som Sveriges läkarehistoria har att uppvisa. Afven som vetenskaplig författare har han utmärkt sig, och samtida medicinska tidskrifter innehålla flera eller färre afhandlingar — *Hygiea* t. ex. mer än femtio — af hans hand. Han har dessutom för-

fattat uppsatser i Vet. Akad. handlingar; i Skandin. läkare- och naturforskarnes mötesförhandlingar samt särskildt utgifvet: *Utkast till bestämmandet af den topografiska anatomiens begrepp, dess studium och förhållande till öfriga hithörande kunskapsarter. Akad. ofh.* (1844). *Om höfleden och ledbrosken uti anatomiskt, patologiskt och kirurgiskt hänseende, jemte kritisk öfversigt öfver några bland inflammationslärens viktigaste punkter* (1849), arbeten, hvilka ofta återropas af författare, som skriva i de specialiteter dessa afhandlingar omfatta. — *Redogörelse för sjukvården vid K. Serafimer-lazarettet* under en följd af år; *Utdrag af årsrapporterna från K. Serafimer-lazarettets kirurgiska afdelning; Berättelse om Stockholms sjukhem och dess verksamhet* m. m. — Gift 1853 med *Lovisa Ulrika Vilhelmina von Düben*.

Scarin, Algot, universitetslärare, lär. Född i Skara den 26 Nov. 1684. Föräldrar: skolrektorn *Asmund Scarin* och *Kristina Clevera*. — I Upsala, der Celsius, Benzelius och Rudbeck d. y. ledde hans hog till fäderneslandets häfder, förordnades han till amanuens vid akademiska biblioteket 1714 och blef magister 1716. Sedan han några år uppehållit sig vid universitetet som privat-docent, befordrades han 1722 till histor. et moral. professor i Åbo, hvilket embete han innehade till 1761, då han tog afsked med kansliråds titel. Han afled i Åbo den 5 Nov. 1771. Sällan har Åbo universitet haft en mer samvetsgrann lärare än S. Han egde utom en vidsträckt beläsenhet i latinska litteraturen, en för sin tid ovanlig insigt i de nordiska häfderna. I det ämne, som bestämmes af dessa, efterlemnade han tre större arbeten i handskrift. Hans tryckta skrifter utgöras deromt nästan ensamt af disputationer. — Gift 1729 med *Anna Katarina Roland*.

Scarinius, Jonas Laurentii, biskop. Född 1616 på egendomen Rösäter i Vester götland, der fadren var gårdsfogde. Sonen studerade först i Skara och sedan i Dorpt, der han i början af 1640:talet blef magister. Sedan han hemkommit till Sverige, befordrades han efter hvartannat till konsistorii-notarie 1646, rector scholæ 1647, lektor 1653 och förste teologie lektor 1654, allt i Skara, hvarpå han 1662 utnämndes till prost och kyrkoherde i Lidköping. Härifrån erhöj han 1673 befordran till superintendentsplatsen i Carlstad, men förflyttades redan s. å. till biskop i Vexjö, hvilket embete han innehade till sin död 1687. — Alvarlig och nitisk som stiftsryesman, vann han i hög grad det underordnade presterskapets förtroende, och »afterlemnade» — enligt en samtida minnestecknars ord — »mycken berömmelse för gudsfrukten, fromhet och en redlig tjenstaktighet». — Ogift.

Sohaar, Axel von, krigare. Född i Stockholm den 5 December 1641. Föräl-

drar: kommandanten på Laholm *Gerhard von Schaar* och *Elisabeth Silfoersparre*. — Sin militära bana började v. S. 1657, såsom kornett och deltog året derefter i Svenskarnes stormning af Köpenhamn. Sedan han derpå avancerat till ryttmästare vid Smålands kavalleriregemente 1674, bevistade han under skånska kriget fältslagen vid Halmstad och Lund och utmärkte sig vid båda dessa tillfällen för sin okuffiga tapperhet. 1677 deltog han med icke mindre mod i drabbningen vid Landskrona, då han till belöning för sin käckhet befordrades till major vid sitt regemente. Efter att 1692 ha blifvit öfverste, utnämndes han 1699 till generalmajor, hvarjemte han s. & förordnades till landshöfding i Vesternorrlands med Jemtlands län. För sina mot fäderneslandet visade tjänster upphöjdes han till friherre, ehuru han för denna värdighet ej tog inträde på riddarhuset. Död i Gefle den 18 Nov. 1702. — v. S. var en af de tappreste krigarne i Carl XI:s tid och i denna egenkap högt skattad af veteranerna Helmfelt och v. Ascheberg. Såsom landshöfding utmärkte han sig för dnglighet och kraft, ehuru hans verksamhet som länsstyresman var för kort att efterlemnna några mer märkbara spår i ett län, som till vidden öfvergår ett och annat konungarike. — Gift tvenne gånger 1: med *Brita Horn* 2: med *Anna Prinsensköld*.

Schantz, von. Släkten härstammar från Tyskland och hette ursprungligen *Schantz*, samt antog det nu begagnade namnet, när hon 1693 intogs på svenska riddarhuset.

1. **Schantz, Carl Ludvig von**, arkäolog. Född i Stockholm den 25 Maj 1681. Föräldrar: sekreteraren i Riksarkivet *Ludvig von Schantz* och *Kristina Fineman*. — Han antogs 1708 till e. o. i riksarkivet; men måste i trots af sin visade skicklighet vänta på ordinarie befordran i detta embetsverk till 1719, då han utnämndes till assessor. På denna plats utvecklade han mycken flit, ntarbetade en omständlig beskrifning öfver runstafven, vidare en Matrikel öfver Sveriges ridderskap och adel, en ättebok öfver en stor del äldre och nyare svenska familjer i alfabetisk ordning; upprättade 1733 på Stockholms magistrats anmodan tvenne stora släkttaflor öfver Helmfeltska ätten; reviderade och ingaf till kanslikollegium en berättelse öfver det stora Cronstedtska mynt- och medaljkabinetet, hvilka alla arbeten dock stannade vid blotta manuskriptet m. m. Död i Stockholm d. 25 Mars 1734. Hans tröga befordran inom riksarkivet anses af soamliga ha varit föranledd af någon personlig ovilja hos Carl XII. Huru härmad än må förhålla sig, kvarstår dock som faktum, att någon fast plats aldrig tilldelades honom så länge Carl lefde. — v. S. var tvenne gånger gift: 1: 1715 med *Hedvig Eleonora Törn-*

hielm 2: 1720 med *Maria Aurora Brenner*, en dotter till den bekanta skaldinnan *Elisabet Brenner*, hvars dikter mågen till endel utaf.

2. **Schantz, Johan Fredrik von**, embetsman. Född i Stockholm den 9 Juli 1680, den föregåendes kusin. Föräldrar: protokollsekreteraren *Fredrik Schantz* adlad von *Schantz* samt *Anna Ulrika Scheffer*. — Sedan han i Upsala slutat sina studier, ingick han 1700 i K. kansliet, der han efter någon tid avancerade till kanslist i Kammar- och Krigs-expeditionerna. År 1710 var han, såsom registrator vid Kommerce-expeditionen, uppförd på förslag till aktuarie i riksarkivet; men blef vid utnämningen förbigången af vice aktuarien *Helin*. År 1719 befordrades han efter *El. Palmschöld* till sekreterare i sistnämnda embetsverk, hvilken befattning han innehade i nio år, hvarjemte han särskildt hade sig ålagdt att vid riksdagarne föredraga och expediera prästeståndets afåtna besvär. Utnämnd 1728 till kansliråd, förordnades han 1737 till öfverpostdirektör och förvaldade detta embete till sin död, i Stockholm den 24 April 1748. — S. egde alla för en framstående embetsman utmärkande egenskaper, redigt hufvud, ordningsämnin samt en ontröttlig arbetsförmåga. Måhända är han minst anmärkningsvärd såsom postdirektör, hvilket till en del härleddes sig deraf att han redan var sjuklig, när han emottog denna befattning samt att hans förvaltning af densamma varade endast sex år. — Gift med *Anna Lucia Dahlstedt*.

3. **Schantz, Gustaf von**, embetsman, vitter. Född den 3 Oktober 1775; den föregåendes kusins sonson. Föräldrar: majoren vid fortifikationen *Kristian Robert von Schantz* och *Anna Margareta Weckström*. — Vid aderton års ålder anställd såsom e. o. tjänsteman i K. kansliet, blef v. S. kopist derstädes 1794, kansliat 1795, protokollsekreterare 1799 och placerad på Utrikes expeditionen 1809 erhöi, kansliråds fullmakt 1818 och afled i Stockholm den 14 Juli 1847. Han förvärfvade sig i ungdomen namn af vältalare genom ett *Äreminne öfver riksföreståndaren Sten Sture den äldre*, genom ett *Svar på frågan: är vältaligheten en konst att blott pryda eller bättre upplysa sitt ämne?* — samt genom *Tal af Konung Gustaf I inför rådet i Lybeck*, hvilka vältalighetsprof vid särskilda tillfällen belöntes af Svenska Akademien med andra guldpenningen. Sitt sålunda vunna litterära rykte sökte han ytterligare främja genom en stor mängd tillfällighetstal och politiska strökrifter, utgifna synnerligast 1809, genom *Försök till en historia öfver pommerska kriget 1757—62* (1814) samt genom *Historia öfver kriget mellan Sverige och Ryssland åren 1788—90* (2 del. 1817, 1818). — Gift 1814 med *Ulrika Elisabet Björkman*.

Schartau. Släkten härstammar från Tyskland och inkom i sjuttonde seklet till Sverige, der ett par släktmedlemmar i slutet af samma århundrade voro kyrkoherdar i Skåne.

1. **Schartau, Henrik**, präst. Född i Malmö den 27 Sept. 1757. Föräldrar: rådmannen *Anders Schartau* och *Anna Katarina Falkman*. — År 1771 blef S. student i Lund och afstade tre år senare filosofie-kandidat-examen, ehuru han ej promoverades till magister förr än 1778. På kallelse af riksrådet frih. Falkengren på Björnö lät han 1780 viga sig till präst, blef 1783 komminister i Söfde och Blentarps, 1785 andre komminister vid domkyrkan i Lund, 1793 förste stadskommisiter i Lund med Stora Råby och Bjellerup till prebende; prost 1800; deltog såsom ombud för Lunds stifts prästerskap i valrikadagen i Örebro 1810; kontraktsprost i Torna härad 1813. Död i Lund d. 3 Febr.) 1825. — Då S. kom till Lund såsom andre stadskommisiter, godkände och understödde han ännu den herrnhutiska kristendomen, för hvilken han i sin ungdom fattat tycke såsom privatlärare i ett herrnhutiskt hem i Göteborg. Men snart kom han genom ett grundligt bibelstudium på andra tankar och uppträdde såsom ortodox teolog, hvarvid han i sina predikningar sökte företrädesvis framhålla det andliga lifvets utveckling eller salighetsordningen. Under nästan hela sin tjänstetid i Lund höll han i domkyrkan hvarje fredagsmorgon katekistiska förhör, vid hvilka man såg flera af universitetets utmärktaste lärare, och hvarunder han på ett utomordentligt sakrikt, klart och bestämdt sätt i frågor och svar utredde och förklarade salighetslärans hufvudsanningar. Utom såsom predikant och kateket verkade han mycket genom enskild självvård. Hans talrika skrifter utgäfvos först efter hans död och äro i somliga landsorter jemte bibeln ensamt folkets religiösa läsning. De viktigaste af hans arbeten äro: *Försök att i öfverensstämmelse med den Heliga skrift i frågor och svar, föreställa den evangeliska Lutherska församlingens lära om nåde-talet* (1825); *Utkast till betraktelser öfver cisan stycken af katekesen* (1826); *Frågor hörande till första undervisningen i salighetsläran, jemte vägledning för dem, som skola undervisa* (1827); *Anteckningar, för-utledda af åtskilliga ställen i den Heliga skrift* (1829); *Predikningar* (4 band. 1830—43); *Utkast till skriftermål och veckopredikningar* (I. 1832); *Undervisning i kristendomskunskapen för barn* (1833) m. m. — Gift 1786 med *Katarina Elisabet Sommelius*.

2. **Schartau, Frans**, köpman, riksdags- och kommunalman. Född i Malmö den 7 Okt. 1797; den föregåendes brorson. För-

äldrar: grosshandlaren *Johan Schartau* och *Katarina Kristina Suell*. — Efter en vårdad uppfostran dels i föräldrarnas och dels i morfadrens hem, blef S. student i Lund 1813, men öfvergaf snart de akademiska studierna och sökte inträde i en handelskola i Lybeck. Efter något mer än ett års vistelse på detta ställe, återvände han 1816 till fäderneslandet och blef i Maj månads följande året anställd på Bibau och Wongs kontor i Stockholm. Här qvarstannade han till 1827, då han gifte sig med en broresdotter till den ens af principalerna och ned-satte sig på Lidboholm i Krouobergs län. Kort derefter blifven enkling, sålde han egendomen och antog i början af 1829 förnyad anställning hos den förra firman, i hvilken han snart blef delegare och slutligen chef. Vid 1840 års riksdag utsågs han af grosshandlareklassen i Stockholm till deas representant i borgarståndet, samt blef genast i början af sin riksdagsmannabana insatt till ledamot i statsutskottet. »Det var hans uppträdande vid denna märkliga riksdag, som grundade det inflytande, hvilket under tvenne följande riksmöten så att säga gjorde honom till ståndets ledare. Stark dialektiker, vältalig, fastän icke fri från en något uppskrufvad pathos, varm, stundom till och med lidelsefull i sitt föredrag, var han dertill ganska väl egnad, helst hans manliga väsen fjärmade hvarje tvifvel om afsigtarnas renhet». I femton år (1845—60) var han jemväl af borgarståndet vald till fullmäktig i Rikets ständers bank. Om hans deltagande i det politiska lifvet kan sägas ha varit temligen snart öfvergående, var hans verksamhet inom kommunen och börsen af både genomgripande och varaktig art. Redan 1841 valdes han till en af borgerskapets äldste och 1856 till deras ordförande. Han var jemväl ordförande för grosshandelsassocie-tetens deputerade och för borgerskapets be-medlingskommission, ledamot af drätselkam-maren och sedan 1862 en bland Stockholms stads fullmäktige. När 1857 års penning-kris skakade handelsverlden i deas innersta grundvalar, var det S., som ävågabrakte de s. k. kredit- och garantiföreningarna, hvilka i hög grad bidrogo att sätta en gräns för de kommersiela omstörtningarna inom huf-vudstaden. Till uttryck af tacksamhet sam-mansköto börsens medlemmar en större pen-ningsumma till en handelsskola i Stockholm, som nu bär S:s namn. År 1867 inträdde han åter på den politiska vädjubanan såsom representant i Första kammaren för Stock-holms stad, men afled kort efter öppnandet af det nya representationskicketts fjerde riks-möte den 17 Jan. 1870. Komm. m. st. k. V. O., R. N. O. — Gift 1: 1827 med *Katarina Maria Wong*; 2: 1834 med *Nanna Petronella Heerman*.

Scheele, Carl Vilhelm, kemist. Född i Stralsund den 9 December 1742. Föräldrar:

*) Enligt annons i Lunds Veckoblad d. 9 Febr. 1825, samt sorgbrevet. Den i nästan alla tryckta kallor uppgifna dödsdagen (3 Februari) således felaktig.

köpmannen *Johan Kristian Scheele* och *Margareta Warnecross*. — Liksom hos många andra, hvilka med tiden blifvit utmärkte män, fauns hos S. i barnåren ingenting, som antydde den inneboende storheten. Hans stilla, tillbakadragna väsen togs af dem, som kände honom, för tröghet, och då han tillkännagaf sin håg för apotekareyrket, åt hvilket en äldre bror förut egnat sig, sågo föräldrarne endast häri en barnalig lust att likna sin broder, eller på sin höjd en plan att vinna utkomst, utan att behöfva bevära sig med några djupare studier. Då den nämnda brodern oförmodadt afled, fick S. följa sin bøjelse och blef hans efterträdare såsom lärling på ett apotek i Göteborg. Här kvarstannade han i sex år. Drifven af sin oemotståndliga vettgirighet använde han hvarje ledig stund till studier samt egnade, efter dagens tränga arbete, en del af nätterna till kemiska försök. År 1767 lemnade han Göteborg och tog plats på ett apotek i Stockholm, der han lika stilla och lika obemärkt som förut fortsatte sina kemiska studier. Emellertid utfövide Bergmans då redan stora rykte som kemist en oöfvervinnelig dragningskraft på den unge laboranten, så att han 1773 begaf sig till Upsala, likväl icke såsom student, utan för att, såsom förut, tjänstgöra som farmaceut på ett apotek. I Upsala sammanträffade han med Bäck, Schulzenheim, Bergius, Gahn, Bergman, m. fl. den tidens utmärktaste vetenskapsmän och kemister, bland hvilka de två sistnämnda med S. slöto ett vänskapsförband, som varade för lifvet. Efter att flera gånger till Vetensk. Akad. ha inlemnad afhandlingar, bland hvilka en om flusspatsyrn (1770) väckte en allmän upmärksamhet, kallades han (1775) till akademis ledamot, en ovanlig utmärkelse för en famacie studiosus, samt öfvertog två år derefter (1777) apoteket i Köping. Samma år utgaf han sin bekanta afhandling om elden och luften, i hvilket arbete han visade att icke blott elden, utan andningen hos djuren, ja hela lifvet har sin källa i ett ämne, som utgör en väsentlig beständedel i den atmosfäriska luften, nämligen den s. k. eldsluften (syret). Genom denna upptäckt, som sedermera utvecklades af fransmannen Lavoisier, fick kemien en aldeles förändrad gestalt. S:s afhandling först utgifven på tyska, öfversattes på nästan alla språk utom — på svenska och förde på ryktets vingar hans namn öfver Europa. Vet. Akad. i Turin, Medicinska societeten i Paris, Naturforskarsällskapet i Berlin, Societ. i Verona, Vetensk. societ. i Erfurt m. fl. lärda samfund skyndade att tillägna sig den berömda svensken såsom ledamot. Det enda land, der hans namn var nästan okändt för alla utom några vetenskapsmän, var Sverige, der han bodde och som han hedrade genom sina snillrika upptäckter. S. stannade hela sitt lif på den anspråklösa platsen såsom apotekare i Köping. Då han genom andras tillskott

blifvit egare af apoteket och 1777 infann sig i Stockholm för att undergå apotekarexamen, var detta mindre ett af författningarna föreskrifvet kunnaksprof, än en vetenskaplig högstid. Hans verksamma, ärorika lif blef emellertid icke långt. Ansträngande arbete och måhända inflytelsen af de giftiga ämnen, med hvilka han ofta sysselsatte sig, undergräfvade hans helse och slutade hans dagar i Köping den 21 Maj 1786. — Hans vetenskapliga skrifter blefvo efter hans död samlade och utgifna i Leipzig under titeln: *Opuscula physica et chemica* (2 tom. 1788, 89), och på tyska i Berlin: *S:s sämtliche physikalische und chemische Werke*. — Med fullt skäl har S. blifvit kallad en vägbrytare för den nyare kemien. Under sina forskningar efter de kemiska kropparnes sammansättning och egenskaper, upptäckte han af enkla kroppar utom syret, äfven kväfve och chlor. Hans undersökningar om mineralerna ledde till upptäckten af en vacker grön färsk (Scheele-grönt). Han uppfann vidare ett förbättrad sätt att framställa benzoësalt, införde den kemiska analysen i djur- och värtiket, upptäckte i mjölken en egen syra, den s. k. mjölkkyran o. s. v. — Genom sina undersökningar af den organiska naturen, lade han grunden till djurkemien, såsom en särskild gren af vetenskapen, hvari svenska namnet sedan genom Berzelius förvärfvat sig rätt till ett af de allra förnämsta rummen. — Gift tvenne dagar före sin död med enkan efter sin företrädare vid apoteket i Köping.

Schéele, von. En gammal adlig ätt från Rügen och Pommern. Släkten hette först *Scheel* och *Schéele* samt intogs under sitt nu varande namn på riddarhuset 1776.

Schéele, Franz Adolf von, bergstjente-man, kommunalman. Född i Småland den 21 Oktober 1795. Föräldrar: godsägaren, kammarjunkaren *Adolf Fredrik von Schéele* och *Henrika Kristina von Knorring*. — Efter idkade studier i Lund ingick v. S. vid bergsstaten och förordnades 1823 till geschwornet i Vermland. Här kvarstannade han för lifstiden och utvecklade i flerahanda riktningar en verksamhet, som gjort hans minne i den nämnda provinsen älskad och hedrad. Redan 1824 erhöill han bergmästare titel, utnämndes 1829 till kammarjunkare samt blef ord. bergmästare i Vermland 1835. Både före och efter denna sistna utnämning företog han utländska resor, studerade bergshandlingens utveckling i andra länder samt meddelade i tidskrifter och årsberättelser sina iakttagelser och rön, under det han bemödade sig om att på sin hemorts bergshandtering inympa de förbättringar, hvilka han ansåg mest gagneliga. Men hans lefvande nit stannade icke härvid, utan sökte sig nya verksamhetsfält, hvarhelst han trodde något vara att vinna för Vermlands utveckling och förkofran. Sälunda var han dels upphöfs-

man, dels nitiskt medverkande till stiftandet af vermländska bergselementarskolan, vermländska bergsmannaföreningen, Vermlands naturhistoriska förening, vermländska brandstods-föreningen, vermländska hypoteksföreningen; dessutom bestridde han i tolf år sekreterarebefattningen hos Vermlands hushållningssällskap, var ombudaman för brandstods-föreningen, medlem af styrelsen öfver landtbruks-, trädgårds- och skogskolornainom länet; ordförande i bestyrelsen för Vermlands kommunikationsanstalter inom bergslagen, i länets lazarettsdirektion, för Filipstads stadsfullmäktige o. s. v. — Under loppet af flera år gjorde han stora samlingar till Vermlands historia och beskrifning, af hvilka han begagnade en del för det af honom anlagda stora planchverket *Vermland i teckningar*. Hans nit och verksamhet blefvo både bemärkta och belönade. Utom nordstjernan, rasoorden och öfverintendentstiteln (1860), hvilka han erhöll af konungen, fick han af Jernkontoret och Vermlands hushållningssällskap, emottaga deras stora förtjenstmedaljer i guld, hvarjemte han hedrades med kallelse att vara ledamot i flera in- och utländska vetenskapliga samfund. Han afed i Filipstad den 20 Juli 1863. — Gift 1822 med *Maria Elisabet Lundqvist*.

Scheffel, Johan Henrik, porträttmålare. Född i Vismar den 9 April 1690. Föräldrar: doktor *Martin Scheffel* och *Karina Keller*. Sedan han en längre tid utbildat sig i Tykland, Holland och Frankrike, nedsatte han sig 1723 (enligt en annan uppgift redan 1721) i Stockholm, der han under en lång följd af år frambragte en myckenhet konterfej, hvilka vitna icke blott om utmärkt flit och noggrannhet, utan äfven om stora konstnärliga anlag hos mästaren. Vid Målare- och Bildhuggareakademiens inrättande (1735) blef han en af dess första lärare, invaldes någon tid derefter till ledamot och erhöll direktörs titel af regeringen. Först vid fylda ajttiofem år (1765) neolade han sin pensel och flyttade till sin dotter och måg i Vesterås, der han afed den 21 Dec. 1781 öfver nittio år gammal. Han var en i högsta grad flitig och alsterrik konstnär. »Mängden af hans arbeten är öfverskådlig; ett porträtt af S. är en af de vanligaste företeelserna, och säkerligen uppgår antalet af hans ännu bevarade verk till flera tusental. Men hvad som härvid är att märka är att han sällan eller aldrig vårdlösät ett enda af dessa talrika porträtt, som genast uppmärksammas genom det blida och älskvärda i uppfattningen samt det säkra och tekniskt fulländade i utförandet. — S. utbildade endast en elev af betydelse, det var Per Krafft, som efter studier och resor i Tykland, sedan så mycket hedrade det Gustavianska tidehvarvet». — Gift 1728 med *Anna Margareta Bergstedt*.

Schefferus, Johannes, lärd. Född i Strassburg d. 2 Februari 1621. Föräldrar: köpmannen *Johan Scheffer* och *Elisabet Kraschel*. — Den enskilda undervisning sonen erhöll i sitt föräldrahem var icke egnad att väcka hans hog för lärda sysselsättningar. Icke desto mindre blef han student 1637 och fick följande året företaga en studiereisa genom Tykland. Deuna resa och isynnerhet den bekantskap han derunder gjorde med sin tids lärde sporrade honom till ansträngningar, och snart började han vinna rykte som en lärd af framstående rang. När Skytteanska professionen i Upsala blef ledig, genom Freinshemii befordran till bibliotekarie, inkallades S. på anvisning af Boeclerus och tillträdde denna lärostol 1648. Den Skytteanska professionen s. k. efter sin stiftare riksrådet Johan Bengtsson Skytte, var den tiden egentligen en läroanstalt inom sjelfva universitetet till unga ädlingars uppfostran och bildning för statens tjenst. På det de adlige adepterna alltid skulle befinna sig under professors vård och uppsigt, var öfra våningen i Skytteanska huset inrättad till ett slags adlig kasern, der de i anstalten inkrifne hade sin bostad. Enligt stiftarens föreskrift skulle hufvudämnen för undervisningen utgöras af statslära och välta-lighet, men enär båda dessa vetenskaper ännu då stodo i närmaste samband med de klassiska auktorerna, gjorde S. studiet af dessa samt af svenska historien till hufvudsak för sina arbeten både såsom författare och föreläsare. Han egnade sig äfven åt kritiska undersökningar af svenska antiqviteterna, men kom härigenom i häftig tvist med åtskilliga andra vetenskapens stormän, Verelius, Olof Rudbeck d. ä. och sin egen svärfader Loccenius, samt förde mot dem ett pennkrig ända till sin död. Hos hofvet och aristokratien stod han deremot i stor ynnest och åtnjöt från begge hällen många bevis på bevägenhet. Då han en gång i de kungliga närvaro i Upsala hållit ett tal öfver regementsförändringen 1654, hängde drottningen på honom en guldkedja och tillade honom en penslon af 1000 r:dr specier. 1665 utnämndes han till »professor honorarius juris naturæ et gentium», samt blef följande året, när Antiqvitetkollegium inrättades, en af dess första ledamöter. För ett sitt tal till K. Carl XI erhöll han 1673 en belöning af hundra dukater, utnämndes 1677 till bibliotekarie, med bibehållande af sina förra be-fattningar, hvarjemte tvenne af hans söner adlades, dock först efter fadrens död. Han afed i Upsala den 26 Mars 1679. — Ehuru till födseln främling, gjorde sig S. högt förtjent om sitt nya fädernesland genom hvad han verkade till främjande af dess odling och utredande af dess forntids häfder. Antalet af hans skrifter är högst anseeligt. I afseende på innehållet kunna de hänföras

till följande hufvudgrupper: Kritiska upplagor af klassiska författare; Afhandlingar i grekiska och rommeraka antiqviteter; Arbeten i svensk häfdaforskning; Disputationer; Rhetoriska skrifter, orationer och parationater, samt Smärre skrifter af blandadt innehåll. — Gift 1648 med *Regina Loccenia*.

Scheffer. Släkten härstammar från Franken. Den förste med säkerhet kände stamfadren är *Ivo Scheffer von Gernsheim*, som lefde under senare hälften af 1500:talet och var landtdomare i Nieder-Erlebach. Hans sonson var förenämnde *Johannes Schefferus*, professor i Upsala, bland hvars barn tvenne söner blefvo upphöjde i adligt stånd.

1. **Scheffer, Pöter**, embetsman. Född i Upsala den 11 Juli 1657. Föräldrar: professorn *Johannes Schefferus* och *Regina Loccenia*. — S. hade studerat i Upsala samt i Basel, Geneve och Strassburg, när han 1683 befordrades till sekreterare hos riksrådet G. A. De la Gardie. Följande året utnämnd till vice lagman i Vestergötland, förordnades han 1688 till assessor i Svea hofrätt, samt naturaliserades 1698 såsom svensk adelsman med tillåtelse att kalla sig *Scheffer von Gernsheim*, hvilket namn han likväl sedan bortlade och kallade sig blott *Scheffer*. År 1712 blef han vice president i Svea hofrätt och tvenne år senare landshöfding i Södermanland, hvarifrån han 1716 flyttades såsom styresman öfver Skaraborgs län. Vid 1719 års riksdag insattes han till ledamot i sekreta utskottet, samt utnämndes några dagar senare till friherre. Hans sista befordran i statens tjänst var 1723 till president i Svea hofrätt, hvilket embete han förvaltade till sin död, i Stockholm, d. 19 Febr. 1731. Han var en ovanligt kunnig och duglig embetsman samt särskildt minnesvärd för det deltagande och bistånd han visade folket under Carl XII:s olyckliga krig. — Gift tvennes gånger. 1: 1693 med *Kristina Margareta Fägerstierna* och 2: 1702 med *Helena Maria Ehrenstierna*.

2. **Scheffer, Carl Fredrik**, statsman, skriftställare. Född i Nyköping d. 28 Mars 1715; den föregåendes son. Vid sexton års ålder inträdde S. såsom extra ordinarie tjänsteman i K. kansliet och erhöll, blott sjuttion år gammal, det viktiga, och vid så unga år nästan exempellösa, förtroendet, att föra protokollet vid rådsherrarnes sammanträden. Under fyra års resor i främmande land öppnades för honom tillfälle att ännu mer öka sina kunskaper och utbilda sin personlighet. Hemkommen till Sverige, deltog han i 1738 års riksdag och ansågs redan nu vara en bland landets mest lofvande framtidsmän. 1743, således tjugufåttå år gammal, skickades han såsom svensk minister till Paris, blef 1746 kansliråd och upphöjdes 1751, vid trettiosex års ålder till riksråd. Efter Tessins aflägsnande från hofvet utnämndes S. till guvernör för kronprinsen Gustaf samt

arffurstarne Carl och Fredrik Adolf, samt inlade i detta kall stora förtjänster. Vid riksdagen 1760—61 måste han för en tid lemna sin rådestol, men ingick det sistnämnda året åter i rådkammaren. Vid den följande riksdagen (1765) tvangs han af möresregeringen att åter igen afgå, då jemväl hans guvernörslöna indrogs; han inkallades för tredje gången 1769, men undanbed sig då förtroendet, hvaremot han mottog guvernörslönen, som nu blef till honom återstald. Under striden mellan konungamakten och rådet på 1750:talet stod han alltid på rådets sida och betraktades af såväl sina medbröder i rådkammaren som af ständerna såsom en fosterlandets och frihetens stödjepelare. Men så småningom öfvergick han från dessa halft republikanska tänkesätt till den motsatta sidan och framträdde slutligen såsom en afgjord anhängare till konungahuset och dess maktutvidgningsplaner. De sista åren af sin lefnad tillbragte han ömsom i Stockholm och ömsom på sin egendom Tyresjö, der hans tid upptogs af landthushållning, författareskap och en vidsträckt brefvexling med personer i och utom landet. För att återställa sin brutna hälsa, besökte han 1786 de varma baden i Aachen, men afled under bemresan på Trolleholm i Skåne den 27 Augusti a. å. Serafimeriddari och kansler vid K. Maj:ts orden. Såsom enskild person utmärkte sig S. för ett gladt och vänligt lynne, ledigt umgängessätt och vidsträckt kunskaper. Af nästan alla samtida omtalas han såsom arbetsam, skarpsinnig, godmodig, oegennyttig och välgörande. Å andra sidan har man hos honom trott sig finna mycken ombytlighet i åsigter och stor benägenhet att omfatta nya förslag, oftaast af intet annat skäl än att de voro nya. Också såg man honom vid sidan af sina offentliga värf sysselsätta sig med silkesodling, kopympning, lotterier, fiskerier, saltjaduorier, luftbalonger, ordnandet af det adliga jungfrustiftet m. m. och dertill med ett så vidtomfattande skriftstalleri, att man af honom räknar mer än trettio olika tryckta arbeten. — Gift 1757 med *Gustafva Sabina von Düring*.

3. **Scheffer, Ulrik**, statsman. Född det 5 Augusti 1716; den föregåendes bror. — Efter slutade universitetsstudier i Upsala, ingick S. 1733 såsom auskultant i kommerskollegium, der han snart erhöll förtroende att vara protokollsförande. Vid finska krigets utbrott utbytte han pennan mot svärdet och tjänstgjorde såsom adjutant hos svenske öfverbefälhavaren greve Ch. Em. Lewenhaupt. Befordrad till löjtnant vid Karelska dragoaregementet 1742, ingick han s. å. i fransk krigstjänst och erhöll genast plats såsom löjtnant vid Royal Suédois. Den mesta tiden 1744—51 deltog han i fransmännens fälttåg, ådagalade vid flera tillfällen utmärkta prof på tapperhet och återvände till Sverige såsom fransk öfverste. Under sin

bortovaro hade han hemma avancerat till generaladjutant i armén och öfverstelöjtnant vid Jemtlands infanteriregemente. Från denna jemförelsevis underordnade plats förflyttades han af sina politiska vänner till ministre plénipotensiaire i Paris 1752, hvarpå han 1760 utnämndes till öfverste i armén och 1761 erhöll kreditiv såsom ambassadeur extraordinaire vid franska hofvet. Under vistelsen i Paris utnämndes han till öfverste vid Kronprinsens regemente 1764 och till öfverste och chef för Vestgöta-Dals regemente 1766, hvilket år han af mösspartiet återkallades från ministerplatsen i Frankrike. År 1769 var han en af riksdagshjeltarne, insattes i sekreta utskottet och iukallades s. å. i rådet, sedan hans äldre bror afböjt sitt återval. Vidare befordrades han 1769 till kansliråd, utnämndes 1770 till serafimerridare och erhöll året derefter grefvebrevet, ehuru han ej tog inträde för denna värdighet. I Maj 1772 afgick han ur rådet, men återinkallades af Gustaf III dagen efter revolutionen, då han tillika förordnades till kanslipresident. Vid uppådda sextiosju år (1783) nedlade han sina embeten, tillbragte de sista åren mestadels på sin egendom Stora Ek i Vestergötland och afled der den 4 Maj 1799. Såsom kanslipresident är S. en icke oviktig person i vår historia, ehuru han personligen ej synes mycket på den politiska skådebanan. Erfaren, klok och försigtig, förekom han, så länge han satt vid styret, mer betydande regeringsmistag och skulle säkert räddat regeringen från än flera sådana, om Gustaf III alltid gjort sin premierminister underkunnig om sina planer. Till sin personliga karakter var han i många fall raka motsatsen till sin äldre broder Carl Fredrik: stark hushållare både för sig sjelf och det allmänna, mer slug än skarpsinnig, lugn, försigtig samt rikare på erfarenhet än på kunskaper, vanna genom djupare studier. — Gift 1778 med *Kristina Charlotta Piper*, enka efter den vid 1756 års riksdag afslfvade greve Erik Brahe.

4. **Scheffer Per**, krigare. Född den 28 April 1718; de två föregändes bror. — I likhet med sin bror Ulrik ingick S. tidigt i krigstjänst samt befordrades efter hvartannat till öfverste för Kronobergs regemente, till generalmajor, generallöjtnant och slutligen till fältmarskalk. När K. Gustaf III kort efter revolutionen förberedde ett anfäll på Norge, hade han bestämt att hufvudhären skulle sammandragas kring Venersborg och utsett S. till befälhafvare för deusamma. Som bekant är inställdes hela fälttåget, utan tvifvel på Ulrik S:s kraftiga föreställningar, och kongungens besök ~vid norska gränsen förklarades för en »eriksgata». Vid finska krigets utbrott beordrades den sjuttiårige fältmarskalken S. att taga högsta befälet öfver trupperna, som skulle samlas i huf-

vudstaden, ehuru dessa sedan ställdes under konungens eget kommando. Komm. af S. O. och ridd. af franska orden »Pour les mérites militaires». — Död på öfverstebostället Kungölens i Vestergötland d. 10 Dec. 1790. — Före sin bortgång stiftade han af den gamla Lillichöökiska egendomen Fårdala i Åleås socken af Vestergötland ett fideikommiss för hufvudmannen för adliga ätten Scheffer. — Ogift.

5. **Scheffer, Henrik Theofilius**, kemist. Född i Stockholm d. 29 Dec. 1710; den föregändes kusin. Föräldrar: sekreteraren i Bergskollegium *Ivo Scheffer* och *Gustafviana Sofia Ehrenstierna*. — Tidigt föräldralös, upptogs S. af sin farbroder, presidenten Per Scheffer, och skickades af honom till Upsala, der han studerade 1725—31. Det sistnämnda året ingick han såsom auskultant i Bergskollegium, men fortsatte på egen hand sina kemiska studier, dervid hans bemödanden i synnerhet gick ut på att göra kemien till en tillämpningsvetenskap för bergsbruket, fabrikerne och den allmänna hushållningen. När Swab 1738 upptäckt Adelfors' guldgruva, förordnades S. 1739 till direktör för det nyanlagda guldverket. Men då grufvan visade sig ej gälda de på henne nedlagda kostnaderna, nedlades verket, och S. antog 1748 anställning på Manufakturkontorets stat, att underdervisa ynglingen i färgerikonsten och för dem hålla föreläsningar i detta ämne. Redan förut (1740) hade han af Bergskollegium blifvit antagen till proberare; 1752 utnämndes han till myntproberare och blef 1756 naturaliserad svensk adelsman. — Död i Stockholm den 10 Aug. 1759. — År 1746 kallades han till ledamot af Vetenskapsakademien, i hvars handlingar hans mesta skrifter äro intagna. Hans bortgång beklagades såsom en stor förlust för landets näringar. Att hans upptäckter varit af betydelse bevisas bland annat deraf, att Torb. Bergman utgaf hans *Kemiska föreläsningar*, som inom kort upplefde trenne upplagor. — Gift 1737 med *Ulrika Maria Clerck*.

Schenmarck, Nils, universitetslärare, matematiker. Född i Östra Stenby socken af Östergötland d. 14 Maj 1720. Föräldrar: komministern *Lars Schenmarck* och *Britta Wåhlin*. — S. blef student i Lund 1738 och promoverades till magister 1745. Följande året förordnad till mathes. docens vjd nämnda universitet, fortsatte han i Upsala under Klingensstierna sina matematiska studier och befordrades till astronomie observator i Lund 1749. Under de fjorton år han innehade denna befattning, nyskapade han, så att säga, universitetets astronomiska institution, anställde (1751), för bestämmande af månens, Venus' och Mars' parallaxer, observationer, samtidigt med det att dylika utfördes på Goda Hoppsudden af franske

astronomen de La Caille, samt verkstälde 1758—61 gradmätningar på Sveriges vestra kust. År 1768 utnämndes han vid Lunds universitet till professor i matematik och innehade sedan denna lärostol till sin död d. 28 Sept. 1788. — För sin matematiska föreläsningskurs utarbetade han en encyklopedisk framställning af de matematiska vetenskaperna, hvilken af kännare blifvit betecknad såsom ett mästerverk af rikhaltighet, redighet och ordning, och nu jemte hans öfriga handskrifter förvaras på Lunds universitets bibliotek. Af hans tryckta arbeten må för öfrigt särskildt nämnas: *Comptus ecclesiasticus, inrvättad efter den nya stilen, samt det förbättrade och i Sverige brukliga calendarium* (1759), samt *Geometria analytica, hvaruti jemte de första grunderna till algebra visas tillämpning deraf till elementargeometrien och koniska sektionerna* (1785). — Gift 1770 med *Elisabet Märta Silfverparre*.

Schepperus, Ericus Ojai, präst, (tidsbild). Född i Ångermanland 1555. Föräldrar: *Olof Ersson*, skeppare, och *Anna Gelfsdotter*. — Förmödligen hade S. studerat vid något tyskt lärosäte, när han omkring 1577 blef komminister vid St Nicolai kyrka i Stockholm, hvarefter han 1583 förordnades till rector scholarum, eller, såsom det den tiden kallades, »skolamästare». I början framstod han såsom en ifrig anhängare till liturgien och fick till och med i uppdrag att skriva ett försvar för densamma; men under detta arbete kom han till allt klarare insigt om det falska i den lära han skulle försvara och ådrog sig af liturgisterna spenamnet »Vändekäpa». Konung Johan, som högligen förtörnades öfver hans »affall», lät uppkalla honom på slottet, kastade omkull honom på golvet, och sparkade honom under utrop: »på lejon och huggormar skall du gå». Oföraktrakt drog dock S. i härad mot liturgien och katolikerna, fördömde bådaderna i sina predikningar, men då han äfven angrep konungen, kastades han i fängelse och blef der qvarsittande så länge Johan lefde. Frigifven efter konungens död, prisade eller fördömde han från predikstolen ömsom hertig Carl och ömsom Sigismund, allt efter som kriglyckan tycktes stå den ena eller andra bi. Slutligen tröttnade Carl på hans anfall och lät ånyo fängsla honom, hvarefter S. af en kommission vid Linköpings riksdag dömdes till ett års fängelse. Icke destomindre förordnades han 1602 till kyrkoherde i Upsala; men icke en gång här kunde han förhålla sig stilla, hvareför han 1609 förflyttades till Enköping, der han som pastor qvarstannade till sin död d. 14 Mars 1620. — Hela S: personlighet och uppträdande är i hög grad betecknande för tidsandan. Icke nöjd med att ifra mot ett syndigt och okristligt lefverne, företogo sig

en del präster, och bland dem S., att från predikstolen angripa för dem missagliga personer, ja till och med öfverheten, då denna icke var dem till behag. Och så ombudlade voro dessa predikanter af den allmänna folkmeningen, att de maktagande sällan företogo sig att uppträda mot dem eller på något kraftigare sätt sökte stäfa deras ofog. — S. var gift med *Katarina Persdotter Rask*, borgmästaredotter från Nyköping.

Scherini, Per Hampus, präst, skald. Född i Horns socken af Östergötland den 7 Okt. 1817. Föräldrar: d. v. vice pastor sedermera kyrkoherden i Kullerstad *Per Leonard Scherini* och *Anna Lovisa Heller*. — Med af fadren ärfd förkärlek för de klassiska språken, egnade sig S. allvarligt åt dessas studium, så att han, efter att ha blifvit prästvigd 1841, erhöi i uppdrag att vid prästmötet i Linköping 1843 paratera på latin öfver romarskalden J. V. Traner. Efter några års tjenstgöring i födelestiftet, afbröt S. derstädes den prästerliga banan för att fortsätta studierna i Upsala, hvarst han 1851 vann den filosofiska lagern. Följande året kallad till pastorsadjunkt i St Klara församling i Stockholm, utnämndes han 1853 till teologie adjunkt vid Krigsakademien å Carlberg samt till komminister i Solna; blef 1859 tjenstgörande e. o. hofpredikant, 1864 befullmäktigad kyrkoherde i Östra Husby af Linköpings stift och 1872 kontraktsprost öfver Vikbolands kontrakt. Hans af trycket utgifna skrifter utgöras af: den ofvannämnda predationens öfver *Tranér, Tal i Svenska bibelsällskapet vid Århögstiden 1853; Dikter* (1855), deribland hans år 1849 med Svenska akademien stora pris belönda skaldestycke »Augusti tidevarf», åtskilliga (i tidningar införda) poemer m. m. — Gift 1858 med *Magdalena Hedda Maria Charlotta Wihlborg*.

1. **Scheutz, Per Georg**, publicist, författare, mekaniker. Född d. 28 Sept. 1785 i Jönköping. Föräldrar: källarmästaren *Fredrik Kristian Ludvig Scheutz* och *Johanna Kristina Berg*. — Sedan S. i Lund afslut juridisk examen, tjenstgjorde han några år dels i Göta: hofrätt, dels såsom tillförordnad domhafvande i olika orter. I slutet af år 1812 bosatte han sig i Stockholm, der han tog inträde i Konungens kanali och en tid var anställd såsom vice auditör vid Svea artilleri-regemente. År 1818 egare till ett af den bekante skriftställaren F. Cederborgh anlagdt tryckeri, egnade han sig från des tiden hufvudsakligen åt litterära sysselsättningar och blef inom kort meddelare i den af Cederborgh utgifna tidningen *Anmärkaren*, hvars namn 1820 förändrades till *Anmärkarna*, och innan årets slut uppgick i *Argus, politisk, litterär och kommercial tidning*. Efter hand öfverlemnade S. redak-

tionsbestyret allt mera i sin medhjelpare Joh. Johannsons hand, men fortfor att trycka tidningen till 1836, då den upphörde. Från år 1825 utgaf han: *Journal för manufaktur och hushållning*, 3 årgångar; från 1832 *Bibliotek för konst, slöjd och tillämpad vetenskap*; från 1833 *Svenska industri-föreningens tidskrift*; 1837 ett allmogeblad, kalladt *Spegeln* och 1840 *Tidning för näringsarne*. Äfven på det vittra fältet arbetade han såsom öfversättare från Shakespeare, Werner, Walter Scott, Fouqué, Boccaccio m. fl. Tillika utgaf han tid efter annan en mängd handböcker och undervisningsböcker, bland hvilka må nämnas: *Vägen till naturens riken*, en elementarlärobok i naturalhistorien (1843); *Den praktiske affäremannen* (1856); *Jorden, illustrerade naturbilder* (1857); *Illustrerad Stockholm* (1860), o. s. v. Af hans talrika öfversättningar från en senare period må särskildt anföras: »Liebig, Kemiska bref», samt »Wagners Rom» m. m. Med år 1842 upphörde han att hafva eget boktryckeri och ingick i stället sistnämnda år såsom ständigt medarbetare i *Aftonbladet*, hufvudsakligen för tekniska och ekonomiska uppsatser och fortfor härmed till några år före sin död. Det är likväl hvarken som litteratör eller publicist S. förvärfvat sin största berömmelse, utan såsom uppfinnare af den efter honom uppnämnda *Scheutz'ska räknemaskinen*. Efter att år 1834 i Edinburg Review ha läst en redogörelse öfver engelsmannen Babbages försök att genom en mekanism frambringa felfria matematiska tabeller, uttänkte han en sådan, men efter en hel annan plan än Babbages, och utförde den med tillhjälp af sin son (se följ.) 1843. Modellen besigtigades och godkändes af Berzelius och trenne andra vetenskapsmän, hvarest maskinen med statsunderstöd gjordes färdig i Stockholm 1853. Vid världsexpositionen i Paris 1855 tillvann sig den sinnrika uppfinningen stor uppmärksamhet och tillskandade uppfinnarne utställningens stora för-tjenstmedalj i gold. Året derefter kallades S. till ledamot af Vet. Akad.; pryddes kort efter hvartannat med V. O., N. O., och R. S:t Anne O. samt erhöll af riksdagen en årlig pension af 1,200 r:dr. Efter att intill sitt åttiofemte år ha bibehållit sina krafter nästan oförminskade, började han från den tid, lida af svaghet i synen samt afled i Stockholm d. 22 Maj 1873. — S:s så väl offentliga som enskilda lif var i hög grad hedrande. Hvad han verkat och gjort skall också alltid kvarstå som ett ärofult minne i svenska publicitetens, vetenskapens och samhällsutvecklingens historia. — Gift med *Anna Sjomann*.

2. Scheutz, Edvard, mekaniker. Född i Stockholm d. 3 Sept. 1821; den föregående son. — Han bevistade först Nya ele-

mentarskolan i Stockholm, men måste för en benskada, som han ådragit sig, afbryta sina studier derstädes och ingick 1835 vid Teknologiska institutet, hvarest han kvarstannade till 1841. Annu innan han lemnat nämnda läroanstalt, begynte han deltaga med fadren i konstruerandet af den förömnämnda räknemaskinen hvartill modellen sedermera utfördes af Edv. S. ensam. Det första exemplaret, som under S:s omedelbara ledning förfärdigades vid J. W. Bergströms mekaniska verkstad i Stockholm, inköptes för 1,200 p. st. af en rik amerikane och skänktes till Dudley-observatoriet i Albany. Ett nytt beställdes af engelska regeringen hos firman Donkin i London, åt hvilken Edv. S. öfverlätit uteslutande rättighet att förfärdiga dylika maskiner. Denna maskin arbetar sedan 1859 i engelska statistiska byrån, hvarifrån en bok om 605 tabellsidor, kallad »English Life Table» utgätt under redaktion af dr William Farr, uträknad och tryckt af den Scheutzska maskinen. Af Edv. S:s egna uppfinningar må äfven nämnas en roterande ångmaskin, som blifvit praktiskt tillämpad på en del ångbåtar och både af sjömän och kompetente vetenskapsmän vunnit rättvist erkännande. S. är bosatt i Stockholm, der han fortfarande sysselsätter sig med arbeten och uppdrag såsom civilingeniör. — Gift 1860 med *Karolina Grafström*.

Schevenius, Gunnar Lorentz, präst, latinsk skald. Född d. 8 Okt. 1747 i Skurups församling i Skåne, der fadren *Gullbrand Schevenius* var kyrkoherde. — Blef student i Lund 1760, filos. magister 1766, prästvigd 1771 och docent i orientaliska språk vid Lunds universitet s. å. 1774 förordnades han till kollega vid trivialskolan i Ystad, blef rektor vid Carlskrona skola 1777, kyrkoherde i Oppmanna och Vånga församlingar 1786, prost 1792, kyrkoherde i Fjelkinge och Nymö 1796. — Död i Fjelkinge prästgård d. 4 Sept. 1809. — Han var en man af stor beläsenhet och mångsidig bildning. Redan såsom ung väckte han uppmärksamhet genom sina latinska skaldestycken; och en af honom på latinska språket författad studentvisa sjöngs på den tiden allmänt i Lund. Då han i ett latinakt epigram förlöjligt professorerna och dertfore måtade lemna universitetet, uppträdde biskop Engeström såsom hans beskyddare och förordnade honom till lärare vid Ystads skola, dervid biskopen med egen hand tecknade på förordnandet: »Si non carmina, pectus amo» (fast ej hans säng, dock honom sjelf jag älskar). För ett latinskt poem, hvilket en af S:s embetsbröder, skalden A. Lanærus, honom ovetande insändt till Vitterhetsakademien, vann S. högsta priestet, hvarjemte honom anförtröddes att granska det förslag till ny psalmbok,

Schröder och *Anna Maria Almgren*. — Han hade inhemtat sin elementarbildning i Uddevalla och Göteborg, när han 1813 afgick till universitetet i Upsala, hvarst han blef filosofie doktor vid promotionen 1818. Från denna tid egnade han sig speciellt åt filosofiens studium samt blef, efter att ha utgivit en akademisk afhandling *De notionis libertatis in summis philosophia principis vindicanda*, förordnad till docens i teoretisk filosofi 1820. Fyra år senare företog han en utrikes vetenskaplig resa, hvarunder han besökte Danmark, Tyskland, Schweiz, Italien, Frankrike och England samt längre tider uppehöll sig i Berlin, Erlangen och Paris. År 1829 utnämndes han till adjunkt i teoretisk och praktisk filosofi samt förestod efter hvartannat professionernas i teoretisk filosofi, praktisk filosofi samt estetik till 1836, då han befordrades till professor i den förstnämnda af dessa vetenskaper. Denna lärostol innehade han sedan i tretton år eller till sin död, i Upsala, den 15 Jan. 1849. — I sin filosofiska åskådning torde han rättast böra kännetecknas såsom eklektiker, i det hans föreläsningar mer vitnade om vidsträckt beläsenhet än något eget forskningsdjup. Detsamma antyde äfven hans skrifter hvilka, utom disputationer och några uppsatser i Litteratur-föreningens tidskrift, *Svea*, *Skandia*, *Mimer* och *Frey*, endast bestå af följande: *Om Platons republik* (1823) och *Handbok i filosofiens historia* (3 del. 1846—48). — Gift 1: med *Margareta Charlotta Eichorn* och 2: med *Hedvig Kristina Stålhammar*.

1. *Schröderheim*, *Elis*, embetsman, skriftställare. Född i Stockholm d. 26 Mars 1747. Föräldrar: d. v. pastor primarius, sedermera biskopen öfver Carlstads stift, *Georg Claes Schröder* och *Margareta Elisabet Elis*. — Efter åttjutten enskild undervisning i föräldrarnes hem, skickades han till Upsala, att fortsätta sina studier i den riktning, som fordrades för inträde i K. kansliet. Vid sjutton års ålder hade han slutat sin akademiska kurs, ingick 1764 som e. o. kanslist i Inrikes civillexpeditionen, der han fyra år senare befordrades till kopist. Redan tidigt hade Gustaf III fäst sin blick vid den qvicke, behaglige unge mannen, hvars befordringar, så snart Gustaf bestigit thronen, ej länge låto vänta på sig. I April 1773 utnämndes han till ordinarie kanslist och s. å. i Augusti gjordes han till protokollssekreterare i Konungens konselj. — 1774 förordnades han till härold vid alla de K. ordnare och blef 1775 förste expeditionsekreterare vid Inrikes civillexpeditionen. Under konungens resor och vistelse på lustlotten tjänstgjorde S. merendels såsom statssekreterare, och i hufvudstaden delade han göromålen vid detta embete med dess ordinarie innehafvare. Sedan han vid 1778 års rikedag varit sekreterare i bondeståndet, kallades han 1780 till

rikshärold och blef på samma gång R. N. O. — 1782 utnämndes han till ord. statssekreterare, blef vid *Svenska Akademiens* stiftelse den 20 Mars 1786 en af dess aderton ledamöter och förordnades följande året, att någon tid vara vise landshöfding i Upsala län. Vid riksdagen 1789 tjänstgjorde han såsom sekreterare i Högliga utskottet och innehade samma befattning vid riksdagen i Gefle 1792, vid hvilket sistnämnda tillfälle han jemväl förvaldade hofkanslärerembetet. Den sista personliga ynnest han åtnöjt af Gustaf III var då han vid riksdagens slut utnämndes till friherre, hvilken värdighet han dock icke emottog. När efter Gustafs död de personer, han brukat i regeringsärendena, undanskjotes och afslägnades, fick S. en vink om att söka landshöfdingembetet i Upsala och erhöi denna syssla i Aug. 1792. Med anledning af en angifvelse, att han dels haft samtal, dels brefväxlat med fröken Rudenschöld, kallades han till förhör inför Svea hofrätt: men, oburu han i allt frikändes, ansåg han sig likväl böra begära sitt afsked, hvilket meddelades honom i April 1794. Sitt sista lefnadsår tillbragte han i fattigdom på Järva utanför Stockholm och afled der den 30 Aug. 1796. Ledam. af Vet. Akad., af Vit. Hist. och Ant. Akad., Komm. af N. O. m. m. Det förtroende S. tidigt tillvann sig af Gustaf III stannade ej ensamt inom gränserna af hans embetsverksamhet, utan ströckte sig i många och olikartade riktningar. Så tillhörde han konungens förtrogna umgängeskrets och var alltjemt deltagare i hans nöje, förlustelser och tidsfördrif. Genom sina angenäma umgängesgåfvor, sprittande qvickhet och personliga tillgifvenhet bibehöll han sig fortfarande i konungens ynnest, äfven sedan hans inflytande på affärerna blifvit öfverflyttat på andra gunstlingar såsom *Nordin*, *Wallqvist* m. å. Med rätt och orätt har S. blifvit hårdt klandrad. Som en skugga öfver hans embetsförvaltning qvarstår alltid minnet af den skändliga pastorats-handeln, som dock ledde sin uppkomst långt före S:s tid. — Hänförd af sitt lekande lynne, uppträdde S. äfven som författare och har lemnat trenne komedier: *Rängedals-riddaren* (uppf. 1788); *Fjäsken eller den beställsamme* (uppf. 1791) och *Sladdret eller fjeskens minaker* (uppf. 1791); alla utmärkte af liflig framställning och sprittande munterhet; han har äfven skrivit ett par parodiska pjäser *Gustafsa Gök* och *Campio seger öfver Lotto*. För öfrigt nyttjade han ofta verkosten till lek, och många af hans små stycken, som tillkommit under ett glädt ögonblick, kunna ännu läsas med nöje. — Han har ook efterlemnadt flera äminnestal, hvilka äro i den då rådande akademiska stilen. — Gift (se följ.).

2. *Schröderheim*, *Anna Charlotta*, fru, född *VON SWAPPELMORF*. — Född d. 24 Sept. 1754 i Stockholm och dotter af öfverdirek-

ören vid Stora Sjötullen *Herman von Stapelmohr* och *Maria Lucretia Dittmer*. Vid jungtvå års ålder ingick Anna Charlotta von Stapelmohr äktenskap med d. v. förste expeditionsekreteraren *Elis Schröderheim* och infördes i Gustaf III:s hof, der hennes ägning och sällsynta qvickhet gjorde henne mycket bemärkt. I traditionen från denna tid förtelver minnet af henne såsom representant af den då rådande lätta och glada allehåpstone, hvari såväl hon som hennes sän ådagalade ett verkligt mästerkap. Hon led några år före honom, i Stockholm d. 1 Juni 1792.

3. *Schröderheim, Herman*, biskop. Född i Stockholm den 23 April 1749, son af ämnen *Carlsted Göran Claas Schröder* samt *Margareta Ellis*. — Herman S. inskrefs id tio års ålder bland de studerande i Upsala, samt blef efter elfva års akademiska studier magister 1770. På K. Maj:ts kallelse till vara dess hofpredikant, antog han prästerlig ordination 1773 och utnämndes året därefter, tjungufem år gammal, till kyrkoherde i Mönsterås af Kalmar stift; men tillträdde i detta embete, utan befordrades i stället till kyrkoherde i Ölme härad af Carlstads stift 1776. Tre år senare erhöll han teologie doktorvärdigheten, fick med Ölme förens Kristinehamns stads och landsförsamlingar som K. reskript 1783; blef kontraktsprost 784, samt, med bibehållande af sina begge örra pastorater, biskop i Carlstads stift 787. — Död i Carlstad den 13 November 802. — Biskop S. har blifvit minnesvärd, såvder för egen del än för brodern *Elis S.*: skull. Hans sista befordran utgör nämligen en belysning af den då ännu myndige statssekreterarens sätt att sköta ecklesiastikärendena, i det åt brodern, biskopen, uppdrogs att jemte styrelsen öfver ett vidsträckt stift, afva värden — och inkomsterna af ej mindre än nio olika församlingar. — Gift 1777 med *Johanna Ullmark*.

Schult, Lars, präst, lerd. Född i Kristianstad den 3 November 1728. Föräldrar: ädmannen och kämnerpresens *Mattias Schult* och *Elisabet Dorotea Weibull*. — Sedan han 1744 blifvit inakrifven bland de studerande i Lund, fortsatte han sina studier

Köpenhamn, der han vistades hos sin lästing den ryktbare komediförfattaren *L. Holberg*, af hvars humor hans lifliga sinnrymme ha tagit intryck för lifstiden. Ordinerad till präst i Lund 1752, begaf han sig 755 till Greifswald, hvarest han året därefter promoverades till magister. — 1757 förordnades han till slottsbedikant i Kristianstad, blef två år senare stadskommunminister bestädes och kyrkoherde i Nosaby, hvilka befattningar han innehade i mer än ett halft århundrade, eller till sin död, i Nosaby, den 13 April 1814. Blef prost 1785 och var ledamot af flera lärda samfund i och utom landet. — S. var ett snille af första ord-

ningen, ehuru, till följd af det öfvervägan sarkastiska elementet i hans natur, snille utprägling var i flera afseenden förfelst. Han egde dock en högst ovanlig både klassisk och humanistisk bildning. En tid i gjorde astronomi hans älsklingsstudium, annan sysselsatte han sig utslutande med kemi, en annan åter ifrade han för antagandet af den Silfverstolpeka bokstafveringsteorien och företog sig att uppsätta sina er betakskrifvelser med nämnda bokstafvering hvarföre han erhöil en skrapa af konsistoriu: Såsom predikant tillhörde han den persor liserade skolan, d. v. s. uppträdde oft beredd och lämpade predikan efter de kyrkan för tillfället varande åhörarne. N Toll vid revolutionen 1772 befalt präst skapet i Kristiansad att icke läsa böu för rikets ständer, läste S. den, likväl eff att hafva inledt den med bibelspråket »E der för dem, som görer eder skada och fö följa eder!» — Gift tvonne gånger, 1: m *Helena Feuk*, 2: med *Greta Sofia Klem*.

Schultén, Carl, universitetslärare, oriet talist. Född 1677 i Svedvi socken af Ve manland; Föräldrar: kyrkoherden derstä *Samuel Schultén* och *Nikolina Schultin*. I Upsala, der sonen före sitt femtonde inskrefs i studentmatrikeln, fördes han sn till studiet af den österländska litteratur och tillvann sig det rykte för lärdo att han 1704, eller året efter sin p motion, kallades och utnämndes till log. metaphys professor vid universitetet i P nau. Tre år senare (1707) befordrades h vid samma akademi till histor. profess: men måste vid Liflands eröfring af ryssen och universitetets upplöning 1709 begi sig till Sverige, der han några år led stort armod och till och med fann sig n sakad att, för inkomstens skull, af gener befälhafvaren greve T. Bielke låta anvä sig »till kapten för en öpp bondvolontaire Efter K. Carls hemkommet utnämndes i 1715 till professor i romersk vältalighet i universitetet i Lund, hvilket embete h året därefter utbytte mot lärstolen i öst ländska språken. År 1728 förflyttades h på akademiska konsistoriets underåniga f slag till tredje teologiska professonen, c förestod sedan denna till sin död, i Lu den 5 Oktober 1730. Såsom kännare österlandets tungomål ansågs S. på sin för synnerligen utmärkt. Bland hans skrift hvilka endast utgöras af programmer c disputationer, hafva många af senare or talister varit högt skattade för deras grammatiskt-kritiska värde. — Gift 1: 1707 m *Maria Sofia Loen*; 2: 1720 med *Sara Li granath*.

2. *Schultén, Nathanael Gerhard* af, m matiker. Född i Naga socken af Finl d. 29 Okt. 1750; den föregående brott Föräldrar: juris professorn vid akadem i Åbo *Samuel Schultén* och *Beata Ma*

Palander. — Vid två års ålder förlorade S. sin far; men underhölls af släktingar vid universitetet, der han blef magister primus 1772 och året derefter kallades till astronomie docens. Sedan han en tid tjänstgjort vid observatorierna i Stockholm och Upsala, förordnades han 1777 att förestå fysiska professionen i Åbo samt befordrades 1779 till »professor vid arméns flott». I denna egenskap verkstälde han 1789—86 astronomiska observationer och triangelmätningar öfver en stor del af Sveriges, Finlands och Ålands skärgårdar, samt afgick sist nämnda år till Medelhafvet för att i teoretisk och praktisk astronomi undervisa några medföljande yngre officerare. Vid öppnandet af Krigsakademien på Carlberg 1792, blef S. professor derstädes, erhöi 1805 kansliråds titel, utnämndes 1808 till öfverste i flottorna, chef för sjömätningarkåren och direktör för lotsverket, samt hugnades 1809 med adlig värdighet, hvarefter han skref sig af *Schultén*. Efter sitt afsked i Sverige 1813 återflyttade han till Finland och ingick i rysk-finsk tjänst; utnämndes till verkligt ryskt statråd 1817 samt afled i Åbo den 4 Juni 1825. Ledam. af Vet. Akad. och Riksvet. Akad.; R. N. O. och R. R. S:t Annæ O. — Flera matematiska och astronomiska läroböcker vitna ännu om S:s nit och skicklighet såsom lärare; bland dem må nämnas: *Sammandrag af sferiska trigonometrien; Lära om globerna; Grunderna till mekaniken; Logaritmiska och till sjöväsendet hörande tabellar*; o. s. v. Dessutom har han utgifvit flera kartor, författat åttakilliga afhandlingar i Vet. Akad. handlingar m. m. — Gift 1789 med *Jakobina Teodora Finckenberg*.

Schultz, Jakob, läkare. Född i Königsberg den 12 Apr. 1681. Fadren, som var borgmästare i staden Oletka, hade i ungdomen studerat läkareskonsten. Sonen trädde i detta fall i fadrens fotspår, började sina studier i Wilna och fortsatte dem i Lelpzig och Breslau. Efter slutad medicinsk kurs ingick han 1703 i svensk tjänst; tjänstgjorde först vid gardet och sedermera såsom regementsfältläkare vid Dalregementet, med hvilket han bevisade de flesta af Carl XII:s krigsföretag. Härunder hade han förtroende, att sköta prins Max af Würtemberg, som blifvit sårad vid Berezina, och sedan konungen själf, när denne vid Pultava blesserats i foten. Efter det olyckliga slaget föll S. i rysk fångenskap och fördes till Tobolsk, der han vann guvernörens välvilja och lyckades bereda sig själf och sina medfångar åttakilliga fördelar. Utlösd af Carl i början af 1718, följde han såsom lifkirurg konungen på fälttåget till Norge s. å; tog afsked från läkarebefattningen vid Dalregementet 1744 och afled på sin egendom Svartskär vid Falun den 24 Maj 1766. — »Han var för sin tid

en utmärkt kunnig kirurg och läkare, och äktad för sin redbara karakter och människärleke». — Gift 1722 med *Maria Magdalena Husum*.

Schulzenheim, von. Ätten härstammar från Preussen och inkom till Sverige med förenämnde *Jakob Schultz*, af hvars söner tvekan blefvo adlade med namnet *Schulzenheim*.

1. *Schulzenheim, David von*, läkare. Född i Stora Tunna socken af Dalarne den 27 Mars 1732. Föräldrar: d. v. regementeläkaren vid Dalregementet *Jakob Schultz* och *Maria Magdalena von Husum*. — Redan före sin ankomst till Upsala hade S. bestämt sig för läkarevägen och promoverades efter sju års akademiska studier till medicine doktor 1754. På Sundhetakommissionens uppdrag och med statsunderstöd företog han s. å. en resa till England för att inhenta närmare kännedom om den der utövade, men i Sverige ännu oföröfkta, kopyppningen, samt inkallades så fort han bekommit 1756 till ledamot af Collegium medicum. År 1759 förordnades han till läkare vid frimurarebarnhuset, utnämndes 1761 till professor i barnförlossningskonst samt blef 1765 intendent för det i Stockholm inrättade kopyppningarhuset. Följande året invald till assessor i Collegium medicum, verkstälde han 1769 med lycklig utslag kopyppning på de kungliga barnen och belönades härför 1770 med adelskap, då han förändrade sitt förut burna namn till *von Schulzenheim*. År 1773 förordnades han till förste läkare vid det genom kass uppoffringar och nit inrättade barnbördshuset; men nedlade, af missnöje med den alltför tilliggare framstående absolutismen hos styrelsen, 1778 alla sina embeten och nedsatte sig på landet, der han med ifver egnade sig åt lantbruk samt skriftställeri i finansvetenskapen och hushållsläran. Tillika deltog han såsom en af de mer framstående ledamöterna en af riddarhuset i riksdagarna från 1789 till 1815 samt var under denna tid flera gånger revisor i banken, riksdagskontoret och riksgäldskontoret. Med ändrade tillfälligheter återtog han sin förre medicinska verksamhet; blef 1809 ordförande i Collegium medicum, samt konungens arkivare och utnämndes s. å. till komm. V. O. blef 1813 ordförande i det då nys inrättade Sundhetskolligium; 1815 storkors af V. O. samt erhöi s. å. rang, lika med presidenterna i rikets kollegier. Först vid mittio års ålder nedlade han sina nya befattningar och afled i Stockholm den 24 April 1823. — Nitton år före sin död promoverades han till medicine jubeldoktor och hade under sin långa lifstid blifvit kallad till ledamot af en myckenhet vetenskapliga, patriotiska och filantropiska sällskap. Utmärkt och nitisk såsom läkare, omfattade han med värme veter-

kapens, fäderneslandets och menklighetens stora intressen och följde dem med aldrig rotinande uppmärksamhet. Eget nog förmodade han med sin redobogenhet och kraft att verna en sinnets blödighet, hvilken bland annat yttrade sig en frikostighet, som någon äng utsträcktes både öfver behovet och sans tillgångar. Hans skrifter, något mer än tjugu till antalet, utgöras af arbeten i medicinska ämnen, finanser och allmän hushållning, svenska språket, grifte- och äminselsetal, samt rön och uppsatser i tidkrifter. — Gift 1762 med *Katarina Eleonora Svedenstjerna*.

1. **Schulzenheim, Carl Fredrik von**, läkare, kirurg. Född på Svartskär nära Falun . 17 Juli 1745; den föregående bror. — I Upsala, der S. började sina medicinska studier 1762, gjorde han de framsteg och vidde så stora anlag för läkarekonsten, och synnerhet kirurgi, att han, efter att 1766 a blifvit antagen till underkirurg vid Serafimerlazarettet, 1767—68 fick förestå den anatomiska och kirurgiska professionen i Stockholm och 1769 hålla de obstetriska föreläsningarna. Sedan han i Upsala aflagt ärekrifna examina a. å., företog han en resa till Tyskland, hvarunder han erhöill medicinska doktorsdiplomet i Greifswald, samt anställes, efter sin hemkomst, 1772 såsom Acrels södhjelpare vid Serafimerlazarettet, en beäntning, som han sedan innehade i trettio tre år. — Antagen 1780 till medicus i arméns lotis och a. å. assessor i Collegium medicum, erhöill han 1789 adelskap på sin bror Dav. von Schulzenheims nummer, samt anställdes 1798 som lifmedicus hos hertigen och hertiginnan af Södermanland. Efter Acrels afked 1800, utnämndes han till generaldirektör för lazarettarna i riket och blef, sedan Acrel afdöd, 1806 öfverkirurg vid Serafimerlazarettet och direktör för frimurarebarnhuset. Med sitt allt omfattande nit för den medicinska vetenskapens lyftning och förkofran, iärättade han, i samråd med några andra af hufvudstadens förnämsta läkare, 1807 ett medicinskt läsesällskap, som blef första upphofvet till det sedan så ansedda Svenska läkaresällskapet. — Led. af Vet. Akad. med flera vetenskapliga samfund. R. N. O. m. m. — Död på sitt landställe Hummelberg invid Stockholm d. 2 Sept. 1808. — I besittning af vidsträckt kunskaper, säker urskiljning och mycken rådighet, var S. på sin tid en af Stockholms förnämsta läkare. Genom att upptaga och använda Gerys metod vid behandling af kräftsjukdomar, var det som han först egentligen förvärfvade sitt rykte, som kirurg, ett anseende, som han alltjemt häfdade renom öfvad hand och säkert öga. Hans vidsträckt medicinska praktik medgaf honom väl någon tid till egna studier, men hindrade honom att egna sig åt författarverksamhet, hvare hans äldre bror så fördelak-

tigt utmärkte sig. — Gift 1796 med *Sara Antoinetta Elisabet Linderstedt*.

2. **Schulzenheim, David von**, embetsman. Född på Grönö i Upland d. 27 Aug. 1788; den föregående brorsens son. Föräldrar: kaptenen vid Uplands regemente *Carl Jakob von Schulzenheim* och *Eva Eleonora Salvius*. — Sin embetsmannabana började S. vid tjugu års ålder såsom c. o. kausalist i Inrikes civil-expeditionen, samt befordrades redan året derefter till andre sekreterare i kabinettet för utrikes brefvexlingen. Sedan han 1814 tjenstgjort såsom ambassadsekreterare i Paris, blef han på ett och samma år (1817) förste sekreterare i kabinettet och kammarherre; 1824 t. f. hofkansler, med statasekreterares fullmakt, 1825 ord. hofkansler, samt upphöjdes 1830 till friherre. År 1838 inkallades han till ledamot i konungens konselj, samt förestod åtskilliga gånger utrikes stateministerns portfölj; men lemnade rådkammaren 1840 och utnämndes a. å. till president i Bergs-Kollegium. Storkors af N. O; storkomm. af Gr. Fr. O.; R. af R. Hv. Öros O. — Död i Stockholm den 4 Jan. 1848. — Gift 1: 1818 med sin faders kusin *Virginia Charlotta von Schulzenheim* och 2: 1842 med *Ebba Lovisa Ulrika Martina von Schöwin*.

Schück, Martin, skolman, skriftställare. Född den 1 Maj 1819 i Stockholm, der fadern *Heyman Schück*, af mosaiska trosbekännelsen, var handlande. Sedan han i Upsala 1843 vunnit filos. doktorsgraden, återvände han till Stockholm, der han 1843—56 äysselsatte sig med publicistiskt skriftställeri, öfversättningar för K. teatern samt lärareverksamhet vid mosaiska församlingens gosskola. År 1859 öppnade han jemte några andra af hufvudstadens lärare en »Lärokurs för fruntimmer», hvilken anstalt, sedan staten kort derefter tog den omhand, utvidgades och förändrades till det n. v. Seminarium för bildande af lärarinnor. Här tjenstgjorde han några år, först såsom lärare, sedan som tjänsteman (kamrerare); men öppnade 1864 en nyenskid läroanstalt, indelad i »Nya elementarskolan för flickor» och »Förberedande lärokursen till lärarinneseminarier och telegrafverket», hvilken han ledde till inemot sin död, i Stockholm, d. 6 Jan. 1872. Såsom skriftställare har han, utom en mängd öfversättningar, bland hvilka må nämnas: flera af Molières komedier, »Kohls resor i Danmark» o. s. v., utgifvit: *Praktisk lärobok i tyska språket* (1861); *Ordbok öfver främmande ord i svenska språket* (1864); *Vägledning till undvikande af de vanligaste felen i svenska språket* (1856); *Italiensk språklära*, bearbetning efter Vergani (1853); *Vårt land och folk*, fosterländsk läsebok (1862—63), hvarjemte han redigerat den litterära tidskriften *Samtiden* (1859—60); *Konversations- och Uni-*

versalleskon (1856—66) samt lemnat bidrag till Stockholms Figaro, Posttidningen, Dagbladet m. fl. — Gift med *Wilhelmina Josephson*, känd som god pianist och musiklärarinna.

Schütte, Henning, superintendent. Född i Nyköping den 12 Okt. 1620. Föräldrar: handelsmannen *Henning Schütte* och *Engla Danckwardt*. — Sedan han efter en sju-årig vistelse i Upsala blifvit magister 1646, företog han en utrikes resa, under hvilken han besökte de förnämsta högskolor och utmärktaste lärde i Tyskland, Frankrike, Holland och England till 1652, då han, vid sin hemkomst till fäderneslandet, anställdes såsom hofpredikant hos pfalzgrefven Carl Gustaf. När vid freden i Roskilde Thronhjems län blifvit afträd till Sverige, förordnades han till superintendent i Thronhjem, men måste, vid det kort derfter inträffade fredsbrottet, lemna Norge, och befordrades i stället 1660 till superintendent i Kalmar. Då Kalmar superintendentia 1678 förvandlades till biskopastift, erhöll S. titel och värdighet af biskop, promoverades vid jubelfesten i Upsala 1693 till teologie doktor, samt afgick med döden, i Kalmar, den 31 Dec. 1707. — Under sin nära femti-åriga stiftstyrelse gjorde han sig minnevärd genom flera för stiftet gagneliga inrättningar; bland dessa må särskildt nämnas domkyrkan som under hans tid fullbordades och invigdes. — Gift 1655 med *Anna Grelle-dotter*.

1. **Schützerorantz, Herman**, läkare. Född i Stockholm d. 24 Dec. 1713. Föräldrar: stadskirurgen *Salomon Schützer* och *Maria Heydenreich*. — Under ledning af Rogberg, Linné, Rosén och Wallerius egnade han sig i Upsala åt läkarekonsten; företog, för utvidgande af sina kunskaper, 1738—42 en utrikes resa, aflade det sistnämnda året fältskärs-examen, hvarefter han ingick i Kirurgiska societeten, samt utnämndes till regements-fältskär vid lifgardet. Vid krigets utbrott 1742 åtföljde han en bataljon af gardet till Åland; men återkallades inom kort till Stockholm för att sköta en ben-skada, som konung Fredrik ådragit sig. Antagen till K. lifkirurg, anställdes han 1744 i samma befattning hos thronföljaren Adolf Fredrik, erhöll 1750 titel af assessor, befordrades 1753 till arkivar, blef 1758 öfverdirektör öfver kirurgen i riket samt efterträdde 1759 sin fader såsom stadskirurg i Stockholm. Vid Lunds universitets sekularfest 1768 tilldelades honom heders-medicin-doktors-diplom, hvarefter han 1769 upphöjdes i adligt stånd, med namnet *Schützerorantz*. När Gustaf Adolf såsom myndig öfvertog regeringen pryddes den åttitvåriga S. med nordstjärneorden. Han lefde sedermera i sex år och afled i Stockholm den 3 Aug. 1802. Såsom kirurg och obstetrikern egde

han ett stort och välförtjent anseende som utmärkte sig äfven såsom författare i en vetenskap. Bland hans temligen talrika arbeten märkas: *Svenska konungars olycksöden, kroppsskador* m. m. (1775); *Märkvärdiga händelser i praktiska förlösningvetenskapen* (1785); *Om förlösningvetenskapens teoretiska del* (1786); *Sundhetsregler för dem, som vilja behålla en god hälsa* (1791); *Compendium om sår* (1795); *Afhandling om kräftan* (1800) m. m. — Gift 1757 med *Petronella Paulanderhjelm*.

2. **Schützerorantz, Johan Herman**, militär, konstväu. Född i Stockholm den 19 Febr. 1796; den föregående sonson. Föräldrar: kontreamiralen *Johan Herman Schützerorantz* och *Lovisa Margareta Lillicræle*. — Hans militära befordringar voro i kortet följande: utnämnd 1812 till fänrik vid Andra lifgardet, befordrades han till löjtnant derstädes 1817, blef kapten 1822 och kort derfter inspektionsadjutant vid lifbrigaden; major i armén 1836, ståthållare på Stockholms slott 1847, hvilket år han tog afsked från gardet med tillstånd att i armén kvarstå; förordnades 1852 till ledamot af krigshofvrätten, utnämndes 1857 till öfverlöjtnant i armén; afsked från ståthållarebefattningen 1859. — Död efter en långvarig sjuklighet på Stockholms slott d. 13 Juni 1860. — R. S. O. Med mycket sinne för konst och historiska forskningar, insade han stor förtjenst vid samlandet och ordnandet af K. Lifrustkammarens och Klackammarens förenade museum, till hvilket han genom testamentet före sin död öfverlemnade det mesta af sina egna konst- och vapensamlingar. — Ogift.

3. **Schützerorantz, Adolf Ulrik**, militär, konstidkare. Född i Stockholm d. 25 Mars 1802; den föregående bror. — Liksom denne valde S. militäryrket till framtid; blef fänrik vid Andra lifgardet 1819, löjtnant derstädes 1825, kapten 1835, samt regementkvartermästare 1837. Först 1851 befordrades han till major, men tog s. å afsked från regementet, med tillåtelse att kvarstå såsom major i armén. — Död af kolera i Stockholm d. 9 Okt. 1853. — I ungdomen egnade han sig icke utan framgång åt målning i olja; men lemnade dess gren af konsten för litografien, på hvilket område han gjort sig känd för flera kompositioner af humoristiskt innehåll dels och för åtskilliga kostymverk, såsom: *Konst. svenska riddare-ordnarnes dragter* (1833); *Svenska krigsmagtens foråna och sånrande munderingar* (1849—1853) m. fl. — Ogift.

Schwan, Hans Niklas, köpman, staterik. Född d. 13 Juni 1764. Föräldrar: handelsmannen *Johan Schwan* och *Helena Katarina Botin*. — Vid sjutton års ålder antagen till lärare i grosshandlaren Schöns hus i Stock-

holm, erbjöds honom snart en plats på kontoret, hvarefter han upptogs såsom kompanjon och, genom gifte med en mamsell *Schön*, blef svåger med sin förre principal. Hans offentliga verksamhet började med hans ledamotkap i Konvojkommisariatet, hvarpå han, tid efter annan, blef ledamot af drätselkammaren, ledamot i direktionen för det nya ostindiska kompaniet och direktör derstädes 1809, en af Stockholms stads femtio äldste; ledamot af general-tull-kommisariatet; ledam. i styrelsen öfver Stockholms stads undervisningsverk; ledamot af Vetenskapsakademien m. m. Med den riksdag, som sammankallades efter statshöfvingen 1809, begynte hans politiska bana, då han för första gången riksdagsman i borgarståndet, insattes i sekretärskottet och af konungen utnämndes till talman för sitt stånd. Samma ordförandeplats innehade han sedermera vid 1812 och 1828 årens riksmöten, vid hvilket senare borgarståndet till hans ära lät prägla en minnespenning. 1828 utnämndes han till medlem af konungens råd, der hans verksamhet livligt blef af kort varaktighet, enär han bortrycktes af döden den 1 Maj 1829. — Storkors af N. O. m. m. Vid hans graf den 9:de i samma månad yttrade J. O. Wallin: «Det var honom omöjligt, att ej vara samvetsgran, rättvis och ordhällig. Därföre var ett ord af honom mera än eder och afhandlingar, och han behöfde ej ens sätta i fråga, att någon kunde tvifla derpå. Den själfständiga kraften, som banat sin egen väg till anseende och lycka, bibehöll honom alltid på denna lugna sinneshöjd, der man ej beror af fädrens lefver eller vindarne för dagen, utan, obekymrad om annat bifall än Guds och samvetets, annan utmärkelse än den man ger sig sjelf, endast rådfrågar sitt obstuckna förstånd och sin rena vilja.»

Schwartz, Josua, universitetslärare, teolog. Född i Waldau i Pommern d. 2 Febr. 1632. Föräldrar: kyrkoherden *Jakob Schwartz* och *Elisabet Zelak*. — Sin vetenskapliga bildning hade han grundlagt vid åtakilliga så väl tyska och holländska, som engelska och franska universitet, då han till följd af några religiösa tvistigheter, i hvilka han blifvit invecklad, måste öfvergifva sitt fädernesland och söka befördran såsom pastor vid tyska församlingen i Stockholm. Hans ansökan afslogs; men i stället kallades han 1667 till e. o. teologie professor vid det nyinrättade universitetet i Lund hvarefter han följande året utnämndes till ord. professor. Det dröjde emellertid ej länge, förrän han äfven här gjorde sig berömt för ett otidigt religionsint och ett häftigt och trätgirigt lynne. Ej nog med att han spelade en föga berömlig roll i de tvister, som rådde mellan lärarne

under universitetets första period; vid krigets utbrott 1676, förklarade han sig öppet i en predikan för Danmark och dess konung. När han med anledning häraf blef stuld för rätta för en i Malmö nedsett kommission, undflydde han 1677 till Köpenhamn, hvarest han 1680 befordrades till tjänstgörande hofpredikant hos konung Kristian V. År 1684 utnämndes han till general-superintendent i Schleswig och Holstein och fortsatte der sitt kif med embetsbröder och underordnade, tills han afled i Rendsburg den 6 Jan. 1709. — Gift med *Katarina Severus*.

1. **Schwartz, Gustaf Magnus**, teknolog. Född d. 21 Aug. 1783 i Helsingfors, der fadren var handlande. — Sonen ingick efter i Åbo slutad universitetskurs först i Bergskollegium samt 1805 i Kontrollverket, der han 1811 blef förste kontrollör och 1816 öfverdirektör. Till professor i fysik och teknologi vid Vetensk. Akad. hade han blifvit förut utnämnd 1809. År 1826 förordnades han till öfverdirektör vid det då inrättade Teknologiska institutet i Stockholm, hvilken chefsplats han innehade nära tjugu år eller till 1845, då han på egen begäran erhöll afsked. För vetenskapliga ändamål företog han tid efter annan utländska resor och besökte derunder Tyskland, Frankrike, England, Ryssland, Danmark och Österrike. Bland hans talrika tekniska uppfinningar må nämnas: en rektifikator vid brännvinsbränning, en vedkolningsmetod i ugn, en linberedningsmaskin, en inrättning för torkning af spanmål, en utlakningsapparat till utdragande af socker ur hvitbetor, förutom en del andra uppfinningar, till hvilka modeller finnas å Teknologiska institutet. Ledam. af Vet. Akad., Landbruksakadem., Krigavet. Akad. samt åtakilliga andra in- och utländska vetenskapliga och industriella samfund. R. N. O. — Död i Stockholm d. 25 Mars 1858. — Lika skicklig, vare sig det gälde den teoretiska eller praktiska delen af teknologien, lämpade han sig synnerligt väl till lärare genom sitt lätta och fattliga framställnings-sätt, äfven af de mest abstrakta ämnen. Sedan han lemnat institutet sysselsatte han sig mycket med studier i frenologien och efterlemnade vid sin död en stor samling människokranier samt gipsafgjutningar af sådana, med beskrifningar. — Gift 1840 (se följ.).

2. **Schwartz, Maria Sofie**, romanförfattarinna. Född i Borås 1819; dotter af der bosatte tyske handlanden *Carl Birath* och *Albertina Björk*. — Ett par månader före hennes födelse hade fadren aflidit och efterlemnade enka och barn i fattigdom. I följd häraf blef den sistfödda upptagen som fosterbarn af en nära anförvandt, öfver-inspektoren Trotzig, samt åtnjöt i hans hus sin första egentliga uppfostran. År 1840 ingick

hon äktenskap med öfverdirektören vid Teknologiska institutet *Gustaf Magnus Schwartz* och fick från den tiden mera uteslutande egna sig åt läsning och studier. En naturlig fallenhet förde henne tidigt in på författarbana; men först 1855 medgaf manen, som var en stor fiende till romaner, att hon fick trycka sitt första arbete, en novell *Förtalet*, som utkom i det på Östlunds och Berlings förlag utgifna Originalbibliotek. Sedan dess har hennes penna varit särdeles alsterrik. Utom följetonger i *Aftonbladet* och *Svenska Tidningen*, och en stor myckenhet noveller och skizzer i kalendrar och tidskrifter, har hon, dels under eget namn, dels anonymt, utgivit ett stort antal romaner, hvaribland följande: *Mannen af börd och kvinnan af folket* (1858), hvilket arbete egentligen var det som först gjorde hennes rykte; *Arbetet adlar mannen* (1859); *Ädlingens dotter* (1860); *Skuld och oskuld* (1861); *Är mannens karaktär hans öde?* (1861); *Börd och bildning* (1861); *Positivspelarens son* (1863); *Guld och namn* (1863); *Den rätta* (1864); *Ungdomsminnen* (1865); *Mina lefnadsöden* (1865); *David Waldner* (1866); *Vezlände ödem* (1871); *Sossonen* (1872) m. m. De flesta af hennes arbeten äro öfversatta på danska, tyska, franska och engelska, ett par äfven på holländska och polska. Hennes senaste arbeten äro t. o. m. vanligen förest offentliggjorde i tysk öfversättning.

Schwerin, von. Ätten, som i äldre tider skref sig *Zwerin*, härstammar från distriktet Wolgast i Pommern, naturaliserades på svenska riddarhuset såsom friherrlig 1717 och blef grefflig 1766.

1. **Schwerin, Philip Bogislaus von**, krigare. Född i Hinter-Pommern 1687. Föräldrar: landträdet *Johan Bogislaus von Schwerin* och *Dorothea Elisabet von Borcken*. — Såsom underofficer vid preussiska lifgardet, ingick han 1702 vid markgreven Philips regemente i Brabant och bevästade s. å. belägringen af Wenloo och Ruremonde, deltog i fälttåget vid Rhen, slaget vid Ramelies samt belägringen af Ostende och Memmingen. År 1708 återvände han till Preussen, hvarifrån han följande året af K. Stanislaus affärdades med bref till Carl XII i Turkiet, som antog honom i svensk krigstjänst, samt utnämde honom till öfverste vid Bremenska dragonerna. Vid Stades öfvergång, råkade han 1712 i dansk fångenskap, men blef året därefter lösgifven och afsade sig, då konungen af Preussen 1718 ånyo angrep Sveriges tyska stater, eganderätten till de i Brandenburg belägna läns-godsens, samt kvarstannade i svensk tjänst. 1715 befordrades han af Carl XII till generalmajor af kavalleriet, samt öfvervar Stralsunds belägring, då han åter blef fången hos danskerna. I Danmark kvarhölls han i

tvonne år, samt utnämndes vid sin hemkomst 1717 till öfverste för Smålands tre- och femmännings-regementet och upphöjdes till friherre s. å. 1719 begärde han sitt afsked ur svensk tjänst och tog anställning i Ryssland, der han utsåmdes till general-löjtnant och följde ryska armén på fälttåget till Persien. Hans sista militära befordran var till fältmarakalklöjtnant i romerek-kejsrerlig tjänst 1732. — Han afed likväl icke långt därefter i Ukraine den 20 Mars 1733. — Gift 1: med en friherrinna *von der Horst*, 2: 1720 med *Hedvig Eleonora Cronhielm*.

2. **Schwerin, Jakob Philip von**, rikard. Född d. 8 Maj 1719. Föräldrar: general-löjtnanten, friherre *Klas Philip von Schwerin* och *Maria Johanna Burensköld*. — Sedan han några år tjänstgjort vid hovet, utnämndes han 1747 till regeringaråd i Pommern, samt befordrades 1758 till president i Wismarska tribunalet. Grefve 1766, blef han 1769 rikard och två år senare öfverste-marskalk hos enkedrottning Lovisa Ulrika. Vid revolutionen 1772 entledigd från sitt rådsembete, inkallades han revolutionsdagen åter i råds-kammaren och innehade sedan denna värdighet till sin död i Stockholm d. 2 Jan. 1779. — Han var en man af upphöjda allvarliga tänkesätt, som då så fordrades, icke fruktade att säga sin mening rent ut. När han såsom mestor för hertig Carl besökte Berlin 1770, emotogs han med synbar ovilja af Fredrik II, hvilken en dag vid bordet, med tydlig häsyftning på S., yttrade: att dumheten aldrig kan döljas i en människas anletsdrag. — »I det fallet bedrager sig era maj:» svarade S. och firerade konungen. — »Mågen kan vara bornerad i mycket, fastän qvick i andra fall; och qvickheten, när den qväfves eller förqväfves af fördomar är icke bevis på snille; hvarigenom han tillrättvisade Schlesiens eröfrare på ett sätt, att denne fick en helt annan tanke om S. och från den stunden visade all möjlig uppmärksamhet för den aktuingskräfvande svenske råds-herren. — Gift 1750 med *Charlotta Sofie Margareta von Boken*.

3. **Schwerin, Curt Philip Carl von**, krigare. Född i Stockholm d. 22 Juli 1751: den föregående son. — Han ingick adertio år gammal vid Kalmar regemente, blef löjtnant 1773, kapten 1774 och major 1777. Efter att ha bevisat preussiska arméns operationer i Bayerska successionskriget, befordrades han 1784 till öfverlöjtnant vid Jönköpings regemente och utnämndes följande året till öfverste och chef för samma kår. På denna grad deltog han i 1788 års krig och räddade genom sin rådgighet svenska armén i träffningen vid Högfors, hvarför han af Gustaf III:s egen hand fick emottaga stjärnsordens stora kors. Efter freden 1790

begärde han sitt afsked från regementet, befordrades 1792 till generalmajor, samt erhöll 1801 afsked ur krigstjensten. Ledamot af Krigsvet. Akad. — Död på Husby gård i Östergötland d. 21 Sept. 1828. — Han var en i många hänseenden utmärkt personlighet; men egen, besynnerlig, häftig och ojämn till lynnet. Under finska kriget hade han på egen bekostnad uppsatt och inöfvat en liten kår frivillige; men när desse vid fiendens första angrepp mangrannt räddade sig genom flykten, ilåde S. utom sig af vrede, till konungen och begärde att få skjuta ner hela bataljonen. Då detta naturligtvis icke kunde tillåtas, anhöll han att åtminstone få utlotta hvar tionde man och låta arkebusera dessa; när konungen icke heller härtill lemnade sitt bifall, förklarade den häftige befälhafvaren sin ära kränkt, samt begärde och erhöll efter freden sitt afsked. — Gift 1780 med en furstinna *Ulrika Vilhelmina Putbus*.

4. **Schwerin, Fredrik Bogislaus von**, präst, riksdagstalar, finansman. Född i Stralsund d. 7 Okt. 1764; den föregående bror. — Af föräldrarnes bestäm för militärstämmandet, utnämndes han 1777 till korsett vid Vestgöta kavalleriregemente samt genomgick från sistnämnda år och till 1780 militärakademien i Berlin. Han tog likväl redan 1784 afsked ur krigstjensten och begaf sig till Upsala för att bereda sig för prästembetet, till hvilket han invigdes 1786, utnämndes omedelbart derefter till ord. hofpredikant och ledamot af hofkonsistorium. Innan årets slut afreste han till universitetet i Göttingen, och hemkom 1787 som filosofie magister. Följande året utnämndes han af Gustaf III till kyrkoherde i Sala, hvarjemte han s. å. förordnades till fältprost och åtföljde konungen till finska kriget. Vid utdelandet af de utmärkelser, som följde på statsrörelsen 1809, erhöll S. teologiedoktorsvärdigheten, blef 1812 L. N. O. samt var Ledam. af Vet. Akad., Landtbr. akademien, Kejs. Finska hush. sällskapet i Åbo m. fl. Det var ej i kyrkans tjänst S. vann sina lagrar, utan på helt andra fält, politikens och litteraturens. Ifrån 1812 och till några dagar före sin död, d. 9 April 1834, deltog han i egenskap af riddarhusledamot i alla riksmöten, och spelade som politisk personlighet en roll, som få i Sveriges riksdagshistoria. En opposition saknades väl icke förut på riddarhuset; men den antog under den andra riksdagen, S. bevisstade (1815), en fastare form, då några unge män C. H. Anckarvärd, G. Hierta m. fl. grupperade sig kring S. såsom partichef. På torde också hafva varit mer egande till politiske ledare än han. Utrustad med en imponerande gestalt och en stark väljudande stämma, egde han i hög grad förmågan att i sitt tal inlägga denna

öfvertygande kraft, denna moraliska öfverlägenhet, som icke undgår att vinna beundrare och anhängare. Att ingå på en närmare redogörelse för hans verksamhet såsom offentlig man medgifver icke vårt utrymme. De frågor, som rörde landets finansiella förhållanden, kunde i honom alltid påräkna en lika kunskaperik som värtelig målsman; det var också han, som uppgjorde planen till, och i hufvudsaklig mon genomdref, 1830 års myntrealisation. Såsom författare sökte han äfven verka för sina åsikter, och har efterlemnadt flera skrifter af statsekonomiskt och historiskt innehåll, såsom: *Grundlinior för staternas historia* (2 band 1811—1813); *Om förlägenheten i allmänna rörelsen* (1815); *Läsning till utbredande af medborgerliga kunskaper* (tills. med Askelöf och Livijn) (1816); *Bidrag till kännedomen om fäderneslandet* (1817); *Författningar rörande bankverket med anmärkningar* (1828); *Om riksdagar i allmänhet och några nästa riksdag förekommande mål* (1828); *Handlingar rörande silfverköp till realisationens verkställande etc.* — Gift 1788 med *Lovisa Charlotta af Petersens*.

Schyberg, Svante Gustaf, embetsman, skriftställare. Född i Stockholm den 15 Aug. 1796. Sedan han 1818 blifvit filos. doktor i Upsala, befordrades han s. å. till kopist i handels- och finans-expeditionen; men återvände inom kort till universitetet och afade juris utriusque kandidat-examen 1821. Utnämnd till kansliet i förenämnda expedition 1821, blef han 1835 protokollsekreterare, 1848 expeditionssekreterare, samt innehade den sistnämnda befattningen till 1862, då han afgick ur statens tjänst. — Död i Carlskrona den 15 Juli 1874. — År 1827 eröfrade han Svenska akademiens stora pris för *Äreminne öfver Kongl. rådet, greve Bengt Ozenstierna*; förordnades 1840 till andre direktör vid Kongl. teatern samt tjänstgjorde såsom förste direktör från 1848 till 1852, då han öfverlemnade teaterns styrelse till frih. K. Bonde. S. var R. N. O. — Gift med *Gustafva Vilhelmina Medberg*.

Schylander, Carl Gabriel, skådespelare. Född d. 1 Jan. 1750 (enligt egen uppgift; 1748 enligt dödsannonsen). Såsom tullinspektör i St: Michel eller, enligt annan uppgift i Aborrfors i Finland, hade han kommit på balans och med anledning deraf fått en rättgång i Sverige. Under sin vistelse i Stockholm i och för processen, lär han någon gång offentlig uppträdt på teatern och gjort det uppseende, att det väckte K. Gustaf III:s uppmärksamhet. Öfvertalad af konungen att egna sig åt skådespelarekonsten, tog han 1787 anställning vid Ristells teater, erhöll genom K. resolution entledigande från sin tullbefatt-

ning, med bibehållande af full lön, samt anställdes följande året vid K. scenen. Ypperlig såsom skådespelare, vann han isynnerhet rykte för sitt återgifvande af käringroller, såsom: *Fru Slammerström* i »Bilduggaren», *Friherrinnan Torred* i »Fjäskan», *Mor Bobi* i »Colin och Babet», *Kommerådinnan* i »Kapten Puff», *Fru Eternäbb* i »Kusinnerna eller familjesqvallret», *Fru Gunilda* i »Skeppar Rolf», *Hofröddinnan Gyllenhaln* i komedien med samma namn, *Jungfru Barbro* i »Den spökande trumman», *Gloriosa* i »Svart på hvitt, eller fruntimmerna på öfverblifna kartan» m. fl., hvilka roller han enligt samtida berättelser återgaf »med en naturlighet i röst, gång, skick och åtbörder, som svårigen kunde öfverträffas». Under sin skådespelaretid var han flera år sysselman vid dramatiska teatera och fick till slut titel af öfverinspektör. — Död i Stockholm d. 18 Nov. 1811. — Gift med skådespelerskan *Ebba Jeanette Morman*.

Schyllberg, Petrus Andros, biskop. Född den 15 Maj 1669 i Synnerby socken af Vestergötland, der fadren *Anders Nilsson* var boude. — Utgången från ett fattigt föräldrahem, kom han icke förr än vid tjugufåttå års ålder till Upsala, der han inom kort fick flera stipendier. Härigenom sattes han i stånd att besöka utländska akademier och utsträckte sin resa ända till 1707, då han hemkom till Sverige. Tre år senare utnämndes han till poëses professor i Upsala, blef 1729 teologie professor, och, vid Greifswalds universitetets sekularfest 1730, förklarad för teologie doktor. År 1736 kallades han, sextioår gammal, till J. Svedbergs efterträdare på Skara biskopsstol och hade, när han återflyttade till sin födelsebygd, icke återsett den på fyrtio år. Han tillbragte här de sju följande åren under ett nitiskt utöfvande af sitt biskopskall och afled, i Skara, den 19 Juni 1743. — Med omfattande bildning i de vetenskapsgränar, som vid den tiden företrädesvis tillhörde en biskop, förenade S. mycket sinne för vitterhet och har utgifvit *Prodromus deliciarum succorum Positarum* (1722), innehållande J. Columbi, P. Lagerlöfs och O. Hermelius carmina varia. — Gift med *Margareta Carledotter*.

Schönbeck, Carl Gustaf, läkare, vitter. Född i Lund den 26 Febr. 1786; son af akademiekirurgen *Johan Kasper Schönbeck* och *Ingrid Kristina Böös*. — Student i Lund 1802, egnade han sig först åt de matematiska vetenskaperna och blef filosofie magister 1811. Följande året befordrades han till docent i fysik vid Lunds universitet, men begynte kort derefter studera medicin; blef med. kand. 1816; med. licent. 1818 och erhöi s. å. medicine doktors-diplom utan promotion. Utnämnd till adjunkt i obstetrik 1819, förordnades han 1822 till

stadsläkare i Lund, blef 1823 direktör vid Kliniska institutet, ordinarie lazarettläkare, samt 1835 förste stadsläkare i Göteborg. Tilldelades professors n. h. och v. 1842; R. N. O. 1853. — Död i Göteborg d. 28 April 1860. — Såsom praktisk läkare åtnöt S. stort anseende; han »var derjemte lycklig skald och sjöng mer än en gång, vid sidan af Tegnér på Lundagård, tillfallighetsstycken, vittnande om poetiskt sinne, liflig känsla och lätt versifikation.» — Gift 1: 1821 med *Amalia Ahlgren*, 2: 1829 med *Sofia Vilhelmina Leche*.

1. **Schönberg, Anders**, d. å., hofjägmästare. Född i Stockholm den 27 Nov. 1689. Föräldrar: vice presidenten i Svea hofrätt *Jonas Erdman* adlad *Schönberg* och *Katarina Stiernhöök*. — Efter idkade akademiska studier i Upsala och Greifswald, anställdes han såsom landtjägmästare i Vestmanland och förordnades 1713 till kapten vid det s. k. bergeregementet, en landtvärnskår af jägeribetjoning, saltpetersjudare och bruksfolk, som uppsattes i ändamål att om möjligt hindra en befarad landtigning af ryssarne. Då den ryska flottan 1719 anländt till Roslagaskären utvecklade S. mycken kraft och åstadkom genom sina anordningar, att de inre delarne af Upland och Vestmanland blefvo skonade från fiendens hemsökelse. Till belöning befordrades han två år senare till öfverjägmästare i Gestrikland, Helsingland och Herjedalen, tog afsked ur statens tjänst 1737, då han erhöi titel af hofjägmästare, samt afled på sin gård Aspenås i Ö. Väla af Upland den 1 Febr. 1759. — Såsom riksdagsman deltog han i alla riksdagar 1719—38, arbetade derunder flitigt i bergs- och kammarökonomi deputationerna samt ifrade mycket för svenska slöjdernas förkofran och utveckling. Mest bekant är S. för de stora björn- och elgkall han anställde till K. Fredriks nöje. De noggranna anteckningar han fört öfver sina jagter skänka en intressant inblick i jagtyrket på denna tid och framställa honom sjelf såsom ovanligt skicklig i jagstens idrott. — Gift 1718 med *Gustafva Johanna von Priesendorff*.

2. **Schönberg, Anders**, d. y., embetsman, häfdateknare. Född på Aspenås gård i Upland d. 6 Okt. 1737; den föregående son. — Sedan han studerat i Upsala, inskrefs S. 1754 såsom anskultant i Svea hofrätt, men öfvergick sedan till Kanslikollegium och utmärkte sig såsom riksdagsman vid alla riksmöten 1760—1792. Med afseende på hans ovanliga författaralang, befordrades han 1761 till rikshistoriegraf, ett embete, som eljest endast lemnades åt den mognare förtjensten, och blef från denna tid en af Sveriges flitigaste och utmärktaste skriftställare på det historiska området. Ut-nämnd 1773 till riksheraldikus, erhöi han

1776 fullmakt såsom kanalaråd och blef 1777 R. N. O. Sina sista lefnadsår tillbragte han på sin egendom Åsberg i Gestrikland och afled der d. 6 April 1811. — Af naturen begåfvad med snabb uppfattning, en ovanligt klar öfverblick af de ämnen, som förelågo till behandling, samt otrolig lätthet för arbete, har S. lemnat ett stort antal skrifter. Som författare väckte han egentligen först uppmärksamhet genom de på sin tid mycket lästa, ehuru nu aldeles bortglömda, *Bref af Menalcas* (1759), öfver åtskilliga estetiiska, filosofiska och politiska ämnen. Likaså torde hans öfriga skrifter, dels särskildt utgifna, dels i samtida journaler, nu vara till det mesta förgätna, med undantag af hans förnämsta arbete *Historiska bref om det svenska regeringsväsendet i äldre och nyare tider*, hvars påbörjade utgifvande afbröts till följd af Gustaf III:s missnöje med författarens frisinnaade åsigt, och som därför först i en senare tid (1850) blifvit fullständigt utgifvet af A. I. Arwidsson. Bland svenska häfdateknare intager S. en synnerligt framstående rang, genom djup forskning, fria och ädla åsigt, samt en lätt flytande, manlig, om än stundom något för mycket skeptiskt resonerande stil. — Gift 1762 med *Elisa Margareta Hierta*.

Schönherr, Carl Johan, entomolog. Född i Stockholm d. 10 Juni 1772. Föräldrar: sidenfabrikören *Kristian Schönherr* och *Lovisa Kristina Herrman*. — Efter enskild undervisning i hemmet öfvertog han vid nitton års ålder den sidenfabrik fadren anlagt, och som efter dennes död varit skött af modren. Vald till en af sidenfabriks-societetens deputerade 1802, insattes han af Stockholms borgerskap till riksdagsman vid 1809 års riksdag, erhöll 1812 kommerserads titel och flyttade s. & till säteriet Sparreäter i Vester götland, der han afled d. 28 Mars 1848. Ledam. af Vetenskaps-akad.; Landtbruks-akad.; Vet. societeten i Upsala samt en mängd vetenskapliga samfund i Danmark, Tyskland, England, Frankrike, Ryssland, Italien och Amerika. R. N. O. och komm. af V. O. Redan såsom tolfårig gosse begynte S. utan all handledning samla och studera insekter och kom på detta sätt efterhand i beröring med flere utmärkte entomologer, bland andra svenskarne Gyllenhal och Qvensel. På uppmaning af den senare begynte han 1806 utgifvandet af sitt arbete *Synonymia insectorum*, som fullbordades med tredje tomen och ett bihang 1817. Hans andra stora verk, *Genera et Species Curculionidum*, utgafs i Paris i sexton delar 1833—1845 och är det första verk, som kritiskt behandlat Curculionidernas talrika insektsgrupp. Utom dessa båda hufvudverk har han författat åtskilliga mindre afhandlingar i entomologi och ekonomi, införda i Vetensk. Akad. handlingar

och åtskilliga andra tidskrifter. Sina entomologiska samlingar. i vissa grenar de rikaste och bäst bestämda i hela Europa, öfverlemnades genom särskildt gåfvobref till Vetenskapsakademien i Stockholm. — Gift 1: 1795 med *Helena Katarina Fernelius*, 2: 1810 med *Benedikta Charlotta Billberg*.

Schönleben, Johan Benedikt, krigare. Född i staden Bautzen i Ober-Lausitz den 30 Okt. 1613. Föräldrar: löjtnanten i österrikisk tjänst *Tobias Schönleben* och *Anna Richter*. — Sonen ingick aderton år gammal i svensk tjänst och bevisade alla fälttügen under trettioåriga kriget, vid hvars slut han hade avancerat till major vid fältmarskalken Wittenbergs kommando. Förordnad 1655 till generaladjutant hos K. Carl X Gustaf, befordrades han 1656 till öfverste för ett nytt upprättadt svenskt regemente, men förflyttades omedelbart derpå till öfverste och chef för det s. k. Laalands regemente, hvilket han anförde i träffningen på Pyen, der han efter ett skarpt motstånd blef fången af danskarne. Sedan han blifvit utvexlad, befordrades han till öfverste för grevens af Solm regemente, blef 1664 svensk adelsman och 1676 generalmajor af kavalleriet. Under Carl X:s skånska krig, i hvilka han deltog med utmärkt tapperhet, blef han i slaget vid Landskrona illa sårad och änyo fången af danskarne samt förd till Köpenhamn, der han måste kvarstanna till freden. Hemkommen till Sverige, utnämndes han till vice generalguvernör öfver Skåne; blef 1682 landshöfding i Göteborgs och Bohus län, 1687 generallöjtnant och friherre och slutligen befordrad till general 1696. Först vid uppnådda åttio år nedlade han sina embeten och afled i Göteborg 1706, då den af honom stiftade adliga ätten utgick. — Gift 1682 med *Anna Elisabeth von Ascheberg*, syster till den ryktbare fältmarskalken af samma namn.

Schönström, Peter, krigare, historisk författare. Född 1682. Föräldrar: assessorn i Bergskollegium *Peter Svedberg*, adlad *Schönström*, och *Anna Margareta Behm*. — Knappt tjuguarig stälde sig S. under Carl XII:s fanor, deltog i hans krigståg och föll, såsom ryttmästare vid adelsfanan, i rysk fångenskap vid Pultava 1709. Bortförd till Solikamsk, måste han kvarstanna der till 1722, och använde den långa tiden till ett grundligt studium af ryska och tartariska källor för nordens historia. Efter sin hemkomst författade han en afhandling om svenskarnas ursprung och vår historias första tidevarf, hvilket arbete i handskrift var färdigt redan 1741, ehuru det först utgafs af L. Hammarsköld under titel: *En kort anledning till svenska historiens författande* (1816). Efter freden erhöi S. titel och rang af öfverstlöjtnant, tog 1726

afsked ur krigstjensten och afled 1746. — I det nämnda arbetet framstår S. såsom en historieforskare med ett för sin tid ovanligt kritiskt skarpsinne. Många sanningar, hvilka i våra dagar blifvit framställda såsom nya, finnas i hans afhandling uttalade, eller åtminstone antydda såsom egande historisk antaglighet. — Gift med *Agneta Skogh*.

Sebalt, Carl Fredrik, embetsman. Född den 1 April 1713 i Moskwa, der fadren *Kristian Fredrik Sebalt*, svensk militär, då var fången; modren *Maria Kristina Sparre*. — Sedan sonen studerat i Åbo blef han 1736 auskultant i Åbo hofrätt och hand-sekreterare hos riksrådet frih. Sam. Åker-hjelm, 1740 e. o. kanslist i Justitie-revisions-expeditionen, hvarest han 1746 befordrades till kopist, 1756 till registrator och 1759 till protokollsekreterare. Under åren 1742, 1751 och 1756 var han sekreterare i viktiga ständerdeputationer, utnämndes 1760 till assessor i Svea hofrätt, 1762 till hof-rätteråd, blef 1764 embets- och byggnads-borgmästare i Stockholm och vid följande årets riksdag talman i borgarståndet; för-ordnades 1765 till förste tullråd i Tull-direktionen, var för andra gången borgar-ståndets talman vid 1771 års riksdag och undfick året därefter enligt ständernas före-skrift justitiekanslers namn och värdighet. År 1777 utnämndes han till justitie-borg-mästare i Stockholm, adlades 1778, tog 1783 afsked från sina innehafvande befatt-ningar och afled i Stockholm den 19 Okt. 1792. — S. var en på sin tid särdeles be-tydande man. Ifrig vän af folkmakten, väg-rade han att underskrifva 1772 års grund-lag och var i öfrigt Gustaf III till mycket besvär i dennes maktutvidgningsplaner. Då han vid 1778 års riksdag åter höll på att bli talman i rikets tredje stånd, förekom kongunen detta genom att tilldela den gamle folktribunen adelskap. Han visade sig väl sedermera då och då på riddarhuset, men deltog föga i öfverläggningarna och med hans politiska inflytande var det och förbi. — Gift 1748 med *Ulrika Eleonora Zier-vogel*.

1. **Sefström, Anders Gustaf**, kateket, homilet. Född i Ilso socken af norra Hel-singland d. 20 Maj 1790. Föräldrar: kom-ministern *Jakob Gabriel Sefström* och *Anna Bromas*. — I Upsala, der S. blef student 1808 beredde han sig för inträde i det and-liga ståndet och lät viga sig till präst 1813. Nio år senare befordrades han till kommi-nister i Rogsta och Ilso församlingar af ärkestiftet, hvarifrån han 1831 flyttade så-som fadrens efterträdare vid komminister-beställningen i Norbo af samma stift. År 1830 erhöi han i uppdrag att inspektera skolorna i södra Lappmarken och var en af officianterna vid prästmötet i Upsala 1843. Hans sista prästerliga befordran var till

Ljusdals komministratur i ärkestiftet, i utöfningen af hvilket embete han afled d. 5 Febr. 1861. — Af hans skrifter må anfö-ras: *Sång till ungdomen* (1840—41); *Några blad till historien om läsarne* (1841); samt *D:r M. Luthers Lilla katekes och d: J. A. Lindbloms förklaring, med tillägg och ur-redning vid hvarje förklaringsstycke* (många uppl.), ett kateketiskt arbete, hvilket ännu anses som det yppersta bland alla försök, att göra den Lindblomska katekesen så användbar som möjligt.

2. **Sefström, Nils Gabriel**, läkare, geo-log. Född i Ilso socken af norra Helsing-land d. 2 Juni 1787; den föregående bro-r. — Kort efter det S. 1807 i Upsala afslut studentexamen, erhöi han anställning så-som lärare i ett enskildt hus i Stockholm och begynte för sitt nöje afhöra Berzelii föreläsningar i kemi. Snart blef han en af den store mästarens icke blott flitigaste utan skickligaste lärjungar, så att Berzelius, då han företog en utrikes resa 1812, före-slog S. att i sitt ställe hålla föreläsningar i kemi och naturalhistoria vid Carlgrenska. Sedan S. s. å. afslut med. kaud. examen i Upsala, utnämndes han 1813 till ord. kemie adjunkt vid Carolinska institutet, absolverade inom sistnämnda års slut med. lic. examen i Upsala och promoverades till medicine doktor. Ord. lärare i kemi och naturalhistoria vid Carlgrenska 1816, förord-nades han 1818 till professor och lärare vid artilleriläroverket å Marieberg, förestod professionen för Berzelius under dennes ut-ländska resa 1819 och anställdes året der-efter såsom ord. lärare vid bergsakolan i Falun. Efter femton års gagnande verk-samhet på denna plats, återflyttade han till Stockholm, blef adjungerad ledamot af Bergs-kollegium samt föreståndare för mineralie-kabinetet och proberkammaren derstädes. Ledamot af Vet. Akad.; Krigsvetensk. Akad.; Vetensk. Societeten i Upsala m. fl. lärds samfund. R. N. O. och R. R. St Annæ O. — Död i Stockholm d. 30 Nov. 1845. — S:s rykte som vetenskapsman sträckte sig vida utom Sveriges gränser och på flera ställen i sin kemi har Berzelius med stort loford yttrat sig om hans vetenskapliga verksamhet. I och under sina forskningar för bergsbruket upptäckte S. 1820 en ny metall, som han för dess lysande färger kallade *Vanadium*. Han var äfven upphöfs-man till teorien om den s. k. »rullatensfloden», hvilken enligt hans förklaring skulle åstad-kommit de geologiska fenomen, som af ve-tenskapen nu anses tillkomna genom forntida oerhörda glaciärer. Från 1820 och intill sin död redigerade han *Jernkontorets annaler*; hans öfriga skrifter återfinnas i Vet. Akad., Krigsvet. Akad. och Svenska läkaresällskapets handlingar. — Gift med *Emilia Nordenström*, åt hvilken svenska re-

geringen efter hans död anslåg 1,500 riksdaler, såsom ett erkännande af mennens gagnliga vetenskapliga verksamhet.

Segebaden, Carl Otto von, embetsman. Född d. 28 Febr. 1718. Föräldrar: majoren *Henrik Gutzloff* vid *Segebaden* och *Edda Kristina Palmstierna*. — Sedan S. genomgått underofficersgraderna, såsom lärkonstapel och sergeant vid artilleriet, befordrades han till löjtnant vid Hamiltonskas regementet; ingick kort derefter i fransk tjänst, bevästade fälttåget i Flandern, belägringen af Maestricht m. fl. krigsoperationer, samt återkom 1749 till Sverige såsom fransk öfverste. Under tiden hade han hemma fortgått till major vid Hamiltonskas regementet, utnämndes 1760 till öfverste i armén och blef året derefter öfverste och chef för Jemtlands dragonregemente. År 1765 förordnades han till landshöfding på Gotland, erhöll 1770 generalmajors fullmakt, blef friherre 1771 och 1775 generallöjtnant. År 1787 afgick han från landshöfdingplatsen i Visby och afled på Frötuna i Nerike d. 3 Mars 1795. — Af gotlänningarne sjelfve anses v. S. såsom en af öns öns yppersta och verksamaste höfdingar. Han anlade, efter mycket motstånd och många sammankomster med allmogen, Gotlands nu varande förträffliga landsvägar; befordrade ett förbättrade landtbruk; började och genomdref, i trots af folkets oförståndiga hot, storskiftet i södra delen af länet; uppmuntrade skogsvården, hästafveln och fisket samt lät uppföra de första båtsmanstorp. Han försökte äfven införa potatisodling på ön, hvilket dock för folkets obesägenhets skull, misslyckades. Några år efter hans död intogos likväl gotlänningarne af ett riktigt raseri att odla denna jordfrukt; det var nämligen sedan man kommit under fund med att af densamma kunde tillverkas — brännvin. — v. S. var sedan 1756 gift med *Maria Elisabet Danckwardt Lillieström*.

Segerstedt, Albrekt Julius, läkare, präst, författare. Född d. 22 Juni 1763 i Lista socken af Södermanland, der fadren var komminister. — Sedan S. Upsala 1785 blifvit filosofie magister riktade han sina studier åt läkarekonsten och promoverades till medicine doktor 1788. Året derpå tjänstgjorde han såsom fältlazarettmedikus i Carlskrona, förstod provincialläkaretjensten i Örebro 1790 och utnämndes 1795 till lektor i naturalhistoria och medicin vid Strengnäs gymnasium. År 1809 antog han prästerlig ordination och erhöll kort derefter allmän kallelse till Kumla pastorat i Strengnäs stift; men då detta af konungen tilldeltes *Franzén*, blef S. 1810 nämnd till kyrkoherde i Lerbo samt prost 1812. Tre år senare erhöll han fullmakt att vara kyrkoherde i Stora Vingåker i Södermanland men

afled före tillträdet d. 12 Sept. 1815. — Under sin lektoratid arrenderade S. Strengnäs gymnasii tryckeri och utgaf derifrån såsom författare, öfversättare och förläggare en mängd skrifter. Af hans egna arbeten må här nämnas: *Lärobok i medicinen* (1797); *Inledning till kunskapen om de jordiska kropparne* (1798); *Christliga betraktelser öfver de vanliga sön- och högtid dagars evangelier* (1802); *Möjligheten af en allmän läkarevård genom undervisning vid gymnasierna i medicinens grunder* (1810); *Svensk boktrycknings historia* (1810); *Förslag till granskning af K. Psalmbkomiténs förslag till förbättrade kyrkosånger*, (1815) m. m. — Gift med *Gustafva Bergius*.

Sehlstedt, Elias, skald. Född d. 8 Dec. 1808 i Hernösand, der fadren *Abraham Sehlstedt* var handlande. — Efter att ha genomgått skola och gymnasium i sin födelsestad, blef S. student i Upsala 1829 och ingick, efter någon tids vistelse vid universitetet, såsom tjänsteman vid tullverket 1836. År 1852 utnämndes han till tullinspektör vid Sandhamns tullkammare i Stockholmskären, från hvilken befattning han såsom pensionsmessig tog afsked 1869. Sina sista lefnadsår tillbragte han i Stockholm, der han afled på K. Djurgården den 22 Juni 1874. — Få skaldar hafva vunnit den popularitet som S. genom sina sånger och visor, offentliggjorda i kalendrar och tidskrifter samt samlade i 5 häften (1862—76). Om han än icke kan mäta sig med skaldestorheterna af första ordningen har han dock beredt sig, och skall alltid intaga, en aktningvärd plats i våra litterära häfder. En naiv upfattning af naturens och hvardagallivets små företeelser och en lycklig förmåga att humoristiskt teckna dem, äro de utmärkande dragen hos hans sångm. Flera af hans målningar täfva likväl i varm kolorit eller okonstlad idyllisk ljufhet med det bättre svenska skaldekonsten frambragt. — Gift med *Augusta Ulrika Ekman*.

Selander, Nils Haqvín, astronom. Född d. 20 Mars 1804 i Vibygerå socken af Ångermanland, der fadren *Daniel Selander* var gästgifvare och hemansegare. — Sonen blef, efter att ha genomgått Hernösands skola och gymnasium, student i Upsala 1821 och 1827 promoverad filosofie doktor med första hedersrummet. Året derefter, eller 1828, kallades han till docent i astronomi, företog 1830 såsom byzantinsk stipendiat sin första utländska vetenskapliga resa, hvarunder han besökte de förnämsta observatorier i Finland, Östersjöprovincerna och mellersta Europa, och invaldes, efter sin hemkomst, 1833 till ledamot af Vetensk. Akad. Följande året förordnad till adjunkt vid samma akademies astronomiska observatorium, utnämndes han 1837 till Vet. Akad. astronom och professor, efter att s. å.

ha afböjdt det hedrande anbudet att vara astronomie professor vid universitetet i Helsingfors och direktör för dervarande observatorium. Utrustad med evanlig praktisk duglighet, togs hans tid och krafter snart i anspråk i olika riktningar. År 1830 förordnades han till ledamot af komitén för granskning af en ny lärokurs i sjömansyrket samt för utarbetande af förslag till navigationsskolor i riket; utnämndes 1850 till professor och lärare i astronomi vid Topografiska kåren; invaldes 1854 till fullmäktig i riksbanken, der han fortfarande stod kvar och det sista året af sin lefnad fungerade som ordförande för fullmäktiges deputerade för vaxelärenden; blef 1855 styrelseledamot i försäkrings-aktiebolaget Skandia; 1860 ledamot af styrelsen för allmänna enke- och pupillkassan; 1861 ledamot af Sällskapet för vaxelundervisningen, styrelsen för Stockholms stads undervisningsverk, principal för Stockholms stads sparbank m. m. Under en lång följd af riksdagar 1844—66 var han Vetenskapsakademiens representant i prästeståndet och efter det nya riksdagsskickets införande ledamot för Vester-Norrlands län i riksdagens första kammare. — Död i Stockholm d. 18 Juni 1870. — Hans vetenskapliga verksamhet var oaktadt dessa många olikartade bestyr icke obetydlig, och hans under åtskilliga år (1837—1841) afgifna *Berättelser om astronomiens framsteg* voro både till innehåll och form fullgiltiga intyg om att han följde med sin tid och sin vetenskap. Hans mesta skrifter finnas intagna i Vetenskaps-Akad. handlingar. Utom af nämnda lärda samfund var S. led. af Krigsvetensk. Akad.; Vetensk. Societeten i Upsala samt af The royal astronomical Society i London. Komm. af N. O. och R. R. St. Annæ O. — Gift 1844 med *Maria Mathilda Kristina Neijber*.

Sellergren Peter Lorenz, väckelsepredikant. Född d. 9 April 1769 i Jönköping, der fadren var pistolsmed vid gevärsfabrikriet. — Student i Lund 1788, väckte han der uppteend genom sina improviserade predikningar och anställdes, sedan han blifvit prästvigd i Vexjö 1794, såsom adjunkt vid dervarande domkyrka. Sedan han som e. o. tjänstgjort på ett par andra ställen i Vexjö stift, befordrades han omeider 1811 till komminister i Helleberga och Elghults pastorat af nämnda stift. När han här fortsatte det oordentliga lefnadssätt, åt hvilket han förut hänfivit sig, anklagades han 1814 formligen i konsistorium; nesan häraf uppväckte hos honom en djup ånger och en aldeles ny sinnesriktning, hvarefter han betraktade sin kallelse nästan såsom en missionärs- och kom från den stunden att utföra det aldri största inflytande såsom predikant och själsförjare, icke blott inom egna församlingar, utan i ganska vida kret-

sar i kringliggande län. Hans uppgift synes hufvudsakligen ha varit att verka som ett lefvande ord. Hans skrifter utårda derföre ej jemförelse med andras t. ex. Schartaus. De utgåfvos genom vänners försorg och äro de märkligaste: *Bref i andliga ämnen* (3 del. 18403) samt *Samling af predikningar* (1845). — S. afled i Helleberga d. 11 Maj 1843.

Serenius, Jakob, biskop. Född i Pärntuna socken på Svartajölandet den 25 Juli 1700. Föräldrar: kyrkoherden *Stes Sirenius*, — hvilket namn sonen förändrade till *Serenius* — och *Kristina Livonia*. — Vid tjugutvå års ålder redan magister och prästvigd, hade S. vid universitetet visat så utmärkta egenskaper, att biskop Svedberg 1723 föreslog honom till pastor vid Lutheriska församlingen i London. Här utvecklade den unge predikanten en kraftfull verksamhet, förskaffade genom medel, som han sjelf insamlade, församlingen en ny kyrka, ordnade fattigvården och gagnade på mångahanda sätt sin församling. Kallad till K. hofpredikant 1729, återkom han 1736 till Sverige såsom utnämnd kyrkoherde i Nyköpings östra församling; blef teologie doktor 1752, hvarefter han vid Alstrins fränfälle valdes och utnämndes till biskop i Strengnäs 1763. Ehuru då redan sextitre år gammal, tog han med kraft och alvar stiftets angelägenheter om hand; vakade med stränghet öfver kyrkoordningens upprätthållande, förmanade sitt prästerskap till nitälskan och alvar i lära och lefverne, vårdade sig om de fattiga, ifrade för undervisningen så väl den lägre som högre, och inrättade till största delen med egna medel ett särakildt lektorat i naturalhistoria vid Strengnäs gymnasium. Det fans en stor likhet mellan honom och den hundra år fört verksamme Vesterås-biskopen Johannes Rudbeckius, hvilken han äfven liknade i det hänseendet att han spelade en icke obetydlig rol i det politiska lifvet. Under sin tids partistrider var S. inom sitt stånd hufvudman för mössorna, således en afsvuren fiende till motpartiets äfventyrliga planer, vare sig krig, såsom det ryska 1741, kinstlade näringsyrken eller den tidens djerfva handels- och fabriksföretag. »Vid riksdagarne var han en af dem som ofta ledde öfverläggningarne och ej sällan under sitt partis öfvervalde den, som dikterade besluten». Annu in i sena ålderdomen bibehöll han själs- och kroppskrafter nästan oförminskade, samt afled af en gångse farsot i Strengnäs d. 4 Sept. 1776. — En Serenii like i skarpsinnighet, kraft och förmåga, biskop Wallqvist i Vexjö, teknar honom på följande sätt: »Biskop S. egde sällsynt förstånd, mycken håg för stora ting samt gifvan att för deras bedrivande röra likt och olik. Han beifrade mindre de fel, som

begingos mot hans person, än mot hans embete och öfvertygelse. Sjelf var han orörlig för hat och förföljelse, obeveklig för smicker och penningar, trogen undersåte, redlig medborgare, rättvis och lätt förman, god make, öm fader samt fri och ärlig mot hvar man. De fel man tillagt honom voro snarare tidens än personens. Han har dock betalt dem med sina dygder, och blir i alla tider ett mönster för värdiga biskopar.» — Gift tverne gånger: 1: 1737 med *Ulrika Ehrenlund*, 2: 1755 med *Elsa Maria von Hermansson*.

Sergel, Johan Tobias, bildhuggare. Född i Stockholm den 8 Sept. 1740. Föräldrar: en från Tykland inflyttad hofbrodör, *Kristofer Sergell* och *Eliaabet Zwierner*. — Medan S. som gosse ännu bevestade de tyska och fransyska skolorna i hufvudstaden, framträdde hans inneboende anlag, i det han, utan undervisning, endast ledd af sin naturliga fallenhet, begynte modellera och teckna. Senare erhöll han någon handledning i båda dessa konstgrenar, i teckning af hofintendenten Rehn och i modelleringskonsten af ornamentsbildhuggaren Masrelies. Med den underbyggnad han sålunda kunnat förvärfva, anställdes han hos L'Archevesque, hvilken han fick biträda i ornamentsarbetena för K. slottet och (1758) åtfölja till Paris. Hemkommen derifrån eröfrade han 1761 Konstakademiens stora guldmedalj, och tillerkändes 1767 ett reseunderstöd på 3,000 d:r silfvermynt med hvilket han i Maj s. å. begaf sig till Italien. Anländ till Rom fann han sig så gripen af antikens mästerverk, att han tillbragte ett helt år i översamhet, kanske likväl gägneligare för honom sjelf och konsten, än om han genast gripit sig an med sina arbeten. Under de tolf år han vistades i konstens hufvudstad frambragte hans mejsel en rad af mästerliga konstverk, såsom: *Liggande fawn*, (1770) hvilket arbete egentligen först grundlade hans rykte, *Diomedes bortförande Palladium*, *Mars och Venus*, *Apollo*, *Amor och Psyche* m. fl. År 1778 måste han på Gustaf III:s befallning återvända hem, för att fylla den plats vid Konstakademien, som L'Archevesque vid sin död lemnat ledig. Under hembresan modelerade han i Frankrike *Sportonen Othryades*, hvilket ypperliga verk ytterligare utvidgade hans rykte och beredde honom inträde i Målare- och Bildhuggareakademien i Paris. I Sverige möttes han icke blott af beundran och välvilja, utan af en sådan mängd beställningar, att de för konstens skull gjorde honom verkliga bekymmer. På den resa Gustaf III 1784 gjorde till Italien, fick han åtfölja konungen och sålunda ännu en gång återse konstens hemland. Med afbrott af ett par kortare utflykter till Köpenhamn, 1794 och 1796, tillbragte han efter hemkomsten från Rom hela sin tid i Stockholm,

der han hade sin atelier i närheten af Hörtorget och som en furste emottog besök af sin samtids storheter. Konsternas vän och beskyddare K. Gustaf omfattade honom alltid med synnerlig aktning och satte honom, genom pensioner och beställningar, i tillfälle att, utan störande omsorger, lefva för sin konst. Gustaf Adolf, ehuru föga konstvän, följde dock häri fadrens exempel och tilldelade den frejdade konstnären alla utmärkelser, som den tiden ansågos lämpliga för en person i hans ställning. Efter att 1782 ha blifvit prydd med Vasaorden, utnämndes S. 1796 till R. N. O., erhöll 1803 hofintendentens fullmak, och förlänades 1808 med adelsbref, då han förändrade sitt förut burna fädernemamn till *Sergel*. — Han afled i Stockholm d. 26 Febr. 1814. — Sergel var ej blott en af sin tids och sitt lands störste konstnärer, utan en af de största bildhuggare världen egt sedan antikenas dagar. Ännu djupare skulle hans inflyttande blifvit på den europeiska konstbildningen, om han ej så tidigt blifvit dragen från Rom, utan fått kvarstanna i det land han genom sin ande och sitt snille tillhörde. Det inre väsendet af hans konstnärskap har Franzén tecknat med följande vackra ord: »Flere tänkare ha inbillat sig en inre eterisk skapnad såsom själen följaktig, då hon skiljes från kroppen. Om man föreställer sig den lik en mensklig gestalt, men genomstrålad af den befriade själens skönhet, så får man kanske det fattigaste begrepp om den hemligheten i konsten att idealisera naturen, som Sergel så väl förstod och använde, hvarigenom han blef, icke en härmare af de gamla, utan en skapare liksom de, och går icke efter utan i bredd med dem till odödligheten.» Utom de redan nämnda har S. efterlemnadt en stor mängd konstverk, såsom: *Badande Venus*, *Venus Callipyga*, *Azel Ozenstierna dikterade Gustaf Adolfs bragder för historien*, *Seesörjande vid Gustaf III:s byst*, *Gustaf III:s ståt vid Skeppsbron*, porträtt-medaljonger m. m. — S. var ogift, men hade en legitimerad son, som fortplantade den adliga ätten.

1. **Serlachius, Johan**, präst, författare. Född den 21 Febr. 1658 i Nyland, der fadren var bergmästare. — Med namnet *Serlachius*, hvilket han antog efter födelseorten Särklar, begynte sonen sina studier. Åbo 1674, begaf sig derifrån 1679 till Upsala samt prästvigdes 1681, på kallelse till huspredikant af riksrådet frih. Claes Rålamb. Sedan han 1682 i Åbo vunnit magistergraden, förordnades han till vice lektor i Viborg 1683 och blef följande året mathes. lektor derstädes. 1689 befordrades han till kyrkoherde och prost i Kexholm, hvarest han 1710 togs till fånga af ryssarne och förlorade all sin egendom vid den sköding, som öfvergick hans hem. Året efter denna

olycka utnämndes han till kyrkoherde i Helsingfors, men måste efter tvenne år (1713) för samma fiende fly undan till Sverige, der han 1715 erhöill fullmakt på Östra Husby pastorat i Linköpings stift. När svenska Östersjökusten 1719 hemsöktes af ryska flottan, nödgades han ännu en gång fly för ryssarne; men fick snart återvända till sin församling der han afled d. 5 Febr. 1729. — S. var för sin tid en mycket lärd man och har utgifvit: *Oratio de solis globi structura* (1676) samt *De ministris sacrorum apud veteres* (1682). — Gift 1: 1681 med *Kristina Stjernhoff*, 2: 1696 med *Brita Magnusdotter* och 3: 1701 med *Maria Laurbeckia*.

2. **Serlachius, Carl**, vitterhetsikare. Född omkring 1693 samt son af prosten och kyrkoherden i Perno i Nyland *Per Serlachius*. — År 1719 vistades S. i Göteborg, men måste kort derpå lemna fäderneslandet för »ett obestånd, det han så högt beklagligen var iråkade. Han nedsatte sig då i Hamburg, men återkom efter någon tid till Sverige och framlede sina öfriga dagar i Stockholm såsom »hofrättsadvokat». — Död 1754 eller 1755. — Ifrån 1719 till 1754 utgaf han åtskilliga rimmade qväden, såsom: *Drätte-skald öfver drottning Ulrica Eleonora kröning* (1719); *Det qvidande och muntrade Sverige* (1719); *Christeliga jägnetimmar eller 100 sånger* (1754); *Währblomman, Sommarliljan, Höstebloomsteret* (1750), genom hvilka sånger han visat sig tillföra antalet af de svenske diktare, som hemtade sina mönster från den Lohensteinska skolan, ehuru det mål, till hvilket desse romantiker sträfvade, synbarligen för S. varit något för högt. — Gift med *Ulrika Emerentia Sofia Krüger*.

Seseman, Hans Jakob, rimmare. Född den 6 Sept. 1751. Sedan han någon tid vistats såsom student i Upsala och under många år uppehållit sig som lärare i enskildes hus, fick han, troligen på förord af Schröderheim, anställning såsom apologist och kollega i Vadstena 1791; blef tjänstfri 1805 och tillbragte de sista åren i Stockholm, der han afled d. 19 April 1819. — Sjelf tillade sig S. titeln »arithmetices magister» och lærer verkligen varit skicklig i räknekonsten. Sin ryktbarhet vann han genom sina rimmerier, hvilka sannolikt blifvit föga bemärkta, om ej Schröderheim upptäckt dem och sökt utveckla dem till allmänhetens förlustelse. Samme man tros äfven haft sin hand med vid redaktionen af S:s samlade qväden, hvilka utkommo under titeln: *Skrifter af, öfver samt utgifna af Hans Jakob Seseman* och sedan blifvit omtryckta i Hansellis samling af äldre skalders arbeten.

Seth, von; en gammal patriotisk slägt, med anor från Frankfurt am Main; inkom

till Sverige, och vann här adlig värdighet 1746.

1. **Seth, Gabriel von**, riksråd. Född på Kåröd i Bohuslän d. 1 Mars 1690. Föräldrar: general-guvernementssekreteraren i Göteborg *Johan von Seth* och *Magdalena Schmidt*. — Vid nitton års ålder hade v. S. slutat sina universitetsstudier i Upsala och inskrefs såsom extra ordinarie i Kanneli- och Krigsexpeditionen. 1713 utnämndes han till auditör vid Hamiltonska regementet och befordrades tre år senare till fältsekreterare och vice general-auditör. Efter Carl XII:s död anställdes han (1719) såsom krigssekreterare vid svenska hufvudarmén och general-guvernementssekreterare i Riga; blef 1723 krigskommissarie i Krigskollegium, 1732 krigsråd, 1744 statssekreterare i Krigsexpeditionen och 1747 friherre och riksråd. Vid de K. ordnarnas instiftelse 1748 utnämndes han ena dagen (d. 16 April) till komm. af N. O.; den andra till serafimerriddare, och upphöjdes 1762 till greve. Vid 1765 års riksdag måste han jemte medbröder af hattpartiet utträda ur rådeskammaren; men in kallades, då mösepartiet å sin sida 1769 refvade seglen, ånyo i rådet ehuru han, med afseende på sina åttioåttio år, då undanbåd sig förtroendet. — Han afled någon tid derefter på Hörle bruk i Småland d. 13 Mars 1774. — Ovanligt skicklig och nitisk som embetsman, vann han, i motsats till så mången annan under frihetstiden, rådspurr endast på grund af personliga förtjenster. I rådet, der han under aderton år deltog i hattarnes styrelse, intog han i allmänhet en medlande ställning och undvek så mycket möjligt var att inblanda sig i dagens partiistrider. — Gift 1: 1720 med *Gertrud Elisabet Gripenstedt* och 2: med *Anna Margareta Liljencrutz*.

2. **Seth, Johan von**, embetsman, patriot. Född på Wegby nära Ulricehamn den 7 Okt. 1781. Föräldrar: kronofogden *Anders Boman* och *Edla Elisabet Ekman*. — Såsom ung gosse upptogs han till fosterson af d. v. häradshöfdingen, sedermera landshöfdingen i Halmstad, *Per von Seth* och skickades af honom till Lund der han 1798 tog juridisk examen. Omedelbart derefter anstald såsom e. o. i Justitie-revisions-expeditionen och auskultant i Göta hofrätt, emottog han vid tjuu års ålder sitt första domarsförordnande, blef 1803 vice häradshöfding och 1808 häradshöfding med tur och befordringsrätt. Genom adoption af förenämnde P. von Seth s. & upphöjd i adligt stånd, blef han sedermea kammарherre och nordstjerneriddare, och emottog vid fosterfadrens död Onsbyholm i Skåne, der han afled den 6 Juli 1834. Hans lefnadshändelser häntyda ej på någon personlighet af ovanligare egenskaper, och likväl kunde han i flera hänseenden kallas en

ovanlig man. Utrustad med skarpt hufvud, grundlig juridisk bildning och stor praktisk duglighet, söktes han såsom hjälpare och rådgifvare vid hvarje brydsamt tillfälle och offrade, med en oegennyttiga utan like, tid, krafter och tillgångar för enskildes och allmänt väl. Också fans i hela Skåne ingen på hans tid med större medborgerligt anseende; hvarföre hans oväntade död framkallade en verklig landsorg. — Gift 1814 med *Lovisa Sofia Cronacker*.

Seton, Alexander, häfdaforskare. Född i Skotland den 10 Dec. 1768. Föräldrar: juris doktor *Sir Alexander Barron* naturaliserad *Seton* och *Elisabet Angus*. — Fadren, som inflyttade från Skotland och blef svensk adelsman, tillhandlade sig af Gustaf III det ståtliga Ekolsund i Upland. Han hade trenne söner: *Patrik*, som blef medicins doktor, *Archibald*, hvilken, såsom fänrik vid arméns flotta, 1787 omkom vid Goda-Hoppsudden, samt *Alexander*. Den sistnämnde var 1826 och följande åren föremålet för den allmänna uppmärksamheten såsom hufvudpersonen i en romantisk historia, hvars sanning dock i vissa delar torde behöfva bekräftelse. Enligt densamma skulle han af sin far och äldste bror, under ett besök i England, blifvit såsom vansinnig inspärtrad på ett dårhus. Här kvarhölls han, sedan han blifvit återställd från sin sinnessjukdom, i aderton år och lösläppest först efter det hospitalet fått en ny föreståndare. När han återkom till Sverige, fann han fadren död och sin bror *Patrik*, på grund af fadrens testament, ensam innehafvare af fädernearvet. Han öppnade då mot honom en process, men afsed, innan slutlig dom fallit, d. 1 Okt. 1828. Under sin senaste vistelse i Sverige bodde han på ett litet bondhemman, som han inköpt i närheten af Ekolsund. Här sysselsatte han sig med anti-quariatska studier och häfdaforskning, och är egentligen minnesvärd derigenom, att han förmådde riksantikvarien Liljegren att börja utgifvandet af *Svenskt Diplomatarium* och sedan, med så mycken frikostighet hans tillgångar medgäfvit, understödde detta nationella företaget. — Ogift.

1. **Sevelin, Per Erik**, skådespelare. Född i Stockholm d. 15 Mars 1791. Föräldrar: f. frälseinspektoren *Per Erik Sevelin* och *Anna Katarina Nordström*. — S. började sin bana som balettleev vid K. teatern 1801—1806, hvarefter han gick till Djurgårdsteatern och stannade der till 1811, då han antogs till skådespelare vid K. scenen. Han hade debuterat der 1810 såsom *Longino* i »Slottet Montenero»; men erhöll ordinarie engagement först 1812. Han tillhörde sedan K. teatern oafbrutet i tjugusex år eller till 1838, då han tog afsked, samt uppträdde dels på Djurgårdsteatern, dels på Mindre teatern, till 1844, då han änyo

anställdes vid Kongliga scenen samt kvarstod der till 1847 då han afgick. — Död i Stockholm d. 26 Aug. 1851. — Hans styrka som skådespelare låg i karrikatyr, och sällan har väl en skådebana haft något så öfvermåttan löjligt att bjuda på som t. ex. hans framställning af *Des Charlemeaux*; i farcen af samma namn, *Jabal* i »Judens», *Baron Torrvad* i »Alderdom och dräskap», *Gyllenparfum* i »Den okända sonens», *Pfefferkorn* i »N° 777 eller lotteri på fast egendom», *Kaplanskan* i »Tillfället gör tjuften», *Geronte* i »Universalarfvingen» m. fl. Att han egde begäfnig äfven för andra roller än de burleska, ådagalade han genom sitt förtjenstfulla återgifvande af *Harpagon* i Mollières komedi »Den girige», *von Kalb* i »Kabal och kärlek» o. s. v. — Gift den 18 Mars 1813 (se följ.).

2. **Sevelin, Anna Sofia**, född THUNBERG, lyrisk skådespelerska. Född i Stockholm d. 23 Juli 1790, intogs hon 1806 i teaterns sängkola, der hennes ovanligt klangfulla och omfångsrika röst utbildades under ledning af kormästaren Wikström och sedermera af sänglärares Stieler. År 1813 erhöll hon fast anställning såsom lyrisk skådespelerska vid K. scenen och utförde der under en tjuguarig konstnäreförning de förmästa sångpartier i Mozarts, Webers, Spohrs och Rossinis operor, såsom: *Grefvinnans* i »Figaros bröllop», *Constances* i »Enleveringen ur seraljen», *Agathas* i »Friskytten», *Rosinas* i »Barberaren i Sevilla», *Jessondas* i operan med samma namn o. s. v. År 1833 afträdde hon från K. teatern, men erhöll först 1837 slutligt afsked, då hon utnämndes till K. hofsångerska. — Död i Stockholm d. 25 Febr. 1871. — Hennes röst var ursprungligen en djup alt, som genom konstmässig bearbetning uppflyttades till vanlig sopran, för att sångerskan skulle kunna excellera i det italianiska staccato-maneret. Genom öfveransträngning och oförständig behandling, tog hennes stämma tidigt skada och hade, när fru S. afträdde från scenen, förlorat det mesta af sin klangfärg.

Sheldon. Denna i Sveriges skeppsbyggerihistoria namnkunniga ätt härstammar ursprungligen från England, der flera af släktens medlemmar innehaft de högsta embeten i statens och kyrkans tjänst.

1. **Sheldon, Charles**, skeppsbyggmästare. Född 1656, och son af *Francis Sheldon* som under Carl X:s styrelse inkom till Sverige och en längre tid var skeppsbyggmästare för örlogsflootan. — Då den äldre Sheldon, missnöjd med den behandling han rönt genom reduktionsverket, 1685 återvände till England, kvarstannade hans båda söner *Francis* och *Charles*. Den förre dog snart (1692) hvarefter *Charles* fortsatte både brodrens och sina egna arbeten. Med ovanlig

skicklighet i sitt fack, ökade S. under den tid han var skeppsbyggmästare Sveriges krigsflotta med ej mindre än femtio större och mindre fartyg. Men äfven på andra områden visade sig hans skapande snille. Ett bland de vackraste intyg om hans skicklighet som mekaniker utom skeppsbyggeriet var anläggningen af den stora skeppdockan på Lindholmen i Carlskrona, som fullbordades 1724 och en tid bar det stolta namnet af »verldens åttonde underverk». Af andra byggnadsverk, till hvilka S. var upphofsman, må nämnas: den berömda qvarndammen vid Lyckeby, flera skeppstatplar, sjöbäddar, broar, brobänkar m. m. — Han afled i Carlskrona 1739. — »Från Francis S:s hitkomet räknas början af svenska skeppsbyggeriets vetenskapliga period, och under Charles S. kan man anse det uppbragt till sådan fullkomlighet att utländska byggmästare aldeles icke behöft införskrifvas». — Charles S. var gift med *Eva Maria Mesterson* och hade med henne nitton barn, tolf söner och sju döttrar.

2. **Sheldon, Gilbert**, skeppsbyggare. Född i Carlskrona d. 21 Jan. 1710; den föregående son. — Under fadrens ledning inhemtade han de vetenskapliga grunderna för skeppsbyggeriet och utnämndes, sedan han 1732 undergått skeppsbyggeriexamen, året derpå till underskeppsbyggmästare. Med understöd af allmänna medel fick han 1735 anträda en utrikes resa, under hvilken han besökte de förnämsta skeppvarf i England, Frankrike, Italien m. fl. länder; förordnades vid fadrens död till skeppsbyggmästare och blef, då skeppsbyggmästarekåren 1748 ställdes på militäris fot och omorganiserades till flottornas konstruktionskår, kapten i nämnda kår. År 1756 erhöll han öfverstelöjtnants rang och utnämndes två år senare till chef för ett timmermans- och handverkskompani, hvilket likväl 1762 indrogs. S. blef ledamot af Vetenskapsakademien 1741. — Död i Carlskrona den 20 April 1794. — Han hade då varit i rikets tjänst i sextiofem år och under denna tid byggt 9 lineskepp, 8 fregatter, 2 brigantiner, 4 defensiospramar, 4 bomkitzar, 42 galerer, eller sammanlagt 69 större och mindre bevärade fartyg samt nybyggt 14 kronolastdragare och i dockorna verkställt 245 skeppsreparationer. Skeppvarvet och hamnen i Carlskrona vunno genom honom stora förbättringar, hvarjehnte han ombygde varvet och hamnen i Göteborg, utsåg nytt skeppvarf vid Landakrona, verkställde åtskilliga fästningsbyggnader på Gråön och uppgerde jemte Ehrensverd plan till ett skeppvarfs och en skeppdockas anläggning vid Sveaborg. — Gift 1737 med *Helena Katarina Maswert*.

3. **Sheldon, Francis** af, skeppsbyggare. Född i Carlskrona den 26 Juni 1755; den

föregående son. — Den fjerdie i ordningen, som son efter far, egnade sig åt skeppsbyggeriet vid svenska örlogsflootan, inöfvades S. tidigt för sitt yrke och utnämndes tjuu år gammal till extra underskeppsbyggmästare. Sedan han 1778 på den korta tiden af sex månader byggt det med sextio kanoner bevärade örlogsskeppet *Vasa*, befordrades han s. å. till underskeppsbyggmästare och utskickades 1781 till Holland med flera andra länder, för att taga kännadom om afönings-sättet och en del andra ekonomiska inrättningar vid dervarande örlogsvarf. Befordrad 1790 till skeppsbyggmästare, eller såsom det nu kallades major vid flottornas konstruktionskår, utnämndes han 1799 till öfverstelöjtnant; blef 1814 öfverste och sekundchef för flottornas konstruktionskår och upphöjdes tre år senare i adligt stånd; men afled, innan han hunnit taga introduktion på ridarhuset, den 7 Maj 1817. — Ledamot af Fria konsternas akademi. R. V. O. Utom i de vetenskapligt praktiska bestyr, som tillhörde honom i hans egenskap af öfverskeppsbyggmästare, har S. iulagt stor förtjenst om reglementerandet af flottornas och konstruktionskårens äligganden, samt utarbetat flera författningar och instruktioner, hvilka af konungen antogs såsom gällande. — Ogift.

Sidenblad, Per Elis, geolog, statistiker. Född i Arnäs socken af N. Ångermanland d. 19 Febr. 1836. Föräldrar: kommissionslandtmätaren *Per Elis Sidenblad* och *Sara Carolina Ödmark*. — Blef student i Upsala 1855, filosofie kandidat 1860 och promoverades 1863 till filosofie doktor. Genast efter aflygd filos. kand. examen anställd vid Sveriges Geologiska undersökning, kartlade, beskref och delvis afvägde han trakter af Södermanland, Vestmanland, och Nerike, de märkvärdiga Halle- och Hunneberg med omnejd samt delar af Skåne och Upland. Under resor genom Lappmarken ådagalade han, att liksom vid rikets öfriga stora in-vatten äfven vid Ångermanelvens källsjöar utbreder sig en kambriak och silurisk formation. Ett petrifikat, uppdragt i Hunneberg och sedan funnet i sistnämnda trakt, har sedan fått namn af *Agnostus Sidenbladii* (Linsn.). Efter att i åtta år ha varit verksam vid Sveriges geologiska undersökning, öfvergiick han till Statistiska Centralbyråen, der han 1867 utnämndes till aktuarie och 1869 förordnades att bestrida sekreterartjänsten, af hvilken befattning han följande året blef ordinarie innehafvare; är sedan 1869 äfven redaktör af *Statskalendern*. Har dessutom varit ledamot af de svenska komittéerna för verldsutställningarna i Wien och Filadelfia, kommissarie vid geografiska kongressen och expositionen i Paris (1875) och samtidigt svenskt ombud vid permanenta, statistiska kommissionens sammanträde der-

städes. Har för vetenskapligt ändamål gjort åtskilliga utländska resor. Korr. ledamot af Geolog. riksanstalten i Wien (1863); R. V. O.: R. Ö. Leop. O.; R. R. S:t Annæ O. samt Officier de l'Instruction publique. Af trycket utgifna arbeten: *Geologiska kartblad*: *Arboga* (1862), *Säfstaholm* (1864), *Tärna* (1867), *Rånäs* (1868) och *Venersborg* (1870) jemte *beskrifningar*; *Naturens bok*: kemi, mineralogi och geologi (1871—72), bearbetning efter F. Schödlers *Das Buch der Natur*; *Sveriges och Norges Statistkalender* (årg. 1869—1876). Såsom tjänstepan i Statistiska Centralbyrån har han i mer eller mindre nom bidragit till de derifrån utgångna mångfaldiga *Statistiska publikationerna*, men dessutom sjelfständigt utgivit *Sveriges officiella statistik i sammandrag* (årg. 1870 och 1871, sederm. forts. af annan person); *Schweden: Statistische Mittheilungen*, utgörande statistiska delen af Sveriges officiella katalog vid verldsutställningen i Wien 1873 och der priabelönt; en ny upplaga på franska språket 1876, utg. i Paris af svenska attachéen R. Sager, en annan, fullkomligt omarbetad upplaga på engelska språket, tryckt i Filadelfia, för verldsutställningen derstädes 1876; *Notices sur la Suède* (1875), dessutom åtskilliga mindre uppsatser i olika ämnen, hvaribland endast nämnes: *Förslag till förändrad sätt för erhållande af en del jordbruks-statistiska uppgifter* (1874); förslaget af regeringen gilladt och satt i verkställighet. — Gift 1868 med *Louise Maria Läniska Adelsöärd*.

Siegroth, Gustaf Adolf, krigare. Född den 11 Febr. 1725. Föräldrar: öfversten *Conrad Gustaf Siegroth* och *Kristina Gustafiana Fågersköld*. — Efter slutade studier i Upsala ingick han först som kanalist i Kanalikollegium, men utbytte snart pennan mot svärdet och utnämndes till kornett vid Vestgöta kavalleri. Sedan han en tid varit i fransk tienst, anställdes han 1761 såsom generaladjutant vid armén i Pommern, samt befordrades åren 1770—71 efter hvartannat till chef för Jemtlands, Vestmanlands och Södermanlands regementap. Medan han fortfarande innehade denna chefpost, utnämndes han till generalmajor, generalöjtnant och general och förde med utmärkelse en division af armén under kriget i Finland. Efter riksdagen i Gefle 1792 sökte och erhöill han afked ur krigstjeningen, samt afled i Stockholm 1802. — Under en tid, då officersfullmakter utdelades i vaggan och sedan sällan infriades anorolunda äm med en högt ytlig bildning, framstår S. som en icke blott praktiskt dnglig ntan ovanligt bildad och kunnig militär. Under det han var chef för Södermanländigarna bragte han detta regemente till det bäst öfvade i svenska armén. Till danande af skickliga officerare inrättade han vid regemen-

tets exercisplats, Malmköping, ett slags militärakademi, med ett vackert bibliotek i taktik och krigsvetenskap, kartor, matematiska och fysiska instrumenter m. m. För att ytterligare sporra sina officerare till studier utfäste han årliga belöningar för den bäst affattade afhandling i något krigsvetenskapligt ämne, och inrättade för soldaternas öfning ett eget fältartilleri m. m. — Gift 1761 med *Elisabet Maria Makelder*.

Sigismund, konung. Född under föräldrarnas fångenskap på Gripsholms slott d. 20 Juni 1566; son till d. v. hertigen af Finland, sedermera Konung *Johan III* och *Katarina*, dotter till K. *Sigismund I* af Polen och *Bona Sforzia*, hertiginna af Mailand. — Hoppet, att en dag se Polens krona på sonens hufvad, förljufvade mången stund af föräldrarnes fångenskap och blef i väsentlig mån bestämmande vid prinsens uppfostran. Oaktadt den gymsamma stämning Johan, sedan han blifvit konung hyste för Rom, var det ej hans mening att Sigismund skulle rent af uppfostras till katolik. Med sina egendomligt fria åsigter i kyrkliga ting, ville han att sonens uppfostran i religion ställdes så, att denne sjelf i en framtid kunde välja hvilken bekännelse honom godt syntes. Men, de jesuiter som svärmade i Johans hof, voro icke överensamma, och innan konungen sjelf visste derom, var prinsen ett af den katolska kyrkans lydigaaste barn. Hvad beträffar planerna på Polens krona, förverkligades dessa, då Sigismund på valriksdagen i Warschan den 9 Aug. 1587 utkorades till polackernas konung; men hvad man på detta håll vunnit, förlorades i Sverige, hvarest man af den blifvande monarkens katolska sinnelag trodde sig hafva föga godt att vänta för religionen och friheten. Af historien känna vi huru hertig Carl, innan Sigismund ännu hunnit anlända till Sverige, skyndade att genom Upsala möte få den evangeliska läran fastställd såsom landets statsreligion. Då Sigismund icke efterkom det af honom sjelf bekräftade mötesbeslutet, bestämdes på riksdagen i Söderköping, att evangeliskt-lutherska bekännelsen skulle vara den allena gällande i Sverige. — hertig Carl var riksföreståndare under konungens frånvaro, alla vad till Polen förbjudas, och de kungliga befallningarna derifrån förklaras ogiltiga, tills de vunnit hertigens bifall. Då Sigismund med vapenmakt ville böja Sverige till lydnad, led han vid Stångebro ett grundligt nederlag och drog sig ur riket, hvarefter han genom Jönköpings rikadsbeslut förelades att antingen afsäga sig katolska läran och i egen person regera sina arfsländer eller skicka sin son Uladislav till Sverige och der under hertig Carls förmynderskap uppfostras i landets religion. Då hvarken det ens eller andra skedde, förklarades han förlustig Sveriges thron och hans farbroder hertig Carl för rikets rege-

rande arfurste. Sigismund regerade sedan i Polen i trettio två år eller till sin död, i Warschau den 30 April 1632. — Hans fall i Sverige var en naturlig följd af hans sträfvan, att i det redan protestantiska landet återställa den katolska tron. Polackarne åter berömde honom såsom en af deras bättre konungar och »i sjelfva verket var han också mer passande att styras af de polska herrarne, än att sjelf styra det svenska folket». — Hans hufvudfel voro bristaude öppenhet och tillgänglighet, en ytterlig längsamhet och en njugethet i småsaker, som ofta kom hans största företag att misslyckas; deremot hade han flera gods egenskaper, redlighet, gudsfruktan, godhjärtighet och en ovanlig ordhållighet, så framt det icke gälde kättare. Till sitt yttre var han storvårk och manlig, med ett ädelt ehuru något dystert ansigtstryck; ögonen voro stora och blå; näsan hög, munnen välbildad samt omgifven af mnstacher och ett några tum långt spetsigt pipskägg. Han var föräld till trene gånger 1: 1522 med prinsessan *Anna* dotter till hertig Carl af Österrike 2: 1605 med sin första drotnings syster prinsessan *Constantia*.

1. **Silfverhjem, Göran**, krigare. Född den 8 Dec. 1681. Föräldrar: ryttmästaren vid Smålands kavalleri-regementet *Erik Silfverhjem* och *Anna Maria Patkull*. — Vid början af Carl XII:s krig anställdes den nittonårige S. bland konungens drabantor och gjorde alla de följande årens fälttåg, derunder han utmärkte sig vid flera tillfällen. År 1704 förflyttades han såsom major till södra skånka kavalleriet och utnämndes till öfverstlöjtnant vid samma regemente 1706. Under slaget vid Pultava var han med tre hundra ryttare posterad vid Stokolkow, hvarigenom han undgick de öfrigas fångenskap och esakterade derpå med sin afdelning konungen mot Bender. Här utnämndes han 1712 till öfverste, deltog i kalabaliken och anslände strax efter Carl till Stralsund, hvarst han blef säkrad och fången af danskarna. Åter försatt på fri fot, bevistade han fälttågen mot Norge 1716 och 1718, befordrades derunder till generalmajor, blef 1719 generallöjtnant och upphöjd till friherre, slutligen general af kavalleriet och fältmarskalk 1784. — Död den 7 Januari 1737. — När efter Carl XII:s döa arfprinsen Fredrik ifrigt yrkade på att de samlade regementena skulle utropa Ulrika Eleonora till drotning, var S. den förste, som dristade säga honom att detta icke kunde ske, med mindre än att prinsessan afsade sig enväldsmakten. Han var sedermera en af de ifrigaste underhandlarne för att få kronan flyttad från Ulrika Eleonoras på hennes gemåle hufvud samt deltog vid 1734 års riksdag i det första politiska anloppet mot Arvid Horn. — Gift 1717 med *Hedvig Ulrika Ekeblad*.

2. **Silfverhjem, Claës Erik**, militär, embetsman. Född den 25 Januari 1725; den

föregående son. — Han inskrefs såsom gosse vid fadrens regemente — Smålands kavalleri — och utnämndes till ryttmästare 1745. — Blott tjungfyra år gammal när han befordrades till öfverstlöjtnant, utnämndes han 1760 till öfverste i armén, blef 1762 chef för Smålands ryttare; men förordnades innan han tillträdde sin chefpost till landshöfding i Jönköpings län, hvarifrån han 1778 förflyttades till Skaraborgs höfdingdöme och slutligen 1784 till landshöfding i Upsala län. Under utöfningen af sistnämnda civila embeten fortgick han inom armén till generalmajor 1770 och till generallöjtnant 1775; tog afsked från landshöfdingbefattningen i Upsala 1784 och afled, i Stockholm, den 21 Nov. 1792. — I politisk hänseende bekände sig S. liksom fadren till hättarne och uppfördes af partiet vid 1769 års riksdag på riksförslag. Icke fullt två år senare, vid 1771 års riksdag råkade han illa ut för mössorna och anklagades af dem att ha varit bland de landshöfdingar, som obehörigt inblandat sig i de skedda riksdagmannavalen. — Gift 1765 med *Beata Sofia Rålamb*.

3. **Silfverhjem, Göran Ulrik**, diplomat, författare. Född den 24 November 1762; den föregående brorson. Föräldrar: öfversten, friherre *Fredrik Silfverhjem* och *Theofila Unge*. — På den diplomatiska banan, som han valt till verksamhetsfält, utnämndes han 1792 till andre sekreterare i kabinettet för utrikes brevexlingen och förordnades några år derefter till envoyé och minister i London. Efter sin återkomst till faderlandet, insattes han 1818 såsom ledamot i Allmänna ärendenas beredning, men afled icke långt derefter på Bredsjö i Upland d. 10 September 1819. Inom litteraturen bekände han sig till den Thorildska skolan. Hans arbeten utgöras dock mest af öfversättningar t. ex. de af honom *utgifna *Samlingar för hjertat och smillet* (4 häft. 1789), en kollektion ur främmande författares skrifter af religiös och känslösart. Denna stämning förklarar att han införde och, genom andras händer, gjorde den svenska allmänheten bekant med Kotzebues sentimentala arbeten. Han var öfven ifrig Svedenborgare och en bland utgifvarne af *Samlingar för philanthroper*. Mot slutet af sin lefnad förenade han sig med Carlander och Geijer om utgifvande af Thorilds samlade skrifter; men afled innan första delen hunnit utkomma. — Gift med *Anna Charlotta Sofia Adlermark*.

Silfversköld, Nils, universitetslärare, rättslärd. Född i Ölmeåstads prestgård i Småland den 18 Januari 1636. Föräldrar: kyrkoherden *Andreas Hyltenius* och *Anna Gahn*. — Han grundade sin lärda bildning i Upsala, der han blef magister i slutet af 1650-talet. Under någon tid (1664—65) var han handsekreterare hos hertig Adolf Johan på Stegeborg och gjorde derefter vid

lyftiga studieresor i Tyskland, Holland och England, från hvilka han vid Lunds universitets stiftelse (1667) hemkallades för att emottaga den ena af de båda lärostolarna i juridiska fakulteten. Utom sitt lärarekall måste han för en tid (1668) åtaga sig akademisekretärerobefattningen jemte flerhanda uppdrag för universitetets ekonomiska förvaltning och förordnades vid professor N. Beckmans af-sättning 1673 att, tillika med sin egen profession, förestå lärostolen i romersk rätt. Han innehade sedan denna dubbla lärarebefattning, som vid den tiden innefattade hela den juridiska fakulteten, till 1687, då han från den begärde och erhöåll entledigande. När hans måg och efterträdare Gjedde-Ehrenborg år 1700 afgått med döden, sökte S. och erhöåll för andra gången den profession, hvartill han trettio tre år förut blifvit utnämnd. Han fick likväl ej länge stanna på denna återförvärfvade plats, enär han aded den 11 Januari 1702. — Enligt alla samtidas intyg egde S. en sällsynt duglighet både såsom lärare och embetsman. Tidigt bemärkt så väl af förmyndarstyrelsen, som af Carl XI, användes han i flera administrativa värf och spelade en ej obetydlig roll vid förhandlingarna efter freden i Lund 1679. Hans medborgerliga förtjenster belönades 1686 med adelsbref, då han kallade sig *Silfverköld*, och blef stamfader för de adliga och friherrliga ättarna af detta namn. — Gift 1671 med *Abela von Kempfen*. 2: 1680 med *Juliana Sigrid Gripenkycht Silfverstolpe*. Ätten, som ursprungligen hette *Mascoll*, härstammar från Skotland, hvarifrån den svenske stamfadren i början af Carl XII:s tid inkom och nedsatte sig i Vermland. En gren af släkten kallade sig, efter Hasselskog socken på Dal, *Hasselgren* och bar detta namn tills den adlades 1751.

1. *Silfverstolpe, Axel Gabriel*, embetsman, skald. Född i Stockholm d. 10 Aug. 1762. Föräldrar: bankokommissarien *Fredrik Silfverstolpe* och *Katarina Eleonora Leijonhufvud*. — Blef vid sjutton års ålder student och aflade nittion år gammal kansliexamen i Upsala. Sedan han 1782 blifvit befordrad till kopist och förste riddarhuskanslist, utnämndes han 1792 till hofjunkare och handsekreterare hos enkedrottning Sofia Magdalena samt blef tre år senare En af de aderton i Svenska Akademien. Vid sitt inträde i det vittra samfundet höåll han enligt stadgarnes föreskrift ett åminnelsetal öfver sin förträdare greve Axel Fersen. — Renterholm, dels af gammalt partiagg mot Fersen, dels måhända af förtrytelse öfver att sjelf icke ha blifvit invald till Akademiens ledamot, förtörnades öfver talet och föranstaltade en, förföljelse, hvarigenom Svenska Akademien tills vidare upphäfdes och S. aflägnades från hovet. Emellertid konstituerades han af riddarhusdirektionen till dess och ståndets sekreterare, hvilket

bekräftades på riksdagen 1800, hvarefter han, såsom medlem af Konstitutions utskottet vid 1809 års rikadag, deltog i utarbetandet af rikets grundlagar, äfvensom sedermera i de 1810, 1812 och 1815 vid dem gjorda förändringar. Kammarherre hos enkedrottningen 1811; Ledamot af Vetensk. Vitterhets- och Musikaliska Akademierna, R. N. O. — Död i Stockholm d. 5 Sept. 1816. — År 1787 vann han Svenska Akademiens hedersaccessit för *Äreminne öfver Birger Jarl*, och denna utmärkelse följdes snart af tvenne andra pris, det ena för ett *Äreminne öfver riksförståndaren Sten Sture d. ä.* (1791) och det andra för *Skaldebref till dem, som söka ett odödligt namn* (1792). Det missag hans frimodiga akademiska tal uppväckte hämmande endast för en kort tid hans litterära verksamhet. Han var sedermera en ganska flitig medarbetare i »Stockholms-Posten» och »Läsning i blandade ämnen», hvarjemte han utgaf en samling af sina *Skaldestycken* (2 del. 1801). Under sina senare lefnadsår vände han sin hog å pedagogiken samt författade och utgaf åtskilliga läro- och läseböcker särdeles i Svenska språkets stafning. Såsom skald var han bildad i den ännu herrakande franska skolan, utan att likväl vara en slafvisk anhängare af dess konstregler. Hans diktion är flytande och vacker, tankarna sunda; men den högre flykten, liflig fantasi, känsla och originalitet saknas. — Gift 1: 1794 med *Hedvig Charlotta Brakel*; 2: 1808 med *Anna Kristina Alm*.

2. *Silfverstolpe, Gustaf Abraham*, skriftställare. Född i Stockholm den 31 Okt. 1772; den föregående broder. — Student i Upsala 1790, blef han filosofie magister 1794 och förordnades 1797 till politioes docens. — Kring B. Höljer, som vid denna tid stod på höjden af popularitet i Upsala, bildade sig af yngre akademici ett politiskt-litterärt sällskap, bekant under namn af »Juntan», i hvilket S. var en af de verk sammaste ledamöterna. — Med biträde af Höljer och några andra utgaf han *Litteratur-Tidning* (1795—97) och *Journal för svensk Litteratur* (1797—99), hvilka tidskrifter, isynnerhet den senare, utvecklade en mängd nya och grundligare ämten i vetenskap och konst och oakadt sin kerta tillvaro öfvofade ett ganska mäktigt inflytande på tiden. S:s akademiska lärarebaua blef emellertid icke långvarig. Med anledning af ett uppträde som han tillstält vid den akademiska festen på Gustaf IV:s Adolfs kröningsdag skildes han från universitetet 1800 och flyttade till Stockholm, der han utgaf en ny tidskrift *Läsning i ett och annat* (1800—1807) samt åtskilliga läroböcker. År 1808 utnämndes han till rektor vid skolan i Norrköping, blef 1815 lektor i Linköping, samt hugnades 1816 med titel af kansliråd och rikshistoriegraf, hvarjemte han erhöåll ett anslag af

statsmedel för att utgifva ett arbete *Historia öfver förhållandena mellan Sverrige och Norge från dessa staters uppkomst och till närvarande tid* (2 del. 1822—23). Prästvigd 1821, utnämndes han följande året till Söderköpings regala pastorat, hvarest han afled den 2 September 1824. — Till sitt yttre var S. liten och puckelryggig. I hans ögon spelade eld och qvickhet. Ehuru föga grundlig såsom vetenskapsman, hade han mycken lätthet att sätta sig in i hvarje handa ämnen. Hans sätt att yttra sig var träffande kort och bestämdt, ej sällan kryddadt med lustiga infall och en bitande qvickhet. — Gift 1813 med sin broders svägerska *Ulrika Charlotta Alm*.

3. **Silfverstolpe, Fredrik Samuel**, diplomat, konstnär, musiker. — Född i Stockholm den 23 December 1769; de föregående bror. — Efter i Upsala afslagda examina, ingick S. i kabinettet för utrikes brefvexlingen, på samma gång han, ledd af sin hog för konsten tog undervisning, som elev vid Konstakademien. Hans arbetsamhet och skicklighet inom kabinettet öppnade snart för honom vidsträcktare verksamhetsfält, i det han efter att 1793 ha blifvit befordrad till andre sekreterare, 1796 anställdes såsom chargé d'affaires i Wien, hvarifrån han återkallades 1802 för att i samma befattning afgå till S:t Petersburg. Rappellerad efter statshvalfningen 1809, förordnades han 1813 till öfverintendent och innehade detta embete i tjugutre år eller till 1836. — R. N. O. Död i Stockholm den 2 December 1851. Till hans i flera hänseenden ovanliga begåfning hörde äfven ett varmt sinne för och stor insigt i musiken, deri Haydn, Neukomm och Kraus voro hans älsklingsförfattare. Under sin vistelse i utlandet knöt han med dessa musikaliska storheter en närmare personlig bekantskap och stod med de två sistnämnda i en liflig brefvexling. Bland de af S. utgifna arbeten må här nämnas: *Skaldestycken i fri öfversättning* (2 del. 1829—32) samt *Biographie af Kraus* (1833). — Gift 1812 med *Fredrika Karolina Mannerheim*.

4. **Silfverstolpe, Gudmund Leonard**, embetsman, skald. Född i Stockholm den 5 Juli 1815: den föregående brorson; son af bankokommissarien *Carl Gudmund Silfverstolpe* och *Ulrika Kölström*. — I Upsala, der han blef student 1834, afade han tre år senare kansliexamen och lät in-krifva sig som e. o. kanslist i Krigsexpeditionen. Ordinarie befordran vunno han först tretton år derefter (1850), då han utnämndes till kammarskrifvare i Krigskollegium; men lemnade efter ett par år denna befattning och antogs 1853 till andre riddarhuskanslist. Under kolerans härjningar det sistnämnda året föll S. ett offer för farsoten, i Stockholm, den 27 September (1853). — Med

anlag, som synas varit flera af denna ätt medfödda, eguade sig S. tidigt åt författareskap, och framstod såsom en ganska begåfvad diktare, särskildt i den satiriska genren. Inom Svenska Akademien vann han 1839 sitt första pris för ett skaldestycke *Segerkronan*, och erhöll samma utmärkelse 1841 för ett poem *Sadis syn*. Vid sin död efterlemnade han tvenne häften *Dikter* samt åtskilliga öfversättningar och bearbetningar för teatern såsom: »Stradella», »Ernanie», »Lifvets skola», »Tjufskytten», *Ljungby horn och pipa* m. fl. — Ogift.

Siljeström, Per Adam, skolman, skriftställare. Född i Aby socken af Kalmar län den 24 December 1815. Föräldrar: häradskrifvaren *Anders Siljeström* och *Katarina Magdalena Wahlström*. — Student i Upsala 1832, blef S. 1836 filos. doktor, samt studerade derefter i tvenne år fysik under prof. Rudberg. I den franska vetenskapliga expedition, som under Paul Gaimards ledning 1838 afgick till polarhavets kuster, var S. en af de svenske deltagarne och tillbragte vintern 1838—49 i Bossekop vid Alten för anställande af meteorologiska och magnetiska observationer. Efter sin hemkomst sommaren 1839 anställdes han som lärare vid Ebersteinska skolan i Norrköping och företog 1842 en vetenskaplig resa till Tyskland. Kallad 1844 till docens i experimental fysik vid universitetet i Upsala, qvarstod han såsom universitetslärare till 1847, likväl utan att tjenstgöra, enär han kort efter sin kallelse utnämndes till lärare i matematik vid Nya elementarskolan i Stockholm. Sedan dess har han hufvudsakligen egnat sig åt undervisningsväsendet: besökte i pedagogiskt ändamål: 1847 Tyskland, 1848 England, 1849—50 England och Förenta Staterna, 1854 ånyo England, såsom svenskt ombud vid den der föranstaltade skolexpositionen (den första i sitt slag), och 1860 Schweiz och Frankrike. Fyra år förut (1856) hade han blifvit utnämnd till rektor vid N. Elementarskolan i Stockholm, blef 1860 direktör vid det nyinrättade Seminariet för bildande af lärarinor och 1862 folkskoleinspektör för hufvudstaden; men måste det sistnämnda året för sjuklighet afsäga sig icke allenast dessa befattningar, utan äfven sin plats såsom riksdagsgäman i borgarståndet, hvartill han blifvit vald 1862. Med förbättrad helsa, emottog han förtroendet att för Söderströms domsaga vara representant i riksförsamlingen 1867—69 och är sedan dess bosatt i Stockholm. I tal och skrift, såsom lärare och skolföreståndare, har S. arbetat för den nya skolans ideer i alla undervisningens grenar, men kanske mest i hvad de röra folkundervisningen och det qvinnliga släktets uppfostran. I enlighet med denna uppfattning har han ifrät för en väl ordnad folkskoleinspektion, ändamålsenliga skolbygge-

neder, inrättande af sockenbiblioteker m. m. Frisinnad i sina politiska vyer har han vid riksdagarna i beskattningsfrågor stått på landtmannspartiets sida; men i andra inlagt en mer framskjuten ställning. Hans skrifter utgöres af en myckenhet afhandlingar i vetenskapliga och pedagogiska ämnen: *Anteckningar rörande Norge i synnerhet de nordligaste delarne af detta land; Resa i Föränta staterna 2 delar* m. m. — Gift 1849 med *Karolina Lovisa Lagerqvist*.

Sillén, Gustaf af, arkitekt. Född den 7 Mars 1762. Föräldrar: kanslirådet *Georg Vilhelm af Sillén* och *Brita Johanna Lagerstam*. — Inom fortifikationskåren, vid hvilken han ingick såsom volontär 1775, hade han uppnått löjtnantsgraden, när han 1802 tog afsked och erhöll kaptens namn, heder och värdighet. Sex år förut hade han blifvit utnämnd till hofintendent och ledamot af konstakademien, förordnades 1816 till skattmästare vid samma akademi och blef 1818 R. V. O. Död på Långdunker i Södermanland d. 9 Febr. 1825. — Uuder en längre konstresa i Italien 1786—93, träffades han lifligt af antikens mästerverk och uppgjorde under sin vistelse i Rom ritning till en rund kyrka på Skeppholmen i Stockholm, efter mönstret af Pantheon, jemte det han skref en mängd konsthistoriska uppsatser såsom *Om byggnadskonsten i Sverige sådan den borde vara. Om det gamla och nya Roms tillrätt m. m.* — Hemma fick han emellertid föga tillfälle att utveckla sina konstnärliga ideer, då han mest användes för dekorationsarbeten, bland annat för omgestaltningen och inredningen af Rosersbergs lustlott åt hertig Carl. — Gift 1: 1803 med *Kristina Maria von Hermanson* 2: 1812 med *Gustafva Ulrika Bruncrona*.

Silvius Johan, embetsman, skriftställare. Född i Vermland 1620. Föräldrar: kyrkoherden i Carlskoga bergslag *Jakobus Jons* och *Margareta Silvius*. — Sonen studerade i Upsala. Sedan han ingått i kanallet fick han som kanalist åtfölja en utomordentlig beskickning till Frankrike och blef, efter sin hemkomst, 1649 guvernementssekreterare i Lifland. Kort därefter anställdes han såsom handsekreterare hos arprinzen Carl Gustaf och erhöll adelskap 1653, förordnades till translator regius och blef slutligen lagman i Vermland 1685. — Död den 2 Juni 1690. I sin egenskap af kungliga translator öfversatte och utgaf han flera för sin tid vigtiga arbeten, såsom: *Phil. Nicolai Historia om Jesu Christi rike* (1667); *Phil. Mornays Betraktelser om lifvet och döden* (1671); *Johan Sleidani Historia om Carl V* (1675); *Erici Olai: De svenskars och göters historia* (1678); *Qv. Curt. Rufi historia om kejsar Alexander Magnus* (1682); *R. Baxters Om Guds tal, röst och utrop till alla ogudaktiga människor* (1688). — Gift 1: med *Ingeborg*

Hinman; 2 med *Elisabet Svart* och 3: med *Kristina Stiernhielm*.

Simningsköld, Johan, författare. Född den 22 April 1748. Föräldrar: assessorn *Marcus Simning* adopterad och adlad *Simningsköld* samt *Magdalena Holst*. — Genast efter det han blifvit anställd såsom e. o. tjänsteman i Stockholm, begynte S. sin författarbana med en politisk-satirisk tidning *Karbasen* (1768), hvarpå följde *Riksdagskrönikan* (för åren 1769, 1770). När han kort derpå började utgifva *Samlingar af vittnesarbeten* (1771) och i förtälet till dessa tillkännagifvit, att han framför allt ville intaga sådana poemer och verser som afsågo att förherrliga Gustaf III, kom han genast i konungens synnerliga nåd, blef 1774 titulerad Konglig bibliotekarie erhöill lagmans fullmakt 1779 samt blef ordenshistoriograf 1782. Denna herrlighet varade dock icke länge. Antastad för en mängd bedrägerier, afvek han 1784 hemligen ur riket och dömdes enligt Svea hofrätts dom af den 7 April 1786 förlustig sitt adelskap. På svenska regeringens begäran blef han gripen i Sachsen, och insatt på Königsteins fästning der han dog som fånge 1796. — Ehuru, eller kanske jnst för det, hans lyra strängades till rikedomens och bördens lof, hade S. ett icke ringa anseende såsom poet. Hans tal och poemer, nu mera förgätna af andra än forskare i litteraturhistoria, äro införda i Stockholms-Posten, Samlaren med flera tidskrifter. — Ogift.

Sinclair (Sinclair). Åtten bördig från Frankrike, anses hafva sitt namn af något stamgods *Sainte Claire*. Från Skotland, hvarest släkten sedan bosatte sig, inkom den till Sverige och upptogs på riddarhuset 1680.

1. **Sinclair, Malcolin**, krigare. Född 1619. Föräldrar: generalmajoren *William Sinclair* och *Katarina Hamilton*. — Såsom helt ung deltog S. i Carl XII:s krig, och blef vid Pultava tillfångatagen och förd till Sibirien. Vid sin återkomst hem, utnämndes han 1722 till löjtnant och kvarstod på denna grad ända till 1734. Vid denna tid synes han hafva öfvergått till hattpartiet och blef sedan fort nog befördrad till major. Vid riksdagen 1738 insatt i hemliga utskottet, försvarade han både der och på riddarhuset krigspartiets åsigt och planer. I öfverensstämmelse med dessa beslöts att affärda ett pålitligt sändebud till Turkiet, under förvändoing att betala K. Carl XII:s skulder, men i sjelfva verket för att påskynda förbundet mellan Sultanen och Sverige mot Ryssland. Regeringen i S:t Petersburg, som genom sin minister i Stockholm *Bestuchew* var noga underrättad om S:s sändning och väl insåg ändamålet med densamma, bemödade sig om att få honom i händerna under utresan till Konstantinopel. Icke dess mindre aflopp färden dit lyckligt; men på återresan

blef han vid Grünberg strax norr om Glogau i Schlesien upphunnen af tvenne ryska officerare, en kapten Küttler och en löjtnant Lewitzki, hvilka efter att ha fråutagit honom hans papper, ryckte honom ur postvagnen och mördade honom i en skogsbacke invid vägen den 17 Juni 1739. Det blodiga dådet uppväckte en allmän ovilja öfver hela Europa och åstadkom i Sverige en oerhörd förbittring. I allmänhetens ögon blef den mördade i haast en martyr; och skaldar skildrade händelsen i toner och färger, som ännu mer upphetsade sinnena och framkallade det olyckliga kriget mot Ryssland. S. var ogift.

2. **Sinclair, Carl Gideon**, krigare. Född i Stralsund den 12 November 1730; den föregående brorson. Föräldrar: kaptenen *Henrik Gideon Sinclair* och *Beata Katarina von Grapen*. Han hade studerat i Greifswald och började sin militära bana vid Hamiltonska regementet 1746. Knappt tjugårig ingick han i fransk krigstjänst och deltog i kriget mot Nederländerna till 1752. Efter ett kort besök i Sverige återvände han till Frankrike och bevistade, såsom generaladjutant hos fältmarskalken greve Du Muy, de flesta krigshändelserna under de sista åren af sjuåriga kriget. Blef öfverste för regementet Royal Bavière 1762 och kallades 1770 att undervisa sedermera konungen af Bayern, prins Maximilian i krigsvetenskapen. Innan han ännu återkommit till Sverige, utnämndes han af Gustaf III till öfverste i svenska armén, hvarefter han 1777 befordrades till konungens generaladjutant och 1778 till öfverste vid Björneborgs regemente. År 1780 anställdes han såsom konungens förste generaladjutant, befordrades till generalmajor och utnämndes till Komm. af S. O. 1790 generallöjtnant och 1799 general af infanteriet. Död på Gammelbo bruk i Vestmanland d. 1 Sept. 1803. Hans befordringar, framför allt de i utrikes tjänst, utgöra ett tillförlitligt intyg om hans krigareskicklighet. Att denna sträckte sig vida utöfver det reglemessiga på exercisfältet bevisa för öfrigt hans krigvetenskapliga arbeten, dels i handskrift och dels tryckta, de mesta på franska. — Gift i Strassburg med *Lovisa Henrietta Eckbrecht* von *Dürckheim*.

3. **Sinclair, Fredrik Carl**, militär, partiman. — Född den 17 Oktober 1723. Föräldrar: öfversten *Carl Anders Sinclair* och *Barbara Kristina Schwartzendorff*. — Nys utnämnd till fänrik vid Åbo regemente, ingick han 1745 i fransk tjänst, blef kort derpå tillfångatagen af Österrikarne, men räddade sig genom flykten och bevistade såsom kapten vid Royal Suédois belägringen af Namur m. fl. krigsföretag. Efter sin hemkomst utnämnd till kapten vid Östgöta infanteri och 1750 befordrad till öfverst-

löjtnant i hessisk tjänst, öfvergick han 1757 med svenska armén till Pommern, hvarest han under kriget anförde den truppsstyrka, som från landsidan belägrade Penemünde skans och blef strax derefter illa sårad i träffningen vid Kökeritz. För sitt tappra förhållande hugnades han med en lifstidspension och öfverste fullmakt samt anställdes 1762 såsom kavaljer hos kronprinsen. Sedan han 1766 erhållit friherrebröfvet utnämndes han 1769 till riksråd och blef 1771 greve. — Vid revolutionen 1772 entledigades han ur rådeskammaren men inkallades dit samma dag och afsändes omedelbart derefter såsom generalguvernör till Pommern. Död under en resa från Stralsund till Stockholm i Carlskrona den 11 Maj 1776. — Under sin tjänstgöring såsom kronprinsens guvernör lyckades S. tillvinna sig Lovisa Ulrikas synnerliga förtroende och blef snart själen i hofrets planer och öfverläggningar. Med denna nyförvärfvade makt framstod han vid 1765 års riksdag såsom hufvudman för hofpartiet och spelade en betydande roll, då partiet, oberoende af både hattar och mössor, städe stod redo att sluta sig till dem, som mest gynnade dess egna planer. — Gift 1749 med *Sofia Reuter*.

Sivers, Henrik Jakob, präst, författare. Född i Lübeck den 8 April 1709. Föräldrar: rektorn *Henrik Sivers* och *Regina Pagendarm*. — Sedan sonen genomgått Hamburgs gymnasium illustre, studerade han vid universitetet i Kiel och Rostock och blef magister på det senare stället 1728. Han hade redan nu vunnit det beröm för lärdom, att han blott nitton år gammal förordnades till docens och vid tjugutvå års ålder (1731) kallades till ledam. af Berlins Vetenskapsakademi. Under en resa i Danmark och Sverige tre år derefter, måste han för ett benbrott kvarstanna i Linköping och fick här (1735) kallelse att vara compastor vid Tyska församlingen i Norrköping. K. hofpredikant 1746, utnämndes han s. å. på kallelse af greve Ad. Horn till kyrkoherde i Tryserum, Hannäs och Fogelviks pastorat af Linköpings stift, blef kontraktsprost i N. Tjnst 1750, samt teologie doktor i Greifswald 1766. — Död i Tryserum d. 8 Aug. 1758. — S. var utan tvifvel en af Sveriges färdaste präster på sin tid; hans studier omfattade icke blott teologi och andra till prästkallet hörande vetenskaper, utan jemväl vitterhet, historia, fornkunskap, medicin och naturalhistoria. Hans flit såsom författare var lika stor som hans beläsenhet, så att antalet af hans skrifter anses uppgå till öfver hundra. Han var derjemte ifrig samlare af mynt, mineralier och petrifikater, samt underhöll med samtida vetenskapsmän en vidlyftig brefveväxling. — Gift 1: med *Anna Maria Aschanius*; 2: med *Margareta Rising* och 3: med *Helena Retzius*.

Sjöberg, Nils Lorentz, embetsman, viterhetstidkare. Född den 4 December 1754 i Jönköping, der fadren var arbetskarl. — Vid fjorton års ålder började sonen sina studier i Jönköpings skola och gjorde der, isynnerhet genom den lärde H. Sjögrens handledning, så snabba framsteg, att han efter sex år var mogen att besöka universitetet i Lund. Här beredde han sig för inträde i det prästerliga ståndet, men ett misslyckadt predikoförsök ändrade hans beslut, så att han i stället ingick som e. o. kanalist i Utrikes expeditionen 1782. I hufvudstaden väckte han snart uppeende som skald och vann i sällskapet *Utile dulci*, Vitterhetsakademien och Göteborgs vitterhetsällskap det ena skaldepriset efter det andra. Äfven i Svenska Akademien eröfrade han vid hennes första prisutdelning andra priset, då konungen själf vann det första för sitt äreminne öfver Lennart Torstensson. Med afseende på sina vittra förtjenster kallades S. till akademiens ledamot och intog 1787 en af de fem platser, öfver hvilka akademien vid den första tillsättningen egde att bestämma. På embetsmannabanan voro hans framgångar icke så lysande. Först vid femtioåtta års ålder (1812) uppsådde han expeditionsekreterarbefattningen, och afled under utöfvandet af densamma tillhörande älliganden, i Stockholm, den 18 Mars 1822. — Enligt de fordringar utiden ställer på en skald, egde väl S. föga poetiskt element, men hans verser utmärka sig för en väcker diktion och många kunna ännu läsas med nöje, såsom: *Skaldekonsten*, *Atheisten*, *Jordbrukaren*, *Odödligheten*, *Kyrkogården* m. fl. — Hans *Skaldestycken* utkommo 1796 och i en tillökt uppl. 1820. — Ogift.

Sjöberg, Erik (Vitalis), skald. Född d. 14 Januari 1794, i Ludgo församling af Södermanland. Föräldrar: arbetskarlen *Erik Sjöberg* och *Beata Broling*. — Han hade redan gjort sig känd för poetiska anlag, när han 1814 anlände till Upsala, hvarest han, under opphörlig kamp mot fattigdom och sjuklighet, vann den filosofiska graden 1824. Efter promotionen kvarstannade han ett år vid universitetet för att söka någon passande docentur; men då någon sådan ej blef ledig, begaf han sig till Stockholm, der han ledde utan tjänst och afled på Serafimerlazarettet den 14 Mars 1828. — Under det diktade namnet *Vitalis*, hvilken pseudonym han upptog efter namnet på den dag (den 27 November) då han lemnade sina första dikter till tryckning, uppräddes S. första gången offentligen 1819 i »Kalender för Damer» och väckte genast stor uppmärksamhet. Följande året utgaf han tvenne häften dikter, hvilka, emedan hans skaldestycken i kalendern blifvit omtryckta i en särskild upplaga, han kallade *Senare dikter af Vitalis*. Med början af 1826 började han utgifva en poetisk

Tidskrift, benämnd *Brage*, hvilken dock af brist på uppmuntran efter några få nummer måste upphöra. S. å. utkommo äfven hans sista poemer under titel *Nyare dikter af Vitalis*. — S. var en rikt poetisk natur, en af de kraftigaste sångarandar Sverige föstrat. Lika lycklig i den allvarliga som i den skämtsamma dikten, har han lemnat stycken, utmärkta af en djup elegisk tonfärg, och andra guistrande af epigrammatisk qvickhet och skarp satir. Till de förra höra t. ex. *Enslingens klagan*, *Den kämpandes sång*, *Skaldens tröst*, *Till englarna*, *Blomsterklagan*, *Till Laura* m. fl. och till det senare slaget: *Ligmunds ideer*; *Rustningar till Ragnarok*, *Amen* o. s. v. — Ogift.

Sjöblad. En gammal fräleslägt, bördig från Jönäkers härad i Södermanland, hvilken slägt ledde sina anor upp till Birger Jarls dagar.

1. **Sjöblad, Peder Kristersson**, krigare. Födelseår obekant; son af *Krister Larsson*, hvilken anføres bland Svea rikets råd 1529. — Sonen Peder Kristersson användes mycket af de första Vasaregenterna i såväl civila som militära värf och synes alltid genom trohet, nit och skicklighet gjort sig värdig det förtroende, som visades honom. År 1566 omtalas han för den tapperhet han ådagalade i att förvara Sunnerbo härad mot danska fältherren Rantzow, och var 1598 på hertigens sida mot Sigismund i slaget vid Stångebro. Samma år var han höfvidsman på Vesterås slott och innehade samma befattning i Nyköping 1602—03. Hans dödsår är liksom hans födelseår obekant; men om man sammanställer hans äldsta barns födelseår med den tid han bevisligen ännu var verksam i statens tjänst, måste han vid sitt fränfalle hafva varit öfver hundra år gammal. — Han var fyra gånger gift: 1: med *Anna Böllja*, 2: med *Marta Hjort*, 3: med *Britta Silfverparre* och 4: med Carl IX:s älskarinna, Carl Gyllenbjelmas moder, *Karin Nilsdotter*.

2. **Sjöblad, Nils Pedersson**, krigare. Enligt flera uppgifter född 1519; den föregående son. — Han synes först på sin ålderdom blifvit dragen från sina landtliga göromål och använd i statens tjänst. År 1609, således nittio år gammal, anförtröddes honom att såsom ståthållare vaka öfver den viktiga Kalmar fästning, hvarifrån han 1610 flyttades till Kronoberg. År 1611 utnämndes han af Gustaf II Adolf till öfverste öfver allmogen i sin hembygd Sunnerbo, för att skydda landet mot danskarne, men råka icke året der efter i deras händer och måste utlösa sig med en betydlig summa, emedan han pådiktat sig en högre värdighet, än han i verkligheten egde. Enligt de ofta uppräpade uppgifterna afled han 1646 och skulle då varit 127 år gammal. — Gift med *Maria Kåse*, som dog 1643 och då varit gift i 90 år och som uppnådde en ålder af 111 år.

3. **Sjöblad, Carl Johansson**, embetsman. Född den 11 April 1611; den föregående sonson. Föräldrar: öfverstlöjtnanten *Johan Nilsson Sjöblad* och *Margareta Preen*. — Om hans tidigare befordringar känner man föga. År 1659 förde han såsom kommandant befälet på Kronoborg, då detta innehades af Svenkarne, och stadfäste några år senare (1665), då han var härads höfding öfver Östbo och Vestbo, gränserna kring det sistnämnda häradet. Blef sedermera öfverste, generalmajor och general af artilleriet och upphöjdes 1687 i friherrlig värdighet. Död vid ättiosex års ålder den 21 December 1696. — Flera drag, som blifvit bevarade i minnet, framställa S. såsom en pligtrogen och behjertad man. Så t. ex. hände, att strax efter Carl X:s död hertig Adolf Johan, ehuru icke erkänd riksförmyndare, affordrade S. nycklarna till Göteborgs stad, der S. för tillfället var befälhafvare. Denne vägrade bestämdt att efterkomma befallningen, med mindre han först derom underrättat enkedrottningen och rådet. Då hertigen drog sin värja, drog S. äfven sin och sade: »Om ej Ers Durchlaucht sticker in sin värja, skall jag uppföra mig som en soldat och Ers Durchlaucht skall få se, att han har med en karl att göra». S. var gift med *Maria Stierna*.

4. **Sjöblad, Erik Carlsson**, sjömilitär. Född i Halmstad den 28 Augusti 1647; den föregående son. Han ingick tidigt i engelsk sjötjänst, och utmärkte sig så, att han vid sin hemkomst till Sverige utnämndes till amiralitets major 1674, till amirallöjtnant 1676 och s. å. befordrades till amiral och amiralitetsråd. Så till vida hade lyckan varit honom gynsam; men blef det icke under fortgången, oaktadt S. hvarken saknade mod eller förlagenhet. Under Carl XI:s krig med Danmark anförde han Göteborgsskadern af svenska flottan. I farvattnet mellan Lübeck och Möen mötte han danska amiralen Juel, och en skarp drabbning började. Juel gynnades af vinden och hade dessutom en mer öfverd besättning, så att svenskarne förlorade slaget och S. med sitt amiralskepp blef tagen. Först efter krigets slut blef han utväxlad och återkom 1679 till fäderneslandet. Af Carl XII utnämndes han till landshöfding, eller guvernör öfver Göteborgs eller Bohuslän; men efterlemnade der ett föga hedrande minne. Föranläggningar af kronans medel och inkomster utgjorde nämligen ett stående drag i hans förvaltning. Slutligen gingo oordningarna så långt, att en undersökningsnämnd tillsattes under Gustaf Cronhielm och S. dömdes af hofrätten från lif, ära och gods. Straffet mildrades af Carl XII, 1718, till liftid fängelse, men redan året derefter befriades S. af drottning Ulrika Eleonora äfven från detta. Död i Göteborg den 31

Maj 1725. Gift 1681 med *Charlotta Regina Palbitski*.

Sjöbohm, Fredrik, sjömilitär, lärobohs-författare. Född den 13 December 1753 i Carlskrona, der fadren var regementsskrifvare. — Tidigt inskrifven vid flottan, tillagnade sig S. en mer än vanlig praktisk skicklighet i sitt yrke genom en åttaårig sjötjänst, omväxlande på handels- och krigsfartyg. Sedan han blifvit befordrad till löjtnant vid flottan, förestod han 1786—96 undervisningen vid amiralitetssjömansskolan, med undantag af krigsåren 1788—90, då han bevistade fält-tåget mot Ryssland och deltog i alla större då förefallande krigsföretag. Återkommen till Carlskrona, befordrades han efter tur inom sitt vapen till öfverste och R. S. O., samt afled i nämnda stad den 25 April 1829. I sin egenskap af lärare i sjömansskolan författade och utgaf han flera för yrket viktiga arbeten, såsom: *Försök till kort utkast om sjömanövern* (1791); *Undervisning om skepp-tackling* (1792); *Exempel uti navigation med taylor och logarithmer* (1795); *Bästa vägen för en ung sjöman att vinna förtroende o. s. v.*

Sjöborg, Nils Henrik, arkäolog. Född i Högstads prästgård den 6 Febr. 1767. Föräldrar: prosten och kyrkoherden *Nils Johan Sjöborg* och *Märta Helena Hahne*. — Student i Lund 1783, erhöill han vid magister-promotionen 1787, den filosofiska graden och kallades 1790 till docent i historia. Året derefter företog han för arkäologiska forskning-ningar en resa till Tyskland och fortsatte under fleråriga resor i fäderneslandet de antiqvariska studier han från ungdomen med ifver omfattat. — 1796 utnämndes han till adjunkt i historia vid Lunds universitet och befordrades 1799 till professor i samma läroämne. Såsom akademisk föreläsare förstod han i mer än vanlig grad väcka intresse för de ämnen, med hvilka han sjelf sysselsatte sig, nämligen topografi och fornsökning; hvarjemte han förvärfvat sig an-språk på erkännande för den andel han tog i stiftandet af Lunds universitets historiska museum (1805). Hufvudsakligen genom d. v. statsministern greve L. von Engeström, som han lyckats vinna för sina planer, förordnades han 1814, utan Antiqvitetsakademien's hörande, till ett slags antiqvitetsintendent, med äliggande att företaga resor i lands-orterna, hafva tilläyn om landets fornlemningar, öfver dem upprätta förteckningar och beskrifningar samt insamla fornsaker, diplomer m. m. Då detta förordnande, som från början gälde för tvenne år, utgick 1816, förvandlades det till tjänstefrihet för lifstiden, hvarefter han dels vistades på antiqvariska resor i Sverige, Norge, dels uppehöll sig i Stockholm, der han afled den 1 Juli 1838, kort efter det han vid magister-promotion i Lund erhöillit jubelkransen. Sä-

som vetenskapsman torde S:s största förtjenst legat deri, att ha riktat uppmärksamheten åt det fält, der han sjelf arbetade samt visat vägen åt andra, för grundligare och skarpsinnigare undersökningar mer danade, forskare. Det inflytande han utöfvade såsom författare och vetenskapsman kan derfor sägas hefva varit endast medelbart. Han var eljest en flitig skriftställare, af hvars många arbeten här må nämnas: *Blekinge historia och beskrifning* (2 del. 1792—93); *Inledning till kännedom om färdernas landets antiquiteter* (1797); *Samlingar till Skånes historiska beskrifning* (3 häft. 1801—04); *Beskrifning öfver Malmöhus län* (1 h. 1812); *Nomenklatur för nordiska fornlemningar* (1815); *Anteckningar om Knutgillet samt flera medeltidens inrättningar och brödraskap i Lund* (1819) *Samlingar för nordens fornälskare* (3 del. 1822—30). — Gift 1804 med *Fredrika Kristina Sparreöld*.

Sjöbring, Per, orientalist. Född den 25 Oktober 1776 i Drefs församling af Kronobergs län, der föräldrarna voro bondfolk. — I Upsala, dit han kom 1799, promoverades han 1803 till filos. magister, blef 1806 e. o. amanuens vid akademiska biblioteket och året derefter docens i hebreiska och arameiska litteraturen. Hemkomne från en vetenskaplig resa till Danmark och åttakilliga tyska universiteter, utnämndes han 1814 i Upsala till e. o. och 1815 till ord. adjunkt i grekiska och österländska språken, samt blef 1830 professor i orientalska språk. Led. af Vitt. Hist. och Ant. Akad., Vet. Societet. i Upsala; K. Nord. Oldskrift-Selskabet i Köpenhamn; R. N. O. m. m. — Död i Upsala den 12 Jan. 1842. Genom arbete och sparsamhet hade han samlat en icke obetydlig förmögenhet, hvilken han, såsom varande barnlös, testamenterade till stipendier och andra välgörande ändamål. I sin egenkap af orientalist utgaf han, ntom akademiska disputationer och programmer, *Hebreisk språklära* (1816 och sedan i flera uppl.), samt lemnade i bibelkommissionens namn öfversättningar af Psaltaren, Höga visan, Ruth, Esra, Nehemia, Ester, Josua och Domareboken, flere af profeterna m. m. — Gift med *Maria Gustafva Klingenskierna*.

Sjögren, Håkan, filolog, lärd. Född d. 26 Januari 1727 i Härlunda socken af Jönköpings län, der fadren var en välmående bonde. — Då S. som barn en gång vallade föräldrarnes kreatur, blef han stungen af en orm, hvilket ingaf honom en sådan förskräckelse för göromål ute på marken, att fadren satte honom i skola för att sedan gå den lärda vägen. I Upsala, der han 1748 blef student, promoverades han 1755 till filos. magister. Två år senare lät han viga sig till präst och anställdes såsom adjunkt i Sandseryd, hvarjemte han förättade hospi-

talspredikantsysslan i Jönköping och blef adjunkt vid stadsförsamlingen derstädes 1762. — Med afsende på hans redan då kända grundliga lärdom i latinet, uppdrogs honom af biskop Olander, att utarbete ett brukbart latinskt lexikon. S. efterkom denna uppmaning och utgaf 1771 en *Liber memorialis*, hvarpå 1775 följde hans allmänt bekanta *Lexicon manuale latino-suecanum*, som han i andra upplagan betydligt utvidgade och förbättrade. Samma år hans lexikon utkom befordrades han till eloquentie lektor i Vexjö, med Vederslöfs pastorat till prebende; blef sedermera teologie lektor 1781, prost 1784, teologie doktor 1800; domprost i Vexjö 1802 och slutligen 1808, L. N. O. — Död i Vexjö den 20 Mars 1835. — S. har efterlemnat minnet af en man, med en äfven för den tiden ovanligt grundlig lärdom, strängt allvarliga tänkesätt och mycket nit för ungdomens undervisning. Sin förmögenhet, frukten af ett långt life besparing, använde han på det värdigaste sätt. Redan under sin listid bortgaf han ett betydligt penningbelopp till stipendier i Lund och Upsala samt till förbättrande af skollärares löner i Vexjö och Jönköping, och efter hans död bortsänktes ännu större summor till andra välgörande ändamål. Utom de förut nämnda latinska ordböckerna har han utgivit: *A. Rydelii Grammatista philosophans med noter och tillägg* (1780), *J. Strelings Grammatica latina med förbättringar* (1796); *Explicatio paraphrastico-ezegotica Novi Foederis* (1802), undervisningsböcker i inusläsning m. m. — Gift 1: 1761 med *Kristina Maria Bögwald*, 2: 1782 med *Anna Kristina Wernelin*.

Sjöstrand, Carl Eneas, bildhuggare. Född i Stockholm d. 11 Sept. 1828. Föräldrar: historiemålaren *Carl Johan Sjöstrand* och *Sofia Morberg*. — Hans anlag för bildande konst erhöll sin första utveckling vid Konstakademien i Stockholm, der han som elev arbetade 1847—55. Såsom omedelad hade han blott genom stora ansträngningar kommit derhän, att han det sistnämnda året kunde besöka Köpenhamn, och mottogs der med utmärkt välvilja af bildhuggaren prof. Bissen och prof. i konsthistoria Höyen, hvilka bistodo honom i råd och dåd och mången gång, då misströstan hos honom höll på att taga öfverhand, förstodo att ingjuta hopp och mod hos den framåsträfvande ynglingen. Före sin afresa från Köpenhamn hade han efter Kalevala, finnarnes nationalepopé, modellerat en stor grupp *Wänämöinsens Sång*, hvilket konstverk vann alla finnars förtjusning och föranledde statsrådet Cygneus, som hösten 1856 besökte Stockholm, att inbjuda S. till Finland för att uppgöra förslag till ett monument öfver den frejdade *Porthan*. S. antog inbjudningen, gjorde sommaren 1857 en studiereesa till östra Finland för att göra sig förtrogen

med det typiska och egendomliga hos folket, och anträdde, sedan hans utkast till Porthans staty blifvit gillad, 1859 en resa till München och derifrån 1860 till Rom, der monumentet fullbordades. Återkommen med det-samma till Sverige 1861, anmodades han 1863 att i Helsingfors anlägga en antik-skola, i hvilken han nu är lärare, hvarjemte han sedan 1865 är lärare i modellering vid polytekniska skolau i samma stad. — Af de konstverk, hans mejsl frambragt, må utom de redan anförda följande nämnas: *Kristus*, kolossal staty i H. Trefaldighets-kyrkan i Upsala, *Prins Gustafs byst*, af Musik. Akad. npprest vid Haga, *Brage och Idun*, *Viking*, *Kullervo som barn slitande sin linda*, *Kullervo talande till sitt svärd*, *Amor spe-lande Kantele*, *Sothkottaret*, *Marinern smi-dande Sampo*, kolosala byster af *Shakespeare*, *Bethoven* och *Franzén*, utförda till de öfver dem firade sekularfester, *Finsk välflicka* m. m. För de finska konstförhållandena har S:s verksamhet varit af stor betydelse; han har i Finland utträtt ingenting mindre än der framkallat mejselns konst till nytt lif, och hvad han i den vägen verkat, skall tillförsäkra honom ett fortvarande namn i finska odlingens häfder. — Gift 1859 med *Selma Herminia von Stahl*.

Skarstedt, Carl Vilhelm, universitets-lärare, teolog. Född den 7 Augusti 1815 i Göteborg, der fadren *Abraham Skarstedt* var sjöman; modren *Kristina Ljungqvist*. — S. blef student i Upsala 1834 och promo-verades till filosofie doktor 1842. Prästvigd året förut, tjänstgjorde han som präst i Göteborgs stift 1841—48, då han förord-nades till docent i exegetisk teologi vid Lunds universitet. Befordrades till kyrkoherde i Solberga pastorat af Göteborgs stift 1855, blef teologie adjunkt i Lund och kyrkoherde i Stångby prebende pastorat 1859 och ut-nämndes, efter att längre och kortare tider förestått nästan alla prosessionerna i teologi-ska fakulteten, 1865 till professor i praktisk teologi i Lund, med Uppåkra och Flack-arps pastorat till prebende. Ledam. af Histor. Theolog. Sällskapet i Leipzig 1854; Teologie doktor i Jena 1860; kontrakte-prost öfver Torna härad 1863. L. N. O. 1873 m. m. — Utom en myckenhet dispu-tationer, predikningar, minnestal, öfversätt-ningar, tidskrifter, uppsatser o. s. v. har han utgifvit: *Christlig kyrkohistoria för skolan och hemmet* (1848); *Två gånger två och femtio bibliska historier*, efter Barth (1849 och sed. fl. uppl.); *Familjebibliotek* (I, II 1851); *Allmän världshistoria efter bibliska grundsatser* (1851); *Utkast till predikningar öfver så väl äldre, som nyförelagna texter* (3 del. 1857—58); *Biblisk fornkun-skop* (1857); *Missionssånger* (1861); *Hand-bok i Sveriges kyrkohistoria för skolan och hemmet* (I, II, 1866—67); *Den Theol. fakul-*

tetens i Lund Album under loppet af femtio år, 1825—1875 (1875); o. s. v. — Gift 1: med *Hedvig Elina Wieselgren*; 2: med *Ida Paulina Westblad*.

Skjöldebrand. Släkten, som ursprung-ligen hette *Brander*, härstammar från Dalarne och adlades 1767. En gren har fri-herrlig och en annan grefvig värdighet.

1. **Skjöldebrand, Erik**, embetaman, vit-terhetsidkare. Född i Köping den 16 Nov. 1722. Föräldrar: rådmannen *Fredrik Bran-der* och *Maria Elisabet Sahlman*. — Efter långvariga och sittiga studier i Upsala blef han 1747 e. o. kanslist vid ständernas banko-kaneli och ingick 1748 i Kanalikollegium, der han fann en mäktig gynnare i riksrådet greve A. v. Höpken. Hufvudsakligen på dennes förord skickades han 1753 såsom svensk konsul till Algerie och förvärfvade der under en trettonårig embetstid (1753—66) icke blott sin regering, utan äfven Beyens synnerliga aktning och förtroende. Under sin vistelse i Afrika gjorde han stora samlingar af naturalster, etnografiska föremål och fornsaker, hvilket samlarenit beredd honom 1757 inträde som ledamot i Vet. Societ. i Upsala. Efter sin återkomst till fäderneslandet upp-höjdes han 1767 i adligt stånd, då han stog namnet *Skjöldebrand*, erhöill 1769 titel af kommerseråd; blef 1797 ledamot af Vitt. Hist. och Ant. Akad. samt ledamot af Musik. Akad. vid denna institutions stiftelse. — Död, i Stockholm, vid nittiotvå års ålder, och sedan han varit blind i femton år, den 27 Januari 1814. En varm vän af skalde-konsten, försökte han sig sjelf i vittra arbeten, samt har författat tragedierna: *Cleopatra* (1749); *Habor* och *Sigmild* (1767); *Aslög* (1795); *Gustaviaden, en hjeltdikt i tolf sånger* (1768); *Afhandling om det rök-blima i litteraturen* (1792) m. m. Han var äfven samlare och författare i numismatik samt har skrifvit psalmerna 358 och 365 i vår svenska psalmbok, ehuru dessa senare blifvit öfversädda af Adlerbeth och Franzén. — Gift 1756 med *Johanna Logie*.

2. **Skjöldebrand, Anders Fredrik**, militär, konstvän, författare. Född i Algerie den 14 Juli 1757; den föregående son. Vid fjorton års ålder intogs S. vid universitetet i Upsala och blef tre år derefter (1774) kvartermästare vid södra Skånska kavalleri-regementet. Såsom löjtnant flyttad till Ost-göta kavalleri 1779, befordrades, han 1783 till ryttmästare, samt bevistade 1788—90 årens fälttåg på örlogsfloattan, såsom adjutant hos hertig Carl. Major i armén och öfver-löjtnant 1793, anställdes han s. å. såsom ad-jutant på stat hos hertigen-regenten; blef löjtnant vid konungens drabanter, öfverste i armén och R. S. O. 1794; undfick på egen begäran afsked från löjtnantsbefattningen vid drabantkåren 1797. — Den ledighet han härigenom vann egnade han åt konsten och

vetenskaperna, besökte Trollhättan och gjorde en resa till Nordkap, öfver hvilka färder han utgifvit beskrifningar med plancher: *Description des cataractes et du canal de Trollhätta avec gravures* samt *Voyage pittoresque au Cap du Nord, avec gravures*. — År 1808 ingick han åter i tjänst såsom chef för Östergötlands landtvärn, samt blef i Februari följande året chef för Norra arméns andra fördelning. Några veckor derefter deltog han i revolutionen. Då hans forne vän och gynnare hertig Carl dergenom kom på thronen, begynte nådevedermålen tillföda i rikare mått. Vid kröningen befordrad till generaladjutant, generalmajor och komm. af S. O., utsågs han till en af fullmäktige vid fredsunderhandlingarne i Fredrikhamn och fick på hösten 1809 förtroendet att följa den afsatta K. Gustaf Adolf till Baden. — Härunder förvärfvade han sig genom sitt humana och värdiga uppförande i hög grad den biltoge monarkens förtroende, så att denne till ett bevis på sin aktning vid afskedet skänkte S. ett diamant-hattband. Vid oroligheterna i Stockholm d. 20 Juni 1810 förordnades han till öfverståthållare samt innehade denna plats i två år eller till 1812 under hvilken tid han jemväl var förste direktör för K. Teatern; blef 1812, Komm. m. st. k. af S. O. och 1818 generallöjtnant samt chef för svenska arméns kavalleridivision i Tyskland. Härunder utförde han den 6 December den lysande träffningen vid Bornhöft, der han med nio hundra man kavalleri anföll den från Lübeck retirerande danska styrkan samt frångöt den sju artilleripjesser och sjuhundra fångar. Till belöning härför upphöjdes han 1814 till friherre, samt erhöll i uppdrag att jemte general Björnstjernas afsluta konventionen i Moss, s. å.; inkallades 1815 i statsrådet; chef för Kronprinsen Oscars hof, serafimeriddare 1817; grefve 1819; general af infanteriet 1820, samt slutligen En af rikets Herrar 1822. Tog afsked från statsråds-embetet 1828 och afled i Stockholm d. 23 Augusti 1834. — Med af fadren ärfd smak för vitterhet och skön konst, egnade han äfven under sina viktigaste politiska uppdrag alla lediga stunder åt musik, måleri och skaldekonst. Af hans många utgifna verk äro utan tvifvel de två förut nämnda resorna hans både vackraste och viktigaste arbeten. Af hans vittra skrifter intager ovedersägligen skådespelet *Herman von Unna* främsta rummet. Hans öfriga vitterhetsstycken äro: dramerna *Varbeck* och *Riddarordet*, samt melodramen *Tawred* och *Clo-rinda*, uppförda och spridda i afskrifter; *Psyche, saga* (1795); *Gustaf Eriksson eller det frälsade Sverige* (1822); *Odin, hjeltedikt i tio sånger* (1816); *Hjalmar, sorgespel* (1827); *Carl XlIs död, tragedi* (1829); m. m. Till åtkilliga af dessa skådespel har

han äfven författat musiken. Hans poetiska och konstnärliga talanger beredde honom inträde i alla svenska akademier, och han försvarade i dem alla sin plats genom sin mångsidiga bildning. — Gift 1: 1779 med *Petronella Constantia von Höpken*; 2: 1791 med *Charlotta Letitia Ennes*.

s. **Skjöldebrand, Per Erik**, embetsman. Född på Sörby i Södermanland d. 6 Dec. 1769; den föregående bror. — Han ingick efter idkade universitetsstudier i Kommercekollegium och sändes 1794 såsom konsulatsekreterare till Algier, der han en tid äfven var vice konsul. Hemkommen till Sverige, befordrades han 1799 till expeditionsekreterare i K. Kansliet och utnämndes 1815 till landshöfding i Södermanland. Härifrån flyttades han 1824 till generaltulldirektörsbefattningen, och erhöll för sin person, såsom innehafvare af denna plats, värdighet af president. Redan 1818 utnämnd till komm. af N. O.; upphöjdes han året derefter till friherre; och afled på Erikslund i Södermanland den 11 Nov. 1826. — Gift tvenne gånger 1: 1809 med *Katarina Charlotta Bågh* och 2: 1826 med *Ulrika Magdalena Levin*.

1. **Skogman, Carl David**, embetsman, författare. Född i Lovisa stad i Finland d. 26 Okt. 1786. Föräldrar: prosten och kyrkoherden *Jakob Skogman* och *Maria Magdalena Starck*. — Blef efter slutade studier i Åbo 1804 anskultant i Åbo hofrätt och samtidigt kanalist vid d. v. civilexpeditionen af K. kansliet; befordrades 1806 till kopist i Inrikes civilexpeditionen, blef 1809 kanalist och s. å. protokollssekreterare vid den då inrättade handels- och finansexpeditionen, samt 1811 förste expeditionsekreterare derstädes. Hösten följande året anträdde han på konungens befallning en resa till den åt Sverige afträdde ön Guadeloupe i Vestindien, der han i början af år 1814 förordnades till generalguvernörens närmaste man vid koloniens handels- och finansförvaltning. Men redan i Juli s. å. ingick official under rättelse att ön blifvit afträdt till Frankrike, då han återvände till Sverige och på hemresan besökte flera af de vestindiska öarne, äfvensom Nordamerikas förenta stater. Efter sin hemkomst 1815 tjänstgjorde han såsom föredragande inför K. Maj:t af bevärsrämål samt förordnades tid efter annan till ledamot af flera viktiga komiteer. Efter att 1821 ha blifvit utnämnd till ledamot af d. v. generaltulldirektionen, befordrades han 1824 till statsekreterare i handels- och finansexpeditionen, blef 1829 ledam. af K. Lotteridirektionen och 1830 konungens ombud i Riksgäldskontoret. År 1833 förordnades han att tills vidare förvalta presidents-embetet i Kommercekollegium, erhöll 1838 fullmakt på detsamma och bibehöll det sedan till sin död i Stockholm d. 20 Febr.

1856. — Med rätta ansedd för en af Sveriges skickligaste, erfarnaste och kunnigaste embetsmän, innehade han utom sina ordinarie tjänster flera andra maktpåliggande uppdrag: förordnades 1836 till ordförande i Konvojkommisariatet, 1838 till ordförande i styrelsen för Teknologiska institutet; utsågs 1852 till ordförande i en komité angående kreditförhållandena och låneanstalterna i riket; 1855 ledamot i svensk-norska komitén om ömsesidig handel och sjöfart o. s. v. Så väl af konungen som af lärda samfund fick han emottaga flera utmärkelser: blef 1822 R. N. O.; 1815 ledamot af Vetenskaps-akademien; 1826 upphöjd i adlig värdighet; 1827 komm. af N. O.; 1838 R. S:t Annæ O. 1 kl.; 1842 hedersledamot af Vitt. Hist. och Ant. Akad.; 1847 En af de aderton i Svenska Akad. och 1854 på femtionde årsdagen af sitt inträde i statens tjänst förlänad med friherrediplomet. Såsom författare har han efterlemnadt flera skrifter af värde, såsom: *Afhandling om sparbanker*; *Anteckningar om rikens ständers bank och lånevärdelsen i Sverige*, jemte andra arbeten äfven på franska. — Gift 1817 med *Ulrika Scharp*.

2. **Skogman, Carl Johan Alfred**, sjö-militär, kommunalman. Född den 3 Aug. 1820; den föregåendes son. — Student i Upsala 1836. Efter att 1836—1838 tjänstgjort såsom extra kadett, dels å korvetten *Najaden*, dels å korvetten *Josephine*, samt 1840—41 idkat handelsjöfart, utnämndes han det sistnämnda året till sekundlöjtnant vid flottan, och var 1842—44 kommanderad på *Najaden* under en sjöexpedition till S. Amerika, Vestindien och Medelhafvet. Vid hans hemkomst på sommaren 1844 uppdrogs honom att biträda vid den då pågående triangelmätningen af Venern, och för dess förnyade kartläggning; fortsatte han sedan på egen hand detta arbete 1845—46, samt biträdde en stor del af åren 1846—51 professorerna Selander och Agardh vid den stora gradmätningen mellan Bottniska viken och Is-hafvet. Befordrad till premierlöjtnant 1849, medföljde han fregatten *Eugenie* på dess jordomsegling 1851—53, utnämndes, efter att ha varit kommanderad på några mindre sjöexpeditioner, till kaptenlöjtnant 1857, samt blef kapten vid flottan 1861. Sistnämnda år förordnad att vara chef för sjöförsvarsdepartementets kommando-expedition, fortfor han dermed till 1863, var under nästföljande år ledamot af komitén för uppgörande af förslag till Stockholms bestående, samt under åren 1864—67 inspektör för rikets navigationskolor. Vid omregleringen af sjövapnet i enlighet med den af greve v. Platen framlagda och af riksdagen godkända plan, blef han på derom framsteld begäran i Sept. 1866 flyttad på den nya indragningsstaten. Såsom ledamot af ridder-

skapet och adeln bevistade han alla riksdagar 1856—1866, var under de tre sista ledamot af statsutskottet och 1858 revisor af statsverket. År 1868 vald till riksdagsman i Första kammaren för Blekinge län, deltog han i de följande riksmötens till 1871 och var under samtliga ledamot af statsutskottet. 1863 fullmäktig i riksbanken, innehade han på grund af nya väl denna förtroendeplats till och med 1873 och tjänstgjorde under denna tid, dels såsom fullmäktiges deputerade för den inre förvaltningen, dels såsom deputerad för utrikes vexelärendena. 1869—70 ledamot af komitén för omändring af landets myntsystem för guldmyntfot och 1872 ledamot af den i Köpenhamn samlade svensk-norsk-danska kommissionen för samma frågas behandling. Ledamot af styrelsen för Stockholms sjöförsäkringsbolag från dess bildande 1867, och sedan 1874 ledamot af styrelsen öfver Skandinaviska kreditaktiebolaget, der han är ordförande för den i Stockholm förlagda afdelning af styrelsen. 1863—1874 en af Stockholms stadsfullmäktige; ledamot af Vet. Akad., Krigsvet. Akad. samt Orlogsmannasällskapet i Carlskrona. Komm. af V. O. och R. S. O. Har från trycket utgifvit: *Fregatten Eugénies resa omkring jorden 1851—53* (1854—55) samt lemnat flera uppsatser till Krigsvet. Akad. handlingar och till *Tidskrift för sjöväsendet*. — 1: 1851 med *Maria Lovisa Toll*, 2: 1869 med *Agnes Fredrika Poppius*.

1. **Skytte, Johan**, statsman, länd. Född 1577 i Nyköping; son af borgmästaren derstädes *Bengt Nilsson Skräddare* och *Anna Andersdotter*. — Den med säällynta anlag utrustade ynglingen, hvilken i början bar namnet *Schroderus*, studerade med sådan flit först i Nyköpings skola och sedan vid det då i Stockholm förlagda universitetet, att han, vid en derefter företagen utrikes resa, väckte allmän uppmärksamhet för sin ovanliga skicklighet såsom latinak vältalare, matematiker samt kunnare af främmande länders statsrätteliga förhållanden och historia. Efter sin hemkomst adlades han 1603, upptog då namnet *Skytte* efter en utlocknad ätt, som varit beslågadt med hans morderne. Året förut hade han blifvit utsedd till lärare för den unge kronprinsen *Gustaf Adolf* och dennes kusin hertig *Johan*. Ut-nämnd till sekreterare i rikskansliet, begagnades han af Carl IX i flera viktiga uppdrag och rättvisade på ett utmärkt sätt konungens ofta obegränsade förtroende. Mot slutet af Carls regering åtföljde han den ambassad, som 1610 under *Gustaf Stenbock* afgick till England, der *K. Jakob I*, sjelf länd, genast intogs af den lärde och vältalige svensken och till ett bevis på sin bevägenhet slog honom till riddare. Redan såsom hertig af Vestmanland hade *Gustaf*

Adolf utnämnd S. till ståthållare öfver denna provins, och efter sitt anträde till regeringen, lemnade han 1612 hela rikets penningverk i hans händer. Skicklig och nitisk i sina åligganden, fick S. af konungen tid efter annan emottaga nya ynnestbevis, dels i form af förlänningar, dels såsom titlar och äreställen. 1617 utnämnd till riksråd, fick han derjemte norra Finlands lagmansådöme, förordnades 1622 till Upsala akademie kansler och upphöjdes 1624 till friherre med godset Duderhoff i Lifland till friherrskap. År 1629 utnämndes han till generalguvernör öfver Lifland, Ingermanland och Karelen, blef 1632 Dorpts universitets förste kansler och två år senare den förste presidenten i Göta hofrätt. Vid slutet af Gustaf Adolfs regering synes det, som hans förtroende hos konungen något minskats, och han fick ofta uppbara förebråelser för tröghet och långsamhet. Hans sista offentliga värf bestod i att med Axel Oxenstierna deltaga i fredsunderhandlingarna i Brömsebro. Han fick likväl knappt börja detta värf, förrän han insjuknade och afled på sin gård Söderikra nära Brömsebro d. 25 Mars 1645. — Utom genom sina personliga egenskaper, sin lärdom och sina förtjenster som statsman, har han beredt sig ett odödligt namn såsom vetenskapernas beskyddare. Från hans kanslerstid räknar Upsala universitet ett nytt tidevarf. Han utfärdade för högskolan nya lagar, förökade på egen bekostnad antalet af hennes lärare, samt undersökte, ofta själf närvarande, hennes behof och inre tillstånd. Det var också under det han var kansler som Gustaf Adolf till Upsala akademi skänkte de Gustavianiska arvegodsen, dervid kanslerens gällande förord anses ha varit ganska verkamt. Sjelf hade S. få år förut inrättat den efter honom uppkallade *Skytteanska professionen*. Bland vetenskapliga skrifter som han utgifvit må nämnas: *Dissertatio de mechanicæ artis præstantia* (1598); *Problemata ex artium liberalium fontibus desumpta* (1598); *Oratio de Suecorum, Gothorumque vetustate et fortitudine militari* (1604); *Een kort undervijning uthi hvad konstler och dygder en furstlig person skall sig öfva* (1604 och sed. fl. uppl.). — Gift 1605 med *Maria Näf*, dotter till den under Näftaget i Dalarne mördade ståthållaren.

2. **Skytte, Bengt**, riksråd. Född d. 30 Sept. 1614; den förgäendes son. — Liksom alla Johan S:s barn erhöll Bengt en omsorgsfull uppfostran och utmärkte sig tidigt för ovanliga kunskaper. Vid femton års ålder åtföljde han en beskickning till England och blef, likt fadren förut, af K. Jakob I slagen till riddare. Nitton år gammal (1633) befordrades han till kammarherre och sju år derefter (1640) till kam-

marråd. Genom sina i flera afseenden fängslande egenskaper, qvickhet, lärdom och smidigt uppförande, var han liksom skapad för drottning Kristinas hof, der han snart gjorde hastig lycka. År 1646 landshöfding i Upsala, blef han landtmarskalk vid 1647 års riksdag, utnämndes 1648 till riksråd och förordnades 1648 till kansler för universitetet i Dorpt; derjemte erhöll han af drottningen ansefulla förlänningar, dels på Munsön i Mälaren, dels i Helsingland. Af naturen vacklande, utan pålitlighet och utan bestämd öfvertygelse, hängaf han sig åt politiska vinglerier, hvilka han till en tid lyckades dölja, men som snart blefvo afslöjade. Ömsom den lydigaste slaf för Kristinas enväldsnycer, än i hemligt förstånd med rörelsepartiet, var han tillika en lifmande framtidsman hos Carl Gustaf, allt detta samtidigt, och vauligast på smygvägar. Efter flera brytningar och derpå följande förlikningar mellan honom och drottningen, kom den senares förbittring till fullt utbrott, när under Messeniernas högmålaprocess den äldre Messenius angaf S. såsom fiendtligt sinnad mot Kristina och såsom sagesman till en del af det den yngre Messenius skrifvit emot drottningen. I den rättegång som mot S. anställdes, blef han väl frikänd och ingick åter i rådet; men hans anseende var för alltid sjunket, och han ansågs af alla bättre sinnade icke blott som opålitlig och falsk, utan som en sedeslös och elak meniska. Emedan han under den sista tiden af Kristinas styrelse ifrigt arbetat för Carl Gustafs upphöjelse, åtnjöt han i början af dennes välde något anseende och ställdes i spetsen för underhandlingarne med Kurland och Lithauen; men snart minskades förtroendet och S. försattes ur verksamhet. Under Carl X:s sista regeringsår ledde han som enskild person i London och besökte derefter åtskilliga ställen i Tyskland. Slutligen efter förnyade tillsägelser återkom han 1662 till Sverige och började deltaga i rådets öfverläggningar. Men snart lednade hans embetsbröder i råds-kammaren vid hans närvaro och förordnade honom till president i Wismarska tribunalet med uppdrag att tillika vara rikets legat i Tysskland. Oaktadt denna utnämning qvarstannade han i Stockholm, invecklad i rättegångar och ständigt ett plågoris för rådet genom sina anspråk och yrkanden. När han slutligen 1664 öfverbevisades om att på ett verksamt sätt ha deltagit i hertig Adolf Johans planer på riksmarskembetet, förklarades han förlustig sitt rådsembete, reste derefter som en fullkomlig äfventyrare omkring i Tyskland, Frankrike, Holland och England; men återkom till Stockholm, och afled der d. 23 Juli 1683. — Gift 1: 1636 med *Kristina Sparre*, 2 på 1670-talet med *Eva Mörner*.

3. Skytte, Jakob, embetsman, länd. Födelseåret ej med säkerhet känt; den föregående broder. — För det anseende släkten genom fadren Johan S. vunnit i England, blef äfven denne son slagen till riddare af engelske konungen och valdes 1633 till den förste rector illustris vid universitetet i Dorpt. Här väckte han tidigt uppmärksamhet för sina vidsträckt kunskaper och höll helt ung föreläsningar vid universitetet öfver Cæsar, hvilka föredrag bevestades af ett talrikt auditorium. Hemkommen till Sverige, förordnades han 1642 till vice president i Svea hofrätt och utnämndes tre år derefter till landshöfding i Östergötland. En svag helsa nödgade honom dock att med det snaraste söka lugnet, hvarföre han begärde sitt afsked 1650 och afled i Stockholm den 1 Mars 1654. — Hans skrifter: *Panegyricus in laudem Friderici Henrici Arasoniensium principis* (1631); *Dissertatio de rebus publicis* (1632); *Epistola ad Dion. Vossium* (1631) m. fl. vitna om hans lärdom och värtalighet. — Gift 1637 med Anna Nilsdotter Bielkenstierna.

4. Skytte, Carl Gustaf, sjöförfvare. Född 1637; den föregående son. — Liksom de flesta af sin ätt, utmärkte sig S. tidigt för en rik begåfning och var vid högskolan lika mycket känd för sina goda kunskaper som sina dälliga seder. Under en resa i Tyskland tillsammans med sin syster Anna Skytte och en Erik Bagge, befraktade han för hemresan i Okt. 1657 en i Elbingen liggande holländsk jakt och seglade med den uppåt Nyköpingskären. Här mördade S., hans syster och Erik Bagge den lilla holländska besättningen, hvarefter S. uppsatte ett köpbref, genom hvilket fartyget öfverläts åt honom, skref derunder den mördade kaptenens namn och beseglade den falska köp handlingen med hans sigill. Med smaken en gång väckt för dylika illbragder, ströfvade S. omkring på Östersjön och låg hvarje sommar ute i vikingafärder. När han fortsatt sitt sjöförfvarlif i fyra år, utan att hans dåd blifvit upptäckta, beslöt han på eftersommaren 1661, i samråd med sin sväger Gustaf Drake, då gift med systern Anna, att utsträcka expeditionen till Kattegat. För detta ändamål utrustades det rövade holländska skeppet och bemannades med tretton man, af hvilka åtminstone de flesta voro medvetna om expeditionens syfte. Mellan Bornholm och Öland anträffades en holländsk boyart, som S. och han sällskap angrep, mördade den sju man starka besättningen och flyttade de bästa varorna ombord på sjöförfvareppet. Efter verketäld plundring borrades fartyget för att i höl-

jornas graf dölja nidingöddet; men boyarten drofs af vinden mot Öland och snart spordes i nejden dofta rykten om illbragden. Gustaf Drake flydde med sin hustru utomlands; men S. häktades på sin egendom Strömsrum och dömdes att halshuggas och steglas. På släktens förböner mildrades domen till arkebusering »på det han måtte få dö som en soldat». Efter en kristlig dödsberedelse blef han skjuten på Jönköpings torg d. 27 April 1663 kl. mellan 5 och 6 på morgonen. Han var då 26 år gammal. — Gift med Britta Margareta Hamilton.

5. Skytte, Lars, katolsk andlig. Född omkring 1610; den föregående fars kusin: son af ståthållaren på Stockholms slott Lars Bengtsson Skytte och Britta Håkansdotter. — Medan han ännu studerade vid universitetet i Upsala, hade han gjort sig känd för ovanliga kunskaper, hvilka han ytterligare ökade genom resor utomlands. Hemkommen till Sverige, utnämndes han strax till drottning Kristinas hofjunkare och skickades 1641 såsom svensk resident till portugisiska hofvet, hvilken befattning han förestod till 1647, då han begärde och erhöll sitt afsked. I stället för att återvända hem, begaf han sig till Rom, der han antog katolska lära och blef fransiskanermunk — »Frater ordinis Francisci regularis observantia». — I sitt andliga stånd kallade han sig ömsom »Frater Laurentius a divo Paulo» och »Laurentius Skytte nobilis Suecus» eller och blott »nobilis Suecus». Ehuru ett katolskt biskopsdöme blef honom erbjudet, och till och med kardinalshatten hägrade för hans blickar, föredrog han att förblifva munk och afled i sitt kloster i Rom 1696. — Till hans öfriga egenskaper hörde äfven en sällsynt språkkännedom och stor insigt i europeiska statskunskapen. Af hans skrifter, alla författade på latin, äro följande de förnämste: *Confessio veritatis ecclesie catholice* (1652); *Peregrinatio sancta fratris Laurentii a D. P. Sueci* (1658); *Scala pietatis* (1668); *Ramus olivæ septentrionalis revirescens*.

6. Skytte, Vendela, länd. Född den 8 Dec. 1608; dotter af riksrådet Johan Skytte och Maria Näf. — Tillsammans med sin syskon erhöll hon en förträfflig undervisning, och som hon var utrustad med en ovanlig fattningsegäfv, väckte hon snart uppmärksamhet för sina omfattande kunskaper och i synnerhet för sin stora skicklighet i tyska, fransyska, latinska och grekiska språken. Hon författade och utgaf äfven flera skrifter och kallades af Stiernhielm för »Sexus et sæculi miraculum». Vid aderton års ålder ingick hon äktenskap med landshöfdingen i Osterbotten Hans Kyle, samt afled endast tjuguet år gammal, i Stralsund, af pesten d. 18 Aug. 1629. — Hon efterläm-

*) 1623, som uppgifves i Ättartaflorna är påtagligen felaktigt.

nade en dotter *Hillevi*, hvilken ärfde modrens anlag och på sin tid var en af Sveriges lärdeste fruntimmer.

Skytte, **Martinus**, förste evangeliske biskop i Finland. Född af en gammal frälse-lägst i Finland och son af lagmannen i Tavastland *Jeppe Pedersson (Skytte)* till Porkala. — Sin första vetenskapliga undervisning erhöll S. hos dominikanerbröderna i Sigtuna, hvilka på egen bekostnad sände honom utomlands att föröka sina kunskaper vid främmande högskolor. Från denna resa hemkom han med så stort anseende, att han 1524 valdes till generalvikarius eller visitator för dominikanerorden i Sverige, Norge och Danmark. Konung Gustaf I, som förnummit, att S. i Wittenberg flitigt ähört Luther och således icke borde vara motvillig för en religionsförändring, kallade honom till biskop i Åbo och lät inviga honom till detta embete 1528. Vid indragningen af biskoparnes stora förlänningar, fick den finke biskopen behålla sina inkomster, mot vilkor att vid utländska akademier alltid underhålla åtta skickliga finka studenter, genom hvilka verksamhet reformationsverket sedan lättare kunde genomföras i Finland. Efter att ha innehaft sitt biskopsambete i tjuguttre år, afled S. i Åbo d. 30 Dec. 1550, efterlemnande minnet af att nitiskt och kraftfullt ha verkat för evangeli spridande bland Finlands halfvilda, okunnige bebyggare.

1. **Sköldberg, Sven Erik**, läkare, gyna-kolog. Född i Knista socken i Nerike den 26 Nov. 1806. Föräldrar: landtbrukaren *Carl Sköldberg* och *Britta Jonsson*. — Student i Upsala 1825, afled han med. kand. examen 1830, blef med. lic. 1832 och promoverades 1835 till medicine doktor. Efter att under studietiden ha innehaft åtskilliga förordnanden vid så väl den militära som civila sjukvården, utnämndes han 1840 till provinsialläkare i Jönköping, hvilken befattning han lemnade 1863 för att förvalta ett medicinalrådsambete i Sundhetskolegium. Året därefter sökte och erhöll han entledigande från sistnämnda förordnande samt tog afked från provinsialläkartjänsten, och inköpte egendomen Hesselö i Södermanland, der han nu är bosatt. År 1834 företog han sin första utrikes resa, då han besökte klinikerna å Köpenhamns hospitaler; har sedermera gjort resor till utlandet: 1846, då han besökte England och Frankrike; 1851 och 1856 för kirurgiska och gynaekologiska studier i Paris, 1863 för att i Danmark, Frankrike och Italien inhemta kännedom om i dessa länder brukliga ambulans- och sjukvårdsväsen. R. N. O. Ehuru väl gynaekologien förut icke var okänd i Sverige, kan S. likväl sägas vara bland de första, som upptagit behandlingen af fruntimmersjukdomarna såsom specialitet, och hade under

lång följd af år en högst omfattande praktik, såsom fruntimmersläkare. Utom flera uppsatser och referater i Hygiea har han utgifvit: *Chorean i Jönköpings län och det deraf uppkomna religiösa svärmeriet* (1843); *Om skrådes vård i fält* (1864) m. m. — Gift 1837 med *Malin Åstrand*.

2. **Sköldberg, Sven**, läkare, gynaekolog. Född i Jönköping den 30 Nov. 1838; den föregåendes son. — Blef efter att ha genomgått Jönköpings läroverk student i Upsala 1856, medicine kand. 1861, med. lic. i Stockholm 1864 och medicine doktor i Upsala 1867. Strax efter det han afslagt licentiatexamen företog han en vetenskaplig resa till Paris, London och Edinburgh, under hvilken han hufvudsakligen studerade gynaekologi och särskildt den operativa gren af nämnda vetenskap, som fått namn af ovariotomi. Återkommen till Sverige förordnades han 1867 till docent i gynaekologi vid Carolinska institutet och utöfvade, under sina få återstående lefnadsår, med utmärkt skicklighet en vidsträckt verksamhet såsom gynaekologisk läkare i Stockholm. Utrustad med grundliga kunskaper, klar uppfattning, mycken själfständighet i åsigt och lätt framställningsätt, utmärkte han sig äfven såsom lärare vid de fria föreläsningkurser han anordnade och vid sin poliklinik, som flitigt besöktes af äldre och yngre kamrater. Ehuru under de sista åren lidande af en svår hjertesjukdom, företog han 1872 en ny vetenskaplig resa till London och Edinburgh, men hann knappt återkomma derifrån förrän han afled i Stockholm d. 22 Okt. s. å. — I Svenska Läkaresällskapets förhandlingar, Medicinskt arkiv, Nordiskt medicinskt arkiv och Hygiea har han lemnat flera eller färre uppsatser och derjemte såsom specimen för docenturen vid Carolinska institutet särskildt utgifvit ett sakrikt arbete: *Om ovariotomiens tidigare historia i England och Amerika och operationens nu varande ståndpunkt* (1867). — Gift 1867 med *Sigrid Vendela Adelgunda Schürer von Waldheim*.

Sleinocour, Johan Peter, universitetslärare, filosof. Född i Norrköping 1714, studerade han i Linköping och blef student i Upsala 1735. Här egnade han sig i synnerhet åt filosofien och latinska litteraturen, blef filosofie magister 1740, därefter philosophi docens och akademieadjunkt och slutligen 1765 ethic. et polit. professor. — Död i Upsala d. 29 Jan. 1785, sjutti år gammal. — Såsom lärare i filosofi följde han Pufendorf, men isynnerhet Wolff, hvars geometrisk metod han ansåg såsom den säkraste grunden för all spekulativ forskning. Samvetesgrann och nitisk för ungdomens undervisning, var han outtröttlig i det muntliga meddelandet, men hade deremot intet sinne för att framträda såsom författare inför en möustrande allmänhet. Hans

vetenskapliga inflytande var därför begränsadt inom en temligen inskränkt krets, men han var inom den så mycket mer uppborn för grundlig lärdom, sitt milda fogliga lynne och sin anspråkslöshet. — Gift med *Anna Charlotta Arrhenius*.

Smith, Samuel Hanbury, läkare. Född d. 15 Febr. 1810 i Willenhall af Staffordshire i England, der fadren *John Thomas Smith* var sakförare; modern *Phebe Hanbury*. — Genom morfadren, en på sin tid aktad kirurg, fattade gossen hog för läkaryrket och blef, efter slutad skolkurs, betalande elev hos *William Street*, kirurg i *Norwood*; 1831 inskrifven såsom student vid det då nya *Londons universitetet*, der han hufvudsakligen studerade anatomi, fysiologi och farmaci, anställdes han 1834, jemte några andra engelsmän, såsom lärare vid den då nys öppnade *Hillska skolan* å *Barnängen*. Sedan han äfven biträdt såsom läkare under den s. å. i hufvudstaden härjande *kolerafaroten*, genomgick han under de följande åren *Carolinska institutet* och förklarades 1840 för kirurgie magister. Han hade i *Stockholm* vunnit en betydande praktik, och räknades bland hufvudstadens mest ansedde läkare, när han på grund af ett erbjudande från *Nordamerika* 1847 öfverflyttade till *staten Ohio* och blef lärare i *materia medica* vid *Cincinnati medical Institute*, och följande året en af denna stads *sundhets-embetsmän*. 1849 kallades han till professor i *teoretisk och praktisk medicin* vid *Sterling medical College* i *Columbus*, hufvudstaden i *Ohio*, men lemnade redan året derpå denna plats, och blef *superintendent* vid stadens *kuranstalt* för *sinnessjuka*. Under sin vistelse derstädes öfvertog han utgifningen af *Ohio Medical Journal*, som innehåller flera uppsatser om sjukdomslymnet och läkareväsendet i *Sverige*. Han har dessutom i *Amerika* offentliggjort tvenne *Introductions Adresses*, den ena i *Cincinnati* och den andra i *Columbus*, samt tvenne större *Statistic and Medical-Reports* om *Ohio State Asylum*, tryckta i *Columbus* på tyska och engelska. År 1852 lemnade han sin plats i *Columbus* och återflyttade till *Cincinnati*, såsom praktiserande läkare, och är för närvarande bosatt i *New-York*. — Gift med *Emilia Berg* från *Stockholm*.

Smitt, Fredrik Adam, zoolog. Född i *Halmstad* d. 9 Maj 1839. Föräldrar: provinsialläkaren dr *Johan Jakob Smitt* och *Anna Karolina Maria Strömberg*. — Efter fadrens död 1853 blef han i tillfälle att fortsätta sina studier genom frikostig hjälp af *godsegaren m. m. ledam. af riksdagens Första kammare C. Hammar*, dels genom understöd af en äldre broder, *ertman J. Smitt*. Sedan han vid sexton års ålder tagit studentexamen i *Lund*, fortsatte han från 1856 sina studier vid *universitetet* i *Uppsala*

och förordnades 1859 till amanuens vid *Marklinska samlingarne* derstädes. Tre år senare deltog han i den svenska expeditionen till *Spetsbergen*, aflade efter sin hemkomst filos. kand. examen i *Uppsala* 1862 och kallades följande året vid samma universitetet till docent i zoologi. I egenskap af *Byzantinsk stipendiat* gjorde han 1865 — 67 en resa till kontinenten, hvarunder han för zoologiska studier vistades större delen af tiden i *Köpenhamn* och *Paris*, deltog 1868 i en ny expedition till *Spetsbergen*, och medföljde 1869 såsom zoolog fregatten *Josephine*, på en resa till *Portugal*, *Azorerus*, *Nordamerika* och *England*. År 1871 utnämndes han till *intendent* vid *naturlistoriska riksmuseet* i *Stockholm*, erhöill 1867 *Vetensk. Akademiens guldmedalj*, blef 1875 *ledamot af Vetenskapsakademien* och s. å. *ledamot af Landtbruksakademien*. Hans vetenskapliga skrifter, de mesta införda i *Öfversigt af Vet. Akad. förhandlingar*, äro: *Sur les ephippies des Daphnies* (1859); *prisbelönt af Vet. Soc. i Uppsala*; *Bidrag till kännedom om Hafsbryozoornas utveckling* (1863), *Disp. pro gradu*; *Några drag ur mossdjurens lif* (1864); *Om Hafsbryozoornas utveckling och fettkroppar* (1865), *prisbelönt af Vetensk. Akad.*; *Kritisk förteckning öfver Skandinavians Hafsbryozoer* (5 del. 1864—1871); *Bryozoa marina in regionibus arcticis et borealibus viuentia* (1868); *De senaste årens undersökningar om hafsfaunas gräns mot djupet* (1870); *Floridan Bryozoa* (2 del. 1872, 73); smärre uppsatser i åtskilliga tidskrifter. — Gift 1874 med *Freja Pålman*.

Snack, Peter, se *Schnack*.

Snackenborg, Helena, född 1549; dotter af *Ulf Henriksson (Snackenborg)* till *Fyllingerum* och *Norrnäs* och *Agneta Knutsdotter (Lillie)* till *Ökna*. — Anstald såsom hofdam hos *K. Erik XIV:s syster, prinsessan Cecilia*, fick hon vid sexton års ålder medfölja denna på hennes besök hos *drotsning Elisabet* i *England*. När prinsessan lemnade engelska hofvet för att vända åter till *Baden*, kvarstannade *Helena S.* i *London*. Genom sin ovanliga skönhet och blomstrande ungdom väckte hon till och med i *Elisabets lysande hof* så stort uppseende, att hon vann *drotsningens synnerliga tycke* och blef upptagen bland hennes hofdamer. Ännu mer, genom *Elisabets egen anordning* giftes hon med *Sir William Parr, markis af Northampton* och kom genom detta äktenskap i förbindelse med *Englands förnämsta ätter*. Sedan *markisen* affidit, utan att efterlemnna några bröstarfvingar, ingick hon nytt gifte med *Sir Thomas Gorges af Långford* i *Wiltshire* och blef för andra gången enka 1610. — Aflad efter ett långvarigt enkestånd d. 1 April 1635 och blef begravnen vid sin senare mans sida i *domkyrkan* i

Salisbury, der hennes äldste son lord *Edward Gorges*, baron af Dundalk, lät öfver föräldrarna uppressa en präktig minnesvård.

Snoilsky. Gammal ungersk adlig ätt, som naturaliserades i Sverige 1651 med namnet von *Snoilski*; blef friherlig 1770 och grefflig 1771, då den åter upptog det ursprungliga *Snoilsky*.

1. **Snoilsky, Johan**, sjömilitär. Född i Riga d. 16 Febr. 1708. Föräldrar: majoren vid Jönköpings regemente *Gustaf von Snoilski* och *Vendela Margareta von Campenhausen*. — När sonen var sexton år gammal, anställdes han såsom page hos konung Fredrik I och ingick 1728 vid flottan, hvarefter han för sin utbildning i sjöyrket 1730—36 tjänstgjorde i holländska marinen. Under denna sin öfningstid, befann han sig för det mesta på den eskader, som kryssade i Medelhafvet mot marokkanska sjörofvare, hvarigenom han kom att deltaga i ej mindre än fyra träffningar med dessas flottor, samt berista eröfningen af fåstet *Magador* på afrikanska kusten. Vid sin hemkomst till Sverige utnämndes han till löjtnant vid amiralitetet och kommanderades 1738 på örlogsskeppet Sverige, som, på väg till Konstantinopel, förläste i Spanska sjön, dervid 150 man af besättningen omkommo. Medan han ännu kvarstod på löjtnantgraden, deltog han i finska kriget 1741—43, befordrades 1744 till kapten, 1749 till kommandörkapten och 1756 till generaladjutant. Under kriget i Pommern deltog han i de flesta sjöoperationerna, och hade flera viktiga värf sig anförtrödda, blef 1765 *schoutbynacht*, 1769 riksråd, 1770 friherre och året derefter greve. — Död den 13 Mars 1787 i Carlskrona. — Komm. med st. k. af svärdsorden. Mera för sitt personliga anseende, än några skarpt utpräglade politiska tankesätt, inlätts S. vid 1769 års riksdag i råds-kammaren. Ehuru han under sin föregående lefnad visat sig icke sakna mod, var detta dock ej af det slag, som tarvades i riksdagsstriderna; också skyndade han att undvika den storm, som vid 1771—1772 årens riksdag bröt lös öfver hattregeringen, genom att sjelf det sistnämnda året begära sitt entledigande ur råds-kammaren. — Gift 1: 1736 med *Maria Katarina Spalding*, 2: 1746 med *Charlotta Katarina von Pailander*.

2. **Snoilsky, Nils**, embetsman. Född den 7 Juli 1792; den föregående sonson. Föräldrar: den som vitterhetsiktare kände, krigsrådet greve *Gustaf Snoilsky* och *Johanna Sofia Pailandersköld*. — Efter slutad akademisk kurs vid universitetet i Upsala, inträdde han kort efter statshållningen 1809 på embetsmannabanan, såsom c. o. kanalist i Justitie-revisions-expeditionen och c. o. notarie i Svea hofrätt. Befordrad till koptist i nämnda expedition 1811, erhö

han härads höfdings fullmakt 1816 och blef kanalist i Justitie-revisions-expeditionen 1818. Året derefter antagen till förste riddarhuskanalist, befordrades han till protokollssekreterare i K. kansli 1821, till assessor i Svea hofrätt 1823 samt tre år senare till ordförande i Nedra Borggrätten. Under utöfningen af detta embete, som han bibehöll till 1836, var han en tid tillförordnad landshöfding i Örebro län (1831) och t. f. justitiekansler (1835). Vid nedläggandet af sin befattning såsom ordförande i Borggrätten, utnämndes han 1836 till justitieråd och innehade detta embete till 1857, då han på egen begäran erhö

afsked. Under sin nära femtiåriga tjänstemannabana hade han inom K. Majests hof fortgått till hofmarskalk och utnämndes året efter sitt utträde ur högsta domstolen till komm. m. st. k. af N. O. — Död i Stockholm den 1 Febr. 1860. — Utan att genom ovanliga, minnesvärda öden intaga ett rum i historiens pantheon, förtjenar hans namn sin hogkomst för det utmärkte sätt, hvarpå han skötte sitt domarekall och för den sjelfständighet han ådagalade på sin plats såsom ledamot af högsta domstolen. — Gift med *Sigrid Fredrika Juliana Banér*.

3. **Snoilsky, Carl John Gustaf**, skald. Född i Stockholm den 8 Sept. 1841; den föregående son. — Student i Upsala 1860, aflade han kansliexamen 1864 och anställdes året derefter såsom attaché vid svenska beskickningen i Paris. År 1866 utnämndes han till andre sekreterare i Utrikes departementet, befordrades till förste sekreterare i nämnda departement 1874 och förstod egenskap af *chargé d'affaires* beskickningen i Köpenhamn Aug.—Nov. 1875. De rika skaldeanlag, hvilka redan röjde sig i hans första poetiska arbeten: *Smådikter* (1861) och *Orchideer af Soen Tröst* (1862), hafva sedermera utvecklat sig och framstå på ett för svenska skaldekonsten högst glädjande sätt i hans senare poetiska samlingar *Dikter* (1869, ny förökad upplaga 1874) och *Sonetter* (1871). Utom egna skaldestycken, har han i månadskriften »Nu» lemnat en följd af profstycken ur en ännu outgifven öfversättning af Goethes valda lyriska dikter. Han har förförigt allt sedan ungdomen med stor ifver idkat studiet af bibliografi och numismatik och i den sistnämnda af dessa kunskapsgrenar låtit trycka *Ått svenskt myntkabinett* (1873) samt uppsatser i *Numismatiska meddelanden* (2:dra häft. 1875). — Led. af Sv. Akademien 1876. — Gift 1867 med grefvinnan *Hedvig Charlotta Amalia Piper*.

Sofia, prinsessa. Född i Stockholm den 29 Okt. 1547; dotter af K. *Gustaf I* och hans andra gemål, drottning *Margareta Leijonhufvud*. — Vid tjuguet år ålder (d. 4 Juli 1568) förmlädes prinsessan Sofia, med sin halfbroders, K. Erik XIV:s, kusin

hertig *Magnus III* af Sachsen Lauenburg. Äktenskapet blef icke lyckligt. Hertigen var i hög grad lättsinnig och missaktade, för att ej säga misshandlade sin gemål. Slutligen gick hans oreglerlighet så långt, att han förvistes ur riket. I sitt hemland företog han upproriska stämplingar mot sin bror, den regerande hertigen, hvarför han blef insatt i fängelse och afled i fångenskap 1608. Hertiginnan kvarstannade för alltid i Sverige och förde ett tyat och indraget lif på Ekolsund, der hon afled natten mellan d. 16 och 17 Mars 1611. — Af deras äktenskap föddes d. 31 Aug. 1570 en son, hertig *Gustaf* af Sachsen-Lauenburg, som 1591 förlänades med Häbo och Erlinghundra häraders domsaga i Upland och slutligen af sin morbroder hertig Carl förordnades till ståthållare på Kalmar. Han afled flera år före modren, ogift, på Ekolsund den 11 Nov. 1597.

Sofia Albertina, prinsessa. Född i Stockholm den 8 Oktober 1753; enda döttern och yngsta barnet af Konung *Adolf Fredrik* och drottning *Lovisa Ulrika*. — Vid fjorton års ålder utnämndes hon af sin morbroder Konung *Fredrik* i Preussen till coadjutrice af abbotstiftet Quedlinburg, en plats, som redan då gaf goda, och för framtiden utsigt till ännu bättre inkomster. Af de senare kom hon i besittning, när hon 1787 blef abbedissa öfver samma stift, i hvilket hon det nämnda året i September »introniserades». Under senare delen af sin lefnad älskade *Lovisa Ulrika* intet af sina barn så högt som *Sofia Albertina*, hvilken å sin sida gjorde sig väl förtjent af denna ömhet, genom sin allt uppoffrande kärlek och tillgifvenhet. Sitt abbotstift besökte hon sällan, utan vistades för det mesta i Sverige, der hon, den enda öfverlevande af sin ätt fick se denna utlockna och en ny dynasti uppstiga på thronen. Sina sista lefnadsår tillbragte hon skild från verden och sysselsatte sig mycket med konst-sömnader. Af sådana finnas ännu en del utmärkta arbeten i behåll, hvilka hon förfärdigat med biträde af sina damer. Af naturen mild och välgörande, vann hon allas tillgifvenhet och sörgdes vid sin bortgång af ett stort antal behöfvande, hvilkas nöd och bekymmer hon lindrat. Död i Stockholm, utan att hafva varit förmäld, den 17 Mars 1826, sjuttiofem år gammal.

Sofia Magdalena, drottning. Född i Köpenhamn den 3 Juli 1746. Föräldrarna: Konung *Fredrik V* af Danmark och hans första gemål, drottning *Lovisa*, konung *Georg II:s* af Storbritannien dotter. — Vid endast fyra års ålder blef prinsessan *Sofia Magdalena* förlofvad med den jemnrige svenske thronföljaren prins *Gustaf*, till förnyande af vänskapen mellan svenska och danska hofven, och möj-

ligen till en försoning för att man nog hastigt brutit giftermålsunderhandlingarne mellan arfursten *Adolf Fredrik* och prinsessan *Lovisa*, Konung *Kristian VI:s* dotter. Senare önskade väl *Lovisa Ulrika* upplösa förbindelsen mellan sin son och den danska prinsessan, för att ästadkomma en förlofning mellan honom och prinsessan *Philippina* af Brandenburg; men kronprinsen sjelf var mer böjd för det danska partiet och såg derför icke ogerna att 1766 års ständer påskyndade hans förämling, hvilken också försiggick på *Kristiansborgs* slott i Köpenhamn den 1 Oktober s. å. — Äktenskapet blef likväl föga lyckligt. Den blyghet, eller rättare försagdhet, som var ett utmärkande drag hos den unga prinsessan, misshagade i hög grad den liflige *Gustaf*, och han dröjde ej länge med att visa henne den mest uppenbara kallsinnighet. *Sofia Magdalena*, som blifvit uppfostrad i sin farmoders allvarliga och gudfruktiga hof, kunde å sin sida icke finna sig i det svenska hovets stormande lustbarheter, teaterföreställningar och tomma nöjen och drog sig derför frivilligt tillbaka. Förhållandet de höga makarna emellan förbättrades väl något efter *Lovisa Ulrika's* död, men blef aldrig af någon innerligare beskaffenhet, och *Gustaf* drog icke heller i betänkande att öppet beklaga sig öfver sin gemåls likgiltighet, stelhet och tråkighet. I yngre åren var *Sofia Magdalena* ganska behaglig; värtens hög och välbildad; hållningen ädel, ansigtet vackert, ehuru ej skönt; ögonen stora och blå, vitnande liksom hennes hela personlighet om mildhet och blygsamhet. Efter *Gustaf III:s* död ledde hon i mer än tjuguett år och afled i Stockholm den 21 Augusti 1813.

Sofia Wilhelmina Mariana Henrietta, drottning. — Född i Bieberich i Nassau d. 9 Juli 1836. Föräldrar; hertig *Vilhelm* af Nassau och prinsessan *Pauline* af Württemberg. — Vid prinsessans uppfostran, som stöddes på en sann och upplyst religiositet, anknöt sig en grundlig och lefvande undervisning, hvilken meddelades henne af de mest framstående lärare. Vid sjutton års ålder blef hon konfirmerad och förmäldes den 6 Juni 1857 å slottet Bieberich med prins *Oscar* af Sverige och Norge. Efter att den 11 i samma månad ha lemnat sitt fädernehem, gick prinsessan om bord på ett svenskt lineskepp i Lübeck och anlände den 19 Juni till Sveriges hufvudstad. Under de nitton år, hon sedan dess här vistats, har hon med familjemodrens och makans pligter förenat en omfattande verksamhet i menniskokärlekens tjänst. Under sitt örförandeskap och sin ledning har hon i en enda, till hela hufvudstaden utsträckt, komité förenat de olika skyddsföreningar, som förut arbetade hvar för sig, utan gemensam plan eller gemensamt intresse. Hon har bland

ansat äfven beredt Sveriges hufvudstad dess första, och ännu enda, asyl för frigifna kvinnor, i ändamål att förekomma dessas återfall i laster och brott. Efter sin gemåls upptigande på thronen den 18 Sept. 1872, kröntes hon till drottning i Sverige d. 12 Maj och i Norge den 18 Juli 1873.

Sohlman, Per August Ferdinand, publicist. Född i Stennevads socken i Nerike den 24 Maj 1824. Fadren var snickaremästare i Örebro. — Efter att ha genomgått Örebro skola och Strengnäs gymnasium, afgick han till Upsala och blef student 1843. Vid de kort därefter anordnade studentmötena, i Upsala 1843 och Köpenhamn 1845, hade den skandinaviska enhetsidéen spirat upp och vunnit många anhängare, särdeles bland den akademiska ungdomen. Bland dem, som mäktigt hänfördes af den skimrande tanken på ett förenadt Skandinavien, var äfven S., som snart uppträdde som skandinavismens målsman, dels inom det i Upsala stiftade Skandinaviska sällskapet, dels i det af honom och några andra studenter uppsatta *Studentbladet*. Så fort han vid promotionen 1848 emottagit lagerkransen, skyndade han — trogen sitt gifna löfte, att i det då pågående dansk-tyka kriget ställa sig i Danmarks krigarleder — till Köpenhamn och ingick som frivillig i sjette liniebataljonen. Återkommen till Stockholm, anställdes han 1849 såsom lärare i konsthistoria vid Fria konsternas akademi och ingick s. å. som medarbetare i veckotidningen *Bors*, öfver hvilken han öfvertog ledningen 1851 men lemnade, då bladet uppgick i Svenska Tidningen. 1852 ingick han såsom medarbetare i *Aftonbladet*, för hvilken tidning han blef hufvudredaktör 1857 och den han sedan, endast med ett kort afbrott, Okt. 1869—Mars 1870, skötte till sin död den 5 Juli 1874, timad genom drunksjukdom i Baggensfjärden vid Wermödn. Om S. såsom det offentliga ordets man kan i korthet sägas, att han varmt och efter bästa öfvertygelse nitälskade för samhällets utveckling och framåtskridande i allehanda riktningar, och att få såsom han varit frie från personlig bitterhet mot olika tänkande. En annan sida af hans verksamhet, som ej må förglömmas, var hans nitälskan för ett sannt nationellt lif, som skulle finna sitt uttryck i poesien och konsten. För denna idé verkade han såsom lärare vid Konstakademien, såsom utgifvare af *Nordisk Tidsskrift* (1852, 53) och såsom medlem af våra konstföreningar och Svenska fornminnesföreningen, för hvilken han var en bland stiftarne 1870. — Gift 1851 med *Hulda Sandberg*.

Solander, Daniel, botaniker. Född 1785 i Piteå, der fadren *Carl Solander* var prost och kyrkoherde; modren *Magdalena*

Bogstadius — Såsom student i Upsala egnade sig S. med ifver åt botaniken och var en sjelfskrifven åhörare af Linnés föreläsningar. När den store mästaren 1759 anmodades att öfversända en skicklig student till England, för att om möjligt der upphjelpa det naturhistoriska studiet, föreslog han härtill S., som ditreste s. å. och med mycken välvilja blef emottagen af lord Northington, Englands d. v. storkansler. Af en händelse kom han icke långt därefter att få göra en resa till Kanarieöarna. Under ett besök på ett fartyg, som låg segelfärdigt dit, märkte han ej att fartyget lade från land och måste mot beräkning och sin vilja, medfölja till bestämmeleorten. Han begagnade emellertid tillfället på bästa sätt att anställa naturvetenskapliga forskningar och öka sina kunskaper. Återkommen till England, förordnades han till Assistent librarian vid Britiska museum och invaldes till ledamot af Vetenskaps-societeten i London. På anmodan af botanisten, presidenten Banks åtföljde han denne 1768—71 på en resa omkring jorden, under hvilken de gjorde rika naturaliesamlingar och gemensamt beskrefvo och bestämde sina upptäckter. År 1771 utnämndes S. till bibliotekarie vid British Museum, hvarjemte han på samma gång erhöi juridiska och medicinska doktorsvärdigheten vid universitetet i Oxford. — 1772 kallades han till ledamot af Svenska Vetensk. Akad. Död vid endast fyrtiosju års ålder, i London den 12 Mars 1782. — Han var en af sin tids största naturforskare, och hans tidiga bortgång beklagades såsom en stor förlust för vetenskapen. Linné uppkallade efter honom ett värtslägte *Solandra* och omtalade alltid sin utmärkte lärjunge med det största beröm.

Sommar, Magnus, biskop. Född omkring 1480. — Efter studier och resor utomlands, anställdes han vid domkyrkan i Strengnäs och valdes till domprost derstädes 1518. Fyra år senare blef han på Gustaf Vasas befallning utsedd till biskop öfver Strengnäs stift. Af naturen from och eftergiftvande, var han den förste bland biskoparne, som samtyckte till Vesterås recess, och erbjöd sig att till kongungen öfverlemlna sitt slott Tynnelås. Först 1528 blef han af Vesterås-biskopen Peder Månsson invigd i sitt biskopliga embete, hvarefter han 1531 uppfördes på ärkebiskopsförslag. Med sin undfallenhet lyckades han aldrig förvärfa Gustaf I:s förtroende och fick ofta uppbara allvarsamma förebråelser för sitt »oanständiga skrymter». — En dylik skrapa vankades, då han bevistades K. Gustafs andra förmälning, och då »biskopen något obetänksamt deruppå svarade», förklarade kongungen honom skild från sitt embete och lät genast sätta honom i fängelse. Först efter åtta månader i Maj

1537, blef han på Gustafs befallning lösgifven och fick sig anvisadt Krokeks kloster till vistelseort, med ränta från en del af Jön-åkers härad i Södermanland »till försörjning».— Hans dödsår är obekant; likväl fans han ännu i lifvet 1542.

1. Sommar, Magnus, präst, lörd. Född den 10 Aug. 1710 i Hofby församling af Lunds stift, der fadren *Jöns Sommar* var kyrkoherde. — Blef student i Lund 1728 och magister vid promotionen 1734. Prästvigd fyra år senare, tjänstgjorde han någon tid i stiftet; men kallades 1743 till Lund och utnämndes till docent i filosofiska fakulteten. Två år derefter befordrades han till adjunkt och erhöll 1758 Ståfvie och Lackalänge pastorat till prebende. Härvid stannade hans akademiska befordringar, ehuru han flera gånger var förslagen till professioner och visat sig genom aflagda prof behörig till erhållande af sådana. Då han fann, att vid universitetet ingen fortkomat stod att vinna, sökte och erhöll han 1760 kyrkoherdebeställningen i Ingelstorp och Walleberga af Lunds stift; blef kontraktsprost i Ingelstads härad 1771, samt teologie doktor vid K. Gustaf III:s kröning 1772. — Död i Ingelstorp d. 14 Maj 1782. — S. var en mångsidigt lerd man, och isynnerhet utmärkt teolog. Som sådan deltog han i striden med den tyske teologen Carpow och utgaf, mot dennes sats, 1749 en afhandling: *De duplici peccato in Spiritum sanctum inchoato et consummato nova ratione a Caleb. Carpowio explicato*, hvilken Carpow förklarade var det bästa af allt, som mot honom blifvit skrifvet. — Gift med *Erika Liebmann*.

2. Sommar, Jöns, präst, lörd. Född i Ingelstorp i Skåne den 28 Sept. 1769; den föregående son. — Efter enskild undervisning i föräldrahemmet, dervid hans kunskaperika mor som oftast biträde, blef S. student i Lund 1781, och 1790 filosofie magister. Förordnad till teologie docens året derefter, föreläste han enskildt under fyra år olika delar af teologien och blef 1794 teologiska fakultetens notarie. Det visade sig likväl snart att för honom, liksom för fadren, den akademiska banan icke bar några lagrar, hvarföre han sökte en kollegaplats vid Lunds skola 1796 och blef rektor derstädes 1803. Sedan han öfvertagit sistnämnda embete i sex år »med särdeles heder», befordrades han 1809 till kyrkoherde i Hälöf och Boderup; blef prost 1812 och kontraktsprost i Skytts härad 1823. Under sin kollegatid i Lund hade S. »afgitt teol. kand. ex. 1797 och teol. lic. ex. 1798. Det öaktadt bughnades han med teologie doktorvärdigheten först efter tjugo år, eller vid K. Carl Johans kröning 1818. Blef jubelmagister i Lund 1841; död ogift i Hälöf den 9 Mars 1843, den siste på manssidan af den gamla berömda skånska präst-

släkten Sommar. Liksom fadren var Jöns S. i vida kretsar känd för sin omfattande lärdom och af alla, som kände honom, värderad för sitt stilla, vänliga väsen, sin redbarhet och anspråkslöshet.

Some, (Somme) Krister, krigare, landsförrådare. Födelseår icke bekant. Son af *Abraham Germundsson (Somme)* och *Mårta Sjöblad*. — Under krigen i Ryssland och Lifland hade S. ådagalagt stor tapperhet, hvarför han af Carl IX 1602 förordnades till slottlofven på Narva. År 1608 utnämndes han till fältöfverste och blef, då Danmark hotade med ett fredsbrott, satt till ståthållare på Kalmar 1610. Följande året uppgaf han förrädiskt och utan nödvång slottet åt danskarna och fäste derigenom för all tid en outplånlig fläck på sitt namn. Vid de underhandlingar, som föregingo fastets utrymmande, dolde han omsorgsfullt sina verkliga tänkesätt, förmanade besättningen till trohet mot konungen, lät soldaterna riva upp stenläggningen och bära upp stenarne på vallarne, emedan, som han försäkrade, icke mer än halftannat fat krut fans kvar i slottet. Då han besökte danska lägrat, lemnades alltid för syns skull någon dansk herre såsom gisslan uppe på fastningen. Efter dessa förberedelser, förklarade S. att slottet af brist på ammunition icke längre kunde hålla sig, och att han såg sig nödsakad att uppgifva det åt de belägrande. Med detta tillkännagifvade begaf han sig till danskarnes läger och öfverlemnade Kalmar den 3 Aug. 1611 åt konung Kristian. Derpå öfvergick han i dansk tjänst och erhöll 1,000 r:dr reda penningar samt ett skepp, lastadt »med så mycket vin, smör och fetaliere», som kunde föras ombord. Efter sin afresa skref han till K. Carl ett opassande bref, hvori han sköt skulden för slottets förlust på honom, emedan han icke undsat detsamma, och slötade sin skrifvelse med förklaring, att »han ej kunde lida Chesnecopheri och Erik Olofsons skrifvarvalde, ej heller konungens öfringar». — Enligt berättelse skall konungen i ett häftigt ögonblick gifvit S. en örfil som vällat hans bittra hat; enligt en annan uppgift skall orsaken till detsamma varit att Carl låtit afträta någon af hans anförvandter. Hans senare lefnadshändelser äro icke kända och äfven hans dödsår är obekant.

1. **Sommelius, Gustaf**, orientalist, historisk samlare. Född i Malmö 1727. Föräldrar: rådmannen derstädes *Johan Sommelius*, och *Anna Hoffvinghoff*. — Vid fem års ålder faderlös, upptogs han af sin farbroder borgmästaren i Lund Gustaf Sommelius, såsom eget barn och sattes af honom i Lunds skola, hvarifrån han 1742 afgick till universitetet. År 1746 antogs han af d. v. domprosten, sedermera biskop, J. Engeström till lärare för dennes söner och reste med

dem följande året till Upsala; men lemnade detta lärosäte 1748 och begaf sig till Greifswald, hvarest han s. å. erhöill magistergraden. Förordnad 1749 till docens i österländska och grekiska språken i Lund, utnämndes han 1751 till lärare vid Lunds skola, erhöill 1756 akademie adjunkts tur och beföringrarätt, samt emottog s. å. fullmakt på rektorsbeställningen vid nys nämnda skola. Efter att 1763 undfått professors namn, heder och värdighet, utnämndes han 1767 till universitetsbibliotekarie och innehade detta embete jemte den då dermed föränsade skyldigheten att undervisa i lärdomshistoria, till sin död i Lund den 19 Juni 1800. S. var en man af mångsidig och vidtomfattande lärdom, hvilken han gjorde fruktbärande dels såsom skicklig föreläsare, dels genom en otrolig mängd akademiska afhandlingar och andra arbeten. Hans viktigaste arbeten, hans historiska, biografiska och bibliografiska samlingar, hafva blott delvis blifvit utgifna och förvaras derför ännu i handskrift på Lunds universitetsbibliotek nämligen: »Samlingar till Lexicon eruditorium Scanensium; Samlingar till skänkska clereciets historia»; »Samlingar till en beskrifning öfver Strengnäs clereci»; »Samlingar och anmärkningar vid Rogbergs och Rudas historiska beskrifning om Småland»; »Samlingar till beskrifning om Dorpts universitet», »Suecorum extra patriam habitus disputationes» etc. — Gift 1768 med *Gertrud Dorotea Held*.

2. *Sommelius, Gustaf Lorentz*, skald. Född i Mörrums prästgård i Blekinge den 19 Okt. 1811. Den föregående sonson. Föräldrar: kyrkoherden *Johan Reinhold Sommelius* och *Karolina Gustafva Trägråh*. — Sedan S. genomgått Malmö skola blef han student i Lund 1829; men dröjde der ej länge, utan lemnade redan i slutet 1830 eller i början af 1831 universitetsstaden. — År 1834 utnämndes han till underlöjtnant vid Elfsborgs regemente och befordrades till löjtnant derstädes 1837. För öfrigt känner man ej mycket om hans lif från denna tid. Jagad af en inre oro, och, såsom det synes, nästan öfvergifven af sina anförvänder, vistades han än här än der, oftast under strider med ekonomiskt betryck, tills han slutligen 1848 nödgades taga afsked. När danska kriget kort derpå utbröt skyndade han att som frivillig erbjudas Danmark sin arm och fann efter lysande prof af tapperhet döden under förpostfåktningen i affären vid Düppel d. 5 Juni 1848. — Efter att under åtkilliga pseudonymer och signaturer — »G. s—», »Beppo», »Dulcamara», »Qvodlibet» m. fl. — ofta ha utprädat såsom skald i ett par tidningar, utgaf han 1846 tvenne diktsamlingar: den ena i Stockholm under titel: *Vallmökroppar, plockade på steppen af Beppo*, och den andra i Göteborg: *Silhouetter, klippta*

i papp, samlade af doktor Dulcamara, hvilka jemte en del kringströdda posmer tjuugu år senare sammanfördes af C. Eichhorn i en författaren värdig upplaga *Samlade Dikter af G. L. Sommelius* (1867). — S. var en vulkanisk natur både i sitt lif och i sången. »Glödande, häftig lidelsefull, disharmonisk fantastisk, visar han sig äfven, ehuru mer sällan, innerlig, varm, vemodig, finkänslig; men i allt framlyser skaldnaturen, äfven der, hvarest utbroten af densamma mer likna ett ångestskri eller ett vildt rop af smärta än lyrans smekande toner». — Ogift.

1. *Sondén, Per Adolf*, präst, litteraturhistoriker. — Född i Landeryds församling af Linköpings stift den 12 Maj 1792. Föräldrar: prosten och kyrkoherden *Johan Adolf Sondén* och *Anna Katarina Kernell*. — Blef, efter att ha genomgått Linköpings läroverk, 1809 student i Upsala, der han, upptagen i kretsen af den nya skolan, uppträdde som medarbetare i *Polyfem*, *Phosphoros* och sedermera i *Poetisk Kalendar*, *Svensk Litt. Tidning* m. fl. Promoverad till filosofie magister 1815, prästvigdes han 1817 och blef 1818 rektor vid Johannis kyrkoskola i Stockholm. Fyra år senare förordnad till pastorsadjunkt i *Adolf Fredriks församling*, blef han 1828 bataljonspredikant vid K. Svea Lifgarde och 1831 notarie i Stockholms stads konsistorium. Hans sista beföring var till komminister i Klara, å hvilken beställning han erhöill fullmakt 1833, sedan han året förut blifvit kallad till sekreterare i revisionen öfver rikets elementarläroverk. Vid 1834—35 års riksdag tjänstgjorde han såsom sekreterare i prästeståndet. Död i Stockholm den 2 Juni 1837. — I Sveriges litteraturhistoria intager S. ett aktadt rum, icke för sina egna poetiska arbeten, hvilka äro temligen obetydliga, utan såsom litteraturhistoriker och som utomordentligt fitig, samvetsgrann och oveddig granskare af andras verk. Medan han ännu var kvar i Upsala redigerade han *Fredmans Handskrifter*, samt utgaf sedermera en fullständig kritisk upplaga af *Bellmans samlade arbeten*, äfvensom af *Fresses*, *Bergklints*, *Stagnellii* och *Kezels Arbeten* i Svenska förlagsföreningens samling. Tillika ombesörjde han efter Hammarakölds död en ny upplaga af dennes *Svenska vittterhetem, historiskt-kritiska anteckningar*, som, genom den sorgfälliga granskning han egnade detta, i sitt slag oundärliga, verk, blifvit väsentligt förbättrad. Deltog dessutom såsom fitig medarbetare i Palmblads stora Biografiska Lexikon, författade *Olai och Laurentii Petri lefnadsbeskrifningar* (i tidskriften *Theoprosyne*), *Vocabularium latino-suecanum* (1827) öfversatte »Corregio, sorgapel af Oehlechläger», »Luthers Skrifter i urval», »Strauss Klockljuden», »Kristi kors predikningar af Theremin», samt har ut-

gifvit upplagor af åtkilliga latiniska författare med svenska anmärkningar. Hans *Dikter* äro af honom sjelf utgifna (2 häft. 1829). — Gift 1833 med *Charlotta Fredrika Nordström*.

2. **Sondén, Carl Ulrik**, läkare. Född i Landeryds församling af Östergötland den 29 Maj 1802; den föregåendes bror. — I Uppsala, der S. blef student 1821, afade han med. kand. ex. 1827; blef med. lic. 1828 och 1835 medicine doktor. Förordnad 1832 till läkare vid Danviks hospital och därhus, företog han 1833—34 en resa genom Danmark, Holland, Belgien, Frankrike, och flera tyska stater, dels för att studera sinnessjukdomarna, dels för att inhemta kännedom om de olika slagen af kurhospital för sinnessjuks. Under fortsatt utöfning af sitt kall såsom läkare vid Danviken, utnämndes han till öfverläkare derstädes 1847, samt innehade denna befattning till 1862, då han tog afsked. Var tillika ombudsmän och fiskal i Sundhetskollegium 1849—58, hvilket sistnämnda år han förordnades till medicinalråd, och bibehöll detta embete till 1874. Föröfrigt deltog han under sin mer än fyråriga tjänstetid såsom ledamot i flera komiteer, rörande anläggning af tidsenligare vårdanstalter för sinnessjuks, förbättrandet af hospitalsväsendet o. s. v. I sistnämnda hänseende utträdde han ganska mycket för vårt land, mer kanske enskildt i tal och skrift, än som medlem i de trögt arbetande komitéerna. Tillika bör det ihogkommas att han vid sinnessjukas behandling helt och hållet bröt med den gamla metoden att använda tvångsmedel och följdriktigt tillämpade en nyare tids människovänligare grundsatsar. Ledam. af Vet. Akad. samt åtkilliga medicinska och flantropiska sällskap. R. N. O. — Död i Stockholm den 6 Maj 1875. I tidskriften *Hygiea*, i hvars grundläggande han deltog 1839, och för hvilken han sedan i tio år var hufvudredaktör, har han författat en stor mängd uppsatser, referater och recensioner; likaså i *Tidskrift för läkare och farmaceuter*; i *Svenska Läkaresällsk.* årsberättelser och i *Sv. Läkaresällsk.* Nya handlingar. Han har äfven utgifvit ett stort antal skrifter i broschyrform, samt lemnat flera öfversättningar af medicinska arbeten, särskildt i homeopati. — Gift 1838 med *Beata Sofia Åkerman*.

Soop; en frälselägt från Vermland, som introducerades vid riddarhusets instiftelse 1625 och sedermera utgrenade sig i friherrliga ätten *Soop* och friherrliga ätten *Soop af Limingo*, hvilka grenar nu äro utdöda.

Adliga ätten:

1. (**Soop**) **Hans Åkesson**, riksråd. Född den 19 Maj 1552; son af riksrådet *Åke Haraldsson* till Stora Bjurum och *Brita Åzelsdotter (Posse)*. — År 1590 var S. Konung *Johans* hofmarskalk och blef 1595

härads höfding i Trögdas härad af Upland. Under de inhemaka oroligheterna, som föranleddes af *Sigismunds* återkomst till Sverige 1598, sattes han af hertig *Carl* till slotslofven på *Elfsborgs* och *Gullbergs* fästen, blef 1606 ståthållare öfver *Skaraborgs* län och var två år senare en af de svenska kommissarierna vid mötet med ryssarne på gränsen vid *Systerbäck*. — 1609 kallad till riksråd, utnämndes han s. å. till kammarråd och blef 1611 ståthållare på *Stockholms* slott med *Uplands* län. — Död den 10 Februari 1619 på *Målsåker* i *Södermanland*, hvilket gods han tillbytte sig 1610. — Han var en af hertig *Carls* trogne medhållare och åtnjöt af honom mycket förtroende. Hans barn upptogo familjenamnet *Soop*. — Gift på 1580-talet med *Elim Hägg*.

2. **Soop, Erik**, krigare. Född den 21 Aug. 1592; den föregåendes son. Kort efter det han ingått i krigstjenst befordrades han till ryttmästare för ett kompani *Vestgöta* ryttare, och deltog sedan i *Gustaf Adolfs* krig, derunder han utmärkte sig vid flera tillfällen. Nys utnämnd till öfverståjtnant, bevästade han 1627 träffningen vid *Dirsehan*, då polackarne gjorde ett så häftigt anfäll att svenska ryttariet vek tillbaka. Endast S. med sina *vestgöta* stannade och uppehöll fienden, tills de andra hunnit samlas sig och förnya striden. Till belöning för denna tappra bedrift framförde konungen honom sedan på rikssalen och slog honom till ridare i hela ridderskapets närvaro. Icke fallt två år senare utförde han en annan berömlig mandat, i det han räddade *Gustaf Adolfs* lif i slaget vid *Stuhm*. Under stridens hetta hade konungen kommit in bland en mängd kroater och blifvit tillfångatagen. Efter det han gjort tvänne försök att undkomma, grep en af de vilda krigarne honom om högra handen, medan en annan höjde sin sabel till dödshugget; men i detsamma framsprånge S., sköt kroaten genom bröstet och återförde konungen under betäckning af sina ryttare till svenskarna. Såsom öfverste för *Vestgöta* kavalleri, deltog han sedermera i tyska kriget och ådagalade derunder nya prof på sin tapperhet, bland annat i den blodiga slagningen vid *Leipzig* den 7 Sept. 1631. Hans helsa hade emellertid blifvit bruten af *blesayrer* och *ansträngningar*, så att han afled i sina bästa år den 15 Mars 1632. Hans lik begrofs med stor högtidlighet i *Skara domkyrka*, der hans enka, *Anna Posse*, 1637 lät uppföra på hans graf en präktig minnesvärd, förfärdigad i *Amsterdam* af konstnären *Peter Kejser*.

Frih. ätten af *Limingo*.

3. **Soop, Mattias**, riksråd. Född den 7 Sept. 1583; den föregåendes bror. — Efter att i yngre åren ha gjort en längre utrikes resa och någon tid tillhört krigshäns, utnämndes han 1615 till hofmarskalk hos *Gustaf Adolfs*

moder, enkedrottning Kristina, 1616 till hofmarskalk hos hertig Carl Filip och s. å till lagman i Vermland, hvarefter han af Gustaf II Adolf kallades in i rådet 1627. Såsom riksråd var hans egentliga verksamhet inom hofrätten, der han förordnades till assessor s. å; utnämndes sedermera till ståthållare på Kalmar 1630 och i Ingermanland 1634, samt deltog såsom svensk ombud i de underhandlingar, hvilka föregingo freden i Brömsebro 1645. — År 1651 upphöjdes han till friherre, då Limingo socken, om 129 mantal, i Österbotten, gafs honom till friherreskap, samt afled i Stockholm den 1 Juni 1653. — Inom rådet tillhörde han det oxenstiernska partiet, och var genom sitt senare äktenskap beslägtad med hufvudmännen för detta parti. — Gift 1: 1621 med *Anna Gyllenstierna* och 2: med *Elisabet Oxenstierna*.

4. **Soop, Gustaf**, riksråd. Född 1623; den föregående son med *Anna Gyllenstierna*. — Efter att ha beklädt några underordnade befattningar, utnämndes han 1658 till landshöfding öfver Nerike jemte Nora och Lindes bergslager, med hvilket höfdingdöme han året derefter fick förena Vermland; inkallades 1657 i rådet och blef tillika kammarråd 1660. — När Gustaf Bonde förmått förmyndarstyrelsen att ingå på en billig reduktion, insattes S. till president i reduktionskollegiet; men då indragningssåtgärden väckte motstånd, och snart afstannade, tog han 1663 afsked och förordnades i stället till generalguvernör öfver enkedrottning Hedvig Eleonoras underhållsländer. Slutligen (1677) utnämndes han till lagman i Östergötland och afled i Stockholm den 1 Dec. 1679. — Utom sitt friherreskap Limingo, på 129 hemman, innehade han i förläning Målsåker i Södermanland, Stora Bjurum, Hjelmaäter och Påtorp i Vestergötland, Medevi i Östergötland, Grahammar i Upland, Finåker i Vestmanland och Wuojoki i Finland samt Oustapel i Lifland och var sålunda en af sin tids rikaste män. — Han afled jemväl i behaglig tid för att ej behöfva bevitna huru Carl XI:s reduktion bortspade dessa rikedomar, för hvilka hans arvingar sjuttiofem år senare erhöles en obetydlig ersättning vid 1756 års riksdags liquidation. — Gift 1: med *Margareta Horn*; 2 med sin sysling *Kristina Soop*.

Friherrliga ätten Soop.

3. **Soop, Erik**, krigare, reduktionsman. Född den 16 December 1643: son af landshöfdingen *Knut Hansson Soop* och *Anna Ulfsparre*. — I sin ungdom hade han gjort vidsträckt utrikes resor samt utnämndes vid sin hemkomst 1672 till kapten vid Vestgöta regemente. Efter denna befordran begaf han sig åter utomlands och bevästade i Kejsarens armeer en del af de österrikiska fälttügen. Utnämnd till öfversteljtnant vid Kalmar regemente 1674, blef han öfverste

för samma vår 1677, hvarefter hans befordringar syntes vilja afstanna. Men vid 1680 års riksdag uppträdde han bland dem, som med iver yrkade på genomförandet af en reduktion, och fick derefter i sinom tid uppbära sin andel af befordringar och nådebevis. 1686 utnämnd till generalmajor af infanteriet, förordnades han till vice guvernör i Riga, blef året derefter guvernör i samma stad och kort derpå upphöjd till friherre. — Död i Stockholm den 3 Mars 1700, utan söner, och slöt sjelf sin friherrliga ätt. — Gift med *Margareta Kristina Oxenstierna*.

Sotberg, Erik af, språkförakare, lärd. Född i Vadstena d. 26 Maj 1724. Föräldrar: rådmannen derstädes *Gustaf Sotberg* och *Kristina Gjöthe*. — Efter förberedande undervisning i Vadstena skola och Linköpings gymnasium afgick han 1744 till Upsala, der han, för att kunna fortsätta sina studier, måste offra en betydlig del af sin tid åt andra undervisning. År 1750 erhöil han ett större stipendium, hvarefter han mer bekymmersfritt kunde uppehålla sig vid universitetet, och antogs 1752 af Ihre såsom biträde vid samlingarna till hans stora verk *Glossarium Suiogeticum*. På Ihres uppmaning åt företaga en ny granskning af *Ulphilas'* bekanta handskrift, den s. k. *Codex argenteus*, nedlade han på detta arbete en osparad möda, hvaraf såsom frukt framgick hans *Ulphilas illustratus* (1752—55). Vid promotionen 1755 förklarades han för magister med första hedersurummet. Liksom åt moesogötiska egnade han nu sina forskningar åt isländskan, samt företog en omsorgsfull granskning af Upsala biblioteks pergamentscodex af Eddan och Skalda; kallades 1756 till ämnesven i Vet. Societ. i Upsala, samt utnämndes 1761 till histor. et moral. lector i Carlskrona. Efter att 1763 ha gjort en utrikes resa till Tyskland, Schweiz, Frankrike och England, förordnades han 1765 till lärare för prinsessan Sofia Albertina, erhöil vid samma tillfälle assessors titel, och 1768 namn och värdighet af lagman. Vid Gustaf III:s kröning, 1772, undfick han adlig värdighet med namnet af *Sotberg* samt kallades året derefter till ledamot och sekreterare i den efter en längre tids verksamhet ånyo öppnade Vitterhetsakademien; erhöil 1778 titel af kansliråd och pryddes s. å. med nordstjerneorden. — År 1775 lemnade han sin befattning såsom prinsessans lärare; men fortfor att såsom föreläsare och vårdare af enkedrottningens bibliotek och öfriga samlingar tillhöra hennes och sin forna lärjunges förtroligare krets intill sin död, i Stockholm, den 30 Dec. 1781. — Utrustad med grundliga insigter i den klassiska litteraturen, ledde han af Ihre till djupare språkforskningar, särdeles med afseende på modersmålet. Hans *Anmärkingar öfver svenska språket* (Vitt. Akad. Handl. 2 del.) äro ännu

i flera afseenden mönstergilla. Genom förbindelser med ansedda lärdomsiddkare i utlandet och i umgänge med samtidens snillrikaste personer i Sverige, förvärfvade han smak äfven för vitterheten, och har efterlemnadt välskrifna lefnadsteckningar öfver Dalin, Klingenskierna, Berch och Ihre, en öfversättning af Voltaires Zayre o. s. v. — Ogift.

Spaldenoreutz. Släkten, som adlades 1756, hette förut *Spalden* och härstammar från Skotland, hvarifrån flera släktmedlemmar redan i 14:de århundradet skall hafva inkommit i Sverige.

1. **Spaldenoreutz, Johan Adolf**, embetsman, riksdagstalar. Född den 17 Juni 1747. Föräldrar: lagmannen *Gustaf Spaldenoreutz* och *Aleta Adelsvärd*. — Sin embetsmannabana började han som auskultant i Göta hofrätt 1765; blef derpå e. o. kanslist i Justitie-revisionen 1768, kanslist i Justitiekanslersexpeditionen 1773 och året derefter adjungerad ledamot af Göta hofrätt. Befordrades slutligen till lagman i Östergötland 1775, var bankrevisor 1788 och afled, fyrtiosju år gammal, d. 21 December 1794. — Vid 1789 års riksdag intog han en plats i oppositionen, utan trivsel såsom riddarhusets förnämsta talare, och uppträdde isynnerhet med kraft mot konungens proposition om beviljning på obestämd tid. När *Gustaf III* den 27 April sjelf infann sig på riddarhuset, för att yrka framgång åt sitt förslag, upptog S. Konungens framställning till granskning, vederlade den med klarhet och lugn och slutade med att bevisa att allmänna krediten ovilkorligen skulle ökas, i stället för att minskas, genom en på bestämd tid åtagen beviljning. Ridderskapet och adelns protokoller för nämnda riksdag innehålla för öfrigt flera förträffliga yttranden af samma man. — Gift 1776 med *Katarina Juliana Silfversköld*.

2. **Spaldenoreutz, Arvid Johan**, vitterhetsiddkare. Född d. 31 Augusti 1782; den föregående son. — Genom arf efter föräldrarna försatt i en oberoende ställning, sökte och innehade han aldrig någon plats i statens tjänst, om ej det att han någon tid tjänstgjorde vid hofvet och der utnämndes till kammarherre. I vår litteraturhistoria och hos våra bokkännare har han förvärfvat ett slags namnkunnighet, mindre genom sina arbeten, än genom det sätt hvarpå han lät dessa komma i dagen. På ett litet handtryckeri, som han hade på sin egendom Ryningsholm, satte och tryckte han sjelf små upplagor af sina skrifter, hvilka därför äro ytterst sällsynta och dyrbara. De äro: *Södermarissnan*, originalroman (1800); *Tidskrift för mina vänner* (1805—1806); *Gusums Veckoblad* samt några öfversättningar: »Kärlekadrottningen» af F. Schiller; »Lotterivinsten» af Starke; och »Den genom årens förlust brottalige» af Schiller. Han deltog

såsom riddarhusledamot i åtskilliga riksmöten och räknades till den »unga oppositionen». — Död på Ryningsholm i Småland den 27 Mars 1828. — Gift 1805 med *Maria Skragge*.

Sparre. Denna märkvärdiga slägt, en af Sveriges äldsta och mest lysande ätter, hvilken räknar bland sina medlemmar icke mindre än femtio riksråd och har en hand ålder af nära åtta århundraden, anses härstamma från *Sixten Sixtensson* till Tofta, hvilken lefde i slutet af 1100- och början af 1200-talet. Af hans söner blef *Knut Sixtensson* stamfader för den äldre Sparregrenen, och *Nils Sixtensson* till Tofta, gift med K. Erik X:s dotter *Märta*, stamfader för den yngre grenen. Under tidernas längd hafva dessa båda grenar fördelat sig i flera slägtliuier, af hvilka några här nedan anföras.

1. **Sparre, Lars Siggesson**, riksråd. Födelseåret obeaktat. Son af *Sigge Larsson* till Bystad, Ågård och Skofteby, samt *Kerstin Månsdotter (Natt och Dag)*. — I våra häfder framträder *Lars Siggesson* först under striden mellan *Sten Sture* den yngre och konung *Kristian*, i det han jemte fem andra svenska ädlingar, 1519 lemnades såsom gisslan åt *Kristian* och af honom bortfördes fången till Danmark. Sedan han återkommit till Sverige, och *Gustaf Vasa* blifvit riksföreståndare, utnämndes han till ståthållare på Örebro slott, skickades 1523 med en del trupper till Norge och eröfrade hela landsträckan till Opalo samt lät allmogon i södra Norge svära svenska konungen trohetsed. Af brist på lifsmedel måste han likväl vända tillbaka och intog på återvägen hela Viken med Carlsborgs slott. Såsom Svea rikets marck deltog han med det öfriga rådet i den på herredagen i Söderköping till *Gustaf* afgifna försäkran »att de allt ville försvara, lida och umgälla med konungen». År 1525 förordnades han till lagman i Nerike, då han förläntes med hela detta landskap jemte ett härad i Södermanland, hvilken för läning han bibehöll till sin död. Vid K. *Gustafs* kröning var han den förste af rikens adel, som framkallades och slogs till riddare; sändes 1531 jemte flera rådherrar att hemta konungens första gemål, prinsessan *Katarina af Sachsen-Lauenburg* samt förnyade 1536 jemte *Gustaf Olofson (Stenbock)* och *Kristofer Anderson (Röd)* i Köpenhamn förbundet mellan Danmark och Sverige. Följande året afgick han med en betydande krigsmakt till Småland »för att hålla konungsrådet efter Sveriges lag och förhöra alla saker och klagomål för rätta straffa stalkar och hålla dännemän och fromma vid makt». Den stränghet, med hvilken han vid detta tillfälle gick till väga, var den egentliga anledningen till *Dackfejden*, under hvilket uppror han och *Johan*

Turesson (Tre Rosor) förordnades till fältöfverstar. Sedan de begge höfvidsmännen förgäfvos försökt både hvad mildhet och stränghet kunde utträta »höllo de en hård drabbning med bondehären» vid Carlstors prästgård i Östra härad, efter hvilken seger upprett kunde anses undertryckt. Kort derefter, d. 30 April 1543, utfärdade Lars Siggesson och Johan Turesson ett »bref om nåd och tillgift», hvarpå folket begynte allmänt lyssna, och snart derefter blef Småland en lydlig landsända under K. Gustafs spira. — Lars Siggesson afled på Örebro slott d. 12 Jan. 1554. — Gift 1: 1521 med *Anna Lindormsdotter (Örnfynch)* och 2: 1549 med *Britta Turesdotter (Trolle)*.

Slägtlinien Sparre till Rossvik.

2. **Sparre, Göran Larsson**, hertig Karls furstliga råd. Född, enligt Attartafornen, på Örebro slott 1530, lördagen före St: Märrens dag; den föregående son. — I Stiernmans Adelsmatrikel kallas Göran Larsson riksråd och amiral, men läser blott varit hertig Karls furstliga råd, samt var den ende i sin slägt, som var denne furste oföränderligt tillgifven. Härigenom undgick han ock att blifva inblandad i de politiska strider, som kostade tvenne af hans bröder hufvudet. Han var den förste af ätten, som skref sig till Rossvik, ett gods i närheten af Eskilstuna. — Dödsåret obekant. — Gift 1: med *Britta Jonasdatter (Gyllenhorn)*, och 2: med *Kerstin Persdotter (Hjorthufvud)*.

3. **Sparre, Bengt Erland Franc**, fortifikationsofficer. Född d. 14 Mars 1774; den föregående ättling i sjetton led. Föräldrar: kaptenen vid Södermanlands regemente *Gabriel Sparre* och *Maria Vendela Ulfsparré*. — Utänmnades redan vid elfva års ålder till fanrik vid Södermanlands regemente och blef 1793 fortifikationsofficer. På denna bana, der han sedan vann så mycken utmärkelse, qvadröjde han såsom yngling blott i trenne år. Derefter upptog stabstjenstgöring nästan all hans tid i tio år, under hvilka han utänmnades till stabadjutant 1796, till kapten vid Björneborgs regemente 1799 samt till öfveradjutant och major i armén 1801. Två år senare företog han på allmän bekostnad en utländsk resa, för att studera fortifikationsväsendet, och besökte derunder de förmästa fästningar i preussiska och österrikska staterna, samt gjorde en utflykt till Schweiz för att taga kännedom om de olika arméernas marscher och ställningar, under den der nyss förut utkämpade striden mellan fransmän och ryssarne. Efter sin återkomst förordnades han till generaladjutant af flygeln, blef 1806 öfverstlöjtnant vid pomeriska fortifikationen, utänmnades 1812 till chef för ingenjörkåren och blef året derefter generalmajor. Under tyska fälttåget förde han befälet öfver den af fortifikations- och fältmättningsbrigaderna sam-

mansatta ingenjörkåren och ntmärkte sig för insigter och duglighet. Han deltog sedermera i norska fälttåget och återgick efter krigets slut till befälet öfver ingenjörkåren. Utom i sin militära befattning användes han under den följande tiden i flera allmänna värf. Var vid 1823 års rikedag ordförande i det särskilda utskott, som hade att granska organisationen af rikets styrelseverk; blef 1824 ordförande i direktionen öfver arméns pensionskassa; vid 1829—30 årens rikedag ordförande i bankutskottet och efter greffe Platen ordförande i Göta kanaldirektion, hvilken befattning han innehade till 1833; blef 1832 tillförordnad president i Krigskollegium o. s. v. Äfven andra utmärkelser tilldelades honom välförtjent. Sålunda utänmnades han 1815 till friherre, då han antog namnet *Franc Sparre*, med afseende på ett fideikommiss, som han ärft efter adliga ätten Franc, blef 1816 komm. och 1820 komm. m. st. k. af S. O.; 1826 generallöjtnant, 1833 greffe; styresman af Krigsvet. Akad., ledam af Vet. Akad. — Död d. 20 Aug. 1837. — Med stora kunskeper och ett outtröttligt nit, utförde han flera ganska viktiga och svåra värf. Med små anslag åstadkom han sådana arbeten som anläggningen af Carlsborgs fästning, uppförandet af de nya befästningarna på Kungsholmen utanför Carlskrona o. s. v. Göta kanal blef, under det han var ordförande i direktionen, fullbordad och till en stor del äfven anläggningen af Motala mekaniska verkstad. — Gift 1812 med *Johanna Hedvig Vilhelmina Bernhard*.

Slägtlinierna Sparre till Sundby, Kronoberg och Bergqvara.

4. **Sparre, Erik Larsson**, riksråd. Född d. 13 Juli 1550; son af riksrådet *Lars Siggesson* och *Britta Trolle*. — Han åtnjöt en sorgfällig uppfostran, som ännu fortsattes medan han tjenstgjorde som småsven i Erik XIV:s hof. Vid Johan III:s kröning blef den nittonårige ädlingen slagen till riddare; förordnades 1578 till lagman i Vestmanland och Dalarne; blef 1582 riksråd och ståt-hållare öfver Vestmanland och Dalarne med bergslagen, samt vice kansler. Fem år senare, eller 1587, skickades han jemte Erik Brahe till Polen, för att vid konungavalet bevaka den svenska thronföljarens intresse, och beledsagade Sigismund, sedan han blifvit utkorad till konung af Polen, till Warschau. Efter den försöning, som mot slutet af K. Johan III:s regering ävägbragtes mellan honom och hertig Carl, föll S. i onåd och anklagades på riksdagen i Stockholm 1590 jemte några andra af rådet »att ha velat tillintetgöra arfveringen för K. Gustafs afföda, att ha velat med all flit utöda den kungliga familjen och derföre stiftat unionen med Polen, befordrat osämja mellan konungen och hertigen» o. s. v. Som bekant är

slutades rättegången med att flere af rådherrarne, bland dem S., blefvo skilda från sina embeten och inmanade i fängelse, ur hvilket de lösgäfvos strax efter Johans död. Året derefter, 1598, bevistade S. Upsala möte, samt undertecknade dess beslut, hvilket han tillstyrkte K. Sigismund att erkänna, liksom han rådde honom att återskicka sina jesuiter, innan han infann sig i Sverige. Föröfrigt höll han sig troget till denne sin laglige konung och kämpade modigt i spetsen för högadeln mot hertig Carl, ända tills fiendligheterna utvecklade sig till ett inbördes krig, då han, med hustru och barn begaf sig till Polen och der med ifver röstade för, att Sigismund med vapenmakt skulle återtaga Sverige. Utgången af detta företag är känd. Efter nederlaget vid Stångebro, utlemnades S., jemte de andre, som blifvit konungen trogne, till hertig Carl, ställdes till rätta i Linköping och måste böja sitt hufvud under bödelssvärdet den 25 Mars 1600. — I vår historia framstår S. såsom en typ af den gamla högadeln, sådan den var, innan den kufvades af Carls järnhårda kraft. För sin enskilda person var S. en man af stor skarpsinnighet, mycken lärdom och ett orubbligt mod. Hans skrifter utmärkas sig genom en för den tiden ovanlig bestämdhet, klarhet och vacker stil, antingen de äro författade på svenska eller latin, i hvilket senare språk han var lika hemmastadd som i sitt modersmål. — Gift 1578 med *Edba Brahe*.

5. **Sparre, Johan Larsson**, riksråd. Född d. 10 Okt. 1551; den föregående bror. — Han ingick tidigt i krigståndet och anförde redan 1577 ett svenskt anfall på Norge. Sedermera deltog han i kriget i Lifland och nämnes bland det högre befälet i Pontus De la Gardies segervana här. Tillsammans med Erik Oxenstierna inlemnade han 1590 en skrifvelse till rådet, i hvilken han begärde att rådet, med den makt och myndighet det egde, ville förebygga Sigismunds återkomst till Sverige. Kort derefter undertecknade han jemte sextio andra af adeln en petition till K. Johan också med afseende på Sigismund. För denna närgångenhet blef han af Johan inmanad i fängelse; men snart lösgifven, hvarefter han, sedan Sigismund blifvit konung, 1592 afsändes att i Lifland, Estland och Finland mottaga trohetsed åt den nye konungen. Vid sin hemkomst medförde han från Sigismund ett annat uppdrag, nämligen att, om han ansåge hertig Carl föra regeringen konungen till godo, tillbålla ståthållarne att bevisa hertigen all hörsamhet; men i annat fall strängeligen förbjuda dem att företaga något utan Sigismunds särskilda tillåtelse. När den sistnämnde beslutit, att med vapenmakt göra hertigen och Sverige sig underdånige, förordnades S. till ståthållare på Kalmar.

Icke långt derefter anlände Carl framför staden, som efter ett ihärdigt och hjältemodigt försvar måste uppgifvas d. 12 Maj 1599. Med denna afträdelse var och ödet afgjort för de tappre försvararne. S., Gylengrip, Rålamb och ett par andra blefvo genast fängslade. Carl sammankallade de närvarande rådherrarne och höll till dem ett tal om fångarne, huru de varit fiendtlige mot Vasahuset, och att ingen förhoppning vore att vinna dem med mildhet. De tillstädesvarande gillade hvad hertigen sagde och någon annan rättegång hölls ej. Den 16 Maj 1599, fyra dagar efter det slottet blifvit uppgifvet, blef S. jemte sina två underhöfvidsmän halsbuggen, samt hufvudena af dessa hämdens offer uppsatta på jernstänger öfver Kalmar stadsport. — Johan S. »var till lynnet ostadig och häftig, men orädd och manhaftig i krig». — Gift med sin broders svägerska *Margareta Brahe*.

6. **Sparre, Johan Eriksson**, riksråd. Född på Vadstena slott den 25 Juni 1587; den föregående brorson. Föräldrar: riksrådet *Erik Larsson Sparre* och *Edba Brahe*. — Af Gustaf II Adolf utnämndes han 1615 till andre styresman för kopparkompaniet ett slags bankinrättning, som hade till verksamhet att uppköpa af bergsmännen all tillverkad koppar och genom dennas realisation förstärka rikets inkomster. 1627, vid den förste riksdag, som hölls efter riddarhusordningens utfärdande, var Johan S. landtmarskalk och utnämndes 1628 till riksråd och rikskammarråd. På hösten s. å. skickades han såsom svenskt sändebud till Köpenhamn, förordnades 1629, att tillsammans med C. Baner och Adler Salvius öfvervara traktaten i Lübeck mellan kejsaren och konungen af Danmark; blef 1630 lagman i Tiohärads lagaaga och förordnades 1632 till ståthållare i Mainz. Han hade likväl knappa emottagit denna befattning, förrän han afled i den nämnda staden d. 18 Dec. 1632. — Gift 1: 1612 med *Anna Urne*, 2: 1624 med *Edba Oxenstierna*.

7. **Sparre, Lars Eriksson**, riksråd. Född d. 1 Jan. 1590; den föregående bror. — Han begynte sin bana såsom page hos Carl IX och tjänstgjorde efter hvartannat i Carl Gustaf Adolfs och Maria Eleonoras hof till 1627, då han blef ståthållare i Jönköping. 1634 utnämndes han till landshöfding i Upland. Vid riksdagen året förut hade han såsom landtmarskalk ledt adelns öfverläggningar och innehade sedan denna ordförandeplats vid de följande riksmötena till 1640, då han blef vice president i Svea hofrätt. Året derefter utnämndes han till riksråd, förordnades till assessor i nämnda hofrätt och var från samma tid jemväl häradsböfding i Öfra Satagunda härad af Finland. — Död d. 18 Dec. 1644. — Såsom landtmarskalk gjorde han sig synnerligen aktad

och omtyckt, hvilket ock framgår deraf att han sex gånger efter hvarannat bekläddes ordförandeplatsen på riddarhuset. Hans barn blefvo för fadrens förtjenster af drottning Kristina upphöjda i friherrligt stånd 1647, och introducerades två år derefter. — Gift 1: 1617 med *Ulrika Baner*, 2: 1641 med *Katarina Bådt*.

8. **Sparre, Per Eriksson**, riksråd. Född på Rydholm i Roslagen d. 25 April 1592; den föregående bror. — Blef från bisittare i Svea hofrätt befordrad till president i Dorpts hofrätt 1631 och till riksråd 1633, hvarefter han blef kansliråd 1640, lagman i Kalmar län och på Öland 1643, sedermera äfven lagman på Gotland 1646 och året derefter friherre, med Kronoberg vid Vexjö till friherreskap. — Död på Kronoberg d. 23 Dec. 1647. — År 1634 var S. svenskt ändeubid i Köpenhamn, der Kristian IV lät hos honom framställa sina anspråk på att få sin son, sedermera K. Fredrik III, såsom coadjutor i ärkebiskopstiftet Bremen, till efterträdare åt den samma år aflidne ärkebiskopen derstädes. S. anmälde dessa anspråk till rådet, som i ett bref till Axel Oxenstierna föreslog att Sverige borde behålla ärkestiftet för egen räkning, men om detta icke läte sig göra, då hellre lemna det åt en plätlig vän än »dermed stärka någon emulerande granne». Då franske ambassadören greve d'Avaux, som i Köpenhamn »ammauträffat med S., ankom till Stockholm, gjorde han ett besök hos S., hvilken skildras såsom »en ganska tårflig och sparsam herre, ty i matsalen, der fransmännen emottogos, funnos inga tapeter på väggarne, utan endast en blå himmel öfver bordet till att hindra spindlar att falla i maten.» Per S:s anställning såsom kansliråd vitnar, att han under förmyndarestyrelsen var inom rådet företrädesvis sysselsatt med utrikes angelägenheterna. — Gift 1: med *Elea Posse*, till Engso, hvarigenom detta ställe kom från Posseätten åter till Spararne, 2: med *Kristina Ryning*.

9. **Sparre, Svante Larsson**, embetsman. Född den 13 Mars 1623; den föregående brorson. Föräldrar: riksrådet *Lars Eriksson Sparre* och *Märta Gustafsdotter Baner*. — Hemkommen från sina utländska studier, utnämndes han till kammarherre hos drottning Kristina samt blef, endast tjugusex år gammal, vice president i Åbo hofrätt, hvilket embete han likväl genast lemnade, för att 1649 intaga platsen såsom landshöfding i Upsala och ståthållare på Upsala slott. Sistnämnda år utsågs han till landtmarskalk vid riksmötet i Stockholm och innehade landtmarskalkstafven äfven under riksdagarna 1650 och 1651. — Död i Stockholm den 15 Maj 1652. — Han var en man med stor bildning, som redan i ungdomen afgaf prof på väl anlagda studier.

Sälunda hade han, innan han ännu var aderton år, utgifvit sin värtaliga latinska parentation öfver riksrådet och fältmarskalcken Johan Baner. Efter 1649 års riksdag erhöil han af drottning Kristina för sig och efterkommande borgträtt för Bergvara gods. — Gift 1646 med *Görvel Bådt*.

10. **Sparre, Erik Larsson**, riksråd. Född d. 25 Juni 1624; den föregående bror. — Anstald såsom kammarjunkare hos drottning Kristina, afsändes han följande året såsom legat till Kur-Brandenburg och utnämndes 1651 till landshöfding öfver Helsingland, Gestrkland och Herjedalen, med hvilket höfdingdöme han tre år senare fick förena Ångermanland. Omedelbart derefter intagen i rådkammaren, förordnades han 1658 till president i Åbo hofrätt, blef 1665 lagman i Kalmar län, hvilken lagsaga 1669 utsträcktes till Gotland och Öland — Död i Stockholm d. 12 Okt. 1673. — Gift 1650 med *Barbro Fleming*.

11. **Sparre, Gustaf Larsson**, riksråd. Född 1625; den föregående bror. — Han tjenstgjorde i yngre åren såsom resident vid franska hofvet och förestod såsom envoyé svenska besökningen i Haag 1655—1656. År 1660 utnämndes han till landshöfding i Vestmanland, blef 1661 assessor i Bergakollegium och 1666 riksråd samt hofrättsråd i Svea hofrätt. När ständerna vid 1680 års riksdag gifvit sitt samtycke till det gamla rådväldets fall och suveränitetens införande, var S. ett af de riksråd, som vägrade underteckna den handling, hvarigenom rådet syntes gilla ständernas enväldsförklaring. Han nödgades dock hårtill och blef för sin motsträfvighet särskildt hotad med konungens synnerliga onåd. Icke desto mindre undertecknade han 1682 jemte några andra rådherrar en af Rålamb uppsatt, vidlyftig och ganska allvarsam skrift, hvari protesterades mot förslaget att inveckla rådet i riksförmyndarnes ansvarskyldighet. Som bekant är kunde hvarken denna eller andra protester förhindra hvad konungen, flertalet af ständerna och kommissionen beslutat. År 1669 hade S. blifvit utnämnd till president i Dorpts hofrätt, hvilket embete han likväl undanbad sig. — Han afled i Stockholm den 14 November 1689. — Gift 1659 med *Beata Åkesdotter Natt och Dag*.

12. **Sparre, Per Larsson**, krigare, fransk greve. Född d. 12 Mars 1628; den föregående bror. — Uppfostrad i drottning Kristinas hof, hade han tidigt ingått i krigstjenst; deltog såsom öfverste för Kalmar regemente i Carl X:s polska och danska fälttåg och utmärkte sig vid flera tillfällen på ett fördelaktigt sätt. År 1660 förordnades han till guvernör i Riga och blef s. å. generalmajor, 1663 guvernör öfver Göteborgs och Bohuslän, 1664 generallöjtnant

och 1674 rikstygmästare. Äfven på den diplomatiska banan togs hans insigter och skicklighet i anspråk. År 1672 afsändes han såsom ambassadör till England, Frankrike och Holland, bevistade 1673 den s. k. mediationskongressen i Köln och begaf sig derifrån såsom svensk minister till Paris, der hans fina och snillrika umgängessätt till den grad behagade K. Ludvig XIV, att han, i ett diplom af de mest smickrande ordalag, utnämnde S. till fransk greve. Återkommen till Sverige, upptog han åter svärdet, bevistade Carl XI:s danska krig och den s. k. Gyldenlöwsejden, samt led derunder 1677 det beryktade nederlaget vid Uddevalla. — Död i Stockholm d. 3 April 1692. — Hvad som utgör Per S:s förnämliga ryktbarhet är hans försvär vid Carl XI:s riksdagar för högadeln och dess anspråk. Redan vid 1678 års rikamöte uppträdde han såsom oppositionspartiets bäste talare och motsatte sig vid riksdagen 1680 på det ifrigaste reduktionen; men förordat alltid att i sina framställningar inlägga en sans och måtta, som fördelaktigt utmärkte honom i jemförelse med reduktionsmännens öfverlingningar. I fråga om det konungalliga enväldet gjorde han deremot föga invändningar och framstod snarare som stöd för hofvet än motarbetare af dess afsigter. — Gift 1660 med *Ebba Margrata De la Gardie*.

13. **Sparre, Ebba Laredotter**, drottning Kristinas gunstling. Född 1626; den föregående syster. — Utmärkt genom börd och en ovanlig skönhet, anställdes hon såsom hoffröken hos drottning Kristina, som alltid omfattade henne med den innerligaste vänskap och vanligen benämnde henne »la belle comtesse». Omkring 1650 blef Ebba S. förlofvad med sin kusin, Bengt Oxenstierna. Förbindelsen tyckes hafva varit knuten af ömsesidig kärlek samt understödd och gillad af de ungas släktingar; icke för thy anmälde sig, då Oxenstierna lemnat Sverige för att deltaga i Nürnbergska exekutionsverket, Jakc' Kasimir De la Gardie såsom friare. Måhända hade den vackra fröken af behagssjuka sökt draga honom till sig, kanske också dolt sin redan knutna förbindelse; allt nog, Kristina, som vid denna tid sökte hvarje tillfälle att förtreta Oxenstiernorna och öfverhops ätten De la Gardie med bevis af sin ynnest, föresatte sig med all makt att tillintetgöra den ingångna förlofningen och förmåla sin väninna med De la Gardie. Efter många strider, ej minst med den trolofvade själf, lyckades det henne att genomdriva sin vilja, och d. 29 Dec. 1651 försiggick Ebba S:s förlofning med De la Gardie på Stockholms slott i närvaro af drottningen och en mängd inbjudna gäster. Ett år derefter firades bröllopet. Det var vid detta tillfälle Kristina lät uppföra det lysande värdeskapet »Gudarnes högtid», hvilket sedan

gaf anledning till instiftandet af Amaranterorden. Förbindelsen på detta sätt knuten blef ej heller rätt lycklig. Efter endast sju år blef De la Gardie skjuten utanför Köpenhamn, och icke fullt tre år derefter afled den sköna Ebba S. d. 19 Mars 1662. — Hon var den enda qvinna, som lyckades fästa sig i den flyktiga Kristinas gunst, och ännu efter drottningens thronafsägelse och bosättning i Rom, fortfor mellan dem en oafbruten brefvexling.

14. **Sparre, Carl Larsson**, krigare. Född 1627; den föregående bror. — Annu i vaggan utnämndes han till kapten vid hof- och lifregementet samt befordrades 1648 till major. 1649 öfverstoljtnant och två år senare kommandant på Halmstad, deltog han såsom öfverste i Carl X:s segertåg genom Polen och Danmark och förordnades 1659 till guvernör på Ösel. År 1664 utnämndes han till generalmajor och öfverste vid lifgardet till häst och fot samt anförtröddes i denna egenskap att bevaka hertig Adolf Johan, då denne blifvit uppkallad på Stockholms slott af rådet, för att tvingas till att afstå från sina anspråk på riksförmynderskapet och rikarskembetet. Då hertigen det oaktadt beredde sig att resa derifrån, lät S. utkalla folk från högkrakten, som fattade hästarna i tyglarna och hejade affärd. Rasande af förbittring, drog hertigen sitt svärd och ville med våld bana sig väg; men S. fattade tag i värfästet och båda drogo i detsamma tills fästet gick sönder. Annu s. å. förordnades S. till guvernör öfver Vesternorrland med underliggande lappmarker samt Jemtland och Herjedalen; blef 1668 generallöjtnant och insattes 1674 i den kommission, som skulle ransaka öfver trolldomsväsendet. Sedan han 1675 blifvit befordrad till general och s. å. fått sig anförtrödt försvarsverket i Vesternorrland, företog han under danska kriget 1678 ett tåg mot Trondhjem, men måste vända tillbaka på några mils afstånd från staden, emedan han icke kunde föra med sig öfver fjellen tillräckligt stora kanoner för fästningens beskjutande. På återvägen öfver Rörås lät han förstöra dervarande kopparverk och ödelade alla trakter han genomtågade. 1678 förordnades han till lagman öfver Vesternorrland; nedlade sina embeten 1691 och lärer afidit 1699. — Gift 1: 1650 med *Maria Bådt* och 2: 1659 med *Katarina Lucia Minningerode* från Tyskland.

15. **Sparre, Ture Carlsson**, krigare. Född på Sundbyholm i Södermanland d. 11 Dec. 1654; den föregående son. — Vid aderton års ålder fick han åtfölja sin farbroder generalfältygmästaren, friherre Per Sparre på hans beskickning till England och Holland, der han ingick i republikens tjänst och anförtröddes af prinsen af Oranien, se-

dermera K. Vilhelm III, fann vid hans eget lifkompani. Han visade sig också snart väl förtjent af detta förtroende. I slaget vid Senef d. 11 Aug. 1674 lade han i dagen den mest beundransvärda tapperhet. Nedtrampad af ett kavalleriregemente och angripen af fem fiendtliga ryttare, behöll han prinsens fana, till dess han med högra armen sönderskjuten, och genomborrad af flera värjestygn, qvarlemnades nästan död på valplatsen. Samma utomordentliga mod visade han två år senare vid belägringen af Maestricht, då han med storm intog en bastion; likaså 1677 i slaget vid Mont Cassel, der han med klokhet och skiicklighet betäckte återtagtet samt tog marquis de Buron, som anförde en bataljon af franska gardet, tillfångs. Året derefter befordrad till öfverstelöjtnant, utsåmudes 1679 till öfverste, samt återvände 1681 till Sverige, der han afled vid tjugonio års ålder d. 25 Maj 1683. — Få krigare torde hafva varit så ofta och illa blässerade som S. När han återkom till Sverige var hela hans kropp öfvertäckt med ärr, ärofulla minnen af de strider i hvilka han kämpat. — Gift 1682 med *Hedvig Lovisa Horn*.

16. *Sparre, Carl Gustaf*, krigare. Född d. 1 Juni 1689; den föregåendes brorson. Föräldrar: majoren vid östgöta kavalleri frih. *Jakob Kasimir Sparre* och *Britta Leyonhufvud*. — Utänmd till säurik 1704, deltog han i de följande krigen och blef såsom regementsquarttermästare vid Skaraborgs regemente tillfångatagen vid Pultava 1709. Han utvexlades likväl redan följande året och befordrades 1711 till kapten vid Vestmanlänningarne, hvarefter han 1716 utnämndes till major och öfverstelöjtnant, 1717 till generaladjutant och förordnades att följande året tjenstgöra såsom marskalk vid fredsunderhandlingarna på Åland. 1719 befordrad till öfverste, afgick han s. å. såsom envoyé till engelska hofvet; blef efter sin återkomst 1732 öfverste för Smålands kavalleri och s. å. kaptenlöjtnant vid drabantkåren och generalmajor. Förestod ännu en gång beskickningen i London och utnämndes 1737 till landhöfding i Nyköping. Vid riksdagen följande året insattes han såsom en af de ifrigaste förfäktarne af battipartiets politiska system i hemliga utskottet, der han var en af de käckaste att yrka på rådets afdankande och förorda ryska kriget. När Sinclair under sin beskickning till Turket blifvit mördad, bläste S. efter yttersta förmåga på passionernas glödd, till dess ryska kriget upplagdes. Han öfverlefdes likväl icke följderna af sin ifriga verksamhet, utan afled i Stockholm d. 24 April 1741. — Gift med *Elisabeth Derith*, adopterad grefvinna *Gyllenberg*.

17. *Sparre, Per Persson*, riksråd. Född d. 10 Nov. 1633; den föregåendes farfers kusin.

Föräldrar: riksrådet *Per Eriksson Sparre* och *Elsa Posse*. — För att fullända sin uppfostran företog S. 1652—56 vidsträckt utrikes resor och besökte derunder äfven Italien. Efter sin hemkomst till Sverige anställdes han såsom kammarherre hos drottning Hedvig Eleonora och åtföljde henne, när hon besökte sin gemål Carl X under hans krigståg i Preussen och Polen. År 1658 förordnades S. till vice president i Svea hofrätt, blef två år senare guvernör öfver Liffand samt 1664 riksråd och kansliråd. 1660 ledde han såsom landtmarskalk adelas öfverläggningar, afsändes 1661 såsom utomordentligt sändebud till kejserliga hofvet, för några måls afslutande rörande Vestfaliska freden, och var vid riksdagen 1664 åter landtmarskalk. — Död d. 7 Juni 1669 i Verden, under en resa till de varma baden i Schwalbach. Han var en man af mycken lärdom och sysselsatte sig på lediga stunder med studier och författareskap. Under sin resa med drottningen till Polen öfversatte han några böcker af Curtius på svenska och det så lyckligt, att många twiflat att författaren skrifvit bättre än öfverättaren». Han har äfven författat en berömd panegyrik på latin öfver Carl X:s krigsbedrifter i Polen, jemförda med Alexanders. — Gift 1659 med *Sigrid Horn*.

18. *Sparre, Ture Eriksson*, riksråd. Född på Sundby i Öja socken af Södermanland d. 20 Juni 1593; den föregåendes farbror. Föräldrar: riksrådet *Erik Larsson Sparre* och *Edba Brahe*. — Först med Gustaf II Adolfs död framträder S. i historien, hvarefter hans befordringar under Kristinas regering gingo så mycket raskare. Förordnad 1633 till ståthållare i Vestmanland och Vester-Dalarne, blef han året derefter landshöfding i Vestmanland »med silfver- och jernbergslagen», 1639 drottningens hofmarskalk, 1644 häradshöfding i Sexmäki härad af Finland, samt året derefter riksråd och assessor i Svea hofvätt. År 1648 utnämndes han till lagman öfver Gotland och Öland, nedlade 1661 sina embeten och afled d. 17 Jan. 1664. — Gift 1622 med *Maria Azelsdotter Natt och Dag*.

19. *Sparre Axel Carlsson*, riksråd. Född den 12 Juni 1620; den föregåendes brorson. Föräldrar: kammarrådet, friherre *Carl Eriksson Sparre* och *Margareta Azelsdotter Natt och Dag*. — Vid tjugufem års ålder riksjägmästare, blef S. 1650 landshöfding på Gotland och kommandant i Visby, 1654 landshöfding öfver Östergötland, 1655 riksråd och 1657 lagman i Tiohärade lagsaga i Småland. Åren 1658 och 1661 innehade han åter riksjägmästarembetet, blef 1664 president i Wismarska tribunallet och året derpå öfverståthållare i Stockholm, hvilket embete han innehade i åtta år, eller till 1673, då han derifrån skildes genom sin

efterträdare Clas Rålamb's tillställningar. — Död på det gamla Sparregodset Sundby i Södermanland d. 16 April 1679. — Han var efter öfverståthållarembetets inrättning den sjunde i ordningen af hufvudstadens styresmän, och omnämnes i äldre skrifter såsom en berömlig öfverståthållare. — Gift 1: 1645 med *Margareta Ozenstierna* och 2: 1659 med *Beata Stenbock*.

20. **Sparre, Sixten David**, krigare. Född d. 20 April 1787; den föregående ättling i femte led. Föräldrar: ryttmästaren frih. *Carl Gustaf Sparre* och *Carolina Maria Ehrenpohl*. — Han erhöll i ungdomen en bristfällig undervisning, men utrustad med en ståtlig figur, ett hurtigt lynne och mycken tilltaggenhet, tilldrog han sig sina förmäns uppmärksamhet och fortgick snabbt på den militära banan. Såsom fänrik vid lifregementensbrigadens grenadierkår, bevistade han fälttåget mot Norge 1808, samt uppförde sig så tappert, när den trupp han tillhörde blifvit tillfångatagen, att han pryddes med svärdsorden. Befordrad till löjtnant s. å., utnämndes han 1811 till kammarherre hos drottning Hedvig Elisabet Charlotta, deltog såsom kapten i 1813—14 årens fälttåg, blef major 1817, s. å. bataljonschef vid Smålands infanteribataljon, 1818 adjutant hos konungen, 1821 öfverstlöjtnant och kabinettskammarherre samt 1825 öfverste och chef för Uplands regemente. Hos K. Carl Johan, hos hvilken han tjänstgjorde såsom förste adjutant, stod han i mycken ynnest och befordrades till öfverste och sekundchef för Svea lifgarde, utnämndes till komm. af S. O.; R. R. S:t Stan. O. m. m. — Död i Stockholm d. 22 April 1843. — »Han egde en ovanlig förmåga att elda sin trupp och göra sig ätlydd och älskad». Hvad som brast honom i teoretisk insigt ersatte han genom stor praktisk skicklighet och bravur, samt ansågs allmänt för en af de utmärkta militärer på sin tid. — Gift 1810 med *Carolina Sofia Lewenhaupt*.

21. **Sparre, Axel Axelsson**, rikeråd. Född i Visby d. 9 Jan. 1652. Föräldrar: landshöfdingen frih. *Axel Carlsson Sparre* och *Margareta Ozenstierna*. — Han började sin krigarebana 1671 såsom volontär vid lifgardet och blef följande året fänrik vid ett tyskt regemente i Holland. 1674 utnämndes han till kapten vid en svenak regementskår i Stade, samt erhöll året der efter ett kompani under fältmarskalken Horns befäl. Under Carl XI:s skånka krig fortgick han från kapten vid lifgardet till öfverstlöjtnant vid Nerikes och Vermlands regemente, hvarjemte han samtidigt förordnades till kommandant i Göteborg. Vid riksdagen 1697 var han en af dem, som med Piper ifrigast arbetade för Carl XII:s myndighetsförklaring och påskyndade derigenom sin förut långsamt framskridna befor-

dran. Utnämnd 1699 till öfverste för Vestmanlands regemente, följde han den unge konungen i fält, utmärkte sig vid öfvergången af Düna, äfvensom i slaget vid Klissow, der han med endast trehundra man tillbakaskog den mångfaldigt starkare Lubormirski. 1705 befordrad till generalmajor, bidrog han genom ett raskt anfall på sachsarne i slaget vid Franzenstadt i väsentlig mån till svenskarnas seger. Han var äfven den som begynte anfallet på ryssarne vid Paltava, efter hvilket nederlag han följde Carl XII till Bender. Utnämndes 1710 till generallöjtnant och 1713 till general af infanteriet. Efter Carls hemkomst till Sverige, skickades han 1716 såsom envoyé till Hessen-Cassel och året derefter till K. Stanislaus i Zweibrücken. Af Ulrika Eleonora upphöjdes han 1720 till greve och uppträdde vid riksdagen s. å. såsom en af hennes ifrigaste anhängare. Han var jemväl en varm förespråkare för K. Fredriks upphöjelse på thronen och ansågs allmänt för en synnerlig vän till Hessiska huset. Upphöjdes slutligen till fältmarskalk 1721, samt afed på sin egen tom Brokind i Östergötland den 31 Maj 1728. — Gift 1721 med *Anna Maria Falkenberg*.

22. **Sparre, Erik Axelsson**, krigare. Född den 15 Juli 1665; den föregående bror. — Ingick vid aderton års ålder i fransk krigstjänst såsom fänrik vid Königs-marckka regementet och blef kapten vid samma kår 1688. Efter flera under fälttåget i Italien afädda tapperhetsprof, utnämndes han strax efter slaget vid Maerstrich till major, befordrades 1694 till öfverste och 1701 till brigadier vid Royal Suédois, som sedan efter honom någon tid kallades Sparreska regementet. År 1703 lemnade han Frankrike och instälde sig i Polen hos K. Carl XII, som lemnade honom befälet öfver ett pommerskt regemente, med hvilket han gjorde fälttåget s. å., deltog i belägringen af Thorn o. s. v.; men återvände med konungens tillåtelse 1704 till Frankrike, der han genast utnämndes till marechal de camp, hvarefter han 1707 befordrades till generallöjtnant vid franska armeerna. Denna sista befordran missagade högligen Carl XII, som harmset yttrade: »har han valt en annan herres tjänst och kan vara mig förutan, så kan jag också vara honom förutan». Med anledning deraf återvände S. till Sverige och skickades derifrån 1712 tillbaka till Frankrike för att anskaffa subsidier. Vid fredskongressen i Baden, mellan tyska kejsaren och konungen, bevakade han svenska kronans intressen och afgick 1715 ånyo till Frankrike för att söka detta rikets bemedling mellan Carl och de krigförande makterna. År 1717 utnämndes han till generallöjtnant af infanteriet och till chef för Nerikes och Vermlands tremänningsregemente, samtidigt med det han lemnade franska krigstjensten.

i hvilken han då varit i trettio år. Några vektor efter Carl XII:s död upphöjdes han till riksråd och kansliråd, samt afgick 1719 såsom ambassadör till franska, engelska och österrikiska hofven, från hvilken beskickning han likväl snart återvände. Vid riksdagen 1719 yrkade han på att Görts's afträtning skulle uppskjutas och röstade för att den afslutades kropp icke skulle nedgrävas på afträtsplatsen, ehuru bland anklagelsepunkterna mot den fallne gunstlingen äfven var den, att han förtalat S. Sistnämnda är upphöjdes S. till grefve och fältmarskalk; men föll kort derpå i Ulrika Eleonoras och hennes gemåls onåd, hvarför han drog sig tillbaka och afled i Stockholm d. 4 Aug. 1726. — I Tessins dagbok säges om honom, att han var den skönaste man på sin tid, lika utmärkt genom sina förträffliga själsegenskaper som genom sitt manligt sköna utseende. — Han var tvenne gånger gift, 1: 1707 med *Sofa Wrede*, 2: 1710 med *Kristina Beata Lillie*.

23. **Sparre, Axel Wrede**, militär, embetsman. Född d. 3 Dec. 1708; den föregående son. — Vid tjugu års ålder inskrefs han såsom volontär vid lifregementet till häst och blef 1731 löjtnant, hvarefter det dröjde ända till 1744, innan han befordrades till ryttmästare vid nämnda kår. År 1747 förflyttades han såsom öfverstelöjtnant till vestgöta kavalleri, der han utnämndes till öfverste 1759. Blef generalmajor af kavalleriet 1760, president i Krigskollegium 1768 och slutligen öfverståthållare i Stockholm 1770. — Död derstädes den 19 Jan. 1770. — Han var en kunnig och duglig embetsman; deltog framtigt i riksdagarna samt var en af de mer framstående medlemmarna af hattpartiet. — Gift 1735 med *Kristina Margareta Augusta Törnflycht*.

24. **Sparre, Konrad**, krigare. Född i Stockholm d. 4 Dec. 1680; den föregående kusin. Föräldrar: kammarherren frih. *Carl Sparre* och *Beata Elisabet Falkenberg*. — I ungdomsåren anställdes han såsom page i Carl XII:s hof, men iogick redan 1698 i fransk tjenst, der han under sin farbroder Erik Sparres befäl med utmärkelse deltog i spanska successionskriget och efter slaget vid Ramilies 1706 befordrades till kapten. Lockad af ryktet om Carl XII:s bragder, lemnade han Frankrikes tjenst och begaf sig till Polen, der han 1708 utnämndes till löjtnant vid lifdragonerna och kort derefter deltog i slagtingen vid Holofzin. För sin under bataljen visade mandom befordrades han till kapten vid Nerikes och Vermlands regemente, följde derefter hären till Ukraine, hvarest han under en skärmytsling blef sårad i benet, så att han måste i slaget vid Pultava, liksom konungen, bäras på en bår. Det oakadt lyckades han rädda sig in på turkiska området och satt der de två första

månaderna vid sin krycka i konungens rum samt »uppridade i figurer en mängd exercitier», af hvilka ett band hemskickades till Sverige och öfverlemnades till fortifikationskontoret. År 1710 fick han, tillsammans med en major Loos och en kapten Gyllenskepp, på konungens bekostnad företaga en vetenskaplig resa till Palestina och Egypten. Under färden, som varade från Januari 1710 till i Juni 1711, besökte S. och hans sällskap Konstantinopel, St Jean d'Acro, Alexandria, Cheops's pyramid i Memphis, Jerusalem samt alla andra märkliga orter i Palestina, samt förde öfver sina iakttagelser en noggrann dagbok. Efter sin återkomst till Bender, befordrades han till kapten vid Lifgardet, skickades omedelbart derefter af Carl till Prutströmmen, der han tog afteckningar af ryska och turkiska lägren, af hvilka ritningar konungen lät aflemna kopior till de europeiska hofven. Vid kalabaliken föll han i tartarernas händer och utplundrades, hvarefter han fastlättes vid en brunn med befällning att vattna byns kreatur. Till föda gafs honom endast hafremjöl, sammanrördt med vatten och till nattläger en grop, deri han nedhissades om qvällarne. Efter att på detta sätt ha blifvit misshandlad i nio dygn, utlöttes han af holsteinska ministern, Fabricius och återskickades till Bender. 1714 åtföljde han K. Stanislaus genom Wallachiet och Österrikiska statorna till Zweibrücken, samt afsändes af honom först till Paris och sedan till Stralsund, dit Carl under tiden anläudt. Här bestövade han den blodiga drabningen vid Strossow på Rügen, blef vid Stralsunds kapitulation prussisk fånge och återkom först i December 1717 till Sverige. Utnämndes strax efter sin hemkomst till öfverstelöjtnant vid ett holländskt regemente, som efter Carls död upplöstes, och erhöll 1719 öfverstetiteln, den enda belöning fäderneslandet hade att gifva denne tappre och utmärkte krigare. Den sista delen af sin lefnad tillbragte han i tillbakadragenhet på sin egendom Malma i Vester-götland och afled der den 15 April 1744. — Gift 1719 med *Anna Eleonora Wachtmeister*.

25. **Sparre, Carl**, riksråd, öfverståthållare. Född i Stockholm d. 6 Dec. 1723; den föregående brorson. Föräldrar: general-löjtnanten frih. *Fredrik Henrik Sparre* och *Virginia Kristina Lilliehöök*. — Då Tessin 1739 afgick till Frankrike, fick den då sexton-årige S. åtfölja honom såsom kavaljer och anställdes kort derefter såsom kapten i fransk tjenst. Återkallad för att deltaga i finska kriget, tjänstgjorde han under detsamma först såsom adjutant hos general en chef grefve Lewenhaupt och sedermera såsom öfveradjutant hos general Märcks von Würtemberg, samt blef, efter återkomsten till Sverige, staberyttmästare vid Södra skånska

kavalleriregementet. 1745 ingick han såsom frivillig i preussiska armén under Fredrik den store, och bevistade fältlagen vid Sorr och Kesseldorff, samt befordrades, sedan han hemkommit, 1748 till major vid Elfsborgs regemente, 1749 till öfverstelöjtnant och 1760 till öfverste i armén. På denna grad tjänstgjorde han sedan i pomeriska kriget, än såsom generaladjutant hos kommenderande generalen, än såsom generalquarttermästare och än som generalkrigskommissarie. Efter fredens afslutande erhöll han i uppdrag, att återföra svenska trupperna till Sverige; utnämndes 1762 till öfverste vid Jemtlands regemente och 1763 till landshöfding i Gefleborgs län. Hans tioåriga styrelse af detta höfdingdöme utmärktes af en ovanligt nitisk verksamhet och en mängd gäneliga inrättningar. Så inrättade han särskilda landsting på afågsnare orter i länet, ordnade hemmansdelningen, fredade genom kloka författningar allmänningaskogarne från den förut vanliga inkräktingen, upprättade sockenmagasiner, inrättade det första fria arbetshus i riket, förmådde allmogens inkränka, och i missväxtår alldeles inställa, sin brävningsbränning o. s. v. Under ofta företagna resor samspråkade han med länsinvånarne om väganläggningar, mossodlingar och andra gemensamma företag. År 1772 förordnades han till general för de norra regementena och erhöll 1773 fullmakt att vara öfverståthållare i Stockholm. I denna egenkap vann han ett rykte, som öfvergiok alla hans företrädare. Genom att undanröjda de stridigheter, som rådde mellan magistraten och borgerskapet, åstadkom han den n. v. borsbyggnaden; förskaffade hufvudstaden ett arbetshus; lät anlägga flera nya gator; uppföra bron mellan Riddarholmen och Riddarhuset; påbörja anläggningen af Norrbro; södra delen af Blasieholmen förändrades till en god hamn; packhuset och slaktarhusen fullbordades och järnvägen utvidgades; vid Danviken uppstod ett nytt hospital, och fångelseinrättningarne förbättrades m. m. Belöningar och utmärkelser för en sådan verksamhet uteblevo ej heller. 1774 utnämnd till komm. m. st. k. af S. O. upphöjdes han 1775 till riksråd, hvilket embete han fortfor att innehafva tills rådsverldigheten 1789 upphäfdes. Såsom riksråd förenade han i sin person en krigs- och sjöministers vidsträckt myndighet, bidrog till att rikets fästningar, förråd och tyghus vunno i styrka och utredning, verkade för skärgårdsflottans uppkomst och örlogsflottans förkofran m. m. År 1778 förordnades han till ordförande i general-assistans-kontoret samt derefter till ordförande i direktionen för Strömsholms kanal- och slusebyggnader, ett verk som länge skall hedra hans minne och vitna om hans patriotiska nit. På grund af sin samhällsställning kallades han till le-

damot af Vet. Akad.; Mål. och Bildh. Akad. m. fl. andra lärda samfund; blef 1782 sersamerriddare och 1783 kansler för Åbo akademien — Död i Stockholm d. 28 Juni 1791. — Såsom ett erkännande af hans utmärkte förtjenster om hufvudstadens uppreste Stockholms borgerskap på börsen hans bild i marmor, och hufvudstadens invånare läto till hans ära prägla en minnespenning. — Gift 1766 med *Ulrika Strömfelt*.

26. **Sparre, Fredrik**, rikskansler. Född d. 2 Febr. 1731; den föregåendes bror. — Hans befordringar, hvilka redan började vid hans sextonde år med fullmakt såsom kanslijunkare, voro i korthet följande. Sedan han 1748 blifvit förordnad till hofintendent, blef han 1766 kavaler hos kronprinsen, 1770 kanalaråd, 1773 hofkansler och 1781 riksråd. Under åren 1781—87 var han guvernör för kronprinsen Gustaf Adolf och förordnades, då råds-kammaren uppbädes 1789, till ledamot af högsta domstolen. Efter Gustaf III:s död blef han först öfverste hofmarskalk och kort derefter (1792) rikskansler, hufvudsakligen derföre »att då hertig Carls gånstling Reuterholm önskade få styra, utan ansvar inför både lag och allmänhet, han ej kunnat finna någon annan af tillräckligt förnäm börd, som ansågs nog medgörlig att blott vara ett blindt verktyg i den allemäktige gånstlingens hand». Genom att smicka S:s stundom barnaliga fåfånga, fick Reuterholm honom äfven merendels till allt hvad han ville. Bland sina förtrogne åter benämnde han honom aldrig annat än »gubben med peruken». I rättegången mot fröken Rudenschöld utmärkte sig S. genom att rösta för att hon måtte dömmas att alitars, ett votum, som sedermera förskaffade honom bland allmänheten benämningen »rikskansleren». Af K. Gustaf IV Adolf upphöjdes han 1797 till greve; nedlade rikskanslersembetet 1800 och afstod på sin egen dom Åkerö i Södermanland d. 30 Jan. 1803. — Ledamot af Vetensk. Akad.; Mål. och Bildh. Akad.; hedersledamot af Vitt. Hist. och Ant. Akad. m. fl. lärda samfund; ridd. och komm. af K. Maj:ts orden m. m. — Föga märklig genom sina personliga egenskaper, blef han det desto mer genom andra. Ganska träffande yttrar Schröderheim om rikskansleren S. att »han förtrycktes i den mån han upphöjdes, och att man kan säga om honom att lyckan, i det hon beskärde honom allt hvad hon kunde gifva en svensk man, förföljde både hans sinneslugn och hans rykle». — Gift 1: 1761 med sin sysling *Brita Kristina Sparre*, 2: 1784 med *Sigrid Charlotta Wrede*.

Släktlinjen Sparre till Söfdeborg. 27. **Sparre, Claes**, amiral. Född på Biby i Södermanland den 6 Jan. 1673. Föräldrar: amiralen frih. *Gustaf Adolf Sparre* och *Elisabet Stiernsköld*. — Anta-

gen i tjänst vid örlogsflootan, utnämndes han 1692 till underlöjtnant vid amiralitetet; blef två år senare öfverlöjtnant och 1697 amiralitetskapten. På denna grad förde han en svensk konvoj på Spanien och Portugal, hvarefter han vid hemkomsten befordrades till schoutbynacht i Mars 1700. S. å. kommanderade han första eskaderns arrièregarde samt bombarderungen af Köpenhamn med detacherade fartyg i kriget mot Danmark, anförde en transports Expedition till Danzig 1708, deltog såsom schoutbynacht i expeditionen mot Retusari 1705 och som vice amiral på skeppet Prins Carl i slaget vid Kögebugt 1710. Tre år derefter (1713), då han var holmamiral synes han, under generalamiralens frånvaro i Stockholm, hafva fört ordet i amiralitetskollegium; efterträdde 1715 generalamiralen Hans Wachtmeister såsom öfveramiral, sedan han nys fört, den 20 Juli 1715, fört befälet öfver en flotta om tjugu rangskepp i den skarpa sjödrabbningen utanför Pommern. Åren 1718 och 1721 anförde han svenska flottan i förening med amiral Norris engelska eskader och utnämndes det först nämnda af dessa år till riksråd, president i amiralitetskollegium och greve. — Död i Stockholm d. 25 April 1733. — Han omtalas såsom en man, den der icke blott med skicklighet och nit uppfyllde sitt kall, utan såsom för sin tid ovanligt bildad och iäynnerhet väl förtrogen med klassiska och moderna språk. — Gift 1699 med *Sofia Lovisa Soop*.

28. **Sparre, Johan**, krigare. Född den 10 Januari 1715; den föregående son. — Nys blifven fänrik bevistade han under prins Eugène kejsrerliga arméns fälttåg vid Rhen, samt general Seckendorffs expedition till Moselströmmen, hvarjemte han berömligt utmärkte sig i affären vid Schmittsburg. År 1741 förrättade han öfveradjutanttjänst i Finland, lemnade om ett år åter Sverige och följde 1743 comte de Saxe såsom adjutant på tåget till Flandern samt bevistade senare på året belägringen af Freiburg, i egenskap af frivillig vid franska arméen i Elsas. Vid återkomsten till Sverige utnämndes han 1747 till kapten vid gardet och blef 1752 öfverlöjtnant vid Vestgötadals regemente. Under svenskarnes föröfrigt obetydliga deltagande i pommerska kriget, förvärfvade han sig, såsom öfverste för de nys uppsatta gula husarerna, ett ärofullt namn vid det modiga försvaret af Anklam, i affären vid Friedland och vid anfallet på Tauschenberg. Det synes som om hans allvarliga krigsätt icke behagat dem, som hemma lekte krig med Preussen, ty redan före fredsslutet erhöill han sitt afsked och ledde utan tjänst, ända till Gustaf III kort efter revolutionen utnämnde honom till generaladjutant, generalmajor samt anförtrödde honom värden af det viktiga Sveaborg. Här

förde han under tio år ett vaksamt och myndigt befäl, hvarefter han, med bibehållande af generallöjtnantsbefattningen, hvartill han blifvit utnämnd 1778, nedsatte sig på sin egendom Toasterup i Skåne. Hans sista militära värf var att, då Gustaf III 1788 anländt till Göteborg, besluten att till det yttersta förvara denna stad mot fienden, öfvertaga befälet öfver den dit sammandragna krigsmakten. — Han afled på Toasterup den 10 April 1789, med rätta ansedd för en af Sveriges utmärktaste militärer på sin tid. — Gift 1752 med *Jakobine Henriette Alexandrine de Chevuses*.

29. **Sparre, Gustaf Adolf**, konstvän. Född i Göteborg d. 6 Jan. 1746; den föregående brorson. Föräldrar: hofmarskalken, greve *Rutger Axel Sparre* och *Sara Kristina Sahlgren*. — Genom sitt moderne innehafvare af en stor förmögenhet, sökte han aldrig någon befattning i statens tjänst, utan lefde blott för att samla omkring sig och njuta af konstens mästerverk. Under fleråriga resor genom Europas olika länder uppköpte han med dryg kostnad en mängd af de stora målarnes arbeten, med hvilka han anlade den rika tafvelsamlingen på Kulla-Gunnarstorp i Skåne, den förnämsta enskilda som funnits i Sverige, och i hvilken man såg arbeten af sådana mästare, som Caraccierna, Guido Reni, van Dyck, Rembrandt, Teniers, Adr. och Is v. Ostade, Jan Steen, Terburg m. fl. Äfven sjelfva stället förskönades genom parker och trädgårdsanläggningar och erhöill hufvudsakligen genom honom de herrliga omgifningar det nu eger. — Död på Kulla-Gunnarstorp d. 18 Juni 1794. — Gift 1777 med *Elisabet Sofia Amalia Beata Ramel*.

30. **Sparre, Gustaf Adolf Vive**, justitie statsminister, riksmarskalk. Född på Trolleholm i Skåne d. 4 Sept. 1802; den föregående sonson. Föräldrar: majoren greve *Gustaf Adolf Sparre* och *Ebba Charlotta Bonde*. — Vid nys fyllda fjorton års ålder student i Upsala, tog han derstädes först kansliexamen, hvarefter han i Juni 1821 för första gången inträdde i allmän tjänst såsom e. o. kanslist i Kanslistyrelsen; fortsatte derefter sina juridiska studier och inskrefse efter fullgjorda examina 1823 i Svea hofrätt och nedre Justitie revisionen. Han tjänstgjorde sedermera dels hos domare på landet, dels i Svea hofrätt, der han 1830 blef extra fiskal, samt tidigt med det han erhöill fullmakt på häradshöfdinge namn, heder och värdighet. År 1832 befordrades han till ordinarie fiskal, blef 1835 assessor i förenämnda hofrätt, samt innehade detta embete till i Juni 1840 då han utnämndes till justitieråd. Efter ett ånårigt ledamotkap i Konungens högsta domstol, nämndes han till president i Kammarkollegium, samt inkallades redan derpå följande år, 1848, i statrådet såsom justitie

statsminister. Under den tid af åtta och och ett halft år han beklädde denna rikets högsta värdighet, fungerade han såsom ordförande i nästan alla de Kongliga regeringar, som under K. Oscar I:s frånvaro eller sjukdom förordnades, äfvensom alternerade med norske statsministern såsom ordförande i svensk-norska interimregeringarna 1852 och 1853. Då han 1856 utgick ur statsrådet, utnämndes han till president i Svea hofrätt och erhöll 1857, under kronprinsens frånvaro i Norge såsom vice konung, förordnande att förestå kanslersembetet för rikets universitet, samt valdes 1859 till kansler af bådas konsistorier. Från presidentembetet sökte och erhöll han entledigande 1867, samt nedlade sin befattning såsom universitetskansler 1871, efter att i femtio år hafva varit i rikets tjänst. Såsom medlem af ridderskapet och adeln bar han deltagit i elfva ständersdagar (1834—66) och vid tvenne af dessa 1847 och 1859 varit landmarskalk; samt efter det nya riksdagskicket införande tillhört Första kammaren, der han vid hvarje riksdag sedan 1867, invalts till ledamot af talmanskonklaven. Vid sidan af sina ordinarie embetsmannakall har han flera gånger haft andra offentliga uppdrag sig anförtrödda; så insattes han 1841 såsom ledamot i lagberedningskomitén och 1844 i den nya lagberedningen; valdes 1851 till ledamot och 1858 till ordförande i Serafimerordensgillet; 1865—67 ledamot af svensk-norska unionskomitén; ordförande-fullmäktigt i riksdagskontoret 1857—1865; ordförande i riddarhusdirektionen sedan 1861 o. s. v. Excellensen Sparre är sedan 1848 hedersledamot af Vitt. Hist. och Ant. Akad., en plats, den han med full rätt intager såsom allvarlig hädforsknare och såsom den främste kännaren af vår medeltids genealogier; sedan 1855 ledamot af Vet. Akad., förförigt ledamot af K. Samfundet för utgifvande af handskrifter, rörande Skandinavians historia; af Fysiografiska samfundet i Lund; af det Norska Videnskabs-selskab i Throudhjem m. m. 1850 serafimerriddare, 1856 ordens vice kansler och 1858 ordens kansler; 1852 storkors af S:t Olofs O. och sedan 1859 ridd. af danska elefanterorden. — Gift 1830 med *Sophia Bonde*.

31. **Sparre, Per Georg**, sjömilitär, romanförfattare. Född på Lessebo bruk i Småland d. 4 Maj 1790; den föregåendes sysling. Föräldrar: ryttmästaren, greve *Erik Sparre* och *Regina Ulrika Pijhlgårdt*. — Hans ungdomsönskan var att få den juridiska banan; men då familjens knappa vilkor efter fadrens frånfälle icke tillåte en dyrbar studiekurs, måste sonen välja militärståndet, inom hvilket han erhöll sin första fullmakt såsom fänrik vid Skaraborgs regemente 1807. Under derpå följande krigsåren 1808—09 bevistade han expeditionen

till Gotland, landstigningen i södra Finland samt flere der förefallande strider, bland andra den vid Vinis och Helsinge, gjorde vinterfälttåget på Åland, deltog i reträtten öfver isen till Sverige samt medföljde norra armén till Vesterbotten, der han vid Säfvar blef svårt bluserad, samt erhöll guldmedaljen för tapperhet i fält. Befordrad till löjtnant 1812, anställdes han vid tyska krigets utbrott såsom brigadadjutant hos öfverste Hederstjerna, bevistade bombardemanget af Hamburg och blef adjutant hos general Boye s. å. Under Carl Johans befäl deltog han sedermera i slagningarna vid Grossbeeren, Jüterbock och Leipzig samt bevistade mot årets slut belägringen af Glückstadt. 1814 utnämnd till kapten, åtföljde han svenska trupperna till Belgien, gjorde derefter norska fälttåget samt deltog i träffningen vid Trögstad. Efter freden inträdde han 1816 såsom kapten i den nybildade generalstabens, blef major derstädes 1820, utnämndes 1823 till kompanichef och transporterades året derefter såsom öfverlöjtnant i armén till den då inrättade sjöartillerikåren samt förordnades till placemajor i Carlskrona s. å. (1824). När sjöartilleriregementet (sedermera marinregementet) 1832 ordnades, blef han dess förste öfverste och sekundechef, hvilken befattning han innehade till 1856, då han erhöll afsked med pension. År 1844 Komm. af S. O., hedrades han 1870 af Svenska Akad. med K. Carl Johans pris för litterära förtjenster och afsed i Carlskrona, ättiett år gammal, d. 23 Juli 1871. — S. var redan en mögen man, när han offentligen uppträdde på författarebanan med *Den sista friseglaren* (1832), en historisk roman, som mottogs med allmänt bifall och snart följdes af en annan historiskt-romantisk skildring, *Adolf Findling, eller tre år under drottning Kristinas regering* (1835). Efter en längre tids hvila uppträdde S. ånyo 1847 på en gång med tvenne teaterstycken *Kungslena-färden* och *Vid ett bad* samt med en roman *Standaret*, en skildring från snapphanekriget i Skåne. Den sista af hans romaner *Sjökadetten*, hvars händelser sammanlänkade med Gustaf III:s historia, utkom 1850. Man har anmärkt att S:s romantiska skildringar röja ett samvetsgrant historiskt studium samt ega förtjensten af trohet i tids- och lokalteckning, äfvensom liflighet i berättelsen, men sakna en djupare poetisk uppfattning. Att emellertid poetisk begäring ej hos honom saknades, har han ådagalagt så väl i Kungslena-färden, som genom små inströdda poemer i sina romaner, och i sina *Dikter* (1860), det sista vittra arbetet af hans hand. — Gift 1824 med sin kusin *Eva Karolina Pijhlgårdt*.

32. **Sparre, Per Ambjörn**, mekaniker. Född i Carlskrona d. 10 Juli 1828: den föregåendes son. — Redan som gosse visade

han utmärkta anlag för mekaniska syssel-sättningar och ingick därför, efter i Upsala afslagd studentexamen, som elev vid Motala mekaniska verkstad, der han under Carlsund och Ollman hade ett gynnsamt tillfälle att utbilda sin medfödda fallenhet. Under några års vistelse i Stockholm gjorde han sig bemärkt för flera sinnrika uppfinningar. Bland dem må nämnas ett nytt slags sedeltryck, hvarom han inlemnade förslag till riksbanken, samt en maskin för tryckning af breffrimärken, hvilken maskin med någon förändring ännu bibehålles vid de svenska brefmärkenas tillverkning. Sedan han 1861 lemnat fäderneslandet, har han der åtskilliga gånger uttagit pateat på nya uppfinningar, såsom en pneumatisk apparat för kommunikation inom fartyg, hotell och andra större lokaler, en elektrisk ringledning för samma ändamål. o. s. v. År för närvarande bosatt i Paris. R. V. O. — Gift 1862 med *Teresita Barbavara* från Italien.

33. **Sparre, Erik Josias**, embetsman, riksdags talare. Född i Gefle den 2 Mars 1816; den föregående syssling. Föräldrar: landshöfdingen öfver Gefleborgs län, greve *Erik Sparre* och *Ulla Montgomery*. — Student i Upsala 1833, promoverades han tre år senare till filosofie doktor och afslutade sina universitetsstudier med juris utriusque kand. ex. 1840. Sedan han några år tjänstgjort i Svea hofrätt och innehaft åtskilliga domareförordnanden, samt under utländska resor ytterligare fullkomnat sin bildning, blef han 1849 adjungerad ledamot af Svea hofrätt, befordrades 1851 till assessor och utnämndes 1858 till landshöfding i Elfsborgs län. Genom sin högt ledamot af riddarhuset, deltog han verksamt i alla ständsriksdagar från 1844 till 1866, har sedan dess på grund af val inom sitt län tillhört riksdagens Första kammare 1867—69 och Andra kammaren från 1870 och till närvarande stund (1876). Under sin långa riksdagsmannabana har han allt ifrån 1848, endast med undantag af riksdagen 1873, varit ordförande i lagutskottet. Hans omfattande juridiska kunskaper hafva, äfven sedan han inträdt på den administrativa förvaltningens område, tagits i anspråk för offentliga värf, i det han varit utsedd till ordförande i flera af de under senare åren tillsatta lagkomiteer. Såsom länsstyresman »har han, hvad en landshöfding bör göra, förenat skilda krafter till liflig samverkan, sporrat företagsamheten, uppgjort en mångfald förslag, fört många af dem igenom, föregått med föredöme af oförtröttadt arbete och uppoffrande nit, befrämjat odlingen på olika områden, i högre och lägre skolor, i jordbruk och allmogehem, i väfstugor och verkstäder. — Han har för öfrigt ej blott fäst sitt namn vid, utan i verkligheten ut-

gjort driffjädern för åstadkommande af många storartade arbeten, jernvägar, kanaler m. fl. andra företag.» Storkors af N. O. och komm. af N. St. O. O. Äfven såsom författare har han uppträdt med ett par arbeten: *Om penitentfångarsystem och kriminallagstiftning* (2 del. 1847); samt *Om den skandinaviska frågan* (1862). — Gift 1851 med sin kusin *Lovisa Ottilliana Sparre*.

Sparrgren, Lorenz Svensson, miniatyrmålare. Född i Göteborg 1763. Föräldrar: handlanden *Sven Sparrgren* och *Maria Lindberg*. — I yngre år synes han ha haft för afsigt att egna sig åt sjöyrket; åtminstone gjorde han på ett af ostindiska kompaniets skepp en resa till Ostindien och lärde sig under densamma konsten att måla på glas. Härmed voro de inom honom slumrande anlagen väckta till lif; och efter sin hemkomst begynte han att med ifver sysselsätta sig med miniatyrmålning. Lockad af sin landsman Lafrenses framgångar i Frankrike, begaf han sig 1796 till Paris och utvecklade under en längre tids vistelse derstädes de egenskaper, hvilka sedan gjorde honom så utmärkt såsom miniatyrmålare. Återkommen till Sverige kallades han till ledamot och professor vid Konstakademien samt innehade denna lärareplats till inemot sin död i Stockholm d. 31 Mars 1828. — I sin genre var S. en konstnär af första ordningen. »Ålskligare och behagligare porträtt har ingen svensk målat, och en mer glänsande teknik än hans torde högst få miniatyriärer inom hela Europa kunna förete. Der fins blomstrande och dock harmonisk färg, bred och dock vårdad penselföring, liflighet och måtta i den lyckligaste förening i dessa små förtrollande bilder, som S. skapat på en elfbenskifva, knappt större än ett ägg i genomskärning». — Alstern af hans pensel förekomma i Sverige temligen talrik. I nationalmuseum i Stockholm finnes af honom ett porträtt af drottning Hedvig Elisabet Charlotta. — Ogift.

Sparrman, Anders, naturforskare. Född i Upland den 27 Februari 1748. Föräldrar: prosten och kyrkoherden *Erik Sparrman* och *Brita Högbo*. — Under hans vistelse vid universitetet i Upsala, väcktes hans håg för naturens studium genom Linnés föreläsningar och inom kort blef han en af Linnés mest värderade lärjungar. — Hans insigter i naturalhistorien ansågos snart så utmärkta, att han vid sjutton års ålder fick åtfölja ett fartyg till Ostindien såsom skeppsläkare. Hemkommen till Sverige, inskrefs han 1768 såsom elev i Kirurgiska societeten och undergick två år senare det teoretiska förhöret i medicinen. Under den nysnämnda resan hade hans skeppskapten, Ekeberg, som sjelf var en skicklig idkare af naturvetenskaperna, vid ett besök på Gods Hoppudden utverkat sig myndigheternas

tillåtelse att få ditskicka en svensk naturforskare. S. som blef erbjuden och emottog anbudet, erhöi af ostindiska kompaniet fri resa och afseglade i Januari 1772 från Göteborg till Kap, dit han anlände i April månad s. å. Här sysselsatte han sig oafbrutet med insamling och beskrifvande af naturföremål till November, då han i sällskap med de bekante engelska resandena, professor Forster och kapten Cook, fick göra en resa till sydpolen, hvarifrån de efter att ha tillryggalagt 60,000 engelska sjömil, återkommo till Kap 1775. Från Kapkolonien gjorde han en några månaders utflykt till Hottentotternas och Kafferernas land, återvända derifrån med en rik skörd af naturväxter till Kapstaden i April 1776 samt begaf sig genast på hemväg till Sverige. Ännu s. å. reste han öfver till England för att med tillhjälp af dervarande samlingar bestämna och beskrifva en del af sina afrikanska fynd. Under tiden hade han frånvarande promovrats till medicine doktor i Upsala 1775, och 1776 blifvit inkallad till ledam. af Vet. Akad., för hvars naturhistoriska samlingar han förordnades till intendent 1780. Sju år senare företog han i sällskap med svenskarne Arrhenius och Wadström åter en resa till Afrika för att, enligt Gustaf III:s befallning, utse någon lämplig plats för en svensk koloni på Afrikas fastland. Då ändamålet med expeditionen misslyckades, återvände han 1788 till Paris, hvarifrån han, efter ett kort besök i England, återkom till Sverige s. å. — 1781 hade S. blifvit utnämnd till histor. natural. professor och förordnades 1790 till assessor i Collegium medicum. På sin älderdom åtog han sig fattigläkarebefattningen i Klara församling i Stockholm och skötte denna en längre tid. Död i nämnde stad den 9 Augusti 1820. — Vida berömd för sina vidsträckt kunskaper såsom naturforskare, kallades han till medlem af lärda sällskap både i och utom landet samt fick sitt namn bevaradt i de vetenskapliga benämningarna på flera naturföremål. Af det stora antalet skrifter han utgifvit må här endast nämnas: *Resa till Goda Hoppsudden, södra polkretsen och omkring jordklotet, samt omkring Hottentott- och Kafferlandet åren 1772—76* (1783—1818); *Museum Carolinianum* (4 fasc. 1786—89) och *Svensk Ornitologi, med efter naturen kolorerade teckningar* (10 häften 1806—07). Dessutom en mängd tal och afhandlingar i Vetensk. Akad. Handl.; öfversättningar af främmande arbeten i kemi och naturalhistoria m. m.

Sparrsköld, Nils Birger, författare. Född den 25 Augusti 1763. Föräldrar: öfverjägmästaren *Erik Daniel Sparrsköld* och *Ulrika Margareta Skeckta*. — Embetsmannabarn, hvilken han, efter i Upsala idkade universitetstudier, beträdde 1786, begynte och

lemnade han såsom e. o. kassalier i Kasselkollegium. Om han således ej var egnd till tjänsteman, var han en så mycket större vän af teatern, hvars repertoar han riktat med en mängd stycken, mest bearbetningar af främmande skådespel. År 1788 anställdes han såsom ordningsman vid Dramatiska teatern, hvilken befattning han innehade till in på 1790-talet, samt afled såsom bruksegare i Östergötland, i Linköping den 26 November 1830. — Bland hans arbeten må nämnas: *De mexikanska systersarne*, till hvilken Kraus satt musiken, *Gamle Krusenberg*, *Den hederlige sjörefvaren*, *Lisett*, *Papillen*, *Renaud*, m. fl. — Ogift.

Sparvenfelt, Johan Gabriel, lärd, språkkännare. Född i Åmål den 17 Juli 1655. Föräldrar: öfversten *Johan Sparvenfelt* och *Kristina Uggla*. — Efter fleråriga tränga studier i Upsala ämnade han besöka främmande länder, men upbringades, då han var på väg till England, af danska kryssare och fördes till Norge, der han qvarhölls i åtta månader. Ändtligen frigifven, begaf han sig till Göteborg och gick om bord på ett engelskt fartyg, som blef väderdrifvet till Holland. Derifrån stälde han kosan till Frankrike och Italien, samt hade i Rom företräde hos drottning Kristina. Vid sin hemkomst till fäderneslandet, efter fem års bortovaro, befalldes han åtfölja de till Moskwa afgående svenska sändebuden. Under sitt uppehåll i den ryska hufvudstaden slog han sig på studiet af slaviska språket med den grundlighet, att han inom kort författade ett »Lexicon slavonicum», som ännu förvaras i Upsala universitetsbibliotek. År 1688 erhöi han i uppdrag, att i alla länder, dit nordmän kunde anses i forna tider ha framträngt, uppöka gamla svenska och götiska minnesmärken, samt öfverallt i kloster, bibliotek och raritetssamlingar efterspana manuskript, böcker, inskriptioner och »stridstyg», för att finna runor och annat, som kunde bevisa götarnes dervaro. Under resan besökte han Tyskland, Nederländerna, Frankrike och Spanien samt öfverseglade till Afrika, hvarifrån han ämnade sig till Egypten, Palästina och Syrien, men måste för den i Österländerna då härjande pesten återvända till Frankrike. Vid ett nytt besök i Rom fick han till Påfven Innocentius XII öfverlemnas sitt »Lexicon slavonicum», hvilket upptogs med så mycket välbehag, att påfven lät lemna honom nycklarne till Vatikanska biblioteket, med frihet att efter eget behag genomgå dess bokskatter. Vid sin hemkomst till Sverige förordnades han till ceremonimästare; tog afsked från denna befattning 1712, och ledde derefter för sina studier på Åbylund i Romfartuna socken af Vestmanland, der han afled den 2 Juni 1727. Utmärkt som lärd, och isynnerhet ovanligt språkkunnig, — han lærer med färdighet

talat och skrifvit fjorton olika språk — egde han stort anseende hos sin samtids lärde och nämnes ofta med loford af utländska författare. Bland hans utgifna skrifter må särskildt nämnas: *Vocabularium germanico-turcico-arabico-persicum* (endast påbörjadt), samt *Parentation på Slavonska öfver K. Carl XI.* (1697). — Gift med *Antoinetta Sofia Hildebrand.*

Spiegel, Haqvin, ärkebiskop, språkforskare, psalmist. — Född i Ronneby i Bleking den 14 Juni 1645. Föräldrar: handelsmannen *Daniel Haqvinsson Spiegel* och *Margareta Fischer.* — Han förlorade tidigt sina föräldrar; men genom fränders hjälpsamhet sattes han i tillfälle att fortsätta sina studier och blef student i Lund 1662. — För sin vetenskapliga utbildning besökte han derefter Greifswald, Leipzig, Wittenberg och Köpenhamn samt antogs, efter sin hemkomst, af riksamiralen Stenbock till lärare för dennes son, den sedermera så ryktbare Magnus Stenbock. Nu följde den ena framgången snabbt på den andra. — 1670 promoverad till filosofie magister i Lund, prästvigdes han följande året och anställdes genast såsom hofpredikant hos drottning Hedvig Eleonora. Efter att 1672 ha varit Carl XI följaktig på hans eriksgata, blef han på ett och samma år (1675) konungens biktfader, öfverhofpredikant samt superintendent öfver presterskapet vid den i Skåne sammandragna krigshären. Han deltog sedermera i skånska fälttåget och har öfver detsamma fört en dagbok, som är af ganska mycken vigt för den tidens historia. Efter krigets slut utnämndes han 1679 till kyrkoherde i Ronneby och blott tre veckor senare till superintendent på Gotland. År 1686 utsågs han till biskop i Skara; förflyttades derifrån 1692 till biskopsstolen i Linköping, blef teologie doktor vid jubelfesten i Upsala 1698, samt utnämndes slutligen 1711 till ärkebiskop i Upsala. Redan sextiosex år gammal, då han uppnådde den högsta platsen inom svenska kyrkan, innehade han den blott i tre år, och afled i Upsala den 17 April 1714. Såsom präst, stiftsstyresman, vetenskaplig författare och skald inverkade han djupt på hela tidehvarfvets bildning. Allt hvad i Carl XI:s tid utträttades för församningslivets och undervisningsväsendets förbättring var till hufvudsaklig del S:s verk. Ryktbarast är han likväl såsom andlig skald och psalmförfattare. Hans af naturen stora anlag för skaldekonsten utbildades genom fitig läsning af den tidens äfven världsliga vitterhet, dock alltid i förening med en varm och uppriktig gudskrukan. Ur ett sådant sinne upplomtrade hans många herrliga psalmer, af hvilka flera äro bibehållna i vår nu varande psalmbok och hvilka alla utmärka sig för ett rent poetiskt språk samt en djup och innerlig känsla. Hans större

didaktiska arbeten *Guds verk och hvila* (1685) och *Thet öppna och tilslutna paradiset* (1705) ega deremot ett mindre poetiskt värde. Han var jemväl en utmärkt författare i obunden form, hvilket han visat i sina strödda predikningar och tal samt i *Svensk kyrkohistoria* (1707—08), det tidigaste verk af denna art på modersmålet. Af nit för »svennska språkets ryckt» utgaf han ock en svensk ordbok *Glossarium sviogothicum* (1712). Såsom andlig talare var han öfverrägligen den förnämsta på sin tid. — Gift 1688 med *Anna Schulstin*, hvilken jemte barnen adlades med namnet *Spiegel*, ehuru de aldrig uttogo sköldbref.

Spens. Denna slägt, af hvilken endast en grefflig ättgren nu fortlevfver i Sverige, inkom hit från Skotland i Carl IX:s tid med 1. **Spens, Jakob**, krigare. Född i Skotland under senare hälften af 1500:talet och son af en förnäm skotte *Vilhelmus Spens.* — Jakob Spens ankom till Sverige 1610, såsom k. Jakob I:s legat, då en förmläning var i fråga mellan svenske kronprinsen Gustaf Adolf och en engelsk prinsessa. Från Sverige begaf han sig öfver till Danmark, för att erbjuda englands bemedling i striden mellan Kristian IV och Carl IX, men blef så onödigt emottagen i Köpenhamn, att han med lifsbara kom derifrån. Efter Gustaf Adolfs thronbestigning, ingick han i svensk tjänst och skickades 1612 såsom svensk ambassadör till engelska hofvet, hvarifrån han åt svenske konungen hemförde strumpbandsorden. Efter en ytterligare resa till Storbritannien, för att värfva engelskt och skotakt krigsfolk, utnämndes han till öfverste; upphöjdes 1622 till svensk friherre med Orreholmen i Vestergötland till friherreskap, blef slutligen 1629 hofråd samt general öfver de engelska och skotaka regementena i svensk sold. — Död i Stockholm 1632. — Han stöd i synnerlig gunst hos Gustaf II Adolf och hade å sin sida innerligt fast sig vid den svenske hjetekonungen, att han vid underrättelsen om konungens död vid Lützen, ögonblickligen rördes af slag och afled. — Gift med *Margareta Forath.*

2. **Spens, Jakob**, krigare. Född 1666; den föregående sonson. Föräldrar: majoren friherre *Axel Spens* och *Sofia Rytter.* Hans befordringar på den militära banan äro icke kända förrän 1697, då han vid Carl XII:s kröning såsom öfverste anförde lifregementet till häst. Året derefter befordrad till generalmajor af kavalleriet, deltog han i konungens fälttåg och ådagalade derunder många prof på tapperhet. Redan 1701 utnämnd till generallöjtnant, anförde han i slaget vid Klissow följande året högra flygelns andra linia; befordrades 1704 till general, hvarpå han tog afsked ur krigstjensten och tjänstgjorde någon tid såsom generalmönsterherre i Sverige. År 1710 utnämndes han till K.

råd och president i Bergskollegium; upphöjdes 1712 till greve, samt afled i Stockholm den 6 Januari 1721. — Inom rådet tillhörde S. det s. k. förmedlingspartiet. Genom testamentariska förordnanden af 1712 och 1714 gjorde han sina egendomar Höja och Engelholm i Skåne till fideikommiss för sin andre son Carl Gustaf; emedan den äldste (se följande), som blifvit fången vid Pultava, ansågs vara död. Denne hemkom sedan efter fadrens död, och erhöll ett slags godtgörelse, ehuru icke alls motsvarande den yngres arfvedel. — Gift 1680 med *Beata Bonde*.

3. **Spens, Axel**, krigare. Född 1681 i Stockholm; den föregående son. — I slaget vid Pultava blef han tillfångatagen och fördd till Moskwa, hvarifrån han återkom till Sverige med de andra krigsfångarne 1722. — Vid den kort därefter anställda »placeringen», då de hemkomna officerarne fördelades på de särskilda regementena, utnämndes han till öfverste med öfverstlöjtnants indelning vid lifregementet; befordrades 1730 till generalmajor; 1731 till öfverste för Vestgöta kavalleri och 1737 till öfverste och chef för lifregementet. Under ryska kriget 1742 förde han befälet öfver den norr om Stockholm sammandragna observationshären, och utnämndes 1743 till generallöjtnant och kommanderande chef i Skåne. Död, ogift, den 6 Februari 1745. I sin tids riksdagsarbeten deltog han med mycken iver, och bekände sig i politiskt hänseende till mössorna, eller rättare hörde till ett medelvägsparti mellan hattar och mössor. För den skull gjorde sig hans röst gällande äfven under hattstyrelsen, af hvilket parti han ofta insattes i viktigare utskott och beredningar under riksdagarna.

4. **Spens, Carl Gustaf**, fortifikations-officer, riksdagsman. — Född på Salnecke gård i Upland den 3 Oktober 1792; den föregående brorson. Föräldrar: lagmannen, greve *Carl Gustaf Spens* och *Ulrika Eleonora Falkenberg*. — Sedan han 1812 i Upsala vunnit filosofie doktorsgraden, ingick han såsom underlöjtnant vid fältmättningsbrigaden och deltog 1813 i fälttåget mot Norge, der han bevisade träffningarna vid Issebro, Trögstad och Lågenäs. Efter stilleståndets afslutande företog han omfattande rekognosceringar af en del af landet, samt egnade, efter att ha uppgjort en ny metod för kartors affattande, med stort nit större delen af sin tjänstetid åt de noggranna triangelmätningar, hvilka ligga till grund för svenska kartverket. År 1817 befordrad till löjtnant, utnämndes han 1823 till kapten, och blef, efter att ifrån 1836 ha varit major i armén, 1844 major i topografiska kåren. Ledam. af Vet. Akad.; Krigsvet. Akad. R. S. O. m. m. Död i Stockholm den 24 Febr. 1844. Vid riksdagarna, hvilka

han allt ifrån 1818 samvetsgrannt bevisade, omfattade han med framstående intresse vissa frågor och egnade dessa en omsorgsfull utredning, under det han föga eller alls intet befattade sig med de öfriga. Vid tvenne af de riksdagar, som föregingo 1844 års riksmöte, insattes han såsom ledamot i Konstitutionsutskottet och tillvann sig så väl der som under sin riksdagsmannaverksamhet i öfrigt stor uppmärksamhet. Redan vid 1834 års riksdag utgaf han ett förslag till representation genom landkapting, och kort före hans död utkom en af honom upprädd sammanställning af de från senaste riksdag hvilande grundlagsförslag. — Gift 1818 med *Dorothea Elisabet Cronacker*.

Sperling; en mecklenburgisk adlig ätt, som naturaliserades i Sverige 1632 med

1. **Sperling, Kasper Otto**, krigare. Född i Mecklenburg »annandag pingat» 1596; son af *Jurgen Sperling* till Rübów och Zernadorff och *Anna Katarina von Blücher*. — Kasper S. inkom 1612 till Sverige, der han genast anställdes såsom musketerare vid öfverste Setons regemente. 1623 erhöll han kapstens beställning och konungens fullmakt, att i Tyskland värva soldater för svenska hären; blef 1625 kapten vid Dalregementet; 1627 öfverstlöjtnant vid Södermanlands regemente, samt 1630 öfverste och chef för sistnämnda kår. Naturaliserad svensk adelsman 1632. utnämndes han 1634 till generalmajor, förordnades 1635 till guvernör i Marienberg; blef 1645 generalkrigskommisarie vid armén i Skåne samt guvernör på Halmstads slott. Och slutligen 1646 generalguvernör öfver hela Halland. Upphöjdes 1653 till friherre och afled den 6 Oktober 1655. Den ära S. förvärfvade såsom krigare under Gustaf Adolfs fanor i Preussen och Tyskland, fläckade han genom sin egennyttia, såsom enskild person och tjänsteman. Icke blott hans egna landtbönder jemrade sig bittert öfver hans snikenhet och utpressningar, utan allmogem i hela Halland beklagade sig öfver honom hos regeringen, utan att detta synes hafva lett till någon rättelse. — Han var gift med *Elin Ulfsparré*.

2. **Sperling, Göran**, krigare, statsman. Född på Rådmanö i Roslagen d. 6 Dec. 1630; den föregående son. — Blef, sedan han slutat studier i Upsala och gjort en utrikes resa, 1651 hofjunkare hos pfalzgreffen, sedermera konung Carl X Gustaf, och utnämndes 1654 till kaptenlöjtnant vid Herman Wrangels regemente, hvilket han sedan åtföljde på fälttåget till Polen. År 1655 befordrades han till kapten vid dragonerna och 1658 till öfverstlöjtnant; blef sedermera 1664 öfverste för bohuslänska och skånska dragonerna, samt 1676 generalmajor af infanteriet och öfverkommandant i Göteborg. Härifrån förflyttades han likväl redan s. å. till landshöfding i Halland för att vaka

öfver det af danskarna hotade Halmstad, deltog 1677 i slaget vid Landekrona, samt utvecklade der så stor fältherreförmåga, att han genast utnämndes till generallöjtnant och förordnades att vara vice guvernör öfver Skåne, Halland och Blekinge. År 1678 deltog han i afslutandet af preliminärerna till den fredstrakt, som året derefter stadfästes i Lund; förordnades 1679 till guvernör öfver hela Norrland, af hvars provinser man ansåg sig böra bilda ett government, hvars styresman äfven skulle vara generalbefälhafvare öfver alla de trupper, som der voro förlagda. År 1680 skickades han, jemte Clas Rålamb och Henr. Falkenberg, på en visitationsresa till Pommern och Bremen, för att taga kännedom om dessa länders tillstånd efter kriget och inkomma med förslag till upphjelpande af deras näringar. Likväl ansågo många, att resan endast var ett påhitt af Carl XI för att skilja de tre inflytelserika männen från adeln under den påföljande riksdagen, då enväldsregeringen infördes. — Sedan S. 1688 blifvit befordrad till general af infanteriet, förordnades han till guvernör öfver Ingermanland och Kexholms län; upptogs 1687 bland de k. råden, samt upphöjdes s. å. till greve. År 1690 fick han af Carl XI emottaga fältmarskalkstafven, men afled icke långt derefter i Narva den 22 September 1691. — Gift 1: 1661 med *Ingeborg Lilliehöök*; 2: 1676 med *Kristina Horn*, och 3: 1694 med *Mårta Fleming*.

Spole, Anders, matematiker. Född i Barnarps socken af Småland den 10 Juli 1630. — Föräldrar: bergsmannen *Peder Andersson* och *Gunnilla Persdotter*. — Sina akademiska studier begynte han 1652 i Greifswald och fortsatte dem 1655—68 vid universitetet i Upsala, hvarefter han, såsom lärare för tre friherrar Sjöblad, 1664—67 företog vidsträcktastudieresor genom England, Holland, Italien och Frankrike. Efter sin hemkomst mottog han 1667 kallelse att vara matheseos professor »Ptolemaicus» vid det nyinrättade universitetet i Lund och innehade denna lärareplats till akademiens upplösning genom kriget 1676. Vid danskarnes infall i Skåne sistnämnda år, erhöll han Carl XI:s befallning att skyndsamt underrätta generalguvernören i Halmstad om fiendens krigsoperationer, men blef under vägen dit öfverfallen af ett band snapphanar, från hvilka han endast kunde rädda sig genom att lemna sin vagn i sticket. På anmodan af greve Pontus De la Gardie, som förde befalet i Småland, förstärkte han medelst palliader befästningarna kring Jönköpings slott, samt uppgaf ritning till en skans, som uppfördes på småländska gränserna. Sedan han under krigets förtåg på flera andra sätt deltagit i fosterlandets försvaret och mången gång varit i den yttersta lifsfara, erhöll han till lön för sin trohet

fullmakt på häradshöfdingesysslan i Sunnerbo härad, hvilken han 1679 utbytte mot matematiska professionen i Upsala. — Han innehade denna lärostol sedan under hela sin återstående lefnad, och afled i Upsala den 1 Augusti 1699. Medan han ännu var professor i Lund, biträdde han den franske astronomen Picard med dennes astronomiska iakttagelser och gjorde sedermera tillsammans med J. Billberg 1695 en resa till Torneå äfven i astronomiskt ändamål. I besittning af stor lärdom, och isynnerhet med utmärkt insigter i sin fackvetenskap, egnade han sig oförtrutet åt den akademiska ungdomens undervisning, samt var en af de mest framstående universitetslärarne på sin tid. — Gift 1669 med *Mårta Lindelius*. Deras söner blefvo adlade med namnet *Rosenborg*.

Spongberg, Johan, universitetslärare, filolog. Född i Stockholm den 21 Augusti 1800. Föräldrar: handlanden *Paul Johan Spongberg* och *Anna Katarina Åberg*. — I Upsala, der S. blef student 1816, stärktes hans redan förut väckta hog för klassiska studier genom umgänge med den utmärkte, tidigt bortgångne, docenten A. Södermark. Af ekonomiska skäl måste han likväl afbryta sin akademiska kurs, samt uppehöll sig i mer än tio år med privatundervisning. Sedan han 1828 fått återtaga och sedan ostördt fortsätta sina gradualstudier, aflade han floa. kand. ex. 1830 och promoverades s. å. till floa. doktor. Förordnad 1833 till docens i filosofiska fakulteten, gjorde han 1833—34 en utländsk studieresa, under hvilken han hufvudsakligen uppehöll sig i Berlin och Leipzig, samt afhöorde på det förra stället Boecks och Zumptes och på det senare Gottfr. Hermanns föreläsningar, hvarjemte han i Leipzig tog enskild undervisning af Rosenmüller. Då han under sin frånvaro, ehuru utan framgång, sökt den grekiska professuren i Upsala, måste han 1835—38 återtaga sitt privatlärarekall, samt fick under tiden tillfälle att 1836 göra en ny resa till utlandet, derunder han åter besökte Berlin och Leipzig, hvarjemte han längre tider uppehöll sig i Jena och Paris. Utmämd 1837 till e. o. adjunkt i Upsala, förestod han under hösten 1840 eloquent. lektoratet vid Stöckholms gymnasium, samt 1842 professionen i grekiska litteraturen i Upsala, och befordrades det sist nämnda året till ord. adjunkt i grekiska språket. 1848 förordnades han till e. o. professor, då han erhöll såsom löneförbättring ur d. v. universitetskanslern kronprinsen Carls privatkassa ett årligt anslag, som uppbräts, tills han vann ordinarie befordran. Sedan han ännu en gång förestått grekiska professuren 1851, utnämndes han 1853 till litter. græcar. professor samt innehade denna lärostol tills han på grund af en ögonåkomma måst

taga afsked 1874. Utrustad med sällsynt filologisk lärdom, synerligen i grekiska språket, har S. verkat för sin vetenskap mer såsom akademisk föreläsare än, såsom författare. Han har ock gent emot den nyare tidens riktning ståde varit en ifrig förvarare af de klassiska studierna. — Ogift.

Sprengtporten. Släkten hette ursprungligen *Rolandt* och kallade sig, när den adlades 1651 *Sprengtport*, hvilket namn af de slägtmedlemmar, som undfingo friherrlig värdighet, förändrades till *Sprengtporten*.

1. **Sprengtporten, Johan Vilhelm**, krigare. Född den 11 Februari 1720 i Tobolsk, der fadren, löjtnanten *Magnus Vilhelm Sprengtport* då var rysk krigsfånge och hvarest hustrun *Anna Margareta Annoris* delade mannens fångenskap. När föräldrarne 1722 fått lemna Sibirien, qvarstannade de i Nyland, der sonen utnämndes till bataljonsadjutant, hvarefter han 1741 blef fänrik vid lifgardet. När fadren 1744 afstod, ingick Johan Vilhelm i fransk tjänst, hvarunder han 1746 deltog i Leslies expedition till England och 1748 bevästade fälttåget i Flandern under marskalkens af Sachsen befäl. Efter ett tvåårigt besök i fäderneslandet, återvände han 1753 till Frankrike och utnämndes 1754 till öfverste vid regementet Royal Suédois. År 1757 bevästade han fälttåget i Westfalen, under fältmarskalken d'Étées och hertigen af Richelieu anförande, samtidigt med det han i Sverige befordrades till kapten vid lifgardet och R. S. O. Efter sin hemkomst utnämndes han 1760 till öfverste i armén och tre år senare till öfverste och chef för Löwenfelts värfvade regemente, hvilket därefter fick namn af det Sprengtportenska. Redan 1761 hade han blifvit skickad som envoyé till Köpenhamn, och undertecknade i denna egenskap, jemte ambassadören greve Adam Horn, 1766, giftermålskontraktet mellan kronprinsen Gustaf och danska prinsessan Sofia Magdalena. Upphöjd till friherre s. å., blef han 1770 generalmajor, 1771 komm. af S. O.; 1775 generallöjtnant och 1778 serafimerriddare. Död i Köpenhamn den 25 December 1795. Liksom bröderna Jakob Magnus och Göran Magnus var Joh. Vilhelm S. en af de hemliga medverkare till Gustaf III:s statsvälföring; men drog sig kort därefter från politiken och vann derigenom en lyckligare och lugnare ålderdom än hvad som blef de förres lott. — Gift 1: 1764 med *Ulrika Charlotta Teube* och 2: 1792 med *Sofia Lovisa Mörner*.

2. **Sprengtporten, Jakob Vilhelm**, öfverståthållare, riksdagsman. Född på Sparreholm i Södermanland des 9 Oktober 1794; den föregående son. — Faderlös, knappast mer än åregammal, undervisades han i modrens hem till 1809, då han iuskröfs vid universitetet i Upsala. Efter tvänne års juridiska studier, aflade han 1811 hofrätts-

examen och anställdes omedelbart derpå såsom auskultant i Svea hofrätt; men lemnade inom kort den civila banan och utnämndes 1812 till kornett vid lifgardet till häst. — Han deltog sedermera i tyska kriget, bevästade slagtingarna vid Grossbeeren och Dennewitz samt följde svenska armén på fälttåget till Holstein och till Rhen. Efter freden 1815, anställdes han såsom attaché vid svenska beskickningen i S:t Petersburg, men återvände 1817 till Stockholm, der han året derpå befordrades till ryttmästare vid hästgardet. Två år senare anträdde han en resa till England och kontinenten, hvarifrån han återkom till fäderneslandet 1822. Nu befordrades han snabbt efter hvartannat: 1823 till major vid lifgardet till häst, 1824 till öfverlöjtnant i armén, 1825 till öfverstekammarjunkare, 1827 till öfverhofjägmästare, 1828 till öfverste i armén och chef för skogsinstitutet, samt 1830 till generaladjutant och s. å. till öfverståthållare i Stockholm. — Den sist nämnda ansvarfulla platsen innehade han med synnerlig utmärkelse i åtta år, eller till i Juni 1838, då han, med anledning af de då i Stockholm timade oroligheterna, begärde sitt afsked. Efter k. Oscar I:s thronbestigning erbjöds honom öfverståthållarembetet ånyo, och utnämningen följde d. 28 Dec. 1844. Fyra år därefter, sedan han i Juni 1848 utfört en enskild beskickning till Köpenhamn, nedlade han för andra gånge styrelsen öfver Stockholms stad, men fortfer att innehafva sin plats såsom generalmajor i armén, hvartill han blifvit utnämnd 1834. — År 1849 pryddes han med serafimerorden, samt afgick 1868, efter att nys förut ha blifvit befordrad till generallöjtnant, i en ministeriel beskickning till fransmannens kejsare och konungen af Danmark samt sökte 1863, kort efter det han ingått på sitt sjuttionde år afsked ur krigstjensten. Den sista delen af sin lefnad tillbragte han på sin egendom Sparreholm och afstod der d. 29 September 1875. — Hedersledamot af Krigsvet. Akad. Landtbr. Akad. och Fria konsternas Akad., samt Ledam. af Vet. Akad. — Hans riksdagsmannabana omfattade en tiderymd af mer än ett halft århundrade eller ifrån 1823 och till 1875, hvilket sistnämnde år han för nionde gången intog sin plats i Första kammaren såsom representant för Nyköpings län. Såsom öfverståthållare åtnöt han en popularitet, som kommit få till del, och som utom af hans älskvärda personlighet hade sin förklaring i den hofsamhet och lugna allvar, hvarmed han utöfvade sitt embete. Med en på samma gång mångsidig och fin bildning, egnade han lediga stunder åt studier och författarskap, samt har af trycket utgifvit, jemte tal och uppsatser i Krigsvetenskaps Akad. Handlingar och andra periodiska skrifter: *Tänkar i representationsfrågan* (1839); *Om skogsvård och skogsplanteringar* (1855);

Vittra tidsfördrif (anon. 1855 andra uppl. med sign. W. S. 1872); *Om Stockholms be-fästande* (1860); *Förelag till grunder för statens upplysningar* (1859); *Betraktelser öfver åtskilliga statsökonomiska ämnen* (1860); o. s. v. — Gift 1825 med *Ulrika Vilhelmina Brahe*.

3. **Sprengtporten, Jakob Magnus**, militär. Född i Nyland 1727, den föregåendes farbror. Föräldrar: majoren *Magnus Vilhelm Sprengtport* och *Anna Margareta Amnoria*. — Sina ynglingår tillbragte han i omväxlande tjänstgöring inom fortifikationen och vid lifgardet, i hvilket regemente han befordrades till kapten 1756. Året derefter utgick han i pommerska kriget och tjänstgjorde såsom adjutant hos grefve v. Fersen till 1759, då han utnämndes till major i armén och R. S. O. — För sitt tappra uppförande vid flera tillfällen befordrades han 1762 till öfverstelöjtnant vid Gula husarerna, för hvilket regemente, liksom för kavalleriet i allmänhet, han uppsatte ett exercisregemente, som vann konungens stadfästelse. — Sedan han 1766 blifvit hugnad med friherrediplom, flyttades han 1768 såsom öfverstelöjtnant till lifdragonerna, hvarefter han 1769 blef öfverste för Nylands och Tavastehus läns dragoner samt för en beriden squadron af Karelska jägarne. Hittills hade han gjort sig känd som en, visserligen sträng och häftig, men ovanligt käck och duglig officer. Vid 1771 års riksdag begynte han dock draga allmänna uppmärksamheten till sig. Han ansågs nämligen då såsom chef för den rojalistiska klubben »Svenska botten» och antogs sedan såsom den, från hvilken första planen utgätt till den följande året utförda statsvälföringen. Såsom bekant är, hade han en ganska betydande andel i dennas lyckliga genomförande. Hemskickad af ständerna till sitt regemente i Finland, försäkrade han sig om de finska orternas trohet, medan Toll i Skåne bragte reningen till fullbordan. Så fort han anländt till Sverige med sina finnar, befordrades han af Gustaf III till generalmajor, komm. med st. k. af S. O. samt till öfverste för lifgardet, med hvilket regemente hans dragonkår införlifvades, för att tjänstgöra såsom konungens lifvakt. Det sista var en belöning åt regementet för dess trohet; men ingen trupp i svenska hären kunde då heller mäta sig med detsamma i discipline och hyfning. När S. blifvit chef för lifgardet, företog han sig att försätta detta på en lika väl ordnad fot. Detta väckte motstånd hos officerarne och då konungen ej heller syntes benägen att antaga den nya chefens alla förslag, begärde den häftige S. afsked, hvilket Gustaf III, efter några lama försök att afböja ansöknigen, beviljade med en pension 30,000 daler s. m. — Efter sitt afskedstagande störtades han af sitt häftiga och missnöjda lynne i en sjukdom, för hvilken

han förgäfves sökte hjelp genom en brunnsresa till Spa 1775. Sina återstående lefnadsår tillbragte han på Biskopsudden vid Stockholm, merendels under häftiga sinnesutbrott, som slutligen rubbade hans förstånd. Förbittringen öfver att se sig tillbakasatt, i förening med hans okuffiga högmod, verkade hos honom en fix föreställning, att han var en för Gustaf III högst färlig person, som konungen omgaf med en mängd hemliga spioner. Mot slutet af sin lefnad återvann han något mer sinneslugn och afled, någorlunda resignerad, på Biskopsudden d. 2 April 1786. — Ogift.

4. **Sprengtporten, Göran Magnus**, krigare. Född på 1730-talet; den föregåendes halfbror och son af majoren *Magnus Vilhelm Sprengtport* samt dennes senare hustru *Elisa Katarina Ulfsparre*. — Efter slutade studier egnade sig Göran Magnus, liksom bröderna, åt militäryrket och blef, sedan han från stabsadjutant utnämndes till kapten i armén 1761, kapten vid Sprengtportens regementet s. å. — Befordrad till sekund-major vid nämnda regemente 1770, hade han nys blifvit öfverstelöjtnant, när han inlät i planerna för en regementsförändring och i Finland understödde sin bror vid revolutionens genomförande. Belöningen härför blef den att han efter brodern Jakob Magnus utnämndes till chef för Karelska trupperna jemte Savolax fältjägare samt Kymenegårds och Rantalamo bataljoner. Ehuru han vid revolten endast varit ett verktyg i den äldre broderns hand och blindt följt order, ville han efter planens lyckliga utförande tillägna sig en större ära, än hvad som den förre kunde tåla, så att mellan bröderna uppkom en fiendskap, hvilken knappast blodsbandet för-mådde tygla. Häftig och orolig, gjorde han sig sedan skyldig till en mängd felsteg äfven i andra hänseenden, så att han 1780 måste taga afsked. På Gustaf III:s bekostnad fik han de följande åren göra flera utländska resor. Under dessa väcktes hos honom planen att från Sverige afsända Finland såsom en egen sjelfständig fristat under ryskt beskydd, och han underhandlade härom med åtskilliga af Rysslands sändebud i främmande länder. Slutligen begaf han sig 1786 till St: Petersburg, der han mottogs med öppna armar, genast befordrades till general och utnämndes till kammarherre. Emellertid hade hans planer kommit så mycket i dagen, att Gustaf III vid 1789 års riksdag förklarade honom skild ur svenak tjänst såsom landsförrädare, hvarpå Åbo hofrätt den 9 Febr. 1790 dömd honom från lif, ära och gods, hvilken dom af konungen stadfästes. Med allt skäl ansågs han ha haft sin hand med i Anjala förbundet; åstminstone ingick hans plan om Finlands sjelfständighet såsom en hufvudsaklig del i de sammansvurnes program vid det nämnda tillfället. Dömd såsom

förrådare i sitt fädernesland, utnämndes han i Ryssland till friherre och generallöjtnant; 1799 till general af infanteriet och 1800 till chef för ett musketerareregemente. Prydd med S:t Annæ O. I kl.; S:t Alex. Newsky O. och stork. af S:t Joh. af Jerusalem O., förordnades han den 19 November 1808 till den förste ryske generalguvernör i Finland; men erhöll derifrån afsked följande året och förklarades då för finsk grefve. Död i S:t Petersburg den 1 Oktober 1819. — Gift 1: med *Anna Elisabet Glansenstjerne* och 2: med ryska grefvinnan *Warwara Nicolajewna Samytsky*.

Springer, Kristofer, politisk partigångare. Född den 5 Juni 1704. — Han besökte i yngre åren främmande länder; bosatte sig sedan i Stockholm, der han började drifva handelsaffärer. Snart begynte han också blanda sig i de politiska affärerna, i början såsom hatt, men ifrån 1742 års riksdag såsom mössa. Vid thronföljarevalet 1742 dref han den s. k. »principalatsquestionen», och inträngde, ehuru icke riksdagsman, under riksdagen i borgarståndet och anföll häftigt sin politiske motståndare Tomas Plomgren. Så väl härfor, som för sitt oroliga uppförande i allmänhet, immanades han i häkte, men blef i Januari 1746 stäld på fri fot. Efter riksdagens öppnande s. å. höll han dagligen fritafel för ett tjugotal mössor samt var för öfrigt noterad att hafva hemliga förbindelser med ryska ministern o. s. v. Med anledning häraf häktades han åter 1747, men lyckades, sedan han setat på högvakten några månader, att en qväll berusa sina vaktare, hvarpå han med den sofvande underofficerns hatt på hufvudet, skyndsamt lemnade rummet och sökte skydd i engelska ministerns hus. Han blef dock på aufordran utlemnad, dömdes för åtskilliga, dels verkliga dels föregifna, förbrytelser till lifetids fästning och af fördes till Marstrand i Januari 1748. — Några år derefter, eller 1752, lyckades han i en öppen båt rymma från sitt fängelse och komma öfver till Jutland. Härifrån tog han vägen till Ryssland, der han blef väl emottagen och utnämndes till assessor i kommerskollegium i S:t Petersburg. När hattregeringen 1754 ingått försoning med Ryssland, fruktade han icke utan skäl att blifva utlemnad och begaf sig åter på flykten. Han irrade sedan omkring i Ukrain, Polen, Ungern, Österrike och Holland och stannade slutligen i England, der han förvärfvade ett visst anseende och betraktades såsom en af stödjepelarna för der varande svenska församling. Han ingick der äfven en nära bekantskap med Swedenborg och blef en af dennes närmaste anhängare och vänner. Hans dödsår är icke med säkerhet bekant; dock lefde han ännu 1775, då han träffades i London af Björnståhl.

Spöring, Herman Diedrich, läkare. Född d. 19 Okt. 1701 i Stockholm, hvarest fadren var rektor vid tyska skolan. — Vid sjutton års ålder anlände S. till Upsala, der han genast begynte sina medicinska studier under professorerna Rudbeck och Roberg. — 1723 företog han en utrikes studieresa, hvarunder han i Leyden åtnjöt den berömda Boerhaves undervisning, samt besökte under sin vistelse i Paris flitigt dervarande hospital och sjukhus. År 1726 erhöll han medicine doktorsgraden i Hardervijk och förordnades, sedan han året derefter återkommit till Sverige, 1728 att vara medicine professor i Åbo. Denna lärareplats i förening med vidsträckt medicinsk praktik blef sedan hans verksamhetsfält för lifvet. Han afled fyrtiosex år gammal, i Åbo, den 17 Juli 1747. Vid berömd såsom lärare, läkare och vetenskapsman, verkade han i flera riktningar till Åbo universitetets bästa, och efterlemnade vid sin död flera lärda arbeten. — År 1742 kallades han till medlem af Svenska Vetenskapsakademien.

1. **Staaff, Per**, rättslärd. Född i Sals den 7 November 1776. Föräldrar: bergshauptman *Per Staaff* och *Kristina Elisabet Steckenström*. — Blef efter i Upsala aflagd kandidatexamen e. o. kandidat i Inrikes civillexpeditionen, samt antogs, ehuru han vid universitetet icke undergått juridisk examen, till anskultant och e. o. notarie i Svea hofrätt. Året derefter, då han befordrades till kopist i förenämnda expedition, ingick han vid rådhus- och kämmersträtten i Stockholm. Började samtidigt härmed att åtaga sig enskilda juridiska uppdrag samt forfor sedan att såsom sakkörare och juridiskt ombud biträda rättsåökande ur alla samhällsklasser, hvarvid han förvärfvade sig anseende såsom en af Sveriges skickligaste jurister på sin tid. Efter att ha blifvit befordrad till notarie vid Stockholms stads magistrat 1800, blef han 1807 adjungerad ledamot af rådhussträtten samt undäck 1810 advokatskalks namn, heder och värdighet med tur och befordringsrätt. Vid lagkomiténs organisation 1811 förordnades han till en af dess ledamöter och forfor i denna befattning till 1832, då komitén efter slutadt arbete upplöstes. År 1839 insattes han såsom ledamot i Rikets allmänna ärendens beredning, sedan han på den senare kallelsen fyra år förut undanbedt sig detta uppdrag. Död i Stockholm den 21 Juli 1846. — Gift 1816 med *Magdalena Öman*.

2. **Staaff, Ferdinand Nathanael**, militär, skriftställare. — Född i Stockholm den 7 Juli 1823; den föregående son. — Vid nitton års ålder utnämndes han till underlöjtnant vid Svea artilleriregemente och befordrades till löjtnant 1849. Medan han 1850—1854 skötte en extra lärarebefattning vid Krigsakademien å Carlberg, tjänstgjorde

han samtidigt 1852—1853 i Landtförvararsdepartementets kommandoexpedition och förordnades till generalstabsofficer 1853. Utnämnd 1854 till ordinarie lärare i franska språket vid Carlberg, befordrades han 1857 till kapten i regementet och erhöll 1862 fullmakt såsom major i armén, sedan han kort förut blifvit förordnad till militärattaché vid K. Maj:ts beskickning i Paris. Sedan dess har han inom armén avancerat till öfverstlöjtnant 1867 och till öfverste 1876. — Komm. af Fr. Hed. Leg., R. S. O., R. O. O. samt några utländska ordnar. Vid sidan af sina militära befattningar har S. flitigt sysselsatt sig med litteraturhistoriska forskningar särskildt rörande Frankrikes vittra författare. Af hans i detta ämne utgifna skrifter har isynnerhet hans kronologiskt ordnade anthology ur franska skalders arbeten *Becueil de la Littérature Française* väckt uppmärksamhet och äfven inom Frankrike vunnit det största bifall.

3. Staaff, Carl Theodor, porträttmålare. Född i Lill-Herdals socken af Herjedalen d. 28 Juni 1816; den föregående kusin. Föräldrar: komministern *Per Staaff* och *Anna Vagelin*. — Då han såsom gosse visade omiskänneliga anlag för teckning och målning, sattes han i handverkslära hos en målare Göran Sundin, son till den af Schubert i hans *Resa* genom Sverige omtalade jämtländske kyrkomålaren med samma namn. Här blef honom emellertid snart stugan för trång, hvarföre han 1831 begaf sig till Stockholm och ingick såsom elev vid Konstakademien. Under det han här arbetade på att utbilda sig till historiemålare, framträdde allt klarare både för honom sjelf och andra hans anlag för porträttmålningen. Han beslöt således att uteslutande omfatta denna konstriktion, inom hvilken han sedermera bragt sig upp till en betydande plats. I motsats till den yngre generationen af Svenska målare har S. aldrig varit utom fäderneslandets gränser, hvidan det mästernskap, han hunnit såsom porträttör, kan sägas ha sjelfständigt utvecklat sig på rent fosterländsk grund. Jemte Amalia Lindegren, Södermark och den nyligen aflidne Troili har S. länge varit en af Sveriges mest eftersökte porträttmålare. Bland hans mer bekanta arbeten torde böra nämnas: *Konung Oscar I*, i hel figur i konungsaalen på Drottningholm, porträtt af *Konung Carl XV*, af *general Akrell* i Telegrafstyrelsens sessionsrum; *Andre Kammarrens talman Askar* i kammarrens samlingsaal, *bröderna Gumalius* i Örebro elementarläroverka sällennittetsal, m. fl. Han har äfven verkat såsom illustratör. Mest bekanta bland dithörande arbeten äro hans särskildt utgifna *Taflor till Fänrik Ståls signor*. Ett stort arbete, som hans pensel nyligen frambragt, är plafonden i Järnkontorets nya hus vid Carl XIII:s torg. År 1848 kallades han

till agrée af Fria konsternas akademi och blef 1856 ledamot af densamma. — Gift 1856 med *Anna Holm*.

Stackelberg. Denna släkt, som redan under härmästerliga tiden blomstrade i Estland och Lifland, inkom till Sverige under skilda tider och vann här adlig värdighet 1664. Den har sedan utgrenat sig i åtskilliga linier, af hvilka två erhållit friherrlig och en grefflig värdighet.

1. **Stackelberg, Carl Adam**, krigare. Född omkring 1670 på ön Ösel; son af landtrådet och kommandanten på samna ö *Mattias Stackelberg* och *Ingeborg Grubbe*. — Efter att såsom yngling ha ingått vid lifgardet, utnämndes S. 1687 till fänrik vid Österbottens regemente och hade redau avancerat till öfverstlöjtnant för en bataljon värfvad infanteri, när han 1700 öfvergick med Carl XII till Lifland. Under förtgången af Carls fälttåg deltog han i en mängd träffningar, fäktingar, fältslag och belägringar och uppförde sig öfver allt som ovanligt tapper krigare, hvarför konungen 1709 förordnade honom till kommandant på Dünamünde skans. Redan 1703 hade han blifvit utnämnd till öfverste för ett värfvad regemente; befordrades 1710 till generalmajor och insattes 1712 till öfverkommandant i Stade, hvilken fästning han likväl s. å. efter ett hjulmodigt förvar måste uppgifva åt danskarne. Två år senare utnämndes han till öfverste för Wismarska infanteriet och upphöjdes till friherre; blef 1715 generallöjtnant och förordnades 1719 till guvernör på Ösel, hvilket embete han till följd af ryssarnes infall likväl ej kom att tillträda. Sedan han tagit afsked ur svenska krigstjensten återvände han till sina gods i Estland och afled der 1749. — Gift 1: med en fröken *Liewen*, 2: med *Hedvig Clodt von Jürgensburg*; 3: med *Ulrika Eleonora Albedyl* och 4: med *Juliana Kristina Bonde*.

2. **Stackelberg, Berndt Otto**, krigare. Född i Lifland 1662. Föräldrar: landtrådet *Wolter Stackelberg* och *Helena Liewen*. — Han egnade sig tidigt åt krigstjensten och genomgick efter hand de lägre tjenstegraderna, så att han vid nordiska krigets utbrott 1700 redan var generaladjutant. Genast vid krigets början utmärkte han sig på ett synnerligen hedrande sätt i en träffning med ryssarne, hvarföre han 1702 befordrades till öfverste för Björneborgs regemente. År 1703 slog han ett parti polackar vid Janitsky och kort derefter en del af de trupper, som stodo under poleke härföraren Oginski. Under greve A. Lewenhaupts öfverkommando bevistade han året derefter slaget vid Jakobstadt, och intog icke långt derefter staden och fästningen Birsén. I slaget vid Gemauerthoff 1705, visade han ånyo prof af tapperhet, samt utnämndes 1706 till general-

major. I denna egenskap kommanderade han venstra flygeln af greve Lewenhaupts armé i slaget vid Liesna 1708 och hade s. å. en lycklig träffning med ryssarne vid öfvergången af Desnaströmmen. Fången med den öfriga hären vid Pultava, fördes han till Moskwa och tvangs jemte sina olycks-kamrater att gifva glans åt czar Peters triumf-tåg. Först efter tretton års fångenskap åter-såg han sitt fädernesland 1722; utnämndes s. å. till general, och blef på ett år, 1727, friherre, fältmarskalk, öfverbefälhafvare för finska armén, samt öfverste och chef för Åbo läns regemente. — Död i Åbo den 29 Augusti 1734. — Gift 1696 med *Margareta Elisabet Mädel*.

3. **Stackelberg, Wolter Reinhold**, krigare. Född i Lifland d. 20 Oktober 1705; den föregående son. — Innan han ännu fylt sexton år, erhöll han fullmakt såsom fänrik, vid lifregementet i Hessen och blef kapten vid samma kår 1733. När K. Stanislaus vid denna tid sökte återvinna Polens krona och utskickade jemväl i Sverige sökte värva anhängare för hans sak, begaf sig S. i spetsen för hundra unga svenska officerare till Polen, der han genast utnämndes till pre-tendentens generaladjutant. Kort derefter blef han jemte sin herre instängd i Danzig af ryssarne, och lyckades med möda rädda sig, innan staden föll i fiendens händer. Åter-kommen till Sverige, utnämndes han till korpral vid lifdrabantkåren 1735; och blef sedermera efter hvarannat: öfverste i armén 1747; öfverste vid adelsfanan 1750; general-major 1759; samt upphöjdes 1763 till greve, befordrades 1766 till generallöjtnant och slutligen 1773 till general. — Komm. m. st. K. S. O. — Död på sin egendom Malma i Södermanland, vid nitiosex års ålder d. 29 Okt. 1801. — Gift 1: 1737 med *Kristina Beata Taube* och 2: 1756 med *Ulrika Eleonora Ridderstolpe*.

Stael, von Holstein. Såsom namnet ger tillkännu härstammar släkten från *Holstein*. Den svenska grenen, som upptogs på riddarhuset 1652, ankom från Westfalen till Lifland och derifrån vidare till Sverige.

1. **Stael, von Holstein, Jakob Axel**, krigare. Född i Lifland omkring 1670. Föräldrar: generalmajoren *Jakob Stael von Holstein* och *Anna Sofia von Ungern-Sternberg*. Han hade avancerat till major i svenska hären, då han erhöll Carl XII:s tillåtelse att ingå i krigtjänst hos K. Stanislaus i Polen, hos hvilken han efter några år utnämndes till öfverste för ett tyskt regemente. Detta är i få ord hvad man känner om hans militära befordringar. Han är för öfrigt mest bekant för sin duell med danske sjö-hjelten Peder Tordenskiöld, dervid denne stupade. Enligt berättelse af ett ögonvittne, general Löwenörn, skall händelsen tilldragit sig på följande sätt: S. hade efter en anför-

vandt ärfvt »en orm med sju hufvudens», som greve Königsmark tagit i Prag. Medan S. vistades i Hannover, kom en afton tvänne personer till honom för att få se den märk-värdiga ormen, som för tillfället var bort-länad; men hvilken S. efterskickade. I af-vaktan på att budet skulle återkomma satte sig S. och hans gäster att spela, hvarvid den ene sades på ett tveetydigt sätt ha för-lorat en stor summa. Några dagar derefter sammanträdde S. och Tordenskiöld i ett sällskap, då Tordenskiöld yttrade, att det var ett dyrt nöje att betala 27,000 r:dr för att få se en orm med sju hufvuden. För-bittrad frågade S. hvad amiralen menade, då Tordenskiöld med höjd röst svarade, att man skulle hålla efter spelbofvar, som röfva penningar af folk. — »Hvarför skriker ni?» — sade S. — »Har ni något att säga mig, må vi gå nt, på det ni ej med ert skrik skall besvärta sällskapet.» — Utkommen for-drade S. förklaring; men Tordenskiöld sva-rade att han ej ville ha något att göra med en roffare, sådan som S. Trätan öfvergick derefter till handgemäng och kapprapp hag-lade å ömse sidor. Slutligen gjorde S. en formlig utmaning, och mötesplatsen bestä-mdes vid Hildesheim. Vid duellen stupade Tordenskiöld och S. måste fly undan för en mängd bönder, som ankommo till stället och jagade honom med störar och stenkastning. Han uppehöll sig sedan i Pomern och dog några år derefter i Stralsund den 19 Mars 1730. Af allmänheten kallades han för sin pudrade peruk för »hvita Staelens», till åt-skillnad från brodern Otto Vilhelm, som nyttjade mörk peruk och därför kallades »svarta Staelen». — Han var gift tvänne gånger, 1: med *Ulrika Augusta Amalia Le-wenhaupt* och 2: med *Anna Margareta von Crassow*.

2. **Stael, von Holstein, Otto Vilhelm**, krigare. Född den 28 Juni 1668; den före-gående bror. — Såsom löjtnant vid Vester-bottens regemente ingick han 1690 i ut-ländak krigtjänst; bevistade derunder fält-tåget i Brabant, 1690, belägringarna af Namur och Charleroi, äfvensom bataljen vid Stenkerchen s. å. Efter sin återkomst till Sverige utnämndes han till kapten vid före-nämnda svenska regemente, befordrades 1700 till generaladjutant och deltog året derefter i öfvergången af Düna. — 1710 öfverst-löjtnant vid holsteinske hertigens garde samt 1704 öfverstlöjtnant och »kommandant» af holsteinska artilleriet, reste han flera gånger såsom sändebud mellan Carl XII och hans syster enkehertiginnan af Holstein och kom derigenom att tillfalligtvis deltaga i några af Carls krigsforetag, såsom belägringen af Thorn, tåget till Volhynien m. m. Åren 1709—11 deltog han med sitt holsteinska regemente i spanska successionskriget, bevi-stade belägringarna af Tournai, St Vénant

och Bouchain, samt utnämndes vid sin hemkomst till Sverige till öfverste vid svenska adelsfanan. Blef fem år derefter öfverste för holländska infanteriregementet, upphöjdes 1719 till friherre, och erhöll slutligen fullmakt såsom chef för Uplands regemente 1728. — Han afled i Stockholm den 27 April 1730 och lemnade efter sig minnet af «en käck och skicklig soldat». — Gift 1: 1713 med *Kristina Katarina Lewenhaupt* och 2: 1716 med *Elisabet Stuart*.

3. *Stael, von Holstein, Georg Bogislaus*, krigare. — Född den 6 December 1685; den föregåendes kusin. Föräldrar: öfverstelöjtnanten *Johan Stael von Holstein* och *Helena Juliana van der Pahlen*. — Han hade nyss blifvit inskrifven till volontär vid lifgardet, då han åtföljde Carl XII till Lifland, hvarst han inom trenne år fortlek till kapten. Vid belägringen af Narva beordrades han att med ett kompani grenadierer slå sig igenom ryssarnes cerneringslinier; men blef vid försöket tillfångtagen och bortskickad till Siberien. Så fort han blifvit utväxlad och hemkommit till Sverige, skickades han 1711 med viktiga bref och despescher till Carl XII i Bender, och utnämndes af honom till major vid Skaraborgs regemente. Fyra år derefter blef han öfverstelöjtnant vid samma kår och 1717 öfverste, i hvilken egenskap han mötte danskarna vid deras landstigning på Hisingen och lyckades genom sitt raska utpräandande rädda det hotade Elfsborg. Sedan han 1720 tagit afsked ur svenska hären, ingick han i holsteinska hertigens tienst och befordrades 1721 till generalmajor och generalkrigskommissarie, samt utnämndes 1726 till riddare af preussiska orden «de la Générosité». — Återkommen till Sverige, förlänades han 1731 med friherresbrefvet, blef 1733 öfverste och kommandant i Kalmar, samt 1734 Landshöfding derstädes, hvarjemte han förordnades till öfverkommandant. Utänmd till generalmajor, skickades han att för prins Adolf Fredrik tillkännagifva hans utkorande till svensk thronföljare och befordrades efter väl fullgjord beskickning 1743 till generallöjtnant. 1751 Komm. af S. O.; 1754 landshöfding och kommandant i Malmö samt serafimerriddare och slutligen 1756 fältmarskalk. Död i Malmö på sin sjuttiononde födelsedag den 6 December 1763. — Gift 1: med *Ingeborg Kristina Horn*, som vid Narvas öfvergång blef fången och bortförd till Ryssland. — Då hon på många år ej lemnade några derrerättelser om sig, ansågs hon för död, och mannen stod just i begrepp att ingå nytt gifte med *Sofia Elisabet Ridderschantz*, när den första frun hemkom dagen före bröllopet och gjorde giftermålshandeln om intet. Den tända kärleken slocknade likväl icke. Efter fyrtio år, när Ingeborg Horn afidit, lystes till nytt äktenkap mellan

S. och fröken Ridderschantz, hvarefter bröllopet firades mellan den sextifvåråriga bruden och sjuttiosexåriga brudgummen 1761 på Araslöf i Skåne.

4. *Stael, von Holstein, Erik Magnus*, statsman. — Född på Lodby i Östergötland den 25 Oktober 1749; den föregåendes brors sons son. Föräldrar: ryttmästaren *Mattias Gustaf Stael von Holstein* och *Elisabet Ulfsparre*. — Han hade i ungdomen genomgått de militära graderna till kapten, när han 1776 anställdes såsom kammarherre hos drottning Sofia Magdalena och två år senare förordnades till attaché vid svenska beskickningen i Paris. Hans kort derefter ifrågasatta giftermål med den rike bankiren och franske premiärministern Neckers dotter förskaffade honom en hastig upphöjelse till friherre 1778 och, efter greve Creutz's rappell 1783, kreditiv som svensk minister och ambassadör vid franska hovet. Enligt berättelse skall det ha varit S:s nära bekantskap med den då i Versailles synnerligt gynnade favoriten, greve Axel Fersen, som beredde honom ambassadörsposten, en plats den tiden snart sagdt den högsta, på hvilken en svensk man kunde ställas af konungens förtroende. Sannolikt ingick vid utnämningen äfven någon beräkning hos Gustaf III, att genom en ambassadör, som var franska ministerns måg, så mycket lättare utbekomma de franska subsidierna. Huru som helst, fylde S. sin plats väl och kvarstannade i Paris till i början af skräckregeringens väld, då han för en tid flyttades såsom minister till Köpenhamn. År 1795 återvände han såsom ambassadör till Paris, der han på svenska regeringens vägnar erkände den franska republiken, samt kvarstannade till 1797, då han återkallades af Gustaf IV Adolf. Han ledde sedermera såsom enskild man i Paris, samt afled under en färd till Schweiz på franska gränsen 1802. — Gift i Paris (se följande).

5. *Stael, von Holstein, Anne Louise, Germaine*, född *Næcker*, författarinna. — Född i Paris den 2 April 1766. Föräldrar: bankiren och franske finansministern *Jacques Necker* och *Corchodide de Nots*. — Tidigt bemärkt för sina snillegåfvor och ett föremål för en mängd franska ädlingars giftermålsplaner, valde hon den svenske ambassadören, friherre *Erik Magnus Stael von Holstein* och gifte sig med honom 1786. Genom hennes utmärkte personlighet blef inom kort svenska ministerhotellet mötesplatsen för dagens prisade snillen och samlingspunkten för allt det utmärkte inom vetenskap och konst, som Paris hade att uppvisa. Det dröjde ej heller länge förrän hon sjelf uppträdde såsom författarinna. År 1788 utgaf hon sina *Lettres sur Rousseau* och 1793 sitt *Defense de la Reine*, det senare ett försök att genom makten af de bildades opinion rycka Marie Antoinette undan

guillotinen. År 1794 utkom *Réflexions sur la paix*, ett arbete, som gjorde ett djupt intryck i Frankrike samt till och med åberopades i engelska parlamentet af den engelske konstitutionens värtalige försvarare Fox; 1795 utgaf hon *Réflexions sur la paix intérieure*. Bland hennes öfriga många arbeten må nämnas: *Sur l'Allemagne*, författadt under en längre tids vistelse i Berlin och Weimar och som till den grad retade kejsar Napoleon, att han befalde hela den första upplagan förstöring; vidare *Corinne ou l'Italie*; *Réflexions sur le Suicide*, med anledning af en hennes sons död i en duell *Dix années d'exile* o. s. v. — Hennes äktenskap, knutet under så ljusa framtidsutsigter, blef likväl föga lyckligt. Öfverensstämmelsen mellan makarna var till och med så ringa, att de voro beslutna för en skilsmessa, när mannens sista sjukdom kom emellan och gjorde denna om intet. Under sin »tioåriga landsflykt» vistades hon någon tid i Stockholm, der hon var en fråd gäst vid hovfet och solen inom »det politiska lifvet». — Sedan hon lemnat Sverige, uppehöll hon sig någon tid i London; men återvände efter Napoleons fall till Paris, der hon afled den 14 Juli 1817. — Fru S. var obestriddigen en af sin tids märkvärdigaste qvinnor. Lärjunge af Montesquieu och Rousseau, hvilkas åsigt hon insupit redan från sin tidigaste ungdom, omfattade hon under hela sitt lif idén om folkens politiska frihet med ett ävmeri, som likväl hvarken saknade den praktiska insikten eller den skarpa blicken för verkligheten och dess förhållanden. Hennes andel i staternas och nationernas angelägenheter måste ock uppskattas högt nog, då Napoleon ansåg det löna mödan att underhandla med henne om hennes sympati samt, då detta ej lyckades, jagade henne i ett slags landsflykt. Hennes skrifter ega därför en obestridd märkvärdighet och ha isynnerhet haft stor betydelse för Frankrikes politiska och litterära pånyttfödelse.

e. Staël von Holstein, Otto Vilhelm, generalpostdirektör. — Född på Hjelmshult i Skåne den 24 September 1802. Föräldrar: öfversten och generaladjutanten *Johan Staël von Holstein* och *Agneta von Otter*. — Sina universitetsstudier idkade han dels i Lund, der han var en af professor Holmbergssons lärjungar, och dels i Upsala, samt ingick efter afslagd hofrättsexamen 1820 såsom auskultant i Svea hofrätt. Sedan han i fyra år praktiskt öfvat sig med handläggning af juridiska mål, erhöll han 1824 häradshöfdings namn, heder och värdighet, utnämndes 1826 till assessor, blef 1829 t. f. revisionssekreterare och befordrades 1839 till hofrättsråd. 1840 inträdde han såsom justitieråd i konungens högsta domstol och inkallades året derefter i konseljen såsom konsultatitv stateråd. Under de sju år han

innehade detta förtroendekall, förestod han åtskilliga gånger så väl justitiestatsdepartementet som ecklesiastik-portföljen, samt var nästan alltid ledamot af regeringen under konungens resor. 1848 återgick han till högsta domstolen men flyttades derifrån redan 1850 till generalpostdirektör, hvilket embete han innehade till 1857, då han på egen begäran derifrån erhöll afsked. Stork. af N. O. (1851); af D. D. O. (1852) och N. S:t O. O. (1856). Från friherre S:s styrelsetid daterar sig begynnelsen af de många reformer i postväsendet, som utmärka de två sista årtiondena och hvilka hafva sin grund dels i ett förändradt postsystem dels i landets otroligt snabba utveckling i kommunikationsväg. — Gift 1829 med *Hilda Maria Eleonora Bergman*.

1. Stagnelius, Magnus, biskop. Född d. 19 December 1746; son af kyrkoherden i Högby, prosten öfver Ölands norra kontrakt, *Magnus Stagnelius*. — S. blef, efter att ha genomgått Kalmar läroverk, student i Upsala 1766 och promoverades 1773 till filosofie doktor. År 1779 förordnades han till docent i grekisk litteratur vid Upsala universitet och blef 1783 e. o. adjunkt i filosofiska fakulteten. Det sistnämnda året afslade han jemväl teologie kandidatexamen samt utnämndes 1787 till e. o. teologie adjunkt, hvarefter han lät prästviga sig. Då ingen befordran på den akademiska vägen syntes under den närmaste framtiden vara att förvänta, sökte och erhöll den fyrtilotvåriga extraordinarien Gärdslösa och Bredåtra regala pastorat på Öland, blef hedersprost 1790 och undfick tre år senare professors namn, heder och värdighet. Vid Gustaf Adolfs kröning 1800 hugnad med teologie doktorsgraden, förordnades han året derefter till prost öfver Ölands mellersta kontrakt, samt utnämndes 1807 till biskop i Kalmar. L. N. O. 1809, jubelmagister i Upsala 1824. Död i Kalmar den 5 April 1829. »Stilla, from och frid-älskande, verkade han med nit i sitt kall och bortgick allmänt saknad». — Gift med *Hedvig Kristina Bergstedt*.

2. Stagnelius, Erik Johan, skald. Född i Gärdslösa på Öland den 14 Oktober 1793; den föregående son. — Redan som barn och medan hans första undervisning ämnat leddes af fadren, utmärkte han sig för ett ovanligt minne, snabb uppfattning och en synnerligen liflig inbillningskraft. Sedan han en tid uppehållit sig vid universitetet i Lund, begaf han sig 1812 till Upsala, der han inom tvenne år afslade kanallisten i Ecklesiastikexpeditionen 1815. — År 1819 befordrades han till kopist i nämnda expedition samt blef 1822 ord. kanalist. Tård af nästan ständig sjuklighet, som hade sin rot i ett inre organiskt lidande, vandrade han slutet och dyster sin korta lefnadsbens

och afled vid tjugonio och ett halft års ålder, i Stockholm, den 3 April 1823. — Förut okänd af alla, framträdde S. 1817 med det episka skaldestycket *Vladimir den store*, som hos allmänheten och kunnare väckte en allmän beundran. Året därefter eröfrade han Svenska akademien pris för sitt poem *Qvinnan i Norden*; men framstod egentligen först såsom fulländad skald med den herrliga diktkransen *Liljor i Saron* (1821), i hvilken den gnostiska världsskådning, som utmärker S:ii hela skaldskap, ohöjdt framträdde, men hvilken, genom det sublima i tanken, det djupa i uppfattningen och den musikaliskt fulländade i formen, alltid skall räknas till vår vittnerhets skönaste blommor. Ännu före sin död utgaf han 1822 sorgspelet *Bacchanterna*, ett försök att efterbilda den antika tragedien, och i detta hänseende ett af de mest lyckade, som den nyaste skaldkonsten har att uppvisa. De nu uppräknade skaldeverken jemte ett stort antal förut otryckta dikter, såsom sorgspelen *Vibur*, *Sigurd Ring* och *Riddartornet*, det herrliga, religiösa dramat *Martyrerna*, elegier, canzoner, romanser, sonetter m. m. blefvo intagna i S:ii af Hammarösköld utgifna *Samlade dikter* (3 del. 1824—26), äfven i nya upplagor, den sista ånyo efter handskrifternas utgifven af Eichhorn (1868). — Såsom lyrisk skald intager S. ett af de allra främsta rummen på svenska parnassen. Endast några få år voro för denna ovanliga skaldegenius nog, att frambringa en förvånande mångfald af de herrligaste diktakapelser. Hans alstringsförmåga var verkligen förundransvärd. »Drifven af en inre oemotståndlig håg sjöng han oupphörligt såsom fogeln, icke för att behaga andra eller för att förvärfva pris, utan af en mäktigt naturdrift, af en inre nödvändighet. Mången gång i dystra stunder offrade han flera af sina sånger åt elden, och på sådant sätt hafva troligen ej så få äfven af hans skönaste skaldestycken gått för allmänheten förlorade. En grundlig lärdom bidrog att fullkomna uttrycken hos denne för öfrigt af künalans fullhet glödande naturskald och gaf åt hans språk en välklang, åt hans rytmer en melodisk skönhet, hvari ganska få af Sveriges skaldar med honom kunna täfna». — Ogift.

Stagnell, Johan, skriftställare. Född i Mortors prästgård i Småland den 8 April 1711. — I Lund der han blef student 1735, vann han vid promotionen 1741 filosofie doktorsgraden och kallades 1744 till docent i filosofiska fakulteten. Han vistades därefter såsom privatlärare dels i Småland och dels i Stockholm, innan han utnämndes till rektor vid trivialskolan i Kalmar 1755; blef sedermera eloquent. lektor vid gymnasium derstädes 1756 och slutligen lektor i österländska språk 1771. — Hans oregelbundna

lefnad gjorde honom, med all hans lärdom, föga skicklig till lärare, hvarför han, efter att flera gånger ha varit suspenderad och till och med en gång dömd till fästning, tvangs att begära ständig tjänstledighet 1779. Han afled i Kalmar d. 1 Februari 1795. — Af naturen utrustad med ovanliga snillegåfvor, tedde han sig både i sin lefnad och i sitt författarskap såsom en slösaktig förvaltare af de förlänta punden. Hans talrika bröllopsverser, tillfällighetskrifter och dramatiserade småstycken utmärka sig för en gnistrande qvickhet, men äro ej sällan plumpa och fyllda af personliga anspelningar. Bland dem må nämnas: *Tragedie-comedie uti en act, kallad Ris-badstugan* (1755); *Baron Sjelsklok och fröken Grannlaga, comedie i tre öppningar* (1753); »*När skalkar sprida rykten ut att skidma folk och spä, så tänker kvar en ärlig man och orädd talar så* Satir (1760); *Aprilmarren, beskrifven af Heraclite Democritulo* (1764); *Tabell om giro* (1768); m. m. Han anses äfven vara författare till den anonymt utgifna komedien *Jesper Hjertlös, eller den förvände hushållningen* (1756).

Stake, Harald, krigare. Född på Hön-säter i Vestergötland den 20 Juni 1598. Föräldrar: ståthållaren *Erik Stake* och *Ingeborg Possé*. — S. blef 1614 småsven (kammarpage) hos hertig Johans gemål, hertiginnan Maria Elisabeth; och 1618 kammarjunkare hos Gustaf II Adolf. Konungen som fann behag i hans hurtiga väsen och trodde sig hos honom märka stora anlag för krigareyrket, skickade honom till Holland, att lära sig den tidens högsta krigskonst under prins Moritz af Oranien. Efter sin hemkomst befordrades S. 1624 till korneett, hvarjemte han 1625 blef häradshöfding i Stranda härad af Småland; utnämndes 1627 till löjtnant vid Vestgöta kavalleri och 1629 till ryttmästare. Året därefter följde han Gustaf Adolf ut i tyska kriget och räddade vid Burgstall, ej långt från svenskarnes läger i Werben, konungen ifrån att blifva tillfångatagen, i det han med blott ett kompani ryttare anföll ett helt regemente och derigenom beredde konungen tillfälle att komma undan. Denna manliga bedrift fäste honom för alltid vid konungens sida så att han oafbrutet sedan följde Gustaf Adolf till hans död. År 1634 befordrades han till major, 1635 till öfverstelöjtnant, hvarefter han 1638 blef öfverste för Vestgöta kavalleri. Under tiden hade han aflagt utomordentliga prof af tapperhet vid Nördlingen, Dömits, Wittstock och många andra ställen; men blef icke långt efter det sistnämnda slaget illa bleeserad i en skärmytsling, och tagen till fånga af Brandenburgarne. Kurfursten, som högaktade en så tapper krigare, lät utvezla honom mot en tysk öfverste hvarefter S., sedan han deltagit i 1637—88 årens fält-

tåg, återvände till Sverige. I det några år senare uppblossade danska kriget slog han generalerna Krabbe och Schested vid Göteborg, utnämndes 1648 till landshöfding i Skaraborgs län, upphöjdes 1654 till friherre, samt förordnades af Carl X Gustaf i kriget mot Danmark 1657 till generalmajor och befälhafvare öfver de trupper, som skulle agera mot norska gränsen. Här fick han nya tillfällen, hvilka han icke heller försummade, att visa sin krigareskicklighet. När Bohuslän genom freden i Roeskilde kommit under svenska kronan, förordnades S. 1658 till guvernör öfver detta landskap och upphöjdes a. å. till riksråd. I Carl Gustafs andra krig mot Danmark öfverlemnades åt honom försvarsverket mot Norge, hvarefter han 1659 utnämndes till generallöjtnant. När genom den nya freden Bohuslän för alltid fastats vid Sveriges rike, fortfor han att såsom guvernör leda dess angelägenheter, samt anlade eller förbättrade till provinsens framtida säkerhet fästningarne Carlssten, Gustafsberg och Bohus. Ännu en gång måste han draga i härd mot danskarne. När desse under Carl XI:s krig inneslutit Bohus, gjorde den sjuttioåriga krigaren ett kraftigt utfall från fästningen och tvang derigenom fienden att draga sig tillbaka. Ändtligen såg han sig af ålderdomsvaghhet nödsakad att taga afsked och afled icke långt derefter den 28 Sept. 1677. — Han var på sin tid en af Sveriges skickligaste fältherrar och gjorde sitt land stora tjänster. Liksom hos många hans samtidingar var hans bokliga bildning så ringa, att han med möda kunde teckna sitt namn. — Gift 1: 1639 med *Magdalena Sparre* 2: 1662 med *Katarina Bielke*.

Stalenus, Johan Laurentii, biskop. Född omkring 1595 i Olmestad socken af Småland och antagligen en son af kyrkoherden derstädes *Laurentius Olmestadius*. — Från Vexjö skola afgick han till universitetet i Upsala 1624; besökte derefter flera utländska högskolor, samt blef teologie professor vid Upsala universitetet 1640. — År 1648 utnämnd till teologie doktor, förordnades han s. å. till superintendent i Dorpt; men kallades, innan han ännu tillträd detta embete, till den lediga biskopstolen i Vexjö, hvilken han intog 1650. Såsom biskop deltog han i samma års riksdag och uppträdde der med ifver mot högadeln, förklarade det vara i landets sannskyldiga intresse aldeles nödvändigt att de bortlemnade kronogoden återkommo till kronan igen. Inom sitt stift hade han redan gjort förberedelser till flera genomgripande förbättringar, när han plöteligt träffades af ett slaganfall som slutade hans dagar d. 11 Febr. 1651. — Biskopens oförmodade död troddes af hans vidskepliga samtida vara framkallad genom trolldom af en präst Sven i Rottne, som biskopen skulle lofvat ett pastorat, men sedan gifvit åt en

annan. — Gift med *Magdalena Eriksdotter Skeppera*.

Stamberg, Anders Henrik, lörd, filolog. Född i Köping d. 9 Dec. 1759. Föräldrar: handlanden *Jakob Stamberg* och *Anna Katarina Groth*. — Sedan han genomgått Vesterås läroverk, blef han 1780 student i Upsala, der han allt ifrån det han anlände till universitetet, måste för sin utkomst medela undervisning åt andra. Emellertid skötte han sina egna studier, med den fit att han med utmärkelse tog filos. kand. ex. 1782 och s. å. promoverades till filosofie magister. Kort derefter förordnad till extra docens vid gymnasium i Vesterås, lät han prästviga sig 1784; förordnades året derefter till gymnasii notarie och konsistorii amanuens och blef 1789 gymnasii adjunkt och bibliotekarie. Efter sexton års trågen tjänstgöring vid läroverket utnämndes han till eloqu. et. poes. lektor, hvilken lärareplats han 1810 utbytte mot första teologiska lektoratet. Sedan han 1812 utfäkt professorans namn, heder och värdighet, erhöll han 1815 fullmakt såsom kyrkoherde i Badelunds präbende-pastorat; blef teol. doktor 1818, L. N. O. 1824, samt tog afsked 1828, efter en nitisk och trogen lärareverksamhet af fyrtiofyra år. Erhöll vid 1833 års promotion jubelkransen såsom filos. doktor och afled, utan föregående sjukdom, i Vesterås, d. 31 Maj 1840. — Vid Vesterås läroverk, der han så länge verkade, leverer hans namn i en kär och aktad äminnelse. Minnesvärdast torde han dock vara såsom kommentator till Horatius. Den af honom föranstaltade med förträffliga noter och anmärkningar beledsagade, upplagan af denna skald får kanske ännu anses såsom den bästa kommentar, som i vårt land blifvit utgifven öfver någon klassisk författare.

Starbus, Johan, porträttmålare. Född i Amsterdam den 20 Mars 1679. Föräldrar: den af K. Carl XI sedan inkallade berömde böss-amenen *Peter Starbus* och *Maria Coster*. — Den unge S. berättas hafva varit, den, som hufvudsakligen räddade Carl XI:s liv vid slottsbranden 1797; förmodligen deltog han redan som medhjelpare vid målningens arbetena derstädes, hvilka då pågått i flera år. På hösten 1702 medföljde han till Frankrike den då återvändande slottsmållaren Jacques Fouquet och vinnlade sig med framgång om porträttmåleriet, härvid understödd ej blott af fallenhet, utan äfven af frihet från näringsomsorger. Omkring 1710 var han återkommen till Sverige och vann strax mycket bifall, så att han fick förtroendet, att flera gånger måla arfprinsessan Ulrika Eleonora och hennes gemål, hvarejeme han utförde många bilder af den högre aristokratiens medlemmar. Hans icke aldeles vanliga porträtt utmärka sig genom omsorgsfull teckning och en oftast behaglig

färgton, som dock ibland går öfver dels i rött och dels i grått. Han målade äfven åskkilliga miniatyrbilder; men afsed i sina bästa år i Stockholm d. 10 Febr. 1724, utan att ännu ha nått höjden af sin utveckling. — Man träffar bilder af honom på Grips-holm, Skokloster, Vibyholm, i Upsala konstmuseum o. s. v. — Gift 1711 med *Katarina Böttiger*.

Starbäck. Släkten härstammar från gården *Starbäck* i Arby socken af södra Møre härad, Kalmar län, der ättfadern *Jonas* var bonde. Hans son *Lars*, som studerade och slutligen 1612 blef kyrkoherde, kallade sig, efter fädernegården *Starbäckius* hvilket namn af hans ättlingar förkortades till *Starbäck*.

1. **Starbäck, Nils**, bergstjensteman. Född d. 8 Maj 1796. — I Upsala der S. blef student 1816, valde han, i motsats till sina förfäder, hvilka nästan alla varit präster, den civila embetsmannabanan, tog hofrätts-examen 1818, blef auskultant i Svea hofrätt 1819, samt afade bergsexamen i Juni 1821. Antagen till auskultant i Bergskollegium och stipendiat vid bergsskolan i Falun s. å., förordnades han af Jernkontoret 1823 till C. Rinmans biträde vid omarbetningen af Sv. Rinmans bekanta afhandling om jern- och stålfrädlingen, hvilket arbete efter C. Rinmans död af S. ensam fullbordades 1829. Under tiden t. f. öfvermasmästare i norra distriktet (1825) och kornie stipendiat på Bergskollegii stat (1827), utnämndes han, såsom den der »gjort sig fördelaktigt känd både för kunskaper och skicklighet samt verkligt nit i sitt yrke», till öfvermasmästare i östra och västra bergslagens distrikt 1828. Ett ytterligare erkännande af hans förtjenstfulla verksamhet tillföll honom 1829, då Bruksocieteten öfverlemnade till honom en gratifikation af 1,500 rdr biko samt Jernkontorets stora medalj i guld »för hans föreläsningar i masmästeriet hösten 1826, hans kolningsförsök vid Söderfors s. å., hans nyuppfunna rostningsmetod, samt ändligen för den möda och omsorg han haft osparda att fallborda omarbetningen af framl. bergslaget S. Rinmans afhandling om jern- och stålfrädlingen». Den omnämnda af honom uppfunna rostningsmetoden fanns år 1843 redan använd på tolf ställen i Sverige och dess ändamålsenlighet sålunda ådagalagd. Efter en mängd för statens, bruksocietetens och enskildes räkning utförda maktpåliggande uppdrag, erhöll han 1847 för tilltagande sjuklighet befrielse från ovilkorligt åliggande, att besöka masugnarna och hålla masmästarmöten oftare än hans helsa tillät, samt undfick 1853 afsked med pension. År 1837 gjordes honom genom frih. Berzelius och statsrådet, guvernören i Åbo, von Hartman ett anbud af sinas regeringen att blifva öfverdirektör för jernhandteringen i Finland, hvilket anbud, ehuru framställt i

för hans person högt smickrande ordalag, han likväl afböjde. — Död den 28 Nov. 1856. — Gift 1827 med *Karolina Kristina Grotte*.

2. **Starbäck, Carl Georg**, historiker, romanförfattare. Född i Falun d. 18 Juli 1828: den föregående son. — Efter undfångnen elementarbildning i Falu trivialskola, Klara skola samt Stockholms gymnasium, der han tillsammans med några kamrater stiftade det ännu fortlevande sällskapet *Concordia*, blef S. student i Upsala 1849 och erhöi vid promotionen 1854 lagerkransen. Efter att en kort tid ha tjänstgjort som vikarierande kollega i Vesterås, anställdes han i början af år 1855 såsom lärare i geografi och svenska språket vid Nya elementarskolan i Norrköping, samt öfvertog 1858 i förening med D. A. Sundén föreståndarskapet för nämnda läroanstalt. För svårigheten att samtidigt i sin befattning vid läroverket sköta boktryckeriarfva och redaktionen af tidningen *Svenska Arbetaren*, som då utgafs i Norrköping, lemnade han sin plats vid skolan 1862, samt var på hösten s. å. tillförordnad skolinspektör i Stockholm. År 1865 utnämndes han till lektor i historia och svenska språket vid Norrköpings högre elementarläroverk, hvilken befattning han till följd af irakad sjuklighet måste lemna 1872, samt erhöi afsked från sin lektorsbefattning med pension i Sept. 1876. S. har varit en af vårt lands på en gång produktivaste och populäraste författare samt har utgifvit en stor mängd skrifter inom historiens, geografis och vittnerhetens områden, såsom: *Gud och Guld* (1853); *Vasaätten under unionstiden* (gr. disp.) (1854); *Vimpeln i Inledning till medeltidens historia* (1856); *Gravens son* (1858); *Historiens betydelse såsom undervisningsämne* (1859); *Berättelser ur Svenska historien* (12 del. 1860—1874); *Svenska Arbetaren. Illustrerad Tidning* (1860—65); *Öfversigt af riksföreståndarskapet i Sverige* (1864); *Försök till lärobok i Svensk historia för folkskolor och nybeggynare* (1867); *Små berättelser ur svenska historien* (1868, 7:de uppl. 1873); *Måster Olofs bröllop, romantiserad berättelse från Gustaf I:s dagar* (1868); *Små berättelser om märkliga orter i Sverige* (1868); *Engelbrekt Engelbrektsson, historisk roman* (2 del. 1868, 69); *Lärobok i svensk prosastil* (1869); *Historisk öfversigtsharta öfver Skandinavien* (1870); *Tafor ur historien och vår tid* (3 häft. 1870); *Öfverste Stålhammar, historisk roman* (1870); *Nils Bosson Sture, historisk roman i tre samlingar. Saml. I Guldhalsbandet, Saml. II Konungakronan och Saml. III Testamentet* (1870, 71; 2:dra uppl. 1875); *Berättelser ur gamla historien* (1871); *Historiska bilder* (1871—73); dessutom historiska småberättelser

i Familj-Journalen, Förr och Nu, Läsning för Folket, kalendrar m. m. — Gift 1857 med *Mathilda Karolina Hallgren*.

Stecksén, Jonas, universitetslärare, filolog, donator. Född i Ume den 20 Juni 1778. Föräldrar: skolrektorn *Jakob Stecksénius* och *Kristina Norberg*, en syster till den ryktbare orientalist *Mattias Norberg*. — Sedan S., efter undfångnen undervisning vid läroverken i sin födelseort, blifvit student i Lund 1791, egnade han sig åt sjöyrket, företog 1798—1811 vidsträckt sjöresor och förde under flera år fartyg såsom sjökapt. Under sina utländska färder hade han förvärfvat de insigter i det tekniska af de lefvande språken, att han, när morbrodern kanslirådet *Norberg* anslagit en fond till en särskild profession i moderna språk vid Lunds universitet, kunde emottaga och framtagt förestå nämnda lärostol. Han betraktades likväl icke såsom likställd med sina embetsbröder och hade, ehuru ordinarie professor, icke säte och stämma i konsistorium. Såsom universitetslärare ådagalade han både insigt och skicklighet, och skänkte vid sin död, den 1 Sept. 1835, sin betydliga förmögenhet till Upsala universitet under namn af *Mattias Norbergs besparingsfond*. — Ogift.

Stedingk, von. Släkten härstammar från Westfalen. Härifrån inkom den till Pommern, i hvars hertigars tjänst flera af dess medlemmar voro anställda. I Sverige naturaliserades ätten genom bröderna *Curt Bogislaus Ludvig Christofer* samt *Victor von S.*

1. **Stedingk**, *Curt Bogislaus Ludvig Christofer von*, krigare, statsman. Född i Pommern d. 26 Okt. 1746. Föräldrar: majoren *Christofer Adam von Stedingk* och *Kristina Charlotta von Schuerin*. — När Sverige uppträdde bland Preussens fiender i sjuåriga kriget, ingick den ännu knappt trettonårige S. såsom fänrik vid Kronprinsens, sedermera Konungens, eget värfvade regemente. Efter krigets slut begaf han sig till Sverige för att i sin faders namn fordra någon ersättning för den skada familjens gods i Pommern lidit under kriget. Ändamålet med beskickningen lyckades väl icke; men S. vann en annan fördel, som hade ett stort inflytande på hela hans kommande bana: han infördes vid hofvet och blef en gerna sedd gäst hos den med honom jemnåriga kronprinsen och dennes bröder. Student i Upsala 1763, fortsatte han under ett par år sina afbrutna studier, erhöll 1766 tillåtelse att ingå i franck tjänst och utnämndes s. å. till underlöjtnant vid Royal Suédois. Här beforderades han 1770 till kapten och 1773 till kapten-major, sedan han året förut i Sverige utnämnts till kapten vid Konungens värfvade regemente. År 1776 blef han öfverstlöjtnant och 1778

öfverste à la suite vid sitt regemente i Frankrike, medan han hemma, 1777, befordrades till kammarherre hos konungen och korpral vid lifdrabantkåren samt 1783 till chef för Kareleks dragonerna. Då Frankrike uppstod för att bistå de amerikanska kolonierna i deras befrielsekamp mot England, öfvergick S., såsom befälhafvare för en infanteribrigad under grefve d'Estaings öfverbefäl, 1779 till Amerika och utmärkte sig på ett synnerligen berömligt sätt vid eröfringen af Grenade d. 3 och 4 Juli 1779 samt vid stormningen af Savannah den 9 Okt. s. å. Återkommen till Frankrike emottogs han med smickrande välvilja af den K. familjen, erhöll orden Pour les mérites militaires, en lifstidspension på 6,000 livres samt öfverstefullmakt. Samtidigt befordrades han i Sverige till generaladjutant af flygeln samt utnämndes till R. S. O. Nordamerikanska fristaterna tilldelade honom äfven den för hjältarne i frihetskriget stiftade Cincinnatimedaljen, hvilken K. Gustaf III nekade honom att bära, såsom gifven af ett revolterande folk. Under ryska kriget 1788 förordnad till öfverbefälhafvare för försvaret af Savolax, tillbakalag han vid Porosalmi 1789 en mångdubbelt starkare ryk härledning, hvarest han genast utnämndes till Komm. af S. O. Den 21 Juli s. å. angrep han ryssarna vid Parkumäki och slog dem med en förlust af 850 man, bagage och kanoner, hvarpå segraren belöntes med generalmajors rang. Sedan han derefter utfört några mindre träffningar, såsom 1789 vid Laita Silda och 1790 vid Pertimäki, utnämndes han, då fredsunderhandlingarna skulle taga sin början, af Gustaf III till svensk ambassadör i S:t Petersburg. Här tillvann han sig mycken gunst så väl af kejsarinnan Katarina, som af hennes efterträdare kejsar Paul, och var slutligen bland alla i Petersburg varaude främmande diplomater, den som egde det största inflytandet. Befordrad 1792 till generallöjtnant, utnämndes han 1794 till serafimeriddare och upphöjdes 1796 till En af rikets Herrar, den ende svensk som denna utmärkelse vederfarits, utan att hafva varit intagen på riddarhuset. Han naturaliserades likväl redan året derefter och erhöll 1800 friherrebrevet. Kejsar Alexander i Ryssland, som allt från sitt uppstigande på thronen betraktat S. mer som en af kejsrliga familjens vänner än som ett främmande sändebud, utnämde honom på en gång 1801 till riddare af sina tre förnämsta ordnar S:t Andre O.; S:t Alex. Nevsky O. och S:t Anne O. 1 kl. Vid utbrottet af Gustaf IV Adolfs ryska krig, hvilket S. med alla sina öfvertalningar icke kunnat förekomma, lemnade han ryska hofvet och deltog sedermera i undertecknandet af freden i Fredrikshamn 1809. Efter regementsförändringen

s. å. återvände han ånyo såsom Sveriges representant till S:t Petersburg; men hemkallades 1811 och utnämndes s. å. till fältmarskalk, hvarefter han 1813 erhöå högsta befålet näst kronprinsen Carl Johan öfver den till Tyskland öfverförda svenska armén. När Carl Johan kort derefter öfvertog ledningen af den s. k. Norra tyska armén, erhöå S. ensam kommandot öfver svenska krigstyrkan och anförde den i de blodiga bataljerna vid Grossbeeren, Dennewitz och Leipzig. Han deltog sedermera i krigshändelserna i Holstein och marschen till Brabant samt åtföljde kronprinsen till Paris, och slöt der med de öfriga makternas ombud den allmänna freden 1814. Sin återstående lefnad tillbragte han utan andra befattningar, ån att han 1818—1826 var kansler för krigskolou på Carlberg och 1826 anförde en utomordentlig beskickning till Ryssland, för att beklaga kejsar Alexanders död och bevista kejsar Nicolai kröning i Moskwa. Ännu tio år efter detta sitt sista offentliga värf, fick den åldrige statsmannen och krigaren fröjda sig åt sitt fäderneslands snabba tillväxt på den fredliga utvecklingens bana. Han afled först vid fyllda nittio år i Stockholm den 7 Jan. 1837. Ehuru icke oråttad, framkallade hans död en allmän saknad; så väl konungen, i egenskap af arméns, högste befålhafvare som hela svenska åren betygade denna saknad, genom ått anågåga sorg efter S., »svenska arméns nestor och vår krigsåras patriark». — Gift 1767 med *Ulrika Fredrika Ekström*.

3. Stedingk, Eugene Fredrik Oscar Ludvig von, diplomat, musiker. Född i Stockholm d. 17 Nov. 1825; den föregående sonson. Föråldrar: generallöjtnanten greve *Ludvig Ernst von Stedingk* och *Louise Isabella von Hasthausen*. — Sedan han i Upsala åfågt kansliexamen, betrådade han 1856 den diplomatiska banan såsom attaché vid svenska beskickningen i Paris och utnämndes året derefter till andre sekreterare i kabinettet för utrikes brefväxlingen. År 1857 förordnades han till legationssekreterare vid kejsarliga hofvet i S:t Petersburg och blef 1859 legationssekreterare i Paris; men hemkallades redan året derefter ått öfvertaga befattningen såsom förste direktör vid K. Maj:ts hofkapell och spektakler. Med gedigen musikalisk underbyggnad och ej ringa estetik belåsenhet, var han fullt kvalificerad för den kungliga befattningen och fylde den på ett synnerligt tillfredastållande sätt. Utrymmet tillåter ej ått här uppräknå de värderika stycken, som under hans teaterförvaltning införlifvades med den kungliga scenen. Ett minne från hans styrelsetid är den nu varande Dramatiska teatern, som på hans förslag af konungen inköptes 1863 för ått åfven till lokalen skilja den dramatiska och lyriska scenen från hvarandra. 1866 lem-

nade han sin direktörsplats vid teatern och förflyttades såsom ministerresident till Madrid, hvarefter han 1868 utnämndes till svensk minister i Köpenhamn. En tilltagande sjuklighet tvång honom likväl snart ått lemna sin ministerpost och återvända till Sverige, der han afled vid Södertelje badinrättning den 22 Juli 1871. — S. var ledamot af Musikaliska Akad., kammarrherre, komm. af V. O. och N. S:t O. O.; franska och ryska ordnar m. m. — Gift med den omtyckta sångerskan *Vilhelmina Gelhaar*.

3. Stedingk, Victor von, sjömilitär. Född i Pommern den 11 Nov. 1751; den föregående sars farbror. Föråldrar: majoren *Christofer Adam von Stedingk* och *Kristina Charlotta von Schwerin*. — Efter någon tids vistelse i Upsala, intogs han i kadettskolan i Carlskrona och utnämndes till löjtnant vid amiralitetet 1769. Året derefter sökte och erhöå han kunglig tillåelse ått egna sig ått utrikes sjöfart och tjänstgjorde, dels såsom frivillig på spanska örlogsskepp och dels som kopverdikapten på spanska och prussiska fartyg. Vid sin återkomst till Sverige befordrades han 1774 till kapten vid amiralitetet, 1777 till major vid örlogsflootan och blef s. å. artillerimajor vid svenska eskadern af arméns flotta. Efter ått 1778 ha blifvit utnämnd till öfveradjutant, ingick han jemte brodern i fransk krigstjänst och deltog med utmärkelse i franska truppernas landtågning och eröfning af Æarne Grenade och S:t Martin. 1784 öfverstålöjtnant vid arméns flotta, erhöå han vid finska krigets utbrott befålet öfver frogatterna Freden och Sprengtporten, samt bevistade under de båda krigsåren slaget vid Hogland, reträtten ur Viborgska Viken, då han kommanderade avantgardet ur arméns flotta, åfven som slaget vid Svensksund. Befordrad till öfverste i armén 1790, blef han sedermera generaladjutant hos konungen och s. å. kontre-amiral af blå flaggan, chef för Åbo eskader samt ledamot af Rikets allmänna årendens beredning; utnämndes 1802 till vice amiral och insattes följande året, sedan han nyss förut blifvit chef för Göteborgs eskader, till ledamot i Förvaltningen af sjöårendena. Blef 1809 generaladjutant för flottorna och s. å. amiral; 1811 naturaliserad svensk adelsman och friherre samt slutligen 1818 generalamiral. — Död i Stockholm d. 30 Aug. 1823. — Af naturlig böjelse och genom uppfostran daud till sjöman, ålskade han med hänförelse sitt vapen och förstod ått hos underordnade åfven ingjuta samma åktning och kärlek för yrket. — Gift 1794 med *Lovisa Löf*.

Stéenhoff, Nicolaus Johan Cervin, präst, teolog, skriftställare. Född i Carlshamn den 19 Juni 1805. Föråldrar: handelsmannen *Per Wandel Stéenhoff* och *Kristina Sofia Cervin*. — Student i Lund 1822,

erhöll han vid promotionen 1829 lagerkransen, hvarefter han tjänstgjorde såsom e. o. kanaliist i Krigsexpeditionen 1830—34. Han öfvergaf dock snart tjänstemannabanan och återvände till Lund, der han beredde sig för inträde i det andliga ståndet samt vigdes till präst 1836. Sedan han under en följd af år innehåft åtskilliga e. o. presterliga beställningar i Lunds stift, utnämndes han 1854 till predikant vid cellfängelset i Carlskåpa samt till slottsprekikant på Fris-holmen 1856; förordnades till svensk brunna-predikant i Carlsbad; erhöll teologie doktors-värdighet vid universitetet i Erlangen 1862 samt utnämndes 1863 till kyrkoherde i Carle-hama. Inspektor öfver läroverket derstädes 1864; ledamot af lönerogleringsnämnden för Bleking s. å., samt prost öfver Bråne och Listers kontrakt 1865. Ledamot af flera lärda sällskap. L. N. O. Såsom teologisk skriftställare har han i synnerhet verkat genom att rikta vår litteratur med en mängd goda öfversättningar af främmande gedigna teologiska verk, såsom: *P. Gerhards Ande-liga sånger* (1849); *F. Wulff: Andeliga perlor* (1850); *H. Müller: Vederqvickelse-stunder* (1851); *H. Müller: Evangelisk hjertespegel. Predikningar på årets alla Sön- och Högtidsdagar* (1851); *N. Löhe: Gåfva för konfirmander* (1854); *F. Delitzsch: Fyra böcker om kyrkan; M. Luthers skrifter i urval* (4—7 del 1858, 59); *H. Müller: Den lidande Jesus. Efter de fyra evange-listerna* (1860); *H. Müller: Tår- och tröste-källa* (1861); *G. Rühl: Vederdop eller dop?* (1863); *M. F. Roos: Korshola* (1864); *H. Karsten: De yttersta tingen* (1865); *Biblisck språk- och skattkammars hemiad ur D:r M. Luthers skrifter* (1874); *D:r M. Luthers Sanna Kristendom* (1875) m. m. Äfven på det vittra området har han lemnat spår efter sig genom sina öfversättningar af Vittorio Alfieris sorgespel Filip (1831) och Oehlenschlägers Starkodder (1833), genom smärre stycken på vers vid åtskilliga tillfällen o. s. v. — Gift 1850 med *Fanny Louise Sokolowsky*.

Stenberg, Anton von, krigare, drottning Kristinas gunstling. Född i Tyskland; födelseort obekant. Son af en *Jakob von Stenberg*, som tjent under trettioåriga kriget och, ehuru tysk till börd, blifvit upptagen på svenska riddarhuset. — Omkring 1646 lärar S. blifvit anställd i drottning Kristinas tjänst och befordrades efter några år till stallmästare. Han nämnes likväl icke i våra häfder förrän 1652, då han vid ett tillfälle räddade drottningen ifrån att drunkna. Från denna stund steg han med förvånande, ehuru vid den tiden ingalunda sällsynt, hastighet. Omedelbart efter den nämnda händelsen befordrad till hofstallmästare, samt året der-efter till friherre, öfverste för adelsfanan samt till riddare af amarantorden, erhöill

han 1654, några veckor före Kristinas ut-ress, 22,000 r:dr kontant och upphöjdes till greve, med Enköpings stad till grefkap. Föröfrigt är han bekant såsom den hvilken genom den gunst, hvari han stod hos Kristina, hufvudsakligen vällade M. G. De la Gardies fall. Vid Kristinas affär från Sve-rige visades honom den utmärkelser, att få vara bland dem, som upptogos i hennes resällskap. Hos efterträdaren K. Carl Gustaf lyckades han aldrig vinna något förtroende och kvarstod under hela hans rege-ring vid Adelsfanan. I denna egenkap gjorde han sig så hatad af truppen, att rådet föreslog hans afsättning. Efter Carl X:s död råkade han i häftiga tvister med rådet, och troligen fanns under hela förmyndarestyrelsen ingen man i hela Sverige, som gjorde så mycket buller af sig och var så omtalad som han. Hans obändighet gick till och med så långt, att han flera gånger måste inmanas i fängelse. Stuligen ned-sjönk han så i oefferrättlighet och förakt, och äfven fattigdom, att ingen mer faste någon uppmärksamhet vid honom. — Han afled i Stockholm d. 3 Dec. 1675. — Gift 1650 med *Katarina Ribbing*.

Stenberg, Sten, läkare, kemist. Född vid Gripsholm d. 23 Nov. 1824. Föräldrar: grosshandlaren *Johan Anders Stenberg* och *Helena Dorotea Berg*. — I Upsala, der S. blef student 1843, promoverades han 1851 till filos. doktor: afnade medic. kand. examen 1852; med lic. examen 1854 samt erhöill sistnämnda år medicine doktors-diplomet. Efter att ha bestridit åtskilliga läkareförordnanden under studietiden samt 1851—52 vikarierat som medicine och farmacie adjunkt vid Carolinska institutet och såsom laborator vid Farmaceutiska institutet, und-fick han 1854 förordnande att bestrida dessa befattningar, samt kallades 1857 till docent i farmaci och fysiologisk kemi vid universitetet i Upsala. Året derefter utnämnd till professor i detta läroämne, utbytte han sin lärostol mot professionen i kemi och farmaci vid Carolinska institutet samt är sedan 1871 inspektor för sistnämnda läroverk. I vetenskapligt ändamål har han företagit re-sor till utlandet 1855, 1860 och 1874 samt arbetade under den första af dessa, en tid på fysiologiskt-kemiska laboratoriet i Göt-tingen. Genom en följd af kemiska försök uppvisade han omkring 1868 möjligheten och fördelen af att använda lafvar för till-verkning af drufsöcker och alkohol; och lade härigenom grunden för en ny industrigren, lafbränvinstillverkning, som sedan i stor skala utförts i Sverige, Norge, Finland och i synnerhet i Ryssland. Ledamot af Vet. Akad., af Landtbr. Akad., i styrelsen för Teknologiska institutet. R. N. O. Af hans vetenskapliga skrifter återfinnas de allraflästa i Hygias; i Sv. Läkarsällskapet

förhandlingar; Sv. Läk. Sällsk. nya handlingar; Pharmaceutisk Tidskrift samt i Öfverrigt af Svenska Vetenskapsakademiens förhandlingar. — Gift 1868 med *Gustafva Margareta Rydström*.

Stenbock. Denna ätt är urgammal. Den äldre Stenbocksälgten utloknade under Sten Stures d. ä:s tid med *Gustaf Olofsson* till Torpa; men dennes dotterson *Olof Arvidsson* upptog ånyo släktens vapen och blef stamfader för den yngre ätten *Stenbock*. Vid K. Erik XIV:s kröning blef *Gustaf Olofsson d. y.* en bland de första friherrarna i riket, hvarefter drottning Kristina upphöjde släkten i grefligt stånd 1651.

1. **Stenbock, Gustaf Olofsson**, riksmarsk. Född i slutet af 1400-talet; son af *Olof Arvidsson (Stora)* till Torpa, som upptog Stenbockaka vapnet, samt *Karin Lake*. — År 1529 insattes *Gustaf Olofsson* till befälhafvare på Elfsborgs slott, samt var en af dem som 1531 skickades för att öfverföra till Sverige K. Gustafs första drottning, Katarina af Sachsen-Lauenburg. Under de följande åren utförde han flera viktiga beskickningar, merendels till Danmark; var år 1540 ståthållare öfver Vestergötland och höfvidaman på Elfsborg; samt två år senare lagman i Vestergötland och öfverste för dervarande krigsfolk. Under det Dackefejden pågick tågade han »med 60 hästar och 10 rotar landsknektar» in i Finveden, då de tre häraderna afgåvo sin försäkran att icke hålla med Dacke, utan vara K. Gustaf trogne. Derefter begaf han sig till Varend, der Dacke d' höll ting med allmogem, men måste för den stora mängden af bönder draga sig tillbaka och med sitt folk lägga sig på Bergqvara slott. Icke långt derefter slogo konungens trupper Dacke och hans underbefälhafvare vid Bergqvara qvarn, då den 1,500 man starka bondehären måste vilka tillbaka. Efter drottning Margaretas död ankom K. Gustaf till *Gustaf Olofsson* på Torpa och blef der så intagen af hans äldsta dotter, den adertonåriga *Katarina*, att han begärde henne till gemål och förmådde sig med henne d. 22 Aug. 1552. Under *Gustaf I:s* sista regeringsår nämnes *Gustaf Olofsson* »vär tromman och öfverste sekreteråd, höfvidaman på Elfsborg och ståthållare i Vestergötland». Vid K. Erik XIV:s kröning blef han en af de första friherrarna, samt erhöll *Lena* i Vestergötland till friherrskap och afsändes s. å. såsom legat till Danmark. Under *Eriks* danska krig »gick han konungen troget tillhanda» och hade särskildt i uppdrag att förse landthären med lifsmedel från Vestergötland. Af K. Johan upphöjdes han till riksmarsk 1669; men säd icke långt derefter, den 24 Maj 1671. — Gift 1681 med *Britta Erikadotter (Leijonhufvud)*, syster till *Gustaf I:s* drottning.

2. **Stenbock, Abraham Gustafsson**, krigare. Född på 1530-talet; den föregående son. — När K. Erik XIV, jagad af vansinniga misstankar, endast såg omkring sig fiender och förrädare, var Abraham Gustafsson en bland dem han fruktade och därför lät kalla till sig på Svartsjö. Som bekant är, blefvo de anläuande herrarne fånglade och afförda till Upsala, för att ställas under ständernas dom. Men innan saken kommit derhän, intrusade Erik i deras fångelse, sårade Nils Sture och befalde vaktten att döda fångarna. De öfriga satte sig mer eller mindre till motvärn, men S. lät nedstöra sig utan motstånd. Efter mordet den 24 Maj 1567, fanns i hans fickor en skrivelse som uttyddes innehålla »förtänkliga ord och meningar». För att ge dådet ett sken af rättvisa, förmådde Göran Persson ständerna att underskrifva en dödsdom öfver de mördade; men kort derefter förklarade konungen dem för oskyldiga och sökte genom utdelande af gåfvor och penningar åstadkomma förlikning mellan sig och deras anhöriga. — S. var ogift.

3. **Stenbock, Erik Gustafsson**, riksråd. Född på 1530-talet; den föregående bror. — Hans tidigare öden äro icke bekanta; men redan i Erik XIV:s tid hade han blifvit riksråd. Vid K. Johans kröning 1569 slogs han till riddare och skickades s. å. att, såsom fältherre för allt krigsfolket i Småland och Vestergötland, gifva vigt åt de fredsunderhandlingar, som då pågingo med Danmark. Fyra år senare (1573) blef han ett talänne öfver hela landet för sin tilltaggenhet att borttröfva den sköna *Malin Sture*. Såsom nära anförvänt med *Sture*-ätten, vistades han ofta på dess gods Hörningsholm och kom derigenom att fatta en häftig böjelse för sin kusin, fröken *Malin*, en dotter af riksmarsken *Svante Sture* och fru *Märta Erikadotter Leijonhufvud*. Modren ville emellertid för släktakapens skull icke veta af någon äktenskapsförbindelse mellan de unga, en åsigt, hvori hon föröfrigt stärktes af ärkebiskop *Laurentius* i Upsala. I sina kärleksbekymmer vände sig S. till den tjungårige hertig *Carl*, och erhöll af honom tvåhundra ryttare, för att med våld drifva sin vilja igenom. I Mars 1578 begaf sig S. med sin eskort till Hörningsholm, dolde ryttarne ett stycke från gården och öfvertalade sin älskade att fly från den oövekliga modren. Sedan han lemnat *Malin* hos *Per Brahe* på *Sundholm*, skyndade han att hos K. Johan anhålla om bistånd och förlåtelse; men hit hade den förtörnade fru *Märtas* klagobref anländt före honom, så att han, så fort han ankom till *Stockholm*, blef afsatt från sina embeten och insatt i fångelse. S:s släktingar bragte det dock derhän, att han återfick friheten, och äfven *Sture*-släkten lät försöna sig med undantag

af modren. Då ingenting kunde beveka denna att gifva sitt bifall, reste de båda älskande öfver halländska gränsen och läto viga sig af en dansk präst, hvarpå bröllopet firades på S:s fädersnegård Torpa. Först halftannat är efter bröllopet och tre år efter det flykten skedde från Hörningsholm, gaf fru Märta efter för sina barns idkeliga böner och lät dottren och hennes man komma till sig på Hörningsholm. Sedan hon skänkt dem sin förlåtelse, lät hon allt vara glömdt och gaf Malin lika stor hemgift som de andra döttrarna. Under striden mellan Sigismund och hertig Carl slöt sig S. till den förre, hvarföre hertigen frändömde honom hans embeten. Då han icke godvilligt ville lemna Elfsborg, der han var ståthållare, beredde sig Carl att återtaga fästningen med våld. Vid underrättelsen härom lät S. föra sina dyrbarheter på ett fartyg och afseglade till Danzig, hvar-efter han af hertigen förklarades hafva förverkat sitt friherrskap. — Han afled sedan såsom landsflyktning i Danmark 1599.

4. Stenbook, Olof Gustafsson, rikaråd. Född omkring 1540; den föregående broder. — Bland alla riksmarsken Gustaf Olofssons söner står Olof såsom den mest skuggomhöljde inför efterverldens dom. År 1564 anklagades han af Göran Persson inför en K. nämnd i Upsala, att ha haft otillbörliga hotelser och förnärande ord om konungen, i synnerhet med hänsyn till reduktionen af vissa adliga gods. Han benådades af Erik XIV; men hyste allt sedan mot honom ett oförsönligt hat; och öfverföll till och med den olycklige konungen med hugg och slag, då han bevakade honom i hans fängelse. Kort efter sitt uppstigande på thronen utnämnde K. Johan S. till en af sina rådherrar. Föröfrigt känner man ej särdeles mycket om honom från Johan III:s tid. Men strax efter Johans död skickades han (1593) som sändebud till Polen och fyra år senare (1597) utförde han en beskickning till Danmark. Under striden mellan Carl och Sigismund lemnade han riket, men återkom med den senare 1598. Efter nederlaget vid Stångebro följde han Stålarum öfver till Finland, der han genom utspridande af falska rykten sökte göra hertigen så förhatlig som möjligt för ännarne. När Carl kom öfver till Finland för att underligga sig landet och befann sig på Lundbo länsmanngård, framförde hans folk en dag en gammal man, som befanns vara Olof Gustafsson. Den fångne kastade sig för hertigens fötter och begynte tigga om nåd, men Carl svarade: »Du har lagt dina händer på vår broder, då han var stadd i fängelse och dertill i ömklig sinnessvaghhet, och dina mordlystnad äfytade till och med hans lif. I lika måtto har du nyligen hotat mig sjelf, hvarföretom du bedrifvit många grofva

missgerningar. Derför skall du denna gång straffet icke undgå.» Derpå befalde hertigen att S. skulle föras ut i skogen och skjutas, hvarofter liket nedgräfdes i ett närbeläget kärr. Konung Eriks enka, Katarina Månsdotter, som bodde på det närbelägna Ljuxala, skall sedan låtit uppräffa den döde och föra liket i vigd jord. — Gift med *Jagoborg Bonds*.

5. Stenbook, Carl Gustafsson, ståthållare. Född på 1540-talet; den föregående broder. — På grund af sin höga börd användes han tidigt i riksvårdande värf och nämnes 1598 såsom befallningsman på Kexholm. Tre år senare insattes han af Sigismund till ståthållare på Kalmar, men kom ej att tillträda befattningen, emedan hertig Carl förbjudit befallningsmannen Jörgen Månsson att lemna honom fästningen »aldenstund S. var en papist och ej velat underskrifva Söderköpings mötes beslut». Året derefter (1597) erhöll han likväl hertigens egen fullmakt att vara ståthållare på Kalmar samt med dess län och Öland. När krigarykten spordes från Polen, ångrade hertigen sin medgörlighet och återfördrade alottet; men S. förklarade att det vare konungens egendom och vägrade att lemna hertigens nycklar. Han blef derefter insatt på Gripsholm, hvaräst han förehade hvarjehanda stämplingar och äfven gjorde ett försök att rymma, med anledning hvaraf han ställdes inför en kommission, som dock ej fann skäl att ådömma honom strängare straff än fortfarande fängelse. Han blef emellertid snart lösgifven och skickad af Carl till sin svägers Clas Fleming i Finland, för att förmå denna att hålla hertigens parti, eller, om så ej kunde ske, framtaga honom befälet öfver armén och flottan. Men S. utträttade sin sak så, att han i Åbo underkref ännarnes trohetsförsäkran till konung Sigismund och gjorde gemensam sak med Fleming mot hertigen. Vid riksdagen i Linköping 1600 stod han bland de anklagade, men fick med ed betyga sin oskuld och slapp med att äre de öfrigas afsträttning. Kort derefter afträder han ur vår historia, och läser dött under de sista åren af Carl IX:s regering. — Gift med *Brita Westgöts*.

6. Stenbook, Gustaf Eriksson, rikaråd. Född på Hörningsholm d. 11 Sept. 1575; den föregående brodern och son af riksrådet *Erik Gustafsson Stenbock* och *Malin Stora*. — Uppfostrad i sin faders och sina farbröders politiska åskådningssätt, sågs han alltid med mycket misstroende af hertig Carl och måste till och med lemna fädernslandet. Emellertid fick han återvända efter några år, utnämndes 1609 till rikaråd och skickades året derefter jemte Johan Skytte till England, der han af K. Jakob I blef slagen till riddare. 1611 förordnades han till lagman i Tiohäraders lagsaga och var följande året

en af de svenska kommissarierna vid fredsoverhandlingarne med danskarne i Ulfbäck. Af Gustaf II Adolf utnämndes han 1613 till ståthållare öfver hela Vestergötland; återfick s. å. sitt friherrskap och förklarades åter insatt i sitt, af Carl IX honom framtagna, friherrliga stånd. Sedan han blifvit förordnad till hofrättsråd i Svea hofrätt 1615, skickades han, då gränsen skulle uppdragas mellan Ryssland och det gamla Ingermanland att närvara på Sveriges vägnar och lyckades, genom att uppvakta czaren, bringa denna angelägenhet till ett för Sverige förmånligt slut. — Han afled i Stockholm d. 26 Jan. 1629 och prissas af sina samtida, såsom en modig, vältalig och rättshänsfull herre. — Gift med *Beata Margareta Brahe*.

7. **Stenbock, Fredrik Gustafson**, krigare, embetsman. Född på Torpa i Vestergötland d. 22 Mars 1607; den föregående son. — Såsom kammarherre hos Gustaf II Adolf, följde han konungen på dennes fälttåg och blef under tyska kriget öfverste för Smålands kavalleri. I slaget vid Lützen 1632 blef han så »illa skuten och qväst» att han ej kunde föra sina ryttare; det var då som konungen satte sig i spetsen för regementet och störtade mot fienden, men kort derpå erhöll sin bana. Riddad till lifvet, nödgades S. af sina blessyrer taga afsked och insattes såsom assessor i Svea hofrätt. Men lusten för stridernas blodiga lek följde honom fortfarande. När han sent omsider återvunnit helsan vände han tillbaka under fanorna, befordrades till öfverste för adelns rusttjänst och kämpade med tapperhet mot danskarne 1644. År 1648 inkallades han i rådet, då han tillika utnämndes till president i Göta hofrätt, samt förordnades 1650 till lagman öfver Tiohäraders lagsaga. När han året derefter nedlade sina embeten erhöll han sjuttioåtta hela och halva hemman i Vestergötland »till sitt grefliga stånds uppehållande». Han hade likväl redan då af den frikostiga drottning Kristina fått emottaga i donation tjuguoåtta hemman i Elfsborgs län, Kungelena by med fyrtifem derunder lydande hemman, samt dertill fjorton hemman i Upphärad i Vestergötland och tjuguttre skattehemman i Finland. — Död den 29 Juli 1652. — Gift 1634 med *Katarina De la Gardie*.

8. **Stenbock, Johan Gabriel**, riksmarskalk. Född d. 28 Aug. 1640; den föregående son. — S. utmärkte sig som yngling för sitt sköna utseende och sin ståtliga hållning; han var dertill en mästare i dans, ridt, fäktning och andra ridderliga idrotter. Med dessa egenskaper blef han en gunstling hos alla, och icke minst hos fruntimmerna. Drottning Kristina upptog honom såsom kammarpage och visade honom alltid mycket välvilja. År 1664 förordnades han till

hofmarskalk och styresman öfver enkedrottningens lifgeding samt vårdade med kloket och drift hennes angelägenheter. Förordnad till riksstallmästare 1667, upphöjdes han året derefter till riksråd och blef 1673 — vid trettioårs ålder — riksmarskalk. I nära fyrtio år var han en af de inflytelserikare männen i rådet, der han räknades till Bielkepartiet och följaktligen tillhörde dem som yrkade på sparsamhet med rikets tillgångar. Också kunde hvarken Granknings- eller Stora kommissionen vid Carl XI:s reduktion mot honom göra några väsentligare anmärkningar. Utan att vara en gunstling eller höra till de förtröligaste rådgifvarne fortfor han att stå väl hos K. Carl XI. Hans ord lemnades icke utan uppmärksamhet och han sjelf icke utan belöningar. År 1685 erhöll han till nyårsgåfva af konungen 1700 lod arbetadt silfver, och vid ett annat tillfälle fick han behålla Sjöo egendom, ehuru den enligt vanliga reduktionsregler kunnat indragas. 1693 äfvensom 1696 fick han ansevärd eftergifter på mer än 100,000 daler silfvermynt. Ehuru han saknade egentlig lärdom, älskade han vetenskapliga samsällningar och ville gerna anses för en mycket kunnig och bildad man. Han hade också en viss förmåga att slå omkring sig med vetenskapliga spörsmål, hvarigenom han i samtal med utlänningar, och sådana, som ej kände honom närmare, framstod såsom ovanligt kunskapsrik. — Han afled i Stockholm den 15 Aug. 1705, ogift och slöt så sin grefliga ättegren.

9. **Stenbock, Gustaf Otto**, riksamiral. Född på fadernegodset Torpa i Vestergötland den 17 Sept. 1614; den föregående farbror. Föräldrar: ståthållaren, greve *Gustaf Stenbock* och *Beata Margareta Brahe*. — Liksom ättmännen i allmänhet valde han krigarbanan och utgick nitton år gammal i tyska kriget. Här utmärkte han sig vid alla tillfällen för sin duglighet och sitt mod och fortgick på den korta tiden af tio år (1633—43) från fänrik till generalmajor af infanteriet. Vid danska krigets utbrott 1644, hemkallades han för att leda försvaret af Vermland och fylde detta värf på sitt vanliga utmärkte sätt. När tyska kriget slöts med Westfaliska freden 1648, hade den då blott trettiofyråriga mannen uppstigit till värdighet af general; under de följande fredsåren upphöjdes han 1651 till riksråd och greve, utnämndes 1652 till generalguvernör öfver Lifland, samt blef 1653 lagman öfver Ingermanland. I K. Carl Gustafs polska fälttåg trädde han ånyo i lederna och skar med djerf hand nya lagrar. Från 1664 förde han befälet öfver en stor del af den svenska hären i Polen, slog 1666 den öfverlägsna fienden vid Philippowo och belönades för denna seger med fältmarskalkstafven. Från Polen hemsändes han 1657

för att skydda den södra gränsen mot danskarna, samt utnämndes efter Bohusläns eröfring 1658 till generalguvernör öfver Skåne, Halland och Bleking. Då kriget åter utbröt 1659, kämpade han mot danskarna på Fyen, men blef slagen vid Nyborg, der hela hans trupp blef tillfångatagen och han själf med möda undkom. Efter freden i Köpenhamn fortfor han att såsom generalguvernör styra de nyeröfrade landskapen till 1664, då han utnämndes till riksamiral och intog en plats bland riksförmyndarne. »Här kom han på en plats, hvars göromål han ej mäktade uppfatta, hvars åligganden han ej mäktade emotstå; men en plats, hvars höjd ådrog honom af både samtid och efterverld den onodvilkliga granskning, som ej låter något fel slippa oanmärkt.» Såsom riksråd deltog han nästan aldrig i öfverläggningarna, och såsom riksamiral utförde han mot Danmark en sjöexpedition, som lände både landet och honom själf till skada. Också aflägnades han redan före statshärföringen 1680 från allt inflytande på de allmänna ärendena. Hans sista militära värf var gränsförvaret mot Norge under kriget 1677—79. Vid reduktionen var han bland dem, som hårdast drabbades af Stora kommissionens efterräkningar. De återbetalningar han ådömdes medtogo hela hans förmögenhet och bragte den frejdade krigaren till tiggarsafven. — Död i Stockholm d. 24 Sept. 1685. — Gift 1: 1645 med *Britta Horn*, 2: 1658 med *Kristina Katarina De la Gardie*

10. *Stenbock, Magnus*, härförare. Född i Stockholm d. 12 Maj 1664; den föregående son. — Hans ungdomslärare voro H. Spegel och O. Hermelin. 1678 inskrefs han till student i Upsala, hvarefter han i början af 1680-talet begaf sig utrikes för att söka utländsk krigstjänst. Såsom fänrik i Hollands armé uppehöll han sig i utlandet till 1687, då han ingick i svensk tjänst och utnämndes till kapten vid Wellings regemente i Stade. Sin krigsskola gjorde han sedan 1689—97 i de mot Frankrike förenade makternas härar, i hvilka han bragte sig upp till öfverste och lemnade många lysande prof på sin krigarskicklighet. Vid nordiska krigets utbrott följde han Carl XII i fält, såsom öfverste för Dalregementet, och deltog i spetsen för detsamma i landstigningen på Seland, i slaget vid Narva, öfvergången af Düna, slagtaingen vid Klissow, eröfringen af Krakau, slaget vid Pultask, samt ledde såsom generaldirektör svenska krigskommissariatet under Carl XII:s krig ända till 1707, då han hemskickades för att tillträda sin befattning såsom guvernör i Skåne. När efter svenskarnes nederlag vid Pultava Danmark ånyo visade sig fiendtligt skyddade S. vid första underrättelsen om

danska krigarutrustningarna, att sätta landet i försvarstillstånd och visade sig härvid icke blott som stor härförare utan som utmärkt skicklig organisatör. I saknad af penningar och allt annat, som behöfves för en större krigsstyrkas utrustning, lyekades han med otroliga svårigheter få tillsammans de till Skånes skyddande nödiga trupperna. Med sina öfvrade och illa klädda krigare började han genast gå anfallvis till väga och mötte den samlade danska hären vid Helsingborg. Utgången af den blodiga strid, som här utkämpades den 10 Februari 1710 känna vi af historien. Med 6,000 ryttare, en del af dem i träskor och 8,000 fotknektar i vadmalströjor och skinnpelssar, anhöll han den 15,000 man starka danska hären, slog den i grund och tvang den att draga sig tillbaka till Seland. Sällan har väl underrättelsen om en vunnen seger helsats i Sverige med större jubel än segern vid Helsingborg. Namnet Måns Stenbock fög som en ljungeld genom landet och inträngde i hvarje hydda, hvarje hjerta, för att der i välsignadt minne kvarleva, så länge svenska hyddor finnas och svenska hjertan klappa. Den lysande segerbragden förskaffade S. utnämning till fältmarskalk hvarjemte han (1711) nämndes till K. råd, generalguvernör öfver Skåne, Halland och Bleking samt till Lunds universitets kansler. När året deretter befallning ingick från Carl XII om en ny truppeändring till Pommern, genomdref S. denna mot det öfriga rådet föreställningar och betänkan den. Genom sin folkgunst och sin vältalighet lyckades det honom att förmå Stoekholms borgerskap och andra rikets inbyggare till sammanskott i pennningar och nödvändighetsvaror för utrustning af en ny här. Med denna öfvergift han 1712 till Rügen, men förlorade i en träffning under vägen med danskarna trettio skepp. Oakadt denna och flera andra vidrigheter eröfrade han Rostock och vann öfver danskarna den lysande segern vid Gedebusch d. 9 Dec. 1712. Men hans bemödanden att uppehålla det svenska väldet i Tyskland, under det Carl fördröjde sig i Turkiet, misslyekades, oakadt hans och svenska folkets ansträngningar. Vid kapitulationen i Tönningen den 6 Maj 1713, måste han med sin här gifva sig flungen åt danskarna, och härmed var hans hjeltobana slutad. Såsom krigsfånge i Köpenhamn blef han i början behandlad med aktning, och man såg honom ej sällan vid hofvet. Konung Fredriks löftesbrott i kapitulationsfrågan och vägran att utlemna honom, oakadt den för hans utlösning bestämda summan redan var anskaffad, uppväckte hos honom en förbittring, åt hvilken han oförsigtigt gaf luft i bref till vänner, på samma gång han uppgjorde en plan till rymning. Denna upptäcktes och föranledde hans ar-

restering. Till slut insattes han i ett rum på kastellet, der golfvet utgjordes af några tunna bräder, lagda öfver en vattenpöl. Så satt han skild från världen inom galler och tillbommade portar, tills hans helsa i grund förstördes och befriaren kom i döden d. 23 Febr. 1717. — Då freden slöts med Danmark fördes den utmärkte fosterlandsvännens lik till Vapnö kyrka i Halland samt ned-sattes till sist 1722 i greffliga Oxenstiernska grafven i Upsala domkyrka. I en mängd efterlemnade relationer, bref, tal och berättelser har S. äfven beredt sig ett minne och visat sig vara lika skicklig stillst som statsman och utmärkt härförare. Han idkade jemväl måleri på lediga stunder och särdeles under hans fängelsetid blef denna konst honom en kärkommen tröst. Prof på så väl hans skicklighet härutinnan, som af hans färdighet i svarfkonsten finnas ännu bevarade. — Gift 1690 med *Eva Magdalena Oxenstierna*.

Stenbock, Katarina, drottning — se **Katarina**.

Stenborg, Carl, skådespelare, sångare. Född d. 25 Sept 1752. Föräldrar: teaterföreståndaren *Peter Stenborg* och *Anna Sara Krüger*. — Öfverste marskalken greve Ad. Horn, hos hvilken modron varit hushållerska, lät uppfostra S. i sitt hus och bekostade hans studier i Upsala. Sedan han slutat sin akademiska kurs och en kort tid stått inskrifven såsom kanalist i Hofexpeditionen, öfvergick han till K. operan, der han debuterade 1773 i *Pelées* roll i operan »*Thetis och Pelée*» och sedermera qvarstannade till operans indragning 1806. Under tiden utnämndes han till hofsekreterare 1782, samt invaldes 1788 till led. af Musik. Akad., tillhörde, på samma gång, han var anställd vid K. teatern, under åren 1768—99 jemväl de s. k. Stenborgska teaterns personal och har så väl för kungliga som för de mindre scenerna verkställt en mängd bearbetningar och öfversättningar af främmande skådespel, komponerat eller arrangerat opera-comique- och balettmusik, skrifvit kupletter o. s. v., så att han gagnat svenska scenen icke blott som sångare och skådespelare, utan jemväl som teaterföreståndare, teateröfversättare och musiker. Bland de roller, i hvilka han mest utmärkt sig, nämnas utom *Pelées*: *Agamemnon* i »*Iphigenie i Auliden*», *Renauds* i »*Armides*» och framför allt *Gustaf Waas* i operan af samma namn. Hans röst var särdeles mjuk och uttrycksfull samt snarare en baryton än tenor. I musikens teori egde han grundliga insigter, och en del af hans kompositioner skola enllgt kännarens omdöme vara af verkligt värde. Det bör äfven ihogkommas, att det var S., som satte musik till Hallmans bekanta parodier, till *Envallsens Gustaf Erikson* i *Dalarna*, *Ristells Gustaf Adolfs* jagt m. m. — Död på K.

Djurgården vid Stockholm d. 1 Aug. 1813. — Gift 1798 med *Elisabet Olin*, en dotter till den berömda skådespelerskan med samma namn.

Stenflycht, Johan, krigare. Född i Östergötland omkring 1670 och son till en der boende kapten *Segebersten*. — Ss hela lif var en sammanhängande kedja af krigiska äfventyr och bedrifter. Antagen 1691 till volontär vid kejserliga armén i Ungern, afskedades han derifrån 1697 och ingick 1701 såsom volontär vid Östgöta kavalleri, som då befann sig i Lifland. Med detta regemente bevistade han under de närmast följande åren en mängd träffningar, fältlag och skärmyslingar samt beforderades 1702 till korpral och 1705 till adjutant. Året derefter råkade han i en duell i Sachsen, hvarför han måste fly till Ungern, der han utnämndes till ryttmästare vid furst Ragotzskis trupper samt deltog med beröm i flera krigsföretag. Åtföljd af sexti man af sina trognaste och käckaste karabinierer, lemnade han ungerska hären, i akt och mening att öfvergå till svenskarne, men stötte i stället på polska fältherren general Smilinski, hos hvilken han tog tjänst under uppgift att vilja tjena polackarnas sak; han blef dock snart upptäckt och undkom med möda till svenska hären. Sedan han här med en hand full folk flera gånger sammandrabbat med ryssarna och alltid bortgått såsom segrare, upprättade han i Pommeren ett frikompani dragoner och förenade sig med M. Stenbocks här framför Gadebusch. Med sina djerfva ryttare tillfångatog han här dagens före slaget i hela sachsiska kavalleriets åsyn en dansk brigad-major och tjugu grenadierer, hvarefter han bevistade den nämnda bataljen och beforderades till öfverlöjtnant. Utnämnd 1715 till öfverlöjtnant vid Niesterska dragonregementet, deltog han i striderna vid Stralsunds belägring och beforderades för sin tapperhet till öfverste för nämnda kår, hvarjemte han adlades med namnet *Stenflycht*. Efter Carl XII:s återkomst till Sverige, deltog han i 1718 års fälttåg mot Norge, erhöi afsked 1719 och ingick s. å. som generalmajor i holsteinsk tjänst. Då Stanislaus af polska adeln 1733 återvaldes till konung, utnämndes S. till Stanislaus' general och den konfederade polska republikens generallöjtnant öfver alla på tysk fot organiserade trupper samt fick af republiken fullständig infödersrätt, hvilket för honom, såsom luteran, ansågs som en särdeles utmärkelse. Efter Stanislaus' flykt utnämndes han till generallöjtnant i Frankrike, samt blef slutligen 1738 öfverkommendant i Hamburg. Fyra år senare begärde och erhöi han sitt afsked, samt återvände till Sverige, der han 1748 utnämndes till R. S. O. — Han slutade sitt vexlingerika lif på Nöbbeled i

Småland d. 21 Juni 1758 i den höga åldern af närmare nittio år. — Gift med en dotter till kosackchefen *Orlich*.

Stenhammar; en östgötaslägt, från Hamra by i Västra Stenby socken, af hvilka två lokaluamn *Stenby* och *Hamra* namnet är bildadt.

1. **Stenhammar, Mattias**, präst, lörd. Född i Eds socken af Linköpings stift d. 6 Juli 1766. Föräldrar: prosten och kyrkoherden *Adolf Stenhammar* och *Anna Sofia Mozelius*. — Efter fem års gradualstudier i Upsala promoverades han 1788 till magister samt företog året derefter, för sin vidare vetenskapliga förkofran, en resa till Tyskland, Frankrike, England och Norge. Prästvigd 1791, på kallelse till huspredikant af landshöfding N. von Rosenstein, utnämndes han 1792 till ord. hofpredikant och var en af de fyra hofpredikanter, som under Gustaf IV Adolfs minderårighet anbefaldes att predika för H. Majst. År 1797 befordrades han till kyrkoherde i Risinge af Linköpings stift, blef prost 1799, teologie doktor 1809: L. N. O. 1815, samt mottog vid 1839 års promotion jubelkransen. Vid nämnda högtidliga tillfälle öfverlemnade han i filosofiska fakultetens vård ett försegladt konvolut, att öppnas efter hans död och som då befanns innehålla en gåfva af 15,000 r:dr till en stipendiefond för studerande af östgöta nation. — Död i Risinge prästgård d. 7 Maj 1845. — Med sin grundliga teologiska lärdom förenade han mycken håg för vitterhet och erofrade trenne gånger Svenska Akademiens pris: första gången 1792 för elfva kyrkopsalmer, af hvilka några äro intagna i 1793 och 1819 års profpsalmböcker; och de andra gångerna för öfversättningar från *Virgilius* och *Boileau*. Utmärkt genom förstånd, ordning och praktiskt sinne, kallades han af stiftets förtroende till riksdagsman vid alla riksmöten 1810—1823 och hörde inom sitt stånd till oppositionens hufvudmän. — Gift 1: med *Anna Charlotta Reutersköld* och 2: med *Jacquette Jern*.

3. **Stenhammar, Johan**, skald. Född i Eds församling af Linköpings stift den 17 Juni 1769; den föregåendes bror. — I Upsala fullbordade han så snabbt, men på samma gång så grundligt sina studier för graden, att han hann göra en utrikes resa 1789—90 och ändock vid tjugutvå års ålder erföra lagerkransen med första hedersrummet. Omedelbart derefter kallades han till docens, men lemnade universitetet efter ett par år och anställdes såsom amanuens vid Svenska akademien. 1798 utnämndes han till lektor i grekiska litteraturen vid Linköpings gymnasium; men hann ej tillträda befattningen förr än han bortycktes af döden, i Upsala, d. 31 Jan. 1799. — År 1789 erförde han Svenska Akademiens stora accessit för sin *Sång öfver grefve Balsar*

Horn, året derefter stora priset för *Sång öfver segren vid Svensksund* och 1794 åter igen stora priset för *Skaldeestycke om religionens nödvändighet för samhällens bestånd*. Dessa upprejade utmärkelser, eller snarare hans vän *Kellgrens*, på dödsbädden uttalade. Önskan, att S. måtte bli hans efterträdare i Svenska Akademien, beredde honom en plats inom det vittra samfundet 1797. Det var likväl hvarken genom de nämnda prisskrifterna eller genom sitt inval i akademien som S. vann sitt litterära anseende. Detta förvärfvade han genom sin i förening med *Leopold* utgifna tidning *Extra Posten* samt för sina deri införda småstycken, hvilka just för det att han icke här hade det akademiska priset för ögonen, utmärka sig för en naiv glödighet och en ledig och vårdad diktion. Hos S. såsom skald saknades dock tvenne för en sådan högst viktiga egenskaper, fantasi och originalitet. Det fanns likväl en tid, då äfven hans dikter lästes med rörelse och beundran, hvarför han väl hafdat sitt rum i vår vitterhetshistoria. Hans *Poetiska skrifter*, förut tryckta i Svenska Akademiens handlingar och *Extra Posten*, utgäfvos samlade 1807. — Ogift.

3. **Stenhammar, Carl**, vitterhetsidkare, botaniker. Född i Ed d. 22 Maj 1782; den föregåendes halvbröder. — I ungdomen sysselsatte han sig liksom bröderna med vitterhet, samt skref under sin vistelse i Upsala recensioner och andra uppsatser i *Phosphoros*, *Polyfem* och *Svensk Litteratur-Tidning*. Senare vände han sin hog till botaniken, i hvilken han förvärfvade sig utmärkta insigter, på samma gång han förskaffade sig rika växtsamlingar och ett dyrbart bibliotek. Sedan han 1813 aflagt medicinska kand. examen och året derpå blifvit med. lic., förordnades han till botanices demonstrator vid Carolinska institutet i Stockholm och till underkirurg vid *Seraphim-lazaretet*, hvarefter han promoverades till medicinska doktor 1817. Utnämnd 1818 till professor i naturalhistoria vid Carolinska institutet, innehade han denna befattning till inemot sin död, som inträffade på *Carlberg* vid Stockholm den 31 Juli 1827. — En svag helsa, strängt anlitad under tragna tjänstebefattningar, måhända äfven en viss böjelse för bekvämlighet, hindrade honom att i skrift meddela allmänheten fruktarna af sina forskningar. Endast i *Läkarsällskapet*s årsberättelser finnas af honom några öfversättningar. — Gift 1820 med *Pauline Josephson*.

4. **Stenhammar, Kristian**, präst, naturforskare. Född i Ed socken den 18 Okt. 1783; den föregåendes bror. — Blef efter fullbordade studier i Linköping student i Upsala 1801; magister primus vid promotionen 1809 och året derefter docens i fysiken. 1811 förordnades han till gymnasii-

adjunkt i Linköping, förrättade derefter tjänst såsom lektor i historia och filosofi till 1822, då han utnämndes till histor. et moral. lector. Under tiden hade han låtit prästvigra sig 1813 samt erhållit Törnevalds präbende-pastorat, hvarjemte han 1820 undfick prosttiteln. År 1820 lemnade han sin lärarebefattning i Linköping och afflyttade såsom utnämnd kyrkoherde till Härads-hammars och Jonsbergs pastorat på Vikbolandet. Under fem riksmöten (1834—50) var han riksdagsman i prästeståndet för Linköpings stift, samt statsrevisor 1837; blef L. N. O. 1841; teologie doktor 1849; ledsm. af Vetenskaps-akad. 1847; jubelmagister 1860 samt komm. af N. O. 1862. — Död i Härads-hammars d. 10 Jan. 1866. — Under sin vistelse vid universitetet egnade sig S. hufvudsakligen åt de matematisk-fysiske vetenskaperna; under sina lektorsår sysselsatte han sig åter mycket med geografiska studier och utgaf i detta ämne en förtjenstfull lärobok. Hans hufvudsak var dock alltid naturalhistorien, i hvilken han gjorde sig ett namn både såsom entomolog och botaniker, men framför allt såsom lichenolog. Redan 1825 utgaf han: *Schedula critica de lichenis Suecicis* jemte två fascikler af en samling svenska lafvar; hvarpå ytterligare följde tvänne fascikler 1841. År 1857 påbörjade han utgifvandet af en ny dyrbar lafsamling, åt hvilken han egnade hela sin återstående lefnad och af hvilken åtta fascikler utkommo före hans död. Inom entomologien har han lemnat utmärkte monografier öfver insektsgrupperna *Epiphyrina* och *Coproyca* i Vetenskapsakademiens handlingar samt meddelat smärre uppsatser i Öfversigten af dess förhandlingar. Han har ock författat den nyss nämnda *Lärobok i den äldre och nyare fysiska och politiska geografien* (1:sta kurs. 1824; 2:dra kurs. af Palmblad); verkställt flera öfversättningar; utgifvit (sin svågern) P. U. Kernells Anteckningar under en resa i södra Europa m. m. — Gift 1: 1814 med *Anna Brigitta Sundström*, 2: 1823 med *Anna Charlotta Kernell*.

5. *Stenhammar, Jakob Axel*, vitterhets-dikare, boktryckare, präst. Född i Ed den 10 Sept. 1788; den föregående broder. — I Upsala, der han blef student 1806, tillhandlade han sig 1810 i bolag med V. F. Palmblad det s. k. akademiska boktryckeriet och idkade boktryckerirörelse till 1815, då han sålde sin andel i tryckeriet åt sin bolagsman. Kort derefter köpte han ett mindre pappersbruk i Småland; men då denna handtering icke ville bära sig, lemnade han industrien och återvände till Upsala, der han blef präst 1817. Han innehade derefter åtskilliga e. o. prästerliga beställningar inom Linköpings stift, samt afled såsom vice pastor i Vreta kloster d. 17 Juli 1826. — Med

afseende på sina löftesrika anlag för skaldkonsten upptogs han under sin vistelse i Upsala såsom medlem af Aurooraförbundet. Flera af hans poemer äro intagna i *Elegant-Tidsning* och *Upsala Tidsning*, hvilka han utgaf tillsammans med Palmblad 1810 och 1812—15. Med bättre studier och framför allt med mer allvar skulle S. kommit att intaga ett framstående rum i svenska vitterhetens häfder. Nu blefvo hans anlag utvecklade och qvädets tidigt af skuldens böjelse för förströelser.

6. *Stenhammar, Fredrika*, född ANDRÉE, skådespelerska, sångerska. Född i Visby d. 19 Sept. 1836. Föräldrar: provinsialläkaren, doktor *Andreas André* och *Eberhardina Lovisa Lyth*. — Vid femton års ålder ansågs hon af sin lärare redan mogen att med fördel idka musikstudier vid konservatoriet i Leipzig. Undervisad i sång af den utmärkte fru Schaffer, gjorde hon der så snabba framsteg, att hon redan 1854 anställdes såsom sångerska vid hofteatern i Dessau. Detta engagement afbröts likväl snart genom teaterbyggnadens brand, hvar-efter hon återvände till Sverige, der hon debuterade på K. teatern i lady *Harriets* roll i »Marta» d. 22 Juni 1855. Omedelbart derpå fästes hon vid den K. scenen för två år, efter hvilken tids förlopp hon begaf sig till Paris, att der 1857—58 ytterligare utbildta sin rika musikaliska begåfning under den berömda Duprez. Efter sin hemkomst till fäderneslandet det sistnämnda året, har hon, med endast kortare afbrott, tillhört den K. operan, samt der såsom dramatisk sångkonstnär af särdeles framstående rang verkat till gagn och heder för tonernas konst. Bland de musikaliska roller hon tolkat böra framför andra nämnas: *Grefvinnans* och *Suzannas* i »Figaros bröllop», *Alices* i »Robert», *Annas* i »Don Juan», *Paminas* i »Trollhögten», *Elviras* i »Puriterna», *Berthas* i »Profeten», *Mashildas* i »Vilhelm Tell», *Leonoras* i »Trubaduren», *Margaretas* i »Faust», *Adalgisas* i »Norma», *Valentines* i »Hugenotterna», *Elsas* i »Lohengrin», o. s. v. Hon har äfven komponerat och utgifvit så väl romanser, som arbeten i den högre stilen, hvarjemte hon såsom musikaläriinna utöfvat en högt gagnelig verksamhet. År 1864 invaldes hon till medlem af Musik. Akad. — Gift 1863 med sångaren *Oscar Fredrik Stenhammar*, en son till kyrkoherden doktor *Kristian Stenhammar*.

Stephens, Georg, arkäolog, filolog. Född i Liwerpool den 13 December 1813. Föräldrar: pastorn *Johan Stephens* och *Rebecka Eliza Rayner*. — Sin första uppfostran erhöill han i åtskilliga privatskolor i England och förvärfvade sin akademiska bildning vid University College i London. Omkring 1834 ankom S. till Sverige, och har sedan dess varit bosatt i de skandinaviska länderna, mel-

lan det han för historiska och arkäologiska forskningar gjort resor åt andra håll. Under sin fleråriga vistelse i Sverige uppsökte han icke allenast i biblioteken, hvad som förde nordmannastammens fornlitteratur och fornhistoria, utan egade mycken uppmärksamhet åt de etnologiska moment som gömmas i det egentliga folkets sånger, sägner och lif. — Efter sin öfverflyttning till Danmark, konstituerades han till lektor i engelska språket och litteraturen vid Köpenhamns universitet 1851, och tillika i fornengelska (angelsachsiska) 1852, samt utnämndes till lektor i engelska språket och litteraturen, med titel af professor, 1855. Denna lärarebefattning innehar han fortfarande samt har sedan 1858 varit medlem af examenskommissionen för translatorer. Hedersledam. och ledam. af en stor myckenhet lärda samfund och sällskap. R. N. O.; R. N. St: O. O.; R. D. D. O. m. m. — Endast förteckningen och titlarna på de af S. författade vetenskapliga arbeten, skrifter och uppsatser, upptaga mer än åtta oktavsidor i Supplement till Erslevs Författare-Lexicon, hvartill kommer allt hvad han sedermera utgivit. Af denna rika innehållsförteckning kunna vi blott meddela namn på några för den svenska allmänheten mer bekanta arbeten, såsom: *Bihang till Frithiofs Saga, episk dikt af Es. Tegnér* (1841); på engelska: *Frithiofs Saga a Legend of the North by Es. Tegnér; Engelskt och Svenskt handlexikon* (1841); *Svenska folksågor och äfventyr* (tills. med G. O. Hyltén-Cavallius) (1844); illustr. uppl. 1875); *Svenska Medeltidens Kloster- och Helgonabok* (med flera urkunder i Svenska Fornskrift-Sällskapets handlingar); *Förteckning öfver de förnämsta britiska och fransyska handkrifterna i K. biblioteket i Stockholm* (1847); *Sveriges historiska och politiska Visor* (tills. med G. O. Hyltén-Cavallius) (I. 1853); det stora och dyrbara monumentverket *The Old-Northern Runic Monuments of Scandinavia and England* (2 tom. 1866—68), en myckenhet afhandlingar, uppsatser och bidrag i: *Frey, Antiquarisk tidskrift, Svenska Fornminnesföreningens tidskrift, Aarbøger for Nordisk Oldkyndighet och Historie; Kirkehistoriske Samlinger, Hermoder, Stephens Methodist Magazine, The archæologia, The Gentlemans Magazine, The Peoples Magazine, The Foreign and Colonial Review, The Manchester Chronicle, The Christian Advocate* m. m. — Gift 1834 med *Maria Bennett*.

Sternberg, se Ungern-Sternberg, von.

Sternell, Nils, superintendent. Född i Boteå socken i Ängermanland d. 6 Jan. 1667. Föräldrar: kyrkoherden *Nils Sternelius* och *Katarina Burman*. — Sedan han under flera år idkat akademiska studier i Upsala, reste han utrikes 1697 och besökte de förnämsta lärosäten i Tyskland, Frankrike och Holland. Just som han stod i

begrepp att härifrån begifva sig till England, mottog han i Dec. 1698 Carl XII:s fullmakt att vara rektor vid franska skolan i Stockholm, hvilken befattning han 1700 utbytte mot den af pastor vid franska församlingen i samma stad. År 1714 förflyttades han till kyrkoherde i S:t Jakobs och Johannis församlingar, kallades 1728 till superintendent för det vidsträcktta Hernösands stift och verkade der till sin död d. 26 Aug. 1744 — Nitisk och samvetsgrann handhade han stiftsangelägenheterna med allvar och drift: anställde ofta kyrkvisitationer, äfven i de aflägnaste Lappmarksförsamlingarna, höll årliga prästmöten, ömsom i Hernösand och ömsom i Pite, verkade med all ifver för den gleboende Lappmarksbefolkningens bättre undervisning, samt höll noggrann uppsigt öfver skolor och gymnasium m. m. — Gift 1702 med *Margareta Cederström*. Hans barn adlades med namnet *Cedermark*.

1. **Steuchius, Petrus**, superintendent. Född i Lerbo socken af Södermanland d. 8 Maj 1605. Föräldrar: häradsfogden *Erik Pedersson Stök*, hvares namn sonen, när han studerade, förändrade till det latinska *Steuchius*; modren *Maria Nilsson*. — Från Strengnäs, i hvars katedralskola S. inhemtat sina elementarkunskaper, afgick han 1624 till Upsala, der han beredde sig för det andliga kallet, hvarefter han återvände Strengnäs och vigdes till präst 1629. Efter en kort tid besökte han änyo universitetet och promoverades till magister 1632. Följande året förordnad till physices lector i Strengnäs, gjorde han 1634 ett besök vid universitetet i Wittenberg och befordrades 1638 till teologie doktor och kyrkoherde i Fogdö. Den synodaldisputation han framstälde vid prästmötet i Strengnäs 1644 gjorde honom känd af drottning Kristina, som s. å. kallade honom till sin hofpredikant; samt då större delen af Norrland med dithörande lappmarker afskildes från Upsala ärkestift, 1647 förordnade honom till den förste superintendenten i Hernösand. I detta embete verkade han sedan oförtrutet i trettiofem år, eller till 1682, då han för ålderdomsvaghet begärde och erhöll sin son (se följ.) till sitt biträde. — Han afled ej långt derefter i Säbrå d. 16 dec. 1683. — Med synnerligt nit omfattade han sitt kall såsom stiftstyresman. Hans första omsorg, sedan han tillträdit superintendentämbetet, var att lära sig finska och lappska språken, för att personligen kunna verka på den halvilda och vidskepliga befolkningen. Han nitälskade varmt för allt undervisningsväsen och utträttade genom sitt inflytande hos drottning Kristina, att icke allenast folkskolor blefvo inrättade här och der i landet, utan äfven ett gymnasium och en trivialskola blefvo anlagda i Hernösand. — Gift 1:

med *Brigitta Ilbodina*, 2: med *Elisabet Bruggman*.

2. *Steuohius*, *Mattias*, ärkebiskop. Född i Fogdö församling af Strängnäs stift den 26 Okt. 1644; den föregående son. — Efter någon tids vistelse i Upsala, gjorde han 1667—72 en studieresa genom Tyskland, Holland och England, vandrande från det ena universitetet till det andra samt ökande sina kunskaper genom umgänge med lärda män. Efter hemkomsten utnämnd till lektor i Hernösand, prästvigdes han 1672, samt deltog såsom ledamot af prästeståndet i nämnda års och 1675 års riksdagar. År 1676 förflyttades han till universitetet i Upsala såsom utnämnd professor i logik och metafysik; men återvände 1682 till Hernösand, för att, såsom redan är nämndt, biträda sin far vid vården af det svårakötta stiftet. Utsedd till fadrens efterträdare 1683, inlade han under en tolfårig ombetsförvaltning såsom superintendent mycken förtjenst om lapparnes omvändelse till kristendomen och undervisningsväsendets utveckling. Teologie doktor vid jubelfesten i Upsala 1693, förordnades han året derefter till första teologie professor vid universitetet derstädes, med förbindelse, såsom orden lyda i fullmakten: »att vara ärkebiskopen behjlpelig så inom som utom konsistorium». Men redan i Juni 1694 kallades han till biskop och prokansler i Lund samt förflyttades derifrån 1714 såsom H. Spegels efterträdare på ärkebiskopstolen i Upsala. — Död i nämnda stad den 3 Aug. 1730. — Nitisk och rättredig samt varm för sitt embete, lyste och vägledde han med både lära och lefverne. Såsom andlig styresman i Hernösand och Lund verkade han mycket till de båda stiftens bästa, ehuru det då rådande krigstillståndet lade många hinder i vägen för hans verksamhet på det senare stället. Vid tillträdet af ärkebiskopsembetet, hade han redan uppnått den ålder, då arbetskrafterna enligt vanlig måttstock äro uttömda, hvilket förklarar hans inskränkt verksamhet på denna plats. — Gift med *Anna Tersera*.

3. *Steuohius*, *Jöns*, ärkebiskop. Född i Hernösand d. 3 Jan. 1676; den föregående son. — Jöns S., den äldste af bröderna, studerade 1690—98 vid Upsala och Lunds universitet, hvarefter han begaf sig på de vanliga utländska instruktionsresorna. Under sin bortavaro promoverad till filosofie doktor i Upsala 1700, kallades han, efter det han hemkommit, 1701 till docent vid sistnämnda universitet, förflyttades 1702 till Lund såsom e. o. professor och bibliotekarie och blef 1703 präpositus vid derwande akademiska kommuniet. 1707 befordrades han till logic. et metaph. professor och e. o. professor i teologiska fakulteten, samt innehade dessa förenade befästningar

till 1710, då han lemnade Lund såsom utnämnd moral. professor i Upsala. Teologie doktor vid kröningen 1719 och kyrkoherde i Näs prebendepastorat s. å., kallades han 1723 till superintendent i Carlstad, blef biskop i Linköping 1730, men hann ej tillträda detta embete, förrän han utnämndes till fadrens efterträdare såsom Svea rikets ärkebiskop och prokansler för Upsala universitet. — Död i Upsala d. 21 Juni 1742. — Såsom superintendent och ärkebiskop deltog han i flera riksmöten och var ständets talman vid riksdagarna 1731—38. — Gift 1: 1705 med *Elisabet Spegel*, 2: 1724 med *Ulrika Eleonora Franc.* — År 1719 hade han under namnet *Steuoh* blifvit upphöjd i adligt stånd, jemte en yngre bror (se följ.) och är stamfader för en gren af adliga ätten med detta namn. Sjelf behöll han alltjamt sitt fädernesnamn *Steuohius*.

4. *Steuohius* (*-Steuoh*), *Elof*, universitetslärare, lärd. Född i Hernösand 1687; den föregående bror. — Han började sina universitetstudier i Upsala; men fortsatte dem i Lund, hvarst han 1706 erhöill Lagerkransen. Här kvarstannade han sedan en längre tid samt utnämndes till präpositus vid kommunietet och e. o. professor. År 1713 befordrades han till ord. professor i grekisk litteratur, samt innehade denna lärostol till 1719, då han förflyttades till matematiska professionen vid universitetet i Upsala. 1728 nedlade han sitt akademiska lärarekall och erhöill titel af kommerseråd, hvarefter han egnade sig åt vården af sina ansefnliga egendomar i Småland och Skåne. — Död på sin egendom Oby i Småland d. 1 Juni 1772. — Han var en mångsidigt bildad man, ehuru att döma af de skrifter han efterlämnat, de matematiska vetenskaperna synas ha varit hans hufvudsak. — Gift 1: 1715 med *Elisabet Hedvig Rosenkrands* och 2: 1731 med *Anna Kristina Juell*.

Stigzellus, *Laurentius*, ärkebiskop. Född i Stigjö socken af Ängermanland den 27 Oktober 1696. Föräldrar: kaplanen derstädes, sedermera kyrkoherden i Ljungtorp af Medelpad, *Mathias Laurentii* och *Katarina Erikssdotter*. — Vid universitetet utmärkte han sig för sin flit och sina goda kunskaper, hvarför riksrådet Johan Skytte antog honom till lärare för sina barn. Efter åtta års gradualstudier, promoverades han 1625 i Upsala till filosofie magister samt förordnades 1690 till logices professor derstädes. Med understöd af Axel Oxenstierna och Job. Baner företog han derefter en treårig utrikes resa, besökte derunder de förnämsta lärosäten i Tyskland, Frankrike, Holland och England; utnämndes 1640 till teologie professor i Upsala och blef 1648 teologie doktor. Året före sistnämnda utmärkelse hade han blifvit domprost i Upsala samt

befordrades 1670, sjuttitvå år gammal på Upsala stifts och konsistorii enhälliga kallelse till Svea rikets ärkebiskop. — Död i Upsala den 31 Augusti 1676. — Han var en man af grundlig och vidsträckt lärdom och stod i synnerlig nåd hos drottning Kristina, som under sina besök i Upsala ofta inbjöd honom till sitt bord och åhörde hans disputationer och föreläsningar. Till sin yttre människa tecknas han af professor Rosberg sålunda: »Liten gubbe, skarper i ansigtet; vackert grått skägg; gick med käpp och stöfkor, sammetschurkåpa». — Gift 1638 med *Kristina Bureus*. Hans barn blefvo vid Carl XI:s kröning adlade med namnet *Lilliemark*.

Stiernblad, Jules Edvard, godsägare, riksdagsman. — Född på Hildesberg i Skåne d. 4 Dec. 1813. Föräldrar: hofmarskalken frih. *Gustaf Erik Stiernblad* och *Fredrika Arnell*. — I sitt åttonde år skickades han till den bekanta uppfostringsanstalten Christiansfeld i Sleswig, insattes efter sin hemkomst till Sverige vid Carlberg och utnämndes 1832 till kornett vid skånska hussaregementet. Sedan han åren 1835—38 för sin utbildning till generalstabsofficer genomgått det högre militärläroverket å Mariberg, befordrades han 1841 till löjtnant vid nyss nämnda kår; samt lemnade 1849 militärtjensten, då han erhöill ryttmästares namn, heder och värdighet. Efter denna tid har han egnat sig åt vården af sin stora egendom Marvinsholm i Skåne, hvarjemte hans praktiska kunskaper och stora duglighet blifvit tagna i anspråk för en myckenhet förtroendeuppdrag af både nationel och provinsiel art. Sålunda är friherre S. i sin ort ordförande i styrelsen för Skånes enskilda bank, styrelseledamot i Ystade—Balöfs och Malmö—Ystades jernvägabolag, en bland stiftarne af Skandinaviska Kredit-aktiebolaget samt af åtskilliga industriela anläggningar samt har åtskilliga gånger varit ordförande i Malmöhus läns landsting, m. m. Sin riksdagsmannabana började han 1850, och var bland dem, som vid den sista ständersriksdagen röstade för den nya riksdagsordningens antagande. När Malmöhus län 1867 hade att utse tio ledamöter inom riksdagens första kammare, var han en bland de valde och tillhörde genom omval ännu samma kammare. Genom sin oberoende ställning, sin sakkunskap, sina, från alla politiska biasigter fria, syften har han, utan att på något vis framhålla sig själf, blifvit en af kammarens ledare, samt af densamma varit insatt i försvare-, konstitutions- och statsutskottet. Komm. af V. O. — Gift 1848 med *Ulrika Gustafva Bergman*.

Stiernberg, Nils (Wolf) universitetslärare, länd. Född i Sala den 12 Oktober 1641. Föräldrar: borgmästaren derstädes *Nils Wolf* och *Magdalena Bergia*. — Ännu

ej elfva år gammal, inskrefs han vid Upsala universitet till student. Sedan han derstädes vunnit den filosofiska graden, anträdde han såsom guvernör för tre nio söner till biskopen i Linköping *Euander-Gyllenadler* en utrikes resa, hvarunder han ytterligare utvecklade sin lärdom och sina framstående personliga egenkaper. Efter att 1666 ha tjänstgjort såsom legationssekreterare vid riksrådet frih. *Sten Bielkes* beskickning till Danmark och Kursachsiska hofvet, antogs han till lärare för den unge greve *Carl Otto Stenbock*, med hvilken han vid det sydsvenska universitetets öppnande begaf sig till Lund, hvarst han 1668 utnämndes till e. o. hist. et eloqu. professor. Tvenne år senare befordrades han till ord. professor: i logik och metafysik, men lemnade deana befattning 1672 för att bevaka sin rättien process, som uppstått om den betydliga förmögenhet han erhållit i sitt gifte. Under skånska kriget och efter dess slut användes han i flera offentliga värf och inlade särskildt stora förtjenster om införandet af den svenska lagen och ordnandet af rättsgäfväsendet i de nyförvärfvade landskapen. År 1679 befordrad till professor i moralfilosofi i Upsala, fick han tio år senare med denna profession förena uppigten öfver det akademiska biblioteket, upphöjdes för sina förtjenster såsom embetsman och lärare 1689 i adligt stånd, då han utbytte sitt ofrälse namn *Wolf* mot *Stiernberg* samt afled i Upsala den 6 November 1694. — Gift 1671 med *Anna Horster*.

Stierncrantz, Arvid Adrian, vitter. Född d. 20 Maj 1755. Föräldrar: bankokommissarien *Krister Adrian Stierncrantz* och *Johanna Katarina Dahlström*. — Hans militära bana började och slutade med den af K. lifdrabant. Sjuklighet från barndomen hindrade hans fortkomst och höll honom de senaste åren fängslad vid sjukbädden. I vår litteraturhistoria har han förvärfvat sig ett aktadt namn, ehuru detsamma icke trängt utom kretsen af de egentliga forskarne. Af hans arbeten äro nämligen ytterst få tryckta, utom de som infutit i hvarjehanda strökrifter; men de, som förvaras hos vittra älskare, värdas såsom en helgedom och igenkännas lätt genom deras okonstlade art och sitt träffande snille. — Död i Stockholm den 13 Mars 1785. — Ogift.

Stierncrona, Gabriel, embetsman, patriot. Född i Upsala den 28 Sept. 1669. Föräldrar: slottsfogden *Per Larsson Welt* och *Elisa Lindmark*. — Sin vetenskapliga bildning hade han grundlagt vid universitetet i sin födelsestad, när han 1691 anställdes såsom auskultant i Svea hofrätt, hvarst han tjänstgjorde till 1694, då han förordnades till häradshöfding i Tjust härad i norra Småland. År 1696 förflyttades han till häradshöfdingbefattningen i Sotholms, Svartlösa

och Öknebo häraders domsaga i Södertörn; adlades 1699 med namnet *Stierncrona*, och förordnades 1701 till assessor i Svea hof-rätt. Lagman i Nerike 1712, utnämndes han 1714 till »förste ordningsman», blef, när detta embete, efter regementsförändringen 1719, förändrades till justitiekanslersemetbet, Sveriges förste justitiekansler, och erhöll s. å. friherrlig värdighet. Hans sista befordran var till president i Svea hofrätt 1723. Han hade likväl knappt tillträd denna plats, förän han afled, i Stockholm, den 8 Sept. det sistnämnda året. I förarbetena till 1719 års regementsförändring tog S. en betydande andel; men utmärkte sig alltid för mycken hofsamhet. I kommissionen öfver Görtz, der han var en af bisttarna, var hans votum mer frikännande än något af de andra ledamöternas. Under de svåra krigsåren och då den allmänna krediten var förespild, hade han sin förmögenhet ospard till rikets tjenst och lemnade staten vid flera tillfällen ansevärd försäkring. — Gift 1708 med *Antoinette Maria Amya*.

Stierneld. Enligt en i senare tid utspidd, men helt och hållet obestyrkt, uppgift skulle ätten leda sitt ursprung från Vasahuset, och nedstamma från en af de söner Erik XIV:s landsflyktige son, prins *Gustaf*, haft med ett tyskt fruntimmer, *Brita Karth*. Arsen intogs på riddarhuset med *Samuel Larsson*, som var tullkamrerare och af Carl XII erhöll adelkap för sin redbarhet och nit i rikets tjenst.

1. **Stierneld, Lars**, embetsman. Född i Stockholm den 12 December 1669. Föräldrar: förenämnde *Samuel Larsson*, adlad *Stierneld*, och *Beata Ratkind*. — Efter föregångens tjenstgöring i kansliet, utnämndes S. till landsekreterare på Oel, samt blef, efter denna sysslas indragning, öfverexecutionskommissarie för svenska armén i Lifland 1700. Utnämnd till kapten vid enrolleringsmanskapet på Dagö, samt kort derefter befordrad till major och kommandant derstädes, måste han 1710 vika för ryssarne och be-gifva sig till Sverige, likväl efter att i tvenne år ha försvarat ön med så mycken klokhet och tapperhet, att rådet ansåg sig böra inberätta hans värdiga förhållande för konungen. Efter sin ankomst till Sverige, befordrades han 1718 till assessor i Göta hofrätt, utnämndes två år senare till lagman i Nerike och afled, på Pogdön i Mälaren, den 6 Maj 1721. — Vid 1714 års riksdag var han Ulrika Eleonoras ifrige förespråkare och talade högt om nödvändigheten af hennes insättande i rådet. Efter Carl XII:s död var han en af de verk-sammaste medarbetarna i Sveriges nya stats-skick och genomdref på riddarhuset 1719, att adeln icke skulle votera klassvis, utan hvarje riksdagsman för sig, samt yrkade på, att alla stånden skulle inom representant-församlingen innehafva samma makt. — Gift

1: 1696 med *Anna Vendla Bloedysel*, 2: 1704 med *Kristina Nordenkiöld* och 3: 1709 med *Katarina Åkerhielm*.

2. **Stierneld, Samuel**, krigare. Född på Dagerort på Dagön den 26 December 1700; den föregångens son. — S. var i sin ungdom page hos Carl XII och rönte af honom mycken välvilja. Han har sjelf berättat huru, då han, trött af dagens ansträngingar, ibland insomnade på sin post, konungen höljde sin kapp på honom, samt sedan smög sig ut ur tältet att oförmärkt taga den tillbaka, då timmen nalkades, på hvilken S. hade order att väcka konungen. Utänmnad till fän-drik 1718, tjenstgjorde han såsom ordonans hos general Dücker, när Carl XII föll vid Fredrikahall och skickades då af generalen att för hertigen af Holstein tillkännagifva konungens död. Han befordrades under den följande tiden till löjtnant 1737 och till stabskapten 1741, samt tjenstgjorde under finska kriget såsom adjutant hos befälhavande generalen, greve Lewenhaupt. Det var medan detta krig pågick, som S. anförde en deputation af yngre officerare till Lewenhaupt och i sitt och deras namn yrkade krigets afslutande. Efter kriget befordrades han till kapten vid lifgardet 1744, till öfverstlöjtnant samt kort derpå till öfverste vid Vest-maulands regemente 1747, hvarefter han nämndes till svärdsordensrid-dare 1748. — Då Adolf Fredrik 1751 uppstig till thronen, erhöll S. friherrebrevet, deltog derefter i pommeriska kriget och befordrades derunder till generalmajor, blef 1764 general-löjtnant, 1770 chef för Jämtlands regemente, 1772 general och slutligen 1773 fältmarskalk. Död på Skattmansö i Upland den 4 Februari 1775. — »Från friherrebänken var S. under riksdagarna en lika ifrig mössa, som han från adelsbänken varit en skarp-talande hatt». Då hofvet 1765 närmade sig hattarne, följde S. med såsom en af konungsmaktens stödjare och blef hatt för andra gången. Efter statshöfningens ville Gustaf III öfvertala honom att taga afsked från sin chefsbefattning för jämtlänningarne och lofvade honom i ersättning fältmarskalks-stafven. S. ingick på förslaget så till vida, att han mottog fullmakten som fältmarskalk; men »glömde» att lägga in om sitt afsked och reste ännu året före sin död upp till sitt regemente i Jämtland. — Gift 1: 1726 med *Maria Charlotta Cronfelt*, 2: 1754 med *Kristina Brigitta Falck*.

3. **Stierneld, Adolf Ludvig**, historisk samlare. Född i Stockholm den 1 September 1755; den föregångens son. — Fadren, som då var chef för Vestmanlänningarne, lærer antecknat sitt regemente bland den nyföddes faddrar och inskref honom sex månader gammal till volontär i samma kår. Oaktadt denna militärställiga början hann sonen ej längre än till ryttmästare vid lif-

regementet, hvartill han utnämndes 1781. Inom hofvet, der han anställdes såsom kammarherre hos drottning Sofia Magdalena 1778, blef han öfverkammarherre 1792 och slutligen komm. af N. O. och R. Carl XIII:s O. — Död på Gripsholm den 31 Juli 1835. Han stod i början särdeles högt i Gustaf III:s bevägenhet; men föll i onåd och slöt sig sedan till riddarhusoppositionen. Vid 1789 års rikadag var han också bland de arresterade, men när de andra frigåfros, skickades S. till Varbergs fästning, der han qvarhölls till 1790. Vid de tvänne följande riksdagarne uppträdde han såsom god rojalist och räknade sig själf till »thronens stöd». Under senare delen af sin lefnad gjorde han sig känd såsom nitisk samlare af historiska urkunder, och kan anses såsom den egentliga stiftaren till K. Samfundet för utgifvande af handlingar rörande Skandinavions historia, i hvilket sällskap han åtskilliga gånger var ordförande. Likaledes kan han anses som den egentlige stiftaren af statens storartade porträttgallerier å Gripsholm, der han såsom ståthållare länge verkade. Sina egna betydliga samlingar gaf han till det allmänna och införlifvade genom testamentet sina handskrifter, böcker och fornsaker med Upsala universitetsbibliotek, för den händelse Stierneldska ätten skulle utdö på mansidan. — Gift 1790 med *Kristina Charlotta Gyllenstolpe*.

4. **Stierneld, Gustaf Nils Algernon Adolf**, utrikes statsminister. — Född i Stockholm den 12 Juli 1791 den föregående son. — Den lärdomsåskande fadren skänkte denne sin ende son en synnerligen värdad uppfostran. Sedan han från sitt tolfte till sitt femtonde år varit intagen i Caroliniska kollegiet i Braunschweig, besökte han såsom student universiteterna i Kiel och Edinburgh och slutligen Upsala. Sålunda förberedd inträdde han såsom e. o. kanslist i Inrikes-civilexpeditionen 1811 och utnämndes s. å. till andre sekreterare i Kabinettet för utrikes brefvexlingen. Under fälttåget i Tyskland 1813 och 1814, tjänstgjorde han i Kronprinsens kaneli och öfvervar i denna egenskap konferensen i Trachenberg, underhandlingarne i Frankfurt am Main samt fredakongressen i Kiel. Förordnad 1814 till chargé d'affaires i Haag, flyttades han 1818 såsom envoyé till Storbritanniska hofvet, hvarest han förestod beskickningen till 1827, då han lemnade sin ministerpost åt greve Björnstjerna. Från 1827 till 1838 var han endast i hofvets och ordenskansliets tjänst, men inkallades det sistnämnda året, på samma gång han utnämndes till serafimerriddare, såsom minister för utrikes ärendena i konungens statsråd. Efter fyra år, 1842, lemnade han denna höga förtroendepost, men återtog den 1848 och innehade den till 1856, då han, vid uppnådda sextifem lefnadsår,

drog sig tillbaka i det enskilda lifvets lugn. — Död i Stockholm den 14 Nov. 1868. — Den tid han förestod utrikesportföljen utgör »i svenska statskanslens historia ett viktigt skede, ingripande som det var på Sveriges ställning ej mindre till Europas stater så till sin egen framtid». — Exc. S. var gifvne tvänne gånger: 1: 1821 med *Dorothea Anna Josefina von Engeström*, hvars död Tegnér beajungit i den vackra sången »Grafven i Hiéres» — och 2: 1828 med *Jacquette Vilhelmina Gyllenstolpe*.

Stiernhielm, Georg, skald, polyhistor. Född i Svartekärs by af Vika socken i Dalarne den 7 Aug. 1698. Föräldrar: bergsmannen *Olof Marquardson* och *Karin Mattisdotter*. — Efter en omsorgfull uppfostran i fäderneslandet, anträdde han sina utrikes resor och väckte under dem stor uppmärksamhet så väl i Tykland som i England. Vid sin återkomst till Sverige, utnämndes han 1625 af biskop Rudbeckius till etnic. lektor i Vesterås, men flyttades genast derifrån till det af Gustaf II Adolf inrättade Collegium illustre i Stockholm, och derifrån vidare 1630 såsom assessor till hofrätten i Dorpt. Året derefter upphöjdes han i adligt stånd, med namnet *Stiernhielm* och förlänades med Stierlunds och Vasula gods i Finland. Sedan han 1639 blifvit förordnad landtråd i Lifland, kallades han 1642 till Stockholm såsom ledamot af lagberedningen: hvarjemte han såsom antiqvarie skulle hafva vård om rikets fornlemningar och minnesmärken, samt utnämndes, ehuru qvarvarande i Stockholm, 1648 till vice president i Dorpts hofrätt. Af k. Carl X Gustaf insatt till ledam. af reduktionskollegium, undanbad han sig detta uppdrag och återvände 1655 till Dorpt; men måste redan året derefter med hustru och barn, fly för ryssarne tillbaka till Sverige. Här lefde han under de två följande åren utan någon anställning i statens tjenst och led derunder många gång verklig nöd. År 1658 utnämnde k. Carl X honom till landtdomare eller lagman i det af Sverige afträdde Thronbjems län; men inom ett år förlorade han genom krigets förnyade utbrott både syssla och lös, samt lefde derefter någon tid, så vidt man vet, endast af allmänt och enskildes understöd. År 1660 insattes han af förmyndarestyrelsen för andra gången i reduktionsstyrelsen, men lärer åter afböjt uppdraget, och utnämndes i stället 1661 till krigsråd. Då M. G. De la Gardie 1666 inrättade antiqvitetskollegium blef S. dess förste ordförande eller direktor och innehade sedan detta embete fortfarande. I det längsta behöll han själs- och kroppskrafter oförminskade och sysselsatte sig ännu vid sjuttiotre års ålder med vetenskapliga forskningar liksom i ungdomen. På dödsbädden värdades han med sonlig ämhet af sin vän och lärjunge skalden Columbus och

visade ännu i dödastunden det lugna och gläd-
tiga lyne, som utmärkt honom under hela
hans lif. Enligt de flesta forskares antagande
skall han hafva aflidit den 22 November
1672. — S. var ett af de största snillen
Sverige frambragt. Med otrolig vettgirig-
het kastade han sig in på hvarje vetenska-
pens fält, och med samma utomordentliga
lätthet upphemtade han rika skördar från
dem alla. Han var språkforskare, häfda-
forskare, naturforskare, rättslärd, matema-
tiker, filosof och skald. På alla dessa lär-
domsfall har han i sina arbeten lemnat spår
efter sig, och på flera af dem brutit nya banor.
Såsom språkforskare var han vida omtalad
och hade en stor insigt i en mängd språk,
äfven de österländska. Med sitt genom-
trängande snille var han bland de förste, som
insåg de olika språkstammarnes samman-
hang och förvandtakap. Sitt modersmål
sökte han rensa från en mängd främmande
ord och rikta med nya, hemtade från när-
beslägtade germaniska tungomål och från
isländskan. Han begynte äfven författa en
svensk ordbok kallad *Gamla Svea och Götha
måles fatebur*, hvaraf likväl endast första
bokstafven fullbordades. I historia och ma-
tematik har han skrivit och efterlemnadt
flera arbeten. Såsom filosof följer han för-
nämligast Plato och föredrog honom vida
framför Aristoteles. I sin egenskap af rätts-
lärd, deltog han i utgifvandet af de gamla
lagarne och förberedandet af de nya. Rykt-
barast blef han likväl som skald. — Såsom
stiftare af en verklig konstopoesi, hvarigenom
och hans diktverk vida öfverträffa allt hvad
förut i den vägen i Sverige var skrif-
vet, har han förvärfvat sig rätt till det äro-
fulla namn, som efterverlden skänkt honom,
nämligen det af »Svenska skaldekonstens fa-
der». Förnämsta rummet af hans diktaka-
peler intager hans didaktiska skaldestycke
Hercules, i hvilket han visat sitt snilles för-
måga att omdana det då obrutna och hårda
svenska språket till en behaglig omklädnad
för sina poetiska tankar: Till hans poetiska
arbeten höra vidare: *Heroiska Fägne- och
Subelsånger*, samt *Balletter och Upptåg*, de
senare skrivna mellan åren 1642—1651, då
han var en gerna sedd gäst i drottning Kris-
tinas hof och då flera af dessa skådespel
och lofquäden uppfördes till hofvets för-
lustelse och den unga drottningens ära. —
Gift med *Cecilia Bure*.

1. **Stiernhöök, Johan**, rättslärd. Född
i Rättvika socken af Dalarne den 27 Febr.
1596. Föräldrar: komministern derstädes
Olaus Petri Dalecarlus och *Margareta Hans-
dotter*. — Tidigt föräldralös och lemnad till ett
rof åt fattigdom och försakelser, fick han ge-
nom en släktings välvilja besöka Arboga skola;
men studerade för det mesta på egen hand.
Hans ovanliga flit och stora kunskaper väckte
och snart uppmärksamhet, så att han efter

några få år förordnades till lärare i skolan.
År 1619 hade Rudbeckius tillträd Vesterås
biskopstol. Hans skarpsynta öga upptäckte
snart den unge läraren och beredde honom
tillgångar att besöka universitetet i Upsala.
På Rudbeckii öford fick han fri öfver-
resa med Axel Oxenstierna till Tyskland,
der han med renseln på ryggen vandrade
från det ena universitetet till det andra, af-
hörande de berömdaste mäns föreläsningar
och deltagande i de lärda öfningar, som er-
bjödos. Vid återkomsten till Stockholm
1624 uppkallades han på slottet till Gustaf
II Adolf, för att redogöra för det politiska
och vetenskapliga tillståndet i de länder han
genomrest och bestod denna pröfning så väl,
att han genast på konungens befallning ut-
nämndes till lektor vid det nyinrättade gym-
nasiet i Vesterås. Kort derefter erhöll han
konungens tillåtelse, och förmodligen äfven
understöd, till företagande af en ny utländsk
resa, hvarunder han i synnerhet lade sig
vinn om, att känna främmande länders poli-
tiska förhållanden, samt utnämndes så fort
han hemkom till »professor» vid Vesterås
gymnasium. Det visade sig emellertid att
Gustaf II Adolf haft ett särskildt syfte med
hans resa, då S. 1630 nyss innan konungen
begaf sig till tyska kriget, utnämndes till
referendarie i K. Kanallet och till föredra-
gande af utrikes ärendena. Till Gustaf Adolfs
stora misnöje undanbåd sig S. det erbjuda
förtroendet, som utan tvifvel för honom
öppnat en bana af ära och inflytelse, och
utnämndes i stället till assessor i Abo hof-
rätt. När ett universitet inrättades i nämnda
stad 1640, befordrades han till förste pro-
fessor i lagfarenhet derstädes, med bibe-
hållande af assessorstjensten, och kallades
1642 till ledamot af lagberedningen i Stock-
holm. Emellertid hade ryktet om hans
stora juridiska lärdom begynt sprida sig
kring landet, hvarför han, efter att ha blifvit
befordrad till häradshöfding i Örbyhus län
af Upland 1646, på greffe Per Brahes
förslag förordnades till revisionsekreterare
i justitiemål eller föredragande inför rege-
ringen af alla till henne hänskjutna rätteg-
ångar. I denna egenskap adlades han 1647
med namnet *Stiernhöök*, hvilket gaf drotti-
niug Kristina anledning att kalla de båda
utmärkta dalmännen *Stiernhielm* och *Stiern-
höök* sina båda »Daltstjerner». Först efter
tjugu års tjänstgöring såsom revisionsekre-
terare erhöll han 1666 titel af hofråd, samt
afsed, sedan han i flera år varit blind, den
25 Juli 1675 i Stockholm. Liksom Stiern-
hielm blifvit kallad den svenska skaldekon-
stens fader, så har S. blifvit hedrad med nam-
net den »Svenska lagfarenhetens fader» för
sitt odödliga arbete *De jure Sueonum et
Gothorum vetusto*, en med ovanlig lärdom
och skarpsinnighet uppdragen teckning af
det allmänna rättstillståndet i Sverige

från äldsta tiden och till S:s tid. — »Hela det sjuttonde århundradet» — säger Geijer — »har i Sverige frambragt en enda stor vetenskapsman, Stiernhöök, den svenska lagfarehansens fader, genom den anda, hvarmed han omfattade svensk forntid och medeltid i deras sammanhang med det närvarande. För hans rena, billiga och sansade blick försvinner bländverket af lärda fabler, med hvilka hans samtida och närmaste efterträdare mer än någonsin omhöljde Sveriges fornålder». — S. var gift (1631) med *Karin Appelbom*.

2. **Stiernhöök, Anders**, rättslärd. Född den 1 Dec. 1634; den föregåendes son. — Blef efter idkade juridiska studier i Upsala, 1663 förordnad till assessor i Dorpts hofrätt och utnämndes 1668 till härads höfding i Jama och Ivanogorods län i Ingermanland. År 1676 sökte och erhöll han afsked från sina tjänster i Lifland med löfte, att erhålla första lämpliga plats i Sverige, så fort han derom inkom med ansökning. Han begagnade sig dock aldrig af detta löfte, utan afled, utan någon anställning i statens tjänst, i Stockholm den 20 Juni 1686. Han var en i flera vetenskaper förfaren man och ansågs för en af de utmärktare rättslärde på sin tid. När, med anledning af trolldomsväsendet på 1670-talet kommissioner nedattes, för att ransaka och döma öfver de förvillade, förordnades S. till ordförande i flera af dessa kommissioner. En länge trodd berättelse var att under det trolldomsranakningarne pågingo, djefvulen en natt visat sig för S., och en annan ledamot af rätten, juris professor Carl Lundius i Upsala, och hvarom de gemensamt skulle hafva uppsatt och aflemnat en berättelse till konungen. — Gift 1669 med *Anna Lemmens*.

3. **Stiernhöök, Olof**, rättslärd. Född i Åbo den 12 Februari 1639; den föregåendes bror. — Liksom fadren och brodern, valde han den juridiska banan och förordnades, sedan han i Upsala afagt vederbörliga lärdomsprof, till vice härads höfding och fadrens medhjelpare. År 1660 åtföljde han denne, då han i Holland sökte bot för sin blindhet, till Haag och kvarstannade der ett år såsom biträde vid sin morbror, presidenten Appelboms utländska brefvexling. Hemkommen förordnades han 1667 till kanslijunkare, två år senare till underlagman i Upland och slutligen 1673 till sekreterare i generalkommerskollegium. Död i Stockholm, några veckor före fadren, den 27 Maj 1675. — När fadren träffades af sin obotliga blindhet, uppoffrade denne son sina anspråk på egen verksamhet för att blifva den gamles öga och hand; han förredrog hvad som skulle läsas och uppsatte på papperet hvad som borde skrivas. Förenade i kärlek verkade far och son för samma mål — ljus och rättvisa. Äfven i döden blefvo de förenade,

emedan knappast tre månader huono förflyta, innan samma graf gömde dem båda. — Gift 1669 med *Margareta von Beijer*.

Stiernman Peter, biskop. Född i Upsala den 28 Mars 1642. — Föräldrar d. v. professorn, sedermera kyrkoherden i Torstuna af ärkestiftet *Olaus Nicolai Bothniensis* och *Anna Honthera*. — Säsom student i Upsala fick han med sin lärjunge, friherre Jakob Spens, göra en vidsträckt utländsk resa 1668—72 och blef, vid sin hemkomst det sistnämnda året filosofie magister. 1673 erhöll han kallelse, att vara hofpredikant och e. o. pastor vid lifrabanktären; tjänstgjorde under Carl XI:s skånska krig såsom hof- och fältpredikant samt blef i träffningen vid Rönneberga högar fången af danskarne. Frigifven efter fem veckors vistelse på kastellet i Köpenhamn, utnämndes han efter sin hemkomst till kyrkoherde i Alfta och Ofvanåkers pastorat i Helsingland, men fick inom kort utbyta detta mot sin aflidne faders pastorat Torstuna, der han blef kontraktsprost 1678. Sedan han såsom ledamot af prästeståndet deltagit i riksdagen 1680, och som præses vid prästmötet i Upsala 1684, kallades han 1685 till superintendent på Gotland; men tillträdde ej embetet förrän följande året, emedan han jusattes i den komité, som hade att granska och föreslå ändringar i den nya kyrkolagen. På Gotland blef hans verksamhet emellertid icke långvarig. Han afled der, endast femtio år gammal, den 9 Maj 1692. Säsom stiftsstyresman hade han isynnerhet till sin uppgift att åstadkomma likformighet i gudstjensten, samt att afskaffa en mängd bruk, som fortlefde från danska tiden, hvarför han anbefalde sitt prästerskap att nyttja svensk klädedrägt, att i sina predikningar begagna svenska språket o. s. v. — Gift 1676 med *Ursula Jonsdotter*.

Stiernman, Anders Anton von, häfdaforskare, författare. Född i Stockholm den 27 September 1695, Föräldrar: vinskänken *Anton Andersson From* och *Brigitta Ulfsberg*. — Vid sex års ålder förlorade han sin far; men erhöll en vårdare i sin stjuvfader, komministern i S:t Klara Olof Andersson Stiernman, hvars namn han af tacksamhet upptog. År 1715 afgick han såsom student till Upsala; men befann sig här länge i villrådighet hvilken lefnadsbana han skulle välja. Enligt stjuftfadrens önskan hade han beredt sig för inträde i kyrkans tjänst, ehuru hans håg mest stod åt militärståndet. Då han såsom medellös hade föga utsigt att på denna väg vinna några framgångar, beslöt han att stanna vid boken och begynte med allvar studera historien. I denna vetenskap blef han ock snart så framstående, att han 1719 föreslogs till histor. professor vid universitetet i Dorpt, en befördran, om hvilken han likväl gick miste, emedan Lifland kort der-

efter införlivades med ryska väldet. I stället förordnades han till kanslist i Antiqvitetsarkivet och kom derigenom på sin rätta plats. Till en början upprättade han ett inventarium öfver riksarkivets handlingar, det företa efter 1697 års brand, samt utaf redan 1719 *Aboa litterata* eller Åbo akademis historia. Med anledning af ett *Fröjdetal* på latinsk vers, som han hållit vid K. Fredrik och hans gemåls kröning, fick han åtfölja konungaparet på dess eriksgata samt gjorde 1724 för arkivforskningar en resa till Ingermanland, Estland och Lifland. Förordnad 1722 till extr. ord. och 1725 till ordin. registrator i arkivet, befordrades han 1732 till aktuarie, blef 1740 sekreterare samt adlades 1743, hvarefter han skref sitt namn *von Stierman*. År 1747 hugnades han med kansliråds namn, heder och värdighet; kallades året derefter till ledam. af Vet. Akad. och utnämndes 1751 till R. N. O. Sedan han vid flera viktiga tillfällen fört protokollet i rådet, samt vid 1731 års riksdag föredragit ständernas enskilda bevärs, insattes han 1746 såsom medlem i reduktions- och likvidationskommissionen och 1750 i den s. k. förkortningskommissionen, som hade att föreslå hvarjehanda förenklingar vid de allmänna ärendenas behandling och afgörande. Vid 1751 års riksdag var han medlem af så väl urskilnings- som riddarhusdeputationerna samt vid riksdagen 1760 ledamot af ständernas stora deputation. Död i Stockholm den 2 Mars 1765. — Utrustad med stora historiska kunskaper, ett aldrig svalnande forskningsnit och en outtröttlig arbetsförmåga, fann han under sina många tjänstbefattningar tid öfrigt till ett omfattande författarskap. Af hans efterlemnade arbeten, som äfven af senare forskare ofta rådfrågas, må nämnas: *Petri Nigri eller Svarts historia om Vesterås biskopar* (1744); *Samlingar af Kongl. Stadgar, bref och förordningar, rörande religionen* (1744); *Svea och Göta hofdingemans* (1741); *Sigismunds och Carl IX:s historia af Werving* (1746); *Erik XIV:s historia af Tegel* (1751); *Svea rikets ridderskaps och adels matrikel* (1754—55); *Bibliotheca Suiogothica; Herrar landtmarskalkars historia* m. fl. — Gift 1732 med *Anna Katarina Weferstedt*.

Stiernmarck, Magnus, lär. Född i Skärstads prästgård i Småland d. 10 Apr. 1653. Föräldrar: kyrkoherden *Nils Sigonius* och *Karin Larsdotter*. — Sin lärda uppfostran, hvilken han begynt i Åbo, fortsatte han under vidsträckt resor, dels såsom lärare för en ung greve Lillie, dels på egen hand. Under dessa resor uppehöll han sig en längre tid i Rom och tjänstgjorde der såsom drottning Kristinas handsekreterare. Återkommen hem, utnämndes han 1688 till e. o. assessor i Svea hofrätt och blef fyra år se-

nare ordinarie bisittare derstädes. K. Carl XI som mycket brukade honom i extra kommissioner, upphöjde honom 1696 i adlig värdighet, då S. utbytte sitt förut begagnade namn *Sierman* mot det hvarunder han finnes intagen på riddarhuset. — Död i Vesterås den 25 Januari 1711. — Bland sin tids lärde förvärfvade han sig ett framstående rum och ansågs särskildt djupt bevandrad i de filosofiska vetenskaperna. — Gift 1689 med *Margareta Larsdotter*.

Stiernroos, Magnus, krigare. Född 1684. Föräldrar: lagmannen *Johan Berelius*, adlad *Stiernroos* och *Maria Hobel*. — Antagen till volontär vid sjöstaten i Carlskrona 1700, åtföljde han året derefter såsom arklämästare svenska flottans expedition till Archangel; befordrades 1702 till fanrik, 1705 till löjtnant och anställdes 1707 vid lifdrabantkåren Under Carl XII:s krig bevistade han alla fältslag, träffningar och belägringar, der konungen sjelf var närvarande, samt blef derunder svårt sårad i slaget vid Holofzin 1708. Sedan han efter olyckan vid Pultava följt K. Carl till Bender, användes han i hvarjehanda beskickningar, särdeles sådana der slughet och fyndighet voro af nöden. Sålunda besökte han Tartar-Khan, Taman i Asien, turkiska fästningen Taganrok m. fl., oftast hemligen och under åtkämliga förklädnader. Sedan han kämpat i kalabaliken och 1714 blifvit befordrad till vice korpral vid lifdrabanterna, bevistade han Stralsunds belägring och träffningen på Rügen, samt följde såsom drabant konungen på de båda norska fälttågen. Under det sista af dessa utnämnd till korpral i drabantkåren, befordrades han 1728 till öfverste, 1732 till löjtnant vid lifdrabanterna, 1744 till kaptenlöjtnant vid samma kår samt generalmajor af kavalleriet, 1751 till generallöjtnant och slutligen 1755 till general. Död i Stockholm den 16 Maj 1762. S. var en man af oförvitlig heder, och en som genom egna förtjänster, utan mäktiga släktförbindelser, banade sig väg till krigarens högsta värdighet. Icke desto mindre fanns det en tid, då han ganska allmänt troddes hafva varit Carl XII:s mördare. Nyare historiska forskningar hafva till fullo ådagalagt grundlösheten af dessa beskyllningar, som hade sitt upphof från en anonym nidskrift, hvilken utkom först femtio år efter Carls död. — Gift 1720 med *Sofia Juliana von Bratt*.

Stiernsköld; ätten, nu mera utgången, har gamla anor och nämnes redan i vår medeltidshistoria. Vid riddarhusets stiftelse inregistrerades hon i adelsklassen och erhöll friherrlig värdighet 1651.

1. **Stiernsköld, Göran Carlsson**, krigare. Född 1552. Föräldrar: ståthållaren *Claes Göransson* till Nornäs och *Maria Grip*. — Göran Claesson nämnes såsom häradsbörding i Strömsholms län 1588 och var 1590 hertig

Carls furstliga råd. År 1593 förordnades han till slottslofven på Stockholms slott och skickades året derefter såsom legat till Danmark. — 1595 insattes han till ståthållare på Kalmar och blef 1597 jemte Axel Ryning ståthållare öfver »Stockholms slott, stad och malmar med underliggande län». — När Sigismund 1598 kom för att återtaga Sverige, voro S. och Olof Hård befälhafvare på Kalmar. Från Avaskär, der flottan laudat, sände konungen sin höfvidsman Lasxy att uppförda slottet, hvilket de begge kommandanterna dock vägrade att efterkomma af det skäl att konungen kom i spetsen för en främmande krigshär. För sitt vägrande togos de i förvar och öfverfördes till Polen samt måste der utstå många vidrigheter. Emel lertid blefvo de, på hertig Carls uttryckliga fordran, efter slaget vid Stångebro lösgifna, hvarefter S. nämnes såsom närvarande vid rättegången mot riksråden i Linköping samt såsom bisittare i rätten (1606) öfver den fängslade ärkebiskopen Abrahamus Andreæ Angermannus. Hos Carl IX stod han alltid i stor gunst och hedrades af honom med många viktiga uppdrag. Hemkommen från Ryssland, dit han 1601 afgått såsom sändebud, utnämndes han året derefter till riksråd och riksmarskalk, var 1606 en af svenska kommissarierna vid fredaverket med Ryssland och insattes slutligen 1606 till ståthållare på Elfsborg. — Död på Tuna i Södermanland den 18 Augusti 1611. — Gift 1575 med *Kerstin Hansdotter Bielkenstierna*.

2. *Stiernsköld, Nils*, krigare, sjöhjelte. Född på Biby i Södermanland den 12 Juni 1583; den föregående son. — När fadren 1598 af Sigismund bortfördes till Polen, medföljde sonen såsom fånge, men återkom 1600 till Sverige och anställdes såsom småsven i hertig Carls hof. — Året derefter befordrades han till lifpage och åtföljde sin herre under hela lifländska fälttåget, i belägringarne af Pernau, Felin, Dorpt, Wolmar, Kockenhusen samt i slaget vid Riga. Efter denna lärospån fick han hertigens tillstånd att gå i utländsk tjänst och tog anställning såsom simpel soldat under prins Moritz af Nassau. Sedan han tjänstgjort ett år vid holländska armén och derunder deltagit i eröfringen af Grawe, begaf han sig till Ungern och gjorde i kejsrerliga hären ett tre års fälttåg mot turkarne. Vid sin återkomst till Sverige, befordrades han 1605 till fänrik vid konungens lifdrabanter och beordrades att för andra gången åtfölja Carl XI till Lifland. Öfver allt, vid eröfringen af Dünamünde, belägringen af Riga och i träffningen vid Kircholm, utmärkte han sig för sitt okuåniga mod, och utnämndes därför till kammarherre och ryttmästare vid adelsfanan. Under den följande tiden deltog han under grefve Johan af Mansfeld i belägringarne af Wittenstein, Wolmar och Dorpt, samt insattes

1608 till ståthållare på Pernau, hvarifrån han snart förflyttades till befälhafvare på Dünamünde. Under det detta fäste belägrades af polackarne, råkade hans hustru och barn, som blifvit kvar i Pernau, genom förräderi i fiendens händer. Polske befälhafvaren Kodkiewitz, som trodde sig genom denna händelse kunna inverka på S., hotade att hämnas på den fångna qvinnan och barnen, om ej Dünamünde uppgafs. Då denna hotelse framställdes yttrade S. de högsinnade orden: »Gud skall veta att deras öde rör mig nära, men de äro mina egna; fästningen åter hör min konung till», — hvilket svar så rörde Kodkiewitz att han försatte de fångna i frihet. — När S. efter ett helt års hjeltemodigt försvar slutligen nödgats uppgifva Dünamünde, skickades han för att afseä Herman Wrangel vid Ivanogorods belägring. Här blef han illa säråd, så att han måste gå på kryckor. Det oakadt tog han en verksam del i danska kriget; fördref fienden från Rysby skans i Nov. 1611, deltog i Gustaf Adolfs infall i Skåne vintern 1612, försvarade Småland och anförde längre fram på året svenska trupperna i Vestergötland. Sedan han 1612 blifvit utnämnd till landshöfding i Jönköpings län, skickades han till Holland att värfva krigsfolk och förordnades, efter att 1617 ha blifvit upphöjd till riksråd, att s. å. såsom öfverbefälhafvare öfvergå till Lifland. Sedan han här i flera lyckliga drabbningar gjort polackarne stort afbrök, utnämndes han 1619 till generalståthållare på Elfsborg, krigsöfverste samt general-landsherre öfver Vestergötland och Dal, hvarjemte han erhöll Hellekis gods i Vestergötland i förlänning. Han följde sedermera Gustaf Adolf i preussiska fälttåget och förordnades 1627 att, såsom general öfver den utanför Danzig liggande svenska flottan, hindra stadens sjöfart och stänga dess handel. Den 18 November s. å. angreps han här af Danzigerboarnes sjömak, som anfördes af en dansk Arendt Dickman, en tapper och krigsöfvad man. I början svarade sig S. med framgång mot öfvermakten, men till slut omringades han af tio fiendtlige skepp. När han såg allt förloradt, befalde han sin dräng itända kratdurken; men just som denne fattade luntan kom en kula och af slog på honom hufvudet; en annan kula afslet ögonblicket derefter S:s venstra arm, så att han nedstörtade på däckets och afled efter några minuter. Hans fartyg fördes i triumf till Danzig, der liket med all hedersbetygelse bisattes. Det blef sedan på svenskarnes begäran utlemnad och begrafvet i Gillberga kyrka i Södermanland. — Gift 1607 med *Magdalena Stackelberg*.

3. *Stiernsköld, Clas*, riksråd. Född på Hellekis den 10 April 1617; den föregående son. — Hans första bedrift bådade föga godt för hans framtids bana. Nyss kommen

från Upsala, och anställd såsom hofmarskalk hos drottning Maria Eleonora, rymde han ur riket 1638 med drottningens kammarjungfru Margareta von Scheiding, som sedan blef hans hustru. Genom anförandters bemedling erhöill han likväl pardon och tillståelse, att 1642 återkomma i riket, mot det att han gaf 1,000 r:dr till tveskifte mellan Strengnäs och Skara domkyrkor. Han utnämndes derefter till landshöfding i Vestmanland 1643 och blef 1648 assessor i General-bergsamtet. Från sistnämnda befattning entledigades han 1651, då han befordrades till landshöfding i Vermland och upphöjdes till friherre — för fadrens, i friherrebrevet omordade, bedrifter. År 1657 tjänstgjorde han såsom general-krigskommisarie, samt blef året derefter guvernör öfver Throndhjems län med Jämtland och Herjedalen. Kort efter Carl X:s död, upphöjd till riksråd, utnämndes han 1661 till amiral och amiralitetsråd, blef 1663 härads- och landshöfding i Vadsbo och Valla härad i Vestergötland, 1665 lagman i Bohus län, insattes 1666 till ordförande i reduktionskollegium samt afled på Biby i Södermanland d. 3 Maj 1676. — Gift 1: med förenämnda *Margareta von Scheiding*, 2: 1652 med *Elisabet Kyle* och 3: 1661 med *Margareta Baner*.

Stjernstedt. Ätten härstammar ursprungligen från Skotland och hette förut *Thesleff*. En *Johan Thesleff* flyttade i början af 1600-talet till Finland och blef domprost i Viborg.

1. **Stjernstedt Johan**, embetsman. Född i Viborg omkring 1650. Föräldrar: lagmannen *Peter Thesleff* och *Katarina Schmedeman*. — Sin embetsmannabana började han såsom anskultant i Åbo hofnätt 1670, hvarefter han befordrades till aktuarie derstädes 1675, till vice härads- och landshöfding i Pikie härad 1678, sekreterare i finska militiekommissionen 1680 samt härads- och landshöfding i tre härad i Viborgs län s. å., förordnades till landshöfding i Viborgs län 1682, till guvernementssekreterare i Narva 1691, samt adlades 1697 med namnet *Stjernstedt*; ehuru han ej tog introduktion för denna värdighet. Blef 1699 Justitieborgmästare i sistnämnda stad; lagman i Södra Finne lagsaga 1703; vice landshöfding i Österbotten 1706; innehade samma befattning i Åbo län 1711—13 samt blef slutligen ordinarie landshöfding i Åbo och Björneborgs län 1714. Friherre 1719. — Död den 2 Februari 1722, med minnet af att ha varit en synnerligen duglig och nitisk embetsman. — Gift 1: med *Johanna Margareta Gripenberg*, 2: med *Sara Törns* och 3: med *Maria Geselius*.

2. **Stjernstedt, Carl Johan**, riksråd. Född den 20 Sept. 1686; den föregående son i första giften. — Han insattes såsom fjorton års gosse i öfverste Horns regemente i Narva och deltog sedermera i en mängd krigs-

händelser i Carl XII:s tid: såsom belägringarna af Narva 1701 och 1704, träffningen vid Ladoga 1703, slaget vid Frauenstadt 1706 samt nederlaget vid Pultava 1709, och hade under denna tid avancerat från simpel musketerare till ryttmästare. Tillfångatagen vid Dniepern blef han förd till Solikamsky och quarhölls der till 1721, då han efter freden hemkom till Sverige. Här erhöill han majorstiel 1722; utnämndes till ryttmästare vid adelsfanan 1727; blef major derstädes 1732, öfverstelöjtnant 1740; landshöfding öfver Nyslotts och Kymenegårds län 1741 och upphöjdes 1746 till riksråd; erhöill 1748, den ens dagen (den 16 April) Svärdeordensstjernen, och andra dagen Serafimerbandet. — Död i Stockholm d. 20 November 1758. Från 1738 års riksdag, då han var en af ledarna inom hemliga utskottet och ledamot af mindre sekreta deputationen, deltog han mycket i det politiska lifvet samt tillhörde alltid hattpartiet. När kriget med Ryssland utbröt 1741, föreslog partiets chef Gyllenborg honom till öfverhöfding öfver de andra finska landshöfdingarne, ett förslag som likväl afböjdes af greve Lewenhaupt. Bland alla dem, som ifrat för kriget, var S. den ende, hvilken, sedan krigslågan var tänd, ådagalade någon större kraft och beslutssamhet. Genom sin förmåga att elda militären till kraftigt motstånd och befolkningen till patriotiska uppoffringar, lyckades han tillbakalå general Ferrnor, som i Febr. 1742 framryckte från Karelen mot Fredrikahamn, och således rädda denna fästning. Han var äfven bland dem som vid 1743 års riksdag arbetade för att få dödsdomen öfver Lewenhaupt upphäfd; men hvilket som bekant är icke lyckades. — Gift 1: 1725 med *Katarina Elisabet Ramevärd* och 2: 1731 med *Jakobina Maria Meldererentz*.

3. **Stjernstedt, Samuel Peter**, krigare. Född den 26 September 1764; den föregående sonson. Föräldrar: K. sekreteraren, friherre *Lars Stjernstedt* och *Gustafviana Appellom*. — Efter att 1782 ha beträdd den militära banan, gick han som fänrik vid lifgardet ut i finska kriget 1788 och utmärkte sig vid flera tillfällen för sin tapperhet. Under en träffning mot ryssarne vid Kymeneelf räddade han den unge fänriken Danckwardt Lillieström, som fallit svårt säråd på slagfältet. Oktadt den följande fienden vände S. ensam tillbaka, tog den säråde på sina axlar och förde honom i säkerhet. Under sista krigsåret (1790) gjorde han med gardet, som embarked på fyra galorer, landstigningar på tre särskilda ställen: Umalajoki, Uransala och vid Koskis kapell. Vid det sist nämnda tillfället eröfrades tre metallkanoner, af hvilka två nu stå vid högvakten och den tredje på artillerigården i Stockholm. För sitt modiga uppförande vid dessa landstigningar och sär-

skildt vid den sista, fick han af Gustaf III emottaga den värja denne sjelf bar. Vid reträtten ur Viborgska viken den 3 Juli 1790 blef galeren Upsala, på hvilken S. befann sig, skjuten i brand. S. bergades väl af galeren Ekeblad men föll jemte dess besättning i ryssarnes händer och fördes först till Oranienbaum och sedan till Twer. Frigifven efter freden, befordrades han till kapten; tog afsked från gardet 1794 med tillåtelse att såsom major i armén kvarstå; öfveradjutant s. å. — Afsked ur armén 1803. R. S. O. Död i Stockholm den 25 Maj 1825. — Under Gustaf III:s finska krig, hvilket, hvad operationerna till lands beträffar, just ej lemnade tillfälle till stora heltedater var S. en bland de käckaste officerarne. Han var derjemte en man af sällsynt heder och varmt afhållen af sina kamrater. — Gift 1798 med *Sofia Charlotta von Gedda*.

4. **Stiernstedt, August Vilhelm**, riksheraldiker, numismatiker. Född den 14 December 1812; den föregående son. — I Upsala, der han blef student 1829, aflade han kansliexamen 1832 samt examen för inträde i rättegångsverken 1833, hvarefter han 1834 blef e. o. notarie i Svea hofrätt samt e. o. kanslist i Justitie-revisions- och Ecclesiastikexpeditionerna, 1835 e. o. kanslist i Statskontoret och s. å. vice notarie i Svea hofrätt; 1836 kammarjunkare och s. å. ledam. af K. Nedre Borggården. Under åren 1837 — 1839 biträdde han vid domaregöromåls handläggning i Uplands mellersta domsaga; tjänstgjorde vid 1840—41 årens riksdag såsom kanslist hos Ridd. och Adeln och blef t. f. kopist i Justitie-revisionsexpeditionen s. å.; 1842 t. f. kanslist derstädes, samt ledam. af Öfre Borggården; 1849 kammarherre, 1852 ceremonimästare vid K. Maj:ts hof; och 1855 rikshärold, samt riksheraldiker. — Såsom ledamot af Ridderak. och Adeln bevistade han alla riksdagar 1844—66 samt var derunder omväxlande ledamot af state-, konstitutions-, ekonomi- och bankoutskottet samt ordförande i expeditionsutskottet; och har inom det län han tillhör haft hvarjehanda kommunala förtroendeuppdrag. — Ifrån 1843, då han företog sin första utländska resa, har han gjort en mängd sådana och derunder besökt de flesta länder i Europa. Med dessa resor från 1843 uppbörde hans tjänstgöring i kansliet och embetsverken, hvarefter han mer uteslutande egnat sin tid åt heraldiska och numismatiska studier. Förutom åtskilliga tidningsuppsatser af heraldiskt, numismatiskt, historiskt och politiskt innehåll, har han från trycket utgivit: *Sveriges Ridderskaps och Adels vapenbok* (1857—65), i färgtryck; afslutad med grefliga och friherrliga vapnen, med dertill hörande förord, register och tillägg (forts. för de adliga ätterna af C. A.

Klingspor); *Blick på Sveriges Mynt- och penningväsen under de senaste 300 åren* (1859); *Om kopparmyntningen i Sverige och dess utländska besittningar*, belönt med Vitt. Hist. och Ant. Akad. stora pris, (i Vitt. Hist. och Ant. Akad. Handl. 23 och 24 del; 1863—64). *Beskrifning öfver Svenska kopparmynt och polletter*, (1871—72); *Om myntorter, myntmästare och myntordningar i det nu varande Sverige* (1874). Ledamot af Landbruksakad.; Fysiografiska sällskapet i Lund, K. Nord. Oldskriftselskabet i Köpenhamn, af La Société Franc. de numismatique et d'archéologie i Paris; Heraldischer Verein Adler i Wien; af la Société royale de la numismatique Belge, jemte flera andra lärda samfund Komm. af V. O. 1 kl. R. N. O.; R. N. S:t O. O. R. D. D. O. m. m. — Gift 1845 med *Ulrika Agnis Maria Liljencrantz*.

Stiernstolpe, Jonas Magnus, skald. Född i Stenqvista socken af Södermanland den 8 December 1777. Föräldrar: tullförvaltaren *Per Fredrik Stiernstolpe* och *Ulrika Eleonora Sjöfverbrand*. — Emedan föräldrarna voro medellösa var, det blott med stora ansträngningar sonen kunde sluta sin akademiska kurs och begynna sin embetsmanusbana, samt försörjde sig i Stockholm med att ge lektioner i en privatakola och öfversätta romaner. År 1802 lyckades han blifva antagen till lärare i grosshandlaren B. Beskows hus, och från den stunden blef hans ställning väsendtligen förbättrad. Befordrad 1806 först till kopist och sedermera till kanslist i Krigsexpeditionen, utnämndes han 1810 till protokollassekreterare och blef 1817 förste expeditionssekreterare och registrator i samma expedition. — Död i Stockholm den 17 Sept. 1831. Redan under sina skolår visade S. en afgjord håg för skaldkonsten. Såsom gymnasist i Strengnäs öfverflyttade han ofta på svensk vers de ställen af Virgilius, hvilka läraren tilllade honom att öfversätta, och höll offentligen ett versifieradt tal vid Gustaf IV Adolfs kröning 1797. I vitterhetens tjänst var han och sedan outtröttlig, hvaremot det regelbundna embetsmannalifvet mindre öfverensstämde med hans hog. Hans första skriftställareförsök, *Wilhelm; Komisk roman*, som utkom 1801, röjde ingen äynerlig förmåga, hvarken i planläggning eller stil; deremot visade han redan vid denna tid en icke vanlig talang i småstycken, som icke fördrade någon större uppfinningsförmåga, men i hvilka hans leksade lynne fick göra sig gällande. Hans egentliga fält blef dock framdeles öfverflyttandet på vers af främmande skalders mästarverk, i hvilken vitterhetsart han ådagalagt en betydande virtuositet. Sålunda har han utom en myckenhet romaner lemnat versifierade öfversättningar af Müller: *Den ändlösa visan*; Wieland: *Oberon*; Pope: *Den bortröfvade här-*

locken, samt främst den ypperliga bearbetningen af Blumauers Aeneis m. fl. — Hans originalarbeten tillhöra till stor del den lekande stilen, helst i form af sagor, såsom: *Trollhandsharne; Lunkeuts, Pilgrimmen och Hemvärdaren; Kärlekens ordbok; Den oförnöjda eller fakaren och hans hustru; Gamla Sagor på vers*, några visor och andra skämtsamma stycken m. m. Hans sista vittra sysselsättningar bestodo i öfversättningar af Cervantes' Don Quixote och Ariostos Orlando furioso, hvilket senare arbete dock ej blef fullbordadt. — S. var ogift.

1. Stjernström, Edvard, skådespelare, teaterdirigent. Född i Stockholm den 11 Oktober 1816. — Sedan han från sitt nionde år tillhört K. teaterns ballettskola, antogs han 1833 till aktörselev och utförde sin första roll såsom dragenen *Stanisla* i komedien »Fredrik och Christine», en pjäs, hvilken vid den tiden speltes af eleverna S., Jenny Lind och Sundberg. Tre år senare eller 1836 afskedades han från teatern, emedan han läspade och därför af teaterns d. v. direktör, Westerstrand, ansågs olämplig till skådespelare. Felet undanröjdes likväl inom kort genom en tandoperation, och redan i September sistnämnda år debuterade han på nytt såsom *Fredrik* i den »Okände sonen». Han antaldes nu vid den K. teatern såsom skådespelare och uppträdde i en mängd betydande roller, såsom: *Don Carlos* i Schillers skådespel af samma namn, *Mortimer* i »Maria Stuart», *Ferdinand* i »Kabal och kärlek», *Mas Piccolomini* i »Wallensteins död», *Adolf* i »Bröderna Klingsberg», *Hernani*, *Pariserpojken* m. fl. — I Juni 1843 lemnade han den K. scenen och ingick vid den af Lіндеberg inträttade Nya teatern, samt uppträdde vid dess invigning som *Lohé* i Lings »Agne». 1845 inträdde han ånyo vid K. scenen, men erhöll på begäran afsked derifrån efter endast några månaders tjänstgöring och anställdes åter vid Nya eller såsom den sedan kallades Mindre teatern, der han jemte sin befattning såsom skådespelare äfven var styresman för scenen till 1850. Sistnämnda år upprättade han en egen teater i Finland, men återvände till Sverige 1853 samt gaf skådespel dels i Stockholm, dels i Göteborg och Norrköping, till 1854, då han förhörde Mindre teatern, af hvilken han genom köp blef egare 1855. Han bibehöll den sedan till 1863, då den såldes till K. teatern och vid sitt nya öppnande fick namn af Dramatiska teatern. Under de åtta år som i fråga varande teater befann sig under S. i alla afseenden utmärkte ledning uppträdde han sjelf i följande mer framstående roller: *Carl X Gustaf* i skådespelet af samma namn, *Moruccio* i »Romeo och Julia», *Petrucio* i »Så tuktas en argbigga», *Harpagon* i »Den girige», *Nathan den vise*, *Don Cesar de Basamo*, *Markis d'Asperice* i »Moderna ving-

lare, von Posort i »Spelaren», *Claude* i »Abbeén på äfventyr», *Flois* i »Längtan efter äfventyr», *Farinelli* samt en mängd andra. Efter en hvila af nära tolf år, hvarunder han dock uppträdde åtkilliga gånger så väl i Stockholm som Göteborg, grundlade han en ny scen uti den af ett byggnadsbolag i Stockholm uppförda s. k. Nya teatern å Blasieholmen, hvilken scen öppnades i Jan. 1875 och för hvilken han nu är ledare och styresman. För sin utbildning såsom svensk konstnär har han flera gånger företagit resor till utlandet och derunder haft tillfälle ej allenast att se Europas största skådespelare, utan äfven göra personlig bekantkap med flera af dem. — Gift 1: 1846 med *Sofia Vilhelmina Lannby*, 2: och 3: (se följande).

2. Stjernström, Johanna (Jeanette) Charlotta, dramatisk författarinna. Född i Stockholm den 19 Oktober 1825; dotter af sekreteraren i K. landbruksakademien *Per Adolf Granberg*. — I besittning af en mer än vanligt omfattande beläsenhet, en sällsynt lätthet att utkastat planer till nya skådespel, samt mycken förmåga att dialogisera, hade hon redan riktat scenen med flera omtyckta dramatiska stycken, när hon 1854 ingick äktenskap med skådespelaren *Edvard Stjernström* och derigenom kom att i råd och dåd understödja den scen han då öfvertagit. Bland de många dramatiska produkter hon dels författat, dels bearbetat må nämnas: *Filantropen* (uppf. 1847); *Ett blad ur samhällslifvets mysterier* (1851); de historiska skådespelen *Drottning Kristina*, *Konung Carl X Gustaf* och *Fyra dagar under Gustaf III:s regering* (1855), texten till H. Berens opera »Violetta» samt de från utländska original bearbetade »Hin ondes besegrare», »Perukmakaren och hårfrisören, eller längtan efter äfventyr» m. m. Hon har äfven lemnat ett par mindre noveller samt åtkilliga små poemer. — Död i Stockholm den 2 April 1857. — »Oaktadt hennes litterära verksamhet» — säger en af hennes minnestecknare — »var ganska omfattande, egnade hon allvarliga studier så väl åt de sociala förhållanden hon i sina tendensstycken ville teckna, som åt de historiska forskning, på hvilka hon byggde sina historiska skådespel».

3. Stjernström, Lovisa Elisabet, dramatisk författarinna. — Född i Stockholm 1827; systers till föregående. — Liksom hon har fru S. varit en flitig och samvetsgran arbetare för scenen samt har lemnat en stor mängd teaterstycken dels i original, dels i bearbetningar, men alltid anonymt. Bland mera bekanta sådana torde vara nog att påminna om: »En papiljott», »Ett giftermål på dårhuset», »En herre som vaktar sin måg», »Lulli och Quinault», »Läkaren mot sin vilja», »Tadelskolan», »Moderna vinglare», »Borgaren och adelsmannen», m. fl.

Flera af de originalpjäser som under systemen fru Jeanette Stjernströms namn gått öfver tiljorna, sägas vara en produkt af samarbete mellan de båda systrarna. I några stycken t. ex. *Stockholmsbesök*, *Tändstickorna*, *Tidens strid* eller *det bästa kapitalet*, är detta gemensamma författarskap antydt genom pseudonymerna »Carl Blinck och Georg Malmeén». — Gift 1861 med skådespelaren *Edvard Stjernström*.

Stjernsvärd; släkten, som förut hette *Ahlberg*, vann 1762 adlig värdighet med namnet

1. **Stjernsvärd**, *Rudolf Hodder*, krigare. Född den 28 Februari 1728. Föräldrar: fänriken *Sven Ahlberg* och *Maria Schults*. — Han hade en kort tid idkat studier vid Lunds universitet, när han 1745 ingick i krigstjenst och anställdes såsom volontär vid öfverste *Bousquets* regemente. Utnämnd till kornett vid Norra skånska kavalleriregementet 1750, befordrades han 1753 till löjtnant, 1759 till ryttmästare, 1768 till sekundmajor och 1769 till öfverstelöjtnant vid Bohusläns dragoner, från hvilken kår han 1771 förflyttades med lika grad till Södra skånska kavalleriregementet. Han utnämndes slutligen 1772 till öfverste, samt tog afsked med pension 1774. Dels såsom stabarytmästare, dels som ryttmästare vid Norra skåningarne, deltog han i pommerska kriget och visade der utmärkta prof på tapprhet, såsom i träffningen vid Locknitz, fäktningen vid Gústrow, samt vid rekognosceringen af Zaventin, der både han sjelf och en del af manskapet erhöilo svåra bleesyrer, men icke desto mindre gjorde en mängd fångar. År 1762 upphöjdes han för sina militära förtjenster i adlig värdighet och kallade sig *Adlerhjärta*, hvilket namn på *Adolf Fredriks* befällning förändrades till *Stjernsvärd* till minne af följande händelse. Under en resa, som konungaparet företog genom Halland, skenade hästarne för drottningens vagn nära Laholm och rusade i vild fart ner mot bron som går öfver Lagan. När S., som var upptäld till parad med sitt regemente på andra sidan strömmen, varseblef den fara hvari drottningen befann sig, störtade han mot det skenande spannet och nedstötte begge förlöparne med sitt svärd, hvarigenom vagnen hejdades. Han erhöil äfven af tyka kejsaren *Josef II* adelskap 1768 under namn af *von Ahlberg*. Död på Tjelvesta i Nerike d. 7 Juli 1793. — Gift 1762 med *Vendela Margareta Skytte*.

2. **Stjernsvärd**, *Carl Georg*, militär, patriot. Född den 15 Okt. 1767; den föregående son. — Sedan han slutat sin kurs vid kadettskolan i Carlskrona, utnämndes han till kornett vid Södra skånska kavalleriregementet och blef löjtnant 1786. På denna grad deltog han i finska kriget 1788—90 såsom stabesadjutant hos generallöjtnanten friherre *Armfelt* och blef för den verksamma

andel han tog i affären vid Savitaipal den 4 Juni 1790, befordrad till ryttmästare och prydd med S. O. — Efter krigets slut afträdde han från den militära banan (1791) och egnade sig uteslutande åt landtmannayrket. År 1794 ärfde han efter sin far *Engeltofta* egendom i Skåne, som han under loppet af ett par årtionden omskapade från ett under hofveriets bördas ålöpande gods till en mängd efter engelskt mönster anlagda och väl skötta farmar. Genom införandet af ett rationelt cirkulationsbruk, genom användandet af skotska åkerbruksredskap samt engelska och skotska arbetare, bragte han sin egendom inom några år till tiodubbel afkastning på samma gång han inrättade sitt arbete så att det äfven kom det allmäna till godo. Genom att afskaffa hofveriskydigheten på sina gårdar, genom att kraftigt medverka till jordens enskiftande, genom att gratis sprida de fullkomligare skotska jordbruksredskapen, genom resor, uppmaningar och råd, gagnade S. betydligt och delar med *Rutger Maclean* äran af skånska landbrukets höjande till dess nu varande betydhet. Genom flera sammanstående missgynnande omständigheter, såg sig S. likväl i sin älders höst nödsakad att lemna skådeplatsen för sin gagneliga verksamhet. År 1819 förskäldes *Engeltofta* åt K. Carl XIV Johan och sex år senare, d. 19 Nov. 1825, afed den patriotiskt sinnade mannen, innan ännu hans samtid lärt sig inse och uppskatta hans förtjenster om landets viktigaste hafvudnäring. — Gift med *Anne Pettersson*.

3. **Stjernsvärd**, *Gustaf Mauritz*, militär, författare. — Född på *Engeltofta* den 7 Januari 1806; den föregående son. — Blef 1825 underlöjtnant vid Vendes artilleriregemente, men flyttades derifrån såsom fänrik till Helsinge regemente 1829; tog afsked 1830 med tillstånd att i armén kvarstå, samt ingick i franak krigstjenst och deltog med utmärkelse i kriget i Algeriet 1832—35. Efter sin hemkomst inträdde han änyo i svensk tjenst som underlöjtnant vid Södra skåningarne, fortgiok der till löjtnant 1838, och till kapten 1844, hvarefter han änyo tog afsked 1850. Fyra år senare blef han major i armén och tog för tredje gången afsked ur krigstjensten 1855. R. S. O. samt af ett par utländska ordnar. Död i Stockholm d. 19 Maj 1870. — Med sitt oroliga, häftiga, understundom till och med underliga lynne, var S. en man, som ej saknade förtjenst. Särskildt intresserade honom det reglemntariska i militärväsendet och han har derom utgifvit flera arbeten, såsom: *Handbok i infanteriexercisen*; *Handbok i militärgymnastik och bajonettfäkning*; *Samlingar af gällande författningar, rörande armén, dess styrelse och förvaltning*; *Utdrag ur krigslagarna för manskapet*; *Förslag till introduktions-*

och munderingsbok för soldaten; Förslag till förändrad organisation af Sveriges landförsvar m. m. Han sysslade äfven med mekaniska uppfinningar, bland hvilka en af honom konstruerad turbinmörtjernerna på sin tid väckte uppmärksamhet. — Gift 1829 med *Klara Charlotta Levin*; 2: 1846 med *Cora Maria Broman*.

4. **Stiernsvärd, Rudolf Hodder**, patriot. Född på Engeltofta i Skåne den 8 September 1808; den föreglendes bror. — Efter slutad kurs på Carlberg, utnämndes 8. 1830 till kornett vid Södra skånska dragonregementet, blef löjtnant derstädes 1840, tre år senare ryttmästare i armén, hvarefter han tog afsked ur krigstjensten 1848. Året derpå utsågs han till ordförande vid fjärde allmänna svenska landbruksmötet i Malmö och kallades s. å. till ledamot af Landbruksakademien; blef komm. af V. O. 1860; komm. m. st. k. af N. S:t O. O. 1863 samt erhöill 1864 titel af hofmarskalk. Död på Vidtåköffe d. 5 Febr. 1867. — Genom sitt gifte egare af de stora godsens Vidtåköffe och Karsholm i Skåne, egnade han en omfattlig omsorg åt sina talrika underhåfvandens väl, en varm nitalekan för allmänt nyttiga företag och en klok beräkning till vinnande af de tillgångar, hans jorlegendomar slöto inom sitt aköte. Om det anseende han inom sin ort åtnjöt vitna de många maktpåliggande kommunala uppdrag han i lifstiden hade sig anförtrodda, bland hvilka må nämnas hans ledamotekap eller ordförandeskap i styrelsen för Alnarps landbruksinstitut, i direktionen för skånska hypotekföreningen, i styrelserna för Kristianstads läns hushållningssällskap, Kristianstads privatbank, Gerds och Albo häraders sparbank, samma häraders brandstodsforening m. m. — Gift 1837 med *Maria Hagerman*.

Stobæus; denna, i Lunds universitets historia ryktbara, slägt härstammar ursprungligen från Schleswig, men har sitt namn af Stoby församling i Skåne, der stamfadren för den svenska släktgrenen var kyrkoherde under förra hälften af 1600-talet.

1. **Stobæus, Andreas**, häfdaforskare, latinsk skald. Född 1642 i Stoby församling af Lunds stift, der fadren *Johanes Laurentii Hedenstadensis* var kyrkoherde. — Efter slutade skolestudier i Köpenhamn, skickades sonen till universitetet i Greifswald, hvarest han tillbragte någon lärotid innan han 1664 blef kollega och derefter 1669 rektor vid Kristianstads skola. Sedan han det sistnämnda året vunnit den filosofiska graden vid det nyinrättade universitetet i Lund, utnämndes han, på förord af Magnus Gabriel De la Gardie, hvare uppmärksamhet han ådragit sig genom ett latinskt ode, det han hållit vid K. Carl XI:s kröning, 1674 till ord. eloquent. et poes. professor derstädes. År 1687 förändrades hans profession på det sätt,

att han blef lärare i historien, hvarjemte Carl XII 1710 förordnade honom till universitetets bibliotekarie. Han innehade sedan båda dessa befattningar till sin död i Lund den 15 December 1714. Under den nationela brytning, som var en naturlig följd af de södra landakapens införlifvande med Sverige, slöt han sig oförbehållsamt till det nya väldet, hvilket gaf Carl XI anledning att yttra, att han var den förste skåning, som gjort svenska kronan någon verklig tjänst. »Han har förofrigt förvärfvat sig en betydande ryktbarhet såsom latinsk vältalare och skald, »Semper poeta Stobæus», såsom hans samtid kallade honom och såsom han sjelf ålskade att benämnas sig. Äfven såsom häfdaforskare har han inlagt stor förtjenst särskildt genom sina samlingar och bearbetningar af Skånes äldre historia. — Gift 1: med *Ursula Maria Wode*, 2: med *Geska Hörving*.

2. **Stobæus, Niklas**, latinsk vältalare. Född i Lund den 20 Oktober 1694; den föreglendes son. — Sedan han någon tid studerat vid universitetet i sin födelsestad, antogs han 1714 till amanuens vid akademiska biblioteket, som då stod under fadrens uppsigt, och förvaltdade, efter dennes kort derpå timade död, bibliotekariebefattningen i halfannat år, eller till 1716. — I Maj månad det följande året anställdes han såsom lärare för kosack-hetmannen Filip Orlichs söner, hvilka följt sin fader till Sverige och med honom vistades i Lund. Sedan S. innehafte denna lärarebefattning i trene år, företog han 1719 en resa till Stockholm, der han blef känd af svenske envoyen Neugebauer, som erbjöd honom att medfölja såsom legationsskreterare på hans tillämnade beskickning till Konstantinopel. Då ambassaden inställdes, återvände S. till Lund, hvarest han 1723 förordnades till docent i filosofiska fakulteten. Från nämnda lönlösa befattning befordrades han ändtligen 1729 till akademie-sekreterare, utnämndes 1735 till eloquent. et poes. professor, hvarefter han innehade denna profession till sin död i Lund 1754. Såsom målsman för sin vetenskap, romerska poesien och vältaligheten, häfdate han med heder sin plats på fadrens lärostol, om han än icke uppnådde dennes ryktbarhet. De latinska skaldestycken och vältalighetsprof han efterlemnadt, skola, enligt kännares omdöme, vitna om en författare med klassisk smak och bildning. — Gift 1729 med *Maria Ingelström*.

3. **Stobæus, Anders Peter**, universitetslärare. Född i Lund den 19 November 1732; den föreglendes son. — Lagerkrönt vid promotionen 1751, förordnades han i Mars månad det följande året till docens i romersk vältalighet och blef 1756 vice-akademisekreterare. Sedan han två år senare

befordrats till filosofie adjunkt, utnämndes han 1763 till ordinarie akademie sekreterare och intog 1771 sin fars och farfaderns lärostol såsom eloquent. et poës. professor. Vid K. Gustaf III:s kröning bngnades han med juris utriusque doctores värdighet. Död i Lund den 12 Januari 1799. Ehuru såsom vetenskapsman ej jemförlig med sina båda berömda föregångare på den lärostol han innehade, var S. dock en man med grundliga kunskaper, och en man hvilken universitetets heder och bästa alltid låg ömt om hjertat. Vid den rättegång, som begynte 1793 och sedan vidare fortsattes om de ordningar, som egt rum vid jubelfesten i Lund det sistnämnda året, uppträdde han och försvarade med ifver universitetets anseende. Såsom enskildt person var han af alla som kände honom, högt värderad för sin väufasta karakter och omutliga rättfärdighet. — Gift 1774 med *Maria Junbeck*.

4. **Stobæus, Killian, d. s.**, natur- och häfdaforakare. — Född i Vinslöfs församling af Skåne den 6 Februari 1690; den föregående fars kusin. Föräldrar: kronobefallningsmannen öfver Göinge härad *Nils Stobæus* och *Brigitta Sofia Treustiger*. — Ehuru svag och sjuklig allt ifrån barndomen, blef S. student i Lund vid nitton års ålder och antogs 1710, på grund af sin redan då kända skicklighet i medicin, till biträdande läkare vid svenska örlogsflootan, hvilken plats han bibehöll till 1713. Efter att sistnämnda år ha återvändt till Lund, fortsatte han med ifver sina studier i medicin och naturhistoria och promoverades 1721 till medicine doktor. Under dessa studieår utöfvade han vid sidan af egna studier ett slags akademisk lärareverksamhet, för hvilken han såsom arvode uppbär ett dubbelt kungligt stipendium. Nyss blifven medicine doktor, företod han ett par år medicinska professionens hvar efter han 1714 flyttade såsom utnämnd stadsläkare till Göteborg. På kallese af skånska adeln och magistraten i Malmö, hvilka hvar för sig förbundo sig att lemna honom ett årligt läkarehonorarium återvände han redan 1725 till Skåne och utöfvade der under den närmaeste tiden en vidsträckt läkarepraktik. År 1728 utnämndes han i Lund till philos. natur. et physic. experiment. professor, en lärostol som för honom enkom inrättades och hvarifrån han förflyttades med titel af arktiater, 1732, till professionen i historia. Sistnämnda lärareplats innehade han sedan i tio år eller till sin död den 13 Februari 1742. Utmärkt läkare, naturforskare och historiker har S. för alltid införlifvat sitt namn med den akademiska institutionen i Lund, dels såsom lärare och dels såsom grundläggare af flera af dess vetenskapliga samlingar. En hans minnestecknare har om honom såsom universitetslärare yttrat: »I hans auditorium

trängdes om rum hög- och välborne, höglärde, qvicks och kække åhörare». — Han prissas förförligt för det personliga deltagande hvarmed han på allt sätt ledde och understödde dem, som vid Lunds högskola egnade sig åt läkarekonsten. Bland dem, som tack samt erkände sina förbindelser, till S., var äfven Linné, hvarigenom Killian S: i namn också kommit att ouppförligt förenas med den store naturforskarens. — Gift 1725 med *Florentina Schubert*.

5. **Stobæus, Killian, d. y.**, läkare. Född i Malmö d. 3 Januari 1717; den föregående kusin. Föräldrar: justitieborgmästaren *Jöns Stobæus* och *Johanna Kröger*. — Efter enskild undervisning i föräldrahemmet och sedan han genomgått Malmö skola, anlade han 1734 till Lund, der han inkrefes bland de studerande vid universitetet. Då han vid denna tid förlorade sin far upptogs han af sin släkttinge Killian S. d. ä. och beslöt sig, på dennes uppmaningar och råd, att egna sig åt läkarevetenskapen. Förordnad 1743 till anatomie prosektor, kallades han följande året till stadsfysikus i Malmö och promoverades 1745 i Lund till medicine doktor. Under de utländska studieresor, han kort derefter företog, egnade han sig särskildt åt obstetrik och utnämndes, sedan han ifrån 1759 varit provincialläkare i Kristianstads län, och efter att 1775 ha erhållit professors namn, heder och värdighet, till lärare i barnförlossningskonst och artis obstetricie professor i Lund 1783. Död den 11 Mars 1792, — den siste af den i Lunds universitets annaler berömda Stobæiska släkten. — Gift 1: 1745 med *Katarina Elisabet Quensel* och 2: 1759 med *Katarina Margareta Hasselin*.

Stobée, Lorentz Christofer, fortifikations-officer, partiman. Född i Lund den 10 Maj 1676. Föräldrar: professor *Andreas Stobæus* och *Ursula Maria Wode*. — Vid universitetet i Lund utmärkte sig S. i synnerhet för sin insigt i de matematiska vetenskaperna och blef till en början landtmätare i Skåne. Sedan han i några år flitigt sysselsatt sig med geometriska och geografiska mätningar, utnämndes han 1699 till löjtnant vid fortifikationen och befordrades kort derefter att afgå till Finland för att biträda vid uppförandet af några skansar och fästningsbyggnader mot ryska gränsen. — År 1702 befordrad till kapten, skickades han att iordningställa försvarswerken vid Kexholm och Viborg, samt deltog derefter i några af de följande årens krigshändelser under generalmajorerna Cronhjort och Maidel. Sedan han 1706 blifvit generalquartiermästarelöjtnant, erhöll han 1707 adelsbrevet med namnet *Stobée*. samt fortsatte med drift befästningsarbetena kring Viborg, ända till stadens andra belägring af ryssarne 1710. Under den tid af tretton veckor som staden

belägrades visade han stundliga prof på mod och skicklighet, men måste slutligen kapitulera, hvarefter han tvärte emot kapitulationsvilkoren med hustru och barn bortelapades till Ryssland, hvarest han användes att uppgöra planer och ritningar till parker och trädgårdsanläggningar vid de kejsarliga lustslotten o. d. Då han aflagat ett af czar Peter gjort anbud att blifva generalmajor i rysk tjänst skjodades han under sträng bevakning till Archangel, hvarifrån han 1715 lyckades att med några kamraters bistånd komma på flykten. Efter en vandring af mer än två hundra svenska mil och, seden han sjelf hört sig efterlysa, kom han in på svenska området. Under tiden hade en hans vän Gyllenroth (se d. namn.) öfvertygat hans hustru att S. vore död och stod just i begrepp med henne inträda i gifte, när den länge saknade mannen hemkom. Han begaf sig derpå till K. Carl XII i Skåne och beordrades att genast iståndsätta dervarande fästningsverk, hvarefter han 1718 åtföljde konungen till Norge. Efter Carls död befordrades han till öfverste för fortifikationen, samt uppträdde samtidigt i spetsen för det holsteinska thronföljarpartiet. Med anledning häraf föranställdes mot honom af den nämnda Gyllenroth en skymflig rättegång, som gick ut på att få S. fäld för upproriskt tal mot prins Fredrik och såsom den der stod i förbund med Ryssland för att genomdriva det holsteinska thronföljarvalet. Sedan han någon tid suttit häktad, upptäcktes hans oskuld, för så vidt Gyllenroth framställt saken, och denne dömdes i stället till döden. År 1723 anställdes S. såsom befälhafvare för fästningsverken i Skåne, deltog 1730—31 i fästningskommissionen i Stralsund, samt blef 1737 vice och 1739 ordinarie direktör för fortifikationen. År 1741 utnämndes han till landshöfding och öfverkommandant i Göteborg, deltog i ryska gränskommissionen 1740—47 samt erhöll på begäran afsked 1749. Ledam. af Vet. Akad. Död på sin egendom Ågård vid Lidköping den 31 Maj 1766. — Med sina förtjänster såsom krigare förenade S. hvarjehaanda kunskaper, i kemi, språk, teologi och filosofi men isynnerhet i de praktiskt matematiska kunskaperna. Han gjorde sig äfven känd såsom latinsk och svensk skald, ehuru ej af någon framstående betydhet. — Gift 1: 1706 med *Kristina Åkerhielm*, 2: 1711 med *Anna Katarina Franc* och 3: med *Katarina Margareta Loos*.

Stockenström, Erik von, riksråd. Född den 9 April 1708. Föräldrar: bergmästaren *Erik Lorentson Stockenström* och *Emerentia Rebes*. — Vid universitetet i Upsala studerade S. förnämligast kemi och bergvetenskap, och anställdes vid tjugutvå års ålder såsom auskultant i Bergskollegium der han 1726 blef notarie. Sedan han 1730 blifvit

befordrad till Geschworner vid Stora Kopparberget, anträdde han 1732 en vidsträckt utländsk resa, hvarunder han besökte de förnämsta gravfvor och bergverk i Norge, England, Tyskland, Holland och Frankrike. År 1738 förordnades han till bergmästare i Södermanlands, Östergötlands och Smålands bergslager samt hade redan då gjort sig så känd, att han vid Vet. Akad:s stiftelse 1747 invaldes till en af dess första medlemmar. — 1748 befordrades han till assessor i Bergskollegium och 1749 till justitierevisionssekreterare, i hvilken egenskap han 1751 erhöi adelskap. Känd för sin duglighet och sina mångsidiga kunskaper, erhöi han flera prof på allmänt förtroende. Sålunda utnämndes han 1758 till justitiekansler, blef 1759 komm. af N. O., tio år derefter riksråd och serafimerriddare, uphöjdes 1770 till friherre, då han förordnades till president i lagkommissionen och blef 1771 grefve, hvarefter han inom kort utnämndes till kansler för universitetet i Åbo. I Mars 1772 nedlade han så väl råds-embetet, som sina öfriga befattningar; men återtog det förra på Gustaf III:s uttryckliga önskan den 22 Augusti s. å. — 1789, vid uppnådda åttiosex lefnadsår, afgick han ånyo ur rådet samt afled i Stockholm den 23 Februari 1790. Hans förtjänster om det allmänna voro stora och mångartade, Sjelf rik, understödde och befrämjade han många nyttiga företag och visade sin friskostighet äfven mot enskilde, som deraf gjorde sig värdige. Vid Järnkontorets inrättande var han den, som uppjorde planen till denna nyttiga ainstalt samt arbetade som en af dess fullmäktige till 1766, då det förbjöds en del tjänstemän och deribland justitiekanslern att innehafva dylika civila befattningar. I politiskt hänseende bekände han sig till hattarna, men slöt sig på äldre dagar till hofpartiet och ansågs ha haft en ej obetydlig del i Gustaf III:s statshväfning. — Gift 1750 med *Johanna Redoir*.

Stolpe, Knut Hjelmar, arkäolog. Född i Gefle den 23 April 1841. Föräldrar: n. v. justitieborgmästaren i Norrköping *Carl Johan Stolpe* och *Katarina Vilhelmina Charlotta Eckhoff*. — Student i Upsala 1860, afade han filosofie kand. ex. derstädes 1870 och promoverades 1872 till filos. doktor. Under sommaren sistnämnda år vistades han såsom Söderholmsk stipendiat i Lund och Köpenhamn för arkäologiska studier och kallades 1873 till docent i nordisk arkäologi vid Lunds universitet samt till amanuensi vid dervarande historiska och etnografiska samligar; erhöi på begäran afsked från dessa samligar 1874 och anställdes s. å. såsom e. o. amanuensis hos K. Vitt. Hist. Ant. akademien i Stockholm. Under sommaren 1870 företog han med understöd af Vet. Akad. en resa till Gotland för att studera nämnda

ös Acarid- och Formicidfauna och började på hösten 1871 sina välbekanta arkäologiska undersökningar på Björkö i Mälaren, för hvilka fortsättande han sedan 1873 uppburit anslag af allmänna medel. Öfver dessa i antiqvariskt hänseende märkliga forskningar har han utgifvit: *Naturhistoriska och arkäologiska undersökningar på Björkö i Mälaren II*. Redogörelse för undersökningarna 1872. Beskrifningen öfver de kufiska mynten, meddelad af prof. C. J. Tornberg (Öfers. af K. Vet. Akad. förhandlingar 1878). *Björkö-Fyndet*. Beskrifning öfver fornsaker från Nordens yngre järnålder, funna på Björkö i Mälaren (I, 1874) (Äfven under titel: *Les trouvailles de Björkö etc.*). — Gift 1875 med *Vilhelmina Emerentia Holmgren*.

Strahlenberg, Filip Johan, krigare, geografisk författare. Född i Stralsund 1675. Föräldrar: landtränmästaren derstädes *Kristian Tabbert* och *Maria Eleonora Klinckow*. — Han ingick 1694, efter slutade studier, i krigstjenst och blef först volontär och derefter korporal vid öfverste Makeleers regemente. Sedan han öfvergått till fortifikationen, utnämndes han 1698 till löjtnant vid fortifikationen i Wismar, befordrades 1701 till regementsquartermästare vid Södermanlands regemente, blef 1703 kapten och erhöll 1707 adelkap, då han utbytte sitt fader-namn mot *Strahlenberg*. Under Carl XII:s fälttåg utmärkte han sig för mycken skicklighet, i synnerhet vid belägringen af Thorn och slagningarna vid Frauenstadt, Holofsin och Pultava. Efter nederlaget på det sist nämnda stället, lyckades han rädda sig in på turkiska området, men upptäckte der att hans yngre bror ej var bland flyktingarne, hvarför han tog en båt och rodde tillbaka öfver Dnieperströmen, då han föll i ryssarnes händer och fördes till Sibirien. Under sin trettonåriga fångenskap derstädes, genomreste han landet i flera riktningar och utarbetade öfver detsamma en geometrisk karta, som han lemnade i förvar hos en köpman i Moskwa. När denne kort derpå dog, skickades karten till czar Peter, som befalde att, när författaren infann sig att återfå sin karta, skulle han inställas för kejsaren. Detta skedde, då czaren jemte uttryck af sin beundran för S:s skicklighet, erbjöd honom att gå i rysk tjenst och öfvertaga styrelsen af ett landtmäterikontor, som då skulle inrättas. S. afböjde likväl det lysande anbudet och återkom 1722 utarmad och sjuklig till Sverige, der han erhöll öfverstelöjtnants titel, med samma kapstens indelning som han tillträd aderton år förut. 1740 utnämndes han till kommandant på Carlshamn fästning, blef 1746 major vid Södermanlands regemente, samt afed på Frölinge i Haland, September 1747. — År 1726 utgaf han från trycket: *Vorbericht eines Werkes von der grossen Tartarey und Sibirien mit*

Anhang von Gross-Russland och 1780 sin förnämnda karta jemte *Histor. geographische Beschreibung vom Nord- und Ostlichen Theil von Europa und Asia*, ett verk, som på sin tid väckte stor uppmärksamhet och länge utgjorde hufvudkällan för geografernas beskrifningar öfver denna del af jorden. — Ogift.

Strahlenheim, Henning von, diplomat, rikegrave. Född i Stockholm 1663. Föräldrar: assessorn i Wismarska tribunalet *Mikael Viest*, adlad von *Strahlenheim* och *Margareta Hallen*. — 1691 ingick S. i kurfurstens af Pfals tjenst och utnämndes till kapten vid ett dragonregemente. Sedan han vidare erhållit öfverstelöjtnants titel och blifvit befordrad till geheimekrigsråd, skickades han från Kurpfals såsom envoyé till Sverige, hvarpå han inom kort gick i Svensk tjenst. Af svenska regeringen sändes han 1698 såsom minister till Holstein-Gottorp, samt blef följande året regeringsråd och envoyé vid Hannovera och Zelleska hofven. Förflyttades derifrån ännu s. å. till minister i Wien och upphöjdes af K. Carl XII till svensk friherre. I Wien utnämndes han af kejsaren 1706 till romersk rikegrave, förlänades med grefskapet Limburg samt erhöll titel af riksöfverjägmästare, hvilka utmärkelser Carl XII likväl nekade honom att emottaga. Det sist nämnda året råkade han i en häftig tvist med kejsarlige kammarherren greve Max Adam Zobor, en man med häftigt lynne och mycket ogynsam stämning mot Carl XII. I ett sällskap, der S. ansåg att Zobor skymfats Carl, gaf S. honom en örfil; men Carl fann sig ej tillfredsställd härmed, utan fordrade beleafkarens utlemnande. Efter många och långa protester af kejsaren skickades slutligen Zobor till Carl, hvilken, så fort hans stolthet i detta hänseende blifvit tillgodosedd, genast försette Zobor i frihet. När S. 1710 upphört att vara svensk minister, utmanades han af Zobor, men undvek honom öfverallt, hvarför denne lät trycka och krigspröfva en berättelse om händelsen. 1710 förordnades S. till guvernör i Zweibrücken; blef generalguvernör derstädes 1714; men afskedades 1718, emedan han kommit i tvist med konung Stanislaus och några förnämna polska herrar. Han inköpte då ett gods Fohrbach i Lothringen och afed der den 15 September 1731. — Gift 1: med *Nicolaus Katarina Veronica von Stackelberg*; 2: med *Sofia Elisabeth Kristina af Vasaborg*. Från första giftet härstammar friherrliga ätten von *Strahlenheim* i Hannover och från det senare grefliga ätten von *Stralheim-Vasaborg* i Bayern.

Strand, Carl Johan, embetsman, författare. Född omkring 1728 i Lerbo socken af Södermanland, der fadren *Olof Olofsson Strand* var kyrkoherde. — Efter att en längre tid ha tillhört Upsala univer-

sittet såsom studerande, blef han filosofie magister derstädes 1752 och biträdde dertefter under den närmast följande tiden d. v. kyrkoherden, sedermera biskopen, J. Serenius vid utarbetandet af dennes engelska lexikon. Sedan han 1758 ingått vid riks- och antiqvitetarkivet, utnämndes han derstädes till kopist 1759, blef två år senare kanalst, 1766 registrator, 1768 aktuarie och slutligen 1771 riksarkiv-sekretärer och chef för riksarkivet; invaldes 1786 till ledam. af Vitt. Hist. och Ant. Akad., samt afled i Stockholm den 25 Mars 1795. — S. var en man med omfattande kunskaper och stor arbetsförmåga. Under sin första tjänstetid i arkivet upprättade han diaries öfver arkivets registratur för åren 1650—60, biträdde sedermera vid inventeringen af riksarkivets akter samt fortsatte von Stiernmans Polit. ekon. och komm. samlingar. Han uppräddes äfven anonymt som författare till åtskilliga mest politiska strökrifter, af hvilka den mest bekanta torde vara *Ämbetsmanna-öde i Sverige*.

Strandberg, Zakarias, läkare, donator. Född i Sunda församling i Östergötland d. 12 Oktober 1712. Föräldrar: kyrkoherden *Petrus Strandberg* och *Elisabet Ekeberg*. — Efter idkade medicinska studier i Upsala, promoverades han till medicine doktor 1741, förordnades kort därefter till amiralitetsmedicus vid galereskadern under kriget och utnämndes 1748 till-assessor med säte och stämna i Collegium medicum. Under K. Fredriks sjukdom året förut hade han tjänstgjort såsom konsultativ läkare och derunder så tillvunnit sig konungens förtroende, att han tillbjöds blifva lifmedicus, hvilket förtroende han likväl afböjde och mottog i stället fullmakt såsom stadsfysicus i Stockholm. — År 1757 uppdrogs åt honom läkarsvården vid stora barnhuset, spinnhuset och Danvics hospital, hvarjemte han insattes såsom ledamot af Sundhetakollegium; lemnade sin befattning såsom stadsfysicus 1764 och erhöll 1776 jemväl tjänstefrihet såsom assessor i Collegium medicum. De sista åren af sin lefnad vistades han mest på sin landt-gård, sysselsatt med landthushållning och trädgårdsskötsel. Ledam. af Vet. Akad.; Fysiog. sällsk. i Lund m. m. Död i Stockholm den 30 April 1792. »Af nitaleken för all nyttig lärdom samt alltid öm om det som kunde befrämja vetenskapens och det allmännas bästa, fördelade han genom testamente sin qvarlöstenskap till allmänt gagneliga ändamål». Sålunda erhöillo Vetenskapsakademien, Upsala universitet, Collegium medicum, Östgöta nation i Upsala, frimurarebarnhuset och Danvics hospital hvar sin summa att användas enligt särekilda föreskrifter. I Stockholm anslog han ett kapital, af hvars ränta en särskild läkare skulle aflönas för att vårda fattiga sjuka af bättre

stånd; ett legat, som är känt under namn af »Strandbergiska inrättningen». — Ogift.

1. **Strandberg, Carl Gustaf**, embletsman, skald. Född i Stigtomta församling af Södermanland d. 6 Maj 1825. Föräldrar: öfverjägmästaren *Carl Gerhard Strandberg* och *Hedvig Charlotta Thavenius*. — Efter idkade elementarstudier vid Nyköpings skola och Stockholms gymnasium, aflade han studentexamen i Upsala 1843 och begynte kort derpå bereda sig för inträde på den civila embetsmannabanan. För den skull tog han 1844 kameralexamen och öfvade sig någon tid såsom tjänstebiträde åt domhafvanden i sin hembygd; men återvände snart till universitetet, der han undergick hofrättestexamen 1846. — Inskrifven s. å. till aukultant i Svea hofrätt och som e. o. i Justitierevisions-expeditionen samt Stockholms stads kämnersrätt, befordrades han 1855 till assessor i hofrätten, samt förordnades 1860 till revisionssekretärer, efter att åren förut tjänstgjort som sekreterare i komitén för utarbetande af förslag till ny kurslag. Sedan han vidare tjänstgjort såsom sekreterare i lagtskottat vid 1859—60 och 1862—63 årens riksdagar, kallades han det sist nämnda året af d. v. justitiestatministern friherre De Geer till byråchef för beredningen af lagären i justitiedepartementet, der han 1867 blef expeditionschef; förordnades omedelbart därefter till sekreterare i den komité, som hade att afgifva betänkande angående revision af föreningsakten mellan Sverige och Norge och utnämndes 1868 till justitieråd. Inkallad till ledamot af Svenska Akad. 1869; Komm. af N. O. — Död i Stockholm den 8 Februari 1874. Sitt skaldenamn vann han egentligen genom sina efterbildningar från ett par af antikens skaldar och sin vackra sång öfver Tegnér. Redan tidigt vaknade hos honom kärleken för vitterheten, särdeles den Gustavianska, med hvilken han fort gjorde sig förtrogen, liksom med dess förebild de franska akademisterna. Efter att länge ha pröfvat sina sångarkrafter inom den trängre kretsen af vänner och anförvanter, tillföde han första gången hos Svenska Akademien 1849 med *Efterbildningar från Horatius*, hvilka belönades med andra priset. Samma utmärkelse tillföll honom sedermera för hans minnesrunor öfver *Esaias Tegnér* (1853); *Birger Jarl* (1854) och *Jakob Berzelius* (1855). Af likartadt skaplynne äro hans mindre runor öfver *Byström*, *Valerius*, *Günther*, *Agardh* och *Genberg*. Alla dessa, jemte en mängd andra dikter, såsom: *Efterbildningar från Anabron*, *Sesa* och *Hellas*, *Achilles* och *Priamos*, *Dröm* och *verklighet* m. fl. blefvo samma år S. dog, utgifne af en hans sängervän, F. Sander under titel: *Samlade vitterhetsarbeten af C. G. Strandberg*. — Gift 1856 med *Eva Fredrika Constance Helleday*.

2. **Strandberg, Carl Vilhelm August**, skald (under pseudonymen *Talia Qualis*). Född i Stigtomta församling af Södermanland den 16 Januari 1818; den föregående kusin. Föräldrar: d. v. adjunkten, sedermera kyrkoherden i Hammars pastorat af Strengnäs stift, teol. doktorn *Olof Strandberg* och *Kristina Maria Berg*. — Vid Lunds universitet, der S. blef student 1837 ognade han sig under några år åt studier i litteratur, filosofi och estetik, samt flyttade 1846 till Stockholm och ingick såsom medarbetare i Stockholms Dagblad, hvarmed han fortfor till 1865, då han öfvertog chefskapet för Post- och Inrikes Tidningar. Ehuru länge känd såsom lycklig skald inom den inkräktade kretsen af vänner och akademiekamrater, var det först vid en studentfest i Lund 1845 som han faste vid sig allmän uppmärksamhet genom uppläsandet af sin för tillfället skrifna dikt *Vaticinium* till Finland. Det ofantliga uppsende detta formfulländade, och om en glödande festerlandskärlek vittnande, stycke uppväckte, ökades än ytterligare genom hans s. å. utgifna diktsamling *Sånger i pansar*. Under det en och annan häpnade öfver tonen i dessa byroniskt eldiga sånger, mottogos de af den stora allmänheten med bifall och beundran. Det var ock bland dem man första gången såg i tryck den vackra hymnen »Ur svenska hjertans djupa», som, med musik af Otto Lindblad, sedermera blifvit vår egentliga folksång. — År 1848 utgaf han en ny samling dikter *Vilda rosor*, hvilka jemte *Nyars sånger* samt åtakilliga öfversättningar af främmande lyriska skalders sånger blifvit samlade i en ny upplaga i tvänne band, hvaraf det förre utkom i 8:de uppl. 1854 och det senare 1861. En betydande uppmärksamhet har S. jemväl vunnit som öfversättare. Hans återgivande på svenska af Byrons poetiska berättelser (10 häft. 1858—69) äro i sitt slag opphunnene och måhända opphinneliga. Han har föröfrigt lemnat talrika öfversättningar af lyriska operor såsom »*Vilhelm Tell*», »*Oberon*», »*Profeten*», »*Martha*», »*Trubaduren*» m. s. — År 1868 antog han på kallelse af Svenska Akademien den stol J. Hwasser vid sin död två år förut lemnade ledig; vid sekularfesten 1868 tilldelade Lunds universitet honom sitt hedersdiplom såsom filosofedoktor och år 1869 utnämndes han af Konungen till Kommandör af Nordstjerneorden. — Gift med *Aurora Palm*.

3. **Strandberg, Olof**, lyrisk skådespelare. Född den 15 Februari 1816 i Langenhagen nära staden Barth i Pommern; den föregående bror. — Vid ett års ålder åtföljde han föräldrarna till Sverige, der han, efter att ha genomgått Strengnäs gymnasium, blef student i Upsala 1836 och i Lund 1838. Inom studentsången väckte snart hans ovanligt rena, friska och silfverkljängande tenor-

stämma stor uppmärksamhet och föranledde hans anställning vid K. operan i Stockholm 1842, sedan han året förut debuterat i *Mac'* roll i »*Friskyttan*» och *Jakob Fribergs* i »*Schweiziska familjen*». Under det fjerdedele sekel han sedan tillhörde vår kungliga operascen uppehöll han länge nästan ensam de förnämsta tenorpartierna såsom *Fra Diavolo*, *Stradella*, *Robert*, *Tamino*, *Ernani*, *Masaniello*, *Richard Lejonhjerta*, *Gustaf Vasa*, *Edgar* i »*Lucie*», *Raoul* i »*Hugenotterna*», *Jakob* i »*Josef i Egypten*», *Raphael* i »*Hälften hvar*», *Georges* i »*Hvita frun*», *Johan af Leyden* i »*Profeten*», *Huon* i »*Oberon*», *Arnold* i »*Vilhelm Tell*», m. s. — År 1867 afträdde han på egen begäran från sin besättning såsom premiärsångare vid K. teatern. Ledamot af Musik. Akad. m. m. — Sällan har en mer naturfrisk, böjlig och välkljängande stämma ljudit från K. teaterns tillhör än S:s och få lyriska konstnärer hafva så bibehållit sig i publikens ynnest som han. — En sak, som torde vara föga bekant, men som ej bör förglömmas, är att S. äfven verkat såsom författare; sålunda har han verkat till den metriska öfversättningen af Hers' lyriska dram »*Kung René's dotter*», utgifvit: *För vännar af operan*, biografier öfver de förnämsta kompositörer jemte analys af deras arbeten (1860); öfversatt O. Jahn's W. A. Mozart (2 del. 1865) m. m. — Gift 1: 1846 (se följ.); 2: 1861 med *Albertina Josefina Charlotta Linderöth*, välbekant såsom begäfvad dramatisk sångerska.

4. **Strandberg, Aurora Vilhelmina**, — född *Österberg*, — dramatisk skådespelerska. — Född i Stockholm den 18 Sept. 1826, dotter till K. löparen *Johan Abraham Österberg*. — Vid tretton års ålder antagen till elev vid K. teatern, visade hon tidigt de mest afgjorda anlag för skådespelarekonsten och uppnådde i roller, som lägo inom hennes begåfvning, snart ett fulländadt mästerekap. »Utrustad med en sällsynt fägring och en fin, nästan luftig gestalt, spred hon öfver sina framställningar det lifvaaste doft af poesi och behag, hvarpå såsom exempel må anföras hennes sköna återgivande af *Jolanta* i »*Kung René's dotter*» och *Fenella* i »*Den stumma från Portici*». — År 1846 erhöll hon anställning såsom skådespelerska vid K. teatern, men hennes triumfer blefvo af helt kort varaktighet. Ett hastigt tillväxande bröstlidande gjorde henne snart oförmögen till vidare uppträdande och lade henne i grafven vid ännu icke uppnådda tjugufyra års ålder den 12 August 1850. — Gift 1846 med lyriske skådespelaren vid K. teatern *Olof Strandberg*.

Streling, Johan, lerd. Född 1693 och son af kyrkoherden *E. Streling*. — Han inskrefs 1716 bland de studerande i Lund och promoverades 1725 till filosofie magister. Två år senare anställdes han såsom notarie

hos domkapitlet i Vexjö, blef 1730 konrektor och 1731 rektor vid skolan derstädes. Sedan han lätit prästvida sig 1741, befordrades han till kyrkoherde och prost öfver Norrvidinge kontrakt af Vexjö stift, erhöil 1771 professors namn, heder och värdighet samt afled i Vexjö d. 25 Juli 1773. — Under mer än tvenne mansåldrar var S. ett välbekant namn för hvar och en, som egnade sig åt lärda studier, genom den af honom första gången 1765 utgifna *Grammatica latina*. Få undervisningsböcker hafva bibehållit sig så länge vid våra läroverk som denna, hvilken framgång mer än af bokens eget värde torde få förklaras deraf, att den var affattad på Svenska och sålunda besparade ungdomen mödan af att såsom förut lära sig romarspråket, ur en lärobok som var skriven på det språk, som skulle läras.

Stricker, Johan Christofer, homilet. Född i Stockholm den 28. Januari 1726. Föräldrar: komministern vid Storkyrkan *Johan Stricker* och *Margareta Possieth*. — Efter att ifrån 1746 ha tillhört Upsala universitet, begaf han sig 1750 till Greifswald, der han inom den korta tiden af en månad aflade filos. kand. ex. och förklarades för filosofie magister. Återkommen till Sverige vigdes han till präst 1752 och anställdes såsom pastorsadjunkt hos d. v. kyrkoherden i Riddarhusförsamlingen d:r Abraham Petersson. Tre år senare utnämndes han till s. o. hofpredikant hos rikerådet greve Bielke; blef 1764 ord. K. hofpredikant och pastor vid lifrabantkåren samt befordrades 1768 till kyrkoherde i Carlshamn med Åserum. Prost 1769; erhöil vid Gustaf III:s kröning teologie doktorsvärdigheten, blef häradsprost 1781 samt afled i Carlshamn den 24 Febr. 1792. — Han var en för sin tid utmärkt predikant af den Peterssonska skolan och omtalas för sin utomordentliga flit både i sitt prästerliga embete och i sina vetenskapliga sysselsättningar. Af hans tryckta skrifter må särskildt nämnas: *Försök till ett svenskt homiletiskt bibliotek* (I. 1767), som innehåller ett fullständigt register öfver alla på svenska utkomna predikoarbeten. I andra delen, som vid författarens död ännu icke hannit blifva färdig, ämnade han meddela korta lefnadsteckningar öfver hvar och en af Sveriges homiletiska författare. För detta ändamål hade han sammanbragt och egde den största enskilda samling, som troligen funnits i Sverige, af homiletisk litteratur, uppgående till mer än 2,000 olika predikoarbeten, hvilka efter hans död införlivades med Lunds universitets bibliotek. Hans rikhaltiga brefvefving förvaras deremot i K. biblioteket. — Gift 1768 med *Ulrika Elisabeth von Hauswölff*.

Stridsberg, Haqvin, universitetslärare, lärå. Född 1660 i Spånå socken af Upland, hvarest fadren *Haqvin Stridsberg* var kyrko-

herde. — Redan såsom ung student i Upsala ådrog sig S. uppmärksamhet för sina stora kunskaper, och särskildt för sina utomordentliga insigter i grekiska språket. Då ryktet härom snart spred sig till Lund, diktallades han, på förslag af professor A. Stobæus, och förordnades först till kommunitetprost samt utnämndes 1684, endast tjugufyra år gammal, till ord. professor i grekiska och österländska litteraturen. År 1712 förflyttades han från denna lärostol till en profession i teologiska fakulteten och befordrades 1716 till första teologie professor och domprost. Han innehade sedermera denna befattning till sin död, i Lund den 24 Januari 1718. — Om And. Rydellii äminnelsetal får anses som en trogen afspiegling af S:s lif och verksamhet, i samma grad som det är ett mästestycke af väl-talighet, så har han varit en af de mest framstående lärarne vid Lunds universitet på sin tid. — Gift 1: 1686 med *Edda Hambræus*, och 2: 1708 med *Sara Lilligramat*.

Strindlund, Nils, riksdagsman. Född 1792 i Skedom af Sollefteå pastorat af Ångermanland, der föräldrarna *Hans Hansson* och *Greta Hassdotter* voro bondfolk. — År 1813, således tjuguettt år gammal, mottog S. eget hemmansbruk och gifte sig fyra år derefter med bonddottern *Greta Månsdotter*. Vid 1823 års riksdag valdes han af sin ort till riksdagsfullmäktig i bondeståndet och bevisade sedan alla riksdagar till och med 1858. Redan vid den första invaldes han till ledamot af allmänna besvärs- och ekonomintekottet, var sedan under en följd af riksdagar medlem af statsutskottet och ledde vid 1853—54 och 1856—58 årens riksdagar bondeståndets öfverläggningar såsom talman. Under sin långa riksdagsmannabana var han åtakilliga gånger revisor af stats-, banko- och riksgäldverkens räkenskaper samt ledamot af tullkomiteerna 1829 och 1830. — Vid den sista af de riksdagar, i hvilka han deltog, utnämndes han af Konung Oscar I till R. V. O. och afled på sin egen-dom Skedom i Ångermanland d. 5 Juni 1872. — S:s åsigt hade en sträng konservativ prägel, hvarför han ej sällan af sina motståndare helsades såsom regeringens man. Detta var han ock, så vidt de styrandes önsknin-gar öfverensstämde med hans egen öfvertygelse; men eljest var han långt ifrån någon osjelfständig och lyckökande representant. Fyndig, klok och begäfvad med mycken lätt-het att uttrycka sig, utpräddes han alltid med en betecknande hofsamhet äfven i frågor, som lågo honom ömmaast om hjertat. Hans inflytande inom ståndet var till följd af den politiska brytning, som utmärkte den tid, under hvilken han var riksdagsman, mycket verxlande, men ken i allmänhet sägas ha varit ganska stort, och många viktiga beslut, t. ex. det om en förändrad bränvinalag-

stiftning, kunna sägas hafva tillkommit endast genom hans orädda och kraftiga uppträdande.

Strinholm, Anders Magnus, häfdatecknare. Född i Umeå socken af Vesterbotten den 25 November 1786. Föräldrar: förste landtmätaren *Anders Magnus Strinholm* och *Beata Zimmerman*. — Efter att ha genomgått skolorna i Umeå och Piteå samt Herrensands gymnasium, blef S. student i Upsala 1808. — Bristande tillgångar nödgade honom dock att afbryta sin akademiska bana, samt söka sin utkomst i hufvudstaden, der han 1812—18, dels såsom delegare, dels såsom biträdande, hade befattning med en boktryckeriörelse. Från 1819 till 1824 utarbetade han det värderika arbetet *Svenska folkets historia under konungarne af Vasaätten*, hvilket arbete af brist på uppmuntran likväl afstannade med tredje delen. Under samma tid författade han jemväl *Magnus Stenbocks lefverne*, i två band, samt översatte Rüh's Svea rikets historia. För att skaffa honom sysselsättning och bröd uppdrogo honom bankofullmäktige att 1828—30 upprätta åtkälliga register öfver bankens handlingar. Sedan vid dessa årens riksdag ständerna anvisat honom ett årligt anslag för fortsättning af hans historiska forskningar, blef han i tillfälle att mer utslutande egna sig åt sitt åsklingstudium svenska historien. Fruktan af hans flitiga forskningar framträdde ock redan 1834 med första delen af hans stora, efter en omfattande plan anlagda, arbete *Svenska folkets historia från oldata till nuvarande tider*, utgifvet i fem delar under åren 1835—54, hvilket dock ej hann längre än till år 1819. Kortare fattade han sig i sin från 1857—60 offentliggjorda *Sveriges historia i sammandrag*, af hvilken tredje och sista delen, omfattande Gustaf I och hans tid, utkom 1860. — »Under en mycket lång tid», säger en hans minnesteckare, »voro hans inkomster så knappa, att han för besparingens skull nödgades göra sina anteckningar på griffeltafior, hvilkas antal ökades efter råd och lägenhet. Sedan griffeltafiorna blifvit fullekrisna, öfverflyttades deras innehåll på papperet, och hans manuskript voro alltid ytterst nitida, men så tätt skrifa att något tillägg var omöjligt och det behöfdes också ej». — Hans bergningsutvägar förbättrades likväl i jembredd med hans stigande rykte och de utmärkelser som tillföll honom. Hans pension, som i början var 600 r:dr, ökades slutligen till 2,500 r:dr årligen. 1834 invaldes han till ledam. af Vitt. Hist. och Ant. Akad.; inkallades 1837 till En af de aderton i Svenska Akad.; blef 1842 heders filosofie doktor i Upsala; 1845 medlem af Vet. Akad.; 1843 R. N. O.; och 1849 komm. af N. O. — Död i Stockholm den 18 Januari 1862. — Bland svenska häfdatecknare intager S. ett af de allra förnämsta rummen.

Hvad som, jemte den gedigna forskningen, särskildt utmärker honom såsom historie-skrifvare är det episkt fulländade mästerverk, hvarmed han skildrar de historiska händelserna och belyser deras olika drag från alla sidor. Hans lugna, jemna, ymnigt flödande stil skiljer sig sålunda väsentligt från Geijers, hvars snilleblixtrande språk är lika mycket filosofens och skaldens, som forskarens och historieskrifvarens. — Gift 1836 med sin kusin *Anna Sofia Zimmerman*.

1. **Stromberg, Nils**, krigare. Född i Jönköping den 25 Mars 1646 och son af postmästaren derstädes *Jöns Pedersson Brattman*, adlad *Stromberg*. — Hans tidigare befordringar äro icke kända; man vet blott att han såsom ung ingick i holländsk tjänst och der hade bragt sig upp till major, när han 1674, tillika med fyra bröder, upphöjdes i adligt stånd. Efter sin hemkomst till Sverige befordrades han till generalmajor och chef för Skaraborgs regemente, samt förklarades 1699 för friherre. Sistnämnda år öfvergick han med en del svenska trupper till Pommern och besatte staden Reinbeck, samt utnämndes 1703 till generallöjtnant. I denna egenskap bevistade han belägringen af Thorn samt intog derefter Elbingen med sitt manskap. — 1706 åtföljde han K. Carl till Sachsen och utnämndes s. å. till riksråd, greve och generalguvernör i Reval. När ryssarne året derefter öfversvämmade Lifland, vidtog han alla mått och steg för att hejda deras framfart och utfärdade till landets invånare en uppmaning, att icke låta sig af några löften lockas från sin trohet till Sveriges konung. Under tiden samlade han till Riga alla i nejden varande svenska krigare, så att besättningen slutligen lärar uppgått till 10,000 m:rn. Med ovanlig kraft och skicklighet försvarade han staden i det längsta, men måste slutligen dagtinga i Juli 1710. Tvärtemot kapitulationsvilkoren, som medgifvo fritt aftåg åt besättningen utan undantag, blef han jemte flera officerare tagen och kvarhållen såsom krigsfånge. Han blef dock efter några månader utvexlad, samt utnämndes efter sin hemkomst till Sverige 1711 till president i Kommerskollegium och Statskontoret. Död på Klostor i Södermanland den 16 Augusti 1729. — Gift 1690 med *Anna Katarina Fleming*.

2. **Stromberg, Claes**, riksråd. Född d. 26 Nov. 1698; den föregåendes son. — I sina yngre år egnade han sig åt hofstjensten och anställdes som kammarjunkare hos landgreven af Hessen, K. Fredrik Is fader. — Vålväxt, vacker och ridderlig i sitt sätt att skicka sig, intog han en af hessiska prinsessornas, hvilket föranledde hans hastiga afresa från Kassel. I Sverige, der han snart återvann K. Fredriks nåd, utnämndes han till kammarherre, blef sedermera hofmarskalk och Komm. af N. O. samt upphöjdes 1751 till riksråd. Året derefter pryddes han med

serafimerorden och anställdes, efter brytningen mellan hofvet och Trasin, till guvernör för de unga prinsarne. Men vid 1756 års riksdag blef detta val ogilladt af ständerna, emedan rådets tanke om utnämningen ej blifvit officiellt inhemdat, hvarefter S. entledigades från guvernörsbefattningen, dock med uttryck af ständernas belåtenhet med hans sätt att sköta densamma. Under de första åren af Vetenskapsakademiens tillvaro kallades han till en af dess ledamöter, men då han på lång tid ej infann sig på akademiens sammankomster, blef han 1749 på framställning af riksrådet Ehreaprens utsluten ur det lärda samfundet. År 1761 nedlade han sitt rådsbete samt afled på sin egendom Klasterp i Södermanland den 25 Juni 1782. — I sin tids politiska strider deltog han föga. Under sin långa anställning vid hofvet slöt han sig troget vid konungaparet och räknades bland de pålitligaste af hofpartiet. Genom klok hushållning ökade han sin ärftda förmögenhet, och analog, då han själf var barnlös, sin egendom Klasterp till fideikommiss för sin frus brors grefve Klas Lewenhaupt och hans efterkommande. — Gift 1732 med *Ulrika Katarina Lewenhaupt*.

Strussenfelt; släkten härstammar från en gammal schlesisk ätt med samma namn; och adlades i Sverige 1751.

1. **Strussenfelt, Alexander Mikael**, fortifikationsofficer. — Född i Stockholm d. 22 Oktober 1716; son af *Mikael Tomasson Strussenfelt*, som öfver Polen inkommit till Sverige och slutligen blef kapten vid Helsinges regemente, samt *Brigitta Ovelgren*. — Blef 1733 volontär vid fortifikationen, men tjänstgjorde tillika såsom underofficer vid Helsinges regemente till 1741, då han befordrades till konduktör. Under det s. å. utbrutna finska kriget, deltog han i åtskilliga fortifikationsarbeten och rekognosceringar, samt utnämndes 1743 till löjtnant. År 1745 ingick han i utländsk tjänst och bevästade belägringarna af Oudenarde, Ostende, Gent, Antwerpen, Mons med flera orter, samt deltog i slaget vid Liège. Vid sin hemkomst till Sverige befordrades han 1747 till kapten och kommanderades s. å. till Finland, för att vara behjälplig vid uppgörandet af planer för de nya fästningsverken i Lovisa och Helsingfors. — Sedan han 1751 gjort en resa till Holland och Flandern, för att bese dessa länders fästningar, broverk och hamnförvar, upphöjdes han samma år i adlig värdighet, blef 1755 öfverstelöjtnant vid fortifikationen, 1772 komm. af S. O. och slutligen generalmajor. Död å Rösjöholt i Skåne den 28 Mars 1797. — Han var en i sitt fack synnerligen skicklig man och har i Vetenskapsakademien lemnat åtskilliga uppsatser, bland annat en afhandling *Om fästningars nytta och bruk samt byggnadsätt*.

— Gift 1770 med *Ulrika Eleonora Silfversköld*.

2. **Strussenfelt, Constantia Carolina Amalia**, romanförfattarinnan. — Född på Arrle i Skåne den 16 Maj 1803; den föregående sondotter. Föräldrar: kammarherren *Mikael Strussenfelt* och *Fredrika Beata Lindencrona*. — Hennes ytre lefnad framter inga märkliga händelser. Efter att i barnåren ha deltagit i undervisningen för sina bröders lärare, och derunder tillägnat sig en ej obetydlig fond af kunskaper, vistades hon några år i sin morfaders major *Adolf Lindencronas* hem på Hofgården i Östergötland och antog omkring 1831 plats såsom lärarinna i Skåne. Under de sista åren af sin lefnad bosatte hon sig i Motala och afled derstädes, ogift, den 24 Mars 1847. — Tidigt begynte hon pröfva sina krafter som skriftställarinnan, i det hon från 1828 lemnade små poetiska bidrag till *Boyes Konst- och nyhetsmagasin*. Men snart uppträdde hon såsom roman- och novellförfattarinna, dels anonymt, dels under den länge hemlighållna pseudonymen *Fröken R*. Den första af hennes romaner var *Constance Soligny eller kärlek och försäbelse*, som utkom i tvänne delar 1829 och inom kort följdes af andra, såsom *Georg och Marie* (s. å.); *Alrik eller Vikingarne* (1830); *Flyktningarna från Vadstena* (1830); *Henrik och Hilma* (1830); *Sigfrid Thureson Rysning* (2 del. 1831); *Andelunden vid Kassin* (1832); *Amoanda Sainville eller det förkastade klosterlöftet* (1837); *Qvinnan utan förmyndare* (2 del. 1841) o. s. v. Hon utgaf jemväl ett häfte *Dikter* (1832), till större delen småvers, som förut varit intagna i *Boyes Magasin*.

3. **Strussenfelt, Ulrika Sofia**, romanförfattarinnan. — Född på Hilleshög i Skåne den 9 Maj 1801; den föregående systar. — Vid två års ålder förlorade hon sin mor och upptogs såsom eget barn af morföräldrarna samt flyttade med dem 1805 till Hofgården nära Vadstena. Här tillbragte hon sina barn- och ungdomår, under en uppfostran, som dock mer afsåg att göra henne skicklig som maka och husmoder, än att lysa för världen med talanger och lärdom. Den bokliga bildning hon då kom att sakna tillägnade hon sig själf vid mognare år, sedan den yngre systemens framgångar på författarbanan, sporrat henne till försök i samma väg. År 1831 flyttade hon med sin morfar till Grenna och stannade hos honom till hans död följande året, hvarefter hon 1834 öppnade en liten skola i nämnda stad, som hon förstod till hösten 1859. Mot slutet af 1860-talet bosatte hon sig i Stockholm, och afled der d. 16 Jan. 1873. Sedan hon i flera år skrifvit poemer, noveller och romaner, nästan af ett slags inre nödvändighet, utan tanke på att prisgifva

dem åt allmänheten, utgaf hon 1842 sin första roman *Ett presthus på landet*. Då denna mottogs med välvilja både af allmänheten och kritiken, fortsatte hon sitt författarskap under namnen: »M. B.», »Philaletes» och »Pilgrimen», af hvilka pseudonymer den sistnämnda blef den allmänast begagnade. Bland hennes talrika arbeten torde företrädesvis böra nämnas: *Informatorn och Aristokraten* (1845); *En äskvigg* (1858); *Sveriges förste romanförfattare* (1853); *Per Brahe den yngre* (1856—57); *Vigtskidlarna* (1858); *Magnus Stenbock* (1859); *Salens prestgård* (2 del. 1864), m. fl. — Hvad som särskildt utmärker hennes berättelser är den religiösa anda, som genomgår dem och som allt ifrån ungdomen genomvärmde hennes sjärlösa personlighet. Detta religiösa sinne gaf sig på hennes älderdom uttryck i en mängd sedolärande berättelser och andaktsböcker för barn och ungdom, ett författarskap, åt hvilket hon med förkärlek synes ha egnat sig.

Stråle. Atten, som härstammar från Sibbedalen eller Silbodal i Nordmarks härad af Vermland, har urgamla anor. På riddarhuset äro tvenne ättgrenar introducerade, *Stråle af Ekna* och *Stråle af Sjöared*. Af den förre märkas:

1. **Stråle, Olof Andersson**, krigare. Född 1578. Föräldrar: ståthållaren *Anders Svensson* till Ekna och *Anna Olofsdotter* (*Hwijth*). — År 1599 nämnes Olof Andersson såsom befallningsman på Kronoberg, och såsom ståthållare i Dorpt 1601, hvilket år han skickades såsom svensk legat till romerska kejsaren. Sju år senare (1608) afgick han till Colberg i Pommern med en del krigsfångar, som svenskarne tagit i polska kriget, och utvexlade dem mot svenskar, som fallit i polsk fångenskap. 1610 skickades han såsom svenskt sändebud till Frankrike dels för att utverka detta lands fredsbemödling i kriget mellan Sverige och Polen, dels att försöka förskaffa några handelsförmåner för svenska flaggan. Vid sin hemkomst till Sverige förordnades han till befallhafvare på Eliborg, Sveriges nyckel vid Vesterhafvet. I Maj 1612, lade sig fyrtiotvå danska örlogsskepp på reddan utanför fästningen, hvarjemte en dansk belägringskår inneslöt den från landsidan. Med utomordentlig tappret aflog S., med sin fyrahundra man starka besättning, fiendens både stormningar och uppfordringar att gifva sig. Slutligen måste han, sjelf sårad och med besättningen sammanmält till hälften, dagtinga, dervid han dock förbehöll sig att få afgå med flygande fanor och klingande spel. Gustaf Adolf mottog underrättelsen om Eliborgs fall med mycken förtrytelse och lät i första hettan sätta S. i fångelse, men lösgaf honom inom kort och utnämnde honom 1614 till president i Svea hofrätt. 1617 användes

S. såsom rusttjenstkommissarie i Småland. Men 1619, fem år efter det han uppgifvit Eliborg, ställes han till ansvar för att i oträngdt mål ha överlemnat fästningen i fiendens händer och dömdes att betala 4,000 r:dr till tveskifte mellan Vesterås och Upsala domkyrkor. Vid 1642 och 1643 årens riksdagar nämnes han, såsom gammal och sjuklig, bland de hemmavarande af adeln i Kronobergs län. Hans dödsår är obekant. — Gift med *Märtu Stolps*.

2. **Stråle, Nils Vilhelm**, embetsman. Född i Stockholm den 16 April 1787. Föräldrar: kammarrådet och riddarhuskamreraren *Carl Vilhelm Stråle* och *Hedvig Ulrika Lundberg*. — Efter enskild undervisning i hemmet, anlände S. 1802 till Upsala, der han tog hofrättsexamen 1803, hvarefter han s. å. ingick såsom auskultant i Svea hofrätt. Inskriften 1804 som e. o. kanalist i Justitie-revisionsexpeditionen, anställdes han 1806 såsom kanalist vid fullmäktiges i riksgäldskontoret expedition, samt blef 1810 registrator och arkivarie derstädes. Under tiden hade han befordrats 1807 till kopist, 1809 till kanalist och 1810 till protokollsekreterare i nedre Justitie-revisionen. År 1814 förordnades han att förestå ett revisions-sekreterare-embete och utnämndes 1820 till revisionssekreterare. År 1822 förestod han någon tid justitiekanslerembetet och utnämndes 1827 till justitieråd, då han erhöill afsked från riddarhuskamrerare-tjensten, hvilken han bestridt sedan 1815. — Afgick ur högsta domstolen 1851. Komm. m. st. k. af N. O. Död på Rörstrand vid Stockholm den 6 Januari 1853. Med undantag af valrikadagen i Örebro deltog han i alla riksmöten från det nya statskicketa begynnelse 1809 och till 1848, och var derunder ledamot af lag- och bankoutskottet, samt af state- och bankoutskottets afdelning för finanserna. Det var ock på detta område han var verksamast såsom riksdagsman och det förtjenar ihågkommas, att han var en af de som kraftigast bidrogo till den i början af 1830:talet genomförda myntrealisationen. — Gift 1814 med *Regina Lovise Lagerhjelm*.

3. **Stråle, Vilhelm**, embetsman. Född i Stockholm den 22 Februari 1816; den förgående son. — Efter att vid sexton års ålder ha blifvit student i Upsala, afstade han derstädes hofrättsexamen, ingick såsom e. o. kanalist i kammarexpeditionen 1835 och i justitie-revisionen 1836, samt blef det sist nämnda året jemväl auskultant i Svea hofrätt. Han fortgick sedermera inom hofrätten till vice notarie 1838, till vice häradshöfding 1840 samt till assessor 1848, hvarjemte han efter att ifrån 1840 ha varit tillförordnad kopist i justitiekanslers-expeditionen befordrades i samma expedition till kanalist 1846. Tillförordnad polismästare i Stock-

holm 1851, utnämndes han året derefter till underståthållare, samt blef generaldirektör i styrelsen öfver fängelser och arbetsinrättningar i riket 1855. Denna befattning innehade han sedan i tolf år eller till 1867, då han utnämndes till greffe Liljencrantz' efterträdare såsom landshöfding öfver Stockholms län. — Komm. med st. k. af N. O. — Gift 1: 1850 med *Dorothea Adelaide Wester*; 2: 1871 med *Ida Lindencrona*.

4. **Stråle, Gustaf Holdo**, industrikare, riksdagsman, författare. Född i Stockholm den 25 Juni 1826; den föregående broder. — I Upsala der han blef student 1844, undergick han examen för inträde i rikets rättegångsverk 1847 och tjänstgjorde under åren 1848—50, dels i Svea hofrätt, nedre justitierrevisjonen och justitiekamalerexpeditionen dels i Stockholms kämnars- och rådstugurätt. — Efter att 1850 ha begynt deltaga vid tillsynen af Rörstrands porcelinsfabrik, i hvilken fadren var stor delegare, öfvertog han hela ledningen af densamma vid fadrens fränfalle 1853, och har sedan dess fortfarande egenat sin verksamhet åt dess utveckling. Denna har ock så snabbt fortgått att tillverkningen, hvilken, när S. blef disponert för fabriken, belöpte sig till 350,000 kr. sedan dess fyrdubblats och vid 1875 års slut uppgick till 1,800,000 Kr. Vid riksdagarna 1862—63 och 1865—66 var S. riksdagsman i borgarståndet, samt har under det nya riksdageskicket varit ledam. af riksdagens Andra kammare under första valperioden 1867—69 samt är äno invald i samma kammare för tiden 1876 till 1878. — Staterisor åren 1860—63 och 1867. — Den tid, en omfattande affarverksamhet och flerfaldiga kommunalvärf lemnat honom öfrig, har han använt till studier i arkäologi, numismatik, bibliografi och konsthistoria, samt från trycket utgifvit: *Rörstrand och Marieberg* (1870), samt *Grafhäril funna i svensk jord* (1873), de första arbeten, som utkommit i svenska keramikens historia. Han har äfven utgifvit *Minnen från Juulan*, en liten samling poesier (1865). — Gift 1: 1853 med *Anna Charlotta Broling*; 2: 1856 med *Karolina Maria Theresia Wester*.

Ström, Israel Adolf af, forstman. Född på Djursborg utanför Stockholm den 5 Sept. 1778. Föräldrar: öfverjägmästaren *Eriand Ström* och *Juliana Johanna Schröder*. — Efter en tids vistelse i Upsala valde han fadrens yrke och ingick såsom volontär vid jägeristaten, utnämndes till hofjägare 1794 samt beforderades, kort efter det han erhållit öfverjägmästarefullmakt, till intendent öfver K. Djurgården vid Stockholm 1801. — År 1806 företog han en resa till Danmark för att studera der brukliga skogshushållningsmetoder, hvarefter han ingaf förslag till den första jagstadsiga i Sverige, som af konungen

gillades och 1808 fastställdes till efterrättelse. År 1822 ingaf han till regeringen förslag till en förbättrad skogshushållning i riket, hvilket hade till följd att han förordnades att reglera hushållningen med kronoparkerna och kronoallmänningarne i Sverige, ett ganska omfattande och maktpåliggande värf, som dock efter sju års ansträngande arbete var fulländadt 1832. — Sedan han sjelf 1825 inrättat det första skogsinstitutet i landet, förordnades han 1828 till chef för det då af staten stiftade skogsinstitutet invid Stockholm och blef två år senare styresman öfver ekplanteringarne i riket, en befattning, som han bibehöll till sin död. En så gagnande verksamhet lemnades ej utan belöningar. Sedan han 1820 undfått hofjägmästarefullmakt, erhöll han 1833 adlig sköld, utnämndes 1838 till komm. af V. O. och kallades s. å. till ledam. af Vet. Akad. Död på Djursborg å K. Djurgården vid Stockholm den 24 Okt. 1856. — Hans ära består i att först i Sverige hafva bragt å bane en i både teoretiskt och praktiskt hänseende ordnad skogshushållning. För detta mål verkade han genom muntlig undervisning och genom utgifna värderika skrifter, bland hvilka må nämnas: *Svenska foglar med ritningar af v. Wright* (1839); *Handbok för skogshushållare* (1837); *Enkla regler för skogens skötsel* (1839); *Skogs- och jagtarkiv* (1832), m. fl. — Gift 1811 med *Fredrika Elisabet Berndes*.

Strömberg, Adam Teodor, präst, vitter. Född i Strengnäs den 5 Juni 1820. Föräldrar: mathes. lektor vid gymnasium derstädes, professor *Johan Erik Strömberg*, härstammande i fjerde led från en finsk bonde, som inflyttade till Sverige i Carl XII:s tid, och *Johanna Kristina Broling*. — Student i Upsala 1839, undergick han filos. kand. ex. derstädes 1847 och promoverades året derefter till filos. doktor. Sedan han bestridt åtakilliga förordnanden dels som vikarierande, dels såsom e. o. lärare vid Strengnäs och Örebro läroverk, konstituerades han till lärare på det förstnämnda stället 1852, disputerade för teol. lektorat derstädes 1859, prästvigdes 1863 samt utnämndes till domprost i Strengnäs 1864. År 1861 företog han i pädagogiskt ändamål en resa genom Tyskland och Danmark; promoverades till teologie doktor vid jubelfesten i Lund 1868, har såsom ombud för Strengnäs stift deltagit i allmänna kyrkomötana 1869 och 1873; har varit landstingsman för Nyköpings län 1865—74; ledamot af riksdagens Andra kammare 1876—78 samt är L. N. O. År 1852 eröfrade han Svenska Akademiens pris för ett skaldeestycke *Invalidens Saga* och vann 1857 samma utmärkelse för *Holofsin, skaldeestycke i 2 sånger*; har dessutom författat och utgifvit: *Inktagelser, rörande skoldäsendet i Tyskland* (1862); *Geografisk-*

etnografisk läro- och läsebok för skolor och vettgirig allmog (1865); *Om församlingen och dess lifsfyrtingar* (1873) tillfällighetsstycken i bunden stil, samt predikningar, tal och föredrag. — Gift med *Augusta Annerstedt*.

Strömorona, Nils Thorvedsson, lotsdirektör. Född i Marstrand 1664. Föräldrar: rådmannen derstädes *Torvad Nilsson Ström* och *Margareta Mattedotter*. — Redan såsom student i Lund utmärkte han sig för sina synnerligt goda kunskaper i matematik och astronomi, hvorför han 1691 förordnades till »informator» i nämnda vetenskaper vid amiralitetet, med särskildt uppdrag att i Carlskrona tillsätta styrmän och lotsar. Sedan han 1696 blifvit befordrad till öfverstelöjtnant och året därefter till styrmanskapten och lotsdirektör, förordnades han 1699 att kartlägga hela kusten från Kullen i Skåne till Göteborgskärena med alla dess undervattensgrund, klippor och ref. Vid krigets utbrott 1700 kommanderades han till tjänstgöring på amiral-generalakoppet »Konung Carl» och var med vid landstigningen på Seland, hvilket krigsföretag han aftecknade och sedan graverade i koppar. Efter den första freden med Danmark, afsändes han till Amager, för att anskaffa lotsar och utföra flottan ur de förut okända farvattnen. Då danakarne nekade att härtill lemna sitt bistånd, lyckades han genom lödningar och andra försigtighetemått föra de svenska fartygen oskadade ut i Östersjön. År 1704 upprättade han en särskild lotskår, åtföljde på senhösten 1711 den del af flottan, som konvojerade transportfartygen med den nyutakrifna Stenbockska hären till Tyskland; befordrades 1717 till kommandör med bi-behållande af sina förra befattningar och adlades 1727 med namnet *Strömorona*. Död den 24 Januari 1740. Efter hvad af det anförda synes, har S. stora förtjenster om svenska lotsverket, hvilket han ordnade öfver nästan hela Östersjön, sedan han förut pejlut och pliktat de svenska kusterna och dess farleder. Han har äfven uppgjort sjökort som för sin tid äro ganska goda, samt utgifvit en i koppar stucken *hydrografisk gradkarta* öfver Östersjön och Kattegat. — Gift på 1690-talet med *Lovisa Kristina Ankarstierna*.

Strömer, Märten, matematiker, astronom. Född i Örebro 1707. Föräldrar: prosten och kyrkoherden derstädes *Johan Strömer* och *Maria Buller*. — Enligt berättelse skall hans håg för astronomien blifvit väckt till lif derigenom, att han i en almanacka fann en solförmörkelse på förhand uträknad. När han såg att det i kalendern omnämnda fenomenet inträffade på bestämd timme, beslöt han att göra astronomien till sitt hufvudstudium; men då han tillika hört att insigter i matematik vore ett oundgängligt

vilkor för astronomiska studier, skaffade han sig *Euclides' elementer* och hade redan på sina lofstunder lärt sig tre böcker, innan ännu någon visste att han hade denna bok i sina gömmor. Han fortsatte sedan sina studier med den iver, att han vid fjorton års ålder ansågs mogen att besöka universitetet, hvilket dock till följd af en långvarig sjukdom ej kom att ske förrän 1724. Efter slutade gradualstudier, förordnades han i Upsala till docent och utnämndes efter ett par år till adjunkt i matematiken. Han uppfördes icke långt därefter på förelag till matematiska professionen i Lund; men fick i stället uppehålla professionen i Upsala för Celsius och befordrades slutligen till hans efterträdare, såsom astronomie professor, 1734. — Denna plats skötte han med både glädje och framgång i tjugutvå år eller till 1756, då han af ständerna öfvertaltes att åtaga sig inrättandet af den så kallade Amiralitetakadettskolan i Carlskrona. När han snart fann att han omöjlig kunde sköta två så viktiga befattningar, som organiserandet af sjökrigsskolan och sin profession, begärde han afsked från den senare och kvarstannade i Carlskrona till 1765. — De sista åren af sin lefnad sysselsatte han sig mest med att upprätta pålitliga sjökartor öfver de svenska skärgårdarne. Han afled sextiotre år gammal i Stockholm d. 2 Jan. 1770. — I den matematiska vetenskapens historia intager S. bland svenskar ett utmärkt rum, på samma gång han är en af de mest bekante författare i detta ämne. Hans bearbetning af *Euclidis Elementa* utkom första gången 1744 och har allt sedan, såsom en i skolorna begagnad matematisk lärobok, utgått i en stor mängd upplagor. Han har jemväl författat: *Inledning till Trigonometria plana* (1749); *Läran om klotet och sferiska trigonometrien* (1759); *Anmärkingar vid gamla svenska tidräkningen eller runstafven*; flera rön och uppsatser i Vetensk. Akad. handlingar m. m. — Gift med *Anna Maria Elovis*.

Strömfelt. Ätten, som jemte flera adliga släkter härstammar från den gamla, förnämliga Vångsäkten, kallade sig förut *Fagrars* och fick förnyelse på sitt adelskap 1632.

1. **Strömfelt, Johan Carl**, krigare. Född 1678. Föräldrar: *Carl Philip Strömfelt* till Landajö, Värnäs m. m. och *Agnesa Allongren*. — Han deltog i Carl XII:s krig och hade hunnit till kapten vid lifdragonerna, när han 1706 vann en lysande seger öfver en trupp Sachsare af greffe Schulenbergs armé; han befordrades derpå till major och öfverstelöjtnant, samt försvarede sig 1712, då han var öfverste, med stor tapperhet mot de förenade härarne, som sökte bemäktiga sig Stralsund. Kort därefter bevisade han under Stenbock slaget vid Gadebusch och erhöjll, för sina dervid ådagalagda mannrön, friherrebrevet 1713. När svenska armén

blifvit inestängd vid Tönningen, öfverförde han till danaka lägret kapitulationspunkterna för stadens öfverlemnande; beforderades, efter sitt frigifvande, till generalmajor af kavalleriet och följde Carl XII till Rügen, der han i en träffning med danskarna ånyo blef tillfångtagen 1715. Efter sin återkomst hem, åtföljde han konungen till Norge 1718, utnämndes efter Carls död 1719 till generallöjtnant, blef 1727 riksråd, samt slutligen 1731 grefve. Död i Stockholm d. 26 Okt. 1736. S:s befordringar vitna om en man med stor duglighet. Han åtnjöt jemväl stort anseende och var, ehuru han ej synnerligen deltog i riksdagstriderna, flera gånger föreslagen till landmarskalk. — Gift med *Hedvig Eleonora Wrangel*.

2. **Strömfelt, Otto Reinhold**, embetsman. Född d. 15 Januari 1679; den föregåendes kusin. Föräldrar: ståthållaren i Lifland *Gustaf Adolf Strömfelt* och *Kristina Elisabet Taube*. — Sedan sonen studerat i Dorpt och der med allvar lagt sig vinn om rättsvetenskaperna, fick han 1697 åtfölja ambassadören greve Carl Bonde till fredkongressen i Rysawijk, och likaså 1698 deltaga i beskickningen till England. — År 1700 anställdes han som e. o. kanalist i riksarkivet och blef 1701 e. o. assessor i Dorpts landträtt. Efter detta första steg på tjänstemannabanan, befordrades han till assessor i lifländska hofrätten 1704, till lagman på Gotland 1712, till lagman i Kalmar läns lagsaga 1718 och blef s. å. vice landshöfding i Kalmar; befordrades 1719, kort efter det han blifvit lagman i Västernorrland, till landshöfding i Vesterbottens län; men fick innan årets slut utbyta detta höfdingdöme mot Stora Kopparbergs län, hvarjemte han samtidigt uppfördes på riksrådsförelag. Sedan han 1720 erhållit friherrebrevet, afsändes han 1721 såsom andre minister plenipotentarie till fredswerket i Nystad och utnämndes 1723 till president i Kommercekollegium. I denna egenskap uppgjorde han planen till inrättandet af Generaltull-arrendesocieteten, hvilken inrättning inom tre år var i gång. Hans sista befordringar voro till president i Svea hofrätt 1736 och till president i Åbo hofrätt 1743. Död i Stockholm den 8 April 1746. — Utrustad med omfattande insigter och stor praktisk förmåga ådagalade han i sina olikartade befattningar mycken duglighet och kraft, hvarjemte han äfven arbetade som författare i politik, juridik och historia. Till och med inom kyrkoväsendet sökte han åstadkomma nyttiga förbättringar och ifrade mycket för införandet i Sverige af s. k. »Consistoria mixta», med både civila och andliga ledamöter. — Gift med *Anna Magdalena Taube*.

Strömstierna, Olof, amiral, sjöhjälte. Född 1664 på Käringön i Bohuslänska skären, der fadren *Nils Knape* var fiskare. — Liksom

skärgårdabefolkningen i allmänhet, egnade sig sonen tidigt åt sjöyrket, seglade under flera år på Frankrike, England, Amerika och Ostindien samt hade under sina sjöfärder bragt sig upp till löjtnant i holländsk tjänst. Vid början af Carl XII:s regering ingick han i svenska örlogsflottan och befordrades till amiralitetelöjtnant 1700. Han utnämndes sedermera till amiraliteteskaptän vid Göteborgs eskader, samt till chef för Bohusläns första eurolleringskompani. I denna egenskap användes han mest att konvojera transportfartyg, förestaga kryssningar samt skydda Bohusläns kusten mot danaka anfall. Till belöning för sin härunder ådagalagda skicklighet och vaksamhet utnämndes han 1715 till schoutbynacht samt upphöjdes i adlig värdighet med namnet *Strömstierna*. Beforderades 1716 till vice amiral, och förde under Carl XII:s sista krigsår flottiljen mot Norge, derunder han, ehuru underlägsen i stridskrafter, visade sig såsom en Tordenskioldes värdige motståndare. År 1719 sökte och erhöll han afsked från sina militära befattningar, vid hvilket tillfälle regeringen tillade honom fullmakt såsom amiral. Död på sin gård Vese i Bohuslän 1730. — Gift med *Kristina Ström*, rådmansdotter från Marstrand och syster till en annan namnkunnig bohusläning *Nils Torvedsson Ström*, adlad *Strömcrona*.

Stuart, Carl Magnus, fortifikationsofficer. Född omkring 1650. Föräldrar: kammarherren *David Stuart* och *Britta Nilsdotter Lillieram*. — Sin berömliga bana började han vid aderton års ålder såsom simpel båtsman; men öfvergaf snart sjöyrket och ingick såsom pikenerare vid konungens af England garde. Efter trene väl använda läroår i London, återvände han 1671 öfver Holland till Sverige, och erhöll till en början anställning i Carl XI:s hof såsom hofjunkare. För sina kunskaper och sin skicklighet i ritkonsten upptogs han i Dahlbergs skola och utnämndes till löjtnant vid fortifikationen 1675 samt till kapten året derefter. Snart blef han en af Dahlbergs pålitligaste medhjelpare och anförtroddes en mängd viktiga förrättningar. Bland annat var han vid Carls kronans anläggning och befästade den egentlige verkställaren, ehuru under Dahlbergs och Wachtmeisters öfverseende. Befordrad 1682 till generalquartermästarelöjtnant, anträdde han 1685 en utrikes resa för fortifikationsstudier och bevistade derunder någon tid fälttåget i Ungeru mot turkarne. Hemkommen 1687, erhöll han förtroendet att undervisa den unge prins Carl, sedermera K. Carl XII i fortifikationsväsendet, hvarjemte han tillika tjänstgjorde såsom prinsens kammarherre. Sedan han 1697 blifvit befordrad till generalquartermästare, iståndsatte han, med lika mycken skicklighet som skyndsamt fastningsverken i gränsprovinserna

Pommern, Bremen, Karelén, Ingermanland och Lifland, samt erhöjll af Carl XII, 1700 det vigtiga uppdraget att leda landstigningen på Seland. Under sina rekognoseringar och förberedelser härtill, särades han af ett skott från ett batteri på Humlebäck, men fortsatte att, sittande i sin slup, anvisa de ställen på kusten der de ankommande svenska skeppen borde landa. Först när landstigningen försiggått, begaf han sig till Malmö, för att vårda sin blessyr och uppgjorde här en plan för Köpenhamns belägring, hvilken dock visade sig öfverfödig, enär freden kort derpå mellankom. Under följande året ledde han den ärorika öfvergången af Düna och indelade senare på året svenska arméns vinterquarter i Kurland. Då hans vacklande helsa ej tillät honom att längre följa konungen, qvarlemnades han 1702 såsom guvernör i Kurland, der han på föga mer än ett år omskapade förvaltningen. Efter att allt ifrån 1700 ha varit generalmajor, befordrades han 1703 till generalöfjuntant och upphöjdes till friherre samt emottog efter den då nysa afidne Dahlberg högsta styrelsen öfver fortifikationen. För att söka förbättring för sin allt mer försvagade helsa begaf han sig 1704 till baden i Aachen, der han likväl ej lyckades vinna ändamålet med sin resa. Efter ett års vistelse i Bremen återkom han till Sverige och afled i Stockholm den 6 Dec. 1705. — Gift 1688 med *Margareta Funck*.

Sture. Under detta namn förekommer i Sveriges historia icke mindre än fem ätter med olika ättmärke. Tvenne grenar af släkten *Natt och Dag*, hvilka voro befryndade med de gamla *Sturarna*, upptogo vid olika tider *Sture*-namnet; men bibehöllo *Natt och Dag*-vapnet. Till den äldsta af nämnda släktgrenar höra följande:

1. **Sture, Svante Stensson, politiskt offer.** Född på Stockholms slott den 1 Maj 1517. Föräldrar: riksföreståndaren *Sten Sture d. y.* och *Kristina Nilsdotter Gyllenstierna*. När modren, efter Stockholms öfverlemnande till Kristian Tyrann, bortfördes till Danmark, fick den treårige sonen dela hennes fängelse, först i Blå tornet i Köpenhamn och sedan på Kallundborgs slott. — Vid sexton års ålder skickades han af K. Gustaf I att vid främmande hof inhemta sin tids högre riddersliga bildning. Härunder blef han tillfångatagen af Lübeckarne, för att nyttjas som medel för frambringande af ett uppror i Sverige. Dels med lockelser, dels med poek försökte de förmå honom att höja upprorsfanan mot Gustaf; men alla försök strandade mot den ädelsinnade Sturens trohet. Återkommen till Sverige 1537, efter att i tvenne år ha varit qvarhållen i Lübeck, fann han sin ungdoms trolofvade, *Margareta Leijonhufvud*, förmäld med Konung Gustaf och gifte sig året derefter (1538) med hennes

syster, den sedermera under benämningen »Kung Märta» bekanta *Märta Erikdotter Leijonhufvud*. Han hade strax efter sin hemkomst blifvit förordnad till höfvidsman på Stegeborgs slott med dess län, och fick härmed 1538 förena Söderköpings stad. Ännu en gång, ehuru lika fåfångt som förut, lockades han med furstensupproret och konungakrona. Under Smålandsupproret skref Nils Dacke till honom från Vexjö: »Att meänige man i Småland ville till honom utgöra sina årliga skatter och utskylder, om han ville vara deras herre och höfvidsman, hållande dem vid rätt och lag och sedvänjor, såsom hans fader förr gjorde». Härpå svarade S., »att bonden bör köra sin plog, men ej utbjuda konungakronor» och skickade så brefvet till K. Gustaf. — För sin orubbligt visade trohet förordnades han 1543 till höfvidsman öfver Leckö slott och län, utnämndes 1544 till riksråd och kallades 1559 till konungens sekreter råd samt lagman öfver Småland. I början af Erik XIV:s regering stod S. i synnerlig nåd hos denne konung, utnämndes 1560 till riksmarskalk och erhöjll vid kröningen 1561 första rummet bland grefvarne, med Vesterrik i Småland till grefskap. Han undfick jemväl en mängd gods och jordar »till grefskapets underhåll», så att han strax efter 1562 innehade omkring sjuhundrafemtio hela hemman och desutom hus och tomter i de flesta af rikets städer. Sedan han 1562 blifvit befordrad till generalguvernör öfver Lifland med Reval, deltog han 1566 i kriget mot danskarne. Men här kom Konung Eriks länge närda misstänksamhet mot honom till fullt utbrott. Han anklagades och fördes fängslad till Upsala, der den 24 Maj 1567 de hemska mordceener uppfördes, vid hvilka den högsinnade S. föll ett offer.

2. **Sture, Nils, politiskt offer.** Född på Hörningsholm i Södermanland den 20 Juni 1543; den föregändes son. — Endast aderton år gammal, sändes han att för K. Erik fria till drottning Elisabet i England och utnämndes 1562 till anförare för liffanen. Hittills hade allt varit godt och väl mellan honom och konungen, men snart kunde ej den senare dölja sin ovilja och tänkte alltid på sin stjernspådom, att en »ung man med ljust hår» skulle bringa honom i olycka. Slutligen, för att ej falla konungen besvärlig, lemnade S. hofstjenssten och begaf sig till krigshären, men äfven här följde honom Eriks misstankar. År 1565 förordnades han till hertig Carls medhjelpare vid arkliet och skickades 1566 till biträde åt Nils Boye, vid belägringen af Bohus. Då fästningens eröfring misslyckades, stämdes de båda befälhafvarne att inställa sig för rätta. Boyes forna förtjenster räddade honom från straff; men S. dömdes till döden, ehuru dödadomen af Konungen ändrades till ett skymfligt intåg;

Stockholm. De närmare omständigheterna vid detta ovärdiga uppträde äro af historien allmänt kända; några få dagar därefter åter-skänkte Erik den förolämpade ädlingen sin nåd, och skickade honom att afsluta frieriet med prinsessan Renata af Lothringen. Den skymf S. lidit tärde emellertid djupt på hans sinne, och han skref till sina föräldrar, »att han i Stockholm druckit en dryck, som för honom förbittrade lifvets glädje och välfärd här i världen, samt att han hoppades att en gång få förevära sig med något bättre än bref och insegel». Dessa och dylika ord togos sedan såsom bevis för tillvaron af en sammansvärjning. Vid hemkomsten från Lothringen fann S. sina anförwandter som fångar och måste strax dela deras fängelse, hvarefter sedan en vrångvis dom fallit, K. Erik med egen hand på Nils S. begynte de ryaligheter, som äro bekanta under namn af Sturemorden. — S. mördades den 24 Maj 1567 och begrofs i Upsala domkyrka, der man ännu förvarar hans genomstungna kläder. — Ogift.

3. **Sture, Sten**, krigare. Född på Leckö den 4 Nov. 1544; den föregående bror. — Sin adliga uppfostran erhöll han dels hemma och dels vid Gustaf I:s hof. Vid tjugnet års ålder utnämndes han af Erik XIV till amiral på örlogsskeppet »Finska Swanen», med hvilket han utgick i danska kriget. Den 7 Juli 1565 träffades svenska och danska flottorna mellan Bornholm och Rügen. Här uppstod en skarp strid. Peder Baner, som jemte S. förde befälet på »Finska Swanen», blef genomakjuten med en falkonetkula, hvarpå S. med yttersta håfthet angrep danska amiralskeppet »Jægeren» under Otto Rud. Efter en kort stund träffades S. af ett lod på pannan, och nedföll ögonblickligen död på däck. De båda vapenbröderna fingo sin hviloplats i Upsala domkyrka, der K. Erik lät öfver dem uppreta en präktig minnesvård, som i prunkande inskrifter förtäljer deras mandom och bedrifter. — Ogift.

4. **Sture, Erik**, politiskt offer. Född på Hörningsholm den 18 Maj 1546; den föregående bror. — År 1563 hade han slutat sina studier och var då hofjunkare hos hertig Johan. När fadren, greve Svante, märkte att oenighet höll på att utbryta mellan Konungen och hertigen, skref han till sin son i Finland, att lemna hertig Johans hof och söka tjänst i Konungens. Brevet, som en trogen tjänare öfverförde till Åbo, föll händelsevis i händerna på hertigen som uppbrände det, sedan han läst dess innehåll. Härigenom kom S. att qvarstanna i Johans hof, tills denne som fånge öfverfördes till Sverige. Sedermera deltog han med sina bröder i kriget mot danskarna och blef derunder sårad i en träffning vid Elfsborg. För släktkapens skull blef han på Svartsjö fängslad med fadren och bröderna samt

affördes till Upsala, der han mördades den 24 Maj 1567. I brist af bättre skäl åberopade sig hans domare på följande: På en K. Eriks hofherrar Sivard Kruses bröllop hade en jungfru Margareta Nilsdotter gått omkring i bröllopsalen med en liten fan. Några af de närvarande ungherrarne skämtade med henne häröfver och kallade henne »herr fanrike». Dagen efter bröllopet skref greve Erik i de andres namn ett bref till henne, i hvilket de kallade sig hennes fattiga landsknektar, begärande få veta, hvarset herr fanrike ville uppsätta sin fanika. Detta uttyddes som ett försök att anvärfva trupper och som ett bevis på att upproriska stämplingar förehades. — Ogift.

5. **Sture, Mauritz**, riksråd. Född på Nyköpings slott den 24 November 1552; den föregående bror. — Han hade för att fullända sin uppfostran blifvit utsänd till Holland, der han vistades, när fadren och bröderna mördades i Upsala 1567. Vid sin hemkomst till Sverige utnämndes han 1571 till hofjunkare hos K. Johan III och företog följande året en ny utländsk resa, hvarunder han besökte Tyskland, Holland, England, Frankrike och Italien samt blef, såsom ättling af fordom regerande herrar, med mycken heder emottagen i Rom af påven Pius V. — Förordnad 1579 till häradsöfving i Hölbo härad i Södermanland, utnämndes han 1582 till hertig Carls furstliga råd och kallades 1586 till riksråd. Under K. Johans resa till Beval var S. honom följaktigt och under-tecknade der rådets böneskrift att ej K. Sigismund måtte få öfverresa från Polen. Härigenom föll han både i konungens och hertig Carls onåd; men undgick de följande årens stormar genom sin tidiga död, på Hörningsholm, den 14 Mars 1592. — Gift 1581 med *Anna Carlsdotter (Horn)*.

6. **Sture, Carl**, embetsman. Född i Åbo den 18 December 1555; den föregående bror. — Vid sexton års ålder förordnades han till hofjunkare hos hertig Carl och blef 1579, vid tjugufyra års ålder, lagman i Nerike. — 1593 kallades han till hertig Carls furstliga råd, blef året derefter ståthållare på Stockholms slott samt 1596 lagman i Södermanland. År 1597 utnämndes han, som alltid troget hållit hertigens parti, att vara fältherre för de finnar, som förklarade sig emot K. Sigismund. Han afled icke långt derefter i Stockholm den 24 Januari 1598. — Hertig Carl beklagade mycket hans bortgång och berömde honom såsom en af sina tillgifnaste och plåttligaste tjänare. — Gift 1591 med *Karin Jonadotter*.

7. **Sture, Svante**, embetsman. Född d. 23 Januari 1587; den föregående brorson. Föräldrar: riksrådet, greve *Mauritz Sture* och *Anna Carlsdotter (Horn)*. — Han anställdes tidigt i tjänst hos hertig Johan af Östergötland och förordnades efter några år

till hans furstliga råd och kansler. Enligt von Stiernman skall han hafva författat en historia öfver Sturefamiljen; men är för öfrigt en föga anmärkningsvärd person. Han afled på Stegeholm, några veckor efter en yngre broder Klas, den 3 April 1616. — Med honom bortgick den siste grefve Sture och grefkapet Stegeholm och Vestervik återföll till kronan. Vid hans fränfalle var den näst siste af ätten ännu obegraven. »Sturenamnet» — anmärker Wieselgren — »måste slöckna tragiakt. Tolf Sturar hade lefvat efter det Steu Sture d. y. stupade. Nio af dem hade hunnit den åldern att de nämnas i historien. Men ett sekel efter den siste riksföreståndarens död finnes ingen Sture mer: tre hade under seklet stupat i följd af våldsamma sår i krig, och tre såsom mördade fångar. Tre af Svantes döttrar hade stött i enkors sorgdrägt vid halshuggna mäns gravvar».

Sturtzenbecher, Märten, militär, författare. Född den 5 Juli 1760; Föräldrar: bruksegaren *Henrik Sturtzenbecher* och *Elsa Maria Fries*. — Känd såsom skicklig matematiker, antogs han 1788 till lärare vid fortifikationsen och blef kort derefter lärare vid Carlberg. Under krigsåren 1788—90 tjänstgjorde han såsom stabasadjutant hos generalmajor von Hermanson och skickades efter freden i ett ministerielt uppdrag till Konstantinopel. Denna resa begagnade han för att besöka en mängd befästade orter och riktade sitt redan förut rika kunskapsförråd med flera viktiga erfarenhetsrön i militära ämnen. Vid trettio års ålder utnämndes han till informationskapten vid ingenjörkåren, blef slutligen öfversteljtnant i arméen, R. S. O.; — Ledamot af Krigsv. Akad. m. m. — Död i Stockholm den 16 Okt. 1836. — Mer än som vetenskapsman, ehuru hans föreläsningar i fortifikation vanno välförtjent anseende, gjorde sig S. bemärkt genom sin ifver för Svedenborgianismen och sina deraf föranledda skrifter såsom: *Tankar om syndafallet*; *Tankar om Guds ord*; *Tankar om människans frihet*; *Tankar om lifvet efter detta*, m. fl. Han inblandade till och med filosofiskt-teosofiska funderingar i sina geometriska skrifter, såsom *Geometri på filosofiskt sätt betraktad* o. s. v. Intet af hans arbeten torde dock väckt det uppseende, som en liten broschyr *Tröat för den brottslige*, hvilken bok blef aktionerad och dertför erhöåll två upplagor. — Gift med *Petronella Laura Enander*.

Sturzen-Becker, Oskar Patrik, publicist, skald (under pseudonymen *Orvar Odd*). Född i Stockholm den 28 November 1811. Föräldrar: kamreraren vid Serafimerordenesgillet *Patrik Sturtzenbecher* och *Maria Bachér*. — Student i Upsala 1827 egnade han sig under några år hufvudsakligen åt språk och nyare litteratur, samt blef filos. doktor vid promotio-

nen 1833. — I Stockholm, dit han inktrifva sig i konungens kansli, men beträdde samtidigt den publicistiaka banan såsom utgifvare af en liten litterär tidning, hvilken likväl snart upphörde, när S. (1833) ingick såsom medarbetare i Aftonbladet. Inom sistnämnda tidning omfattade hans verksamhet hufvudsakligast följetongen, hvarjemte han en följd af år förståg bladet med sina af allmänheten alltid med förtjusning mottagna *Memoarer öfver den förflutna veckan*. Åren 1838 och 1839 företog han en resa genom Tyskland och Frankrike, hvilken färd han skildrat i *En utflykt ur boat* (1841). Efter sin återkomst begynte han, vid sidan af den publicistiaka, utveckla en mer sjelfständig litterär verksamhet i den skämtsamma kåserande stilen. Efter att redan 1831 ha uppträdt med romans à la Tegnér, kallad *Romarskolden*, samt 1834 ha utgifvit *Tre septemberdagar i Stockholm* och 1837 *Sezor all*, följde en serie af qvicka skildringar ur hufvudstadslifvet: *Med en bit krisa* (1841), *Med en bit blyerts* (1842), *Ur stockholmslifvet* (1844), hvarjemte han särskildt utgaf ett par periodiska skrifter *Bazaren*; *Söndagsbladet* (1841) och *Liten lefver än* (1843). Året derefter utgaf han en samling af förut i olika tidningar kringströdda, mestadels lyriskiska dikter, under titeln *Min fattiga sångmä*. Den oräddvisa kritik, hvarmed denna diktsamling emottogs af en bland stockholms-tidningarna, jemte trötthet vid hufvudstadslifvet föranledde honom att söka en lugnare uppehållsort, hvarför han inemot ett år bosatte sig i Södertelje. Omständigheter gjorde emellertid, att han önskade ombyta vistelseort och han valde härtill Köpenhamn, der han genast kom i beröring med en del unge män, för hvilka den skandinaviska frågan gälde som »ett evangelium för Norden», och der det nu blef hans uppgift att verka för samma idé. Under de tre år 1844—47, som han uppehöll sig i Danmarks hufvudstad, arbetade han ifrigt för den skandinaviska enhetstanken, höll föreläsningar öfver den nordiska litteraturen och pressen, skref korrespondensartiklar om Danmark till Sverige, utgaf *Svenskt Album* (1845), redigerade den svenska afdelningen i Nordisk Litteratur-Tidende (1846), utgaf i bokform sina bref om Danmark, under titel *Hinsidan Svandet* (1846), samt *Nordljuset*; en *månadskrift* (3 häft. 1847). Det sistnämnda året öfverflyttade han till Helsingborg, anlade der ett boktryckeri och begynte 1848 utgifva tidningen *Öresundsposten*, som han redigerade till 1854, hvarjemte han utgaf *Orvar Odd*, ett *följetongsblad* (1850—51) samt *Skåne, gammalt och nytt* (1853—54). Sedan nämnda år ånyo bosatt i Köpenhamn, fortsatte han der sin litterära verksamhet, utgaf *Följetongen på jernväg* (1856—58), *Illustrerad*

konversationsblad (1859) och veckobladet *Skandinavisk Gazette* (1861—62). Kort efter sin återflyttning till Köpenhamn, eller 1856, inträdde han för andra gången i Aftonbladet såsom korrespondent och kåsör. I slutet af sin Köpenhamnsvistelse grep han sig på allvar an med att utge sina *Samlade arbeten*, af hvilka 5 delar utkommo 1860—62, och fortsatte härmed sedan han 1863 bosatt sig på sin täcka Villa Canzonetta vid Helsingborg, så att sjunde delen utkom några veckor före hans död, som inträffade den 16 Febr. 1869. R. N. O. — Få om ens någon svensk i senare tider har utöfvat en så omfattande litterär verksamhet som S. — Han var följetonist, novellförfattare, litteraturhistoriker; men framför allt skald, skald så att man sagt, att han var skald äfven i sin politik och sin prosa. Också tillhöra flera af hans dikter från de sista lefnadsåren, då han var mer skild från de politiska meningsstriderna, det yppersta svenske skaldekonst frambragt och skola alltid tillförsäkra sin upphofsman en af de upphöjare platserna på den svenska parnassen. — Gift 1: med *Charlotta Matilda Burman*; 2: med *Vilhelmina Karolina Fähræus*.

1. **Styffe**, Carl Gustaf, historiker, arkivforskare. Född den 28 Mars 1817 på Latorps aluubruk i Nerike, der fadren, *Gustaf Styffe*, då var förvaltare; modren *Elisabeth Rebecca Malmström*. — Student i Upsala 1835, undergick han filosofie kandidatexamen derstädes 1842, blef året derefter e. o. amanuens vid riksarkivet i Stockholm och promoverades 1845 till filosofie doktor. — Under fortsatt tjänstgöring vid riksarkivet, utnämndes han till förste amanuens derstädes 1853; befordrades till vice bibliotekarie vid Upsala universitet 1858 samt erhöll fullmakt såsom ord. universitetsbibliotekarie 1864. I vetenskapligt syfte och särskildt i ändamål att i utländska arkiv uppsöka bidrag till Sveriges äldre historia har han företagit resor utom Sverige, 1850, 1857, 1861 och 1862; deltog: 1854 som ledamot i komitén för afgifvande af betänkande och förslag rörande inrättandet af ett statistiskt embetsverk, 1859—61 som biträde i Författningskommissionen, samt förordnades 1867 till ledamot i komitén för fortsatt utgifvande af *Scriptores rerum suecicarum medii ævi*. — Ledam. af Vitt. Hist. och Ant. Akad. 1858; af Vet. societ. i Upsala 1862; af K. Videnskabernas selskab i Köpenhamn 1867 af Vet. Akad. i Stockholm 1874. — R. N. O. Utom akademiska dissertationer samt afhandlingar och uppsatser i Frey; Tidskrift för litteratur samt Svensk tidskrift för politik, ekonomi och litteratur, har S. utgifvit: *Samling af instruktioner för tjänstemän vid landtregeringen i Sverige och Finland* (1852); *Samling af instruktioner rörande den civila förvaltningen i Sverige*

och Finland (I. 1856); *Bidrag till Skandinaviens historia ur utländska arkiver* (4 del. 1859—1875); *Konung Gustaf II Adolfs skrifter* (1861); *Framställning af de så kallade grundregalernas uppkomst och tillämpning i Sverige, med anledning af den uppåttjade berättelsen om ett riksdagsbeslut på Helgeandsholmen år 1282* (i Vitt. Hist. och Ant. Akad. Handl. Del XXIV) (1864); *Skandinavien under unionstiden; Ett bidrag till den historiska geografin* (1867). — Ogift.

2. **Styffe**, Knut, bergsvetenskapsman, teknolog. Född den 13 Januari 1824 på Carlsofrens nu nedlagda alunbruk i Västergötland; den föregänges bror. — I Upsala, der han blef student 1841, aflade han hofrättsexamen 1843, bergsexamen 1847 och inskrefs s. å. till ansuktant i Bergskollegium. Sedan han derefter genomgått bergsskolan i Falun, anställdes han 1848 såsom bergsafskal vid Sala silfververk, hvilken tjänst han förestod till 1852, då han flyttade till Stockholm för att emottaga kemie-laboratorsbefattningen vid Teknologiska institutet. Denna plats innehade han sedan till i Februari 1856, då han förordnades till öfverdirektör och institutets föreståndare. Kort efter den sist nämnda utnämningen erbjöds honom af Järnkontoret att blifva chef för dess tekniska tjänstemannastat, ett förtroendeuppdrag som han likväl afböjde, och kvarstannade på den plats vid institutet, som han ännu innehar. Såsom föreståndare för nämnda tekniska läroanstalt blef en af hans första omsorger att skaffa densamma, som då var inrymd i Landtbruksakademiens n. v. hus vid Mäster Samuelsgatan, en ändamålsenligare och rymligare lokal. Denna blef dock först färdig 1863 och är liksom den 1869 öppnade Bergsskolan utförd efter hans plan-utkast. Tid efter annan har han varit dels ordförande, dels ledamot i en mängd af K. Maj:ts nedsatte komiteer, såsom: i komitén för utarbetandet af författningar om passagerareångfartyg; om besättning af hvitbetssockertillverknigen; för svenskt järns lämplighet till järnvägmateriel m. fl. Bland de många utländska resor han i tekniskt ändamål företagit, har han lemnat utförliga berättelser i Järnkontorets annaler för sina resor 1855, 1862 och 1867, hvilka å han jemväl besökte de vid samma tid anordnade världsutställningarna och var vid de två sistnämnda, i London och Paris, juryman. Förförligt har han alltsedan 1856 deltagit i redaktionen af *Järnkontorets annaler*, der bland hans många uppsatser särskildt torde böra nämnas en, på grund af mångkriga försök utarbetad och år 1866 tryckt afhandling om *Järns och ståls elasticitet, tänjbarkhet och absoluta styrka*, hvilken blifvit öfversatt på engelska och tyska språken. — Ledam. af Vet. Akad., Landtbruksakademien, med flera

vetenskapliga samfund. Komm. af V. O. 1 kl., R. N. O.; R. N. St. O. O., R. Fr. Hed. Leg.; Offic. af It. Kr. O. — Han har jemväl för vetenskapliga förtjenster fått emottaga Järnkontorets stora guldmedalj. — Gift 1874 med *Amalia Ekström*.

Ståhl, Magnus Laurentius, universitetslärare, biografisk författare. Född den 14 Augusti 1761 i N. Wram i Skåne, der fadren *Laurentius Ståhl* var prost och kyrkoherde. — Vid sjutton års ålder student i Lund, promoverades han 1784 till filosofie doktor och anställdes följande året vid Lunds universitet såsom docens i svensk vitterhet och latinska vältaligheten. Han lömnade dock efter trenne år den akademiska banan för att emottaga rektoratet i Ystad, hvarifrån han 1792 förflyttades till samma beställning i Kristianstad. Efter trettioåra års tjänstgöring vid skolverket, udfick han 1818 beständig tjänstledighet; erhöll 1823 professorstitel; utnämndes 1828 till ordenshistoriograf samt emottog vid promotionen i Lund 1835 jubelkransen, R. N. O. Död i Kristianstad den 13 April 1848. — Utmärkt såsom lärare, egnade han stort nit åt de läroverk som voro ställda under hans vård. På sina lediga stunder sysselsatte han sig förnämligast med forskning i svenska lärdoms- och personalhistorien samt har på detta område utgivit flera skrifter, såsom: *Matrikel öfver ordinarie tjänstemän vid församlingarna och läroverken i Sverige* (2 del. 1810); *Biografiska underrättelser om professorer vid K. universitetet i Lund, ifrån dess inrättning till närvarande tid* (1834) m. m.

Stål, fordom **Ståhl**, en utgrenad och spridd släkt, härstammande från Skåne.

1. **Stål, Samuel**, embetsman. Född i Malmö den 19 Augusti 1752. Föräldrar: rätts- och proviantmästaren *Gilius Ståhl* och *Margareta Qvaderlöf*. — Efter vid universitetet i Lund ikade studier och afslåg juridisk examen, anställdes han 1774 i Göta hofrätt, blef vice härads höfding 1779, tjänstgjorde under flera år såsom tillförordnad domhufvande i Skåne och landessekreterare i Malmö, samt utnämndes 1788 till auditör vid lifregementet till häst. När Toll under krigsåret 1790 förordnades att vara generalintendent för flottans utrustning i Carlskrona, uppdrog han åt S. att hafva inseeendet öfver kronans dervarande hospital och sjukhus, jemte flottans proviantering, »hvilket besvärliga och maktpåliggande uppdrag han med nit och framgång fullgjorde». Under den förfärliga eldsvåda, som s. å. inom några timmar ödelade sju åttondedelar af staden, utvecklade han en rådhighet och ett sjelfuppförande mod, som länge med beröm omtalades i officiella berättelser och tidningsartiklar. Sedan han med knapp nöd lyckats rädda alla sjuka ur det nybyggda

sjukhuset, som några ögonblick derefter stod i låga, hotade en ännu fruktansvärdare fara, i det elden antände bron, som ledde till Stumholmen, hvarst flottans förnämsta magasin och stora kraftförråd voro förlagda. Med biträde af en ryttare och trenne båtsmän, som han förmodade stansa kvar, när släckningsmanskap och befäl bals öfver hufvud flydde för en befarad explosion, lyckades han efter otroliga ansträngningar och flera erhållna brännskador, genom brosrifning afbryta den farliga eldledningen. När Stumholmen och den närliggande Laboratoriehölmén det oaktadt öfverskallades med brinnande trästycken, som hvarje ögonblick kunde träffa krututslaget, då med en flottans alla dyrbara förråd varit bortspolade, företog han det förtvifvade vågstycket att rulla femtio kruttunnor i sjön och räddade på detta sätt flottan och staden. — År 1792 när stormiralen, hertig Carl, emottog riksstyrelsen, anställdes S. såsom kamrerare vid den furstliga hofstaten, förordnades 1815 att hafva inseeendet öfver K. lustalottet Roserberg samt förvaltningen af kungsgårdarne, hvarvid han med nit och omtanke förbättrade det i lägervall varande jordbruket, uppförde nya ekonomibyggnader m. m. — Från 1818 till sin den 21 Augusti 1828 timade död, var han bosatt i Stockholm, der han under stundom anlitades såsom kunnig och redbar rådgifvare i juridiska frågor. — Gift 1786 med *Brita Kristina Nordling*.

2. **Stål, Axel Samuel**, lingvist. Född på Svartjö kungsgård den 19 Februari 1787; den föregående son. — Vid tretton års ålder, sattes han i pension hos en präst på Rügen, qvarblef der till 1803, då han iskrefts såsom student i Upsala; men studerade nästan uteslutande på egen hand samt undervisade tillika i en enskild familj till 1810, då han aflade examen för inträde i Konungens kanali. Efter att under åren 1811—12 varit lärare i Tyaka nationallyceum, egnade han sig åt enskild lärareverksamhet, dervid han undervisade i ej mindre än åtta levfande språk, hvilka han ledigt skref och talade. Han egde derjemte omfattande insigter i latin och grekiska, samt studerade hebreiska, ryska, polska och finska: det sist nämnda först vid åttio års ålder, men med den framgång, att han obehindradt läste finska bibeln. Sedan han under flera år varit lärare i språk för kronprinsen *Josef Frans Oscar*, anmodades han att 1822 afresa till München för att undervisa den blifvande kronprinsessan i svenska språket; blef sedermera lärare i levfande språk för arfurstarne Carl, Gustaf, Oscar och August samt för prinsessan *Eugenia*. Bland äklingstudier, utom språkvetenskap, var äfven matematik, hvari han egde framstående kunskaper. Enkedrottning *Josephina*, som ståde omfattade den gamla läraren med synnerlig

välvilja, förlänade honom 1872 sin guldmedalj, hvarpå 1873 följde hans utnämning till vasariddare. Ännu på höga ålderdomen fortfor han med sina studier och bibehöll sina själakrafter nästan oförminskade till sin död den 30 April 1875. — Gift 1820 med *Karolina Sofia Dorotea Hartmann* från Mecklenburg Schwerin.

3. **Stål, Carl**, ingenjörsofficer, författare. Född i Stockholm den 7 November 1808, den föregående bror. — Efter att hafva genomgått krigsakademien och 1821 utnämnts till underlöjtnant vid ingenjörskårens fortifikationsbrigad, tjänstgjorde han under de följande sex åren dels vid chefsexpeditionen i Stockholm, dels vid fästningsbyggnaden i Wanås (Carlsborg) och andra fästningsorter, afsåde 1827 den för ingenjörsofficerare fastställda examens, förordnades det nästföljande året till informationsofficer vid Carlberg och 1833 jemväl till lärare vid högre artilleriläroverket i Marieberg, hvilka befattningar han innehade den förra till 1849 och den senare till 1854. Jemte utöfningen af sitt dubbla lärarekall, tjänstgjorde han vid kåren samt fullgjorde jemväl åtakilliga andra uppdrag. År 1837 åtföljde han fregatten *Josephine* på dess expedition till Medelhafvet, samt fortsatte från Trieste resan landvägen genom flera af kontinentens stater, samt återkom på hösten 1838 till fäderneslandet, hvarefter han till chefen för ingenjörskåren afgaf berättelse öfver de genomfärdade ländernas ingenjör- och befästningsväsen. Förordnad 1840 till major vid Krigsakademien, samt några år senare till styresman för undervisningen i läroverkets öfra afdelning, vinnlade han sig om införande af en bättre ordning och disciplin bland kadetterna samt om de praktiska militärföringarnes och den teoretiska undervisningens ordnande på ett ändamålsenligare sätt, än ditills egt rum. På K. Oscar I:s under hand gifna befallning utarbetade han 1845 förslag till förändrad organisation af Krigsakademien, grundad derpå att läroverket blifve hufvudsakligen en tillämpningskola, hvars genomgående skulle fördras till vinnande af första officergraden. År 1848 befordrad till major, 1849 till öfverlöjtnant och 1858 till öfverste vid ingenjörskåren, var han oafbrutet i tjänstgöring vid denna kår samt tillika militärlärovet vid denna samt tillika militärlärovet vid Krigskollegii (armeförvaltningens) fortifikationsdepartement intill dess han 1868 lemnade den militära banan. Jemte sina egentliga tjänstebestyr har S. haft sig anförtrödda flerfaldiga andra uppdrag, såsom att vara ledamot och ordförande i åtakilliga för militära frågor tillsatta komiteer, att (1861—68) vara ledamot af krigshofrätten, (1850—60) ledamot i direktionen öfver Allmänna barnhuset, (1859—68) ordförande i slöjdföreningen och 1866 dess hedersleda-

mot m. m. Ledamot af Krigsvetenskaps-Akad. och Landtbruks-Akad., i hvilka akademier han under en längre följd af år varit föredragande och nu är hedersledamot; statsfullmäktig för Stockholms stad; Kommandör af S. O. och Kommandör af V. O. Såsom författare har S. från trycket utgivit: *Utkast till lärobok i byggnadskonsten* (2 del. 1834); *Lärobok i topografien för linieofficerare* (1835); *Föreläsningar i fästningsläran och fästningskriget* (1841); *Något om fästningar för medborgare af alla stånd* (1845); *Om undervisningsverket vid K. krigsakademien samt om den allmänna skolundervisningen* (1848); samt flera i Krigsvet. Akad:s handlingar införda uppsatser, årsberättelser och minnesteckningar. — Gift 1832 med *Karolina Gustafva Palmstedt*.

4. **Stål, Carl**, entomolog. Född i Carlbergs slott den 21 Mars 1833; den föregående son. — Efter ikade elementära studier vid Klara skola och Nya elementarskolan i Stockholm, blef S. student i Upsala 1853 och afsåde 1857 med fl. kand. ex., hvarefter han under ett år studerade anatomi och fysiologi vid Carolinska institutet. Vid sin hemkomst från en vetenskaplig resa till utlandet, anställdes han 1859 såsom biträde vid naturhistoriska riksmusei entomologiska afdelning, kallades 1867 af Vetenskapsakademien till intendent vid samma afdelning, med namn, heder och värdighet af professor. Så väl förut, som efter denna utnämning, har han företagit vetenskapliga resor i och utom Sverige, såsom till Gotland 1849, Skåne 1858, Ångermanland 1858, Gotland ånyo 1863, till Tyskland och Frankrike 1858—59, till England, Frankrike och Tyskland 1862 samt till Danmark och Tyskland 1868. — Vid tillträdet af sin nu varande befattning vid riksmuseum öfverlemnade han såsom gifva till nämnda institution sina enskilda rika entomologiska samlingar. Genom uppdrag att bearbeta vissa delar af de af den berömda Afrika-resanden J. A. Wahlberg i Kafferlandet sammanbragta samlingar, föranleddes S. tidigt att egna vidlyftiga studier åt ett par af de ditills mest försummade och minst utredda insektordningar i deras helhet, nämligen Hemiptera och Orthoptera. Härvid har han egnet synnerlig uppmärksamhet åt dessa insekters i allmänhet mycket svåra systematik, och de grundsatser han härutinnan framställt, följas nu mera allmänt. Såsom intendent har han egnet en hufvudsaklig verksamhet åt ökandet och det vetenskapliga ordnandet af förenämnda båda insektordningar och derigenom bragt riksmusei samlingar i denna bransch derhän, att de ej blott täfva med de flesta andra museers, utan att samlingen af Hemiptera säkerligen är den rikaste, som finnes i världen. — Filos. doktor i Jena 1859; Led. af Vet. Akad. 1869; Hedersledam. af Société

entomologique de Belgique s. å. samt medlem af en mängd andra vetenskapliga samfund i Sverige och utlandet. — Förutom en mängd smärre uppsatser i Öfvers. af Vet. Akad. förh.; Bihang. till Vet. Akad. handl. och åtskilliga utländska tidskrifter, har S. författat följande vidlyftigare arbeten: *Bidrag till Rio Janeirostraktens hemipterfauna* (I—II. 1860—62); *Hemiptera Fabriciana* (I, II. 1868—69); *Enumeratio hemipterorum* (I—IV, 1870—74) alla i Vet. Akad. handlingar; *Monographie des Chrysomelides de l'Amerique* (I—III. 1862—65) i Nov. Act. Reg. Societ. Scient. Ups.; — och särskildt utgifna: *Hemiptera Africana* (I—IV. 1864—1866); *Revisio Orthopterorum* (I—III, 1873—76); *Om Colorado-skabbagen* (1875) m. m. — Gift 1872 med *Jenny Margareta Wall*.

Stålarin, Arvid Eriksson, krigare, politiskt offer. — Född på 1540-talet. Föräldrar: riksrådet *Erik Arvidsson Stålarin* och *Beata Grabbe*. — År 1588, nämnes Arvid Eriksson såsom häradshöfding i Nyslotts län och 1584 förordnades han till amiral i Finland. Sedan han 1590 blifvit utsedd, att vara öfverste för alla finska knektar och 1592 insatt till ståthållare på Narva, förordnades han efter *Klas Flemings* död 1597, att vara ståthållare på Åbo slott och öfverbefälhafvare för så väl finska landthären, som den i Finland stationerade flottan. Hertig *Carl* gjorde flera försök att vinna honom för sina planer, men långt ifrån att låta sig lockas af hertigens löften, visade S. konung *Sigismund* en orubblig trohet och hertigen lika oförbehållsamt sitt hat. Två gånger försvarade han med käckhet Åbo mot *Carl* och båda gångerna dömdes han, efter stadens eröfning till döden, men erhöll nåd på afträtsplatsen. Vid riksdagen i Linköping befann han sig ånyo bland de lifdömde, men återfördes i fängelse, sedan han ånätt de öfrigas afsträttning. Han hölls derefter fången på *Gripsholm* tills 1602, då han på finska adelns förbönar återfick friheten och förordnades till lagman i *Karelen* och krigsöfverste i *Finland*. Icke långt derefter anförtröddes honom ett högt befäl i *Lifland*; men då han 1604 föreslagit en misslyckad stormning mot *Wittenstein*, blef han återigen stald till ansvar och dömd till döden. Han utledes, men blef från afträtsplatsen återförd i fängelse; detta var femte gången som *Carl* med honom anstälde detta grymma skådespel. Den fordom hurtige och glade S. var nu genom olycker och det långa fängelset aldeles förändrad; sjukdomar, ådragna under fångenskapen och de pinliga förhören, hade i förtid gjort honom till gabbe och ändade hans lidande, på *Gripsholms* slott (1606 P) — Gift med *Elin Fleming*.

Stålbjerg, Vilhelmina, romanförfattarinna. Född i *Stockholm* den 26 Nov. 1803. —

Utan eget namn, erhöll hon ett föräldrahem hos en fältkamrerare *Stålbjerg* och dennes fru, hvilkas familjenamn hon sedan upptog. Vid sexton års ålder uppträdde hon först såsom författarinna med ett annat poem i *Stockholms-Posten*, *Allmänna Journalen* och *Freja*, hvarestefter hennes första större poetiska arbete, *Min ungdoms idealer*, lemnade pressen 1826. Efter att 1831 ha utgifvit *Poetiska försök af Vilhelmina* samt anonymt lemnat några noveller: *Ingrid Örnefot* och *Axel Nilsson Tott* (1832), *Stormhvirveln på Norrebro* (1834), *Den lyckliga omnibusfärden* (1836) o. s. v., framträdde hon 1839 med sin första större roman *Emmas hjerta*. Efter ytterligare ett par arbeten i bunden form, *Diocles* och *Lydia*. *Fornordisk saga i tolf sånger* (1840), samt *Lyriska toner af Vilhelmina* (1843), öfvergick hon från den bundna dikten till noveller och skildringar ur hvardaglifvet, med *Major Mållners döttrar* (1845), *De begge aristokraterna* (1847). Den sista bildar på sitt och vis en öfvergång till det sista skedet af hennes författarskap, nämligen den historiska romanen. På detta område har hon lemnat flera till omfånget högt betydande arbeten, såsom: *Katarina Månsdotter* (2 del. 1848); *Drottning Philippa, historisk roman* (2 del. 1849), *Lasse Lucidor den olycklige* (1850), *Familjen Skytte; historiskt-romantiska taflor* (1851), *Hedvig Charlotta Nordenskytt* (1857), *Gustaf III och hans omgifning* (1859), *Kristina, drottning af Sverige* (2 del. 1861), *Bröderna Stålkrona* (2 del. 1863), *Emerentia Ruth* (1869) o. s. v. — Med otrolig flit författade och utgaf hon äfven i andra ämnen en mängd arbeten, såsom *Nordiskt Mythologiskt Lexikon*, *Blomsterspråket*, *Om Svenska prinsessor*, *Anteckningar om svenska qvinnor*, barnböcker, bilderböcker, brefställare för damer, virkböcker, charader, gåtor m. m., hvarjemte hon verkatalt flera öfversättningar. Efter att ha tillbragt hela sitt lif i hufvudstaden, bosatte hon sig 1870 i *Mariefred* och afled der d. 23 Juli 1872. — Utan att intaga något egentligt högt rum, vare sig som prosaist eller skaldinna, räknade *Vilhelmina S.* dock en vidsträckt läsarekrets, och har i sin mon bidragit att nära kärleken för svensk historia och våra fosterländska minnen.

Stålhammar, Peder, krigare. Född 1613 i *Svenarums* socken af *Jönköpings län*, der fadren *Jon Gudmundson* var torpare. — När gossen blifvit så värt, att han kunde sköta sig sjelf, användes han af fadren till vallgosse och forfar med detta göromål tills han var tolf år, då han kom i tjänst hos en ryttmästare *Kasper von Witten*. Denne begagnade honom i början till trosspojke, men lät 1634 inskriva honom till ryttare vid *Smålands regemente*. *Ynglingens* ovanliga hurtighet och pålitliga uppförande idrog

honon snart uppmärksamhet, så att han 1640 befordrades till kvartermästare och fyra år senare till korpral, hvarefter han adlades 1650, då han förändrade sitt förut burna namn *Hosmar* till *Stålhammar*. Kornett s. å., utnämndes han 1656 till löjtnant, blef året därefter ryttmästare, 1663 major och slutligen 1677 öfverste och chef för Smålands kavalleri, eller samma regemente vid hvilket han börjat sin bana som trosspojke. Sedan han med heder kommanderat det i femtio år, lemnade han vid ättio års ålder detsamma, samt afled på sin gård Salskult i Småland den 11 Januari 1710. — Under danska kriget inlade han med sitt regemente en bravur, som länge fortlefde i folkminnet. I slaget vid Landekrona såg man den sextifyrårige gubben främst i olden med sina käcka ryttare, liksom senare i träffningarna vid Lund och Halmstad. Vid indelningverket genomförande var han särdeles verksam och åtnöjt städe mycken bevägenhet af Carl XI, som plågade hedra honom med sina besök. — Gift 1: 1644 med *Susanna von Witten*, och 1647 med *Anna Skytte*.

Stålhandske, Torsten, krigare. Född 1587. Föräldrar: *Johan Tryrdasson (Stålhandske)* till Sjöglax och *Trotteby*, Erik XIV:s kammarjunkare, och *Britta Rådf.* — Vid Sveriges första deltagande i tyska trettioåriga kriget, i hvilket S. sedan skulle skörda sina hjältelagar, var han öfverstelöjtnant vid finska rytteriet och befordrades kort därefter till öfverste. I slaget vid Leipzig 1631 stod han med sina ryttare på den, af Gustaf II Adolf sjelf anförda, högra flygeln och bidrog i väsentlig mån till segern. I träffningen vid Nürnberg språnge han med sina finnar österrikiska öfversten Cronbergs »öfvervinnerliga krigare», och afgjorde vid Lützen, då Gustaf Adolf stupat, till stor del genom sitt kraftiga ingripande, segern till svenskarnes fördel. I slaget vid Wittstock eröfrade han med egen hand trettiofem fanor och standarder, samt öfverändakastade, när segern höll på att vända sig åt fiendens sida, med oemotståndlig kraft de fiendliga skarorna och dref dem på flykten. På samma sätt utmärkte han sig i slaget vid Kennitz samt i Schlesien, der han nästan ensam hela året 1640 försvarade sin ställning mot greffe Mansfeld. Slutligen i Mars månad 1642 förenade han sina skaror med Torstensons armé, samt deltog i det andra slaget vid Leipzig, der han illa särades, hvarefter han afled den 26 November 1642. Han var då general öfver kavalleriet. — Ehuru liten till växten, skall S. hafn en utomordentlig kroppstyrka. Då någon fången officer, isynnerhet polack eller österrikare, hvilka han ej kunde lida, fördes till svenska lägret, helsades han af S. med ett handslag, som kom blodet att spricka ut under naglarna. Vid utväxlingen

plågade han bedja dessa offer för sina snekningar helsa herrarne af befälet, att han önskade träffa dem för att ge dem ett ärligt svenskt handtag. — Gift med *Kristina Horn*.

Stålvärd, Magnus, fortifikationsofficer. Född den 20 Juni 1724. Föräldrar: kaptenen vid Uplands regemente *Johan Torsson Tiäder* och *Märta Hagelsteen*. — Så fort han 1741 blifvit inskrifven som volontär vid fortifikationen, kommanderades han att tjenstgöra vid ordningstället af försvarsverken i svenska skären, samt ingick 1745, kort efter det han blifvit befordrad till underkonduktör, i fransk tjenst, hvarefter han deltog i franska arméns fälttåg i Flandern och 1748 bestående belägringen af Maestricht. Redan det föregående året hade han blifvit utnämnd till fransk löjtnant, hvarefter han 1748 förordnades till kapten i tyska rikets tjenst vid Westfalska kretstrupperna, och blef, sedan han hemkommit till Sverige, 1750 fortifikationskapten. Efter ytterligare ett år befordrades han till ingeniörkapten vid lifgardet och adlades s. å. med namnet *Stålvärd*. Under den följande tiden delade han sin tjenstgöring mellan informationsverket vid lifgardet, fortifikationsstaten och kadettkåren, till 1756, då han, invecklad i hofpartiets planer att utvidga konungamaktens, ställdes inför ständernas kommission, dömdes till döden och halshöggs den 28 Juli s. å. — Han var utan fråga en man med stora kunskaper och mycken duglighet; men häftig och orolig. Om hans skicklighet såsom fortifikationsofficer och lärare har mau ett intyg i hans *Föreläsningar uti reguliere fortifikation*, hvilka utkommo i Stockholm året före hans död. — Ogift.

Stäck, Josef Magnus, landskapsmålare. Född den 4 April 1812 i Lund, der fadren, afkomling från en bolognesisk slägt *Steuchi*, var handlande. — Inskrifven bland de studerande vid universitetet i sin födelsestad 1829, ämnade S. först välja den medicinska banan, men drogs alltmer af sin oemotståndliga häg till målarekonsten, i hvilken han grundlade sina första studier under ledning af d. v. akademie-ritmästaren Arvidsson. Sedan han under tiden 1832—42 utbildat sig vid konstakademien i Stockholm och derunder vunnit både pris och stipendier, anträdde han 1842, såsom akademiens pensionär på stat, en resa till München och Rom, hvarifrån han 1846 begaf sig till Paris, der han till täflan på Louvreexpositionen 1847, uppsatte en tafia, som inköptes af la Société des amis des arts. Sedan han 1848 vunnit samma utmärkelse för en större landskapsmålning, återvände han s. å. till Sverige, der han strax efter sin hemkomst blef ledam. af Konstakademien, 1852 förordnades till professor och 1863 utnämndes till R. V. O. — Oaktadt en under de sista åren tilltagande sjuklighet fortfor han att flitigt och

samvetsgrant utöfva sin konstnärliga verksamhet, till densamma afbröts af döden d. 21 Febr. 1868. — Under senare delen af sin lefnad var S. en af Sveriges mest populära konstnärer. Hans taflor utmärka sig ej genom några stora och öfverraskande effekter, men hänföra genom sina lyckligt funna motiv, en ren, om än något torr, färgblandning samt harmoni och moderation i belysningen. Svenska nationalmuseum eger af honom: *Italienskt landskap; landskapsstycke från Dalarna; Sjöstycke i småskogen och Stadsport vid Haarlem, vinterlandskap*. Allmänt bekanta äro dessutom: *Kasketellorna vid Tirolis ruiner; Romerska kampagnen; Vy af Neapel m. fl.* — Ogift.

Suelli, Frans, patriot. Född i Malmö d. 9 Juni 1744. Föräldrar: handlanden *Nicolaus Suelli* och *Katarina Helena Weijer*. — Fadren, som bestämt sonen för köpsmansyrket, tog honom tidigt till biträde i sin handelsbod; men då han snart trodde sig hos honom upptäcka ovanligare anlag, skickade han honom till Lund, hvarst han 1758 inkrefes bland universitetets studerande. Sedan S. här under tvenne år förkofrat sig i levande språk, matematik, geografi och historia, företog han 1760 en resa till främmande länder, hvarunder han i Hamburg gjorde bekantskap med en rik handlande Salomon Roosen, som omfattade honom med mycken välvilja och framdeles blef den hufvudsaklige befördaren af hans timliga lycka. — Vid fadrens frånfalle ingick modren nytt äktenskap med borgmästaren i Malmö Henrik Falkman, hvilken med sina egna förenade Snelliska husets affärer, och upptog den unge Frans till bolagman 1771. Under de förlamande konjunkturer, som kort derpå inträffade, blef Roosen i Hamburg husets rådgare, i det han beviljade det tillräcklig kredit att reda och fortsätta sina affärer. Hufvudsakligen genom handel med tobak, å hvilken vara priset stigit ofantligt, genom amerikanska frihetakriget, kom S. snart i välstånd och begynte, allteftersom hans förmögenhet växte, använda stora summor till allmänt gagneliga företag. Under Carl XII:s krig hade Malmö sjunkit så djupt, att sjelfva frihetstiden med sin allvarliga sträfvan för landets förkofran, ej förmådde draga upp den gamla handelsstaden ur dess maktlöshet. — S., som länge insett att en ordentlig hamn vore första vilkoret för Malmös bestånd såsom handelsplats, satte sig i spetsen för en hamnanläggning, hvilken påbörjad 1775, nådde sin fullbordan fyra år derefter. Han fortfor sedan under hela sin lefnad att vara hamndirektionens verksamme ordförande. På sin tid stadens förste skeppsredare, ifrade han naturligen i första rummet för handeln, men sysselsatte sig äfven med åtkämliga industriella anläggningar, utvidgade betydligt den tobaksfabrik han ärf

efter fadren, inrättade en klädesfabrik, införkref kard- och spinnmaskiner och uppgjorde, med stöd af sina matematiska kunskaper, sjelf förträffliga ritningar till sina fabriker. Äfven bergshandteringen och jordbruket egnade denne klarseende man sina omsorger, samt var en af de förste i Sverige, som införde cirkulationsbruket i landthushållningen. Hans förtjenster vunno också både allmänt och ensakildt erkännande. Sålunda utsågs han af Malmö diskontoblag till verkets förste direktör och af Malmö hushållningssällskap vid dess stiftelse till vice ordförande. Af Konungen erhöil han titel af kommerseråd och pryddes några år derefter med Vasaorden. Den 15 November 1817 sänd S. i Malmö, sedan han några veckor förut blifvit lagd på dödsbädden af sorg öfver Malmö diskontos fall och de finansiella olyckor som derigenom drabbade hans födelsestad. Hans tack samma medborgare beslöt genast efter hans frånfalle att upprea ett monument för att åt efterverlden bevara minnet af hans förtjenstfulla namn; men förslaget mötte då så öfvervinnerliga hinder, att först tjugufem år efter hans död Malmö stad kunde upprea en honom värdig minnesvärd. — Gift med *Anna Kajsa af Trolle*.

Sundberg, Anton Niklas, ärkebiop. Född i Uddevalla d. 27 Maj 1818. Föräldrar: hattmakaremästaren *Seon Sundberg* och *Sara Katarina Lund*. — Vid aderton års ålder student i Upsala, promoverades han derstädes till filosofie doktor med första hederarummet 1842, samt blef tre år senare (1845) teologie kandidat och docens i teologiska fakulteten. Prästvigd s. å., utnämndes han 1849 till teologie adjunkt vid Lunds universitet, samt befordrades, sedan han 1849—50 förestått professionen i symbolik och kyrkohistoria och 1850—51 gjort en vetenskaplig resa genom tyska staterna, Frankrike och England, till professor i dogmatik och moralteologi vid Lunds universitet 1852, hvarjemte han samtidigt undfick fullmakt såsom kyrkoherde i Hollestads, Dalby och Banderups prebende pastorat. År 1861 utnämndes han till förste teologie professor och domprost i Lund, kallades och utnämndes 1864 till biskop i Carlstad, samt befordrades, efter att ha innehafvt första förslagarummet, till ärkebiskop och prokansler för universitetet i Upsala i Nov. 1870. — Såsom vald riksdagsfullmäktig af Lunds stift, bevisade han 1859—60 och 1862—63 årens riksdagar, samt intog såsom biskop i Carlstad en sjelfskrifven plats i prästeståndet vid den sista ständeriksdagen 1865—66. — Vald till ledamot af riksdagens Andra kammar för ständerna Carlstad och Filipstad, under perioderna 1867—69 och 1870—72, utsågs han af konungen till talman, samt förde under de nämnda sex riksdagarna på ett högst förtjenstfullt sätt ordet i Andra

kammaren. Teolog. doktor 1860; En af de aderton i Svenska Akad.; Hedersledam. af Vet. Societeten i Upsala; Ordförande vid allmänna Svenska kyrkomötet 1873, samt blef, efter att 1860 blifvit komm. och 1869 komm. m. st. k. af N. O., ledamot i andliga ståndet af serafimerorden 1878. — Under sin vistelse såsom lärare vid universitetet i Lund utgaf han (i förening med E. G. Bring och V. Flensburg) *Svensk Kyrkosidsning* (1855 till 1864); samt har dessutom författat och offentliggjort flera akademiska disputationer, strödda predikningar m. m. — Gift med Klara Kristina Charlotta Koch.

1. **Sundevall, Carl Jakob**, zoolog. Född på Högstadi i Skåne den 22 Oktober 1801. Föräldrar: inspektoren, hofrättsanskultanten Jakob Sundevall och Inga Katarina Öhrström. — Blef, efter enskild undervisning af professor J. Stecksn, student i Lund 1817 och filosofie doktor derstädes 1823. Efter promotionen egnde han sig åt medicinska och framför allt naturhistoriska studier, företog 1824 i sällskap med B. Fries, N. H. Lovén och A. Bruselius en resa till Öland och Gotland samt förordnades till ekonomie docens 1826. — Året derefter afreste han med ett litet fartyg, tillhörigt grosshandlaren Vallis i Stockholm till Ostindien, der han en längre tid uppehöll sig i Kalkutta och Serampor. Förre sin afresa hade han afstigt med. kand. ex. i Lund och jemväl några månader tjenstgjort såsom bataljonsläkare vid skånska hussarregementet. Efter återkomsten från Ostindien undergick han med. lic. ex. 1829 och erhöll året derefter medicine doktors diplom. Sedan han 1830—31 förestått professionen i naturalhistoria vid Lunds universitet, samt dels 1831, dels åren 1833—34 biträdt vid ordnandet af riksmusei zoologiska samlingar i Stockholm, utnämndes han det sist nämnda året till adjunkt i ekonomi och till intendent vid Lunds universitets zoologiska institution, samt förestod professionen i zoologi 1836. Två år senare deltog han såsom zoolog i den franska expedition, som under Geimard afgick till Spetsbergen, och kallades efter sin hemkomst 1839 till intendent vid zoologiska riksmuseum i sin helhet, samt efter 1841 för vertebratsamlingarna. På egen bekostnad företog han sedan flera vetenskapliga resor till Tyskland, Frankrike, Holland och England, erhöll 1871, vid fyfda juttii år, afsked från intendentsbefattningen samt emottog vid 1874 års promotion i Land jubelkransen. — Ledam. af Vet. Akad.; Landtbr. Akad., Vet. Societ. i Upsala; Fysiogr. sällsk. i Lund; Vet. Akad. i Moskwa etc. R. N. O.; R. Fr. Hed. Leg. Död i Stockholm den 5 Febr. 1875. — Såsom intendent vid riksmuseum skapade han en i systematisk hänsende med omsorg vald och för studier på det ändamålsenligaste ordnad

vertebratsamling. Såsom grundlig forskare, särdeles i de vertebrerade djurklassernas historia, intager han ett mycket högt rum bland samtida lärde. Af hans talrika skrifter kunna vi här endast nämna några få, såsom: *Lärobok i Zoologien* (1835), hvilken upplefvat sju upplagor och länge användes vid våra läroverk; *Handatlas till lärobok i zoologien* (1843, 2 upplagan 1863), anordnandet af texten till von Wrights, Fries, och Ekströms Skandinavians fiskar; *Årsberättelse om framsteg i zoologi och etnografi under alla åren 1836—1848*; *Svenska foglar* (22 häft. 1856—71); Han har dessutom skrivit en myckenhet uppsatser i Vet. Akad.-Handl.; i Öfvers. af Vet. Akad. förhandl. samt flera andra tidskrifter. — Ogift.

2. **Sundevall, Fredrik Emil**, anatom. Född på Högstadi i Skåne d. 19 Juli 1811; den föregående bror. — Efter det han aflagt studentexamen i Lund 1824, var han någon tid, 1825—28, anställd på apotek, men återvände till universitetet, der han afstade med. kand. ex. 1837, med. lic. ex. 1839 och blef 1840 kirurg. magister. Ett par år senare företog han en vetenskaplig resa till utlandet, uppehöll sig 1842—43 i Paris, Wien och Berlin för anatomiska och kirurgiska studier och erhöll, sedan han dipluterat pro gradu medico, medicine doktorsdiplomet 1844. Redan under sin studietid hade han förestått prosektorstjensten vid Karolinska institutet och bestridde 1840—1841 anatomiska professionen derstädes. År 1846 utnämndes han till professor i anatomi, fysiologi och medicinallagfarenhet vid universitetet i Upsala, samt innehar fortfarande denna lärostol. R. N. O. Utom akademiska disputationer och programmer, har S. författat en mängd uppsatser i samtida vetenskapliga tidskrifter, såsom: *Hygiea*, Upsala Läkarefören. förhandl., Sv. Läk. sällsk. årsberätt., Landtbruksakad. handl. m. m. — Gift 1848 med Anna Christina Charlotta Grapengrasser.

Sundius, Nils Johan, homilet. Född den 25 September 1761 i Stralsund och son af regementspastorn derstädes, sedermera kyrkoherden i Qvidinge af Lunds stift, *Gustaf Erhard Sundius*. — Vid universitetet i Lund beredde sig den unge S. för inträde i det kyrkliga ståndet och prästvigdes 1788. Tvenne år senare utnämndes han, tjugonio år gammal, till kyrkoherde i Harlösa, förflyttades derifrån 1808 till kyrkoherde i Kristianstad, blef derefter pastor i Fjelkinge och Nymö 1817, och slutligen kyrkoherde i Fjelkestad och Råbelöf 1820. Ehuru ograderad utnämndes han till teologie doktor 1809; blef kontraktsprost öfver Willands härad 1817 samt L. N. O. 1825. Död i Fjelkestad den 19 Maj 1828. Förmodligen med afseende på sin födelseort Stralsund,

kallade han sig sjelf »den tyske studenten», och studerade gjorde han äfven under hela sitt lif. Han var ock en man af sällsynt lärdom, samt en af de produktivaste författarne på sin tid. Hans arbeten utgöras till hufvudsaklig del af predikningar och kateketiska arbeten, bland hvilka må nämnas: *Försök till en kort och grundlig förklaring öfver de årliga helgedagars evangelier* (3 delar) samt *Lärobok i kristendommen lämpad efter dokt. M. Lutheri mindre katekes*. — Gift med *Lovisa Gustafva Lindström*.

1. **Svab, Anders**, bergavetenskapsman. Född i Falun den 7 Dec. 1681. Föräldrar: bokhållaren vid Falu bergslags kopparkontor *Anton Svab* och *Helena Bergius*. — Inskrefs 1702, efter slutad akademisk kurs i Upsala, till auskultant i Bergskollegium, samt blef, efter fyra års utrikes resor, 1718 vice bergmästare för Roslagen och Norrland. Året derefter befordrades han till bergmästare i sin födelseort, Stora kopparbergs län, och utnämndes 1716 till assessor i Bergskollegium. — För sina förtjenster om svenska bergshandteringen upphöjdes han 1719 i adligt stånd och blef slutligen bergsråd 1730. Död, i Stockholm, vid ännu ej uppnådda femtio år, den 2 Juni 1731. — Med grundliga kunskaper och en outtömlig arbetsförmåga verkade han nitiskt för allt som kunde gagna bergbruket. Utom mycket annat, för hvilket han lofprisades vid sin död, berömdes han särskildt för det han hade »med synnerlig omsorg afböjt samt förekommit den skada och äfventyr, som hotade bergverken under då varande svåra tider, samt alltid uppehållit samma verk genom nya förträffliga inrättningar och hvarjehanda goda anstalter, så att det lände till Kopparverkets samt hela samhällets nytta, äfvensom kronans stora fördel». — Gift 1717 med *Elisabet Brinck*.

2. **Svab, Anton von**, bergavetenskapsman. Född i Falun den 29 Juli 1702; den föregående halvbroder. Föräldrar: bokhållaren vid Falu kopparkontor *Anton Svab* och *Kristina Arrhusius*. — Sedan han vid universitetet i Upsala tillägnat sig en grundlig humanistisk bildning, samt aflagt bergsexamen, inskrefs han 1723 såsom auskultant i Bergskollegium. Han företog derefter flera resor inom Sverige och Norge, för att taga kännedom om de skandinaviska bergverken och lära känna de olika smältningametoderna, hvarpå han 1730 anträdde en längre resa utomlands, och besökte derunder England, Frankrike, Tyskland, Böhmen, Ungern och Italien. Längst uppehöll han sig i Sachsen, hvarest han under den lärde Henckel studerade kemi och inhemtade den teoretiska delen af bergshandteringen. Vid sin återkomst till Sverige 1736, förordnades han till bergmästare i Skåne, der han på den korta tiden af halftannat år bragte stenkolsverken

i gång och upptäckte vid samma tid guldfyndigheterna vid Adelfors i Småland. För att undslippa alla juridiska bestyr, som voro förenade med den tidens bergsdomstolar, sökte han 1741 afsked från bergmästarebefattningen och förordnades i stället 1748 till assessor i Bergskollegium, hvarefter han 1757 utnämndes till bergsråd. Året förut eller 1756 hade han blifvit anställd såsom öfverdirektor vid det af ständerna inrättade »kontrollverket öfver guld-, silver- och tennarbetens rätta och lagliga halt», med sät och stämman i kommerskollegium för alla till kontrollverket hörande ärenden. Bergsvetenskapsen förblef dock alltid hans hufvudsakliga forskningsfält, och han hade här särdeles djupa och vidsträckt kunskaper. Såsom ett erkännande af hans förtjenstfulla verksamhet om svenska bergbruket och ovanliga insigter i dertill hörande vetenskapsgrenar, kemi, matematik, mekanik, fysik och metallurgi, inkallades han 1742 i Vet. Akad., invaldes några år derefter till ledam. af Vet. Societ. i Upsala, uppfördes 1750 på förslag till den första kemie professionen i Sverige, och adlades 1751, då han för att skilja sig från halvbrodern, som äfven undfått adelsbref, kallade sig *von Svab*. — Utnämndes 1767 till R. N. O. — Död i Stockholm den 26 Januari 1768. — I svenska bergshandterings häfder är Anton v. S. ett lysande namn och skall så förblifva så länge Sverige hårdar sitt rum bland bergbruksrikande länder. — Ogift.

Svalin, Olof August, läkare, kirurg. Född på Tjolöholm i Halland d. 7 Febr. 1806. Föräldrar: landbrukaren *Johannes Svalin* och *Brigitta Kristina Sandahl*. — I Upsala der S. blef student 1825, omfattade hans studier läkareyrket; och han blef, efter att ha undergått med. kand. ex. 1831 och med. lic. ex. 1833, vid doktorspromotionen 1835 medicine doktor med andra hedersrummet. Efter att ifrån sist nämnda år ha varit tillförordnad bataljonsläkare vid flottan, utnämndes han till ordinarie bataljonsläkare 1842; var derjemte sedan 1839 läkare vid Stockholms stads provisoriska sjukhus; under någon tid (1836) läkare vid Carlsbadersbrunneinrättningen på Mosebacke i Stockholm, samt (1844) biträdande öfverkirurg vid Serafimerlazarettet. Död i Stockholm den 9 Okt. 1857. — För skicklighet och säkerhet såsom kirurg stod S. i högt anseende; »men det var egentligen i sin enakilda, vidsträckt praktik han såsom operatör förvärfvade ett stort och välförtjent rykte». I Hygiena, har han, under de femton första åren af denna tidskrifts tillvaro, meddelat berättelser om flera intressanta sjukdomsfall från området af sin egen lärorika läkareverksamhet. Han har äfven skrifvit flera uppsatser i Tidskrift för läkare och farmaceuter, m. m. — Hans sifverklara stämman hade i yngre åren för-

tjust mången krets; men han fann kontrasten allt för skriande mellan glädjens toner och smärtans läger och dömdo sin herrliga slägröt till en evig tytnad. — Gift 1: 1837 med *Augusta Heegh* 2: 1843 med *Sofia Lavinia Östberg*.

1. **Svanberg, Jöns**, matematiker, astronom. Född den 6 Juli 1771 i Nedra Kalix socken af Norrbotten, der fadren var bonde. — Sedan S. genomgått en mindre skola i Torneå anlände han, sexton år gammal, till Upsala, hvarest han 1789 anställdes såsom amanuens vid astronomiska observatoriet och 1794 erhöill lagerkransen med andra hedersrummet. Sistnämnda är förordnad till docent i matematiken, antogs han 1796 till vice sekreterare hos Vet. Akademien i Stockholm, förordnades 1808 till hennes astronom och utnämndes 1809 till hennes ordinarie sekreterare. Under tiden hade han, 1801—1803, utfört omfattande gradmätningar i Lappland och erhöill, så väl härför som för sin vetenskapliga verksamhet i allmänhet, Franska nationalinstitutets astronomiska pris 1806. — Sedan han från sistnämnda är varit förordnad och tjenstgjort såsom professor vid fältmätningsskåren, utnämndes han 1811 till mathes. professor i Upsala. År 1825 anstälde han, tillsammans med professor S. Cronstrand, pendelförsök i Stockholm samt åren 1832—33, i förening med professor Rudberg, åtskilliga försök för bestämmande af mått, mål och vikt. — År 1841 erhöill han afsked från sin profession, blef 1845 jubelmagister; teologie doktor, L. N. O.; Ledam. af Vet. Akad. i Stockholm; af Vet. Societ. i Upsala; af Krigsvet. Akad.; af Vet. Akad. i Amsterdam, af Franska nationalinstitutet, af Landtbr. Akad. jemte flera andra vetenskapliga samfund. Död i Upsala d. 15 Januari 1861. Redan detta korta uppräknande af hans befordringar och utmärkelser visa att S. var en man, hvars vetenskapliga anseende sträckte sig vida utom Sveriges gränser. Såsom matematiker och astronom stälde han af fackmännen bland sin samtids lärde af första rangen. Hans af trycket utgifna skrifter uppgå till ett betydande antal. Åtskilliga af dem äro särskildt utgifna; men de flesta återfinnas, dels såsom akademiska dissertationer och programmer, och dels i Vetenskapsakademiens och Vet. Societetens i Upsala handlingar. — Gift 1803 med *Margareta Elisabet Merckell*.

2. **Svanberg, Lars Fredrik**, kemist, mineralog, metallurg, universitetslärare. Född i Stockholm den 13 Maj 1805; den föregående son. — Efter att utestulande ha varit handledt af enskilde lärare blef S. student i Upsala 1819, och egnade sig derefter åt bergvetenskaperna; men afstod aldrig examen inom detta fack, medan bergsexamen den tiden kräfde juridiska studier, för hvilka han saknade allt intresse. I stället

bevistade han Falu bergsskola 1832—33, hvarest han 1833—35 arbetade på Berzelii laboratorium i Stockholm. Under tiden befordrad till löjtnant i flottans mekaniska kår, anställdes han 1839 som lärare i fysik och kemi vid Krigsakademien i Carlberg, hvarest han 1840 tog afsked från sin militära tjenst med kaptnens titel. Efter att dels 1839 ha varit uppförd på förslag till förståndareplatsen vid Falu bergsskola, dels 1847 innehaft förslagsrum till kemiska professionen i Lund, kallades han 1860 till Vetenskapsakademiens kemist; men förordnades redan två år derefter att förestå den nya professionen i allmän kemi vid Upsala universitet, & hvilken lärstol han erhöill fullmakt 1853 och den sedan innebad till 1874, då han såsom pensionsmessig erhöill afsked. — Hans omfattande kunskaper inom alla kemiens grenar hafva ofta tagits i anspråk för så väl offentlig som enskild räkning vid praktiska frågor, hvilka tarfvat vetenskaplig utredning och belysning. Så utnämndes han till löjtnant vid flottans mekaniska kår hufvudsakligen för att kontrollera alla kanon- och jernstillverkning, som utfördes för hennes räkning. År 1838 undersökte han på uppdrag af riksbanken sammansättningen af rikets silfvermynt och anställdes 1839 som kemist hos brukssocieteten. S. & insattes han till ledamot af den komité, som hade att uppgöra reglemente för artilleripjäseers och projektilers besigtning; erhöill 1843 Järnkontorets uppdrag att ävägbringa och förvalta ett metallurgiskt kabinett, samt företog dels härför, dels för andra vetenskapliga syften vidsträckt och mångåriga resor i Sveriges bergslager; blef 1846 ledamot i en komité för undersökning af bomullekrutets användbarhet, 1850 medlem i administrationen för gaslysnings införande i hufvudstaden, 1851 ledam. i komitén för uppgörande af plan för en ny kemisk byggnad i Upsala o. s. v. — Till Berzelius stod S. alltid i förhållande af en högt värderad lärjunge och vän. Härom vitnar framför allt det förtroendefulla testamente, som den bortgångne store lade i hans händer, nämligen att fortsätta de kritiska årsberättelser om vetenskapernas framsteg Berzelius till sin död utgaf, samt tillika att varda hans efterträdare som Vetenskapsakademiens kemist. — Under S:s hägn har kemiens studium på nytt uppblostrat vid Upsala högskola och en skola yngre kemister utgått från hans laboratorium hvilka nu bekläda landets lärostolar i denna vetenskap; likaså har S. enskildt i Stockholm 1837—1861 lemnat handledning åt yngre forskare, bland dem flere utlänningar, som sedan skapat sig ett namn inom vetenskapen. Utmärkelser för en så gagnelig verksamhet hafva ej uteblifvit. Efter att 1839 ha blifvit kallad till ledam. af Vet.-Akad., erhöill han 1841

diplom såsom filos. dokt. honorarius i Glessen, der Justus v. Liebig då lefde och verkade; har flera gånger inom Vet.-Akad. vunnit det Lindblomaka priset, samt tid efter annan blifvit invald till ledam. af Landtbruksakad., Vet. Societ. i Upsala; Apotheker-Verein i Tykland, Fysiografiska sällsk. i Lund; danske Videnskabernes Selskab i Köpenhamn etc. — R. N. O. — Antalet af hans tryckta vetenskapliga skrifter uppgår till inemot sextio, de flesta införde i Vet. Akad:s handlingar, Öfversigt af Vet. Akad:s förhandlingar, Landtbruksakad. handl., Jernkontorets annaler, förhandl. vid Skandin. naturforskarnes möte 1843 och 1849, o. s. v. — Af dem tillåter utrymmet oss endast nämna: *Årberättelse om framstegen i kemi för åren 1847, 1848 och 1849* (1849—1851), hvilka upphörde med hans afflyttning till Upsala och hvarefter någon kemist på Vetenskaps-Akademiens stat aldrig varit tillsatt. — Gift 1: 1836 med *Augusta Roth*, 2: 1859 med *Fredrika Augusta Stiernstedt*.

3. *Svanberg, Adolf Ferdinand*, fysiker. Född i Stockholm den 23 Oktober 1806; den föreglendes bror. — I Upsala, der han blott tretton år gammal inskrefs till student, egnade han sig med den framgång å de akademiska studierna, att han vid tjugn års ålder (1826) med utmärkelse kunde anfåga filos. kand. ex., hvarefter han följande år promoverades till filos. doktor. År 1828, sedan han utgifvit och förvarat en akademisk afhandling: *De curvatura superficium annotationes* förordnades han till docens i matematik, förstod en del af åren 1832—33 den matematiska professionen samt utnämndes 1835 till lärare i matematik och mekanik vid högre artilleriläroverket å Marieberg. Med berömmelse innehade han denna lärare-plats i sex år eller till 1841, då han, såsom utnämnd professor i fysik och mekanik, efter den allt för tidigt bortgångne Rudberg, återflyttade till Upsala. För att komma i närmare beröring med utlandets vetenskapsmän och lära känna främmande länders vetenskapliga institutioner, företog han tre särskilda utrikes resor: 1840 till Tykland och Italien, 1846 till Frankrike och England och 1847 till Danmark, Tykland och Italien; Ledam. af Vet. Akad.; Vet. Societet i Upsala, af British Association for the advancement, ledamot af La Société des Sciences du Canton du Vaud, R. N. O. m. m. Två och ett half år före hans död bröts hans helsa af en svår blodkongestion åt hjernan. För att återvinna krafter flyttade han 1856 till Stockholm, men afled der inom ett år, den 27 September 1857. Sina få lediga stunder använde han till författareskap och har bland annat utgifvit flera afhandlingar i Vetensk. Akad. handlingar, i Öfversigt af Vet.-Akad. förhandlingar; i Förhandlingar vid de skandinaviska naturforskarnes möten; i

Journal für reine und angewandte Mathematik; i Journal de mathématiques pures et appliquées; i Comptes rendus des Séances de l'Académie R. des sciences à Paris, m. s. — Såsom lärare och menniska var S. anspråklös och färdfri, mild och öfverseende i sina omdömen, samt redlig, samvetegrann och rättänkande. »Dertföre var han värderad och högaktad af sina kamrater samt älskad af den studerande ungdomen. — De af hans lärjungar som lyckades komma med honom i närmare beröring kunna aldrig förgäta den välvilliga omtanke, hvarmed han sökte att beforda deras bästa». — Gift 1843 med *Charlotta Marianno Ihre*.

Svanberg, Gustaf, astronom. Född i Vermland den 22 Jan. 1803. Föräldrar: bruksegaren *Per Svanberg* och *Helena Maria Odén*. — Efter fem års gradualstudier vid universitetet i Upsala, promoverades han 1824 till filos. doktor; förordnades 1825 till astronomie docens och blef s. å. vice observator och prefekt för astronomiska observatoriet. Utänmd till ordinarie observator 1829, egnade han sin första omsorg å att försätta det d. v. gamla observatoriet i ett tidsenligare skick, samt gjorde under åren 1833—35 en vetenskaplig resa till Tykland, der astronomiens studium då egde sin glansperiod, och hvarst han på det välvilligaste mötogs af Gauss, Bessel, Olbers, Encke, Littrow, Weber, Steinheil med flera framstående astronomer och vetenskapsmän. Förnämligast genom den personliga bekantskap han gjorde med Weber, inrättade han vid sin återkomst till Upsala ett af de första magnetometerobservatorierna, hvarst ifrån 1836 och sedan under sexton års tid observationer, korresponderande med utlandets, blefvo anställda. År 1838 företog han för vetenskapligt ändamål en resa genom Norge, hvarifrån han begaf sig till Köpenhamn för att deltaga i basimätningen på Amager. Efter att 1835—36 samt osbrutet under åren 1839—42 ha förstått den astronomiska professionen, utnämndes han det sist nämnda året till innehafvare af denna lärostol, med bibehållande af prefektur:n öfver observatoriet. Såsom den astronomiska vetenskapsens målsman vid Uppsala universitet uppgjorde han plan till ett nytt och fullkomligare observatorium, hvilket ock genom hans ihärdighet och nit för saken kom till stånd. För att inleda en närmare förbindelse mellan Upsala och observatorierna i södra Europa, företog han 1846—47 en resa till Frankrike och Italien och åstadkom genom den 1865 grundade meteorologiska afdelningen af observatoriet, en institution med omfattande verksamhet och liflig vexelverkan med en mängd likartade institutioner inom hela den civiliserade världen. — Vid 1875 års slut sökte och erhöi han afsked från sin innehafvande profession, sedan han i mer än

ett halft sekel innehåft ordinarie akademiska befattningar, och vid samma års promotion erhållit jubelkransen. Ledam. af Vet. Akad. och Vet. societ. i Upsala samt hedersledam. och ledam. af några utländska vetenskapliga samfund. Komm. af N. O. 1 kl., R. R. St. Anne O. och Off. af It. St. Maur. och Laz. O. — Under sysselsättningen med ofvannämnda organisationsarbeten och flera andra universitetets angelägenheter, har han haft föga tid öfrigt för författareverksamhet. Hans tryckta arbeten omfatta derför, utom akademiska dissertationer, endast inom och utom landet publicerade resultat af anställda observationer samt betänkanden och broschyrer, hufvudsakligen rörande universitetets istresen. — Gift 1838 med *Fredrika Sofia Katarina Biberger*.

Svart, Ericus Nicolai, biskop. Född på 1480-talet i Upsala, och son af en der bosatt borgare. — Souen hade studerat dels i Sverige, dels vid utländska lärosäten, då han 1514 utnämndes till professor i Upsala, hvarest han bland sina lärjungar räknade Gustaf Eriksson, sedermera K. Gustaf I. — År 1530 var han domprost i Upsala och bibehöll denna befattning till 1556, då han af K. Gustaf kallades att i den afsatte biskop Botvids ställe intaga biskopastolen i Strengnäs. — Då Botvid efter Gustafs död åter fick sitt biskopsembete, befördrades Ericus S. till det då lediga Skara stift, hvilket han »med saktmodighet och försigtighet på ett berömligt sätt förestod i nära fyrtyo år. — Med öfriga rikets herrar vitnade han 1569 om Sturarnes oskuld, begärde året derefter för sin ålderdom och svaghet entledigande från biskopsembetet och återflyttade till Upsala, der han slutade sin lefnad den 8 Oktober 1572. Han var en grundlär, redbar och alvarlig man och såsom sådan högt värderad af Gustaf I, hvarföre S. 1549, då han var domprost i Upsala af Konungen förordnades, att jemte några andra granska och afgifva sitt utlåtande öfver den förtretliga »Interimsboken».

Svart, Petrus Andreæ, se NIGER.

1. **Svartz, Olof**, naturforskare. Född i Norrköping den 21 September 1760. Föräldrar: fabriksäldkaren *Olof Svartz* och *Maria Elisabet von Brobergen*. — Med grundlig elementarunderbyggnad inskrefs S. 1778 till student i Upsala, hvarest han med brinnande ifver och en afgjord fallenhet ergnade sig åt studiet af naturvetenskaperna. Sedan han om våren 1783 afgått med. kand. ex. och derefter under sommaren genomrest bohuelänska skärgården, anträdde han på hösten s. å. på egen bekostnad en resa till Norra Amerika. Efter en längre tids vistelse dels i Boston och dels i Philadelphia, från hvilka hufvudstationer han företog långväga utvandringar för insamling af naturaler, fortsatte han resan längre åt söder och anlände

i början af år 1784 till Jamaica, der han uppehöll sig ett helt år och med stor flit ökade sina rika samlingar. Sedan han vidare besökt St. Domingo, Cuba, Portorico samt östra kusten af Syd-Amerikas fastland, återvände han öfver Jamaica till Europa och anlände till London om hösten 1786. Här stannade han nära ett år för att jemföra sina upptäckter med de i British Museum förvarade samlingarna och återsåg Sverige omsider hösten 1787. Under sin frånvaro hade han 1785 blifvit promoverad medicine doktor i Upsala, valdes 1789 till ledamot af Vet. Akad. och förordnades s. å. att hafva insesendet öfver naturaliekabinettet på Drottningholm. År 1791 utnämndes han till professor vid Bergianska trädgårdsskolan i Stockholm, antogs 1807 af Vet. Akad. att vara intendent vid hennes museum och erhöll jemväl 1811 förordnande att vara akademien sekreterare. År 1810 kallades han af Collegium medicum att biträda vid utarbetandet af den nya farmakopé, som sedan utkom 1817, och erhöll 1811 diplom att vara hedersledamot af samma kollegium. Genom kongl. utnämning förordnades han 1812 till arbetande ledamot af Landtbraksakademien och föredragande uti akademien klass för trädplantering och trädgårdsskötsel, och utnämndes 1813 till botanic. et histor. natural. professor vid Carolinska institutet. R. N. O. och B. V. O. — En häftig feber slutade några år derefter hans ärofulla lefnad på Bergillund vid Stockholm den 19 September 1818. — Såsom vetenskapsman och naturforskare känd och aktad öfver hela den lärda världen, hade han blifvit kallad till ledamot af ett stort antal vetenskapliga samfund i Europa och Amerika, bland annat af Franska institutet, en utmärkelse som tillfallit endast få personer utom Frankrike. Till hans ära tillade utländske lärde att efter honom uppkalla nyupptäckta naturaler, och svenska Vetenskapsakademien lät till minne af denne sin utmärkte ledamot prägla en medalj. Bland det stora antalet af hans utgifna arbeten må här nämnas: *Nova genera et species plantarum* (1783); *Methodus muscorum* (1781); *Icones plantarum, quas in India occidentali detexit* (Fasc. I 1794); *Dispositio systematis muscorum frondosorum* (1800); *Flora India occidentalis* (3 tom. 1797—1800); *Synopsis Filicium* (1806); *Genera et species Orchidearum* (1806); *Lichenes americana* (1814); *Grunderna till läran om djur och växter* (1813); *Svensk Botanik*, en mindre del; *Nya ekonomiska diktionärer*; *Magasin för blomsterälskare*; en stor mängd afhandlingar och tal i Vetenskaps-Akademiens Handlingar, en myckenhet uppsatser i andra lärda samfundts tidskrifter och journaler m. m. — Gift med *Sara Elisabet Bergh*.

2. **Swartz, Edvard Mauritz**, skådespelare. Född i Stockholm den 15 Februari 1826;

den föregående sonson och son af revisorn i Kammarrätten *Olof Carl Swartz*. — Vid tretton års ålder intogs han såsom elev vid Kongl. teatern i Stockholm, der han efter hand fick uppträda i några mindre betydande roller. Dessa voro dock ej egnade att inge hvarken honom sjelf eller andra förhoppningar om någon lysande framtid för honom inom teaterverlden. Han lemnade derför Kongliga och ingick vid Mindre teatern, för att söka sin utbildning under Torsslows ledning. Detta beslutsamma steg visade sig välbetänkt och blef snart afgörande för hela hans framtid. Utom det att han här hade att stödja sig vid Torsslows erfarna råd, för-sattes han i en verksamhet, hvars mångsidiga art helosamt pröfvade den framåt skridande konstnärens krafter. Särskildt lärde han sig fatta Shakespeares underbara snille, och tolkningen af dennes lifskraftiga, dramatiska gestalter blef ock sedan hans lifs uppgift. Efter att under loppet af åtta år ha med stigande framgång uppträdt på Mindre teatern i mer än tvåhundra olika roller, återvände han 1853 till Kongliga scenen, der han i November s. å. debuterade i *Hamlet*. Hvarje återgifvande af denna psykologiskt märkvärdiga roll har för honom sedan dess varit en ny seger, och han har i dess tolkning förvärfvat ett mästerskap, hvari han inom svenska scenen ännu torde stå oupphunden. Af öfriga viktiga roller, i hvilka han på senare tider uppträdt kunna nämnas: *Rochester* i »Jane Eyre», *Miramont* i »Kotteriet», *Prins Magnus* i »Brödraskuldens», *Kung Valdemar* i »Ung Hanses dotter», *Caligula* i »Faktoren från Ravenna», *Gustaf Vasa* i »Dagen gryr», *Gustaf III* i »Ett år under Gustaf III:s regering», *Kung Birger* i »Folkungalek», *Konung Erik* i »Marsk Stigs döttrar», samt *Struensee*, *Daniel Hjort*, *Richard II*, *Sten Sture d. y.*, *Egmont m. fl.* Den 15 Febr. 1876, hans femtionde födelsedag, öfverlemnade Svenska Akademien med erkännande af hans värde såsom dramatisk konstnär, till honom sin mindre prismedalj, på samma gång en del beundrare i eu för honom anordnad fest bragte honom sin hyllning. — Gift med *Rosa Alfonsina Klementina Fehrström*, känd såsom begäfvad skådespelerska.

Svebilius, Olof, ärkebiskop. Född på Råby gård i Ljungby socken, nära Kalmar, den 1 Januari 1624. Föräldrar: häradsfogden *Göran Eriksson* och *Ingeborg Larsdotter*. — Han studerade 1638 i Upsala, två år senare i Königsberg och derefter ånyo i Upsala, hvarest han blef filosofie magister 1649. Uttagen till lärare för grefvarne Nils och Claes Gyllenstierna, gjorde han med dem en vidlyftig resa genom Tyskland, Holland, England, Frankrike och Italien samt återkom till Sverige 1656, då han utnämndes till rektor i Kalmar. Två år derefter,

sedan han antagit prästerlig ordination, befordrades han till teologic lektor och slotta-predikant i Kalmar, hvarifrån han 1663 förflyttades såsom kyrkoherde till sin fäderne-socken Ljungby. Här, i landtligt lugn, och i umgänge med en församling, som han från barndomen kände, fann han sig så väl att, då han 1666 kallades till teologic professor i Lund, han undanbad sig detta embete. Han måste dock ett par år senare lemnas sin landtliga fristad, då han 1668 erhöi kallelse att vara ord. köfpredikant, hvarefter han 1671 förordnades till öfverhufpredikant och Konungens bikt-fader, samt utnämndes till pastor primarius i Stockholms storkyrkoförsamling. Efter att 1675 ha undfått teologic doktorspröfgheten, befordrades han 1678 till biskop i Linköping; men lemnade efter trenne år (1681) detta embete såsom utnämnd ärkebiskop och prokanaler för Upsala universitet. Död i Upsala den 29 Juli 1700. Hans befordringar och utmärkelser datera sig ifrån det han beredd Carl XI till hans första nattvardsgång 1670, hvarefter han af Carl omfattades med ett synnerligt förtroende. Af honom anförtroddas han att besörja en förbättrad bibelutplaga, och på hans befallning blefvo kyrkoordination, handboken och psalmboken öfversedda under det S. var ärkebiskop. Det märkligaste af hans egna arbeten är utan tvivel hans *Förklaring öfver Luthers lilla Katekes*, ett arbete, som gjort hans namn bekant i det anspråkslösa ste hem och de aflägsnaste landsdelar. — Gift 1658 med *Elisabet Gyllenadler*, en dotter till biskop Enander i Linköping; Siu barn blefvo såsom ättlingar af en ärkebiskop enligt tideus bruk förlånade med adlig värdighet, under namnet *Adlerberg*.

Svedberg, Jesper, ärkebiskop, språkfor-skare, psalmist. Född den 28 Aug. 1653 på gården Sveden nära Falun. Föräldrar: bergsmannen *Daniel Isaksson* och *Anna Pedersdotter*. — Sedan sonen genomgått Falu skola, skickades han 1666, vid tretton års ålder, till Upsala; men flyttades derifrån 1669 till det nyinrättade universitetet i Lund, hvarest han hade en släkting, professorn i orientaliska språk *Petrus Holm*, som åtog sig den närmare ledningen af hans undervisning. Efter fem års vistelse i Lund återvände han 1674 till Upsala och blef der, efter aflagda lärdomsprof, 1682 promoverad till filosofie magister. Året derpå prästvigdes han och utnämndes 1684 till pastor vid lifregementet. Under samma och följande år företog han en utrikes resa, hvarunder han besökte England, Frankrike, Tyskland och Holland. Efter hemkomsten tillträdde han sin syssla vid lifregementet och utvecklade här bland det okunniga manskapet en kraftig och varm nitälkan för dess höjande i boklig och sedlig upplysning. Hans nästa

prästerliga befattning blef den af kyrkoherde i Vingåker, hvartill han utnämndes 1690. På denna plats fick han likväl icke stanna mer än tvenne år, emedan han 1692 befordrades till teologie professor i Upsala, hvaräst han 1694 blef förste teologie professor och domprost. Säsom akademisk lärare utvecklade han ett outtröttligt nit, och förvärfvade sig i hög grad de studerandes tillgifvenhet. Jemte sin befattning vid universitetet innehade han sedan 1696 det vigtiga uppdraget att säsom styresman vaka öfver svenska församlingarna i Amerika, förse dem med lämpliga församlingalärare o. s. v. År 1702 kallades och utnämndes han till biskop i Skara, promoverades till teologie doktor i Upsala 1705, samt valdes, att, jemte sitt förut innehafvande biskopliga embete, hafva uppsigt öfver den svenska församlingen i London. — Efter en i alla afseenden gagnande och ärorik lefnad afsomnade han på biskopsgården Brunso vid Skara d. 26 Juli 1735, nära åttiotre år gammal. — Jesper S. var en man med stora, både egenskaper och förtjenster och skall i begge fallen blifva föremål för efterverldens uppmärksamhet och hägkomst. I hela sitt förhållande, i vandel och lära var han en värdig föresyn för andra. Hans varmt troende sinne kunde likväl ej alldeles frigöra sig från samtidens öfvertro, och ej sällan hördes han i sina predikningar anföra berättelser om andesyner och ännu lefvande personers profetiska förutsägelser med en värme i ton, som blott den innerligaste öfvertygelse kan anstamma. I sjelfva verket var han i sin uppfattning af det öfversärliga en föregångare för sin son, den ryktbare Emanuel Svedenborg, och dennes lära om andeverldens hemligheter och det nya himmelska Jerusalem. Detta hindrade honom likväl ej att med kraft och ifver deltaga i de många åtgärder, genom hvilka svenska kyrkan på sin tid så att säga ny-skapades. Redan före sitt tillträde af Vingåkers pastorat hade han mottagit kallelse att biträda i den kommission, som blifvit tillsatt att öfverse och förbättra den gamla bibelöversättningen. Han sparade här hvarken möda eller omkostnader och bidrog väsentligen till att hela arbetet var fullbordadt vid medlet af år 1692. Den nya bibelupplagan utgifvande mötte dock oförmodade hinder och ett motstånd, som djupt smärtade S. — Föga hugneligare blef utgången af hans bemödanden att skaffa den svenska församlingen en ny psalmbok, i det att den, han sjelf utarbetat, skarpt klandrades af en del biskopar, hvilket hade till följd att hans psalmboksförslag indrogs och ådrog honom en förlust af 30,000 d:r k:mt. — Bland mål, dem han med ifver eftersträfvade, var att bland svenska allmogens åstadkomma en allmän och större färdighet i innanläsning. Likaså förtjenar det ihogkommas huru han

sökte afskaffa de många apostladagarne, hvilka den tiden firades säsom helgedagar, men, enligt hans yttrande, blefvo lika många syndadagar. Hans bemödanden att försöka svenska kyrkan en ny psalmbok kom honom att uppträda säsom psalmist. I den psalmboksupplaga, som Spegel föranstaltade 1695, har S. författat trettio psalmer, af hvilka tjugutvå äro bibehållna i vår nuvarande psalmbok. — För svenska språkets närmare bestämning i ortografskt och syntaktiskt häseende var han liksom i allt annat outtröttligt verksam. För detta ändamål studerade han under en lång tid alla våra gamla språkmonumenter och frukten af denna forskning frambar han i sin *Schibboleth, eller svenska språkets rymt och riktighet* (1716). Han har äfven utarbetat *En svensk grammatik* (1722), samt »En fullkomlig svensk Ordbok», hvilken sist nämnda dock ej blifvit tryckt. — Hos K. Carl XI stod han alltid i högt anseende, ehuru han ej sällan skarpt uppträdde mot Konungens handlingar; deremot stod han icke alltid lika väl hos rikets första stånd hvars orarter han utan hänsyn bestraffade i sina predikningar. — Gift 1: 1683 med *Sara Behm*. 2: 1697 med *Sara Bergia* och 3: 1720 med *Kristina Arrhusia*. Hans söner adlades med namnet *Svedenborg*.

Svedbom, Per Erik, skolman, publicist. Född 1811 i Hernösand, vid hvars skola fadren var rektor. — Student i Upsala 1829, aflade han filos. kaud. ex. 1836, och erhöll lagerkransen säsom ultimus vid promotionen s. å. — Kort derefter förordnad till docent i statistiken, företog han 1838—40 säsom byzantinisk stipendiat en längre utrikes resa, under hvilken undervisningsväsendet i främmande länder utgjorde det hufvudsakliga ögonmärket för hans iakttagelser. Hemkommen till Sverige, förordnades han till lärare vid Nya elementarskolan i Stockholm och utnämndes till rektor derestades 1850. Han innehade sedermera denna befattning sex år eller till i Mars 1856, då han utbytte den pedagogiska mot den publicistiska banan och öfvertog hufvudredaktionsbestyret i tidningen *Aftonbladet*. Denna nya verksamhet blef emellertid icke långvarig, emedan han afled året derefter, i Stockholm den 7 Okt. 1857. — Sedan han öfvertog *Aftonbladet* har han meddelat många värderika bidrag, i synnerhet i undervisningsfrågor, så väl åt nämnda tidning, som åt tidningarna *Reformvännen* och *Bore*. Undervisningsväsendet och dess utveckling var och förblef under alla förhållanden hans älsklingsidé. — Sjelf utrustad med grundlig lärdom ville han äfven göra den fruktbarande för andra, och han arbetade här för, dels säsom författare af de nya åsigtarna i skolfrågan, dels säsom författare af nya läroböcker, hvaribland *Svensk Läsobok*, *Satalära*, *Tysk Läsobok* m. fl., och dels säsom upphofsman till

nya skolordningar, dem han förstod att drifva igenom. Såsom ledare af Aftonbladet blef han ej sällan hårdt angripen och klandrad. Hvad likväl hans bittraste motståndare aldrig sökt fränkänna honom var en ärlig vilja, heder och redbarhet. Han gjorde sig jemväl i vida kretsar bemärkt såsom musiker och tonsättare. Bland hans efterlemnade manuskriften lära finnas en mängd kompositioner för orkester, för piano och violoncelle samt för sång och piano. — Gift med *Fredrika Forsberg*.

Svedelius, Vilhelm Erik, universitetslärare, historiker. — Född i Köping den 5 Maj 1816. Föräldrar: kyrkoherden och kontraktsprosten teol. dr *Jakob Mikael Svedelius* och *Anna Vilhelmina Svedelius*. — Efter att på den korta tiden af fem år ha genomgått Vesterås lärdomaskola och gymnasium, blef S. vid femton års ålder student i Upsala (1831), undergick filos. kand. ex. 1838 samt emottog såsom ultimus lagerkransen vid promotionen 1839. Året derefter förordnad till politices decens vid Upsala universitet, förestod han Skytteanska professionen 1846—47, utnämndes 1850 till histor. adjunkt samt bestridde åren 1850—51 och 1853—54 de till historiska professionen hörande älliganden. År 1856 befordrades han till professor i historia vid universitetet i Lund och innehade detta embete till 1862, då han såsom utnämnd skytteansk professor intog den lärostol i Upsala, som han nu innehar. Ledam. af svensk-norska unions komitén 1865. År 1841 erhöll han Svenska Akademiens stora pris för en afhandling: *Om de orsaker, hvilka under Konung Carl XI:s regering föranleddes statsrådets förändring*; invaldes till ledam. af Vitt. Hist. och Ant. Akad. 1858, blef En af de aderton i Svenska Akad. 1864; ledam. af Vet. Akad. 1870 samt är desutom vald medlem af flera vetenskapliga samfund. R. N. O.; R. N. S:t O. O. innehafvare af medaljen Litteris et artibus, m. m. — Af hans historiska afhandlingar, föredrag, tal samt arbeten i svensk och utländsk statskunskap kunna endast några få här uppräknas: *Om reduktionen af bronno- och adliga gods under K. Carl X Gustafs och K. Carl XI:s regering (1845—51)*; *Om statrådets ansevarighet (1856)*; *Om historiska studier, med afseende på de svenska universitetens ungdom (1857)*; *Till Gustaf Vasas minne. Tal vid Utmland i Mora (1860)*; *Om Konung Gustaf II Adolfs karaktersutveckling, särdeles under den tidigare delen af hans lefnad (1862)*; *Om följelsen emot Castovius och Bilberg; ett bidrag till svenska tryckfrihetens historia (1842)*; *Om Konung Carl X:s reduktion af kronogods, jämförd med den, som verkställes under K. Carl XI (1842)*; *Om arferätten till Sveriges krona (1843)*, de tre sistnämnda i tidskriften *Frey, Smärre skrifter*

innehållande *Tal vid åtskilliga tillfällen* samt en historisk betraktelse om *Maria Stuart* och *Elisabet (2 h. 1871—72)*; *Anteckningar för akademiska examina i statskunskap (1:sta del. 1875)*, akademiska disputationer, historiska afhandlingar, tal och minnesteckningar dels särskildt utgifna, dels i K. Vitt. Hist. och Ant. Akad.; och Sv. Akad. handlingar m. m. — Ogift.

Svedenborg, Emanuel, polyhistor, teosof. Född i Stockholm den 29 Januari 1688: son af d. v. pastorn vid lifregementet, sedermera biskopen i Skara, *Jesper Svedberg* och *Sara Behm*. — Redan såsom barn sýssel-satte sig S. med andliga betraktelser och yttrade sig understundom med ett förstånd och en värme, som kom de förvånade föräldrarna att tro »det en engel talade ur hans mun». Hans första undervisning leddes af fadren, hvarigenom han tidigt inhemtade en grundlig kännedom i österländska och klassiska språk, hvarjemte han i ungdomen studerade geometri, mekanik, kemi och naturvetenskaperna. När under peståret 1710 nästan all undervisning afstannade vid de svenska högskolorna, anträdde den tjugutårlige S. en utrikes resa, hvarunder han i England gjorde sig nära förtrogen med filosofen Lockes och matematikern Newtons nya åsigt. Återkommen till Sverige, förvånade han alla med sina ovanliga kunskaper och deltog med intresse i flera sina landsmäns vetenskapliga arbeten. Då Carl XII åter befann sig på svensk jord, presenterade Polhem i Lund S. för Konungen, som fattade mycket tycke för den unge lärde svensken, särskildt för hans insigt i matematiken. Under den närmaste tiden arbetade S. under Polhem, dels vid anläggandet af saltjuderier i Bohuslän, dels vid Trollhätte slusbygd och dockbyggnaden i Carlskrona, hvarjemte han på Konungens befallning förde några smärre örlogsfartyg landvägen från Strömstad till Isesfjorden. Efter K. Karls död företog han ånyo en utrikes resa, hvars sakligen för att göra sig bekant med främmande länders bergvärk, inträdde, vid sin återkomst till Sverige i Bergakollegium, der han 1724 befordrades till ordinarie assessor. Under de tio följande åren delade han tiden mellan sina embetsgöröml och vetenskaperna; kallades 1729 till ledam. af Vet. Societ. i Upsala och blef 1734 medlem af kejsarliga akademien i S:t Petersburg. Ifrån att i ungdomen ha varit en af Sveriges produktivaste författare, lät han efter sitt inträde i Bergakollegium icke trycka något arbete på tolf år. Men 1734 framträdde han ånyo med ett jätteverk *Opera philosophica et mineralia*, i tre folioband, öfver en del naturfilosofiska och mineralogiska ämnen. Detta arbete följdes inom kort af andra, i anatomi och fysiologi, hvilka väckte ett ofantligt uppseende och med ens gjorde

hans namn kändt öfver hela den lärda världen. År 1736 lemnade han för tredje gången fäderneslandet, besökte Italien och Holland men uppehöll sig förnämligast i England, hvarifrån han föret 1745 återkom till Sverige. Två år senare sökte och erhöll han afsked från sina befattningar i statens tjänst och sysseleatte sig efter den tiden nästan utslutande med författandet af teologiska arbeten mellan det han vistades på resor och längre tider uppehöll sig i London. och Amsterdam. Sista gången han såg Sverige var år 1770; han reste då från Göteborg till Holland, hvarest han lät trycka det sista af sina arbeten. Från Holland begaf han sig till London, der han julaftonen 1771 trädfades af ett slaganfall, från hvars följder han sedermera aldrig återhemtade sig. Efter en förlämnings som garade i tvenne månader afed han den 29 Mars 1772 och blef begrafven i lutherska kyrkan i London. Föret 1857, ättifem år efter dödsfallet restes öfver hans stoft en minnessten, men icke af någon svensk, utan af en beundrande engelsman. — I sin personlighet, sin lära och sina skrifter är S. en högst märkvärdig företeelse, i många fall ett psykologiskt underverk. Af många utmärkte skriftställare och vetenskapmän har han blifvit ansedd för en svärmare, nästan som en sinnesarubbad, medan andra betraktat och beundrat honom såsom en med gudomliga uppenbarelser utrustad profet. Sjelf försäkrade han sig allt ifrån år 1743 hafva haft uppenbarelser af englar och andar, som meddelat honom »det nya Jerusalems himmelska lära». Utrymmet tillåter oss ej att ingå i någon redogörelse för denna besynnerliga teosofi; utan hänvisa vi den, som skulle önska en närmare utredning af dess anda och innehåll, å ena sidan till Atterboms Svenska Siare och skaldar, 1 del. och å den andra till Fryxells undersökningar i 43 del. af Berättelser ur Svenska historien. I sina egna skrifter har S. grundligast utvecklat sin lära i sina *Arcana coelestia, quae in Scriptura sacra seu verbo Domini sunt detecta, una cum mirabilibus, quae visa sunt in mundo spirituum et in coelo angelorum* (VIII tom. 1749—1756). — Vid hans frånfälle var hans lära af de flesta förbisedd och till och med föraktad. Sedermera har den lyckats vinna ej så få anhängare, särdeles i England och Amerika. I Sverige har dess insteg mer liknat öfvergående vindkast, som för en kort tid kunnat uppröra känslösa sinnen, men utan inre kraft att fortfarande utöfva indytande på det allmänna troalifvet. — Enligt Tessins beskrifning, som äfven öfverensstämmer med de afbildningar man har af S., var han af mindre, men väl proportionerad växt. Hans ögon voro svaga, hans hy blek, men öfver hans något breda mun syntes ett vänligt leende och hela hans uppbyggnad uttryckte en, af inre lugn härflytande, fryntlighet. Efter

tidens sed bar han på hufvudet en yfvig men icke lång peruk och till den öfriga kroppen var han vanligen klädd i en ljusblå, eller gredelin, framtill belakuren sammetsrock, med underkläder af svart taft, strumpor och skor, samt i dessa stora spännen af guld. — Till sin karakter var han en af de ädlaste, rättssinnigaste och välvilligaste människor i världen. Att äfven i en småsak afvika från hvad han ansåg vara sannt och rätt, eller att försumma uppfyllandet af ett gifvet löfte var, enligt sammanstående försäkran af alla som personligen kände denne förunderlige man, alldeles omöjligt. Mot sitt tjänstfolk var han mild, öfverseende med andras svagheter, välgörande, så vitt hans tillgångar sträckte sig, mot den nödlidande, som redligt och genom arbete sökte förtjena sitt bröd. Sjelf skall han hafva bekant, att han ofta anfölls af svåra och starka frestelser; men han sökte mot dem en hjälp i andäktig bön och då han sålunda segrat i den inre striden plägade han säga, att han blifvit återstald till halsan och det så mycket egentligare som hans kropp verkligen led under ett sådant tillstånd. — Ogift.

Svederus, en gammal, isynnerhet inom Vesterås stift bosatt prästälägt, som tros ha tagit sitt namn af *Svedoi* socken i samma stift.

1. Svederus, Nils Samuel, vitterhetaidkare, anatomolog. Född i Stockholm d. 24 Aug. 1751. Föräldrar: d. v. hofpredikanten, sedermera kyrkoherden i Skultuna af Vesterås stift, *Magnus Svederus* och *Maria Christina*. — Under sin vistelse i Upsala 1774—1779 tillagnade han sig grundliga kunskaper i flera vetenskapsgrenar, särdeles naturalhistorien och promoverades det sist nämnda året till filosofie magister. Prästvigd 1780, utnämndes han 1782 till tjänstgörande K. hofpredikant, samt företog 1784 en vetenskaplig resa till England, Frankrike och Holland, hvarifrån han återkom 1786. — Fyra år senare befordrades han till kyrkoherde i Näsby och Ervalla församlingar af Vesterås stift, erhöll vid promotionen 1833 jubelkransen, samt afed i Näsby d. 3 Nov. 1833. — I ungdomen väckte han någon uppmärksamhet genom flera smärre skaldestycken, införda i Upsala Tidsningar, Stockholms-Posten samt Göteborgstidningen *Hvad nytt?* Hans äsklingsysselsättning förblef dock alltid naturvetenskaperna, i synnerhet entomologien, i hvilken han gjort flera vackra upptäckter, och hvari hans skicklighet beredde honom ledamotskap i flera lärda samsfund, både i och utom landet. — Gift 1790 med *Anna Margareta Öberg*.

2. Svederus, Georg, skriftställare. Född i Vesterås den 19 Juli 1796; den föregående brorson. Föräldrar: domkyrko-sysselmannen *Magnus Svederus* och *Hedvig Juliana Hallestedt*. — Efter i Upsala afslagd filosofie kand. ex. 1821, begaf han sig till

Stockholm, der han till följe af en långvarig sjuklighet likväl afstod från tjänstemannabanan och egnade sig i stället åt litterära sysselsättningar. Under dessa arbeten kom han allt mer att vända sin uppmärksamhet dels åt statushållningen, dels Sveriges industriväsen. Med afseende på sina studier inom sistnämnda fack stiftade han, på anmodan af några fabriksiddkare i Stockholm, 1831 den s. k. *Svenska industriföreningen*, i hvilken han tjänstgjorde såsom sekreterare till 1833, då en iråkad sjukdom afbröt denna verksamhet. År 1834 förordnades han att vara fabriks-ombudsman och skötte denna befattning till 1841, då han företog en utrikes resa, »i ändamål att forska efter de förhållanden, i hvilka det allmänna välförhållandet kommit till följd af näringsfrihetens införande». — Efter sin återkomst från denna resa, har han allt jemt egnat sig åt litterär verksamhet och utgifvit ett stort antal skrifter. Sjelf uppskattar han sina »utgifna originalarbeten till ungefär femtio, — öfversättningar kanske lika många, och tidsningsartiklar oräkneliga». — Gift 1826 med *Katarina Elisabet Wenus*.

Svenonis, Svno, biskop. Född 1565 i Skärås socken af Vestergötland, der föräldrarna voro bondfolk. Under tryckande fattigdom studerade han vid Skara katedralskola och utmärkte sig på ett så framstående sätt, att han, ehuru han aldrig besökt något universitet, först utnämndes till kollega och sedan till rektor derstädes 1590. Efter det han i sju år med stort beröm förestått rektorbefattningen, befordrades han 1597 till domprost vid Skara domkyrka. Den tillgifvenhet och det förtröende, han förstått tillvinna sig, följde honom äfven på denna plats, så att han vid biskop Pauli död kallades till hans efterträdare och af Gustaf II Adolf utnämndes till innehafvare af Skara biskopsstol 1618. I mer än tjugu år förvaldade han sitt biskopsembete på ett sätt som länge beredde hans namn »en kär äminnelse inom stiftet, för hans berömliga vaktsamhet, försigtighet, fromhet och gifmildhet». — Till allmän saknad bortgick han, sjuttiofyra år gammal, i Skara, 1639.

Svenonius, Enevald, biskop. Född den 24 December 1617 i Annerstad socken i Småland; son af en der boende järnhandlare *Sven Enevaldsson* och *Ingrid Nilsdotter*. — S. hade redan uppnått en ålder af tjugutvå år, när han från Veriö skola begaf sig till Åbo, hvarest han blef magister 1647. — Efter vidsträcktastudieresor i utlandet, prästrivdes han 1654, utnämndes till eloquent professor i Åbo 1656 och befordrades till teologie professor derstädes 1660. Han hade tillika varit uppförd på förslag till biskopastolarne både i Vexjö och Viborgs stift, när han af Carl XI utom förslag utnämndes till biskop och prokansler vid universitetet i Lund 1687. Detta embete, som

han emottog vid sjuttio års ålder, innehade han blott ett år. Han afled i Lund d. 28 April 1688. — Af sin samtida ansågs S. för ett under af lärdom, och hans språkfärdighet var äfven ovanlig. Hans minnestecknare uppgifva, att han författat vers på tyska, latin, finska, grekiska, hebreiska, kaldeiska, syriska och arabiska. Sina disputationer förde han ömsom på latin, grekiska och hebreiska och har utgifvit ett stort antal sådana. Lika alsterrik inom predikollitteraturen, som i kateterskriftställeriet hade han vid sin död hällit omkring 2,500 predikningar. Icke utan skäl har han, på samma gång han blifvit ärad såsom den gamla kärnfasta ortodoxiens bekännare, äfven blifvit klandrad såsom en af dess häftigaste och ofördragsammaste försvarare, hvarom särskildt: hans teologiska strider med biskop Terserus bära ett sorgligt vittnesbörd. — Gift 1655 med *Susanna Vezionia Gyldenstolpe*.

Sylvander. Släkten härstammar på både fäderne och moderne från tvenne af Carl XI:s krigare, begge korpraler vid Smålands regementi, och samtidigt boende på sina rusthålltorp i Mållila socken af Kalmar län. Stamfadren på fädernet, korpralen *Sven Kristoffersson*, hade, såsom boende på ett skogstorp, erhållit rotenamnet *Skogman*, hvilket hans son länsmannen *Jonas Seemansson* genom en latinsk-grekisk öfversättning förändrade till *Sylvander*.

1. **Sylvander, Josua**, embetsman. Född den 1 Juni 1769. Föräldrar: landakamreren i Carlskrona *Johan Gabriel Sylvander* och *Eva Elisabet Molin*. — Efter afärgda embetsexamina i Lund, ingick S. 1785 såsom auskultant vid amiralitetsöfverrätten i Carlskrona och två år senare såsom auskultant i Svea hofrätt. Befordrad 1788 till notarie hos styrelsen öfver allmänna magazinesinrättningen, förordnades han 1790 till vice notarie vid civilprotokollet i Svea hofrätt och blef följande året vice auditör vid enkedrottningens lifregemente. År 1792 utsågs han till en bland notarierne, som skulle föra protokollet vid ransskningen om K. Gustaf III:s mord, utnämndes 1794 till vice advokatfiskal i magazinesdirektionen, blef 1800 sekreterare i Svea hofrätt och hugnades året derefter med lagmans namn, heder och värdighet. — År 1804 inkallades han såsom ledamot i lagkommissionen, utnämndes 1810 till häradsbörding i Åkers m. fl. häraders domsaga i Södermanland och blef 1811 vice landshöfding i Halland. Året derefter upphöjdes han i adligt stånd samt blef ordinarie landshöfding och utnämndes 1818 till justitieråd. Hittills hade hans förmåga ej tagits i anspråk för något ärende, för hvilket han behöft trotsa opinionen; men vid 1823 års riksdag eggades sinnena så häftigt mot den erkändt duglige embetsmannen, att opinionsnämnden nära nog utvoterat honom ur högsta domstolen. Orsaken härtill var den

att han troddes ha dikterat anklagelseakten åt den aktor, som i Svea hofrätt kräfde greve C. H. Anckarswärds hufvud för det denne kallat ett regeringsbeslut landsförderligt. Han blef likväl redan följande året komm. af N. O., 1826 president i Svea hofrätt och upphöjdes 1830 till friherre, ehuru han för denna värdighet ej tog inträde på riddarhuset. Vid en uppvakning på slottet afled S. plöteligt, utan att ha yttrat ett ord om något illamående, d. 28 Augusti 1833. — Säsom embetsman var han allmänt värderad för sin sällsynta skicklighet, ovelld och samvetsgrannhet, liksom inom den trängre kretsen af vänner högt uppburen för sin redliga karakter, stränghat i seder och oskrymtade gudsfruktan. — Gift 1: 1792 med *Katarina Charlotta Sten*; 2: 1808 med *Eva Kristina Karolina Gripenstierna* och 3: 1827 med *Lovisa Gustaviana Ottiliana Cronhielm*.

2. *Sylvander, Gustaf Volmar*, historik författare. Född i Carlskrona den 26 Jan. 1816; den föregående brorson. Föräldrar: landskamreraren i Kalmar län, kammarrättsrådet *Gustaf Sylvander* och *Kristina Petronella Rosqvist*. — Efter inhemtat elementarbildning dels i ett par skolor i Carlskrona, dels vid lärdomaskolan och gymnasiet i Kalmar, blef S. student i Lund 1836. Tre år senare (1839) undergick han filologie kand. ex., tog 1842 filos. kand. ex. samt promoverades till filos. doktor 1843, hvarefter han inom kort disputerade för docenturen i historia vid nämnda universitet, med en afhandling, *Tegel et Celsius; diquisitio historico-litteraria*. Sedan han ifrån 1843 uppehållit en lärareplats vid Kalmar läroverk, befordrades han till ordinarie lärare 1847, förordnades 1849 att förestå filosofiska lektionen vid gymnasiet, utgaf s. å. såsom specimen för historiska lektoratet en afhandling *De situ Birca oppidi ostiugi*, och 1860 för lektoratet i filosofi en afhandling: *Andreas Rydélius*. Efter tjugufyra års verksamhet såsom elementarlärare sökte han, på grund af försvagad hörsel, entledigande från sin lärarebefattning och erhöi afled 1867. — Under sommaren 1848 verkstälde han på uppdrag och bekostnad af Vitt. Hist. och Ant. Akad. gräfningar och undersökningar om den äldsta Kalmar stads läge å Björkenäs, norr om den n. v. staden, samt inlemnade till akademien häröfver en berättelse med karta. Efter mångåriga, ytterst trängna och samvetagranna, arkivforskningar i Stockholm, Köpenhamn och Lübeck, utgaf han 1864 första och andra delarne af sitt i ovanligt stor skala anlagda, historiska verk *Kalmar stads och slotts historia*, af hvilket (intill 1874) sammanlagdt nio delar utkommit. Han har äfven författat och utgivit: *Läroverken såsom bildningsanstalter* (1853), *Läroverken om satsens bildning* (1856), samt har i handskrift färdig *Borgholms slotts historia*,

af hvilken början redan är lagd under pressen. — Gift 1853 med *Gustava Petronella Kallenberg*.

Sylvius), *Johan*, historiemålare. Om denne mästare känner man ganska litet. Han var född svensk; men kom tidigt utomlands och färdades till Italien, der han i Rom arbetade under två eller tre påfvars tid, samt blef, som orden i »Anecdota Benzaliana» lyda, »en snäll målare». Efter en följd af år anlände han till England, hvarest han genom envoyén Leijonberg anställdes för enkedrottningen Hedvig Eleonoras räkning, med uppdrag att pryda hennes präktiga Drottningholm. På sommaren 1686 ankom han dit och grep oförtöfvadt verket an, med tillhjälp af flera lärjungar. Det är här han i Sverige efterlemnadt minnena af sin konst, hvilka än i dag vitna godt om mästarens sammansättningsgåfva och skicklighet i handläggningen. Förmästat bland dessa målningar äro figurerna i stora trappan samt plafonderna i öfre vestibulen och öfra galleriet. Samtidigt dekorerade han den förstörda slottskyrkan i Stockholm, konungens rum på Ulrikedal m. m. — Hans biträden vid dessa omfattande arbeten voro bland andra, de ej oekanta konstnärerna Johannes Richter och Olof Pijhlon. — Efter någon tids sjukdom afled S. vid hög ålder »strax efter nyåret» 1695 — I »Anecdota Benzaliana» skildras han såsom en glad och frispråkig man, och flera infall af honom till Carl XI omtalas derstädes.

Syréen, Peter Håkansson, författare af andaktböcker. Född i Blekinge den 13 April 1776. Föräldrar: hemmansegaren *Håkan Håkansson* och *Kerstin Persdotter*. — Af föräldrarnes bestäm för det andliga ståndet, insattes han i Vexjö skola och anlände något af åren nys för 1800 till Upsala. Ehuru det prästerliga kallet, att döma af hans senare lif, synes ha mest öfverensstämt med hans böjelse, kom han likväl aldrig att aflägga några examina, utan nedsatte sig omkring 1802 såsom privatlärare i Carlskrona och öppnade kort derefter den första bokhandel i denna stad. Genom akord innehafvare af en underordnad tjänstbefattning vid flottan, tjänstgjorde han der såsom kammarskrifvare till 1814, hvarefter han ensamt sysselsatte sig med sitt författarskap och sin bokhandel. Död i Carlskrona den 15 Januari 1838. — Af nitälkan för ett varmare troslif, riktade han sin författarverksamhet hufvudsakligen åt andras uppbyggelse. Af hans ej få andliga skrifter, bland hvilka må nämnas: *Magasin för evangelisk-biblisck Kristendom* (3 del. 1813—17); *Kristelig bönbok till bruk vid enskild husandakt* (3 uppl. 1843), har isynnerhet den sist nämnda vunnit svenska all-

*) Så skref han sjelf sitt namn, ej *Sylvius*, såsom vanligtast finnes uppgifvet.

mogens tycke och träffas som en mycket vanlig andaktsbok i dess hem. — Ogift.

Säfström, Thure August, lustspelsförfattare, tonsättare. — Född i Upsala den 1 Oktober 1813. Föräldrar: sadelmakareälderman *Thure Säfström* och *Katarina Johansson*. — Student vid universitetet i sin födelsestad 1832, aflade han kameralexamen 1835 och tog året derefter hofrättsexamen. — 1836 inskrifven som e. o. kansliat i Justitie-revisionen och som assultant i Svea hofrätt, tjänstgjorde han någon tid i nämnda embetsverk, äfvensom i rådhus- och kånnerätterna i Stockholm; men afbröt inom kort sin tjänstemannabana för att ensamt egna sig åt författareskap och musikkompositioner. Sedan han tillsammans med A. Randel komponerat en operett *Fiskarstugan*, som flera gånger och med bifall uppfördes på K. teatern 1844, uppehöll han sig en längre tid för musikstudier i Köpenhamn samt har för samma ändamål äfven åtskilliga gånger besökt Tyskland. Från musikpressen har han utgivit flera tonstycken, dels för sång och piano dels piano ensamt. För teatern har han varit en särdeles flitig arbetare, som författat, öfversatt och bearbetat omkring hundra olika pjäser. Bland hans bearbetningar från utländska skådespel torde böra nämnas de allbekanta »*Mumbo-Gumbo-Gongong den storen*», som gifvits öfver hundra och *Bor Jonathan eller ozhandlaren från Småland*, som blifvit uppförd mer än tvåhundra gånger. Af hans originalpjäser äro från trycket utgifna: *Flickorna på söder* (1849), *Flickorna på norr* (1851), *Gubben på rendez-vous* (1852), *Amaletten* (1852), *Studenten och hans älskarinna* (1852), *Nipverboden* (1853), *Malins korgar* (1853), *Malins bröllop* (1854), *Trädgårdsflickan* (1854), *En fru, som har ledsamt* (1856), *Den förtrollade prinsan* (1859), *På Hasselbacken* (1860), *Lilla Jousjou* (1861), *Också en Orpheus i underjorden* (1861), *I Tyskbagarbergen* (1861), *Skarpskyttarne* (1861) m. fl. — Han har jemväl författat flera uppsatser i »*Tidning för Musik*» (1854—56) samt utgivit ett häfte smärre dikter under titel *Skymningskvitter* (1853). — Ogift.

Säffenbom (Sevenbom), Johan, landskapsmålare. Född 1721 af fattiga föräldrar i Nerike, ankom han 1744 till Stockholm, der han i början förskaffade sig uppehälle såsom uppussare och blef derunder känd af Hårleman som beredd honom tillträde på G. Th. Taravals atelier. I September 1750 fick han åtfölja Taravals söner Hugues och Louis Gustave till Paris, hvarest han studerade hos den bekante marinmålaren Claude Joseph Vernet, hvilkens arbeten och framgent blefvo hans mönster. Under denna studietid befann han sig ofta i så bekymmersamma omständigheter att han mången gång mis-

tröstade om möjligheten att fortsätta på de inslagna konstnärebanan. — Efter sin återkomst till Sverige 1760 aysselsattes han flitigt med dekorations-arbeten på slotten och kungsgårdarna, men utan någon äynerlig fläkt. Hans färger sakna hvad man i allmänhet kallar transparent, och penselföringen är hård och tung. Bäst kan man lär känna honom i den samling stadsvyer, som han 1765 fick i uppdrag att utföra för stora rådhusalen i Stockholm, der de ännu finnas behåll. — Han blef slutligen professor vid Målare- och bildhuggareakademien samt afled i Stockholm den 27 December 1784. — Gift 1764 med *Catharina Elisabeth Löfving*.

Sällström, Peter Mikael, lyrisk skådespelare. Född i Helesingfors (eller enligt en annan uppgift i St Petersburg) af svenska föräldrar den 18 Oktober 1802. — Under det han som gosse var anställd vid ett tryckeri i Stockholm, gjorde han sig bemärkt för sin utmärkt vackra sångröst, hvarför han 1820 upptogs såsom elev vid K. teatern, der han första gången lät höra sig s. å. i en romans ur skådespelet »*Röda och hvita rosen*». Hans musikaliska och dramatiska uppfostran, som öfvertogs af Du Puy ledes af denne med stor sorgfällighet, men afbröts allt för tidigt och till skada för S. genom Du Puy's död 1822. Ännu i saknad af riktig utbildning, infördes S. brådstörtadt på scenen och tvangs att öfvertaga sin lärars stora och svåra repertoar. Det oaktadt fortfor han under en lång följd af år att vara sångscenens yppersta prydnad och publikens gunstling; hans sköna böjliga tenor och det spirituella i hans föredrag förfehade aldrig att framkalla och underhålla allmänhetens förtjusning. Ehuru han exellerade i flera af de större oprorna, torde dock *Max'* roll i »*Friskyttan*» och *Fra Diavolo's* i Anders glanspunktens i hans mästareskap. Öfveranssträngning, och måhända ett mindre regelmissigt lefnadsätt undaungräde tidigt hans hellsa för hvare återställande han 1835 foretog en resa till Italien. Han återkom väl till fäderneslandet, men kunde för kroppslig afmattning icke mer uppträda på scenen och afled i Stockholm den 18 Dec. 1839. — Gift 1826 med *Märta Kristina Fagerberg*.

Sätherberg, Herman, läkare, orthoped. författare, skald. Född vid Tumba pappersbruk i Södertörn den 19 Juni 1812. Föräldrar: förvaltaren af nämnda bruk, kamreraren i riksbanken, *Johan Fredrik Sätherberg* och *Inga Maria Bohman*. — Blef, sedan han genomgått Strengnäs skola och Upsala lyceum, student i Upsala 1830, hvarest han aflade med. kaud. ex. (1840) och med lic. ex. (1843) i Lund samt erhöi det sist nämnda året medicine doktorsdiplomet. Sedan han tjänstgjort dels såsom biträdande läkare vid Josefinska orthopediska institutet i Stockholm 1841—42, dels såsom uppbröds-

läkare på korvetten Carlskrona under en expedition till Medelhafvet 1844—45, öfvertog han 1847 föreståndarskapet för orthopediska institutet och har sedan dess osfältligt egnet sin verksamhet åt denna stiftelses utveckling och fullkomning. Under hans hand har orthopediska institutet blifvit alldeles omorganiseradt, så att det för närvarande icke blott omfattar en fullständig orthopedisk bandage- och apparatbehandling, utan äfven en i stort utförd sjukgymnastik. Utom den nys nämnda resan till södra Europa, har han företagit resor: 1851 till Tyskland och Frankrike för att inhämta kännedom om orthopediens och gymnastikens ståndpunkt i dessa länder, då bland annat införandet i Sverige af den Duchenne'ska elektriseringsmetoden för terapeutiskt ändamål var en af resans frukter; 1854 till Frankrike, Tyskland och Schweiz; 1856 till Tyskland och Frankrike och 1858 till Belgien och England. År 1862 utnämndes han till R. N. O. och erhöll 1870 Svenska Akademiens prismaalj i guld. — Ss: författarverksamhet sonderfaller i tvänne delar: den rent vetenskapliga och den lyriskt-beskrivande. Bland arbeten på det förra området må utom uppsatser i Hygiea, Svenska läkaresällskapets förhandlingar och Nordiskt medicinskt arkiv, nämnas: *Om några väsentliga fel i barnuppföstran och om det upprärande slägtets fysiska förädling samt behöfet af gymnastik såsom ett upprättsmedel* (1856), *Om senaste föröket att vanställa orthopedien och hos allmänheten implantera fördomar mot gymnastisk-orthopediska institutet* (1858), *Gymnastik och orthopedi* (1862), *Om Gymnast.-orthopediska institutet, dess ställning och verksamhet* (1866), *Om de tvänne olika gymnastikmetoderna, den manella och den mekaniska* (1873) m. m. På det vittra området, der han länge burit ett aktadt namn för sina, af en naturfrisk känsla genomandade sånger, och sina idylliskt intagande naturmålningar, har han utom mindre stycken, lemnat: *Skogsharpan* (1836), *Jägarens hvila* (1838), *Blommorna vid vägen* (4 häft. innehållande: *Lyriska dikter, Alfilda samt Uflygter på hafvet* — 1841—46); *Vid Carthagos ruiner* (1846); *Alprosor* (1855); *Dikter äldre och nyare* (deribland lustspelet *Bellman* i 4 akter) (1862—63); *Naima, dramatisk dikt* (1870) m. m. — Gift 1848 med *Emma Sofia Ekman*.

Säve, en tysk slägt från Mecklenburg, som i början af 1700:talet inflyttade till Sverige och sedan för det mesta varit bosatt på Gotland.

1. Säve, Per Hieronymus, präst, lärd. Född i Visby den 30 Sept. 1766. Föräldrar: tullinspektoren *Johan Säve* och *Margareta Elisabet Gyllenstorn*. — I Upsala, der han inkrefts till student 1782, promoverades han till filos. magister 1788 och förordnades året derefter till docens i latinska

språket och litteraturen. År 1798 kallades han till e. o. k. hofpredikant, utnämndes 1796 till kyrkoherde i Roma regala pastorat af Visby stift; blef hedersprost 1815, teologie doktor 1818 samt förordnades 1820 att, med bibehållande af Roma pastorat såsom prebende, vara teologie lektor vid det nyinrättade gymnasiet i Visby; L. N. O. Död i Visby den 28 Januari 1837. — S. var en grundlärd och en om kyrkan och läroverket böget förtjent man. Vid riksdagen 1817, då han var stiftets fullmäktig i prästeståndet, genomdref han inrättandet af det gymnasium i Visby, vid hvilket han vid uppnådda femtifem år, åtog sig att blifva lärare. Såsom bevis på hans undervisningsnit omtalas, att han till ungdomens ledning sjelf utskref fullständiga lärokursur icke blott i teologi, utan äfven i ämnen, i hvilka han ej var lärare. Bland skrifter, som han utgifvit böra nämnas: en öfversättning af Taciti Vita Agricolaes, som af Vitterhets-samhället i Göteborg belöntes med dess pris-medalj i guld, och *Första begreppen af allmän religionshistoria*, hvarjemte han, ifrån 1823 till nysa före sin död, redigerade *Visby Veckoblad*, en liten tidning af helt och hållet ideelt innehåll. — Gift 1: 1797 med *Fredrika Margareta Johanna Strålenhjelms* och 2: 1810 med *Hedvig Charlotta Lallerius*.

2. Säve, Carl Fredrik, universitetslärare, språkforskare. Född i Roma prästgård på Gotland den 22 Okt. 1812; den föregående son i senare giftet. — Student i Upsala 1830, ämnade S. först gå läkarevägen, aflade med. filosof. examen 1833 och tjänstgjorde ett år såsom garnisonsläkare i Stockholm; men en långvarig sjuklighet föranledde med tiden en förändrad studie- och lefnadsriktning. Någorunda återsteld från en svår giktsjukdom, såg han i de sannolika följderna af densamma ett betänkligt hinder för en fortsatt utöfning af läkareyrket, och som han redan då var intagen af kärlek till nordens fornspråk, beslöt han egna sig åt studier och forskningar i denna vetenskap. Efter att 1848 ha aflagt fil. kand. ex. i Upsala, promoverades han s. å. till filos. doktor och förordnades 1849, vid Upsala universitet, till docent i fornordiska språket. De näst följande åren bespridde han under åtkilliga läseterminer de till professionen i histor. litteraria och nordisk arkäologi hörande föreläsningar, tentamina och fakultets-examina; förordnades 1867 till prefekt för universitetets mynt och medaljsamling, samt utnämndes 1869 till professor i nordiska språk. Innan han uppnådde denna befordran, hade han gjort flera resor till Dalarna, Gotland och Helsingland för att studera dessa landskaps allmogemål, samt under en stor del af åren 1862—53 uppehållit sig i Köpenhamn för studier i isländska under N. M. Petersen och fornengelska under G. Stephens. — Ledam. af Vitt. Hist. och Ant. Akad.,

Vet. Societ. i Upsala samt flera in- och utländska samfund för språkvetenskap och fornhistoria. R. N. O. — Död i Upsala d. 28 Mars 1876. — År 1842 belönades S. af Svenska Akad. för *Vikingsens Dräpa, skaldestycke i fornordiskt verslag* samt 1854 för tre nio akademiska afhandlingar: *De starka verberna i Dalskan och Gotländskan*, samt *Snorre Sturlesons Ynglingasaga, öfversatt och förklarad*. Hans skrifter och uppsatser äro för öfrigt allt för många, för att här kunna uppräknas; några må dock nämnas: *Eriksvisan. Ett fornsvenskt godde, behandladt i språkligt afseende* (1848—49); *Om Gotlands äldsta fornlemningar* (1857); *Gutniska urkunder: Guta lag, Guta saga och Gotlands runinskrifter språkligt behandlade* (1859); *Om språkkiljaktigheterna i svenska och isländska handskrifter* (1861); *Om de nordiska gudamännens betydelse* (1860) o. s. v. Genom föredömet af eget forskningsnit samt allvar och samvetsgrannhet i sina pligter såsom universitetslärare förvärfvade han ett obestriddt anseende å den lärostol hvares första innehafvare han var. Hans ära består ock i att hafva brutit väg för en kritisk bearbetning af de språkskatter som gömmas i våra landekapsmål, och att ha väckt till nytt lif den fosterländska språkforskningen. — Gift 1866 med *Ottilia Schenon*.

8. Säve, Per Magnus Arvid, arkäolog. Född i Roma prästgård d. 19 April 1811; den föregående bror. — S. blef student i Upsala 1830, förordnades 1834 till vice kollega i Visby och erhöll året derefter fullmakt såsom ordinarie lärare. Undergick, ehuru ej prästvigd, pastoralexamen 1841; förestod rektorsbefattningen vid Visby högre lärdomsskola, under ordn. rektors frånvaro 1843, samt skötte vid samma läroverk såsom tillförordnad lärare undervisningen i teckning 1845—1857. — År 1861 utsågs han af K. Vitt. Hist. och Ant. Akad. till antiqvitetsintendent, hvilken befattning han innehade i fyra år, eller till 1865, då han på egen begäran derifrån entledigades; erhöll jemväl afsked från adjunktbeställningen vid Visby läroverk 1871. — Korr. ledam. af K. Vitt. Hist. och Ant. Akad., R. V. O. m. m. Under en följd af år anställd såsom Vitt. Hist. och Ant. Akad. resestipendiat, har han till akademien aflemnadt ett stort antal förträffligt utförda teckningar öfver gotländska minnesmärken, med skriftliga förklaringar och beskrifningar. Under de fyra år han tjänstgjorde såsom antiqvitetsintendent besökte han inemot 600 socknar i Öster- och Västergötland samt på Gotland, och afgaf öfver sina resor årliga berättelser, om tillsammans mer än 1000 foliosidor, med omkring 1,300 ritningar, handteckningar och målningar. År 1858 skänkte han till Visby elementarläroverk en samling af gotländska forasaker, en del ritningar m. m. samt 1867

till Antiqvitetsakademien alla sina »Gotländska samlingar», utgörande fyra folioband, och sina samlingar i gotländska folkspråket, omfattande mer än 18,000 ord och talesätt. — Såsom författare har han (i förening med C. J. Bergman) utgifvit planchverket *Gotland och Visby i tafvor* (1858); vidare *Gotländska minnen* (1859), samt författat en del uppsatser i tidningar och tidskrifter. — Gift 1843 med *Anna Lovisa Holmström*.

4. Säve, Johan Adolf, präst, lerd. Född i Roma prästgård den 29 Mars 1800, de föregående halvbror; son af lektorn doktor *Per Hieronymus Säve* och *Fredrika Margareta Johanna Strålenhjel*m. — Sin första undervisning erhöi han under fadrens ledning vid Visby läroverk och blef student i Upsala 1815. — Filos. doktor 1821, samt två år senare teologie kandidat och docent i teologiska fakulteten, afstade han 1827 teol. licent. examen och hade åtskilliga gånger förestått professionen i dogmatik, när han utnämndes till e. o. teologie adjunkt 1834. — Året derefter befordrades han till kyrkoherde i Tuna regala pastorat af Hernösands stift och verkade der som pastor till 1858, jemte det han under tiden var stiftets fullmäktig vid alla riksmöten 1840—57. Utnämnd 1858 till kyrkoherde i Mariestad, bevistade han som representant i prästeståndet för Skara stift riksdagarna 1859—66 och invaldes 1868 af länets landsting till medlem af riksdagens första kammare, hvilket förtroende han efter riksdagens slut afsade sig. Teologie doktor vid kröningen 1844; L. N. O. 1850 m. m. Död i Mariestad den 25 Febr. 1873. Han var en man med mycken bildning och intog både såsom teolog och politiker en märkbart frisinad ställning. Utom akademiska disputationer, tal och predikningar, har han utgifvit flera skrifter af socialt, pedagogiskt och teologiskt innehåll m. m. — Gift 1836 med *Lovisa Mathilda Munkzell*.

Söderman, Johan August, musiker, tonsättare. Född den 17 Juli 1832 i Stockholm och son af musikdirektören, orkesteranföraren vid Djurgårdsteatern *Johan Vilhelm Söderman*. — Med en aktningvärd, i hemmet grundlagd musikalisk underbyggnad begaf sig S. i unga år till Leipzig, der han gjorde grundliga musikstudier under Richter och Hauptmann. Återkommen till Sverige, anställdes han 1854 som orkesteranförare vid Mindre teatern och innehade denna befattning till 1860, då han utnämndes till kormästare vid K. teatern och två år senare blef biträdande kapellmästare d. st. st. — Död i Stockholm den 10 Februari 1876. — Under sin sextonåriga tjänstetid vid K. teatern utförde han genom sin insigtfulla ledning en särdeles gagnaude verksamhet för den svenska lyriks scenen. Det är likväl ej så mycket i detta hänseende som ej mer som tonsättare, han gjort sig förtjent af fortfarande hägkomst. Hans tonskapelser uppgå till ett

betydande antal, de flesta välbekanta och högt ur kättade af den musikälskande allmänheten. Bland dem må nämnas: operetten *Hin ondes lärospån*, musiken till Em. Geibels ballad *Tannhäuser*, musiken till skådespelen *Bröllopet på Ulfåsa* och *Marsk Stigs döttrar*, *Hafsfrun*, romans för tenor och orkester, *Qvarnruinen*, ballad för baryton och orkester, *Die Wallfahrt nach Kewlar*, *uvertyren till Orleanaka jungfrun*, *Visor i folket*, manskvartetter (hvaribland den bekanta förträffliga *Ett bondbörllopp*), andliga sånger för blandad kör, folkdansar för orkester, *Norska Digte og Sange* m. m. förutom en mängd kompositioner i handskrift. Såsom konstnär var S. en själfständigt utpräglad personlighet och såsom kompositör en af våra rikast begåfvade. »Hvad som särskildt gör honom kär för oss svenskar, är att hans sångmön ofta lyssnade till pulslagen af den svenska naturen och det svenska folklifvet och stämde hans lyra till toner, som än genom sin vekhet och skönhet, än genom sin friska kraft och hurtighet mäktigt anslå hvarje fosterländakt sinne». — Gift med *Eva Kristina Bergholm*.

1. **Södermark, Olof Johan**, militär, porträttmålare. — Född i Landskrona den 11 Maj 1790. Föräldrar: öfverstelöjtnanten vid fortifikationerna *Per Södermark* och *Katarina Maria Berglyft*. — Från Carlberg, der han redan såsom kadett väckt uppmärksamhet för sin säkra teckning, och der han till och med hade exponerat miniatyrporträtt i svartkrita, utexaminerades han 1808 och inträdde såsom officer vid fältmätningeskåren. Befordrad till löjtnant 1812 deltog han med utmärkelse i fälttågen i Tyskland och Norge, fortgick till kapten 1814, till major i armén 1816 och utnämndes 1825 till lärare i topografi vid Krigsakademien, en befattning, hvilken han, då han samtidigt hade permission att idka konststudier i utlandet, endast utöfvade en kort tid vintern 1829—30. — Ehuru, såsom nys nämndes, S. redan i ungdomen visat ovanliga anlag till en blifvande konstnär, var det först 1824 d. v. s. vid trettiofyra års ålder, som han begynte studera konsten på fullt allvar, i det han det nämnda året öfver Frankrike begaf sig till Italien, hvarifrån han återkom till Sverige 1828. Fem år senare (1833) tog han afsked med öfverstelöjtnants titel samt vistades såsom konststipendiat i München, Italien, England och Frankrike till 1841, då han fästes såsom vice professor vid Konstakademien i Stockholm. År 1844 företog han för tredje gången en utfärd till Italien, i förhoppning att under dess milda luftstreck kunna återställa sin brutna helsa. Han återkom hem 1847, men med ännu mer brutna krafter och afled i Stockholm den 15 Oktober 1848. — Hans konstnärskap såsom porträttmålare är allmänt bekant. Han står i detta hänseende

i full jemnbredd med, de förnämsta porträttörer Sverige egt. Med ovanlig säkerhet i teckning och penselföring förenade S. ett skarpt öga för det, så att säga, andliga innehålllet i ett ansigte, detta liniernas oandliga spel, som så skarpt och distinkt uttrycker det inreboende sjäslifvet. Härigenom få hans porträtt icke blott den kroppsliga likheten, utan ett fångalande uttryck af lif, som gör dem till konstverk af första ordningen. Ehuru jemt eftersökt och upptagen af dem, som ville hafva sina drag genom hans hand fästa på duken, lemnade han aldrig konstens kraf ur sigte, utan egnade hvarje arbete samma noggrannhet och utförlighet. Antalet konterfej, som lemnat hans staffi, uppgår till en betydande summa. De mest bekanta torde vara dem af *K. Carl XIV Johan* och *drottning Desideria*, *K. Oscar I* och *drottning Josephine*, *Berzelius*, *Hartmansdorff*, *greffe M. Brahe*, *Jenny Lind*, *Fogelberg*, *Byström*, *Baskov*, *Fredrika Bremer*, *Hjalmar Mörner*, S:s själfporträtt m. fl. Han har äfven målat åtekilliga genrestycken, såsom: *Musikalisk trio*, *Romerska flickor*, *Italienska pifferari* o. s. v. och till och med efterlemnade gravyrer i koppar, etyder såsom skulptör i lera och marmor m. m. — Gift med *Maria Charlotta Hazelius*.

2. **Södermark, Johan Per**, porträttmålare. Född den 3 Juni 1822; den föregåendes son. — Liksom fadren valde han i ungdomen militäryket och utnämndes till underlöjtnant 1843; men tog redan efter fem år afsked från regementet och utgick ur armén 1855. De hos honom inboende fäderneärfda anlagen hade emellertid yppats redan i skolan, der han esomoftast öfverraskade kamrater och vänner med väl utförda porträtt i blyerts. Under fadrens ledning och vid konstakademien gjorde han så snabba framsteg, att han 1845 af fadren medfördes till Italien, der han qvadröjde en längre tid, hvarefter han öfver Frankrike återkom till Sverige 1848. Fyra år senare, (1852) företog han en studieresa till Düsseldorf, i hvars konstakademi han arbetade till 1854, hvarefter han ånyo styrde kosan till Paris och målade der under vintern 1855—56 på Coutures atelier. Sedan den tiden har han nästan uteslutande vistats i Stockholm och der med stigande anseende egnat verksamhet och krafter åt porträttmålningens svåra men tacksamma konst. Bland mängden af honom utförda porträtter kunna nämnas: general *M. J. Björnstjernas*, greffe *C. M. Björnstjernas*, generalmajor *Hägerflychts*, friherre *Leijonhufvuds*; generalmajor *Silfverstolpes*, landshöfding *Malmsten*, generaltulldirektör *Bennick* med fru, fru *Sundström* född Fria, m. fl. Kort efter det han återkommit hem från sin första konstress invaldes han till agrée vid Fria konsternas akademi och kallades till akademiens ledamot 1874. — Gift med *Anna Maria Österblad*.

Sölverberg, Sven Larsson, mekaniker. Född den 12 April 1658, i Nyköping, der fadren *Lars Svensson* var handelsman och borgare. — I ungdomen öfverreste han till Norge för att lära sig styckgjuteriet och uppehöll sig der i fem år, hvarefter han begaf sig till Köpenhamn för att fullkomna sig i detta yrke. Från Danmark stälde han kosan till England, hvarst han tillagnade sig en synnerlig skicklighet i mekaniska arbeten, och der han uppfann ett eget behandlingsätt för gjutstyckens temperering. I Holland, dit han sedermera begaf sig, deltog han med utmärkelse i fälttågen mot fransmännen och kom att genom sin skicklighet göra armén viktiga tjänster. Efter krigets slut återvände han till England, der han lade sig på konsten att bogsera fartyg. Emellertid hade ryktet om hans snille och utmärkte färdighet kommit ända till Frankrike, der K. Ludvig XIV kallade honom att utföra åtskilliga vattenledningar och andra mekaniska verk. Efter någon tid hemkallades han till Sverige af K. Carl XI, som utnämnde honom till ingenjörkapten och 1687 skänkte honom adlig värdighet med namnet *Sölverberg*. I sitt fädernesland efterlemnade han många vackra prof af sin mekaniska färdighet och uppfinningsförmåga, särskildt i bergmekaniken. År 1721 lemnade han sin anställning i statens tjänst, tillbragte sina sista lefnadsår i det enskilda lifvets lagn, samt afled vid sjuttifyra års ålder i Stockholm, den 7 Augusti 1727. — Gift 1: med *Elisa Küpper* och 2: 1689 med *Beata Elisabet Rusth*.

Sönnnerberg, Jakob, läkare. Född i Långelöts församling på Öland den 25 Nov. 1770. Föräldrar: underofficaren vid fortifikationen *Per Sönnnerberg* och *Katarina Larsdotter*. — Efter sex års gradualstudier vid universitetet i Lund promoverades S. till filosofie doktor 1796, rigtade derefter sin håg åt läkarevetenskapen samt erhöll år 1800 medicine doktorsgraden, efter att redan två år förut ha blifvit docent i medicinska fakulteten. — Adjunkt i ekonomi 1805, befordrades han 1810 till medicine adjunkt vid universitetet samt blef 1812 direktör för kliniska institutet. År 1818 utnämndes han till professor i medicin och innehade derefter denna lärostol till sin död, som inträffade några dagar före det han skulle hafva emottagit jubelkransen, den 26 Maj 1847. — I sin egenkap af universitetslärare berömmes han såsom en flitig och samvetsgrann målsman för sin vetenskap och utvecklade isynnerhet en stor arbetsamhet i författande och ventilering af akademiska disputationer. — Ogift.

Taglioni, Marie, verldsberömd dansö. Född i Stockholm d. 23 April 1804. Föräldrar: d. v. premierdansören *Filippo Taglioni* och *Sophia Karsten*, dotter af den be-

römda sågaren under detta namn. — Efter en längre tids vistelse i Sverige begaf sig fadren öfver till kontinenten, då dottern, som blifvit uppfostrad i Paris, debuterade under hans ögon den 19 Juni 1822 å Wiens teater i balletten *En usg symfs upptagande i Terpsichores hof*. Hon uppträdde sedan med utomordentligt, allt jemt stigande, bifall i Tyskland, Frankrike, England, Italien och Ryssland. År 1841 besökte hon sitt fädernesland Sverige och uppträdde i Stockholm i flera lysande danskompositioner, såsom *L'élève de l'amour*, *Robert af Normandie* (klosterscenen) *Le lac des fées*, i scener ur *Sylfidem* m. m. — År 1832 hade hon gift sig med en fransk greve *Gilbert de Wolstein*, från hvilket äktenskap hon för mannens spelspassion likväl måste söka skilsmessa. År 1842 ingick hon, under sin vistelse i Italien, nytt gifte med en rysk furste, med hvilken hon, när hon 1847 för alltid lemnade scenen, nedsatte sig på sin villa vid Como-sjön. Marie T., hvilket namn hon äfven såsom gift bibehöll, är icke blott den enda svenak, utan en bland de få i hela världen, som vunnit verldrykte på koreografens område. Med konstnärligt sinne förnade hon under sin lysande artistiska bana ett djupt studium af sin konst, hvilket satte henne i tillfälle, att med det mest förnånde dramatiska uttryck och plastiska fulländning återgifva hvarje skifning i den karakter eller handling hon hade att framställa. På äldre dagar har den frejdade konstnärinnan sjelf sysselsatt sig med ballettkompositioner, bland hvilka den mest bekanta torde vara *Le papillon*, komponerad för hennes skyddling, den såsom dansös berömda, *Emma Livry*. I sitt första äktenskap har Marie T. en dotter gift med ryske fursten Trubetskoj.

Tamm, Per Adolf, bergbruksidkare. Född i Göteborg den 2 Januari 1774. Föräldrar: direktören vid ostindiska kompaniet derstädes *Gustaf Thom* och *Kristina Maria Grill*. — Vid åtta års ålder utnämnd till kornett vid lifregementet till häst, uppfostrades han under enskilda lärares handledning i föräldrarnas hem till i början af 1787, hvarefter han fortsatte sina studier vid universitetet i Upsala. År 1790 kommanderades han om bord på skärgårdsflottan i finska kriget, der han deltog i träffningarna vid Fredrikshamn, Björkö och Kopvisto, äfvensom i reträtten från Viborg samt bataljen vid Svensund. För sitt vid dessa tillfällen ådagalagda mannamod utmärktes han med svensksundmedaljen och befordrades i Oktober 1792 till löjtnant vid lifregementets kyrassierer. Under den stormiga riksdagen i Norrköping 1800 slöt han sig till den «unga oppositionen» på riddarhuset, af hvilken flera i hettan och häftigheten afse sig adelskapet. Bland deras antal befann sig ock T., som från den stunden kallade och skref sig *Tamm*. Detta de mis-

nöjdes »tilltag» förtörnade i hög grad Gustaf IV Adolf, som efter slutadt regementsmöte s. å. lät tillställa T. hans afsked från lifregementet. Förlusten af den militära inledningen blef honom likväl rikligen ersatt af den enskilda välviljan. Hans moster enkefru Grill skänkte honom en femtedel af det stora Österby bruk i Roslagen, med uppdrag att förvalta hela egendomen, af hvilken han sedan efter hand blef ensam egare. Sålunda en af landets rikaste män, verkade han, genom den föresyn han lemnade i skötsel af sina bruks- och landegendomar, kraftigt till förbättring af bergsbruket och utvecklingen af landthushållningen i sin hemort. År 1826 emottog han af K. Carl XIV Johan nytt sköldbref, då han bibehöll det antagna namnet *Tamm*, upphöjdes 1843 till friherre och var vid sin död d. 24 Juli 1856 Komm. m. st. K. af V. O.; Led. af Vet. Akad.; Landtbr. Akad. m. m. — Gift 1: 1802 med sin kusin *Anna Margareta Grill*; 2: 1804 med *Johanna Charlotta Ehrenbill*.

Tannström, Nils Märten af, lärd. Född på Frösön i Jemtland d. 1 December 1777. Föräldrar: regementsväbeln vid Jemtlands regemente *Mårten Tannström* och *Iageborg Holm*. — Efter idkade elementarstudier i Frösö skola och Hernösands gymnasium, blef T. student i Upsala 1794 och erhöi lagerkansern vid promotionen derstädes 1803. — Kort derefter antogs han till informator, för svenske ambassadören i St Petersburg, greve von Stedingks, barn i hvilken befattning han forfort till 1812, då han anställdes såsom lärare för H. K. H. hertigen af Södermanland, vid hvilket tillfälle han undfick professors n. h. och v., hvarpå 1815 följde titeln af kausliråd. Adlad 1817 med namnet af *Tannström*, utnämndes han 1829 till kanslerssekreterare vid Lunds universitet och bibehöll denna befattning till sin död, i Stockholm, den 27 Maj 1842. — I besittning af mycken lärdom, hvilken han dock icke gjort fruktbärande såsom vetenskaplig författare, inkallades han efter hvartannat till led. af Vet. Akad., af Vitt. Hist. och Anat. Akad.; af K. Samf. för utg. af skrifter rörande Skand. historia m. m. — R. N. O. — Ogift.

Taraval, Guillaume-Thomas-Raphael, djur- och landskapsmålare. Född i Paris den 21 December 1701. Föräldrar: målarmästaren *François Taraval* och *Catherine Masson*. — Han erhöi sin utbildning, sannolikt under François Lemoine och andra den tidens framstående mästare. Hans anseende var redan vid unga år så stort, att han 1732 af Tessin inkallades såsom konstnär vid K. slottet i Stockholm, der han efterlemnade åtskilliga minnen i plafonder, dörrstycken m. m. Af samme Tessin erhöi han jemväl i uppdrag att meddela undervisning i en af Tessin inrättad ritkola, hvilken 1735 utvidgades och för-

ändrades till »K. ritareakademi». Slottedekoreringen förblef dock alltid hans hufvudsak och han sysselsattes härmed ända till sin död, i Stockholm, i April 1750. — Om T.:s konstverksamhet yttrar en kunnare och konstkritiker: »Hans konst eger alla de utmärkande egenskaperna hos rococon, klar och liflig färg, lekande komposition, men ej sällan brist på djup och känsla samt ett stundom framträdande värdelösa af teckningens riklighet och ädelhet». — Som han mest sysselsatte sig med rumdekorationer äro andra arbeten af honom mycket sällsynta, dock eger man af hans hand ett och annat genrestycke och några porträtt. — Gift 1727 med *Marie Anne Françoise Guillemard*.

Taube. Släkten härstammar från Lifland, der den blomstrade redan i sextonde seklet. I nämnda århundrade öfvergingo tvenne ättmedlemmar i svensk tjänst och blefvo, genom sina efterkommande, stamfäder för flera släktgrenar, af hvilka tvenne innehaft grefflig, fyra friherrlig och en adlig värdighet.

1. **Taube, Gustaf Adam**, krigare. Född den 1 December 1678. Föräldrar: generallöjtnanten, friherre *Jakob Johan Taube* till Kuddings och *Maria Horn*. — Såsom löjtnant vid öfverste Maur. Vellingks regemente, hvartill han blifvit utnämnd 1689, ingick T. 1693 i de allierades tjänst, hvarifrån han återkom till Sverige 1695, och 1700 befordrades till generaladjutant af kavalleriet. Han bevistade sedermera, i spetsen för ett af honom värfvad dragonregemente, sachsiska och ryska krigen till 1709, då han i slaget vid Pultava måste lemna sig i ryssarnes händer. Frigifven ur fångenskapen på sitt hedersord, utnämndes han 1710 till generalmajor och utmärkte sig för synnerlig tapperhet i slaget vid Helsingborg s. å. — Befordrad till generallöjtnant 1711, anförde han en del af svenska trupperna i Pommern 1712, förordnades året derefter till guvernör i Wismar, blef 1714 vice ståthållare i Stockholm, 1716 general af kavalleriet och verklig öfverståthållare, 1718 riksråd samt 1719 greve, fältmarskalk och generalguvernör öfver Estland med Reval. Då Estland genom freden i Nystad 1722 afträddes till Ryssland, återvände han till Sverige, hvarest han afled i Stockholm den 14 Oktober 1732. — Han var en duglig och kraftig man, Konung Fredrik oföränderligt tillgifven och ett af dennes pålitligaste stöd under partistridigheterna. — Gift på 1690-talet med *Anna Dorothea von Fersen*.

2. **Taube, Edvard Didrik**, amiral. Född den 13 December 1681. Föräldrar: vice amiralen friherre *Fredrik Ernst Taube* till Odenkat och *Beata Elisabet Wrangel*. — Redan såsom gosse inskrifven vid amiralitetet, befordrades han 1703 till skeppskapten, deltog såsom chef på skeppet *Wenden* i expeditionen till Pommern 1711, hvarefter

han följande året utnämndes till shoubynacht. Han var för öfrigt, såsom det synes, ofta under denna tid kommanderad till Finaka Viken, der han genom Nils Stiernskölds ärorika försvar af Jungfrusund undkom en öfverhängande fara vid ett tillfälle, då han med några skepp af Wattrings flotta var detacherad i Åboskären. År 1715 befordrades han till vice amiral och gjorde s. å. ett sista, fastän misslyckadt, försök att undsätta Stralsund; blef 1719 amiral, 1731 president i Amiralitetskollegium, samt 1734 upphöjd till riksråd och greve, ehuru han för den sist nämnda värdigheten ej tog inträde på riddarhuset. Under 1743 års krig kommanderade han en tid Sveriges Östersjöflotta, och pryddes vid ordnarnas instiftelse 1748 med Serafimerorden. Död såsom öfveramiral i Stockholm den 30 Okt. 1751. Såsom sjömilitär och krigare ansågs T. både kunnig och oförekräckt. Det var likväl ej i denna egenskap han blifvit minnesvärd, utan såsom fader till Hedvig Ulrika Taube, K. Fredrik I:s sköna och beryktade älskarinna. Om han och genom sin eftergiftighet för konungens önskingar i detta afseende vann dennes bevägenhet och skaffade sig hvarjehanda fördelar, inkastrades han å andra sidan just derigenom i en mängd obehagliga strider, som störde hans lugn, på samma gång han af allmänna omdömet skarpt ogillades icke blott för det sätt, hvarpå han offra sin dotter åt monarkens lidelse, utan också till följd af rykten om egen nytta, mutor, orättvisa embetillsättningar o. s. v. — Gift 1710 med *Kristina Maria Falkenberg*.

s. Taube, Vilhelm Ludvig, riksråd. Född i Örebro den 10 Juli 1690; den föregående bror. — T. hade ett par år varit page hos enkedrottning Hedvig Eleonora, när han 1706 ingick vid lifgardet, och blef fanrik 1707. — Såsom löjtnant vid Östgöta kavalleriregemente, hvartill han befordrades ännu s. å., utmärkte han sig i slagtingarna vid Holofzin, Smolensk och Pultava, vid hvilket sist nämnda ställe han blef tillfångatagen och förd till Vologda i Ryssland. Här vistades han i sex år, eller till 1715, då han lyckades rädda sig på en liten båt utför Dwina till Arkangel, hvarest han blef upptagen på ett holländskt skepp som förde honom till Amsterdam. Hemkommen till Sverige, befordrades han 1717 till öfverstlöjtnant vid ett sjöregemente, hvarefrån han 1719 transporterades med samma grad till Vesterbottens infanteri. Sedan han sökt och erhållit afsked från sist nämnda militärpost 1721, tjänstgjorde han någon tid såsom öfverste i holsteiniska armén, samt blef, efter sin återkomst, 1729 öfverste för Uplands regemente, 1741 landshöfding i Blekinge, 1746 riksråd, 1747 öfverstemarskalk och 1748 serafimerriddare. Död i Stockholm den 8 Augusti 1750. — I politiskt hänseende tillhörde T. mössorna; men blef för

sina verkliga och redbara förtjenster insatt i rådet af hattregeringen. »Hans brinnande och oförkränkta iiver i sitt rådsarbete» — säger Sam. Troilius i sitt griftetal — gjorde ock att han höll med moget och eftertänksamt förstånd rätt fram i sina rådslag, alltid hafvande för sitt ögonmärke öfverhetens och landets förenade bästa». — Gift 1718 med *Eleonora Charlotta Bonde*.

4. Taube, Carl Edvard, ordensbiskop. Född i Nors socken i Vermland d. 26 Dec. 1746; den föregående brorson. Föräldrar: kaptenen, friherre *Carl Fredrik Taube* af Odenkat och *Maria Eleonora Roos* af *Hjelmsäter*. — Efter idkade universitetsstudier i Upsala och sedan han gjort en längre utrikes resa, ingick han 1773 som fanrik vid Nerikes och Vermlands regemente, samt tjänstgjorde någon tid såsom adjutant i Stralsund. År 1776 befordrades han till löjtnant vid Dalregementet, men lemnade redan tre år derefter den militära banan och utnämndes 1780 till Kongl. hofpredikant och Konungens bikt-fader. Följande året befordrad till pastor primarius i Stockholm och kyrkoherde på Lofön, undfick han 1783 konungens fullmakt att vara ordensbiskop och förordnades samtidigt till lärare i teologi för Kronprinsen Gustaf Adolf. Under K. Gustaf III:s resa i Italien 1784 beordrades T. att möta i Rom, hvarest han under ett stort tillöpp af katoliker påskdagen meddelade konungen natvarden. Efter sin hemkomst från Italien fick han utbyta Lofö pastorat emot Bromma; men insjuknade icke långt derefter och afled i Stockholm den 28 Maj 1785. Af naturen stilla och fridsam, var han »i sitt kall nitisk, i sina meningar orubblig, men på samma gång efterdömligt fördragsam mot andra». Inom den lärda världen egde han ett ej obetydligt anseende och ansågs hafva god kämpedom äfven i vetenskapsgrenar, som lågo utom hans egentliga kall. — Gift 1775 med *Katarina Eleonora Benzeltierna*.

Taube, Hedvig Ulrika se *Hessenstein*.
Taijarden, Gustaf Adolf, präst, vitterhetsidkare. — Född i Fellingsbro socken af Örebro län den 25 Januari 1755. Föräldrar: löjtnanten *Carl Gustaf Taijarden* och *Andrietta Johanna Christiernin*. — Inskriften bland de studerande i Upsala 1764, blef han efter föregångna studier och afnagna lärdomsprof magister derstädes 1779 och vigdes 1783 till präst på kallelse till huspredikant af riksråddinnan Gyllenberg. S. å. tjänstgörande hofpredikant hos hertig Carl af Södermanland, förordnades han 1786 till gymnasij adjunkt i Vesterås, blef 1797 logic. et metaph. lector derstädes och utnämndes 1807 till prost och kyrkoherde i Skinnskatteberg. Död derstädes d. 3 Juli 1821. — På en tid, då poetiserade stilprof ansågos som ett lyckligt medel för framgång i statens tjänst, beträdde jemväl T. den vittra banan och eröfrade

tvenne gånger priset i Göteborgs Vetenskaps- och vitterhetsamhälle: för *Fiskerierna, skaldeqvæde* (1784) och för *Allmänna skådespels inverkan på sederna, skaldestycke* (1785). Han utgaf derjemte *Religionsfriheten, skaldestycke* (1787); *Tal om regeringsdottets inverkan på sederna* (1787); *Tal på svensk vers med anledning af konungens uppstigande på thronen 1796 m. m.* — Gift 1: 1787 med *Katarina Margareta Christofferason* och 2: med *Anna Katarina Bergman*.

Tavast, Johan Henrik, krigare. Född i Kuopio socken af Finland den 31 Juli 1763. Föräldrar: majoren *Magnus Fredrik Tavast* och *Maria Elisabet Molander*. — Efter att redan såsom barn ha blifvit inskrifven i krigstjenst och sedan han afslutat sin vetenskapliga uppfostran vid en berömd läroanstalt i Strassburg, utnämndes han 1780 till löjtnant vid regementet Royal Suédois, hvarefter hans befordringar fortgingo med ovanlig skyndsamhet. Antagen 1782 till kammarpage hos K. Gustaf III, blef han 1786 löjtnant och året derefter kapten vid Nylands infanteri-regemente, 1788 stabesadjutant hos konungen och brigadmajor vid Dalfrikåren, 1789 öfveradjutant samt öfverlöjtnant och chef för Dalregementets vargering, 1793 kammarherre och generaladjutant af flygeln, 1798 tjenstgörande kammarherre hos drottningen, 1802 öfverste för Jämtlands regemente, hvarpå han inom kort upphöjdes till frih. Såsom öfverste för Kalmarregemete, hvartill han något senare utnämndes, deltog han i tyska kriget och bidrog verksamt till fransmännens fördrifvande ur svenska Pommern. Generalbefälhavare för södra armén 1809 och generalmajor s. å., anställdes han 1812 såsom adjutant hos kronprinsen Carl Johan och skickades s. å. till Ryssland för att arbeta på fredens återställande mellan Ryssland och Turkiet. Följande året befordrad till generallöjtnant, deltog han i fältslagen vid Grossbeeren, Dennewitz och Leipzig och utförde efter freden i Kiel en beskiökning till danska hofvet. Upphöjd till greve 1818, utnämndes han efter sin återkomst till fäderneslandet till general af infanteriet, blef 1825 serafimerriddare, 1829 En af rikets Herrar och 1838 serafimerordens öfverste ombudsman; Stark- och Komm. af åtskilliga utländska ordnar; ledam. af Krigsvet. Akad.; Konst-Akad. i Rom, Landtb. Akad. m. m. — Död i Stockholm den 11 Juli 1841. — Med mångsidig bildning och vidsträckt erfarenhet, vunnit under fälttåg och utrikes resor, var T. icke blott en för sin tid ovanligt kunnig militär, utan jemväl en ansedd diplomat, hvars förmåga och kunskaper mer än en gång togos i anspråk för ganska maktpåliggande värf. — Gift 1: 1806 med *Kristina Sofia Hising* och 2: 1823 med *Lovisa Albertina Bark*.

Tegel, Erik Göransson, historieskrifvare.

Född i Stockholm på 1560:talet och son af den bekante *Göran Persson*, K. Erik XIV:s prokurator och öfverste sekreterare. — Efter fadrens död uppehöll sig sonen flera år vid åtskilliga utländska akademier och anställdes, sedan han återkommit till Sverige, i riksarkivet; tillika användes han i åtskilliga diplomatiska ärenden och utnämndes 1598 till hertig Carls sekreterare. Det förtroende, han lyckades tillvinna sig hos hertigen, fortfor äfven sedan denne uppstigit på thronen, så att T. fick sköta flera viktiga värf och i synnerhet nyttjades i de kommissioner som nedsattes öfver polska partiets anhängare. År 1608 förordnades han till slottlofven eller underståthållare på Stockholms slott och skickades s. å. jemte Chesnecephorus och Erik Elofsson till Wismar, för att med danske fullmäktige afgöra striden om de tre kronorna; men de tre stallbröderna »uppehölo sig så länge i Kalmar med dricka och välfägnad», att de danske sändebuden, ledna vid att vänta, återreste till Danmark, hvilket sedan anfördes bland orsakerna till det följande kriget. Genom kunskaper och skicklighet bibehöll sig T. äfven under Gustaf II Adolf, om ej just i nåd likväl vid förvaltningen, så att han 1614 utnämndes till rikshistoriegraf, 1617 till kammarråd, samt 1626 till häradshöfding i Hölöbo härad i Södermanland. Han afled barnlös i Stockholm den 12 Februari 1636 och slöt sjelf den adliga ätt, som med honom börjat. — Till lynne och egenskaper var T. icke olik sin fader Göran Persson. Tillsammans med de nyss nämnda Nils Chesnecephorus och Erik Elofson uppehöll han det s. k. »skrifvareregementet», hvilket, genom smicker mot konungen och hopspunna osanningar mot medtänare och fiender, ryckte till sig Carls förtroende och föranledde de olyckor och förgelser, som inträffade under konungens sista regeringsår. På sin ålderdom sammanskref han *Konung Gustaf then Förstes Historia* (1 del. 1622) och *Kon. Erik XIV:s Historia* (utg. af A. A. von Stiernman 1751), arbeten af mycken förtjenst och mera overd, än man af en författare sådan som T. kunnat vänta. Han har äfven författat några mindre skrifter, såsom: *Arbor genealogica princ. Caroli* (1598); *Genealogia öfver Sveriges, Polens och Danmarks Konungar* (1598); åtskilliga ätte- och stamtäfvar m. m. — Gift med *Magdalena Dentzeville*.

Tegman, Per, universitetslärare, matematiker. Född i Ämål den 10 Sept. 1757. Föräldrar: kronobefallningsmannen i Norra Dals fögderi *Olof Tegman* och *Anna Katarina Lidbeck*. Efter idkade gradalstudier vid Lunds universitet 1776—1778, promoverades han det sistnämnda året till filos. doktor och förordnades till docens i matematik 1781. Följande året vice och 1785 ordinar. astronomie observator, hade han dels tjenstgjort vid universitetet, dels under Chap-

man studerat de mekaniska inrättningarna i Carlskrona, då han utnämndes till mathes. professor i Lund 1787. Sedan han lätit prästviga sig 1790 och s. å. erhållit Stäfvie och Lackalänge prebende pastorat, förordnades han 1797 till kontraktprost öfver Torna härad och erhöi den teologiska världigheten vid Gustaf IV Adolfs kröning 1800. — Död, i Lund, den 23 September 1811. — Hans utgifna skrifter utgöras blott af ett inskränkt antal disputationer. Han åtnjöt likväl af sin samtid ej ringa anseende såsom vetenskapsman och ansågs under sina kraftigare år såsom en af Lunds universitets mera framstående lärare. — Gift 1791 med *Sara Gjörlöf*.

1. **Tegnér, Esaias**, biskop, skald. Född på kaplanbostället Kyrkerud i Bysocken af Vermland den 13 November 1782. Föräldrar: komministern derstädes, sedermera kyrkoherden i Millesvik, *Esaias Tegnér* och *Sara Maria Seidelius*. — Vid nio års ålder förlorade T. sin far och utan tillgång, att begynna än mindre att fortsätta sina studier, upptogs han utaf en af fadrens bekanta, assessor Branting, såsom biträde på dennes kronofogdekontor. Branting, som bemärkte gossens läslust och det ovanliga mått af kunskaper han på egen hand förvärfvat sig, öfvertalade en af sina vänner, kapten Löwenhielm på Malma, hos hvilken en äldre broder till *Esaias*, *Lars Gustaf Tegnér*, var informator, att taga den yngre brodern i sitt hus och låta honom komma under den äldres handledning. När *Lars Gustaf* efter vunen magistergrad i Lund mottog en annan lärarebefattning hos bergsrådet Myhrman på Råmens bruk i Vermland, fick *Esaias* medfölja dit och fortsatte med så utomordentlig flit sina studier, att han vid broderns afresa till Lund med de äldre af Myhrmans söner, fick öfvertaga handledningen af de i hemmet kvarvarande yngre. På hösten 1799 begaf sig T. till Lund och inskrefs till student vid universitetet den 4 Oktober, »en dag, som årligen firas af den Carolinska ungdomen till åminnelse af honom, den störste som framgått ur deras leder». Efter trenne års akademiska studier, promoverades han vid midsommartiden 1802 till filosofie doktor och innehade vid festen första hedersrummet. Redan förut 1801 hade han blifvit antagen till e. o. amanuens vid det akademiska biblioteket och förordnades i början af år 1803 till docens i estetiken. Två år senare utnämndes han till adjunkt i samma läroämne samt till vice bibliotekarie, hvarefter han undfick professors namn, heder och världighet 1810. Efter ytterligare tvänne år befordrades han till professor i grekiska språket och litteraturen samt erhöi, efter vunen ordination, s. å. kyrkoherdebeställningen i Stäfvie och Lackalänge prebende

pastorat som han sedermera utbytte mot Realöf; teol. dokt. vid K. Carl XIV:s kröning 1818 och En af de aderton i Svenska Akademien efter Orenstierna s. å. — År 1824 utnämndes han af Konungen till biskop i Vexjö; blef Komm. af N. O. 1829 och Komm. m. st. K. N. O. 1844; uppfördes tvänne gånger på förslag till biskopsembetet i Carlsstad och innehade äfven föreläsrum till ärkebiskopstolen i Upsala. Ledam. af Vet. Akad.; Vitt. Hist. och Ant. Akad.; Vet. Societet. i Upsala m. m. — Mot slutet af sin lefnad angreps T. af en sinnessjukdom, från hvilken han väl tillfrisknade, så att han kunde återtaga utöfningen af sitt embe; men hans helsa var fortfarande vacklande. I Okt. 1846 rördes han af ett slaganfall. Han bibehöll dock sans och sinnesreda, men låg för det mesta i en dvalik slummer, tills befriaren kom med döden, en flammande norrekensnatt, den 2 November 1846. — Det första bland T:s skaldestycken, som på honom fäste nationens uppmärksamhet och uppväckte en allmän hänryckning var hans *Krigsång för skånska landsvärnet 1808*; — »denna krigiska dityramb» — säger Böttiger — »ljöd som en stormklocka genom alla fosterländska bröst. Toner, på en gång så trotsiga och så skära, hade man förr ej hört från den svenska lyran. Genom land och rike gick som en löpeld denna elektriserande sång, vittnande om att Norden egde en Tyrteus». — År 1811 eröfrade han Svenska Akademiens stora pris för *Svea*, ett praktstycke i fosterländsk ande, som, emottaget af allmänheten med odelad förtjusning, egentligen för honom kan sägas ha öppnat portarna till årens tempel. Från denna stund befann sig hans skalderykte i beständigt stigande genom nya diktakapelser, för hvilkas glans alla andra stjernor på den svenska vitterhetens himmel småningom bleknade. Så framträdde de efter hand, dessa ovärderliga perlor: *Prestvigningen*, *Majsång*, *Hjeltens*, *Flyttfoglarnas*, *Floden*, *Carl XII*, *Sång för Jämtlands fältjägare*, *Skidbladner*, *Elden*, *Sång till solem* och många andra samt framat hans tre stora, fulländade skaldedikter *Nattvardsbarnen* (1820), *Azel* (1822) och *Frithiofs saga* (1825). Den sista, ett romantiskt epos, till hvilket, såsom bekant är, ämnet är hämtadt i de isländska hjeltesagorna, emottogs af svenska folket med en utomordentlig förtjusning, öfversattes nästan på alla bildade folks tungomål och beredde skalden ett verldsnamn, som vuxit tillsammans med Linnés. — Såsom talare vann T. tidigt stort rykte genom sina *Tal vid jubelfesten 1817* och i anledning af *Kronprinsens förmåning 1823*, ett rykte, som ytterligare ökades genom de många förträffliga tal han hållit till *skolungdomen* och till *församlingarna* inom stiftet. Såsom universitetlärare utöfvade

han ett stort inflytande så väl på den akademiska ungdomen, som på hela sin omgivning i Lund. Allt ifrån det han såsom tillförordnad professor i estetik 1808—09 besteg katedern, strömmade studerande till hans lärosal. Studiet af det grekiska språket, som under hans företrädare i Lund varit mer eller mindre försummadt, väcktes åter till lif, och om han äfven ej såsom språkvetenskapsman gjort sitt namn lika berömdt som inom andra områden, så sköttes likväl hans profession med både kärlek, framgång och ära. Såsom stiftsstyresman förvaltade han sitt embete med alvar, nit och redlig vilja, ehuru ty värr på den svenska poesien bekostnad, kanske äfven på bekostnad af hela och lif. — Hans död, ehuru ej övändert, väckte öfverallt uppriktig saktad. Svenska Akademien klädde sig i sorg, och skalders och talare tolkade den förlust svenska vitterheten lidit; genom allmän subskription upprestes hans bildstod, modellerad af Qvarnström och gjuten i brons, på Lundagård, och vid Kyrkeruds komministerboställe, hvarst Solångens skald först öppnade sina ögon för solens ljus, restes en sten med de vackra orden:

Här hans vagga;
I Vexjö hans graf;
I sången hans minne.

T:s bästa och vackraste minnesvärd är dock hans *Samlade skrifter*, hvilka kort efter hans död utgafros af hans måg och efterträdare i Svenska Akademien C. W. Böttiger och sedermera utgåt i nya billigare upplagor. De hafva nyligen (1874) blifvit tillökade med skaldens ännu i behåll varande bref. — Gift 1806 med *Anna Maria Gustafva Myrman*.

2. Tegnér, *Esaias Henrik Vilhelm*, filolog. Född i Kjellstorps församling i Skåne den 18 Januari 1843; den föregåendes sonson. Föräldrar: prosten och kyrkoherden *Kristofer Tegnér* och *Emma Sofia Kinberg*. — Student i Lund 1859, innehade han vid filosofie doktorspromotionen derstädes 1865 första hedersrummet, förordnades till docent vid nämnda universitet i semitiska språk s. å. och utnämndes till adjunkt i jernförande språkforskning 1872. För vetenskapliga ändamål har han 1871—72 företagit resor till Tyskland och Italien, samt 1874—75 till Danmark, Frankrike och Tyskland, hvarjemte han 1876 bevistade nordiska filologmötet i Köpenhamn och s. år var officiellt ombud vid internationela orientalska kongressen i St Petersburg. — Ledam. af Vet. Societ. i Upsala m. m. Skrifter: *De nomenclature arabica*, akad. afh. (1865); *Verba prima W*; afhandling i jernförande semitisk filologi (1870); *Babylons och Ninivés kilskrifter*, (i följdskriften »Ur vår tids forskning» (1875); hvarjemte af hans uppsatser i periodiska skrifter förtjena nämnas: *Om*

språk och nationalitet (1874); samt *Universalskrift* (1876), de båda sistnämnda i Svensk tidskrift. — Ogift.

3. Tegnér, *Elof Kristofer*, historiker. Född i Kjellstorps församling i Skåne den 30 Juni 1844; den föregåendes bror. — Student i Lund 1860, promoverades han, efter vid dervarande universitet afslagda examina, till filosofie doktor 1865 och anställdes s. å. vid universitetsbiblioteket. Var derjemte amanuens vid universitetets historiska museum 1867—73 och vid consistorium academicum 1871—73; har tillika tjänstgjort vid K. biblioteket i Stockholm 1870—71 samt efter 1873, då hans uppdrag att ordna Linköpings stifts bibliotek därför icke lagt hinder i vägen. Åren 1868—69 företog han en resa till Tyskland, Italien, Spanien och Frankrike för studiet af biblioteker och museer samt 1874—75 till Tyskland, Frankrike och England för forskning i dervarande diplomatiska arkiv. Led. af K. Samfundet för utg. af handkr. rör. Skandinavians historia 1875 m. m. — Skrifter: *Om Sveriges förbund med Ryssland under Carl IX*; akad. afh. 1865; *Lunds Universitets historia* (i förening med M. Weibull) (D. II: 1868—69); *Anteckningar om Lunds universitets historiska museum* (i Skånska fornminnesföreningens tidskrift, jemte åtskilliga andra bidrag till samma tidskrift); har dessutom utgifvit: *Esaias Tegnér's Efterlemnade skrifter. Ny samling* 1—3; (1873—74) samt *Minnen och anteckningar af L. von Engeström* (D. 1, 2; 1876). — Ogift.

Telford, *Thomas*, mekaniker, vattenbyggare. Född af fattiga föräldrar i Westkirk i Dumfriesshire i England den 9 Aug. 1757. — Utmärkt naturanlag, motverkade af bristande tillgångar, och ihärdighetens seger öfver de yttre vidrigheterna, är den tusen gånger upprepade historien om utmärkte mäns ungdomsöden. — Så äfven med T:s. — Född och fostrad i en dagakars hem, måste han, så snart han kunde, söka bidraga till familjens och sin egen utkomst. Han begynte alltså tidigt med kroppsarbete, först såsom murare och sedan som timmerman; men begagnade händerna girigt hvarje ledig stund, och ofta hela nätterna, till läsning, så att han var i besittning af en ej ringa fond kunskaper, när han om-sider kom till tillfälle att förvärfva sig en mer vetenskaplig uppfostran. Sålunda genom sin jernfitt och sålleynta ståndaktighet bildad för ingenjörsyrket, hade han i England vunnit ett aktadt namn såsom vattenbyggare, när han af greve B. B. von Platen kallades till Sverige, för att biträda vid planläggningen af Göta kanal. Här uppgick han på den korta tiden af tjugu dagar hela kanallinien mellan Venern och Östersjön, utarbetade planer och profiler för kanalverket på östgötalinien, deltog i utarbetningen

af förslag till anläggandet af Motala verkstad o. s. v. Efter trene års vistelse i Sverige, återvände T. omkring 1811 till England, der en mängd utmärkta kanal-, bro- och dockbyggnader bevara hans namn och minne. — Död i London den 2 Sept. 1834. Såsom författare har han jemväl vunnit namn genom flera värdefulla uppsatser i mekanik och byggnadskonst i Brewsters Encyclopedia.

Tengberg, Niklas August, universitetslärare, historiker. Född den 26 Mars 1832 i Göteborg, der fadren var rådmän. — Vid sjutton års ålder gjorde T. sitt inträde vid Lunds universitet, hvarest han fyra år senare (1853) vann den filosofiska lärdomsgraden. År 1855 kallades han till docent i historien och erhöll omedelbart derefter förordnande att uppehålla professionen i nämnda läroämne. Befordrad till adjunkt 1858, hade han ytterligare trene gånger varit förordnad att förestå den historiska professuren, när han utnämndes till densammans ordinarie innehafvare 1863. — Hans verksamhet såsom akademisk lärare blef emellertid ej långvarig. Ett hemligen närdt sjukdomsfrö utvecklade sig hastigt och slutade hans dagar i Stockholm den 14 November 1870. — Den minnesvärd, han såsom vetenskaplig forskare och skriftställare reste sig, består förnämligast i hans tre, för frihetstidens historia viktiga, arbeten: *Biurag till historien om Sveriges krig med Ryssland 1741—43* (1857, 1860); *Om kejsarinnan Katarinas äsyftade nordiska allians* (1863); samt *Frihetstiden; några anmärkingar* (1867). Under de sista åren äysselsatte han sig flitigt med förarbeten till Gustaf III:s historia, af hvilket rika ämne han vid sin död endast hunnit till den första bearbetningen. — Gift 1858 med *Edda Vilhelmina Bring*.

Tengström, Jakob, biskop. Född i Gamla Karleby stad i Österbotten den 4 December 1756. Föräldrar: skolläraren derstädes *Johan Tengström* och *Maria Chydenius*. — Efter att vid tjugu års ålder ha emottagit lagerkranen vid universitetet i Åbo, förordnades han 1788 till docent i moralifilosofi vid samma universitet, blef två år senare e. o. filosofie adjunkt och 1789 adjunkt i teologiska fakulteten. Prästvigd 1784, utnämndes han till kyrkoherde i Piikkis prebendepastorat 1785, blef tredje teologie professor och kyrkoherde vid Åbo domkyrkas finska församling 1790, teologie doktor 1800, biskop i Åbo och prokansler för derrvarande universitet 1803, hvarpå han efter Finlands afträdande till Ryssland, upphöjdes till Finlands förste ärkebiskop 1817. Ledam. af Vitt. Hist. och Ant. Akad., L. N. O., L. R. St. Annæ O. 1 kl., af R. St. Vlad. O. 2 kl. m. m. Död 1833. — Nyas blifven magister tillhörde T. det vittra sällskapet *Aurora* i Åbo och har i »Vitterhetensöjen» skrivit ett

par skaldestycken: *Ode öfver mörkret* samt *Skogsgvåde*, hvarjemte han lemnat en verifierad öfversättning af *Aeneidens* första bok. — Ett mer bestående värde än dessa vittra försök hafva hans historiska skrifter: *Minne öfver biskopen i Linköping Johannes Terserus*, samt en historisk afhandling *Om svenska sjömakten i äldre tider, i synnerhet under K. Erik XIV.* — Gift 1787 med *Anna Kristina Caloander*.

Terserus; en slägt från Norra Helsingland, härstammande från en vid namn *Olaus*, som i K. Gustaf I:s tid var kyrkoherde derstädes.

1. **(Terserus), Ingelbertus Olai**, präst. Födelseåret obekant. Född i Rogsta by i Tuna socken af Helsingland och som af nys nämnde *Olaus*. — Om sonens tidigare ungdomsden känner man föga. Han hade genomgått Gefle skola, samt var K. Gustaf I:s hofpredikant, då han 1550 emottog Umeå pastorat såsom tillförordnad pastor. Särskildt hade han vid utnämningen blifvit af konungen ålagd att genomföra reformationen i Vesterbotten och utan skonsamhet indrivit pastoratets inkomster, af hvilka konungen behöll brorelotten. Båda delarne väckte emellertid så mycken oro, att Ingelbertus måste begifva sig derifrån och utnämndes i stället till kyrkoherde i Leksand, hvarefter han inom kort af konungen förordnades till »probt i Dalom». Till förbättrande af sin lön erhöll han af K. Erik XIV ett hemmas, Tibble i Leksand, på hvilket han, sedan han underskrifvit Liturgien, erhöll K. Johans konfirmation 1582. Efter det hertig Carl tillagnat sig regeringsmakten, underskref han Upsala mötes beslut och bevistade såsom ledamot af prästeståndet kröningarikedagen 1594. — De sista åren af sin lefnad var han blind och afled, sedan han flera gånger varit rörd af slag, i Leksand 1602. — Gift 1: med *Brita Elofsdotter* och 2: med *Katarina Jonasdatter*.

2. **Terserus, Elias Ingelberti**, präst, folkledare. Född i Umeå 1554; den föregåendes son i första giften. — Medan han vid utländska lärosäten fullbordade sin vetenskapliga uppfostran antog han, tillnämnet *Terserus*, hvartil anledningen berättas ha varit följande. Under sin vistelse vid universitetet i Leipzig visade han den största flit, så att det sedes att han blott tre gånger kommit efter det föreläsningarne börjat; med anledning derutaf plägade professorn i grekiskan *Tosselius* på skämt kalla honom *Ter serus* (tre gånger sen), hvilket namn den unge studenten, på nordiska sagohjeltars sed, upptog och gjorde frejdadt. Återkommen till Sverige, efter i Leipzig vunnas magistergrad, utnämndes han till K. Johan III:s handsekreterare, men drog sig under de liturgiska oroligheterna tillbaka och förordnades, af sin släktning, biskop *Bellinus* i Vesterås till rektor i Hedemora. År 1595

flyttades han härifrån till rektorsbeställningen i Vesterås och utnämndes 1602 till fadrens efterträdare såsom kyrkoherde i Leksand. Han hade då i fem år varit sin blinde faders medhjelpare i embetet och var till och med redan prost i Öster-Dalarne, då den upphetsade allmogen under Näftåget 1598 valde honom till anförare. Genom sina på en gång kloka och alvarliga föreställningar lyckades det honom att förekomma större blodsutgjutelse än hvad som då skedde. Likaså i början af Gustaf II Adolfs regering, då dalkarlarne tillställde flera uppror och bland annat hotade att ihjelslå all adel. Oföräkräckt uppträdde då T. igen och förebrådde icke allenast från predikstolen sina åhörare deras olydnad mot öfverheten, utan skickade till de andra dalsocknarna afskrifter af sina förmaningstal och bidrog på detta sätt att lugna sinnena. Han har om sina lyckliga bemödanden i detta hänseende lemnat åtskilliga upplysningar i sina ännu förvarade *Dalkarla-handlingar som skedde och afhandlade blefue ähren e. Chr. byrd 1613 och 1614 per Elaum Terserum Umovallensem Dalecharlia prapositum*. Han är äfven författare till *Historia Johannis III: Sv. G. V. regis* (tryckt i Nettelblads Schwed. Bibl.) samt *Berättelse om Näftåget*, till större delen utgifven i en disputation af Djurdal under titel: »De Tumultu dalecarlico, vulgo Näftåget». — T. afled i Leksands prästgård »något efter Olofsmessa» 1617. — Gift tvänne gånger 1: med *Anna Danielsdotter*, känd under namnet »Stormor i Dalom» och 2: med *Margareta*, prästdotter från Säbrå och syster till biskop Zebrozyntius i Strengnäs.

3. *Terserus, Jöns*, biskop. Född i Leksands prästgård i Mars 1605; den föregångendes son i första gifftet. — Vid fyra års ålder förlorade han sin mor och vid det tolfte sin far, men vårdades med ömhet af sin stjuvmoder och dennes senare man prosten Troilius i Leksand. Af honom skickades T. till Vesterås, der biskop Rudbeckius snart fäste sig vid ynglingens ovanliga stadga och fit, så att han tog honom med som notarie på en visitationsresa till Lifland. År 1632 befordrades T. till lektor i Vesterås och företog året derefter med understöd af Gyllenhielm, Johan Baner och Ax. Oxenstierna en längre studieresa, hvarunder han besökte de förnämsta akademier i Tyskland, Frankrike, England och Holland. Hemkommen inträdde han åter 1637 i utöfningen af sitt lektorsambete och promoverades till filosofie magister med första hedersrummet i Upsala 1639. — S. å. befordrad till teologie lektor i Vesterås, utnämndes han 1640 till teologie professor i Åbo, hvarifrån han förflyttades i samma befattning till Upsala 1647. Vid samma tid kallades han att undervisa drottning Kristina i hebreiskan och kom snart hos

henne i mycken ynness, men denna förlorades åter, då han 1651 angafs som medveten om Messeniernas sammansvärjning. Hvad han förlorade i förtroendet hos Kristina, återvann han i fördubbladt mått hos Carl X, hvilken så godt som mot stiftets vilja utnämnde honom till biskop i Åbo 1658. Lärd, skarpsinnig, arbetsam och tilltaggen, men på samma gång orolig, egenkär, envis och sjelfrädig, hade han förvärfvat sig en mängd ovänner, hvilka endast väntade på tillfälle att med samlad kraft angripa honom. Ett sådant yppade sig, när T. 1662 utgaf sin *Förklaring öfver catechismum, eller the sex vår christliga läras hufvudstycken*. Den förste som drog i härnad mot både bok och författare var den lärde, men ränkfulle professor Svenonius. Tvisten mellan honom och T. öfvergick snart till uppträde, så att rådet ansåg sig böra ingripa i saken. När T. på skedd uppmaning vägrade att återkalla sina satsar, lät regeringen förbjuda honom biskopsembetets utöfning, till dess hans sak vid följande riksdag blifvit af prästeståndet pröfvad och undersökt. »Undersökningen» som vidtogs vid 1664 års riksmöte slutade så, att T. blef afsatt. Han uppehöll sig derefter en tid i Saltvicks församling på Åland; men utnämndes redan 1665 till kyrkoherde i Riddarholmsförsamlingen i Stockholm, hvartill han 1666 fick lägga Bromma i Roslagen. År 1668 förflyttades han såsom kyrkoherde till S:t Klara församling och utnämndes 1671 till biskop i Linköping. I den nya biskopsbefattningen visade han sitt vanliga nit, och förhöll sig i öfrigt stilla de första åren. Men vid riksdagen 1675, då han fått i uppdrag att förträtta teologie doktorspromotionen, upptog han i sitt tal och försvarede på nytt sina afsvarna teologiska satsar. Saken väckte stor förargelse icke blott hos de ortodoxa, utan jemväl hos rådet och ständerna, så att det endast var genom konungens maktspråk som fred kunde åstadkommas. Från den stunden drog sig T. undan till sitt stift, der han plöteligt träffades af slag i Söderköping och afled d. 11 April 1678. — Han var en man med många och stora förtjenster och i utöfningen af sitt biskopliga embete en förman utan anseende till personen. Det är icke otroligt att den sjelfrädighet, hvarmed han gick till väga mot underordnade och embetsbröder förskaffade honom hans många fiender och var den verkliga och hufvudsakliga anledningen till det hat, hvarmed han af sin samtid förföljdes. — Gift 1: med *Elisabet Troilia* och 2: med *Maria Grubb*.

Tersmeden; släkten härstammar från ätten *Saint Lary* af huset *de Terme*, bland hvars ättlingar en under Hugonottförföljelserna nedsatte sig i Schweiz och antog namnet *Zerschmitten*. I Sverige inkom släkten under Gustaf II Adolfs tid.

1. **Tersemeden, Jakob**, bergvetenskapsman. Född den 24 Febr. 1683 på Kolsva bruk i Vestmanland. Föräldrar: förvaltaren af Larsbo bruk *Reinhold Zeerschmitt*, som förävenskade namnet till *Tersemeden* och *Kristina Börstel*. — Sedan T. såsom anskultant i Bergskollegium, hvartill han antogs 1701, gjort sig noga bekant med den inhemska bergshandteringen, begaf han sig 1704 utomlands, då han bland annat gjorde sig noga underrättad om smältningssättet vid de engelska tennverken och uppmärksamt studerade bergverken i Sachsen. Återkommen till Sverige öfvertog han 1708 förvaltningen af Larsbo bruk i Dalarne, som han betydligt utvidgade och förbättrade och af hvilket han blef egare 1722. År 1747 erhöill han bergsråds namn, heder och värdighet, upphöjdes 1751 i adlig värdighet, samt afled på Larsbo bruk den 6 April 1752. — Såsom bergvetenskapsman och brukskarl var T. en af de mest insigtsfulle och erfarne på sin tid och bragte sig genom skicklighet och kraft upp till en oberoende och aktad samhällställning. Äfven såsom krigare hade han pröfvat sina krafter och lyckan. I slaget vid Helsingborg kämpade han med mannamod under *Magnus Stenbock*, och 1717 uppsatte han till största delen på egen bekostnad ett infövdadt regemente af dalallmogent till Dalgränsens försvar mot dusskarne. Såsom ett erkännande häraf blef han af K. Carl XII utnämnd till öfverstelöjtnant, en värdighet och titel, hvaraf han likväl aldrig begagnade sig. 1711 erbjöds honom af hans stjuftader att genom adoption blifva delaktig af dennes adelskap med namnet *Cedercreutz*, hvilket han likväl afböjde, under förklaring, att han ej ville bortlägga sitt fädernensnamn, och att, om han skulle emottaga adelskap, skulle det vara för sina egna förtjenster. Detta exempel följdes af tre bland hans syskon, hvaremot de öfriga fem genom adoption blefvo upptagna inom friherrliga ätten *Cedercreutz*. — Gift 1708 med *Elisabet Gangia*.

2. **Tersemeden, Herman**, se *Cedercreutz*.

3. **Tersemeden, Carl**, sjömilitär. Född den 23 April 1715. Föräldrar: bergsrådet *Jakob Tersmeden* och *Elisabet Gangia*. — Såsom arklämestare vid sjöstaten i Carlskrona, ingick T. 1735 i holländsk tjänst, var 1737 och 1738 som förste löjtnant i Vestindien och sedan i engelsk krigstjänst. Löjtnant i svensk tjänst 1740 och följande året kaptenlöjtnant, bevistade han i sistnämnda grad finska kriget, efter hvars slut han 1748 på Norra Björckfjärden i Mälaren skingrade tjugu båtar med upproriske dalkarlar, hvilka ämnade sig till hufvudstaden för att deltaga i uppreisningen. År 1751 befordrad till kapten vid Göteborgs eskader, deltog han under flera år i fästningsarbetena vid Sveaborg, blef 1755 kommandörkapten

i Carlskrona och 1771 varfascoutbynacht. Vid 1772 års statshöfning stälde han sig obetingadt på konungens sida, blef kontre-amiral vid galierflottan samt varfascmiral och Komm. af S. O. s. å.; vice amiral vid örlogsflottan 1774, samt 1778 såsom kommandör uppflyttad i den s. k. riddareklassen; afsked 1781; död i Stockholm den 25 December 1797. — Då T. i yngre åren (på 1730-talet) befann sig på resor, gjorde han under ett besök i Berlin sin uppvaktning hos Konung Fredr. Vilhelm I, hvilken just då var i färd med att uppsätta sitt jättegårde. Då T. inträdde, frapperades konungen synbart af hans realiga gestalt, som vid verkställd mätning befanns ej obetydligt i längd öfverstiga den utanför på vakt stående gardisten. Konung Fredrik begynte genast göra ansenliga anbud. om T. som officer ville träda i hans tjänst: men detta afböjdes under förklaring att han fortfarande ville egna sig åt sjötjänsten. Under sina senare år ansattes han af en beavärlig fetma, som gaf skalden *Oxenstierna* anledning till följande impromptu:

»Tersemeden, tjock och tung och lång,

År både amiral och barlast på en gång.

— Gift med *Inga Dorotea Malmesköld*.

4. **Tersemeden, Fredrik**, krigare, embetsman. Född på Vest-Sura i Vestmanland d. 9 Februari 1752; den föregående brorson. Föräldrar: assessorn *Jakob Tersmeden* och *Magdalena Elisabet Söderhielm*. — Vid sexton års ålder förare vid Vestmanlands regemente, utnämndes han året derefter till lifdrabant, blef 1775 löjtnant vid Uplands regemente och 1783 första major vid Helsingre regemente. Befordrad 1795 till generaladjutant och öfverste, förordnades han 1798 till vice president i Krigskollegium, erhöill 1809 friherrlig värdighet, utnämndes 1812 till generalmajor, ordförande i Krigshofrätten och president i Kammarrätten, samt blef, efter att förut vara Komm. m. st. K. af S. O., 1816 Serafimerordensridhare. Död i Stockholm den 20 September 1819. I 1788—90 års finska krig, i hvilket han deltog såsom chef för Helsingre regemente, utmärkte han sig vid flera tillfällen. Äfven såsom embetsman ansågs han för mycket duglig och innehade tid efter annan flera maktpåliggande förtroendevärf; sålunda var han ledamot i alla K. Gustaf IV Adolfs krigs- och statskonsejer, äfvensom i K. statsberedningen; ledam. i rikets allm. ärendens beredning, revisor i riksdiskontverket m. m. — Gift 1801 med *Maria Stanislas Josefine Sparre*.

5. **Tersemeden, Wilhelm Fredrik**, riksdagsman. Född i Stockholm den 31 Juli 1802; den föregående son. — Efter enskild undervisning i hemmet, blef T. 1817 student i Upsala och utnämndes 1820 till kornet vid lifregementets dragonkår. Här befordrades han 1823 till löjtnant och 1827 till

ryttmästare och svadronchef; men tog 1831 afsked ur krigstjensten, för att odeladt kunna egnas sig åt offentliga värf, samt värden af sina egendomar. Såsom bruksegare väckte han tidigt den uppmärksamhet, att han 1829, eller vid tjugusju års ålder, valdes till en af fullmäktige i jernkontoret och 1835 utsågs till dess ordförande. År 1846 insattes han till ledamot i komitén för representationens ombildning, förordnades 1858 till ordförande i finanskomitén; var 1861—1875 ordförande i allmänna hypoteksbanken och har från 1848 varit styrelseledamot i Mälardöningarnas samt 1860—63 i Stockholms enskilda bank. Dessutom ledamot och 1869—1873 ordförande i Vestmanlands läns landsting och sedan 1869 ordförande i samma läus hushållningssällskap. — Ifrån 1828, då han såsom medlem af riddarhuset bevisade sin första riksdag, deltog han i alla följande ständeriksdagar, och var under fyra af dem ledamot, samt under fem ordförande i konstitutions-, stats- och bankoutskottet äfvensom under K. Oskar I:s regering tvänne gånger ledamot af hemliga utskottet. Under riksdagarna på 1850-talet var han jemte greve Ugglas ledare af det s. k. Ugglas-Tersemedenska partiet, som i sina åsigt sökte hålla en medelväg mellan de konservativa och liberala ytterligheterna. Efter det nya riksdagskicket införde intog han såsom representant för Vesterås län ett rum i riksdagens första kammare och var derunder 1867—69 ordförande i bankoutskottet, samt 1832—73 ledamot af konstitutionsutskottet. År 1874, efter uppnådda sjuttioårig ålder, slutade han sin fyrtiosexåriga hedrande riksdagsmannaverksamhet. »Den har förvärfvat honom ett allmänt erkännande och, hvad mera är, jemväl sina politiska motståndares högaktning». Komm. m. st. K. af V. O., R. N. O. — Gift 1825 med sin kusin *Jaquette Elisabet Tersmeden*.

6. **Tersmeden, Jakob Nils**, riksdagsman. Född den 30 September 1795. Föräldrar: ryttmästaren *Adolf Tersmeden* och *Kristina Ulrika Rosén von Rosenstein*. — Efter att under sina uppväxande år ha vistats hos sin morbroder, sedermera ärkebiskop Rosén von Rosenstein, och der lagt grunden till sin lärda bildning, promoverades han 1818, vid tjugutre års ålder, till filos. magister; blef 1819 kopist i K. Maj:ts kansli och 1821 andre sekreterare i Kabinetet för utrikes brevexlingen. Förordnad 1824 till legationssekreterare i St. Petersburg, förestod han såsom chargé d'affaires flera gånger svenska beskickningen under ministern frih. Palmstjernas frånvaro, utnämndes till kammarherre 1828; förste sekreterare i Kabinetet 1832, sökte och erhöill afsked ur Kabinetet 1837, R. N. O. 1838. — Från och med 1840 års riksdag deltog T. såsom representant af adeln i riksdagsförhandlingarna

och gjorde sig inom kort bemärkt såsom en af de mer framstående af den konservativa majoriteten på riddarhuset. En motståndare till alla på allmänna val grundade representationsförelag, understödde han med sin röst det s. k. Lagerbjelka förelaget, som framlades vid 1850 års riksdag; men var femton år senare en lika afgjord motståndare till det De Geerska, som han kraftigt bekämpade både från sin bänk på riddarhuset och genom utgifna broschyrer och tidningsartiklar. Han fick emellertid ej länge bevitna det nya statskicket befarade olägenheter, emedan han afled, på sin egendom Hesse i Upland, redan den 15 Juni 1867. — Gift 1: 1833 med *Agneta Sofia Cederström* och 2: 1843 med hennes syster *Augusta Jaquette Cederström*.

7. **Tersmeden, Per Reinhold**, riksdagsman, publicist. Född den 17 September 1805; den föregående kusin. Föräldrar: löjtnanten *Benjamin Tersmeden* och *Maria Kristina Bagge*. — Sedan han vid sitt nittonde år i Upsala aflagt kansli- och hofrättsexamina, ingick han i Konungens kansli, men lemnade efter några år statens tjänst för att egnas sig åt skötsel af sin fädernegård Helby i Vestmanland. År 1853 sålde han till sina syskon sina andelar i nämnda egendom och flyttade till Stockholm, hvarest han kort derpå ingick såsom medarbetare i tidningen *Aftonbladet*. Han hade då, med undantag af 1850 års riksdag, bevisat alla riksmöten sedan 1834, men uppträdde först offentlig 1853, då han, liksom sedermera under hela sin riksdagsmannabana till 1866, var en af riddarhusets utmärktaste talare. De frågor i hvilka han företrädesvis yttrade sig voro sådana, som rörde religionsfriheten, skatteregleringen, undervisningsväsendet och representationsförändringen, hyllande i dessa som i öfriga frihetens och framåtskridandets sak. För samma grundsatser har han äfven kämpat med det skrifna ordet och, utom en mängd artiklar i *Aftonbladet*, anonymt författat: *Anteckningar under en resa i Tyskland, Schweiz, Italien, Frankrike och England; Byråkratien i Sverige* (1850); *Blick på de kyrkliga frågornas behandling* (1855), m. fl. — R. af It. St. Maur. och Laz. O. — Gift 1850 med *Mathilda Nyberg*.

Tessin; en från Pommern bördig släkt, som i drottning Kristinas tid inkom i riket och vann ett frejdadt namn så väl i den politiska som i konsthistorien.

1. **Tessin, Nikodemus d. ä.**, arkitekt. Född i Stralsund den 7 December 1615; föräldrarna: rådsherrn *Vallentin Tessin* och *Katarina Sassen*. — Med en för sin tid aktningssvärd bildning begaf sig T. helt ung till Sverige, der han snart tillvann sig drottning Kristinas uppmärksamhet. Då den gamle byggmästaren Simon de la Vallée 1646 stodit, utnämndes T. efter honom till

arkitekt hos drottningen och anställdes 1660 som stadsarkitekt i Stockholm. Sju år senare valdes han till rådman i hufvudstaden och upphöjdes 1674 i adlig värdighet, då han upptog sina förfäders af ålder brukade vapen: en ur en skog springande hjort i blått fält. Död i Stockholm den 24 Maj 1681. T. var en af sitt tidevarfs rikast begåfvade konstnärer. Med skarp blick för det väsentliga i sin konst, egde han en utbildad smak och stor skicklighet att vxla motif allt efter sina byggnadsverks olika bestämelse. Ännu eger Sverige i behåll flera af honom uppförda byggnader, eller sådana till hvilka han uppgifvit ritning såsom *Sko kloster*, *Ekolsund*, *Salsta* och *Sjö* i Upland, *Strömsholm* i Vestmanland, *Näsby* och *Eriksberg* i Södermanland och *Ollonö* i Östergötland, men främst af alla *Drottningholms slott*, påbegynt 1662, fast först fulländadt af hans son. Dessutom var T. skaparen af *Kalmar* domkyrka, hans förnämsta kyrkliga byggnadsverk samt flera monumentala byggnader i hufvudstaden, såsom: *Vrangelska palatset*, nu hofrättens hus på Riddarholmen, *Bååtska*, f. d. Adelsvärdska huset på Blasieholmen (numera frimurarelogen), *Bankens hus* vid Skepparbron, *Stadshuset* på Söder o. s. v. — Gift 1653 med *Maria Persdotter Soahn*.

2. Tessin, *Nikodemus* D. y., arkitekt, statsman. Född i Nyköping den 23 Maj 1654; den föregående son. — Efter en i allo värdad uppfostran i fäderneslandet, tillbragte han sex och ett halft år på resor, deraf fyra år i Italien, hvarst han räknaade Fontana och Bernini bland sina lärare. På samma gång han begagnade sig af dessa råd och anvisningar, leddes han dock af sitt snille till sjelfständiga studier, forskningar och iakttagelser. Under sin frånvaro, samtidigt med fadren, utnämnd till hofarkitekt, öfvertog han vid sin hemkomst den förre arbeten; bland hvilka i främsta rummet stod *Drottningholms slottsbyggnad*. År 1688 framlade han för K. Carl XI ett fullständigt utkast till nybyggnad af Stockholms slott, hvilket omfattande arbete begynte 1692 och sedan på grund af slottsbranden 1697 erhöll en större omfång, samt fortgick tills Carl XII:s krigsolyckor omöjliggjort företagens finanser. — År 1697 utnämndes han till öfverintendent »vid alla kongliga slott, hus, byggnader och trädgårdar i Sverige»; blef 1701 hofmarskalk och kallades 1712 till K. råd. Friherre sedan 1697 och greve sedan 1714, anförtröddes honom (1717) efter Carl Piper öfverstemarskalksambetet, hvilket han då, under Pipers frånvaro länge förvaltat, hvarjemte han 1714, efter Gustaf Cronhielm, förordnades till Lunds universitets kansler. Under Carl XII:s tid var T. kanske den mest konungske i rådet, hvarför han, vid den förändring i statsförvaltningen, som denne konung sista året af sin styrelse vidtog, sattes

såsom högste ordningsman i spetsen för hela politii och justitiiväsendet. Men knappt hade Carl XII fallit, förrän han framträdde som en ifrig kämpe för friheten. Så väl härigenom, som för åtakilliga egendomligheter i förvaltningen och kanske mest för sin benägenhet för holsteinska huset, föll han ohjelpligt i Fredrik I:s onåd och nödgades 1727 nedläggas öfverstemarskalkstafven. Han afled sedan kort derefter i Stockholm den 10 April 1728. — »De verk den äldre Tessin ej medhunnit utföra fullbordades af sonen, som således i fullaste mått tog arf efter sin fader, äfven derigenom att han ytterligare utvecklade och renade den stil i byggnadskonsten, som denne under en lång bana utarbetat. Om således å ena sidan T. ej kan sägas stå utan föregångare, må å den andra erkännas, att han öfverträffat dem alla, genom en smak, närd af renaissansens och antikens yppersta verk, samt genom en förmåga af storhet i uppfattningen och utförandet, som lemnade all hittills i Sverige bekant byggnadskonst långt efter sig, och hvilken utan fara kan uthärdas en jemförelse med det förnämsta af hvad hela hans europeiska samtid erbjuder». Hans första arbeten voro, såsom nyss nämndes, en fortsättning af fadrens, såsom: *Drottningholms* och *Rosersbergs slott* m. fl. — Af hans egna skapelser må här endast nämnas hans största och betydelsefullaste verk, det som gjort hans namn odödligt inom den europeiska konstens häfder, nämligen *Kungliga slottet* i Stockholm. I sammanhang med detta byggnadsföretag blef han, lika mycket som genom sin öfverlägsenhet och sitt snille, den inflytelserikaste medelpunkten för all konstverksamhet inom landet. Genom honom blefvo kopparstickare införskrifna; genom honom var det som det första konstgjuteriet anlades i Sverige, hvilket på sin tid lemnade utmärkta bronsarbeten; i sin egenskap af slottsbyggare var han chef för den skara utländska konstnärer, bildhuggare, målare, gjutare, formare, träsnidare m. fl., som inkallades för slottsbyggnaden. — Haru vidt hans rykte sträckte sig utom Sveriges landamären, ses deraf, att Sveriges både varande och blifvande fiender vände sig till honom för att begära hjälp. Sålunda ville Kristian V hafva ett slott i Köpenhamn efter T:s utkast. En modell, som konstnären ditsände vann allmänt bifall, men slottet blef, såsom erfordrande för dryga kostnader, aldrig uppfördt. K. August i Polen och czar Peter i Ryssland begärde båda byggnadsritningar, den senare till en kyrka i S:t Petersburg, som i storlek och fågring skulle öfverträffa S:t Paulskyrkan i London, den största och präktigaste czaaren på sina resor sett. — T. var tvenne gånger gift: 1: 1689 med *Hedvig Eleonora Stenbock*, med hvilken han utan släktingarnas

vetskap gifte sig i Pommern, hvarför giftermålet åstadkom mycken oro och väckte stor uppmärksamhet; 2: 1716 med *Maria Barbro Horn*, hvilket äktenskap i sin mon anses ha bidragit till hans onåd hos konungaparet.

3. *Tessin, Carl Gustaf*, konstkännare, statsman. Född i Stockholm den 5 September 1696; den föregående son. — När T. efter fulländad uppfostran återkom till fäderneslandet (1719), väckte hans utmärkta personlighet och ovanliga kunskaper genast stort uppehåll; och *Arvid Horn*, som i honom hoppades finna en skicklig och för fäderneslandet en gång nyttig embetsman, skyndade att ricka sin hand till hans befördringar. Redan före sin hemkomst utnämnd till hofintendent, befordrades T. 1724 till kansliråd; skickades 1725 såsom envoyé till Wien; förordnades 1728 efter fadren till öfverintendent öfver alla kongliga slott, hus, byggnader och trädgårdar i riket; afgick 1735 ånyo såsom envoyé till Wien, hvarifrån han rappellerades året derefter. Hans lifliga lynne och smak för det lysande drog honom likväl mer till hattpartiets åsagter, än till Horns fredliga och sparsamma politik. Såsom landtmarskalk vid 1738 riks riksdag deltog han därför i Horns och mösspartiets störtande samt i att förhjelpa Gyllenborg och hattarne till makten. Belöningarne utblefvo ej heller. Anstald såsom svensk minister i Paris 1739, utnämndes han 1741 till riksråd, blef året derefter rikskansliråd och anförde såsom ambassadör den beskickning, som 1744 från Berlin hemtade *Lovisa Ulrika* till Sverige. Åbo akademie kansler 1745, och s. å. ordförande i lagkommissionen; 1747 president i krigskollegium, hvarefter han ännu s. å. upphöjdes till kanslipresident. Redan 1746 hade han blifvit utnämnd till guvernör för kronprinsens *Gustaf* och tillträdde denna befattning 1751, då han äfven förordnades till öfverstemarskalk hos drottningen. Samtidigt eller kort derpå satte han sig i spetsen för rådets motstånd vid åtkillliga försök af hofpartiet till konungamaktens utvidgning och ådrog sig derigenom konungparets ovilja, hvarföre han redan 1752 nedlade sitt embete såsom kanslipresident. Han behöll dock tills vidare befattningen såsom kronprinsens guvernör, men råkade omsider i *Lovisa Ulrikas* fullkomliga onåd och afgick äfven från sistnämnda förtröendepost 1756. År 1760 blef han för andra gången president i lagkommissionen, men tog redan året derefter afsked från sina embeten, tillbragte fattig och utan inflytande sina sista lefnadsår på sin egendom Åkerö i Bettna socken af Södermanland och afled der d. 7 Januari 1770. — Under fjorton år 1738—52 var det T som förnämligast om ej uteslutande ledde Sveriges styrelse. Förklaringen huru han först kunde vinna och

sedan helt och hållet förlora en sådan makt, ligger till stor del i hans personlighet. Hans förnämsta fel var en långt drifven självviskhet, som likväl aldrig oppenbarade sig i någon grof egennytt, utan i en okuffig utmärkelselystnad; ett begär att vid alla tillfällen stiga fram, synas och berömmas. Dessutom var han för liflig och ombytlig att med framgång föra statserodret, liksom han i allmänhet saknade förmågan att efter noggrann pröfning skarpt fatta sitt föresatta mål. Ett ärorikare rum, än såsom statsman, intager han därför i Sveriges konsthistoria. »Af sin fader hade han ärfvt, väl icke dennes konstnärsanlag, men kärleken till skön konst och i hemmets skola fått den första vägledningen till kunskaper på detta fält. Genom vidsträckt resor hade han varit i tillfälle att vidga sin synkrets öfver konstens allmänna utveckling, att stadga och skärpa omdömet, samt förvärfa sig en mångsidigt bildad kännares smak. Hans lifliga lynne och böjelse för det lysande gjorde honom benägen att omgifva sig med den prakt, som af konsten lånar glans, och äfven värde; och då han under sin lyckas dagar förfogade öfver en betydlig förmögenhet, hade han rika hjälpmedel för utföndet af ett verkligt mæcenatskap och tillfredsställandet af sitt samlingsbegär». Till konstens befrämjande inom landet inrättade han en ritakola, som 1785 förändrades till en kunglig målare- och bildhuggareakademi och ännu, fast under annat namn, fortfar att verka för sitt ursprungliga syfte. Så väl härför, som för hvad han genom beskyddarskap, uppmuntningar och sina samlingar åstadkommit till väkande af kärlek och sinne för skön konst, står Sverige till honom i förbindelser, fullt jemförliga med dem till någon annan svensk man. Allt ifrån 1756, då han nedlade sin befattning vid hovet, förde han en dagbok, i hvilken han vid lediga stunder nedskref sina minnen och sina betraktelser öfver de ämnen, som utgjorde föremål för hans tankeverksamhet. »Man förvänas» — säger von Beskow i sin minnesteckning — »när man ser hans dagbok, huru förtrogen han var med de mest skiljaktliga tankeämnena: bibelforskning, Roms klassiska författare, den äldre och nyare historien, berättelser och statskonst; naturvetenskap, fornforskning och myntkunskap, byggnadskonst, målning, bildhuggeri och grafistikens skapelser; de berömdaste mönster i engelsk, italiensk, fransk, tysk, dansk och svensk vitterhet; äldre och nyare rön i handel och sjöfart, åkerbruk, bergverk och handslöjders». Af hans litterära alster må i öfrigt ihågkommas åtkilliga *tal* samt hans *Bref till en ung prins*, hvilka, med något ändrad titel, utkommit i flera svenska upplagor och äfven blifvit öfversatta på främmande språk. — Gift 1727 med *Ulrika Lovisa Sparre*.

Thalén, Thomas Robert, universitetslärare, fysiker. Född i Köping d. 28 Dec. 1827. Föräldrar: d. v. rektorn, sedermera prosten och kyrkoherden i Fläckebo af Vesterås stift *Jakob Thalén* och *Maria Elisabeth Weijel*. — Blef efter att ha genomgått Vesterås skola och gymnasium student i Upsala 1849 och promoverades 1854 till filosofie doktor. Kort efter det han blifvit kallad till docens i astronomi vid universitetet i Upsala, företog han såsom byzantinsk stipendiat 1856 en utländsk resa för fysiskt-matematiska studier i England, Frankrike och Tyskland och utnämndes vid sin hemkomst 1859 till docent i fysik, med förordnande på hösten s. å. att förrätta de till professionen i samma läroämne hörande examina. Amanuens vid fysiska kabinettet 1859—61, befordrades han sist nämnda år till fysices adjunkt; samt utnämndes 1873, efter att längre och kortare tider ha uppehållit professuren i fysik vid universitetet samt 1869—70 förestått professionen i allmän och tillämpad fysik vid Teknologiska institutet i Stockholm, till professor vid den nyinrättade lärostolen i mekanik vid Upsala universitet, hvarifrån han året derefter (1874) erhöll transport till fysiska professionen. Ifrån 1860 bibliotekarie vid Vetenskaps-Societeten och 1863 ledamot af nämnda samfund; 1868 ledam. af Vet. Akad., af hvilken han gemensamt med A. J. Ångström fått emottaga det Lindblomska priset 1860, 1864 och 1865, samt 1869 för egen del erhållit hälften af det Wallmarkska priset. År 1874 tilldelades honom af järnkontoret ett anslag med anledning af en af honom framställd ny metod, att medelst magnetiska mätningar undersöka järnmalmsfält, hvarjemte han för samma arbete vid Congrès international des Sciences géographiques i Paris 1875 fick emottaga Geografiska sällskapets medalj af första klassen. Af hans skrifter, införda i samtida vetenskapliga tidskrifter äro följande de huvudsakligaste: *La longitude terrestre déterminée au moyen de signaux galvaniques* (1856); *Försök att bestämma induktionsströmmars olika fortvaro* (1859); *Om induktionsströmmars fortvaro och styrka* (1860); *Recherches sur les propriétés magnétiques du fer* (1861); *Om bestämning af elasticitetsgränsen hos metall* (1863); *Om de Fraunhoferiska linierna jemte teckning af den violettera delen af solspektrum* (tills. med Ångström), (1865); *Spektralanalys, exposé och historik* (1866); *Sur la détermination des longueurs d'onde des raies métalliques* (1867); *Jordmagnetiska bestämningar i Sverige under åren 1869—71* (1871); *Om spektra tillhörande Yttrium, Erbium, Didym och Lanthan* (1873); *Redogörelse för en ny metod att medelst magnetiska mätningar undersöka järnmalmsfält, jemte anförande af några i sammanhang dermed anställda experi-*

ment (1874); *Om isodynamiska ytorna kring en vertikal magnetstång, med tillämpning häraf vid en på magnetiska mätningar grundad undersökning af järnmalmsfält* (1874); *Om magnetiska mätningar af järnmalmsfält* (1874). *Recherches sur les spectres des metalloïdes* (tills. med Ångström; efter Ångströms död utarbetad af Th.) (1875). Flera af dessa skrifter äro öfversatta i utlandet. — Gift 1862 med *Tonny Carolina Kraak*.

Tham; släkten härstammar från Landeberg i Sachsen, hvarifrån den svenske stamfadren *Wolffroth Sebastiansson* inkom i Carl XI:s tid och blef rådmän i Göteborg.

1. **Tham, Per**, arkäolog. Född på Stora Dala i Vestergötland den 22 December 1737. Föräldrar: majoren *Peter Tham* och *Ulrika Ulfsparre*. — Vid fjorton års ålder skickades sonen till Upsala, erhöi några år senare titel af hofjunkare och utnämndes 1760 till hofintendent. Ett par år derefter inköpte han egendomen Dagsnäs i Vestergötland, som han bebyggde, förbättrade och förskönade, och hvarst han, med undantag af riksdagarne, sedan tillbragte hela sin lefnad. År 1809 erhöi han fullmakt som öfverintendent, pryddes s. å. med nordstjernan och afled på Dagsnäs den 5 Augusti 1820. — T. var en i många hänseende egendomlig karakter, hvars sällsamma vittningar till någon del förklarar af den frihet, i hvilken han såsom ende sonen och arftagare till en betydande förmögenhet tilläts att uppväxa. Sin största ryktbarhet, ehuru ej just af de afundvärda slaget, vaun han såsom forskare. På detta sitt älskingsområde var han en fullkomlig »Rudbeckius redivivus». Om arten af hans antiqvariska funderingar kan man göra sig en föreställning af följande utdrag ur ett hans bref till Thorild: »Jag tänker slutligen kunna bevisa, att Gylfe bodde ofvanföre och Oden midt emot Dagsnäs; att de gamle asarne voro Ulfsparrar från Asa i Småland, mina förfäder; att kong Frode i Halland, Långben Reso i Bohuslän voro samtida med kong Smör i Vestergyllen; att Unaman och Sunaman voro intoleranta fahundar, hvilka Ulfsparrarna dränkte, såsom ett extremum af att döpas; att S:t Sigfrid lät bygga offerkyrkan Skagern i Undena i Vestergötland» o. s. v. Onktadt dessa och andra vidunderligheter var T. en man, som ej saknade förtjenst med den svenska forforskningen. På hans bekostnad genomreste Sjöborg Bleking och utgaf sin beskrifning öfver detta landskap; med understöd af T. undersökte Hilffeling Gotland och aftecknade dess märkvärdigheter. Genom bidrag af T. kunde den afbrutna tryckningen af Warmholtz's *Bibliotheca historica* åter fortsättas. Han understödde den på sin tid bekante, kringvandrande danske antiqvarien Arendt: hvarjemte det ej för glömmas at det var

genom T:s frikostighet Thorild hufvudsakligen gjorde sin uppfostran. Sjelf försökte sig T. såsom författare i hvarjehanda ämnen. Det märkvärdigaste af hans arbeten är utan tvifvel *Göthiske monumenter samlade och beskrifne af Per Thom* (1794), hvilket verk dock blef ofullbordadt. Hans förtjenster såsom mæcenat, kanske också hans anseende som rik, beredde honom glädjen att få räkna sig såsom ledamot af flera lärda samfund, såsom Vet. Societ. i Upsala; Vitt. Hist. och Ant. Akad., Landtbr. Akad. Fria konsternas Akad. m. fl. Hans mödosamt samlade skatter af konst- och fornsaker skingrades efter hans död på en i Stockholm anställd auktion. — Gift 1762 med *Henrika Nordencantz*.

2. **Tham, Carl Vilhelm August**, historiker. Född den 22 Juli 1812. Föräldrar: notarien *Vollrath Tham* och *Ulrika Beata Wullt von Steijern*. — Vid tretton års ålder student i Upsala, promoverades han derstädes till filosofie doktor 1836 och utnämndes 1843 till lektor i historia vid Strengnäs gymnasium. År 1850 förflyttades han i samma befattning till krigsskolan å Carlberg och innehade ännu samma tjänst, när han under en resa i Österrike hastigt afled i staden Linz den 12 Juli 1873. Så väl innan han utnämndes till ordinarie lärare, som efter det lärarekallet utpptog en dryg del af hans tid, sysselsatte han sig med arkivforskningar, särdeles i svenska riksarkivet, af hvilka forskningar såsom frukt framgingo hans riksdagshistorier: *Svenska riksdagarnes och regeringsformornas historia* (2 delar. 1845—47); *Riksdagarna 1660 i Göteborg och Stockholm* (1845); samt *Konung Gustaf III och rikets ständer vid 1789 års riksdag*. Han har derjemte författat och utgifvit utförliga *Beskrifningar öfver Örebro, Vesterås, Stockholms, Upsala, Nyköpings och Linköpings län* (1849—55); *Grunddrag till svensk och allmän statskunskap* (1868) m, m. — Gift 1: 1849 med *Lovisa Pålman*, 2: 1856 med *Amanda von Scheel*.

Thauvonius, Abraham Georg, biskop. Född 1622 och son af kyrkoherden i Haliko pastorat af Åbo stift *Georg Thauvonius*. — Efter idkade universitetsstudier, dels i Åbo, dels i Dorpt, blef han magister på det senare stället och utnämndes till physic. professor i Åbo 1649. Tio år derefter (1659) förordnades han till teologie lektor vid samma läroäkte; blef teologie doktor 1665, samt 1667 superintendent i Narva. År 1672 förflyttades han härifrån såsom biskop till Viborg, hvarest han afled d 27 Januari 1679. Hans mest lysande tid inföll under det decennium, då han med friska krafter förestod fysiska professionen i Åbo. Af sin samtid ansågs han såsom utmärkt filosof och har efterlemnadt flera skrifter i denna vetenskap.

Thedenius, Knut Fredrik, naturforskare. Född i Tibble socken af Upland d. 12 Nov. 1814. Föräldrar: d. v. komministern derstädes, sedermera kyrkoherden i Vahlö i Roslagen, *Carl Peter Thedenius* och *Katarina Kristina Apelgren*. — Då T. efter trenne års undervisning dels i Upsala katedralskola, dels i elementarskolan i Gefle måste, i följd af fadrens tidiga frånfälle, afbryta sina studier, insattes han såsom elev på apoteket i Gefle. Här bemärktes hans ovanliga anlag för naturvetenskaperna af den bekante botanikern doktor C. J. Hartman, som föranstaltade om att han 1836 fick göra en naturvetenskaplig resa till Dalarnes, Herjedalens och Norges fjelltrakter. På hösten 1839 emottog han plats såsom lärare i naturhistoria vid Hilla ska skolan å Barnängen och innehade densamma tills skolan upphörde 1846. Sedan han i Maj 1840 afstagt apotekarexamen med det högsta betyg i naturhistorien, som vid dessa förhör blifvit utdeladt, bevistade han naturforskarexamen i Köpenhamn och genomreste derpå Skåne i flera riktningar. Antagen s. å. till protokollsförare och växtbestämmare vid svenska trädgårdsföreningen, företog han 1842 en naturhistorisk resa till Herjedalen, Jämtland och Norge, inköpte 1843 apoteket Korpen i Stockholm samt utågs s. å. till apotekaresocietetens sekreterare och examinator vid provisors- och apotekarexamina. Efter att i Januari 1844 ha blifvit förordnad till extra lärare vid Stockholms gymnasium, utnämndes han 1852 till ord. lärare och blef 1859, sedan han året förut sålt sitt apotek, lektor i naturvetenskap vid gymnasiet i Stockholm. Sedan dess har han hvarje sommar företagit botaniska och entomologiska forskningar i olika delar af landet, samt är ledam. af botaniska sällskapen i Regensburg och Charbourg, af sällskapet Pro fauna et flora fennica i Helsingfors m. m. — Utom afhandlingar och uppsatser i botaniska tidkrifter har han utgifvit: *Bidrag till kännedom om Najas marina* (1837); *Anmärkingar om Herjedalens vegetation* (1838); *Musci Suecici exsiccati* (1838); *Handbibliotek i trädgårdsskötelsen* (1841); *Observationes de eneribus Scandinaviae speciebns generis Andrea* (1849); *Stockholmstraktens fanerogamer och Ormbunkar* (1850); *Bidrag till kännedom om Stockholmstraktens lafvegetation* (1852); *Botaniska Notiser* (1852—56); *Svensk Skolbotanik* (1854); *Excursioner i Stockholmstrakten* (1859); *Bihang till skolherbariet* (1868); *Flora öfver Upland och Södermanland* (1871) m. m. — Gift med *Charlotta Aural*.

Thegner, Olof, reduktionsman. Född den 25 December 1615 i Thegna by i Vista socken af Östergötland, der föräldrarna voro bondfolk. — På bekostnad af greve Ture Gabrielsson Oxenstierna, hos hvilken fadren

en tid varit rättare, skickades gossen först till stiftets läroverk och sedan till Upsala, hvarest han snart gjorde sig bemärkt för sin flit och sitt goda uppförande. Vid 1650 års riksdag framträdde han först på den politiska banan, då han, inblandad i de missnöjdes leder, deltog i ropet på reduktion och sparsamhet. Med afseende härpå anställdes han af K. Carl X såsom sekreterare i det år 1655 upprättade reduktionskollegium; förordnades 1660 till statasekreterare; blef 1666 assessor i Svea hofrätt samt 1668 borgmästare i Stockholm och ordförande i stadens justitiekollegium. År 1683, eller s. å. han adlades, förordnades han till vice president i Svea hofrätt, blef, efter reduktionens genomdrifvande, 1685 landshöfding i Stockholms och Upsala län, 1687 friherre, samt afed i Stockholm den 8 Mars 1689. I yngre år och i egenkap af ofrälsepartiets ledare framstod T. som en ifrig motståndare till adeln och till högadeln i synnerhet. Vid riksdagen 1675, i hvilken han deltog såsom justitie borgmästare i Stockholm, utvecklade han mycket nit att få i gång den s. k. granskningsskmissionen. Efter Joh. Gyllenstiernas död 1680 intog han ett af de allra främsta rummen på skådeplatsen och bemäktigade sig, tillsammans med Clas Fleming helt och hållet ledningen af räfsterverken. I synnerhet var hans inflytande vid 1682 riksdag mycket stort och det kan sägas, att det förnämligast var han som genomdref att reduktionen fick den utsträckning; som sedermera blef fallet. Ståld i spetsen för ett parti med en brytningstid, sådan som reduktionen, skulle T. naturligtvis blifva föremål lika mycket för tadel och hat, som för pris och beröm. Under det sålunda hans anhängare skildra honom såsom en rättträdig, fosterlandsälskande man, en stödjepelare för konungamakten, utmålades han af motpartiet, som en hatfull, samvetslös och orolig ränksmidare. Af K. Carl XI egde han ett nästan obegränsadt förtroende. Utan fråga var han en man med högst ovanlig embetsmannaduglighet; ehuru som menniska hvarken samvetsöm eller särdeles nogräknad om medlen. — Gift 1656 med *Katarina Gerdes*.

1. **Theorell, Johan Peter**, publicist. Född i Halljunga församling i Vestergötland den 15 Augusti 1791. Föräldrar: d. v. komministern derstädes *Teodor Theorell* och *Magdalen Holm*. — Student i Upsala 1809, vann han vid promotionen tre år senare filosofie doktorsgraden. Under de närmast följande åren uppehöll han sig såsom privatlärare på landet; men flyttade 1816 till Stockholm, der han några år tjänstgjorde i Konungens kanali och Kommersekollegium. Under tiden oröfrade han i Svenska Akad. tvenne pris, nämligen: 1816 stora priset för sin täflingskrift *De två rosornas strid*

om *engelska kronan*, och 1818 andra priset för en afhandling om *Longobardiska rikets fall*. Då han snart insåg, att för honom på embetsmannabanan ingen framgång var att påräkna, vände han sin hog och sina beräkningar åt annat håll. Till en början utgaf han med sin äldre bror (se följ.) tidningen *Stockholms-Courier*, hvilken, flere gånger in-dragen, med något förändradt namn forfor i tre år 1820—22. År 1823 inköpte han tidningen *Dagligt Allehanda*, som då var blott ett annonsblad, men i T:s hand snart blef ett politiskt organ af liberal färg. Efter nio års förlopp (1832) sålde han nämnda tidning, men forfor att åt densamma egna sin penna till hösten 1834, då han öfver-gick till *Aftonbladet*, men återvände 1838 till *Dagligt Allehanda*, i hvars redaktion han deltog till i slutet af 1843. Året derefter begynte han utgifvandet af veckoskriften *Vinterbladet*, hvilket 1846 införlifvades med *Dagligt Allehanda*, likväl med bibehållande af veckoskriftens titel öfver de uppsatser, till hvilka T. var författare. När med 1846 *Dagligt Allehanda* öfvergick till en ny egare, lemnade han denne till en början sitt biträde, men drog sig änyo tillbaka och ingick under årets lopp som medarbetare i *Aftonposten*, efter hvars upphörande han änyo utgaf *Vinterbladet* 1851—1852. Sedan den tiden var han ej stadigt fäst vid någon tidnings-redaktion. Likväl voro hvarken han sjelf eller hans penna överksamma. Utom det att han tid efter annan utgaf strökrifter i hvarjehanda ämnen, anlitades hans råd och hans penna i flerahand riktningar, dels enskildt, dels såsom sekreterare och ledamot i flera komitéer. Derjemte var han en synnerligt användbar, samt under flera riksdagar mycket nyttjad, tjänsteman i utskottens kanslier och innehade ännu en sådan befattning, när han skördades af döden den 9 Mars 1861. Ehuru publiciteten alltid var hans hufvudsakliga uppgift, måste han för sin utkomst söka hvarjehanda andra förvärfsvägar. Så förestod han 1822—27 Stockholms stads bokauktionsverk, var 1822—33 boktryckare, öfvertog 1834 ett landbruk o. s. v. — Med värme, men i allt efter mogen öfverläggning, omfattade T. de frihetsrörelser, som begynte med det nya stats-skicket. De åsichter han en gång omfattat sökte han sedermera göra gällande i de tidningar i hvilka han arbetade; och det var när hans ifrigt förfäktade älsklingsatser rönt motstånd hos de respektive redaktionerna, som han vände sig åt annat håll för att yrka samma läror. — Gift med *Theresia Mathilda Pulchau*.

2. **Theorell, Sven Lorents**, ritfästlär, skriftställare. Född i Halljunga församling i Vestergötland den 5 November 1784; den föregående bror. — Sedan han om våren 1808 i Stockholm tagit auskultantexamen i

Landtmäterikontoret och om hösten s. å. hofrättsexamen i Upsala, sysselsatte han sig under loppet af några år, om somrarnas med landtmäterigörsmål och om vintrarna med tingsarbeten. År 1815 flyttade han till Stockholm, der han samma år utnämndes till kopist i kammarkollegium, hvarefter han 1816 erhöll härads-höfdingens namn med tur och befordringsrätt, 1817 förordnades att förestå vice advokatfiskalstjensten i kammarkollegium och s. å. befordrades till kanalist i samma embetsverk. Efter att 1823 ha erhållit förordnande att tillä vidare förestå notariatstjensten i bemänte kollegium, utnämndes han 1825 till ordinarie notarie, inkallades 1841 i lagberedningen och utnämndes s. å. till ledamot i Kammarkollegium. Han fortsatte emellertid sina arbeten i lagberedningen till 1845, då han inträdde i utföfnigen af kammarrådstjensten; men redan året derefter erhöil han fullmakt såsom utsämd domhafvande i Södra Møre härad af Kalmar län, hvarpå han af riksdagen 1848 valdes till rikets justitieombudsman. Detta förtroendekall upphörde vid riksdagen 1856—58, hvarefter han med en af ständerna anslagen lifstidspension bosatte sig i Stockholm och dog der den 15 December 1861. — I början af sin stockholmvistelse egnade han sig åt sakförarekallet och var under denna tid lika mycket känd för sin skicklighet som advokat som för sina politiskt liberala tänkesätt och sin radikalism i statsrättsliga frågor. Samtidigt (1820—22) utgaf han tillsammans med sin bror, Johan Peter T. (se föreg.) tidningen *Stockholms-Courier*, i hvilken Sven Lorents företrädesvis författade uppsatserna rörande lagfarenhet och rättegångar. När nämnda tidning upphörde, upphörde också T:s publicistiska verksamhet; men äfven sedermera, och till och med efter det hans befordringar på embetsmannabanan nästan uteslutande togo hans tid och krafter i anspråk, följde han med osäktlig uppmärksamhet det offentliga lifvets företeelser och deltog med förminskadt intresse i meningstriderna genom särskildt utgifna skrifter, såsom: *Ånckarsvärdska politiken, en blick på 1840 års riksdag*; *Fabriksväsendets inflytande på arbetares bergning och deras barns uppfostran*; *Om svenska nationalrepresentationens ombildning*; *Betraktelser och handlingar hörande till reformen i nationalrepresentationen och allmänna lagen*, m. fl. — En del af hans skriftställeri som ej bör förglömmas är hans berättelser såsom justitieombudsman, hvilka berättelser genom skriftsättets lediga behag ännu kunna läsas med nöje. — Gift 1823 med *Sofia Vilhelmina von Schwerin*.

3. **Theorell, Axel Gabriel**, fysiker. Född i Gökhemas församling af Vestergötland d. 10 Juni 1834; den föreglendes son. — Med

sina föräldrar flyttade han tidigt till hufvudstaden, der han genomgick Klara skola och gymnasium, hvarefter han blef student i Upsala 1855. Under sin beredelse för den filosofiska graden egnade han isynnerhet grundliga studier åt de matematiska fysiska vetenskaperna, hvareför han ock, kort efter det han vid 1863 års promotion vunnit lagerkransen, förordnades till docent i matematiken. Det visade sig emellertid snart, att med hans omfattande matematiska insigter hans anlag mera lågo åt det praktiskt konstruktiva än det rent teoretiska af vetenskapen. Sålunda uppvisade han 1866 ett af honom konstrueradt sinrikt instrument, den s. k. sjelfregistrerande meteorografen, hvilken väckt stor uppmärksamhet och, nu antagen flerstädes äfven i utlandet i hög grad underlättar insamlandet af meteorologiska iakttagelser. Tillika uppfann han en särdeles praktisk vindmätare, inrättade de bästa medelst elektrisitet reglerade astronomiska ur, barometrar m. m. Flera andra fysiskt mekaniska inrättningar voro dels i ritning dels i tanken konstruerade af denne snillrike vetenskapsman, när döden slutade hans dagar, å Ekskogen vid Sköfde, den 2 Juli 1875. För att sätta honom i tillfälle att någorlunda ostördt egna sig åt sina konstruktionsarbeten hade riksdagen ett par år före hans död auvisat honom ett årligt anslag af 2,500 kronor. — Gift 1874 med *Hanna Margareta Hultman*.

Theresia Amalia Carolina Josefine Antoinetta, prinsessa. Född den 21 December 1836; dotter af prins *Edvard Carl Vilhelm Christian* af Sachsen-Altenburg och hans gemål prinsessan *Amalia Antoinetta Carolina Adriana* af Hohenzollern-Sigmaringen. — Uppfostrad i sitt föräldrahem förlorade hon tidigt sin moder och något senare sin fader, hvarefter hon tillbragte någon tid hos sina anförvänder Konungen och Drottningen af Hannover och sedermera flera år i sin morbroder furst *Carla* af Hohenzollern familj. Den 16 April 1864 förmyndes hon med prins *Nicolaus August*, hertig af Dalarna, och tillbragte med honom ett nioårigt äktenskap, som upplöstes genom hans bortgång i döden den 4 Mars 1873. Under sin tolfåriga vistelse i Sverige har prinsessan *Theresia* icke allenast fullkomligt tillägnat sig dess språk, utan med tillgifvenhetens och minnas band funnit sig mer och mer fastad vid det nya hemlandet. Efter sin gemäls bortgång har hon fört ett stilla och tillbakadraget lefnadsätt omvexlande i hufvudstaden, på det tacka Haga och i Schweiz, hvare på en gång milda och stärkande luft visat sig synnerligen välgörande för hennes under sista tiden vacklande helsa.

Thersner, Ulrik, militär, tecknare. Född i Finland 1779. — Efter slutad uppfostran

begynte han i moderlandet sin militära tjänstgöring, men öfverflyttade snart till Sverige, der han i tur uppnådde öfverstelöjtnantsgraden, som han innehade vid sitt afskedstagande 1820. Bland elementerna i hans ungdomsbildning börde bland annat att med frasticketeln frambringa åtskilliga småstycken. Efter sin ankomst till Sverige upptog han det af hans landsman, sedermera öfverstelöjtnant Carpelan, med flera den tidens konstnärer utöfvade aqua-tinta-maneriet och begynte 1816 under titeln: *Det fornda och närvarande Sverige* utgifva ett omfattande arbete, som var ett slags efterbildning af Dahlbergs Suecia-verk, och som, med Carpelans biträde, vid T:s fränfalle 1828, hunnit till 38 häften. Efter T. öfvergick planchverket i andra händer, men fortsattes längre fram af hans dotter *Thora Johanna Ulrika Thersner* (född 1818 och död i Stockholm den 3 Oktober 1867) och hade vid hennes bortgång fortakridit till 364 folioblad då det för alltid afbröts.

Tholander, Per Vilhelm, skriftställare. Född, enligt den sannolikaste uppgiften, i Hvetlanda församling af Vexjö stift den 6 April 1770. — Efter en kortare vistelse vid Lunds universitet 1791 samt ett något längre uppehåll i Upsala 1792—94, ingick han det sistnämnda året såsom extra ordinarie i riksarkivet; men anträdde kort derpå med ett efter den tidens förhållande icke oansenligt fädernärf en utrikes resa, under hvilken han blef filosofie doktor i Göttingen. På återresan till Sverige tjänstgjorde han en tid vid Arna-Magneanska institutet i Köpenhamn. Hemkommen till Stockholm väckte han uppsenelse för sina vidsträckta kunskaper och dyrbara samlingar, men var på samma gång så utblottad att han 1798 måste taga tjänst såsom trädgårdsdräng vid Ulriksdal. Denna befattning innebar han i tre år eller till 1801, då han blef vikarierande och sedermera, 1804, ordinarie skolmästare på samma ställe. Under denna förnedringstid fortfor han likväl att vid sig fästa de lärdes uppmärksamhet genom åtkilliga arbeten, hvarför han vid Götiska förbundets stiftelse kallades till en af dess ledamöter och blef en aktad arbetare i förbundets tidskrift *Iduna*. Då *Svensk Litteratur-Tidning* började utgifvas, ingick han i densamma som medarbetare och kallades 1814 på anmodan af N. von Rosenstein till redaktör af Konsistoriernas handlingar till uppfostringskomitén, angående skolornas tillstånd i stiftet. Han afled emellertid icke långt derefter, i Stockholm den 16 November 1815. — T. var en ovanligt kunskapsrik man. »På senare åren lugn och ädels — säger hans minnestecknare — »sökte han genom ordentlighet och ett indraget lefnadsätt godtgöra en omögnare ålders förvillelser, hvilka understundom lära öfver-

stigit gränserna af vanlig ungdoms ysterhet». — Ogift.

Thomasson, Göran Jakob, präst, författare. Född den 5 April 1786 i Rafunda i Skåne, der fadren regementepastorn *Thomas Thomasson* då var boende. — Fadren en lärd man, bekant med den tyska vitterheten, sådan den på 1770-talet i Lund verkade på Thorild och Lidner, ledde sjelf sin sons undervisning och utvecklade hans anlag i den riktning, som dessa sedan togo. Student i Lund 1802 lät T. prästviga sig 1809, hvarefter han i nitton år trampade adjunkt-lifvets törnbevuxna stråt i Lunds stift. Om siders utnämndes han till kyrkoherde i Kristianstad och Wä 1828, hvarpå prosttiteln följde 1830. Ihjellagen af åsken nära Harplinge prestgård under en resa i Halland den 2 Aug. 1845. — T:s religiöst fromma sinnelag uttalade sig i början af hans författarbana i poetisk form, i det han tid efter annan utgaf: *Evighetstankar af en studerande; jemte en samling af dess skaldestycken* (1810); *Sånger öfver Jesu lidande* (1812); *Sånger till Guds och Jesu Kristi förherrligande* (1813) och *Försök till religionssånger för barn* (1816). Efter denna tid omhandlade hans författarskap dels arbeten af historisk, dels af teologisk didaktisk art: af de förra må nämnas: *Kristna kyrkans historia i Sverige* (1817); *Svenska kyrkohistorien för skulungdom* (1819); *Sveriges och Norges historia och statskunskap* (1820); *Allmän världshistoria för ungdom* (1821); *Skandinaviens kyrkohäfder* (2 del. 1835—38), m. m. af de senare: *Läsning för präster* (2 del. 1819—22); *Jesus af Nazareth; berättelser ur evangelisterna* (1831); *Frågor till nattvardsbarnen, rörande Kristendomens lära och historia* (1832); *Kyrkoposten, tidskrift* (I—IV, 1838) o. s. v. — Gift med *Hedvig Kristina Margareta Bezell*.

Thomander, Johan Henrik, biskop, riksdagstalar, teologisk skriftställare. Född i Fjelkinge församling i Skåne den 16 Juni 1798. Föräldrar: vice pastorn derstädes *Albrekt Johan Pisarski* och *Kristina Thomasson*, efter hvilket moderne han bildade sitt namn *Thomander*. — Sin första uppfostran erhöi han i Carlsbarns skola, hvarifrån han vid fjorton års ålder afgick till Lund och inskrefs ibland de studerande vid universitetet. Blott ett år medgaf honom hans medellösa ställning att den gången vistas vid högskolan; han hade dock derunder hunnit blifva så känd, att han förordnades att förestå ett kollegat vid Karlskronas skola 1815—17, hvarefter han någon tjd hade anställning såsom enskild lärare. År 1819 återvände han till universitetet, hvarefter han med stor utmärkelse genomgick teologiska seminariet 1820, afade prästexamen och prästvigdes 1821. — Kort derefter (s. å.) förordnades till slottspredikant i

Karlshamn, kvarstannade han i denna befattning till 1827, då han, eburn ej graderad, återkallades till universitetet för att öfvertaga en docentur i teologiska fakulteten. Utnämnd till e. o. adjunkt i teologi 1831, befordrades han 1833 till professor i pastoralteologi, 1845 till professor i dogmatik och moralteologi, hvarefter han 1850 kallades till domprost i Göteborg. Sedan han utöfvat detta lärarekall i fem år, och under tiden tvänne gånger varit uppförd på biskopsförelag till Lunds stift, utnämndes han den senare gången 1856 till biskop och prokansler samt innehade dessa förenade embeten till sin död i Lund d. 9 Juli 1865. Redan 1838, hade han blifvit förordnad till ledamot i kyrkolagskomitén och var sedan 1840 medlem af riksdagen. År 1836 erhöll han af Köpenhamns universitet hederadiploin såsom teologie doktor; kallades 1853 till En af de aderton i Svenska Akademien; blef 1860 Komm. af D. D. O. och 1864 storkors af N. O. — Utrustad med stora och lysande naturgåfvor skulle T. utgjort en prydnad för hvarje land och hvarje stånd han kommit att tillhöra. Då han, vid ännu ej fyllda trettio år, återkallades till Lunds universitet, hade han redan förvärfvat sig ett namn såsom snillrik öfversättare af flera bland Shakspere's Aristofanes' och Byrons arbeten. Hans inträde i teologiska fakulteten blef genast af stor betydelse för teologiska studierna i allmänhet och prästbildningen i synnerhet vid den sydsvenska högskolan. Såsom akademisk lärare, riksdagsrepresentant och stiftstyresman var han en af dem, som gingo i spetsen för den riktning, hvilken inom kyrkan eftersträfvade samma frihetsideal, som hans samtids liberala uppetält såsom mål inom det politiska. Onekligen stor såsom homiletisk författare — vi erinra blott om hans *Predikningar öfver alla årets sön- och högtid dagars evangelier* (2 del. 1849) — var T. ännu större såsom talare, vare sig på predikstolen, i riksförsamlingen, eller festaalen. Naturligtvis måste hvar och en som kom i hans närhet röna inflytande af denna mäktige ande. Han egde och en mycket stor krets entusiastiska vänner och beundrare, men äfven häftiga motståndare. Alla voro dock ense att erkänna det öfverlägsna i hans personlighet, det djupa och lysande i hans snille. — Gift 1834 med *Emilia Katarina Meyer*.

Thomasson, Pehr, folkskald, novellförfattare. Född i Jemshögs socken och by i Blekinge d. 24 Feb. 1818. Föräldrar: bonden *Thomas Svensson* och *Hanna Svensdotter*. — Tidigt visade han mycken hog för läsning och uttryckte sin önskan att få studera; men då fadren snart dog, och då prästen i församlingen afträdde gossens anförvander ifrån att låta honom gå den lärda vägen, måste han, så fort han ansågs ar-

betsför, taga tjänst hos en äldre bror, som efter fadrens död öfvertagit hemmanet. Så utpräglade anlag som T:s kunde dock ej undertryckas. Läsningen af våra yppersta skaldar, som tillfälligtvis föllo honom i händerna, utvecklade hastigt hans hog för sjäfständig diktning. Efter att ha begynt med att sjunga folkvisor, hvilka snart vandrade från mun till mun, utgaf han 1841 sitt förelingsarbete *Blendas saga*, som året efter följdes af *De tre blommorna* samt *Blomsterspråk på vers*. Det bifall dessa små dikt-skapelser rönt, kanske mest för den hos oss ovanliga företeelsen att författaren var bonde, föranledde hans beslut att efter hand lemna plogen och öfvergå till uteslutande litterär verksamhet. År 1850 flyttade han från sin födelsebygd till ett hemman Wäsby, beläget nära Kulleberg i Skåne, och tillbragte der några år såsom jordbrukande bonde. 1857 lemnade han dock laudtbruket och flyttade till Jönköping, hvarefter han uppehöll sig dels i Göteborg, dels i Alingsås, innan han i slutet af 1860-talet bosatte sig i hufvudstaden. Sedan han 1846 utgifvit en ny diktsamling *Ur dalen och skogen*, begynte han uppträda som novellförfattare, eller rättare såsom miniatyrtecknare af folkets seder och lif. Att här uppräknas alla dessa små skildringar ur svenska folklivet, hvilka hos folket funnit sin vidsträcktä läsarekrets, tillåter ej utrymmet; en del af dem må dock nämnas: *Tio pennrinningar* (1858); *En arbetares lefnadsöden* (1869); *En frad flicka* (1859); *Ljus och skugga* (1860); *Kung Oscar och skogsnaktaren* (1850); *Kungens första kärlek* (1860); *Den blifvande biapen* (1862); *En syndig skydd* (1863); *Svarta fröken* (1863); *Kärlekens skyddsenglar* (1864); *Ljungsblomman* (1865); *Braskans marknadsresa* (1866); *Midsommarbruden* (1866); *Lul'-Tuve* (1867); *Flickan i Norrström* (1867); *En barnomsflamma* (1868); *Bland herrekap och bönder* (1869); *Gullvisfan i Säby*, *Bältespännarna i Solnaskogen* m. fl. År 1870 begynte han i Stockholm utgifvandet af den i demokratisk anda redigerade tidningen *Svenska Medborgaren*, som 1873 öfvergick till ett bolag, ehuru T. fortfarande i densamma är medarbetare. — Gift 1872 med *Rosalie Boltzius*.

1. **Thoméé, Gustaf Henrik**, vitterhetsidkare. Född 1763 på Ifö i Skåne, der fadren *Per Thomæus* var kyrkoherde. — T. förvärfvade sin akademiska bildning i Lund och ingick efter aflagda embets-examina som extra ordinarie kanslist i Kongliga Kanslikollegium. Sedan han der fortgått till kopist, förordnades han 1801 till kanslerssekreterare och innehade sedermera denna befattning under kanslererna riksdrotset greve Wachtmeister och greve von Engeström. Död såsom expeditionsekreterare i Stockholm den 5 September

1823. — Skicklig jurist och med utmärkt anseende såsom embetsman, uppträdde T. emellanåt såsom lycklig diktare i den komiska genren. Hans stycken i denna art röja verklig begåfning och läsas ännu med nöje, såsom de båda humoreskerna *Smdländingen* samt *Smdländingen och fan*. — I den allvarsamma dikningen höll han sig vid Svenska akademien då ännu rådande smak, hvarföre hans högtidligare skaldestycken: *Gamla och nya seklet*; *Nordens qvinnor*; *Sång till Horatius m. fl.*, redan äro förgätna. — Gift med *Charlotte Hellström*.

2. Thomée, Gustaf, skriftställare. Född i Stockholm den 18 December 1812; den föregångendes son. — Sedan han vid några och tjugu års ålder (1835) i Upsala absolverat filosofie kandidat examen, egnade han sin verksamhet åt pressen, samt arbetade till en början såsom sättere och korrekturläsare på ett tryckeri i hufvudstaden. Han lemnade likväl snart dessa mekaniskt litterära sysselsättningar för att sjelf uppträda såsom författare och översättare. I förra hänseendet kastade han sig företrädevis på statistiska och geografiska ämnen och utgaf *Statistik öfver Sverige*, ett populärt arbete, som innehåller många värdefulla upplysningar, *Lärobok i Geografien, Stockholmska promenaden, Illustrerad Sverige*, en grufva af nyttiga och intressanta sakuppgifter, o. s. v., hvarjemte han med stor flit deltog i redigeringen af det omfattande arbetet *Historiskt-geografiskt och statistiskt Lexikon öfver Sverige*. Såsom översättare har han lemnat ett hardt när oräkneligt antal arbeten. Förutom en mängd romaner och noveller — vanligtvis hade han två eller tre sådana under händerna i tidningarnas följetonger och hufvudstadens förläggare — har han översatt det på Z. Hæggströms förlag utgifna »Bibliotek för populär naturkunighet», »Lamartines Girondisternas och Restaurationens historia», »Thiers Konsulatets och kejsardömetas historia», »Webers Verldshistoria», »Humboldts Kosmos», »Anderssons Sjon Ngami» m. fl. — Med allt detta var han ifrån 1845 daglig medarbetare i Stockholms Dagblad, undervisade i flera läroanstalter m. m. De ansträngningar, hans rastlösa flit lade på en af naturen ej särdeles stark kroppshydda, undergräde i förtid hans helsa. Långe plågad af ett hjertlidande, afed han nästan utan föregående illamående, i Stockholm, d. 16 Juni 1867. — Gift 1: med *Christina Eugenia Wennerström* och 2: med *Anna Charl. Asplund*.

Thomson, Niklas Hans, bokförläggare, författare. Född d. 8 Nov. 1793 i Malmö, der fadren *Hans Niklasson Thomson* var handlande. — Såsom tjuguarig yngling deltog T. i tyska kriget och återvände sedan detta slutat till sin födelsestad, der han öppnade en liten bokhandel. Efter någon tid begynte han utgifvandet af en tidning och grundade 1827

det bland landtbefolkningen i Skåne ännu mycket spridda *Malmö Allehandan*. 1830 inköpte han ett boktryckeri i hufvudstaden och utvecklade snart en efter då varande förhållanden raske förlagsverksamhet. I denna egenskap kan han nästan sägas ha gjort sig ett namn i vår litteraturhistoria genom sina med omsorg skötta och på sin tid allmänt lästa romansamlingar *Kabinettsbibliotek* och *Nya svenska Parnassen*. I det förra begynte Emilie Carlén sin vittra verksamhet med den år 1838 utgifna romanen *Waldemar Klein*, och så väl i Kabinettsbiblioteket som i *Parnassen* nedlade den tidens bästa författare, *Almqvist, Blanche, Crusenstolpe, Kullberg, Mellin, Ridderstad, von Zeipel* m. fl. sin pennas alster. — Sjelf var T. ej aldeles främmande för romandiktaingen. Utom flera översättningar, som han verkstälde för sina romanbibliotek, har han anonymt i dem infört tvorne egna arbeten *Sjömanshustrun* och *Axel Renecrona*. — I början af 1850 upphörde han med sin verksamhet såsom förläggare i Stockholm, återflyttade till Malmö och afed der den 18 Mars 1874. Efter hans död befans, att han anslagit större delen af sin förmögenhet till en stiftelse i Malmö för *pauvres honteux* derstädes.

Thorild, Thomas, filosof, estetisk gran-skare. Född i Svarteborgs socken af Bohuslän den 18 April 1759. Föräldrar: kronolänsmän *Jöns Olsson* och *Börta Thomasdotter*. — Sonen, hvilken i början liksom sina bröder kallade sig *Thorsén*, erhöll vid föräldrarnas tidiga bortgång en beskyddare i rektorn vid Kongelofs stadsskola *Tranehell*, en man som äfven sträckte omtanken för sin skyddsling, då denne 1773 afgick till Göteborgs gymnasium. År 1775 blef T. student i Lund. Fyra år senare finner man honom i Stockholm, der han blef känd af allmänheten genom sin 1782 begynnade litterära strid med *Kellgren*. T. hade, hittills obekant vid denna tid, inlemnadt ett skaldestycke *Passionerna* till sällskapet *Utile dulci*, i hvilket *Kellgren* var den bestämmande viljan. Denna röstade för att T. endast fick det mindre priset, med förklaring att sällskapet visserligen erkände hans snille och lifliga känsla, men ogillade poemets »lika våldliga som onyttiga nyhet i formen». Detta bragte T. i harnesk mot den då rådande franska skolan, hvilken han genom bekantskap med Tysklands och Englands bästa författare lärt akta mindre, och föranelde en strid, som från T:s sida fördes dels i den af honom en kort tid utgifna veckoskriften *Den nye Gransekarens*, dels i en följd förtärfliga småskrifter, samt den vidlyftigare *En kritisk öfver kritiker, med utbäst till en lagstiftning i snillets verld* (3 del. 1791). »För att skaffa sig anseende och ej anses för en avanturier» bogaf han sig 1787 till Upsala, der han i Mars följande året,

under professor Hernqvists presidium, försvarede en akademisk afhandling *Kritik öfver Montesquieus*. Konungen, som som själv bevestade disputationen, der Schröderheim, Armfelt, Leopold med flera gunstlingar uppträdde såsom opponenter, intogs på det lifligaste af T:s snillrika försvar och lät komplimentera honom för hans framgångar. Hans beslut var då att taga den juridiska graden; men han öfvergaf denna plan, då han redan i juris kandidatexamen fann »att man gjorde allt ynkligen litet». Han hade vid denna tid också blifvit gripen af längtan att komma till England, hvilket han ansåg för frihetens stomort och sin själs egentliga hembygd. Han reste äfven dit och tillbragte der öfver ett år, men fann att också detta land, sedt på nära håll, icke var det samma, som han sett det genom ubillninnigens fjerrglas, hvarföre han 1791 återvände till Sverige. Strax efter Gustaf III:s död utgaf han sin afhandling om *Allmänna förståndets frihet*, med en tillegnan till d. v. regenten, hertig Carl, som han uppmanade att icke se på former och statuter utan på landets sanna bästa, samt »afskaffa de fyra barbariska nationerna: rikets stånd, hvilka visat sig vara dess obestånd» o. s. v. Detta ansågs som en uppmaning till öfverändakastande af statens grundlagar hvarföre skriften aktionerades och författaren uppkallades i Svea hofrätt den 23 December 1792, hvarifrån han fördes i fängelse på stads huset. Genom regeringens utslag dömdes han den 22 Februari 1793 till fyra års landsförvisning, hvarefter han den 8 Mars s. å. fördes ur riket. På utländsk botten uppehöll han sig i början i Köpenhamn, Lübeck och Hamburg, men utnämndes 1795 till professor och bibliotekarie i Greifswald, hvarst hans återstående lif förföt lika stilla och tyst, som hans första varit bullersamt och stormigt. Han afled der den 1 Oktober 1808, och blef begravnen utanför staden vid Neukirchen. Snillrik och kraftfull verkade T. i flera afseenden stärkande på sin tid, mest dock som estetisk granskare och tänkare. Såsom skald saknade han icke blott fantasi, utan äfven det språksinne som behöfves för att ge sinliga form åt tankar och känslor. Klarast lyste hans snille i striden; och hela hans fredliga verksamhet skulle icke hafva skänkt honom hälften af det rykte han vann genom sina äldre skrifter. — Gift med *Gustafva von Kowsky*.

Thorsander, Johan, universitetslärare, lörd. Född den 31 Maj 1777 i Seglora socken af Vester götland, der fadren var bonde. — Efter undfängen elementarundervisning i sitt fädernesstift, blef T. student i Upsala 1797 och promoverades 1803 till filosofie magister. Förordnad s. å. till lärare vid elementarskolan i Gefle, utnämndes han 1806 till gymnasiadjunkt i Göteborg, hvarifrån han 1807 återvände till universi-

tetet i Upsala, tog teol. kand. ex. 1808, teologie lic. 1809 och förordnades det sistnämnda året till teologie docens. — E. o. teol. adjunkt 1813, utnämndes han två år senare till e. o. teol. professor, blef teologie doktor 1818, och s. å. ledamot af bibelkommisionen, samt befordrades till andre teologie adjunkt och kyrkoherde i Börje 1826. — År 1832 erhöll han fullmakt såsom teol. dogm. et moral. professor, blef 1835 förste teologie professor och domprost i Upsala; 1837 L. N. O. — Död under ett tillfälligt besök i Mariestad den 25 Juli 1851. — I ungdomen ansågs han för en skarp-sinnig matematiker; men egnade sig, efter sin återkomst till universitetet 1807, utslutande åt de teologiska vetenskaperna och har på detta område utgifvit: *De armenianis observationes* (1808, 1809); *De religione christina interna praeipue veritatis criterio vindicanda* (1812); *Sciographia progressum institutionis catecheticae* (1814); *Profeten Jeremia. Ny proföversättning* (1837), m. m. — Ogift.

Thott, Tage, embetsman. Född på Skabersjö i Skåne den 23 Oktober 1739. Föräldrar: ryttmästaren *Otto Tott* och *Kristina Kass*. — Under sin vistelse vid universitetet i Lund ämnade han välja embetsmannabanan och afade juridisk examen; men ingick kort derefter (1758) som kornett vid Norra skånska regementet och deltog med detta i falttåget i Pommern. Befordrad till löjtnant 1764, tjänstgjorde han som kavaljer vid ambassaden, som 1766 i Köpenhamn afhemtade kronprinsen Gustafs brud, Sofia Magdalena, och befordrades 1769 till major i armén. Såsom kommandant på citadellet i Malmö, hvartill han samtidigt förordnades, förestod han någon tid landshöfdingembetet i Malmöhus län och erhöll 1776 fullmakt såsom ordinarie innehafvare af samma befattning. Två år senare upphöjdes han af K. Gustaf III till friherre, då han förändrade sitt fädernesen till *Thott*, blef 1788 öfverkommandant i Malmö, 1807 grefve och slutligen 1816 Eu af rikets Herrar. Ledam. och ordförande i Physiografiska Sällskapet i Lund: komm. m. st. K. V. O.; R. af K. XIII:s S. O., m. m. — Död i Malmö d. 7 Mars 1824. — Gift 1763 med *Ulrika Kristina Barnekow*.

Thulstrup; släkten är ursprungligen dansk och erhöll infödersrätt i Sverige 1808.

1. **Thulstrup, Carl Magnus**, militär, statsråd. Född i Landskrona den 12 Januari 1805. Föräldrar: sekreteraren vid danska konsulatet i Skåne *Ludvig Thulstrup* och *Lovisa Haabert*. — Student i Upsala 1822, utnämndes han 1824 till underlöjtnant vid fältmätningsbrigaden af ingenjörkåren och befordrades till löjtnant vid topografiska kåren 1831. — Under åren 1829—32 tjänstgjorde han såsom informationsofficer vid ingenjörskårens läroverk, samt var 1832—

50 lärare i topografi vid högre artilleriläroverket & Marieberg. Under sist nämnda tid befördrades han: 1835 till kapten i armén och företog s. å. på K. befällning en resa genom Danmark, Tyskland och Frankrike för att inhemta kännedom om dessa länders topografiska arbeten; blef 1843 kapten vid topografiska kåren; 1847 adjutant hos H. Maj: Konungen samt utnämndes 1850 till major vid förenämnda kår, och till öfverlöjtnant i armén, hvarjeha han s. å. förordnades till guvernör vid Krigsakademien & Carlberg. Öfverste i armén 1853 och öfverlöjtnant vid topografiska kåren 1857, förläntes han 1858 med adlig värdighet och utnämndes 1861, sedau han lemnat sin befattning såsom guvernör vid Carlberg, till generalmajor, hvarefter han s. å. inkallades i konungens statsråd. År 1868 förordnades han till chef för sjöförsvarsdepartementet; lemnade statsrådsarbetet 1870 och blef s. å. ordförande i vapen- och befästningskomitén; 1872 inspektör för militärläroverken och 1874 generallöjtnant. Förutom de många olika, alltid väl värdade älligganden, hvilka tillhört honom såsom militär, styresman för krigsakolan och ledamot af Konungens statsråd, har han dels såsom ordförande, dels såsom ledamot deltagit i flera komitéer, såsom: i komitén för utarbetande af förslag till organisation af svenska generalstabens; i komitén för uppgörande af förslag till försvar af Stockholms omgifningar och Mälaredalen; i svensk-norska kommissionen för utarbetande af förslag till en för de förenade rikena gemensam lag, rörande hvarderas bidrag till gemensamma försvaret; i komitén för ordnande af den gymnastiska undervisningen i riket; i den för förslags uppgörande till topografiska, ekonomiska och geologiska kartverkens bringande i närmare samband med hvarandra o. s. v. — Hedersledamot af Krigsvet. Akad. och dess förste styresman 1874—76; Ledam. af Vet. Akad., Hedersled. af Örlogsmannasällskapet i Carlkrona. — Komm. m. st. K. af S. O.; Komm. af N. S:t O. O.; Komm. af D. D. O.; Sök. af Ital. S:t Maur. och Laz. O., R. R. S:t Anne O. O 2 kl. m. m. — Gift 1835 med *Hedvig Kristina Åkrell*.

2. *Thulstrup, Carl Ludvig Henning*, militär, tecknare. Född i Stockholm den 26 Oktober 1836; den föregåendes son. — Utgick från Carlberg 1855 såsom underlöjtnant vid första lifgrenadierregementet, afade efter vederbörlig förpröfning inträdesexamen till högre artilleriläroverket & Marieberg och lemnade detsamma efter slutad kurs 1860. Större delen af tiden 1861—73 tillbragte han & Carlberg, dels såsom biträdande lärare i militärrämen, dels såsom lärare i frihandteckning och modellering, dels och slutligen såsom adjutant hos chefen och som styresman för undervis-

ningen». Under denna tid fortgick han inom regementet till löjtnant 1862, utnämndes 1863 till ordonnansofficer hos K. Carl XV; blef 1869 adjutant hos dennesamma och s. å. kapten i armén. År 1873 ingick han i den nybildade generalstabens såsom stabens adjutant och kapten, samt utnämndes 1874 till öfveradjutant och major dersammastädes. Förutom kommenderingar inom landet och till Norge i generalstabens ärenden (f. n. är han kommenderad såsom stabeschef i femte militärdistriktet) har han 1874 gjort en resa till Preussen för att studera sådana arméförhållanden, som kunde anses behöfliga att mera i detalj känna för den händelse en förändrad arméorganisation, grundad på allmän värnepligt, skulle i Sverige komma till stånd». Rapporten härom är tryckt på generalstabens bekostnad, men ej tillgänglig i bokhandeln. R. S. O., R. D. D. O., R. Belg. Leop. m. m. — Redau under sin kadettid väckte han uppmärksamhet såsom skicklig tecknare. Sedermera har han utvecklat sina anlag hufvudsakligen i den karrikerande genren och under en följd af år utgifvit en del karrikatyrserier, såsom: *En samling skämt* (1859); *Komiska bagateller* (1860—63); *Militäriska fotografier* (tills. med annan tecknare) (1861); *Minnen* (1865—71); *Hemma och Borta* (1874); *Karrikatyralbum* (1875); hvarförutom i *Illustrerad Tidning* förekomma åtskilliga af honom utförda karrikatyrer öfver dagens händelser. — Gift 1: 1863 med *Zuleima Hakr*; 2 1868 med *Agnes Fleetwood*.

Thunberg, Anders, naturforskare, lerd. Född 1755 i Thuns socken i Vestergötland, der fadren *Anders Andersson* var torpare. — Med understöd af välvilliga personer, som lärt känna den fattige men, flitige ynglingen, kunde T. 1776 begifva sig till Upsala, der han isynnerhet med allvar studeerade filosofi, kemi och naturalhistoria. Efter elfva år, af hvilken tid dock en god del upptagits af andras undervisning, begaf han sig till Greifswald och blef magister 1787. Kort derefter förordnades han till biträdande lärare i naturalhistoria vid Skara skola, men lemnade denna befattning 1792 för att idka medicinska studier i Lund och promoverades der 1794 till medicine doktor. Antagen s. å. till adjunkt vid den nyinrättade veterinärskolan i Skara, blef han följande året ledamot af Collegium medicum, med förordnande att bestrida provinsialläkaretjensten i Skaraborgs län, befördrades 1797 till konrektor i Skara, samt utnämndes 1811, sedan han året förut låtit prästvigga sig, till rektor, hvilken befattning han bibehöll till sin död 1816. — T. var en anspråkelös, man praktiskt duglig och mångsidigt bildad man. Bland hans utgifna arbeten kunna nämnas: *Förelag till förbättrad lärosätt vid underskolorna*; *Samlingar*

till befordran af häst- och boskapsjukdomars kända och botande; Kunskap i geografisk undervisning m. m.

Thunberg, Carl Peter, naturforskare. Född den 11 November 1743 i Jönköping, hvarest fadren var handlände. — I Upsala egnade sig T. under Linnés bildning åt naturvetenskaperna, blef med. kand. 1769 och aflade året derefter med. lic. examen Sedan han ytterligare ökat sina kunskaper genom en utflykt till Holland och Frankrike, fick han, genom några rika holländares bemedling, 1772 företaga en resa till Goda Hoppssudden såsom läkare ombord på ett fartyg i holländek-ostindiska kompaniets tjänst. Efter att från Kap ha gjort längre och kortare utflykter inåt landet, tilläts honom att som extra kirurg på ett holländskt skepp afgå till Batavia, hvarifrån han i egenskap af legationsmedikus fick medfölja holländska ambassaden till Japan och vidare till kejsrerliga hofvet i Yedo. På återresan 1776 besökte han det inre af Java, uppehöll sig 1777 mer än halva året på Ceylon, samt återkom, efter ett nytt besök i Kap, öfver Holland och England till Sverige 1779. Befordrad under sin frånvaro till botanices demonstrator i Upsala, utnämndes han 1781 till prefekt öfver botaniska trädgården derstädes och förestod under den yngre Linnés utländska resa 1781—82 de botaniska föreläsningarna. Efter Linnés tidiga död, utnämndes han 1784 till medic. et botan. professor; blef året derefter R. V. O. samt 1815 Komm. af samma orden. Af så väl landsmän som främlingar fick han dessutom emot taga många bevis på aktning och var vid sitt frånfälle ledamot af omkring sextio in- och utländska lärda sällskap. — Död på sitt landställe Tunaberg, nära Upsala, den 8 Augusti 1828. — I en tid då Linnés namn genljöd öfver världen var det så godt som gifvet att en naturforskare, som varit den store mästarens lärjunge och stått honom så nära som T., skulle vinna en vidsträckt namnkunnighet. Hans största förtjenst är utan tvifvel att genom upptäckten af en otalig mängd naturföremål under sina resor och dessa naturalisters inregistrerande i systemet ha gifvit detta mera stadga och sålunda fört vetenskapen framåt. Eljest var han temligen ensidigt bildad. Hans okunnighet i de filosofiska kunskapsarterna, eller rättare förakt för andra vetenskaper än naturhistorien, framträder och synbart i hans skrifter genom brist på logik och en viss naiv enfald i reflexioner. De märkligaste af hans vetenskapliga arbeten äro de som angå hans resa, såsom: *Flora japonica* (1784); *Resa uti Europa, Africa, Asia 1770—79* (4 delar 1788—93), öfversatt på tyska, engelska och franska; *Prodromus plantarum capensium* (2 del. 1794—1805), och *Flora capensis* (1807—1818) etc. Öfriga skrifter utgöras

af akademiska dissertationer, hvilka han utgifvit till ett antal af inemot tre hundra; akademiska programmer, samt uppsatser af botaniskt och zoologiskt innehåll i lärda sällskaps handlingar. — Gift 1784 med *Brita Charlotta Rudn.*

Thunberg, Daniel af, mekaniker. Född vid hemmanet Thunsjön i Dals socken af Ängermanland, i Maj 1712, af föräldrarne skattebonden *Lars Persson* och *Anna Henriksdotter*. — I Upsala, der han blef student 1733, beredde han sig enligt föräldrarnes önsknings för inträde i det kyrkliga ståndet; men fördes härunder allt jemt till studiet af matematik och mekaniska sysselsättningar. Han hade och i båda förärfvat en icke obetydlig skicklighet, när han blef känd af Polhem och 1745 vaun anställning vid dennes mekaniska laboratorium. Efter ett par år antogs han, på Polhems förord, till byggmästare vid finska fästningsbyggnaderna, hvarjemte han snart fick sysselsättning med dockbyggnaden på Sveaborg. 1748 erhöll han titel af slottsbyggmästare och 1759 direktörs fullmakt med samma rang som kapten i artilleriet. Med uppdrag att uppgöra plan för en slussbyggnad vid Trollhättan, afemnade han 1771 ett fullständigt förslag till fallens kanalisering, hvarefter han 1773 förordnades till öfverdirektör samt erhöll 1775 fullmakt på nämnda embete med lika värdighet som öfverstar vid amiralitetet. Hans förtjenster belönades vidare med adelskap 1776, hvarjemte han tid efter annan kallades till ledam. af Vet. Akad.; till medlem af Fysiografiska sällskapet i Lund, samt utnämndes till R. V. O. Död på Vedby nära Carlskrona d. 7 Januari 1788. Kunskapsrik, driftig och pålitlig värderades han högt af dem, som förstodo att bedömma honom, och isynnerhet af Ehrensvärd. Mellan T. och Sveaborgs grundläggare rådde alltid, oakadt deras olika samhälleställning, den varmaste vänskap och det uppriktigaste förtroende. Ehuru sjelf äldre kallade Ehrensvärd T. alltjemt »min käre gubbe», eller »min redlige fader Thunberg» och erkände öppet hans skicklighet och förtjenster. När K. Gustaf III på Ehrensvärds graf å Sveaborg lät rista: »Här hvilat Ehrensvärd omgifven af sina verk», hade den senare långt förut på en af dammarne låtit inskrifva: »Utan Thunberg skulle Ehrensvärd ej bygt denna dam». — Men icke blott på Sveaborg, utan äfven på andra orter har T. lemnat minnen af sin skapande förmåga, såsom i dockbyggnaden i Carlskrona; i kronodammen vid Lyckeby o. s. v. — Gift 1763 med *Dorothea Maria Norén.*

Thunman, Hans, universitetslärare, historiker. Född den 23 Augusti 1746 i Thoresunds socken af Södermanland, der fadren *Johannes Erici Thunman* då var kyrkoherde. — Vid elfva års ålder förlorade jemte

elfva syskon, sin far och försattes i den torftigaste belägenhet, men studerade mest på egen hand med så utomordentlig flit att han 1764 kunde besöka universitetet i Upsala. Här tillbragte han under studier natt och dag tiden till 1766, då han antogs till lärare hos kommandanten major Böhn i Wismar, hvarifrån han 1769 begaf sig till Greifswald, och erhöll derstädes magistergraden s. å. — På förord af preussiska ministern von Zedlitz utnämndes han 1772 till filosofie professor i Halle. De öfvermenskliga ansträngningar han underkastat sig under sin studietid hade likväl så menligt inverkat på hans helsa, att han afled redan den 17 December 1778, blott trettioårig gammal. Såsom historiekrifvare vann han ett ganska stort anseende, särdeles för sina arbeten om de nordiska folkens fornålder: *Untersuchung über die alte Geschichte einiger nordischen Völker* (1772); *Untersuchung über die Geschichte der östlich. Europ. Völker* (1774); *Öfver den äldre nordiska skaldekonsten* (1775); *Om Amerikas upptäckande* (1776) m. fl. —

Thurn, von, en urgammal släkt, som räknar sina anor från kejsar Carl den store. I flera af Europas länder hafva medlemmar af densamma gjort sig ett berömdt namn, och äfven i Sverige hafva trenne vunnit rykte.

1. **Thurn, Henrik Mattias von**, härförare. Född på slottet Lipneck i Böhmen den 24 Februari 1567. Föräldrar: arfland-hofmästaren *Franciscus Napus*, greve af Thurn, och *Barbara von Schlick*. — Sonen började sin lysande krigsbana såsom kapten i Österrikes tjenst och befordrades inom kort till öfverste för ett kavalleriregemente. Ädel och tapper, tjente han länge troget österrikiska huset; men då kejsaren begynte våldföra Böhmarne fri- och rättigheter, stälde han sig i spetsen för sina förorättade landsmän och uppgick, åtföljd af flera böhmiska ädlingar, den 23 Maj 1618 på slottet i Prag, der efter en kort ordvexling tvenne af de församlade rådherrarne blefvo utkastade genom fönstret, och dermed signalen gifven till det tyska trettioåriga religionskriget. Öfvervunnen af österrikarne i det blodiga slaget på Hvita berget 1620, måste han lemna sitt fädernesland och reste som landsflyktig i Ungern, Holland, Venedig, Danmark och hvarje land, som stod i fiendtligt förhållande till kejsaren. Slutligen anlände han 1627 till Sverige och ingick i tjenst hos Gustaf II Adolf, som förordnade honom till guvernör öfver Ingermanland, med underliggande fästningar Narva, Jama och Koporie. År 1630 skickades han såsom svensk ambassadör till kurfursten af Brandenburg och kommanderade efter Gustaf Adolfs död svenska armearna i Schlesien och Mähren. 1634 förordnades han till öfver-

kommandant i Würzburg, blef 1635 naturaliserad svensk greve samt fortfor ännu några år att deltaga i statsärendena, men drog sig slutligen tillbaka och afled i Pernauden 28 Januari 1640. — Klok, tapper och ridderlig var han en af de utmärktaste bland de många främlingar, hvilka gingo i Gustaf Adolfs tjenst; också vann han i hög grad den store konungens förtroende. Hans fiendtliga uppträdande mot Österrike och anslutning till protestanterna sak häriföt helt och hållet af religionskäl och kostade honom hans förläningar i Böhmen. Icke dess mindre tadlades hans förhållande af en del af undsmän, hvilket föranledde den äldre mannen att 1635 utgifva en försvarskrift mot de beskyllningar, som gjordes honom. — Gift 1: 1591 med *Margareta Galle* och 2: 1603 med *Susanna Elisabet von Tiefenbach*.

2. **Thurn, Frans Bernhard von**, krigare. Född den 26 Juli 1592; den föregående son. — Redan såsom yngling lemnade T. Böhmen och ingick flera år före fadren i svensk tjenst, der han 1625 befordrades till öfverste för svenska hof- och ligardet och 1627 utnämndes till generalmajor. Sedan han flera gånger slagit polackarna till lands och sjös, skrådes han, under ett nattligt utfall den 15 Maj 1627, så illa, att han deraf afled i Strausberg i Preussen 1628. — Genom erfarenhet, duglighet och ett berömvärdt uppförande, egde han Gustaf Adolfs synnerliga gunst och förtroende. Uti preussiska fälttågen lemnades honom ofta högsta befälet näst konungen, och när den förtjente mannen dog, väckte hans bortgång en allmän skad. — Gift 1619 med *Magdalena von Hardeck*.

3. **Thurn, Henrik von**, krigare. Födelseåret obekant; den föregående son. — Han hade med utmärkelse tjent i tyska trettiåriga kriget och der vunnit öfverste graden, när han 1649 förordnades till guvernör i Riga med de Vendiska och Pernauska kretsarne i Lifland. Två år derefter befordrades han till generalmajor och upphöjdes af drottning Kristina 1653 till riksråd. Då ryssarne 1656 belägrade Riga, och den svenska besättningen derifrån gjorde täta utfall, märkte T. en dag (den 20 Augusti) några svenska ryttare vara i handgemäng med en öfverlägsen rysk styrka. Skyndsamt ilade han bort för att lifva sina landmän; men kom i ifvern för långt in ibland fienderna och blef af dem omringad och nedhuggen. — Ett par dagar derefter lät czar Alexis uppfordra svenska befälhafvaren att uppgifva staden. För att ge vigt åt uppmaningen medförde budbäraren en med rödt taft beklädd låda, som vid öppnandet befans innehålla T:s afhuggna hufvud. Uppfordringen besvarades med ett utfall, som kostade en mängd ryssar lifvet, bland andra den ryske öfversten, som öfverfört T:s hufvud.

Svenskarne återköpte sedermera T:s lik och läto begrava det i stadskyrkan i Riga. — Gift 1648 med *Johanna Margareta af Baden-Hochberg*.

Thysellius; släkten härstammar ifrån och har sitt namn af Tysslinge socken i Nerike, hvarest stamfadren *Per Larsson* var bergsman.

1. **Thysellius, Carl**, amiralitetsintendent. Född i Vintrosa socken i Nerike d. 8 Maj 1767. Föräldrar: kyrkoherden derstädes, sedermera prosten i Kumla, *Per Thysellius* och *Elisabet Sofia Wollrath*. — Efter fyra års gradualstudier i Upsala, promoverades han 1791 till filosofie magister och utnämndes 1792 till förste aqvadronspredikant vid lifhusarregementet samt till tjänstgörande K. hofpredikant. Ett par år senare hade han erhållit K. Maj:ts »mandatorial» till vinnande af ett ledigt pastorat i Strengnäs stift; men då nämnda skrivelse af Reuterholm återkallades, beklagade sig T. häröfver hos regenten-gunstlingen i ett bref, hvori han bland annat yttrade: att han icke väntat något sådant »under en vis regent, heldst man ej hade exempel på dylikt i själva Kristian Tyranns dagar.» Med anledning häraf blef han fiskaliter åtalad och dömd till döden, men benådades med åtta (enligt andra med fjorton) dagars vatten och bröd, »hvarefter han med lika bifall som förnt fortfor med sin tjänstgöring hos konungen och vid regementet.» 1795 befordrades han till kyrkoherde i Säresta af Skara stift samt var under riksmötena 1810, 1812 och 1815 fullmäktig för Skara stifts prästerskap. Efter att ha erhållit titel af teologie professor 1815, utnämndes han 1817 till pastor primarius och amiralitetsintendent i Carlskrona, den siats, som innehåft denna befattning; blef slutligen teologie doktor och L. N. O. 1818. — Död i Carlskrona den 22 Nov. 1833. — Gift 1798 med *Maria Cecilia Sandberg*.

2. **Thysellius, Per**, biskop. Född i Vintrosa socken i Nerike, d. 6 Juli 1769; den föregåendes bror. — I Upsala, der T. blef student 1787, erhöi han vid promotionen 1791 lagerkransen, blef s. å. docent i litteraturhistoria och befordrades 1796 till litt. human. adjunkt. Oktadt sin kända och erkända vetenskapliga bildning lyckades det honom icke att vinna någon högre akademisk befordran, hvareför han 1805 sökte och erhöi kyrkoherdebeställningen i Österhanninge i Södertörn, hvareifrån han 1814 förflyttades såsom kyrkoherde till Örebro. Redan 1810 hagnad med professorstiteln, promoverades han 1818 till teologie doktor samt befordrades 1829 till biskop i Strengnäs stift. Led. af kyrkolagskommittén; led. af Vitt. Hist. och Ant. Akad. Komm. af N. O m. m. Under sin vistelse i Stockholm för deltagande i kyrkolagskommitténs arbeten insjuk-

nade han och återvände till Strengnäs samt afled der d. 5 Sept. 1838. — I raden af utmärkte biskopar i Strengnäs stift intager T. ett framstående rum. Nitisk, kraftfull och alvarlig, egnade han odelad omtanke åt allt, som föll inom hans vidsträcktämbetsförvaltning: stiftets vård, läroverkens förbättring, val af skickliga lärare, inrättande af pensionsfonder för äldre prästman, deras enkör och barn, m. m. Såsom riksdagsgeman nitälskade han och verkade kraftigt för allt, som rödde kyrkan och uppfostringsväsendet; men befattade sig deremot föga med frågor, som lågo utom detta område. Denna trohet i ämbetsförvaltningen hindrade honom att mer, än som skedde, utmärka sig såsom vetenskaplig författare, hvartill han eljest var väl egnad genom lärdom, särskildt inom den klassiska litteraturen. — Gift 1808 med *Kristina Margareta Bergsten*.

3. **Thysellius, Carl Johan**, stateråd. Född i Österhanninge församling i Södermanland d. 8 Juni 1811; den föregåendes son — Student i Upsala 1827, hade han redan vid tjugu års ålder aflagt både kansli- och juridisk examen samt begynt sin tjänstgöring i Justitie-revisions-expeditionen af K. Maj:ts kansli. Sedan han 1838 undfått nådigt bref på häradshöfdinge namn, heder och värdighet, befordrades han 1840 till kopist i Justitie-revisions-expeditionen, 1841 till kansliet i samma expedition och förordnades 1844 att bestrida ett revisionssekreterarembete, hvaremed han fortfor till 1848, då han utnämndes till ordinarie revisionssekreterare. Expeditionschef vid Justitie-stats-expeditionen 1853, utnämndes han 1856 till justitieråd, hvarefter han 1860 kallades till konungens rådebord såsom stateråd och chef för eklelesiastikdepartementet. År 1863 förordnad till landshöfding i Kronobergs län, utbytte han efter föga mer än ett års förlopp (i Dec. 1864) detta embete mot presidentstolen i Kammarkollegium, hvareifrån han ånyo inkallades i kansliet såsom chef för civildepartementet 1875. Bland förtroendevärf, som han haft sig uppdragna vid sidan af sina ämbetsbefattningar i statens tjänst, må endast nämnas: hans fullmäktigskap i Järnkontoret 1859—62; ordförandeplassen i den komité, som utarbetat förslag till den år 1871 utfärdade förordningen angående fattigvården i riket, samt 1868—75 hans representantkall för Kronobergs län i Riksdagens första kammare. 1854 ridd., 1861 komm. och 1867 komm. m. st. k. af N. O. — Gift 1838 med *Augusta Sofia Charlotta Melart* från Finland.

4. **Thysellius, Per Erik Ludvig**, präst, historiker. Född i Österhanninge socken af Södermanland den 29 Dec. 1808; den föregåendes bror. — Student i Upsala 1827, erhöi han efter sex års gradualstudier lagerkransen (1833) och kallades 1834 till

docens i nordiska antiqviteter. Efter tvänne läseterminers vikariat, utnämndes han 1837 till ordn. lektor vid krigsakademien å Carlberg, företog 1838—39 en vetenskaplig resa till Danmark och Tyskland, lät prästviga sig 1841 och gjorde 1845 en ny utländsk resa. År 1853 befordrades han från sin lektorsbeställning vid Carlberg till kyrkoherde i Nyköpings Östra eller Allhelgona församling, förordnades till kontraktsprost 1858 och var orator vid prästmötet i Strengnäs 1866. Teologie doktor i Leipzig 1849; L. N. O.; Ledam. af K. Samf. för utgifvande af handskrifter rörande Skandinavien historia; af Svenska Fornskriftsällskapet; af Societ. Christian. statist. i Berlin; af Histor. teolog. sällskapet i Leipzig m. m. Säsom historisk forskare har han vunnit rykte äfven i utlandet och åtskilliga af hans skrifter hafva flitigt översatts på tyska. De äro: *Handlingar rörande svenska kyrkans och läroverkens historia* (2 del. 1839—41); *Handlingar till Sveriges reformations- och kyrkohistoria under K. Gustaf I* (2 del. 1841—45); *Reformationens införande och fortgång i Sverige intill Vesterås riksdag 1527* (1843); *Smärre bidrag till svenska kyrkans historia* (1851); översättningar, disputationer, minnesord, uppsatser och recensioner i Skandia, Frey, Krigsvet. Akad. Handlingar m. m. — Gift med *Erika Sofia Widegren*.

Tibell, Gustaf Vilhelm af, militär. Född på Malma sätesgård i Södermanland d. 12 Maj 1772. Föräldrar: löjtnanten *Kristofer Tibell* och *Katarina Elisabet Nordenfelt*. — Vid sexton års ålder gick han i fält och bevisade hela ryska kriget 1788—90. Härunder befordrades han till underlöjtnant vid den af general Siegroth inrättade artilleri-afdelningen af Södermanlands regemente; blef efter sin återkomst från kriget 1792 lärare vid krigsakademien å Carlberg, 1794 löjtnant i armén och 1795 kapten vid Jämtlands regementes artilleri-inrättning. År 1798 ingick han med K. tillåtelse i fransk krigstjänst, der han utnämndes till ingenjörkapten och deltog i Napoleons italienska fälttåg; insattes efter freden i Luneville såsom kommanderande general i cisalpinska republiken och befordrades 1802 till brigadgeneral. Återkallad till Sverige, utnämndes han 1803 till konungens generaladjutant, blef året derefter öfverste i armén och 1806 adlad med namnet af *Tibell*. Året derefter erhöill han generalquartiermästaretitel, utnämndes 1808 till generalmajor och blef s. å. tillförordnad generaladjutant för flottorna. Efter Gustaf Adolfs afsättning entledigades han från sina befattningar i rikets tjänst; men trädde 1811 åter i offentlig verksamhet såsom chef för den då organiserade ingenjörkåren. Emellertid lemnade han redan s. å. verige för att söka en hastigare befordran

i Frankrike; men återvände snart och blef, då han ankom till Köpenhamn, hos svenska beskickningeu derstädes förenad för en mängd anklagelser, såsom: att till franska regeringen ha öfverlemnat planritningar öfver svenska fästningar och specialkartor: öfver svenska kusten; att ha meddelat underrättelser om svenska arméns organisation m. m. Ehuru han synes fullkomligt ha rättfärdigat sig med afseende på dessa beskyllningar, blef han tills vidare utan tjänst och lifnärde sig under denna onådstid på ett litet hemmans ringa afkastning. Om-sider förordnades han 1814 och utnämndes 1820 till ständig ordförande i krigshofvätten; blef 1824 generallöjtnant samt president i Krigskollegium och upphöjdes 1827 till friherre. — Död i Stockholm den 8 Mar. 1832. — Komm. m. st. k. S. O. Ledamot af Vet. Akad., Vitt. Hist. och Ant. Akad. Krigsvet. Akad. m. m. Af de många poster T. under sin lefnad beklädde skänkte ingen honom större tillfredsställelse och ära än presidentskapet i Krigskollegium. Till militärchef i egentlig mening ansågs han deremot mindre lämplig, emedan han saknade den fasthet och sjelfständighet, som behöfvas för att vinna tillbörligt gehör af underordnade. Om hans flit och kunskaper vitna fördelaktigt flera af honom utgifna skrifter. — Gift 1: 1797 med *Caroline Marianne de Ferrand*, 2: 1819 med *Sofia Albertina Cederling*.

Tidén, Lars, veterinär. Född d. 5 Dec. 1777 i Fägereds pastorat af Skaraborgs län, der fadren var torpare. — Utsträdd med lyckliga naturulag, men aldeles obemedlad, fick han först omkring år 1800 folja sin bøjelse och studera, och hade då den lycka att finna en gynnare i domprosten C. J. Knös i Skara, som lemnade honom understöd och skaffade honom en informatorplats i hufvudstaden. I Stockholm egnade T. sina studier åt kirurgi och blef, efter att ha tjänstgjort dels såsom underläkare vid Svea artilleriregemente, dels såsom uppbördsläkare på flottan och som biträdande sjukhusläkare i Carlskroua, kirurgie magister 1810. Sedan han vidare förestått några läkarebefattningar i statens tjänst, förordnades han 1813 till adjunkt och andre lärare vid den kort förut i Skara inrättade veterinär-inrättningen. Lud. af Sv. läkarsällskapet. af Landtbr. Akad., af det K. Selskab för Veterinär-Kyndighedens Fremme i Köpenhamn, m. m. — Död i Skara den 1 Sept. 1847. — Nitisk och samvetagrann i sin kall, sökte han så väl genom egna skrifter som genom översättningar af godkända främmande författares arbeten göra veterinärvetenskapen mera känd och spridd bland allmänheten. Af hans arbeten må nämnas: *Magazin för populär medicin* (1811); *Samlingar för djurläkarevetenskapen och natur-*

forskningen (1820); *Magazin för veterinärer och landhushållare* (1825 och ff.); *Handbok i boskapskötseln* (1841); *Handbok i praktiska läkarevetenskapen*; *Bidrag till physiologien och naturalhistoria*; *Husdjurens allmänna pathologi*; *Handbok i agronomien*, m. m.

Tilas; släkten, som upptogs på riddarhuset 1689, härstammar från *Ericus Tilaceus*, hvilken var K. Carl IX:s hofpredikant och sedan blef prost öfver Dal.

1. **Tilas, Daniel**, bergvetenskapaman, historisk samlare. Född på Gammelbo bruk i Vestmanland d. 23 Mars 1712. Föräldrar: öfverstelöjtnanten *Olof Tilas* och *Maria Hjärne*. — Efter sju års studier i Upsala ingick T. 1732 såsom auskultant i Bergskollegium och företog derefter täta resor i nordliga Sverige och Norge, för att studera dessa orters bergverk och naturalhistoria. Han fick sedan i uppdrag att deltaga i en skattläggnings-, refinings-, roterings- och jemkningskommission i Karelen, och på samma gång undersöka möjligheterna för nya kommunikationsleder och näringstillfällen i Finland. Under dessa besök på andra sidan Bottenhafvet, begagnade han tillfället att göra sig underrättad om de ryska bergverken omkring Onega; utnämndes 1739 till hofjunkare och året derefter till bergsdirektör för bergverken i Jämtland och Herjedalen. Kammarherre 1743, befordrades han 1745 till assessor i Bergskollegium, blef 1755 bergsråd, erhöll 1762 landshöfdingefullmakt och upphöjdes 1766 till friherre; en af de första ledam. i Vet Akad.; komm. af N. O.; riksheraldikus m. m. — Död i Stockholm den 27 Okt. 1772. — Skicklig och kunnig såsom embetsman, har han jemväl gjort sig ett namn såsom utmärkt samlare i synnerhet på heraldikens och genealogiens områden. Hans tryckta skrifter omfatta dock endast bergshandteringen med dess hjälpetenskaper och äro: *En bergsmans rön och försök i mineralriket* (1738); *Förslag till indelning af en bergskompass* (1739); *Tal om stenrikets historia* (1742); *Utkast till svensk mineralhistoria* (1765); *Berättelse om Åtvidabergs kopparverk* (1765) m. ff. — Gift 1: 1741 med *Hedvig Reuterholm* och 2: 1743 med *Anna Katarina Åkerhielm*.

2. **Tilas, Samuel Olof**, vitterhetsidkare. Född den 29 Aug. 1744; den föregående son. — Efter i Upsala aflagda examina inskrefs han såsom e. o. tjänsteman i Konungens kanal och förordnades kort derefter till kommissionssekreterare i Konstantinopel. Ett mindre regelbundet lefnadsätt undergräfdes tidigt hans hälsa, så att han afled derstädes, endast tjuugåttå år gammal, den 12 Sept. 1772. — Bland sina ungdomslärare räknade T. äfven O. Bergklint, och dennes föresyn lifvade honom att försöka sig i

skaldekonsten. Hans poemer höjs sig väl icke öfver den tidens vittra alster i allmänhet, men utmärka sig för en viss naiv glädtighet och mycken ledighet i formen. En del af dem finnas under titeln *Strödda skaldestycken af framl. Commissions-Sekreteraren friherre Sam. Ol. Tilas*, intagna i Svenska Parnassen (1785). — Ogift.

Tingstadius. Slägtnamnet, är taget af gården Tingstorp i Ervalla socken af Vestmanland, der stamfadren var bonde.

1. **Tingstadius, Johan Adam**, biskop, orientalist. Född i Lunda församling af Södermanland d. 8 Juli 1748. Föräldrar: kyrkoherden derstädes *Johan Tingstadius* och *Maria Elisabet Carsten*. — Fadren, som var skicklig orientalist, undervisade med den framgång sin son i österländska språken, att denne, då han vid föga mer än elfva års ålder blifvit student i Upsala, der ådrog sig allmän uppmärksamhet, och särskildt af kännaren Björnståhl. År 1766 begaf han sig från Upsala till Greifswald, hvarst han efter tvenne år (1768) promoverades till filosofie magister. Återkommen till Sverige, förordnades han 1773 till docens i österländska språk vid universitet i Upsala; blef 1775 vice och 1777 ordinarie adjunkt, 1786 extra ordinarie professor och ledamot af bibelkommissionen, samt 1789 ordinarie professor i österländska språken. 1793 teologie doktor, utsågs han s. å. till ledamot af ecclesiastik-komitén och invaldes året derefter till En af de Aderton i Sv. Akad. Efter föregående kallelse utnämndes han 1803 till biskop i Strengnäs och verkade i detta kall till sin död, den 10 Dec. 1827. — Det var i synnerhet såsom kunnare af österlandets tungomål och öfversättare af Gamla Testamentets skrifter, som T. förvärfvade sig anseende både i och utom fäderneslandet. Utom de tolkningar af Gamla Testamentets böcker, hvilka han utgaf gemensamt med Bibelkommissionen, utarbetade han ensam öfversättningar af *Psalternas*, *Salomos sedespråk*, *Job*, *Jesajas*, *De tolf mindra profeterna*, *Höga Visan* m. m. I sitt slag förträffliga, vitna T:s bibeltolkningar dock mer om öfversättaren fint poetiska sinne och valde öfver formen, än om filologens noggrannhet. Ännu såsom biskop och eforus sysselsatte han sig med sina älsklingsstudier och fanns, utan afseende på årstiden, från tidigt på morgnarne vid skrifbordet bland sina författare. — Ogift.

2. **Tingstadius, Lars Kristian**, läkare. Född i Lunda församling af Södermanland den 12 Juni 1750; den föregående bror. — Han hade följt sin äldre bröder till Upsala och sedermera till Greifswald; men aflade sina medicinska examina i Lund 1774 och förordnades s. å. till anatomie prosector i Stockholm. Året derefter antogs han till

läkare vid Medevi helsebrunn, hvarest han genom användande af förbättrade badmetoder och andra gagneliga anstalter snart betydligt ökade antalet af badgäster. År 1779 utnämndes han till anatomie och kirurgie professor i Stockholm samt erhöll der en betydande medicinsk praktik, som likväl under några år afbröts genom följderna af en feber, som länge gjorde honom kontrakt och för alltid beröfvade honom synförmågan på det ena ögat. När han 1810 lemnade sin medicinska verksamhet i hufvudstaden, bosatte han sig på en af honom inköpt egendom Vik i sin födelseort; erhöll 1814 namn heder och värdighet af medicinalråd och utnämndes 1818 till komm. af V. O. — Död på Vik den 12 Maj 1832. — T. var ledamot af flera lärda samfund; men meddelade ingen ting i tryck af sin praktiks rika erfarenhet. Det oaktadt lever hans minne hos efterverlden genom flera välgörande stiftelser m. m. — Gift med *Karolina Anna Giers*.

Toll, Johan Kristofer, krigare, statsman. Född på bostället Möllaröd i Skåne den 1 Febr. 1743. Föräldrar: öfverstlöjtnanten *Reinhold Gustaf Toll* och *Elsa Sofia Gyllestierna*. — Vid femton års ålder (1758) ingick han såsom volontär vid Södermanlands regemente, med hvilket han beordrades till Pommern och deltog i de två följande årens krigshändelser. Han hade här hoppats blifva utnämnd till officer; men då hans chef, ehuru nära släkting till honom, ej syntes hogad att uppfylla denna önskan, tog T. i Dec. 1760 afsked och återvände till Sverige. I början af följande året ingick han såsom sergeant vid Heasensteinska regementet, der han tjente till 1763, då han förflyttades i samma grad till Kronobergs regemente och derifrån efter några månader till Kronprinsens regemente. Såsom en besynnerlighet kan anmärkas, att T. som i en framtid skulle uppnå arméns högsta värdighet, aldrig kunde vinna första officersgraden. Då han fann sig hafva så föga utsigter på den militära banan, lemnade han densamma och tog 1764 hofrättestamen i Lund, hvarefter han genast inskrefs som auskultant i Göta hofrätt. Då han som tillförordnad domare ett par år derefter råkade begå ett formfel, som ådrog honom anmärkingar och obehag, lemnade han jemväl den juridiska banan och erhöll 1769 öfverjägmästarebeställningen i Kristianstads län. Statshälfningen 1772 blef omsider en vändpunkt i T:s lif och befordringar samt den trappa, på hvilken han uppsteg till statens högsta äreställen. Sedan han med lika mycken djerfhet som slughet inträngt i revolutionsplanerna, afsändes han till Skåne, der han till signal för revolutionen förmedlade kommandanten Hellichius i Kristianstad att uppsäga ständerna tro och lydnad samt sätta

staden i beläringstillstånd. Vid belöningarnas utdelande efter den lyckade statuskuppen, blef T. ejlottlös. Redan den 19 Sept. 1772 utnämndes han till ryttmästare i armén och naturaliserades dagen derefter jemte två äldre bröder som svensk adelsman hvarvid han, oaktadt yngre, blef ättens hufvudman. I April 1774 anställdes han till tjänstgöring såsom ryttmästare vid Södra skånska kavalleriregementet, utnämndes 1775 till major i armén, blef året derefter generaladjutant af flygeln och 1780 öfverste och chef för Södra skånska kavalleriregementet. T:s skicklighet såsom negociatör hade mer än en gång blifvit af Gustaf III pröfvad, när han 1782 utskickades af kongen till Tyskland för att taga kännedom om den ryktbare mystikern Cagliostros läror, och på samma gång i Warschau inleda underhandlingar om en äktenskaplig förbindelse mellan K. Stanislaus af Polen och prinsessan Sofia Albertina. Återkommen till Sverige insattes han såsom ledamot i den s. k. beredningen till iständsättande af försvarsverket till lands och sjö, med särskild instruktion att hafva tillsynen öfver verkställigheten af beredningens befallningar i allt hvad som rörde landtarmén. Genom detta bemyndigande erhöil han i sjelfva verket en krigsministers makt och fortfor att behålla den till Augusti 1788. År 1789 kallades han till ledamot i komitén för flottans utrustning i Carlskrona och förordnades på samma gång till generalintendent för örlogsflootan, utnämndes 1792 till generallöjtnant och chef för Krigskollegium med sate i konseljen för krigsärenden, hvarjemte han kallades till ledamot af Rikets allmänna ärendensberedning. Den sista af dessa utnämningar var en åtgärd af förmyndareregeringen, men snart visade denna sig mindre berågen den forna gustavianen. Mot sin vilja och nästan mot sin vetenskap utnämndes T. 1792 till minister i Polen, ett förtroendeuppdrag, som mycket liknade en förvisning. Knappt ett år derefter anklagades han för delaktighet i Armfeltka konspirationen och dömdes till två års fästningsstraff, hvilket af regenten förvandlades till ett års lindrigt fängelse på egna rum i Wismar. När Gustaf IV Adolf såsom fullmyndig 1796 sjelf öfvertog regeringen, blef en af hans första åtgärder att insätta T. i hans förra embeten af generallöjtnant och generaladjutant. År 1799 kallades han åter in på den diplomatiska banan, då han i ett speciellt uppdrag skickades till kejsar Paul i Ryssland, utnämndes vid sin återkomst s. å. till friherre, förordnades 1801 till generalguvernör öfver Skåne, hvilken befattning, i början tillfällig, blef permanent i hans hand till 1809. År 1802 hade han blifvit utnämnd till general af kavalleriet och blef s. å. En af rikets Herrar. Under Gustaf IV Adolfs krig mot frans-

männan afslöt han 1807 den märkliga konventionen i Stralsund, som medgaf svenska hären, ehuru på alla sidor inständt af fransmännen, att med förräder oantastad återvända till Sverige. Till belöning härför utnämndes han s. å. till fältmarskalk och uppböjdes, sedan han 1813 vid kronprinsen Carl Johans afresa till Tyskland emottagit befälet öfver den i Sverige kvarvarande södra armén, till greve; serafimerriddare och riddare af alla kejsrerliga ryska ordnar. Den sista delen af sin lefnad tillbragte han på den åt honom upplåtna kungsgården Beckaskog i Skåne och afled der den 21 Maj 1817. — Den roll, T. utförde på den politiska skådeplatsen, berättigar honom till en betydande plats i Sveriges historia till hvilken vi i detta afseende hänvisa. I Skåne, der han länge vistades, hade han i hög grad vunnit allmogens tillgifvenhet, hvilket äfven gaf sig tillkänna, då hans lik fördes från Beckaskog till Riseberga kyrka. Utom någon tillskynelse från embetsmyndigheternas sida hade folket på den väg, liktåget framkred, utsirad grindar och passager med löfverk samt beströit vägarne med blommor och granris och öfver allt der sorgtåget passerade syntes talrika skaror af högtidsklädd allmoge som med vittande näsdukar och tårade ögon bjöd sin gamle »gubenör», som de kallade T., sitt sista farväl.

Tolleson, Per, präst, teologisk författare. Född den 20 Okt. 1747 i Åsheda församling i Småland, der fadren var bonde. — Sonen blef student i Upsala 1765 och prästvigdes 1771 på kallelse till huspredikant af riksrådet greve A. Horn. Förordnad till e. o. squadronspredikant vid Småländs kavalleriregemente, utnämndes han 1780 till kyrkoherde i Danvikens och Sickla församlingar invid Stockholm, samt kallades 1792, efter K. Gustaf III:s död, till K. hofpredikant. Året derefter befordrades han till kyrkoherde i Närtuna och Gottröra pastorat af ärkestiftet, samt blef omedelbart derefter ledamot af ecklesiastikberedningen och teologie doktor; prost 1794; kontraktsprost 1810. — Död i Närtuna d. 28 Juni 1821. — I sina manuskript en af landets yppersta predikanter, skildras T. sålunda i Upsala stifts herdaminne: »ustrustad med stora embetsgåfvor, lärd, nitisk, flammande i sina predikningar, mild och älsklig i umgänget, rådfrågades han vidt omkring i andliga ämnen och bildade i Speners anda, utan allt konventikelväsen, anhängare, som i synnerhet utmärkte sig för mycken bibelsfäthet och ett noggrant aktgifvande på inre nådeväckelser.» Han var äfven ovanligt verksam medelst det skrifna ordet och har utgifvit en stor samling andaktböcker och andra teologiska skrifter. — Gift 1: med *Johanna Karolina Cederschiöld*, 2: med *Fredrika Lovisa Fithie*.

Tollin, Israel, präst, skald. Född i Törnevala församling af Östergötland d. 20 Febr. 1803. Föräldrar: kronobefallningsmannen *Carl Adam Tollin* och *Sara Kristina Norréus*. — I Lund, der T., efter att i fem år ha tillhört Upsala universitet, inskrefs bland de studerande 1827, erhöi han lagerkransen 1832 och förordnades till docent i estetik 1838. I denna egenskap förestod han professionen i nämnda läroämne under åttakilliga läseterminer; men lemnade universitetet, sedan han låtit prästvigga sig 1844, och befordrades 1845 till kyrkoherde i Svedala af Lunds stift. Efter transport till kyrkoherdebeställningen i Skabersjö af samma stift 1848 utnämndes han s. å. till hedersprot och afstod i Skabersjö prästgård den 5 Febr. 1866. — I yngre åren gjorde sig T. bemärkt såsom begåfvad lyrisk skald. Hans år 1844 utgifna *Diktor* utmärka sig för en varm känsla och stor fulländning i formen. Utom dessa har han lemnat en mängd tillfällighetspoemer, recensioner och kritiker, undertecknade T—n, o. s. v. — Gift 1: med *Ulla Kristina Fredrika Thott* och 2: med *Ulrika Lovisa Malmgren*.

Tollin, Ferdinand, tecknare, mekaniker. Född i Gefle 1808. Efter i Upsala absolverad juridisk examen, gick han en tid i Svea hofrätt, men öfvergaf snart embetsmannabanan för att lefva på sin talang såsom tecknare. Börjande såsom framställare af perspektivtycken, *Vyer af Stockholm* och *Gefle* o. s. v., fördes han af omständigheterna in på ett område, »der han ej skördade guld, än mindre lagrar», nämligen den politiska karrikatyrerna. Slutligen invecklad i de ledsammaste affärer lemnade han fäderneslandet 1849 och säges hafva omkommit i England. — I grunden rikt begåfvad — han hade bland annat uppfunnit en numereringsmaskin, för numererande af rikets sedelmynt — men karaktärlös och öfverspädd, gick han ohjelpigt förlorad för en konst, som eljest af hans anlag haft det bästa att hoppas.

Tollstadius, Erik, väckelsepredikant. Född i Stockholm den 21 Februari 1693. Föräldrar: komministern i S:t Jakobs och Johannes församlingar *Anders Tollstadius* och *Katarina Bygrelius*. — Vid elfva års ålder skickades sonen till Upsala, der han 1718 erhöi lagerkransen och året derefter lät viga sig till präst. Hans första verksamhet i predikoembetet inskränkte sig till den af huspredikant i ett par grefliga hus och derefter såsom pastoreadjunkt i Jakobs och Johannes församlingar i hufvudstaden. Han hade redan då begynt vinna anseende såsom själsörjare, hvarefter han 1723 utnämndes till amiralitetepredikant vid Stockholms station i Skeppsholmen. Som en mängd åhörare strömmade till hans kyrka, kallades den andäktiga hjord som samlades

omkring honom af hans embetsbröder på spe för »Holmsfolket». Men till detta en- samt inskränkte sig ej den prästerliga oviljan. Han hæde vid ett tillfälle i S:t Jakobs kyrka yttrat: att »om alla biskopar och lärare, efter Guds ord och derpå grundade stadgar, redligen gjorde det de borde, skulle det stå bättre till i landet både med kunskaperna om Gud och lefvernet inför Gud». Detta hade till följd att de redan förut mot honom afvot sinnade konsistoriefäderna sammanträdde, öfverlade och beslöto, icke att hädanefter allvarligare fullgöra sina prästerliga pligter, utan att näpa den dristige predikanten, som man lofvade i intet stift skulle vinna befordran, ett löfte som också hölls bättre än många andra. Under den vanliga anklagelsen, att han hyllade pietismen och i sina predikningar yttrat tillgifvenhet för Dippels lärosatser, anställdes mot honom fiskaliska aktioner, mot hvilka han måste förvara sig än inför konsistorium, än inför kämnerätten och än inför en särskildt tillförordnad kommission. Han blef dock frikänd, och följden af förföljelserna den vanliga, att hans personliga anseende ökades, under det antalet af hans åhörare oupphörligt tilltog. Efter tjugufyra års trägen och trogen tjänstgöring inom Skeppsholmen, det minsta af hufvudstadens pastorater, kallades han 1747 till själasörjare i S:t Jakobs och Johannis församlingar, der han verkade till sin död den 28 Juli 1759. — I svenska kyrkans historia är namnet T. utan tvifvel ett af de mest framstående. För att rätt bedömas måste han ses icke blott från sin plats på predikstolen, utan ock i sina handlingar som menniska. Det visar sig då, att han i lära, liksom lefverne, var kanske mer praktiskt än teoretiskt sträng kristen. I sina predikningar lade han förnämsta vigten på sjelfva saken, och framställningssättet var för honom en bisak. Han får ej heller bedömas af sina efter hans död utgifna skrifter, hvilka af svärmående anhängare och egennyttiga förläggare fått sig påbördade tillägg, som han, om det låte sig göras, sjelf säkert icke skulle erkänna som sina.

Torell, Otto Martin, geolog, zoolog. Född i Varberg den 5 Juni 1828. Föräldrar: stadsläkaren doktor *Johan Peter Torell* och *Susanna Charlotte Varenius*. — Student i Lund 1844, fortsatte han med ifver sina tidigt påbegynta naturvetenskapliga studier, besökte med prof. Sv. Lovén Bohusläns skärgård och gjorde under somrarna litigt resor inom fäderneslandet. Sedan han 1853 vid förenämnda universitet vunnit den filosofiska doktorsgraden, riktade han för en tid sina studier åt medicinen och blef medicine kandidat 1858. Dessförinnan hade han för geologiska forskningar, och särskildt för att jemföra verkningarna af

ännu befintliga glacierer på underliggande berg med spår efter dylika på den skandinaviska halfön, 1856 företagit en resa till Schweiz och 1857 besökt Island. År 1858, så fort han aflagt sin medicinska examen, anträdde han sin första resa till Spetsbergen och besökte 1859 Grönland, med hvilka trenne resor uppslaget kan sägas varit gjort till de sedan tätt återkommande svenska nordpolexpeditionerna. Utnämnd till adjunkt i zoologi och intendent vid zoologiska museet i Lund 1860, företog han året därefter med statsanslag en ny färd till Spetsbergen, hvars resultat, liksom den föregående, blef en rik skörd af så väl naturalter, som viktiga vetenskapliga iakttagelser. Under de derpå närmast följande åren delade han sin tid mellan utöfningen af sitt lärarekall och fortsatta studieresor i Danmark, Tyskland, Holland, England, Sverige och Norge; utnämndes 1865 till e. o. professor i zoologi och geologi vid universitetet i Lund och förordnades, efter professor Erdmanns frånfälle, att intaga hans plats såsom chef för de geologiska undersökningarna i riket. Hans många för vetenskapen viktiga upptäckter, finnas förvarade i hans utgifna skrifter, af hvilka de flesta blifvit öfverflyttade på andra språk eller införda i utländska lärda tidskrifter. Af dem nämna vi endast: *Bref om Island* (1857); *Bidrag till Spetsbergens molluskfauna, jemte en allmän öfversigt af arktiska regionens naturförhållanden och forntida utbredning* (1859); *Explorations in Spetsbergen, undertaken by the Swedish expedition in 1861 etc.* (1863); *Om de geologiska forskningarna i Norge* (1865) o. s. v. T. är ledamot af Vet. Akad. samt en mängd in- och utländska lärda samfund; R. N. O., officier de l'Instruction publique m. m. — Gift med *Anna Beata Strömberg*.

Torén, Carl Axel, universitetslärare, teolog. Född i Stockholm den 2 Oktober 1818. Föräldrar: justitierådet *Magnus Torén* och *Emerentia Albertina Grubo*. — Student i Upsala 1830, blef han 1836 promoverad filosofie doktor och efter trenne års teologiska studier prästvigd i Juni 1839. Efter ytterligare trenne år, under hvilka han innehade prästerlig tjänstgöring på Vermdön, återvände han (1843) till universitetet hvarst. sedan han i Maj 1844 aflagt teologie kandidatexamen, han af professor E. A. Knös kallades till docent i pastoral-teologi s. å. Efter att i Oktober 1846 ha specimenrat för den teologiska adjunktur, han då redan förestått, med en afhandling *De sacris quæ diebus dominicis publice celebrantur*, anträdde han 1848, såsom Thuniak stipendiat, en vetenskaplig resa till Tyskland, England och Skotland samt utnämndes, före sin hemkomst om våren 1849, till adjunkt i pastoralteologi. Förordnad 1851 att förestå

theologie pastoralis professionen, aflade han i början af år 1852 theologie licentiat-examen samt befordrades s. å. till teol. past. professor, hvarjemte han utnämndes till kyrkoherde i Trefaldighetsförsamlingen. År 1860 promoverades han till theologie doktor och företog året derefter på K. Maj:ts befallning en resa till åtskilliga protestantiska länder för att närmare lära känna de olika metoderna för religionsundervisningens bedrivande derstädes och finnas hans derunder gjorda iakttagelser samlade i hans skrift *Om religionsundervisningen* (1863). Hans sista akademiska befordran har varit till förste theologie professor och domprost i Upsala 1865. Då han under hela sin professorstid varit ledamot af Bibelkommissionen, sökte han på uppmaning af d. v. ärkebiskopen Reuterdahl mot slutet af 1866 tjänstledighet från sina akademiska åligganden, för att med så mycket mer kraft kunna deltaga i bibelöversättningsarbetet; under denna tid har han dock varit verksam i sin tjänst såsom kyrkoherde. I en lång följd år upptagen af sin tredubbla tjänstebefattning, den af akademisk lärare, sjöläsörjare och ledamot af bibelkommissionen, har han endast haft ringa tid att egna åt författarskap. Hans utgifna skrifter bestå därför, utom af de redan nämnda samt åtskilliga strödda predikningar och minnestal, hufvudsakligen af hans omfattande arbete *Uppsåttser i kyrkliga och andliga ämnen* (1871). Komm. af N. O. 1 kl. — Gift 1850 med *Augusta von Friesendorff*.

Tornberg, Carl Johan, universitetslärare, orientalist. Född i Linköping den 23 Okt. 1807. Föräldrar: guld- och silfverarbetaren *Bengt Tornberg* och *Johanna Barbara Norden*. — Vid nitton års ålder student i Upsala, promoverades han till filosofie doktor derstädes 1833 och aflade innan årets slut theologie kandidat-examen. År 1835 kallades han till docent i arabiska litteraturen vid Upsala universitet och företog året derefter en omfattande studieresa till Frankrike, England, Holland och Tyskland, från hvilken han återkom 1838 och förordnades till Lideniansk amanuens vid universitetsbiblioteket i Upsala s. å. Sedan han förestått professionen i österländska språk vid meromnämnda universitet 1842—43, befordrades han 1844 till L. L. O. O. adjunkt, antog s. å. prästerlig ordination, samt förestod ännu en gång 1846—47 professionen i österländska språk i Upsala, innan han det sistnämnda året (1847) utnämndes till e. o. professor i orientalsk litteratur vid universitetet i Lund. År 1850 befordrades han till ordinarie professor i samma läroämne, företog 1856, samt hvardera af åren 1863—65 vetenskapliga resor till flera af Europas länder. Ar ledamot af Vitt. Hist. och Ant. akademien (1840); af K. Danske Vi-

densk sällskap (1868); af K. Vet. Akad. i Stockholm (1870); korr. ledamot af Kejs. Vet. Akad. i S:t Petersburg (1873); medlem af Letterstedtska föreningen; korr. ledamot af organisations-komitén för orientalistkongressen i S:t Petersburg 1876, förutom en mängd andra lärda samfund och föreningar; R. N. O. m. m. En af Europas utmärktare orientaler, har T. med ära häfdat sin plats på Björnståhls och Mathias Norbergs lärostol, både såsom akademisk föreläsare och utgivare af lärda arbeten. Främsta rummet bland dessa intager utan fråga *Ibn el-Athiri chronicon* (Vol. I—XIV, 1851—76) ett jätteverk som gjort hans namn högt aktadt bland alla Europas lärde; vidare må nämnas: *Ex Ibn el-Vardi libro, Margarita Mirabilium in scripto, proœmium, caput secundum, tertium, quartum et quintum* (1835—42); *Ibn-Khalduni Narratio de expeditionibus Francorum in terras Islamismo subjectas* (1840); *Symbola ad rem numariam Muhammedanorum* (1846—62); *Numi kufici regii numophylacii Holmiensis* (1848); *Koränen, öfversatt ifrån arabiskan* (1874) m. m. — Ogift.

1. **Torsslow, Olof Ulrik**, dramatisk skådespelare. Född i Stockholm den 18 Dec. 1801. Föräldrar: bankokommissarien *Mattias Torsslow* och *Gustafva Lovisa Wallenstrand*. — På sitt femtonde år antogs T. till elev vid K. teatern och tillhörde sedan denna scen såsom skådespelare till 1833, då han måste afgå till följd af ett benbrott. Någorlunda återställd till helsan, öfvertog han 1835 i förening med P. Deland Djurgårdsteatern, öfver hvilken han efter Delands afgång 1837, ensam några år fortfor att bibehålla ledningen, på samma gång han 1841—42 gaf offentliga föreläsningar i Kirsteinska huset vid Klara. År 1843 ingick han vid den af Liudeberg anlagda Nya teatern och blef, sedan teatern i följd af anläggarens obestånd öfvergått till ett bolag, 1846 jemte Stjernström styresman för densamma. Sedan Stjernström lemnat sin befattning såsom »Mindre teaterns» dirigent 1850, förestod T. teatern ensam till 1856, då han ånyo ingick vid K. teatern såsom styresman för dramatiska scenen, med åliggande att vissa gånger äfven uppträda såsom skådespelare. Efter att lemnat alla bestyr vid K. teatern den 1 Juli 1861, visade han sig vid ett och annat tillfälle på Mindre teatern, der han uppträdde för sista gången d. 15 Maj 1863 i komedien *Michel Perrin, eller polissspion utan att veta det*. Bland de talrika roller, som denne snillrike, mångsidige och ovanligt bildade skådespelare utfört, torde företrädesvis böra nämnas: *Philibert d. y.* i »Bröderna Philibert», *Mortimer* i »Maria Stuart», *Feodor* i »Feodor och Maria», *Adolf* i »Grefvarne Klingenberg», *Ernest* i »Mannen och älskaren», *Hamlet*,

Strozzi, Richelieu, Lord Lilburne i »Natt och morgon», *Macbeth, Kung Lear, Jovial, Ludvig XI, Kean, Kardinal Montalto* i »Klostret Castro», *Bolingbroke* i »Ett glas vatten», *Gustaf Vasa* i »Solen sjunker» m. fl. I dessa och en mängd andra karakterer har han utvecklat en mångsidighet, hvori han af svenska konstnärer kanske endast öfverträffats af Hjortsberg. Hans öfverlägsenhet i den dramatiska konstens många och olikartade uppgifter har gjort sig gällande äfven på ett annat fält, nämligen i hans egenskap af scenisk lärare och ledare. I detta hänseende står den dramatiska konsten i Sverige till honom i outplånliga förbindelser, liksom flera af våra bästa förmågor i Thalias tjänst hafva att tacka hans anvisningar och råd för sina sedermera vunna framgångar på skådespelarebanan. — Gift 1880 (se följ.).

2. **Torsslow, Sara Fredrika**, född STRÖMSTEDT, dramatisk skådespelerska. Född den 11 Juni 1795 i Stockholm, der fadren var kryddkramhandlare. — Hon antogs 1807 till elev vid K. teatern, der hon erhöi sin första sceniska utbildning af den utmärkte skådespelerskan mamsell Franck, sedermera fru Ruckman. Hon ansågs likväl af vederbörande teaterdirektion icke ega några utmärktare anlag för konsten, hvarför hon länge endast fick uppträda i biroller, hvarjemte hon hade sig ålagdt att tjänstgöra vid operakören. Men utrustad med ett utmärkt hufvud, sundt omdöme och en kraft, som af hindren blott sprorades till ytterligare ansträngningar, utvecklade hon sedan nästan på egen hand sin mäsakända förmåga och steg till allt högre mästerskap, i synnerhet i den tragiska genren. — Gift 1830 med *Olof Ulrik Torsslow*, följde hon honom först till Djurgårdsteatern och sedan till Mindre teatern, der de båda makarna under några år på konstens himmel bildade ett tvillingpar af första ordningens stjernor. Med en, efter upprepade förkylningar bruten helse, lemnade hon scenen för alltid 1853 och bortgick ur lifvet, i Stockholm, den 18 Juni 1853. — Ehuru användbar för nästan hvarje gren af konsten, lämpade sig skaplynet af hennes konstnärsgåva mest för roller af skakande, gripande själsrörelser, eller sådana som fordrade att lägga i dagen den fina väfnaden af djupgående intriger, eller ock sådana hvilkas tyngdpunkt låg i intrycket af en imponerande värdig hållning. »Sådan» — yttrar en minnestecknare kort efter hennes död — »Schillers snille danat Englands Elisabet, samtalande än i salarna af sitt slott med lord Leicester, än i parken vid Fotheringhay med Maria Stuart, sådan framstod Elisabets lefvande bild i fru T:s spel på K. teatern; sådan som Viktor Hugo såg med fantasiens öga Gudule i Notre-Dame, sådan återgaf fru T.

hennes på Mindre teatern; och sådan Scribe målade den furstinna, hvilken i hans ryktbara skådespel, som, lämpadt för svenska scenen, heter Strozzi och Martino, kallas enkehertiginnan, sådan framställdes hon af fru T. på Djurgårdsteatern. Hvarje gång hon uppträdde firade scenen en triumf och salongen en högtid.»

Torstensson, Lennart, härförare. Född på stamgodset Forstena i Västergötland den 17 Aug. 1603. Föräldrar; ståthållaren på Elfsborgs slott *Torsten Lennarsson* af den gamla Forstena-slåkten och *Mårta Posse*. — Endast några veckor gammal lemnades sonen till uppfostran hos sin farmoder, fru Margareta Ekeblad på Forstena, och kom efter hennes död 1616 först till riksdrotset Bo Ribbing och sedan såsom hofsven till Gustaf II Adolf. År 1621 fick han medfölja sin herre till Lifland och hade alltid sin plats vid hans sida under en mängd skärmytslingar, fäktingar och belägringar. Vid ett sådant tillfälle skickade Gustaf Adolf honom med muntliga befallningar till en af öfverstarne. Under ridten märkte T. att fienden ändrat ställning, hvarför han på eget bevåg ändrade konungens order, såsom han för tillfället ansåg lämpligast. Då han återkom, befallde konungen, med afseende på fiendens opåräknade rörelse, honom genast rida tillbaka med nya föreskrifter, hvilka i hufvudsak voro just de, som T. sjelf dristat gifva. Darrande bad ynglingen konungen om nåd och erkände förhållandet, dervid Gustaf Adolf såg honom skarpt i ansigtet och derpå leende yttrade: »du passar bättre till härförare än till hofsven». Sedan T. 1624 förklarats »varaktigt», utnämndes han till fänrik vid gärdet, blef 1626 kapten, året därefter öfverstelöjtnant vid Norrlands regemente, 1628 öfverste och 1629 öfverste vid artilleriet. Han befordrades därefter till general vid artilleriet 1632, strax före slaget vid Nürnberg, der han blef tillfångatagen och insatt i ett fuktigt fängelse, hvarest han ådrog sig en svår gilt, som jemte stenplågor sedan förbittrade hela hans återstående lif. Utvexlad följande året mot Wallensteins egen svåger, grefen af Harrach, åtföljde han Gustaf Adolfs lik till Sverige; utnämndes 1634 till rikstygmästare, och till riksråd 1640; men tillträdde den senare befattningen icke förrän 1641 efter hemkomsten från Tyskland. Hans vistelse i fäderneslandet blef emellertid mycket kort, emedan han öfvertalades att, oaktadt sin sjuklighet, efter Johan Baner taga befalet öfver svenska trupperna i Tyskland, med titel af fältmarskalk och guvernör öfver Pommern. Hans stora och lysande bragder från denna tid äro så bekanta, att vi ej här behöfva upprepa dem. Med öfverlägsen framgång förde han sina arméer i Schlesien, Sachsen och Mähren, hvarifrån han 1643

inbröt i Holstein och eröfrade inom två månader nästan alla Danmarks besittningar på fastlandet; inföll ånyo i kejsarens arfvärdar och afslöt sin hjeltebana med den lysande segern vid Jankowitz 1646. Vid sin återkomst till Sverigc emottogs han af drottning Kristina med utmärkta gästbevis: upphöjdes på en och samma dag (d 5 Febr. 1647) till friherre och greve, med Ortala, som ansås gifva 10,000 r:dr i afkastning, till grefskap, och utnämndes 1648 till generalguvernör öfver Vestergötland, jemte Halland, Vermland och Dal. I rådet, der han nu blef en mer stadig ledamot, uppträdde han på drottningens sida emot Oxenstiernorna; men drog sig efter hand från ärendena och afled i Stockholm den 7 April 1651. — Såsom härförare ådagalade T. en sällsynt förening af snillrik djerfhet med noggrannhet och beräkning, hvarför så svenskar utfördt de bragder på slagfältet som han. Sjelfva kriget fick under hans fanor ett mildare skaplyne än förut. Väl tog han, liksom sina föregångare, dryga brand-skatter af de öfvervunnna länderna, men förbjöd plundringar och straffade dem strängt. Hans lik nedsattes i Riddarholmskyrkan i Stockholm i ett eget grafkor, öfver hvars ingång läses en latinsk inskrift, som i öfversättning lyder sålunda: »Lennart Torstenssons titlar antyda blott svagt hans förtjenster om fäderneslandet. Han fördes såsom lärjunge af den store konungen Gustaf Adolf in på krigarens bana. Han kunde sedermera sjelf såsom lärare dit införa den store konungen Carl Gustaf. Hans ätt är död, men hans många segrar äro en odödlig afkomma». — Gift 1633 med *Beata De la Gardie*.

2. **Torstensson, Anders**, riksråd. Född d. 20 Jan. 1641; den föregående's son. — Han uppsteg — anmärker Wieselgren — på sin faders rykte genom stallet till rådsbordet. Vid tjugutre års ålder anställd i krigstjenst såsom öfverstlöjtnant vid gardet, blef han sedermera öfverste, riksstallmästare och inkallades 1673 i rådet. Derifrån afgick han 1681 såsom generalguvernör till Estland och förordnades slutligen, 1684, till president i Åbo hofrätt. — Död i sistnämnda stad den 8 November 1686. — Han beskrifves såsom en ädel och välmående man, »den der aldrig tillstyrkte något, som kunde lända en enda människa till skada, och som för sin egen del hellre ville lida än göra orätt». — Gift 1665 med *Kristina Katarina Stenbock*.

Tott. I Danmark gå denna ätts anor genom historien upp i sagotiden, och i Sverige spelar den under medeltiden en betydande roll. På svenska riddarhuset vann ätten inträde 1625.

1. **Tott, Claes Åkesson**, krigare, riksråd. Födelseåret obekant. Föräldrar: riksrådet

Åke Tott och *Ingeborg Sparre*. — Ehuru hans ungdomsbedrifter icke äro närmare kända, måste de väl antagas hafva varit af framstående beskaffenhet, efter han var en af dem, som 1561 slogos till riddare vid K. Erik XIV:s kröning. Under nämnde konungs krig deltog han i striderna mot danskarne och blef fången i slaget vid Svarterå. 1569 förordnad till lagman i Nerike, befordrades han tre år senare till slottlofven på Stockholms slott och utnämndes 1573 till krigsöfverste i Lifland. På denna plats utvecklade han mycken verksamhet och vann sig hjälterykte i våra häfder. Med sjuhundra knektar och några hundra lifländska ryttare, påträffade han d. 23 Januari 1573 den sexton tusen starka ryska hären vid Lode. T. lät genast sina ryttare anfalla, och dessa gjorde det med sådan kraft att de höggos sig tvärt igenom den fiendtliga styrkan, men derpå gripna af förskräckelse öfver sin egen öföfvägenhet, fortsatte sin ridt i vildeste flykt. T. lät då sina fotknektar anfalla den i ordning bragta hären och dessa betodde sig med sådant mannamod, att efter stridens slut sjutusen ryssar lågo på platsen. Efter sin hemkomst insattes han 1576 i rådet, förordnades s. å. till ståthållare öfver hela Finland och blef 1585 guvernör och öfverstelagman öfver Finland med Karelen. Då han 1590 i Reval jemte flera andra riksråd vågade motsätta sig K. Sigismunds återresa till Sverige, dömdes han från sina embeten, men återvann 1592 K. Johans nåd och återfick 1593 sina tjenater. — Död 1596. — Gift 1: 1593 med *Ingeborg Clasdotter Gyllenstierna* och 2: med *Kerstin Henriksdotter Horn*.

2. **Tott, Åke Henriksson**, krigare. Född i Juni 1598 på Gerkenäs gård i Nyland och son af landshöfdingen i Österbotten *Henrik Tott* och *Sigrid Vass*. — Redan vid universitetet i Upsala gjorde sig T. känd som en väldig slagskämpe, och denna stridslustnad följde honom ock, sedan han trädde under Gustaf Adolfs fanor. Konungen, hvilken kände hans öföfvägenhet, kallade honom »Snöplogen, som skulle rödja väg åt de andra», belönade hans mod och tapperhet, men var ej heller blind för hans öfvermod och försuimlighet. Emellertid framskyndade T. med ovanlig hast på befordringarnas bana: efter att ha varit kammarherre hos konungen, utnämndes han till öfverste och generalsmajor af kavalleriet samt blef 1630 general och riksråd. Hans sista befordran var till fältmarskalk 1631. — Död på Lafvila gård i Finland 1640. — Hans snabba uppstigande uppför krigsårans trappa, under Gustaf Adolfs egna ögon, visar bättre än allt annat, att T. var en handlingens man. Likväl har han ej vunnit något rykte såsom härförare i stort. Men der det gälde att genom ett kraftigt

anfall bringa en fiendtlig trupp i oordning, att genom upprepade och ihärdiga öfverfall uttrötta sin motståndare, eller genom djerfhet och fintlighet skaffa sig underrättelser om hans styrka och ställning, der var T. rätte mannen. Om hans verksamhet inom rådet är föga att säga, utom det att han icke var någon vän af det Oxenstiernska partiet. — Han var trenne gånger gift, 1: 1615 med *Sigrid Bielke* och 2: med *Kristina Brahe*.

3. **Tott, Klas Åkesson**, riksråd. Född den 14 Aug. 1630; den föregåendes son. — Han hade erhållit sin uppfostran i Frankrike och väckte genast vid sin hemkomst uppeendade genom sin skönhet, qvickhet och belevfvenhet. Omkring 1651 begynte han visa sig vid hofvet och förvärfvade sig inom kort drottningens utmärkta ynnest. 1652 upphöjdes den tjugutvåriga ynglingen på en gång från adligt till grefsligt stånd, såsom det hette, för fadrens förtjenster och erhöill till grefskap Ny-Karleby socken i Finland, med åttio hemman, förutom flera kronogårdar i Österbotten. Året derpå utnämndes han till öfverste kammarherre, riksråd, »grand capitaine» öfver gardet samt blef 1654 kansliråd och riksstallmästare. Af K. Carl X förordnades han till underståthållare i Stockholm och blef under K. Carl XI:s minderårighet (1665) fältmarskalk och generalguvernör i Lifland. Det sista förtroendevärf, som tillföll honom, var hans utnämning till svensk ambassadör i Frankrike, der han afed i Paris den 15 Juli 1674. — Med fadrens trotsiga, öfvermodiga lynne förenade T., då han ville, världsmännens takt och ädlingens ridderliga uppmärksamhet. Också var han alltid och allestädes det täcka könets förklarade runsting. Hos drottning Kristina gick välviljan mot T. så långt, att hon, när tiden för hennes tronafsägelse nalkades, lät höra sig före i rådet om ej T. kunde nämnas till tronföljare, i händelse Carl Gustaf skulle afvida utan arvingar. Planen förföll, och T. erhöill i ersättning för sina svikna förhoppningar 200,000 r:dr och godset Ekolsund vid Mälaren. Liksom M. G. De la Gardie praktälekande, stolt och slösande, stod han inom rådet mestadels på dennes sida, äfven därför att denna var den mest krigiska. Med mognare år och mognare tänkesätt, ändrade han sig i mycket och befinner mot slutet af sin lefnad vid rådsbordet hafva talat både för fred samt enskild och allmän sparsamhet. — Gift 1665 med *Anna Margareta Oxenstierna*.

Tottie, Carl, köpman, embetsman. Född på Långvinds bruk i Helsingland, d. 22 Okt. 1781. Föräldrarna: bruksegaren *Isak Tottie* och *Sara Beata Svedberg*, en sondotter till den berömda biskopen i Skara. — I föräldrarnas förmögna hem åtnöt T. en sorg-

fällig undervisning till 1797 då han skickades till Upsala. Efter någon tids vistelse vid universitetet, anställdes han som biträde på ett handelskontor i Stockholm, der han fortfor att arbeta till 1804, då han företog en utrikes resa, först till England och sedan till Portugal, hvarest han stannade i trene år. Återkommen till England, der han alltsedan var bosatt, förordnades han till vice konsul för Sverige 1810, för Sverige och Norge 1815 samt utnämndes till svensk-norsk generalkonsul 1818. — Död i London, vid den höga åldern af åttio år, den 17 Juli 1870. — Under sin mångåriga vistelse i Englands hufvudstad inlade T. stora förtjenster om dervarande svenska församling och förvärfvade sig genom sin tjänstvillighet, sin erfarenhet och sina kunskaper ett stort och berättigadt anseende. Vald till ledamot af kyrkorådet inom svenska församlingen i London 1808, kallades han till hederskyrkovård för sin återstående lifstid 1838; var Honor. Director af the Society of Friends of the Foreigners in Distress i London, i hvars stiftelse han deltog; hedersled. af hospitalsinrättningen på Dreadnought för sjömän; ledam. af the British and foreign Bible Society m. fl. sällskaper. Komm. af V. O.; R. N. O.; R. N. S:t O. O. m. m. — Gift 1809 med *Charlotte Bailey*.

Trafvenfelt, Erik Carl, läkare. Född den 8 November 1774. Föräldrar: kaptenen *Gotthard Vilhelm Trafvenfelt* och *Maria Charlotta Thegner*. — Efter i Stockholm och Upsala idkade medicinska studier, blef T. medicine doktor 1797 och anställdes s. å. till sekreterare i Collegium medicum. Denna befattning innehade han i fyra år, eller till 1801, då han tog afsked med professors titel. Han hade då redan förvärfvat sig en betydande praktik och ansågs snart såsom en af hufvudstadens utmärktaste läkare. I förening med Berzelius och några andra af de mest ansedda Stockholmläkarne stiftade han 1808 det ännu fortfarande, högt ansedda, Svenska Läkaresällskapet; kallades 1811 till hedersledamot af Collegium medicum och blef, då denna institution 1813 förändrades till ett embetsverk för allmän helsövård, assessor i detsamma. År 1832 utnämndes han till medicinalråd; var ledam. af Vet. Akad. R. N. O.; R. V. O. m. m. — Död i Stockholm den 17 Jan. 1835. — De af T. utgifna medicinska afhandlingar och skrifter uppgå till ett betydande antal. Bland dem märkas företrädesvis: *Jakttagelser om koleran i Stockholm 1834*, en sakrik redogörelse för denna då i Sverige nya och fruktade farsot. — Gift 1: 1797 med *Maria Martina Sandström* och 2: 1811 med *Carolina Louisa Eelius*.

Tranér, Johan, filolog, skald. Född den 11 Mars 1770 i Torpa socken i Östergöt-

land, der föräldrarna voro bondfolk. — Han uppfostrades i början för föräldrarnas stånd, men ett svårt fall gjorde honom oförmögen till tyngre landtmannarbeten, hvarföre han vid nitton års ålder insattes af fadren i Linköpings skola. Vid tjugutre års ålder (1793) ankom han till Upsala och promoverades der till filosofie magister 1800. Två år senare kallades han till docent i romerska litteraturen, blef 1809 e. o. adjunkt samt förestod 1811—12 eloqu. et poës. professionen. Det sistnämnda året befordrad till litt. hnm. adjunkt, erhöill han 1815 professors titel, lät prästvigta sig 1822 och utnämndes 1825 till kyrkoherde i Söderköping. — Död vid Porla helsobrunn i Nerike den 8 Juli 1835. — Längre känd vid universitetet såsom lycklig översättare och utmärkt latinsk skald, blef han först bekant för den stora allmänheten genom några översättningar till svenskan från Ovidius, hvilka åren 1805, 1806 och 1807 vunno priset i Svenska Akademien. Sedermera begynte han under loppet af en mängd år (1807—22) i en följd af disputationer utgifva Homeros' Iliad på svensk hexameter, hvilken översättning bland de lärda väckte stor uppmärksamhet. Ännu större bifall rönt hans måsterliga tolkning af Anakreon, som genast utsåldes, och sedan utgått i nya upplagor. Men ej blott till översättningar inskränkte sig detta lekande poetiska snille. Han har utgivit en stor mängd latinska poemer, nästan alla tillfällighetsdikter, men icke desto mindre af stort värde. Till arten af detta slags författarskap torde böra räknas hans öfverflyttning till romarnes språk af Tegnér's »Natvardsbarnens», ett försök, som, oakadt företagets stora svårigheter, lyckats »så utomordentligt väl, att läsaren mängenstädes tvekar, huruvida icke efterbildningen eger företräde framför originalet». Han har jemväl lemnat flera svenska skaldestycken, liksom de latinska framkallade af tillfälliga anledningar, och utgivit kritiska upplagor af åtskilliga latinska författare. I sin personlighet och allmänna sammanlefnaden var T. en besynnerlig sammansättning af cyniskt själfsväld och tillkonstlad prydlighet; mot behöfvande studerande var han alltid en hjälpsam vän och ihågkom dem äfven i sitt testamentet genom en fond till stipendier. — Ogift.

Treffenberg, Nils Curry Engelbrekt, embetsman, riksdagsman. Född i Göteborg den 1 Mars 1825. Föräldrar: löjtnanten vid Södra skånska infanteriregementet *Curry Gabriel Treffenberg* och *Eva Maria Ahlberg*. — Efter att ha genomgått Skara skola och gymnasium afstade han studentexamen i Upsala 1843, vistades derefter ett par år såsom lärare i greve H. Hamiltons familj på Hönåter i Vester götland och återvände 1845 till universitetet, der han blef filosofie

doktor 1851. Sedan han 1853 jemväl afågt examen för inträde i rikets rättegångsverk, ingick han s. å. såsom auskultant i Svea hofrätt, biträde 1853—58 med tingsgöromål på landet och förrättade åtskilliga häradsting, samt förordnades, efter att 1856 ha blifvit befordrad till vice häradshöfding, att vara läsnötarie i Vesterås län 1860. Två år senare utnämndes han till landsekreterare i nämnda län, och blef 1873 landshöfding i Wester-Norrland. Såsom ledamot af ridd. och adeln bevistade han den sista ständsriksdagen 1865—66, och var bland dem, som kraftigast motsatte sig det hvilande representationsförslaget. Efter genomförandet af det nya riksdagskicket har han 1869, samt ifrån 1873 representerat dels en valkrets af Vestmanlands-städerna dels af norra Sveriges städer i riksdagens Andra kammare och der vunnit lika mycken aktning för sitt oförfärade mod som för talets kraft och öfvertygelsens värme. T. är sedan 1870 R. N. O. — Gift 1862 med *Ebba Charlotta Höök*.

1. **Triewald, Mårten**, mekaniker. Född i Stockholm i Nov. 1691. Föräldrar: hofslagaren *Mårten Triewald* och *Brigitta Nooth*. — Af fadren, till börden tysk, insattes han tidigt i tyska skolan i Stockholm, hvarefter han egnade sig åt handeln. Då denna utkomstväg misslyckades, beslöt han sig för en resa till England, der han blef bekant med holsteinska ministern, som tog honom i sitt hus och begagnade honom vid sin brefvexling m. m. Sedan han vunnit flera bekantskaper, erhöill han anställning på en köpman Rodleys kontor och fick snart uppsigten öfver dennes stenkolsgrufvor i New-Castle. Här företog han sig att noga studera de vid grufbrytningen och kolupphemtningen använda »eldmaskinerna» (Ångmaskinerna), samt gjorde vid dem flera ändringar och förbättringar. Återkommande till Sverige, efter tio års vistelse i Storbritanien, 1726, förstod han göra sina kunskaper både kända och erkända. Han begynte hålla föreläsningar i fysik och mekanik på riddarhuset i Stockholm och hade den tillfredsställelsen att bland sina åhörare räkna flera af riksråderna och landets förnämsta män. Vid Vedevåg och Qvarnbacka bruk åstadkom han åtskilliga inrättningar till befordrande af jern- och stålörändlingen, uppfann en vädervexlingsmaskin för stora skepp, hvarför han erhöill en belöning af både sin egen och Frankrikes konung, m. m. Af konung Fredrik utnämndes han till öfvermekanikus och fick af ständerna en årlig pension. Redan 1729 hade han kallats till Ledamot af Vet. Societ. i Upsala, vann någon tid derefter inträde i engelska Lärdoms-societeten och stiftade 1739 tillsammans med Linné, Alströmer, Höpken, Bielke och Cederhielm Svenska Vetenskapsakademien, i

hvars handlingar han var en flitig medarbetare till sin död, i Stockholm, den 8 Aug. 1747. — Gift 1: med *Anna Margareta Brandt* och 2: med *Elisabet Wenster*.

2. **Triewald, Samuel von**, vittor gran-skare, satiriker. Född i Stockholm den 1 Maj 1688; den föregående bror. — Han bildades först i tyska skolan i Stockholm och kom derifrån till universitetet i Upsala. Efter derstädes afädda examina, tjänstgjorde han 1707—10 såsom e. o. i Riksarkivet, företog sistnämnda år en resa till Tyskland, Holland och England, utnämndes 1713 till guvernementssekreterare i Bremen och Verden samt blef 1718 registrator i Utrikes-expeditionen. Sedan han 1720 tjänstgjort såsom förste legationssekreterare vid kongressen i Braunschweig, adlades han 1723, men tog icke introduktion på riddarhuset, hvartil anledningen utan tvifvel var den att han kort derpå inträdde i holsteinsk tjänst och 1725 blef hofråd vid holsteinska legationen i Sverige. När 1728 en lag utkom som, vid äfventyr af landsförvisning, förbjöd svensk man att inrikes låta bruka sig i främmande makters tjänst, lemnade han Sverige, utnämndes s. å. till legationsråd och antogs kort derpå till guvernör för holsteinska hertigen prins August. År 1732 befordrades han till justitieråd, blef 1738 verkligt statsråd, samt afled i Kiel den 23 Januari 1743. — I vår litteraturhistoria intager T. ett framstående rum såsom estetik gran-skare och satiriker. I detta hänseende utöfvade han ett ganska stort inflytande på den följande tidens vittra utveckling, liksom han kan anses såsom förste grundläggaren af den satiriska skola, som nådde sin höjd med Kellgren och Leopold. Hans skald i den allvarliga genren har han egentligen blott varit öfversättare; men utmärker sig alltid för godt val af original samt för ett ledigt och vårdadt språk. Så väl hans satiriska som allvarsamma dikter utgåfvos samlade efter hans död under titel *Lärospån i svenska skaldekonsten* (1756). — Ogift.

Troil, von; släkten är en utgrening från den välbekanta prästsläkten *Troilius*, hvars ursprungliga namn var *Trulius*, en latinisering af stamfadrens namn *Trulsson*. Från samma ätt härstammar äfven släkten *Troili*.

1. **Troil, Uno von**, ärkebiskop. Född i Stockholm den 24 Februari 1746; son af ärkebiskopen *Samuel Troilius* och *Anna Elisabeth Angerstein*. — Vid fjorton års ålder inskrefs T. bland de studerande i Upsala och erhöill efter tio års gradualstudier primatet vid magisterpromotionen derstädes 1770. Kort derpå anträdde han för sin ytterligare utbildning en resa till Tyskland, Schweiz och England, från hvilket sistnämnda land han, i sällskap med den ryktbare botanisten Jos. Banks och sin berömda

landsman Solander, utsträckt färdan till Island. Efter återkomsten till Sverige lät han prästviga sig 1773 och utnämndes s. å. först till svadronspredikant och sedan till regementspastor vid lifregementet. År 1775 befordrad till ord. K. hofpredikant, blef han två år senare öfverhofpredikant och konungens bikt-fader, 1778 teologie doktor och 1780 biskop i Linköping. År 1786, således endast fyrtio år gammal, utnämndes han till Svea rikets ärkebiskop och Upsala universitetets prokansler, samt innehade dessa förenade embeten till sin död, vid Sätra helsebrunn i Vestmanland, den 27 Juli 1803. — Under 1786, 1789, 1792 och 1800 årens riksdagar ledde han i egenskap af ärkebiskop prästeståndets öfverläggningar; var hedersledamot af Vitt. Hist. och Ant. Akad.; Vet. Societ. i Upsala; af Filosofiska Soc. i Filadelfia; komm. af N. O. m. m. Såsom vetenskapsman uppbar han en rättvis aktning. De af honom utgifna *Skrifter* och *afhandlingar till upplysning i svenska kyrko- och reformationshistorien* (5 del. 1790) äro utmärkta för noggrannhet och utgöra ännu en god källa för denna del af historien. Såsom författare är han i öfrigt känd för sina *Bref, rörande en resa till Island*, hvilket arbete utgått i åtskilliga upplagor och blifvit öfversatt på flera språk. Sjelf lärd, var han en stor gynnare af vetenskaper och visade mot dess idkare många prof af frikostighet. — Gift 1776 med *Magdalena Eliabet Tersmeden*.

2. **Troil, Georg Gabriel Emil von**, embetsman. Född den 9 Juni 1800; den föregående brorsön, samt son af ryttmästaren *Samuel Troilius*, adlad *von Troil* och *Anna Charlotta af Sillen*. — Vid sexton års ålder utnämnd till kornett vid Lifregementets dragonkår, befordrades han till löjtnant derstädes 1820; blef kapten vid Vesterbotens regemente 1826, major vid Vesterbotens fältjägarekår 1841, öfverstlöjtnant och chef för nämnda kår 1845, hvarefter han 1850 tog afsked ur krigstjensten. Redan sex år innan han lemnade militärbanan hade han blifvit förordnad till generaldirektör och ordförande i styrelsen för fängelser och arbetsinrättningar i riket; han fortfor sedermera att förvalta denna plats till 1855, då han tog afsked, och utnämndes året derefter till laudshöfding i Kristianstads län. — Död i Stockholm den 19 Nov. 1859. — v. T. gjorde sig först bemärkt såsom riksdagsman, och särskildt som ifrig gran-skare i finansfrågor, hvilket hade den följd, att han från subalterngraden vid ett landregemente förflyttades till chefplatsen för fängvårdsstyrelsen, der han, liksom senare under laudshöfdingskapet i Kristianstad, utvecklade sina, äfven af politiska motståndare aldrig förnekade, egenskaper: drift och ordningssinne. Till sin natur kall, sträf, till

och med fränstötande, var han likväl långt ifrån sluten för ömmare känslor, hvilket han i synnerhet visade inom fångvärdan, der hans filantropi någon gång öfverskred gränsen af det välbetänkta. — Gift 1857 med *Sofia Lovisa von Koch*.

Troill, Gustaf Uno, porträttmålare. Född på Ramsbergs bruk i Vermland d. 16 Jan. 1815. Föräldrar: bruksegaren *Samuel Troili* och *Johanna Maria Geijer*. — Vid tjugu års ålder tog T. studentexamen i Upsala, hvarefter han 1840 utnämndes till underlöjtnant vid Vermlands fältjägareregemente. Hans vidare befordringar på den militära banan sträckte sig sedan ej längre än till löjtnansfullmakten, som han erhöll 1844, hvarefter han tog afsked 1848. I ungdomen en flitig och uppmärksam elev vid Konstakademien, fortsatte han sina studier för Södermark, hvilken han 1845 åtföljde till Italien, och arbetade här med så mycken ifver, att han redan efter tvenne år kunde hemsända till konstföreningens utställning flera tador, hvilkas antal en ytterligare ökades vid expositionen 1848. På 1850-talet gjorde han en ny studieresa till Paris; kallades efter sin hemkomst till ledamot af Akademien för de fria konsterna (1854); blef vice professor i teckning 1860 samt ordinarie professor 1866. R. N. O. — Död i Stockholm den 19 Augusti 1875. — Efter att i början ha försökt sig som genre-målare, fann T. snart sitt rätta fält i porträttmålningen, hvilken »med honom nått en ståndpunkt, som den icke på länge, om någonsin, innehåft i Sverige. Lika varm och naturfull som von Breda, eger han derjemte Södermarks djupare uppfattning och samvetsgranna utförande. Det passade sig sålunda väl, att det blef han, som med *Gyllenkaals* och *Lagerbjelkes bilder* på riddarhuset afslöd den intressanta serien af markskalkporträtt.» Det kan tilläggas att han äfven öppnat bilderraden af Andra kammarens talmän med *ärkebiskop Sundbergs porträtt*, hvilket jemte de två förutnämnda torde vara det mest bekanta af hans arbeten. Till hans rika begåfning hörde jemväl en stor musikalisk färdighet, synnerligast på piano. De sista åren af sin lefnad plågades han af ett dystert själalidande, som undergräfvade hans krafter och bäddade hans graf. — Gift 1855 med *Maria Charlotta Geijer*.

1. **Troilius, Samuel**, ärkebiskop, frihetsman. Född i Stora Skedvi socken i Dalarna den 22 Maj 1706. Föräldrar: prosten och kyrkoherden derstädes *Olof Troilius* och *Helena Gangia*. — Han utmärkte sig redan i skolan för framstående naturgäfvor och gjorde i Upsala så berömliga framsteg, att han, ehuru ograderad, förordnades till docens 1734. Han valde dock snart det andliga ståndet och lät prästviga sig 1736, på kallelse till huspredikant hos riksrådet greve

T. Bielke. I Stockholm, dit han nu flyttade, blef han särdeles eftersökt för sina ovanliga predikogäfvor, utnämndes 1740 till ordinarie hofpredikant och antogs året deretter till konungaparets biktfader, då han jemväl utnämndes till kyrkoherde i Riddarholms och Bromma församlingar. År 1742 förordnades han till öfverhofpredikant, blef 1745 kyrkoherde i S:t Klara och Olai (nu Adolf Fredrika) församlingar i Stockholm och kallades 1751 till biskop i Vesterås. Sedan han 1752 blifvit teol. doktor, utnämndes han 1757 till ärkebiskop och prokansler för Upsala universitet. — Död i Upsala den 18 Januari 1764. — Såsom biskop och präst utmärkte sig T. för ortodox nit och en lysande vältalighet. Ett herdabref, som han lät utgå strax efter sin utnämning till biskop i Vesterås, blef mycket berömdt och spriddes i nya upplagor till ledning äfven för de öfriga stiftens prästerskap. Med all sin lärdom och i öfrigt fördomsfria uppfattning var han ej fri från sitt tidevarfs vantrö och vidskeplse. Detta visade han tydligt vid ransakningarna om trollväsendet i Dalarna, der han vid några rätttegångar gick till väga med så mycken stränghet, att den ådrog honom både samtidens och efterverldens tadel. Inom riksförsamlingen var han en inflytelserik medlem och afgjord anhängare till det fria statskicket. Vid den häftiga brytningen vid 1755 års riksdag, stälde han sig helt och hållet på frihetävännernas sida, yrkande på rådets rättighet att begagna namnstämpel, när konungen vägrade att underteckna dess fattade beslut; förklarade statens säkerhet fordra Erik Brahes afifvande och talade för en varnande föreställning åt drottning Lovisa Ulrika efter den misslyckade statskuppen o. s. v. — Han var tvenne gånger gift, 1: 1740 med *Anna Elisabet Angerstein* och 2: 1751 med *Britta Elisabet Silfverstolpe*. Hans barn adlades 1756 med namnet *von Troil*.

2. **Troilius, Carl Oscar**, generaldirektör. Född på Knutsberg i Nora landförsamling af Örebro län den 26 Januari 1813. Föräldrar: bergmästaren, bergsrådet *Samuel Troilius* och *Ulrika Maria Westén*. — Student i Upsala 1827, afskade han 1831 hofrätts-examen och lät inskriva sig som auskultant i Svea hofrätt, hvarefter han tog bergsexamen 1834. Jemväl antagen till auskultant i Bergskollegium, fortsatte han 1834—35 sina studier vid Faln bergsskola och befordrades 1836 till andre markscheider. Efter fadrens år 1841 timade död, förordnades han att förestå dennes innehafda bergmästareembete, blef 1854 geschwornen vid Stora Kopparberget och utnämndes till bergmästare i sjette bergmästaredistriktet 1855. För lätt afsättning af bergslagens produkter arbetade han under denna tid ifrigt för anläggningen af Nora-Ervalla järnväg, hvilken

öppnades för trafik i Mars 1856. Den samtidigt härmed inledda bekantskapen med friherre Ericson gaf anledning till den senare delen af T:ii offentliga verksamhet. Ledamot i komitén för järnvägsundersökningarna 1858, förordnades han 1860 till chef för kassli- och kameralafdelningen vid statens järnvägsbyggnader och utnämndes 1862 till generaldirektör och chef i styrelsen för statens järnvägstrafik. 1856 vald till extra fullmäktig i järnkotoret, utsågs han 1862 till ordinarie fullmäktig derstädes; ledamot i komitéerna för Sveriges deltagande i verdensutställningarna i London 1862 och i Wien 1873, samt vid den sistnämnda vald president i internationella juryn för första gruppen, omfattande bergverksindustrien; representant för Örebro län i riksdagens Första kammare sedan 1867. Komm. af N. O., af V. O., af N. S:t O. O., af D. D. O. m. m. — Gift 1850 med *Augusta Petrd.*

Trolle; en af Sveriges äldsta frälseslägter, ursprungligen från Danmark; naturaliserad och intagen på riddarhuset 1689.

1. **Trolle, Thure Arvidsson**, riksråd. Födelseår obekant; son af riksrådet *Arvid Birgersson (Trolle)* till Bergqvara, Aspenäs och Engso. — År 1527 nämnes Thure Arvidsson såsom af Gustaf I bemyndigad att rådslå med allmogen i Småland om den påbjudna gården till rikens galds betalning. På återresan derifrån blef han af någon fiende försåtligt skjuten genom lifvet med en skäckt, dock ej farligare än att han sedan tillfrisknade, hvarefter han af konungen utnämndes till riddare 1530; förordnades till slottslofven å Kalmar slott, med dess stad och län samt Öland 1533, blef riksråd 1534 och skickades följande året till Landekrons såsom biträde åt amiralen Måns Somme. År 1537 bevistade han med några andra af rikens råd Halmstads möte och höll året dorefter »allmänt ting med allmogen och vapsensyn öfver hela Smålands». Död 1555. — Gift med *Magdalena Erikadotter (Gyllenstierna)*.

2. **Trolle, Fredrik**, fideikommissstiftare. Född den 24 Maj 1693. Föräldrar: ryttmästaren *Arvid Trolle* och *Sofia Elisabet Augusta von Buchwald*. — I yngre år tjänstgjorde T. vid flottan och slutade sin militära bana såsom öfverstlöjtnant. Död på Näs i Skåne den 4 Maj 1770. Genom sitt gifte egare af en anseelig förmögenhet, förökade han denna ytterligare genom klok hushållning, så att han till sist var en af Skånes rikaste godsegare. Med sin hustru *Brita Ramel* hade han fyra barn, en son och tre döttrar. Vid slutet af sin lefnad förordnade han sina ärfda och förvärfvade egendomar till fideikommiss: Näs i Onsjö socken i Skåne blef jemte Fulltofta fideikommiss i Trolleslägten; Eriksholm, som kallades Trolleholm, blef fideikommiss i

Bondeslägten, och Verpinge, som fick namnet förändradt till Trolleberg, fideikommiss i Wachtmeisterska släkten. Från sistnämnda ställe öfverflyttades dock senare fideikommissnaturen till Ljungby. Till en af döttrarnas, generalskan Löwens, barn anlogs en summa penningar till inköp af något annat gods, som skulle vara i lika författning med de andra. Här för inlötades Ludgonäs i Södermanland, hvilket ställe efter fideikommissstiftaren erhöi namnet Trollesund. I sitt testamente förordnade han vidare, att hvarje fideikommissarie bland döttrarnas efterkommande skulle med sitt namn och vapen förena Trollefamiliens, samt att ingen fideikommissarie fick gifta sig med någon ofrälse; bröts häremot, skulle godset vara förverkad och tillfalla Vadstena krigsmanshus. Medan T. på detta sätt ej så litet offrade åt sin adliga fåfånga, hade han äfven en tanke på de torftiga. Af hvarje fideikommiss skulle sex fattiga med bättre uppfostran njuta underhåll, hvilket nådebröd var så rundligt tilltaget, att man funnit att ett dubbelt så stort antal dermed skulle kunna hjälpas.

1. **Trolle, Georg Herman**, sjömilitär. Född den 28 Oktober 1680. Föräldrar: kaptenen i dansk tjenst, *Herman Trolle* och *Anna Maria Mara*. — Ännu helt spärd sändes han till en anförvandt i Amsterdam och gjorde vid tio års ålder sin första sjöresa. Efter att ha besökt Danmark, Island, Tyskland, Frankrike, England m. fl. länder, anställdes han, ännu icke tjugu år gammal, som styrman på en kopverdifarare till Ostindien. Under resan förgicks fartyget i närheten af S:t Thomas, med en stor del af manskapet, och T. måste i tre dygn sitta på ett vrak i kalla vattnet, innan han blef bergad. Efter denna händelse ingick han vid engelska marinen och något senare vid holländska amiralitetet 1703. Medan han tjente i Holland, fick han vid en träffning mellan fyra holländska konvojskepp och några franska örlogsfartyg ett sabelhugg öfver ansigtet, hvarefter han bar märke under hela sin lefnad. Sedan han vidare tjenstgjort vid danska flottan, ingick han omsider 1714 såsom kapten vid svenska amiralitetet och utnämndes 1717 till premierkapten. Tvenne år senare blef han vid en sjödrabning med ryssarne tillfångatagen och jemte det redlösa skeppet, som han försvarat till sjelf tredje man, förd till Reval. Då hans utomordentliga tapperhet omtalades för czar Peter, lät denne hemta honom till sig i Kronstadt och sökte på allt sätt vinna honom för sin tjenst. Då T. vägrade att ingå härpå, skickades han med några andra fångar till Solikamsk i Sibirien, der han måste kvarstanna till fredsslutet 1722. Hemkommen till Sverige, anställdes han såsom befälhafvare på skeppet *Fridericus Rex Suecie* i ostindiska kompaniets tjenst och var den

förste som från Sverige gjorde en resa till Ostindien och tillbaka. År 1741 befordrad till kommandörkapten, blef han 1754 kommandör vid Stockholms eskader och fyra år senare schouthynch eller kontreamiral. 1758 upphöjdes han af K. Adolf Fredrik i adligt stånd, då han, till skilnad från den förut varande adliga svenska familjen Trolle, kallade sig *af Trolle*. Död i Stockholm; vid ättifem års ålder, den 8 Februari 1765. — Gift med *Anna Margareta Grill*.

2. **Trolle, Henrik af**, general-amiral. Född den 24 November 1730; den föregåendes son. — När T. var tio år gammal, lät fadren inskriva honom vid flottan, hvar-efter den unge sjömannen beseglade fjerran haf i tretton år, eller till 1753. Hemkommen till faderenslandet, befordrades han 1755 till löjtnant och blef konstituerad kaptenlöjtnant 1758. I denna egenskap bevidstade han belägringen af Penemünde och deltog såsom chef på galeren Carlskrona i affären vid Anklamer-Fehr. — År 1759 ombestyrde han svenska härens öfverförande till Rügen och gjorde årets fälttåg såsom adjutant hos generalen greve Axel Fersen. Förordnad till öfveradjutant hos svenske öfverbefälhavaren, utnämndes han 1761 till kapten vid arméns flotta, blef major 1762, öfverstlöjtnant 1770 och två år senare öfverste i armén och öfverste i arméns flotta. Med bibehållande af sin anställning i sjövapnet tjänstgjorde han jemväl 1775—80 som öfverste för Nylands infanteri-regemente, blef det sistnämnda året generalmajor och några veckor senare generalamiral. Död i Stockholm den 12 Mars 1784. — Uppfostrad af fältmarskalken Ehrensvärd, var T. en värdig lärjunge till sin store mästare. Öppen och rättfram, med en blick, som såg allting i stort, förenade han som tjänsteman omfattande kunskaper med en ovanlig drift och företagsamhet. Hans förvaltning såsom generalamiral bildar en lysande epok i svenska flottans minnen. Med biträde af Chapman, som på T:s framställning blifvit utnämnd till varfschef i Carlskrona, frambragte han på jemförelsevis kort tid flera större och mindre örlogsfartyg, hvarjemte en stor mängd andra voro under byggnad, när T. dog. Befästningarne kring Carlskrona förstärktes och förökades, förräder anskaffades, och flottans utrustning sattes uti det utmärktaste skick. — Vid Gustaf III:s statsvälförning var han en af de medverkande med särskildt uppdrag att hålla Sveaborg för konungens räkning. Från den tiden rådde mellan Gustaf III och T. det förtroligaste förhållande, som ostördt fortfor till den senares död. — Gift 1769 med *Carolina Carlsson*.

3. **Trolle, Henrik af**, sjömilitär, romanförfattare. Född i Carlskrona den 24 Febr. 1829; den föregåendes sonsens son. Föräldrar: kaptenen vid K. Maj:ts flotta *August*

Edvard af Trolle och Kristina Dorothea Lindvall. — Efter förberedande öfnings-expeditioner och examina aflade T. vid adertou års ålder sjöofficersexamen och utnämndes strax derpå till sekundlöjtnant vid flottan. Under längre och kortare sjöexpeditioner med svenska örlogsfartyg besökte han Norra och Södra Amerika, Vestindien, Holland, Frankrike m. fl. länder och åtnjöt under flera år kunglig permission för idkande af handelsjöfart, derunder han gjorde resor till de flesta världsdelar. Efter hemkomsten till Sverige lemnade han 1856 sjötjensten och egnade sig åt landbruk samt var under flera år medarbetare i tidningarne »Carlskrona Veckoblad», »Nya Blekingeposten» och »Blekinge Läns Tidning». Hans sista befattning i statens tjänst var den af proviantmästare dels å fregatten *Josephine*, dels å ångkorvetten *Gefle* åren 1864—65, efter hvilken tid han uppträd som särdeles fitig och omtyckt romanförfattare. Hans hittills utgifna romaner och noveller äro: *Rosen i Blekinges skärgård; Skeppet Ölands fagga; Sjöofficeren; Kapten Thomas Darell; Dikt och verklighet; Gustaf III:s testamente, eller 1792 och 1815; Jakob Duwall, eller färden på handelsfartyg; Samlade skizzer och noveller; Bilder från skolan och lifvet; Svenska flottans minnen; Östersjöns konung; Krona och törne; På en mils ombrets; Blokadbrytaren; Från land och haf*, samt en mängd skizzer och berättelser i kalendrär, tidskrifter och journaler. — Gift 1858 med *Hilda Vilhelmina Augusta Sjöberg*.

Trolle, Bonde; se Bonde.

Trolle, Wachtmeister; se Wachtmeister.

Trozelius, Clas Blecher, präst, författare i ekonomi. Född i Södra Tjusta härads af Kalmar län i Augusti 1719. Föräldrar: prosten och kyrkoherden i Lofta *Bengt Trozelius* och *Maria Edling*. — Efter fyra års universitetsstudier i Upsala, begaf sig T. 1741 till Lund, der han 1745 erhöi filosof. magistergraden. Kort derefter förordnad till docent i praktisk ekonomi, återvändde han efter tvenne år till Upsala och blef oeccon. pract. docent derstädes 1750. Prästvigd 1754, tjänstgjorde han någon tid i Stockholm såsom pastorsadjunkt i Storkyrkoförsamlingen och erhöi 1756 värdighet af K. hofpredikant. Två år senare (1758) befordrades han till professor i ekonomi vid Lunds universitet, erhöi vid universitetets jubelfeat 1768 teologie doktorsvärdigheten och utnämndes följande året till kyrkoherde i Hardeberga och Sandby prebendepastorat; tog afsked från sin professorbefattning 1786 samt aflid i Lund den 1 November 1794. — Såsom författare af akademiska disputationer utvecklade T. en ej obetydlig verksamhet och visade sitt nit och sin kärlek för den praktiska ekonomien genom att anså medel till en adjunktur vid Lunds univer-

sitet i detta läroämne. I sjelfva verket var han en typ af frihetstidens smak och ensidiga uppfattning af den allmänna hushållningen. Öfver vigten af denna och den nytta den beredde landet, utbredde han sig i tal och skrift på ett språk lika anspråksfullt och retoriskt till formen som innehållsamt och märkligt för sitt lösa tankesammanshang. — Gift 1: 1760 med *Eva Hjertzell* 2: 1786 med *Helena Thim*.

1. **Tullberg, Hampus Kristofer**, präst, språkforskare. Född den 2 November 1796 i Nöbbeleds socken nära Vexjö och son af en der boende underofficer. — Oaktadt fattigdomen i hemmet sattes gossen vid tio års ålder i Vexjö skola, hvarifrån han 1812 uppflyttades på gymnasium. Här grundlade han sin kännedom i de österländska språken under den lärde H. Sjögren, och ansågs redan för skicklig orientalist, när han anlände till universitetet i Lund 1816. Filos. doktor vid promotionen 1820, förordnades han två år senare till docent i orientaliska språk och utnämndes till adjunkt 1829. På 1830-talet förestod han flera gånger professionen i österländska språk; men lemnade universitetet 1840 såsom utnämnd pastor i Stora och Lilla Slågarps pastorat af Lunds stift; och blef prost 1843. — De sista åren af sin lefnad åtnöt han tjänstledighet från sin kyrkoherdebeställning och bosatte sig i Lund, der han vid promotionen 1871 erhöll jubelkranzen och der han afled den 8 Februari 1876. — T. var känd för omfattande språkliga kunskaper; men ännu mer för den ihärdighet, hvarmed han sökte genomföra sina reformer i svenska språkets rättkrifning. För detta ändamål utgaf han tid efter annan språkliga arbeten, som redan af titlarna låta ana huru han tänkte sig ett grammatiskt behandlingssätt, mera lämpadt efter språkets fast bestående fordringar, än efter språklärans lätt öfvergående tycken». Bland dessa arbeten må nämnas: *Översigt af svenska rättskrivningsläran* (1841); *Svensk rättskrivningslära* (1862); *Bidrag till etymologiskt lezikon öfver främmande ord i svenska språket* (1868), o. s. v. — Gift 1842 med *Ulla Stäck*, syster till den bekante konstnären.

2. **Tullberg, Otto Fredrik**, orientalist, musiker. Född i Nöbbeleds socken af Kronobergs län den 26 September 1802; den föregående bror. — I Upsala, der T. blef student 1822, vacklade han länge i valet mellan det prästerliga kallet och vetenskapen, hvarföre han, efter att ha vunnit den filosofiska graden 1830, lät prästviga sig 1835. — Förordnad till docens i hebreiska och arameiska språken vid Upsala universitetet 1832, anträdde han, kort efter det han blifvit präst, en resa till Tyskland, Österrike, Italien, Frankrike, England och Danmark, från hvilken han återkom 1837 och

utnämndes s. å. till e. o. hofpredikant. Sedan han gjort en ny utrikes, vetenskaplig resa 1840—41, befordrades han till professor i österländska språk i Upsala 1843 och besökte ytterligare ett par gånger utlandet, 1846—47 samt 1852. Från den sista af dessa resor återkom han med döden i hjertat och afled i Upsala den 12 April 1853. — Såsom vetenskapsman ådagalade han en outtröttlig flit och arbetsamhet. Flera hans skrifter vitna om hans ihärdiga och noggranna forskningar i utlandets bibliotek, såsom: *Gregorii Bar Hebraei in Jesaiam scholia*, samt *Gregorii Bar Hebraei in Psalmos scholiorum specimen*, efter handskriften i British Mus. bibliotek i London; *Dionysii Telmahharensis Chronici liber primus* efter en handskrift i vatikanska biblioteket i Rom o. s. v. Såsom lärare och enskild person var han i hög grad hjertlig, älskvärd och välvillig samt derföre högt värderad af medbröder och lärjungar. Skicklig musiker, var han en tid anförare för studentsången i Upsala och är äfven känd som kompositör. — Gift 1841 med *Sofia Lovisa Kristina Ridderbjelke*.

Tuneid, Erik, geograf. Född på Kila komministerboställe i Vestmanland den 22 Oktober 1709. Föräldrar: komministern *Erik Tunelius* och *Brita Hedman*. — I Upsala beredde sig T. i början för inträde i det andliga ståndet, men ändrade sedan beslut och blef filosofie magister 1737. Året der efter ingick han såsom e. o. kanalist i riksarkivet samt undfick 1742 hofanditörs namn, heder och värdighet. Oaktadt flera gånger upprepade ansökningar lyckades han aldrig vinna någon ordinarie tjänstebefattning, hvarför han 1751 lemnade sin lönlösa kanalistbeställning i riksarkivet, köpte ett litet hemman och egnade sig åt landthushållning. Han hugnades sedermera (1758) med hofrätts-assessors titel, samt afled, sjuttio år gammal, på sin egendom Eriksholm den 3 April 1788. — År 1739 begynte han utarbets sin välbekanta *Geographie öfver Sverige*, af hvilken första upplagan utkom 1741. Såsom det första svenska arbete i sitt slag, blef den emottagen med mycket bifall och vitnar onekligen om stor flit och möda hos författaren. Den utgafs sedan i nya, ständigt tillökade, upplagor, den sista långt efter författarens död redigerad af expeditionsekreteraren Forsslund i sju band. På sin ålderdom författade T. och utgaf *Historia om Svenska rikshöfvidsmannen Engelbrekt* (3 delar 1784), ett verk, om hvars värde tankarna varit delade och som rönt mycket motsägelser af Jahn i dennes Unionshistoria. — Gift 1748 med *Britta Helena Kock*.

Tungel; släkten, som länge blomstrade i Oldenburg, ankom i början af 1500-talet till Sverige och adlades 1631 med

1. **Tungel, Lars Nilsson**, embetsman,

diplomat. Född i Stockholm den 28 September 1582. Föräldrar: kammarrådet *Nils Larsson Tungel* och *Elsa Måå*. — Efter studier, i Upsala och sedan vid utländska högskolor, ansågs T. vid sin hemkomst till Sverige skicklig, att han utnämndes till sekreterare af staten 1621. Af Gustaf II Adolf nyttjades han ofta i diplomatiska uppdrag, dels till Tyskland dels till Frankrike, till hvilket sistnämnda land han afgick ej mindre än tvenne gånger såsom ambassadör. För hans förtjenster tillade konungen honom adlig sköld, då han tillika utnämndes till resident vid Kur-Sachsiska hofvet, en under då varande förhållanden högst maktpliggande befattning. Hans verksamhet blef likväl ej långvarig der, emedan han afled af pesten i Dresden, den 20 Oktober 1633. Det förtroende T. åtnjöt af Gustaf II Adolf utgör det bästa beviset för hans duglighet som diplomat och embetsman. Han omtalas eljest såsom en man af mycken lärdom och stor personlig älskvärdhet. — Gift 1629 med *Margareta Henriksdotter*.

2. *Tungel, Nils Nilsson*, embetsman. Född 1592; den föregående bror. — Liksom denne hade *Nils T.* hufvudsakligen vunnit sin bildning vid utländska lärosäten, när han befordrades till referendarie i K. hofkansliet 1624. Tre år senare utnämnd till häradshöfding i Daga härad af Södermanland, anställdes han 1630 som sekreterare i rådet, blef 1634 häradshöfding i Käkinds härad i Vestergötland samt adlades 1637 på sin broders nummer. Af drottning *Kristina* utnämndes han 1651 till hennes »Secrete råd», hofkansler samt »custos af det K. större och mindre sigillet»; men dömdes sina tjänster förlustig 1661, efter en skamlig kärlekshandel med en hustru *Elisabet Larsdotter Cygnea*. Sista gången han omtalas är 1663, då han var i fråga att skickas till Brabant för att återköpa en del publika handlingar, som *K. Kristian II* skulle hafva fört ur Sverige. Död d. 13 April 1665. — I sin samtids historia framstår T. såsom en dällig och låg karakter. Under det spända förhållande, som rådde mellan Sverige och Danmark var han en af danska regeringen mutad kunskapare på styrelsen i Sverige; liksom under fredsverket i Osnabrück den hemlige budbäraren mellan *Adler Salvins* och drottningen, i hvars ömdöme han på allt sätt sökte nedsätta *Oxenstiernorna*. Till sist rågade dock för honom vedergällningens mått. Invecklad i rättegångar och föremål för de mest förnedrande anklagelser, lopp han hvarje stund fara för sin personliga frihet och tillbragte sina sista dagar i glömska och obetydlighet. — Gift 1: 1621 med *Brita Katarina Rosenbielke* och 2: 1652 med *Anna Larsdotter Sneckenfelt*.

3. *Tungel, Gustaf*, krigare. Född d. 11 November 1639; den föregående son. —

Sin krigarebana började han 1657, såsom frivillig vid Nerikes regemente, blef fanrik s. å. löjtnant 1658, kapten vid Smålands regemente 1659, samt erhöll 1668 öfverstelöjtnants rang, hvarefter han för en tid ingick i republiken Venedigs härar. Med en del af den venetianska armén deltog han med mycken tapperhet i belägringen af *Kandia* 1669; men öfvergick redan 1671 i Spaniens tjänst och kort derpå i Hollands. Då prinsen af *Oranien* 1672 till honom öfverlemnade befälet i fästningen *Groll*, inträffade ett myteri inom garnisonen, som utlemnade sin kommandant åt fienden och uppgaf fästningen åt biskopens af *Münster* trupper. Efter sin återkomst till Sverige befordrades T. 1675 till öfverste för ett värfvad regemente och insattes 1676 till kommandant i *Kalmar*, med särskildt åläggande att ordna försvaret på *Öland*. År 1678 utnämndes han till öfverste för *Uplands* regemente, blef 1684 generalmajor samt landsh. i *Halland* och upphöjdes 1687 till frih. Död ogift d. 23 Dec. 1699. I *Carl XI:s* danska krig deltog T. med sitt vanliga oförskräckta mod och ansågs för en svenska härens erfarnaste krigare.

Tybeck, Johan, präst, Svedenborgare. Född af bondeföräldrar i *Nerike* den 26 Jan. 1752. — T. började sent studera, så att han ej anlände till *Upsala* förrän 1777. Två år derefter ordinerad till präst, anställdes han 1780 som huspredikant hos generaladjutanten, friherre *Duvall* och blef samtidigt e. o. bataljonspredikant vid *Åbo* läns regemente. Sedermera var han någon tid huspredikant hos friherrinnan *Beata Sparre* och innehade 1781—97 en dylik befattning hos landshöfdingen friherre *Svante Liljencrantz* på *Hesselbyholm* i *Södermanland*. Under ett par år 1801—03 biträdde han vid komministerbeställningen i *Helgarö* af *Strengnäs* stift, afsattes 1819 från predikambetet för sina »villfarande predikningar», samt afled 1831 på ett litet hemman *Ön* på *Fogdön* i *Malaren*, hvilket hemman han erhållit till lifstidsbesittning af familjen *Liljencrantz*. I nämnda enkla data innefattas T:s lefnadshistoria. Flera gånger anmäld i konsistorium för heruhutim och svedenborgska villfarelsor, blef han, såsom nyss är nämnt, afsatt från sitt prästerliga embete. Från denna tid daterar sig hans författarskap, bland hvars talrika alster må nämnas: *Hvad är kristlig sanning om Gud?*; *Kristlig undersökning öfver apostelen Pauli lära om lagens gerningar, om tro och rättfärdighet*; *Likheten och skillnaden mellan Pauli lära och doktor Luthers system om gerningar, tro och rättfärdighet*; *Skall kristna religionen i svenska kyrkan stå eller falla?* *Okonstladt och alvarligt försvår för kristna religionens heliga grundläror*; *Den vigtiga striden mellan sanningens ljus och fördomarnas mörker*; o. s. v.

Törneblad, Bengt Johan, skriftställare. Född af bondeföräldrar i Törnsvalla socken nära Vestervik den 25 September 1782. — Efter slutade studier i Upsala beträdde T. embetsmannabanan och ingick som e. o. tjänsteman i pommerska fältkontoret 1808. Året derefter sökte och erhöll han en anställning vid tullverket i Stockholm, hvarjemte han för sin utkomst äfven arbetade på ett handelskontor. Som dessa befattningar ej lemnade de inkomster, som behöfdes, lemnade han statens tjänst för att egna sig åt publiciteten och utgaf 1810—12 tidningen *Nya Posten*, hvilken genom den i densamma införda fabeln »Räfvarne» blef en hufvudsaklig anledning till Fersenska mordet. Under åren 1816—17 redigerade och utgaf han *Föreningen; Skandinaviskt folkblad*, samt 1817—18 *Svenskt Nationalblad*. I början uppträdde T. med häftighet emot den s. k. Nya skolan och dess organ Polyfem, men blef snart en af hennes ifrigaste försvarare och kan sägas för hennes skull ha uppfört sin timliga lycka. Genom fosforisterna bekant med Schillers arbeten, synes han hafva föresatt sig att omkläda dennes dramatiska arbeten i svensk drägt. Hans öfersättningar af »Don Carlos» samt »Jungfrun af Orleans» (1813) och af »Wallenstein» (1814) ädrogo honom likväl så betydliga förluster, att han råkade i ekonomiskt obestånd, särdeles som hans egna arbeten icke heller lemnade någon behållning. För att skaffa bröd för dagen måste han derför undfagna allmänheten med en hop småsaker, som kunde påräknas en större afsättning, och utgaf tid efter annan: *Försök till ett svenskt-kritiskt real-lexikon uppå de märkvärdigaste ord och talesätt, hvilka i allmänna sammanlagnaden förekomma* (1813); *Friherre Dolk. Roman utgifven af Ottar Tralling* (3 del. 1814—15); *Tiden och Bonaparte* (1814); *Gubben med skåpet; första — tredje vandringen* (1819) m. m. af samma art. Han har jemväl lemnat några öfersättningar af Fouqués arbeten såsom dennes smürre romaner, *Undine* o. s. v. — Död i Stockholm den 1 April 1820.

Törneblad. Släkten härstammar från en borgare i Stockholm, *Olof Nilsson*, hvilken, utom till ätten *Törneblad*, var stamfader för adliga släkten *Törne*, tre adliga ätter *von Törne*, adliga släkten *Törnatierna* samt adliga, friherrliga och grefliga ätterna *Törnflycht*.

1. **Törneblad, Carl Peter**, justitiestatsminister. Född den 3 November 1774. Föräldrar: bergmästaren *Anders Törneblad* och *Beata Unge*. — Efter vid universitetet i Lund afslagda examina, började han vid aderton års ålder sin juridiska bana såsom auskultant i Göta hofrätt. Förordnad till vice häradshöfding 1796 och antagen 1797 till e. o. kanaliet i Justitie-revisions-expedi-

tionen, öfvergick han det sistnämnda året från Göta till Svea hofrätt och befordrades 1789 till notarie i krigshofrätten. Sedan han 1801 erhållit häradshöfdinge fullmakt med tur och befordringsrätt, utnämndes han 1806 till häradshöfding i Öster-Nerikes domsaga, undfick 1814 titel af hofrättsråd, samt förflyttades 1821 såsom domhafvande till Jönåkers m. fl. häraders domsaga i Södermanland. Vid riksdagen 1823 utsågs han af rikets ständer till justitieombudsman och innehade denna befattning till 1835, hvar-efter han 1840 inkallades i Konungens statsråd. Året derefter justitiestatsminister, och i följd deraf uppflyttad bland rikets Herrar, utnämndes han, som förut var komm. af N. O., (1841) till ridd. och komm. af K. Maj:ts Orden; tog afsked från justitiestatsministerembetet 1843, samt afled, i Stockholm, den 17 Juni 1844. — På sin tid ansedd för en af de skickligare juristerna inom landet, deltog han 1811—14 som ledamot i lagkomitén, var en tid (1836) tillförordnad justitiekansler samt sedan 1841 ordförande i lagberedningen. — Gift 1812 med *Sofia Charlotta von Oldensköld*.

2. **Törneblad, Henrik Ragnar**, skolman, pedagogisk författare. Född i Hubbo församling af Vestmanland den 1 Februari 1833; den föregående kusins son. Föräldrar: öfverstelöjtnanten *Gustaf Törneblad* och *Britta Johanna Hedenblad*. — I Upsala, der T. blef student 1848, afade han filosof. kand. ex. 1853 och innehade andra hedersrummet vid promotionen det följande året. 1856 kallades han till docent i latinska skaldekonsten vid universitetet i Upsala samt utnämndes 1858 till sin nu innehafvande befattning, nämligen lektoratet i latin vid högre elementarläroverket i Kalmar. Förtog såsom Pipers stipendiat 1859—60 en vetenskaplig resa i Frankrike och Tyskland. Var 1865—66 ledamot af den s. k. språk-undervisningskommissionen; 1870—72 ledamot af komitén för revision af läroverksstadgan; 1873—75 representant för Kalmar stad i Riksdagens andra kammare; år sedan 1863 stadsfullmäktig i Kalmar och var under några år stadsfullmäktiges ordförande; direktör för Kalmar—Emmaboda järnväg m. m. — I sin dubbla egenskap af skolman och författare har han riktat vår undervisningslitteratur med kritiska och kommenterade upplagor af latinska författare, passande till skolbruk, såsom *P. Virgilii Maronis Aeneidos libri I—VI med förklarande anmärkningar* (1859); *Quaestiones criticae Quintilianae* (1860); *M. Tullii Ciceronis Orationes selectae VIII, med förklar. anmärkningar* (1862); *Cornelii Nepotii Vitae excellentium imperatorum; med förklar. anmärkningar och lexikon* (1864). *Livius. Lib. I—IV med förklar. anmärkningar* (3 uppl. af Bromans edition) (1872), samt för-

fattat *Latinska skriföfningar* (1863); *Latinsk elementarbok* (1866), *Latinsk extemporaliebok* (I, II, 1870—71); hvarjemte han utgifvit disputationer, skrifvit en mängd af handlingar och recensioner i tidskrifter m. m. — Gift 1863 med *Elisabet Maria Siljeström*.

Törneros, Adolf, filolog, estetiker. Född i Eskilstuna den 24 December 1794. Föräldrar: organisten och postmästaren derstädes *Per Törneros* och *Margareta Kristina Norman*. — Vid fadrens tidiga frånfälle togs sonens undervisning om hand af en fadrens ungdomsvän, prosten *Ei. Wallqvist* i Eskilstuna och vårdades med den omsorg, att T. vid föga mer än sjuttio års ålder blef student i Uppsala. Vid universitetet blefvo hans studier både djupgående och vidsträckt, men omfattade i synnerhet filosofi, estetik, historia samt romersk litteratur. Sedan han 1818 med utmärkelse blifvit filosofie doktor, kallades han 1819 till linguale docens, befordrades 1827 till litt. hum. adjunkt och utnämndes slutligen 1832 till eloqu. et poës. professor. »Olyckligtvis blef den samvetegranne läraren en martyr för sin latinska lärarebefattning». Fint estetiskt bildad, i högsta grad spirituell, lättroblig och känslig, domnade hans själ under det latinska professoratets mekaniska sysselsättningar, tentamina, examina samt granskningen af latinska öfersättningsprof och öfersättningskrifter. Det nedtyngande själsarbetet återverkade på hans svaga kroppshydda, så att han efter en lindrig feber bortgick ur lifvet den 20 Januari 1839. — Såsom akademisk författare utgaf han egentligen blott tvenne arbeten: *Cicero de legibus cum commentariis* (1835) samt en svensk bearbetning af *Ramshorn, Synonymiskt handlexikon* (1838), båda vid hans död ofullbordade. Då dessa stannat inom den lärdes studiekammare, känner hela den bildade svenska allmänheten T. genom hans, efter hans död af *E. A. Schröder* utgifna, *Bref och Dagboksanteckningar* (1840). I dessa teckningar, som af författaren aldrig voro ämnade för offentligheten, finner man om hvartannat snillrika betraktelser öfver hvarje handa vetenskapliga ämnen, små konstnärligt utförda historietaflor, utmärkta landskapskildringar, nsiva huslighetsscener, allt tecknad med en innerlighet, vickhet och lefnadsfrihet, som tillvinner hvarje föremål, äfven det obetydligaste, läsarens odelade intresse. — Ogift.

Törnflycht. Om släktens härkomst se *Törneblad*.

1. **Törnflycht, Olof Hansson**, embetsman. Född i Köping i Vestmanland den 5 April 1640. Föräldrar: politiborgmästaren i Stockholm *Hans Olof Törne* och *Kristina Hising*. — Genom vidsträckt handelsresor i England och Holland utvecklade sonen

sina anlag för köpmansyrket, för hvilket han af föräldrarna var bestämd och i hvilket han inom kort förvärfvade både rikedomar och anseende. Hans praktiska förstånd och skicklighet i det enskilda lifvet togs dock snart i anspråk för det allmänna. Riksdagsman vid reduktionarikedagen 1682, kallades han året derefter till rådman i Stockholm, samt blef 1694 borgmästare och ordförande i handelskollegium derstädes. Året efter Carl XII:s uppstigande på thronen upphöjdes *Olof Hansson*, såsom han förut kallades, i adligt stånd med namnet *Törnflycht* och erhöill 1710 titel af kommerseråd. Efter en verksam och i alla hänseenden framgångsrik lefnad bortgick han i döden, i Stockholm, den 9 April 1713. — Utom flera hus i hufvudstaden och betydliga egendomar på landet, egde T. ej mindre än sjutiotre större och mindre handelskepp och var således, på en tid då reduktionen bortsopt högadelns förmögenhet, kanske den rikaaste man i Sverige. Talet om hans rikedom var och så allmänt, att det länge efter hans död gick som en folksägen. I hufvudstaden bevarades hans minne i det längsta genom de förträffliga byggnader han efter ackord uppförde för offentlig räkning. — Gift 1668 med *Margareta Andersson*.

2. **Törnflycht, Mikael**, krigare, embetsman. Född i Stockholm 1682; den föregående son. — Uppfostrad för krigareyrket, deltog han i Carl XII:s krig och blef 1709 fången vid Pultava. Han återkom emellertid snart ur fångenskapen samt utnämndes till öfverste för ligardet 1717, hvarefter han 1718 åtföljde Carl XII till Norge. Året derefter befordrades han till generalmajor, drottningens öfverkammarherre samt friherre; blef 1727 landshöfding i Nyköpings län, upphöjdes 1731 till greve och blef året derpå öfverståthållare i Stockholm. Död på Hesselbyholm i Södermanland den 20 Augusti 1738. Hans senare befordringar föranleddes till någon del af den personliga ynnest i hvilken han stod hos K. Fredrik. Han tillhörde för öfrigt det äldre mösspartiet och kunde således äfven i Arvid Horn påräkna en beskyddare. — Gift 1714 med *Magdalena Lewenhaupt*.

3. **Törnflycht, Olof**, rikaråd. Född i Stockholm den 16 November 1680; den föregående bror. — Under fleråriga resor utomlands, hade han vunnit den världsvana, att han efter sin hemkomst anställdes såsom vice ceremonimästare vid hofvet; blef 1709 kammarjunkare hos hertig Carl Fredrik af Holstein och 1712 ordinarie ceremonimästare. — Under Carl XII:s sista lefnadsår anförtröddes honom viktigare värf, då han 1718 utnämndes till landshöfding i Kronobergs län, hvarifrån han 1719 förflyttades som landshöfding till Stockholms län. Upphöjd till friherre s. å., innehade han under de

följande sju åren förvaltningen af drottningens enakilda slott och kungsgårdar. Då vid 1727 års riksdag den första ministerförändringen inträffade under det nya statskicket, intog T. en af de tomma rådsplatserna, upphöjdes 1731 till grefve och utnämndes 1737 till Upsala universitetets kansler, men hann ej verka något i detta kall, förrän han bortkallades af döden, på Erstavik nära Stockholm, den 22 September s. å. — Gift 1711 med *Hedvig Ulrika Possé*.

4. **Törnflycht, Carl Fredrik**, riksråd. Född i Stockholm den 21 Oktober 1711; den föregående son. — Liksom fadren öppnade han sin bana genom att inträda i tjänstgöring vid hofvet, i det han tjugo år gammal utnämndes till kammarherre, och åtföljde i denna egenskap K. Fredrik på hans resa till Hessen. År 1743 flyttades han öfver på den furstliga hofstaten såsom kammarherre hos tronföljaren Adolf Fredrik, samt efterträdde 1756 den för sin konungskhet olyckligblifna C. J. Horn, såsom hofmarskalk hos konungaparet, hvarefter han 1761 upphöjdes till riksråd. År 1762 erhöi han förtroendet att såsom guvernör vaka öfver prinsarne Carls och Fredrik Adolfs uppfostran, utnämndes s. å. till komm. af N. O. och 1763 till serafimeriddare. Vid omstörtningen inom rådet 1765 bibehöll T. sin rådplats; men måste för sin föravagade hela nedläggas guvernörskapet 1766 och jemväl begära tjänstledighet från rådkammaren, ehuru han ej tog afsked från embetet. Efter flera upprepade slaganfall afled han i Stockholm den 21 April 1767, då ätten med honom utgick. »Den hade haft denna släkt» — anmärker Wieselgren — »en egen lycka, att genom gästfria bord, återhållsamhet i politiska frågor, enskild älskvardhet, hjälpsamhet mot ordentligt och företagsamt folk af alla klasser, med flera dygder, försona med sitt borgerliga blod så väl hof som högadel, utan att förlora sitt anseende hos medelklassen af folket». — T. var gift med *Britta Kristina Sparre*.

Törnqvist, Henrik Albert, arkitekt. Född i Stockholm den 7 Januari 1818. Föräldrar: bokhandlaren *Johan Törnqvist* och *Sofia Ulrika Lundh*. — Sedan han genomgått Teknologiska institutet och Fria konsternas akademi, samt vid det sistnämnda af dessa läroverk eröfrat högsta priset, företog han som statens resepensionär en vidsträckt utländsk studieresa, och besökte under densamma Frankrike, Italien, Tyckland, Turkiet, Mindre Asien, Egypten och Nubien, 1846—51, Hemkommen till Sverige, kallades han till ledam. af Konstakademien 1853, blef vice professor i samma akademi 1860 och har som praktisk byggnadskonstnär utöfvat en omfattande verksamhet. Bland hans många byggnadsverk torde följande böra anseas såsom de förnämsta: *Konrade-*

*bergs hospital för sinnessjuka; K. Vetenskapsakademiens byggnad och museum; Theaterbyggnaden å K. Djurgården; Atalierbyggnaden vid K. Carl XIII:s torg. Nya posthuset vid Böda Bodarne, alla dessa i hufvudstaden; Upsala stads och läns sjukhus; Ede församlings kyrka i Kalmar län, samt omkring tjugo andra kyrkor i landsorten, m. m. — R. V. O. — Gift 1: 1860 med *Maria Theresia Mineur* och 2: 1862 med *Adelaide Elisabet Mineur*.*

1. **Uddén, Katarina Kristina**, född Ekmark, vitter. Född i Linköping 1762. — Vid trettioått års ålder gifte hon sig i Stockholm med bataljonspredikanten, pastorsadjunkten i St Jakob, *Johan Uddén*, hvilken sedermera blef komminister i Hedvig Eleonora församling och slutligen kyrkoherde i Söderhamn. Efter mennens fränfalle (1816) bosatte hon sig åter i Stockholm och afled der 1822. Bland hennes många poemer, af hvilka största delen är otryckt, märkas isynnerhet en samling kallad: *Familjegåfvan, eller styckens egnade åt högtidligheter inom familjen jemte andra vitterhetsförsök* (1819).

2. **Uddén, Olof Vilhelm**, musiker, tonsättare. Född i Stockholm d. 4 Aug. 1799; des föregående son. — Efter i Upsala aflagda examina, lät U. 1821 inskriva sig i åtekiliga embetaverk, bland annat i tullverket, der han hade hunnit till kammarskrifvare, när han tog afsked 1846. Sedan han utgått ur statens tjänst, uppsatte han i hufvudstaden ett talrikt besökt musikinstitut, som fortgick under en längre följd år. Död i Stockholm den 3 Maj 1868. — Lika flitig, som skicklig musiker arrangerade U. under sin lifstid flera konserter, deribland en historisk konsert i Carl Johans kyrka i Stockholm 1844, samt efterlemnade vid sin död i handskrift och tryck ett betydande antal musikverk såsom: operan *Narcissus; Sånger för marsröster* (6 häften); *Missa solennis; Soldatmarscher för stor harmonimusik och sång; Quartetter för waldhorn; Tröstämig messa för fruntimmerröster med ackompanjemang af orgel; Lätta choralpreludier; bearbetade en Klaverskola efter Logier m. m.*

Uddman, Carl Jakob Johan, sångare, lyrisk skådespelare. Född i Stockholm den 11 Mars 1821. Föräldrar: revisorn *Jakob Daniel Uddman* och *Anna Fernblom*. — Anställd vid Wallinska landsortstruppen 1839—46, debuterade han det sist nämnda året på K. teatern såsom *Max* i »Alphyddan» och antogs omedelbart därefter såsom sångare och skådespelare vid den K. scenen. — Under de trettio år som sedan dess förfutit har han uppträtt i ett betydande antal roller och städes vunnit allmänhetens bifall såsom särdeles lycklig framställare af buffartier. Såsom de yppersta af hans roller räknas: *Bartholos* i »Figaros bröllop» och

i »Barberaren i Sevilla», *Sulpis*'s i »Regementets dotter», *Falstaff*'s i »Muntra fruarne i Windsor», *Baptists*' i »Muraren», *Cornelius*' i »Nürnbergerdockan», *Campo-Major's* i »Kronjuvelerna» m. fl. — Gift 1844 med *Ulrika Ström*.

Uggle; en gammal frälsalägt från Vester-götland, inskrifven på riddarhuset 1625. En gren vann 1676 friherlig värdighet genom

1. **Uggle, Klas**, amiral, sjöhjälte. Född på Afverstad i Vermland omkring 1615. Föräldrar: öfversten *Johan Uggle* och *Margareta Gyllenmärs*. — År 1634 följde U. svenske ambassadören Erik Gyllenstierna till Moskwa och var följande året greve Axel Sparre följaktlig på en beskickning till Warschau. Såsom kaptenlöjtnant utmärkte han sig särdeles vid belägringen af Prag 1648 och vann derigenom pfalzgrefven, sedermera Konung Carl Gustafs synnerliga bevägenhet. Befordrad till major vid amiralitetet, inlade han som krigare nya förtjenster i sjöslaget mot holländska flottan i Öresund 1658, och utsåmdes till amiral-löjtnant 1660. Tio år senare (1670) upphöjd till amiral och amiralitetsråd anförde han, under riksrådet greve L. Creutz, en del af svenska flottan mot de förenade danska och holländska flottorna i slaget vid Öland den 1 Juni 1676. Detta var U:s sista manliga bragd. Då i den häftiga träffningen Creutz med sitt amiralskepp Kronan blifvit sprängd i luften, vände hela den fiendtliga styrkan sig emot U., som förde befålet på linieskeppet Svärdet. Ehuru omkringad af femton fartyg, försvarade han sig med lejonmod; redan voro alla tre masterna på hans skepp nedskjutna, men ändock ville han ej gifva sig. Slutligen kom en brännare och hakade sig fast vid »Svärdets», som genast fattade eld. Man ropade åt U. att gifva sig; men den hjeltomodige krigaren svarade: »att han icke ville lemna ett så kapitalt skepp med så stora stycken i fiendernas händer, utan hellre fäkta som en ärlig man till dess han måste salvera sig i sjön». Så omkom, obesegrad, den tappra Klas U. med sexhundra man af besättningen. Ännu långt in på natten sågs från Öland skenet af det brinnande Svärdet — Gift på 1670:talet med *Kristina Maria Sparre*.

2. **Uggle, Carl Hildebrandsson**, historieforskare. Född den 7 November 1726. Föräldrar: generaladjutanten *Hildebrand Carlsson Uggle* och *Märta Elisabet Rosenholm*. — Efter slutade studier vid universitetet, tjänstgjorde han någon tid i riksarkivet samt utnämndes till kammarherre. Den senare delen af sin lefnad tillbragte han på sin egendom Stora Djulö i Södermanland och afled der den 25 Maj 1803. — Kammarherre U. var ledamot af Vet Akad., en utmärkelse den han vann såsom flitig ran-

sakare af häfderna och utgifvare af åtskilliga heraldiska, historiska och topografiska arbeten, t. ex.: *Inledning till Heraldiken* (1746); *Afhandling om Svea rikets urgamla vapen de tre kronor* (1760); *Afhandlingar om vapnens indelning och deras mångfaldighet* (1760); *Svea Rikes rådslängd* (I—VIII 1790—93); *Tal om sjön Hjelmaren* (1786) *Vägnare genom Örebro häfdingdöma* (1800); *Berättelse om Vårdinge socken i Södermanland*; *Kort beskrifning om Kihls kyrka i Nerike* m. fl. — hvarjemte han i handskrift efterlemnadt »Topographia Sueogothica» samt »Bibliotheca biographica Sveogothica». — Gift 1: 1754 med *Hedvig Charlotta Dankwardt Liljeström*. 2: 1775 med *Margareta Charlotta Ehrensvärd*.

Ugglas, af. Ätten räknar sina anor ifrån *Per Uggle*, som omtalas i K. Gustaf I:s historia. Den med säkerhet kände stamfadren *Erik Samuelsson Uggle* lefde under senare hälften af 1600:talet och var bergsman i Falun.

1. **Ugglas, Samuel af**, embetsman. Född i Hedemora den 3 Maj 1750. Föräldrar: kyrkoherden derstädes, teologie doktorn, *Petrus Uggle* och *Helena Norrström*. — Mot slutet af år 1769 lemnade U. universitetet i Upsala och lät inskrifva sig såsom e. o. i justitierevisionen och auskultant i Svea hofrätt; blef följande året auskultant i lagkommissionen och protokollsförande i nedre justitiecepeditionen samt 1772 ordinarie sekreterare i lagkommissionen. Det nit, hvarmed han omfattade Gustaf III:s kort derefter genomförda statsvälföring banade honom väg till den kungliga bevägenheten och påskyndade hans befordringar i hög grad. Adlad ännu samma år med namnet af *Ugglas*, förordnades han 1773 till sekreterare och ombudsman i d. v. diakontkompaniet, blef 1775 prokollasekreterare i K. Maj:t kansli, 1782 förste expeditionsekreterare i Justitierevisionen; året derefter konstituerad revisionssekreterare samt 1788 landshöfding i Stockholms län. I denna egenskap förvaldade han vid flera tillfällen öfverståhållareembetet, upphöjdes af Gustaf IV Adolf 1796 till friherre och 1797 till greve; blef 1802 president i Kommersekollegium och ledamot af allmänna ärendenas beredning samt slutligen excellens 1808; ridd. och komm. af K. Maj:t orden m. m. — Död i Stockholm den 6 April 1812. — Utmärkt såsom embetsman stod U. i mycken ynnest både hos Gustaf III och hans son Gustaf Adolf samt var flera gånger under den senares frånvaro ledamot af den tillförordnade regeringen. Mot slutet af sin lefnad blef han oskyldigt ett föremål för allmänhetens bittra ovilja och hade utan tvivel den 20 Juni 1810 fått dela *Axel Fersens* öde, om ej *Adlercreutz* i god tid låtit skicka en lifgardespique till skyddande af

haus hus. — Gift 1782 med *Karolina Wittfoth*.

2. **Ugglas, Per Gustaf af**, militär, embetsman. Född den 27 Juni 1784; den föregående son. — Vid universitetet i Upsala beredde han sig för inträde på den civila banan samt inskrefs 1802 som anskultant i Svea hofrätt och e. o. kanslist i Justitierevisionen; men öfvergick redan s. å. till militärståndet och utnämndes till kornett vid Lätta lifdragonregementet (n. m. lifgardet till häst). Befordrad till löjtnant vid samma regementskår 1808 och till ryttmästare 1809, lemnade han kavalleritjänsten 1812, hvarefter han blef öfverstelöjtnant i generalstabens och öfverste i armén samt slutligen generaladjutant. År 1828 kallades han af K. Carl Johan till ledamot af konsejlen, samt innehade detta embete till 1831, då han, som förut var Komm. af N. O. och Komm. m. st. k. af V. O., vid sitt afskedstagande pryddes med serafimerorden. Han erhöll sedermera excellensvärdigheten 1843 och afled, sextio år gammal, den 24 Febr. 1853 på Forsmarks bruk i Roslagen. Såsom hufvudman för sin ätt deltog han flitigt i riksdagsförhandlingarna, var 1820 ledamot af statarevisionen och vid 1823 års riksdag ordförande i statsutskottet. De Ugglaska domänerna Forsmarks och Johannisfors bruk samt Stäket och Löfstaholm i Upland ökades af excellensen U. med ytterligare fyra egendomar, Harnäs bruk, Lennartsnäs, Öråker och Kursenberg, alla i samma provins. — Gift 1812 med *Sofia Teresia von Stedingk*.

3. **Ugglas, Carl Fredrik Ludvig af**, militär, riksdagsman. Född på Forsmarks bruk i Roslagen den 11 Augusti 1814; den föregående son. — Utänmd vid aderton års ålder till kornett vid lifregementetsdragonkår, befordrades han derstädes till löjtnant 1839, till ryttmästare 1847, till öfverstelöjtnant och förste major 1853, till öfverste och sekundchef 1856 samt lemnade den militära banan 1863, efter trettio års tjänstetid, sedan han under densamma (1850) blifvit utnämnd till tjänstgörande kabinetskammarherre hos K. Oscar I. — Vid tjugusex års ålder intog han för första gången sin ätts säte och stämna på riddarhuset och var under de nio ständsriksdagar, han bevestade, ledamot af bevillnings- och statsutskottet, samt under senare delen af 1840 års riksamöte ordförande i expeditionsutskottet. Efter det nya riksdagsskickets införande har han, såsom ledamot af Första kammaren, årligen varit utsedd till ledamot af statsutskottet, och vid ertida riksdagen 1871 till ledamot af särskilda utskottet rörande landtförsvaret. Af förtroendeuppdrag i öfrigt, till hvilka han blifvit kallad, må nämnas, att han under en följd af år varit ledamot af landtförsvarskommittén, samt 1867 förordnades till medlem af komittén

för lindring och reglering af indelningsverket. Ledam. af Krigsvet. Akad. samt af Landbruks Akad.; Komm. af S. O. och storkors af V. O. m. m. — Gift 1840 med *Charlotta Antoinetta von Düben*.

4. **Ugglas, Curt Gustaf af**, embetsman. Född på Forsmarks bruk i Roslagen d. 14 September 1820; den föregående bror. — Efter undervisning i hemmet och en längre resa i utlandet, fortsatte han sina studier i Upsala till 1843, då han aflade juris utriusque kandidatexamen. Sedan han året derefter blifvit inskrifven som e. o. notarie i Svea hofrätt, tjänstgjorde han någon tid hos domare på landet och företog 1847—48 en resa till kontinenten och England. Återkommen hem, trädde han åter i tjänstgöring, dels såsom adjungerad ledamot af Svea hofrätt, dels som tillförordnad domare, men lemnade tjänstemannabanas 1850, för att öfvertaga förvaltningen af sina egande god-Lennartsnäs och Öråker och fortfor härmed till i December 1856, då han af K. Oscar I kallades till konsultativt statsråd. Halftannat år senare, i Maj 1858, utnämndes han till landshöfding i Östergötlands län och innehade detta embete i nio år eller till i Augusti 1867, då han ånyo inkallades i statsrådet och förordnades till chef för finansdepartementet. Entledigad på egen begäran från denna förtroende-post 1870, tillbragte han några år på sina egendomar, men inträdde 1874 åter i statens tjänst, såsom utnämnd öfverståthållare i Stockholm. Såsom medlem af riddarhuset bevestade han samtliga riksdagarna 1849—66, och var under alla ordförande i ordinarie utskott. Efter den nya riksdagsordningens antagande, utsedd af Östergötlands landsting till ledamot i Första kammaren, valdes han, sedan han 1870 afträdit från statsråds-embetet, under de följande riksdagarne till ordförande i bevillningsutskottet; utsågs 1872 af Första kammaren till fullmäktig i riksgäldskontoret och följande året af riksdagen till ordförande bland fullmäktige. Han har för öfrigt innehaft en stor mängd offentliga och kommunala uppdrag, t. ex. för att nämna några: hans befattning 1863 som ordförande i komittén för uppgrävande af ny instruktion för lazarettidirektionerna; 1864—74 ordförande i Kinna aktiebolag; 1870—74 ordförande i aktiebolaget Skandia; 1871 ledamot i styrelsen för Utlåna landbruksinstitut; 1874 ordförande i direktionen för institutet vid Manilla o. s. v. År 1864 utnämndes han till stork. af N. O. och blef 1875 serafimerriddare. — Gift med *Terese Ulrika Elisabet Vilhelmina Björnstierna*.

Uhr, Carl David af, bergvetenskapsmas. Född i Ofvansjö socken af Gestriskland den 23 Juni 1770. Föräldrar: bruksegaren *David af Uhr* och *Justina Katarina Refelius*. — Efter i Upsala aflagd bergsexamen 1790

antogs U. till auskultant i Bergskollegium och auskultant vid masmästeriet på Järnkontorets stat samt fortsatte någon tid sina studier i Stockholm under d. v. myntguardien, bergmästaren von Engeström. Sedan han under de närmas följande åren innehaft stekilliga förordnanden att förrätta bergs- samt handlägga en del andra till bergmästartjensten hörande göromål, äfvensom i Norbergs bergalag uppbyggt flera nya hyttor och smältverk, anträdde han en instruktionsresa till England, från hvilken han återkom 1805 och öfvertog sin öfvermasmästarebefattning i Vestmanlandsbergslagen. År 1811 vald af bruksocieteten till direktör för tackjärnsblåsningen i riket, utnämndes han 1817 till adjungerad ledamot af Bergskollegium, hvarjemte han såsom medlem af riddarhuset flitigt deltog i riksdagsförhandlingarne. Vid dessa arbetade han vanligen såsom ledamot i stats- eller konstitutionsutskottet. Hans åsigter i politiska frågor voro i allmänhet frisinnade, liksom i frågor rörande näringarna, der han i många fall stod långt framom sin tid. Ända ifrån 1816 till sitt afskedsår 1834 författade han alla masmästarestatens till Järnkontoret ingifna årsberättelser, hvarjemte han alltid var en flitig medarbetare i Järnkontorets annaler. Han afed ogift i Stockholm den 19 Mars 1849. — Riddarstjerner af nordstjerneorden, Vetenskapsakademiens kallelse till ledamotskap, bruksocietetens stora guldmedalj och en årlig pension voro de offentliga erkännanden, som tillföll U. för hans förtjänster om svenska bergshandteringen.

1. **Ulfeld, Corftz**, landsförrädare. Född 1606 på Egeskov på Fyen och son af rikskanslern *Jakob Ulfeld*. — Han hade erhållit en utmärkt uppfostran vid tyska, italienska och schweiziska universiteter, då han återkom till Köpenhamn och af K. Kristian IV utnämndes till hofjunkare. Ännu helt ung förordnades han till länsherre på Möen och blef riddare vid det högtidliga riddarslag K. Kristian sista gången anstälde 1634. Han befordrades sedermera till ståthållare i Köpenhamn, hvilket embete var förenadt med rådsvärdigheten, upphöjdes 1641 till tysk riksgrefve och blef 1643 dansk rikshofmästare, samt i denna egenkap snarare sin konungs medregent än förste embetsman. Sålunda stald i spetsen för Danmarks styrelse, ådrog han sig efter Kristian IV:s död inom kort Fredrik III:s onåd, hvarföre han 1651 begaf sig öfver till Sverige och blef der väl emottagen af drottning Kristina. För en till henne lånad penningssumma erhöi han amtet Barth i Pommern »att bruka och bebo» och uppehöll sig der, då drottningen 1654 lemnade Sverige. När Carl X:s krig mot Danmark utbröt 1657, skyndade han öfver till Skåne, för att förstå sina der varande landsmän att underkasta

sig svenska konungens valde, jemte det han på allt sätt sökte befordra svenska vapnets framgång. För denna ur personlig hämndlystnad eusamt härflytande, tjenstaktighet blef han af danskarne afskydd som landsförrädare, medan han af Carl X belöntes med Herrevads kloster och något senare (1658) med förlänningen af Sölvisborgs slott och län. Efter Roeskilde-freden begynte likväl Carl Gustaf, troligen till följd af några i Danmark erhållna upplysningar, visa honom en viss kallsinnighet och auvände honom ej heller vid de senare underhandlingarna med Danmark. Genast var U. färdig att kasta om och inlåta sig i en sammansvärjning, som åsyftade att bringa Malmö och derefter hela Skåne under Danmarks valde. För den skull blef han i Malmö fängslad; men lyckades fly från sitt fängelse till Danmark, der han likväl efter någon tid blef häktad och jemte sin bustru skickad till Bornholm. Äno fri, begynte han, af missnöje med det i Danmark infördes enväldet, nya stämplingar mot sitt fädernesland och sökte öfvertala kurfursten Fredrik Vilhelm af Brandenburg att i förbindelse med den missnöjda danska adeln göra sig till herre öfver danska öarna. För detta då dömdes han i Danmark som landsförrädare contumaciter från lif, ära och gods; hans hus i Köpenhamn nedrefs och på den afröjda tomten upprestes en skampåle, med inskrift: »Förræderen Corftz V. F. til ævig Spot, Skam och Skiændsel». Frilös och i ständig dödsfruktan irrade han derefter omkring i Tyskland och afled hastigt, efter en nattlig flykt öfver Rhen, den 20 Februari 1664. Hans söner nedgräde hans döda kropp under ett träd i sanden vid Rhenfloden. — Gift 1636 med *Leonora Kristina*, dotter af K. Kristian IV och Kristina Munck.

2. **Ulfeld, Ebbe**, embetsman. Född på Råbeslöf i Skåne den 23 December 1616. Föräldrar: danska riksrådet *Kristofer Ulfeld* och *Margareta Ugerup*. — Såsom gosse insattes han i Herlöfsholms skola, bevistade derefter någon tid riddare-akademien i Sorö och anträdde 1632 med sin bror, Björn Ulfeld, en resa till Holland, Frankrike och England. Återkommen till Köpenhamn, utnämndes han till hofjunkare hos K. Kristian IV, hvarefter han några år tjenstgjorde i kejsjerliet och spanaka armeerna. År 1641 hemkallades han af sin konung och förordnades 1642 till länsherre i Kristianstad. Efter tvenne år (1644) befordrades han till generalmajor och insattes till ståthållare på Osel, hvilken provins han i följd af bestämmelserna i Brömsebrofreden fick i uppdrag att öfverlemnna till Sverige 1645. Med Kristian IV:s död och Fredrik III:s uppstigande på thronen nedgick lyckans sol för U. i Danmark. Ett föremål för misstroende och förföljelse, begaf han sig 1652 till Sverige, hvarest han med mycken välvilja

mottogs af drottning Kristina, som genast utnämnde honom till svensk generalmajor af kavalleriet. Då K. Carl X Gustaf 1658 lagt Skåne under Sveriges krona, begaf sig U. dit för att återtaga sina egendomar Araslöf, Råbeslöf och Ovidsholm, men blef, då kriget på nytt utbröt, fånglad af danskarne och insatt på fästningen Naksof. Vid denna ords eröfring af G. Otto Stenbock det följande året, ställes U. på fri fot och skyndade till Sverige, der han 1661 befordrades till generallöjtnant och efter Skånes slutliga införlifvande med Sverige erhöill i uppdrag att genom utskrifning upprätta den skånska milisen samt afsäka de efter fredsslutet öfverflödiga tyska regementena. Det öppna, redliga handlings sätt, han allt från sin första ankomst till Sverige syntes ådagalägga för sitt nya fädernesland, tillskyndade honom äran att vid riksdagen 1664 blifva kallad till riksråd. Någon tid derefter förordnades han till hofrättsråd i Göta hofrätt, utnämndes 1675 efter Klas Bauer till riksjägmästare och blef slutligen 1679 lagman i Östergötland. Död i Stockholm den 30 Januari 1682. — Gift 1641 med *Hedvig*, grefvinna af Schleswig-Holstein och dotter af danske K. Kristian IV samt hans morguauiska gemål *Kristina Munch*.

Ulfsparre till Broxvik; en bland Sveriges äldsta adliga ätter, af hvilken tvenne grenar vunnit friherrlig värdighet.

1. **Ulfsparre, Hans Eriksson**, riksråd. Född på 1550-talet och son af riksrådet *Erik Månsson (Ulfsparre)* och *Estrid Jön-dotter (Stiernbielke)*. — Tidigt antagen till kammarjunkare hos hertig Carl, vann han denne furstes obegränsade förtroende och gjorde sig det samma värdig genom trohet och redbarhet i alla sina förhållanden. Upptagen bland Carls furstliga råd 1593 och s. å. förordnad till lagman i Vermland, anförde han i Stångebro-slaget en afdelning af hertigens här och utmärkte sig vid samma tillfälle för sin stora personliga tapperhet. När Carl efter Stigsmunds aftåg på fullt allvar fattade regeringstömmanne, utnämndes U. till ståthållare å Kalmar slott och var 1602 fullmyndigt svenskt sändebud vid mötet med de danske i Knäred. Säsom hertigens kansler och hofråd, hvartil han befordrades sist nämnda år, kallades han 1605 till riksråd och var under Carls sista krig ståthållare öfver Borgholm med Öland. Här sökte han på allt sätt motstå den öfverlägsna danske styrkan, men måste, sedan Somme förrådskt uppgifvit Kalmar, draga tillsammans sina försvarskrafter och öfvergå till fastlandet. Hans sista offentliga värf var som ståthållare på Stockholms slott »med underliggande län och Svartsjö». Han afled i Stockholm 1616. Huru högt Carl IX skattade denne sin trogne tjänare synes deraf, att han i sitt testamente förordnat honom

till en af sin sou Gustaf Adolfs förmyndare. — Gift 1595 med *Elin Tott*.

2. **Ulfsparre, Åke Hansson**, riksråd. Född på slägtens stamgods Broxvik, nära Grenna i Småland, den 13 April 1597; den föregåendes son. — Han egnade sig tidigt åt krigareyrket och fortgick under polska, preussiska och tyska krigen från den ena graden till den andra, utmärkande sig öfverallt för skicklighet och mod. Efter Gustaf II Adolfs död tjänstgjorde han vid flottan samt befordrades 1640 till amiral. År 1642 förordnades han att biträda riksamiralen vid värden af dennes embete, förde 1644, under hans frånvaro, befälet öfver svenska sjömakten, utnämndes 1645 till landshöfding i Kronobergs län och blef s. å., efter freden i Brömsebro, Sveriges förste landshöfding på Gotland. I Juni 1648 inkallades han bland rådets ledamöter och upphöjdes i Febr. 1653 till friherre. Enligt friherrebrevet skulle han skriva sig friherre till Broxvik; men som han då nyss sålt denna fädernegård till greve Per Brahe, hvilken deraf skapade tvenne egendomar Östanå och Vestanå, tog han sitt stamgods i Härads-hammars socken i Östergötland och upprättade deraf ett nytt Broxvik. Han afled på Jonsberg i Östergötland den 27 Juli 1657. I krigen under Carl X:s tid deltog U. icke: deremot var han, enär riksamiralen G. Oxenstierna var föga hemmastadd i sjöväsendet, såsom amiralitetsrådet den egentligen ledande inom amiralitetskollegium. — Gift på 1630-talet med *Margareta Kyle*.

Ullberg, Jonas, rättälörd, riksdagsman. Född den 9 Mars 1767. — Sin juridiska bildning hade U. grundlagt i Upsala och vann så väl der som i Stockholm snart anseende som skicklig rättälörd. Med afseende härpå förordnades han 1800 till åklagare i den beryktade processen mot Juntan, eller rättare mot en af detta bullersamma sällskapets hufvudmän, docenten G. A. Silfverstolpe. År 1809 utnämndes han till borgmästare i Sundsvall, utsågs 1812 till justitie ombudsmannens sekreterare samt var 1823 —34 samme förtroendemans suppleant; blef slutligen justitieborgmästare i Stockholm och Komm. af V. O. — Död i Stockholm den 9 Oktober 1844. — Ifrån 1809, då han valdes att representera Sundsvalls stad i borgarståndet, beristade U. alla riksmöten till och med 1835, var 1828—30 årens riksdagsståndets talman och i allmänhet under de sista riksdagarna en mycket framstående ledamot. — Då han, sjuttiotvå år gammal afböjde sitt omval till 1840 års riksdags fans ingen svensk man som fått emottaga så många prof af medborgares förtroende som han, liksom å andra sidan borgarståndet då ej egde någon, som kunde uppvisa en sådan meritlista som U. — Ogift.

Ullgren, Clemens, kemist. Född i Stock-

holm den 21 Juli 1811. Hans föräldrar, som inflyttat till hufvudstaden från Jönköping, voro fattige och bortgiora båda snart i döden. — Den obemedlade ynglingen måste därför sjelf tidigt bryta sin bana, hvilket i början skedde så, att han ingick som lärling på ett apotek. År 1830 begaf han sig till Upsala, för att om möjligt vinna den filosofiska graden, men möddades för bristande tillgångar återvända till Stockholm, der han snart blef en af Berselii mer framstående lärjungar. Sedan han en tid tjänstgjort som extra lärare vid Chalmerska slöjdskolan i Göteborg stälde han ånyo kosan till hufvudstaden och uppehöll sig under flera år dels som tekniskt biträde åt några fabrikanter, dels såsom öfversättare af åtskilliga utländska arbeten i kemi. På Berselii förord antogs han 1841 som kemist hos bergsrådet Åschan vid Klefva nickelgrufvor; men vistades der helt kort, hvarefter han förstod en kemisk fabrik i Carlshamn och sedermera en teknisk anläggning i Jönköping. Vid Teknologiska institutets ombildning förordnades han derstädes till adjunkt och laborator, invaldes 1859 till ledam. af Vet. Akad., pryddes 1865 med nordstjernan och afled, i Stockholm, den 6 November 1868. Säsom författare är U. hufvudsakligen bekant genom sin *Lärobok i Vätskemien* (1839) samt genom sina öfversättningar, eller rättare bearbetningar af »Wöblers oorganiska kemi» och »Stöckhardts kemiskola». Inom vetenskapen lever förförigt hans minne i heder för hans städes väkna forskningenit och lyckliga bemödanden att tillkämpa kemien en plats bland allmångagueliga bildningsmedel.

Ullman, Erik Erland, präst, romanförfattare. Född den 18 September 1749 och son af kyrkoherden i Torps församling på Dal *Uddo Ullman*. — Sonen blef student i Upsala 1768 och prästvigdes trenne år senare på kallelse till huspredikant af landshöfdingen friherre Hamilton. År 1776 förordnades han till e. o. bataljonspredikant vid lifregementet till häst; blef 1782 kyrkoherde i sin födelsesocken Torp, 1808 hedersprost, befordrades slutligen 1809 till kyrkoherde i Ed, hvarefter han utnämndes till prost öfver Vestra Dal 1811. Död den 18 Juni 1821. — Nu mer aldeles förgäten, förtjenar U. likväl ihågkommas såsom en af de få romanförfattarne under Gustaf III:s tid. Hans originalromaner, alla anonymt utgifna i Stockholm, äro: *Den svenska fröken* (1780); *En svensk udelsmans äfventyr i utrikes orter* (2:dra del. 1780; 1:sta delen af H. G. Rålamb); *En acteurs berättelse om dess ungdomshändelser* (1780); *Den svenska actrisens egen berättelse om sina ungdomshändelser* (1780); *Det olyckliga fruntimret; en historisk och moralisk lefvernesbeskrifning* (1781); *En svensk grefves*

besynnerliga händelser (1782). — Samtidigt med sitt romanskrifveri utgaf han en veckoskrift: *Mårkens tidningar*, som upphörde med några få nummer, samt skänkte den romanläsande allmänheten trenne franska noveller i öfversättning. — Gift 1: med *Juliana Charlotta Draks* och 2: med *Margareta Gran*.

Ulmgren, Per, embetsman, konstvän. Född den 18 Februari 1767. Föräldrar: kyrkoherden i Angelstad af Vexjö stift *Erland Ulmgren* och *Helena Kristina Fågelin*. — Vid aderton års ålder inskrefs U. till student i Upsala; men begaf sig efter trenne år till Lund, hvarest han som primus erhöill lagerkransen vid promotionen 1790. Långe vaoklande vid valet mellan det prästerliga kallet eller embetsmannabanan, valde han slutligen den senare och ingick 1796 som e. o. i kansliet och utnämndes 1801 till protokollsekreterare i utrikes expeditionen och 1810 befordrades till expeditionsekreterare. Från notarie i generaldiskontkontoret, hvartill han blifvit förordnad 1801, antogs han till förste ombudsman i rikets ständers bankodiskont och innehade denna högst lönande syssla i aderton år, eller till 1834; erhöill vid 1841 års promotion i Lund jubelmagisterkransen; hedersledam. af Fria konst. Akademi och Musik. Akad.; R. N. O. och R. Carl XIII:s O. m. m. — Död i Stockholm den 31 Maj 1846. — Stor konstvän och mer än vanligt bildad kännare af målarekonstens alster, sammanbragte han med synnerlig smak och urskilning en vald samling oljemålningar, hvilken vid hans död tillföll hans vän och forne lärjunge, excellensen af Ugglas på Forsmark. I sammanhang med detta hans samlaresnit stod hans välvilja för yagre lofvande konstnärer, hvilka han uppmuntrade och beredde ett välkommet understöd genom sina beställningar. — Ogift.

Ulrich, Axel Sigfrid, gymnast. Född på Stockholms slott den 15 Februari 1826. Föräldrar: statssekreteraren, chefen för H. M. Konungens byrå m. m. *Johannes Kristian Heinrich Ulrich* och *Sigrid Eleonora Rehnström*. — Utexaminerad från Carlberg, utnämndes han 1849 till underlöjtnant vid Andra lifgrenadierregementet, samt blef löjtnant derstädes 1855. — Sedan han 1851 —52 genomgått Gymnastiska Centralinstitutet i Stockholm samt under den närmast följande tiden tjänstgjort som assistent vid Gymn. ortopediska institutet och som lärare i kapten Funcks gymnastiska anstalt i hufvudstaden m. m., upprättade han i förening med nu mera professorn T. J. Hartelius 1854 —52 genomgått Gymnastiska Centralinstitutet i Stockholm en anstalt för pedagogisk, medicinsk och militärisk gymnastik, som han tillika med Hartelius förstod till i Juli 1856, då han öfverflyttade till Tyskland och i Bremen grundade

det Svenska medikalgymnastiska institutet, som han nu förestår. Efter att 1857 på egen begäran ha erhållit afsked från sin innehafvande löjtnantsbefattning på stat vid regementet, med tillstånd att såsom löjtnant i regementet kvarstå, och sedan han s. å. utgifvit ett vetenskapligt arbete *Beitrag zur Therapie der Rückgratsverkrümmungen*, kweerades han till filosofie doktor vid universitetet i Jens, tog 1859 afsked ur krigstjensten samt undfick af H. M. Konungen af Sverige professors namn, heder och värdighet 1872. — Åren 1864—65 grundlade han och förestod, jemte det bremenska institutet, ett filialinstitut för medikalgymnastik i hufvudstaden Hannover. U. är ledamot af flera vetenskapliga samfund i Belgien, Frankrike, Grekland och Spanien samt R. V. O. — Genom utgifna skrifter, hvilka titlar det inskränkta utrymmet hindrar oss att upprepa, men framför allt genom ett konsekvent fasthållande af den Lingska gymnastikens grundsanningar har U. i utlandet häfdat dennas anseende och sålunda i både handling och ord inlagt en vetenskaplig protest emot det tyka turnväsendet. — Gift 1854 med *Valborg Torstow*.

Ulrika Eleonora d. ä., drottning. Född i Köpenhamn den 11 Sept. 1656. Föräldrar: *Fredrik III*, Konung af Danmark och Norge, samt *Sofia Amalia*, dotter af hertig Georg af Braunschweig-Lüneburg. — Tjuguetta år gammal förlovades prinsessan Ulrika Eleonora med K. Carl XI, men giftermålsförbindelsen afbröts för en tid genom det kort därefter utbrytande kriget. Under det samma sattes den kungliga bruden på mångt hårdt prof. Dels sökte man förqväfva hennes tillgifvenhet för Carl, genom att framkasta hvarjehanda tvifvelsmål om hans trohet och kärlek, dels lät man för henne hoppet hägra om en mer lysande krona, såsom österrikiska kejsarens gemål. Men Ulrika Eleonora lät sig af intet förledas från sitt en gång gifna löfte och förklarade, att, om hennes bror K. Kristian tänkte bryta förbindelsen, skedde dock sådant aldrig med hennes bifall. Till ett ytterligare bevis på sin ömhet om Carl och svenskarne tog hon under sin vård de svenska krigsfångar, som fördes till Köpenhamn, och understödde dem genom att sälja sina dyrbarheter. Med freden mellan de båda rikena blef också förlofningen emellan Carl och Ulrika Eleonora förnyad. Den 4 Maj 1680 landsteg prinsessan på Helsingborgs brygga och två dagar därefter firades hennes förmålning på Skottorp i Halland. Redan vid förmålningssfesten visade Carl sin gemål en uppenbarlig köld, och detta blef sedan hans sätt att bemöta henne allt framgent. En och annan gång gjorde väl hennes stolthet några små upprorsförsök mot sin gamla misaktning, men dessa blefvo genast kufvade af Carls stränghet och hårdhet. Ifrån första året af hennes

giftermål hade drottningens helsa varit svag och vacklande; efter 1690 ökades hennes krämpor med större våldsamt, och den 26 Juli 1693 afed på Carlberg Ulrika Eleonora, trettioåru år gammal. Få furstliga personer hafva efterlemnadt ett så godt och ädelt minne som hon. Genom sin klokhet och mildhet tillvann hon sig allas hjertan, utom ett — hennes gemål. Till tröst häröfver sökte hon sitt mål i utöfningen af barmhertighetens och välgörenhetens dygd. I synnerhet ömmade hon för dem, som blifvit lidande genom reduktionen, men äfven för andra fattiga stod hennes hand alltid öppen. Vid Carlbergs uppfördes på hennes bekostnad ett barnhus och en annan af hennes stiftelser är det s. k. Drottninghuset, i Stockholm, hvarest en mängd fattiga qvinnor på sin ålderdom erhålla understöd och tak öfver hufvudet.

Ulrika Eleonora d. y., drottning. Född i Stockholm den 28 Januari 1688; yngsta barnet af Konung Carl XI och hans drottning *Ulrika Eleonora d. ä.* — I prinsessans sjette år afed modren, och när hon var nio år äfven fadren. Hennes undervisning ombesörjdes hufvudsakligen af hofrådet, sedermera greffen och riksrådet, Samuel Bark. I ungdomsåren, och under hennes brors, Carl XII:s, frånvaro i främmande land, var hon mest öfverlemnadt åt sig sjelf och åt umgänget med sin väninna fröken Emerentia von Düben, dervid tiden tillbragtes med läsning, isynnerhet af italienska författare, dock utan särdeles urskilning, bättre och sämre om hvartannat. Åren 1713—14 förestod hon under Konungens vistelse i Turkiet, på rådets anmodan, den kungliga regeringen, samt utkorades efter Carls död till regerande drottning den 21 Februari 1719. Sedan hon året därefter öfverlemnadt regeringsmakten åt sin gemål, handlade hon troget i öfverensstämmelse härmed och sökte sällan ingripa i ärendenas gång, med undantag likväl af de tillfällen, 1731 och 1758, då styrelsen var åt henne förmligen uppdragen. Vid sin gemål, arfprinsan af Hessen Kassel, sedermera K. Fredrik I, med hvilken hon förmålades den 24 November 1715, var hon fastad af så väl pligt som böjelse, beggodes med det djupa allvar och den sedliga redlighet, som lågo i hennes lynne. Desto djupare kände hon därför smärtan öfver hans trolöshet och det lättinne, hvarmed han ingick och fortsatte förbindelsen med fröken Taube. Hon iakttog dock alltid mot honom ett aktingsfullt, till och med kärleksfullt, bemötande, och det var blott, då han allt för obeslöjadt lade i dagen sin häftiga och lagstridiga böjelse, som hon med en blick eller ett undfallande ord kunde röja sitt missnöje. Efter att ifrån 1740 tidtals ha erfårit de annalkande årens krämpor, insjuknade hon hastigt, efter hvad det

antogs i kopporna, samt afed tyst och stilla, nästan omärkligt, på Stockholms slott den 24 November 1741. Hennes fränfalle framkallade som vanligt en mängd vers och klago-skrifter, »bland hvilka flera, genom hjertligheten i sitt innehåll, bevitna styrkan af den tillgifvenhet svenskarne hyste för hennes person och för den sista ättlingen af deras gamla konungahus».

Ulstadius, Lars, religionssvärmare. Född i Osterbotten vid medlet af 1600-talet och son af kyrkoherden i Ijo *Anders Ulstadius*. — Sonen hade studerat i Upsala och Åbo, hvarefter han blef präst 1680 och befordrades till skollärare i Uleå. Efter tre års skoltjänst lemnade han Uleå och begaf sig till Åbo, der han anhöll hos konsistorium »att få stå uppenbar kyrkoplikt för sina begagna ungdomssynder». I sammanhang härmed afsade han sig prästembetet, som han ansåg sig ovärdig att bekläda, och begynte uppträda i öppen strid mot prästerskapet. År 1689 anklagades han inför Åbo domkapitel och sattes i fängsligt förvar. Hofrätten, som inberättade saken till konungen, hemställde visserligen, om han ej borde behandlas som mindre vetande; men biskop Gezelius d. y. var af annan mening och yrkade att U. skulle kvarhållas i fängelse och domkapitlet arbeta på hans omvändelse, en äsigt som konungen delade. Då omvändelseförsöken misslyckades, anbefaldes åtal mot U. inför hofrätten. När han ej heller här kunde förmås att »återkalla sina villfarelser», dömdes han till döden och insattes på Smedjegårdshäktet i Stockholm, der han i trettio år hölls i fängsligt förvar och afed 1712. — Tvenne hans anhångare, en inagister *Schæfer* och en student *Ulhegius* rönte ett föga blidare öde. Ulhegius lösgafs väl efter tre år, sedan han afstätt från sina villomeningar; men *Schæfer*, som återkommit från Pensylvanien, der han uppehållit sig efter sin första frigifning ur fängelse, insattes dit ånyo 1707 och fick försämrade inom dess murar tills han afed 1728.

Unge, Per, läkare. Född 1734 vid Bjeltlanda i Vester götland, och son af en dervarande inspektör *Jakob Unge*. — Student i Lund 1752, idkade han i början filosofiska och teologiska studier, men valde snart läkarevetenskapen och promoverades till medicine doktor 1762. Tvenne år senare förordnades han till anatomie prosektor vid Lunds universitet och utnämndes inom kort (1764) till provinsialläkare i Malmö, der han fortfor att verka till 1776, då han förordnades till brunstintendent vid Ramlösa. Under sin långa tjänstetid derstädes — han tog afsked 1808 — inlade han stora förtjenster om hälsovården i Skåne, införde koppvaccinationen och satte medicinalverket i ett nytt och förbättradt skick. Med afsende härå utnämndes han 1805 till R. V.

O, och kallades 1811 till hedersledamot af Collegium medicum. — Död i Helsingborg 1812.

Unge, von. Släkten härstammar från *Olof Unge*, som lefde under förra hälften af 1600-talet och var krounbefallningsman i Vestmanland.

1. **Unge, Olof von**, sjömilitär. Född d. 24 Maj 1672. Föräldrar: inspektoren *Olof Olofsson Unge* och *Margareta Schæy*. — Efter flera års sjöresor i utländsk tjänst, utnämndes han 1697 till underlöjtnant vid svenska flottan, hvarefter han åter begaf sig till sjös under främmande flagg och befordrades under sin bortovaro (1699) till öfverlöjtnant. Återkommen hem, blef han genast (1700) kapten, i hvilken egenskap han under de följande åren ombesörjde transportförbindelsen mellan Sverige och svenska trupperna i Lifland. År 1709 kommanderade han fregatten *Phoenix*, då han en gång med trehundra man undanjagade en öfverlägsen styrka af ryssar och förstörde ett försänsadt magasin på kusten af Ingermanland. Under de tre följande åren 1710 — 12 hade han befälet på örlogsskeppet *Vestmanland*, med hvilket han agerade tillsammans med hufvudflottan, och delysensamt förde omkring på ströftåg och kryssningar. För sin duglighet och nit i rikets tjänst förlänades han 1712 med adelskap, då han förändrade sitt fädernensnamn till *von Unge*; deltog 1715 i sjöslaget mot danskarne vid Rügen och befordrades för sitt välförhållande vid detta tillfälle till kommandör, blef 1722 *schonbrynaecht* samt slutligen 1734 vice amiral och kommandant i Carlekrons. Död helt hastigt derstädes, under det han bevistade gudstjensten i amiralitetskyrkan, den 22 Maj 1737. — Gift 1703 med *Katarina Palmfelt*.

2. **Unge, Otto Sebastian von**, skriftställare. Född på Mølntorp i Säby socken af Vestmanland den 15 Augusti 1797; den föregående brorsens sonson. Föräldrar: adjutanten vid Vestmanlands regemente *Fredrik Otto von Unge* och *Abrahamina Hülphers*. — Efter slutade universitetsstudier i Upsala, jagick han 1816 såsom fänrik vid lifregementets grenadierkår och utnämndes till löjtnant 1823; men lemnade 1826 den militära banan, med titel af kapten, hvarefter han egnade sitt lif åt landthughållning och litterära sysselsättningar. År 1821 företog han en resa till Italien, Frankrike och Tyskland och genomströfvade, sedan han tagit afsked, flera somrar det ena af Sveriges landkap efter det andra. Död, vid femtiotvå års ålder, på Vesterqvarn i Kolbäcks socken af Vestmanland, den 14 Maj 1849. — Von Unge har inom vår litteratur vunnit ett berömt namn såsom resonerande reseskildrare. Hans arbeten: *Vandringar genom Dalarna, jemte författarens resa söderut*

(1829), *Promenader inom fäderneslandet* (1831), *Senare Dalresa* (1835) samt *Minnen af lifvet* (1835) äro hvar för sig grufvor af tankedigra, satiriskt humoristiska reflexioner och snillrika skildringar af den svenska naturen samt landets seder och förhållanden. Han beskriver i dem »sin inre människas reseöfventyr», en »ny Thorild i moral och estetik, men en Thorild med ett afrundadt, mjukt och poetiskt språk». — Han har äfven utgifvit *Dikter* (1838) i bunden och obunden form, hvilka kanske mer än hans öfriga skrifter erinra om Thorild. — Gift 1832 med *Kristina Elisabet Westström*.

Ungern-Sternberg, Mattias Alexander von, krigare, riksdagsman. Född i Stockholm d. 3 Mars 1689. Föräldrar: generallöjtnanten *Nils Alexander von Ungern-Sternberg* och *Kristina Beatriz Palbitsky*. — Såsom arklimästare vid amiralitet lemnade han med K. tillåtelse svenska hären midt under Carl XII:s krig, för att först i fransk och sedan i holländak tjänst lära sig krigets yrke. Under dessa läroår bevistade han bland annat slagtingen vid Oudenarde och Malplaquet och blef i den sist nämnda tillfångtagen. Då olyckan vid Pultava förspredt de svenska krigarne kring Östra Europa, återkom han till Sverige och anförde i slaget vid Helsingborg ett kompani dragoner. Kapten vid lifdragonerna 1712, deltog han såsom adjutant hos fältmarskalken, greve C. G. Mörner, sin sedermera blifvande svärfader, i fälttåget mot Norge och befordrades 1719 till major. Nio år senare flyttades han med samma grad på lifregementet till häst; blef 1731 öfverstelöjtnant samt deltog i 1741 års krig med en afdelning af lifregementet. Vid 1734 års riksdag hade han visat synnerligt nit i pröfningen af lagkommissionens förslag till vår nu gällande lag, och börjat få anseende af en politisk person. Med anledning deraf, och särskildt som en af mösasornas hufvudmän, kallades han att vid riksmötet 1742 emottaga fältmarskalksstafven, ett förtroende, som äfven lemnades vid den följande riksdagen. Utmäand till öfverste 1743, befordrades han 1747 till generallöjtnant af kavalleriet; blef 1748, inom tvenne dagar, komm. af S. O. och serafimerridhare; 1751 general af kavalleriet och 1753 fältmarskalk. År 1757 afgick han såsom kommanderande general en chef med 16,000 man till kriget i Pommern, men lemnade redan året derefter kommandostafven i generalguvernören von Rosens hand, och drog sig tillbaka till privatlifvet, samt afled på sin egendom Ås i Södermanland den 13 Januari 1763. — U. kännetecknas af Geijer såsom »en hederlig man af måttliga egenskaper». Såsom partiman, och särskildt som landtmarskalk, skyggade han tillbaka för hvarje häftigare brytning och understödde därför alla jemk-

ningsförslag. Hans fältherreskicklighet såldes åtminstone af Fredrik den store ej högt. Så mycket högre skattade U. den sjelf, då han efter sin hemkomst från Pommern aflemnade en omständig berättelse öfver sitt förda befäl, som hade till följd en kunglig skrifvelse, i hvilken Adolf Fredrik förklarade sitt nådiga välbehag så väl med öfverbefälhafvaren, som med de af honom viktagna åtgärderna. — Gift 1732 med *Beata Sofia Mörner*.

Ungius, Johannes Petri, superintendent. Född omkring 1570; son af kyrkoherden i Hultsjö af Vexjö stift *Petrus Ungius*. — Nyss hemkommen till Sverige, såsom lagerkrönt magister i Wittenberg, erhöil U. vid religionsmötet i Upsala ett större stipendium, med hvilket han åter begaf sig utomlands. Efter slutade studier vid främmande lärosäten, befordrades han 1597 till skolrektor i Vexjö, blef 1603 domprost derstädes och utnämndes 1607 till superintendent i Kalmar, med samma makt och skyldighet som rikets biskopar. Då Kalmar belägrades af danskarna, »deltog han personligen i stadens försvar, derunder man hörde honom med klar röst uttala ordres bland krigsfolk och borgare, då han tillbakalog flera anfall och eldade med sitt exempel till mod och ansträngningar». När staden och fastningen genom Sommes föräderi blifvit uppgifven åt fienden, begaf sig U. till Rumskulla lediga pastorat, der han länge förrättade pastoratstjänsten medan han fortfor i utöfningen af sitt embete såsom stiftsstyresman. Under festligheterna vid Gustaf II Adolfs kröning insjuknade han häftigt i Stockholm; men hemfördes till Kalmar, der han afled 1617. — Gift 1: 1600 med *Helena Magnusdotter* och 2: med *Margareta Niladotter*.

Unonius, Gustaf Elias, vittor, reseskildrare. Född i Helsingfors den 25 Augusti 1810. Föräldrar: lagmannen *Samuel Unonius* och *Maria Julia Gardberg*, hvilka efter Finlands förening med Rysland öfverflyttade till Sverige, der fadren blef postmästare och tullförvaltare i Grisslehamn. — Från början bestäm för militärståndet, insattes U. som kadett vid Carlberg, men lemnade krigsakademien 1830 och inskrefs samma år bland de studerande i Upsala. År 1833 afled han kamalexamen i afsigtt att följande året undergå examen för inträde i rikets rättegångsverk. Emellertid utbröt koleran i Sverige 1834, och då föreläsningarna i Upsala inställdes, sökte och erhöil han plats såsom underläkare vid ett af hufvudstadens kolerasjukhus. Detta väckte hans häg för läkaröfven, till hvars examina han de följande åren beredde sig i Upsala. Då han likväl tyckte sig finna att framtidetsigtarna i fäderneslandet voro mindre lofvande, utvandrade han 1841 till Amerika och nedsatte sig som farmer i det då glöet

befolkade territoriet Wisconsin. I den mån den skandinaviska utvandrarebefolkningen här ökades, yppade sig och behofvet af egen församlingstyreelse och egen präst, hvarför U. på anmodan af sina landsmän ingick vid det af den protest. biskopl. kyrkan i trakten stiftade seminariet och orderades efter trene års studier till präst. Då det skandinaviska nybygget på den trakt, der han först bosatt sig, efterhand försämrades, tillträdde han 1848 en amerikansk församling i norra delen af Wisconsin, men kallades redan följande året till Chicago, hvarest han bland der bosatte svenske och norske utvandrare bildade en ny församling under namn St. Ansgarii-kyrkan, jemte det han med prästerliga förättningar biträdde flera af de skandinaviska settlementerna i Illinois och Wisconsin. Med sin prästliga befattning förenade han de två sista åren af sin vistelse i Amerika den af tillf. svensk-norsk samt dansk vice konsul derstädes. År 1858 återflyttade han med familj till fäderneslandet, der han, då åtakilliga svårigheter yppade sig för honom att få sina prästerliga rättigheter gällande, nedlade sitt prästembete och 1863 utnämndes till tullförvaltare i Grissehamn. R. V. O. — Före sin utflykt till Amerika hade han utgifvit: *Gustaf eller den finska flykten* (1829); *Vitterhetsförsök* (1834); samt *Några ord betydade vid Upsala nykterhetsdållkaps sammanträde* (1840). Under sin vistelse i Amerika författade han och utgaf: *Haandbog för den Hel. allmindelige Kirkes Bekjendelse* (1846) och efter sin återkomst till fäderneslandet *Minnen från en sjuttonårig vistelse i Nordvestra Amerika* (1862), ett omfattande och innehållsrikt arbete, i hvilket han tecknar sitt eget lif samt förhållandena i amerikanska vestern. — Gift 1841 med *Charlotta Margareta Öhrström*.

Uppmarck, Johan, se Rosenadler.

Uppström, Anders, språkforskare. Född på Hammarby bruk i Gestriländ den 29 Juni 1806. Föräldrar: arbetkarlen *Erik Uppström* och *Katarina Andersdotter*. — Då de fattige föräldrarna sjelfve ej förmådde befordra den vetgirige gossens studier, åtog sig deras husbonde, den som riksdagsman bekante, bruksegaren Thore Petré hans uppfostran och lät inskrifva honom i Gelle skola 1818. Efter sex år befans U. mogen att afgå till universitetet i Upsala, der han vistades någon tid; men snart måste han af brist på medel söka sig någon utkomstväg och antog plats som lärare vid ett par folkskolor i Gestriländ. Sedan han innehaft denna befattning i två år, samt tillbragt en längre tid, dels med egna studier i Upsala, dels med konditionering i hembygden, förordnades han till kollega vid Upsala katedralskola, och utnämndes till ordinarie lärare derstädes 1834.

Konstituerad adjunkt vid nämnda läroverk 1845, förordnades han till docent i götiska språket vid Upsala universitet 1850 och utnämndes till e. o. professor 1859. Sedan han samma år varit uppförd på förslag till professuren i nordiska språk, besökte han 1860 och 1863 biblioteken i Wolfenbüttel, Rom och Milano för att studera der befintliga götiska handskrifter, samt afled i Upsala den 21 Januari 1865. — Sitt vetenskapliga rykte vann U. genom sina grundliga forskning i den meosogötiska litteraturen. De båda arbeten, som utgjorde frukten af hans ihärdiga studier på detta fält: *Aivageljo Þairk Mathaiu eller fragmenterna af Matthæi Evangelium på götiska jemte ordförklaring och ordböjningslära* (1850); samt *Codex Argenteus sive sacrorum evangeliorum versionis gothicae fragmenta* (1854), väckte i och utom landet stor uppmärksamhet samt belöntes af Svenska Akad., det förre med den mindre gulmedaljen och det senare med det kungliga priset. — Gift 1839 med *Maria Charlotta af Uhr*.

Utfall, Johan von, sjömilitär. Född i Göteborg den 8 April 1681. Föräldrar: bankokommissarien *Jakob Utfall* och *Maria Kuyt*. — Tidigt bestämd för sjöyrket, ingick han som volontär vid amiralitetet i utländsk tjänst för att bilda sig för den valda lefnadsbanan. Under amiral C. Ankarstierna bevisade han som amiralitetslöjtnant på skeppet *Wachtmeister*, ryska kriget 1704. Fyra år senare erhöll han ånyo tillåtelse att idka utrikes sjöfart, men hemkallades redan 1709 och anställdes som kapten vid Skaraborgs regemente. 1712 befordrades han till amiralitetskapten och bevisade i denna egenakap sjöflaget utanför Rügen 1715, då han, tillsammans med en sin kamrat Schärna, så väl skötte skeppet under den stupade amiral Hencks flagga, att han året derefter adlades och befordrades till kommandör. Under en återresa från Holland 1717 blef han af Tordenskiöld tagen och förd till Norge, der han kvarhölls till 1719. Knappt lösgifven bemäktigade han sig med en underlägsen styrka flera af Tordenskiölds skepp, hvilka han förde som pris till Göteborg. År 1722 befordrad till schoutbynacht, nyttjades han en tid i diplomatiska beskickningar till Barbareskstaterna och afslöt den första traktaten mellan Sverige och Alger. Blef 1736 vice amiral och eskaderchef i Göteborg, 1742 amiral och amiralitetsråd samt chef för volontärregementet; komm. af S. O. — Död i Carlskrona den 11 Mars 1749. — Gift 1709 med *Maria Helena Götstienserna*.

Utterhielm, Erik, miniatyrmålare. Född den 14 September 1662. Föräldrar: assessorn i Svea hofrätt *Magnus Utter* och *Brita Gjöransdotter*. — Sönen ingick efter slutade akademiska studier vid hofvet, der han blef

kammarjunkare hos enkedrottning Hedvig Eleonora. Detta är allt hvad man känner om hans yttre lif. Hans minne åter tillhör konsthistorien, der han förvärfvade sig namn såsom skicklig målare, särskildt af miniatyrporträtt. Såsom elev af Ehrenstrahl har han efterlemnadt några af dennes stil utförda historiestycken. Likväl är han mest uppburen för sina miniatyrer, af hvilka de kändaste torde vara *K. Carl XI:s* och drottning *Hedvig Eleonoras* *stråträd* med konterfej, på Drottningholm. Han afled ogift i Stockholm den 25 Juni 1717 och slöt vid sin bortgång adliga ätten Utterhielm.

1. **Uttini, Francesco Antonio**, musiker, tonsättare. Född i Bologna 1723. — Lärjunge af den berömda padre Martini, hade U. redan komponerat flera operor och vunnit ett berömdt namn som musiker, när han 1754 kallades till Sverige för att öfvertaga ledningen af den då införskrifna italienska operatruppen. Vid uppsättningen af Kongl. operan 1772, anställdes han som anförare och kapellmästare för den nybildade orkestern och skötte denna befattning till 1788, då han tog afsked med pension, hvarefter han afled i Stockholm den 25 Oktober 1795. — I svenska operainrättningens historia är U. ett berömdt namn. Han är nämligen icke blott den egentlige verkställaren vid den främmande operans plantering i svensk jord, utan en tonsättare af oförneklig förtjenst. Blaud de af honom komponerade operorna må nämnas: *Galatea*; *l'Isola diababita*; *il Ré pastore*; *l'Erso cinese*, *l'Adriano* och *il Sogno di Scipione*, hvilka uppfördes på teatern vid Drottningholm 1754—64, samt *Psyché ou les trois sultanes*, som gafs af franska skådespelarsällskapet i Stockholm under samma tid. Han har dessutom författat musiken till Gyllenborgs skådespel »Birger Jarl», körens till tragedierna »Iphigenie i Auliden» och »Oedipe», musiken vid K. Gustaf III:s kröning o. s. v. — Gift 1: med *Rosa Scarlatti*, 2: med *Sofia Ulrika Liljegren*.

2. **Uttini, Carlos Gasparo Simone**, skådespelare. Född i Italien 1743; den föregående son. — Vid tjugu års ålder begynte U. sin bana vid teatern såsom dansör, men öfvergick snart till aktörstaten och uppträdde för första gången som skådespelare i *Abners* roll i sorgspelet »*Athalie*», 1776. Han var sedan under en lång följd år en af scenens bästa förmågor, »förträfflig aktör, ehuru han med någon svårighet uttryckte sig på svenska språket». Såsom hans bästa roller har man antecknat: *Basils* i »Figaros bröllop», *Rollers* i »Lycksökaren», *Peter Nicolas* i »Klosteroffren», *Didrik Menschenschrecks* m. fl. Sedan han afträdtt från scenen, var han en tid ordningsman vid Dramatiska teatern och afled i Stock-

holm den 1 Maj 1808. — Gift 1784 med *Maria Christina Lindberg*.

Wachtmeister. Denna släkt härstammar från *Axel Wachtmeister* till Annach i Lifland, hvilken 1520 var kommandant på Arensborg på Ösel. Hans sonson *Hans Wachtmeister* blef af K. Johan III benådad med sköldbref; och från hans ättingar har ätten sedan utgrenat sig i friherrarne *Wachtmeister af Björkö*, grefvarne *Wachtmeister af Johannisås* och grefvarne *Wachtmeister af Målsåker*.

1. **Wachtmeister, Hans**, krigare. Född i Estland den 9 September 1609. Föräldrar: landtrådet derstädes *Klas Wachtmeister* och *Elisabet Wrangel*. — Hans W. trädde tidigt under Gustaf Adolfs fanor och tjente med den utmärkelse i polska, preussiska och tyska krigen, att han vid tjugufatta års ålder befordrades till öfverste för östgöta rytteri. År 1640 utnämndes han af drottning Kristina till hofstallmästare; blef 1644 generalmajor af kavalleriet och landtråd i Estland; två år senare krigsråd och 1647 riksstallmästare, hvarefter han 1651 befordrades till riksråd och upphöjdes till friherre med Björkö till friherreskap. Han afled i Stockholm den 23 Juli 1652. Hans tidiga militära befordringar under en tid, då endast dugligheten och tapperheten bestämde dessa, visa att W. ingalunda stod efter sina kamrater som krigare. Med sin käckhet och sitt mod förenade han dock en ej obetydlig grofhet, en följd af den långa fältlednaden. Han var tillika stolt, häftig och uppbrusande och i mer än en historia omtalas huru han råkade i kinkiga lägen, genom oförmågan att kufva sitt obändiga lynne. — Gift 1634 med *Agnes Margareta von Helmstedt*.

2. **Wachtmeister, Hans**, Carlskrouas grundläggare och svenska flottans nyskapare. — Född i Stockholm den 24 December 1641; den föregående son. — Han åtnöt en omsorgsfull uppfostran, som afslutades med en utrikes resa, hvarunder han uppvaktade drottning Kristina i Rom och utnämndes af henne till kammarherre. Under en ny resa anlände han 1665 till England, som då var inveckladt i krig med holländska republiken, och ingick i engelsk örlogstjänst samt deltog i flera sjöträffningar. Vid sin hemkomst utnämndes han till kaptenlöjtnant vid öfverste Wrangels regemente, hvarjemte han antogs till kunglig kammarherre. År 1675 befordrades han till amiralitetskapten och deltog i kriget mellan Sverige och Danmark, hvarunder han utmärkte sig mångfaldiga gånger på det mest fördelaktiga sätt, såsom i slagen vid Lund och Kiögebugt, vid återeröfrandet af Bleking, vid försvaret af Öland o. s. v. Redan 1676 hade han blifvit utnämud till vice amiral, hvarefter

hans krigarförtjenster belönades med öfveramiralsfullmakt 1678 och generalamiralsvärdigheten 1681. Han blef sedermera K. råd s. å., generalguvernör öfver Kalmar län och Bleking samt slutligen 1687 greve af Johannisshus. — Vid 1680 års riksdag uppträdde han såsom den verksamaste ledaren och pådrifvaren af de vid samma tillfälle fattade besluten om enväldet, reduktionen och Stora kommissionen. Han drog sig emellertid snart tillbaka från riksdagsstriderna för att utföra det verk, som för alla tider skulle hedra och gagna hans fädernesland samt fåta en oförgänglig lager kring hans eget minne. Man hade redan länge hunnit inse att, för att upprätthålla förbindelsen mellan moderlandet och biländerna, det framför allt behöfdes en stark flotta, samt en annan station för denna än Stockholm, hvars hamn var alltför afvägsen och dessutom halft året låg tillfrusen. Under det nys ändade kriget hade W. lärt känna Trossövikens i Blekings skärgård såsom särdeles lämplig till en örlogshamn. Här grundlade och ordnade han, på Carl XI:s befallning, Carlskrona stad, hamn och fästningsverk och hitflyttade stora flottan med dess tillbehör från Stockholm. I sammanhang med dessa anläggningar ställde han amiralitets-kollegium i ett nytt och bättre skick; inrättade vid detta samma särskilda stats- och kammarkontor; förbättrade sjöartiklarna, uppsatte förhållningsbref för flottans embetsmän; ordnade lotverket; ökade och förbättrade fyrbåkarne, lät undersöka svenska kusterna utefter Östersjön och Kattegat, lät utgifva öfver dem sjökort, byggde Carlskrona kyrka, samt anlade i samma stad sjukhus, barnskolor m. m. Då han 1680 emottog flottan räknade den endast tolf brukbara, både illa byggda och illa bevärade fartyg, och nio år senare utgick han i Östersjön med trettio lineskepp och tio fregatter, förutom en hop smärre örlogsfartyg. — Han afled i Stockholm den 15 Februari 1714. — Till utförande af sitt ärorika företag offrade han trettiofyra år af sin lefnad, under beständig strid mot ofunden och trögheten, hvilka enat sig om att nedsätta hans verk under påstående att anläggningen af Carlskrona var förfelad och att flottan hade bordt förläggas i Kalmar. Men hans allvar och kraft besegrade alla hinder, och därför skall sålänge svensk flagga svajar öfver Östersjöns vågor, minnet af Hans W. lefva i vördnad och välsignelse. — Gift 1685 med *Sofia Lovisa von Ascheberg*, dotter af den ryktbare fältmarskalken och generalguvernören.

3. **Wachtmeister, Axel**, krigare. Född i Stockholm den 13 Januari 1643; de föregåendes bror. — I ungdomen åtföljde Axel W. sin sväger, Bengt Oxenstierna på åtkil-

liga beskickningar till främmande hof; men öfvergaf snart den diplomatiske banan för att välja en annan, som mer öfverensstämde med hans böjelse, nämligen krigarens. Utnämnd till öfverste 1675, deltog han kort derpå i det bremenska fälttåget. Hans hjeltdater i detta krig tyda på ett mod utan like. Ehuru flera gånger sårad, vann han med den obetydligaste truppstyrka den ena segern efter den andra, till och med på en enda dag trenne sådana. Slutligen tillfångatagen under försvaret af den vid Elbestoden liggande Schwingers skans, måste han utetå en kort fångenskap och anlände kort efter slaget vid Lund till Carl XI i Skåne. Under fortgången af det danska kriget, utförde han med en förvånande djerfhet den ena bjeltebragden efter den andra. Den vänskap konungen härigenom fattade för honom fortfor hela deras lif igenom. — W. upphöjdes steg för steg till generalmajor 1676, till K. råd: till greve af Milsåker 1693 och fältmarskalk s. å., samt till president i Krigskollegium 1697. — Han afled i Stockholm den 24 Juli 1699. — Vid riksdagen 1680 understödde han, likasom brodern Hans, den påyrkade statsväljningen; men syntes snart hafva dragit sig tillbaka och åtnöjt sig med att vara sin konungs enskilde vän. I nitton år var han ock Carl XI:s dagliga umgänge, inträdde när som helst i konungens enskilda rum och var vid hans brådstörtande ridter och andra öfverdådiga företag den gifne följeslagaren och kamraten. — Gift 1682 med *Anna Maria Soop*.

4. **Wachtmeister, Bleohert**, krigare. Född i Stockholm den 16 Februari 1644; de föregåendes bror. — Då W. slutat sina studier iugick han i fransk tjänst och blef, då han hemkom 1667, löjtnant vid skånska kavalleriet. Befordrad till ryttmästare 1672, deltog han i kriget mot Brandenburg och utnämndes till öfverstlöjtnant efter sin broder Adam Klas Wachtmeister, som stupat vid hans sida i slaget vid Fehrbellin. År 1677 blef han öfverste för östgöta kavalleri, 1695 generalmajor samt laudshöfding öfver Kalmar och Öland; men återkallades till armén vid nordiska krigets utbrott 1700 och anförde som generallöjtnant högra flygeln af kavalleriet i slaget vid Narva. De utomordentliga ansträngningar han vid detta tillfälle underkastade sig ådrogo honom en blodstörtning, som ändade hans lif i Reval den 30 April 1701. Liksom sina bröder var han en krigare, hvars mod vid mötande hinder väpte till oförvägenhet. Hans bortgång beklagades djupt af både konung och hären; hans tapperhet bland Karolinerne efterlefde honom länge som ett lysande minne. — Gift 1679 med *Barbara Kristina Wulfrath*.

5. **Wachtmeister, Carl Hans**, sjömilitär. Född den 15 Juni 1682; den föregåendes

son. — Utnämnd till underlöjtnant vid flottan 1698, och två år senare befordrad till öfverlöjtnant, gjorde han sin skola under de utmärkte amiralerna Anckarströmer och Paillander, samt deltog såsom den senares närmaste man på skeppet Öland i den ryktbara träffningen mot engelsmännen 1704. Efter åtskilliga andra väl utförda värf, undfick han 1712 fullmakt som schoutbynacht och blef sedan på ett och samma år (1715) först vice och sedan verklig amiral. När Sverige äntligen vunnit fred efter de långvariga krigen, utnämndes han (1727) till president i amiralitetetkollegium; men afled ej långt derefter, i Stockholm den 31 Jan. 1731. — I sin ungdom hade han studerat i Rochefort samt bibehöll alltjemt mycken häg för studier. Han var också en man af stor teoretisk bildning, särdeles i matematik, kemi och »antiquitetsaker», i hvilka vetenskaper han använde hvarje ledig stund att öka sina insigter, äfven å de tider, då han var bunden af utöfningen af sitt yrkes praktiska älliganden. — Gift med *Barbara Jacquette Ribbing*.

6. **Wachtmeister, Carl Adam**, militär. Född den 27 Maj 1740; den föregåendes brorson. Föräldrar: öfverstelöjtnanten, frih. *Axel Gustaf Wachtmeister* och *Magdalena Sofia Wachtmeister*. — Sin teoretiskt-militära uppfostran hade han erhållit vid Adolf Fredriks kadettkår, när han utnämndes till fanrik vid Skaraborgs regemente 1756. Härifrån flyttades han följande året med samma grad till lifgardet; blef 1763 löjtnant derstädes, 1770 kavaleri hos hertig Carl af Södermanland, samt befordrades 1772 till stabskapten. Redan s. å. utnämnd till öfverste i armén, erhöill han 1776 konungens fullmakt att vara öfverste för Jämtlands regemente, blef 1785 öfverste och kommandant i Göteborg, 1787 vice guvernör för kronprinsen, samt beordrades vid Gustaf III:s afresa till Finland 1788 att emottaga befälet öfver alla i Stockholm varande trupper. Hittills hade han haft allt skäl att finna sig tillfredsställd med sina befordringar och konungens bevägenhet. Men då han vid 1789 års riksdag vågade inlägga sin protest mot säkerhetsaktens antagande, föll han i K. Gustaf III:s onåd och entledigades från sina befattningar. Han utflyttade då till det af honom och brodern gemensamt egande godset Dejelsdorff i Pommern och qvarstannade der till Gustaf III:s död. Kort derefter (1792) utnämndes han till En af rikets Herrar samt till öfverstemarskalk hos erkedrottning Sofia Magdalena; blef följande året Åbo universitets kansler, 1794 serafimerriddare, samt upphöjdes slutligen 1799 till greve, ehuru han som gift ej tog introduktion för denna värdighet på riddarhuset. Död i Stockholm den 29 Juni 1820.

7. **Wachtmeister, Carl Hans**, sjömilitär. Född i Carlskrona den 2 April 1689; den föregåendes faders kusin. Föräldrar: generalamiralen greve *Hans Wachtmeister* till Johannishus och *Sofia Louisa von Ascheberg*. — Blef, efter att tidigt vid amiralitetet öfverlöjtnant 1706, kapten 1707 och utnämndes af rådet 1710 till schoutbynacht. I denna egenskap anförde han 1715 en eskader af fyra skepp och två fregatter, som skickades till Bälternas, för att, i förening med en eskader från Göteborg, öra danska öarne. Här angreps han af danske schoutbynachten Gabel med sju skepp och två fregatter, samt blef efter tappert motstånd, och sedan han förstört sina egna skepp, tillfångatagen. Ehuru ändamålet med expeditionen misslyckats, befordrades dock W. för sitt vid tillfället visade mannamod till vice amiral 1716 och blef amiral tre år derefter. 1720 var han som amiral tredje man i befälet på öfveramiralen greve Sparres flotta, samt tog senare befälet öfver större delen deraf och inlade under då varande förhållanden en stor förtjänst i det att han lyckades fördröja amiral Norris afsegling. Under sista åren af sin lefnad tjänstgjorde han såsom amiralitetsråd samt afled i Carlskrona den 6 Mars 1736. — Gift 1: med *Ulrika Magdalena Stenbock*, 2: 1717 med *Dorothea Henrietta Philippina von Metsch*.

8. **Wachtmeister, Gustaf**, krigare. Född i Carlskrona d. 25 Juli 1757, den föregåendes sonson. Föräldrar: majoren, greve *Fredrik Georg Hans Carl Wachtmeister* och *Hilla Brigitta Trolle*. — Sedan W. genomgått Carlskrona kadettskola, utnämndes han till fanrik vid Kronobergs regemente 1772 och förflyttades derifrån 1776 såsom löjtnant till konungens eget värfvade regemente. Två år senare ingick han med K. tillåtelse i preussisk tjänst och bevistade såsom adjutant hos en sin anförand, generalen greve J. L. Hård, bayerska successionskriget. Hemkommen, befordrades han till major i armén och öfveradjutant hos Konungen 1780; blef öfverstelöjtnant och generaladjutant af flygeln 1781 samt öfverste i armén och generaladjutant 1787. På denna grad gjorde han fälttåget mot Ryssland de följande åren; kommanderade derunder arrièregardet vid återgåendet från Högfors, då han för sitt valförhållande blef dubbad till R. S. O. m. st. K.; samt blef i bataljen vid Valkiala särad och på valplåsten utnämnd till generalmajor. Efter krigets slut befordrades han till öfverste för Bohusläns regemente (1790), förflyttades derifrån efter tvenne år såsom chef för Södermanlands regemente och blef innan 1792 års utgång generallöjtnant. Sedan Gustaf Adolf öfvertagit regeringen, deltog han, såsom generaladjutant för armén, i regeringen under Konungens resa till Tyskland, samt hade

senare ett befäl under kriget i Pommern. Det var likväl först under det olyckliga krigsåret 1809 som W. skulle vinna sitt rykte. För ett nedstämma Rysslands anspråk vid den redan öppnade fredskongressen genom ett lyckligt krigsföretag, afsändes i Juni nämnde år en truppstyrka af sex tusen man under W. och Puke för att landsättas i Vesterbotten bakom fiendens rygg och förmå ryska generalen Kamensky att draga sig tillbaka. Planen, väl uttänkt, blef illa utförd derigenom att sjö- och landmakten icke kom att samverka med hvarandra. Vid Säfvär blef den svenska landstigningstruppen tillbakalagen af ryssarne, samt efter en ny strid vid Ratan tvungen att afsieglä. Skulden för den anöpliga utgången af företaget lades W. till last, och förbittringen mot honom var allmän. Det torde nu få anses afgjort, att ansvaret bort drabba flera än honom, liksom att något hvar af ledarne i tid visat sig mycket angelägna att få aflasta sin skuld på hans axlar. Efter fredens afslutande drog han sig tillbaka till sina egendomar, utnämndes 1809 till serafimerriddare och 1817 till En af rikets Herrar. Död på Näs i Södermanland den 20 Juli 1826. — Gift 1787 med *Henrietta Elisabet Falkenberg*.

9. **Wachtmeister, Carl**, utrikes statsminister. Född i Stockholm d. 21 April 1823; den föregående brorsens son. Föräldrar: generaladjutanten greve *Carl Johan Wachtmeister* och *Francése Louise von Rehausen*. — Kort efter det han i Upsala aflagt kansliexamen anställdes han som attaché vid K. Maj:ts beskickning i Bruxelles och utnämndes 1847 till andre sekreterare i kabinettet för utrikes brefväxlingen. Han tillbragte derefter en lång följd af år såsom svensk diplomat i utlandet: först såsom chargé d'affaires i de italienska staterna från 1860; derefter såsom envoyé vid danska hofvet ifrån 1858, som envoyé i Konstantionopel från 1861; derefter i samma befattning vid Storbritanniska hofvet och slutligen åter vid det danska. Vid greve Manderströms afgång 1868 inträdde W. som hans efterträdare i statsministerembetet för utrikes ärendena och bibehöll denna plats till sin död i Stockholm den 14 Oktober 1871. — Komm. m. St. K. af N. O.; komm. af N. S. t. O. O.; stork. af D. D. D. m. m. — Utrustad med grundliga kunskaper, och en, genom långvarig vistelse i utlandet förvärfvad, noggrann kännedom om främmande staters förhållanden, var han synnerligt väl skickad för den ansvarsfulla post han vid sin lefnads slut innehade. »I den iure politiken ansåg han sig ej behöfva taga någon synnerlig del; men strängt hållande på grundsatsen, att enhet och solidaritet böra råda inom en konstitutionell regering, tvekade han icke ett ögonblick att efter förvarsfrågans fall 1871 samtidigt med de andra ministrarne begära sitt

afsked.“ Sina embetsåligganden fullgjorde han pligttroget och var lika mycket som hög embetsman som i det enskilda lifvet välvillig och tillmötesgående. — Gift 1868 med *Charlotte Georgine Louise de Bourbel*.

10. **Wachtmeister, Carl Axel Trolle**, riksdrots. Född den 3 Maj 1754; den föregående fars broder. Föräldrar: majorer: greve *Fredrik Georg Hans Carl Wachtmeister* och *Hilla Brigitta Trolle*. — Efter enskild undervisning i hemmet inskrefs han såsom student vid Lunds universitet 1768 och ingick efter någon tids studier i justitierevisionen 1771. Hans derpå följande befordringar äro öfverhufvud de snabbaste man känner till och med under Gustaf III:s tid. Protokollsekreterare 1774 och förste expeditionsekreterare 1776, blef han året derefter revisionssekreterare, 1779 justitiekansler, 1782 utnämnd till En af rikets Herrar och 1784 riddare af serafimerorden. 1787, vid trettioåttre års ålder, kallades han till riksråd, och erhöll samma dag den sedan 1686 hvilande titeln af Svea rikets drotsset. Vid rådets upphäfvande ingick han 1789 i Konungens högsta domstol och förordnades s. å. till Lunds universitets kansler. Död på Trolle-Ljungby i Skåne den 5 April 1810. — Utmärkt som embetsman och allmänt prisad för sin rättrådighet, var han under det sista årtiondet af förra och det första af innevarande sekel en af Sveriges mest betydande män, samt under denna tid ledamot af alla tillförordnade kungliga regeringar. Efter sin moder erhöll han 1808 Trollebergas fideikommiss i Skåne, sedermera utbytt mot Trolle-Ljungby, och antog då, enligt fideikommissbrevets foreskrift, namnet *Trolle-Wachtmeister*. — Gift 1780 med *Ulrika Lovisa Maria Sparre*.

11. **Wachtmeister, Hans Gabriel Trolle**, lärd. Född den 11 September 1782, den föregående son. — Efter en i Upsala med utmärkelse aflagd juridisk examen, inskrefs han aderton år gammal till eskultans i Svea hofrätt och året derefter till e. o. kanslist i justitie-revisions-expeditionen. Hans befordringar gingo derefter så skyndsamt, att han, ännu icke myndig, (1802) utnämndes till protokollsekreterare, 1808 till assessor i Svea hofrätt, samt följande året till lagman i Skåne. 1809 förordnad till revisionssekreterare, befordrades han kort efter statshälvningen s. å. till justitiekansler och upphöjdes, då han lemnade denna befattning 1818, till En af rikets Herrar. Rodan vid fadrens frånfälle (1810) innehafvare af de betydande possessionerna Årup och Trolle-Ljungby, nedsatte han sig efter sitt afskedstagande i Skåne, för att ostörd egna sig åt vetenskapliga sysselsättningar. År 1840 kallades han af K. Carl XIV Johan till justitie statsminister, men undanbad sig detta förtroendekall och fortfor att med undantag

af en och annan kortare utrikes resa, vistas i sin födelseort Kristianstad, till sin död den 11 juli 1871. Såsom yngling omfattade han med varmt intresse studiet af naturvetenskaperna; men sysselsatte sig då hufvudsakligen med zoologien. Senare, och redan blifven justitiekansler, begynte han studera kemi under Berzelius. Denna vetenskap blef och framgent hans älsklingsämne, på samma gång hans förhållande af lärjunge till Berzelius knöt mellan de båda männen en vänskap, som underhölls genom en, ända till Berzelii död aldrig afbruten, brevvexling. Man har anmärkt, att om greve W. varit född inom ett lägre stånd, och ej uppfostrats till embetsman med en lysande bana i sigte, utan fått följa sin naturliga fallenhet, han säkert skulle blifvit en vetenskapsman af mycket framstående rang. Om så skett, var dock hans vetenskaplighet äfven nu af den gedigna art, att han med heder förvarade sin plats inom Vetensk.-Akad., der han vid sin död var den äldste ledamoten, liksom han vid sin bortgång var den äldste med excellenstiteln, den äldste serafimerriddaren och den äldste svenske adelsmannen.

— Gift 1: 1806 med *Hedvig Amalia Charlotta Klinckowström*; 2: 1811 med *Katarina Charlotta Leijonhufvud* och 3: 1836 med *Sigrid Margareta Charlotta Fleming*.

Wadman, Johan Anders, skald. Född på Drottningstjärn vid Carlskrona den 27 September 1777. Någon säker kändedom om hans föräldrar eger man icke. Sjelf uppgaf W., som likväl var ytterst förbehållsam i allt, som rörde hans ungdomsöden, att han var son af en präst, och man antager, att fadren varit en år 1796 afhiden prost *Nils Anders Wadman* i Tvinga församling i Bleking. — År 1791 inakrefs han som student i Lund, der han 1796 disputerade under en magister Olof G. Horster, och senare erhöill lagerkransen. Enligt en uppgift skulle han äfven »tagit bergsexamen», hvilket dock synes mindre troligt. Omkring åren 1804 eller 1805 gjorde han för sin helsa en utrikes resa, hvarunder han råkade i sådan penningförlägenhet, att han endast hade sin talang att silhouteras att tacka för, att han kunde taga sig tillbaka till fäderneslandet. Det arf han erhållit efter fadren var nu förskingradt, dels genom W:s oförmåga att hushålla, dels till följd af försträckningar som han lemnat åt en äldre kamrat, sedermera professor Weltzin i Göteborg. På nämnde Weltzins förord blef han omkring 1807 antagen till lärare hos en bruksegare af Geijerstam i Vermland, i hvars hus han kvarstannade ett par år, hvarefter han bosatte sig i Göteborg för sin öfriga lifstid. När Weltzin under 1813—14 års krig förordnades till öfverläkare för svenska armén, antog han W. till sjukhuskommisarie, med titel af direktör, hvarefter denne gjorde fält-

tågen i Tyskland och Norge. Efter sin återkomst till Göteborg hade han någon tid en informatorsbefattning hos landsekreteraren, lagman Stenberg, hvars fru han besjungit under namnet »lilla amazoneu»; men drog sig snart tillbaka till »den enskildes oberoende», d. v. s. till sin sjelfvalda fattigdom, och afled, i Göteborg, den 6 Februari 1837. — Såsom skald eger W. stor qvickhet och en flödande humor. Hans qvickaste stycken äro dock mest improvisationer i en alltför fri och ej så litet cynisk anda eller tillfällighetstycken af alldelles enskild lokalfärg. De bästa sångerna, och de som haft den största popularitet, hafva derfor antingen måat alldelles utelutas ur samlingen af hans dikter eller undergå en uppsatsning, hvarigenom de förlorat det förnämligaste af sin naivitet och sin udd. Men äfven i sin närvarande drägt röjer flertalet af dem sångarsinnet och låter förmoda, att skalden med en mer harmonisk utveckling och under gynnsammare yttre förhållanden, skulle kommit att intaga ett högt rum på Sveriges parnas. Sjelf ombesörjde W. under sin lifstid en upplaga af sina sånger under titeln *Lekochofsear* (Lek och allvar) (1830—1835). En fullständigare samling utgafs efter skaldens död af H. Bjursten (1855), och slutligen har J. G. Carlén utgifvit hans samlade skrifter (1868). — Ogift.

Wadström; släkten är en utgrening af en gammal wallonsk släkt, som i början af 1600-talet inflyttade till Sverige.

1. **Wadström, Carl Bernhard**, nationalekonom, slafveriahöjningsman. Född den 19 April 1746 i Stockholm och son af assessorn i Svea hofrätt *Carl Niklas Wadström* och *Maria Helena Blomberg*. — I bergskollegium, dit han ingick, efter i Upsala afnagda lärdomsprof, vann han snart stort förtroende och erhöill flere viktiga uppdrag, i det han förordnades till biträde åt den berömda Sven Rinman. Sedan han gjort ett par utrikes resor, bland annat för att i Solingen studera vapensmedskonsten och derifrån till Sverige hemföra skickliga vapensmeder, utnämndes han 1782 till öfverdirektör vid svenska kontrollverket, från hvilken befattning han på begäran 1790 erhöill afsked samt blef, med afseende på de insigter han ådagalagt i statsökonomien, 1787 förordnad till ledamot i Kommerskollegium. Ännu samma år afgick han, jemte professor Sparrman och öfverstlöjtnant Arrhenius, till Afrikas västkust för att uppsöka en lämplig ort för anläggning af svenska kolonier doratades. På återresan kvarstannade W. i London, der han snart blef en lika aktad som insigtsfull rådgifvare i alla frågor, som rörde Afrika. Någon tid efter sin ankomst döt utgaf han tvänne arbeten, som hvart i sin väg väckte stor uppmärksamhet. Det ena var: *Essay on Colo-*

nisation, particularly applied to the Western Coast of Africa (1794), hvilket närmast föränledde anläggandet af ett par engelska nybyggen på Afrikas vestra kust; och det andra *Observations on the Slavery* (1794). Emedan man just vid denna tid begynt i parlamentet debattera frågan om slafhandelns utrotande fäste den sistnämnda af dessa skrifter allmän uppmärksamhet vid W., som fick i British privy Council (konungens hemliga råd) och sedan i en för ändamålet tillsatt kommission i engelska underhuset meddela råd och upplysningar i denna viktiga fråga. År 1795 öfverflyttade han till Frankrike för att fullfölja sin ärofulla mission, och äfven der arbeta för slafhandelns afskaffande. För detta ändamål afgaf han redan samma år sin, till lagstiftande kåren och verkställande direktorium stälda, berömda adress, i hvilken han på det ömmaste uppmanar Frankrike att göra gemensam sak med England i att förekomma den nesliga människohandeln, hvarjemte han kraftigt bidrog till återupprättandet af ett i Frankrike redan befintligt, men journeradt sällskap »De svartes vännere», för hvilket han flera gånger var ordförande. Under dessa ansträngande arbeten öfverväldigades han af ett gammalt bröstlidande och lades den 5 April 1799 i grafven, sedan han några år förut blifvit upptagen och erkänd som fransk medborgare. — »Öppen, liflig och fördragsam» — yttrar en af hans minnestecknare — »förenade W. med dessa egenskaper en sällsynt väufasthet och en böjelse att hjälpa, som ofta hänförde honom öfver gränsen af eget sjelfbestånd. — Han egde ock många uppriktiga vänner; men hade icke varit den han var, om han varit ntan många fiender. Hans lefnad utgjorde till stor del en strid för menskligheten emot vinningslystnaden och förtrycket. När han hade omfattat ett i hans tankar ädelt och nyttigt ändamål, kunde ingen möda, ingen uppoffring tillbakabålla hans nit. Han hade pröfvats i många lifsfaror, men i dem alla bibehållit det lugna mod, som är en frukt af oskrymtad gudsfruktan och en på öfvertygelse grundad förtröstan.»

2. **Wadström, Johan Adolf**, läkare. Född i Stockholm den 1 September 1748; den föregående bror. Han studerade i Upsala och Lund, vid hvilket sistnämnda universitet han blef medicine doktor 1771. Året därefter utnämndes han till stadsfysikus i Westervik, var 1774 läkare vid Söderköpings brunn och blef s. å. provinsialläkare i Elfsborgs län, 1779 provinsialmedikus i Eksjö distrikt af Jönköpings län, förordnades 1789 till andre fältläkare vid armén i Finland; utnämndes 1791 till provinsialläkare i Örebro län samt undteck 1792, på anhållan af Collegium medicum hos Konungen, professors namn, heder och värdighet. Då han 1801 tog afsked från sin provinsialläkarebefattning, in-

köpte han apoteket i Örebro; men sålde det efter ett par års tid och förordnades 1808 till fältläkare vid arméns sjukhus, der han under utföringen af sitt ansträngande kall smittades af den s. k. fältfebern och afled, i Örebro, den 23 April 1809. »Han uppfylde sina embetskyldigheter med särdeles nit och oförtrutenhet» och var »en af sin tids anseddaste läkare». — Gift med *Maria Hanqvist*.

3. **Wadström, Carl Gustaf**, embetsman, vitter. Född i Norrköping 1788; den föregående brorson. Föräldrar: rådmannen och fabrikören *Per Gustaf Wadström* och *Ulrika Lindroth*. — W., som af fadren bestämdes för handelsyrket, insattes, tolf år gammal, vid ett handelsinstitut i Gefle, der han väckte uppmärksamhet för en i stadens tidning införd satir, och kom med anledning deraf att få studera. I Upsala, dit han på lärarnes tillstyrkan flyttades från Gefle, aflade han vid nitton års ålder (1807) hofrättsexamen och utnämndes inom kort till kämnerspreses i Örebro. Här kvarstannade han, med afbrott endast af en kortare tid, då han tjänstgjorde såsom vice auditör vid Andra lifgardet, till 1827, då han befordrades till kämnerspreses i Upsala. Död derstädes den 10 April 1841. — Ännu helt ung röjde W. de mest afgjorda anlag för skaldekonsten och upptogs kort efter sin ankomst till Upsala i det af några unga Apollo-söner stiftade sällskapet W. W. (Vitterhetens Vänner). Samtidigt begynte hans smådikter, under pseudonymen »Tandem», blifva synliga i tidningar och tidskrifter, samt förekommo längre fram ofta i den af Em. Bruzelius utgifna »Kalender för damer». År 1833 utgaf han en samling af dem under titel: *Några stunder vid lyran; skaldeförsök af C. G. W.*, af hvilka »flera vitna om en ledighet och ett behag i stilen, en fulländning i form, som sällan tillhöra skalders af andra ordningen». Åtskilliga, såsom: *Jagtvisa, De blå ögonen, Jag var en äkta muntergök*, trängde med musikens tillhjälp ner i folkets leder och sjonges allmänt. En sida af W:s vittra författareskap, som ej heller må förbias, är öfversättarens. »Hans förvenskningar af Demoustiers »Bref till Emilie öfver mythologien» och af Molières »Misantropen» höra till de ledigaste och ypperst versifierade öfversättningar vi ega på vårt språk. — En fullbordad öfversättning af Goethes »Torquato Tasso» hindrade honom döden att utgifvas. — Gift 1830 med *Sofia Katarina Boström*.

4. **Wadström, Carl Bernhard Filonegros**, präst, skriftställare. Född i Upsala den 22 Maj 1831; den föregående son. — Efter att på hösten 1848 i Upsala ha aflagt studentexamen, vistades han i något mer än två år såsom lärare i grefve Fr. Stackelbergs hus på Tyresö samt återvände till universitetet 1851 med afsigt att taga hofrättsexamen.

men. Då han derifrån hindrades genom en ögonsjukdom, aflade han i stället kansliexamen 1853 och inskrefs året derefter som e. o. kanslist i ecklesiastikdepartementet. År 1856 aflade han i Upsala prästexamen och deltog jemte C. O. Rosenius, H. J. Lundborg m. fl. i Evangeliska Fosterlandstiftelsens bildande och organisation, s. å. Prästvigd i Juni 1859, tjänstgjorde han ifrån sistnämnde år och till 1866 såsom adjunkt, först i Klara och sedermera i Katarina och Jakobs församlingar i Stockholm, hvarjemte han sommaren 1864 fungerade som brunnspredikant för svenska kurgästerna i Carlsbad. En kort derefter irakad nervsjukdom nödgade honom att från 1867 och till 1874 söka fortfarande tjänstledighet från utöfningsen af predikoembetet, hvarjemte han, på grund af principiellt ogillande af ett styrelsens beslut, 1875 utträdde ur Evangeliska Fosterlandstiftelsens styrelse. År 1857 begynte han utgifvandet af tidningen *Budbäraren*, hvars redaktion han besörjde i nitton år eller till slutet af 1875; började 1870 utgifva samt redigerar fortfarande den ovanligt spridda tidskriften *Förr och Nu, illustrerad läsning i hemmet*; har desutom utgivit: *Frideborg; folkkalender* (årg. 1867—76); *Evangelisk Skattkammare* (3 upplagor); *Pilgrimsaharpan, en samling andliga sånger* (12 upplagor); *Irene, illustrerad album* (två årgångar), *Nytt och gammalt, Cyprianus, en lefnadsteckning* m. fl. — Gift 1863 med *Helga Westdahl*.

Wærn; en ursprungligen norsk släkt, som på 1760-talet inkom till Sverige med *Mattias Wærn*, och sedan för en släktgren runnit adlig värdighet.

1. **Wærn, Jonas**, embetsman. Född på Billingsfors bruk på Dal den 16 Juli 1799. Föräldrar: bruksegaren *Leonard Magnus Wærn* och *Britta Cecilia Tranchel*. — I Upsala, der W. blef student 1817, aflade han kansliexamen 1819 och inskrefs i Konungens kansli, hvarefter han 1820 ingick som underlöjtnant vid ingenjörkåren. Vid denna tid slöt han sig till det af C. J. L. Almqvist och några andra stiftade *Manhemsförbundet*, inom hvilket han bar namnet »Erling Skjalgsson», samt lemnade, i enlighet med förbundets anda och syfte, den civiliserade verlden för att på nordiskt sätt lefva och arbeta som bonde i Vermland. Odalmannens mödor i skog och mark jagade honom likväl snart åter in i den bildade verlden, der han 1824—26 tjänstgjorde som adjutant hos generallöjtnanten B. E. Franc Sparre, tills han det sist nämnda året befordrades till löjtnant i Ingenjörkåren. Under den följande tiden deltog han i fästningsarbetena vid Carlsborg, men lemnade 1831 krigstjensten med kaplens titel och vände sin praktiska förmåga åt annat håll, nämligen åt *Uddeholmsbolaget*, för hvars egendomar han s. å.

valdes till diponent. Då rikets fem bergsdistrikter vunno inträde i borgarståndet, utsågs han af Vermlandsbruken till deras fullmäktig och vann vid riksdagen 1834—35 ett icke obetydligt politiskt anseende. Med afseende härpå inkallades han 1844 i statsrådet och innehade detta embete till 1848, då han vid den nya förändringen af ministären drog sig tillbaka till de enskilda äfferna. År 1857 blef han ånyo framdragen, då han utnämndes till landshöfding i Skaraborgs län och förlänades med adelskap. Alder och sjuklighet föränledde honom emellertid att efter några år söka hvilan, hvarföre han tog afsked 1866 samt afed, föga mer än ett år derefter, den 13 Jan 1868. Ledam. af Krigsvet.-Akad.; hedersledam. af Landtbrüks-Akad., Komm. med St. K. af N. O. m. m. — Så väl före som efter sin statsrådstid innehade W. en mängd viktiga ledamots- och ordförandebefattningar i komiteer och styrelser för allmänt gagn. Likväl är det mest inom Vermland han beredt sig ett minne genom förbättrade kommunikationsanstalter, nyanlagda och utvidgade järnbruk, stigande trävarubandel, nyodlingar, föreningar för allmänt nyttiga ändamål m. m. — Gift 1823 med *Sara Kristina af Geijerstam*.

2. **Wærn, Carl Fredrik**, embetsman. Född i Göteborg den 15 Januari 1819; den föregående kusin. Föräldrar: grosshandlaren *Carl Fredrik Wærn* och *Gustafva Elisabet Melin*. — Efter fem års studier i Hillks skolan å Barnången, vistades han 1836—38 vid Sachsiska bergsakademien i Freiberg samt deltog 1839 i de för Falu bergsskolas elever anordnade praktiska öfningarna. Sålunda underbygd ingick han 1840 på fadrens kontor i Göteborg och utbildade, genom årliga utländska affärsresor under de följande nio åren, icke blott sin affärsduglighet, utan äfven sina insigter i en hel del andra förhållanden, som lågo vid sidan om ändamålet med dessa resor. Sedan han blifvit borgare i Göteborg 1844, valdes han 1847 till en af nämnda stads fullmäktige i borgarståndet, ett förtroende som jemväl vederfors honom vid riksmötena 1850, 1853, 1859 och 1865. Af hans många under denna tid väckta motioner hafva, utom flera af mer lokalt intress, som blifvit bifallna, tvenne af mer genomgripande art blifvit upphöjda till gällande lag, nämligen hans förslag om mosaiske trossbekännarens utvidgade medborgerliga rättigheter, och om bergalagsprivilegiernas upphörande samt tiondetackjærnets och hammar-skattens aförande. Efter antagandet af den nya riksdagsordningen, för hvars genomförande han ifrigt verkade, valdes han af sin födelsestad till medlem af riksdagens Andra kammare, men afsade sig valet och utsågs i stället till representant för Göteborg i Första kammaren. Här arbetade han i statsutskottet under fyra riksdagar, eller till och med

1870, då han kallades till statsråd och chef för finansdepartementet. Bland viktiga åtgärder från hans ministertid kunna nämnas: kungörelsen om tackjärnstiondens upphörande; K. förordningen rörande ny mellaürikalag för Sveriges och Norges ömsesidiga handels- och sjöfartsförhållanden; den nya lagen om rikets mynt; samt ny författning för enskilda banker med rätt att utgifva egna banksedlar. Efter fyra års verksamhet såsom konsejlledamot, utträdde han ur statsrådet 1874, fjorton dagar innan hans efterträdare kontraherades K. Maj:ts förordning angående utsyning och försäljning af skogsalster från kronans skogar i de norrländska länen; samt utnämndes 1875 till president i Kommercekollegium. Jemte hans vidsträckt enskilda verksamhet och arbeten i statens tjänst, hafva en myckenhet kommunala och andra uppdrag tagit hans tid i anspråk. Sålunda var han 1847—63 en af Göteborgs handelsförenings fullmäktige, valdes 1858 till en af denna stads borgerskaps äldste; 1862 till stadsfullmäktig och året derefter till dess ordförande; fungerade 1852—58 som ordförande i styrelsen för Köping—Hults järnvägsbolag, var 1864—68 verkställande direktör i bolaget för Dalelands kanalbyggnad; 1861 ledam. i komitén för utronande af segellinieskeppens och fregattarnas tillstånd; 1862 Sveriges kommissarie vid verldsutställningen i London o. s. v. — I närmaste sammanhang med hans öfriga verksamhet står ämnet för hans från trycket utgifna skrifter: *Bör det hvilande representationsförslaget antagas eller ej?* (3 häft. 1860); *Om tiondetackjärnets och hammarkattens samt bruks och bergslagsprivilegiernas upphörande* (1854); *International Exhibition 1862. Catalogue of works of industry and arts, sent from Sweden* (1868) samt *1798 års riksdag, historisk studie* (1868). — W. är ledam. af Vet.-Akad.; Corresp. member of the Society of arts i London; Komm. m. st. K. af N. O.; Komm. af V. O.; af N. St. O. O.; Stk. af D. D. O. m. m. — Gift 1848 med *Augusta Lagerberg*.

1. **Wahlberg, Peter Fredrik**, naturforskare. Född i Göteborg den 19 Juni 1800. Föräldrar: grosshandlaren *Nils Fredrik Wahlberg* och *Anna Margareta Elman*. — Efter enskild undervisning i hemmet genomgick W. Linköpings gymnasium, der hans redan väckta hog för naturvetenskaperna vann en lifvande uppmaning af d. v. lektorerna Chr. Stenhammar och H. Wallman. Sedan han blifvit student i Upsala 1818 och nunnit den filosofiska graden derstädes 1824, utnämndes han 1825 till docens i praktisk ekonomi och tog medic. kand. examen. Promoverad till medicine doktor i Upsala och förordnad till botanices et hist. natur. adjunkt vid Karolinska institutet i Stockholm det nämnda året, företog han 1828—30 en utrikes resa,

under hvars förlopp han förordnades till botanices et hist. natur. professor vid Karolinska institutet och utnämndes till ordinarie innehafvare af samma befattning 1836. Redan 1830 hade han blifvit kallad till Vetenskaps-Akademiens ledamot; utsågs 1848 till hennes sekreterare samt innehade denna befattning till 1866, då han på egen begäran erhöll afsked. I Landtbruks-Akademien invaldes han 1831 och var under en lång följd af år föredragande inför densamma i frågor rörande skogs- och trädgårdshandteringen; var en bland stiftarne af Svenska trädgårdsföreningen och sekreterare för utrikes brefvexlingen från föreningens stiftelse 1832 till 1839; en bland stiftarne af Sällskapet för uttliga kunskapers spridande och en tid dess ordförande; under flera år lärare i materia medica vid Pharmaceutiska institutet; ledamot af en stor mängd in- och utländska lärda samfund och sällskap; Komm. N. O. m. m. — Under de tre riksdagar, som höllos under tiden 1844—51, var han den ene af akademiens fullmäktige i prästeståndet samt tjänstgjorde vid den första i allmänna besvärs- och ekonomiskottet och vid de båda senare i beredningsutskottet. Förutom en mängd uppsatser i Vet.-Akad:s handlingar, i Öfversigt af Vet.-Akad. förhandlingar, i Landtbruks-Akad:s handlingar, de skandinaviska naturforskaremötenas förhandlingar, Hygiea, Hisingsers Anteckningar i fysik och geognosi, i Tidskrift för läkare och farmaceuter, i Stettiner Entomologische Zeitung, m. fl. har W. författat och utgifvit: *Flora Gothoburgensis* (1824); *Anvisning till de svenska pharmaceutiska växternas igenkännande* (1827); *Svenska trädgårdsföreningens dröberättelser* 1832—37; *Anvisning till svenska foderväxternas kännedom* m. m. Efter honom hafva andra naturforskare uppkallat växtsläktet *Wahlbergella* och insektslägget *Wahlbergia*, äfvensom växarten *Rubus Wahlbergii* och insekterarten *Dolichopus Wahlbergi*, *Oxyrrhina Wahlbergi*, *Typhocya Wahlbergi* o. s. v. — Gift 1831 med *Eleonora Carolina Gustafva Westerberg*.

2. **Wahlberg, Johan August**, naturforskare, Afrikaresande. Född på Lagklarebäck nära Göteborg den 9 Oktober 1810; den föregående bror. — Redan i barndomen visade W. en framstående fallenhet för de sysselsättningar, som en gång skulle bereda honom ett europeiskt rykte. Som gosse tillbragte han hvarje ledig stund i skog och mark, vid strand och sjö, för att samlas växter, betrakta djurens hushållning och lefnadsätt eller fånga foglar för sin lilla zoologiska samling. Denna utomordentliga kärlek för den yttre naturen gjorde för honom svårt att efter sin ankomst till Upsala välja något bestämt brödyrke. På försök ingick han som elev på apoteket Nordtjernan och studerade kemi under Plageman och Svan-

berg, genomgick derefter Degebergs landbruksinstitut, försökte sig som ingenjör vid general-landtmäterikontoret, der han undervisade landtmäteriets elever i fysik och kemi, samt var en tid lärare i jagt och zoologi vid skogsinstitutet. Det var först då han med ett litet understöd af Vetenskaps-Akad. 1838 begaf sig på en naturhistorisk forskningsresa till Kap och det inre af Afrika, som han befann sig på sitt rätta fält. Under det första året (1839) uppehöll han sig till större delen inom Kapkolonien samt gjorde der betydliga samlingar af djur, växter och mineralier, hvilka hemskickades till Sverige. Sedan hans reskassa blifvit förstärkt genom en betydligare summa af greve Carl De Geer, beslöt han sig för att intränga till det inre af den stora afrikanska kontinenten. Genom Natal-landet, hvars flora och fauna noggrannt undersöktes, gick vägen öfver Drakensberget inåt Basutakaffernas länder till förut af europeer okända bergsträckor, ända till Krokodillöden och Apföden. Efter sju års frånvaro återsåg han Sverige mot slutet af sommaren 1845 och inträdde åter i sina befattningar vid landtmäterikontoret och skogsinstitutet. De sju åren i sandöknarnas hetta, träskländernas dimmor och högländernas isande kyla hade emellertid så inverkat på hans helse, att han såg sig nödsakad att flera gånger besöka utländska bad. Under dessa badresor vistades han längre och kortare tider i Berlin, Frankfurt och Paris och hade derunder den glädjen, att sammanträffa med andra berömda Afrikaresande Lichtenstein, Rüppel m. fl. — Efter åtta års vistande i hemlandet anträdde W. en ny resa till Afrika 1853. — I Kap, dit han anlände vid juldagen s. å., beslöt han att ställa kosan till Hvalfiskviken och Namagualandet på västkusten af Afrika. Här framträngde han ända till den genom Anderssons resa bekanta sjön N'gami, från hvilken han gjorde en fetresa flera hundra engelska mil ut till Libebe. Efter återkomsten från denna tur, beredde han sig för sin sista stora färd åt nordost, på hvilken han under en jagt dödades af en elefant den 6 Mars 1856. — W. var en högst ovanlig man. I sitt yttre enkel, anspråkslös, fläddfri, kunde han af den, som ej närmare kände honom, svårigen tagas för den rikt begåfvade natur, han i själfva verket var, heldst han var föga meddelsam. På en gång vetenskapsman och mångslöjdig, var han väl hemmastadd med både de klassiska språken och de levande, af hvilka han med färdighet talade flera. Det mål, för hvilket han ensamt lefde, sedan han beslutit sig för att resa till Afrika, var att förskaffa sitt fäderne-land de fullständigaste och vackraste samlingar af afrikanska naturföremål, som något land egde, och bereda Sverige ett sydafrikanskt museum som skulle öfverträffa alla andra i

rikedom och skönhet. Innan ännu hans död var känd i Sverige, hade han blifvit kallad till ledamot af Vetenskaps-Akad. När han frånfälle var bekant, anlade Generallandtmäterikontorets tjänstemän sorg, i hjertet delad af alla, som kände den berömda mannen, och nitälskade för vetenskapen och för svenska namnets frejd. — Ogift.

Wahlberg, Herman Alfred Leonard, landskapsmålare. Född d. 6 Aug. 1834 i Stockholm, der fadren var skomakaremästare. — Utmärkta anlag äro vanligt tidigt utpräglade: så ock med W. Allt ifrån barnåren visade han stor fallenhet för att rita och måla och insattes därför efter slutade skolestudier som elev vid Konstakademien. Mellan undervisningstimmarna på lärosalen begagnade han litigt ritstiftet och paletten i hemmet, så att han redan 1855 kunde anträda den sedvanliga resan utomlands. Kosan staldes först till Düsseldorf. Här kvarstannade han under en följd af år, då och då hemskickande några studier till faderne-landet, hvarast hans »fyra svenska landskap» vid konstexpositionen i Stockholm 1866 väckte stor uppmärksamhet och föranledde en konstdomare till det bekant yttraudet: att W. syntes kallad att i Edvard Berghs fotspår hinna samma höjd som denne. År 1867 utbytte han Düsseldorf mot Paris, der han i Corots och d'Aubignys poetiska taflor ändtligen fann »anden i naturen», och »plötsligt kastade sig från Düsseldorfskolans omsorgsfulla och lugna maner öfver i det franska lägret». Sedan dess ha hans anseende som konstnär vunnit allt större och större utrymme, hvilket bäst synes deras att han fått en ej obetydlig skara efterliknare. Vid 1870 års Paris-salong vann han för ett landskap guldmedaljen, och vid ett dylikt tillfälle 1875 den högsta yttre utmärkelse, en fransk målare kan ernå, nämligen hederslegionens ritdarstjärna. I sitt hemland har han utom den sedvanliga titeln af hofmålare 1866 vunnit ledamotskap i Konstakademien och 1870 blifvit prydd med V. O. — Att föröfrigt karakterisera hankonstnärskap tillåter ej vårt inskränkta utrymme. Endast det må nämnas, att han tillhör den moderna skola, som, med underskattande af liniernas och formernas harmoni, söker intryckets och stämningsens poesi i det magiska spelet af ljus och färger. Vårt nationalmuseum eger af hans hand fyra taflor, två från hans Düsseldorfska period: *Vinterlandskap* (med figuren af Wallander) samt *Motiv från Kolmorden*, och två från hans pariservistelse: *Landskap i mänsken* och *Solnedgång på kusten*. — Gift 1875 med *Ingeborg Andersson*.

1. **Wahlbom, Johan Gustaf**, läkare, naturforskare. Född 1724 i Srennevad i Nerike, der fadren *Johan Wahlbom*, gift med *Anna Margareta Rysning* var bruks-

egare. — I Upsala, hvarest W. inskrefs till student 1744 drogs han af naturlig böjelse till Linnés lärostol och fattade vid den sitt beslut, att blifva läkare. Promoverad till medicine doktor 1751, utsågs han af Collegium medicum till innehafvare af den, då i hufvudstaden nyss inrättade, professuren i anatomi och kirurgi, hvarest han för sin vidare vetenskapliga utbildning företog en utrikes resa, under hvilken han i Berlin med utmärkt flit och ibärdighet egnade sig åt anatomiens studium. Vid hans återkomst till Sverige 1753 hade en ansökan ingått från Kalmar län, att erhålla honom till provinsialläkare, med anledning af hvilken petition han afsade sig professionen i Stockholm och antog provinsialläkarebefattningen i Kalmar. Här verkade han särdeles framgångsrikt i fyrtio år eller till 1794, då han vid sitt afsked erhöll titel och värdighet af K. förste lifmedicus; jubeldoktor vid medicine doktorspromotionen 1804. Död, i Kalmar, den 25 Januari 1807. — Hans mångåriga verksamhet som läkare i Kalmarorten utmärktes, utom genom det sätt, hvarpå han utförde det praktiska af sitt yrke, för den synnerliga omvårdnad han egnade åt allmogens upplysning i helsövd och genom den föresyn han lemnade såsom skicklig landtbrukare. Bland hans icke få vetenskapliga skrifter torde priset böra tilldömas hans s. k. *Underrättelser*, små populära uppsatser, som han vid försöter eller eljest lät genom landshöfdingembetet och prästerskapet kringspria bland allmogen. För att hufvudsakligen minne som vetenskapsman, kallade Linné en fjärl *Tortrix Wahlbomii* och Thunberg gaf åt en af sina uppbyggade blommor namnet *Wahlbomia indica*. — Gift 1757 med *Elisabet Kristina Björnstierna*, dotter af biskopen i Kalmar, sedermera ärkebiskop Beronius.

2. **Wahlbom, Carl Adolf**, präst, lärd. Född i Kalmar den 4 Maj 1766; den föregående son. — Från yngre åren bestämd för läkarevägen, egnade han under sin vistelse i Upsala — der han blef student 1784 och magister 1788 — stor flit åt naturvetenskaperna; men vände efter hand sin håg till de klassiska studierna, hvilka och med tiden blefvo hans hufvudsak. Anställd som vikarierande lektor i Kalmar året efter sin promotion, utnämndes han 1790 till gymnasii adjunkt och undfick lektors namn, heder och värdighet 1791. Under detta fann han ännu tillfälle att fortsätta sina naturhistoriska studier: gjorde 1791 en utrikes resa, under hvilken tid han studerade naturalhistorien i Sir Jos. Banks berömda naturaliekbiblotek i London, samt företog efter sin hemkomst en vetenskaplig resa till malmfälten vid Sala och Falun. Men sedan han 1795 blifvit befordrad till ordinarie eloqu. et poës. lector

vid gymnasiet i Kalmar, trädde naturvetenskaperna allt mer i bakgrunden, hvarvid studiet och undervisningen i klassiska språken intogo dessas plats. 1801 hedrad med professors titel, utnämndes han 1818 till teologie doktor och blef 1819 L. N. O. Tre år senare lemnade han sin lärarebefattning i Kalmar och flyttade såsom utnämnd kyrkoherde till Ljungby pastorat af Kalmar stift, der han efter en längre tids aftynade afled den 6 Oktober 1828. — »Lugn, jemn, ordningsam, foglig, älkade han studier och hade bland sina samtida som lärd ett namn». Han efterlemnade flera smärre skrifter, bland annat: *Afveckningar om VirgiliiskaIddeqväden* (1806). — Gift 1809 med *Ulrika Eleonora Beata Fredrika Ljungfeldt*.

3. **Wahlbom, Johan Vilhelm Carl**, historiemålare. Född i Kalmar den 16 Oktober 1810; den föregående son. — Hans första uppfostran afsåg att bilda honom för krigaryrket, men när under denna hans konstnärskallelse allt mer vaknade, öfvergaf han militärstudierna, sedan han genomgått de första klasserna på Carlberg, och ingick som elev vid konstakademien. Här väckte han snart uppmärksamhet och utmärkte sig framför de flesta af sina kamrater genom sin säkra teckning efter antiken och modeller. Ett obetänkt, ehuru ej aldeles omotiveradt, yttrande af en bland lärarne, att W. saknade färgsinne, föranledde honom att vända sig åt skulpturen samt söka en plats i Byströms atelier, på samma gång han, för att skaffa sig medel till utkomst, emottog en erbjuden lärarebefattning vid Lings gymnastiska institut. Dessa senare studier, gymnastiken under Liug och modelleringen under Byström, skänkte hans konstnärskap företrädet af en ovanligt säker anatomi och blef af väsendtligt inflytande på hans framtida konstnärskiktning. Med en under stora försakelser hopsparad reskassa begaf han sig till Paris, der han genom Södermark gjorde bekantskap med den bekante porträttmålaren Winterhalter, som, efter tagen kännedom af W:s aquareller, erbjöd honom sin undervisning i oljemålning. Under Winterhalters ledning inhemtade W. med förrånande snabbhet det tekniska i sin konst. De oljefärgstaflor han tid efter annan hemsende väckte i fäderneslandet stort uppeende och ett deremot svarande bifall. Med ett resestipendium af Konstakademien på fem år begaf han sig från Paris till Rom, der han med ökad ifver och stigande talang skötte penseln och till Sverige hemskickade flera historiska målningar. 1849 återsåg han efter flera års frånvaro sitt fädernesland och utnämndes till Konstakademien till e. o. professor i teckning. Han lemnade likväl Sverige åter det följande året, vistades sedermera dels i Italien, dels i Paris och London, samt afled i sist nämnda stad den 23 April 1858. —

Hvad som ställer W. högst i hans egenskap af konstnär är hans stora förmåga som tecknare, hans i allmänhet lyckliga val af ämne samt en liffull, dramatisk framställning af det för handen varande konstverkets olika delar. Deremot är hans färgläggning någon gång hård och kall. Som konstnär var han synnerligt alsterrik. Af hans målningar inom fäderneslandet torde följande lemna den säkraste ledningen vid bedömandet af hans konstnärskap: *Malin Stures återkomst; Maria Eleonora vid Gustaf Adolfs lik; Gustaf Adolf i slaget vid Stuhm; Gustaf Adolf vid Lützen; En châtelaïne till häst; Romersk landtgård med hästar; Ryttare som rasta utanför ett hotelleri* m. fl. — Äfven den litografiska pressen och kopparsticket har ett berömma sig af hans verksamhet i *Teckningar ur Aarne*, ett minne af tecknarens beundran för Ling, *Lithografiskt Album, Fosterländska bilder*, med text af Nicander; bidrag till Mellins museum för naturvetenskap, konst och historia, m. m. — Ogift.

Wahlenberg, Göran, botaniker. Född d. 1 Okt. 1780 vid Korpphyttan i Vermland der fadren, *Göran Alexandersson Wahlenberg*, var bruksförvaltare. — När W. var tolf år gammal, skickades han med en äldre broder till Upsala, hvaräst han blef medicine kandidat 1805, medicine lic. 1806 och samma år promoverad medicine doktor. Han hade redan då tvenne gånger gjort omfattande botaniska resor till Skandinavians fjelltrakter. Ännu två gånger: året efter sin promotion samt 1810, företog den uttröttlige forskaren nya färder till det aflägna nordén. Sälunda förberedd, genom en noggrann kännedom af de skandinaviska fjellens bildning och värtverld, anträdde han 1811 en botanisk upptäckaresa, hvars hufvudföremål var undersökningen af den Karpatiska bergkedjan. Återkommen till Sverige i Oktober 1814, tillträdde han botanices demonstrators-sysseln i Upsala, hvartill han blifvit utnämnd i början af året, samt erhöll examensrätt i medicinska fakulteten 1815. År 1826 undfick han professors fullmakt och hedrades året derefter af Vet. Akad. med den stora Linneanska guldmedaljen. Efter Thunbergs död, 1828, förestod han medic. et botanices professionen till i September 1829, då han hugnades med fullmakt såsom ordinarie innehafvare af denna lärostol. Redan 1808 hade W. blifvit kallad till ledamot af Vet. Akad., hvarefter hans allt mer stigande rykte såsom grundlig vetenskapsman förskaffade honom ledamotskap i en mängd lärda sällskap i och utom landet, såsom: i Vet. Akad. i Berlin (1814); i Soc. nat. curios. i Moskwa (1821); Linnean Society i London (1829); Botan. Society derstädes (1838) m. m., R. N. O. — Efter att länge ha varit i åttjutande af en orubbad helsa,

angreps han vintern 1851 af ett kallbrand-artadt sår i ena hälen, hvilket efter några veckor lade honom i grafven den 22 Mars s. å. — Konservativt i allt, var han det äfven i vetenskapen, utom i ett fall, nämligen i den terapeutiska delen af medicinen, der han omfattade homeopatians läror. Härigenom kom han såsom universitetlärare i ett afsöndradt, stundom till och med spändt, förhållande till både sina kamrater i fakulteten och alumnerna han skulle examinera. De vetenskapliga skrifter han utgifvit vittna om hans skarpa observationsförmåga och grundliga lärdom och flera af dem ega klassicitetens inregel. De mest bekanta äro: *Inledning till Caricographien* (1803); *Geografisk och ekonomisk beskrifning om Kemi lappmark* (1808); *Berättelse om mätningar och observationer öfver lappska fjellens höjd och temperatur* (1808); *Flora lapponica* (1813); *De climate et vegetatione Helvetiae septentrionalis* (1818); *Flora Carpatorum* (1814); *Flora Upsaliensis* (1820); *Flora suecica* (2 del. 1824, 26); *Svensk botanik* (tom. IX—XI; 1836); derjemte högt värdefulla uppsatser i Vetensk. Akad. handlingar. Vet. Societ. handl.; i Skandia, Svea, Magazin der Gesellschaft naturforschender Freunde i Berlin; akademiska disputationer o. s. v. — Till hans ära hafva andra lärde namngifvit tvenne kryptogama växter *Lecidea Vahlenbergii* och *Gyalecta Vahlenbergiana* — Ogift.

Wahlfelt, Paul Axel Fredrik, militär, gymnast. Född d. 19 Febr. 1817. Föräldrar: öfverstlöjtnanten *Svanse Fredrik Wahlfelt* och *Kristina Ulrika Tham*. — Vid sin afgång från Carlberg utnämndes W. 1837 till underlöjtnant vid Andra lifgardet; befordrades till löjtnant derstädes 1842 till kapten 1851 och major i armén 1862. Efter att ifrån 1839 ha varit förordnad som lärare vid Gymnastiska centralinstitutet och sedermera så väl der, som vid militärläroverken å Carlberg och Marieberg meddelat undervisning i gymnastik och vapenöfning, utnämndes han 1851 till öfverlärare vid Gymnastiska Centralinstitutet och innehade denna befattning till sin död i Wiesbaden den 16 Juli 1873. R. S. O.; R. N. S. O. O., R. Port. Chr. O. m. m. Såsom lärare utvecklade W. ett uttröttligt nit äfven genom utgivande af värdefulla afhandlingar i militära och gymnastiska ämnen, sålunda både teoretiskt och praktiskt verkande för gymnastikens och vapenöfningens utbredande. Under en längre tid företog han årliga resor till utlandet för att fullkomna sig i sitt yrke och göra svenska namnet känt och aktadt. Han inlade äfven en särskild förtjänst genom uppfinningen af fäktvapen, som blifvit antagna både i Sverige och utomlands. — Ogift.

Wahlgren, Fredrik August, zoolog, ana-

tom. Född i Lund den 26 Augusti 1819. Föräldrar: tenugjutaren *Olof Wahlgren* och *Rebecka Scharfenberg*. — Efter fadrens död uppfostrades sonen af sin stufvafader handlanden A. Ekberg; blef student i Lund 1835; med. kand. 1845, med. lic. 1847 och med. doktor 1850. — Amanuens vid Carolinska institutet i Stockholm 1846 och t. f. prosektor derstädes 1848, tjänstgjorde han sistnämnda år såsom sjukhusläkare vid den i Skåne sammandragna armékåren och utnämndes till docent i teoretisk och rättsmedicin vid Lunds universitet 1849. Sedan han s. å. och en del af 1850 gjort en vetenskaplig resa i Holland, Frankrike och Tyskland, förordnades han till anatomie adjunkt och prosektor vid Carolinska institutet 1850, samt till professor och lärare vid veterinärinrättningen i Stockholm 1851, hvarefter han följande året befordrades till anatomie adjunkt och prosektor vid universitetet i Lund; blef föreståndare för zoologiska museum derstädes 1856 och utnämndes i Juli 1857 till professor i zoologi vid nämnda lärosäte. Ordförande i bestyrelsen för Lunds universitets årskrift 1865; ledamot i styrelsen för Alnarps landtbruksinstitut 1868—71; philos. doct. honorarius vid Lunds universitets tvåhundraårs jubileum 1868; ledam. af flera lärda sällskap. R. N. O. m. m. Utom smärre meddelanden och referater i *Hygien*, *Jägarförbundets nya tidskrift*, *Wulffs Tidning för landthushållning o. s. v.* har W. utgifvit: *Bidrag till generationsorganernas anatomi och physiologi hos människan och däggdjuren* (akad. afh. 1849); *Kort framställning af vensystemets allmänna anatomi hos människan, med fästade afsedade afven på de öfriga däggdjuren* (akad. afh. 1851); *Öfversigt af matsmältningsorganernas byggnad hos irreguljärdjur och ocellenterater* (akad. afh. 1857); *Om byggningen af ryggmärgen och ryggmärgsganglierna hos rockan* (i Vet. Akad. Handl. 1853; belönad med Flormanska priset); *Om Trichina spiralis* (i Tidskr. för Veterin. 1863); *Om människans inhytande på förändringarne inom djurverlden* (i Nord. Univ. tidskrift 1866); *Om Phalaris psittacula* (i Jägarförb. N. tidskrift, 1867); *Något om eigens och hjortens storlek förr och nu* (i samma tidskr. 1871); *Om en stor klumpfisk (Mola nasus)* (i Lunds Univ. Årskrift, 1867); *Om de vid utvidgningen af Ystades hamn funna däggdjursben* (i s. Årskrift, 1872); *Om ett fossilt vargskallet* (i Vet. Akad. öfvers. 1870); *Von Ei im Eie* (i Cabanis Journ. f. Ornithol. 1871); *Några bidrag till de vilda djurens pathologi* (i Vet. Akad. öfvers. 1873); har ombesörjt tvenne upplagor af Flormans Underrättelser om hushållsdjurens vård och ekötal (1854 och 1861) m. m. — Gift 1: 1856 med *Clara Magdalena Lovén* och 2: 1875 med *Maria Seidener*.

Wahlin, Olof Fredrik, vitter. Född i Falun den 22 April 1805. Föräldrar: sämkmakareäldermanen *Olof Wahlin* och *Anna Kristina Schubert*. — Efter tvenne års vistelse vid universitetet, lemnade W. Upsala 1828 och antog prästerlig ordination, hvarefter han tjänstgjorde som slotts- och hospitalpredikant i Vesterås till 1842, då han befordrades till kyrkoherde i Möklinta af Vesterås stift. Detta pastorat utbytte han mot Gagnef och Mockfjärd i Dalarna 1854, och afled i Gagnef den 12 Januari 1862. Under sin Vesteråstid tjänstgjorde han längre och kortare tider, dels såsom andre sekreterare i Vestmanlands läns hushållningssällskap, dels som biträdande vid Konsistorieexpeditionen och som föreståndare för Vesterås stifts folkskolelärareseminarium. — År 1835 eröfrade han Svenska Akademiens pris för sitt skaldestycke *Bröllopet på Gulleråsen*. Förutom flera dikter, dels särskildt utgifna, dels införda i Hebe, Mellins Winterblommor med flera tidskrifter under signaturen Whn, har W. utgifvit *Sånger i Dalarnes* (1 h. 1832), som mycket påminna om J. O. Wallin, men utan imitationens vanliga lyten. Han var derjemte under flera år en flitig medarbetare i «Vestmanlands läns tidning», samt utgaf *Ecclesiastik-tidningen Aros* (1840). — Gift med *Lina Lundevall*.

Wahlström, Jonas Gustaf, historieforskare, publicist. Född den 15 December 1814 i Nors prästgård i Vermland. Föräldrar: prosten i Nor, teol. doktorn *Jonas Wahlström* och *Gustafsa Maria Wigelius*. — Efter slutad elementarkurs i Carlstad blef W. 1831 student i Upsala, der han 1839 under J. H. Schröders presidium försvarede sin för filos. graden författade afhandling *Liber, qui inscribitur Um Styriæ Konunga ok Höfdinga sub examen revocatus* och samma år erhöill lagerkranzen. Förordnad 1840 till e. o. amanuens vid Universitetsbiblioteket, befordrades han till Lidensk amanuens 1845, blef förste amanuens 1847, samt tog afsked från biblioteket 1850. Under samma tid tjänstgjorde han såsom lärare i historia vid Upsala lyceum 1839 och 1846 samt vid Realgymnasium 1846, hvarjemte han 1849 utsågs till styrelseledamot och 1850 till sekreterare i Upsala sparbank. År 1839 anlade han tillsammans med Aug. T. Låstbom i Upsala ett nytt tryckeri med utländska stilar, samt grekiska, hebreiska, matematiska och kemiska typer, af hvilket han var egare till 1859, då han såsom frånvarande från orten slyttrade desamma. Genom sitt gifte delegare i Gravendals och Tyfors jernbruk, Strömsdals masugn och Grängesbergets gruffält, bevistade han såsom fullmäktig för femte brukdistriktet riksdagarna 1853—60, arbetade under dessa omväxlande i stats-, ekonomi-,

lag- och konstitutionsutskottet; samt var 1868 medlem af Sveriges första kyrkomöte. Beträffande hans lika förtjenstfulla som vidsträckt publicistiska verksamhet må nämnas att han var medarbetare i *Litteratur-Förningens tidning* 1838, i *Eos* 1839 och *Biet* 1839—43; ansvarig utgivare af *Upsala tidningar* 1840—42; medarbetare i *Carlstads tidning* 1839, i *Frej* 1841—49, i *Freja* 1843—44; *Den konstitutionelle* 1844, i *Morgonen* 1845, i *Dagen* 1846 och *Minerva* 1847, *Läsning för Bildning och Nöje* 1848—50, *Stat-Tidningen* 1851; delegare i *Aftonbladet* 1851—53; medarbetare i *Örebro Tidning* 1857—58; *Nerikes Allehanda* 1863; i *Aftonbladet* 1865—69; ansvarig utgivare af *Aros* 1865—68; redaktör af *Vestmanlands läns tidning* 1870—71; ansvarig utgivare af *Kristanstadbladet* 1871—73, redigerade *Nya Verlden* 1873—74; biträde i *Svenska Veckobladets bilaga* 1874 o. s. v. Föröfrigt har han författat och utgivit: *Öfversigt af svenska riksdagarnes historia i Kalender för riksdagen 1840* (s. å.); *Om Olof Skötkonungs dop. Kritik af urkunderna och kronologisk bestämning* (1847); *Sigtuna, det forna och närvarande* (tills. med A. H. Wistrand) (1848); *Fornordiskt Bibliotek* (3 häft. 1847); *Om nordens äldsta bebyggare och deras efterlemnade minnen* (1854), öfversättningar m. m. — Gift 1847 med *Katarina Lovisa Lennartsson*.

Walberg, Carl Gustaf, vittor, författare. Född i Jönköping den 28 September 1788 och son af slottsfogden derstädes *Magnus Wahlberg*. — W. studerade i Jönköping, Vexjö och Upsala samt ingick efter afslagd universitetsexamen som anskultant i Svea hofrätt 1808. Han tjänstgjorde derjemte någon tid vid postverket, i kammarkollegium och i teaterkansliet, samt blef slutligen notarie i Stockholms stads justitiekollegium. Under de senare åren af sin lefnad sysselsatte han sig med sakköring och skriftställereri, ej sällan båda af det sämsta slaget, samt afled i Stockholm 1822. — W. var en rikt utrustad natur, men låtsinnig och oordentlig, som slutligen föll ett offer för sina passioner. Flera af hans vittra stycken: *Svenska fältsånger* (1812); *Folksånger* (1813), *Sång i anledning af franska arméns utertåg ur Ryssland* (1813); *Verser i anledning af general Moreaus död* (1813); *Gustaf Adolfs skugga* (1813); *Sång öfver grefve Carl Johan Adlercreutz* (1816); o. s. v. röja ej obetydlig poetisk begåfning. Deremot förtjena hans »romantiska berättelser» *Uggelviksbalen* (4 del. 1814, 1815); *En mamsell i Stockholm* (1816); *Herdinnan vid Hagalund* (1816); *Offerfesten vid Uggelviks helso-källa* (1819) m. fl. dylika blott »att ihogkommas såsom en tidbild, varningarrik för män af pennan, som kunna hafva makt att skapa verk sig både till heder och vanheder».

Walberg, Carl August, filolog. Född i Vestergötland den 4 December 1827. Föräldrar: d. v. komministern, sedermera kyrkoherden *Sven Walberg* och *Sofia Lovisa Tegnaus*. — Ifrån 1839 till 1847 åtnöjt W. undervisning vid Skara skola och gymnasium, hvarefter han sistnämnda år inskrefs såsom student vid universitetet i Upsala. Efter träget fortsatta studier afade han 1854 fil. kand. examen och promoverades s. å. till filos. doktor. Kallad till docent i grekiska litteraturen i Upsala 1856, befordrades han till Højersk adjunkt i samma läroämne 1860, samt företog, efter att ha erhållit statens större resestipendium, i Juli 1862 en atrikes resa till Tyskland, Grekland, Italien och Frankrike, hvarefter han återkom till fäderneslandet 1863. Året derefter förordnades han till censor vid mogenhets-examina och utöfvade på grund af förnyade förordnanden denna befattning till 1874, då han för sjuklighet begärde och erhöll ledighet från detta uppdrag. 1865—66 deltog han som ledamot i komitén för behandling af åtkilliga till språkundervisningen inom läroverken hörande frågor, befordrades 1869 till professor i grekiska språket och litteraturen vid universitetet i Lund och var 1870—72 ledamot af komitén, som hade att föreslå förändringar i gällande läroverksstadga. Under sin vistelse i Upsala hade han i uppdrag att meddela undervisning i pedagogik åt dem, som beredde sig för lärarekallet och deltog både som adjunkt i Upsala och professor i Lund verksamt i granskningen af bibelkommissionens öfversättning af nya testamentets böcker. Död i Lund den 14 Oktober 1874. — Ehrur ej synnerligen produktiv som skriftställare, hade han likväl vid sin bortgång redan vunnit ett namn i utlandet, hvars filologer skatta hans upplaga af *Euripidis Electra* mycket högt. Genom sin undervisning och hela behandling af den vetenskap, för hvilken han var målsman, bidrog han väsentligt, att leda de klassiska studierna i vårt land i en bättre riktning och gifva deras idkare en högre uppfattning af deras betydelse än förut var förhållandet. — Gift 1871 med *Klara Elisabet Olde*.

Waldenström, Paul Peter, präst, författare. Född i Luleå den 20 Juli 1838. Föräldrar: provinsialläkaren *Erik Magnus Waldenström* och hans hustru i andra gifftet *Margareta Magdalena Govenius*. — I Upsala, der W. blef student på våren 1857, afade han 1862 filos. kand. ex.; utnämndes hösten s. å. till adjunkt vid Vexjö högre elementarläroverk och blef filos. doktor i Upsala 1863. — Efter redan i Mars följande året afslagd prästexamen, emottog han i samma månad prästerlig ordination, befordrades hösten 1864 till lektor i teologi, grekiska och hebreiska vid Umeå högre elementar-

läroverk och företog 1867, med understöd af statsmedel, en pedagogisk resa i Preussen och Würtemberg. Året 1873—74 tillbragte han, med K. permission, vid Upsala universitet, hufvudsakligen sysselsatt med studiet af luterska kyrkans symboliska böcker; utnämndes på våren det sistnämnda året till lektor i teologi och hebreiska vid Gefle högskoleläroverk, der han fortfarande tjänstgör. — W:s ganska omfattande författarverksamhet har varit delad på tvänne områden: det pedagogiska och asketiska. Hans skrifter på det förra träffas nästan alla i *Pædagogisk tidskrift*, i hvilken han var en flitig medarbetare 1866—1873; och på det senare i *Pietisten*, af hvilken han efter Rosenii bortgång (1868) är utgifvare, i *Stadmissionären* m. fl. tidningar och för öfrigt i en stor mängd särskildt utgifna predikningar, traktater och tillfällighetskrifter. »Genom ransäkning af den Heliga skrift hade W. så småningom under åren 1870—72 kommit till insigt deraf, att den vanliga läran, att Gud skulle genom Kristi död försonas, icke hade grund i bibeln, hvilken icke på ett enda ställe gör Gud till försoningens objekt. I en predikan i tidningen *Pietisten* 1872 (på 20) sönd. eft. Tref.) uttalade han med bestämdhet, att skriften ingenstädes lärer en Guds försoning med människan, utan att bibeln öfverallt såsom försoningens ändamål framställer *människans* försoning med Gud. Denna predikan väckte en utomordentlig uppståndelse, hvilken fick sitt första offentliga uttryck i tvänne uppsatser i tidningen »Församlingavännen» (utg. af Welinder). Med anledning deraf utgaf W. en skrift med titeln *Om försoningens betydelse* (företa och andra uppl. Stockh. 1873), hvilken framkallade en stor mängd motskrifter af Welinder, Billing, Beckman, Beskow, Möller, Landgren, Melin, M. Rosenius m. fl.» — Gift 1861 med *Mathilda Fredrika Teodora Hallgren*.

Valerius, Johan David, embetsman, skald. Född i Göteborg den 13 Januari 1776. Föräldrar: predikanten vid stadens fattighus, sedermera kyrkoherden i Skredsvik, *Erik Wallerius* och *Katarina Kristina Ekman*. — Efter enskild undervisning i hemmet, skickades V. 1788 till universitetet i Lund, hvarest han studerade och till en del specimenade för graden; men begaf sig derifrån till Upsala 1793 för att undergå juridisk examen, hvarest han inskrefs som e. o. kansliet i Justitierevisionen och auskultant i Svea hofrätt. Efter fyra års lönlös tjänstgöring i sistnämnda embetsverk, antogs han 1797 till sekreterare och ombudsman vid K. teatern, hvarjemte han från samma tid och till 1804 var anställd som skådespelare vid K. scenen. Hans realiga gestalt, ovanligt vackra ansigte, välbildade talorgan och klangfulla sångstämma tycktes förena

sig om att göra honom till en utmärkelse för scenen, och han uppträdde till en början i flera betydande roller, såsom *Gustafs* och *Norby's* i »Gustaf Wasa», *Hidraots* i »Armiden», *Gelinas* i »Fiskaren» o. s. v., men en pinsam rådså, som han aldrig kunde öfvervinna, förmådde honom att det sistnämnda året för alltid lemna skådebanan. I stället befordrades han 1805 till sekreterare hos generalinspektören för kavalleriet och till presidentssekreterare i handels- och finansexpeditionen af K. Maj:ts kaneli, 1820 till laudessekreterare i Östergötlands län, 1824 till ledamot af rikets allmänna ärendens beredning och s. å. till andre eller kansli-departementeschef i tullstyrelsen, från hvilken befattning han 1836 förflyttades till kameral-departementeschef, samt erhöll 1841 afsked med pension. Under en följd af riksdagar (1809—34) tjänstgjorde han såsom sekreterare i konstitutionsutskottet, erhöll 1826 titel af kansliråd och invaldes s. å. i Svenska Akademien; var föröfrigt ledam. af Musik. Akad.; Vitt. Hist. och Ant. Akad., R. N. O.; R. af Carl XIII:s O. m. m. — Död i Stockholm den 14 Augusti 1852. — I sin ungdom framstod han som lärjunge och anhängare af den akademiska skolan och författade i hennes smak flera lärodikter och oden, som vunno skademiens pris. Det var likväl ej genom dessa, knappast genom de under en senare tid tillkommande större dikterna *Coriolan* eller det praktfulla stycket *Brahminen*, som V. vann sitt skaldepris, utan genom sina visor och sångstycken, hvilka, beledsagade med musik af O. Åhlström och J. C. F. Hæfner, trängde sig in i hvarje musikaliskt hem och gjorde skalden till en värderad vän hos svenska folket. Sjelf utgaf han i ungdomen (1809—11) tvänne häften *Visor och sångstycken*, och 1831 första häftet af sina *Vitterhetsförök*. Hans *Vitterhetsarbeten* blefvo efter han död samlade och utgifne med ett företal af B. von Beskow. — Gift med *Kristina Aurora Ignell*.

Walin, Daniel Rudolf, lyrisk skådespelare. Född i Vesterås den 29 Juni 1820. Föräldrar: d. v. director musices vid Vesterås gymnasium, sedermera organisten i Leksåud, *Daniel Magnus Walin* och *Kristina Gustafsa Bellander*. — Efter någon tids studier i Upsala, der W. blef student 1842, debuterade han den 18 September 1844 på K. teatern i *Rudolf's* roll i »Sömngångerskan» och anställdes den 1 derpå följande Oktober såsom skådespelare och premiersångare vid samma scen. Under åren 1847—48 vistades han i Paris för att studera sångkonsten under Garcia och biträdde ifrån 1863 såsom kormästare vid K. teatern. — Död i Stockholm den 30 November 1868. — Estetisk bildning och en fin musikalisk uppfattning karakteriserade städes hans föredrag. Hans

yypersta roll var utan tvifvel *Almaviva* i »Figaros bröllop»; men äfven i en mängd andra utmärkte han sig på ett högt fördelaktigt sätt, såsom: *Sarastro*, *Don Juan*, *Wilhelm Tell*, *Kasper* i »Friskytten», *Asthon* i »Lucie», *Bertram* i »Robert», *Plumbett* i »Marta», *Silva* i »Ernani», *Mikels* i »Watten-dragaren», *Banquo* i »Macbeth», *Orovist* i »Norman», o. s. v. — Gift 1854 med *Laura Gagge*.

Walkendorf, Kristofer, embetsman. Född 1618 och sou af befallningsmannen på S:t Hans kloster och Odense gård *Henning Walkendorf* och *Karin Brahe*. — Vid Skånes förening med Sverige, blef W. svensk undersåte och introducerades 1664 på svenska riddarhuset såsom hufvudman för släkten Walkendorf. Två år senare, eller 1666, förordnades han till kurator för det nyinrättade universitetet i Lund och bibehöll denna befattning till 1671, då han på egen begäran erhöll afsked. Jemte sin sväger Kristian Barnekow till Widtsköffe, Ebbe Ulfeld till Arslöf och Görgen Krabbe till Jordberga var W. den ende af dansk-skånska adeln, som från 1658 upptogs i svenska statens tjenst och rönte någon utmärkelse af svenska regeringen. Sedan han lemnat sin kuratorsbefattning, förordnades han till vice landadomare i Skåne och behöll möjligen denna titel till sin död, ehuru embetet då redan var indraget, hvilket torde föranledt till den ofta återkommande uppgiften att han varit Skånes sista landadomare. Vid den brytning, som inträffade i Skånes förhållande till Sverige under Carl XI:s krig med Danmark, dömdes W. 1679 för öfvergång till det senare riket, samt afled i Köpenhamn d. 19 Jan. 1690, den sista mer betydande mannen af sin ätt. — Gift 1: med *Margareta Barnekow* och 2: med *Anna Wind*.

Wall, Axel Rudolf Mauritz, publicist. Född i Stockholm den 18 Januari 1826. Fadren sjötullvaktmästare, gift med *Johanna Fredrika Schagelin*. — Efter åttnjuten undervisning i enskilda skolor, längsta tiden i C. Olinns, der W. i synnerhet vinnlade sig om historia och levfande språk, erhöi han 1838 anställning å L. J. Hiertas kontor i Stockholm, biträdde 1839—1840 vid korrekturläsningen å dennes boktryckeri och blef 1841 medarbetare i Aftonbladet, hvilken befattning han bibehöll i åtta år, eller till 1849. — Under tiden arrenderade han 1844, och köpte något senare f. d. Scheutziiska boktryckeriet samt utgaf 1848—57, med biträde af C. H. Rydberg, J. M. Rosén, C. A. W. Strandberg, H. B. Palmær m. fl. veckotidningen *Friskytten*, efter hvars upphörande han, 1859, ingick i Aftonbladets redaktion. I December 1864 uppsatte han den dagliga tidningen *Dagens Nyheter*, som genom snabbt meddelade underrättelser och

lågt prenumerationspris vannit en oafbruten stigande spridning, så att den vid 1875 års slut utgick i 12—13,000 exemplar. — Under denna omfattande verksamhet har W. i flera år varit ordinarie korrespondent från Stockholm till Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning, samt dels författat, dels öfversatt eller bearbetat ett tjugutal vittra, historiska, politiska och statsökonomiska större och mindre verk, deribland *Nyckeln till almanachen* och de första årgångarne af *Sveriges handelskalender*. Han har jemväl skrivit ett par teaterpjesser: *Inga herrar mer* (i förening med Aug. Säfström) samt *Nydrammen*, ensam. På sednare tider har han egnat en ej obetydlig verksamhet åt industriella företag, deltagit i grundläggandet och styrelsen af Stockholms Färgeriaktiebolag med flera aulängingar. — Gift 1852 med *Rosa Löwenström*.

Wallander, Josef Wilhelm, genremålare. Född den 15 Maj 1821 i Stockholm, der fadren *Per Emanuel Wallander* var målaremästare. — Sedan W. slutat sina skolstudier var det hans afsigt att bilda sig till arkitekt; hvarför han samtidigt med det han tog undervisning vid Konstakademien, arbetade hos en murare för att tillägna sig kännedom om de praktiska detaljerna af byggnadsyrket. Under fortsatta studier vid akademien väcktes hans hog allt mer för måleriet, och redan hunnas rätt långt på den bana han tänkt sig, lemnade han densamma med ens och slog sig på historiemålning. Under en flerårig vistelse på Säfstaholm för att kopiera en del af den bekanta mecenaten, excellensen greve Trolle-Bondes storartade tafselsamling, hade W. ett lämpligt tillfälle att studera folklifvet och dess egendomliga företeelser i den omgifvande bygden Vingåker och Österåker. studier, som sedermera i väsentlig mån blefvo bestämmande för hans konstnärlighet. Emellertid önskade W. liksom andra se sig om i världen och begaf sig 1851 till Düsseldorf, gjorde derefter flitiga studier i Kleinbrehmen i Westfalen, samt uppehöll sig i Frankrike och Italien till 1856, då han återvände till Düsseldorf. Under tiden hade han blifvit kallad till agré af konstakademien 1857 och till ledamot 1859. Efter sin återkomst till Sverige förordnades han till vice professor vid Akademien 1866 och till ordinarie professor 1867 och innebar för närvarande denna sistnämnda befattning. Hans talrika målningar, hvilka öfverhufvud utmärka sig för lycklig gruppering, praktiska figurer, lif och vrickhet, kunna särskiljas i tvenne hufvudgrupper: tafor behandlande svenska folklifvet och Bellmans-taforna. Till de förra höra: *Vingåkers-flickor*, *Bröllopsdans* i *Österåker*, *Söndagsmorgon på Siljan*, *Österåkers-bröllop*, *Mtte vid grinden*, *Spinnills* i *Delebo* m. fl., äf-

vensom hans i färgtryck återgifna genrebilder *Svenska folket sådant det ännu lever vid elfeom, på berg och i Dalom*; och till Bellmanstaforna: *Konserten på Tre byttor*; *Movis i klämna*; »Mollberg höll flaskan»; *Ulla vid toaletten*; *Käraste bröder, systrar och vänner*, o. s. v. — Ogift.

1. **Waldén, Jonas Adolf**, publicist. Född den 3 Januari 1807. Föräldrar: prosten och kyrkoherden i Arbrå, af ärkestiftet, *Nils Waldén* och *Gundla Kristina Astner*. — Intogs vid åtta års ålder i Geffe trivialskola, flyttades derifrån till katedralskolan i Upsala, der han slutade 1821, och kom på ett handelskontor i Geffe. Kort derefter uppsatte två hans äldre bröder tidningen *Stockholms Dagblad*, i hvilket företag W. ingick som biträde 1826 och blef efter sin broder Reinholds död (1834) egare af hälften i tidningen. Från nämnda år ombesörjde han ensam utgifningen af *Dagbladet*, af hvilket han, sedan han utlöst den andra broderns enka, blef ensam innehafvare. I slutet af 1840-talet förlade han den i Stockholm utkommande tidningen *Aftonposten*; inköpte 1859 det gamla Cronhielmiska godset Hakunge i Länghundra härad af Stockholms län, der han verkställde betydliga jordförbättrings- bygnads- och försöksarbeten; öfverlemnade 1869 ledningen af *Dagbladet* åt sin son (se följ.) och afled i Stockholm den 12 Feb. 1872. — R. W. O. — Utan att sjelf vara publicist i detta ords egentliga betydelse, hade W. en klar blick för en tidnings kraf och upparbetade sitt tidningsföretag till en vinstgivande affär, som dock höll sig inom ett allt för exklusivt område, för att tidningen skulle kunna utöfva något egentligen politiskt inflytande. Det är först sedan *Dagbladet* öfvergått i andra händer, som det blifvit ett organ af själfständigt politiskt färg och genom en vidsträckt spridning i landsorten intagit ett rum bland ledande tidningar. — Gift 1835 med *Lavinia Elisabet Schagerberg*.

2. **Waldén, John Wilhelm Elis**, embetsman, publicist. Född i Stockholm den 17 September 1836; den föregående son. — Student i Upsala våren 1855, afstade han i början af 1857 kansliexamen och inskrefs s. å. i civildepartementets expedition af K. Maj:ts kansli, samt i krigskollegium, hvarjämte han i Februari 1860 ingick i statskontoret. I samtliga dessa embetsverk tjänstgjorde han utan uppehåll till 1866, då han erhöll K. Maj:ts förordnande att i civildepartementet biträda vid de kommunala ärendenas beredning och expedierande mot åtnjutande af det för nämnda ändamål af riksdagen anvisade arvode. Vid riksdagen 1868 biträdde han, på anmodan af lagutskottet, med uppsättande af dess vidlyftiga betänkande öfver den mängd motioner, som vid nämnda riksdag väcktes rörande ändrin-

gar i kommunallagarne. Valdes 1869 i Mars till stadsfullmäktig i Stockholm och innehade detta uppdrag till April 1875; samt utsågs i Januari 1872 till en af hufvudstadens representanter i riksdagens andra kammare, hvilket förtroendekall i September s. å. förnyades för tiden intill den 1 Jan. 1876. Sedan han på egen begäran hösten 1869 blifvit entledigad från sitt ofvannämnda förordnande i civildepartementet, inköpte han af sin fader *Stockholms Dagblad*, samt öfvertog såsom ansvarig utgivare ledningen af tidningens redaktion och ekonomi. Så väl förut som sedermera har han i nämnda tidning skrifvit ett antal uppsatser, hufvudsakligen af politiskt och kommunalt innehåll, samt från trycket särskildt utgifvit: *Samling af Kongl. bref och resolutioner rörande tillämpningen af de nya kommunalförordningarne* (2 häften 1866—1869) samt *Tyskland, Frankrike och Sverige* (1870). — Gift 1866 med *Ebba Langenberg*.

Wallenberg; en östgötalägt, som förut kallade sig *Wallberg* och vann sin första ryktbarhet genom

1. **Wallenberg, Jakob**, präst, humoristisk författare. Född i Viby socken af Östergötland i Mars 1746. Föräldrar: kronolänsmannen *Jakob Wallberg* och *Anna Kristina Tillberg*. — Han genomgick i ungdomen Linköpings skola och gymnasium, utmärkte sig redan under den tiden för ovanlig qvickhet både i studier och pojktreck, samt anlände till universitetet i Upsala 1764. Ordinerad till präst 1769, autogs han på förord af direktören vid Ostindiska kompaniet i Göteborg, i hvars hus han varit lärare, till skeppspriest för kompaniets fartyg och åtföljde sist nämnda år skeppet Finland till Kina. Ännu tvenne gånger gjorde han resor till Ostindien, nämligen 1772 och 1774, och stod just i begrepp att anträda en fjerde, när han utnämndes till kyrkoherde i Mönsterås regala gäll af Kalmar stift, 1777. Han hade likväl knappt tillträdit denna befattning förrän han vid trettioårs ålder skördades af döden den 26 Augusti 1778. — I vår litteraturhistoria har W. förvärfvat sig ett namn, såsom en af Sveriges få verkliga humorister, genom sin reseskildring *Min son på galejan, eller en ostindisk resa, innehållande allahanda bläckhornskram, samlade på skeppet Finland, som afseglade från Göteborg i December 1769 och återkom derstädes i Juni 1771, hvartill vidare höra Strödda ummärkingar under en utländsk resa*. I dessa reseskildringar, af författaren troligen aldrig ämnade att tryckas, målar han med lekande qvickhet sina intryck och beskriver med munterhet och friskhet de mödor, faror och nöjen som mötte honom på vägen. »Allting» — säger Hammarsköld — »Norges kala klippor, Constantias vingårdar och Javas blomstrande

stränder, ja, till och med det förfärligaste i naturen, en häftig orkan på hafvet, uppfattas i hans glada billings humoristiska spegel och återstrålas i de mest skiftande, mest intågande färgbrytningar. De ämnen, hvilka han dock aldrig vidrör utan den djupa, innerligaste och högtidligaste stämning, äro religion och fädernesland; — och detta gifver äfven de själfväldigaste utbrotten af hans muntra lyne en stämpel af adel och allvar, som berättigar författaren till en utmärkt rang bland hela verdens yppersta humorister». Denna resebeskrifning utkom tre år efter W:s död och har erhållit flera upplagor. Han är äfven författare till *Susanna; drama i fem acter* (1778), hvilken, ehuru bildad efter den äldre franska skolans mönster, likväl kan mäta sig med det bättre af denna art, som hans samtid frambragt. — Ogift.

2. **Wallenberg, Marcus**, biskop, författare. Född i Linköping den 24 Juni 1774; den föregående brorson. Föräldrar: d. v. konsistorinotarien, sedermera lektorn *Marcus Wallenberg* och *Sara Helena Kinnander*. — Student i Upsala 1790, promoverades han till magister 1797, aflade s. å. juris utriusque kandidatexamen samt förordnades 1800 till eloqu. docens. Då han kort derefter deltog i det uppträde Silfver Stolpe anordnade under den akademiska festen på Gustaf IV Adolfs kröningsdag, skildes han från Upsala och begaf sig till Lund; utnämndes 1802 till konsistorii notarie i Linköping och blef tre år senare græc. liquo. lector derstädes. Sedan han 1817 antagit prästerlig ordination, befordrades han till kyrkoherde i Slaka, men erhöll redan s. å. transport till Landeryds prebendepstorat; utnämndes till teologie doktor 1818 och blef 1819 biskop i Linköping. I denna egenskap bevästade han 1823 och 1828—30 årens riksdagar; var ledam. af Vitt. Hist. och Aut. Akad; Komm. af N. O. — Död i Linköping den 22 September 1833. — Inom den lärda verden vann han sitt namn genom sina metriskä öfversättningar af *Homeros' Ilias* (1815) och *Homeros' Odyssea* (1819). Personligen var han allmänt älskad för sin redbarhet och sitt frifulla väsen» och beredde sig som biskop »ett minne, som länge skall fortleva i det stift, hvares angelägenheter han så värdigt förestod». — Gift med *Anna Laurentia Barfot*.

Wallenberg, André Oscar, riksdagsman, finansman. — Född i Linköping den 19 November 1816; den föregående son. — Efter studier vid Linköpings skola och gymnasium 1825—32, valde han sjömannens yrke och utnämndes 1837 till sekundlöjtnant vid K. Maj:ts flotta. Sedan han under de följande åren del-agit i åtkilliga sjöexpeditioner och blifvit befordrad till premierlöjtnant, sökte han 1850, för att bli

valbar till riksdagsman, burskap som borgare i Sundsvall, tog året derefter afsked ur flottan och utsågs till representant för nämnda stad under tre, och för Hudikvall under två riksdagar, räknadt från 1853. — Vid 1862 års riksmöte representerade han första bruksdistriktet i borgarståndet och har, sedan det nya riksdagsskicket antogs, varit fullmäktig i Första kammaren för Stockholms stad. Säsom riksdagsman är det hufvudsakligen i finansiella och ekonomiska frågor han verkat. Bland de viktiga förändringar i lagstiftningsväg, som under de två sista årtiondena blifvit vidtagna och till hvilka W. kan anses såsom upphofsman, må nämnas: räntans frigifvande, antagande af guld som myntenhet, införandet af det metriskä vikt- och måttsystemet, afskaffandet af den s. k. ulldiskonten och konvojkommissariatet, hvarjemte han ifrigt och med omvexlande lycka förfäktat nya bestämmelser rörande skeppsmätningen, hamntaxorna, lotsväsendet, förbättrandet af embetsmännens lönevillkor, antagande af den öppna voteringen vid rösttillfällen, borttagande af 107 § i riksdagsordningen m. m. — Jemväl som publicistisk skriftställare har han varit ytterst flitig. Under åren 1865—69 infördes under rubriken »ekonomiskt» antingen af honom själf skrifna eller af honom inspirerade artiklar i Aftonbladet, hvarjemte han 1869—70 deltog i redaktionen af Aftonposten, för att ej nämna en mängd uppsatser af hans hand, som sedan dess varit synliga i andra tidningar. För utvecklingen af ett inborskt kreditssystem och i sammanhang dermed upprättandet af nya banker har han äfven verksamt arbetat. Sålunda medverkade han 1855 till stiftandet af filialbanker i Sundsvall och Hudikvall, 1856 till upprättandet af en solidarisk enskild bank i Stockholm, hvares verkställande direktör han allt sedan stiftelsen varit, 1860 till beslut om en allmän lag för hypoteksbanken och öfverflyttning dit af riksbankens fastighetslån, 1861 till stiftandet af Stockholms hypotekskassa m. m. — W. är komm. V. O., komm. af Fr. Hed. Leg. och R. N. O. — Gift 1861 med *Anna von Sydow*.

Wallengren, Hans Daniel Johan, präst, zoolog. Född i Lund den 8 Juni 1823. Föräldrar: kyrkoherden i Vestra Ljungby i Skåne, prosten *Olof Peter Wallengren* och *Petronella Agritz*, som dock bar morbrodrens namn *Lundell*. — W. blef student i Lund 1842, prästvigdes 1847 och utnämndes till kyrkoherde i Farhults och Jonstorp församlingar af Lunds stift 1864. — Af fadren, som var ifrig botanist, riktades hans hog tidigt till naturens studium och utvecklades än vidare af professor Nilsson, under hvilken W. i Lund studerade vertebraterna. Senare, och sedan han fått sin bostad på landet, begynte han med ifver studera de

lägre djuren, bland hvilka fjärilarne särskildt ådrogo sig hans uppmärksamhet, hvarföre ock hans flesta arbeten falla inom detta område. För zoologiska studier har han företagit resor till Gotland, för undersökning af öns fogelfauna, till Hartzbergen, Riesengebirge, Ungern, Böhmen, Schlesien och Norra Tyskland samt besökt museerna i Braunschweig, Berlin och Köpenhamn; har tre särskilda gånger varit uppförd på förslag till zoologie adjunkturen vid universitetet i Lund; samt blifvit kallad till ledamot af Ornithol. Gesellschaft Deutschland till hedersledamot af De Nederlandsche Entomologische Vereeniging i Leyden m. m. — Bland andra vetenskapliga förhåfvanden har han haft i uppdrag att bestämma och beskrifva de af J. Aug. Wahlberg i Kafferlandet samlade fjärilarne, äfvensom den fjärlasamling hvilken hemfördes från fregatten Eugenies verldsomsegling. Bland hans talrika, dels i Vetensk. Akad. handlingar, i tidskriften Naumannia, i Wiener Entomologische Monatschrift intagna, dels från trycket särskildt utgifna arbeten, märkas: *Lepidoptera Scandinavia Kopalocera* (1853); *Lepidoptera Scandinavia Heterocera* (I, I 1863, 1871), hvaraf det mesta i första delen har blifvit öfversatt på tyska af prof. Zeller i Stettin, samt på engelska af Grote i Buffalo; *Dagfjärilar och Heterocerfjärilar, samlade af Wahlberg i Kafferlandet* (1857, 1865); *Skandinavians Neuroptera* (1871); *Skandinavians fjädermott* (1859), till största delen öfversatt på tyska af Zeller samt på engelska af dr Jordan; *Die Vögel Gottlands* (1853); *Die Brünonen der Vögel innerhalb Skandinavien* (1854—56), det enda hittills varande zoogeografiska arbete, rörande Skandinavians fogelfauna; *Index specierum Noctuarum et Geometrarum in Scandinavia hucusque detectarum* (1873); *Insecta Transvaalensia* (1875) o. s. v. — Gift med *Maria Magdalena Sjöström*.

Wallenstedt, Lars, reduktionsman. Född i Upsala 1631; son af d. v. professorn i Upsala, sedermera biskopen i Strengnäs, doktor *Lars Wallius* och *Kristina Luth*. — Med en, vid utländska högskolor förvärfvad, grundlig bildning, ingick W. tidigt i K. kansliet, samt var någon tid sekreterare vid generalguvernementet i Ingermanland. Förordnad K. sekreterare, adlades han 1668 och utnämndes 1676 till revisionssekreterare. Vid reduktionsriksdagens 1680 förde han såsom riddarhussekreterare adelns protokoll, och förordnades, såsom en af räfstepartiets förkämpar, vid riksdagen 1682, till allmän åklagare mot dem, som förgrepo sig mot Stora och reduktionskommissionerna, samt deras ledamöter. År 1683 utnämndes han till kansliråd och inspektör öfver justitierevisionen, samt var med anledning häraf vid 1689 års riksdag en ganska betydande man. Genast efter riksdagens slut

befordrad till landshöfding i Vestmauland och upphöjd till friherre, blef han 1693 K. råd, kansliråd och grefve, 1695 president i Svea hofrätt och Åbo universitets kanaler och slutligen 1697 af Konungen utnämnd till en af Carl XII:s förmyndare. Död i Stockholm den 16 November 1703. — I K. Carl XI:s omstörtade styrelseåtgärder ingrep W. med kraftig hand och ansågs med skäl hafva stort personligt inflytande hos Konungen. Hans skonslösa sätt att gå till väga ådrog honom ett bittert hat af reduktionens offer, af hvilka den vanligen hedrades med vedernamnet »Björnen». — Gift 1671 med *Maria Uttermarck*.

Wallenstråle, Martin Georg, biskop, författare. Född i Upsala den 3 Okt. 1733. Föräldrar: d. v. teologie professorn, sedermera biskopen i Göteborg, *Georg Wallin d. y.* och *Margareta Schröder*. — Sin akademiska lärdom hade W. förvärfvat i Upsala, der han med synnerlig utmärkelse promoverades till filosofie magister 1754. Omedelbart derefter förordnad till vice lektor i Göteborg, utnämndes han 1761, sedan han lätit prästviga sig, till K. hofpredikant och anträdde på hösten s. å. en vidträckt vetenskaplig resa, under hvilken han en längre tid uppehöll sig i Leyden samt tvenne år i England och från hvilken han återkom till Sverige 1766. Under sin bortovaro hade han (1763) blifvit befordrad till hist. et moral. lector vid Göteborgs gymnasium, utnämndes vid Gustaf III:s kröning 1772 till teologie doktor och erhöll 1777 fullmakt, att med bibehållande af sitt lektorat vara kyrkoherde i Fjärås pastorat af Halland. År 1781 befordrades han till kyrkoherde i Kumla och Halsbergs församling af Strengnäs stift, utnämndes 1789 till biskop i Kalmar och 1792 till L. N. O. — Hedersledamot af Vet. Societeten i Upsala. Död i Kalmar den 3 Juni 1807. — I svenska litteraturens häfder framstår W. ej blott som flitig författare, utau som en bland stiftarne af Vetenskaps- och vitterhetssamhället i Göteborg. Bland det stora antalet af hans utgifna skrifter må blott nämnas: *Beskrifning öfver Bollebygds pastorat* (1773). *Gotländska samlingar*, fortsättning af fadrens efterlämnade berömda verk (II del. 1776). *Bref om svenska kapellet i Paris* (1776). *veckoakriften Göteborgs Allahanda* (i förening med rektorn Rhodin) (1774—75): *Vetenskaps och vitterhetssamhällets i Göteborg grundreglor* (1778) o. s. v. — Såsom biskop och eforus var han utmärkt verksam. Visserligen handlade han ej sällan egenmyndigt och strängt, men »man öfversåg med sättet för det goda syftet och ändamålet». — Gift 1777 med *Anna Sofia Amalia Lanerstierna*.

Waller, Erik, biskop, författare. Född i Vesterås den 27 Oktober 1732. Föräl-

drar: kollegan vid dervarande trivialskola *Peter Waller* och *Anna Svedelius*. — I Upsala, der W. blef student 1743, omfattade han först de matematiska vetenskaperna och lagerkransades vid promotionen 1755, men vände derefter sina studier åt teologien, samt blef, sedan han låtit prästviga sig 1760, vice pastor vid Vesterås domkyrkoförsamling. Utnämnd till K. hofpredikant 1763, befordrades han två år senare till komminister vid Storkyrkan i Stockholm, blef kyrkoherde i Örebro 1775, teologie doktor 1779, domprost i Westerås 1798 och slutligen biskop derstädes 1809. Död i Westerås den 30 Maj 1811. Sin första »namnkunnighet» förvärfvade han 1774 genom sitt svar på Patriotiska sällskapets prisfråga »om en nationel klädedrägt». Detta ämne ansågs då vara så viktigt, att det uppkallade icke mindre än femtiosex patrioter, som täflade om sällskapets pris, en guldmedalj om trettio dukaters vikt. Bland detta stora antal blef W. den lycklige segraren. Den uppmärksamhet han härigenom tillvann sig af Gustaf III förstod han klokt använda, och var under hela sin bana lika ifrig hofman, som häftig aristokratfördomare. Såsom författare utvecklade han mycken flit samt har, utom en del strödda predikningar och tal, utgifvit anonymt en mängd afhandlingar ej sällan af tendentiöst innehåll. — Gift 1767 med *Helena Elisabet Westén*.

Wallerius; släktnamnet är taget af Vallerstad socken i Linköpings län, der stamfadren *Haraldus Johannis* var pastor under senare hälften af 1500:talet.

1. **Wallerius, Harald**, universitetslärare, musiker. Född i Vallerstads socken af Östergötland 1646. Föräldrar: kyrkoherden derstädes *Johan Haraldson Wallerius* och *Kristina Holm*. — Sedan V. med stor heder tagit sin magistergrad i Upsala, förordnades han, såsom utmärkt kunnare af tonkonsten, att vara director musices vid universitetet, med åliggande att derjemte tjänstgöra vid biblioteket och hålla filosofiska föreläsningar. År 1690 befordrades han till professor i matematik, och afled i Upsala 1716. Af K. Carl XI erhöll V. i uppdrag att i försening med polyhistora *Olof Rudbeck d. ä.* öfversätta psalmboken af 1695 med noter, på det att likformighet i psalmsång skulle kunna åvägabringas inom kyrkan. Bland af V. utgifna akademiska afhandlingar märkas: *Physico-Musica de sono* (1674); *Physico-Musica de modis* (1680) och *De tactu* (1698). — En uppgift att han skall ha varit gift med *Elisabet Holts* är troligen oriktig och uppkommen genom förväxling med fadren och dennes första gifte.

2. **Wallerius, Göran**, bergvetenskapsman. Född i Upsala 1683. Den föregående son. — Sedan han 1702 i Upsala ådagalagt sin lärdom genom en utgifven akademisk af-

handling *De Tarantula*, anställdes han 1703 på Bergskollegii stat och utnämndes 1706 till markscheider vid Stora Kopparberget. Med ett anslag af kollegium företog han derefter en vetenskaplig resa, under hvilken han studerade bergvetenskapen vid nirländska bergverk och bland annat lärde sig slipa glas till optiska instrumenter. Återkommen till Sverige, befordrades han 1714 till bergmästare öfver Upland och Vestmanland och 1722 öfver Öster- och Vesterbergalagen. Hans sista befordran var till assessor i Bergskollegium, hvilken syssla han innehade till sin död, i Stockholm, 1744. Två år före sin bortgång inkallades han till ledam. af Vet. Akad., i hvars handlingar han författat flera för sin tid förtjenstfulla uppsatser. Han var jemväl en bland stiftarne af Vetenskaps-Societeten i Upsala. — Gift 1712 med *Märta Lybecker*.

Wallerius; denna slägt, härstammar från Dalby socken på Öland och skref, till skilnad från föregående, sitt namn med dubbel begynnelsebokstaf.

Wallerius, Daniel, biskop. Född 1630 i Högbys församling af Kalmar stift. Föräldrar: prosten och kyrkoherden *Lars Eriksson Wallerius* och *Katarina Ungia*. — Efter i Upsala idkade universitetstudier, prästviges W. i Kalmar 1658 och blef omedelbart derefter corrector scholæ samt lingu. græc. et poëa. lector. Förordnad 1660 att jemte sin skollärebefattning bestrida predikantsysslan på Kalmar slott, befordrades han, sedan han några år varit hofpredikant, till domprost i Göteborg 1671 och utnämndes 1678 till biskop i Göteborgs stift, hvilket embete han »med mycken heder» förestod till sin död på Säfvenså, utanför Göteborg, den 20 Februari 1689. — Han berömmes för allvar och drift i sitt embete. Om sitt biskopliga anseende var han ytterst ömtålig; Göteborg konsistoriarkiv innehåller flera handlingar, som vitna om huru han låtit inkalla än den ena än den andra af stiftets präster att stå till rätta för sidvördnad mot hans person. — Gift 1659 med *Margareta Schomera*.

2. **Wallerius, Nils**, universitetslärare, filosof. Född i Stora Mellösa socken i Norike den 1 Januari 1706; den föregående brorsens son. Föräldrar: kyrkoherden *Erik Wallerius* och *Elisabet Tranaa*. — När W. blef student i Upsala 1725, hade den Wolfiska filosofien der nys vunnit inträde. Den unge studenten kastade sig med iver på denna vetenskap och blef 1729 filosofie magister, hvarefter han 1735 förordnades till docent och 1737 till adjunkt i filosofiska fakulteten. Grundligt lärd och med stor förmåga att klart och redigt framställa de filosofiska lärosatserna, vann han inom kort en stor skara lärjungar, så att han ofta måste begynna sina lektioner kl. 2 om morg-

narna, och fortsätta med åtta till tio föreläsningar om dagen. Sedan han 1748 blifvit befordrad till professor i logik och metafysik vid Upsala högskola, lät han prästvig sig 1751, samt utnämndes året derafter till teologie doktor. År 1756 kallades han till förste innehafvaren af den teologiska professionen, som biskop Kalsenius inrättat, och bibehöll inom teologiska fakulteten det stora anseende han som filosof förvärfvat. Under en tillfällig vistelse i sitt prebendepastorat Funbo angreps han af en häftig feber, som förde honom i grafven den 16 Augusti 1764. Inom filosofiens område har han utgifvit: *Systema metaphysicum* (4 tom. 1750—52); *Compendium logicae* (1754); *Compendium metaphysices* (1755); *Psychologia empirica* (1755); *Psychologia naturalis* (1758) och som teolog författat *Prænotiones theologicae* (6 del. 1756—64). — Gift 1: med *Katarina Uström* och 2: med *Margareta Boy*.

3. **Wallerius, Johan Gottskalk**, kemist. Född i Stora Mellösa församling i Nerike 1709; den föregående bror. Tillsammans med denne anlände W. 1725 till Upsala, der han isynnerhet vinnlade sig om matematik och fysik, och 1731 blef filos. magister. Omedelbart efter promotionen begaf han sig till Lund, för att under von Döbelns och Stobæi ledning studera medicin och naturalhistoria samt utnämndes vid det sistnämnda universitetet på von Döbelns förord, till medicine adjunkt 1733. Promoverad medicine doktor 1735, förordnades han till medicine adjunkt i Upsala 1741 samt blef professor i kemi, metallurgi och farmaceutik derstädes 1750. År 1767 afträdde han på grund af långvarig sjuklighet sin lärostol till Torbern Bergman; utnämndes till R. V. O. 1772. Ledam. af Vet. Akad., Vet. Societ. i Upsala, Vet. Akad. i St. Petersburg, Fysiogr. sällsk. i Lund m. m. Död i Upsala den 16 November 1785. — Såsom vetenskapsman kan W. anses såsom den siste representanten i Sverige af Bechers och Stahls filosofiskt-kemiska äskådningsätt. Lärd och ovanligt arbetsam, förvärfvade han både i och utom landet stort anseende såsom kemist och särskildt såsom mineralog. Af hans efterlemnade skrifter, hvilka uppgå till ett högst betydande antal, torde följande vara de mest anmärkningsvärda: *Mineralogia eller mineralriktet indelt och beskrifvet* (1747), öfversatt på latin, tyska, engelska och franska; *Hydrologia eller beskrifning af vattenriket* (1748); *Bref om kemiens rätta beskaffenhet och nytta* (1751); *Chemia physica* (2 del. 1759—65); *Tankar om verdens, i synnerhet jordens danande och ändring* (1776); *Åkerbrukets kemiska grunder* (1778); *Historia litteraria mineralogia* (1779), o. s. v. En samling af hans akademiska disputationer är tryckt i Upsala 1780, under titel: *Disputationum academi-*

carum J. G. Wallerii Fasc. I, II samt i Leipzig s. å. med titel: *Disputationes physico-chemicae*. — Gift 1756 med *Anna Judith Leijonmarck*.

Wallgren, Otto, historiemålare. Född i Skåne den 26 Juli 1795. — Han kom temligen tidigt till konstakademien som lärjunge och kunde också vid hennes utställning 1816 visa prof på sin förmåga att kopiera i olja. Han fortgick sedan, handledd hufvudsakligen af Westin, på den då för historiemålarna utstakade banan, vann stipendier och blef akademiens resepenionär mot slutet af 1820.talet. Under sin vistelse utomlands tillagnade han sig i Paris ett fint maner i litografering; uppehöll sig för öfrigt något i Italien, från hvilket land han vid sin hemkomst 1835 utställde åtkämliga scener. År 1837 blef han ledam. af konstakademien, egnade sig derafter åt teckningsundervisning; anställdes 1854 som vice professor i teckning vid akademien, hvilken befattning han innehade till sin död i Stockholm den 24 Maj 1857. — W. var en snbildad, men föga alsterrik konstnär, hvars hufvudstyrka låg i en riktig, men ibland något tung, teckning och god kännedom om kostymen. Deremot saknade han begåfning för komposition, och hans färgsinne var ej synnerligt utveckladt på hvilka grunder hans ej talrika taflor och porträtt icke äro mycket eftersökta. Ett minnesmärke af varaktigt slag har han efterlemnadt i sina teckningar af *Skånska allmogens klädedrägter* (på Säfsta-holm) af hvilka 22 stycken utgäfros i litografi, (1860—63). Han har äfven utfört en del porträtt i G. H. Mellins bekanta verk *Sveriges store män* och illustrationer till samme författares *Den skandinaviska nordens historia* (1850—53). — Gift 1: med *Anna Lovisa Zachrisson*, och 2: med *Maria Magdalena Rylander*.

Wallin, Georg d. ä., biskop. Född i Dogta by i Vibyggerå socken af Ängermanland den 1 Maj 1644. Föräldrar: länsmannen och gästgifvaren *Nils Göransson* och *Kristina Persdotter*. — Han studerade i Hernösand och Upsala, och blef der magister 1676, hvarefter han s. å. kallades till »hofpredikant» hos K. rådet, greve Nils Brahe. Sedan han 1680 blifvit befordrad till predikant vid drabantkåren och följande året kallad till K. hofpredikant, utnämndes han 1684 till kyrkoherde i Gefle och prost öfver Gestrikland, blef 1690 öfverhofpredikant, vid jubelfesten 1693 teologie doktor samt, sedan han följt K. Carl XII på fälttåget till Seland, befordrad till biskop i Göteborg 1701. Då Hernösands stift vid samma tid blef ledigt, sökte han transport dit, »hvilket väl H. Maj:t som androm nog sällsamt förekom, helst som det förra stiftet importantare och hederligare skulle vara». Emellertid flyttades han enligt sin önskan till Hernösand 1702, men gick der en ytterst bekymmer-

sam embetsförvaltning till mötes i följd af de svåra härjniugar ryssarne anstälde öfver nästan hela stiftet, under den tid han var dess styresman. På en flykt undan fienden 1721, då han måste hålla sig gömd på de vilda Stigajöfjellen, ådrog han sig en förkylning, från hvilken han aldrig återhemtade sig och som slutade hans dagar, den 8 Juli 1723. — Gift 1680 med *Ingrid Gadd*.

2. **Wallin, Georg d. y.**, biskop. Född den 31 Juli 1686 i Gefle; den föregående son. — I Upsala, der han vid tio års ålder inskrefs i studentmatrikeln, erhöi han den filosofiska graden 1707, hvarefter han för sin vidare utbildning besökte de förnämsta akademier i Tyskland, Holland och England. Befordrad 1710 till teologie lektor i Hernösand, anträdde han 1720 en ny utrikes resa, under hvilken han promoverades till teologie doktor i Wittenberg. Efter hemkomsten förordnades han till hofpredikant hos K. Fredrik; blef bibliotekarie vid universitetsbiblioteket i Upsala 1726 och tillika fjerde teologie professor derstädes 1732. Tre år senare befordrades han till superintendent på Gotland samt utnämndes 1744, efter föregångens kallelse, till biskop öfver Göteborgs stift. Död i Göteborg den 16 Maj 1760. Såsom stiftsstyresman utmärkte sig W. för ovanlig drift, nitalekan och ordningskärlek. Inom den lärda världen har han vunnit ett namn som historieforskare. Bland hans historiska skrifter må nämnas: *Gothländska samlingar, allestädes med sitt upp-öfke, vid lediga stunder utarbetade och efterhand till trycket utgifne* (I del. 1747), hvilka ehuru i det rudbeckiska fantasimantret, bära vitne om författarens trängna och beförliga forskningar; 2:a delen utgafs af sonen M. G. Wallenstråle; — *Clavis Numophylacii runici alloquium* (1743); *Observatio de etymo urbis Calmar* (1743); *Sigtuna stans et cadens* (1729—32); *Antiquitates ecclesiasticae insulae Rugen, Runographia gothlandica, Lapponia christiana* m. fl. (ett par af dessa arbeten äro tryckta i Vet. Societ. i Ups. handlingar 1727—50. — Gift 1: 1714 med *Elisabet Palmrot*; 2: 1726 med *Margareta Schröder*. Hans söner i senare giftet blefvo adlade med namnet *Wallenstråle*.

Wallin, Johan Olof, ärkebiskop, vältalare, skald. Född i Stora Tuna i Dalarne den 15 Oktober 1779. Föräldrar: d. v. fältväbeln vid Dalregementet, sedermera kaptenen *Johan Abraham Wallin* och *Beata Charlotta Ivarkman*. — I följd af föräldrarnas fattigdom hade han redan vid första stegen i sitt lif att kämpa mot bekymmer och umbäranden. Han erhöi sin första undervisning vid skolan i Falun, hvarefter han fick tillfälle att besöka Vesterås gymnasium. Af bristande medel måste han likväl flera gånger afbryta vistelsen derstädes och skaffa sig uppehälle

genom att undervisa yngre barn. Emellertid skötte han med så mycken flit sina studier, att han med de vackraste vitsord kunde afge till universitetet i Upsala 1797. Efter fyra års vistelse derstädes promoverades han till filosofie doktor 1803 och lät prästviga sig tre år derefter, på kallelse till huspredikant af öfverstekammarjunkaren frih. C. Hamilton på Boo, i hvars hus han var lärare. År 1809 befordrades han till teologie lektor vid krigsakademien å Carlberg samt till kyrkoherde i Solna, blef teologie doktor s. å. och utnämndes 1812 till kyrkoherde i Adolfr Fredriks församling i Stockholm. Från denna tid utöfvades hans prästerliga verksamhet förnämligast i hufvudstaden. Efter att en kort tid, 1817—18, ha varit domprost i Vesterås, befordrades han det sistnämnda året till pastor primarius och kyrkoherde vid Storkyrkoförsamlingen i Stockholm, der han kvarstannade till 1837, då han uppnådde den högsta andliga värdigheten i Sverige och utnämndes till svenska kyrkans ärkebiskop. Blott tvenne år hade han innehaft denna plats, då han, djupt saknad af hela svenska folket, afled i Upsala den 30 Juni 1839. — Redan under studieåren i Upsala hade W. diktat mindre stycken, men blef egentligen först känd af allmänheten 1805, då han af Svenska Akademien erhöi ett mindre än tre pris på en gång, deribland stora priset för sin lärodikt *Uppfostraren*. I detta skaldeverk visar han sig ännu såsom lärjunge af den gamla akademiska skolan, från hvars didaktiska riktning huni sitt skaldskap snart mer och mer frigjorde sig. Under de närmast följande åren författade han de flesta af sina bättre stycken: *Dityramber öfver den 24 Januari 1808, Sjömannen, Hemsjukan, Hösten, Försakelsen* m. fl., om hvilka det blifvit sagdt, att de endast behöfva musikens hjälpmedel för att blifva lefvande och oförgängliga för nationen. Men snart inträffade en omständighet, som blef af den högsta betydelse för den svenska litteraturen. Det var då W. 1811 nämndes till ledamot i den då nedsatta komitén för utarbetande af en ny psalmbok. I denna komité blef han snart den ledande andens och egnade under åtta år åt psalmbokarbetet sin tid, sitt snille och sin kraft. Slutligen, år 1819, var det stora verket fullbordadt, och *Wallins psalmbok*, som den med rätta blifvit kallad, antagen till allmänt bruk inom fäderneslandet. Sjelf hade han i den författat 117 psalmer, omarbetat en stor mängd andra, hvarjemte anordningen af det hela nästan uteslutande var hans verk. Hans sista religiösa dikt var *Dödens engel*, allmänt beundrad som ett af hans yppersta mästerstycken. Af sina samtida var W., lika mycket som skald, känd och beundrad som predikant och andlig talare. Från vissa håll hafva hans predikningar blifvit klandrade

för bristande tankedjup, och i afseende på det dogmatiska innehållet hafva flera homileter blifvit honom föredragna: men med hans mäktiga stämman, med hans måsterliga och uttrycksfulla framsägning af talet gjorde hans ord en oemotståndlig verkan och fäste sig med öfvertygelsens makt i hans åhörarens hjertan. Värderad, älskad och beundrad af konungahus och folk, öfverhopades han med utmärkelser och ärebevisningar. År 1810 kallades han till En af de aderton i Svenska Akad., utsågs 1811 till hertigens af Södermanlands lärare i kristendom och var från 1814 hans ständige bikt-fader; blef 1824 ordensbiskop i surviveance och året derefter verklig ordensbiskop; 1830 Konungens öfverhofpredikant och preses i hofkonsistorium; hedersledam. af Vitt. Hist. och Ant. Akad., af Vet. Societ, i Upsala; ledam. i andliga ståndet af serafimerorden m. m. — En ny och förökad upplaga af hans *Vitterhetsarbeten* har blifvit utgifven efter hans död, äfvensom tvenne årgångar af hans *Predikningar*, den första årgången med företal af B. von Beskow. — Gift 1810 med *Anna Maria Dimander*.

Wallin, Josef, präst, historiker. Född i Daretorps församling af Vestergötland den 9 April 1786. — Efter sex års universitetsstudier i Upsala, blef W. filosofie magister 1809 och förordnades till docens i romerska litteraturen 1812. Fem år senare (1817), befordrades han till e. o. adjunkt i filosofiska fakulteten, förestod 1818 skytteanska professionens föreläsningar, och uppehöll 1820 professionen i vältalighet och poesi. Året derefter utnämnd till lektor vid Stockholms gymnasium, lät han prästviga sig 1827, blef teologie doktor 1830 och utnämndes 1832 till kyrkoherde i S:t Klara församling i Stockholm. Här kvarstannade han i tjungufyra år, eller till 1856, då han befordrades till kyrkoherde och domprost i Skara. Ledam. af Vitt. Hist. och Ant. Akad. L. N. O. — Död i Skara den 11 November 1863. — År 1813 prisbelöntes han af Svenska Akad. för ett *Äreminne öfver riksrådet greve Johan Baner* och vann två år senare Akademiens stora pris för ett *Försök till det första korstågets historia*. Har för öfrigt författat *Betraktelser öfver de äldre romarnes gudalära såsom statsreligion* (1857), öfversatt »Goldsmiths Romerska historia» (2 band 1814) m. m. — Gift med *Klementina Noring*.

Wallius, Laurentius Olaf, biskop. Född i Walla by af Tysalinge socken i Nerike d. 24 Aug. 1588; son af bonden *Olof Svensson* och hans hustru *Britta Nilsson*. — Han hade studerat både i Upsala och vid flera utländska högskolor, när han 1614 blef filosofie magister i Wittenberg och 1619 promoverades till teologie doktor i Tübingen. Det sistnämnda året kallades han till pastor

primarius och kyrkoherde vid Storkyrkoförsamlingen i Stockholm, men förordnades redan 1621 till første teologie professor i Upsala och kyrkoherde vid domkyrkan och Trefaldighetsförsamlingen derstädes. År 1637 undfick han af förmyndarestyrelsen fullmakt att vara biskop öfver Strengnäs stift, men hann ej tillträda detta embete, innan han anfölls af en våldsam sjukdom, som ändade hans dagar i Upsala den 23 Juni 1638. — Rhyzelius, som synes hafva hyst en djup beundran för W., lemnar honom det vitsord »att han varit en grundlärde både philosophus och theologus samt tillika en snabb poet», och att hela svenska församlingen var »under Wallii tid i ett välsignadt tillstånd». Utan fråga var W. en man af mycken lärdom och skicklighet, men tillika af ett öfversonligt och trägirigt lynne, som bragte honom i harnesk med förmän och embetsbröder, och menligt invercade på hans både enskilda och offentliga verksamhet. — Han var gift tvenne gånger 1: med *Katarina Tidemann* och 2: med *Kristina Johansdotter Luth*. Af hans båda döttrar i första gifftet blef den ena gift med K. rådet M. Björnklo och den andra med K. rådet E. Ehrensteen. En son i andra gifftet var den i reduktionshistorien bekaute *Lars Wallenstedt*.

Wallman, Johan Haqvin, botaniker, arkäolog. Född i Linköping den 7 Sept. 1792. Föräldrar: konrektorn, sedermera teologie lektorn och kyrkoherden i Vallerstad, *Johan Daniel Wallman* och *Beata Follin*. — W. blef student i Upsala 1810 och erhöll lagerkranen vid promotionen 1815. Två år senare förordnades han till vice rektor vid Adolf Fredriks skola i Stockholm; men återvände 1819 till födelseorten och antog ett vikariat som lektor i Linköping, jemte det han egnade sin lediga tid åt naturvetenskaperna och åt forskningar i fäderneslandets antiqviteter. Förordnad till »docens» i naturhistoria vid Linköpings gymnasium 1822 och till amanuens vid dervarande bibliotek 1824, utnämndes han till lektor i historia 1829 samt erhöll 1836 Slaka pastorat till prebende. Ledam. af Vitt. Hist. och Ant. Akad., af K. Nord. Oldskrift-Selskab, i Köpenhamn, L. N. O. m. m. Död i Slaka d. 25 Juni 1853. I sin dubbla egenskap af natur- och fornforskare var W. en lika litig som samvetsgrann arbetare. Tidskriften *Iduna* innehöll följande af honom författade uppsatser: *Om striden på Samsö; Runstenar, tecknade och beskrifne; Ett indiskt skriftecken bland runorna; Om Odin och Budha; Beskrifning om en vikingavärd på Öland; Lemningar efter gamla boningar från hedna tider på Öland; och Anmärkningar öfver Skandinaviens forna handelsförbindelser med Orienten*. Han har äfven författat en öfversigt af svenska monumenter från forndäldern och *Om Skandinaviens bebyggande*

efter orientalska och vesterländska källor, båda uppsatserna prisbelönade af Vitt. Hist. och Ant. Akad. samt intagna i dess handlingar. I naturhistorien har han offentliggjort blott ett enda arbete *De systematibus vegetabilium* (1824). — Ogift.

1. **Wallmark, Per Adam**, embetsman, skriftställare. Född d. 1 Januari 1778 i Källejö socken af Fagereds pastorat i norra Halland, der fadren *Anders Wallmark* var komminister. — W. ingick, efter slutade studier vid universitetet i Lund, 1799, vid K. biblioteket i Stockholm, der han 1803 blef amanuens och 1807 erhöill vice bibliotekariefullmakt. Året derefter befordrades han till förste amanuens och utnämndes 1811 till K. bibliotekarie. Antagen 1805 till hofkanslersemetets ombudaman vid tillsynen öfver bokhandeln och boktryckerierna i riket, förordnades han 1809 till sekreterare i den komité, som hade att utarbeta förslag till ny tryckfrihetsförordning, undfick 1819 kanalarbets titel, tog 1843 afsked från K. bibliotekariebefattningen och bosatte sig på Kungsör nära Arboga, der han afled d. 19 Mars 1858. Ledam. af flera in- och utländska lärda samfund, R. N. O. m. m. — Vid början af sin Stockholmsvistelse hade W. blifvit införd hos Leopold och fastes snart vid honom med många band af tacksamhet och högaktning. Denna bekantskap gaf riktningen åt W:s hela följande lif och satte, så att säga, prägeln på hela hans kommande offentliga verksamhet. År 1804 författade han ett skaldestycke *Handen*, som prisbelöntes af Svenska Akademien, en utmärkelse, som äfven vederfors honom 1809 för ett annat poem *Sång till finska arméns ära*. Af dessa blef i synnerhet det förstnämnda föremål för en skingalös kritik i Tidningen *Polyfem*, hvarest W. sjelf gjordes till hufvudfigur i den af forforisterna utgifna komiska hjeltedikten »Markalls sömnlösa nätter». — W. lät sig dock icke bekomma, utan fortsatte striden mot sina ofta obilliga motståndare i den af honom 1809 — 13 utgifna *Journal för litteraturen och teatern*, hvilket publicistiska organ 1813 om döptes till *Allmänna Journalen* och fortgick till 1824, hvarest den under titeln *Journalen* fortsattes till 1836, då den upphörde. Då Post- och Inrikes Tidningar 1835 ombildades till *Sveriges Statistidning* blef W. dess ansvarige utgifvare, ehuru tidningens ledning uppdrogs åt G. Lagerbjelke. Detta om W:s publicistiska verksamhet. Säsom skriftställare i öfrigt har han efterlemnadt ett stort antal skrifter af politiskt, polemiskt, statistiskt, historiskt, poetiskt till och med dramatiskt innehåll. Han var en man med omfattande kunskaper och förtjenar efterverldens hogkomst för den kraft och outtröttlighet, hvarmed han kämpade för sin öfvertygelse och sina tragna mödor

i litteraturens tjenst. — Gift 1: med *Sofa Isos* och 2: med *Hedda Elisabeth Wallgren*.

2. **Wallmark, Ernst Adam**, embetsman, skriftställare. Född i Stockholm d. 3 Apr. 1834; den föregående son i senare gifet. — I Upsala, der W. blef student 1853, aflade han 1857 kansliexamen och ingick s. å. i civildepartementets expedition af K. Maj:ts kansli äfvensom i då varande Krigskollegium. hvarest han, efter verkets omorganisering till arméförvaltning, är fortfarande tjänstgörande. Tillika har han under flera riksdagar varit anställd i riksdagens kanslis tryckeriafdelning. Gjorde 1864—1867 resor i utlandet; deltog efter sin hemkomst, 1868—1870, i komitén för utgifvande af Musikaliska Akademiens handlingar, samt tilldelades af nämnda akademi, af hvilken han 1866 blifvit kallad till associé, medaljen i silver vid sekularfesten 1871. — Efter att 1870—1873 ha varit associerad med direktören L. Zetterholm vid Södra teatern, öfvertog han vid dennes frånfälle i bolag med skådespelaren Holmqvist Djurgårdsteatern 1873 samt ensam Ladugårdsländsteatern för spelåret 1873—74. För teatern har han varit en synnerligen verksam arbetare, som dels öfversatt, dels bearbetat eller författat mer än hundra teaterpjesser på vers och prosa, så väl för de Kungliga, som enskilda teatrar i hufvudstaden. Bland de af hans teaterstycken, som hittills blifvit i tryck utgifna, må följande operor och operetter nämnas: *Rigoletto* (1862); *Faust* (1863); *Läkaren mot sin vilja* (1864); *Afrikanstän* (1867); *Storhertiginnan af Gerolstein* (1868); *Romeo och Julia* (1869); *Den vilseförda* (1869); *Lalla Rookh* (1870); *Frihetsbröderna* (1871); *Théblomma* (1871); *Valfarten till Ploermel* (1871); *Tjufskyttarne* (1873); *Madame Angots dotter* (1876) o. s. v. Derjemte har han författat en mängd små strödda poemer i tidningar och tidskrifter samt är en flitigt anlätad öfversättare af texter till i musikhandeln utkommande utländska sånger och romaner. — Gift 1864 med *Lilly Amelia Scott*.

Wallmark, Lars Johan, fysiker. Född i Luleå den 27 September 1810. Föräldrar: regementskrifvaren, sedermera fältkamreraren *Lars Anton Wallmark* och *Margareta Katarina Ekman*. — Redan som barn röjdes hos honom kärleken för de ämnen, som sedan blefvo hufvudföremål för hans studier. Som gosse samlade han mineralier och bergarter, hvilka funnos i hans hemtrakt, och sökte ordna dem så godt han förestod; han studerade på egen hand elementerna af matematik, astronomi, landtmåteri o. s. v., men rönte föga uppmuntran af lärarne, emedan han riktade sin hog åt detta håll och ej åt de teologiska och lingvistiska vetenskaperna. I Upsala, der han blef student

1827, afade han följande året hofrättsexamen, såsom en förberedelse för sin tilltänkta bergsexamen, samt lät inskrifva sig som anskultant i Svea hofrätt och e. o. kanslist i Justitieförordningen af K. Maj:ts kanali. Emedan han af en iråkad bröstsjukdom hindrades att på en tid fortsätta sina studier, tjänstgjorde han dels i nämnda embetsverk, dels hos domare på landet till 1832, då han återvände till Upsala. Ehuru han erhållit sina lärares anbud att få undergå bergsexamen utan föregående tentamina, ville han ej begagna sig af denna välvilja, utan lemnade universitetet 1838, dertill påskyndad af sin ånyo svårt angripna helse. — Något förbättrad fortsatte han sina studier i Falu bergskola, i Stockholm och vid Motala mekaniska verkstad till i Maj 1842, då hans arbeten ånyo afbröts af sjuklighet. Efter att ha besökt åtskilliga delar af fäderneslandet samt de tyska staterna 1843, antogs han i December s. å. till custos machinarum vid Vet. Akad., blef 1846 inspektör öfver samma akademis fysiska och tekniska institution, samt utnämndes, efter att ha gjort en omfattande utrikes resa, 1848 till öfverdirektör och föreståndare för Teknologiska institutet. Ännu trenne gånger, 1854 och 1855, besökte han utlandet, men hade knappt återkommit från den senare resan, förrän han öfverfölls af koleran och afled i Stockholm den 8 Oktober 1855. — Ledam. af Vet. Akad.; Landtbruksakad. R. N. O. — »W. egde mångsidiga kunskaper i flera olika vetenskapsgrenar. Ehuru han med ifver nitalekade för att göra vetenskapens resultat användbara för praktiska ändamål, var han dock vida höjd öfver deras ståndpunkt, som endast förstärkt uppskatta vetenskapens värde efter denna måttstock. Vetenskapliga spekulationer voro för honom den käraste sysselsättningen, och bland vetenskaper, med hvilka han sysselsatte sig, var fysiken den han mest älskade. Vid fullgörande af sina åligganden visade han alltid den största samvetsgrannhet och fordrade detta med stränghet af andra». Sin qvarlätenskap hade han förordnat till vetenskapens gagn: deribland en större summa åt Vet. Akad. till understöd och belöning för vetenskapliga upptäckter. — Ogift.

Wallqvist; släkten härstammar från Långbro socken i Nerike, der stamfadren, en af Kung Carls bussar, tjente som soldat för hemmanet Wallby.

1. Wallqvist, Olof, biskop, statsman. Född i Edsbergs socken i Nerike d. 6 Juni 1755. Föräldrar: komministern, sedermera kyrkoherden i Moejö och Täby, *Olof Wallqvist* och *Eva Beata Qvist*. — I Upsala, dit han anlände från Strengnäs gymnasium 1773, beredde han sig först för inträde i det andliga ståndet och prästvigdes 1776,

på kallelse till huspredikant af greffinnan Gyllenborg, enka efter den i riksdagspolitiken namnkunnige landtmarskalken och riksrådet med samma namn. Sedan han återvänt till universitetet och i Upsala vunnit magistergraden 1779, anställdes han som pastorsadjunkt i Stockholm, der han genast väckte den uppmärksamhet, att han 1780 förordnades till tjänstgörande K. hofpredikant. Nu gingo hans befordringar, sedan han blifvit personligen känd af Gustaf III, med ovanlig snabbhet. Befordrad till kyrkoherde i Alsheda i Småland 1785, utnämndes han, trettio år gammal, till domprost i Vexjö och föga mer än ett år derefter (1787) till biskop öfver Vexjö stift. Efter statskicketts förändring 1789 förordnades han till Konungens öfverhofpredikant, till ledamot af rikets allmänna ärendens beredning samt till föredragande i konseljen af kyrkoärenden, och bibehöll samtliga dessa förtroendekall till konungens död. Vid jubelfesten i Upsala 1793 promoverades han till teologie doktor och afled hastigt af slag under riksdagen i Norrköping den 30 April 1800. — Utrustad med alla de egenskaper, som fordras för att bringa sig upp i världen, viljekraft, drift, rådgighet och en ovanlig förmåga att afpassa medlen efter sina ändamål, vann han Gustaf III:s oinskränkta förtroende och utöfvade under denne konungs lifstid ett stort inflytande på de offentliga ärendenas gång. Såsom chef för eklelesiastikexpeditionen afskaffade han genast den under Schröderheim inrotade, förhatliga handeln med prästeysslor och bragte inom kort reda i hela eklelesiastikväsendet. Samma kraft och duglighet utvecklade han som stiftschef, och kan som sådan ställas vid sidan af en Johannes Rudbeckius, Jakob Serenius o. d. — »Sällan har någon» — säger skalden Oxenstierna i sitt minnestal öfver W. — »i mera vidd förenat embetsmannens och lärarens särkilda egenskaper. Född att vara förman, aktad af underlydande, ej genom vyrdighetens skugga, men genom intycket af sin personlighet, och älskad, utan att nedlåta sig, syntes intet värk öfver hans förmåga; och efterverlden torde ej misstaga sig i det omdöme, att i hvad kall, förnyen behagat föra honom, hade han visat de företrädande egenskaper, som upphöjde honom öfver vanligheten af människor». — Gift 1785 med *Adolfina Lovisa Schützercrantz*.

2. Wallqvist, Seth, präst. Född i Edsbergs socken i Nerike den 21 Febr. 1760; den föregående bror. — Hans uppfostran och beredelse för den kommande lefnadsbanan liknade i många hänseende broderns. Student i Upsala 1778, afade han för prästembetet föreskrifna examina och antog 1783 ordination på kallelse till huspredikant af

riksrådet greve Göran Gyllenstierna. Sedan han blifvit magister 1788, följde han såsom bataljonspredikant vid Lifgardet sitt regemente till Finland, 1788, och tjänstgjorde i början af fältåget såsom notarie i fältkonsistorium. Hofpredikant 1789, befordrades han s. å. till kyrkoherde i Kuddby församling af Linköpings stift, flyttades derifrån 1800 som kyrkoherde till Eskilstuna, Klosters och Fors' församlingars pastorat af Strengnäs stift; blef vice kontraktsprost 1803; teologie doktor 1809; kontraktsprost öfver Vester-Rekarne 1814 och L. V. O. 1818. Död i Eskilstuna den 27 Juni 1836. — Duglig, kraftig och ordningsälskande, stod han som pastor i många fall fram om sin tid, nitälskade för folkets upplysning och understödde folkskolan både med egna medel och penningar, som han anskaffade från andra håll, ordnade fattigvården, bidrog till stiftande af ett lazarett i Eskilstuna och analog till detsamma af egna tillgångar ett årligt underhåll, offrade betydliga summor på bibelapridning o. s. v. Såsom författare verkade han egentligen som öfversättare af Spaldings och Zollikers religiösa arbeten. — Gift med *Kristina Elenora Strang*.

2. *Wallqvist, Olof*, kemist. Född i Kuddby församling af Östergötland den 14 November 1797; den föregående son. — Sin elementarbildning erhöill W. i hemmet tills han blef student i Upsala 1812. Vid universitetet synes han bland ämnen, i hvilka han sökte mer grundliga kunskaper, i synnerhet ha egnat ett omfattande studium åt matematik, mineralogi och kemi. Filosofie kandidat 1820, innehade han vid promotionen följande året andra hedersrummet, och utnämndes till kemie adjunkt vid början af år 1823. För att vinna ytterligare förkofran i sin vetenskap, företog han åren 1825—26 en utrikes resa till Danmark, Tyskland, Frankrike och England, hvarefter den praktiska undervisningen på universitetets kemiska laboratorium under de tolf följande åren hufvudsakligt utgjorde föremål för hans verksamhet. 1838 undfick han Konungens förordnande att hålla offentliga föreläsningar »i de delar af kemien som för medicinsens studium äro nödvändiga samt att examinera i medicined-kandidat-examen», i sammanhang med hvilket förordnandet han erhöill professors namn, heder och värdighet. Vid den sista medicinedoktorspromotionen i Upsala, 1841, kreerades till medicined doctor honorarius utnämndes han 1853 till professor i medicinsk och fysiologisk kemi, men innehade denna lärostol blott i fyra år, eller till den 12 Augusti 1857, då han efter en kort febersjukdom bortrycktes af döden. År 1850 utnämndes han till R. V. O. och kallades 1852 till medlem af Vet. Akad. — Ogift.

Wallvijk, Johan Johansson von, riksråd. Född i Stockholm den 17 November 1710. Föräldrar: kammarrevisionsrådet *Johan Jönsson von Wallvijk* och *Kristina Regina Danckwardt-Lillieström*. — Vid tjuguetå års ålder begynte han sin bana som auskultant i Kammarkollegium och Kammarrevisionen, hvarefter han 1733 befordrades till kammar-skrifvare och 1738 till revisor; blef 1745 riddarhuskamrerare, 1747 assessor i kammarrevisionen, 1749 kammarrevisionsråd och 1756 statskommissarie. Vid 1765 års riksdag upptogs han bland riksråden, på grund af sina insigter i statushållningen och »skicklighet i statarikenuskaperens förande». I rådet tillhörde han det försigtiga och moderata partiet, hvarefter han blef bibehållen vid sitt embete, då de flesta andra rådsmedlemmarne måste afgå med 1769 års riksdag. Revolutionsdagen 1772 voro riksråden, och bland dem W., just sysselsatta att justera ett protokoll rörande Kristianstads försvar, när konungen åtföljd af en jublande folkmassa återkom från artillerigardean. Vid bulletret steg W. upp, gick till fönstret, och då han såg hvad som skett, vände han sig till sina kolleger och yttrade: »Mina herrar! Hans Majestet justerar vårt protokoll nere på sin borggård; han sparar oss besväret och vi kunna sluta». Enligt berättelse skall detta infall haft den verkan, att då de flesta riksråden afskedades, kallades W. att åter intaga sin rådsstol. Han hade redan förut (1770) blifvit upphöjd till friherre och serafimeriddare, samt 1771 erhållit grefvediplomet. ehuru han hvarken för friherre- eller grefvevärdigheten tog inträde på riddarhuset. Död på sin sätesgård Bisslinge i Upland 1776. — Gift 1750 med *Anna Katarina Swart*.

Walmstedt, Lars Peter, universitetslärare, kemist. Född den 2 November 1782 i Nyköping, der fadren var köpman. — På sitt tjugonde år student i Upsala, aflade W. filos. kand. ex. derstädes 1806 och erhöill s. å. lagerkransen. I början af sin akademiska bana egnade han sig företrädesvis åt matematikens studium och blef docent i detta läroämne 1809. Först ett par år senare begynte han mer uteslutande sysselsätta sig med kemi, i hvilken vetenskap han 1813 förordnades till docent och laborator. Under den åldrige J. Afzelli tjänstledighet och sedan denne 1820 erhållit afsked, förestod W. åtskilliga lässterminer kemie professionen och utnämndes till densamma ordinarie innehafvare 1822. — Då kemiska professionen trettio år senare (1852) fördelades på tvenne lärostolar, behöll W. såsom läroämne geologi och mineralogi och föredrog dem vid universitetet till sin död den 30 Juli 1858. Året förut hade han som jubelmagister ännu en gång emottagit lagerkransen. Vid sin bortgång var han

ledamot af Vet. Akad.; Vet. Societet i Upsala; Mineral. Sällsk. i Jena och R. N. O. — Med sin obestridligt omfattande lärdom var det likväl mindre som vetenskapsman i egentlig mening, än som universitetslärare W. gjort sig förtjent att ihogkommas. I sistnämnda hänseende utmärkte han sig för en sällspord förmåga att klart och redigt framställa sitt ämne, på samma gång han, genom ovelld och noggrannhet som examinator, tidigt vann och alltid bibehöll de studerandes aktning. — Gift 1818 med *Anna Sofia Wahlström*.

Wannqvist, Olof af, polisman. Född i Gefle den 1 Juni 1764. Föräldrar: skeppstimmermannen *Olof Olofsson Wannqvist* och *Helena Isberg*. — Från gymnasium i Gefle anlände W. 1783 till Upsala. Der han fortsatte sina studier till 1789 på det sätt, att han vexelvis en termin uppehöll sig vid universitetet och den andra tiden af året genom andras undervisning skaffade sig medel att återkomma en ny termin. Sedan han på detta sätt slutat sina juridiska studier, ingick han det sistnämnda året som anskultant i Svea hofrätt och utnämndes 1791 till kanslist vid poliskammaren i Stockholm. Efter tvenne år befordrades han till notarie i samma embetsverk, blef 1794 registrator och utnämndes 1802 till polismästare. Tre år senare hugnades han med lagmans fullmakt, erhöll 1813 underståthållares namn, heder och värdighet, unfick 1818 adelsbref och befordrades 1830 till underståthållare. R. N. O. — Död i Stockholm den 3 Juni 1844. Vid sidan af de göromål, hvilka tillhörde honom som polismästare, deltog han med nit och drift i hufvudstadens kommunala bestyr. Så upprättade han korrektionshuset å Långholmen, var den, som i första hand gaf uppdrag till och genomförde stiftelsen af Prins Carls räddningsanstalt för vanvårdade barn, inlade stora förtjenster om förbättrandet af de olka församlingarnes fattiginrättningar och försörjningshus, om hufvudstadens sjukhus, fängelser, välgörenhetsanstalter o. s. v. Med detta var det dock hufvudsakligen som polismästare han gjorde sig ett namn. Sträng och bister på sin embetsstol, rördes han lätt till deltagande af en ärlig och öppen bekänneelse och fans då mer än de flesta benägen att mildra och lindra. Han beskyldes af mängen för godtycklighet. Ehuru hans förfaringsätt var nog summariskt, iakttog han dock i allmänhet som domare mycken urskilning och opartiskhet. Hos hufvudstadens menighet hade han redan från början förstått att sätta sig i respekt, men var tillika afhållen, så att om slagordet »Olle» eller »gamle Olle», som W. gemenligen kallades, hos mängen väckte en ofrivillig rysning, påminde det hos andra om en välvillig och

faderlig vän. — Gift 1798 med *Ulrika Mariana Tjäder*.

1. **Warburg, Samuel**, statsekonom, finansman. Född i Göteborg af judiska föräldrar den 18 September 1800, egnade han sig tidigt åt handelsyrket, hufvudsakligen och nästan uteslutande som agent åt andra handelsfirmor; men förstatod under dessa rent praktiska sysselsättningar finna tid öfrigt till förvärfvande af en sanat humanistiskt vetenskaplig bildning. Efter att i yngre år med förkärlek ha omfattat svensk och utländsk skönlitteratur, vände han vid mognare år sina studier till statsekonomi och finanslära, samt har i dessa vetenskapsgränar lemnat uppsatser till tidskrifter, både i och utom landet. År 1858 kallades han af regeringen till ledamot i den då tillsatta finanskomitén, deltog rastlöst i dess arbeten och utarbetade flera af de upplysande statistiska tabeller, som åtfölja komitterades vidlyftiga handlingar. Vid riksdagen 1867, således innan ännu mosaiske trosbekännare blifvit i medborgerligt hänseende likstälde med rikets öfrige innebyggare, utsågs han, på grund af sina omfattande insigter i financiella och statsekonomiska frågor, till fullmäktigt i riksgäldskontoret och år genom årligen förnyade omval fortfarande fast vid denna förtroendepost. R. N. O. och Ledam. af K. Vet. och Vitterh.-samh. i Göteborg. — Gift med *Emma Glückstadt*.

2. **Warburg, Carl Simon**, skrifställare. Född i Göteborg den 13 Januari 1835; den föregående son. — Sedan W. i Lund aflagt studentexamen 1852, tjänstgjorde han ett par år, 1853—54, som lärare i historia vid d:r Törnstens i Norrköping inrättade läroanstalt, men återvände till universitetet och tog filos. kand.-examen i Lund 1858. Sedan han samma år ingått som e. o. amanuens vid K. biblioteket i Stockholm, anträdde han 1859 dels för sin helsa, dels för fortsatta studier, en resa till Tyskland, Frankrike, Schweiz och Italien, hvarifrån han återkom till Sverige 1861. — Sina få återstående lefnadsår tillbragte han i sin födelsestad Göteborg, der han med aldrig tröttnande vetgirighet egnade sig åt vetenskapliga forskningar särdeles i religionsfilosofi, estetik och historia, och aflad vid ännu ej flyda trettio år, den 4 Januari 1865. Året före sin död utgaf han med biträde af V. Rydberg, O. P. Sturzen-Becker och några andra framstående författare *Svensk Månadsskrift för fri forskning och allmän bildning*, en af de yppersta periodiska skrifter, som utkommit i Sverige. — Ogift.

Wargentin, Peter Vilhelm, matematiker, astronom. Född d. 22 Sept. 1717 i Sunne socken i Jemtland, der fadren *Vilhelm Wargentin* var kyrkoherde. — Sonen genomgick Frösö skola och Hernösands gymnasium samt

blef student i Upsala 1733. Vid universitetet fann han ett länge önskad tillfälle, att tillfredställa sin hog för matematiska och astronomiska studier, och ansågo för en af Klingenskiörnas och Celii utmärktaste lärjungar, när han promoverades till filosofie magister 1743. Han hade då både i och utom landet väckt stor uppmärksamhet genom sin gradualdisputation *De satellitibus Jovis*, i hvilken han med lika mycken noggrannhet som skarpsinnighet bestämt gånge och omloppet af Jupiters månar. Efter en ny afhandling *De incrementis quæ cepit astronomia ab ineunte hoc sæculo* (1746) förordnades han till astronomie docens och befordrades 1748 till adjunkt i filosofiska fakulteten. Vid Elvii följande året timade död, kallades han af Vetenskaps-Akademien i Stockholm till hennes sekreterare och innehade sedan denna befattning i trettiofyra år, under hvilka han utgaf alla årens almanackor, bestridde observationerna på observatorium och sysselsatte sig med vidlyftiga forskningar i sin vetenskap. Innan han ännu vunnit den filosofiska graden, hade han blifvit kallad till ledamot af Vet. Societeten i Upsala, blef sedan korresponderande medlem af franska Vetenskaps-Akademien, ledamot af svenska Vet.-Akad.; R. N. O. m. m. Död i Stqckholm, sextiosex år gammal, den 18 December 1783. — Kunsksperik, samvetsgrann och outtröttlig som vetenskapsman, bidrog W. på mångfaldigt sätt att bereda ett ökadt anseende åt det svenska namnet och den akademi, hvars mångåriga sekreterare han var. Genom egna arbeten — Vet.-Akademiens handlingar innehålla ej mindre än sextio rön och uppsatser af hans hand — samt genom noggrann pröfning af insända afhandlingar, skänkte han Akademiens meddelanden ett inre värde, som motsvarades af den ökade uppmärksamhet de vunno i och utom landet. — Genom att klokt begagna vetenskapsälskande mecenaters nit eller fåfånga att lysa, beredde han jemväl akademien en tillökning i dess fonder, som vid den tiden var högt behöfelig för bestridande af kostnaderna för hennes ökade arbeten. — Gift 1756 med *Kristina Magdalena Raab*.

Warholm, Clas, universitetslärare, teolog. Född i Skara den 27 Januari 1821. Föräldrar: d. v. gymnasiadjunkten, sedermera kontraktsprosten och kyrkoherden i Böne af Skara stift *Clas Gustaf Warholm* och *Sofia Margareta Westfelt*. — Student i Lund 1839, och filosofie doktor vid promotionen derstädes 1844, förordnades han 1848 till docens i exegetisk teologi, lät prästviga sig 1850 och förestod professionen i exegetisk teologi 1852—53. Adjunkt vid Lunds domkyrka 1856 samt pastor vid Södra Skånska infanteriregementet s. å. utnämndes han 1865 till kyrkoherde i Slöta och Karleby församlin-

gare pastorat af Skara stift, förflyttades derifrån som teologie professor till Lund 1867 och erhöil teol. doktorsvärdighet 1868. Har af teol. fakulteten i Lund varit vald till ombud vid allmänna svenska kyrkomötena 1868 och 1873; uppförd på biskopsförelag till Skara stift 1875 och s. å. L. N. O. — Utom uppsatser och litterära kritiker i skönlitteratur har W. författat och utgivit: *Apostelen Johannis lära om Christi återkomst* (1848); *Är Lutherska läran om Christi lekamens och blods närvaro i nattvarden afven Skriftens?* (1857); *Om den heliga skrifts inspiration* (1866); *Profvsöversättning af psaltaren med anmärkningar och företal* (1855); *Trösten i lifvets strid; samling ur Luthers skrifter* (1871); åtkälliga översättningar m. m. — Gift 1856 med *Mathilda Marina Rudenschöld*.

Warmholtz, Carl Gustaf, lerd. Född i Stockholm i December 1713. Föräldrar: apotekaren *Johan Konrad Warmholts* och *Maria Eliabet Allmacher*. — Efter dels i Upsala, dels vid utländska högskolor idkade studier, förordnades W. till guvernementssekreterare i Ypern i Flandern, samt utnämndes efter sin hemkomst till Sverige af K. Fredrik I till hessiskt hofråd 1741. Samtidigt inköpte han säteriet Holmen i Allhelgona socken invid Nyköping, hvilken egendom han kallade Kristineholm och enligt K. Maj:ts resolution s. å. erhöil tillåtelse att besitta under adliga fri- och rättigheter. År 1756 upphöjdes han af K. Adolf Fredrik i adlig värdighet, men tog aldrig inträde på riddarhuset. Död på Kristineholm den 28 Mars 1785. — W. är bekant som en af de störste kännare i svensk litteraturhistoria som funnits i vårt land. Efter sin hemkomst till Sverige eignade han mer än fyrtio år af sin lefnad att samla, ordna, läsa och granska alla åtkomliga in- och utländska tryckta skrifter och handskrifter, som berörde Sveriges politiska, kyrko-, lærdoms- och naturalhistoria, geografi m. m. Frukten af dessa lärda mödor blef hans ryktbara verk *Bibliotheca historica Sueogothica, eller förteckning uppå såväl tryckte som handskrifte böcker, tractater och skrifter, hvilka handla om Svenska historien eller derutinnan kunna gifva lys, med kritiska och historiska anmärkningar*, — af hvilket de 2 första delarne utkommo under författarens lifstid (1782 och 1783) samt den 15:de och sista 1817. — På sitt Kristineholm hade han sammanbragt en utsökt boksamling, i historia en af de störste svensk enakild man egt. En del af densamma sålde han sjelf till sin vän Glörwell; den utländska afdelningen afyttrades i Stockholm 1800, och åtskilligt af manuskriptsamlingen inköptes sedan af Upsala universitetsbibliotek. — Gift med *Françoise Marguerite Janicon*.

Wasaborg; om ättens härkomst och an-

ledningen till namnet upplyser lefnadsteckningen öfver

1. **Wasaborg, Gustaf Gustafsson af**, krigare. Född i Stockholm den 24 Maj 1616; naturlig son af K. *Gustaf II Adolf* och den för sin skönhet ryktbara *Margareta Cabeljau*. — Den unge Gustaf Gustafsson öfverlemnades i Carl Gyllenhielms vård och erhöll en ganska god uppfostran. År 1630 skickades han till universitetet i Wittenberg, der han blef rector illustris och höll ett latinskt tal öfver Gustaf Adolfs seger vid Leipzig 1631. — Vid underrättelsen om Konungens död skyndade han till Weissenfels, lät öppna likkistan och betraktade med tårar sin förlorade beskyddare. Slutligen reste han sig upp och yttrade: »Nu är det tid, att också jag bliver en man i världens. Han isigick därefter i svensk krigstjänst; utmärkte sig för tapperhet och utnämndes till öfverste för ett lifändskt kavalleriregemente. Genom Oxenstiernas medverkan erhöll han 1634 stiftet Osnabrück. Hans häftiga lynne föranledde likväl så obehagliga uppträden och slutligen ett så allvarsamt missförstånd med officerarne vid det regemente, för hvilket han var öfverste, att han nödgades taga afsked. Ehuru han aldrig egde drottning Kristinas förtroende, upphöjdes han af henne 1646 till greve af Wasaborg med staden Nystad samt Nykyrke och Letala socknar i Finland till grefskap och inkallades samma år i rådet. Vid Westfaliska freden lemnades han utan tillräckligt understöd och mistade därför Osnabrück; dock erhöll han ett betydligt vederlag och fick af drottningen amtet och staden Wilshausen i Bremen. År 1649 sökte han efter Gyllenhielm blifva riksamiral, men fick afslag både af rådet och drottningen. Förtretad öfver denna motgång, lemnade han Sverige och afled i Wilshausen den 25 Oktober 1653. — Gift på 1640-talet med *Anna Sofia*, grefvinna af Wied-Runkel och Isenburg.

2. **Wasaborg, Anton Adolf af**, krigare. Född den 22 Februari 1689; den föregående sonson. Föräldrar: öfverstelöjtnanten i hannoversk tjänst, greve *Gustaf Adolf af Wasaborg* och *Angelika Katarina*, grefvinna af Leiningen-Westerburg. — Efter den förste grefvens af Wasaborg död sjönk släkten snart i anseende och bragtes vid Carl XI:s redktion till tiggartafven. Den nu ifrågakvande ättmedlemmen ingick 1710 i preussisk tjänst, hvilken han lemnade 1716, och blef året därefter ryttmästare vid Vestgöta kavalleriregemente. Major vid Södermanlands regemente 1719, erhöll han året därefter öfverstelöjtnants titel, men icke motsvarande indelning förrän efter nitton år, eller 1739. Under ryska kriget kommanderades han Södermanlands regemente; men blef vid Willmanstrand 1741 tillfångtagen och förd till S:t Petersburg, der han be-

möttes med mycken välvilja och begåfvades med den guldvärja kejsarinnan burit revolutionsdagen, då hon bemäktigade sig ryska tronen. Under sin frånvaro hade han befordrats till öfverste för Skaraborgs regemente och utnämndes, efter sin hemkomst, 1744 till generalmajor och vid ordnarnes instiftande till Komm. af S. O. — Död på Kungslena öfversteboställe i Vestergötland d. 10 Maj 1748. — Vid ständernas efterräkning med de handlande personerna i finska kriget, anklagades W., att genom öfverdrifven hetta under slaget vid Willmanstrand ha bidragit till dess olyckliga utgång och genom ovarsamma utlätelser under sin fångenskap i S:t Petersburg gifvit anledning till, att de fängne svenskarne blefvo i Rysland hårdare behandlade än annars skett. Anklagelserna föranledde ej till någon åtgärd, och den allmänna förbittringen släcktes, som bekant är, i Lewenhaupts och Buddenbrocks blod. — Gift 1: 1720 med *Katarina Oxenstierna*; 2: 1728 med *Kristina Sparre*.

3. **Wasaborg, Henrietta Polyxena af**, grefvinna, »den sista af sin ätt». — Född den 22 Febr. 1696; den föregående syster. — Enligt berättelse skall hon ha varit invecklad i åtkämliga kärleksäventyr i ungdomen för egen, och vid äldre år för andras räkning, och derigenom nedjunkt i fattigdom och förakt. I en liten by i Westfalen lefde, bräckligt blind och glömd af alla denna den sista afkomlingen af den store *Gustaf Adolf*, när K. *Gustaf III* underrättades här om af Kur-Kölniska geheimerådet baron *Monster*. Konungen anslog genast åt henne ett tillräckligt årunderhåll och tillsände henne en gifva af femhundra dukater tillika med en egenhändig skrifvelse, i hvilken han kallade henne »ma cousine». Den gamla fick emellertid ej länge glädja sig åt denna lyckans omvexling, emedan hon dog redan följande året den 30 Oktober 1777.

Wassenius, Birger, astronom. Född d. 26 September 1687 på hemmanet Markkärr, nära Venersborg; son af en drabant *Jomas*, som »tjent i skånaka ofreden» under Carl XI, och modren *Marta Torstensdotter*. — »Medellöshet höll W. i Venersborgs skola öfver tiden och tillfället.» Emellertid blef han student i Upsala 1712 samt egnade sig med iver åt matematik, fysik och astronomiska studier. För sin utkomst måste han dock ofta vistas på landet och undervisa andra, men fortsatte det oakadt flitigt sina studier. För astronomiska forskningar tillverkade han sjelf ett urverk af eldhrön, en himmelsglob af trä, och en kvadrant af samma ämne. Omsider lyckades han vinna den filosofiska graden 1722 och kallades s. å. till ledam. af Vet. Societeten i Upsala. När hans gynnare Erik Benzelius d. y. 1726 blifvit biskop i Göteborg, förordnades W. till vikarierande mathes. lektor vid dervarande

gymnasium och erhöll 1735 fullmakt som ordinarie innehafvare på samma lektorat. Han innehade sedan denna befattning till 1751, då han, vid sextiofyra års ålder, tog afsked och nedsatte sig på Markärr, som han efter fadrens död inlöst till kronoskatte och afted der den 11 Januari 1771. Af själ och hjerta tillgifven sin vetenskap, fortsatte han hela sin lefnad med astronomiska observationer och gjorde med de enklaste instrument, som han sjelf förfärdigat, upptäckter, hvilka väckte den lärda världens beundran. Bland hans iakttagelser var äfven den af protuberanserna kring solskivan, hvilket fenomen först hundra år senare blifvit nogare undersökt och beskrifvet. Han är för öfrigt bekant genom sina almanachor, som beagnades öfver hela riket, till dess Vet.-Akad. erhöll utslutande rätt att utgifva sådana. — Gift med *Ebba Regina Spak*.

Way, Johan, glas- och miniatyrmålare. Född i Ruthe socken på Gotland den 18 Juni 1792. Fadren då konstruktionslöjtnant vid engelska, sedan vid svenska amiralitetet. — Åren 1802 och 1807 fick W. åtfölja sin fader till London och erhöll under den senare resan sin första undervisning i teckningskonsten. Vid tjuguet års ålder (1813) utnämndes han till underlöjtnant vid Vendes artilleriregemente samt bevisade fälttågen i Tyskland och Norge, hvarefter han återkom med guldmedaljen »för tapperhet i fält». Ledd af sin fallenhet för målarkonsten, lernade han kort derefter krigaryrket och anträdde en resa till Bruxelles, der han under en skicklig lärarens handledning med framgång egnade sig åt miniatyrmålning. Efter sin återkomst till Sverige utnämnd till K. hofmålare och professor (1820), kallades han året derefter till ledam. af Konstakademien och företog 1828 en resa till Frankrike och England, under hvilken han lärde sig konsten att inbränna färger i glas. År 1831 utnämndes han till ritlärare vid universitetet i Upsala och innehade denna befattning till dess han omkring 1850 afgick med pension. Död i Stockholm den 10 April 1873. Hans miniatyrmålningar utmärka sig för mycken finhet och en väl sammansmält färgton. Från konstnärssynpunkt har dock hans verksamhet varit af större betydelse i det han i Sverige åter infört glasmålningskonsten, i hvars utöfning han rest sig en väcker minnesvård genom fönstermålningarna i Gustavianska grafkoret i Upsala domkyrka. — Gift 1827 med *Maria Teresia Hästesko*.

Vegesach, von. Gammal slägt från Reval, som inkom till Sverige i drottning Kristinas tid, adlades 1664 och erhöll friherrlig värdighet 1802.

1. **Vegesach, Eberhard Ernst Gotthard von**, krigare. Född i Rostock den 29 Mars 1763. Föräldrar: kaptenen i holländsk tjenst *Fredrik von Vegesach* och *Sofia Mag-*

dalena von Blücher. — Då föräldrarna 1777 inflyttade till Sverige, medföljde sonen och blef två år senare page hos K. Gustaf III. 1784 utnämndes han till kornett vid lifregementet till häst. På denna grad utgick han 1788 i finska kriget, befordrades inom kort till kapten och skickades af Konungen till Dalarne för att taga befäl öfver ett kompani af frikåren, som skulle agera mot Danmark. Då nämnda kår inom kort upplöstes, upprättade V. på Gustaf III:s befallning en jägarebataljon, med hvilken han öfvergick till Finland och deltog, djerfva till öfverdåd, i de följande striderna. Vid krigets slut hade han fortgått till major i armén och R. S. O. samt blef kort derefter (1790) öfverstelöjtnant, flygeladjutant och major vid Dalregementet, från hvilken plats han tog afsked 1794. Vid Gustaf IV Adolfs anträde af regeringen, utnämndes V. till öfverste och generaladjutant af flygeln; blef 1800 chef för Savolaxska brigaden och året derefter generaladjutant för den armékår, som då samlades i Göteborg mot engelsmännen. År 1802 befordrad till sekundchef för Göta garde och upphöjd till friherre, tjenstgjorde han under de närmast följande åren som generaladjutant för armén, och var under Konungens frånvaro ledamot af den tillförordnade regeringen; förflyttades 1804 från Göta garde som öfverste och chef för Vesterbottens regemente, hvilket han 1806 utbytte mot Elfsborgs. Vid tyska krigets utbrott utnämndes han till befälhafvare öfver fjerde brigaden och ådagalade under fälttågets fortgång utmärkta prof af tapperhet och skicklighet, såsom vid utfallet från Stralsund, rekognoseringen af Frankenfront, eröfningen af Lüderhagen samt i reträtten från Ferdinandshoff, vid hvilket senare tillfälle han blef illa sårad. För sina bedrifter huggades han med generalmajors rang och pryddes med kommandörskorset af S. O. År 1808 förordnades han till befälhafvare öfver vestra arméns vestra flygel och ryckte med den in i Norge; men fick omedelbart derefter befallning att öfvergå till Finland, der han deltog i flera bataljer, bland annat i den blodiga slagtingningen vid Oravais. Belöningen för hans oppoffringar och mod blef den gången, att han hastigt kallades till Stockholm och ställes inför krigarått för det han landstigit vid Kristina i stället för vid Björneborg, såsom ordena lydde. Som V. redau uppgifvit orsakerna till den förändrade debarkeringen och fått dessa godkända, frikändes han af krigshofvrätten, hvaremot Gustaf Adolf personligen dömdes honom till lifstånds fästning, en dom som utan tvifvel gått i verkställighet, om ej revolutionen mellankommit. Befordrad till generallöjtnant 1811, kommanderade han under 1813—14 års krig en särskild kår af den förnede norra tyska armén och besegrade derunder bland annat

vid Retschow franska generalen Loison; kommanderade jemväl vid inbrottet i Norge sistnämnda år en egen arméafdelning, hvarmed han först inneslöt Fredrikshall och sedan upprepade gånger slog norska armén vid Rockestad, Askim m. fl. ställen. Vid svenska arméns omorganisation förordnades han till generalinspektör, samt afled i Stockholm d. 30 Oktober 1818. — Gift 1791 med *Anna Beata Hammarfelt*.

2. **Vegeasch, Johan Fredrik Ernst von**, militär. Född den 18 December 1792; den föregående son. — Anställd, sedan han slutat sina studier, vid fadrens armékår, bevisade han 1806—07 årens krig i svenska pomern och deltog därefter i en del af fälttåget 1813 såsom ryttmästare vid Lüneburgska husarregementet. — 1815 befordrades han till ryttmästare vid Jemtlands hästjägarskvadron, erhöill 1817 majors namn, heder och värdighet samt tog afsked ur krigstjensten 1829. Under en tillfällig vistelse i Wien 1832, erhöill han från en af sina vänner, majoren, friherre von Düben, ett bref, hvari Düben gaf honom i uppdrag, i en dennes enskilda angelägenhet tala vid prinsens af Wass. Brevet uppsnappades och ansågs vitna om förrådiska stämplingar, hvarpå både V. och Düben åtalades för högmålsbrott, hösten det nämnda året. Begge nekade, men då det ej kunde bestridas, att de stått i brevexling och haft umgänge med prinsens, dömdes de enligt 1812 års författning till ständig landsflykt och affördes i Maj 1833 till Tyskland. I följd af den amnesti, som den 20 Oktober 1834 tillades alla svenska politiska förbrytare, erhöill V. rättighet att återvända till fäderneslandet, der han sedan var anställd i tullstens tjänst och dog i Stockh. d. 24 Okt. 1863. — Gift 1: 1818 med *Katarina Gunnilla Arelander* och 2: med *Emma Augusta Hallencreutz*.

3. **Vegeasch, Adam Victor von**, militär, författare i krigsvetenskap. — Född den 12 April 1820; den föregående son. — Efter slutad kurs vid krigsakademien å Carlberg, begynte V. sin militära bana 1837 såsom underlöjtnant vid Elfsborgs regemente; men flyttades redan året därefter med samma grad till K. lifbeväringens regementet. Sedan han här blifvit befordrad till löjtnant 1843, anställdes han följande året i generalstabens; blef löjtnant vid topografiska kåren 1848, kapten 1853 och major vid nämnda kår 1861 samt befordrades 1873 till öfverste och afdelningschef för topografiska afdelningen af generalstabens; R. S. O., R. af pr. Kr. O. 2 kl. m. m. Ledamot af Krigsvetenskapsakademien har han riktat dess handlingar med flera militärvetenskapliga meddelanden, hvarjemte han som redaktör af topografiska kårens kartverk inlagt mycken förtjenst vid denna utmärkte kartsamlings utgifvande. — Gift 1855 med *Jenny Moberg*.

4. **Vegeasch, Ernst Mattias Peter von**, krigare. Född i Hemsö socken på Gotland den 18 Juni 1820; den föregående kusin. Föräldrar: kapten *Eberhard Ferdinand Emil von Vegeasch* och *Ulrika Kristina Sofia Lythberg*. — Utnämnd till löjtnant vid Gotlands nationalbeväring 1840, förflyttades han derifrån efter två år till underlöjtnant vid Dalregementet och befordrades till löjtnant derstädes 1843. — Under åren 1844—50 biträdde han som landtmätare inom Stora Kopparbergs läu, hvarefter han det sistnämnda året befordrades till batteriofficer på St Barthelemy. Återkommen till fäderneslandet, utnämndes han 1857 till kapten och kompanichef vid Dalregementet, hvarjemte han från 1858 innehade trafikchefsbefattningen vid Gesse—Dala järnväg. Vid utbrottet af nordamerikanska kriget, begaf han sig till Förenta staterna, ingick i dervarande unionistarmé och utnämndes till kapten vid 58:de Ohio-volontärregementet. Befordrad samma år till major i generalstabens hos general Wool, tjeusgtjorde han först under denne, och sedermera som adjutant hos general Mansfield, under bombardementet af det befästade New-Port-News. Sedan han 1862 tagit afsked ur Förenta staternas tjänst, ingick han som frivillig i general McClellans mot Yorktown opererande armé, bevisade såsom t. f. adjutant hos general Butterfield bataljen vid Hannover Courthouse, hvarefter han åter utnämndes till major i generalstabens och adjutant, men kommanderades till tjänstgöring hos brigadgeneralen Butterfield. I denna egenskap deltog han i bataljen vid Seven Pines och i slaget vid Fair Oaks; bevisade bataljerna vid Mechanicsville, vid Gains Mill, vid Savage Station, vid Cross Road samt vid Malven Hill, utnämndes s. å. till öfverste och chef för 20:de volontärregementet från Newyork (tyska Turnerregementet); beordrades föra befälet öfver 3:dje brigaden af general Smiths division i 6:te armékåren och deltog med densamma i bataljen vid Manassas och Bull-Runn, anföll och tog höjderna utanför Jefferson City i Maryland och bevisade striden vid Crampton-Pass samt bataljen vid Antietam. Han kommanderade sedan som regementschef i slaget vid Frederiksburg, deltog 1863 i stormningen och itugandet af befästningen kring Frederiksburg och i bataljen vid Salems höjder, der han med sitt regemente utgjorde en del af venstra flygeln utaf general Hookers vid Chancellorsville då stridande armé. — Då hans regemente med den öfriga armén s. å. blifvit upplöst, återvände han till fäderneslandet, utnämndes 1864 till öfverstelöjtnant och chef för Vesterbottens regemente; blef 1867 öfverste för Helsinglands regemente, samt 1875 generalmajor och generalbefälhafvare på Gotland. Led. af Krigsvet.-Akad.; Komm. af S. O.;

R. N. S:t O. O.; bär sv. guldmedalj »för tapperhet i fält», samt amer. Med. Union League m. m. — Gift 1865 med *Edla Amalia Sergel*.

Weibull, Martin Johan Julius, universitetslärare, historiker. — Född i Landskrona den 24 December 1835. Föräldrar: postmästaren derstädes *Nils Jakob Weibull* och *Maria Helena Sätke*. — Student i Lund 1853, innehade han vid filosofie doktorspromotionen 1862 andra hederarummet och förordnades samma år till docent i historia samt till amanuens vid Lunds universitets historiska museum och myntkabinett. Sedan han 1863—64 förehaft arkivstudier i Köpenhamn och Stockholm, anträdde han 1865 en utrikes vetenskaplig resa, under hvilken han uppehöll sig mesta tiden vid arkiven i Dresden och Paris, samt återkom till Lund 1866, hvarefter han samma år utnämndes till adjunkt i allmän historia. Medlem af K. Samfundet för utgifvande af tidskrifter rörande Skandinavians historia m. m. — Bland hans från trycket utgifna skrifter märkas: *Om Skåne vid medlet af 17:de århundradet* (Akad. afhandl.) (1, 1862); *Förbundet mellan Sverige och Frankrike 1672* (1865); *Sånger af en svensk fånge i Simbrak* (1868); *Lunds universitets historia* (3 del. 1868—76) (2:dra del. i förening med El. Tegnér), en omfattande redogörelse för de akademiska förhållandena i Lund under universitetets tvåhundraåriga tillvaro och på samma gång ett värderikt bidrag till Sveriges odlingshistoria i allmänhet; *Freden och förbundet i Lund 1679* (1871); *Samlingar till Skånes historia, fornkunskap och beskrifning* (I—VII, 1868—73); *Samlingar utgifna för de skånska landskapens historiska och arkeologiska förening* (I—IV, 1874—76), m. m. — Gift 1869 med *Sofia Bernera Winberg*.

Weidenhielm, Erik Oscar, militär, statsråd. Född den 1 Januari 1816. Föräldrar: majoren *Erik Gustaf Weidenhielm* och *Eleonora Katarina Ehrenstrahl*. — Efter förberedande militärstudier, erhöll han vid aderton års ålder sin första officersfullmakt som kornett vid Smålands husarregemente; men transporterades redan s. å. (1834) som fänrik på Smålands grenadierbataljon. Efter att 1836—37 ha tjenstgjort vid topografiska kårens fältmätningar, och 1838 blifvit anställd som kompaniofficer vid Krigsakademien i Carlberg, befordrades han 1843 till löjtnant vid nämnda grenadierbataljon, förordnades 1850 till lärare i taktik och krigslärfarenhet vid krigsakademien samt till kompanichef derstädes, hvarefter han undfick kapstens fullmakt följande året. År 1856 utnämnd till major vid Kalmar regemente, var han tillika från sista nämnda år och till 1869 tjenstgörande major i Carlberg, befordrades 1859 till öfverlöjtnant vid Kalmar regemente och blef 1865 öfverste och chef

för samma kår. Vid general Abelinus afgång ur konseljen 1871 kallades W. till statsråd och chef för landförsvarsdepartementet samt utnämndes på samma gång till generalmajor. Den tid han innehafte krigsministersportföljen betecknas, liksom hans företrädare, af omfattande arbeten och förslag till genomförande af den vigtiga fosterländska fråga, som fortfarande står på dagordningen, utan att ännu ha vunnit sin lösning, den att erhålla ett starkt och med landets tillgångar förenligt landtföresvar — W. är ledam. af Krigvet.-Akad.; Komm. af S. O.; R. N. S:t O. O. m. m. — Gift 1857 med *Charlotta Henrietta Bothilda Ahlberg*.

Weidman, Ture, biskop. Född i Gladax i Skåne den 15 December 1744. Föräldrar: kyrkoherden derstädes *Johan Gottfried Weidman* och *Anna Philippa Nolleroth*. — W. blef student i Lund 1756 och innehade vid promotionen 1766 första hedersrummet. Omedelbart derefter kallad till e. o. amanuens vid universitetets bibliotek i Lund, förordnades han 1767 till docent i litteraturhistoria och derefter till docens i moralfilosofi. Blef 1771 adjunkt i österländska språk och befordrades till professor i detta läroämne 1776. Tre år senare (1779) förflyttades han till tredje professionen i teologiska fakulteten och innehade denna lärostol i tio år eller till 1789, då han efter kallelse utnämndes till biskop öfver Skara stift. Teol. doktor 1779, Komm. af N. O. 1800; jubelmagister i Lund 1817. Död på biskopsgården Brunsbo invid Skara den 15 Augusti 1828. — Såsom riksdagsman tillhörde W. den Wallqvistska skolas och hade i stiftsaker mycket inflytande så väl hos Gustaf III som hans son. I egenkap af biskop styrde han med myndighet, understundom aldeles för själfständigt; men fans också färdig att, då han öfverlät sig, godtgöra sin förseelse genom urskuldaende inför den förfördelade. I synnerhet ifrade han för undervisningsväsendet som han, ehuru stark hushållare, någon gång understödde med egna medel. Som skriftställare utmärkte han sig ej synnerligt. De skrifter han utgifvit vitas om mera om ett klart och redigt hufvud, än om något större vetenskapligt djup. — Gift 1784 med *Ingeborg Lovisa von Cels*. År 1805 erhöll biskop W. adelsbref för sina barn och blef derigenom stamfader för en gren af adliga ätten *Lagerheim*.

1. **Weigel, Kristian Ehrenfried von**, läkare. Född i Stralsund den 24 Maj 1748. Föräldrar: stadsfysikus *Bernhard Nicolson Weigel* och *Maria Isabella Charisius*. — W. hade gjort sina medicinska studier i Tyskland och blifvit medicine doktor i Göttingen, samt äfven tjenstgjort både som adjunkt vid medicinska fakulteten i Greifswald och som kemie och farmacie professor derstädes, när han 1794 utnämndes till direkt-

tor i pommerska sundhetskolligiet och året derefter erhöill titel af svensk arkiater. Redan 1792 kallad till ledamat af svenska Vet.-Akad., invaldes han till ledamat af Collegium medicum i Stockholm 1798, erhöill af romerske kejsaren Frans II adlig värdighet 1806, utnämndes till R. N. O. 1814, samt afled i Stralsund 1831. — Skicklig läkare, var W. kanske ännu mer känd som botaniker, och har som sådan fått sitt namn hugfastadt i örtaläget *Weigelia*. Sina dyrbara samlingar af akademiska skrifter, disputationer och programmer skänkte han före sin död till Svenska Vetenskapsakademien. — Gift 1775 med *Dorothea Elisabeth Ehnstedt*.

2. *Weigel, Kristian Ehrenfried von*, läkare. Född i Greifswald den 5 Aug. 1786; den föregående son. — Sedan han studerat vid universitetet i sin födelsestad och 1798 vunnit medicine doktorsgraden i Jena, begynte han sin bana som praktiserande läkare i Stralsund, der han förordnades till assessor i pommerska sundhetskolligiet 1802. Sex år senare öfverflyttade han till Sverige och anställdes som tjänstgörande lifmedikus hos K. Gustaf IV Adolf, hvilken han fortfarande att betjuna äfven efter hans afsättning och så länge han var kvar på svensk jord. År 1809 utnämndes W. till förste lifmedikus hos K. Carl XIII, blef 1811 regementsläkare vid lifregementsbrigaden och naturaliserades året derpå till svensk adelsman. Samtidigt förordnades han till Konungens tjänstgörande arkiater, blef 1817 brigadläkare vid första kavalleribrigaden, 1818 förste arkiater hos K. Carl XIV Johan, 1822 ordförande i sundhetskolligiet, från hvilken befattning han tog afsked 1841, sedan han fyra år förut eller 1837 blifvit upphöjd till friherre. Komm. m. st. K. V. O.; R. N. O. Ledam. af Vet.-Akad.; Societé méd. i Marseille; Verein f. Heilkunde in Prensen, jemte flere andra in- och utländska lärda samfund. — Död i Stockholm den 24 April 1848. — I Sveriges läkarehistoria intager W. en framstående plats. Kunskaperik, driftig och arbetsam, delade han sin tid mellan en vidsträckt praktik och arbetet i ett stort antal direktioner och komiteer. Detta förklarar tillfyllest hans obetydliga författarverksamhet, som reducerar sig till några meddelanden i Berzelii och Gadelii Journal samt ett par uppsatser i svenska läkaresällskapets handlingar. — Ogift.

Wolow, Caspar, universitetalar. Hans födelseår och föräldrars namn äro obekanta. — Till börden var han dansk och studerade åren 1645—53 vid universitetet i Köpenhamn, der han det sist nämnda året blef filosofie magister. År 1655 förordnades han till rector scholæ i Kristianstad, hvarifrån han 1660 förflyttades till en liknade beställning i Lund, då han jemväl erhöill ett kanonikat vid dervarande domkapitel. Med

bibehållande af denna sysala, utnämndes han 1669 till professor i fysik vid det nybildade universitetet i Lund, men utbytte redan efter tvenne år denna läroset mot eloqui. et poë. professionen. Genom språk, bildning och släktskapsförhållanden bunden vid sitt gamla fädernesland, helsade han, vid danskarnes inbrott i Skåne 1676, med ett latinskt och danskt qvåde Danmarks konung välkommen, hvarför han ställdes till rätta inför en i Malmö nedsatt kommission och dömdes som högförrädare till döden. På hustruns förböner mildrade Carl XI straffet till ständigt landsflykt, sedan W. medelst offentlig afbön betygt sin ånger, och hans lyckönskningqvåde blifvit på torget i Malmö brändt af bödeln. Af danska regeringen anvisades honom en ny verkningakrets i Norge, der han dog som lektor vid gymnasium i Kristiania 1686. — Gift med *Elisabet Ruhmand*.

Wellander, Johan, embetsman, vitterhetsläkare. Född den 31 Oktober 1735 i Linköping, der fadren var slottsvaktmästare. — Utan understöd från hemmet, förtjente han som lärare i främmande hus så mycket att han kunde genomgå skola och gymnasium och blifva student i Upsala 1755. Här valde han, efter något betänkande, den juridiska banan och ingick efter slutade universitetsstudier, i Svea hofrätt 1760. Antagen till amanuens vid Stockholms stads Justitiekollegii kuratorskontor 1768, erhöill han 1766 förordnande som vice curator ad litem, blef ordn. 1771 och förste curator ad litem 1775. Året derefter valdes han af Stockholms borgerskap till rådmän af litterata klassen och tillika till ordf. i stadens kämnersrätt. Död i Stockholm den 10 Mars 1783. För sina vittra anlag kallades W. tidigt till medlem af *Utile dulci*, hvars handlingar förvara åtskilliga bidrag af hans penna. Särskildt stadfästes hans anseende som skald, sedan han skrifvit *Ord till musiken vid Kungliga begrafningen (1771)* och *Sångstycken vid Kröningen i kyrkan och på rikssalen (1772)*, hvilka verser af hans samtid ansågos för synnerligen lyckade. Jemväl prisades han mycket för en *Elegie* (Vitterhetsnöjen 2:dra delen), men framför allt för sin opera *Thetis och Pelée*, med hvilken K. operan iwigdes den 18 Jan. 1772. Han har dessutom skrifvit en mängd smärre stycken dels särskildt utgifna, dels införda i Sاملaren, Stockholms-Posten m. fl. tidskrifter. Hela samlingen af hans efterlemnade handskrifter förvaras nu på K. biblioteket. Hans *Samlade dikter* utgäfvo 1852 i Hansellis upplaga.

Wellingk; ätten uppgifves härstamma från Westfalen, hvarifrån den i härmästarnes tid skall ha inflyttat till Lifland och derifrån till Sverige, hvarest den vann friherrlig värdighet 1676.

1. *Wellingk, Otto*, krigare. Född 1649. Föräldrar: öfversten för adelns rusttjänst

Otto Wellingk och *Kristina Mannersköld*. — Vid femton års ålder ingick V. i krigstjänst som löjtnant vid ett i Bremen förlagd svenskt regemente, der han 1666 blef ryttmästare och derifrån han 1668 förflyttades som major till O. W. Königsmarks kavalleriregemente. Med detta deltog han under kriget i Holland i flera slagtingar och beläringar samt tjente med så mycken utmärkelse, att K. Ludvig i Frankrike erbjöd honom chefskapet öfver ett franskt regemente. Men i stället för att mottaga detta återvände han till Sverige och bevistade som frivillig slaget vid Halmstad, der han anförde en skvadron af lifregementet och utnämndes tre dagar därefter till öfverste. Sedan han genom sin tappighet väsentligt bidragit till den lyckliga utgången af slaget vid Lund, upphöjdes han 1676 i friherrligt stånd; blef 1678 öfverste för Tavastlands regemente, 1683 generalmajor af kavalleriet samt 1687 landshöfding öfver Gestrkland, Helsingland och en stor del af Norrland. 1693 befordrades han till generalalljant och generalguvernör i Skåne, utnämndes af Carl XII 1698 til general af kavalleriet samt till guvernör öfver Ingermanland och Kexholms län, hvarefter han 1700 förordnades till general en chef öfver alla svenska trupper i Ingermanland och Lifland. I denna egenkap anförde han högra flygeln i slaget vid Narva och kommanderade kavalleriet vid öfvergången af Düna; deltog ärorikt i slaget vid Klissow med flera af Carl XII:s fältsk och upphöjdes 1705 till K. råd, då han tillika förordnades till president i Åbo hofrätt. Slutligen undfick han 1706 grefvebrevet men innan han hunnit för denna värdighet taga inträde på riddarhuset, äf han i Stockholm den 19 Maj 1708. — Efter hvad hans lefnadsöden vittna var W. en käck och skicklig krigare; men egennyttig och opålitlig, hvarför han aldrig var väl anskrifven hos Carl XII. Några månader före sin död uppvisade han inför regeringen i Stockholm en, hos konungen utverkad, anvisning på 100,000 d:r samt, som han skulle hafva att fordra. Men innan utbetalningen skedde, granskades räkningen af greve Fab. Wrede, med den påföljd att fordringarne försvunno, och W. af grämlase träffades af ett sjukdomsfall, som lade honom i grafven. — Gift med *Johanna Margaretha von Tiesenhausen*.

2. *Wellingk, Mauritz*, krigare, statsman. Född i Jamo i Ingermanland den 31 Okt. 1651; den föregående bror. — Vid början af Carl XI:s danska krig var W. kapten vid drottning Hedvig Eleonoras lifregemente, samt avancerade under krigets fortgång till öfverste, hvarjente han 1676 upphöjdes i friherrligt stånd på samma gång, som den äldre brodern (se föreg.). Af en eller annan orsak hölls han efter krigets slut afhängnad från Konungen, för det mesta under före-

vändning af uppdrag vid främmande hof och fick, ehuru gynnad af Bengt Oxenstierna, i nitton år kvarstanna vid sin öfversteegrad och sina småbeskickningar i Tyskland. Så snart Carl XI dött, befordrades han 1697 till generalmajor och året därefter till generallöjtnant; men bortskickades återigen som sändebud till K. August i Polen. Sjelf tillskref W. sina motgångar Wrede och Carl Piper, och intet tvifvel finnes om att ej åtminstone den senare gjorde allt för att hålla honom uteoluten från affärerna. Men sedan Piper blifvit fången vid Pultava, vände sig bladet och med den nya nåden följde täta befordringar. Under loppet af år 1710 utnämndes han först till general samt guvernör öfver Wismar och strax därefter till K. råd och generalguvernör öfver Bremen med Verden. År 1711 upphöjdes han i grefligt stånd, med fullmakt att sköta nästan alla Sveriges viktigare angelägenheter i Tyskland. Men efter ett par år befann han sig åter i onåd och sökte än genom den ena än genom den andra, som egde konungens förtroende, återvinna dennes gunst. Under den nya dynastien lyckades han göra sig till en mycket viktig person för hofvets planer och bistod Fredrik I att till konungamaktens utvidgning i Preussen upptaga ett hemligt län, för hvilket preussiska regeringen skulle erhålla som säkerhet antingen tullen i Wollgast eller några amter i Hessen. Då W., som ifrade för den holsteinska thronföljden motsatte sig den af Konungen och Arvid Horn önskade hannoverska accessionen, öfverlemnade K. Fredrik vid 1726 års rikedag W:s bref rörande den preussiska läneogociationen till sekreta utskottet, hvilket hade till följd att W. blef häktad och af en ned satt kommission dömdes från lif, ära och gods. Efter hvarjehanda prutande, böner och hotelser slutade saken så, att W:s adliga sköld skulle borttagas från riddarhuset, han sjelf afsättas från sin rikarådsbefattning, och för sin återstående lefnad hållas i fängligt förvar på Linköpings slott. Under resan dit sjuknade han och afled på Mjölby gästgifvaregård i Östergötland den 10 Juli 1727. — Af nästan alla samtida beskrifves han såsom i hög grad orolig, maktlysten och egennyttig, fel, hvilka hämnade sig i hans lefnadsöden och kostade honom lifvet. Han var eljest en man med rika gåfvor, slug, fyndig och beräkande, bildad och kunskaperik samt lika skicklig att våltaligt framställa en sak, vare sig med det muntliga ordet eller pennan. Gift 1: 1685 med *Ebbe Margareta Baner* och 2: med *Johanna Elisabeth Rothlieb*.

Wennerberg, Gunnar, tonsättare, skald, konstkännare, embetsman. Född i Lidköping den 2 Oktober 1817. Föräldrar: kyrkoherden derstädes, doktor *Gunnar Wennerberg* och *Sara Margareta Klingstedt*. — Genom-

gick Skara skola och gymnasium och blef 1837 student i Upsala. Här egnade han i synnerhet grundliga studier åt filosofi och estetik, erhöll lagerkransen vid 1845 års promotion och kallades 1846 till docent i konst-historia, sedan han samma år utgifvit och förvarat en akademisk afhandling: *Försök till en parallelism mellan de religiösa kulternas och den bildande konstens historiska utveckling*. — Utnämnd 1849 till lektor i filosofi vid Skara gymnasium, förordnades han 1865 till expeditionsekreterare och chef för den under eklelesiastikdepartementet inrättade byrån för ärenden, rörande den högre undervisningen, kallades 1870 till stateråd och chef för nys nämnda regeringsdepartement och flyttades derifrån 1875 som landshöfding till Vexjö. För närvarande Sveriges kanske mångåldigaste och erfarenaste konst-kännare, utsågs han 1861 till ledamot i den komité, som hade att upprätta förslag till Nationalmusei inredning och dervarande samlingslokalers anordning för sitt ändamål, erhöll 1864 K. Maj:ts nådiga befallning, att utarbета förslag till urval af de i statens samlingar befintliga konstverk, som borde i nationalmuseum inrymmas, samt förordnades 1867 till ledamot af nationalmuseinämnden. Efter att 1850 ha af Svenska Akademien blifvit hedrad med det stora kungliga priset för icke täfande, invaldes han till Akademiens ledamot 1867, samt har både förnt och sedermera, fått emottaga kallelser till ledamotskap i en mängd olikartade, lärda, vittra och musikaliska sällskap och institutioner. Komm. m. st. K. af N. O. m. m. Begåfvad med utmärkte musikaliska anlag och en klingande baryton, var han under sin vistelse i Upsala medelpunkten i en musikalisk vänkrets, inom och ursprungligen för hvilken han skref sitt allmänt bekanta musikverk *Glustorne*, en samling duetter för baryton och bas, med ackompagnemang af piano, som i humoristisk stämning skildrar det då varande studentlifvet. Utom dessa ungdomsånger, hvilka i hast skapade hans stora popularitet som skald och tonsättare, har allmänheten fått emottaga af hans hand ett betydligt antal musikaliska verk, såsom: oratoriet *Jesu födelse*, prisbelönt af Musikaliska konstföreningen i Stockholm, *David's Psalmer*, flera häften solosånger, sångduor, trior, quartetter för mansröster, bland hvilka vi erinra om de lika välbekanta, som alltid med välbehag hörda: *Stå stark, du ljusets riddervakt!* och *Hör oss, Svea*; studentmarscher, frihetssånger m. m. — Gift 1862 med *Hedvig Sofia Cronstedt*.

Wensjoe, Ture, präst, teolog, författare. Född i Thorslanda pastorat af Göteborgs stift den 1 April 1801. Föräldrar: kopverdstyrmannen *Johan Gabriel Wensjoe* af schweizisk härkomst, och *Ingrid Torstens-*

dotter. — Som barn flyttade han med föräldrarna till Göteborg, intogs i dervarande trivialskola 1809 och blef student i Upsala 1822. Största delen af den tid, som ligger mellan dessa båda år, hade han fått uppoffra åt andras undervisning. Bland annat var han några år lärare vid Saltkällan i Bohuslän, hos en grosshandlare Willering, hvilken beredde honom tillfälle att fortsätta sina akademiska studier, så att han blef magister vid promotionen 1827. Strax derpå efterträdde han skalden Nicander såsom lärare för excellensen, greve A. G. Mörners yngre söner och qvarstannade i denna familj i nio år. Prästvigd 1828, på kallelse till huspredikant af greve Mörner, förordnades han till tjänstgörande e. o. hofpredikant 1833, och utnämndes 1835 till vice pastor vid Upsala domkyrka. Efter en trettonårig verksamhet på denna plats, hvarunder han någon tid biträdde som adjungerad vid bibelkommissionens arbeten och i Upsala domkapitel, befordrades han till kyrkoherde i Mariestad 1848, förflyttades derifrån till St Klara församling i Stockholm 1856; blef teologie doktor 1860 och afled i Stockholm den 6 Oktober 1865. — W. var en af samtidens utmärkste teologer och flera gånger erbjuden att ingå som lärare vid universitetet i Upsala, till och med som professor i teologiska fakulteten; men afböjde alltid de gjorda anbudet för att icke hämma deras befordran, hvilka förnt voro inkomna på den akademiska banan. Som teologisk skriftställare var han ytterst flitig, dock mest som översättare och bearbetare af främmande författares arbeten. Bland skrifter, som genom hans penna blifvit omklädda i i svensk drägt, må nämnas: »Hutterus rediviva» (1833), länge undervisnings- och examensbok i dogmatik vid universitetet; »Sartorius: Christi person och verk» (1835); »Abbot: Modershemmet» (1839); »Abbot: Barndomshemmet» (s. å.); »Gerlach: Förklaring af Nya testamentets heliga skrifter» (1842—46); »Gerlach: Förklaring af Gamla testamentets heliga skrifter» (1846—1856); »Martensen: Den kristliga dogmatiken» (1849—50); Predikningar af Martensen m. m. — Förfritt har han författat och utgifvit en del strödda predikningar och skriftetal, verkställt översättningar af några belletristiska verk o. s. v. — Gift 1837 med *Kristina Sofia Vilhelmina Elgenstierna*.

Wenström, Carl Edmund, präst, homilet, vitter. Född i Sala den 17 Oktober 1810. Föräldrar: d. v. rektorn, sedermera komministern i Skinskatteberg *Carl Peter Wenström* och *Maria Kristina Hillgren*. — W. blef student i Upsala 1831, prästvigdes tvänne år senare samt aflade filos. kand. ex. 1836. Efter haltannat års vistelse i Arboga, såsom pastorsbiträde, och sedan han hösten 1836 i Upsala presiderat för en afhandling *De con-*

ciliis Arbogensibus, begaf han sig sist nämnda år till Stockholm, der han till en början anställdes som e. o. amanuens vid hofkonsistorium. Såsom andre pastorsadjunkt vid Storkyrkan, hvartill han kallades af J. O. Wallin, sedan han 1837 vunnit Svenska Akademiens pris för ett skaldestycke *Luthers prästvigning*, utnämndes han 1839 till vice konsistoriönotarie, blef året derefter e. o. hofpredikant, 1842 förste adjunkt i Storkyrkan och 1848 komminister derstädes. Befordrad 1849 till notarie i hofkonsistorium och följande året utnämnd till ord. K. hofpredikant, undfick han 1858 fullmakt som kyrkoherde i Falun samt blef kontraktsprost 1860. Inspektör för Falu högre elementarläroverk och för folkakollärarseminariet i samma stad. L. N. O. m. — Bland W:s många utgifna arbeten, utgöres det öfvervägande antalet af predikningar, oftast i små samlingar med egen titel, såsom: *Det kristliga hemmet* (1843, fl. uppl.); *Kristnas fastlagsstunder* (1844); *Mensklighetens räddningsbrund* (1845); *Syskonen i Bethania* (1846); *Kristnas fattigvård, sjukvård och hemvård* (1847); *Tio Guds bud* (1875); *Trons artiklar* (1876); *Bönen och Sakramenten* (s. å.) o. s. v. Han har äfven utgifvit större homiletiska verk, såsom: »En årgång predikningar af L. Retzius» (1842); »Herrans Nattvard: skrift- och kommunionbok af Spieker» (1842); »Kyrkoårets epistlar och evangelier af Lisco» (1847, 48); »Predikningar af Martensen» (II, 1849); *Predikoutheast öfver två nya årg. högmesso- och aftonångestexter* (1854); *Barnpostilla* (1854—55); *Predikoutheast öfver nya högmessotexterna* (1869); »Kristliga berättelser för hvar dag i året» (1845—46); *Kristlig familjebok* (1853); *Biblisk historia med biblens egna ord* (1863); m. fl. — Slutligen böra vi och nämna hans vitttra arbeten: *Harpolekar* (I, 1840); *Tekningar ur Luthers lif; Nio sånger* (1838—46); öfversättningar från Heiberg m. m. samt hans supplement till Westéns *Svenska Hofhlerociets historia* (1850). — Gift 1843 med *Brigitta Kristina Johansson*.

Verelius, Olof, fornsorkare, lörd. Född den 12 Februari 1618 i Hesselby socken af Småland. Föräldrar: d. v. komministern, sedermera kyrkoherden, *Nicolass Petri* och *Bottila Olofsdotter*. — Vid tolf års ålder sändes sonen till Linköpings skola, hvarefrån han tre år senare begaf sig till Dorpt. Efter ytterligare fyra år. (1638) anlöde han till Upsala. Här utågs han af Ax. Oxenstierna till lärare för en ung Kagg och tvenne grefvar Possé, med hvilka han fick göra en vidsträckt utrikes resa. Efter sin hemkomst utnämndes han 1652 till eloqu. professor i Dorpt, men förordnades, innan han ännu tillträdit denna sysla, till ränmästare i Upsala. Efter nio år (1662) kallades han på M. G. De la Gardies förslag, att, med

bibehållande af ränmästaresyslan, öfvertaga den nya »professionen i svenska antiqviteter», dervid det ällge honom att »bekantgöra fäderneslandets antiqviteter, sammanhemta ur gamla skrifter och monumenter allt hvad som pröfvas tjena till upplysning i äldre tiders historia; det uppdagade i pennan fatta, så att man icke allt framgent behöfver sväfa i ovisshet om det som berömligen i forna tider passerat, fitigt undervisaende ungdomen i bemälte studio publice et privatim.» Efter Burens utnämndes V. till riksantiqvarie, samt insattes 1666 som assessor i det då i Upsala inrättade Antiqvitetskollegiet. År 1675 öfverlemnade han riksantiqvariebefattningen åt sin stufson Reenhielm, nedlade 1679 ränmästaresyslan, som han jemte sina öfriga befattningar oafbrutet förvaltat, samt utnämndes det sist nämnda året till akademiebibliotekarie. Död, vid ännu ej fyllda sextifvra år, i Upsala, den 3 Januari 1682. — Han var en af sin samtids utmärktaste lärde, men häftig, stridslysten och ofördragssam. Allmänt bekant är V:s vetenskapliga tvist med den lärde professor Schefferus om Upsala gamla afgudatemplets läge, hvilken pennstrid varade i sju år, utan att någon af kämparne gaf vika. Såsom historiker tillhörde han den gamla skola, som mindre sökte sanningen än fäderneslandets inbillade heder. Det må dock till hans förtjenst sägas, att han ej på långt när lemnade sin fantasi så lösa tyglar som en Rudbeck och andra, hvilka vid denna tid begynte studera Islands språk såsom götiska och Islands sagohälder, som nordisk historia. Särskildt har han gagnat svenska språket och litteraturen genom sina, i en världad stil, utförda öfversättningar från isländskan af *Götræts och Rolfs saga* (1664), och *Hervara saga* (1672). — Gift 1668 med *Anna Isaksonia*.

Wertmüller, Adolf Ulrik, porträtt- och historiemålare. — Född i Stockholm i Febr. 1751. Föräldrar: apotekaren *Johann Ulrik Wertmüller* och *Maria De Ravens*. — Sonen antogs till elev vid Konstakademien och erhöill 1772 ett litet resestipendium, med hvilket han i Maj samma år lemnade Sverige samt vistades sedan utrikes i öfver tjugo år. I början uppehöll han sig i Frankrike, begaf sig derifrån 1775 till Italien, men återkom till Paris, der han på 1780:talet stod i högt anseende och åtnjöt den för en främling sällsynta utmärkelsen att 1784 bli inkallad som ledamot i franska konstakademien. Efter ytterligare resor i Spanien och Nordamerika återvände han till Sverige 1797, men lemnade fäderneslandet åter 1800 och öfverflyttade till Amerika, der han afed i Filadelfia 1812. Bland sina samtida af svenska målare, intager han utan tvifvel ett framstående rum, om han än icke kan fritas från bristande energi i uppfattningen och en viss ytligt smekande kolorit. Hans

i Sverige mest bekanta arbeten äro *Ariadne på Nazos*, *Drottning Marie Antoinettes af Frankrike med sina båda barn i parken vid Trianon*, i Nationalmuseum; *David med slungan*, åtskilliga porträtt, deribland konstnärens eget torde förtjena mesta uppmärksamhet, o. s. v. — Gift i Amerika, men med hvilken är obekant.

1. **Werving, Jonas**, historieskrifvare. Född i Häggsta by i Bollnäs socken af Helsingland, omkring 1640. Föräldrar: brunsmanen *Peder Jonsson* och *Katarina Brunnerna*. — Sedan W., hvilken tog sitt tillnamn efter en nära födelsegården belägen sjö Werven, slutat sina studier i Upsala, anträdde han en utländsk resa och anställdes efter sin hemkomst 1662 som kanslist i Kanalikollegium. Fyra år derefter (1666) utnämndes han till landsekreterare i Upsala län, blef 1669 referendarie och 1674 sekreterare i reduktionskollegium. Adlad 1677 med bibehållande af sitt förra namn, förordnades han 1685 till assessor i antiqvitetskollegium, samt afled i Stockholm den 25 Maj 1697. Hos efterverlden har W. beredt sig ett minne såsom författare till *Konung Sigismunds och Konung Carl IX:s historier*, utgifne af And. von Stiernman (2 del. 1745, 1747). — Gift 1675 med *Sara Brodina*.

2. **Werving, Johan Gabriel**, vitter. Född på 1680-talet, den föregående son. — Med utmärta humanistiska studier ingick han helt ung i Konungens kansli och användes som sekreterare vid åtskilliga beskickningar. Under en sådan afled han i Paris den 27 Nov. 1715. — Såsom förströelse mellan sina embetsgöröml, författade han ett ej obetydligt antal poemer, hvilka återfinnas dels i *Carlesons samling*, dels strödda bland Palmsehöldiana i universitetsbiblioteket i Upsala och samlade till ett helt ingått i *Hansellis stora samling*. Åtskilliga af hans stycken hafva varit diktade att sättas i musik såsom *Nydrönskan till Kongl. huset 1702* och *Aria öfver Konung Carl XII:s victorier*. Ehuru han i allmänhet icke synes ha betraktat skaldekunsten ur högre synpunkt än som ett artigt tidsfördrif, utmärkte sig hans vers för mycken klarhet, enkelhet och lätthet samt för en flytande diktning. — Ogift.

Westée, Carl Georg Teodor, krigare. Född i Stockholm den 12 September 1798. Föräldrar: ryttmästaren *Jakob Vilhelm Westée* och *Charlotta Fredrika Åkerhielm*. — Efter enskild undervisning i hemmet, ingick han, femton år gammal, som volontär vid Svea artilleriregemente, samt åtföljde detsamma på fälttåget till Norge 1814. Året derefter utnämndes han till fanrik vid Södermanlands regemente och förordnades till adjutant hos presidenten i Krigskollegium, men lemnade, af ekonomiska skäl, efter någon tid fäderneslandet och anställdes 1820 som simpel soldat vi Hohenloheska legionen på Kor-

sika. Sedan han här befordrats till underlöjtnant 1823 och till löjtnant 1830, beordrades han att åtfölja den expedition, som under marskalk *Maison* afgick till Grekland, samt utnämndes efter att ha blifvit naturaliserad fransman, 1838 till bataljonschef vid »legion d'étranger» i Afrika. Det skulle blifva för vidlyftigt att här uppräknat alla de träffningar och skärmystningar, hvilka han under sitt vistande i Alger och Oran (1838—46) deltog. Efter marskalk *Bugeauds* expedition från Mostaganem till Blida 1842 föreslogs han till öfverstelöjtnant och förflyttades 1844 i denna grad till 36:te linie-regementet, som då nyss kommit öfver till Afrika. På honom berodde nu att utbilda detta för det afrikanska krigsättet, hvilket så väl lyckades, att af de två bataljoner, hvilka under elfva månader af honom anfördes, ej mindre än nio hederalejonsstjerner förvärfvades. Efter åtta års krigstjänst, under hvilken han i fem på hvarandra följande vintrar icke legat i säng, icke ens i hus, återvände han 1846 till Frankrike och utnämndes der 1848 till öfverste för 45:te linie-regementet. Då han kom för att emottaga detsamma, fann han det bivuakerande i en af Paris' förstäder och fick genast med sina soldater den 22—26 Juni deltaga i de blodiga gatstrider, som kostade tiotusen människor lifvet. Efter Napoleons val till president, utnämndes W., som förut var ridare, till officer af hederalegionen; men lyckades ej vinna statschefens, och ännu mindre krigsministern *S:t Arnauds* bevägenhet, hvarför och *W:s* ifrågasatta utnämning till brigadgeneral uteblef. Med anledning deraf begärde han i Februari 1854 sitt afsked, bosatte sig slutligen i Montpellier och afled der den 21 Juni 1865. — Såsom en af de många, hvilka gjort svenska namnet hedradt i utlandet, har W. här blifvit omnämnd. Han förtjenar det äfven såsom en man af orubblig heder, ståndaktighet och dygd. — Ogift.

Westén, Aron, präst, författare. Född i Arboga den 23 November 1737. Föräldrar: rådmannen *Erik Westén* och *Margareta Borg*. — Inskrifven vid universitetet i Upsala redan 1748, blef han magister derstädes 1761 och prästvigdes året derefter på kallelse att vara e. o. bataljonspredikant vid Vestmanlands regemente. Sedan han befordrats till ordinarie bataljonspredikant 1765 och året derefter till regementspastor, utnämndes han i slutet af 1766 till e. o. hofpredikant hos kronprinsen, sedermera Konung *Gustaf III*, blef ord. K. hofpredikant 1774, samt kyrkoherde i Ramsberg af Vesterås stift och hedersprost 1779. Fullmäktig för Vesterås stifts presterskap vid riksdagarne i Gefle 1792 och i Norrköping 1800; slutligen 1801 kyrkoherde i Arboga. Död derstädes den 2 Maj 1814. Han är

egentligen minnesvärd för sitt arbete *Svenska Hofkäreociets historia* (1799—1814), hvilket arbete vitnar om stor samlarefitt och meddelar flera handlingar af sannt historiskt intresse. — Gift 1790 med *Anna Maria Hasselström*.

Westerling, Fredrik Adolf, embetsman, författare. Född på Sunnanå i Hagby socken af Upland den 24 Aug. 1802. Föräldrar: hofrättsassessorn *Joakim Westerling* och *Ulrika Vilhelmina Plaan*. — Efter undfängnen skild undervisning i hemmet blef W. student i Upsala 1816 och promoverad filos. doktor derstädes 1824. Inskrifven som e. o. i ecklesiastikexpeditionen m. fl. embeteverk, befordrades han 1830 till kopist i nämnda expedition, blef 1840 kanslist och tillförordnad protokollsekreterare, 1844 registrator och 1856 expeditionsekreterare i K. Maj:ts kansli. År 1848 utnämndes han till kanslist vid K. Maj:ts orden, antogs 1850 till redaktör af Svensk författningssamling och blef 1861 R. N. O. — Vid sidan af sina älligandens som embetsman har W. utvecklat mycken arbetsamhet som författare, i det han alltifrån 1842 utgifvit *Svensk Eeklesiastik-tidning* samt författat och utgifvit *Eeklesiastik-Matrikel öfver Sverige*, i ej mindre än åtta upplagor. — Gift 1842 med *Maria Sofia Johanna Nyberg*.

1. **Westerstrand, Per**, musiker, embetsman. Född den 27 Februari 1785 i Ukna församling af Linköpings stift. Föräldrar: komministern derstädes *Jonas Westerstrand* och *Charlotta Maria Hallberg*. — Prydd med den akademiska lagren vid promotionen i Upsala 1809, begynte W. sin tjänstemannabana såsom registrator och aktuarie i Landtmäterikontoret, hvarjemte han antogs till biträdande lärare i matematik vid ingenjörskåren 1813. Sedan han, såsom tillförordnad fältkamrerare i generalkrigskommissariatet vid svenska armén i Tyskland 1814, granskat hannoveranska regeringens räkningar öfver försträckningar till svenska armén, under det tilländagångna fälttåget, och genom sina anmärkingar vid dem föranledt högst betydliga afpruntningar, samt året därefter uppgjort nytt formulär för rikshufvudbok, utnämndes han 1818 till statskamrerare i Statskontoret och befordrades derstädes efter hvarannat: till statskommissarie 1824, vice president 1831, till president 1832, samt var ifrån sistnämnda år och till 1838 jemväl chef för K. Maj:ts hofkapell och spektakler. Bland de sjutton sångpjäser och sjuttio större och mindre talpjäser och balletter, som under hans teaterstyrelse infördes på den K. scenen må nämnas *Fra Diavolo* och *Den stumma från Portici* af Auber, *Marie* af Hérold, *Alphyddan* af Adam, *Ryno* af Brendler och Kronprinsen Oscar, m. fl. Adlad 1842, sökte och erhöill han vid sextio års ålder (1851) afsked från sitt

presidentembete, tjänstgjorde derefter någon tid såsom ordförande i Nya Trollhättekanalbolag, samt åfled, vid ett tillfälligt besök hos sin måg på Åkers krutbruk i Södermanland, den 23 Oktober 1857. — Såsom embetsman utmärkte sig W. för skicklighet, nit och redlighet, liksom för pålitlighet och redbarhet i lifvets öfriga förhållanden. Utan ett undanstjåla en enda timme från sitt kall förstod han att finna tid öfrig för nöjet i den talrika vänkrets, iuom hvilken han spred nöje och trefnad. I ordensällskapet Par Bricol. för hvilket han under en lång följd af år var styresman, återgaf i yngre år hans vackra röst älsklingskalden Bellmans melodier. Det var och hufvudsakligen för detta sällskap han under de senare åren utgaf en samling terzetter för karlröster, benämnd *Sillsalaten*. deri åtskilliga sånger äro af honom sjelf komponerade. — Gift 1815 med *Kristina Maria Vikmansson*.

2. **Westerstrand, Herta Aurora**, koloratursångerska. Född i Stockholm den 6 Febr. 1821; den föregöendes dotter. — Fröken W:s musikaliska uppfostran var gjord dels i Stockholm dels utomlands, när hon 1853 anställdes som sängerska vid hofteatern i Koburg och Gotha. Sedan hon efter ett år lemnat denna plats ingick hon 1855 som lyrisk skådespelerska vid K. teatern i Stockholm, samt uppträdde med stort bifall i flera af de förnämsta sångrolerna, såsom: *Rosina* i »Barberaren», *Adina* i »Kärlekadrycken», *Amina* i »Sömmgångerskans», *Marie* i »Regementets dotter», *Susanna* i »Figaros bröllop», *Lucie*, *Leonora* i »Stradella» m. fl. Efter tilländagångnet engagemang begaf hon sig åter utomlands, lät med erkänd framgång höra sig på konserter i Paris, London m. fl. ställen, men drog sig snart tillbaka och nedsatte sig i Stockholm, der hon nu är boende.

Westin, Fredrik, historie- och porträttmålare. Född i Stockholm 1782 och son af äldermannen *Johan Westin*. — Vid konstakademien, der W. tidigt intogs som elev, hade han till lärare Lorentz Pasch och något senare Maesreliez, af hvars konstnärskap och konststräfvanden han kan anses såsom den verkliga arftagaren. Sedan han 1806 blifvit kallad till akademiens agrégé och förordnad till konduktör vid K. museet, invaldes han 1812 af Konstakademien till ledamot; blef 1814 professor, 1834 hofintendant samt var ifrån 1828 och till 1840 direktör vid akademien för de fria konsterna. R. V. O. — Död i Stockholm den 13 Maj 1852. I yngre dagar framstod W. som historiemålare och ansågs under ett par årtionden på detta område såsom kanske den förnämste i landet. Det är från denna tid, som hans flesta bibliiskt-historiska kompositioner förskrifva sig, såsom: *Kristi uppståndelse* i Kungaholmens och *Kristi förklaring* i Jakobs kyrkor i Stockholm; en annan komposition

öfver *Kristi förklaring* i Åbo domkyrka; samt *Kristi böna* i Örtagården i Söderhamns, *Kristi begrafning* i Carlshamn och *Kristus välsignande barnen* i Uddevalla kyrkor. Till hans historierade tafvor böra äfven räknas: *Wachtmeisteriska familjetaflan* på Johannishus och drottning *Desiderias kröningstafla*, det sista stora af hans verk. Som porträttmålare var han äfven vida i ropet och ansågs af en del kunna täfla med sjelfva Breda, på grund af sin smekande färgton. Han behöll jemväl sin popularitet, tills Södermark uppträdde och fördunklade både honom och Breda. Af natur och fallenhet danad till ett verkligt målarsenille, stelnade W:s talang af brist på naturstudier och tillräcklig konstnärbildning i ett konventionelt manér, hvaraf följden varit, att hans verkliga förtjenster af en senare tid icke blifvit vederbörligen uppskattade, och att han af ett yngre släkte blifvit lika obilligt nedsett, som han af sin samtid öfverdrifvet lofprisades. Hans verksamhet har dock icke varit utan inflytande på vår konstutveckling. Flere målare, som sedermera vunnit sig ett namn, räknas till hans lärjungar, såsom: den äldre Södermark, Way, Wahlbom, Plagemann, Graffman m. fl. — Ogift.

Westring, Johan Peter, läkare, naturforskare. Född den 24 November 1753 i Linköping, der fadren var skomakare. — Vid universitetet i Upsala var W., under de sista åren Linné lefde, den store siarens lärjunge och erhöill medicine doktorsgraden derstädes 1780. — Året derefter nedsatte han sig som praktiserande läkare i Norrköping och tillbragte der hela sin återstående lefnad; undfick 1794 namn, heder och värdighet som lifmedikus, 1809 titel af förste lifmedikus; blef 1811 hederseledamot af collegium medicum samt 1822 upphöjd i adligt stånd. Död i Norrköping, nära åttio år gammal, den 1 Oktober 1833. Under en lång följd af år var W. en i sin ort mycket ansedd och tillitad läkare. Såsom naturforskare förvärfvade han sig ett namn, hvilket sträckte sig utom Sveriges gränser. Hans utan fråga förnämsta arbete är *Svenska lafvarnes färghistoria med kol. pl.* (I band 1—8, 1805—1808); ett verk som hade det patriotiska syftmålet att lemna en anvisning om de vanligaste lafvarnes nytta och användning i den husliga färgkonsten. Det var ämnadt att utgöra 24 häften i 3 band, men afstannade med de 8 första häftena, ehuru utgifningen understöddes af staten. W:s nit för naturalhistorien, eller rättare för den på densamma grundade ekonomien, beredde honom hvarjehanda utmärkelser både i och utom landet. Sålunda invaldes han till ledamot af Vet.-Akad.; Vet.-Societ. i Upsala; Landtbr.-Akad.; Fysiografiska sällskapet i Lund; Societ. medic. i Paris; Nordiska sällskapet i London o. s. v. hvarjemte utländska

vetenskapsmän ärade hans namn genom att fästa det vid örtslägget *Westringii*. — W. var sedan 1783 gift med *Gertrud Margareta Braad*.

Wetter, Vilhelm Gustaf, präst, historiker. Född på Axamo i Jerstorps socken af Jönköpings län den 19 Augusti 1813. Föräldrar: inspektoren *Erik Vilhelm Wetter* och *Kristina Sofia Cervin*. — Student i Lund 1833, innehade W. vid promotionen 1838 andra hedersrummet och förordnades året derefter till e. o. amanuens vid Lunds universitets bibliotek samt till docent i nordisk historia och antiqviteterna. År 1844 befordrades han till adjunkt och bibliotekarie vid Vexjö gymnasium; blef 1849 lektor i historia och geografi vid samma läroverk, prästvigdes 1862, utnämndes 1868 till kyrkoherde i Skeninge, Allhelgona och Bjälbo församlingars pastorat af Linköpings stift, och flyttades derifrån 1875 till domprost i Vexjö. Korr. led. af Witt. Hist. och Ant. Akad. R. N. O. m. m. — 1843—45 uppehöll han sig såsom K. stipendiat för studiers idkande vid Köpenhamns universitet och gjorde derunder afskrifter, utdrag och förteckningar af svenska handskrifter i Köpenhamns arkiv, så att hans samlingar i den vägen troligen äro de fullständigaste någon svenskt man eger. Af hans utgifna skrifter må nämnas: *De romanorum in Germaniam, ante Neronis Claudii Drusi interitum expeditionibus* (I, II. 1839); *Lunds professorer; text till porträttet, utg. af M. Körner* (1839); *Matrikel öfver Vexjö stift* (I, tills. med S. G. Wiberg 1848) disputationer; årsberättelse om Vexjö läroverk, bidrag till Palmblades Biografiska Lexikon m. m. — Gift 1851 med *Augusta Karolina Wahlqvist*.

Wetterbergh, Carl Anton, läkare, roman- och novellförfattare (under pseudon. »Onkel Adam.») — Född i Jönköping den 6 Juni 1804. Föräldrar: hofrättsrådet *Johan Wetterbergh* och *Anna Kristina Lyckman*. — Af fadren, en rikt begåfvad och i flera hänseenden original personlighet, erhöill sonen sin första undervisning, mest genom muntligt meddelande; handledes sedermera af enskilde lärare till 1822, då han, vid aderton års ålder, i Lund aflade studentexamen. Till en början omfattade hans universitetsstudier lagfarenheten; men snart valde han en annan bana, läkarevägen. Efter att i flera år ha tjänstgjort som stipendiat i fältläkarekåren och äfven innehått förordnande som bataljoll-läkare, aflade han 1834 med. lic. ex.; blef året derefter kir. mag. och utnämndes 1837 till regementsläkare vid Jemtlandska hästjägarekåren. I Östersund, dit han flyttade s. å., qvarstannade han, nästan utan afbrott, i tio år eller till 1847, då han befordrades till regementsläkare vid första lifgrenadierregementet och bosatte sig på sin gård Getå i Östergötland. År 1846 tjänstgjorde han

som läkare i fångvårdsstyrelsen, var 1848 tillförordnad fältläkare vid arméfördelningen i Skåne, och vistades 1849—50 med sitt regemente i Slesvig. Sedan den tiden har han uteslutande egnat sig åt författarverksamhet och de åligganden, hvilka tillhörde honom som militärläkare, var sedan 1867 öfverfältläkare i andra militärdistrictet och har nu mera afsked så väl från regementäläkaretjensten, som från sitt förordnande som fältläkare. — R. N. O.; R. V. O. och R. af D. D. O. — Under förra hälften af 1830:talet innehöll Stockholms-Posten några små stycken af W. under signaturen C—gh, hvarför de länge tillskrefvos Cederborgh. Derefter hvilade hans penna några år eller till 1840, då han för att skingra sin sorg öfver förlusten af trenne personer, hvilka lågo hans hjerta mycket nära och dem döden nästan samtidigt skördade, åter begynte skriva. År 1841 upptog Aftonbladet i sin följetong hans första genremålning, *En generalmönstring*, hvilken med korta uppehåll följdes af en hel serie humoristiskt och fint tecknade skildringar ur svenska landt- och småstadslifvet, såsom: *Genremålningar* (1842); *De fyra signaturerna* (1843); *Guvnanten* (1843) m. fl. — I haat blifven en af Sveriges mest populära författare och uppmuntrad af det bifall allmänheten skänkte hans »pennteckningar» och »genremålningar», begynte han egna sina berättelser en omfångsrikare och mer genomförd behandling och utgaf så romanerna: *Ett namn* (1845); *Pennningar och arbete* (1847); *Altartaflan* (1848); *Tännforsen* (1848); *Hat och kärlek* (1849); *Olga* (1850); *Traskeden* (1852); *Herr Simon Selnerns rikedomar* (1853); *Waldermarsborgs fideikommiss* (1854); *Skyddlingen* (1855) och *Samhällets kärna* (1857), m. fl. Samtidigt härmed utgaf han flera samlingar af smärre utkast, samt sagor och berättelser för folket, lemnade bidrag till kalendern Svea och åtskilliga tidningar, åkref text till planchverk o. s. v. — Såsom dramatisk författare har han försökt sig genom ett par pjesser: enaktskomedien *Pröfningen*, med hvilken Lindebergs nya teater invigdes 1842, och *En friviljett »introduktions-monolog»* 1851, vid invigningen af nya teatern i Humlegården. Till och med som skald i detta ords egentliga mening har han gjort sig bemärkt genom *Blad ur Katarina Månadotters minnesbok* (1860) »en samling lyriska dikter af ovanligt vek och fin stämning». År 1862 begynte han utgifvande af den välbekanta och omtyckta barn-tidningen *Linnea* samt fortfor dermed till 1871, hvarefter den åtsklige författarens penna för det mesta hvilat. En ny samlad upplaga af W:s skrifter har utkommit i 10 delar (1869—74). — Gift med *Hedda Brydolf*.

Wettergrund, Josefina Vilhelmina, vitter författarinna. Född på lägenheten Margrethem nära Kristianstad den 2 September 1830. Föräldrar: tullinspektoren *Carl Gustaf Kjellberg* och *Ulrika Lundberg*. — Under sina barn- och ungdomår, hvilka tillbragtes i Carlshamn, skötte hon sjelf sin bokliga uppfostran på det sätt att hon med osläcklig läslust kastade sig öfver hvarje bok, som kom i hennes väg. Dessa studier utan ledning, vanligen och utan urskilning, lockade henne till små sjelfförsök i skaldeväg, så att hon kunde uppvisa en hel mängd poemer för skalden von Braun, när denne vid ett besök hos sina föräldrar i Carlshamn gjorde bekantskap med den då sextonåriga poetissan. Öfverraskad af den omiskänneliga begärfning, hvarom de små dikterna vittnade, uppmuntrade han henne att oförtrutet fortsätta på den beträdda banan, samt skänkte henne vid sin afresa Tegnér's samlade skrifter, i hvilken han hade skrivit: »Denna bok, den första jag hade råd och vilja att köpa, skänkes åt den unga hoppgifvande poetissan Josephine Lundberg af en liten bröder i Apollo. — von Braun. — Framå, framåt, mitt vackra barn!» Vid aderton års ålder lemnade hon Carlshamn och antog plats som lärarinna hos en enkefru Malmberg i Jemshög, flyttade derifrån 1850 till Ronneby, der hon s. å. öppnade en skola för flickor, och fortfor med denna sysselsättning till 1857, då hon ingick äktenskap med d. v. assistenten vid telegrafverket, n. m. revisorn i tullstyrelsen *Wilhelm Wettergrund*. Med sin man flyttade hon kort derefter till Ystad, något senare derifrån till Kalmar, och har sedan 1866 varit bosatt i huvudstaden. Året efter sitt giftermål framträdde hon under pseudonymen »Lea» första gången för allmänheten med *Småbitar på vers och prosa*, beledsagade med ett förord af W. von Braun. Dessa förstlingar, hvilka genom sin friska ton, sitt qvicka och skämtsamma innehåll vunno allmänt bifall, följdes året derpå (1859) af *Nya småbitar på vers och prosa*, samt vidare af *Småbitar på vers och prosa: tredje samlingen* (1861); *Småbitar på vers och prosa; ny följd* (1866); *Tant Fridas minnesblad* (1866); *Blommor för dagen* (1868); samt *Småbitar på vers och prosa; ny följd 2.* (1869). År 1872 började hon i Stockholm utgifva *Svalan; illustrerad veckotidning för familjebetsar*, hvilken fortgick till slutet af 1875, då tidningen inköptes af aktiebolaget »För och Nu», hvarefter fru W. egnat sin lekande penna åt denna tidskrift i en serie berättelser under den gemensamma titeln: *Ur minnet och fantasien. Silhouetter af Lea*.

Wetterhamn, se **Riddermarck**.

Wetterhoff, Carl Gustaf, vitter författare, publicist. Född i Finland den 27 November 1832. — Föräldrar: lagmannen

Georg Adolf Wetterhoff och *Sofia Karolina Stiernvall*. — Student vid universitetet i Helsingfors 1852, tillhörde han der den Nyländska afdelningen, tills nationsindelningen upphäfdes, och sedermera filosofiska fakulteten till 1856, då han lemnade Finland. Med undantag af några års frånvaro på utländska resor, hvarunder han mest uppehöll sig i Paris och Rom, har han sedan sin afresa från Finland vistats i Sverige, der han bland annat öfversatt för en samling *Finska runor* den finska texten till svenskt vers, äfvensom i öfrigt vid flera tillfällen uppträdt som skald af framstående begåfning. Under loppet af år 1864 deltog han i bildandet af ett bolag för förläggande af en illustrerad veckotidning och var under större delen af *Ny Illustrerad Tidnings* första utgifningsår, 1865, tidningens redaktör. För öfrigt har hans verksamhet hufvudsakligen omfattat den svenska politiska pressen och varaktigast tidningen *Nya Dagligt Allehanda*. Utom politiska uppsatser har han mest skrivit artiklar i konst- och teaterkritik samt korrespondenser från sina utländska resor till åttskilliga blad, såsom från Paris under världsexpositionen 1867, från Rom 1872—73 o. s. v. År 1876 framlade W. ett omfattande förslag till ordnade och ombyggande af Helgeandsholmen i Stockholm, hvars utförande med intresse möttes.

Wetterling, Alexander Clemens, militär, historie- och landskapsmålare. Född på Sveaborg 1796. — Uppfostrad inom ett litet afskildt samhälle af krigare, valde W. tidigt krigarens yrke och erhöll som sjuttonårig yngling blodadonet i slagtingarne vid Grossberen, Dennewitz och Leipzig. Han fortgick sedan på den militära banan till kapten vid Svea artilleriregemente och major i armén, hvarjemte han någon tid var lärare vid högre militärläroverket å Marieberg. Redan i föräldrahemmet hade hans anlag för konsten, så mycket det der lät sig göra, blifvit tillgodosedda och utvecklades ytterligare efter hans ankomst till Sverige. För att vinna en fullt konstnärlig utbildning begaf han sig 1826 utomlands och tillbragte fem år i Frankrike och Italien samt på Sicilien. Efter sin hemkomst till fäderneslandet, måste han liksom förut ofra broslotten af sin tid åt den militära tjänstgöringen och afled, ännu stadd i tjänst, i Stockholm 1858. Med större frihet att få egna sig åt konstutöfning, hade W. tvifvelutan blifvit en målare af utmärkt rang. Han var säker tecknare, och hans kompositioner ega mycken rikhaltighet och omvexling. Ehuru egentligen historiemålare, försökte han sig äfven i andra konstgrenar till och med som litograf och karrikatortecknare. Af hans större stycken torde priset böra tillerkännas hans tafla *Slaget vid Rulsdorf*. Till-

sammans med Boye utgaf han det förtjenstfulla verket, *Kongl. Svenska Museum* (1821—23), till hvilket han ensam utfört alla teckningar.

Wetterstedt, af; släkten hette förut *Wetterstedt* och erhöll adelskap 1772; en gren fick grefelig värdighet 1806.

1. **Wetterstedt, Erik af**, embetsman. Född i Hjo den 12 Augusti 1736. Föräldrar: bergmästaren *Joakim Wetterstedt* och *Emerentia Sjöberg*. — Inskriften som auskultant vid landtmäterikontoret 1757, förordnades han s. å. till kommissionslandtmätare i Nerike och utnämndes till förste ingenjör vid Landtmäteriet i Finland 1766. Direktör för finska landtmäterikontoret 1771, upphöjdes han året därefter i adligt stånd, befordrades 1777 till öfverdirektör för landtmäterikontoret och justeringsverket i hela riket, hvilket embete han bibehöll till sin död. År 1779 utnämndes han till kammarråd, blef 1794 landshöfding i Upsala län samt ledamot af allmänna ärendenas beredning och undfick 1806 friherrediplomet. Vid uppnådda sjuttiosex lefnadsår (1812) begärde och erhöll han afsked från sin landshöfdingsbefattning med presidents namn, heder och värdighet. Ledam. af Vet. Akad. och Landtbruksakad., komm. af N. O. Död i Stockholm den 15 December 1822. Det egentliga uppslaget till W:s framgångar på embetsmannabanan daterade sig från 1715, då han i egenskap af chef för landtmäteriet fick åtfölja K. Gustaf III på hans första finska resa och tillhandagå konungen med upplysningar, kartor och beskrifningar öfver de orter man genomreste. Sina befordringar gjorde han sig ock fullt värdig såsom utmärkt duglig embetsman. Hans stora insigter och förmåga anlitas ej sällan äfven i en del maktpåliggande värf, som lågo utom hans egentliga tjänstbefattningar. — Gift 1775 med *Anna Kristina Bladh*.

2. **Wetterstedt, Gustaf af**, statsman. Född i Vasa i Finland den 20 December 1776; den föregående son. — Ehuru han redan vid sex års ålder fått emottaga kornettsfullmakten, tjänstgjorde han likväl alldrig som militär, utan ingick, så fort han 1796 i Upsala aflagt kansliexamen, som e. o. kansliut i utrikes expeditionen af K. kansi. Befordrad till andre sekreterare i kabinettet för utrikes brefväxlingen 1802 och till kabinettssekreterare 1805, åtföljde han i sistnämnda egenskap Gustaf IV Adolf under fälttåget i Tyskland och utnämndes kort efter revolutionen 1809 till statssekreterare. — Förordnad till hofkansler s. å., beledsagade han Kronprinsen Carl Johan till mötet i Åbo 1812 och befunn sig vid samma höga persons sida under fälttåget i Tyskland, Holstein och Norge 1813—14. Från deenna tid, eller rättare från 1812 kan

W. anses såsom Sveriges verkliga minister beträffande de utrikes ärendena. Den 3 Mars 1813 undertecknade han jemte v. Engeström föreningsförbundet med England och den 4 April fredstraktaten med Preussen. Den 14 Januari 1814 afslöt och undertecknade han fredsfördraget med Danmark i Kiel samt underskref den 30 Maj fredshandlingarna med Frankrike i Paris. Ännu s. å. utsågs han till en af de sex kommissarierna, som med Norges storting borde underhandla om föreningen mellan Sverige och Norge, och undertecknade denna d. 4 November i Moss. För den viktiga tjänst han i nämnda uppdrag gjort fäderneslandet, upphöjdes han, ehuru ännu blott hofkansler, till En af rikets Herrar 1818, erhöi 1819 grefvebrevet och utnämndes 1824 till statsminister för utrikes ärendena samt till chef för K. Maj:ts kanal och kanallrätten. Under sin trettonåriga förvaltning af statsministerembetet afslöt han ytterligare och undertecknade flera för Sverige viktiga fördrag, såsom konventionen med England om slaf-handelns upphörande och den nya handels- och sjöfartsraktaten med samma land; undarskref gränsregleringskonventionen med Ryssland, handels- och sjöfartsraktater med Danmark, Preussen, Nordamerikas Förenade stater, Ryssland, Hannover, o. s. v. — Redan 1811 hade han blifvit kallad till En af de aderton i Svenska akademien, samt blef tid efter annan komm. af N. O. och kansler vid K. Maj:ts orden, stk. af Grekiska Frälsarorden; stk. af Hann. Guelf. O.; stk. af Franska Hed. leg.; komm. af Österr. Leop. O. samt riddare af åtakilliga andra utländska ordnar. — Död i Stockholm den 15 Maj 1837. — »Under W:s styrelse af de utrikes ärendena» — yttar en hans minnestecknare — »vidgade sig Sveriges handel allt mer, och dess flagg. vann ökad anseende på hafven; freden, blott en gång hotad, bibehölls orubbad med alla makter, och blott en röst fanns om W:s skicklighet som minister regius. Utöflningar beundrade allmänt både humanismen och humaniteten i det svenska ministerhotellet, och svenskarne voro stolte öfver sin representant inför Europen». — W. slöt såsom barnlös sin grefliga ätt. — Gift 1811 med *Charlotta Aurora De Geer*.

3. *Wetterstedt, Nils Joakim af*, embetsman, vitter. Född i Stockholm d. 25 September 1780; den föregående broder. — Liksom denne, utmärkte sig W:s uppfostran lika mycket för grundlighet som omfattning och hade hos honom grundlagt en smak för vetenskapliga och litterära sysselsättningar, hvilken följde honom lifvet igenom. Sedan han efter slutade universitetsstudier ingått som e. o. kanalist i utrikes expeditionen, utnämndes han till andre sekreterare i kabinettet, för utrikes brefväxlingen 1805; be-

fordrades sedan till förste sekreterare derstädes; blef kammarjunkare, kansliråd, R. N. O. samt slutligen riksheraldikus 1829. Död i Stockholm d. 1 Maj 1855. — Utom en mängd artiklar och uppsatser i Post- och Inrikes Tidningar, af hvilka W. var ansvarig utgivare 1831—1832, samt flera biografier i Vetenskapsakademiens handlingar, har W. författat och utgivit: *Conversations-ordboken, den mindre på prosa och vers* (1822); *Stockholm; filosofisk, satirisk och poetisk målning* (2 h. 1823—25); *Floris och Bianca Fiore; saga på vers. Imitation* (1826); *Smärre poemer* (i Stockholms-Posten, Anmärken och Journalen); *Muttanders ungdomshändelser, eller åter en småläsning, som gjort sin lycka i Stockholm* (1832); öfversättning m. m. — Gift 1814 med *Charlotta Amalia von Heland*.

Vexionensis, Jonas Magni, biskop. Född i Vexjö den 11 Mars 1583, son af sysslo-mannen vid dervarande hospital, sedermera kyrkoherden i Wirestad, *Magnus Petri*. — Efter studier i Vexjö och Linköpings skolor samt Upsala universitet, reste han 1603 utomlands och blef magister i Wittenberg 1610. — Återkommen till Sverige, befordrades han 1614 till ethices professor i Upsala och blef tio år senare (1624) professor i historia och politik. År 1626 utbytte han denna profession mot en lärostol i teologiska fakulteten, utnämndes 1641 till biskop i Skara och blef teologie doktor i Upsala s. å. Död i Skara den 3 April 1651. För sina skrifter, hvilka omfatta alla kunskapsarter, i hvilka han föreläst som akademisk lärare, egde han ett högt anseende bland sin tids lärda. Såsom biskop verkade han nitiskt och berömligt, och efterlemnade till ett minne af sin nitälskan för ungdomens undervisning Skara gymnasium, till hvars »funderande» drottning Kristina, på hans framställning, anvisade nödiga medel. — Gift med *Sigrid Johansdotter Bubb*.

Vexionius, Olof, embetsman, vitterhets-idkare. Född 1656 i Åbo, der fadren *Olof Vexionius d. d.* var juris professor. — Om den yngre V:ii lefnadsöden har man sig ej mycket bekant. Uppfostrad under fadrens ögon i Åbo, förordnades han efter slutade universitetsstudier till guvernementssekreterare i Göteborgs och Bohuslän, med hvilken befattning han synes ha nått målet för sina befordringar som embetsman. Hans dödsår är icke känt. År 1684 utgaf han en diktsamling, benämnd *Sinno-afvel*, som han tillägnade den då tvååriga kronprinsen Carl; genom denna diktrans äfvensom för några andra poemer, af hvilka fyra äro intagna i Sablstedts samling, vann han af sin samtid ett högt anseende som skald. Med afseende på de förebilder han egde och den svenska skaldekonstens tillstånd på hans tid, kan han icke frånkännas en verklig begärf-

ning som diktare, och det är därför vi antsett oss böra här anföra hans namn.

Wiberg, Carl Fredrik, historiker, skolman. Född den 17 Juli 1813 i Stockholm, der fadren var lavettmakare vid artilleriets tygstat. — Student i Upsala 1834, måste han egna ett par år åt konditionerande, innan han kunde fortsätta sina studier, hvarefter han afade prästexamen 1837 och antog året derefter prästerlig ordination. Sedan han vid 1842 års promotion erhållit den filosofiska graden, absolverade han, oakadt han under nästan hela tiden tjänstgjorde vid kyrkan och skoletaten, teologie kandidat- och pastoralexamen 1844, samt befordrades 1847 till historiærum lektor vid Gefle gymnasium. På denna plats, åt hvilken han ännu egnar sin verksamhet, uppträdde han snart som författare i pedagogisk och vetenskaplig riktning. År 1850 utgaf han *Lärobok i Gamla geografien*, ett bland de första arbeten, som åt detta ämne gaf en historisk behandling. I sammanhang härmed författade han sina, i förening med Th. von Mentzer utgifna, historiska kartverk: *Atlas öfver Sverigen historia*, dylik öfver *Gamla världen* samt öfver *Medeltidens* och *Nyars historien*. Äfven på det rent historiska området har han sökt gagna såsom pedagogisk skriftställare genom sin *Lärobok i Fäderneslandets historia för elementarläroverkens högre klasser* och genom en mindre *Lärobok i Fäderneslandets historia*, afsedd för de lägre klasserna och för folkskolan. Som vetenskaplig författare har han med förkärlek omfattat kulturhistorien och särskildt arkäologien. I början och midten af 1860-talet behandlade han i ett par examensprogram *De klassiska folkens handelsförbindelser med Norden*. Det ena af dessa arbeten, hade redan med mycket loford blifvit anmaldt i *Revue archéologique de Paris*, då författaren 1867 utgaf första och 1868, med statsanslag, andra upplagan af sin afhandling *Om de klassiska folkens förbindelse med Norden och inflytande på dess kultur*, hvilket arbete redan från första upplagan öfversattes på tyska af Friäl. Mestorf och trycktes i Hamburg 1867. En afhandling 1869 *Om grekernas och etruskernas inflytande på bronskulturen* öfversattes 1870 på tyska och intogs i *Archiv für Anthropologie* med åtskilliga tillägg af den berömde professor Lindenschmidt i Mainz. Genom dessa arbeten har W. blifvit känd som historiker och fornforskare äfven i utlandet. Korr. ledam. af Vitt. Hist. och Ant. Akad.; Nord. Oldskrift-Selsk. i Köpenhamn; af Deutsche Anthropol. Gesellschaft, L. N. O. m. m. — Gift med *Clara Pousette*.

Wiberg, Martin, mekaniker. Född den 4 September 1826 i Viby af Kristianstads län, der föräldrarna *Ola Jeppson* och *Elna Trulsdotter* voro bondfolk. — Efter att ha

genomgått Kristianstads läroverk, blef W. student i Lund hösten 1845 och promove-rades till filos. doktor 1850. Sedan den tiden har han nästan uteslutande sysselsatt sig med praktisk mekanik och på detta område gjort flera vackra uppfinningar. Främst bland dessa står utan tvifvel hans *räkнемaskin*, som i flera väsentliga afseenden skiljer sig från den Schentz'ska, och med hvilken han nyligen åstadkommit ett digert verk på flera hundra sidor *Logaritmtabeller, uträknade och tryckte med räknemaskin* (1875) äfven utgifne på tyska, franska och engelska. Förförligt torde af hans uppfinningar böra nämnas: en *kupéuppvärmningsapparat*, särskildt använd på de skånska banorna och der mycket lofordad; *kontrollapparaten* till bestämmande af fåg-hastigheten på jernvägar; de i Stockholm och några större städer, äfvensom i utlandet begagnade *sjelftämmande postlådorna*; en s. k. *bottenhuggare*, för upphemtande af djur och växter från hafsbotten, hvilken apparat blifvit tilldelad pris vid utställningen i Filadelfia (1876) o. s. v. R. N. O. samt R. Fr. Hed. Leg. — Gift 1: med *Sofia Augusta Knutsson* och 2: med *Emma Vilhelmina Lindskog*.

Wickenberg, Per Gabriel, landskapsmå-lare. Född den 1 Oktober 1812 i Malmö, der fadren, som varit underofficer, var bo-satt. — Sin första undervisning erhöll W. i apologetiskolan i sin födelsestad, der han tidigt utvecklade mycken hog för läsning och skrifning, men framför allt en stor lust för att måla och rita. Med afseende härpå fick han, oakadt föräldrarnas små tillgångar, taga enskild undervisning för en rit-lärare i Malmö och gjorde härunder de mest förvänsansvärdt hastiga framsteg. Genom flit och tråget arbete lyckades det honom att göra små besparingar genom försälda taflor, så att han omsider 1831 såg sin önskan uppfyllt att få komma till Stockholm. Här mötte honom den medellöse konstnärens vanliga pröfningar, förbiseende och försä-kelser, till dess han genom professor Sand-bergs inflytande erhöll ett skydd i den konst-älskande Auckersvärdska familjen. Under tiden hade han råkat ut för en hotande ögonsjukdom, för hvilken han genom vän-ners bistånd, 1836, sattes i tillfälle att söka hjälp i Tyskland. Lyckligen återstald till helsen, kvarstannade han i Berlin, der hans arbeten snart tillvunno sig allmän uppmärksamhet. Här fann han och i konsthandla-ren Gropius en ifrig afnämare af sina små taflor, så att han efter en tid kunde sätta i verket sin länge närda önskan att resa till Frankrike. Efter ett kort besök i fäder-nelandet, anlände han hösten 1838 till Paris, der han skulle skörda den största ryktbarhet någon svensk konstnär vunnit sedan Sergels dagar. Ännu s. å. debuterade han på konst-

expositionen i Paris med en större tafva *Nordiskt vinterlandskap*, samt med ett mindre genrestycke, hvilka båda rönt de utmärkelser, att blifva inköpta af direktionen. Året derefter framställde han en ny målning *Vinterfiske*, som inköptes af enskild man för 2,000 francs och förskaffade sin upphofsman prisedaljen i guld och hederslegionens ordenstjärna. Från denna stund var W:s pariserlif en enda serie af triumfer. Dessa skulle dock, till iverdlig skada för konsten och konstnärrens rykte, icke blifva af lång varaktighet. Genom tidiga umbäranden, ihärdigt arbete och öfversigtighet hade hans helse i för tid blifvit undergräfd. Dertill kom sorgen öfver en af honom innerligt älskad, spansk sjuttonårig flickas plöteliga död. Vid detta slag brast den finaste strängen i konstnärns själs strängaspel och han afled ej långt derefter i staden Pau i södra Frankrike d. 19 Dec. 1846. — »Med W. trädde plöteligt den nyare svenska konsten ur sin skygga tillbakadragenhet in i den allmänna europeiska utvecklingen och intog der en framstående plats, som hon allt sedan förstått att bibehålla». — Före och strax efter sin ankomst till Tyskland var han historie-, och egentligen genremålare. Minnen från denna tid äro: *Den blinde Oedipe*; *Antigone*; *En läsandande gumma*; *Dalkarl i vall med får och getter* m. fl. Efter sin ankomst till Paris tillgnade han sig hastigt de franska koloristernas breda och djupa färgläggning, hvilken på ett synnerligen lysande sätt framstår i hans senare målningar *Effet d'hiver*, *Cabane de pêcheur*, *Vue d'Hollande* m. fl. — I W:s fädernesland hafva hans förnämata arbeten med litografrens tillhjälp blifvit återgifna i ett särskildt praktverk: *Wickenbergs Album*. — Ogift.

Widekindi, Johannes, historieskrifvare. Född 1620; son af en *Widich* eller *Vidichinnus*, som var kyrkoherde i Bro socken af Vesterås stift, samt *Sara Olofsdotter*, syster till den berömda Johan Stiernhöök. — W. genomgick Vesterås skola och blef student i Upsala 1640. Han befordrades sedermera (1655) till eloqu. lector vid Stockholms gymnasium, och utnämndes 1665 på sin gynnares, rikskanslern M. G. De la Gardies förord till rikshistoriegraf. När vid riksdagen 1675 till K. Carl XI framlemnades den s. k. adelns pretentionskrift, hvori yrkades alltför vidsträckt rättigheter för detta stånd och denna skrift onödigt upptogs af konungen, sattes W., hvilken ansågs som författaren, i fängelse. Han lösgafs likväl efter en kort tid och afled 1697 (Enl. Gezelii Biogr. Lex. 1678). Hans historiska skrifter äro: *Thet svenska i Ryssland tijo åhrs krigs historie* (1671) och *Herr Gustaff Adolphs then andres och stores, Sveriges, Göthes och Wendes Konungs historia och lefvernes beskrifning*. Det senare

arbetets tryckning begyntes 1676 och afslöts 1680. Men då ryska och danska sändebud anförde klagomål öfver framställningssättet, öfverlemnades boken till några lärde mäns granskning. Som författaren dog innan denna hunnit blifva verkställd, blef fortsättningen aldrig utgifven och den tryckta delen indragen, hvarför den nu är ganska rar. — Gift med *Anna Borgström*.

Widén, Johan, präst. Född i Slaka församling af Linköpings stift den 1 Augusti 1739. Föräldrar: d. v. komministern, sedermera kyrkoherden i Skrukeby, *Anders Widén* och *Elisabet Olin*. — Efter att ha genomgått stiftets skola och gymnasium inskrefs W. till student i Upsala 1757 och blef magister derstädes 1764. Prästvigd följande året, på kallelse att vara huspredikant hos hofjägmästaren S. Tigerhielm, befordrades han 1771 till komminister i Söderköping och utnämndes 1781 till kyrkoherde i Vesterlösa pastorat af Linköpings stift. Missnöjd med regeringsättet, sådant det uppenbarade sig efter Gustaf II:s död, tillskickade han 1792 regenten, hertig Carl ett namnlöst bref, i hvilket han bland annat uppmanar hertigen, att icke genom sina redskap kasta skuggor öfver den afidne konungen, att ej trakta efter den unges lif o. s. v. Förnämligast genom polisfiskalen Teuchlers spaningar upptäcktes upphofsmanen till den anonyma skrifvelsen. — W. inmanades i häkte och dömdes af Svea hofrätt till döden, hvilket straff hertigen förmlidrade till landsflykt för lifstiden. När Gustaf Adolf sjelf öfvertog styrelsen, återkallades W., som under tiden uppehållit sig i Köpenhamn, och återfick prästembetet 1796, hvarefter han 1798 befordrades till kyrkoherde i Örebro. Död derstädes den 20 April 1813. — Gift 1: 1772 med *Inga Ulrika Nordstrand* och 2: med *Helena Maria Linde*.

1. **Widerberg, Andreas**, skådespelare. Född 1766 i Göteborg, der han tidigt ingick vid Blancs teatertrupp. Då Gustaf III besökte staden med anledning af danskarnes befarade anfall 1788, väckte W. hans uppmärksamhet och erbjöds af konungen att taga anställning vid K. teatern. Här debuterade han som *Pompé* i Oden den 16 Mars 1790 och gjorde genast uppseende genom sin ädla manliga i figur, välljudande organ och förträffliga deklamation. »Hvad han sade tycktes komma ur själens djup, hade alltid det sanna uttryck, som karakter och situation fordrade, och hans spel erhöill härigenom en naturlighet och ett rörande behag, som ingen konst och ingen beräkning kunde gifva». Särskildt omtalas hans återgifvande af titelrollerna i *Helmfelt* och *Tacred* såsom mästertliga. Utrustad med en musikaliskt bildad sångröst, användes han med fördel äfven i lyriska roller såsom i

»Vattendragaren», »Lehemau», »Gubben i bergsbygden», »Torparen» o. s. v. De senare åren var han ordningsman vid dramatiska teatern. Död i Stockholm den 25 April 1810. — Gift 1786 med skådespelerskan *Anna Katarina Widebäck*.

2. **Widerberg, Henriette Sophie**, lyrisk skådespelerska. Född i Stockholm den 3 September 1796; den föregåendes dotter. — Antagen till elev vid K. teatern 1807, in gick hon fjorton år gammal vid Djurgårds-teatern och derefter vid teatern i Göteborg. Hösten 1817 debuterade hon på K. scenen som *Laura* i »*Slottet Montenero*», *Emilie* i »*Målaren och modellerna*» och som *Clara* i »*De begge arrestanterna*». Efter mamsell *Wässell* afgång var hon under en följd år teaterus mest användbara sångerska och uppträdde med största bifall i roller sådana som: *Armide* i Glucks opera af samma namn, *Pamina*, *Coro*, *Fidelio*, *Julia* i »*Vestalen*», *Anna* i »*Don Juan*», *Armida* i »*Det befriade Jerusalem*», *Susanna* i »*Figaros bröllop*», *Zerlina* i »*Fra Diavolo*», *Amazily* i »*Ferdinand Cortéz*» o. s. v. — Utan musikaliska studier, men med en röst hvars rena, mjuka timbre »liknade näktergalens klara, klingande silfvertoner», utförde hon alla sina sängpartier efter gehör, med en säkerhet och en kraft, som lät förmoda en sångerska af utmärkt skola. Vid sin afgång från K. teatern 1837 erhöll hon titel af hofsångerska. Död i Stockholm den 3 April 1872. Hon har af trycket utgifvit sina *Minnen*.

Widmark, Per Henrik, embetsman. Född den 6 April 1800 i Umeå, der fadren *Olof Widmark* var urmakare och rådmän. — Börjande sin bana som landtmäterianskultant 1817, genomgick W. alla graderna af sitt yrke; blef v. kommissionslandtmätare 1821, kommissionslandtmätare 1824, andre landtmätare 1830, och 1842 förste landtmätare i Gefleborgs län samt styresman för afvittningen. — Utom den ofantliga mängd landtmäteriförrättningar, han under dessa år utförde, egnade han sig med iver åt allt, som kunde bidraga till länets utveckling, isynnerhet genom förbättring af dess kommunikationsanstalter. Framför allt står Helsingland till honom i stor skuld för sina landsvägar, vattenförbindelser och jernvägar. I Februari 1859 utnämndes han till landshöfding i Norrbottens län och var från s. å. styresman för det ekonomiska kartverket, så att han, äfven såsom landshöfding, kunde anses tillhöra landtmäteriet. Han bibehöll och båda dessa befattningar till sin död i Stockholm d. 13 Okt. 1861. — Ledam. af K. Samfund. för utg. af handkr. rör. Skand. historia; R. N. O.; och R. V. O. — I hela Norrland, men i synnerhet i Helsingland, der han tillbragte sin mesta tid, har han efterlemnad varaktiga minnen af sin outtröttliga verksamhet. Vid sidan af sina ordi-

narie göromål, hvilka voro af beskaffenhet att taga en mans krafter i anspråk, fann han dock tid öfrigt att författa en utmärkt *Historisk beskrifning öfver Helsingland*; utgifva en ypperlig *karta öfver samma provins*, sammandragen efter af honom förut utförda kartor öfver hvarje särskild socken; utarbete den nya landtmäteritaxan af 1857 o. s. v. — Inom sin ort, d. v. s. i hela Norrland, åtnjöt W. ett obegränsadt förtroende, förvärfvad genom pligtrogenhet i sitt kall, drift, duglighet samt omtlig redbarhet och rättkänsla. — Gift 1: med *Karolina Ström* och 2: med *Emilia Wåhlin*.

Widström, Ulrika Karolina, skaldinna. Född i Stockholm den 24 November 1764. Föräldrar: hoflakejen *Peter Forsberg* och *Katarina Maria Grip*. — Hennes lefnadsöden framt ingenting märkvärdigt. Vid tjugusex års ålder (1790) gifte hon sig med violinisten vid K. hofkapellet *Sven Widström*, afflyttade efter manneus död 1812 till landsorten och nedsatte sig 1831 i Mariestad, der hon sina återstående dagar lifnärde sig genom barnundervisning. Hon afled der d. 9 Febr. 1841. Redan på 1780-talet hade hon väckt uppmärksamhet genom några smärre skaldestycken, som infördes i den tidens vittra ströskrifter; men sitt skalde-namn förvärfvade hon egentligen genom sina *Erotiska sånger*, hvilka under signaturen U. C. W. utkommo 1799. Framför samtidens förståndspoesi utmärka sig dessa sånger genom en innerlig och varm känsla, ett oskuldsfullt behag och en särdeles harmonisk versbildning. Samma intagande egen-skaper återfinnas jemväl i hennes sista diktsamling *Höstafsnarne* (1811) och i de små poemer, hvika hon infästet i sin fria öfersättning af romanen *Victor eller skogsbarnet* efter Ducray Duminil. Året före hennes död (1840) utgaf C. J. Lénström hennes *Samlade vitterhetsförsök* med lefnadsteckning af Franzén. Med anledning deraf yttrade direktören i Svenska Akad. på akademiens högtidsdag: »Från en lyra, till hvars första intagande ljud Kellgren och Leopold med nöje lyssnat, hafva toner åter blifvit hörda, återkallande en hogkomst från den gustavianiska sångens dagar. — Akademiens, som önskar begagna detta tillfälle, att egna fru W. ett offentligt vedermäle af sin uppmärksamhet, har begärt och erhållit sin skyddsherres tillåtelse, att till fru W. få öfverlemna akademiens jetton i guld, åtföljd af en skrifvelse som uttrycker akademiens tänkesätt».

1. **Wieselgren, Peter**, präst, skriftstäl-lare. Född den 1 Oktober 1800 i Wies-landa församling af Vexjö stift, der föräl-drarne *Jonas Jonsson* och *Elin Ingemars-dotter* voro bondfolk. — Sonen, som tog sitt namn efter födelsesocknen, när han nio år gammal insattes i Vexjö skola, blef

student i Lund 1820 och erhöill lagerkransen vid promotionen derstädes 1823. Året därefter förordnad till docent i litteraturhistoria, utnämndes han under loppet af s. å. till adjunkt i estetik, blef 1828 vice bibliotekarie vid universitetsbiblioteket och befordrades till ordin. bibliotekarie 1830. Under dessa år förestod han flera terminer professionen i estetik och litteraturhistoria och hade flitigt öfvat sig i predikande, när han lät prästviga sig 1833. Befordrad s. å. till kyrkoherde i Vesterstads pastorat af Lunds stift, utnämndes han 1834 till hedersprost, blef teologie doktor 1844, förflyttades 1847 från Vesterstad till kyrkoherde i Helsingborg och derifrån 1857 som domprost till Göteborg. Under åren 1838—46, afvensom 1855 genomreste han som Svenska nykterhetsällskapets ombud flera af Sveriges landskap under ständiga tal, föredrag och predikningar mot dryckenskapslasten, mot hvilket onda han äfven verkst som utgivare af *Nykterhetsvännernas tidning* (1838—47) och genom en mängd uppsatser i andra tidningar och tidskrifter. »Ifrån barn- domen djupt genomträngd af kristendomens ande och från ungdomen varmt hängifven åt historiska studier; begäfvad med snabb uppfattning och rastlös arbetisfver, har W. i en varm fosterlandskärlek funnit föreningsbandet emellan de båda banor på hvilka han arbetat: skriftställarens och predikantens». Lika som han i den senare egenskapen varit en af de mest nitiska, har han i den förra varit en af de alsterrikaste i Sverige. Vi kunna här endast uppräknå några de viktigaste af hans skrifter: *Minnesånger i Wärendet* (1824); *Starkodds sånger* (1824); *Sveriges sköna litteratur; en öfverblick vid akademiska föreläsningar* (5 del. 1833—45), en utförlig svenak litteratur- och kulturhistoria, hvåri han teoknar svenaka litteraturens öden från äldsta tider till år 1844, *De la Gardieska arkivet* (20 del. 1829—1843); en vigtig källsamling för historisk forakning, *Ny Smålands beskrifning* (3 del. 1842), *Bihång till ny Smålands beskrifning* (1847); *Sydskandinavernas förstfödelorätt, ett bidrag till kritik af Skandinavienis urhäfder* (1845); en betydlig del af *Biografiskt lezikon öfver namnkunnige svenake män* (i förening med W. F. Palmblad m. fl.; 23 del. 1835—57) samt bidrag i *Svenakt Biografiskt lezikon; ny följd* (6 del. 1859—68). Hans öfriga arbeten utgöras af: *Catalogus manuscriptorum bibliotheca Lundensis* (I—IV, 1830) samt *De claustris suiogothicis* (I—XV, 1832), 33); af minnestal, minnesånger, tal och predikningar, förord och företal till andras arbeten, en stor mängd uppsatser och bidrag till tidningar och tidskrifter o. s. v. — W. är ledamot af en myckenhet lärda, patriotiska och filantropiska sällskap; komm. af N. O.; m. m. —

Gift 1833 med *Mathilda Katarina Rosenqvist*.

2. **Wieselgren, Harald Ossian**, skriftställare. Född i Vesterstads församling af Lunds stift den 2 November 1835; den föreglendes son. — Vid universitetet i Lund, der han blef student 1852, afade han 1854 kanalexamen, hvårefter han ingick som e. o. amanuens vid K. biblioteket i Stockholm; försökte sig någon tid som skolman, men återvände till Lund och erhöill filosofiska graden vid promotionen 1856. Under fortsatt tjenstgöring vid K. biblioteket befordrades han 1858 till andre amanuens; år sedan 1861 förste amanuens derstädes, hvårejemte han under flera år var anstald som bibliotekarie hos H. K. H. prius August. — Med undantag af ett par större arbeten: *Den helige Bernhards skrifter* (1866) i Svenska Fornskriftsällskapets handlingar, samt *Svenakt Biografiskt lezikon; ny följd* (del. II—VI 1859—68) tillhöra alstren af hans penna nästan uteslutande den periodiska pressen. Framst af hans mångåriga arbete på detta område nämna vi *Ny Illustrerad tidning* (elfva årg. 1866—76, hvilket organ, till innehåll, i utstyrel och snabbt meddelande af det vigtigaste för dagen i text och bild, med heder häfder sitt rum bland antalet af Europas öfriga illustrerade tidningar. Dernäst har han lemnat en mängd uppsatser af kritiskt, historiskt och politiskt innehåll i andra blad, skrifvit korrespondensartiklar till svenaka och franska tidningar o. s. v. — Gift 1867 med *Fanny Hjelt*.

Wigström, Eva, författarinna (pseudon. »Ave»). Född i byn Råghårsta i Asmundtorps socken af Malmöhus län den 24 Dec. 1832. Föräldrar: landbrukaren *Pål Nilsson* och *Pernilla Jönsdotter*. — På samma sätt som Per Thomasson är den ende svenake man, hvilken, med det bildningsmått folkskolan förmår meddela, lyckligt upprådt som författare, är fru W. den enda qvinna, som på folkskolans bildningsgrund vunnit sig ett namn inom litteraturen. — Sedan hon genom sjelfstudier ökat och ordnat det kunskapsföråd, hon inhemtat i folkskolans, begynte hon på lediga stunder öfva sig i författarskap, och framtrådde 1870 under signaturen »Ave» med en folklifsskildring *För fyrtio år sedan, tålor ur skånska folklifvet*. Uppmuntrad af den framgång, detta hennes första försök rönt, utgaf hon *Brott och straff eller lifvet i ett svenakt straffångelse* (1872), hvilket arbete underkastades en grundlig granskning i en mängd tidningar och erhöill mycket loford. År 1873 utkom *För ro skull, en samling berättelser innehållande: Svanskärst, Den siste kärlekspelmannen och Skizzer från en helsobrunn*; hvårejemte hon 1873—74 utgaf *Hvitsippa; illustrerad tidning för barn och ungdom*.

Vid sidan af denna litterära verksamhet har hon biträdt i en daglig tidning samt under den ofvannämnda signaturen skrifvit och öfversatt ledande artiklar och uppsatser i en del andra tidningar och tidkrifter. Stor vän af folkhögskolesaken, har hon väsentligt bidragit till bildande af en folkhögskola för kvinnor i Skåne, samt för att ytterligare studera dessa slags läroanstalter, senast ingått som elev vid folkhögskolan Testrup i Jylland. — Gift 1855 med fanjunkaren *Class Wigström*.

Wijk, Olof Per, köpman, kommunalman. Född i Göteborg d. 9 Oktober 1786. Föräldrar: sjökaptainen *Erik Wijk* och *Olivia Romare*. — För att tillfredsställa sonens böjelse för sjöyrket, lät fadren honom i ungdomen göra en sjöresa, hvarefter W. kände sig mätt på sjölivet och 1799 ingick på Charles Cristies kontor i Göteborg. Efter principalens fränfalle öfvertog W. 1806 afären för egen räkning och blef två år senare borgare i Göteborg. Under de följande åren företog han omfattande resor till flera af Europas länder, vann med ökade rikedomar ökad förtroende och anseende, samt emottog kommerserådetiteln 1820. Sjelfständigt, kuskaperik och utrustad med stor praktisk duglighet, anlätades han både af regering och medborgare i flera viktiga värf. Sålunda var han 1818—35 ordförande för Göteborgs stads äldste; 1824 ledamot i styrelsen för segelfartens förbättrande mellan Veneru och Vesterhafvet; 1835 ledamot i komitén för granskning af Göta kanals segelfartstaxa; i komitén för uppgörande af förslag för Trollhätte slusverks ombyggnad, samt i hospitalsdirektionen i Göteborg; 1838 ordförande i styrelsen för arbetena i Göta-elf och Göteborgs hamn; 1850 ordförande i Göta kanals bolagsdirektion, o. s. v. Under åtkalliga riksdagar deltog W. som staden Göteborgs representant i borgarståndets förhandlingar och ledde vid 1833—34 års riksdagar ståndets öfverläggningar som vice talman och 1850 som talman. Komm. m. st. k. af V. O.; R. N. O. m. m. — Död i Göteborg 1856. — Gift 1832 med *Hedda Virginia Prytz*.

1. **Wijkander, Anders Teodor**, militär, författare. Född i Stockholm den 6 Febr. 1821. Föräldrar: K. hofpredikanten *Anders Wijkander* och *Eva Margareta Widegren*. Utnämnd 1839 till underlöjtnant vid Svea artilleriregemente sökte och erhöll han följande året transport till Vermlands regemente, der han passerade alla officersgraderna, tills han blef regementschef 1864. Sedan han genomgått högre militärläroverket å Marieberg, anställdes han 1844, som generalstabs-officer och blef i denna egenkap flitigt använd, till dess han som regementschef ej längre kunde tillhöra generalstaben. Från medlet af 1850-talet, då han som kompani-

chef var bosatt i norra Vermland, daterar sig hans mångåriga, alltjämt ökade verksamhet i kommunala och politiskt-offentliga värf. Så har han, för att nämna några af hans många förtroendepappdrag, varit vermländska landstingets förste vice ordförande, och i fem år dess ordförande; i sex år varit ordförande för Vermlands hushållningssällskap; 1870 ledamot i komitén för uppgörande af nytt fältförvaltningsreglemente; 1873 ledamot i komitén för granskning af förslag till ny härordning; 1875 ordförande i komitén för ordnande af arméns trossväsen; 1868 ledamot af riksdagens första kammare, och dertill omvald 1876; lekmanasombud vid det andra svenska kyrkomötet 1873 o. s. v. Af hans utgifna skrifter må anföras ett par hans större arbeten: *Svenska militärförvaltningen jemte grunddragen af den norska* (1861) och *Svenska krigsförfatningens historiska utveckling* (1866). År 1854 invaldes W. till ledam. af Krigsvet. Akad.; utnämndes 1874 till generalmajor; är för öfrigt: komm. af S. O.; komm. af N. S. t. O. O.; R. Pr. Kr. O. 2 kl., R. D. D. O., R. af K. Carl XIII: s. O. m. m. — Gift 1848 med *Jacquette Rätterskjöld*.

2. **Wijkander, Carl Oscar**, dramatisk författare. Född i Stockholm den 7 Maj 1826; den föregångendes bror. — Student i Upsala 1844, egnade han sig tidigt åt litterära sysselsättningar och erhöll Bergfalkska priset för ett poem »Återseende och afsked». — År 1848 bevisade han fälttåget i Danmark, som frivillig vid 4:de liniebataljonen, en af de få svenskar, hvilka infriade sitt, under studentfesten 1845 i Köpenhamn gifna, löfte att personligen deltaga i försvaret af Danmarks nationela bestånd; aflade efter sin återkomst till Upsala kanel- och kameralexamen 1849 samt inskrefs som tjänstgörande i finansdepartementet och några andra embetsverk. Förordnad till tulldistrikthefsekreterare i Göteborg 1855, tog han afsked följande året, egnade sig någon tid åt merkantila sysselsättningar, men återvände 1863 till Stockholm för att tillträda befattningen som intendent vid den då nyss af Carl XV inköpta Dramatiska teatern, en befattning den han ännu iunehar, hvarjemte han sedan 1871 är sekreterare och ombudsman vid de K. teatern. Såsom hans förnämsta arbeten för teatern torde böra nämnas: *Lucidor* (1854); *Amaranther-Orden* (1864); och *En konung!* (1870), hvilket sistnämnda blifvit af Sv. Akad. prisbelönt. Alla tre dessa stycken äro på K. teatern uppförda och i tryck utgifna. Hans verksamhet för teatern har blifvit ådagalagd jemväl genom andra å scenen uppförda originalarbeten och ett stort antal bearbetningar och öfersättningar, bland hvilka *Fiesco: Min ros i skogen!* m. fl. äro tryckta. Han har för öfrigt lemnat uppsatser i tid-

skrifter, utgifvit teaterkalendern *Thalia* o. s. v. — R. V. O. samt innehafvare af flera förtjenstmedaljer. — Gift 1856 med *Mathilda Veronica Anna Münzer* från Böhmen.

Wijkman Caspersson, Sven, biskop. Född i Östra Wåla af Upland den 19 Januari 1754. Föräldrar: slutligen kyrkoherden i Katarina församling i Stockholm *Casper Wijkman* och *Ulrika Eleonora Hellman*. — Vid sjuåttio års ålder student i Upsala, erhöll W. efter fem års gradualstudier lagerkransen 1776, aflade teologie kandidatexamen 1779 och kallades året derefter till docent i teologiska fakulteten. Befordrad till e. o. adjunkt 1783, uppehöll han under prof. Amnells senare lefnadsår dennes föreläsning- och examensälligganden och antogs till konsistorii notarie i Upsala 1789. År 1795 utnämndes han till kalseniensk prof. i Upsala, blef teologie doktor vid kröningen 1800, domprost i Vesterås 1819 och slutligen biskop öfver Vesterås stift 1825. Komm. af N. O. m. m. Död i Vesterås d. 9 Februari 1839. — Under alla riksdagar från 1809 satt W. i konstitutionsutskottet. Han var liberal, men i ordets d. v. moderata betydelse, och hans inflytande vid 1809 års grundlagsetiftelse anses ha varit både stort och i flera fall lyckligt. Vid sitt tillträde af biskopembetet i Vesterås hade han redan uppnått sjuttioått års ålder, hvarför han som stiftsstyresman efterlemnade föga spår af sin verksamhet. — Gift 1: 1779 med *Anna Katarina Wibjörnsen* och 2: 1807 med *Inga Kristina Tegman*.

Wikmansson, Johan, musiker, tonsättare. Född i Stockholm den 28 December 1753. — Med afseende på sina tidigt utbildade anlag för tonkonsten, erhöll han undervisning i klaverspelning och generalbas af kapellmästaren Johnsen; men sattes 1770 af föräldrarna i lära hos en instrumentmakare i Köpenhamn, der han behandlades så illa att han rynde. Återkommen till Sverige, anställdes han 1771 vid postverket och året derefter vid nummerlotteriet, hvarast han blef kamrerare 1778. Med bibehållande af nämnda befattning, antogs han till organist vid holländska kyrkan och blef 1781 organist i Storkyrkan. — Död i Stockholm den 10 Januari 1800. — Han var en utmärkt violoncellist och orgelspelare, och hans kompositioner, i synnerhet åtskilliga kvartetter för violin, berömmas som förträffliga. Trenne af dessa, tillagnade Josef Haydn och af honom fördelaktigt bedömda, utgäfvos efter W:s död i Stockholm af hans dotter med följande dedikation: »Josef Haydn tillignas detta verk. Dess författare gömde det af blygsamhet undan allmänheten, men både länge föresatt sig att deraf göra ett offer åt dig, hvars bifall hade varit hans käraste belöning. Ömheden för min faders minne älgger mig att uppfylla hans önskan och

jag njuter glad det hoppet att derigenom äfven förlänga hans hogkomst. — Denna dotter var presidenten P. Westerstrands fru. — W. var gift med *Sara Kristina Eem*.

Wikner, Carl Pontus, filosof, skriftställare. Född i Ryrs socken på Dal den 19 Maj 1837. Föräldrar: bruksinspektoren *Peter Wikner* och *Sara Larsson*. — I Upsala, der W. blef student 1856, egnade han sig med ifver åt klassiska och filosofiska studier och tillhörde några år det vittra studentsamfundet N. S. (Namnlösa sällskapet), innan han vid promotionen 1863 erhöll lagerkransen. Förordnad s. å. till docent i teoretisk filosofi, utnämndes han 1873 till lektor i teologi och hebreiska vid Upsala högre elementarläroverk och företog s. å. en studieresa till Tyskland och Schweiz. Har vid universitetet bestridit professuren i teoretisk filosofi (1869) och vid elementarläroverket någon tid förestått teoretiska profårskursen. Säsom skriftställare på det filosofiska, estetiska och religiösa området, har han utvecklat en berömlig verksamhet och som erkännande häraf fått emottaga dels det af Svenska Akad. fördelade anslaget åt yngre vitterhetsdikare (1864), dels K. Carl Johans pris för litterära förtjenster. Hans utgifna skrifter äro: *Undersökningar om enhet och mångfald*, grad. sth.; *Kan filosofien bringa någon välsignelse åt menskligheten?* (1864); *Hvad vi behöfva* (1865); *Kunna vi veta något om Gud?* (1865); *Naturens förbannelse* (1866); *Schema till anthropologien* (1867); *Kultur och filosofi i deras förhållande till hvarandra* (1869); *Lärobok i Anthropologien* (1870); *Undersökningar angående den materialistiska världsskådningen* (1870); *Uppsatser i religiösa ämnen* (1871); *Om auktoritet och självständighet* (1872); *Tankar och frågor inför människones son* (1872); *Tal vid aftäckningen af Ernst Björcks minnesvärd* (1873); *De imagine Dei, dissert. theologica* (1863); *Religiösa meditationer och föredrag* (I—III: 1873—75); predikningar, uppsatser och skizzer i tidskrifter m. m. Flera af dessa skrifter hafva utgått i nya upplagor och åtskilliga af dem blifvit öfversatta på tyska. — Gift med *Ida Albertina Weinberg*.

Wikström, Johan Emanuel, naturforskare. Född i Venersborg den 1 Nov. 1789. Föräldrar: bruksegaren *Johan Wikström* och *Carolina Charlotta Bakrman*. — Blifven student i Upsala 1806, egnade han sig, enligt fadrens önskan, åt juridiken, aflade hofrättsexamen och inhemtade den praktiska lagfarenheten under någon tids tjänstgöring som tingsbiträde i hemorten. Som denna bana alls icke öfverensstämde med hans lynne, återvände han till universitetet, inskrefs i medicinska fakulteten och bedref sina nya studier med den ihärdighet, att han blef med. kand. 1815, med. lic. 1817 och s. å. promoverad till med. doktor. Under sina

medicinska studier egnade han tillika en outtröttlig flit; åt naturvetenskaperna, särskildt botaniken, härtill uppmuntrad af Sveriges då mest ansedda växtkännare Thunberg och O. Swartz. Vid den senares fränfalle 1818, blef W. hans efterträdare som botanisk intendent vid riksmuseum och lärare vid Bergianska trädgårdsskolan, samt bibehöll dessa befattningar till sin död, i Stockholm, den 4 Maj 1856. Som intendent vid det då ännu mycket ofullkomliga museet, inlade han stora förtjenster, och kan anses som den egentligen skaparen af det rika herbarium, som nu bildar museets botaniska afdelning. Äfven som författare arbetade han med oförtruten flit. Det verk, åt hvilket han egnade mesta tiden, var de af honom utgifna *Botaniska årsberättelser*, i hvilka han redogjort för arbeten och upptäckter inom vetenskapen under trettio år (1821—1852). För Vetenskaps-Akademiens handlingar författade han flera uppsatser af värde, utgaf öfver den inhemska botaniska litteraturen ett verk *Conspectus litteraturæ botanicæ in Sueciæ ab antiquissimis temporibus usque ad finem anni 1831 (1832)*, författade *Stockholms Flora, eller kort beskrifning af de vid Stockholm i vildt tillstånd förekommande växter; med inledning*, ett vidlyftigt arbete af hvilket endast första delen utkom (1840) m. m. I Sverige var W. ledam. af Vet.-Akad. och Landtbr.-Akad.; utom fäderneslandet af Botan. Gesellsch. i Regensburg; Academia Cæsarea Leopold.-Carol. Natur. Curios. i Dresden; Fysiska Vetenskaps-Societ. i Zürich och The Horticult. Societ. i London. — Ett atrikt växtsläkte af Thymeleornas familj bär efter honom namnet *Wikströmia*. — Ogift.

Wilcke, Johan Carl, fysiker. Född i Wismar den 6 September 1732. Föräldrar: diakonen *Samuel Wilcke* och *Anna Schull*. — När fadren 1739 tillträdde sin befattning som andre pastor vid tyska församlingen i Stockholm, åtföljde W. sina föräldrar till Sverige, insattes i tyska skolan och blef student i Upsala 1749. Två år senare (1751) anträdde han en längre utrikes resa, under hvilken han vann den filosofiska graden i Rostock 1757. Återkommen till Sverige, utnämndes han 1759 till Themisk lektor i Stockholm, med åliggande att hålla fria föreläsningar i experimentalfysik; erhöll 1770 professors namn, heder och värdighet, samt förordnades 1784 till Vetenskapsakademiens ständige sekreterare. Led. af Vet.-Akad. af Vet.-Societ. i Upsala, Göttingen och London, af Fysiogr. Sällsk. i Lund. R. N. O. — Död i Stockholm den 18 April 1796. — Inom fysikens område var W. en icke blott flitig arbetare, utan en af de utmärktaste lärde Sverige egt. Genom sina skarpsinniga forskningar spredde han ett oväntadt ljus öfver flera delar af fysiken och bidrog väsentligt till denna vetenskaps framgångar.

Så t. ex. utvecklade han först läran om det latent värmets, publicerade 1768 den första inklinationskarta o. s. v. — Resultatet af sina undersökningar nedlade han mest i Vetenskaps-Akademiens handlingar, hvilka innehålla nära femtio uppsatser af hans hand. — Gift med *Maria Kristina Zetterberg*.

Wilde, Jakob, historiker. Född i Nov. 1679 den lilla staden Baushe i Kurland, der fadren var handlande. — Sedan W. från 1695 studerat vid universitetet i Königsberg och 1701 blifvit magister i Greifswald, kallades han det sistnämnda året till konrektor vid Katedralkyrkan i Riga och blef 1702 lärare i statsvetenskap, historia och vältalighet vid gymnasiet i samma stad. År 1704 befordrades han till eloqu. et poës. professor vid universitetet i Pernau, hvarifrån han vid ryssarnes infall i Lifland 1710 begaf sig till Stockholm och utnämndes 1713 till professor i Greifswald. Som Pommern vid denna tid hotades med en öfvervärmning af fiender, gjorde han i stället för att tillträda sin lärostol, ett par utrikes resor och förordnades, efter sin hemkomst från den sista af drottning Ulrika Eleonora 1719 till rikshistoriegraf. Han erhöi sedan anbud på andra förmånligare sysslor; men föredrog att kvarstanna på sin plats i Stockholm och afled, såsom »historiographus regius», den 21 April 1755. — W. är en af Sveriges utmärktare historici och den förste, som underkastat vår äldre historia en ovedlig kritik behandling. Af hans talrika arbeten torde följande företrädesvis böra nämnas: *Sueciæ historia pragmatica* (1731); *Sveriges beskrifna lagars grund, art och upprinnelse* etc. (1746); *Friherren von Puffendorfs Inledning till svenska statens historia med tillökningar, bevis och anmärkningar* (2 del. 1738—43); *Preparatio hodegetica ad introductionem Puffendorfi in sœthici status historiam* etc. (1741); *Svenska statsförfattningars eller allmänliga rätts-historia* (1749); *Konung Carls XI:s så kallade oinskränkta envælde emot orgrundade rykten försvaradt och i sitt rätta ljus framställt* (1742) o. s. v.

Willman, Per Anders Johan, lyrisk skådespelare. Född i Stockholm den 22 Juli 1834. Föräldrar: musikläraren *Olof Willman* och *Kristina Ulrika Lindblad*. — Kort efter det W. (1852) blifvit student i Upsala, begynte han sina sångstudier under Günthers ledning i Stockholm och ingick vid K. teatern i Juli 1853. — Ett halft år senare, i Januari 1854, debuterade han som *Sarastro* i »Trollfötjen» och anställdes som lyrisk skådespelare vid den nämnda scenen 1856. — De följande åren 1857—59 studerade han i Paris sångkonsten under Laget och Duprez samt plastik under Delsarte. Efter en ny debut, som *Bertram* i »Robert», anställdes han den 1 Juli 1859 vid den K. operan i Stockholm, och har sedan dess tillhört denna scen.

Af roller, dem han med mångsida, framstående talang tolkat må, utom de redan nämnda, anföras: *Kaspers* i »Friskyttens», *Leporellos* i »Don Juans», *Marcel's* i »Hugnotterna», *Gavestons* i »Hvita frunn», *Sulpiz'* i »Regementets dotter», *Mefistofeles'* i »Faust», *Ferrandos* i »Trubaduren», *Rebolledos* i »Kronjuvelerna», *Osmis* i »Euleveringen ur Seraljen», *Pietros* i »Den stumma», *Zacharias* i »Profeten», *Walter Försts* i »Vilhelm Tell», *Muzas* i »Estella di Sorias», *Belamys* i »Villars' dragoner», *Roccas* i »Fidelio» o. s. v. — Gift med *Hedvig Hurling*, förträfflig sopransångerska och flera år anställd vid K. teatern.

Wilskman, Sven, präst, författare. Född på Oddetorp, nära skara den 23 Maj 1716 och son af lektorn vid Skara läroverk *Gabriel Wilskman*. — Uppfostrad under fadrens ögon vid nämnda skola, anlände W. 1734 till Upsala och blef magister 1743. Prästvigd 1745, förordnades han samtidigt till gymnasieadjunkt i Skara, antogs till konsistorieinotarie 1751 och blef tre år derefter rektor vid Skara skola. 1757 återflyttades han till gymnasiet, som utnämnd bist. et moral. lector. undfick teologiedoktorsvärdigheten vid kröningen 1772 och förordnades två år senare till prost öfver Wadsbo kontrakt. Sina sista år tillbragte han som tjänstfri i Sköfde och afled der den 15 April 1797. W. är egentligen minnesvärd för det af honom utgifna *Svea rikets ecklesiastikverk* (1760, 2 uppl. 1781), ett i sitt slag utmärkt arbete, vitnande om outtröttlig flit och stor insigt i ämnet. Han har derjemte utgifvit åtskilliga mindre historiska arbeten samt efterlemnadt flera handskrifter som förvaras i Skara stifts bibliotek. — Gift 1752 med *Elisabet Brodd*.

Winbom; en vestgötaslägt, hvars namn är lånadt af hemmanet Winbotorp i Främmostads socken af Mariestads län, och af hvilken slägt trenne medlemmar med heder beredt sig ett rum i vår kyrkliga lärdomshistoria.

1. **Winbom, Anders**, universitetslärare, teolog. Född i Främmostads socken af Vestergötland den 14 Mars 1687. Föräldrar: kronolänsmannen *Måns Andersson* och *Maria Winbom*. — Vid tjugu års ålder ansågs han mogen att afgå från Skara till universitetet, men nödgades dels för fattigdom dels för sjuklighet uppskjuta härmed till 1710, då han omsider anlände till Upsala. Här utgaf han 1713 sin första disputation och gjorde sig efter hand så känd för grundliga kunskaper, att han, ehuru ograduerad, 1722 utnämndes till docent och året derpå till adjunkt i filosofiska fakulteten. Icke långt derefter anfölls han åter af sin förra sjuklighet, en mjeltsjuka som gjorde honom oförmögen till all slags verksamhet. Med återvunnen hälsa återkom han 1730 till Upsala;

blef följande året logie. et metaph. professor, 1735 teologie professor, hvarjemte han efter ett par år erhöill Gamla Upsala pastorat till prebende. Sålso fullmäktig för ärkestiftets prästerskap bevistade han 1741 och 1743 årens riksdagar; auvändes i flera allmänna värf; stod åtskilliga gånger på biskopsförslag, b'land annat till sitt födelsestift, dit han tvenne gånger erhöill enhällig kallelse. Död i Upsala den 22 October 1745. — På sin tid var W. en högt aktad och värderad lärare. Klarheten i hans föredrag jemte det grundliga sätt, hvarpå han afhandlade sin vetenskap, moralteologien, samlade jemt kring hans lärostol en stor skara uppmärksamma lärjungar. Deremot har han som författare icke efterlemnadt andra arbeten än sådana, som gömmas i den flyktiga disputationslitteraturen. — Gift tvenne gånger; sista gången med *Beata Elisabet Heyme*.

2. **Winbom, Johan**, universitetslärare, teolog. Född den 9 Oktober 1746 i Timmelheds församling af Vestergötland; den föregäendes brorson och son af komministerna i nämnda församling *Jonas Winbom*. — År 1768 afgick W. till universitetet i Upsala samt emottog der vid magisterpromotionen 1776 lagerkransen. Två år senare afstade han teol. kand. exameo och efter ytterligare fyra år (1782) teol. lic. ex. — Sedan han under en följd år, utan lön, förestått nästan alla professioner i teologiska fakulteten, utnämndes han 1795 till ord. teologie professor samt blef förste teologie professor och domprost i Upsala 1805. De sista åren af sin lefnad var han tjänstfri på grund af försvagad synförmåga; men bibehöll eljest en ovanlig styrka och rörlighet till inemot sin död den 29 Oktober 1826. — Som universitetslärare utmärkte han sig för grundliga kunskaper samt redigt framställningsätt: och i samhällslefnaden för sin välörenhet och patriotiska sinnelag. Sålunda inrättade han 1814 en söndagskola för handverkslärningar i Upsala; biträdde med outtröttligt nit beslutet om inrättandet af en sparbank i samma stad; bidrog med frikostiga gåfvor till upprätthållande och utvidgande af Upsala stads läse- och arbetsskola, lemnade betydliga summor till Uplands och Vestgötas nationsbyggnader samt till stipendier för Upsala katedralskola, Skara gymnasium o. s. v. — Gift 1: 1788 med *Katarina Afzelius* och 2: 1807 med *Kristina Herberg*.

3. **Winbom, Jonas Arvid**, universitetslärare, teolog. Född i Upsala den 27 Sept. 1791; den föregäendes son. — Under fadrens närmaste vård och enskilde lärares handledning gjorde W. de hastiga framsteg, att han vid fjorton års ålder blef student i Upsala. Vid promotionen 1816 innehade han första hedersrummet och förordnades samma år till docent i allmän historia. Sedan han 1818 med högsta vitsord aflagt teol. kand. exam.,

förestod han som docens i teologiska fakulteten, hvartill han kallades s. å., under flera terminer föreläsningarna i exegetik och kyrkohistoria, samt undfick 1828 teologie professors namn, heder och värdighet. Under tiden (från 1823) förvaldade han jemväl notariebefattningen vid Upsala domkapitel; utnämndes 1831 till kyrkoherde i Tierp af ärkestiftet och verkade der till sin död den 15 Mars 1841. — Samma omsorg med hvilken han skött sina älggändan vid universitetet, egnade han sedan sitt kall som själsörjare och församlingsskolarare. Bland andra sätt, på hvilka hans kärleksfulla sinne yttrade sig, var det af en vidsträckt utöfvad, men i de flesta fall hemlighällens välgörenhet. Före sin död anlog han en större fond till undersöd åt fattiga prästenkor och barn i ärkestiftet samt skänkte en mindre dylik till belöningar åt ynglingar vid Upsala katedralskola. — Gift 1824 med *Maria Sofia Florin*.

Winge, Märten Eskil, historiemålare. Född den 21 September 1825 i Stockholm. Föräldrar: rektorn, sedermera kyrkoherden i Länna, prosten *Isak Martin Winge* och *Andrietta Sofia Rothman*. — Efter förberedande undervisning i Upsala katedralskola blef W. student i Upsala 1848 och tjänstgjorde derefter någon tid som e. o. kontorskrifvare vid postverket. Han hade då redan ingått som elev vid Konstakademien, der han 1857 vann den K. medaljen för prisämnet *Carl X vid Axel Ozenstiernas dödsbädd* och s. å. erhöi Akademiens resestipendium. Efter någon tids vistelse i Düsseldorf och Paris, på hvilket sistnämnda ställe han studerade i Coutures atelier, begaf han sig till Rom, der han qvarstannade till 1863, hvarefter han öfver München återvände till fäderneslandet. Här kallades han 1864 till ledamot af Konstakademien samt till K. Hofmålare; blef året derefter vice och 1867 ordinarie professor i teckning. År 1862 hade han från Rom hemskickat en större målning *Kraka* (nu i nationalmuseum), ett arbete, som uppväckte de bästa förhoppningar om den i främmande land studerande konstnären. Med detta hade han inträdt på det område, på hvilket han som konstnär sedan skördat sina lagrar, nämligen den nordiska sagans och mytens återgifvande i bild. — Ämnen ur samma källa, hvilka han sedan behandlat, äro: *Thor bortröfvad från jättarne den stora mustajudaren*; *Olof Tryggvesson* och *Sigrid Storråda i Konghäll*; *Loke* och *Sigyn*; *Hjalmar och Orvar Odd på Samsö*; *Thors strid med jättarne* (de tre sistnämnda i nationalmuseum) m. fl. Ehuru således nordens stora minnen, eller rättare den nordiska fornvärldens myther, öfverhufvud lemnat ämnen till W:s konstnärliga framställningar, har han med stor framgång odlat äfven ett annat fält, det religiöshistoriska.

Sålendes har han lemnat flera altartafvor för olika delar af landet, såsom *Kristus i Örtagården*; *Kristi uppståndelse*; *Kristus med brödet och vinet*; *Nedtagandet från korset* (alla i Småland); *Kristi uppståndelse* (i Vermaland); *Kristi sista fridskelsning* (i Haparanda) o. s. v. Då vi omnämnt de olika sidorna af W:s konstnärliga verksamhet, böra vi ej med tystnad förbigå flera af honom utförda stora kolritningar, samt hans åtta porträttmedaljonger under trapphusets tak i Nationalmuseum. — Gift 1867 med *Hanna Mathilda Tengelin*, äfven känd som begåfvad och skicklig målarinna.

Wingqvist, Olof, historiker. Född den 27 November 1800 i Vestra Vingåkers församling af Södermanland; fadren då tjänstedräng, sedermera gårdsfogde i Sit Lars socken i Östergötland. — W. blef student i Upsala 1819, erhöi filosofie doktorsgraden vid promotionen 1827 och förordnades två år derefter till Lidénsks amanuens vid universitetsbiblioteket. Sedan han 1831 utgifvit och försvarat en akademisk afhandling *De societatisbus in Suecia mercatoriiis*, kallades han af Geijer 1834 till docent i fäderneslandets historia; befordrades till adjunkt i historia och statistik 1837 samt erhöi 1843 fallmakt såsom Skytteansk professor. År 1846 förordnades han till ledamot i den af regeringen tillsatta representationskomitén; utbetadets 1849 på uppdrag af reformvännarna ett förslag till förändrad nationalrepresentation, hvilket i sina hufvuddrag lades till grund för det vid andra reformmötet i Örebro antagna förslag till regeringsform och ny vallag, samt deltog äfven verksamt i redaktionen af nyssnämnda mötes förhandlingar. Död i Upsala den 6 September 1861. — Såsom författare har han lemnat flera berömda historiska afhandlingar i Skandia, Frey och Tidakrift för litteratur. Efter hans död utgafs hans i handskrift efterlemnade arbete *Om svenska representationen i äldre tider* (till och med 1617). — Ogift.

Wingård; en ursprungligen dansk slägt, som i flera ätteled vistats och lefvat i Bohuslän, när denna provins 1658 kom under Sveriges krona.

1. **Wingård, Johan**, biskop. Född i Brückegård i Qville socken af Bohuslänska skärgården den 19 April 1738. Föräldrar: rusthållaren *Didrik Wingård* och *Inga Helena Qvildahl*. — Med utmärkte vitsord från Göteborgs läroverk, anlände W. 1758 till Upsala och blef magister derstädes 1764. Prästvigd 1766, på kallelse till huspredikant af presidenten friherre von Höpken, utnämndes han till e. o. hofpredikant 1767 och blef två år derefter ordinarie hofpredikant hos kronprinsen Gustaf. Sedan han vidare 1773 blifvit befordrad till öfverhofpredikant hos enkedrottning Lovisa Ulrika,

utnämndes han 1775 till kyrkoherde i S:t Jakobs och Johannis församlingar i Stockholm, blef teologie doktor 1779 samt undfick efter nästan enhälligt kallelse, fullmakt som biskop öfver Göteborgs stift 1780. Genom K. Gustaf III:s särskilda bevägenhet erhöll han personelt för sin lifstid Pjärrås och Förlanda pastorat i Halland samt prebende, hvarjemte han 1785 fick med biskops-embetet förena domprostysaslan i Göteborg. Då Gustaf III vid Svenska Akademiens instiftelse sjelf utsåg tretton ledamöter, var W. en af dessa på grund af, som det hette, »att 'han på ett sällsamt sätt med all välfalighetens behaglighet tolkat de himmelska sanningar, och tjent språket och smaken, då han med ovanliga gåfvor uppfyllt sitt viktiga kall». Komm. af N. O. 1789; R. af C. XIII:s O. vid denna ordens stiftelse 1811; jubelmagister 1815; ledam. af åtskilliga samfund och sällskap. Död i Göteborg den 12 Januari 1818. — Genom sina sällsynta predikogåfvor vann W. allmänhetens bifall och förvärfvade den K. familjens bevägenhet. Såsom stiftetsstyresman egnade han en utmärkt omvårdnad åt läroverken, vakade öfver undervisningen, understödde fattiga studerande, och pröfvade till tillsättningen af nya lärare, vare sig för församlingen eller skolan, noga deras duglighet. — Gift 1777 med *Fredrika af Davelli*. Deras baru adledes 1799 med namnet af *Wingård*.

2. *Wingård, Johan Didrik af*, militär, författare. Född i Stockholm den 14 Nov. 1778; den föregående son. — Tidigt befordrad till fänrik, med tjänstgöringskyldighet vid Stedingkska garnisonsregementet i Göteborg, utnämndes han 1801 till underlöjtnant vid Göta artilleriregemente, blef löjtnant i samma kår och kapten i armén 1802, artilleristabsofficer 1808, major i armén 1809, året därefter kapten vid Göta artilleri, 1813 öfveradjutant och s. å. öfverstlöjtnant och chef för artilleristaben. Efter att ett år som vice landshöfding ha handhaft länsstyrelsen i Carlstads län, utnämndes han 1815 till ordinarie landshöfding derstädes; inkallades af K. Carl XIV Johan 1840 som chef för finansdepartementet i konseljen, men lemnade efter tvenne år sin portfölj åt staterådets Munthe samt kvarstannade som konsultativt stateråd vid rådsbordet till 1843, då han, vid uppnädda sextifem år, tog afsked. Led. af Krigsvet.-Akad.; Vet.-Akad.; Komm. af N. O.; R. S. O. m. m. Död i Stockholm den 21 Februari 1854. — Sina lefnadsöden, deribland sitt deltagande i fälttågen i Tyskland 1807 och 1813, har W. tecknat i sitt arbete *Minnen af händelser och förhållanden under en lång lifstid* (12 häften 1846—50). Han har dessutom författat och utgifvit: *Militärska paradoxer* (1809); *Uppsats om artilleriundervisningen* (i Krigsvet.-Akad:s handlingar 1816); *Ilåkon Vestgöte;*

läsning för menige man (1828); *En pietists resa till sin graf, allegorisk imitation* (1851). — Gift 1810 med *Fredrika Björnberg*.

3. *Wingård, Carl Fredrik af*, ärkebiskop. Född i Stockholm den 26 September 1781; den föregående bror. — Redan 1796 inskrifven bland de studerande vid Upsala universitet, promoverades han till filos. doktor derstädes 1803 och befordrades två år senare, först till gymnasiadjunkt och sedan till eloqu. et poës. lector i Göteborg. Hugnad med professorstitel 1810, lät han prästvigta sig 1817 och utnämndes 1818, på stiftets nästan enhälliga kallelse, till fadrens efterträdare såsom biskop i Göteborg. — Teol. doktor primus i Upsala s. å. kallades han 1837 till En af de aderton i Svenska Akademien, utnämndes 1839 till ärkebiskop och prokansler i Upsala, samt erhöll, efter att 1824 ha blifvit Komm. af N. O., Serafimerordens insignier 1831. Ledam. af bibelkommissionen; hedersledam. af Vitt. Hist. och Ant. Akad.; af Vet. Societ. i Upsala; ledam. af Vet.-Akad. samt flera in- och utländska lärda samfund. Död på sin egendom Sunnersta utanför Upsala den 19 Sept. 1861. — I mångsidig bildning och lärdom ansågs W. stå högre än någon af sina företrädare på ärkebiskopsstolen, allt sedan Benzeliernas dagar. Såsom politisk person intog han en högt framstående plats, och kan sägas under en följd af år helt och hållet hafva ledt sina embetsbröder inom prästeståndet. Ett så vidsträckt och långvarigt inflytande på riksdagsärendena måste naturligtvis kännas och upfattas på mycket olika sätt i de olika lägren. Under det han synnerligen högt aktades och värderades af alla, som med honom öfverensstämde i politiska åsigtter, funno den liberala fraktionens anhängare ej ord nog bittra att tillintetgöra den ihärdige och oförskräckte försvararen af det rådande samhällsöskicket. Alla öfverensstämde dock i att erkänna hans öfverlägsna skicklighet och sakkännedom, samt den fasthet och den ständaktighet, hvarmed han i trots af smädelsor till och med vid hot af yttre våld, försvarade hvad han ansåg för rätt och ledande till fäderneslandets nytta. Den varma välvilja för ungdomen, hvilken utmärkte honom som gymnasiällrare i Göteborg, bibehöll han oförminskad, som eforus och prokansler. År 1849 skänkte han en större penningssumma till fond för fyra lika stora stipendier till delning mellan Göteborgs och ärkestiftets tre studerande nationer i Upsala. Genom sitt testamente förerade han till Upsala universitet sin ytterst dyrbara boksamling och förordnade att försäljningssumman för det briljanterade ärke biskopskors, han af Konungen fått emottaga, skulle användas till understöd åt skickliga ynglingar, hvilka egnade sig åt prästeståndet. — Gift 1807 med *Fredrika Åkerman*.

Winstrup, Peder, biskop, länd. Född i Köpenhamn den 30 April 1605. Föräldrar: biskopen i Roeskilde *Peder Jensen Winstrup* och *Anna Eisenberg*. — Sonen studerade i Köpenhamn och sedan i åtta år vid tyska lärosäten med den flit, att han strax efter sin hemkomst till Danmark, 1633 befordrades till professor i fysik vid universitetet i Köpenhamn och efter trenne år (1636) utnämndes till teologie doktor och öfverhofpredikant hos K. Kristian IV. Mot slutet af 1637 förordnades han, vid ännu ej fyllda trettio år, på kallelse af domkapitlet till biskop i Lund och invigdes till detta embete det följande året. I fyrtyttva år innehade han sedan Lunds biskopsstol, under två danska och två svenska konungar. Under denna tid stiftades af K. Carl XI Carolinska högskolan i Lund, hvars invigning W. förättade den 28 Januari 1668. Genom särskild fullmakt insattes han 1671 till prokansler för det nya universitetet och utfödade denna befattning till krigets utbrott 1676. Död i Lund den 28 December 1679. — Han beskrives som en länd och ej oskicklig stiftsstyresman; men äfven som fåfång och hersklysten. Under den nationela brytning, då de södra landskapen införlivades med Sverige, var hans trohet och tillgifvenhet för den nya regeringen ställd under allt tvifvel. Icke dess mindre betraktades han både af förmyndarestyrelsen och Carl XI, med en viss misstro, och fråga läser till och med varit å bane, att vid tiden för universitetets upprättelse skilja honom från hans biskopstol och på den uppsatta Terseurus. — Gift 1: 1634 med *Maria Badenia* och 2: 1659 med *Dorothea von Andersen*.

Winter-Hjelm, Hedvig Charlotta, skådespelerska. Född den 20 November 1838 i Stockholm, en dotter af guldsmeden *Forsman* derstädes. — Hänvisad af sina anlag till scenen, ingick hon vid sexton års ålder, som elev vid K. teatern och åtnjöt under ett par år tid handledning af Torslow. — 1858, erhöil hon anställning vid Anderssons och Åhmans sällskap vid Helsingfors teater; ingick, när detta sällskap upplöstes, 1860 vid den under Stjernströms ledning då stående Mindre teatern och kvarstannade der tills nämnda teater 1863 förenades med den Kungliga. Hon uppträdde sedermera dels i Göteborg, dels i Helsingfors, vid hvars scen hon 1867 erhöil stående engagement, och fortför härmed till 1872, då hon tog sitt inträde vid teatern i Kristiana. Hennes verksamhet som skådespelerska är i främsta rummet fast vid Finland. En episod från hennes teaterlif derstädes må här omnämnas, såsom betecknande för hennes konstnärsenergi. Då, under den nu pågående striden i Finland, om finska språkets rätt gentemot det svenska, fråga uppstod om att på scenen i Helsingfors uppföra ett af Alexander Kivi

på finska skrifvet skådespel *Lea*, åtog sig fru W., ehuru alldeles obekant med finska språket, den qvinliga hufvudrollen och utförde den efter några månaders studier så väl, att hänryckningen ej kände några gränser. Att förofrigt uppräknas alla de stycken, i hvilka denna begåfvade konstnärinna utfört hufvudrollen, skulle blifva alltför vidlyftigt. Bland dem må nämnas: *Desdemona*, *Ophelia*, *Macbeth* och *Beatrice*, alla af Shakespeareska repertoaren; Schillers *Jungfrun af Orleans*, *Maria Stuart*, *Lady Milford*; Halms *Griseldis*, en af hennes glansroller; *Thuselda* i »Fäktaren från Ravenna»; *Regina von Emmeritz*, *Jane Eyre*, *Walborg* i Björnsöns »Mellan drabbingarna», *Mathilda* i »De rygifva», o. s. v. — År 1865 ingick hon äktenskap med den begåfvade skådespelaren *Frithiof Ra* och efter hans död med den norska journalisten *K. A. Winter-Hjelm*.

Wirénius, Samuel, biskop. Född 1641 i Virserums socken af Kalmar län, der fadren *Daniel Petri Lönebergius* var kyrkoherde; modren *Ingeborg Alexandersdotter Gryphia* af den gamla släkten *Grip*. — Efter förberedande skölnundervisning, anlände W. 1667, i sällskap med en yngre broder, till Upsala, derifrån han, såsom antistiftare af »ett uppror mot rector magnificus» inom kort blef bortvisad. Han begaf sig då till Tyskland och blef magister i Rostock 1670. Efter hemkomsten till Sverige kallades han först till huspredikant hos K. rådet, greve G. A. De la Gardie, blef derefter regementspastor vid Uplands ryttare, 1677 regementspastor vid lifregementet till häst, 1678 K. hofpredikant samt 1680 öfverhofpredikant och Konungens biktfader. I slutet af år 1688 utnämndes han till biskop öfver Vexjö stift; blef vid jubelfesten 1693 teologie doktor samt afled i Februari 1703. — »W. var en man af stor andekraft, uttröttlig verksamhet och, efter egen öfvertygelse, med goda syften». Hos K. Carl XI stod han alltid i stor ynnest, såsom en af de ihärdigaste suveränitetsifranne under 1680 och 1682 årens riksdagar. — Gift med *Maria Elisabet Lagerstierna*. Barnen erhöilo 1689 adlig värdighet med namnet *Cederstierna*.

Virgin; pommersk släkt, som i äldre tider kallade sig *Vargine*, och naturaliserades i Sverige 1731.

1. **Virgin, Axel Fredrik**, militär, skriftställare. Född den 17 Maj 1771. Föräldrar: kaptenen *Axel Barthold Virgin* och *Charlotta Melander*. — Strax efter det han blifvit utnämnd till fänrik vid Dalregementet, bevästade han fulltåget i Finland 1789 — 90; befordrades till löjtnant vid Vestgötadals regemente 1795, blef kapten derstädes 1802, samt erhöil vid sitt afsked 1812 majors titel. Under den senare delen af sitt lif var han tullinspektör vid Roslagstull i Stockholm samt afled der den 7 Okt. 1828.

R. V. O. — Han har bland annat författat: *Anmärkingar och reflexioner öfver ämnen i allmänna sammanhållningen*, samt *Stunder, helgade åt hjertat och företändet genom skaldesförsök i religiösa, moraliska och andra alvorsamma ämnen*. — Gift 1809 med *Lovisa Charlotta Ljungberger* (född den 25 Aug. 1777, död den 20 Juni 1880) bekant som öfversättarinnan af åtskilliga vittra arbeten.

2. **Virgin, Kristian Adolf**, sjömillitär, verldsomseglare. Född i Göteborg den 5 September 1797; den föregåendes kusins son. Föräldrar: kontreamiralen *Arvid Virgin* och *Karolina Lewina Arfwidsson*. — Redan vid sjuåttio års ålder underlöjtnant vid amiralitetet, deltog han ombord på linieskeppet *Åran* i kriget mot Norge 1814, hvarefter han befordrades till löjtnant 1820. Tre år senare kapten vid flottans generalstab, utnämndes han 1824 till kaptenlöjtnant vid K. Maj:ts flotta; blef kammarherre 1827, kapten i flottan 1834 och 1843 kommandörkapten. Då en svensk verldsomsegling blifvit beslutad, anförtröddes detta ärofulla och viktiga uppdrag åt V., som under mångåriga sjöexpeditioner gjort sig känd som skicklig sjöman. I Sept. 1851 afgick fregatten *Eugenie* som för den långväga färden blifvit stald under V:s befäl, från Sverige, hvarefter färden styrdes öfver Madeira till Rio och Buenos Ayres. Efter en lika lycklig som djerf segling genom Maghellanska sundet, inlopp fregatten i Stilla hafvet, fortsatte derpå resan förbi Chili, Peru och Panama öfver Galapagosöarne, der V. på Sveriges och Norges vägnar afslöt en handels- och vänskapstraktat med Sandwichsöarnes konungarrike, till San Francisco, och öfver Tahiti till Sidney. På återfärden besöktes Kanton, Manila och Batavia, hvarefter *Eugenie* återkom öfver Kap till Europa samt ankrade på Stockholms ström den 4 Juli 1853. — Innan ännu fregatten afmönstrat, utnämndes V. till kontreamiral samt förordnades på våren 1854 till svensk-norsk minister ad interim vid engelska hofvet. Sedan han 1855 varit sänd i ett särskildt uppdrag till kejsrerliga hofvet i Paris, utnämndes han 1856 till de förenade rikenas minister vid hofvet i Köpenhamn, der han kvarstannade till 1858, då han som envoyé förflyttades till Haag. Efter sin afgång från den diplomatiska banan 1860 — från flottan hade han tagit afsked 1857 — bodde han i Carlskrona, och under somrarna på landet i dess närhet, till 1866, då han flyttade till en inköpt, nära Vexjö belägen, mindre landtgdörd Hermanstorp, der han slutade sina dagar den 8 Februari 1870. Ledam. af Vet.-Akad.; Krigsvet.-Akad.; komm. af S. O.; Strk. af D. D. O.; Storoff. af Fr., Hed. leg. m. m. — Genom uppfostran och anlag innerligt fästad vid sitt vapen, deltog han som

ledam. af riddarhuset i de heta riksdagsakterna mellan anhängarne af stora och lilla flottan och stälde sig dervid obetingadt på de förres sida. Som enskild person var han enkel och rittfram samt för sin tillgänglighet, vänlighet och godhjärtighet afhöllen af alla. — Gift 1827 med *Maria Charlotta Geijer*.

Wirsen, af; en svensk slägt från Wirserums församling i Småland, adlad 1812; en nu utgången ättegren har haft greflig värdighet.

1. **Wirsen, Carl Johan af**, sjömillitär. Född på Sveaborg den 12 September 1777. Föräldrar: revisorn vid Flottans eskader derstädes *Johan Wirsen* och *Helena Sofia Avén*. — Af fadren, hvars tjänstbefattning stälde honom i nära förhållande till flottans officerare, inskrefs sonen tidigt i sjötjänst och fick lika tidigt pröfva krigets allvar, då han som tolfårig sergeant deltog i drabbningen vid Svenskaund 1789. Befordrad till officer 1796, bevistade han derefter en mängd träffningar mot fransmän, ryssar, danskar och norrmän, samt utnämndes till kapten vid flottan 1806. Följande året major i flottorna och öfveradjutant hos Konungen, adlades han 1812 och blef s. å. öfverlöjtnant samt chef för skärgårdsstyrmanskompaniet; 1814 öfverste och kort derefter kontreamiral. År 1815 utnämndes han till chef för Göteborgs eskadern af arméns flotta, förordnades 1824 till chef för sjöförvaltningen, blef följande året vice amiral men afled kort derefter den 19 Oktober 1825. Komm. af S. O.; Ledam. af Krigsvet.-Akad.; Orlogsmannasällskapet i Carlskrona m. m. — Skicklig praktisk sjöman, visade han sig ej mindre duglig som organisator och har bland annat förtjensten af flottans etablissement i Göteborg, som uppbyggdes medan han var eskaderchef der. — Gift 1813 med *Helena Gustafva Boucht*.

2. **Wirsen, Gustaf Fredrik af**, embetsman, statsman. Född på Sveaborg den 21 Oktober 1779; den föregåendes bror. — Liksom denne inskrefs han tidigt vid flottan, men öfvergick snart till den civila banan och begynte densamma som tygskrifvare i Sveaborgs eskader 1793. — Efter ett par år befordrades han till militiieskrifvare; blef 1797 revisor samt 1799 revisor i Kammarrätten. Efter denna tid fortog han befordringar med ovanlig skyndsamhet, under det han med skicklighet, samvetgranhet och drift fallgjorde de viktiga uppdrag till hvilka han användes. Kommissarie i Kammarrätten 1806, förordnades han samma år till öfverkrigskommissarie och chef för fältkontoret i Pommern; blef 1807 statskommissarie, två år derefter ledamot af rikets allmänna ärendens beredning; 1812 adelsman, hvarefter han samma år utnämndes till statssekreterare för krigsärendena och följde i denna egenskap Krouprinsen Carl

Johau till Tyskland 1813 för att organisera arméns ekonomi samt närmast under H. K. H. sköta de administrativa ärendena. 1814 deltog han som svensk kommissarie i konventionen i Moss; upphöjdes 1815 till friherre, blef 1818 president i Statskontoret, 1823 serafimerriddare och 1824 statsråd, hvarefter han 1826 inkallades i Svenska Akademien och erhöll grefvebrevet. Död i Stockholm den 9 December 1827. — Få, om någon svensk embetsman torde vid sidan af sina embeten haft så många extra ordinarie uppdrag som W. och så väl utförd dem alla. Endast 1809, då han var ledamot i rikets allmänna ärendens beredning, satt han som ledamot i komitén för grauskning af arméns provianteringsstater; i komitén som hade att utarbета förslag till en författning om indelta infanteriets beklädnadsätt; i komitén för värfvade regementens passvolans-ärendens reglering; i komitén till utredning af krigsförvaltningsärendena; 1811—12 var han ombud i riksgäldskontoret, fullmäktig i tullarrendesocieteten, ledamot i komitén för läkarevärdens ordnande, ordförande i magasinidirektionen, ledamot i komitén för kolonialärendena o. s. v. Sålunda arbetsam ända till det otroliga, fordrade han mycket af sina underordnade; men å andra sidan kunde dessa då de genom flit, ordning och påpasslighet lyckats vinna hans förtroende påräkna i honom en inflytelserik förespråkare och beskyddare. Inför dem, som ansågo sin börd betyda mer än embetsmannens mödor har han högt sitt hufvud. Denna sträfhets stötte många och klandrades af än flera, men afades alltid inför dem, som ej behöfde hållas på afstånd och för släktingar, som stannat långt nedom honom på ärans trappa. — Gift 1804 med *Ulrika Vilhelm na Bouché*.

8. **Wirén, Carl David af**, skald, estetik. Född på Bellsta i Upland den 9 Dec. 1842; den föregående brorsons son. Föräldrar: öfversten vid lifregementets dragoner *Carl Thure af Wirén* och *Eleonora von Schulzenheim*. — Efter att ha genomgått Stockholms gymnasium, blef W. student i Upsala 1860, aflade 1862 kansliexamen samt erhöi den filosofiska graden vid promotionen 1866. Under tiden 1866—67 vistades han för vidare studier i Frankrike. Förordnades, efter sin hemkomst, 1868 till docent i litteraturhistoria vid universitetet i Upsala samt utnämndes 1870 till lektor i svenska och latinska språken vid Upsala högre elementarläroverk. Efter att ha tillbragt året 1871—72 i Italien, dels för helsans vårdande, dels för idkande af konsthistoriska studier, begärde och erhöi han 1875 afsked från lektoratet samt undfick 1876 Svenska Akademiens anslag till understöd och uppmuntran åt vitterhetsdikare. Förutom strödda uppsatser i *Svensk tidskrift för litteratur, politik och ekonomi*, hvilken han (i förening

med H. L. Forasell) utgaf 1870—71, kritiska uppsatser i *Framtiden*, samt bidrag i bunden form till månadskriften *Nu*, har W. utgifvit: *Jemförelse mellan Vischers och Zeisings åsigter om det humoristiska* (1866); *Studier rörande reformerna inom Frankrikes vitterhet under sextonde och nittonde seklen* (1868); *Om Claes Livijn* (1870); *Lefnadsteckningar öfver Ernst Björck* och *Daniel Klockhoff* (inl. till deras utgifna skrifter), hvarjemte han är sysselsatt att innan 1876 års slut utgifva ett band lyriska dikter. — Gift 1869 med *Cecilia Adlaf*.

1. **Wstrand, Alfred Hilarion**, läkare, författare, kommunalman. Född på Årby i Klosters socken af Södermanland den 9 Okt. 1819. Föräldrar: d. v. kronofogden, sedermera landkamreraren i Upsala län, *Anders Wstrand* och *Lovisa Kristina Grandinsson*. — Blef student i Upsala 1836; med. h. n. d. 1842; med. lic. 1844 och två år derefter medicine doktor. Efter att dels under studietiden, dels sedermera ha bestridt flera läkareförordnanden, anställdes han 1850 som lärare i rättsmedicin vid Karolinska institutet i Stockholm och utnämndes, när hans lärareplats 1861 förändrades till profession, till e. o. professor i rätts- och statsmedicin. Fem år senare (1866), förordnades han att förestå ett medicinalrådsombete i K Sundh-kollegium samt verkade med nit och framgång på denna plats till sin död, i Stockholm, den 10 Januari 1874. — Liksom hans tjänstefattningar var hans skriftställareverksamhet hufvudsakligen af praktisk art. Bland en mängd mer omfattande eller kortare arbeten, som flutit ur hans penna, må nämnas: *Handbok i rättsmedicin för läkare och jurister* (2 delar 1852—53); *Författningar angående medicinalväsendet* (1857—60); *Minnesbok för sjukvårdsmänskap* (1862); *Minnesbok vid tillsynen af soldatens halsa och sjukvård* (1861); *Helsövdalära med särskild hänsyn till nyfödda och späda barn* (1873) m. m. Derjemte lemnade han för Hygiea under en följd af år *Öfversigt af sjukdomsforhållandena i Sverige*; utgaf fortsättning af *Sacklens Sveriges läkarehistoria* (1853) och ytterligare en fortsättning *Sveriges läkarehistoria, ny följd* (i förening med A. J. Bruzelius och C. Edling) (1873—76) o. s. v. Vid sidan af sin dubbla verksamhet som tjänsteman och författare, utvecklade han ett aldeles ovanligt i det kommunala lifvet. Sålunda var han, utom arbetande ledamot i Svenska Läkarsällskapet, Landtbruks-Akad. och Statistiska beredningen, stadsfullmäktig i Stockholm och ledamot af stadsfullmäktiges beredningsutskott, vice ordförande i en afdelning af drätselnämnden; ledam. i direktionen öfver Stockholms stads brandförsäkringskontor, i Mälareprovinsernas hypoteksförening, ränte- och kapitalförsäkringsanstalten, Prins Carls

uppföstringsinrättning för vanvårdade barn, Murbeckska inrättningen, Stockholms läns brandtodsbolag och sparbank, Stockholms läns hushållningsällskaps förvaltningsutskott och i Patriotiska sällskapet utskott; 1865 — 67 landstingsman och vid den sista ständsriksdagen 1865—66 en af hufvudstadens representanter i borgarstämmandet. — Gift 1853 med *Karolina Reenstierna*.

2. *Wistrand, August Timoleon*, läkare, författare. Född på Årby i Klosters socken invid Eskilstuna den 16 Januari 1807; den förreglendes bror. — Efter enskild undervisning i hemmet, blef W. student i Upsala 1825, aflade med. kand. ex. 1827; med. lic. ex. 1829 samt förklarades 1835 för medicine doktor. Anställd 1830 som läkare vid Löfsta bruk i Upland, med förordnade följande året, att äfven vara extra provinsialläkare i norra Uplands distrikt, utnämndes han 1832 till bataljonsläkare vid Uplands regemente; blef 1833 extra provinsialläkare i Sigtuna distrikt; 1836 ånyo bataljonsläkare vid förnämnda regemente och 1844 regementsläkare derstädes. Under åren 1840 och 1844 företog han, dels på egen bekostnad, dels med statsbidrag vetenskapliga resor till Danmark, Tyckland och Frankrike; erhöll 1852 förordnande att förestå ett medicinalrådsambetet och utnämndes till ordinarie medicinalråd 1862. Ledam. af flera, hufvudsakligen utländska, lärda samfund; R. N. O. Död i Stockholm den 20 April 1866. — Såsom läkare och vetenskapsman egnade han sig med förkärlek åt studiet och bearbetandet af rättsmedicin på en kriminalistisk basis och gaf densamma en ny och med lagstiftningen i utlandet mer öfverensstämmande riktning genom sina från trycket utgifna arbeten: *Handbok i forensisk medicin* (1838); *Afhandlingar i statsmedicin* (1842); *Om läkarebetyg öfver dödade kroppsskador* (1842); *Granskning af lagberedningens förslag till straffbalk, så vidt det rör rättsmedicin* (1846). Han har jemväl författat: *Handbok i husmedicin* (1840, sedan flera uppl.). *Fruentimmersläkaren, en handbok för husmödrar* (1846); *Reseminnen* (1846); *Minnesbok för läkare* (1854); *do för apotekare* (1854) m. m., har lemnat en stor myckenhet uppsatser i svenska och utländska tidskrifter samt var i flera år hufvudredaktör och till större delen äfven författare till de af Sundhetskollegium årligen utgifna *Bidrag till Sveriges officiella statistik*. — De senare årens vigtiga reformer rörande apotekväsendet: de noggranna visitationerna, apotekarprivilegiernas successiva öfvergång från fasta till personliga m. m., äro till största delen utgångna från hans initiativ. — W. var sedan 1842 gift med *Regina Vilhelmina Bernadson*.

Witte, Herman, biskop. Född i Dünamünde utanför Riga den 7 December 1666. Föräldrar: tullförvaltaren *Werner Witte* och

Hedvig von Roloff. — Val underbygd vid gymnasiet i Riga, anlände W. 1688 till universitetet i Wittenberg, der han blef magister 1691. Efter kortare besök vid några tyska och holländska universitet, förordnades han 1692 till adjunkt i filosofiska fakulteten vid Wittenbergs akademi, men vråkade för någon öfverdrifven hetsighet i ledsamhet och förvisades från universitetet. Vid denna motgång erhöll han en beskyddare i guvernören greve Jakob von Hasfer, som kallade honom till professor i Dorpt; men innan han tillträdde denna befattning, utnämndes han af Carl XI till kyrkoherde i S:t Mariæ församling i Stettin samt till primarie lektor vid Karolinska högskolan derstädes. År 1702 promoverades han i Greifswald till teologie doktor och förordnades 1707 till superintendent på Ösel, der han som bäst var sýselsatt att bringa undervisningsverket och kyrkoväsendet i ordning; när han 1710 måste rädda sig undan ryssarne till Sverige. Här kvarstannade han utan tjänst till efter freden i Nystad, då han af K. Fredrik utnämndes till biskop och prokanaler i Åbo, sedan dessa embeten s'ätt obesatta sedan 1713. Hans första omsorg på den nya platsen blef att återupprätta det förstörda universitetet, som högtidligt ånyo invigdes 1722. Med oförtrutet nit egnade han sin omvårdnad åt kyrkoväsendet, insatte i församlingarne och vid skolorna skickliga lärare, vakade öfver kristendomsundervisningen genom täta visitationer och verkade på allt sätt till uppväckande och vidmakthållande af ett kristligt församlingslif. I denna berömliga verksamhet yppade sig dock ej sällan hans okrusliga häftighet, hvarför han mest stod i ett spändt förhållande både till universitetet och sitt konsistorium. Död i Åbo den 24 Mars 1728. — Gift 1697 med *Katarina Wittmach*. Barnen blefvo 1717 adlade under namnet *von Witten*.

Wittenberg, Arvid, krigare. Född i början af 1600:talet på Johannisberg i Borgs socken af Finland. Föräldrar: ståthållaren på Nyslott, assessorn i Åbo hofrätt, *Hans Wirtenberg von Debern* och *Magdalena Schönfeld*. — Tidigt anställd i krigstjänst var W. kapten 1629 och en bland dem, som anförde de finska trupperna i slaget vid Hamel 1633. Året derefter deltog han i spetsen för ett eget värfvadt regemente i det olyckliga slaget vid Nördlingen, då han blef tillfångatagen; men utvexlades någon tid derefter och ställes under Banérs befäl. Han utmärkte sig sedermera i slaget vid Wittstock 1636, nedgjorde med sitt folk en fiendtlig trupp vid Melentitz 1639, slog i Aug. samma år en ungersk styrka; men blef själf slagen vid Plauen 1640. Befordrad till generalmajor, delade han med Adam Puel och C. G. Wrangel befälet öfver

Banér's här efter fältherrens död, och till dess Torstensson hann taga öfverbefälet, hvar-
 efter W. åter utmärkte sig vid flera till-
 fällen. Vid Torstenssons tåg mot Danmark,
 anförde W. den ena af de tre framryckande
 kolonnerna och deltog verksamt vid eröfrin-
 gen af Holstein. 1645 utnämnd till gene-
 ral af kavalleriet, följde han Torstensson till
 Böhmen och anförde den 24 Februari 1645
 svenska härens högra flygel i slaget vid Jan-
 kowitz, der han väsentligt medverkade till
 den lysande segren. När Torstensson det
 sistnämnda året afträd från krigskådeplat-
 sen, ledde W. krigsförelserna i Böhmen,
 Schlesien och Mähren till dess C. G. Wrangel
 utnämns till öfverbefälhafvare, hvarefter
 han deltog i dennes lyckliga och lysande
 krigsföretag. Efter freden utnämndes W.
 till rikstygmästare, upphöjdes 1651 till fri-
 herre med Loimioki socken i Finland till
 friherreskap; blef samma år riksråd och
 ledamot i Krigakollegium samt i Januari
 1652 grefve till Nyborg med två pogoster i
 Kexholms län till grefskap. Af Carl X Gustaf
 utnämndes han 1655 till fältmarskalk och
 guvernör i Pommern samt erhöll öfverbe-
 fålet öfver den ena af de tre härar, som
 sattes i rörelse för att anfälla Polen. Under
 det han här med hjeltemod försvarade War-
 schau 1656, blef han tillfångatagen af po-
 lackarne och förd till Zamosz, der han afled
 1657. — Historien framställer W. som en
 man af öfverlägsen militärisck skicklighet.
 Med många af den tidens krigares förtjen-
 ster, förenade han ej få af deras fel. Hård
 ända till grymhet, bidrog han ej litet att
 uppreta den polska befolkningen mot svens-
 skarne. Det hat han personligen ådrog sig
 vållade också hans fångenskap, tvärt emot
 vilkoren för Warschaus öfvergång. Carl X
 gjorde flera förnyade försök att få sin tappre
 fältherre utvexlad, men förgäfvos. Först flere
 år efter krigets slut, fick W:s lik hemföras
 till Sverige, der hans begrafning med ståt
 firades i Riddarholmskyrkan den 14 April
 1671. — Gift, men med hvilken är obe-
 kant.

Wivallius, Lars, vitter. Född i Vival-
 la by i Långbro socken, invid Örebro, 1606,
 och son af en der boende länsman eller
 landsfogde. — W. studerade först i Upsala,
 begaf sig omkring 1624 till utländska hög-
 skolor, samt återkom efter fem år öfver
 Danmark till Sverige. Under denna hem-
 färd, träffade han i Skåne en dansk fröken
Grip, i hvilken han förälskade sig och till
 hvilken han friade, under det antagna nam-
 net Erik Gyllenstierna. Snart upptäcktes
 den nygifte mennens namn och stånd. På
 svärfadrens yrkaude, att hans måg måtte
 straffas efter gårdsrätt, att »hø som bedra-
 ger någon adelsperson han hafver förbrutit
 sin hals» — blef W. kastad i fångelse; men
 svärfadrens fördran på »ähra och lif» blef

dock ej af domstolen bifallen. Emellertid
 hölls W. en längre tid på fästning, först i
 Nyköping och sedan på Kajaneborg. När
 han frigafs är icke bekant; men 1647 in-
 nehade han en auditörbefattning vid gar-
 det. Död i Stockholm den 5 April 1669.
 Utom flera latinska skaldestycken, har han
 författat en mängd svenska sånger, genom
 hvilka han enligt Scheffers omdöme »från-
 röfvade alla sina samtida medtäflare heders-
 kransen». Bland hans svenska stycken är
 utan tvifvel visan *Tå han fördes åt fän-
 gelses* den mest bekanta, liksom den intres-
 santaste, dock mera för ännets skull än
 för den poetiska behandlingen. Hans qväden
 äro i en senare tid utgifna i Hansellis stora
 samling.

Vogler, Georg Joseph, abbé, tonsättare,
 orgelspelare. Född den 15 Juni 1749 i
 Würtzburg, der fadren var violinfabrikant.
 — Han hade erhållit sin uppfostran hos
 Jesuiterna i Würtzburg och Bamberg och
 skall enligt några påstående till och med
 ha varit medlem af deras orden. År 1771
 ankom han till Mannheim, der en af honom
 komponerad ballett så tillvann sig kurfur-
 stens af Bayern bifall, att fursten på sin
 bekostnad lät V. göra en resa till Italien
 för att hos padre Martini fullkomna sin
 musikäbildning. Under denna resa prästvig-
 des han i Rom, och utnämndes till riddare
 af gyllene spornen, hvarjemte han förordna-
 des till protonotarie och påffig kammarherre.
 Återkommen till Mannheim 1775, stiftade
 han en musikskola och utnämndes till di-
 rektör vid det kurfurstliga hofkapellet. År
 1786 öfverflyttade han till Sverige, der han,
 enligt kontrakt s. å. förband sig att årligen
 komponera en ny stor opera för K. teatern
 och att, omväxlande med Krans, leda K.
 hofkapellet. Efter flera gånger förnyadt
 kontrakt lemnade han Sverige 1799, sedan
 han under sin vistelse härstädes gifvit hundra
 orgelkonserter, den sista, som han kallade
 sin jubelkonsert, den 28 November 1798.
 Efter sin aflyttning från Stockholm uppe-
 höll han sig i Köpenhamn och Wien samt
 utnämndes 1807 till hofkapellmästare och
 andligt geheimeråd hos storhertigen af Hes-
 sen. Död i Darmstadt den 6 Maj 1814.
 — Hans konstnärliga verksamhet både som
 orgelvirtuos och som kompositör berättigar
 honom till ett rum bland tonkonstens store
 mästare. Hans kompositioner uppgå till ett
 högst betydande antal, bland dem ej mindre
 än 128 större tonskapelser ensamt för kyr-
 kan; desutom en myckenhet operor, af hvilka
Gustaf Adolf och *Edba Brahe* dock är den
 enda svenska; symfonier, duor, trior, quar-
 tetter för klaver med stråkinstrumenter, or-
 gelkompositioner, kantater, hymner, deribland
 den herrliga *Hosianna Davids son*, en mängd
 musikvetenskapliga verk o. s. v.

Wolff Nils, se Stiernberg.

Wollin, Kristian, universitetslärare, läkare. Född i Cimbrishamn den 22 Maj 1731. Föräldrar: handelsmannen derstädes *Magnus Wollin* och *Maria Mörk*. Inskrifven vid Lunds universitet 1746, fortsatte han der sina studier till 1750, då han, till följd af ett missförstånd mellan honom och en af lärarne begaf sig till Greifswald, hvarest han det sistnämnda året erhöll lagerkransen. Återkommen till Lund, förordnades han 1751 till docent i österländska språken, men fick kort derefter tillfälle, att, som lärare för en ung greve Piper, besöka Upsala, der han studerade medicin under Rosenstein och öfriga naturvetenskaper under Linné, Klingenskierna och Wallerius. År 1758 befordrades han vid Lunds universitet till adjunkt i kemi, erhöll 1760 medicine doktorsgraden samt blef året derefter universitetets första professor i kemi. Utnämnd 1762 till K. lifmedikus, befordrades han 1775 till medicine och kemie professor i Lund och iunehade denna lärostol till sin död den 7 September 1798. — Som läkare åtnjöt W. ett förtjent anseende, var skicklig kemist, ovanligt lycklig talare och egde en mer än vanlig klassisk och humanistisk bildning. — Gift 1764 med *Ingeborg Anna Wählin*.

Woltemat, Henrik Julius, historiker. Född 1723. Föräldrar: öfversten *Henrik Julius Woltemat* och *Margareta Elisabet Schönström*. — Redan som student i Upsala utgaf han åtskilliga historiska afhandlingar, hvarför han, utan att hafva tagit den filosofiska graden, på 1740:talet förordnades till docens i historien. Härmed slutades hans akademiska befordringar. Han erhöll visserligen professors titel; men ett starkt parti inom akademiska konsistoriet i Upsala lade sig vid hvarje tillfälle mot hans befordran till ordinarie professor. Då han anförde besvär häröfver vid 1756 års riksdag, tillade ständerna honom lagmans namn, heder och värdighet, hvarefter han samma år förordnades som lärare för prins Carl och erhöll slutligen titel af kammarråd. Död i Stockholm den 2 Okt. 1765. — Af hans utgifna historiska och geografiska arbeten må anföras: *Genöf till de förmästa staters historia* (1741); *Anvisning till hela nyare geografien* (1742); *Anvisning till hela statskunskapen* (s. å.); *Genöf till de förmästa europeiska, asiatiska, afrikanska och amerikanska staters historia* (s. å.); *Allranyaste historien om England från 1677 till 1739* (1744) m. m. — Ogift.

Wrangel; denna, i Sverige, Östersjöprovinserna och Tyskland vidt utbredda slägt härstammar från det adliga huset Rede i Westfalen, hvarifrån den skall hafva kommit till Danmark, och derifrån på 1230:talet till Estland och Lifland. I Sverige hafva ättegrenar inkommit på olika tider och blifvit

efter hvarandra upptagna på riddarhuset med grefelig, friherrlig och adlig värdighet.

1. **Wrangel, Herman**, krigare. Född i Lifland 1585. Föräldrar: landtrådet *Hans Wrangel* och *Barbara Anrep*. — Mot slutet af Carl IX:s regering anlände W. från Polen och ingick i svensk tjänst som rytmästare vid Östgöta ryttare. 1612 förordnades han till kommandant i Ivanogorod; blef 1616 slottlofven på Kalmar och s. a. ståthållare öfver Kalmar slott och län. Under Gustaf II Adolfs polska krig utmärkte han sig så, att han inom kort tid uppsteg till generallöjtnant och 1621, efter Rigas eröfning, befordrades till fältmarskalk. Under krigets förtåg öfverde han en mängd lysande bedrifter och afslutade dem med segren vid Gurzo 1629. Året derefter upphöjdes han till riksråd samt användes äfven i tyska kriget; men då, efter Gustaf Adolfs död, de svenska härarne kommo att föras af män, hvilka W. sett afägga sin första lärospann som krigare, drog han sig tillbaka och förordnades till generalguvernör i Preussen 1632; var sedermera svenskt ombud vid fördraget med Polen i Stamsdorf 1635 samt utnämndes till generalguvernör i Lifland; men dog redan s. å., den 10 December 1643. — Såsom krigare var han tapper och öfvrägen, rik på utvägar och förde sina trupper skickligt i striden; men något fältherrerykte, jemförligt med de store fältherarnes ur Gustaf Adolfs skola, vann han aldrig. Till lynnet var han häftig och obändig och råkade därför lätt i allvarsamma tvister. För sin krigiska duglighet blef han likväl flitigt använd och rikligen belönad. Bland andra förlänningar erhöll han af Gustaf II Adolf Skokloster, som af honom bevarar flera häskomster. I den invid Sko slott belägn. Ryds kyrka gömmes hans stoft i det af honom uppygda Wrangelska grafkoret. — Gift 1: med *Margareta Grip*, 2: *Katarina Gyllenstierna* och 3: 1636 med *Amalia Magdalena*, grefvinna af Nassau.

2. **Wrangel, Carl Gustaf**, härförare. Född på Skokloster den 13 December 1613; den föregående son med *Margareta Grip*. — Endast tio år gammal insattes han i Skytteanska kollegiet i Stockholm och åtnjöt der undervisning till 1627, då han fick åtfölja sin fader till Preussen. Sedan han derefter fullbordat den sedvanliga utländska resan, anställdes han som kammarjunkare hos Gustaf II Adolf, utnämndes kort derpå till kornett vid lifregementet, och befordrades 1631 till rytmästare. I denna egenskap deltog han i flera blodiga drabbningar, var en bland de första som sprängde fram på bryggan öfver Lech, der Tilly fick sitt banesår, samt var vid Gustaf Adolfs sida i slaget vid Lutzen. Under hela tiden 1633—41 tjänstgjorde han vid den här, som anfördes af Johan Baner, i hvars ärofulla strider han deltog och fort-

gick från öfverstlöjtnant (1633) till generalmajor och chef för Dalregementet (1638). Efter Baners död och sedan Torstensson emottagit öfverbefälet, blef W. under honom en af de verksammaste och mest anlitade afdelningsbefälhafvarne. Under danska kriget fick han tillfälle att äfven visa sin duglighet som befälhafvare till sjö. När den svenska flottan låg instängd i Kiels hamn, öfvertog han, enligt den döende Klas Flemings önskan, befälet öfver densamma och lyckades, med tillhjälp af en upplåssande, gynsam vind, föra den ur sitt farliga läge. I sjölaget vid Femern 1644 eröfrade han, med tillhjälp af den De Geerska flottan, tio beväpnade danska skepp, hvarjemte fienden förlorade tusen fångar och dubbelt så många stupade. Året därefter befordrades han till general af artilleriet och till rikstygmästare samt utnämndes 1646, först till fältmarskalk och sedan till riksråd, hvarefter han s. 8. erhöi i uppdrag, att efter Torstensson mottaga öfverbefälet öfver samtliga svenska härrarne i Tyskland. Huru detta befäl af honom fördes och hvad han under detsamma uträttade är allmänt bekant af vår historia. Det var visserligen icke jemförligt med en Baners och Torstenssons lysande bragder; men likväl tillräckligt framgångsrikt, för att upprätthålla svenska vapnets ära och anseende. När W. 1648 afgick för att enligt drottning Kristinas önskan lemna plats åt pfalzgreffen Carl Gustaf såsom generalissimus, utnämndes W. till generalguvernör öfver Pommern och kausler för Greifswalds universitet, hvarjemte han, så länge kriget fortfor, skulle hafva Mark och Mecklenburg under sin styrelse. Efter krigets slut upphöjdes han 1651 till greve af Salmis, samt utnämndes 1653 till vice riksamiral. När Carl X uppstigit på thronen, tog han en verksam del i denne konungs krigsföretag och var utan fråga äfven den mest framstående af Carl Gustafs fältherrar. År 1657 utnämndes han till riksamiral och insattes af Carl X till en af hans sons förmyndare. Vid Carl XI:s antråde till regeringen stod W. såsom en klart lysande stjerna ännu kvar på fästet, men nära sin nedergång och snart fördunklad af moln. På rådets anmodan öfvertog han 1675 öfverbefälet i det olyckliga kriget i Brandenburg, der svenskarne, under oenige generaler och medan W. var frånvarande, ledo det bekanta nederlaget vid Fehrbellin. — Grämelsen häröfver, och kausle ännu mer öfver att nödgas lemna rum åt en yagre och kraftfullare befälhafvare, lade honom på sjuksängen och slutade hans dagar på godset Spiker på ön Rügen den 25 Juni 1676. — W. älskade kriget för dess ära och för dess byten. Om statsgöromålen under freden förvärfvade han deremot aldrig någon närmare kännedom. Hans inflytande inom rådet var därför tem-

ligen obetydligt. Han trufdes därför bäst som generalguvernör i aflågna provinser, der han uppförde sig som en regerande furste i prakt och själfständighet. Sina ofantliga krigsbyten och ausenliga inkomster i statens tjänst förlösade han på ett praktfullt lefnadsätt och på uppförandet af praktiga byggnader, bland hvilka Skokloster och Wrangelaka palatset (nu mera hofrättens och statskontorets hus) på Ridderholmen i Stockholm vitna om hans kärlek och smak för det lysande. — Gift 1640 med *Anna Margareta von Haugwitz*.

3. **Wrangel, Erik**, riksråd, dramatisk författare. Född i Stockholm den 9 Augusti 1686; den föregäendes brorsons son. Föräldrar: ryttmästaren, friherre *Carl Adolf Wrangel* af Lindeberg och *Ingeborg Fleming*. — Sedan han i sin morfaders, riksrådet Erik Flemings hus i Stockholm erhöi lit en omsorgsfull uppfostran, inskrefs han till student i Upsala 1696 och utnämndes, sedan han förestått åtskilliga underordnade tjänster i kansliet, 1712 till kommissionssekreterare i London. Härifrån förflyttades han 1718 till lagman i Skaraborgs län, blef 1720 kansliråd, 1727 landshöfding i nysnämnda län och 1729 laudshöfding i Nerike. Vid 1739 års riksdag utsågs han af det segrande partiet till riksråd, men afgick från rådsarbetet redan 1743, samt åstod på sin sättegård Lagnö i Södermanland den 18 Januari 1765. Under hela sin lefnad stod W. i det förtrognaste vänskapsförhållande till skalden Carl Gyllenborg, hvars tillgifvenhet för vittnerheten han delade. År 1736 utgaf han *Phædri fabler i svenska rim öfversatta och med några moraliska anmärkingar förklarade*, hvilket vittnerhetsförsök följdes af ett par tragedier: *Torilln, eller Regner och Svanhvita* (1739) samt *Fröken Snöhvitt*. Hans sista vittra arbete var en komedi *Missförståndet i kärleken*, som både i anläggning och behandling höjer sig vida öfver samtidens dramatiska alster. — Gift 1720 med *Elisabet von Rosen*.

4. **Wrangel, Erik**, politisk personlighet. Född den 23 April 1721; den föregäendes son. — Erik W. började sin bana som kanslijunkare, anställdes därefter som kammarherre hos tronföljareparet Adolf Fredrik och Lovisa Ulrika samt utnämndes till lagman på Gotland 1749. — Kunnig, qvick och angenäm sällskapsman, var han särdeles väl anskrifven hos Lovisa Ulrika och å sin sida äfven fast vid henne och hennes gemål. Med skarp både tunga och penna samt mycken fyndighet och djerfhet uppträdde han på riddarhuset såsom nitisk och ofta lycklig kämpe för hofvets åsigt. Vid revolutionsplanerna 1756 var han en af de verksammast handlande personerna; kringreste i landsorten för att vinna anhängare, och lät öfverallt kringspida mot rådet författade små-

skrifter, såsom: *Constans Sincerus, Svea rikets tillstånd i kort begrepp sammandraget och förestådt af J. Svedenschöld samt Budkafva*, genom hvilka man sökte locka allmoget att tåga till Stockholm, för att, såsom det hette, komma konungen till hjälp i hans strid mot rådet och folkombuden. När den förberedda statshälfningen i förtid upptäcktes, begaf sig W. till Tyskland samt dömdes af den tillförordnade kommissionen den 5 Oktober 1756, att mista lif, ära och gods, om han åter beträdde Sveriges gränser. Något sådant försök gjorde han ej heller, utan qvarstannade för alltid i Tyskland, der han släckte sin harm genom att då och då utslunga en smådeskrift mot det i Sverige rådande frihetspartiet. Död, ogift, i Hamburg den 4 Januari 1760.

5. *Wrangel, Anton Johan*, sjömilitär. Född i Estland den 20 Oktober 1671. Föräldrar: ryttmästaren *Tønnes Johan Wrangel af Sausis* och *Anna Margareta Ram*. — Sedan han genomgått de högre graderna vid flottan, utnämndes han till underlöjtnant 1700, hvarefter han det följande året gick i främmande sjösten. Återkommen 1704, befordrades han till öfverlöjtnant s. å. och blef kapten 1709. I denna egenskap deltog han i flera sjötåg, dock ej med hufvudflottan utan merendels i finska viken, der han bland annat utmärkte sig som chef på skeppet *Wenden* i Carl Raabs eskader, då sistnämnde förträfflige sjöman 1713 verkställde sitt sällsynt vackra återtåg med trenne skepp undan hela ryska flottan. År 1715 hade W. hunnit till kommandör samt chef på örlogsskeppet *Wrangel*. Fyra år senare (1719) blef han ej långt från Sandhamn utanför Stockholmskären angripen af sex ryska örlogsfartyg. Med skeppet *Wachtmeister*, om fyrifatta kanoner, två fregatter och ett mindre fartyg värjde han sig en half dag, men blef slutligen svårt sårad och måste aflemna befälet till sekonden, kapten *Trolle*, hvilken med lika tapperhet fortsatte striden. Först sedan mer än hälften af manskapet stupat och skeppet blifvit vrak tillade W. om att stryka flagg och bortfördes i fångenskap, ur hvilken han återkom 1722. År 1736 utnämndes han till schoutbynacht, blef 1740 vice amiral och riksråd, 1747 friherre och 1748 först komm. af S. O. och sedan serafimmeriddare. Den 22 Nov. 1751 upphöjdes han i greflig värdighet och afled i Stockholm den 17 April 1762. — Gift 1716 med *Katarina Sofia Krusæ* och 1742 med *Anna Sofia Spens*.

6. *Wrangel, Carl Henrik*, krigare. Född den 28 Januari 1681. Föräldrar: kaptenen frih. *Reinhold Wrangel* af Adinal och *Anna Margareta Zöge von Mantuffel*. — När Carl XII begynte sina olycksbringande krig, stälde sig W. i karolinernas leder och kämpade med tapperhet vid Riga, Klissov och

Holofzin. Utnämnd till löjtnant vid lifgardet 1701, hade han hunnit öfverlöjtnantsgraden, när han blef fången vid Pultava och bortförd till Moskwa. Då han äntligen återkom ur fångenskapen 1722, placerades han som öfverste på Nylands regemente till häst, flyttades derifrån 1727 som öfverste för Tavastehus regemente, och blef året deretter chef för Nylands dragonregemente. År 1737 erhöll han generalmajors rang och transporterades 1739 såsom öfverste till Skaraborgs regemente. Som riksdagaman tillhörde han möspartiet och kämpade derföre med ifver mot den ryska krigsförklaringen; men sedan beslutat derom en gång fattats, grep han med kraft in i verkställighetsåtgärderna. Han utsågs ock till en af underbefälhafvarna under Buddenbrock. När ryska hären, långt innan man hade väntat, öfverskred gränsen och ryckte mot Willmanstrand, skyndade W. till stadens undsättning och inlät sig i strid med den öfverlägna fienden; men blef, genom öfverdåd hos somliga af sina underordnade och feghet hos andra, i grund slagen. Sjelf illa sårad, kastade han sig med sitt folk in i staden, som stormades af fienden, hvarefter W. fördes som fånge ur Willmanstrands ruiner. Sedan han blifvit utvexlad vid freden, erhöll han 1743 chefskapet öfver Nerikes och Wermlands regemente och utnämndes till general s. å.; undfick på begäran afsked från sin regementschefplats 1748; blef fältmarskalk och komm. m. st. K. af S. O. 1754 och afled på Sperlingsholm i Halland den 23 Mars 1755. — Gift 1715 under sin fångenskap i Moskwa. med *Mårta Helena Horn*, hvilken 1704 jemte fadren och fyra systrar, blifvit fången vid Narva och bortförd till det inre af Ryssland.

7. *Wrangel, Erik Fredrik*, militär, tonsättare. Född den 17 Juli 1816. Föräldrar: löjtnanten *Johan Georg Wrangel* och *Margareta Johanna Ojens*. — Efter idkade studier i Lund, ingick han 1837 som underlöjtnant vid Vestgöta regemente, blef löjtnant derstädes 1843 och generalstabsofficer 1845. I denna egenskap tjänstgjorde han i landtförvarsdepartementets kommando expedition; var någon tid lärare vid högre elementarläroverket å Marieberg; blef 1861 major vid Vestgöta regemente och 1865 öfverste i armén samt postmästare i Vexjö. Genom sina romanser och vokalkompositioner har W. gjort sitt namn populärt bland sångens vänner inom fäderneslandet. Allmänt bekanta är hans intagande tondiker: solosången »*Har du en vän*», duetten »*Hör hur stilla vinden susar*», m. fl. — W. är ledamot af Krigsvet.-Akad., R. S. O. och R. N. S:t O. O. — Gift 1854 med *Katarina Maria Gustafva Ehrenstam*.

Wrede. Åtten lärer härstamma från Italien. Den förste med säkerhet kände stam-

fadren var en *Kasper de Wrede* till Schellenstein i stiftet Köln, hvilkens sonson *Kasper Wrede* inflyttade till Lifland och blef herre till Wredenhoff. Dennes son var den bekante ryttmästaren *Henrik Wrede*, som i slaget vid Kirchholm i Lifland den 24 Sept. 1605 uppförde sitt lif för att rädda Carl IX. Med anledning häraf fingo hans båda söner *Kasper* och *Carl Henrik* svenskt adelskap och upphöjdes af drottning Kristina till friherrar *Wrede of Elimä*.

1. **Wrede, Fabian**, statsman. Född på Peipola gård i Finland den 20 Mars 1641. Föräldrar: kapten-löjtnanten frih. *Kasper Wrede* och *Sofia Taube*. — Börjande sin bana som kammarherre vid Carl XI:s hof, utnämndes W. 1675 till landshöfding i Viborgs län, och insattes till ledamot i Stora kommissionen vid riksdagen 1680. Året derefter förflyttades han till landshöfding-platsen i Upsala län och anförtröddes vid 1682 års riksdag landtmarskalkstafven. Stådes villig att understödja Carl XI:s planer till enväldets bekräftande och reduktionens utsträckning, utnämndes han 1685 till K. råd och president i bergs- och reduktionskollegierna, upphöjdes 1687 till greve och insattes samma år som ordförande i kammarkollegium, kommerskollegium och statskontoret. År 1697 utsågs han af Carl XI till en af riksförmyndarne och var under sista åren af sin lefnad kanske den mest inflytelserika man i Sverige. Han stred i Stockholm den 6 December 1712. — De många embeten W. under en följd af år förenade i sin hand vitna om en man af ovanlig duglighet och kraft; också var han mähända den mest ansedda af Carl XI:s många utmärkta embetsmän. Alla samtida förenade sig i att berömma hans klokhet, beslutsamhet och användbarhet i alla möjliga förhållanden. Genom sin mångsidiga embetsmannaverksamhet egde han den noggrannaste och på egen erfarenhet grundade kännedom om stat-förvaltningens alla grenar; dock synes penninge- och kameralväsendet varit hans starkaste sida. Ganska rik genom arf, blef han det ännu mer genom en klok hushållning och egde till slut en ofantlig förmögenhet. Tidigare än de flesta förutsåg han de olycker och utpressningar, som skulle blifva en följd af Carl XII:s halstarrighet att föra krig, och började därför redan 1709 och 1710 hemligen till Tyskland utskicka sina dyrbarheter och reda penningar. Likväl var han långt ifrån obenägen att understödja det allmänna, då det lände till ett godt ändamål, och försköt vid flera tillfällen staten samur, som vid hans död uppgingo till ett sammanräknadt belopp af mer än 150,000 d:r s:mt. — Gift 1672 med *Brisita Crusu*.

2. **Wrede, Henrik Jakob**, partimao. Född i Salems socken i Södermanland 1696. För-

äldrar: öfverstelöjtnanten friherre *Fabian Wrede* och *Helena Gustafva Duwall*. — År 1713 beträdde W. den militära banan, såsom volontär och förare vid lifgardet, och lemnade den 1722 såsom titulerad kapten och kaptenlöjtnant vid greve G. Oxenstiernas regemente. Med ifver kastade han sig nu in på den politiska banan och deltog med både eftertryck och skiicklighet i partistriderna. I synnerhet spelade han en betydande roll vid 1742 års riksdag, då han först väckte förslag om val af thronföljare, och med värme förordade den holsteinska successionen. Efter det mislyckade finska kriget satt han i kommissionen öfver generalerna Lewenhaupt och Buddenbrock, och utnämndes af hattregeringen 1747 till landshöfding i Karelen, Savolax och en del af Kymenegråds län. Under sin fortsatta riksdagsmannabana förblef han stådes en ifrig försvarare af ständernas makt och utsågs därför till ordförande i den domstol, som vid 1756 års riksdag hade att ransaka öfver hofpartiets revolutionsförsök och dömd öfver rojalisterna Brahe, Horn m. fl. — Död på sin egendom Runstorp i Östergötland den 20 Augusti 1758. — Gift 1721 med *Elisabet Charlotta Skytte*.

3. **Wrede, Fabian**, rikeråd. Född på Peipola gård i Finland 1694; den föregående bror. — Sedan han på den militära banan hunnit till kaptenegraden, begärde han 1719 sitt afsked och gick i holsteinsk tjänst, der han avancerade till generalmajor. Återkommen till Sverige, der brodern (se föreg.) då var en betydande man inom riksdagspolitiken, slöt han sig, af tillgifvenhet för Holstein, till hattarne och insattes af partiet vid 1738 års riksdag i stora sekreta deputationen. Här gjorde han sig framför allt bemärkt såsom sträng seditör, då Konungens förhållande till fröken Taube bland andra ämnen togos till föremål för deputationens öfverläggningar. Vid utbrottet af finska kriget utnämndes han till svensk öfverste och generalkrigskommissarie; »samlade i sist nämnda egenskap mycket penningar, hvarför han köpte egendomar, och dref vid dem åkerbruket till ovanlig höjd». Med afseende på de viktiga tjänster han gjort det herrekanne partiet, invaldes han 1746 i råds-kammaren, samt pryddes vid ordnarnes instiftelse (1748) först med stora korset af Svärdsorden och några veckor derefter med serafimerbandet. »Då rikens ständer 1756 började förklara grundlagarne och inskränka konungamakten, yttrade han sig: »nu är ej godt vara längre med; ty först gafskungen all skulden, men hädanefter faller allt på rådet.» — med anledning hvaraf han 1756 afträdde från sitt rådsembete, ledde i flera år på sina gods på landet, och stred på Fogelsta i Södermanland den 17 Februari 1768. — Liksom brodern var han oppositionsman

quand même; men stod, förmodligen såsom tillgifven holsteinska dynastien, äfven väl vid Adolf Fredriks och Lovisa Ulrikas hof. — Gift 1715 med *Katarina Charlotta Sparre*.

4. **Wrede, Fabian Kasimir**, fortifikations-officer. Född på Spånga i Ostergötland d. 22 Februari 1724; den föregåendes son. — Efter att redan 1738 ha blifvit antagen till volontär vid fortifikationen, utgick han sjutton år gammal i finska kriget och tjänstgjorde der som löjtnant och stabssadjutant hos generallöjtnanten friherre Buddenbrock. Efter freden öfvergiök han i fransk tjänst, bevästade 1744 stormningen af Weissenberg och eröfringen af Freiburg samt deltog, under prinsen af Conti, i det berömda återtåget öfver Rhen. Då grefve Ax. Fersen uppsatt ett regemente i konungens af Frankrike tjänst, blef W. grenadierkapten derstädes och utnämndes inom kort till öfverstlöjtnant hos arsprinsen Fredrik Adolf, befordrades till generalquartermästare 1749 och blef öfverste vid fortifikationen 1754. Under dessa år iordningstälde han fästningsverken kring staden Lovisa och biträdde Ehrensverd vid befästningarna af Sveaborg, hvarefter han 1757 förordnades att, jemte Gabr. Cronstedt, hafva uppsigten öfver rikets samtliga fästningsverk. För att öka sina insigter i fortifikationsväsendet ingick han s. å. i österrikiska armén, iståndsatte Prags förfallna befästningar, hvilka då redan voro omslutna af K. Fredriks af Preussen här, bevästade general Nadastis anfall mot prinsen af Beveru, och deltog i general Dauns lysande seger vid Kolin. Vid utbrottet af Sveriges krig med Preussen återkallades han till Sverige, för att tjänstgöra i fortifikationskontoret och krigskollegium, utnämndes 1762 till öfverste för Skaraborgs regemente; befordrades 1764 till generalmajor; förflyttades 1772 som chef från Skaraborg till Uplands regemente, blef 1773 generallöjtnant och slutligen 1782 general i armén. Stk. af S. O. — Död på Penningby i Upland den 17 Augusti 1795. — Efter att i ungdomen och mannaålderns dagar ha vunnit ära som utmärkt fortifikationsofficer, förelyste han under sina senaste lefnadsår med föredömet af skicklig jordbrukare och har i detta hänseende framkallat en epok i svenska landthushållningens historia. Han var tvenne gånger gift 1: 1760 med *Katarina Charlotta Fleming* och 2: 1765 med *Ottiliana Charlotta Fleming*.

5. **Wrede, Fabian**, fältmarskalk. Född på Kungslena öfversteboställe i Veatergötland den 24 November 1760; den föregåendes son. — Kornett vid lifregementet 1775, befordrades han två år senare till löjtnant, och ingick 1778 i fransk tjänst, der han genast utnämndes till officer vid Royal Suédois. Förflyttad derifrån på regementet de la Mark, som då utgjorde en del af den stora

kustarmén, som var sammandragen mot England, deltog han i flera manövrer och följde regementet i flera garnisoneringar 1779—80. Vid sin hemkomst till Sverige utnämndes han till tjänstgörande kammarherre hos drottning Sofia Magdalena samt till major och öfveradjutant hos konungen, befordrades till öfverstlöjtnant vid Uplands regemente 1784, till öfverste kammarjunkare 1786 samt blef, vid ännu ej fyllda tjuguttå år, öfverste och chef vid nysnämnda regemente. Kort efter denna utnämning öfvergiök han med sitt regemente till Finland och deltog i flere der inträffade krigshändelser, såsom landstigningen vid Brackila, i bombarderingen och den tillämnade belägringen af Fredrikshamn, i affärerna vid Sutula, Aborrfors, Högfors och Elgajö. Ifrån April och till Juni 1790 kommanderade han karelska brigaden och sedermera till krigets slut svenska brigaden i Savolax. Efter freden utnämndes han 1791 till ceremonimästare vid K. Maj:ts Orden och förflyttades s. å. till chef för Nylands regemente, med derunder hörande lätta brigad af jägare och dragoner; erhöll 1793, genom tjänstbyte, chefskapet öfver Björneborgs regemente, befordrades 1795 till generalmajor; blef året därefter serafimerriddare och 1798 chef för lifgrenadierregementet. År 1802 förordnades han till generalinspektör för svenska infanteriet, med säte i Konungens krigskonselj och utnämndes 1805 till generallöjtnant. Under kriget mot fransmännen i Pommern sattes han till värmaste man under generalbefälhafvaren, generalguvernören friherre Essen; men återkallades snart af Gustaf Adolf och erhöll, efter regementsförändringen 1809, kommandot öfver norra svenska armén. På denna post gjorde han allt för att, sedan Gripenberg kapitulert, rädda hvad räddas kunde, ehuru, till följd af flera sammanstötdade vidrigheter, med föga framgång. Efter återvunnen fred upphöjdes han i Juni 1809 till grefve; men tog ej inträde på riddarhuset för denna värdighet, förordnades 1810 till statsråd och kansler för krigsakademien på Carlberg, utnämndes 1811 till En af rikets Herrar och blef slutligen 1816 fältmarskalk. — Död i Stockholm den 16 Januari 1824. — I minnestalet i Krigsvet.-Akad. öfver fältmarskalken W. yttrar generalmajoren Hård: »Ett öppet väsen, i hvilket den finaste bildning och verldskännedom röjdes, utan att i minsta mån utplåna stämpeln af en ren natur, en redlig välvilja, en okonstlad värdighet, följde honom lika på hofvet, på landsbygden och i krigarens läger. Han var i alla afseenden ämnad till befäl, älskvärd och nedlåtaude i umgänget, vördnadsbjudande, då allvar fordrades, alltid bibehållande förmågan att göra sig åtljudd. — Nitisk för laglydnad, vän af en orubbad samhällsordning, lät han aldrig

en stund förvillia sig af tidehvarfvets tillfälliga nycker, mot hvilka han alltid visade sig som en sträng och oböjlig domare. — Redlig vän, öm fader, rättvis embetsman var han i alla både allmänna och enskilda förhållanden ädel, i detta ords rätta och skönaste bemärkelse. — Gift 1: 1780 med *Marie Stanislas Josefine Sparre* och 2: med *Agata Bremer*.

6. **Wrede, Fabian Jakob**, militär, fysiker. Född den 9 Oktober 1802; den föregående son. — Såsom underlöjtnant vid Vendes artilleriregemente, hvartill han utnämndes 1817, tjänstgjorde han i egenskap af artilleristabsofficer hos H. M. Konungen, befordrades till artillerilöjtnant 1828 och kallades året derefter till arbetande ledamot i artillerifördelningen af K. Krigsvet.-Akad. Kapten i artilleriet 1831, anställdes han 1834 som adjutant hos H. M. Konungen; blef 1836 tjänstgörande kammarherre hos Kronprinsen Oscar; s. å. ledamot af Vet.-Akad. samt chef för artilleriaroverket å Marieberg. — 1837 major i artilleriet och s. å. major vid Göta artilleriregemente, utnämndes han 1844 till tjänstgörande kabinettskammarherre hos H. M. K. Oscar I; blef 1848 öfverste i artilleriet; 1854 generalmajor samt 1857 generalfälttygmästare och chef för artilleriet. År 1858 förordnades han till förste adjutant hos H. M. Konungen och till chef för dess adjutants- och ordonansofficerskår, hvarefter han befordrats till generallöjtnant i armén, från hvilka befattningar han sökt och erhållit afsked. — Utom af förenämnda akademier är frih. W. ledam. af Landtbruks-Akad., hedersledam. af Musik-Akad., medlem af åtskilliga utländska lärda samfund; R. och komm. af K. M. O.; Stk. af N. S:t O. O.; Stk. af D. D. O.; Stk. af Nass. Ad. O.; R. af preussiska, österrikiska och franska Ordnar samt fortfarande Sveriges ombud vid den internationella konferensen i Paris, rörande frågor om det metriskä mätt- och viktssystemet. Som vetenskapsman — matematiker och fysiker — har han förvärfvat sig ett namn, som för längesedan trängt utom fäderneslandets gränser. Lika praktiskt klaränt, som grundligt teoretiskt lärd, har han för att åskådliggöra en del fysiska problem upfunnit flera instrument, hvilka af vetenskapsmän allmänt och med fördel begagnas, såsom: ett nytt spektroskop; instrumenter, ämnade att vid föreläsningar i optiken förtydliga två polariserade ljusvägssystemers inflytande på hvarandra; ett nytt instrument för uppmätning af jordmagnetismens inklination och intensitet; apparat att förtydliga luftens vibrationer vid ljudets fortplantande o. s. v. Hans skrifter, mer anmärkningsvärda för deras gedigna innehåll och den belysning de kasta öfver något förut outredt ämne, än för deras omfattning och talrikhet, återfinnas nästan alla i Krigsvet.-

Akademiens och Vet.-Akademiens handlingar, samt i Öfversigt af den sistnämnda akademiens förhandlingar; och må bland dem nämnas: *Försök att härleda ljusets absorption från undulationstheorien; Bestämmande af franska kilogrammens vikt i svenska decimalvikten; Försök att bestämma lagen för ängans elasticitet; Försök att experimentelt bestämma det strålände värmet hastighet; Note sur le metre et le kilogramme; Några anmärkningar rörande minsta kvadratmetoden; Om undersökning af jernmalmafält medelst magnetiska observationer; Om kombinerade lifräntors beräkning, m. m. — Med afseende på det sistnämnda af dessa arbeten bör nämnas, att frih. W. varit synnerligt verksam för åstadkommande af de första ränte- och kapitalförsäkringsanstalterna i Sverige; att han för statens enke- och pupillkassa uppgjort helt och hållet nya beräkningsgrunder vid pensionering o. s. v. — Gift 1846 med *Aurora Elisabet De Geer*.*

1. **Wright, Henrik**, krigare. Född i Narva den 19 Januari 1685. Föräldrar: *Georg Wright*, hvilken under Cromwellska stathöfvingen flykt från Skotland och nedstätt sig som handlande i Narva, och *Anna Walding*. — Femton år gammal ingick sonen som volontär vid garnisonsregementet i sin födelsestad och hade nysa blifvit befordrad till kvartermästare vid Viborgs fördubblingskavalleri, när han, vid Narva öfvergång d. 10 Aug. 1704, blef fången af ryssarna och såld som slaf för fem rubel silver. Han lyckades likväl fly, och hade kort förut hunnit löjtnantsgraden, då han 1708 i en fäkting med ryssarne ånyo blef tillfångatagen, hvarefter han i nio månader smidd i jernkedjor måste skaffa sig uppehälle genom tigande. I detta tillstånd fördes han 1709 från Nöteborg till Petersburg, der han öfverhopades med lysande löften, om han ville följa ryska armén till Viborg och lemna befälhafvaren tillförlitliga upplysningar om fästningen. I stället för att lyssna till dessa förslag, rymde han i Maj 1710 från Petersburg, med åtta andra officerare, och kom efter en månads vandring genom skogar och ödemarker till Nyslott, hvarifrån han befog sig till Sverige och vidare till M. Stenbocks här i Skåne. Befordrad till kapten vid Kronobergs regemente, deltog han 1712 i slaget vid Gadebusch, utnämndes 1717 till major och chef för finska värfvade bataljonen och anförde den på Armfältets olyckliga tåg mot Norge 1718. Tre år derefter förflyttades han som major på Nylands infanteriregemente, samt tog afsked 1732 med öfverstelöjtnants rang. Vid utbrottet af finska kriget 1741 gick han ånyo i tjänst, anförde en ströfkår i trakten af Viborg, befordrades efter freden till major vid Savolax regemente och blef slutligen öfverste för Jemtlandingarne 1760. Död i Finland den

6 Februari 1766. — Gift 1720 med *Sofia Halenia*.

2. **Wright, Vilhelm von**, djurtecknare. Född den 5 April 1810 i Knopio; den föregående sonsons son. Föräldrar: majoren *Henrik Magnus von Wright* och *Maria Elisabeth Tuderus*. — Vid unga år öfverflyttade W. till Sverige, der han utnämndes till kammarjunkare, och, jemte en äldre broder *Magnus W.* (död 1868 som konservator vid Alexanders-universitetet i Helsingfors) snart eröfrade sig ett berömt namn såsom djurtecknare. De kolorerade plancher, han lemnat till Sv. Nilssons fogelfauna och Ekströms beskrifning öfver Skandinavien's fiskar, väckte en berättigad uppmärksamhet i och utom landet och intaga ännu en obestridd plats bland det förnämsta samtiden i denna väg frambragt. De sista årtiondena har han egenat sig åt landbruk samt är bosatt på sin egendom *Marieberg* i *Morlands* pastorat på *Oroust* i *Bohuslän*. — Gift 1845 med *Maria Margareta Bildt*.

Würtz, Paul, krigare. Födelseåret obekant. Född i staden *Husum* i *Slesvig*; son af en der boende oxhandlare *Klas Würtz* och hans hustru *Maria Bas*. — Under trettioåriga kriget gick W. i svensk tjänst och var vid dess slut öfverste samt anställd i pfalz-grefven *Carl Gustafs* tjänst. — Förordnad till öfverste för ett af Konungen upprättadt ligårde 1654, skickades han till *Holstein* för att uppgöra giftermålet med prinsessan *Hedvig Eleonora* och utnämndes till guvernör i *Stade* s. å., blef under polska kriget generalmajor och kommandant i *Krakau*, med befäl öfver fästningarna *Landekron*, *Wiesnich* och *Tenschin*; men vann egentligen först sin krigareära genom det tappra försvaret af *Krakau* 1655—57. Efter att ha utihärdat en nästan osafbruten tvåårig belägring, måste han slutligen uppgifva staden 1657, men förstod att inge fienden så mycken aktning, att han fick fritt aftåg för sina trupper med vapen, kanoner och ammunition samt anlände med sin trupp lyckligen till *Stettin*, som han sedan försvarade lika modigt och ihärdigt som fört *Krakau*. Med anledning af sitt tappra förhållande upphöjdes han 1657 till friherre af *Örneholm*, som bestod af *Rautus* socken i *Kexholms län*, hvilket friherreskap förut innehafte af *Adler Salvius*. År 1662 var han general och vice guvernör öfver *Pommern*; fick på sin entragna begäran och mot rådets vilja afsked 1665; blef fältmarskalk i dansk tjänst 1666, men tog afsked 1667 och blef året derefter fältmarskalk i holländsk tjänst. Sedan han jemväl en tid varit fältmarskalk i kejsrerlig tjänst, förordnades han till generalguvernör öfver *Bremen* och *Verden* 1674; men kom aldrig att tillträda denna styrelsepost. Han afled ogift i *Hamburg* den 24 Mars 1676 och slöt sjelf sin friherrliga ätt.

Wählin; en i vår lärdomshistoria välbekant slägt, som härstammar från *Östergötland* och som har sitt namn efter en der belägen gård *Wårdnäs* eller *Wählnäs*.

1. **Wählin, Jonas**, präst, lerd. Född i *Östergötland* den 8 Maj 1699. Föräldrar: d. v. komministern i *Eneby* och *Kisa*, sedermera kyrkoherden i *Ö. Steneby*, *Anders Wählin* och *Ingeborg Bellnera*. — Efter idkade universitetstudier i *Upsala* och *Lund*, blef W. magister på det senare stället 1730, kallades året derefter till docent i filosofiska fakulteten, blef 1732 adjunkt i samma fakultet och teologie adjunkt 1733. Sedan han åren 1735—40 förestått akademieskretterarebefattningen i *Lund*, utnämndes han det sistnämnda året till universitetsbibliotekarie och befordrades 1744 till tredje teologie professor. Efter afädda lärdomsprof hugnad med teologie doktorsvärdigheten 1746, erhöll han trenne år senare fullmakt som andre teologie professor och utnämndes 1763 till förste teologie professor och domprost i *Lund*. Af *Lunds* stifts prästerskap valdes han till fullmäktig vid trenne riksdagar, nämligen 1765, 1769 och 1771 samt var tre gånger uppförd på biskopsförslag. Död i *Lund* den 23 Maj 1777. — Gift 1738 med *Märtha Maria Wassman*.

2. **Wählin, Anders Magnus**, läkare. Född i *Östra Husby församling* i *Östergötland* den 22 December 1731; den föregående brorson. Föräldrar: kyrkoherden i *Gryt* af *Lindköpings stift* *Magnus Wählin* och *Anna Arenander*. — Såsom student i *Upsala* väckte W. Linnés uppmärksamhet för sin kärlek till naturvetenskaperna och erhöll på hans förord ett af ständerna beviljadt understöd till en resa genom lappmarkerna. Medicine doktor 1757 och s. å. utnämnd till provinsialläkare i *Jönköpings län* qvarstannade han på denna plats för alltid. Bland hans många förtjenster om hälsövården i hans vidsträckt distrikt, bör särskildt ihogkommas hans nit, att befrämja bruket af helsokällor, samt hans bemödanden att uppsöka nya sådana och göra de gamla bekanta. Så upptog han *Marendals* och upphjelpste *Lindals helsobrunnar*, båda vid *Jönköping*, upptäckte den ännu begagnade *Lannaskede helsokälla* och förestod under flera år brunneläkaretjensten vid *Medevi*. Andra minnen af hans rastlösa verksamhet äro länsläsaret i *Jönköping* och stadskirurgbeställningen derstädes. Död den 1 December 1797. — Gift 1: med *Anna Charlotta Grapengiesser* och 2: med *Ulrika Lovisa Sparrsköld*.

3. **Wählin, Kristian**, universitetelärare, författare. Född i *Skabersjö prestgård* af *Lunds stift* den 19 Oktober 1761; den föregående kusin. Föräldrar: kyrkoherden *Petrus Wählin* och *Katarina Wollin*. — Upptagen i sin farbror domprosten *Jonas Wählin*'s hus, inskrefs han vid åtta års ålder

som student vid Lunds universitet och gjorde der sina akademiska studier till 1781 då han erhöll den filosofiska graden. 1785 kallades han till docent i historia och befordrades till adjunkt i samma läroämne 1790. Fem år senare inträdde han som lärare i teologiska fakulteten, i det han utnämndes till andre teologie adjunkt och kyrkoherde i Hellestad, Dalby och Bonderup. Sedan han 1808 befordrats till förste teologie adjunkt, och 1809 erhållit e. o. teologie professors fullmakt, undfick han s. å. teologie doktorsvärdigheten och utnämndes 1811 till förste teologie professor och domprost i Lund. Säsom fullmäktig för Lunds stift bevistade han riksdagarne 1809—17 med undantag af den i Örebro 1810; var ledam. af några lärda samfund och erhöll N. O. 1815. Död i Lund den 28 Mars 1829. Säsom författare är W. välbekant för den ännu lefvande äldre generationen, genom sin *Fäderneslandets historia och statskunskap för begynnare*, hvilken trots sina stora brister länge lästes i skolorna och upplefde elfva upplagor. Han har äfven utgifvit flera andra arbeten i hvarjehanda ämnen, oftast bearbetningar efter främmande källor. I många hänseenden, som lärare, enskild och präst var W. ett original, hvars egenheter man hör omtalas af våra anekdotasamlare. — Ogift.

4. **Wählin, Lars Peter**, präst, lärd. Född i Glimåkra i Skåne den 23 Juli 1772; den föregående brorson, och son af e. o. regementspastorn *Peter Wählin*. — Efter åtta års gradualstudier blef W. filol. magister i Lund 1790 och inskrefs året derefter som e. o. kanaliet i utrikes expeditionen. Återkommen till Lund efter ett par terminers vistelse i Upsala, som faltzburgisk stipendiat, förordnades han 1793 till docent i litteraturhistoria; afåde teol. kand. ex. och lät prästviga sig 1800, utnämndes till hist. et eloqn. rom. adjunkt och tog teol. lic. ex. 1801, hvarefter han 1805 befordrades till kyrkoherde i Farhults pastorat af Lunds stift. Blef teol. doktor 1809, prost 1810, och slutligen 1819 kyrkoherde i Norrhviddinge af Lunds stift. Död derstädes den 9 September 1834. — Ehuru ej synnerligt alsterrik som författare, egde W. anseende som en af sin tids lerdaste präster, med ovanlig insigt i nästan alla vetenskapliga och vittra riktningar. — Gift 1803 med *Lovisa Adrian*.

5. **Wählin, Johan Peter**, präst, författare. Född den 6 April 1786; den föregående kusin. Föräldrar: auditören vid Södermanslands regemente *Arvid Wählin* och *Charlotta Nelander*. — Vid Lunds universitet, der han inskrefs till student 1805 erhöll han lagerkansen 1808 och förordnades 1811 till docent i kyrkohistoria och vice notarie i domkapitlet. Hofpredikant 1814, anställdes han tre år senare (1818) som legationspräst och pastor vid svenska församlingen i Lon-

don, blef teologie doktor 1830 och kyrkoherde i Vestra Vingåker af Strengnäs stift s. å. Prost 1832. L. N. O. Död i Vestra Vingåker den 24 Juni 1861. — På W. kan med skäl tillämpas hvad som blifvit sagdt om en annan af hans slägt, »att hans olycka var att ha kommit på en plats i samhället som icke passade honom». — Liflig och lättörlig, hade han tillägnat sig under sin vistelse i London ett slags engelsk excentricitet, som icke undgick att väcka anstöt hos en talrik och allvarlig landbefolkning. Med ett af naturen godt hufvud, mycken beläsenhet och vidsträckt språkkunskap, skulle han med mer jemnhet och allvar blifvit en framstående personlighet. Från trycket utgaf han en mängd skrifter i skilda ämnen, säsom: *Geografi för begynnare* (1817); *Bibelalmanach* (1832); *Stafbok efter grundstafningsättet* (1841); *Dagaländor; anteckningar under vistandet i England och Frankrike åren 1818—32* (1846); *Om stryparne (Thuga). Fanatism och mord* (1850); *Anteckningar om särskilda religionsamfund och bekännelser* (1852); öfversättningar och strödda poemer m. m. samt efterlemnade i handskrift ett utförligt Svenskt-engelskt lexikon, som han utarbetade under de senare åren af sin lefnad. — Gift med *Beata Margareta Vilhelmina Almgren*.

1. **Wässelius, Marie Jeannette**, lyrisk skådespelerska. — Född i Stockholm den 28 Augusti 1784, intogs hon som elev vid K. teatern 1793 samt anställdes som aktris och sängerska vid operan den 1 April 1800. Som hennes lyckligaste roller omtalas: *Armidé, Laura* i »slottet Montenero», *Sophie* i »Sargines», *Constance* i »Vateudragarens», *Antigone* i »Oedipe uti Athen», den qvinnliga titelrollen i »Romeo och Juliette» m. fl. — Med en ovanligt skön och klangfull stämma förenade hon en utmärkt förmåga som skådespelerska och var på sin tid teaterns mest firade sängerska. År 1815 utnämndes hon till hofsängerska, lemnade den lyriska scenen 1820, och afled i Stockholm den 5 December 1853.

2. **Wässelius, Justina Kristina**, lyrisk skådespelerska. Född i Stockholm den 4 Oktober 1794; den föregående syster. — Intagen i teaterns elevskola 1805, erhöll hon 1812 anställning som lyrisk skådespelerska vid den K. scenen och vann der ett utmärkt bifall för sitt sätt att återgifva *Cherubins, Papagenas* och *Zerlins* m. fl. roller. — Gift 1812 med dansören vid K. teatern *Lodovico Casagli*, lemnade hon med honom Sverige 1818 och uppträdde i hans hemland Italien och vann der än större triumfer än i fäderneslandet. I synnerhet väckte hon en utmärkt förtjusning i Turin, der hon spelade primadonna i Rossinis »Cenerentola» och genom sin hänförande sång och intagande spel beredde denna opera en sällaynt

framgång. Samma jabel åstadkom hon 1823 i Rom och 1827 i Lucca, hvarest hon enligt en recensens yttrande »gjorde sig odödlig» i Cimarasos »Matrimonio segreto». — Efter att en längre tid ha varit anställd i München, tillbragte hon sina sista lefnadsår i Parma, der hon, ett rof för tidtals återkommande svåra kropps- och själsplågor, i ett obehagadt ögonblick störtade sig genom ett fönster och slutade sina dagar 1841.

Wästberg, Anna, vittor författarinna (med signaturen »*Anna A.*»). Född i Vidtsköle församling i Skåne den 27 December 1832. Föräldrar: ladufogden vid Vidtsköle gård Anders Andersson och Karna Olsdotter. — Vi låta henne sjelf berätta följande tilldragelse från sin barndom, emedan den icke var utan inflytelse på hennes senare lif: »Då jag var på mitt femte år, fick jag följa med min far på ett husförhör i byn. Min tur att läsa kom ej förrän fram på eftermiddagen, då det var mörkt och prosten tändt ljus. Som jag icke räckte upp till bordet, flyttade han både bok och ljus på bänken och jag började läsa: »Hvilken, som nu vill gå med mig omkring jorden, så har jag ämnat fortsätta resan». — »Tack», sade prosten, »der hålla vi.» Genom mängden gick ett kväfdt skratt, och folk klef upp på bänkarne. — »Nå kan du något utantill?» — »Ja, katkeesen.» — »Hvad, hela katkeesen?» — »Jaha, det sista stycket med.» — (Nytt skratt) — »Jag må säga;» — prosten hörde mig ett par stycken; klappade och berömde mig och lät mig gå.» — Följande dagen skickade prosten henne »Läsebok för folkskolan af Cnattingius» och utverkade senare af föräldrarna, att hon fick berösta en skola i Kristianstad. Sedan hon här tillbragt halftannat år, och ett år biträdt som lärarinnan i en annan skola, inackorderades hon i en läroanstalt i Carlskrona, var sedan lärarinnan i enskilda hus i Bleking till 1857, då hon gifte sig med filos. doktorn Hans Efraim Wästberg, med hvilken hon nu är bosatt i Venersborg. — Sitt vittna författarskap började hon mycket tidigt, men framträdde först offentligen 1857 med *Styfmorsblommorna. En diktsamling af Anna A. med förord af Onkel Adam*; utgaf sedan: *Konst och kärlek, novell* (1862); *Mitt döda barn; några minnesblad af en moder* (1862); »C.» *Några höstblommor* (1865); *En bukett* (1868); *En ny bukett* (1870). Har dessutom lemnat en stor mängd berättelser, uppsatser och poemer i Illustrerad tidning (Blanches), Familj-journalen, Förr och nu, Läsnings för folket, Nordisk illustrerad barntidning, Kalendern Sven o. s. v.

Yzkull, Otto Reinhold, krigare. Född i Reval den 11 Augusti 1670. Föräldrar: öfverlöjtnant Fabian von Yzkull-Gyllenband och Elisabet Yzkull. — Sonen blef

först korsett vid drottning Ulrika Eleonoras lifregemente, förflyttades derifrån till von der Pahlens regemente och utnämndes till löjtnant derstädes 1688. Då Carl XII begynte sina många och långa krig, befordrades Y. till ryttmästare och deltog sedan i de flesta träffningar, fält-lag och beläringar till 1709. Han synes likväl redan före Poltavaslaget ha blifvit fången af ryssarne, men lyckats komma undan och taga sig öfver till Sverige. Här utnämndes han 1711 till öfverlöjtnant vid Abo län infanteri, blef året derefter öfverste, samt 1713 chef för Abo län och Björneborgs regemente. Efter att 1717 ha befordrats till generalmajor, gjorde han 1718 fälttåget från Jämtland till Throndhjem och nödgade derunder danske generalmajoren Budde tvenne gånger draga sig tillbaka. Då ryssarne 1719 härjade Roslagskåren, öfvertog han efter den oskicklige Zöge befälet öfver den till kustens försvar detacherade truppsyrtkan; upphöjdes 1730 till friherre och blef s. å. landshöfding i Åbo och Björneborgs län. — Död i Åbo den 10 December 1746. — Under sin långa fältlefnad hade Y. någont mångt lysande prof af sitt karolinska mod och visade det äfven, då han som sjuttiårig landshöfding vidtog sina åtgärder till landets försvar under hattregeringens i Sverige krig med Ryssland. — Gift 1: med *Katrina Elisabet Paykull*; 2: med *Anna Magdalena Apollof*.

Zander, Johan David, krigare. Född i staden Bützow i Mecklenburg den 25 Mars 1685. Föräldrar: öfver-licentkommissarien Paschen Zander och *Dorothea Elisabet Gantzab*. — Nyss befordrad till underofficer vid det mecklenburgiskt regemente, ingick han i främmande krigstjänst, bevistade fältlägret vid Moselströmmen, eröfringen af Löwen samt beläringen af Sout-Löwen. År 1706 öfvergick han i holländsk tjänst, anställdes som brigadadjutant hos greffe Nassau-Wadenberg och bevistade slaget vid Ramilies samt beläringarna af Menningen, Ath och Ostende. Året derefter trädde han under Carl XII:s fanor och blef löjtnant vid öfverste Breitholtz's regemente. Då Carl mot slutet af 1708 tågade inåt Ukraine, kvarstannade Z. vid den härafdelning, som lemnades i Polen till K. Stanisla's skydd. Efter någon tid insann han sig i Bender, deltog i kalabaliken och belönades för sin tapperhet vid detta tillfälle med kaptenfullmakt. Blef 1714 major, 1715 generaladjutant hos fältmarskalken greffe Düker och 1717 öfverste af kavalleriet och konungens generaladjutant i armén. Efter Carl XII:s död förordnades han till generaladjutant hos prins Fredrik af Hessen; blef 1730 kommandant och året derefter öfverkommandant i Göteborg, 1741 generalmajor, 1747 generallöjtnant och slutligen 1751 president i Krigskollegium.

Komm. af S. O. och Serafimerriddare. Död den 9 September 1762: åttitåre gammal, en af de längst kvarlevande af Carl XII:s krigare. — Gift 1743 med *Anna Posse*.

Zander, Jonas Gustaf Vilhelm, läkare, medikomekaniska gymnastikens uppfinnare. — Född i Stockholm den 29 Mars 1835. Föräldrar: rådmannen *Jonas Gustaf Zander* och *Margareta Vilhelmina Beckstedt*. — Efter att ha genomgått Klara skola och Stockholms gymnasium, blef Z. student i Upsala 1855, med. kand. derstädes 1860 och med. lic. vid Karolinska institutet 1864. Redan i hans första studentår, då han emellanåt sysselsatte sig med att anordna och leda gymnastiköfningar, väcktes hos honom tanken på att genom maskiner göra gymnastens ensidiga och kraftuttömmande arbete öfverflödigt och på samma gång ernå en säkerhet och likformighet i rörelserna, som den manuela behandlingen icke kunde åstadkomma. År 1867 begynte han konstruera flera sådana apparater och öppnade 1865 i Stockholm den anstalt för mekanisk sjukgymnastik som nu bär namn af Medicomekaniska institutet. Till bevis på idéns hastiga utveckling och det förtroende hvarmed den blifvit omfattad må nämnas, att appareljen, som i början bestod af 27 apparater, nu innehåller 68 olika sådana, att patienterna, hvilkas antal första året var 132, sistförflutna år (1875) uppgingo till 926 personer, samt att i sjukrullorna finnas representerade alla de sjukdomar som hittills behandlats med gymnastik. Utom i Stockholm finnas nu i Sverige mer eller mindre fullständiga medikomekaniska institut i Göteborg, Örebro, Norrköping och Upsala, hvilka alla blifvit försedda med apparer af uppfinnaren. Afven i Helsingfors, Åbo, Petersburg och Moskwa är Jylikka institut under uppättning. — Z. är R. N. O. — Gift 1866 med *Fanny Agnes Eleonore Hansen*.

Zebrozyntius, Jakob, biskop. Född i Ångermanland den 17 November 1582. Föräldrar: kyrkoherden *Hans Larsson* och *Kjerstin Zynthia*. Fadren, af den gamle Bure-släkten, var slutligen pastor i Säbrå, af hvilket ord, med tillägg af modrens tillnamn, sonen tog det besynnerliga namnet *Zebrozyntius*. — Efter mångåriga studier hemma och i utlandet, blef Z. 1612 logic. professor i Upsala och året därefter eloq. professor med Vendels pastorat till prebende (1616). År 1621 kallades han, på anledning af sina utmärkte predikogåfvor», till hofpredikant hos Gustaf II Adolf och följde i denna egenskap konungen på fälttåget till Preussen; befordrades 1624 till pastor primarius vid Storkyrkan i Stockholm, med Lofön till prebende, och blef 1639 befullmäktigad biskop i Strengnäs. Död derstädes den 9 Juli 1642. Hans i Strengnäs domkyrka ännu befintliga epitaflum upplyser att

Z. »lärde ej blott med munnen utan äfven i lefvernet. Med sin stamma vältalig, i sin dygd omuttlig, genom båda godkänd bland de goda, vann han äran af en verklig teolog. Utmärkt framför andra landemän såsom predikant, uppsteg han med allas röst och med allmänt bifall på Strengnäs biskopsstol, genom egna förtjuseter och dygder». — Gift med *Katarina Nilsdotter*. Hans son Nils adledes med namnet *Burenskiöld*.

Zedritz, Carl Edvard, filolog, vitter författare. Född d. 25 Juni 1805 i Alingsås, der fadren var stadsassessor. Fattigdomen nödgade honom att tidigt afbryta den lärda banan och välja ett borgerligt yrke för sin utkomst. Under det han som gosse stod i bod hos sidenkramhandlaren Medberg i Stockholm, blef han vid något tillfälle bemärkt af d. v. Kronpriusen Oscar, som intagen af hans vackra utseende och öppna redbara väsen, beredde honom understöd att återtaga de afbrutna studierna. Dessa skötte han sedan med den flit och grundlighet, att han, promoverad till filosofie doktor i Upsala 1833, s. å. kallades till docent i latinet, befordrades till adjunkt 1842, till e. o. professor 1845 och slutligen 1852 blef ord. professor i romersk vältalighet och poesi vid det nämnda universitetet. Död i Upsala den 17 Mars 1859. Med stor insigt i romerska språket och litteraturen, förenade Z. ett grundligt studium af estetiken och en vidsträckt beläsenhet i skönlitteratur. Hans föredrag i katedern var på samma gång klart, undervisande och angeämt fångslande. I skriftställareväg gjorde han sig mindre känd som utgifvare af vetenskapliga arbeten, än som följetoiet och novellförfattare. Redan tidigt uppträdde han anonymt med noveller och skizzer, hvilka dels infördes i tidningar, dels utgafvos särekildt utan namn eller under signaturen ... Hans *Samlade skrifter*, utgifna (3 delar, 1862) efter hans död, innehålla, jemte noveller och skaldestycken, några estetiska och filosofiska afhandlingar. — Gift 1838 med *Anna Nyström*.

Zeipel, Carl Samuel Fredrik von, vitter, författare. Född i Sölvborg den 28 Mars 1793; son af en dit inflyttad tysk fabriksidkare *Johan Fredrik von Zeipel* och *Kristina Juliana Ziervogel*. — Då föräldrarna omkring 1803 flyttat till det i Järlåsa socken af Upland belägna pappersbruket Lingonbacka, som tillfallit modren i arf, inskrefs Z. elfva år gammal till student vid Upsala universitet, och aflade med hedrade vitsord kansliexamen 1811. Han ämnode därefter taga juridisk examen, men öfvergaf detta beslut, för att egna sig åt den dubbla verksamheten af praktisk yrkesidkare och vitter författare. Efter att, som bolagsman med Palmblad, ett par år ha innehaft akademiska boktryckeriet i Upsala, nedsatte

han sig på sin fäderneärfda gård Lingonbacka och afled der vid femtisex års ålder, den 13 Februari 1849. Påverkad af den lifliga rörelsen inom svenska vitterheten, som i hans ungdom utgick från fosforisterna, uppträdde han först som skald i deras organ, Poetisk kalender och Fosforos, med några lyriska och episkt-lyriska qväden. Efter detta hvilade hans penna en följd af år, medan hans tid upptogs af praktiska bestyr vid egendomen; på äldre dagar upptog han den afbrutna skriftställare-verksamheten och lemnade en myckenhet historiska romaner och smärre berättelser, af hvilka flera emottogs med stort bifall. Efter att ha öppnat raden af sina fosterländska skildringar med romanen *Två herrar och en narr* (1842), utgaf han *Noveller: Brevet utan adress samt Kungens vagn och Wallers vagn; Carl XI, Rabenius och hezeriprocesserna* (1845); *Vasaättlingarne i Rom* (1846); *Cecilia Vasa* (1846); *Seton; en skildring från slutet af förra åhundredet* (4 del. 1847), utan fråga den bästa af hans romaner; *De sammansvarne eller mord och bröning* (3 del 1849); samt *Furageringen, Landtvärnisten, Profvingen, Malcolm Sinclairs mord* o. s. v. — Till det sist skedat af hans författarverksamhet hörer äfven *Vasagrafven i Upsala domkyrka; sånger af fresco* (1848). — Gift 1816 med *Fredrika Häffner*.

Zetterstedt, Johan Vilhelm, universitetslärare, naturforskare. — Född i Mjölby i Östergötland den 20 Maj 1785. Föräldrar: kommissionslandtmätaren *Erik Petrus Zetterstedt* och *Hedvig Treutiger*. — Student i Lund 1805, fann Z. der i Anders Johan Retzius en icke blott framstående lärare, utan ock en faderlig gynnare och vän, hvilken, sedan Z. 1806 erhållit lagerkransen, två år senare kallade honom till docent i botaniken. Den 1 December det sistnämnda året undergick Z. juridisk examen »utan» — såsom han sjelf yttrar — »att afse något bestämt ändamål dermed». — År 1812 utnämndes han till botanices demonstrator och adjunkt, samt hade upprepade gånger förestått så väl professionen i naturalhistoria som i botanik och praktisk ekonomi, när han 1828 förordnades till universitetssekreterare. Efter ytterligare elfva år, 1839, befordrades han till Agardhs efterträdare som bot. et oecon. pract. professor; innehade denna lärostol till 1853, då han afgick som emeritus; blef filosofie jubeldoktor vid promotionen 1859 och honor. medicine doctor vid sekularfesten i Lund 1868. Ledamot af Vet. Akad.; af Fysiogr. Sällsk. i Lund, af Société entomologique de France, af la Société Cuvierienne i Paris, samt var en af de tio utländska hedersledamöterna af The Entomological Society i London; Komm. af V. O.; R. N. O. och R. D. D. O. Död

i Lund den 23 December 1874. — Af Z:s hand eger man en mängd in tryck utgifna arbeten af hufvudsakligen naturvetenskapligt innehåll, allt från 1808, då han utgaf sin gradualafhandling *De plantis cibariis Romanorum*, ända till 1866, då femtonde och sista delen utkom af hans *Diptera Scandinavia disposita et descripta*. Ännu vid öfver åttio års ålder (1866) utgaf han under titel *Poetiska utfygter* sina tillfallighetskrifter i bunden stil. Hans viktigaste arbeten äro eljest *Orthoptera Suecica* (1821); *Resa genom Sveriges och Norges lappmarker* (1822); *Resa genom Umeå och Lycksele lappmarker* (1833); *Resa genom Jemtland* (1850); och *Insecta Lapponica* (1840). — Ogift.

Zetterström, Carl, läkare, bibliognost. Född i Rödöns församling af Jemtland d. 16 Maj 1767. Föräldrar: ryttaren vid Jemtlands hästjägaregemente *Nils Säterström* och *Karin Carlsdotter*. — Blifven student i Upsala 1789, erhöi Z. en informatorplats hos den ryktbare kemisten assessor Gahn, och utvecklade i umgänge med denne utmärkte vetenskapsman sin hog för naturkunnigheten och läkarevetenskapen. Återkommen till Upsala, afstade han 1796 med. kand. ex.; blef året därefter med. lic. och medicine doktor, utnämndes 1802 till medicine adjunkt vid Upsala universitet och erhöi 1813 professors titel. Efter ytterligare sju år, eller 1820 befordrades han till medicine professor och fortfor att innehafva denna befattning till sin död, i Upsala den 9 November 1829. Hedersledamot af Collegium medicum i Stockholm; ledam. af Vet. Akad.; af Vet. Societ. i Upsala, af Wetterauische Gesellsch. für die gesammte Naturk.; R. N. O. — Ehuru skicklig både läkare och universitetslärare, hade Z. nästan ännu större rykte som bokkännare. Vid sin död efterlemnade han ett bibliotek af mer än 10,000 volymer, som han testamenterade till Upsala universitet, och till Fröes skola. Det märkvärdigaste i denna boksamling var utan tvifvel den rika samlingen af svenska folkvisor och svenskt skillingstryck, hvars värde omtalas ej blott af svenske granskare, sådana som Geijer och Afzelius, utan äfven af danskar, såsom Nyerup, Rahbek m. fl. — Ogift.

Zettervall, Helgo Nikolaus, arkitekt. Född i Lidköping den 21 November 1831. Föräldrar: garfvarn *Peter Zettervall* och *Maria Elisabeth Lagergren*. — Omedveten om sin kallelse, försökte han sig, sedan han slutat sina skolstudier, först i handel och sedan med landtbruk, utan att känna böjelse för någondera af dessa yrken. Han återvände därför till hemmet och uppjorde der sin första byggnadsritning, nämligen till nytt hus åt föräldrarna, som blifvit huseviga vid Lidköpings stadsbrand 1849. Då stadens nedbrända kyrka skulle uppbyggas, antogs

han 1852 till byggnadsbiträde af kyrkoarkitekten F. B. Oppman; begaf sig 1853 till Stockholm och ingick som elev vid Konstakademien. Under sina studiiår här hade han den lyckan att åstjupa professor Scholanders särkilda handledning, hvarjemte han under sommarferierna utförde åtskilliga byggnadsföretag, reparationer och ombyggnader, såsom: Ryholms slott i Westergötland 1855—56, bibliotekshuset i Skara 1857, o. s. v. — Efter att på våren 1860 ha blifvit anställd som extra ordinarie arkitekt vid K. öfverintendentensambetet, antogs han på hösten s. å. till Brunii efterträdare som arkitekt för Lunds domkyrka och utarbetade, sedan han 1862 gjort en resa till Tyskland, Frankrike och norra Italien, en omfattande plan för denna domkyrkas restauration 1863. Sedan dess har han för konststudier gjort en ny resa till Italien 1868 en till Rhenstrakten 1871. Under det nordens yppersta byggnadsmonument, Lunda-katedralen, under hans skickliga hand, sedan 1868 mer och mer återtagit sitt äldsta, stillfulla, rena romanska utseende, har han haft tid öfrigt att gifva ritningar och förslag till öfver hundra stads- och landtbyggnader, till nya stadskyrkor i Carlskrona och Norrköping, byggnadsförslag till tjugu större och mindre landt kyrkor, restaurationsprojekt till mer än tjugu andra, deribland domkyrkorna i Linköping, Strengnäs och Upsala o. s. v. — Af hans hittills utförda, eller under arbete varande, byggnader, måste bland publika sådana, priset gifvas åt Lunds domkyrka, Malmö rådhus och elementarläroverket i Skara, och bland privata åt det nya slottet vid Håckeberga i Skåne samt Bollinderska huset i Blasieholmen i Stockholm. För närvarande är Z. sysselsatt med att utarbeta förslag till ett nytt praktiskt slott vid Kronovall vid Ystad. År 1871 inkallades han, utan att förut ha varit agrée, till ledam. af Fria konsternas akademi och blef 1872 R. D. D. O. — Gift 1861 med *Ida Lagergren*.

Zibet, Kristofer Bogislaus, embetsman, vitter. Född i Skåne den 25 December 1740. Föräldrar: prosten och kyrkoherden i Qvidinge *Alexander Zibeth* och *Helena Kristina Nolleroth*. — Sedan Z. i Lund aflagt kanalexamen, ingick han som e. o. i inrikes expeditionen och utnämndes, efter någon tids tjänstgöring, till ord. kanslist 1761. Året derefter anställdes han såsom kronprinsen Gustafs handsekreterare, befordrades till K. sekreterare 1766, erhöi 1774 lika värdighet med förste expeditionsekreterare och var från 1773 och till 1786 andre direktör för K. teatern. Adlad 1777, förordnades han s. å. till regeringsråd i Pommern, inkallades i Svenska Akademien 1790, var statasekreterare i utrikesexpeditionen 1792—93 och ånyo 1799; blef hof-

kansler 1801 och upphöjdes 1804 till friherre. Hedersledam. af Vitt. Hist. och Ant. Akad.; komm. af N. O. m. m. Död i Stockholm den 16 Maj 1809. — I vitterheten var han en afjord anhängare till den franska estetikens grundsatser och medverkade, som styresman vid teatern, ej litet till att för samtidens dramatiska litteratur underhålla denna smakriktning. Som vitter författare började han sin bana med utgifvandet af *Kurriaden*, en liten komisk hjelte-dikt öfver en död ekorre, hvilket skaldestycke på sin tid väckte uppseende. Sedermera skref han en *Prolog*, bearbetade efter franskt mönster operan *Alime*, och slutade sin vittra verksamhet med sitt *Inträdetal i Svenska Akademien*. — I sitt testamente hade han för samma akademi stiftat två pris, af hvilka det ena vitnar om hans tillgifvenhet för Gustaf III, och det andra om hans nit-ålekan för samhällslagrens bestånd. — Ogift.

Ziervogel; en ursprungligen österrikisk slägt, som inflyttade till Sverige vid medlet af 1600-talet och sedan ofta förekommer i vår läkare- och apotekarehistoria.

1. **Ziervogel, Johan Martin**, läkare. Född i Stockholm den 14 Mars 1657. Föräldrar: hofapotekaren *Samuel Ziervogel* och *Birgitta Rothlöben*. — Liksom alla den tidens läkare, förvärfvade Z. sin medicinska bildning utomlands och promoverades till medicine doktor i Leyden 1679. Återkommen till Sverige, nedsatte han sig som praktiserande läkare i Stockholm och förordnades till assessor i Collegium medicum 1681. Då K. Carl XI fått i ordning flottans station i Carlskrona, utnämndes Z. till amiralitetsmedikus derstädes, men undanbad sig förtroendet och fortsatte, liksom förut att egna sin skicklighet och sina kunskaper åt enskild sjukvård i hufvudstaden. Efter att ha varit den hufvudsakligen uppvaktande läkaren vid drottning Ulrika Eleonoras dödebädd, utnämndes han 1693 till K. lifmedikus, upphöjdes, under det andra året af Carl XII:s regering, i adligt stånd med namnet *Rothlöben*, för hvilken värdighet barnen efter hans död togo inträde på riddarhuset, samt afled, under fälttåget i Lifland, i Reval den 25 Februari 1701. Med undantag af Urb. Hiärne var Z. den mest ansedde läkare i Sverige på sin tid. Allt ifrån 1685 tillkallades han vid inträffande sjukdomsfall på hofvet, skötte K. Carl XI under hans sista sjukdom, samt förrättade efter hans död liköppningen, öfver hvilken han uppsatt en berättelse. Som författare har han gjort sig minnesvärd genom sin *Pharmacopoea Holmensis*, det första fullt vetenskapliga farmaceutiska verk som blifvit utgifvet i Sverige. — Gift med *Elisabet Charina Beselia*.

2. **Ziervogel, Evald**, numismatiker. Född den 23 September 1728; den före-

gåendes brorsens son; och son af hofapote-
karen i Stockholm *Egidius Ziervogel*. —
I Upsala, der Z blef magister 1749, för-
ordnades han kort derefter till amanuens
vid akademiska biblioteket, samt blef vice
bibliotekarie 1757, med konstitutional der-
jemte, att förestå och värda universitetets
myntsamling. Redan 1752 hade han af
akademiekansleren greve Ehrenpreis fått i
uppdrag att hålla offentliga föreläsningar
i myntkunskapen och erhöll med afseende
härpå professors titel 1758. Död i Upsala
den 13 Juni 1765. — Z. var en flitig för-
fattare och har, jemte åttakillige läroböcker
i historia och geografi, utgivit: Fyra dispu-
tationer: *De re nummaria* (1745—54); *Num-
mophylacium Academ. Upsal.* (1753); *Mynt-
kunskapen i gemen och den svenska mynt-
kunskapen i synnerhet, i anledning af det
Ehrenpreuska myntkabinettet* (1757); blott
börjau: *30 Historiska afhandlingar om
svenska mynt och medaljer* (1755) samt
*Föreläsningar öfver Upsala akademies mynt-
samling* (utg. efter förf:s död) (1772). Med
all sin flit torde Z. gagnat myntkun-
skapen mera i att göra den populär,
än att lemna någon egentligen vetenskaplig
utredning af dithörande ämnen. — Gift
med *Kristina Hultman*.

Zoll, Kilian Kristofer, genremålare.
Född å Hyllie fanjunkareboställe nära Malmö
den 20 September 1818. — Efter studier
i Malmö skola, anlände Z. 1835 till huf-
vudstaden för att vid Konstakademien ut-
veckla sina redan från barndomen visade
anlag för måleri. Under sina lärår för-
sörjde han sig med porträttmålning och
målade äfven en och annan genrefata, men
vann ej någon synnerlig uppmuntran, hvilket
till någon del torde få tillskrifvas hans blyga
och tillbakadragna lynne. Efter någon tids
vistelse i Stockholm, begaf han sig ut på
vandringar genom flera landskap och kom
slutligen till Köpenhamn, der han studerade
under vintrarne 1845 och 1846. Efter det
han tillbragt flera år i fäderneslandet, hvar-
est hans talang dock ännu föga uppskatta-
des på grund af svag färg, fick han 1854
tillfälle att i sällskap med sin vän B. Nor-
denberg resa till Düsseldorf. Här vann han
snart godt anseende genom sin ovanliga
förmåga af teckning; och äfven hans färg
vann genom flitiga studier betydligt i styrka
och klarhet. Året derpå återkom han till
Sverige, men dröjde ej länge hemma, utan
återvände till Tyskland, sedan han här gift
sig. 1859 företog han en konresta genom
Holland och ämnade året derefter för be-
ställningar ånyo bosätta sig i Düsseldorf,
när döden afbröt hans konstnärsbana den
9 November 1860. — Utom altartafvor till
flera landskyrkor har Z. äfven utfört större
kompositioner, såsom *Carl XII vid Narva*
(Säfstaholm), två *Skeppsbrott* och *Färd till*

julotta i Wärend, alla tre tills. med M.
Larsson, *Midsommardans* i Dalarne, *Lär-
förhöret* m. fl. — Gift 1858 med *Henrietta
Gustafva Horn*.

Zöge von Manteuffel, Otto Jakob, kri-
gare, diplomat. Född i Stockholm den 2
April 1718. Föräldrar: öfversten *Otto Zöge
von Manteuffel* och *Katarina Sofia Klingens-
stierna*. — Vid tio års ålder upptogs den
unge Z. som page vid hofvet och blef tre
år derefter konungens jagtpage och volontär
vid artilleriet. Återkommen till Sverige,
efter att som kornett vid K. Stanislaus' lif-
dragonregemente ha varit med vid Danzigs
belägring, utnämndes han 1741 till löjtnant
vid lifgardet och afsändes till Finland, der
han under kriget tjänstgjorde som öfver-
adjutant, först hos kommenderande genera-
len, greve Lewenhaupt och sedermera hos
hans efterträdare, general Bousquet. År
1747 utnämndes han till major vid general-
löjtnant Zanders regemente, blef vice kom-
mandant på Carlsten 1748, öfverstlöjtnant
1751, och naturaliserad svensk adelsman s.
å. I kriget i Pommern, dit han öfvergick
1757, förde han befälet öfver Uplands re-
gemente; blef 1761 öfverste i armén och s.
å. minister i Neder-Sachsiska kretsén, i hvilken
egenskap han undertecknade fredshandlingen
mellan Sverige och Preussen i Hamburg
1762. Återkallad från sin beskickning 1765,
förordnades han till öfverste för hertig Fre-
drik Adolfs, sedermera Enkedrottningens,
lifregemente och skickades som envoyé till
preussiska hofvet 1766. Generalmajor 1770,
upphöjdes han 1772 till friherre, blef 1776
generallöjtnant, 1782 förste hofstallmästare hos
prinsessan Sofia Albertina och slutligen ge-
neral 1792. Död i Stockholm den 6 Febr.
1796. — Enligt minnestal vid hans graf,
hade han »så väl vid riksdagar, som i mi-
nisteriella och militära värf, med klokhet,
försigtighet och mandom alltid försökt be-
fordra sin konungs och fäderneslands för-
del». — Ogift.

Åhlström, Olof, musiker, tonsättare.
Född den 14 Augusti 1756 i Wårdinge
socken i Södermanland, der föräldrarna voro
bondfolk. — Då sonen tidigt röjde ovanliga
musikaliska anlag, lagade föräldrarna, att han
erhöll någon undervisning af församlingens
organist. Men den spirituelle gossen fann
sig ej länge tillfredsestäld med hvad han der
fick lära. Vid sexton års ålder sade han
derför fäderneslemmet farväl, och begaf sig
till Stockholm, hvaräst han vann inträde
vid Musikaliska Akademien. År 1777 för-
ordnades han till organist vid Maria för-
samling i hufvudstaden, innehade denna be-
fattning till 1792, då han förflyttades som
organist till S:t Jakob. Samtidigt med det
han erhöll organistbefattningen i Maria, be-

gynte han taga undervisning i kameralvetenskap och inskrefs 1779 som e. o. kammararkivare i Krigskollegium. Inom detta embetsverk fortgick han sedan till kamrerare i passevolanskontoret 1794, till krigskommissarie 1802 samt blef 1805 krigsråd samt ledamot i krigskollegii civildepartement. Vid sextiåtta års ålder sökte och erhöll han afsked ur rikets tjänst; men bibehöll organistställan i Jakob fortfarande till sin död, i Stockholm, den 11 Augusti 1835. Ledam. af Musik. Akad. R. N. O. Hans befordringar och arbeten som tjänsteman åstadkommo aldrig några afbrott i hans verksamhet som musiker och tonsättare. År 1789 anlade han det första nottryckeri i Sverige och utgaf derifrån flera värdefulla arbeten, såsom: *Musikaliskt tidsfördrif* (1789—1834), innehållande pianokompositioner, kantater, urertyrer m. m. *Vikmanssons kvartetter*; *Arier ur de på K. teatern uppförda operor*; *Traditioner af svenska folkdanser*; *Skaldestycken satta i musik o. s. v.* — Som orgelspelare vann han tidigt, och bibehöll alltjemt, anseende för att vara den förnämaste i Sverige på sin tid. Ej mindre var hans rykte som tonsättare. Utom redan nämnda arbeten har han författat och utgivit: *Trois sonates pour le clavecin avec l'accompagnement d'un violon*, det första i koppar stackna musikverk i Sverige. *Fyra klaverduetter*, favoritpjäser ur Haydns simfonier, musiken till operorna *Frigga*, *Tanddoktorn* och *Crispinerna*, flera sånger t. ex. de af nationen länge med hänförelse sjungna: »*Du med trångtande rospå*»; »*Sörj ej den gryende dagen förut!*» *Goda gosse, glaset töm o. s. v.* — Som ledamot i komitén för kyrkången, biträdde han vid utarbetandet af den koralbok, som utgafs under Hæffners namn 1819. Men ännu före Hæffners död måste Å. sjelf utgifva en koralbok i öfverensstämmelse med svenska församlingens vanliga sång, hvilket koralverk ännu följes i en del landsförsamlingar. — Gift med *Hedvig Charlotta Lenngren*.

Åkerblad, Johan David, orientalist. Född 1763 i Stockholm, der fadren var spegelfabrikör. — Efter fem års universitetsstudier i Upsala anställdes han 1783 i K. kansliet, och sändes, på grund af sin kännedom af österlandets tungomål, s. å. i en beskickning till Konstantinopel. Efter väl-förträttadt uppdrag vid osmaniska hofvet, använde han tiden 1784—89 till nästan ständiga resor i Mindre Asien, Syrien, Foinikien, Palestina, Egypten och norra Afrika, samt anställdes efter sin hemkomst till fäderneslandet, som protokollsekreterare i utrikes expeditionen och translator från turkiska språket. Åren 1791 och 1795 skickades han ånyo i ministeriella uppdrag till Turkiet, der han under den sista resan qvarstannade en tid i Konstantinopel, som bi-

tråde åt svenske minister-residenten d'Ohsson. — I början af 1800:talet uppehöll han sig, för vetenskapliga forsakingar och för utgifvande af några skrifter, i Göttingen; skickades 1802 som legationsekreterare till Paris, men förflyttades redan s. å. derifrån, som chargé d'affaires till Haag. Snart derefter synes han af något missnöje ha lemnat svenska kabinettets tjänst; åtminstone tillbragte han, utan offentlig befattning, flera år i Rom och afled der d. 8 Febr. 1819. — Under lifstiden föga känd och redan före sid död glömd i Sverige, har han hos utlandets lärde funnit en trognare vård om sitt minne. Genom sina lärda afhandlingar har han visat sig stå i främsta ledet af sin tids palæograf, utmärkt genom sin kännedom om världens äldsta skriftspråk: foinikiska, assyriska, egyptiska och fornGREKISKA. Hans skrifter, alla tryckta utomlands, äro oftast affattade i brefform: de förnämsta af dem äro: *Inscriptionis phoenicicæ Ozoniensis nova interpretatio* (1802); *Lettre à M. Silv. de Sacy sur l'écriture cursive Copte* (1801); *Lettre à M. de Sacy sur l'inscription égyptienne de Rosette* (1802); *Notice sur deux inscriptions en caractères runiques, trouvées à Venise et sur les Varanges, avec les remarques de M. d'Anse de Viljojan* (1804); *Inscrizione greca sopra una lamina di piombo, trovata in un sepolcro nelle vicinanze d'Atene* (1813); *Lettre sur une inscription phénicienne, trouvée à Athènes* (1804); *Lettre à M^r le cheval. Itolinsky sur une inscription phénicienne* (1817); upplysande anmärkingar till Le Chevaliers resa m. m. — Troknen ogift.

Åkerhielm; släkten härstammar från Åkers socken af Nyköpings län, der stamfadren var bonde. Dennes son, *Magnus Jonas Agriconius*, död som kyrkoherde i Nyköping, hade tvenne barn, en son och en dotter, hvilka adlades med namnet *Åkerhielm*.

1. **Åkerhielm, Anna Månsdotter**, länd. Född den 18 Mars 1642. Föräldrar: förnämude kyrkoherde *Magnus Jonas Agriconius* och *Sofia Kempf*. — Fadren, en länd man, hade sjelf undervist sin dotter i samma ämnen som sönerna. Vid några och tjugu års ålder upptogs den boksynte prästdottern till hofjungfru hos pfaltzgreffinnan Maria Enfrosina och vann i det högbildade huset allas tillgifvenhet. I synnerhet blef hon en kär vän för äldsta dottern Katarina Charlotta De la Gardie, hvilken, då hon 1682 gifte sig med fältmarskalken Otto Vilhelm Königsmarck, medtog jungfru Anna i sitt nya hem och behöll henne hos sig till sin död. I sällskap med greffinnan Königsmarck fick Anna Agriconia företaga vidlyftiga resor i Italien och Grekland och ådgalade, i sin derunder förda dagbok så mycket lärdom och skarpsinnighet, att hon omkring 1691 adlades på sin broder *Samuel Åkerhielm* d. s. s.

nummer, en utmärkeläse, hvilken, så vidt man vet, blott denna enda gång vederfarits ett svenskt fruntimmer för hennes egna förtjenster. Efter grefvinnan Königsmarcks död besatte hon sig i Stade i Bremen och afled der, ogift, den 11 Februari 1698. — Fragmenter af hennes dagbok ha blifvit offentliggjorda af Giörwell i Svenska biblioteket.

2. **Åkerhielm, Samuel d. ä.**, embetsman. Född i Åkers prästgård i Södermanland den 29 Augusti 1639; den föregåendes bror. — Han hade slutat sina studier i Upsala och redan ingått som e. o. tjänsteman i K. kansliet, då han beslöt att göra en resa utomlands, för att vid främmande universitet vinna vidare utbildning. Med återstoden af sitt fädernearf och ett tillskott, som tyskonen lemnade honom af sina arfmedel, uppehöll han sig i tvenne år i Leyden och fick derefter med friherre Gustaf Bondes söner göra en omfattande resa genom flera Europas länder, hvarunder han biträde vid fredskongressen i Nijmegen. Hemkommen till Sverige, anställdes han 1671 som handsekreterare hos rikskanslern M. G. De la Gardie, fick året derefter åtfölja ambassadörerna Sparre och Ehrensteen till fredaverket mellan Holland och England och förordnades till legationsskreterare i Paris 1674. Sedan han en kort tid äfven varit legationsskreterare i Holland, utnämndes han 1676 till sekreterare i K. kansliet, adlades 1679 med namnet *Åkerhielm*, och förordnades till resident i Danmark. Blef sedermera kansliråd och generaldirektör för postväsendet i riket 1697, statssekreterare 1700; och afled, i Stockholm den 25 Juni 1702. — Samuel Åkerhielm d. ä., så kallad till skillnad från sonen (se följ.), var i hög grad utmärkt genom lärdom, snille och embetsmannaduglighet. I sin tids statsaffärer ingrep han djupt, ehuru Bonde, Piper och andre härför uppburu äran och belöningarne. För sin djupa mångsidiga lärdom rådfrågades han ofta af andra vetenskapsmän och lär mer än en gång varit erbjuden professorat vid rikets universitet. — Gift 1676 med *Katarina Mollsdorff*, hvars son, i första giftet med handlanden Jakob Hartzén i Göteborg, 1704 adopterades på adliga ätten *Åkerhielms* namn och nummer.

3. **Åkerhielm, Samuel d. y.**, riksråd. Född i Stockholm den 14 Februari 1684; den föregåendes son. — Efter att ha besökt både svenska och utländska lärosäten, ingick han 1706 i K. kansliet och tjänstgjorde i så väl inrikes- som utrikes expeditionen, utan att vinna någon nämnevärd befordran, förän han 1720 utnämndes till krigsråd. I de politiska machinationer, som började med Carl XII:s fall, var Å. mycket inue och steg i betydhet i samma mån dessa utvecklade sig. Efter att i Dec. 1728 ha blifvit befordrad till president i Åbo hofrätt, upp-

höjdes han 1731 till friherre och intog derefter för hvarje riksdag en allt mer oppositionel ställning mot Arvid Horn och den äldre mäsaregeringen. Sedan Horn 1738 afgått, ingick Å. 1739 i rådet, men var långt ifrån att i allt gilla hattpartiets förslag och planer. I synnerhet motsatte han sig med alvar ryska kriget, ehuru hans ord icke vunno afseende. Lika fruktlöst uppträdde han mot hattregeringens slöseri och äfventyrliga företag inom landet. År 1741 hade han blifvit förordnad till öfverstatemarskalk, men lemnade så väl denna befattning, som sitt rådsemete, 1747, undanträngd på samma svaga skäl, som de, på hvilka han sjelf grundat sitt yrkande om Horns aflägsnande. På bankofullmäktiges föreställning hade regeringen 1745 tillåtit baukeu för utlemnande af metalliskt mynt hvaremot den fick rätt att utgifva småsedlar, »i betraktande af de stora tjänster riket af banken haft, synnerligen under sista kriget och oroligheterna». Vid öfverläggning om denna fråga i rådet motsatte sig Å. densamma och fordrade undersökning af baukeus tillstånd. Detta votum ansågs af ständerna så brottligt, att Å. måste anse för en nåd, att få taga afked utan pension. Då han lemnade den politiska banan nedsatte han sig på sin egendom Margretelund i Roslagen och tillbragte här sina tjugo sista lefnadsår, utan att någonsin för vän eller fiende nedlåta sig till en klagan öfver orättvisa och förföljelse. Dock blef det honom förunnadt att, innan han gick bort, se sina förtjenster och visa råd erkända. Vid riksdagen 1765 blef han af ständerna högtidligen betackad, hedrades med en till hans ära slagen skådepenning och inbjöds att åter intaga ett rum i rådkammaren. Efter något betänkande afsade sig den åldrige den erbjudas hedersplatsen, och afled ett par år derefter, den 11 Mars 1768. I sträng, omutlig rättrådighet och fosterlandskärlek stod Å. framom alla de statsmän, som på 1740:talet deltog i att leda Sveriges öden. »Närmare betraktad» — säger B. v. Beskow — »var han mindre en stor statsman, än en stor karakter af romersk, eller snarare gammalsvensk metaltall, utan nyare tiders blandning. Stor var han mera genom det goda och nyttiga, som han velat, än hvad omständigheterna tillåtit honom att utföra». — Gift 1712 med *Anna Kristina Feif*.

4. **Åkerhielm, Gustaf Fredrik**, embetsman. Född på Lindevad i Östergötland d. 10 Februari 1776; den föregåendes sonson. Föräldrar: ryttmästaren frih. *Samuel Fredrik Åkerhielm* och *Fredrika Lovisa Uggla*. — Efter en särdeles omsorgfull uppfostran ingick Å. i militärstudiet och utnämndes 1793 till kornett vid lifhusarerna (lifgardet till häst). Två år senare löjtnant, befordrades han 1801 till staberyttmästare och

1805 till squadronsryttmästare. På denna grad deltog han 1808 i finska kriget och hade derunder tillfälle att aflägga mångt prof på uppoffrande mod och manlig själ-närvaro. Utnämnd till öfverstlöjtnant i armén 1810, lemnade han året derefter krigstjensten, med titel af öfverste, och drog sig tillbaka till privatlivet, egnande de följande åren åt kötseln af sin egendom samt åt längre och kortare utländska resor. År 1818 inträdde han ånyo i det offentliga lifvet, i det han kallades till direktör för K. Maj:ts hofkapell och spektakler samt bibehöll denna befattning till 1823. Under dessa fem år, hvilken tid blifvit betecknad som en af de mest lysande under K. teaterns tillvaro, uppsattes en mängd nya pjäser, deribland några af Å:s egen hand såsom *Engelbrekt*, *Valdemar* o. s. v. År 1826 förordnades han till ordförande i den året förut organiserade styrelsen öfver fängelser och arbetsinrättningar i riket; förvaldade ifrån 1827 samtidigt härmed generaltulldirektörsembetet; och kallades från dessa befattningar 1831 till statsråd. Jemte sina embeten i statens tjänst, innehade han tid efter annan flera maktpåliggande förtroendeuppdrag. Sålunda var han 1821 fullmäktig och ordförande i styrelsen öfver riksgäldskontoret, 1825 ledamot i jernkontoret, 1829 i kommitén för afgifvande af förslag till nytt reglemente för K. Maj:ts hofkapell och spektakler; ordförande i Patriotiska sällskapet; under flera år ordförande i Musik. Akad. m. m. Hedersledamot af Landtbr. Akad., af Musik. Akad., Ridd. och komm. af K. Maj:ts O.; Storkomm. af Grek. Fr. O. m. m. Död på Ulfunda utanför Stockholm den 23 Sept. 1843. — Gift 1: 1807 med *Helena Charlotta af Ugglas* och 2: 1831 med *Elisabet Sofia Anker*.

s. **Åkerhielm, Johan Gustaf Nils Samuel**, statsråd. Född i Stockholm den 24 Juni 1833; den föregåendes son. — Efter i Upsala idkade universitetsstudier ingick han 1852 som e. o. i K. kansliet; utnämndes 1854 till underlöjtnant vid lifregementets dragonkår, samt åtföljde som adjutant general von Esen på hans beskickning till ryska kejsarkroningen i Moskwa s. å. Efter sin hemkomst förordnad till attaché vid svenska beskickningen i Paris, utnämndes han 1857 till andre sekreterare i kabinettet för utrikes brefväxlingen, då han tog afsked ur militärståndet. I diplomatiens tjänst kvarstannade han till 1863, och var under tiden tillförordnad legationsekreterare i St Petersburg 1858, i Wien 1859 och i Köpenhamn 1860. — Som ledamot af ridderskapet och adeln, deltog han i tvenne riksdagar 1859—60 och 1865—66; och utsågs af den första folkvalda riksdagen 1867 till medlem af statsrevisionen, hvilket förtroende förnyades de påföljande riksdagarna till

1870, då han inträdde som ledamot i riksdagens andra kammare. Som riksdagsrepresentant arbetade han under den första riksdagen i lagutskottet, 1871 i konstitutionsutskottet; och utnämndes, efter att ånyo ha blifvit vald till riksdagsfullmäktig, 1872 af konungen till andre kammarens vice talman. År 1874 inkallades han som statsråd och chef för finansdepartementet i konseljen, der en af hans första embetsåtgärder var kontrasignerandet af K. Maj:ts förordning, angående åtgärder till förekommande af öfverdrifven afverkning å ungskog inom Norrbottens län, men lemnade sin statsrådsbefattning redan i Maj det följande året och drog sig tillbaka till sin egendom, Margretelund, familjens gamla stamgods, som han återförvärfvade 1864 och sedan dess egnat sin omvårdnad. — Sedan 1875 ordförande bland fullmäktige i riksgäldskontoret. Komm. af N. O.; R. D. D. O.; R. R. St. O. 3 kl.; R. Ö. Jernkr. O. m. m. — Gift 1860 med *Ebba Aurora Ulrika Gyldenstolpe*.

Åkerman, Fredrik, embetsman. Född den 16 December 1800 i Göteborg. Föräldrar: landkamreraren derstädes *Fredrik Magnus Åkerman* och *Ingeborg Otterdahl*. — Vid aderton års ålder, efter aflagda universitetsexamina, begynte Å. sin embetsmannabana som e. o. kansliet i Kammarexpeditionen af K. Maj:ts kansli och ingick 1819 som auskultant i Svea hofrätt. Befordrad till vice häradshöfding, till e. o. notarie och e. o. fiskal i nämnda hofrätt 1825, erhöll han häradshöfdings namn, heder och värdighet 1829 och utnämndes s. å. till notarie hofrättsfiskal; blef assessor i Svea hofrätt 1832, hofrättsråd 1840, samt landshöfding i Vesternorrlands län 1842. — Adlad 1843, kallades han 1851 till president i bergskollegium. Var under åren 1834—41 på grund af bruksocietetens val fullmäktig i jernkontoret; förordnades 1856 till direktör för landbruksakademien, från hvilken befattning han året derefter på egen begäran entledigades och afgick från sina befattningar i statens tjänst 1861. Stk. af N. O.; Stk. af N. St. O. O.; och af D. D. O. — Gift 1835 med *Henriette Josephine Benedicks*.

Åkerman, Jakob, läkare, anatom. Född på Gotland den 28 Oktober 1770. Föräldrar: kyrkoherden i Rone *Israel Åkerman* och *Kristina Amalia Toftén*. — Vid universitetet i Upsala, der Å. blef student 1784, valde han läkarevägen till framtidsbana och promoverades till medicine doktor 1793. Sedan han s. å. blifvit tillförordnad prosector i Upsala, anställdes han 1797 som kirurg vid akademiska sjukhuset och utnämndes till anatomie och kirurgie professor 1805. Efter en tjugufyrsårig verksamhet som universitetslärare, derunder han i tvenne år 1812—

14 tjänstgjorde som intendent vid Sättra helsobrunn i Vestmanland, afled han Upsala den 21 Maj 1829. — Som målsman för sin vetenskap utvecklade han rätt mycket nit och egde ett vidsträckt anseende, hvarföre han kallades till ledamot af flera lärda samfund i och utom landet. Som författare nedlade han allt hvad han skref i dissertationer, om man undantager ett par uppsatser, som finnas införda i Vetenskapsakademietens i Upsala och svenska läkaresällskapets handlingar. — Gift 1801 med *Gustafva Acrel*.

Åkerman, Nils, läkare, ortopedisk gymnast. Född i Barfva församling af Södermanland 1777. Föräldrar: lektorn, magister *Carl Åkerman* och *Anna Kristina Myreen*. — Sedan han efter sex års gradualstudier vunnit lagerkransen vid promotionen i Upsala 1803, vände han sina studier åt läkarevetenskapen och blef medicine doktor 1810. Två år senare förordnad till prosektor och medic. theor. adjunkt vid kirurgiska institutet i Stockholm, förestod han 1813—14 medicinska professionen vid Karolinska institutet och tjänstgjorde samtidigt härmed som fattigläkare i »staden inom broarne». Sedan han 1816 lemnat sin adjunktur vid universitetet, företog han 1818—22 en omfattande utrikes resa; blef efter sin återkomst det sistnämnda året tillförordnad intendent vid Djurgårdsbrunn invid Stockholm, der han begynte införa gymnastik och ett allmännare bruk af electricitet vid sjukdomars behandling. År 1824, kort efter det han erhållit afsked från prosektorsämbetet och antagit förordnande att förestå anatomie professuren vid Carolinska institutet, anträdde han en ny utländsk resa och inrättade, efter sin hemkomst, 1827 det s. k. ortopediska institutet, i Stockholm, hvilket han efter en mångårig kamp med ekonomiska svårigheter lempade 1847. — Död i Stockholm 1850. — Å. var en liflig, verksam, man skulle kunna säga, mångfrestande man. Vid sidan af sina anatomiska, kirurgiska och gymnastiska forskningar sysselsatte han sig i flera år äfven med lingvistik, hvarföre man i raden af hans utgifna arbeten finner sådana som: *Fransysk ortoepi* (1824); *Fransysk stilöfning* och *läsebok* (1826); *Fransyska språkets böjningsformer* (1828); *Tyska läseöfningar* (1830) o. s. v.

Åkerman, Per Larsson, orgelbyggare. Född 1826 i Vestra Vingåkers församling af Södermanland, der föräldrarna voro bondfolk. — Sedan Å. 1850 med hedrande vitsord utgått från Teknologiska institutet i Stockholm, afled han s. å. orgelbyggare-examen inför Musikaliska akademien och erhöll 1854 statsanlag för en utrikes resa, under hvilken han fick tillfälle att utveckla sin redan vunna skicklighet hos flera af de förnämsta orgelbyggare i utlandet. Under

denna resa gjorde han i Paris sig närmare förtrogen med denna stads yppersta orgelverk, bland andra med det för kyrkan S:t Eugene bestämda, verldsberömda verket, hvilket han erhöll i uppdrag att intonera och stämma, verkstälde i Bruxelles intoneringen och stämningen af, den för katedralkyrkan i Murcia bygda, s. k. »jetteorgeln» med sextifva stämmor. s. v. Återkommen hem, begynte han en omfattande verksamhet i sitt yrke och fick emottaga beställningar och loford från alla delar af riket. Efter att 1863 erhållit V. O., kallades han 1864 till ledam. af Musik. Akad. samt afled i Stockholm den 2 Juli 1876. Såsom Å:s förnämsta arbeten kunna nämnas orgelverken i S:t Katarina kyrka i Stockholm och i Strengnäs domkyrka. Hvad, som fördelaktigt utmärker dessa, och öfverhufvud alla verk, som utgått från hans verkstäder, är stämmornas förträffliga intonation, hvarigenom de icke allenast erhålla den mest mjuka, fylliga och angenäma ton, utan en klangfärg, som troget återger de instrument de föreställa.

1. **Åkerman, Joachim**, fysiker, tekniker. Född i Kjells Näbbelöfs prästgård i Skåne den 28 Januari 1798. Föräldrar: kyrkoherden *Richard Abraham Åkerman* och *Ulrika Gosselman*. — Vid femton års ålder blef Å. student vid universitetet i Lund, der han uppehöll sig dels genom konditionerande, dels med understöd af en släkting till 1820, då han med första hedersrummet erhöll lagerkransen. Kallad till docent i fysik vid samma universitet 1823, utnämndes han två år senare till physic. adjunkt och custos machinarum och förestod någon tid 1827 physic. et astronom. professionen. Under sommaren s. å. anställdes han som adjunkt i kemi vid det då nybildade Teknologiska institutet i Stockholm, samt utnämndes innan årets slut till professor i kemisk teknologi derstädes. Denna befattning innehade han sedan i elfva år eller till 1839, då han, efter professor Sefström, förordnades till förste lärare och föreståndare för bergskolan i Falun. Men redan 1846 återkallades han till Teknologiska institutet, der han som tillförordnad direktör verkstälde läroanstaltens reorganisation till den 1 September 1848, då han återtog föreståndarejtjensten vid Falu bergskola. Utnämnd till öfverdirektör vid K. Myntet och kontrollverken, tillträdde han dessa befattningar 1853 och innehade dem sedan till sin död i Stockholm den 3 April 1876. Ledam. af Vet.-Akad., af Landtbr.-Akad. m. fl. lärda samfund; en af Svenska trädgårdsföreningens stiftare och flera år dess ordförande; Komm. af V. O.; R. N. O. m. m. — Vid bergskolan i Falun var han den förste, hvilken ifrade för en större vetenskaplig bildning hos dem, som egnade sig åt järnhandteringens ledande

och yrkade med alvar på bergsskolenundervisningens sammanförande med teknologiska institutet i hufvudstaden, en plan, som först gick i verkställighet flera år efter det han lemnat bergsskolan. För denna högre bildning sökte han äfvenverka genom utgifvande af *Tidskrift för svenska bergshand- teringen* (1843—45) och genom *Järnkonto- rets Annaler*, som han redigerade 1846—52. Af hans öfriga skrifter må nämnas: *Ele- mentarkurs i kemien* (1831); *Föreläsningar i teknologi* (2 del. 1831) m. m. — Gift 1836 med *Anna Charlotta Wihlborg*.

2. **Åkerman, Anders Richard**, geolog, metallurg. Född i Stockholm den 10 April 1837; den föregående son. — Student i Upsala 1855, aflade han bergsexamen der- stades 1860. Samma år antagen till auskul- tant i Kommersekollegium, genomgick han 1861—62 Falu bergsskola, anställdes 1863 till elev, och 1864 till stipendiat på järn- kontorets metallurgiska stat, samt förestod 1866—68 professionen i järnets metallurgi vid bergsskolan i Falun. Det sistnämnda året förordnades han att ombesörja redige- ringen af den metallurgiska afdelningen af Järnkontorets Annaler, hvarmed han fort- farande är sysselsatt samt utnämndes 1869 till adjunkt i metallurgi och hyttkonst vid Teknologiska institutet. På uppdrag af järn- kontoret gjorde han 1866—67 en omfattande vetenskaplig resa till Nordamerikas Förenta stater, Storbritannien, Frankrike och Støyer- mark, samt förordnades 1871 att vara leda- mot af komitén för Sveriges deltagande i utställningen i Köpenhamn, ett förordnande, som förnyats i komiteerna för utställningen i Wien 1874 och i Filadelfia 1876, hvar- jemte han varit anförtrord att vara juryman för de metallurgiska afdelningarna vid alla dessa utställningar. 1875 hedersledamot i The Iron and Steel Institute i London, en af de största utmärkelser, som kan tilldelas en metallurg. Samma år ledamot af Vet.- Akad., för öfrigt R. V. O.; R. D. D. O. och R. af Ö. Fr. Jos. O. m. m. — Utom hans årliga tjänsteberättelser, hvilka alltså 1864 finnas intagna i Järnkontorets Annaler, har han författat en mängd andra uppsatser i samma tidskrift, äfvensom i Dala Bergs- mannförenings förhandlingar, i Teknisk tid- skrift m. m. Åtskilliga af dessa uppsatser hafva blifvit öfversatta på tyska, franska och engelska. — Gift 1867 med *Maria Gustafva Clason*.

Åkerrehn, Olof, mekaniker. Född 1754 i Vestra Vingåkers socken af Söderman- land, studerade han, med understöd af greve Fredrik Bonde på Kesäter, först i Åbo, sedan i Upsala, vid hvilket sistnämnda universitet han blef magister 1782. Med grundlig und- derbyggnad, särdeles i de matematiska veten- skaperna, trädde han i det praktiskas tjänst

och egnade hela sitt lif åt mekaniska upp- finningar och bygnadsarbeten. Antalet af de af honom anlagda verk och inrättningar uppgå jemväl till en betydande siffra. Man har beräknat, att han, ifrå 1784 och till sin död, den 9 Maj 1812 således på tjugu- åtta år, uppbyggt omkring femtio stångjärns- hamrar, lika många spik- och kniphammars- verk, sjutton sågverk, nittio qvarnar, förutom vals- verk, blåsterverk, fabriker, grufkonster m. m. Till hans utmärktaste arbeten räknades manu- fakturverken vid Vedeväg i Vestmanland, Nyköpings messingsbruk, bygnaderna vid Kinda kanal och slussverk o. s. v. — Äf- ven flera af hans skrifter förtjena afse- ende, såsom: *Utkast till en praktisk af- handling om vattenverk* (1788); *Begrepp om lerkonst* (1811); *Om gevär och skjut- konst* (1812); Hans största och förnämsta arbete, *Samlingar i konstbyggnadsvetenskapen*, afbröts till stor skada genom författarens tidiga död. — Å. var ledam. af Vet.-Akad., i hvars handlingar han skrivit flera upp- satser.

Åkerström, Jonas, historiemålare. Född den 9 Mars 1759 i Åkre by, Rogsta socken af Helsingland, der fadren *Jon Mattsson*, gift med *Britta Eriksdotter*, var skattebände. — Efter att i åtskilliga år ha arbetat som lärling och gesäll hos en handverksmålare i Hudiksvall, anlände Å. 1784 till hufvudsta- den, der han blef elev vid Konstakademien och fick studera under Desprez och Masre- liez. Redan 1787 eröfrade han Akademiens stora guldmedalj för ett stycke *Meleager utgår i striden*, hvilket väckte stor uppmärksamhet och förskaffade honom ett offentlig understöd, hvarmed han i Maj 1788 begaf sig till Italien, der han i början utvecklade mycken fit, men snart hängaf sig åt ett oregel- bundet lefnadsätt, som äudade hans dagar, Rom, den 25 Nov. 1795. — Utan tvifvel var Å. ämnad till en framstående konstnär. Han hade utmärkta anlag för teckning, och klart färg- sinne, men saknade nödigt underlag af bild- ning och kunskaper. Hans flesta stycken förete, med många förtjenster i öfrigt, nå- gonting sliskt och kraftlöst, hvilket gifvit en och annan konstomare anledning att bryta stafven öfver hela hans konstnärsskap. Af hans efterlemnade målningar må nämnas *Bacchus och Ariadne*, *Procris och Cephalé*, *Paris och Oenonne*, samt *Venus och An- chises*, den sistnämnda i Nationalmuseum.

1. **Ångström, Anders Jonas**, universitets- lärare, fysiker. Född på Lögöds bruk i Me- delpad den 14 Augusti 1814. Föräldrar: d. v. brukspredikanten, sedermera kommi- nistern i Sättna, *Johan Ångström* och *Kata- rina Thunberg*. — Efter att ha genomgått Herlösands läroverk, blef Å. student i Up- sala 1833, filosofie doktor vid promotionen 1839 och hösten s. å. kallad till docent i

fysiken. Förordnad 1842 till adjunkt vid Stockholms observatorium, utnämndes han 1848 till astr. observator i Upsala och befordrades efter femton år (1858) till professor i fysik, sedan han åtminstone under ett par år som vikarie förut upprätthållit professionen. Under de sexton år han sedan innehade denna lärostol, förskaffade han universitetets fysiska kabinetten en tidsenlig samling af fysiska apparater; sökte, genom införande af fysiska laborationer, hos de studerande väcka och underhålla intresset för de exakta vetenskaperna, samt var under en följd år Vet.-societetens nitiske, högt uppburna sekreterare. År 1850 kallades han till ledamot af Vet.-Akademien i Berlin, af The Royal Society i London, af hvilket sällskap han 1870 fick emottaga den stora Rumfordska guldmedaljen, samt invaldes 1873 till korr. medlem af l'Institut de France. Komm. af V. O.; R. N. O.; R. It. Kr. O. m. m. — Död i Upsala den 21 Juni 1874. — Genom sina forskningar på den experimentella fysikens och särskildt spektralanalysens område förvärfvade Å. ett rykte, som värdigt ställer honom vid sidan af Sveriges största vetenskapsmän. Utrymmet tillåter ej att redogöra för alla hans forskningar och påteckningar på detta fält. Endast det må nämnas, att han i sin afhandling *Optiska undersökningar*, inlemnad till Vet.-Akad. i Stockholm i Febr. 1853, först af alla fysici uttalade den lag, som huvudsakligen ligger till grund för spektralanalysen. I sin adress, till Royal Society, då Å. några år därefter antogs till ledamot af densamma, anmärkte ordföranden, den berömda fysikern Sabine, att på grund af den nämnda afhandlingen Å. måste erkännas som spektralanalysens fader, medan hans optiska undersökningar »innehålla de fundamentala principerna till nästan allt som sedermera blifvit gjordt.» I sitt sekularverk *Recherches sur le spectre solaire*, jemte atlas (1868), lemnade Å. sedermera en närmare utredning af denna stora vetenskapliga fråga. Äfven på fysikens öfriga områden var han, en lika snillrik som ihärdig arbetare, hvilken genom sina undersökningar spred ljus öfver mångt förut dunkelt ämne. Bland hans många arbeten må som de viktigaste nämnas: *Sur la polarisation rectiligne et la double réfraction des cristaux à trois axes obliques* (1849), hvori han gifvit en lösning af problemet, rörande dessa kristallers optiska fenomen, som Neumann, Mac-Cullagh m. fl. förgäfvets sökt förklara; *Om de monoklinnoedriska kristallernas molekylära konstanter* (1859); *Ny metod att bestämma kroppars ledningsförmåga för värme* (1861), hvilken innehåller första tillförlitliga bestämningen af ledningsförmågans absoluta värde; *Sur deux inégalités d'une grandeur remarquable dans les apparitions de la comète de Halley*; *Sur les spectres des gas simples*

(1871); Utom de nu nämnda, hvilka torde få anses som hans viktigaste arbeten, böra jemväl framhållas hans berömda *Mémoire sur la température de la terre* (1851) äfvensom från en tidigare period hans *Magnétique Beobachtungen bei Gelegenheit einer Reise nach Deutschland und Frankreich* (1844). — Gift 1845 med *Augusta Carolina Bedoire*.

2. **Ångström, Carl Arendt, mekaniker.** Född på Lögdö bruk i Medelpad den 23 Oktober 1821; den föregående bror. — Student vid Upsala universitet 1841, deltog han som frivillig i danska kriget 1848, aflade filos. kand. ex. i Upsala 1851 och promoverades 1854 till filos. doktor. Omedelbart efter det han absolverat filos. kand. ex., ingick han som auskultant i Kommercekollegium, genomgick som ordinarie elev Falu bergsskola 1851—53, anställdes som disponent vid Tabergs grufvor i Vermland och antogs derjemte som elev på Järnkontorets mekaniska stat 1854. År 1864 utnämndes han till professor i tillämpad mekanik vid Teknologiska institutet i Stockholm, blef tillika, efter bergsskolans förflyttning till hafvudstaden, lärare i bergmekanik vid nämnda läroanstalt 1869, och innehar fortfarande dessa lärarekall. Vid sidan af sina ordinarie tjänstebefattningar har han utöfvat en betydande verksamhet som praktisk ingenjör och konstruktör af maskiner och byggnader för grufvor och järnhandteringen, ifrat för utvecklingen af kommunikationsväsendet, bidragit till införande af s. k. strål- eller tryckturbiner samt af åtkilliga arbetmaskiner för jernberedningen, infört vid bergsprängning användningen af säkerhetsändrör och anlade vid Taberg 1862 en fabrik för tillverkning af sådana, upfunnit metoden att med bruk af deviationskompass verkställa undersökning af järnmalmfälts läge och utsträckning m. m. För dessa och likartade arbeten har han vid åtkilliga tillfällen besökt England, Frankrike, Belgien och Förenta staterna i Nordamerika, de sistnämnda senast 1876. Har för bedömandet af maskiner fungerat som prisdomare, utom vid utställningar i Sverige, vid de internationella utställningarna i Köpenhamn 1868, Wien 1873 och Filadelfia 1876. — År 1865 deltog han i stiftandet af Ingenjörföreningen i Stockholm och har sedan dess varit hennes sekreterare och utgifvare af föreningens handlingar (1866—76). Ledam. af Vet.-Akad., af hvilken han 1873 erhölet det Wallmarkska priset; medlem af Letterstedtska föreningen, R. V. O. och R. D. D. O. — I Ingenjörföreningens förhandlingar, Tidskrift för praktisk byggnadskonst, Vermländska bergshandteringsens annaler; men framför allt i Järnkontorets Annaler har Å. författat en mängd uppsatser i mekanik och tekniska ämnen, af hvilka några blifvit öf-

versatta på tyska. — Gift 1: 1855 med *Katarina Kristina Wahrenberg* och 2: 1873 med *Mathilda Elisabet Salholm*.

Åstrand, Nils, präst, riksdagsman. Född den 9 December 1785 i Ånsta socken nära Örebro, der föräldrarna voro soldatfolk. — Student i Upsala 1807, egnade han under sin beredelse till graden i synnerhet grundliga studier åt matematik och filosofi samt promoverades till magister 1812. Förordnad 1814, att vara kollega vid skolan i Nyköping, och 1819 till dylik befattning i Örebro, lät han prästvig sig 1821 samt befordrades 1822 till konrektor vid Örebro skola och till kyrkoherde i Ekers prebendepastorat; blef kyrkoherde i Kräklinge 1827, prost 1828 och förflyttades från Kräklinge till kyrkoherde i Edsberg och Hackvad 1840. L. N. O. Han afled innan han ännu tillträdde Edsbergs pastorat, under riksdagen i Stockholm, den 10 December 1840. — I samtliga riksdagarna 1828—40 deltog Å. som fullmäktigt för Strengnäs stifts prästerskap, och var, genom sin oöwd, sakkännedom och sjelfständighet, en af de utmärktaste representanterna i prästeståndet. Under den tid han tjänstgjorde i skolan var han en flitig och skicklig öfversättare af främmande gagneliga arbeten, såsom: *Haug: De kristnes antiqviteter* (1813); *Villers: Utkast till kristna kyrkans historia* (1817); *Eichhorn: De tre sista århundradenas historia* (5 band 1815—24); *Eichhorn: Nittonde århundradets historia* (1816) m. m. — Gift 1: 1820 med *Hedvig Charlotta Bruselius* och 2: med *Anna Elisabet Svenberg*.

Åström, Johan, homilet, psalmist. Född den 30 November 1767 i Gefle; son af orgeltramparen *Johan Mattson Åström* och *Elisabet Insulander*. — Efter förberedande studier i Gefle skola och gymnasium, blef Å. student i Upsala 1785, och erhöll vid promotionen 1794 den filosofiska graden. Prästvigd 1793, anställdes han två år senare som hospitalspredikant i Upsala, blef svensk pastor vid tyska församlingen i Norrköping 1799, och befordrades 1805 till kyrkoherde i Tuna och Stafby församlingars pastorat af ärkestiftet; prost 1808; teologie doktor 1809, samt slutligen kyrkoherde i Simtuna, Altuna pastorat af samma stift 1821. L. N. O. Död den 29 Februari 1844. — I flera af de reformförslag för kyrkan, som ävägbragtes i början af detta århundrade, var Å. en kunnig och samvetsgrann medarbetare, såsom: i katekeskomitén, i komitén för ny kyrkohandbok, i komitén för ny evangeliobok, samt i nya psalmbokskomitén. I den sistnämnda deltog han särdeles verksam, liksom han synes bland komiteledamöterna ha varit den, till hvars insigter och omdöme Wallin satte mesta förtroendet. I vår nu varande psalmbok äro omkring tjugu psalmer af Å:s hand, deribland de vackra: N:r 42: *Höj*

menniska ur gruset, 168: *Store Gud, som handen räckte*, 219: *Gud fullkomlighetens källa*, 480: *Snabbt som blixten, de försvinna*, m. fl. — På det homiletiska området författade och utgaf han utom strödda predikningar och tal, *Högmassopredikningar* (3 delar 1829—31), *Handbok i teologiska litteraturen* (1842) m. m. En samling *Predikningar och religionstal* utgafs efter hans död (1846). — Gift 1800 med *Maria Eleonora Ainer*.

1. **Älf, Samuel**, präst, svensk och latin sk vitterhetsäldkare. Född i Qvillinge socken af Östergötland den 14 Juli 1727. Föräldrar: kyrkoherden *Erik Älf* och *Elisabet Rydelia*. — I Upsala, der han vid aderton års ålder inskrefs som student, gjorde han sig så känd för sina insigter i romarspråket, att han året efter det han blifvit magister (1752), erhöll flera röstur i fakulteten till professionen i romersk vältalighet och poesi. År 1753 förordnades han till poes. docens i Upsala och utnämndes 1760 till eloqu. et poes. lector i Linköping. Erhöll professors titel 1762, befordrades, efter att ha låtit prästvig sig 1766, till kyrkoherde i Slaka 1771; blef teologie doktor vid kröningen 1772, andre teologie lektor 1777, prost 1781 och slutligen 1782 domprost i Linköping. Led. af Vitt. Hist. och Ant. Akad. L. N. O. Död i Linköping 1799. — Varmt hängifven romrarnes språk och skaldekonst, arbetade Å. som lärare mycket för latinska vitterhetens utbredande bland den studerande ungdomen. Äfven svenska vitterheten hade i honom en vän och det förtjenar ihågkommas, att han var en bland stiftarne af det vittra sällskap, som slöt sig kring fru Nordenflyckt. Hans tryckta latinska skaldestycken uppgå till mer än hundra, deribland en öfversättning på latinsk vers af Gyllenborgs »Tåget öfver Bält» och af samme skalds »Ode öfver ett godt hjerta». Han har äfven efterlemnadt en mängd poemer på svensk vers, af hvilka dock endast ett fåtal blifvit tryckta. — Gift 1762 med *Anna Dorothea Filenius*.

2. **Älf, Erik Peter**, vitter författare. Född i Linköping den 2 Mars 1765; den föregåendes son. — Efter trenne års vistelse i Upsala, begaf sig Å. 1785 till universitetet i Lund, hvarest han innehade första hedersrummet vid promotionen 1787. Två år derefter förordnad till docent i litteraturhistoria, lät han prästvig sig 1792 och afled i Lund natten till d. 24 Jan. 1793, endast tjugufem år gammal. I lifstiden hade Å. utgifvit tvenne skaldeverk: *Tal öfver freden i Verelä* (1790) samt *Werthers första och sista stunder* (1786). Efter hans död utgaf Leopold hans *Strödda skaldestycken* (1795), något som synes antyda, att den store akademikern funnit den tidigt bortgångne skaldens dikter stå öfver flertalets af rimmande medtäflare.

Öberg, Lotta, poetissa. Född af fattiga föräldrar i Stockholm omkr. 1815. — Hennes afgjordt poetiska kallelse visade sig mycket tidigt i små dikt försök, af hvilka ett händelsevis föll i händerna på excellensen af Wetterstedt, genom hvars föraustaltande den fattiga flickan hemtades från sin skräpelig bostad vid Lundtmakaregatan och sattes i en af Stockholms bästa pensioner. Här gjorde hon de mest snabba framsteg; men hennes af naturen svaga kroppshydda, undergrädd af lidanden och umbäranden i ungdomen, föll, innan hennes rika anlag ännu hunnit utveckla sig, tillsammans i döden den 21 Juni 1856. — Under hennes lifstid utgåfvos genom vänners försorg hennes *Lyriska dikter* (3 häft. 1834—41). »De vitna om en djup och varm känsla, som på ett enkelt, oskuldsfullt och rörande sätt återklingar af de stora skaldernas toner, af hvilka hon inspirerades.»

1. **Ödmann, Samuel Lorentz**, universitetslärare, naturforskare, teolog, skald, musiker. Född i Hjelmserys församling af Wexiö stift den 25 December 1750. Föräldrar: kyrkoherden *Gabriel Ödmann* och *Katarina Wiesel*. — Sin första uppfostran erhöll Ö. hos sin morfader prosten Wiesel i Wieslanda, hvars patriarkaliska hem han sedan så måsterligt skildrade i sina »Hogkomster från hembygden och skolan.» Efter att vid aderton års ålder ha blifvit student i Upsala, aflade han filos. kand. ex. derestades 1772, och lät prästviga sig 1773, på kallelse till huspredikant hos general Pfeiff på Vermdön. På kallelse af en friherre Cederström, som var bosatt inom samma pastorat, förordnades Ö. 1776 till komminister och skolmästare på Vermdön och kvarstannade i fjorton år på denna anspråkslösa plats, der hans inkomster voro så knappa, att han måste bidraga till de sinas uppehälle genom att fiska och jaga. Under en af dessa jagter förkyldde han sig så illa, att han sedan aldrig tålde fria luften och ej någon gång återvann helsen fullkomligt. För att göra sitt lif någorlunda drägligt dönde han sig till ett beständigt innesittande i studerkammaren, hvilket lefnads sätt med få afbrott fortfor i fyrtifem år. Emellertid gjorde han sig genom utgifna skrifter så känd, att han 1784 invaldes till ledamot af Vet.-Akad., hvarefter han genom medverkan af ärkebiskop Troil och biskop Wallqvist 1790 utnämndes till kyrkoherde i Gamla Upsala och blef ord. teologie adjunkt i Upsala s. å. — Här väntade honom, den mångsidigt lärde, ett nytt och vidsträckt verksamhetsfält. Strax efter sin ankomst till Upsala anmodades han att delta i bibelkommissionens arbeten och insattes någon tid derefter i eklelesiastik-komitén, 1799 befordrades han till teologie professor och blef följande året teol. doktor.

Sedan, på hans inrådan, ett teologiskt seminarium blifvit inrättadt vid universitetet, förordnades han 1806 till dess förste direktor och till teol. pastoral. professor samt skötte, fastän instängd i sin kammar, icke blott alla sina göromål som professor och seminariiföreståndare, utan äfven de pastoralala i sitt prebende, hvarjemte han utvecklade en högst betydlig skriftställareverksamhet. På grund af sina vetenskapliga förtjänster inkallades han i flera lärda sällskap, samt pryddes med nordstjernen, som han bar blott en gång, då K. Carl XIII hedrade honom med ett besök. Död i Upsala den 2 Oktober 1829. — Redan som yngling leddes Ö. af sin ovanliga fattningsegäva att utbreda sig öfver flera grenar af det mänskliga vetandet. I synnerhet fäste han sin hog vid Österlandets språk, fornkunskap och naturalhistoria. Hans flesta arbeten bestå derför i öfersättningar och sammandrag af resebeskrifningar, i öfersättningar af några bibelns böcker samt strödda arbeten och uppsatser till upplysning af Den heliga skrift. Som skald har han utmärkt sig genom sina *Försök till kyrkosånger* (1798) samt genom tvenne oratorier *Försonaren på Oljoberget* och *Försonaren på Golgatha*, till hvilka han, åtminstone delvis, komponerat, den äfven af kunnare loftrade, musiken. Af hvarje bildad svensk är han dessutom känd genom sina förut omnämnda *Hogkomster från hembygden och skolan*, med måsterhand upprägnade teckningar af hemlifvet och sederne i Småland kort efter midten af förra århundradet. — Gift med *Elisabet Myrin*.

2. **Ödmann, Erik Samuel**, präst, riksdagsman. Född i Mo socken i Helsingland den 27 Oktober 1786; den föregående brorson. Föräldrar: häradshöfdingen, lagmanen *Gabriel Ödmann* och *Katarina Myrin*. — Vid sexton års ålder begynte Ö, sina akademiska studier i Upsala och blef magister vid promotionen 1809. Anstald s. å. som amanuens vid teologiska seminariet, förordnades han 1810 till vice lektor vid gymnasiet i Gefle; blef gymnasiiadjunkt derestades samma år; eloq. et poes. lector 1814 samt befordrades, sedan han lätit prästviga sig 1825, till kyrkoherde i Vendels församling af ärkestiftet 1827. — Prost 1830; kontraktsprost i Örbyhus kontrakt 1841. Död på Hofgårdsby i Vendels socken den 17 September 1845. I yngre år utmärkte sig Ö. som vitter författare och eröfrade två gånger Svenska Akademiens pris för vältalighet, nämligen 1813 för *Historia om det första korstådet* och 1816 för ett *Försök öfver islamismen*. Vid riksdagarne 1834—44 var Ö. ledamot af präteståndet och en af de få inom detta stånd som bestämtd och afgjordt uppträdde som oppositionsman. Under samma tid hade han flera gånger representationens förtroende att vara stats- och diskontrevisor, var tvenne

gångar föreslagen till pastor primarius i Stockholm och innehade jemväl biskopsförelägg. — Gift med *Britta Katarina Stenfelt*.

Ölander, Per August, embetsman, musiker, tonsättare. Född i Linköping den 8 Januari 1824. Föräldrar: organisten i S:t Lars församling af Linköpings stift *Per Ölander* och *Maria Katarina Landström*. — Efter afslutade skol- och gymnasiestudier i sin födelsestad, inskrefs Ö. som student vid Upsala universitet 1844, afade kameralexamen derstädes, samt ingick 1847 som extra ordin. kammarskrifvare i tullverket, der han 1867 befordrades till sin nu innehafvande befattning som kontrollör. Af fadren, en för sin tid utmärkt fiolspelare, erhöll sonen en grundlig musikalisk uppfostran, så att han redan som skolegosse i Linköping flera gånger uppträdde vid konserter och andra offentliga tillfällen som solist på violin. Efter sin ankomst till Stockholm utvecklades hans talang än ytterligare genom bekantskap och samspel med Sveriges då utmärktaste violinamator, öfverinspektoren J. Falkenholm, hvars förträffliga tolkning af Haydns och Mozarts mästerstycken gjorde det lifligaste intryck på den unge virtuosen. I samma mån som denne kände sig förtrogen med de klassiska musikförfattarna, begynte han sjelf uppträda som tonsättare och har sedan komponerat flera större musikverk, hvilka blifvit offentligen uppförda, såsom: *Sinfoni för stor orkester* (in Ess); *Missa sollemnis, Tvenne Konung Davids psalmer för soli och kör med orgel, Blenda, opera i 5 akter*, uppförd på K. teatern samt prisbelönt, samt dessutom sextett för två violiner, två altar och två violonceller; åtskilliga violinquartetter, sängquartetter, solosånger vid piano m. m. Ö. är sedan 1864 ledam. af Musik. Akad. — Gift med *Johanna Maria Nordblom* (se Nordblom).

Öman, Viktor Emanuel, skald, språkkännare. Född den 22 Augusti 1833 vid Skäfteberget i Ramsbergs bergsförsamling af Örebro län, der fadren, kommissionslandtmätaren *Erik Emanuel Öman*, då var bode. Efter förberedande undervisning blef Ö. student i Lund 1852, fortsatte därefter sina studier i Tyskland, der han vid universiteten i Leipzig och Jena sysselsatte sig med filosofi och språkvetenskap och blef filosofie doktor på det senare stället 1859. Efter sin återkomst till Sverige har han aldrig sökt inträde i statens tjänst, med undantag af att han varit uppförd på förslag till adjunkturen i moderns språk vid Upsala universitet, utan enskildt egnat sig åt litteratur, språkstudier och författarskap. Sin vittra bana öppnade han 1857 med en diktsamling *Lyriska blad*, som ytterst gynnsamt mottogs af kritiken och, efter författarens hemkomst från Tyskland, följdes af *Öfversättning af Miltons förlorade och återvunna*

Paradis (1862); *Riddar Herburt och jungfru Hilde* (1866); *Lyriska blad, ny samling* (1868) samt *Öfversättning af Euripidis Medea* (1871), belönt af Svenska Akad. med andra priset. Efter denna tid har hans diktarverksamhet tagit en riktning, som förtjenar särskild uppmärksamhet, nämligen att i svensk drägt återgifva den ryska, polska och magyariska litteraturens nyaste och vackraste nationaldiktter. Början till dessa tolkningsförsök skedde med *Sånger af Pusckin* (1871), därefter med *Sånger af Petöfi* (i Ny Illustr. Tidn.) hvarefter kommo öfvers. från polskan af skalden *J. Krasszewski* och senast en öfversättning från ryskan af *Turgenjews Vårbljor* (1876). Beträffande öfversättningarna från Petöfi har den svenskunnige ungerske litteratören Vilh. Györy förklaradt dessa vara »de bästa hittills synliga, trogna återbilder af originalets både innehåll och form» (Magyarország es a nagy Világ N:r 16 1873, der porträttet af den svenske öfversättaren äfven ses). På det språkliga området har Ö. utgifvit *Lärobok i Engelska språket* (1867) samt *Svensk-engelsk Handordbok* (1872). Har derjemte lemnat en mängd bidrag till tidningar och tidskrifter i språkvetenskapliga och vittra ämnen, utgifvit *Poetisk läsebok* o. s. v. — Sedan några år har han äfven egnat sig åt publicistisk verksamhet samt är medarbetare i Örebrotidningarne *Nerikes Allehanda* samt *Allehanda för Folket*. — Gift 1862 med *Johanna Elisabet Bergstrand*.

Örnbeck, Leonhard, miniatyrmålare. Född 1736. Föräldrar: järnkramhandlaren *Örnbeck* och *Kristina Groot*. — Han egnade sig tidigt åt konsten och erhöll sin utbildning vid danska målareakademien, der han handleddes af sin landsman C. G. Pilo och, 1759, vann priset för teckning efter lefvande modell. Han lemnade likväl snart staffimåleriet och öfvergick till miniatyren, en konstgren, som vid denna tid vunnit betydande utbredning, och i hvilken han efter haud tillägnade sig rätt mycken skicklighet. Med afseende härfpå inkallades han till ledamot af svenska Målare- och Bildhuggareakademien samt blef 1783 professor derstädes. Han afled i Stockholm den 8 Febr. 1789.

Örneklou, Per, reduktionsman. Född på 1630-talet. Föräldrar: ståthållaren i Narva *Peder Larsson Alebeck*, adlad *Örneklou* och *Margareta von Rosen*. — Soneu ingick tidigt i krigstjänst och hade under Carl X:s danska krig hunnit till majorsgraden. På denna plats kvarstannade han sedan i femton år, eller till 1673, då han, genom sin beskyddare M. G. De la Gardie under dennes sista solskensdagar, befordrades till öfverste-ljtnant, hvarefter han 1674 erhöill öfverste-fullmakt och 1675 utnämndes till chef för Helsinglands tremånningeregemente. Ett par år senare (1677) förflyttades han som öfverste

till Södermanlands regemente, men förlorade af någon ännu okänd anledning denna plats 1678, och lefde som enskild, tills han »återupprättade sin fallna lycka», vid den märkliga riksdagen 1680. Här slöt han sig till det herskande partiet samt uppträdde som en af dess djerfvaste och ihärdigaste kämpar mot rådet och förmyndareregeringen. Insatt i Stora kommissionen, blef han en af redaktionens stödjepelare, städe färdig att trädka fram och klåda skott för sitt parti och dess åsiter. Till belöning härför utnämndes han 1683 till landshöfding i Skaraborgs län, men redan tre år derefter inlemnade adeln i Västergötland till konungen en mot Ö. riktad och i flera hänseenden graverande anklagelse. Förlikning åvsågbragtes; men inom kort inkommo nya klagomål af så allvarsam beskaffenhet, att Carl XI ansåg sig tvungen att sjelf resa ned till Mariestad för att undersöka förhållandet. Följden blef att Ö. måste afsägnas, men för att till skenet bevara hans anseende, tilläts honom att sjelf begära sitt entledigande, hvarefter han 1690 utnämndes till landshöfding på Ösel. Här försvinner han ur sigte på några år, men efter Carl XII:s uppstigande på thronen, uppträdde han ånyo, öfverlemnande till den unge konungen ett slags lyckönskan, en rimmad historia om Svea och Götå konungar, med titel: *Himlapostens Mercurii opskallande och optonande, Svea och Götå konungars bedrifter, så och hjeltemodiga dater, sammanknippt af svenska verser etc.* — Emellertid ingingo äfven från Ösel så många och svåra anklagelser, att han icke allenast blef afsatt, utan faun för godt att rymma till Tyskland, der hans sista dagar förvunno i mörker och förgätenhet. — Gift med *Kristina Prinz.*

Örnestedt, Frans (Joel), embetsman. Född i Pommern 1624. Föräldrar: professorn vid Greifswalds universitet *Franciscus Joel* och *Hedvig Heunen*. — I Pommerska kammaren, dit han ingick som tjänsteman, efter slutade studier i Greifswald, ådagalade han så mycken duglighet och arbetsförmåga, att han inom kort förordnades till referendarie i Wisnarska tribunalet, hvarefter han utnämndes till K. sekreterare 1656. Adlad 1660, då han utbytte sitt slägtnamn mot namnet *Örnestedt*, befordrades han till statssekreterare 1665, och blef kansliråd 1674. När Carl XI sjelf öfvertagit regeringen, uppsteg Ö snart till anseende och inflytande, som medlem af den kamarilla, hvarmed M. G. De la Gardie i början omgaf den unge Konungen. Efter att 1677 ha förestått hofkanslersermbetet och omedelbart derefter blifvit befordrad till häradshöfding i Trögds, Habo m. fl. häraders domsaga i Upland, utnämndes han 1680 till ordin. hofkansler, samt erhöill tillika Nora och Lindes domsaga i Vestmanland. Död i Stockholm den

28 Juli 1685. — Ö. var en både duglig och ansedd embetsman, ehuru mer som verkställare af andras beslut, än att sjelfständigt råda och försvara sina åtgärder inför Konungen. Hos Carl XI stod han alltjemt i mycken gunst, hvarpå bland andra bevis kan anföras, att det var på Ö:s egendom Skottorp i Halland, som Konungen den 6 Maj 1680 firade sitt bilager med danska prinsessan Ulrika Eleonora. — Gift på 1650-talet med *Anna von Deilen*.

Örnfelt, Jonas Fredrik, sjömilitär. Född den 25 April 1674. Föräldrar: öfverkrigs-kommissarien *Henrik Schultz*, adlad *Örnfelt* och *Margareta Jonasdotter Appelberg*. — Den vid tio års ålder föräldralöse gossen ingick tidigt i främmande sjötjänst och hade hunnit graden af kapten i både engelska och venetianska flottan, när han, återkommen till Sverige, 1704 utnämndes till öfverlöjtnant vid svenska amiralitetet. Här befordrades han 1709 till kapten, 1712 till schoutbynacht, 1716 till vice och 1719 till verklig amiral, hvarjemte han det sistnämnda året upphöjdes till friherre. De båda sista utmärkelserna ha af många ansetts som belöningar för hans tillgifvenhet för prins Fredrik och för hans bemödanden att få honom på svenska thronen. Ö:s förtjenster om svenska sjöväpnet voro likväl i sig sjelfva tillräckligt stora att förklara hans upphöjelse, hvilken ej öfverskred måttet af dem, som bestodos män af hans rang vid denna tid. — År 1732 utnämndes han till landshöfding i Nyköpings län, samt afed året derefter den 23 Sept. 1733, i Nyköping. — Gift 1712 med *Era Katarina Schaeij*.

Örnhielm, Claudius, historiker. Född i Linköping den 22 Dec. 1627. Föräldrar: handelsmannen i nämnda stad *Arvid Clusson Kapfelman* och *Ingrid Björnsdotter*. — Sonen, som innan han adlades kallade sig *Arrhenius*, inskrefs 1650 vid Upsala universitet, der han litigt sysselsatte sig med flera vetenskaper, men framför allt egnade ett grundligt studium åt historien. År 1657 anställdes han som lärare för en ung greve Oxenstierna och fick 1664 åtfölja denne på en utrikes resa, som räckte i tre år. Återkommen till Sverige 1667, blef den fyrtyårige studenten — om hans magisterpromotion finnes ingenstades nämnt — kallad till docent vid universitetet i Upsala och utnämndes året derefter till professor i historia derstädes. År 1669 insattes han af M. G. De la Gardie som assessor i det nyss förut inrättade antiqvitetskollegiet, och förordnades 1679 till rikshistoriegraf, men fortfor framgent att vara histor. professor i Upsala till 1687, då han utbytte sin lärostol mot universitetsbibliotekariatet. Adlad redan 1684, med namnet *Örnhielm*, utsågs han 1689 till censor librorum, erhöill 1693 titel af Kongl. sekreterare och afled i Stockholm den 19

Maj 1695. — Vid Upsala universitet var Ö. under senare hälften af 1600:talet en af de utmärktaste lärarne. Hans frejdade lärjunge Lagerlöf omtalar »med hvilken omfattande lärdom, med hvilken snabbhet i ordvalet, med hvilken språkglans i föredraget han förnöjde alla, både tankens och örats fordringar». — Som häfdaforskare och historieskrifvare ådagalade han en vida större overd och kritik än i allmänhet hans samtida. Hans historiska skrifter uppgå, om man inberäknar hans akademiska disputationer, till ett betydande antal. De märkligaste funnos dock vid hans död i handskrifter, såsom: *Bullarium romanum; Suecorum martyrum sorumque qui in numerum sanctorum relati sunt historia; Archiepiscoporum et reliquorum præsulum vitæ monasteriorumque per Sueciam Gothiamque vetusta sedes et conditio; Chronologia rerum Sveo Goth. inde ab antiquissimis temporibus deducta; Geneologia regum et familiarum in patria nostra illustrium; m. m.* — Gift 1670 med *Maria Apelroth*.

Örnskiöld, Per Abraham, embetsman, patriot. Född den 13 November 1720. Föräldrar: majoren *Johan Löth*, adlad *Löth-Örnskiöld* och *Sara Helena Schönström*. — Inskrifven till auskultant i bergeskollegium 1736, fortgick han der till sekreterare 1751, assessor 1756 och till bergsråd 1759. När tre år senare det vidsträckt Gesteborga län delades i tvenne, förordnades Ö. till landshöfding i det nybildade Vester-Norrlands län, bestående af provinserna Medelpad, Ångermanland och Jämtland. Här öppnade sig för hans ovanliga kraft, duglighet och ihärdighet ett vidsträckt arbetsfält, som han ej försummade att odla. I egen person genomreste han länet flera gånger i alla riktningar ända upp till de afågnaste fjelldar, höll tätta sammankomster med allmogen,

tillsatte skicklige tjänstemän, förordade nyttiga företag och anläggningar, utfäste och utdelade belöningar för odling, husdit och handaslöjd o. s. v. För att gifva en föreställning om hans omfattande verksamhet, må nämnas, att, under de sju år han var styresman i Vester-Norrland, 406 byar blefvo storskiftade, 62 nybyggen anlagda på kronoskogarne, 172 nya hemmansdelar bildade, 2,500 tunnland åkerjord och 2,150 tunnland äng nyvunna genom torrläggning och uppodling; linodling införd i Ångermanland, kartor upprättade öfver länet, stapelstadsrätt förvärfvad åt flera orter vid Bottuiska viken o. s. v. Oaktadt dessa förtjenster angreps han vid riksdagen 1769 af några riksdagsbönder med anklagelser för våldsamma åtgärder, hvilket hade till följd att Ö. s. å., mot en betydlig mellangift, tillbytte sig Nyköpings län, der han med samma outröttliga nit som förut fortfor att befrämja näringarna och den allmänna hushållningen. Kort efter Gustaf III:s anträde till regeringen utnämndes Ö. till friherre och blef komm. af N. O. 1772. Död i Nyköping den 16 April 1791. — Såsom ej sällan händer, blefvo hans förtjenster efter hans död snart förgätta; men 1808 företog sig en norrländing d. v. biskop Nordin att återföra dem i sina landsmäns minne. Annu samma år läto Vester-Norrlands inbyggare till uttryck af sin erkännelse slå en minnespenning öfver Ö., »fostraren af näringarna i Vester-Norrland». Sedermera har Svenska akademien öfver honom präglat en medalj och i en af Franzén författad minnesteckning uttalat sitt erkännande af hans förtjenster; 1842 blef en i Ångermanland nyanlagd köping kallad *Örnskiöldsvik* till erinran om hans namn och hugfästning af hans minne. — Gift 1759 med *Ulrika Eleonora von Berchner*.

Dödslista

å personer, upptagne i detta arbete, hvilka äro afiidne
under arbetets tryckning.

Förra delen.

- 8id.
25. *Almlöf, Nils Vilhelm*, skådespelare, den 27 Februari 1875.
41. *Angelin, Nils Peter*, paläontolog, den 13 Februari 1876.
61. *Backman, Carl Johan*, litteratör, den 23 Juni 1874.
142. *Brändström, Per*, embetsman, den 4 Juni 1874.
146. *Butsch, Johan Albert*, biskop, den 3 Mars 1875.
158. *Carlén, Johan Gabriel*, jurist, litteratör, den 6 Juli 1875.
185. *Cronhamn, Johan Peter*, musiker, tonsättare, den 15 Juni 1875.
191. *Cronstrand, Baltzar*, Svenska slöjdskolans stiftare, den 26 Januari 1876.
262. *Ekman, Gustaf*, järnindustriidkare, den 3 Maj 1876.
281. *Essen, Gustaf Adolf Fredrik Vilhelm von*, öfverhofstallmästare, konstkännare, den
3 Oktober 1874.
287. *Fahnehjelm, Anton Ludvig*, mekaniker, den 6 Januari 1875.
295. *Feilitzen, Carl Fredrik Johan von*, skriftställare, den 7 November 1876.
324. *Frisch, Carl Friedrich*, skriftställare, den 27 Maj 1874.
342. *Genberg, Paulus*, filosof, biskop, den 29 September 1875.
351. *Gottlund, Carl Azel*, »Svenska finnarnes apostel», den 20 April 1875.
360. *Gripenstedt, Johan August*, finansman, riksdagsalare, den 13 Juli 1874.
367. *Gumælius, Otto Joel*, skolman, den 27 Oktober 1876.
437. *Hill, Carl Johan Danielsson*, matematiker, den 25 Augusti 1875.
482. *Josephina Maximiliana Eugenia*, drottning, den 7 Juni 1876.
531. *Krusenstierna, Salomon Mauritz von*, sjömilitär, den 2 Februari 1876.
565. *Leesen, Jakob von*, industriidkare, donator, den 25 September 1876.
585. *Liedbeck, Per Jakob*, läkare, homoeopat, den 5 Oktober 1876.
592. *Lilljebjörn, Henrik*, militär, sedeskildrare, den 22 Augusti 1875.
605. *Lindblad, Johan Christofer*, universitetslärare rättslärd, den 31 Mars 1876.
621. *Lloyd, Llewellyn*, jägare, den 17 Februari 1876.
632. *Lundgren, Egron Sellif*, genremålare, aqvarellist, den 16 December 1875.

Senare delen.

20. *Mellin, Gustaf Henrik*, präst, novellförfattare, historieskrifvare, den 2 Aug. 1876.
204. *Rudbeck, Thure Gustaf*, skriftställare, den 1 Juni 1876.
230. *Sandberg, Anders*, präst, riksdagsman, den 17 Juli 1876.
-

Uppgift

på tryckta källskrifter, som blifvit begagnade vid utarbetningen af närvarande arbete.

- Biografiskt Lexicon öfver namnkunniga och lärda svenska män af G. Gezelius (I—IV, 1778—87).
- Biografiskt Lexikon öfver namnkunnige svenske män (I—XXIII. 1835—1857),
Svenskt Biografiskt Lexikon. Ny följd (I—VI, 1858—68).
- Allgem. Gelehrt. Lexikon von Jöcher (Adelung und Rotermund) (1750—1819).
- Dictionnaire universel des contemporains par Vapereau et Garnier (1872).
- Biographisch-oliterarisches Handwörterbuch zu Geschichte d. exacten Wiessenschaften von J. C. Poggendorff (I, II 1863).
- Supplement til Almindeligt Forfatter-Lexicon for Kongeriget Danmark af Erslev (1866).
- Anteckningar om svenska qvinnor (1864).
- Svenskt Konversationslexikon (1845—52).
- Konversations- och Universal-Lexikon (1856—1866).
- Målare-Lexikon af F. Boye (1833).
- Musik-Lexikon af J. L. Höijer (1864).
- Svea Rikes rådslängd, förf. af C. H. Uggla (1791).
- Svea Rikes Konungalängd, uppsatt af S. Rosenhane (1789).
- Svenska adelns ättartaflor, utgifna af Gabr. Anrep (4 del. 1858—1864).
- Den med sköldebref förlånade, men ej å riddarhuset introducerade Sv. Adelns Ättartaflor af B. Schlegel och C. A. Klingapor (1875).
- Om svenska riddarhuset och dess ätter af Sigfrid Wieselgren (I, 1868).
- Svea och Göta höfdingeminne af A. A. von Stierman (1741—1835).
- Svea och Göta höfdingeminne sedan 1720 af A. T. Låstbom (I, II. 1842—43).
- Biogr., hist. och geneal. beskrifning öfver Svenska rikscanzlerer, riks-canzliråd, hof- och justitie-canzlerer af J. A. Rehbinder (1786).
- Biogr., hist. och geneal. beskrifning öfver svenska landtmarskalkar af J. A. Rehbinder (1784).
- Sveriges Läkarehistoria från K. Gustaf I:s till närvarande tid af J. F. Sacklén (I, II 1, 2 & Suppl. I, II, 1825—1845).
- Sveriges Läkarehistoria ifrån K. Gustaf I:s till närvarande tid. Ny följd, redigerad och utg. af A. H. Wistrand, A. J. Bruzelius och C. Edling (1872—75).
- Sveriges Apotekarehistoria af J. F. Sacklén (1833).
- Biografier i Svenska Akad. handlingar.
- Biografier i Vetensk. Akad. handlingar.
- Anteckningar, hörande till K. Vetenskapsakad. historia af S. Rosenhane (1811).
- Lefnadsteckningar öfver K. Svenska Vetenskaps-Akad. efter år 1854 af ledamöter (I 1869—73).
- Lunds universitets historia 1668—1868 af M. Weibull och E. Tegnér (I—III, 1868—76).
- Biogr. underrättelser om professorer vid K. universitetet i Lund af M. L. Ståhl (1834).
- Skånska Clerociets historia af G. Sommelius (III, 1763).
- Svenska Hof-clerociets historia af A. Westén (I, 1—3 1799—1814). Forts. af C. E. Wenström (1850).
- Petri Nigri Historia om de forna Vesterås stifts biskopar, utgifven af A. A. von Stiernman (1744).
- Andr. O. Rhyzelii Episcoposopia Suiogethica (1752).

- Biskopar och Superintendenter i Sverige och Finland efter reformationen af S. A. Hol-
lander (1874).
- Memoria virorum in Suecia eruditissimorum rediviva a C. Nettelbladt (1728—31).
- Herdammen*: Lunds stift af S. Cavallin (I—V, 1854—58); Visby stifts af O. W. Lemke
(1868); Göteborgs stifts af Bexell samt af S. Pettersson och A. R. Litzén (1872);
Carlstads stifts af J. Hammarin (I—III, 1848—49); Strengnäs stifts af N. Aurelius
(1785); Nerikes af J. E. Follén (1817); Westerås stifts af J. F. Munktel (I—III,
1843—46); Upsala ärkestifts af Fant och Låstbom (I—III 1845).
- Lunds universitets matrikel af S. Cavallin (1846).
- Lunds universitets matrikel af C. Westdahl (1867).
- Skånska skolväsendets historia af J. E. Rietz (1848).
- Tjenstemän vid församlingarne och läroverken i Kalmar stift af N. J. Löfgren och Abr.
Ahlqvist (I—III, 1836—39).
- Svenska släktboken af G. Anrep (I—III, 1871—75).
- 1867 års första kammare af P. v. Möller (1875).
- Minnesteckningar af F. M. Franzén (1848).
- Tal och minnesteckningar af J. H. Schröder (1839).
- Minnesbilder af B. v. Beskow (1860).
- Minnen af J. af Wingård (1844—50).
- Svensk plutarch af J. F. af Lundblad (I—III 1823).
- Sveriges store män, statsmän och hjeltar af G. H. Mellin (1840—49).
- Sveriges märkvärdiga fruntimmer af G. H. Mellin (1841—49)
- Svenskt Pantheon af G. H. Mellin (1832—36).
- Svenska konungar och deras tidevarf af A. J. Arvidsson (1836—42).
- Trettiåriga krigets märkvärdiga personer af A. J. Arvidsson (1844—56).
- Minnen öfver namnkunnige svenske män af C. G. Nordin (1818).
- Ur minnet och dagboken af J. C. Hellberg (12 del. 1870—74).
- Minnen af C. H. Rundgren (I, 1861).
- Historiska anteckningar af G. G. Adlerbeth (I—II, 1856—57).
- Märkvärdigheter rörande Sveriges förhållanden 1788—1794 af J. C. Barfod (1846).
- Märkvärdigheter rörande skånska adeln af J. C. Barfod (1847).
- K. Götha hofrätts presidenter, ledamöter och betjening (1803).
- Chronologiska förteckningar och anteckningar öfver fiska universitetets fordnä procen-
celler samt öfver faculteternas medlemmar och adjunkter (1836).
- Åbo hofrätts historia af V. G. Lagus (1834).
- Lefnadsteckningar öfver de utmärktare personerna under kriget mot Ryssland 1808 och
1809 af J. G. Collin (I, II, 1861—62).
- Biografiska Minnen af Carl XII:s krigare af B. A. Ennes (I, II, 1818—19).
- Sveriges sjökrigs historia i sammandrag af C. A. Gyllegranat (1840).
- Anteckningar om bortgångna samtida af C. A. Adlersparre (I—III, 1859—62).
- Några bidrag till Sveriges krigshistoria 1711, 1712 och 1713 af Oscar Fredrik (Vitt.,
Hist. och Ant. Akad. Handl. 1861).
- De la Gardieska Archivet af P. Wieselgren (I—XX, 1831—1843).
- Ny Smålands beskrifning af P. Wieselgren (I—III, 1845) med bihang (1847).
- Anteckningar om Stockholms teatar af F. A. Dahlgren (1866).
- De bildande konsternas historia af C. G. Estlander (1867).
- Svenska studier af C. Eichhorn (I, II 1869—72).
- Nationalmuseum af N. F. Sander (1872—76).
- Ur en antecknares samlingar af G. E. Klemming (1868—78).
- Den nya svenska psalmboken, framställd i ett försök till en svensk psalmhistoria af J.
W. Beckman (1845—72).
- Sveriges sköna litteratur af P. Wieselgren (I—V, 1833—1849).
- Bibliotheca historica sueo-gothica af C. G. Warmholtz (I—XV, 1782—1817).

- Svenska Vitterheten af Hammarsköld. Andra uppl. af P. A. Soudén (1833).
- Histor. anteckningar rörande det filosofiska studium i Sverige af L. Hammarsköld (1821)
- De bildande konsternas historia af L. Hammarsköld (1817).
- Svenska Siare och skalder af P. D. A. Atterbom (I—VI 1863—64).
- Grunddragen af Svenska Vitterhetens historia af B. E. Malmström (I—V. 1866—68).
- Historia öfver samtidens litteratur af T. Mundt, öfvers. af C. J. Lénström (I, II, 1844).
- Svenska poesiens historia af C. J. Lénström (I, II, 1839—40).
- Öfersigt af Sv. språkets och litteraturens historia af G. Claeson (1870).
- Conspectus litteraturæ botanicæ af J. E. Wikström (1831).
- Förteckning öfver svenska skole och undervisningsböcker af L. Hammarsköld (1817).
- Sv. boklexikon 1830—1865 af Hj. Linnström (1867—1872).
- Rikshistoria och delar deraf af Geyer, Fryxell, Strinnholm, Carlson, Odhner, Malmström, Starbäck, Bäckström, Lagerbring, Hallenberg, Nordberg, Hammarstrand, Tengberg m. fl.
- Svensk kyrkohistoria af Reuterdahl, Anjou, Cornelius m. fl.
- Särskildt utg. lefvernesbeskrifningar och monografier.
- Åminnelsetal och likpredikningar omkr. 600 st.
- Minusteckningar och Nekrologer i kalendrar, tidningar och tidskrifter.
- Lefnadsteckningar i arbeten, utg. efter författarens död.
- Allmänna ecklesiastikmatriklar.
- Matriklar öfver Lunds, Vexjö, Göteborgs, Kalmar, Skara, Visby, Linköpings, Carlstads, Strengnäs, Vesterås, Upsala och Hernösands stift från slutet af förra århundradet och till närvarande tid.
- Sveriges hof- och statskalendrar.
- Adelsmatriklar af Carlsköld, Cedercrona, Rehbinder, Rothlieb m. fl.
- Adelskalender af G. Anrep. 7 årgångar.
- Arméns Anciennitets och rangrullor.
- Universitets- och Läroverksprogram m. m.

